This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3 2044 057 043 440

VE RI TAS

HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

Hungar

139

145

ÁTALÁNOS MAGYAR
POLGÁRI MAGÁNJOG

AZ 1848. ÉVI TÖRVÉNYHOZÁS
ÉS AZ
ORSZÁGBIRÓI TANÁCSKOZMÁNY
MÓDOSITÁSAI NYOMÁN.

IRTA

ÖKRÖSS BÁLINT,
HITES ÜGYVÉD ÉS VÁLTÓJEGYZŐ.

AZ UJABB TÖRVÉNYEKKEL
ÉS EGYÉB KORMÁNYRENDELETEKKEL BŐVITETT
NEGYEDIK KIADÁS.

PEST.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.
MDCCCLXXII.

PRINTED IN HUNGARY

HUN
910
OKR

For T1

O

APR 17 1933

Pest, 1872. Nyomatott Heckenast Gusztávnál.

ELŐSZÓ

a negyedik kiadáshoz.

Jelen münek ez ujabb kiadása csupán annyiban tér el az előbbitől, a mennyiben mindazon a magánjogra vonatkozó legujabb törvények és m. kir. ministeri rendeleteket, melyek a harmadik kiadás közzététele óta megjelentek, magában foglalja.

Ezen törvényrendeletek a munka végén „Függelék" czim alatt lelhetők fel, — mindegyiknél a szakasz, melyre vonatkoznak s az illető lapszám megneveztetvén.

A munka használatát felettébb megkönnyiti, ha egyszersmind a t. olvasó mindazon §§-kat, melyekre a „Függelék"-ben foglalt törvényrendeletek vonatkoznak, megjelölendi.

Pest, 1872. máj. 30-kán.

A KIADÓ.

BEVEZETÉS.

Az állam és polgári viszony alakulása.

Azon czél, melyet elénk a végzet e földi pályán tüzött; halhatatlan lelkünknek emelkedett vágyai a tökélyesbülés felé; anyagi részünk bátorságba helyezése s kényelmei, s egyszersmind az utódokróli ösztönszerü gondoskodás még korán társaságba vezették össze az embereket. A társaságok kezdetben leginkább egyes családi tűzhelyekre szoritkozván, korlátoltabb kiterjedéssel birtak, s az őskor patriarchalis rendszerében jelenkeztek; később részint a tulnépesülés, s a személy- és vagyonbátorságnak szilárdabb alapra fektetése, részint a hovatovább fejlődő uralomvágy és foglalási törekvések több ily családokat egyesitettek, melyeket a közjólét előmozditásának nemes czélja, s a szólam, szellemiségünknek eme dicső közege még szorosabban összefűzött. Igy jöttek létre az államok; igy lett az ember — polgár, egyszersmind.

Törvény.

Hogy már az állam, rendeltetésének megfeleljen; hogy a közérdek mellett a polgár egyéni szabadsága s az egyén embeméltósága ne veszélyeztessék; s hogy — a mi főczél vala — egyeseek jólétében az állam, és a társulat virágzásában minden egyes boldog legyen: szabályokról kellett gondoskodni, melyek határt szabjanak a jognak, s kijelöljék a kötelezettségeket; melyek továbbá a polgárok viszonyait az államhoz és egymás között világosan meghatározzák, személyt és vagyont biztositsanak, a sérelmek jóvátételét és megtorlását czélszerü eszközök által s eleve meghatározott jogutakon lehetővé tegyék: — ezen szabályok összesége átalában törvénynek neveztetik.

A törvény felosztása.

A törvény részint az államhatalmat, annak alakját, közegeit s a polgárokhozi viszonyait tárgyazza; részint az egyesek közt felmerülhető azon viszonyokat és cselekvényeket, melyek jogi következményekkel birnak — szabályozza: e két szempontból köz- vagy álladalmi, és magánjognak hivatik.

A magánjog ismét polgári és büntető törvényre oszlik a szerint, a mint a személyek és vagyon körül kifejlett szabados cselekvények és törvényes eljárás szabályait irja elő, vagy azon sérelmeket jelöli ki a büntetés meghatározása mellett, melyek az állam fennállása és biztonsága, vagy egyesek személye és vagyona ellen merényeltetnek.

A polgári magánjog különösen.

A polgári magántörvények irottak, ha a törvényhozó hatalom tényezőinek igenleges hozzájárulása által alkottattak és kihirdettettek; szokásosak, ha a nép jogéletéből a gyakorlat által fejlesztetvén ki, a törvényhozó hatalom tényezőinek hallgatag hozzájárulása által emeltettek érvényre; átalánosak, melyek az állam valamennyi lakóit kivétel nélkül kötelezik; különösek, ha csupán egyes osztályra — s helyhatóságiak, ha egyes kerületre nézve birnak kötelező erővel.

Törvényhozás.

A törvényhozó hatalom, vagyis a jog, minden az államot vagy egyeseket illető ügyekben törvényt alkotni, magyarázni, módositani vagy megszüntetni — hazánkban a törvényes uralkodót és törvényesen alakult országgyülést illeti, a mint ezt őseink még az első vezérválasztás alkalmával, következőkben kimondották: „Azon főszemélyek, kik Almost (némelyek szerint Árpádot) szabad akaratból uroknak megválasztották, sem maguk, sem maradékaik a vezéri tanácskozásokból s az ország méltóságaiból soha ki ne rekesztessenek.“ (Anonym. Cap. V.) Ez időtől fogva törvényeink nagy részben a fejdelem és nemzet hozzájárulásával országgyülésileg keletkeztek, s időnkint, végzemény vagy törvényczikk alakjában az országgyülés actái közé iktattattak.

Az irott törvények kutfeje.

Az irott törvények, melyek országgyülésileg alkottattak, hazánk törvénytárában — „corpus juris hungarici“ — lelhetők fel, mely Mossóczy Zakariás nyitrai, — és Telegdy Miklós pécsi püspökök által összegyüjtve, Nagyszombatban 1584. évben látott először világot, s jelen alakjában bezárólag az 1848. évi országgyülésig terjed. Azon régiebb törvényeink gyüjteményét pedig, melyek a törvénytárba fel nem vétettek, Kovachich Márton György és fia József Miklós szorgalmának köszönhetjük, kiknek „Vestigia Comitiorum etc. (Budae 1790.), és Supplementa ad Vest. Com. (Budae 1801.), végre „Monumenta veteris legislationis hungaricae“ (Claudiop. 1814. et Zagrab. 1815.) czimü munkáik, habár országgyülésileg szentesitést nem nyertek is, a törvénytár kiegészitő részeiül méltán elfogadhatók.

A törvénytárban foglalt végzemények vagy törvényczikkek szt. István, szt. László és könyves Kálmán királyok korából, a király megnevezése mellett könyvek és fejezetek, — a többiek pedig az illető országgyülés évszáma és törvényczikkei szerint (a vegyes házbóli királyok többnyire megneveztetvén) idéztetnek — ekképen : Könyves Kálmán : I. (könyv) 57. (fejezet.); Korvin Mátyás : VI. 18. vagy : 1486 : 18. stb.

A polg. magántörvények főbb mozzanatai.

Az országgyüléseknek, hol irott törvényeink hozattak, — sorát azon tanácskozmány nyitotta meg, melyet Árpád, Szeged vidékén, Pusztaszeren tartott, s hol egyebek közt igazságszolgáltatásra vonatkozó törvények is alkottattak. (Horváth, I. köt. 40. lap.) Nevezetesebb mozzanatai pedig magántörvényeinknek történeti fejlődéseik szerint a következők :

1. *Szt. István* a keresztyén vallást felvevén, annak terjesztését és megszilárditását a törvényhozás utján is hathatósan munkálta; az egyházi törvények több czikkeit átvette és meghonositotta; a papi osztályt és az ország zászlósai rendjét felállitotta, és szabadalmakkal ellátta; végre alkotmányunk legerősb védfalának — a megyei rendszernek alapját megvetette.

2. *Endre* alatt a pogányság végerőködése által megingatott keresztyén vallás visszaállittatott.

3. *Szt. László*, első nagy királyunk apostoli koronáját Horvát- és Tótországokkal gazdagitá, s törvényhozói figyelmét leginkább a valószinüleg felettébb elterjedt büntettek fékezésére forditotta. Törvényeinek többi részét jobbára egyházi fenyitékek töltik be.

4. *Kálmán*, korát több századdal meghaladó felvilágosultsággal a boszorkányok elleni minden nyomozásnak és büntetésnek véget vetett. Ugyanő a horvátokat ujabban s egyszersmind Dalmatiát is Magyarországhoz kapcsolta.

5. *III. Béla*, az által, hogy a folyamodásokat irásban benyujtani parancsolta, az eljárásnak szabatosabb és tökéletesebb alakot adott.

6. *II. Endre*, a függő aranypecsétről ugynevezett arany bullában a nemzetnek, illetőleg a nemességnek, alkotmányos szabadságuk megóvására csaknem határtalan biztositékot, mely a fegyveres ellentállás jogát is magában foglalta — engedélyezett.

7. *IV. László*, a tüzesvas- és forróvizpróba — istenitélet — használatát eltiltotta, bár ez később ismét alkalmazásba vétetett.

8. *I. Károly* ugyanezen tökéletlen bizonyitéki eljárást örökre megszüntette, s a törvénykezési eljárásban czélszerü javitásokat tőn.

9. *Nagy Lajos* a községeket és egyházakat az ingatlan javak vételétől eltiltotta.

10. *Hunyadi Mátyás* a Justinianféle római polgári törvénykönyvet meghonositni törekedett; de nem sikerülvén, ugyanazt ő maga megszüntette.

11. *II. Ulászló* uralkodását két esemény tette nevezetessé: a parasztlázadás, Dósa György alatt 1514-ben, mely az örökös jobbágyság törvényileg kimondását vonta maga után, és a hármas törvénykönyv szerkesztése Verbőczy István által, melyben a szokásos törvények foglaltatnak.

12. *I. Ferdinand* próbát tőn ezen hármas könyv helyébe egy általa ujból alakitott négyes törvénykönyvet léptetni életbe, de a mely sem akkor, sem később el nem fogadtatott.

13. *Miksa* 1573. évben a bányatörvényt hozta be.

14. *Rudolf* alatt a nemzet régibb óhajtása szerint az országgyülések végzeményei összeszedetvén, 1584-ben Nagyszombatban kinyomattak. Magyarország törvénytárának ez volt első kiadása.

15. *II. Mátyás*, koronázás előtti és utáni végzeményeiben

nagyszámu üdvös törvények foglaltatnak, melyek egyszersmind az eljárást, s közelebb a megyei gyüléseket is szabályozták.

16. *IV. Ferdinand* alatt a még I. Ferdinand által, csupán a német koronaországokra nézve (1656.) kihirdetett bünfenyitő eljárás hozatott be, de törvényerőre soha nem emelkedett.

17. *Leopold* alatt a nemesség fegyveres ellentállási joga a II. Endre arany bullájából kitöröltetett.

18. *III. Károly* azon kivül, hogy a törvények anyagi részét szabatos és kimeritő intézkedésekkel tetemesen bővitette, uj alakot adott a törvénykezési eljárásnak, s a maiglan fenálló birósági szerkezet és ügykezelés rendszerét megalapitotta. Igy jöttek létre a királyi curia, s a négy kerületi tábla Magyar-, a báni és törvényes tábla Horvátország részére; igy lőn a megyei, városi és uriszéki biróságok önállósága kimondva és biztositva.

19. *Mária Terézia* nevét az urbéri szabályzat behozatala s a táblai döntvények összegyüjtése által tette nevezetessé.

20. *II. Jósef* koronázás és országgyülés nélkül, — hogy öszpontositó tervei kivitelében semmi alaptörvények által ne gátoltassék — önkényüleg kormányozott, s az absolut uralmat alkotmányos intézményeink és törvényeink kiirtására használta. Igy a többek közt, a megyei rendszert megszüntetvén, az országot tiz kerületre osztotta s királyi biztosok által kormányozta; minden addig létezett jogi különbséget megyék, városok, jász és kun kerületek közt eltörlött; a német nyelvet, hivatalos ranggal, az igazságszolgáltatás közegeül beerőszakolta; a gyakorlatban volt törvénykezési eljárás helyett uj perrendtartást léptetett életbe; a királyi táblának mindazon birói illetőségét, melynél fogva meghatározott esetekben elsőfolyamodásilag biráskodott — eltörölte, s részben a kerületi táblákra, részben a megyékre ruházta; a törvénykezési ügyek fővezetését, mely addig a cancellaria által láttatott el, a hétszemélyes táblára bizta; az alispánokat és szolgabirákat minden biráskodási teendőktől felmentvén, kirekesztőleg a közigazgatási ügyek ellátására szoritotta stb. Mindezen rendeleteit azonban a császár, halála előtt visszavonta.

21. *II. Leopold* alatt, azon kivül, hogy a törvényes állapot visszaállittatott, az örökös jobbágyság eltöröltetvén, a szabad költözhetés megengedtetett.

22. *Ferencz* alatt a rövid visszahelyezési és határperekben,

valamint az eljárás szabatosabb és gyorsabb menete iránt hozattak czélszerü törvények.

23. *V. Ferdinand* uralkodása alatt, az 1836, 1840 és 1844. évi országgyülések oly haladásról tesznek tanuságot, mely törvényhozásunkat a művelt Európa jogi állásának szinvonalára emelte. Először is nemzeti nyelvünk hivatalos használata a törvényhozás s igazságszolgáltatás teremeibe behozatván, azon jogos tért foglalta el, melyről azelőtt nyolczszáz éven keresztül a latin nyelv által leszorittatott. Majd az urbéri ügyek kimeritőleg rendeztettek, a földesurak és jobbágyok kölcsönös jogai és kötelezettségei szorosabban meghatároztattak, az uri hatóság és urbéri perek kellőleg szabályoztattak; személyes perlekedési jogban a nemnemesek is részesittettek; a birói osztály örökösödési ügyekben behozatott; a vásárbiróság felállittatott; a szóbeli (summás) eljárás használatba jött; az 1840. évi országgyülés a büntető rendszer kidolgozására országos választmányt küldött ki; a jobbágyoknak tartozásaik örök időre leendő megváltását törvényileg megengedte, a mezei rendőrséget szabályozta; a váltótörvénykönyvet és eljárást életbe léptette; kereskedelmi törvényeket alkotott; telekkönyveket állitott fel, s a csődtörvényt kidolgozta; végre az 1844. évi országgyülés e törvényeken czélszerü módositásokat tőn.

24. De mindezeknél nagyobb jelentőségü volt az 1848. évi törvényhozás, mely nemcsak átalában a nemzetet vitte át uj, nevezetes korszak küszöbén, s vette uj rendszerbe az alkotmány és államkormányzat közegeit, hanem a magánjogi törvényeknek is, az addig létezett osztályokat elválasztó különbség megszüntetése, a jobbágyság örökös felszabaditása és az ősiség eltörlése által lényegileg más alakot adott. A codificatiót azonban, melynek szükségességét a nagyobb mérvü átalakuláshoz képest az országgyülés kimondotta, a csakhamar bekövetkezett nehéz idők végbemenni nem engedték.

Szokás.

A szokás ugyanazon tetteknek előfordult hasonló esetekbeni ismétlése; mely ha a nemzet által elfogadtatott, minden viszonyokra, hol irott törvény nem intézkedik, joghatálylyal s mindaddig alkalmazható, valameddig a gyakorlat által nyiltan vagy hallgatag megszüntetvén, ellenkező törvényeknek kénytelen helyet adni.

Az 1791:12. t. czikk, melyben hazánk alkotmányos jogainak egyik alapja nyugszik, az ország elfogadott szokásait is — receptam regni consvetudinem — egyéb törvényekkel egyenlően fentartatni határozta.

A hármas törvénykönyv különösen.

A szokásos törvényeknek hivatásuk lévén azon hézagot tölteni be, mely az irott törvények hiányából támad : kimeritő irott törvények nemlétében oly tekintélyt vivtak ki maguknak, hogy II. Ulászló király alatt a szokásra még ez utóbbiak ellenében is történtek hivatkozások. Elvégre az országgyülés szükségesnek látta, hogy az elfogadható szokásos törvények összegyüjtessenek. Igy jött létre a király megbizásából Verbőczy István hármas törvénykönyve „Opus tripartitum juris consvetudinarii incl. regni Hungariae, partiumque eidem adnexarum.“

A mű az 1514. évi országgyülésen jóváhagyást nyert, s Bécsben, 1517. évben jelent meg először, s egyéb külön kiadásain kivül a törvénytár (corpus juris) első kötetében foglaltatik. Alakjára nézve előbeszédből és három részből áll, a részek czimekre, és ezek szakaszokra (§§.) osztva, melyek a rész, czim és §. kitételével idéztetnek, ekképen : I : 9. cz. 7. §. stb.

Helyhatósági szabalyok.

A megyék, szabad kerületek és szabad kir. városok jogositva vannak a magánjog körében helyhatósági szabályokat alkotni, melyek, a mennyiben a fennálló törvényekkel és elfogadott szokásokkal nem ellenkeznek, saját területökre nézve kötelező erővel birnak. Ily külön szabályokkal birnak némely esetekre nézve a kapcsolt részek, jászkunok a volt tárnokszék stb., s melyek közül az igazságszolgáltatásra, a birósági szervezetre s törvényhozási eljárásra vonatkozók legfelsőbb megerősités végett mindenkor a fejdelem elé terjesztendők.

Főtörvényszéki döntvények.

Magyarország kir. udvari főtörvényszéke — curia —, mely a hétszemélyes és királyi itélőtáblából és a váltófeltörvényszékből áll, felette bő anyagot szolgáltat magántörvényeinkhez azáltal, hogy jogerőre emelkedett itéletei minden előforduló esetekben zsinórmértékül szolgálnak. E felsőbb határozatok 1723. évtől fogva Mária Theresia meghagyásából 1769. évben szedettek össze, s e gyüjtemény „Planum Tabulare“ név alatt 1800. évben jelent meg. A későbbieket Molnár István adta ki 1823. évben, s az ujabbak 1822. évtől fogva azonnal sajtó alá adattak; végre a curiának isméti visszaállitása után keletkezettek a „törvényszéki csarnok“ czimü szaklapban olvashatók.

E főtörvényszéki határozatok „Decisio, Sententia, döntvény“ nevek alatt, folyószám szerint, vagy a peres felek és évszám megjelölése mellett idéztetnek, ekképen : „Dec. 1. ad invalid. cond. pign. Sent. 13. ad invalid. cond. pign. 699. dt.“ stb.

Országbirói szabályelvek.

Az 1848. évi törvényhozást válságos idők követték : idők, melyekben némi módositás mellett II. József kisérletei ismételtetvén, törvénykönyvünk bezáratott s használaton kivül tétetett; a birodalom központi kormánya által pedig egész serege hozatott be az idegen törvényeknek, intézményeknek és rendeleteknek, jelesül : Váltótörvény (1850. máj. 1.), Büntetőtörvénykönyv (1852. máj. 27.), Ügyvédi rendtartás (1852. jul. 24.), Ősiségi nyiltparancs (1852. nov. 29.), Polgári perrendtartás (1853. jan. 1.), Birói illetőségi szabályok (1853. febr. 16.), Urbéri nyiltparancsok (1853. mart. 2.), Átalános polgári törvénykönyv (1853. máj. 1.), Ügyrendtartás (1853. máj. 3.), Csődrendtartás (1853. jul. 18.), Büntető perrendtartás (1853. jul. 29.), Bányatörvény (1854. máj. 23.) Perenküli eljárás (1854. aug. 9.), Telekkönyvi rendtartás (1855. dec. 15.), Közjegyzőségi intézet, (1858. febr. 7.), Csődegyezségi eljárás (1859. máj. 18.) stb.

A kivételes korszak az 1860. évi oct. 20-kán kelt cs. diplomával szünt meg, melyben, mint a b. Vay Miklós kir. udvari főcancellárhoz ugyanazon napon intézett legmagasb kézirat magát kifejezi, Magyarország alkotmányos intézvényei ismét életbe léptettek. Minthogy pedig a közel-multban felmerült jogviszonyok, főleg az urbér és ősiség eltörlése, a telekkönyvi rendtartás meghonosulása stb. a hazai törvények módositásait a visszaállitás és gyakorlati alkalmazhatás elengedhetlen feltételeül tették; más részről az országgyülés, melyhez e fontos teendők tartoztak, még csak ig/rve volt, mig a szükség mindennap és mindenütt ujabb és ujabb alakban jelenkezett: a törvények revisiója s a törvényhozás ideiglenes szervezése iránti ajánlatok megtételére gf. Apponyi György országbiró a fejedelem meghagyásából bizottmányt hivott össze, mely 1861. évi jan. 23-kán összeülvén, az ideiglenes szabályelveket megállapitotta.

Az országbirói szabályelvekre mind ő Felsége helybenhagyását adta, mind az országgyülés, — és pedig a képviselőház az 1861. évi jun. 22-kén tartott XLIX., — s a felsőház ugyanazon évi jul. 1-jén tartott XIII. ülésében kimondotta, „hogy a magyar magánjogi törvények visszaállittatnak; de a mennyiben azok az 1848 : XV. t. cz., s a szem elől nem téveszthető ujabb jogviszonyok miatt alkalmazhatók nem volnának : addig, mig törvényeket alkotni lehetne, az országbirói értekezlet munkálatát ideiglenes kisegitő gyanánt használhatónak tekinti.“ Végre az 1861. évi jul. 23-kán tartott curialis ülés kijelentette, miképp azokat addig is, mig az alkotmányos törvényhozás másképp nem rendelkezik, mindennemü törvényes eljárásaiban állandó zsinórmértékül tekintendi.

Az országbirói szabályelvek nyolcz részből állanak, t. i. I. Polgári magánjog a) anyagi és b) alaki részei; II. Bünvádi eljárás; III. Váltótörvény; IV. Csődtörvény; V. Kereskedelmi, fuvarozási és vásári törvények; VI. Urbéri, földtehermentesitési, arányossági és mezei rendőrségi ügyek; VII. Bányaügy, végre VIII. Vegyes intézkedések az ügyvédkedés és közjegyzőség tárgyában. A törvényhelyek idézése a rész és szakasz kitételével történik, ekképen : orszb. szab. I. 18. §. stb.

E mü felosztása.

A jelen mű az összes anyagi polg. magántörvényeket ismertetvén, első része a személyi jogot, második része a vagyoni jogot s harmadik része a hiteltörvényeket foglalja magában.

Jegyzés. Minden törvényhelynek, mely e müben kivonatilag vagy egész kiterjedésben közöltetik — §§-ai az eredeti szöveg szerint ugyan, de a §§-ok végén, zárjel közt, jelöltetnek meg. A hol §§-ok a törvényhely évszámának vagy fejezetének megemlitése nélkül fordulnak elő, azok a közvetlenül megelőző törvényczikkhez számitandók.

Lényegesebb sajtóhibák.

Lap	*sor*	(felülről)	*helyett*	*igazitandó.*
6.	3.	„	szabadság	szabadságjog.
55.	25.	„	felkelésnél	felkeléstől.
75.	27.	„	608	1608.
108.	20.	„	nyomot	nyomort.
180.	1.	„	rendelkezése	rendelkezés.
214.	37.	„	Q	2.
278.	11.	„	nemtörvényes	törvényes.
314.	1.	„	természetévé	természetivé.
354.	29.	„	kivüli	kivül.
272.	18.	„	lévén erre, nézve	lévén, erre nézve.
—.	19.	„	panasz	a panasz.
377.	15.	„	vámjognak	révjognak.
424.	2.	„	fa, levelet	falevelet.
425.	29.	„	tettet	tetet.
431.	35.	„	végrendeletet	végrendelet.
478.	31.	„	végrendelet	végrendelete.
553.	29.	„	ezért	azért.
558.	20.	„	3)	2).
566.	14.	„	harmadiki	harmadik —
588.	13.	„	követésének	követelésének.
592.	5.	„	távette	átvette.
604.	25.	„	hanem is	ha nemis.

ELSÖ RÉSZ.

SZEMÉLYI JOG.

ELSŐ SZAKASZ.

A SZEMÉLYEK ÁTALÁBAN.

1. §. A személy fogalma.

Az embert műszerves anyag s isteni eredetü szellem, – máskép a természeti nemesebb élet fenállásának, igényeinek megfelelő test, értelmes és halhatatlan lélek – közösen alkotják [1]. Minden ember, melyet nemesb származásu lényének fogalma egyéb — szellemnélküli, habár műszerves lényektől és tárgyaktól, természetileg és jogilag megkülönböztet, részese az emberi társulat nagy egyetemének; s amennyiben emberméltóságánál fogva, s a társas élet különböző nézpontjai szerint jogokkal és kötelezettségekkel bir: személynek tekintetik [2].

---

[1] E meghatározását az ember fogalmának a szentirás azon sokat jelentő kifejezéssel irja körül, hogy Isten az embert saját képére teremtette. Hasonló eredetet tulajdonít a pogány mythologia költészete, e szavakban az embernek:

> Natus homo est: sive hunc divino semine fecit
> Ille opifex rerum, mundi melioris origo;
> Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
> Aethere, cognati retinebat semina coeli,
> Quam satus Japeto mistam fluvialibus undis
> Finxit in effigiem moderantum cuncta deorum.
> Pronaque cum spectent animalia caetera terram,
> Os homini sublime dedit, coelumque tueri
> Jussit et erectos ad sidera tollere vultus.

(Metamorph. Lib. I.)

[2] A személyek vagy egyéniek, vagy jogiak. Minden ember, physikai lényében megannyi külön — egyéni — személyt, — s több személy együtt, törvény, szerződés vagy közös érdek ál-

2. §. A személyi jogok elemzése.

Azon jogok, melyek az embert, mint személyt illetik, részint őseredeti tisztasággal származnak le az emberméltóság közös forrásából, részint a társas lét viszonyaiból indulnak ki; amazok emberi közös jogok, az embert feltétlenül illetik; ez utóbbiak társasági jogok, — az embert, mint polgárt tekintik, hatályukat s kiterjedésöket a társasági viszonyok féltételeihez idomitják.

3. §. Emberi közös jogok.

Az emberi jogok nem lévén korlátolva külső viszonyok feltételei által, változás alá nem esnek, s valameddig a társulat czéljai és biztonsága ellenkezőt nem tesznek szükségessé (lásd a. 4. és 5. §§.), minden személyre, különbség nélkül kihatnak. A jogok ezen minősége az ember illetőleg személy fogalmából meríti érveit, s az élet, szabadság és egyenlőség alapjogaiban jelenkezik.

4. §. Életjog.

Az életjog azon perczczel veszi kezdetét, melyben a személy létezni kezdett, vagy legalább jövő létezésének reménye feléledt [1]; s abban áll, hogy a személy, saját természeti lételét fentarthatja, szabadon élvezheti, s annak birtokától máskép, mint a természeti halál által, meg

---

tal egyesitve, egy jogi személyt képez. A közös birtokosok, osztatlan örökösök, a városok és kerületek közönsége, társulatok stb. minden az egészre kiható jogviszonyokban egy — jogi — személynek tekintetnek.

[1] Nem csak a születés által már önéletre jutott, hanem a még anyja méhében rejlő lények is részesei az életjognak, s létezésöktől, illetőleg azon reménytől, hogy születés utján egykor létezzenek — jogosan meg nem fosztathatnak. Mihelyt tehát a magzat fogamzása tárgyilag kétséget nem szenved, annak elhajtása külerőszak, vagy belszerek által, az anya vagy más személyek részéről — akkor is fenyitésre méltó büntettet képez, ha bebizonyíttatnék, mikép az organicus élet félreismerhetlen jelei az elűzött méhgyümölcsön, még be nem következtek.

nem fosztathatik [1]). Amidőn tehát egyrészről minden önkénytes cselekvény, melynek következtében valamely személy életét veszti, szorosan tilalmaztatik, s gyilkossági büntettkép fenyíttetik: ugy másrészről joga van minden személynek arra, hogy az életét fenyegető vészt, távol egyéb közönséges segélytől, oly eszközök által is, melyek más körülmények közt büntett vádja és büntetés nélkül alkalmazhatók nem lennének — büntelenül elháríthassa [2]).

---

[1]) Ezen eredetileg feltétlen jog, az állam intézvényeiben megszorítást szenved. Az állam főczélja és rendeltetése mind a társasági közösség fenállásának, mind egyesek személyének és vagyonának biztositása: és ez csak oly főhatalom oltalma alatt reménylhető, mely a köz- és magánérdekekre nézve veszélyeseknek ismert személyeket, ártalmatlanokká teheti. Itt alapszik az állam vérbirói joga, melynélfogva egyes tagjait, az elkövetett bűntettek minőségéhez vagy fokozatához képest halállal büntetheti. Azon világszerű nagy vitában, melyben egyik párt a halálbüntetést, részint a javíthatlan bűnös végleges lefegyverzése, részint rettentő példaadás tekintetéből czélszerűnek, s az állam vérbirói hatalmát alaposnak tartja; a másik pedig a megtorlási jogot csak azon határig terjeszti ki, hol a bűnös, veszélytelen lenni megszünt, s ezt az örökös bebörtönzés által hasonlóan elérhetőnek véli; továbbá az elvetemültek megtérésére s a halálhoz készületre azon egész időt engedi, melyet a végzet örök hatalma kinek-kinek e földön kimutatott; végre az elriasztó példát nem a vérpad és bitó látványos iszonyaiban, hanem a jó nevelés, erény és nemes erkölcsök müvelésében véli fellelhetni: részünkről ez utóbbi nézetnek örömestebb adunk elsőbbséget; de, amennyiben a halálbüntetés joga fenállhat, az csakis az államhatalom által, s csak a törvények szerint gyakoroltathatik.

[2]) A személyek e joga büntelen önvédelmi jognak, vétlen védelemnek — jus inculpatae tutelae — hivatik, mely, hogy büntelenül gyakoroltathassék, mulhatlanul megkivántatik:

a) Hogy a megtámadás jogtalan legyen. Oly személyek ellen tehát, kik törvényes jogaikkal élnek, vagy törvényes megbizás folytán járnak el — kielégitési végrehajtás, zár alá vétel, vádlottak letartóztatása stb. eseteiben: ezek támadó lépéseit a törvény tévén jogossá, — büntelen önvédelemről szó sem lehet.

b) A megtámadás valódi és jogtalan legyen; — puszta fenyegetés, mely valakit biztos helyen talál, ártani akaró

5. §. Szabadságjog.

Valamint a szabadság részint a lelki erök müködéséében, részint külcselekvényekben nyilvánul, ugy a szabadság is belsöre és külsöre oszlik. A belső szabadságjog egyiránt képessé tesz minden személyt arra, hogy lelki erejét müvelhesse, s a tökély azon fokára, mely által saját lételét fentarthatni, vagy a közjót elömozdíthatni véli — megszoritás nélkül kiképezhesse. A külső szabadság minden személynek jogot enged arra, hogy szabadon választott czéljainak érdekében mindent, mi által mások hasonló jogai nem sértetnek, szabadon megtehessen [1].

---

szándok, mely eszközökkel nem bir, hajlam, bizonyos jogtalanság elkövetésére, mely kültettekben még nem nyilatkozott: nem elegendők a fenyegetettben oly félelmet támasztani, mely őt a védelem bármely eszközéhez jogosan nyulni engedné.

c) A megtámadás vagy élet, vagy szabadság, vagy testi biztonság, végre a vagyon ellen legyen intézve; — a személy, kinek életére gyilkos kezek törnek, vagy a ki jogtalan letartóztatás veszélyében forog; a nő, kinek szüzességét vagy tisztaságát durva erőszak fenyegeti, s átalában mindenki, ha vagyonának békés birtokában, — a vagyon misége és értéke különbséget nem tévén — megtámadtatik: a vétlen védelem eszközeit különbség nélkül, jogosan használhatják.

d) A megtámadás oly körülmények közt történt legyen, melyek a fenyegetettnek a törvény oltalmát keresni vagy bevárni lehetlenné teszik; — távolság a térben és időben, s közönséges segédeszközök jelenléte a veszélyt nem oly alakban tüntetik fel, mely a korlátlan önvédelem igazolására elegendő lenne; még kevésbbé nyilik a sértett félnek joga az önhatalmu boszura, midőn a vész már elvonult, s a törvény utjáni megtorlásra alkalom nyilik.

e) Az önvédelem ne lépje tul a biztonság azon határát, mely elegendő arra, hogy a fenyegető vész elhárittassék; — ha a fenyegetettnek a veszély kikerülésére több eszköz kinálkozik, a lehetőségig törvényileg nem tilos segélylyel éljen, s ha a támadónak kisebb mérvü rosz volt czélzatában, a védelem a czélba vett veszélynél gonoszabbá ne váljék.

[1] Az ember szabadságjoga a társas élet viszonyaiban kétféle megszoritást szenvedhet:

a) fogság által, melyet az államhatalom, törvényileg rendel a végett, hogy a mely személyek, szabadságjogaikkal

6. §. Egyenlőségi jog.

A szabadságjog nem kizáró tulajdon, melyet mások fölött csupán egyesek élvezhetnének, hanem mindenkit illet, kire a személyiség meghatározása alkalmazható, — s e részben a személyek közt természeti egyenlöség uralkodik. Az egyenlöségi jog tehát abban áll, mikép egyrészről minden személy jogai gyakorlatának, azon pontig, hol a vele egyenlök jogai veszik kezdetöket, szabad ut nyilik; másrészről minden személy köteles mások irányában ugyanazt tenni, vagy elmulasztani, melynek végbevitelét vagy elhagyását maga irányában jogosan követelheti [1].

---

a közjó ártalmára vagy egyesek megrontására visszaéltek, — érdem szerint bünhödjenek, vagy jövőre ártalmatlanokká tétessenek;

b) szolgaság által, mely az eredeti szabadságjogot, más személyek akaratának alárendelvén, vagy teljesen elenyészteti, vagy bizonyos korlátok közé szorítja. A szolgaság ismét vagy születés szerinti, vagy önkénytes és kénytelen szerződésekből ered. (Lásd a. 7. §.)

A törvényben kijelölt szabados módok kivételével, szabadságjogának gyakorlatában senki nem gátoltathatik; tehát más személynek fogvatartása, kényszeritett használása, eltolvajlása vagy elrablása szigoru fenyiték alá esik. Az 1567: 30. tcz. azon gonosztevőket, kik keresztyén embert vagy gyermeket lopva, vagy erőszakkal hatalmukba kerítettek, s rabszolgákkép eladtak: karóba huzatni rendelte.

[1] Az egyenlőségi jog, feltétlenül s elvontan, mint azt az észjog felállítá, a társas életben meg nem állhat; sőt ennek rendeltetése, czéljai és szerkezete az egyenlőséget csak bizonyos pontig türik meg: azontul uralkodás, hatalom, kiváltságok és előjogok által emelnek bizonyos személyeket egyesek és a társulat fölébe, s éles körvonalokkal különböztetik meg az embereket egymástól, kik mindannyian Isten képére vannak alkotva. Az eltérések s a személyek osztályzata e szakaszban tüzetesen fognak taglaltatni, — az egyenlőségi jog pedig, mint közös emberi tulajdon, a következőkre terjed:

a) minden embernek vannak személyi jogai: ezeket a törvény korlátai közt, s más vele egyenlők jogainak sérelme nélkül, szabadon gyakorolhatja;

b) minden személyt feltétlenül illet azon szabadság, mikép életét, a társulati intézményekhez képest választandó

7. §. Az emberi közös jogok hazai törvényeinkben.

Magyarország magánjogi törvényei nagy részben az emberi közös jogokból erednek, s azoknak örök szabályaitól csak ott, és csak annyiban térnek el, ahol, és menynyiben eltéréseket a hon és egyesek érdekei kivánnak. E szerint:

1. Az életjog Magyarországon mindenkinek sajátja, melytől jogosan senki által meg nem fosztathatik; a gyilkosság minden nemei egyiránt tilalmaztatnak, s halállal büntettetnek. (III : 15. Korvin Mátyás VI : 51. II. Ulászló I : 82.)

2. Magyarország minden lakosa, születés vagy letelepülés által, személyiségénél s emberméltóságánál fogva feltétlenül szabad; rabszolgaság és ezzel rokontermészetü, örökös személyi kötelezettség nem divatozik [1].

3. Magyarország minden lakosai törvény elött teljesen egyenlők, a törvény oltalmában egyiránt részesülnek, s a közterheket különbség nélkül, egyenlöen és aránylagosan viselik. (1848 : VIII. XI. stb.)

---

pályán s törvényileg nem tilos eszközök által fentarthassa : e részben minden személy a törvény oltalmában egyenlően részesül;

c) minden személy egyenlő a törvény előtt : a törvény védpajzsa minden jogra, s fegyvere minden jogtalanságra egyenlően kiterjed.

[1] Széles értelemben szolgáknak hivatnak azon személyek is, kik magukat bizonyos szolgálat teljesitésére, bérfizetés mellett s meghatározott időre, önkénytes szerződésnél fogva másnak lekötelezik. A „szolga“ név, régiebb törvényeinkben sok helyen a nemeseket (servientes, servientes regis) illeti, mely elnevezés a „szolgabiró“ szóban magát mindezideig fentartotta.

A rabszolgaság azon kényszeritett állapot, melyben az ember, minden jogokon és minőségen kivül, melyek a személyiségből keletkeznek, — bizonyos személy korlátlan hatalmának örök kötelezettséggel van alárendelve. A rabszolga tehát nem személy, mert jogokkal nem bir; a rabszolga tárgy és vagyon, urának szabad rendelkezés alatti tulajdona.

Őseink a középkorban, egyéb nemzetek példájára, tul voltak árasztva rabszolgákkal, kiket földmivelésre haszná-

8. §. Személyi jogviszonyok a társas lét viszonyai szerint.

Egyéb személyi jogok a társas lét viszonyaiból keletkeznek, s az embert más személyekkel, vagy a személyek egyetemével kapcsolatban, és igy feltételesen illetik. A feltételek ismét a személynek, vagy mint természeti lény-

---

tak, mig ők kirekesztőleg az akkori fogalmak szerint egyedül nemes hadviselésnek éltek. A rabszolgaságot a keresztyén vallás szelid nemtője sem volt képes megszüntetni, — igy sz. István többeket saját pénzén váltott meg és tőn szabadokká; — s bár Könyves Kálmán már egyenesen meghagyta, hogy a királyon és egyháziakon kivül senki ne tarthasson rabszolgákat (Kéza chronic. 143. l.): örökös szolgákkal még az ujkorban is találkozunk. (1492 : 107.)

Rabszolgák vagy lettek, vagy születtek. A szabad szülötteket vagy hadi jog vagy törvény, — s ezek származékait a szülők államábani születés tette rabszolgákká. Minden hadi fogoly a győző tulajdona, s örökös szolgája lőn; a törvény pedig a szolgaságra jutást, büntetéskép következő esetekben határozta :

a) ha valaki ünnepélyes és országos felhivás következtében fegyvert fogni nem akart; (I : 3.)

b) ha valaki rabszolganővel harmadizben közösült (sz. István: I. 26.), vagy rabszolganővel házasságra lépett; (u. o. 27.)

c) ha egyházi személyek saját szolgálójokat ágyasul tartották; (sz. László : I. 2.)

d) ha valaki tolvajlási büntettben bűnösnek itéltetett (Kálmán: I. 56.), mint szintén az is, ki az általa emelt tolvajsági vádat be nem bizonyithatá; (Kálmán : I. 53.)

e) ha valaki vértagadási vétséget követett el; (I : 39.)

f) ha valaki az álarczásság vétkében, — annak felvétele vagy tudva folytatása által bűnössé vált; (1723 : 46.)

g) ha a kötelezett fél, tartozását, vagy az okozott kárt hitelezőjének vagy a kártéritésre jogositottnak meg nem térithette. (II: 68. III: 28.)

A rabszolgákat tulajdonosaik felszabadithatták, s azok, kik a tulajdonos akaratánál, vagy később, joggyakorlatnál fogva szabadok lettek — manumissi' — : a személyek államához, s polgári állásukra nézve a jobbágyok osztályához számittattak.

nek egyéniségén, vagy mint jogi lénynek, ki az állampolgárok között határozott helyet tölt be — minőségén alapulnak, s ehhezképest a személyi jogviszonyok is egyéni vagy polgári minőségek szerint különböznek. Személyi jogviszonyok az egyéniség szempontjából, a személyek születésére, nemére, életkorára, testi és elmeállapotára, — a polgári minőség tekintetéből pedig azoknak lakhelyére, vallására, nyelvére, polgári becsületök fokozatára és jogaik gyakorlatára vonatkoznak.

I. FEJEZET.

Személyi jogviszonyok az egyéniség szempontjából.

9. §. Születés.

Születés a természeti erők rendszeres müködésének azon következménye, melynélfogva a magzat anyja méhétől megválván, saját müszerves létében, önállólag él. Hogy a magzat, születés által a személyiség államát (status) megszerezhesse, szükséges:

a) hogy érett legyen, vagyis életét az anyai méhen kivül önállólag folytathassa, melyhez a fogantatás perczétől fogva rendszerint legalább hét havi idő kivántatik;

b) hogy emberi alakkal birjon, — mert nem emberi lények személyeknek nem tekinthetők, s nem személyek semmi jognak részesei nem lehetnek [1].

---

[1] Azok, kik bármily eredetü születés által az emberi nemétől eltérő alakot nyertek, lehetnek:

a) szörnyek, melyek emberi és állati testrészekkel birnak, s ezek ismét aszerint, amint physikai lényökben az emberi vagy állati müszervek tulnyomók, emberi vagy állati szörnyeknek hivatnak. Szörnyszülötteket, mint gyalázatát az emberi nemnek, a római jog azonnal megöletni parancsolja. Vagy

b) csudaszülöttek, melyek minden részökben emberi alakkal birnak ugyan, de a testrészek, vagy számukra, vagy

A személyiség egyik mulhatlan feltétele az organicus élet lévén, halva született magzatok a személyiség államát nem szerzik meg, s átalában ugy tekintetnek, mintha nem is születtek volna. A személyek, születésökre nézve fogamzottak, szülöttek és utószülöttek. (II: 62.)

10. §. A fogamzottak jogai.

Magzatok, kik férfi és nő természetes nemi közösülése által az anya méhében előállittattak, a születés perczeig méhben levőknek vagy fogamzottaknak neveztetnek. Már a fogamzottak is birnak személyi jogokkal; — az anya, valameddig reményben van, méhe gyümölcsérei tekintetből, egészségének ártalmas börtönbe nem záratható, súlyosabb testi fenyiték alá nem jő, annyivalinkább, szüléseig, halálbüntetéssel nem illettethetik; a magzatok pedig, azon jogokra nézve, melyek születési viszonyokból erednek, leendő élveszületésök reményében és feltétele alatt, a fogantatás perczétől fogva már személyeknek s a megszülettekkel egyenlőknek tekintetnek. (II. 62.)

11. §. Szülöttek és utószülöttek.

Azon személyek, kik az anyai méhtől megválva, születés által önálló életet nyertek, aszerint, amint születésök az apa életében, vagy annak halála után történt — szoros értelemben szülötteknek, illetőleg utószülötteknek hivatnak. Az utószülötteket az előbbiekkel, azon esetben, ha a törvényes házassági egybekelés napjától fogva legalább hetedik, — s a házassági elválás vagy a férj halála után legkésőbb tizedik hónapban születtek: egyenlő jogok illetik. (II: 62.) Oly magzatok ellenben, kik azon időpontnál, melyben a fogantatás lehetősége a törvényes házasságban, jogosan vélelmezhető — előbb vagy utóbb szü-

---

arányukra nézve a természet rendes törvényeitől szokatlanul eltérnek; ilyenek az összenőtt ikrek, a háromkezüek stb. A csudaszülöttek a természet játékának áldozataikép, de kétségtelenül személyeknek tekintendők, s jogaikban, melyek egyébkint a személyeket illetik, rövidséget nem szenvedhetnek.

lettek: a törvényes születéstől feltételezett jogok részesei nem lehetnek. Mind a törvényes, mind a törvénytelen születés jogi következményei alább az illető helyeken fognak elöadatni.

12. §. Halál.

Az emberi élet másik véglete, azon természeti állapot t. i., mely annak organicus működését megszünteti, az anyagot és szellemet, az élet eme két főtényezőjét egymástól elválasztja: a halál. A személyiség minden jogi minösége véget ér a halálban, s a meghaltnak jogai, amennyiben elörökithetők, a törvény által hivatott élőkre szállnak át ¹).

13. §. Nemi különbség.

A személyek, nemökre nézve férfiak és nök ²); kik, noha az emberi közös jogoknak egyiránt részesei: né-

---

¹) Az elhalálozás valósággal megtörténtét, annak, ki e czimen jogokat szerzendő, mindig be kell bizonyitnia. Minden halálesetet az orvosi látlelet állapit meg, a lelkész pedig az e végre nyitott halotti anyakönyvbe vezet: s ennek kivonata a bizonyitásra elegendő. Ha pedig valamely hiányolt személynek életben léte vagy elhunyta tudva nincs, a bizonyitékot tanuvallomások állitják elő, s ezek hiányában azon idő elteltét kell bevárni, mely alatt a távollevő, elhaltnak jogosan vélelmeztethetik.

A római jog különbséget tesz a rendre nézve is, melyben több személyek elhunyta egyidejüleg történt, vagy egymás után következett. Ha közös veszély alkalmával többen haltak el, a törvényes vélelem a mellett harczol, mikép valamennyien ugyanazon pillanatban haltak meg (valamint az osztrák polg. tkönyv 25. §.); ha azonban több elhunytak közt serdült és serdületlen koruak, felmenő ági és leszármazó rokonok voltak: a serdületlenek, illetőleg leszármazók, gyengébb testalkatuknál fogva előbb elhunytaknak vélelmeztetnek. E körülmények a szabadon örökölhető jogok átruházásának rendjére lényeges befolyást gyakorolnak.

²) A kivételes személyek, kikben mindkét nem egyesülve van (himnők, hermaphroditák), azon nemhez számittatnak, melynek szokásaiban élnek, s melynek nemileg saját műszervei s küljelei tulnyomósággal birnak.

mely jogokat az egyéniség és társaság viszonyaihoz képest nem egyenlő mérvben élveznek. Jelesül:

1. csak férfiak lehetnek tagjai a törvényhozó és végrehajtó hatalomnak, — a nők, sem az országgyülésen [1], s egyéb köztanácskozásokban részt nem vehetnek, sem közhivatalokat nem viselhetnek;

2. a férfiak a választások tényezői, akár országgyülési követek küldése, akár az alkotmányos tiszti kar kiegészitése forog kérdésben, — a nők, választói jogot nem gyakorolhatnak; (1848: V. 2. §. és XXIII. 6. §.)

3.) a férfiak látják el a magánügyeket ott, hol azok ellátását az érdekelt akarata, vagy a törvény rendelete egy harmadikra bizza, — a nők sem meghatalmazottak, sem ügyvédek, sem gyámok és gondnokok nem lehetnek [2];

4. a férfiak adnak nevet a családnak s családi elöröklthető jogokat a törvényes házasságból származott gyermekeknek, — a nők a házassági egybekelés által férjök nevét nyerik; (I: 7. 53.)

5. a férfiak lehetnek örei a család iratainak, — a nők, amennyiben jogaik megóvására szükséges, csak másolatokat követelhetnek; (I: 42.)

6. férfiakat illeti telekkönyvi ügyekben az aggálytalan tanuskodás joga, — nőszemélyek által tanui minőségben aláirt okiratok bekeblezés alapjául nem szolgálhatnak; (1855: dec. 15. telekk. rend. 82. §. b.)

7. a férfiak teljes koruk elértével, — hanemha törvényes akadályok állnak ellent — önjoguak s függetlenek

---

[1] Országnagyok özvegyei, az 1848-ik évi törvényhozás előtt, az országgyülésre személyesen meg nem jelenhetvén, maguk helyett követet — ablegatus — küldhettek. (1662: 53.) Uri széket — soha azonban személyes elölülésök alatt — oly birtokosok özvegyei is, kiknek birtokával az 1848. előtt fenállott uri törvényhatóság gyakorlata volt összekötve, kétségtelenűl tarthattak. Végre a nemesi felkeléshez — insurrectio — az özvegynők, saját személyök helyett lovasokat állitani köteleztettek. (1741: 63. tcz. 7. §.)

[2] I: 91. 113. 1715: 68. — Az özvegynő, természetes és törvényes gyámja lesz saját gyermekeinek, mihelyt a férj elhalt, s a gyermekek még gyámi hatalom alá tartoznak.

lesznek, — a leányok, habár nagykoruak is — férjhezmenetelökig folytonos gyámság alatt állanak. (I: 112.)

Ellenben :

8. a törvényes hitbér kiválólag a nőket illeti (1840: XX. 85. §.), mig az özvegy férjnek csak a netáni irott hitbérhez lehet igénye; (630. 829 dt.)

9. az özvegyi jog kiadását a család javaiból csak az özvegynö követelheti (I: 67.), mig az özvegy férj részére hasonló ellátásról a törvény nem gondoskodik;

10. a női szépség és szüzies erények a törvény lovagias oltalma alá helyezvék.

14. §. Egyenlőség a két nem között.

A megelözö §-ban foglalt eltéréseken kivül férfiak és nök egyenlö jogokkal birnak, s azon különbség, mely a javak természete és öröklése körül, a két nem tekintetében, régiebb törvényeink szerint fenállott, a legujabb törvényhozás által teljesen elenyésztetett [1]).

15. §. A személyek életkora.

A személyek életkorukra nézve következöleg osztatnak fel:

1. törvényes koruak, mind a fiak, mind a leányok, 12 éven felül, — azon alul nem törvényes koruak; a törvényes koruak ismét:

2. teljes- vagy nagykoruak, ha a férfi 24-ik életévét betöltötte, s a leány 16-ik évét elérte, vagy addig is, ha férjhez ment; ez éveken alul fiak és leányok nem teljes- vagy kiskoruak.

A kiskoru gyermek tehát 12 évig nem törvényes koru egyszersmind; 12 éven felül a férfi 24, s a leány 16 éves koráig, illetőleg férjhezmenteig törvényes, de nem nagykoru (I : 111.)

---

[1]) Az orszb. szab. I. 3. §-a igy hangzik: „a királyi adományos és nem adományos, a fi- és leányági javak és az ezekből származható jogviszonyok közti különbség, ugy a leánynegyed és hajadonjog, mint a fiágiság kifolyása, az 1848: XV. tcz. szellemében megszünteknek tekintendők. — A hitbizományi intézvény azonban, a vele kapcsolatos hajadoni joggal együtt, érintetlenűl hagyatik.“ Ezen jogokról alább, az illető helyeken.

16. §. Nem törvényes kor.

Nem törvényes koru gyermek semminemü polgári cselekvényre nem képes; tehát végrendeletet sem ingó, sem ingatlan vagyonáról nem tehet, terhes szerződést nem köthet, köteleztetést magára nem vállalhat, pöröket, habár saját ügyében — sem mint felperes, sem mint alperes, személyesen nem kezdhet s nem folytathat [1]; annálfogva minden ilyetén cselekvényei vagy köteleztetései annyira semmisek, hogy azokat visszavonni, vagy megerőtleníttetni, sőt a netán fölvett értéket visszaadni, s a másik szerződőfél szenvedett kárát megtériteni nem is szükséges (I : 51. 111. 126. 1715 : 68. 1792 : 17. 1802: 21.), — csupán azon egyetlen eset biztositván kártéritési jogot a vevőnek, ha kimutathatná, mikép a nem törvényes koru gyermektől vásárolt vagyon értéke által a jogosítlan eladó, illetőleg örökösei az ő kárával gazdagultak [2].

17. §. Törvényes kor.

A törvényes koru gyermek, valameddig teljeskorusága be nem következett, vagy korengedélyt nem nyert, rendszerint szülőinek, s ezek hiányában gyámjának, vagy gondnokának beleegyezése nélkül magát érvényesen nem kötelezheti (1802: 21.); de a törvényes kor éveinek haladtával arányban a cselekvési szabadság jogai is növekednek. Jelesül:

---

[1] A nem törvényes koruak érdekében indítandó, vagy ellenök támasztott perek szülői vagy illetőleg gyámi képviselet mellett folytattathatnak; egyrészről tehát a nem törvényes koruak által, a törvényes képviseltetés mellőzésével beadott kereset, birói itélet alapjául nem szolgálhat; másrészről a felperes, ki valamely nem törvényes korut, a törvényes képviselő mellőzésével, közvetlenül hivott perbe, annak törvényszerű vérdíjában marasztaltatik. Ha a per folytában a nem törvényes korunak, eskü általi bizonyitás tétetett kötelességévé, az eskületétel, érettebb korára halasztandó. (I : 130. II : 37.)

[2] A szerződésileg elidegenített javak visszavétele, vagy a különbeni köteleztetések megsemmisitése, visszahuzás vagy megerőtlenités előrebocsátása nélkül — vagy a gyám, vagy a tiszti ügyész, vagy maga a törvényes korra jutott gyermek által, félretétel végett közvetlenül indítandó per utján történik.

1. a kiskoru, mihelyt 12-dik életévét meghaladta, nemikülönbség nélkül önszemélyében pereket folytathat, és saját ügyeinek vitelére ügyvédet vallhat;

2. a törvényes koru figyermekek, mihelyt 16-ik évöket betöltötték, az adósságokról és zálogokról, 18-ik évök után pedig az ékszerekről, drágaságokról s egyéb ingókról szabadon rendelkezhetnek;

3. hasonló jogok illetik a törvényes koru leányokat is, ha éltök 14-ik évét meghaladták. (I: 111.)

18. §. A törvényes koru gyermek szerződéseinek megerőtlenitése.

A közelebb érintett korszakok, melyek a gyermeknek a törvényes korban bizonyos jogi cselekmények végbevitelére adnak jogot, — egyszersmind azon határidőket is kijelölik, melyekben a megelőző évekből eredt kötelezte-tések, szerződések s birtokátruházások megerőtlenithetők. E szerint:

a férfi cselekvő adósságainak elengedését s a zálogszerződéseket 16-dik, — ingó javai eladását 18-dik éve előtt, —

a leány mindezeket 14-ik éve előtt, — végre

ingatlan javai örök eladását és az ingatlanokat tárgyazó peregyezséget a férfi 24-ik éve előtt, s a nő teljes kora betölteig vagy legkésöbb házasságának első évében megerőtleníttetni, tartoznak. (I: 111., 128. és 507, 516 dtk.)

19. §. A megerőtlenités jogutja s következménye.

A törvényes korban tett szerződések s egyéb jogi cselekvények megerőtlenitése azok ünnepélyes visszahuzásában áll, s a visszahuzás mindig valamely hiteles hely előtt megy végbe [1]); mely, ha törvényes időben történt, jogot ad az érdeklett személynek arra, mikép a törvényes korban elidegenített vagy egyébkint átruházott javait, azon időszak lejártától, mely a megerőtlenités kijelentésére szolgál — számitandó 32 év alatt visszaválthassa [2]); a visszahuzás elmulasztása esetében pedig mindezen jogcselekvények utólagos és hallgatag hozzájárulás által megerősitetteknek tekintetvén, kérdés alá többé nem vétethetnek.

20. §. Nagykoruság.

A nagykoruság vagy teljeskor elértével, mely férfiaknál a 24-ik életévvel, s nőszemélyeknél férjhezmenetel- vagy a gyámság aluli felmentéssel [3]) áll be, a személyeket, mind a személyi kötelezetésekre, mind vagyonaikra nézve szabad rendelkezhetési jog illeti; ehhezképest ezen korban végbevitt cselekvényeiket s szerződéseiket, önnön személyiségöknél, illetőleg korhiánynál fogva sem egyoldalulag meg nem másithatják, sem vissza nem vonhatják [1]. Mennyiben van ez alul, az örökösödési osztály megujitása vagy igazitása eseteiben, vagy oly szerződéseknél, melyekhez tévedés, csalás, erőszak vagy félelem járult — kivételnek helye; s mily korlátokat vonnak a nagykoru személyek szabad rendelkezésének azok érdekei, kiket a legujabb törvényhozás szerint törvényes örökrész illet: alább, a maga helyén fog előadatni.

---

[1]) Hiteles hely előtt van helye a visszahuzásnak, habár a szerződés, biróság előtt vagy magánuton történt, — s annak választásában a fél korlátozva nincsen. A hiteles helyekről alább a 74. §-ban.

[2]) A visszahuzás tehát, mely a megerőtlenitendő jogcselekvény tárgyának, személyeinek és idejének, valamint a visszahuzás napjának hivatalos kijelentésére szorítkozik, még nem maga a megerőtlenités, s csupán arra szolgál, hogy az ennek érvényesitésére kiszabott 32 évi időközt — az elévülés rendszerinti ideje — nyitva tartsa. A megerőtlenités rendes peruton, s a kapott érték visszaszolgáltatása mellett biróilag mondatik ki. (I: 128.)

[3]) A nagykoruság éveinek kezdetére s számitására nézve a nőszemélyeknél, törvényeinkben némi ellentmondás látszik. Az I: 111. czim szerint a leányok, 16 éves korukban már teljeskoruaknak tekintetnek, s a leánynegyed, jegyajándék, sőt minden birtokjogaik iránt jogérvényesen rendelkezhetnek. (7. §.) Alább, a 112. czim azt rendeli, mikép a leányok, férjhezmenetelökig, folytonosan gyámság alatt álljanak, — „nam aliter, carentes tutore, ipsae, ex ingenii earum levitate facile seduci, decipique possent“ (1. §.). Végre a férjhez ment nők, sem nagykoruságukra, sem jogaik szabad gyakorlatára nézve kérdés alá nem jöhetnek. A kételyek megoldásának kulcsát, a hármas tkönyv I: 112. czimének idézett kitétele adja kezünkbe. A törvények nem tévesztették soha szem elől azon megelőző figyelmet és óvó rendszabályokat, melyeket a gyöngébb nem személyisége s érdekei követelnek; azoknak tehát,

21. §. Korengedély.

A törvényes koru személyeknek, teljes koruk elérte előtt, a törvényes hatóság fontos okokból korengedélyt adhat, melynélfogva azok még 24-ik életévökön alul nagykoruaknak tekintetnek, s minden polgári cselekvényeikre nézve a valóságos teljeskorban levőkkel egyenlő szabad-

---

kik fölött sem szülői, sem házastársi gondosság nem őrködik, a gyám személyében rendeltek oltalmat, ki az akarat és cselekvés szabadságának helyes irányt mutasson ki s őrfalul álljon a női gyöngeség és a fenyegető veszélyek között, melyektől a magárahagyott nőt a teljeskoruság meg nem óvhatná. E törvényes védelemhez sok részben hasonlít az osztrák polg. tkönyv azon rendszabálya, mely gyámtársat ad a gyámanyák mellé, hogy a kiskoru fölött az anyai szeretet, férfiui erély s eszélyességgel egyesülve őrködjék. (211. §.)

[1] A törvények megtagadták a nagykoruaktól azon jogot, hogy saját tetteiket, a kijelölt eseteken kivül, megerőtlenithessék; más személyeknek azonban, kik jogközösségnél, vagy az örökösödésben nyugvó jogoknál fogva érdekelve voltak, ugyanazt több alkalommal megengedték. Elég legyen egyelőre csak az ősiségi viszonyokat említenünk. Hasonló megszoritással a legujabb törvényhozás szabályaiban is találkozunk; tékozlás eseteiben t. i. az egyenes leszármazó örökösök, ezek nem létében pedig az életben levő szülők, törvényes osztályrészöket (legitima) zárlat által biztosithatják. Az ajándékozási jog szintén a leszármazó egyenes örökösök, és ha ezek nem volnának, az életben levő szülők törvényes osztályrésze által van korlátolva (orszb. szab. I: 4. §.)

ságban s joggyakorlatban részesíttetnek [1]). Ily okok a kiskoru helyzete, s vagyoni viszonyai, melyekre a nagykorusitás kedvező hatással lehet; érettsége s kifejlett szellemi tulajdonai, melyek a korengedély czélszerü használatát alaposan reményleni engedik; — végre a gyám, vagy gondnok, s a körülményekhez képest a közelebbi rokonok nyilatkozata, melyben az érintett tulajdonok kellö igazolást találnak. A hatóság, melyet ily jog engedélyezése illet, — a megyei, illetöleg városi törvényszék, s hol az árvaügyek külön szakosztályhoz tartoznak, az árvaszék.

22. §. Anyakönyvek.

Hogy már a személyek életkora hivatalos hitelességgel tudva legyen, valláskülönbség [2]) nélkül minden lelkésznek kötelessége a születési és halálesetekről, valamint a házassági egybekelésekről anyakönyveket, két eredeti példányban vezetni; az egyik példányt, mely a hatóságot illeti, év végével a törvényes bizonyság, aláirásával ellátja s a hatóság titkos levéltárába helyezi. (1827 : 23. tcz. 1. §.) A másik példány a lelkésznél marad, hogy abból az illetőknek, kérelmökre, hivatalos kivonatokat szolgáltasson; s valameddig ezen anyakönyv a lelkész birtokában, s használható állapotban létezik, a közlevéltárban letett példány illetetlenül őrizendő. (2. 3. §§.) Az egyházi anyakönyvek 1843-ik évi pünköst hó 13-dikától fogva azon helyeken is, hol a gyülekezethez szentbeszédek nem magyar nyelven tartatnak, magyar nyelven vezetendők. (1840 : VI. 7. §.) [1].

---

[1]) Némelyek, s legiukább Kövy („Magyar közpolgári törvénytudomány elemei“ magyaritva s átdolgozva Fogarasy János által) azon véleményben vannak, mikép a korengedély nem fosztja meg a nagykorusitottat azon jogától, hogy szerződéseit, a még nemteljes korban, érvényesen visszavonhassa; „mert a korengedély nem azon szándokból adatott, hogy a kedvezményezett személy magának ártson, vagy a neki okozott kárt helyre ne hozhassa, s állapotja roszabbá tétessék, mint volt annak előtte.“ E vélemény azonban jogi alappal nem bir, s a törvény logikájával nyilt ellentmondásban áll. Ha a korengedélynek semmi következménye nincs, miért adja azt a hatóság? s mi különbözteti meg a nagykorusítottat azoktól, kik a törvényes korban tett szerződéseiket, a teljeskor beállta előtt jogosan megerőtlenithetik? Ha van következménye: mi lehetne az más, mint amit maga az illető személy kér, s a hatóság, törvényes joggal megad: t. i. elnézése a korhiánynak s egyenlősités a nagykoruakkal? aztán a törvény, mig a kiskorunak kedvezne, azokat kárositaná meg, kik a nagykorusitás által jogosítva, a nagykorusitottal terhes szerződésbe bocsátkoztak, — mely esetben, Kövy idézett szavaival azt lehetne mondanunk: „mikép a korengedély nem azon szándokból adatott, hogy azzal, a kedvezményezett személy, másoknak ártson.“ Nagykoruság és nagykorusitás ennélfogva mind a cselekvényekre, mind azok következményeire nézve egyenlő jogi hatálylyal birnak.

[2]) Addig, mig az 1827-ik évi országgyülés szabályszerű anyakönyvekről nem intézkedett, ország rendes birái, s azok itélő

23. §. Testi hiányok.

Ha valamely személy külső vagy testi hiányokkal oly mértékben bir, mely őt jogi cselekvényekre képtelenné teszi: ezen állapot a személy jogainak gyakorlatára is kihat, s a jogokat többé kevésbbé korlátozza. Igy a testi gyöngeség, gyógyithatlan betegségek, s a 60 évet tulhaladott életkor elegendő okok, hogy valaki, gyámi hivatalra, akarata ellen ne kényszeríttethessék, vagy attól fölmentessék. (I : 122.) Siket-némák és vakok nem alkalmasak idegenek ügyeinek ellátására, sőt a körülmények-

---

mesterei, továbbá káptalanok és conventek — hiteles helyek — adtak ki, előleges vizsgálat után, korleveleket, melyekben a gyámság alatti személyek életkora tanuvallomások, vagy csupán szemrevétel által s megközelitőleg, de hivatalos hitelességgel kifejeztetett, s a gyámi képviselet kellő igazolásául szolgált. (I : 126. 127.)

[1] Az 1836 : III. 4. §-a hagyta meg először a lelkészeknek, hogy az egyházi anyakönyveket, ott, hol a gyülekezethez magyar nyelven mondatnak szent beszédek, e nyelven vezessék. Az 1840-ik évi országgyülés már a magyar nyelvnek e részbeni használatát minden egyéb egyházakra is kiterjesztette, s az anyakönyvnek magyarnyelveni vezetésére zárt határidőül az országgyülés berekesztése után három évet határozott. E három év 1843-ik évi május 13-ikával járt le.

hez képest gondnoki képviseletben részesülnek. Ellenben a hosszas betegség, vagy kevésbbé lényeges külhiányok, a jogok gyakorlatában semmi hátrányt nem okozhatnak.

24. §. Elmeállapot.

Az elmehiány még szükebb korlátokat szab a jogoknak, s ha teljes és állandó, az észbeteget egész életére, — ha időleges, az észbetegség tartamának idejére — a nem törvényes koruakkal egyenlővé teszi; ennélfogva az elmebetegek gyámi képviselet alatt állván, sem saját-, sem mások ügyeit el nem láthatják, sem személyi, sem vagyoni köteleztetést nem vállalhatnak, s az öntudatosság és következmények kiszámithatásának hiányából, semminemü tetteik jogi következményeket maguk után nem vonnak, vagy beszámitás alá nem jöhetnek. (I: 55. 124.) Ha azonban valamely személy, ki időleges észbetegségben szenved, az elmekórtól ment időközben (in dilucido intervallo) visz végbe jogi cselekvényeket: azok, — ha a tiszta állapot kétséget nem szenved, egyéb személyek tetteivel egyenlő tekintet alá jönek [1].

---

[1] Mind a test, mind az elme hiányait, melyek a személyi jogokat korlátozhatják, szakértő orvosok véleménye, s a körülményekhez képest tanuvallomások állapitják meg. Különösen időleges elmebetegségnél az, hogy valamely intézkedés tiszta időközben, s öntudatos, ép elmével tétetett, mindig bebizonyitandó.

II. FFJEZET.

Személyi jogviszonyok a polgári minőség tekintetéből.

25. §. Polgárjog.

Magyarország lakosai, kik a magyar korona tartományaiban állandóan telepedve vannak, széles értelemben honpolgároknak, egyéb országok lakói pedig, ellentétben a magyar honpolgárokkal — idegeneknek neveztetnek. Polgárok és idegenek közt a jogok kiterjedésére s élvezetére nézve lényeges különbség létezik; azon előnyök, melyekben a polgárokat, idegenek fölött a törvények részesítik, összesen és átalában polgárjognak hivatnak, s következőkre terjednek ki:

a) egyházi méltóságok és javadalmak részesei, az idegenek teljes kizárásával csupán magyar honpolgárok lehetnek; (Ulászló II : 30–32. 1550 : 18. 1723 : 55. 1741 : 15.)

b) világi közhivatalok viselésében egyedül magyar honpolgárok részesithetők, ellenben az idegenek számos törvények által kirekesztetnek; (II. András 11. 1439 : 5. 12. 15. 25. 26. 1608 : 10. kor. e. 1647 : 94. 1741 : 15. 1792 : 8.)

c) az ország közügyei künn és benn csak magyar honpolgárok által tárgyaltathatnak, s az azokba beavatkozástól az idegenek, törvényileg eltiltatnak; (1741 : 11. 16. 17.)

d) választói s választhatói jogok az országgyülési követek választásánál egyedül magyar honpolgárok által gyakoroltathatnak; (1848 : V. 2. 3. §§.)

e) nemesi előjogokat csak magyar honpolgárok szerezhetnek, idegenek ellenben a magyar korona területén nem gyakorolhatnak; (1630 : 30.)

f) egyedül magyar honpolgárok birnak e honban jogképességgel ingatlan vagyon szerzésére, — idegenek ellenben fekvő birtokot nem szerezhetnek, s ha birnának, abból a honpolgárok bármelyike által kibecsültethetnek; (1715: 23. 1723: 64. 1791: 69.) ugyszintén

g) idegenek, magyar kötvényeket sem vásárolhatnak, s a birtokukba jutott adósleveleket, melyeknél fogva magyar honpolgár, belföldinek tartozik, nem érvényesithetik. (1662: 41.)

26. §. Honositás.

A polgárjogot a magyar szent korona alatt születés, idegeneknek pedig honositás adja meg. — A honositásnak két módja van, t. i. hallgatag és ünnepélyes.

Hallgatag honositást az országban rendes letelepülés és közteherviselés szerez.

Az ünnepélyes honositás egyéb polgári jogokon kivül köz-, illetőleg főnemesi czimeket és előjogokat is ad, s a következő rendszabályok mellett megy végbe:

a) idegent akkép honositani, hogy nemesi előjogokat is nyerjen, a trón vagy nemzet iránt tanusitott érdemek és kitünö tulajdonok elismeréseül, Ő felsége csupán az országgyülés tudtával és hozzájárulásával [1]) van jogosítva; (1550: 77.)

b) a honositott tartozik 2000 darab aranyat díjképen fizetni, melyet azonban az országgyülés egészben vagy részben, elengedhet; (1741: 41.)

c) a honositott, még az országgyülés folyama alatt köteles hüségi esküt tenni a király, a magyar haza, ennek alkotmánya és törvényei tiszteletbentartása, az alattvalói hüség és engedelmesség iránt, — eskületétel a cancellaria vagy a nádor előtt történvén; (1550: 77. 1687: 26.)

d) a hüségi eskü a honositási oklevélbe híven bejegyzendő (u. o.);

---

[1]) Az 1550-ik évi országgyülést megelőzőleg, honositás, s ezzel egybekötött jogok adományozása kirekesztőleg a királytól származott. Ezen jog az 1439: 16. és 1492: 9. tczikkek által a birtokadományozásra nézve megszoritást szenvedett, majd az 1550: 77. tcz.-ben az országgyülés hozzájárulása által is módosíttatott.

e) a honositott, az ország nemesei közé lett fölvételéről oklevelet nyer; végre

f) minden honositás, az országgyülés végzeményeivel együtt törvénybe iktatandó. (1715 : 23. 1791 : 69.)

27. §. Idegenek jogai.

Noha az idegenek a honpolgárokkal egyenlőknek nem tekinthetők, a törvény némely jogokban őket is részesíti. Nevezetesen:

a) emberi közös jogaik gyakorlatára nézve a benszülöttekkel egyenlők, személy- s vagyonbátorságuk fölött pedig a törvény őrködik;

b) a polgárjogot akár letelepülés, akár honositás által, érdem szerint megszerezhetik;

c) házasodásuk esetében, ha egyéb bizonyiték hiányzik, nőtlenségöket közhatóság előtt leteendő esküvel igazolják, — de az osztrák örökös tartományokból bevándorlók, e részben, még 10 évi benlakás után is a kerületi tisztség vagy földesur tanulevelét tartoznak felmutatni;

d) idegenek a törvénybeni járatlanság miatt a bünfenyitő törvények szigora alul három, s egyebekéitől egy havi mentességet élveznek [1]. (II: 5.)

28. §. Vallási különbség.

Különbséget tesznek törvényeink a személyek közt vallásukra nézve, aszerint, amint szabad vallásgyakorlattal és minden a honpolgárok által megszerezhető jogokkal birnak, vagy vallásuk tekintetéből a polgárjog teljes élvezetében nem részesülnek.

---

[1] Ezen időszak az idegenekre nézve, bevándorlásuk napjával veszi kezdetét. Megjegyzendő azonban, mikép a bünfenyitő ügyek alatt oly közbüntettek, melyeket körülbelől minden nemzet törvényei egyiránt tilalmaznak -- nem érthetők, hanem oly időhöz és viszonyokhoz mért tilalmakat foglalnak magukban, melyek a helyiségtől elvonva, beszámitás alá nem jöhetnek. Ily törvényszegést követne el az idegen, ha péld. háboruhoz készülés folytán a lovak vagy gabnanemüek kivitele megtiltatván, efféle czikkeket, az ellennel szövetkezés nélkül, s csupán kereskedési czélból összevásárolna.

Törvényesen bevett vallásfelekezetek hitsorsosai, kiket hazánkban teljes polgárjog illet: a római és görögkatholikus, mindkét felekezetü — ágostai és helvét — evangelikus, és görög nemegyesült keresztyének [1]), végre

---

[1]) Őseink, egész sz. István uralkodásaig, pogányok ugyan, de egy istenimádók voltak. „Csak azt imádják, s istennek csak azt nevezik, ki az eget és földet alkotta." (Theoph. Szalaynál I. köt. 53. lap.) A keresztyén vallás első nyomait Erdélyben leljük. Boluzudes erdélyi fejdelem s testvére Gyula Bizanczból egy Hyerotheus nevü görög papot hoztak magukkal, s hazájukban a keresztyén hitet terjeszteni kezdették. (Cedrenus in script. biz. tom. III.) A keleti vagy görög szertartásu keresztyénség azonban magában Erdélyben sem honosult meg, sőt később az ifjabb Gyula fejdelem elpártolása sz. István alatt, s harczai ez utóbbival épen a keresztyén vallás terjesztését czélozták megakadályozni. Majd nyugatról szivárogtak át az üdvözitő hit tanai még Taksony fejedelem alatt, ki Otto német császárral békére lépvén, több téritőknek az országba bejövetelt és hitterjesztést megengedte. De ezen kisérletek is kevesebbek, mint kezdet, s Wolfgang, ki a magyar földön 971-ik évben, mint téritő jelent meg, másfél évi működése után eredménytelenül tért vissza hazájába.

A keresztyén vallás tehát sz. István első apostoli királyunk uralkodásával veszi kezdetét, ki Adalbert prágai püspök által még 994-ik év táján megkereszteltetett. István apostoli munkásságának nehéz utját atyja, a keresztyénséghez hajló Géza fejedelem s ennek neje, a már keresztyén hitben növelt Sarolta nagy mértékben előkészitették; továbbá a térités körül több buzgó s erélyes férfiak, mint Pilgrin, Adalbert, Asztrik stb. fáradoztak; de a keresztyén vallás átalános elterjedése István kitartó munkásságának lett eredménye, ki ihletett törekvéseinek nem ritkán fegyverrel is volt kénytetve érvényt szerezni.

Sz. Istvánt a törvényhozásban is azon magasztos eszme vezérelte, hogy a keresztyén vallást terjeszsze, megszilárditsa s annak tiszteletét és szabályait fentartsa. Igy a többek között, tanuképességgel csak keresztyének birtak (Lib. I. cap. 3.); a vasárnapok megtartása, a dolgozó marhák különbeni elkobzásá mellett törvényileg parancsoltatott (cap. 7.); vasárnapokon mindenki az egyházba menni tartozott, — az alapos ok nélkül kimaradók veréssel büntettettek (cap. 8.);

az unitariusok [1]), kikre nézve az 1848: XX. tcz. következőket rendeli:

a) e hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve, különbség nélkül, tökéletes egyenlőség és viszonosság állapíttatik meg; (2. §.)

b) minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségei, közálladalmi költségek által fedeztessenek, s ez elvnek részletes alkalmazásával a ministerium az illető hitfelekezetek meghallgatásával a közelebbi törvényhozás elé kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni; (3. §.)

c) a bevett vallásfelekezetek iskoláiba járhatás, valláskülönbség nélkül, mindenkinek kölcsönösen megengedtetik; (4. §.)

d) a ministerium rendelkezni fog, hogy a bevett vallásokat követő katonák saját vallásu tábori lelkészekkel láttassanak el. (5. §.)

29. §. Az evangelika vallás sorsosai különösen.

Evangelikusok neve alatt törvényesen mind az ágostai, mind a helvét hitvallásu protestans felekezetek értendők, kiknek vallási szabadságát és alaptörvényeit az 1791: 26. tcz. következőleg szabályozta:

1. Az evangelikusok, személyre és polgári állásukra tekintet nélkül, városokon és falvakban szabad vallásgyakorlattal birnak, egyházaik, tornyaik, harangjaik, iskoláik

---

hust enni a bőjt idején törvényileg tilalmas volt, s e rendszabály áthágása bőjtbüntetést vont maga után (cap. 9. 10.) stb.

I. Endre alatt a pogány hit végerőködése keményen megrázkódtatta a keresztyén vallást, de a hitforradalomból ez utóbbi végdiadallal emelkedett ki. Endre maiglan fenlevő törvényeiben azok, kik a pogány vallásban makacsul megmaradnak, s az üdvözitő hitre visszatérni nem akarnak: fej- és jószágvesztéssel büntettettek.

[1]) Az unitariusok 1848. előtt Magyarországban sem lakhatási joggal, sem annyival kevésbbé szabad vallásgyakorlattal nem birtak, s csupán Erdélyre voltak szorítva. Az 1848-ik évi országgyülés részint felvilágosodottabb eszméktől, részint az Erdélylyeli egyesülés által vezetve, az unitaria vallást is törvényes bevett vallásnak nyilvánitotta. (XX. 1. §.)

s temetkező helyeik birtokában meghagyatnak, ellenkező rendszabályok, valamint a hatóságok és földesurak által vallásos dolgaikban nem háborgattathatnak.

2. Oly gyülekezetek számára, melyek eddig fiókegyházat képeztek, amennyiben szükségesnek vagy kivánatosnak látják, templomokat, iskolákat épithetnek s lelkészt alkalmazhatnak; az elömunkálatokat, elöleges bejelentés folytán az illető megye küldöttsége által, s a kath. püspöki megyekormányzóság befolyása nélkül, önállólag intézhetik; mely vizsgálatból — ha kitünnék, mikép a gyülekezet elegendő lelket számlál, hogy külön egyházzal birjon, s elegendő alappal bir, hogy külön egyházi szolgákat fizessen: a földesur a templom, iskola és lelkész számára illö tért és telkeket tartozik kimutatni.

3. Az evangelikusok, bármily polgári állásban legyenek, vallásukkal ellenkező szertartásokra, vagy azokbani részvételre nem kényszeritthethetnek.

4. Mindkét felekezetü evangelikusok a vallás dolgában kirekesztöleg saját egyházi elöljáróiktól függenek, kik között a felsöbbségi fokozatokat Ő felsége méltány szerint s az egyházi és világi választott férfiak megegyezésével állapitja meg. A legfőbb felügyeleti jog Ő felségét illeti; Ő ad engedélyt a zsinatokra, hol magát valláskülönbség nélkül nevezhető biztosa által képviselteti, — Ő erősiti meg s emeli törvényerőre a hozott határozatokat.

5. Az evangelikusok iskolákat tetszésök szerint, felsőbb tanodákat pedig királyi jóváhagyás mellett — szabadon épithetnek, tanitókat, tanintézeti tisztviselőket saját hitsorsosaik közöl választhatnak, a tanrendszert megállapithatják; tanonczaikat az alapitványok jótékonyságában részesithetik, s külegyetemekbe akadálytalanul kiküldhetik.

6. Az evangelikusok jövőre semminemü egyházi illetményeket — stola —, álljanak azok pénzben, termesztményekben vagy munkálatokban: a rom. kath. lelkészeknek adni vagy szolgáltatni nem köteleztetnek.

7. Az evang. lelkipásztorok beteg híveiket a fogházban is szabadon látogathatják, az elitélteket a halálhoz előkészithetik, s a vesztőhelyre kikisérhetik.

8. A közhivatalok betöltésénél a szerzett érdemek és

törvényes kellékek jönek tekintetbe, — a vallási különbség pedig semmi akadályt nem képezhet.

9. Evangelikusok az eskületételnél a bold. szüzre, Istennek szentjeire és választottaira hivatkozni nem köteleztetnek.

10. A kegyes alapitványok, melyek az iskolák és növendékek számára tétettek és fenállanak, az evangelikusoktól el nem vétethetnek, a netán elvettek pedig visszaállitandók.

11. Az evangelikusok házassági ügyei, amennyiben a vérségi izekben nyugvó akadályok elháritásáról van szó, a fejedelmet, — amennyiben pedig a házassági közösség feloldása kérelmeztetik, a világi törvényszékeket illetik.

12. Az evangelikusok egyházaik, iskoláik és alapitványaik háboritlan birtokában megtartatván, azokat saját használatukra fordithatják, — ennélfogva az 1647 : 14. tcz. rendelete, mely ilynemü vallásos tárgyak erőszakos elfoglalóira 600 forint birságot szab — továbbá is fentartatik.

13. A vegyes házasságból született gyermekek, ha az apa katholikus, nemi különbség nélkül ezen vallásban neveltetnek, ha pedig az anya a római kath. vallás sorsosa, ezen hitet csak a leánygyermekek követik.

14. A vegyes házasságok kérdései mindenkor a szentszék biráskodása alá tartoznak.

15. Az evangelikusok a római kath. vallás ünnepeit megtartani nem köteleztetnek [1]).

---

[1]) A reformatio Luther Márton felléptével, 1517-ben vette kezdetét, s a Németországból bevándorló kereskedők s egyéb idegenek által hazánkban megismertetve, csakhamar oly haladást tőn, mikép a r. kath. vallás már a mohácsi vész körül alig néhány főnemes családot számitott. Erélyes rendszabályok használtattak tehát az uj hit kiirtására. Az 1523 : 54. tcz. a lutheranusokat fej- és jószágvesztésre, — s az 1525 : 4. tcz. máglyára kárhoztatták. A szigoru törvények, a r. katholikusoknak nyujtott polgári előnyök, s Pázmán Péter esztergomi érsek buzgalma sokat visszavittek ugyan a r. kath. egyház kebelébe; de az evangelikusok, vallási szabadságukat fegyverrel is oltalmazták. A vallásháborunak, melyet az evangelikusok részéről Bocskay István, majd Bethlen Gábor,

30. §. Az evangelika vallás kormányzata.

Az egyházi ügyek élén, mindkét felekezetü evangelikusoknál, saját önkormányzati — autonom — jogaiknál fogva a superintendensek, s ezek alatt az esperesek állanak, kik mellett fő- és segédgondnokok a világi rendből vannak alkalmazva. Közös kerületi gyüléseiken, — melyek tárgyait az egyházvidékek jelentései, a papjelöltek megvizsgálására küldöttség nevezése, a kormányrendeletek kihirdetése, tanintézetek, a panaszok és folyamodványok stb. elintézése képezik, — a superintendens és a világi főgondnok elnököl, az egyházvidékek esperesei s gondnokai pedig üléssel és szavazattal birnak. Ezenkivül az ágostai hitfelekezetü evangelikusok tartanak egyetemes conventet is, mely egy világi főfelügyelő elnöklete alatt, a superintendensekből, főgondnokokból és egyházi küldöttekből alakul, s határozatai minden superintendentiára egyiránt érvényesek.

31. §. A görög nemegyesültek különösen.

A görög nemegyesültek vallásszabadsága hasonlóul az 1791-ik évi országgyülés által biztosíttatott. A 27. tcz.-nél fogva:

1. szabad vallásgyakorlatban részesülnek;
2. ingatlan birtokot szerezhetnek;

---

végre Rákóczy György erdélyi fejedelmek vezettek, a bécsi és linczi békekötések által lett vége, melyek az evangelikusok szabad vallásgyakorlatát egész az 1791-ik évi országgyülésig szabályozták. A bécsi béke 1606-ik évben köttetett, s az 1608-ik évi országgyülés által törvényerőre emeltetett; a linczi béke pontjai az 1646: 5. törvényczikkben olvashatók.

Mind az idézett békeokmányok, mind maga az 1791: 26. tcz. azonban az evangelikusoknak adott szabadalmakat csak Magyarországra terjesztették ki; annálfogva az evangelikusok Horvát- s Tótországban és Dalmatiában sem fekvő birtokot nem szerezhettek (1687: 23. 1715: 30. 1723: 86. 1741: 46. 1791: 26. tcz. 14. §.), sem közhivatalokat nem viselhettek. (1791: 26. tcz. 14. §.)

3. közhivatalokat viselhetnek, végre

4. iskolai s egyéb kegyes alapitványokat háboritlanul tehetnek és élvezhetnek.

A görög nemegyesült püspökök az 1792 : 10. tcz. által nyertek ülést és szavazatjogot az országgyülésen [1].

32. §. A törvényes vallásfelekezetek további alaptörvényei.

A bécsi és linczi békekötések alapján keletkezett 1791: 26. tczikket az 1844-ik évi országgyülés, III. tczikkében következőleg bővitette s illetőleg módositotta:

1. Kijelentetik, hogy azok, kik 18-ik éves koruk eléréseig az evangelika vallásban neveltettek, — a nőszemélyek pedig férjhezmenetelök után, habár még ezen időkort el nem érték is: sem maguk, sem maradékaik vallásos kérdés alá többé nem vétethetnek. (1. §.)

2. A jelen törvény kihirdetése után keletkező azon vegyes házasságok is, melyek az evangelikus lelkipásztor előtt köttetnek, törvényesek. (2. §.)

3. Azon vegyes házasságok, melyek r. kath. és az evangelika vallás bármelyikéhez tartozó felek között az 1839-ik évi mart. 15-ik napjától kezdve, 1844-ik évi nov. 10-ik napjáig köttettek, és nem r. katholikus, hanem az evangelika vallás bármelyikének lelkipásztora által adattak össze, törvényesitetteknek jelentetnek ki (3. §.) [2].

---

[1] A nemegyesült görög egyház feje a karloviczi patriarcha — érsek, ki a szerb nemzeti congressusban választatik. E közgyülés áll 100 tagból, kikhez a papság 25, a nemesség 25, a polgárság 25, s a végvidéki katonaság 25 követet küld. Tárgyai az érsek s püspökök választása, s az egyházat illető közös ügyek. Az egyházi biróságok fölebbezett pereit, s a kolostorok számadásait az érseki szék vizsgálja meg. Minden püspök mellett egy consistorium van: ezek együtt ügyelnek az egyházi fenyitékre s az egyház javaira.

[2] Az illető törvényhatóságok kötelesek voltak az idézett törvény kihirdetésétől számitandó egy év alatt, ily házasságokat hitelesen összeiratni; az összeirást a felek és maradékaik jövő biztositása végett levéltáraikba betétetni, s mennyiben a házasságok az illető egyházi anyakönyvbe beirva nem lennének, ezen anyakönyvbe beiratni (u. o. 4. §.).

4. Az 1844: III. tczikknek ezen rendeletei a görög nemegyesült vallásuakra is kiterjesztettek. (1848 : XX. 6. §.)

33. §. Vallási áttérések.

A r. katholika vallásból az evangelika vallások bármelyikére leendő átmenet eseteit illetőleg, ugyancsak az 1844 : III. tczikkben rendeltetik:

1. Az átmenni kivánó, ebbeli szándékát önmaga által választott két tanu jelenlétében azon vallásbeli lelkipásztor előtt, kinek egyházi községéhez addig tartozott, nyilatkoztassa ki. (6. §.)
2. Ezen első kinyilatkoztatástól számitandó négy hét eltelte után ugyanazon, vagy más szintén általa meghívott két tanu jelenlétében, ugyanazon egyházi községnek lelkipásztora előtt ujolag nyilatkoztassa ki, hogy átmeneti eltökélett szándéka mellett továbbá is megmaradott. (7. §.)
3. Az átmenni akaró mind első-, mind másodizbeni nyilatkozata felöl azon lelkipásztortól, ki előtt átmeneti szándéka iránt nyilatkozott, mindkét izben külön-külön bizonyságlevelet kérjen. (8. §.)
4. Ha a lelkipásztor a kivánt bizonyságlevelet akár a 6-ik, akár a 7. §§-ok esetében bármi oknál fogva azonnal ki nem adná: mind az első-, mind a másodizben tett nyilatkozat felöl bizonyságlevelet a jelenvolt tanuk adjanak. (9. §.)
5. Az átmenni akaró a 8. vagy 9. §§-ok rendelete szerint vett bizonyságleveleket azon vallásbeli lelkipásztornak, mely vallásra átmenni szándékozik, bemutatván, ezáltal az átmenet egy vallásról a másikra teljesen befejeztetett. Ezen bizonyságlevelek előmutatása nélkül azonban az átmenet meg nem történhetik. (10. §.)
6. A megtörtént átmenetek esetei az illető püspöki hivatalok által, a helytartótanács utján, tudomás végett félévenkint Ő felségének bejelentendők. (11. §.)

A görög nem egyesülteket illetőleg, kikre az idézett 1844: III. tcz. az áttérés iránt is kiterjesztetett (1848: XX. 6. §.) : ha valamely község görög szertartásu lakosainak bár nagyobb része fogja jövendőben hitvallását megváltoztatni, — ily esetben a községi egyház az előbbi valláson hátramaradt lakosok birtokában hagyandó; amennyiben tehát a legujabb időkben is hasonló esetek közigazgatási tárgyalás alatt volnának, azok a fentebbi elvek szerint lesznek elintézendők, — de ezen törvény elveinél fogva jelen állapotot visszahatólag, foglalások által háborittatni meg nem engedtetik, s azért, a mely egyházak iránt 1848-ik évi jan. 1-ső napjáig vagy kérdés nem támasztatott, vagy közhatósági elintézés jött közbe: azok kérdés alá többé nem vétethetnek. (1848 : XX. 7. §.)

34. §. Zsidók.

Második osztályát a személyeknek, a vallás tekintetében, — azon megkülönböztetés szerint, mely a fentebbi 28. §-ban adatott, a zsidók képezik. A zsidók, vagy izraeliták, vagy Mósesvallásu magyarok tehát nem élvezik teljes mérvben a polgárjogot, mely a törvényesen bevett vallásfelekezetek hitsorsosainak sajátja, de a szabad vallásgyakorlaton kivül egyéb jogokban is részesülnek; jelesül:

1. Mindazon zsidók, kik az országban vagy kapcsolt részekben születtek, valamint szintén azok is, kik az itteni lakásra törvényes uton engedelmet nyertek, — ha ellenök erkölcsi magukviselete tekintetéből bebizonyitott alapos kifogás nincsen, az egész országban és kapcsolt részekben akárhol szabadon lakhatnak, — kivévén egyedül az 1791 : 38. tczikkben emlitett bányavárosokat, s azon helyeket, melyekből a bányák és bányászi intézetek tekintetéből törvényes régi szokás mellett kizárva vannak [1]. (1840 : XXIX. 1. §.)

2. A fenálló föltételek mellett gyárakat a zsidók is állithatnak, kereskedést és mesterségeket akár maguk ke-

---

[1] A zsidók az idézett 1791 : 38. tczikknél fogva a bányavárosokban, — az 1729 : 19. tcz. szerint pedig Horvát-, Tótországban és Dalmátiában sem lakhatási joggal nem birtak, sem kereskedést nem folytathattak. Egyébiránt az orszb. szabályelvek terjedtebb szabadalmai mellett az 1840: XXIX tcz. 1. §-ában fentartott korlátozások is végkép elenyésznek.

zére, akár vallásukbeli segédek segitségével is űzhetnek, s ifjaikat ezekben tanithatják, — azon tudományokat pedig és szép mesterségeket, miknek gyakorlatában eddig is voltak, ezután is gyakorolhatják. (2. §.)

3. Egyébiránt köteleztetnek, hogy állandó vezeték- és tulajdonnevekkel éljenek, a születendők pedig vallásuk papjai által vezetendő anyakönyvben bejegyeztessenek; továbbá kötelesek. (3. §.)

4. Minden okleveleket és szerződéseket a hazában és a kapcsolt részekben divatozó élőnyelven szerkesztetni. (4. §.)

5. Minden ezen törvénynyel ellenkező törvény, szokás, rendelet vagy határozat eltöröltetik és megszüntetik [1]. (6. §.) Egyébiránt

6. Azon mentesség, mely mezei rendőri kihágásokban az 1840 : IX. tcz. által fenhagyott testi büntetések alkalmazását az 1848: XXII. tcz. rendeletéhez képest, bizonyos qualificatiók esetében megszüntette: mindazon izraelitákra is kiterjesztetik, kik bár politikai jogok gyakorlatával felruházva nincsenek, az erre törvényileg megszabott egyéb qualificatióval birnak (orszb. szab. II. 5. §.). Végre

7. Az országbirói szabályelvek azon rendelete, melynélfogva a vallás különbségéből kifolyó, s az ausztriai tör-

---

[1] Ily megszoritások voltak:

a) földjeiket csak pogány szolgákkal miveltethették, s keresztyéneket, szolgálatukban nem tarthattak; (Kálmán I: 74. II: 1.)

b) pénzverdékben, só- és adóhivataloknál nem alkalmaztathattak; (1222: 24.)

c) az adót és egyéb terheket — hogy annál hamarább kiköltözzenek az országból — kétszeres összegben fizessék; (1578: 2. tcz. 3. §.)

d) vámot és harminczadot haszonbérbe nem vehetnek; 1630: 15. 1647: 91. 1649: 79. 1723: 15.)

e) borral, s főleg nemesebb asszuborokkal, különbeni elkobzás terhe alatt — a hegyalján nem kereskedhetnek. (1741: 29.)

Ellenben oly törvények, melyek a vallás intézményeiből, habár az 1840-iki országgyülést megelőzőleg alkottattak, tovább is fenállanak; t. i. az izraeliták saját esküforma szerint vények uralma alatt bővitett polgári magánjogok jelen állapotukban meghagyatnak (orszb. szab. I. 22. §.) — a zsidókra is kiterjesztendők. Ily jogok ez utóbbiakra nézve a feltétlen tanu- és birtokképesség [1]).

35. §. A nyelv.

Magyarország lakosai különböznek még nyelvökre, s melynek ez kinyomata s közege — nemzetiségökre nézve [2]). A különböző nyelvek és nemzetiségek közt, méltányos arány szerint s kölcsönösen fenálló viszonosság uralkodik ugyan, a magyar nyelv azonban mind müveltségi s irodalmi tekintetben, mind a lakosok számára

---

hiteltetnek meg (III: 36.); keresztyénnőt, házastársul nem vehetnek (sz. László I: 10.), s a keresztyének ünnepeit megtartani köteleztetnek (sz. László I: 26.).

[1]) Az orszb. szabályelvek idézett §-át annyira kiterjeszteni, hogy a zsidók teljes polgárjogot nyertek volna, s a törvényes vallásuakkal egyenlők lennének, — e törvényhelynek azon kitétele tiltja, mely az osztrák törvények módositásait vette alapul. Tudnivaló pedig, hogy a zsidók ezen törvények alatt sem élvezték teljes mérvben a polgárjogot, s igy közhivatalokat maiglan sem viselhetnek.

[2]) A magyar honpolgárokat — Erdély kivételével — Fényes Elek „Magyarország leirása“ czimű statisticai müvében (Pest, 1847. 6. §.) nyelv és nemzetiség szerint következőleg állitja össze:

Magyar van	4,744,899.
Tót	1,722,005.
Rácz	1,293,095.
Horvát	943,995.
Orosz	459,870.
Vindus	44,536.
Bolgár	12,940.
Montenegrinus	3,025.
Német	1,126,666.
Oláh	1,272,787.
Franczia	5,691.
Görög	4,530.
Clementinus	2,150.
Zsidó	259,607.
Összesen .	11,895,796.

nézve, mind törvényes értelemben első helyet foglal el. A magyar nyelv hivatalos rangja s elsőbbsége a többiek fölött, az 1844: II tcz.-ben következőleg biztosíttatik:

Az országgyüléshez bocsátandó minden kegyelmes királyi leiratok, elöadások, válaszok és intézvények ezentul egyedül magyar nyelven adassanak ki. (1. §.)

A törvényczikkek, valamint már a jelen országgyülésen is egyedül magyar nyelven alkottattak és erősittettek meg, ugy ezentul is mind alkottatni, mind királyi kegyelmes jóváhagyással megerősittetni egyedül magyar nyelven fognak [1]. (2. §.)

---

[1] Őseink, megnyugodván sz. Istvánnak azon gyakorlatiatlan tételében, hogy a nemzet, mely csak egy nyelvet ismer, gyenge és töredékeny (unius linguae uniusque moris regnum: imbecille et fragile est. I. könyv 6.), — nyelvöket s nemzetiségöket az itt talált vagy meghóditott népfajokra és bevándorlottakra soha nem erőszakolták, sőt nemes türelmökben más szélsőségre jutottak, hogy t. i. saját nyelvök elhanyagolásával minden hivatalos ügyben a latin nyelvet használták. A latin nyelv egyébiránt nem csupán a nemzetiségi rajongás hiányában, nem az anyai nyelv számüzetésében, hanem az idők viszonyaiban alapitá meg uralmát. A tudomány, az irásképesség sok századokon át papi kezekben volt; a papok, nagyobbrészint idegenek — a magyar nyelvet nem értették; más oldalról az ország külön ajku nemzetiségeinek átalános közlönyre volt mellőzhetlen szükségök, melyen egymást megérthették: s igy a latin nyelv igen biztos utat lelt azon magas polczhoz, melyen édes anyai nyelvünk s irodalmi fejlődésünk nem csekély hátrányára 800 évig uralgott. A mult század végén hallatta először szavát az önfentartási ösztön, a magyar nyelv érdekében, — fölébresztetve II. József császár germanizáló törekvései által. Az 1790: 16. tcz.-ben törvényileg kimondatott, hogy idegen nyelv a közügyekben ne használtassék. E törvény a kevéssel azelőtt beerőszakolt német nyelvre czélzott ugyan, de itt meg nem állapodván, a magyar nyelv terjesztését s müvelését elhatározta, e végett a tanodákban s egyetemeken tanszékeket állitott, — törvénykezési közlegűl azonban a latin nyelvet még tovább is fentartotta. A nyelvmüvelés eszméjét nem ejtette el többé a törvényhozás; — mig az irodalom terén nem egy lelkes küzdő munkált, a törvények is minden országgyülésen, gyorsított léptekkel haladtak a magasztos czél felé. Az 1792: 7. tczikkben már a magyar nyelv rendes tantárgy lett, s annak isme-

Országgyülési nyelv ezentul kirekesztőleg a magyar leszen, — egyedül a kapcsolt részek követeinek engedtetvén meg: hogy azon esetben, ha a magyar nyelvben jártasok nem lennének, a közelebbi hat évek alatt tartandó országgyüléseken szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék. (3. §.)

A magyar udvari cancellaria utján, az ország határain belül bocsátandó minden iratokban, akár legyenek Ő felsége által aláirva, akár nevében adassanak ki, — és igy a magánfolyamodásokra kelendő rendeletekben és határozatokban is — szintén a magyar nyelv használtassék. (4. §.)

A királyi helytartótanács mindennemü tárgyalásaiban hivatalos foglalkozásairól viendő jegyzőkönyveiben, valamint Ő felsége eleibe terjesztendő felirataiban, és az ország határain belüli minden hatóságokhoz bocsátandó minden intézvényeiben a magyar nyelvet használja; — azon levelezések, melyeket a királyi helytartótanács a hadi fő-, és az Ő felsége örökös tartományaibeli polgári törvényszékekkel s külországi törvényhatóságokkal folytatand, ide nem értetvén. (5. §.)

---

rete nélkül közhivatalokra senki nem bocsáttatott; ugyanakkor, a magyar megyékre nézve, a helytartótanács hivatalos nyelveül avattatott; az 1807-ik évi országgyülés azon kérelemmel járult Ő felségéhez, hogy magyar ezredekhez, magyar nyelvben jártas tiszteket alkalmazzon (1. tcz. 9. §.); az 1808-ik évi törvényhozás a nemzeti museum felállitását elrendelvén, a főherczeg nádort a nyelvmüvelés elősegélésére felkérte (8. tcz.); az 1830: 8. tcz. már a kir. udvari főtörvényszéknek is meghagyta, hogy magyar perekben magyar nyelven hozzon itéletet; megengedte egyszersmind, hogy az ország határain belül minden perek, kerületi táblák, megyei és városi törvényszékek előtt magyar nyelven indíttathassanak; továbbá kimondotta, hogy közhivatalokra, — s 1834. jan. 1-jétől fogva az ügyvédség gyakorlatára a magyar nyelv ismerete nélkül senki nem bocsáttathatik; végre az 1836: III. az országgyülési végzeményeket a latin szöveg mellett magyar nyelven is szerkeszteni határozván, fokozatos előkésités által lehetővé tette, mikép a latin nyelv addigi állásáról már 1844-ben leszoríttatott, s a magyar, ugy a törvényhozás teremeiben, mint a végrehajtás minden ágaiban, jogos helyét elfoglalhatta.

A királyi udvari főtörvényszék nyelve az ország határain belül inditott minden perekre nézve, valamint az ország határain belüli minden itélőszékek — következéskép a szentszékeknek nyelvök is a magyar leszen; s azon itélőszékeknek hivatalos minden egyéb dolgaik is magyar nyelven folytatandók. (6. §.)

A kapcsolt részekbeni törvényhatóságok a magyarországi törvényhatóságoknak magyar-, ezek pedig a kapcsolt részekbeni törvényhatóságoknak latin nyelven irt leveleiket is fogadják el, tárgyalják, és azokat illő válaszszal lássák el. (7. §.)

Ő felsége már kegyelmesen elrendelte, hogy a magyar nyelv a kapcsolt részekbeni fő-, és minden középiskolákban (akademiákon s gymnasiumokban) mint rendszerinti tudomány, taníttassék; nem különben (8. §.) Ő felsége méltóztatott kegyelmesen rendeléseket tenni már aziránt is, hogy az ország határain belüli iskolákban köztanitási nyelv a magyar legyen. (9. §.)

36. §. Polgári becsület.

Azon kellékeket, melyek a polgárjog teljes élvezetéhez a mondottak szerint megkivántatnak, a polgári becsület egésziti ki, mely a személy erkölcsi állapotának tökélye által szereztetik. Minden személy részese a polgári becsületnek, valameddig az ellenkezőt vagy tettei el nem árulták, vagy a törvény ki nem mondotta; azok tehát, kik becsületöktől ily módon megfosztattak, becsteleneknek, vagy becsületvesztetteknek tekintendők.

A becsületvesztés ténybeli vagy jogi. Amaz oly tettek elkövetésében áll, melyek anélkül, hogy a törvény szigorubb beszámitása alá jöhetnének, az erkölcsiség és jellem tökélyeinek hiányára mutatnak, s a közvélemény megvetésében bünhödnek. Ilyen lehet a megrögzött részegség, a javíthatlan szenvedélylyé vált hazudozás stb. A becsületvesztésnek már ezen fokozata is elegendő arra, hogy valamely személy tanuskodását aggályossá tegye, vagy a becstelen, ily tényekért szenvedett megrovásokat, rágalmi per utján megtorolni képtelen legyen. — A jogi becsületvesztést, mindig valamely per folytában, az ellenfél kérelmére, a főtörvényszék szabja büntetésül oly tettekért, melyek a törvényben tilalmaztatnak, s nyilván becsületvesztéssel fenyitendők.

37. §. A jogi becsületvesztés esetei.

Becsületvesztés, mint egyik neme a törvényben kiszabott büntetéseknek, birói itélet folytán a következő esetekben mondatik ki:

a) a vértagadók ellen, kikről a polgári vétkek közt lesz emlités; (I. 39.)

b) azon gyámok ellen, kik a gyámságukra bizott kiskoruaknak személye s tulajdonjogai tekintetében lettek hütlenĕk; (I: 123.)

c) a hamisan esküvők ellen; (II: 30. 1567: 27.)

d) azok ellen, kik arany-, ezüstkészleteket, vagy egyéb ingóságokat, készpénzt vagy okiratokat megőrzés végett átvevén, azokat kiadni vonakodnak; (1622: 16. 1638: 28. 1647: 106.)

e) álarczások ellen, kikről alább, a polgári vétségek közt; (II: 16. 1723: 12. 46.)

f) azok ellen, kik hamis okmányokat készitnek, vagy ilyeket tudva használnak; (1723: 12.)

g) azon ügyvédek ellen, kik az ellenféllel, saját ügyfelök megrontására összeszövetkeznek; (1567: 27. tcz. 4. §.)

h) azok ellen, kik az országgyülések alkalmából, megvesztegetési czélzattal, ajándékot adnak, vagy elfogadnak; (1649: 44. tcz. 3. §.)

i) azok ellen, kik az országgyülésen kivül, külön gyüléseket tartván, annak jogait bitorolják, vagy a trón, s nemzet biztonsága és szabadsága ellen adót szednek, vagy fizetnek; (1504: 1. 1597: 46. 1599: 23.)

k) azok ellen, kik a királyi parancsoknak, törvényesen elfogadható ok nélkül ellenszegülnek; (1563: 78. tcz. 3. §. 1625: 4.)

l) azok ellen, kik valamely köztisztviselőt, midőn ez hivatalának törvényszerü gyakorlatában jár el, gyalázattal illetnek; (Ulászló I: 70.)

A közbüntettek miatt elitéltek, a büntetés idejének tartama alatt egyenlő tekintet alá jönek a becsületvesztettekkel.

38. §. A becsületvesztés következményei.

A becsületvesztés joghatálya azon idővel kezdődik, melyben a hozott itélet jogerőre emelkedett, s a következőkre terjed ki:

a) a becsületvesztett semmi közhivatalt nem viselhet, gyámságra, gondnokságra, vagy átalában más személyek képviseletére nem bocsáttathatik, társulatok és egyletek tagja nem lehet, — amennyiben pedig ily minőségekkel felruházva lett volna, azokat elveszíti; (I: 121. 1563: 78.)

b) becsületsértés czimén keresetet senki ellen nem támaszthat; (II: 30.)

c) végrendelete, s mindenféle bizonyitványai semmisek, tanuskodása érvénytelen és elvetendő. (II: 30. 1729: 27.)

A becstelenség vagy feloldó itélet folytán, melyet a főtörvényszék a megujított perben hozhat, vagy az uralkodó kegyelméből, melyről ünnepélyes oklevél adandó — enyészik el.

39. §. Joggyakorlat.

Egy különbségét kell még azon személyeknek, kiket polgárjogok illetnek — megemlítenünk. Némelyek t. i. jogaik gyakorlatában, a törvények határain belül senki által nem korlátoltatnak, személyi és vagyoni ügyeiket szabadon intézhetik, s a törvényekkel nem ellenkező cselekvényeik, személyi minőségöknél fogva senki által kérdésbe nem vétethetnek: ezen személyek önjoguaknak, — a kik pedig személyi vagy birtokügyeikre nézve a törvényben meghatározott képviseletet, vagy korlátozásokat türni kénytelenek, nemönjoguaknak neveztetnek.

MÁSODIK SZAKASZ.

ÖNJOGU SZEMÉLYEK.

40. §. Előjogok.

Az önjogu személyek mindnyájan megegyeznek abban, hogy jogaikat, — a mennyire azok a személyiség és polgári viszonyokhoz képest, a törvények határain belül kiterjednek, szabadon gyakorolhatják. Vannak azonban intézményei hazánknak, melyek egyeseket, vagy bizonyos osztályokat a honpolgárok egyeteméből kiemelve, kitüntetésben s kedvezményekben részesitnek, s a szerint, a mint a honpolgárokat kisebb és nagyobb mérvben — vagy épen nem illetik, többféle osztályát különböztetik meg a személyeknek. A szabadalmak és kedvezmények neveztetnek előjogoknak, s ez előjogok alakitják a polgári osztályokat.

41. §. Az előjogok eredete.

Az előjogok közvetlen szerzés, vagy öröklés utján és lakhelynél fogva jönek a személy birtokába.

A közvetlen szerzésnek ismét két módja van, t. i. királyi adomány, és hivatal szerinti, — a midőn a trón és haza iránt harczban vagy békében szerzett érdemeket maga az uralkodó jutalmazza, vagy midőn valakit oly hivatal ékit, mely bizonyos előjogok gyakorolhatására nyit utat. [1]

---

[1] Ide tartoznak a hivatalok, vitézrendek és czimek. A hivatalokról alább, az országnagyok közt. — Vitézrendje hazánknak szt. Istvánról neveztetik s Mária Terezia által alapittatott.

Öröklés utján csak a nem személyhez kötött, és igy szabadon elörökithető előjogok szállnak át — apáról a családra, illetőleg az utódokra. [1]

Lakhelynél fogva oly előjogok illetik a személyeket,

A rend vitézei — számszerint 100 — nagy-, közép- és kiskeresztesekre osztatnak; az elsők osztálya 20, a közép osztály 30, s a kiskeresztesek osztálya 50 tagot számit, az egyházi személyek ide nem számittatván, — kik nemzetiségi, születési és valláskülönbség nélkül, valamennyien a rend nagymestere által — ki maga a felség — neveztetnek. Nagykeresztesek vagy a kir. kamarások, vagy oly hazafiak közől választandók, kik nemességöket négy fokra felvihetik, hanemha ez alul a király által felmentettek. A nagykeresztesek mindjárt kineveztetésökkel, egyszersmind valóságos belső titkos tanácsosok; a középkeresztesek belső tanácsosi rangot nyernek, a kiskeresztesek pedig, dijfizetés nélkül, grófi vagy bárói méltóságért folyamodhatnak. A rend főpapja hivatal szerint az esztergomi érsek, cancellárja a magyar kir. udvari főcancellár; van továbbá a rendnek titkára, kincsőre, heroldja és irnoka.

Az aranysarkantyus vitézek, kik a magyar király által, a koronázási ünnepélyen, szt. István kardjával üttetnek, különös lovagrendet nem képeznek, s igy számuk sincs megállapitva. Királyi udvarnokok, saját kérelmökre, a király által, régi nemes családok tagjai közől, függőpecsétes oklevél s 150 frtnyi dij letétele mellett neveztetnek, s a kir. külső udvartartáshoz számittatnak. (Fényes Magyarország leirása Pest 1847. 39. 40. §§.)

A czimek törvény vagy gyakorlat szerint járulnak a hivatalokhoz és kiváltságos osztályokhoz. Igy a nádor czime „főmagasságu" (celsissimus 1687 : 10.), a személynöké „nagyságos" (magnificus 1751 : 6.), az országnagyoké és grófoké „tekintetes és nagyságos" (spectabilis et magnificus), a bároké „nagyságos" az egyháznagyoké „főtisztelendő és Krisztusban tisztelt atyák" (reverendissimi et venerabiles in Christo patres" stb. 1836 : befejezés.); gyakorlatnál fogva a hétszemélyes tábla közbirái „méltóságos", a királyi tábla ülnökei „nagyságos", s egyéb köztisztviselők, — a mennyiben születésökre nézve kivételnek nincs helye — „tekintetes" czimmel birnak.

[1] Az előjogok nagyrészben személyes érdemekért adatván, csak magát a személyt illetik, azaz : személyhez kötöttek, — mint a vitézi rendek, hivatalok, és czimek. Az elörökölhetők átszállnak a családra és törvényes utódokra is, mint a mágnási és nemesi fokozatok.

melyek magával a helyiséggel, illetőleg bizonyos helyen állandóan telepedve levő honpolgárok testületével állnak összeköttetésben; melyek tehát a személyt, — mihelyt ez a kiváltságos helyhez, vagy testülethez tartozni megszünt — többé nem illetik. [1])

42. §. Személyek osztályzata az előjogok tekintetében.

Az előjogok és ettől feltételezett polgári osztályok hazánk történeti s államjogi intézményeiből fejlődtek ki, — a törvényhozás történeti fejleményeivel tehát egyenlépteket tartanak. Minél inkább közelitnek törvényeink az ujabb idők szelleméhez s kivánalmaihoz, az előjogok annál inkább elmosódnak, s a polgári osztályok annál közelebb jönek egymáshoz. Mindamellett az osztályok, szelidebb szinezettel és gyengébb körvonalokkal ugyan — még fenállanak hazánkban, s azon kemény rázkodás után, melyet az 1848. évi törvényhozásban szenvedtek, a nemesek és polgárok egyetemében jelenkeznek. [2])

---

[1]) Ily előjogokban részesülnek az egyházi nemesek, jász-kunok, szabad kir. városi polgárok stb. kik rendes lakhelyöknek végképi elhagyásával a helyiség, illetőleg korábbi államuk előjogait többé nem gyakorolhatják.

[2]) Őseink, vérségben s a honszerzés dicső harczaiban egységes, katonáskodó nemzet: bevándorlásuk idejében mindnyájan szabadok és nemesek voltak. Az itt talált s meghóditott népek, a hadi foglyok, a beköltözöttek, a felszabadult rabszolgák, vagy a rabszolgaságba jutott szabadok később alapiták s különböztették meg a polgári osztályokat.

Magyarország lakosai 1848. előtt is két főosztályba tartoztak, de ez osztályok közt a most már létezni megszünt uri hatóság tőn különbséget. Az első osztály szabadokból állott, kikhez valamennyi nemesek, továbbá a szabad kir. városok, szabad kerületek, végre a szabadosok — libertini — szóval a földesuri hatalomtól független valamennyi személyek számittattak; — a második osztályt a volt jobbágyok képezték, kik a jogok gyakorlatában uri hatóság által korlátoltattak. A szabadok osztályában ismét négy rendet különböztettek meg törvényeink: az első rendet az egyháznagyok, másodikat az országnagyok, harmadikat a köznemesek, végre a negyedik rendet a szabad kir. városok és szabad kerületek foglalták el.

43. §. Személydij.

Egyik lényeges különbség a személyek közt azok dijában áll, mely törvényeinkben gyakran elöfordulván, elölegesen megismertetni nem leend felesleges. A személydij „homagium“ név alatt [1] jö elö, s némely polgári, különösen hatalmaskodási vétségeknél és büntetteknél egyéb büntetéssel kapcsolatban, vagy anélkül, birói itélet által birságul mondatik ki. A hármas törvénykönyv, III : 5. czimében fejváltságnak nevezi a homagiumot [2], de e meghatározás a törvényes gyakorlatnak nem egészen felel meg, melynél fogva a homagium oly esetben is szokott birságu megítéltetni, melyben halálbüntetés soha nem alkalmaztatott. Igy, a ki mást nemnemesnek vagy becstelennek állit, s a sértett fél, nemességét, illetöleg becsületességét hitelt érdemlöleg bebizonyitja: az alaptalan rágalmazó ez utóbbinak homagiumában lesz itéletileg elmarasztalandó. (II: 36.)

A személydij teljes összegében vérdijnak, félösszegében pedig élödijnak neveztetik (1550 : 37. 1662 : 5.), s a törvény, esetröl esetre mindig meghatározza, hogy birságul e dijak melyike fizettessék.

Ezen négy rend volt tényezője az országgyülésnek, hová a két első rend tagjai személyesen a felsőtáblánál, — a két utolsó rendbeliek pedig az alsóházban s követeik által jelentek meg. A hon egyéb lakói a törvényhozásból teljesen kizárattak.

Az 1848. évi törvényhozás megszüntetvén az urihatalmat, a jobbágyságot is a szabadok sorába emelte, s annak a jogélvezésben tágabb tért nyitott, — s igy jelenleg csak két főosztályt birunk: a nemesekét és polgárokét; amazokhoz az egyházi és világi országnagyok és köznemesek, utóbbiakhoz pedig a szabad városi, szabad kerületi és megyei polgárok számittatván.

[1] Homagium — l'hommage — jelent eredetileg hódolatot a felség iránt, — „est fidelitas, quae debetur soli principi, nullius alterius fidelitate salva“. (III : 5. cz. 1. §.)

[2] Alio modo sumitur homagium, secundum communem usum, et tunc est mulcta, vel aestimatio homicidarum; quae talis est, ut homicidae redimant se ab his, quibus competit, juxta aestimationem capitum suorum, ultra alias poenas pro actibus potentiariis penes homicidium forsitan patratis, debitas et infligi solitas. (III : 5. cz. 2. §.) Homagium itaque secundo modo sumptum, capitis emendam, ac redemptionem nos communiter esse tenemus. (u. o. 5. §.)

I. FEJEZET.

Nemesek.

44. §. A nemesség fogalma.

A nemesség, eltekintve az erkölcsi tulajdonoktól, melyek tiszta s kimüvelt állapotban, bensöleg egyiránt mindenkit nemessé tesznek, — jogi értelemben azon elöjogok és szabadalmak gyakorlatában áll, melyek kitünö érdemek jutalmaul, valamely honlakosnak, szabadon elörökithetö joggal a magyar király által adományoztatnak, vagy az utódoknak, születésnél fogva törvényileg engedtetnek. A nemesek, — hajdan katonák (milites szt. István : II. 33. szt. László : II. 11.) és szolgák (servientes, servientes regis I : 84. 1222 : 1 — 4.) név alatt — nemesi államuk jogait mindig az uralkodó felség kegyéböl (I : 3. cz. 7. §.), s a következö czimeken nyerhetik :

a) királyi oklevél által; (1609 : 33. 1630 : 30. 1655 : 36. 1741 : 19.)

b) születés által; (I : 7.)

c) örökbefogadás által, (u. o.) végre

d) hivatal által. — Ezekröl egyenkint.

45. §. Királyi oklevél.

A királyi oklevél, mely által valakinek nemesi elöjogok engedtetnek, törvényeinkben „czimeres levél“ név alatt fordul elö, igy neveztetvén azon czimertöl, melynek használatát Ö felsége, a nemesedönek megengedi, s mely az oklevélben rendszerint kifejeztetik, — anélkül azonban, hogy ennek elmaradása a szerzett nemesi jogokat gyengitené vagy elenyésztetné, — és megforditva, hogy a puszta czimer adományozása egyuttal a nemességet is magában foglalná. (I : 6.)

A nemesités ezen módja következö feltételekhez van kötve :

a) hogy a nemesség valódi, jeles érdemek megjutalmazásaul adományoztassék; (I : 6. 1622 : 17. 1741 : 19.)

b) ha királyi város polgára akar nemesedni, szükség, hogy néhány királyi tanácsos, és maga az illető város hatósága által ajánltassék; (1649 : 15.)

c) a megyei polgár a megye ajánlatára vétethetik fel a nemesek államába [1]; (1622 : 17. 1655 : 36. 1630 : 30.) végre

d) a szerzett nemesi oklevél azon megyében, hol az illető személy lakik, vagy lakni kiván, egy év alatt közzététessék [2]. (1630 : 30. 1655 : 36. II : 12.)

46. §. A nemesség öröklése.

A nemes apának, habár nemnemes anyától, törvényes házasságban származott gyermekei, nemi különbség nélkül nemesek lesznek, — nemnemes apának utódait, habár az anya nemes volna is — nemesi előjogok nem illetik. (I : 7.) Kivételnek van helye :

a) ha az apa, büntett miatt jogérvényesen elitéltetvén, nemességétől megfosztatott, — a jogérvényes bünfenyitő itélet kihirdetése után nemzett gyermekei a nemesség államához nem tartoznak; másrészről :

b) a nemes anyának, nemnemes férjétől született gyermekei kétségtelenül nemesek lesznek, ha az anya, fejedelmi kegyből, fiúsittatott (I : 7.), — melyről alább leend szó.

47. §. A nemesség szerzése örökbefogadás által.

További módja a nemesség szerzésének örökbefogadás által történik, melynélfogva a nemes személy, valakit a polgárok államából, örököseül és utódaul nevez, családi nevét s jogait ráruházza, s a nemesi előjogoknak részesévé teszi. Minthogy az I : 3. szerint minden nemesség a feje-

---

[1] A megyei polgárok — volt jobbágyok — ezenkivül még a földesur jóváhagyását és ajánlatát is tartoztak igazolni, mit a jobbágy és földesura közt 1848-ig fenállott viszonyok tettek szükségessé.

[2] A nemeslevél egy év alatti kihirdetésének elmulasztásából a nemességet érvényteleniteni nem lehet. Egy 1792 : maj. 18-án, 10822. sz. a. kelt kir. válasz a nemeslevél közzétételét később is megengedi.

1. Az országban s kapcsolt részeiben született, állandóan lakó, s törvényesen bevett bármely vallásu nemnemes honfiak, általuk bármi czimen eddig szerzett, vagy jövőben szerzendő nemesi javakra nézve, nemesség hiánya miatti nem birhatási ügyuton ezentul nem háborgattathatnak. (1844 : IV.)

2. Az országban és kapcsolt részekben született vagy honositott, s törvényesen bevett bármely vallásu lakosoknak, akár kinevezéstől, akár választástól függő minden közhivatalokra leendő alkalmazásában az, hogy a nemesi osztályhoz nem tartoznak, akadályul nem szolgálhat. (1844 : V.)

3. Az országgyülésnek népképviselet alapján nyugvó szervezése tekintetéből, — az országnak s kapcsolt részeknek mindazon bennszületett vagy honositott, legalább 20 éves, és sem apai, sem gyámi, sem gazdai hatalom, sem pedig elkövetett hüségtelenség, csempészkedés, rablás, gyilkolás és gyujtogatás miatt fenyiték alatt nem levő lakosai, a nőket kivéve, törvényesen bevett valláskülönbség nélkül választók :

a) kik szabad kir. városokban, vagy rendezett tanácscsal ellátott községekben 300 pfrt értékü házat vagy földet, egyéb községekben pedig eddigi urbéri értelemben vett $^1/_4$ telket, vagy ezzel hasonló kiterjedésü birtokot, kizáró tulajdonul vagy hitveseikkel, s illetőleg kiskoru gyermekeikkel közösen birnak;

b) kik, mint kézmüvesek, kereskedők, gyárosok, telepedve vannak, ha tulajdon mühelylyel vagy kereskedési teleppel, vagy gyárral birnak, s ha kézmüvesek, folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak;

c) kik, habár a fentebbi osztályokba nem esnek is, saját földbirtokukból vagy tőkéjökből eredő 100 pfrt évenkinti állandó s biztos jövedelmet kimutatni képesek;

d) jövedelmökre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, akademiai művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, gyógyszerészek, lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők és iskolatanitók, azon választó kerületben, melyben állandó lakásuk van;

e) politikai jogélvezetet azoktól, kik annak gyakorlatában voltak, elvenni a jelen (1848. évi) országgyülés hivatásának nem érezhetvén, mindazok, kik a megyékben és szabad kerületekben az országgyülési követek választásában eddig szavazattal birtak, — és igy a nemesek, valamint azok is, kik eddig városi polgárok voltak, — ha a fentebbi pontokban leirt képességgel nem birnak is : e jog gyakorlatában ezennel meghagyatnak; (1848 : V. 1. 2. §§.)

f) választható mindaz, ki választó, ha életének 24-dik évét betöltötte, s a törvény azon rendeletének, miszerint törvényhozási nyelv egyedül a magyar, megfelelni képes. (3. §.)

52 §. Közhatósági jogok.

Elöjoguk volt a nemeseknek, hogy a megyei szerkezetnek „megye rendei“ név alatt, kizárólagos tényezői voltak, s a megye kormányzásába, részint a tisztujitás, részint a közgyülések utján személyesen befolytak. [1] E jog azáltal

---

[1] Magyarországot szt. István s Horvátországot szt. László királyaink osztották fel először megyékre; e felosztást a kormányzat és igazságszolgáltatás könnyitésén kivül a honvédelemmel is kapcsolatba hozták, mi egyebek közt onnan is kitetszik, mikép minden megyének gyülhelyül egy egy erősség szolgált, honnan a megye (vármegye) elnevezését nyerte.

A megye hatósága, a szabad kir. városok kivételével, az egész területre kiterjedt ugyan, sőt némely jogokat, mint a hus árának szabályozása s a mértékekrei felügyelet, a királyi városokban is gyakorolt; azonban a jogok gyakorlatába nem minden lakosa folyt be a megyének : kirekesztőleg az egyházi, világi főurak és a köznemesség, melyhez az alsórendü papok is számittattak — voltak e jogok részesei s vettek részt a közgyüléseken; a tulnyomó többség ellenben, t. i. a jobbágyság, mind a törvényhozásból, mind a végrehajtásból teljesen kizáratott. Nem hiányzanak mégis emlékek, melyek azt mutatják, mikép a megyei szerkezet régiebb időkben a nemnemeseket is magában foglalta, a megyék közgyülésein a nemnemes megyei lakosok is döntő befolyást, a tisztikar kiegészitésénél választói s választhatói jogot élveztek. Igy Dénes nádornak 1273. évben kelt egyik itéletében emlittetik, hogy a Zalamegye közgyülésén résztvevő nemesek és nemnemesek törvényesen jelenlévén, mindnyájuk egyetértésével döntettek el az ügyek. Debreczeni Dósa nádor Bihar, Szabolcs, Szatmár, Kraszna és Szolnok megyéknek 1317. évben tartott közgyüszünt meg nemesi előjog lenni, hogy az 1848. évi országgyülésen, valamennyi jobbágyokkal testvérileg megosztatott. A „megye rendei“ helyébe a „megye közönsége“ lépett; az alkotmányos megyei szerkezet védbástyái megnyiltak azoknak is, kik előtt addig, átléphetlen magasságban, őrfalul emelkedtek, s a választási és kormányzati jogoknak a volt jobbágyok is részesei lettek.

53. §. Megyei tisztválasztás.

A megyei tisztviselők választása az 1723 : 56. értelmében, és az 1848 : XVI. és XVII. tczikkek módositásai szerint következőleg történik :

1. Tisztválasztás végett a megye, minden harmadik évben — a netán időközileg történt változásokhoz képest előbb is — az e végre kijelölt megyei székhelyen közgyülést tartand. (1723 : 56. tcz. 2. §.)

2. Ha a megyének állandó bizottmánya még nem lenne, a tisztválasztást egy átalános közgyülés előzi meg, melyben szavazattal birandnak mindazok, kiket akár törvény, akár egy vagy más megyének eddig is hozott határozatai szavazati joggal felruháztak; a hol pedig semmi ily jogterjesztő határozatok közbe nem jöttek volna, szavazattal birandnak a törvény által jogositottakon kivül azok, kiket a megyei lakosok községenkint ezen közgyülésre képviselőkül utasitanak. (1848 : XVI. 2. §. b.) Ezen közgyülésen, tekintettel a megyének kiterjedésére, népessé-

---

léséről azt mondja, hogy arra nemcsak a nemesség, hanem a városok és faluk közönséges emberei is — communes homines — meghivattak, és együtt biráskodtak. Még több tanuságot nyujt Posonmegyének 1322. évben kelt birói levele, mely szerint a csallóközi négy szolgabirót nemesek és nemnemesek közösen választották, — per nobiles et ignobiles totius provinciae Challóköz constituti —, és hogy ezekkel a pórudvarnokok is a törvényszéken közösen mondottak itéletet.

A vegyes házbóli királyok, különösen Károly, Nagy-Lajos és Zsigmond alatt szenvedtek e részben a megyei nemnemesek megszoritásokat, de nemnemes megyei tisztviselővel a későbbi időkben, Ulászló alatt is találkozunk; mignem a nemességnek a megye kormányzatából s a közgyülés és igazságszolgáltatás teremeiből a nemnemeseket kiszoritani sikerült. (Botka T. ak. székf. b.)

geire, a megyei honpolgárok minden osztályaira, s a megyei közigazgatásnak, és különösen az 1848. évi országgyülésen hozott törvényeknek sikeresitésére egy nagyobb számu állandó bizottmány fog, minden születési különbség nélkül a szokott módon választatni. (2. §. c.)

3. Megalakittatván, vagy kiegészittetvén és együtt levén a megyei állandó bizottmány, a föispán, kit a közgyülés elnöklete illet, a megye alkalmas lakóiból minden hivatalra négy egyént ajánl és bocsát szavazat alá. Az elöbbi alispán, ujabbi megválasztás végett, törvény szerint mindig javaslatba teendö. (1723 : 56. tcz. 2. és 3. §§.)

4. Minden választást a szavazatok többsége állapit meg, mely felett az elnöklö föispán örködik.

5. Minden megválasztott tisztviselö a hivatalos esküt azonnal letenni, és hivatalába lépni tartozik. (1723 : 56. tcz. 4. §. és 1548 : 70.)

6. Minden tisztválasztó, valamint egyéb bizottmányi közgyülések ülései nyilvánosak. (1848 : XVI. 2. §. h.)

54. §. Megyei közgyülések.

A megyei önkormányzat, — egyike a magyar alkotmány legerösb talpkövének, a közgyüléseken [1]) gyakoroltatik. A közgyülés a föispán, vagy annak távolléte, illetőleg akadályozása esetében valamelyik alispán elnöklete alatt a megyei tisztviselőkből, és az állandó bizottmány tagjaiból alakul; tanácskozásait a szükséghez képest önmaga által meghatározott időkben tartja (1848 : XVI. 2. §. d.), s hatásköre a következőkre terjed ki :

---

[1]) A közgyülések legkésőbbi nyomait a III. Béla által 1190. évben kiadott pécsi egyházalapitványi oklevélben találjuk. Közgyülés még 1447. táján csak az ország kormányzója által adott engedély folytán tartathatott; később az ország rendei belátván, hogy a hovatovább növekedő szükség, közgyülések tartására szabadabb tért kiván: az 1563 : 50. tczben a főispánt, alispánokat és szolgabirákat felhatalmazták, mikép a megyék székhelyén három, négy napon át gyüléseket tarthassanak. A közgyülést ezen törvény s a gyakorlat szerint a főispán, vagy az alispánok, kiket az elnökség illetett — hivták egybe, rendszerint évenkint négyszer, s rendkivüli körülmények folytán időközben is, — a kitüzött határnap a szolgabirák által járás- és megyeszerte előlegesen közzététetvén. (1659 : 11.) A közgyülésen a megye rendei, kikről már fentebb emlékeztünk, személyesen résztvehettek.

A megyei közgyülésektől megkülönböztetendők a kisgyülések, melyek a következő ügyek elintézésére vannak hivatva:

a) a megye kormányzási kiadásaira szükséges háziadó meghatározása;

b) a kisgyülések jegyzőkönyveinek hitelesitése;

c) a tisztviselők feletti fegyelmi hatalom gyakorlása;

d) megyei küldöttségek kirendelése, s a szakosztályok tagjainak választása; (1836 : XIV.)

e) a tisztviselők munkakörének helyhatósági szabályozása;

f) a nemeslevelek kihirdetése;

g) a kért zár alá vétel elrendelése; (1715 : 25.)

h) karhatalom kirendelése oly esetekben, midön valamely végrehajtás foganatositása gátoltatik; (1807 : 13.)

i) a hús árának szabályozása; (1655: 31. és 1659 : 71.)

k) minden adóssági betáblázás, hol az 1855 : dec. 15-én kiadott telekkönyvi rendelet, telekkönyvezés hiányában, még nem alkalmazható. (1840 : XXI.)

A köztanácskozási nyelv mind a gyüléseken, mind a bizottmányokban Magyarországra nézve egyedül magyar, — a kapcsolt részek saját szabályok következtében is, anyai nyelvöket használhatják. (1848 : XVI. 2. §. e.)

A közgyülés nyilt teremben tanácskozik (1723 : 58.

---

a) a közigazgatás minden ügyei a mennyiben a közgyüléshez nem tartoznak;

b) a közgyülés határozatainak végrehajtása ;

c) vizsgálatok elrendelése köz- és magánügyekben ;

d) a levéltárban őrzött iratoknak rövid uton, vagy hiteles alakban kiadása ;

e) ügyvédi s egyéb meghatalmazások felvétele s kiadása;

f) magánügyekbeni jelentés a felsőbb hatóságokhoz.

Kisgyülés 1848 előtt minden két hétben egyszer, vagy a körülményekhez képest gyakrabban is, — a midőn az elnöklő alispán szükségét látta — egybehivatott : jelenleg állandósitva van; tagjai az alispán, mint elölülő, továbbá a törvényes bizonyság, tiszti ügyész, jegyző és a tisztikar meghivott tagjai. A megyei biróságok a törvénykezési eljárás tárgyait képezik. (lásd Ökröss : törv. eljárás Pest 1862.)

és 1848 : XVI. 2. §. h.); határozatait a jegyző teszi fel, s a jegyzőkönyveket maga a közgyülés hitelesiti. (1723 : 58.)

55. §. A szabadság sérthetlensége.

Nemes személyt, valameddig törvényesen meg nem idéztetett, s birói itélet által, jogérvényesen el nem marasztaltatott: elfogni s letartóztatni nem lehetett. (I: 9. 1613: 34. kor. u. 1723: 5.)

Ezen előjog következő kivételek által van korlátolva:

1. A ki felségsértési, vagy honárulási büntettben, egyedül, vagy másokkal szövetkezve bünössé válik; vagy ily szövetkezés nélkül is, azokat, kik az uralkodó felség bántalmára vagy az ország háboritására ellenséges czélzattal törekednek — megakadályozni elmulasztja, vagy fel nem fedezi: tulajdon birája által, gyanuból is letartóztathatik. (1715: 7. 1723: 5.)

2. A ki sulyosabb beszámitásu büntetteknél, milyenek a rablás, gyilkosság, gyujtogatás, tolvajlás, nőspa-ráznaság stb. tetten kapatott: a hely szinén, — vagy folytonos üldözésben ott, ahol található, jogosan elfogathatik. (I : 9.)

3. A köz- vagy magánszolgálatban levő tisztek, kik számot adni nem tudnak, vagy az alul szökés által menekülni akarnak, azonnal letartóztathatók. (Zsigmond VI: 6. 1486: 33. 1622: 65. 1723: 63.)

4. Szökött katonák, vagy felkelő nemesek, kik zászlójokat hütlenül elhagyták, bárki által elfogathatnak. (1598 : 31. 1601 : 14.)

5. Azon nemesek, kik ellen valamely büntény elkövetése alanyilag bebizonyult, s vagy semmi, vagy lakhelyökön kivül egyéb vagyonnal nem birnak: a vizsgálat alatt is fogva tartandók. (1687 : 14.)

6. Azt, ki valamely büntettel vádolva, vagy büntett miatt elitélve lévén, birói megidézés folytán megjelenni vonakodik, vagy megszökött, és nyomozólevéllel, hatóságilag üldöztetik, — akárki jogosan elfoghatja. (1625 : 13.)

56. §. A személy és vagyon függetlensége.

További sarkalatos joga a nemesnek abban állott, mikép egyedül a királynak volt alárendelve, de személyi s birtokjogában, törvényen kivül, az uralkodó felség által sem háborgattathatott. (I: 9.) E jog annyiban maiglan is fenáll, amennyiben a király, felségi jogait nem csupán a nemesek, hanem átalában minden honpolgárok fölött, a törvényekkel megegyezőleg gyakorolja; de régiebb törvényeink (I: 9. és 1222: 31.) e jognak oly széles értelmet adtak, mikép a nemes, szabadalmait a felség ellen fegyverrel is oltalmazhatta. A büntelen ellenszegülési jog — jus resistendi — az 1687: 4. tcz.-ben töröltetett el.

57. §. Adómentesség.

Nemes személyek az adótól és egyéb közterhektől mind személyökre, mind javaikra nézve mentesek voltak. (I: 9. 1723: 6. 1751: 19. 1805: 1. stb.)

E kiváltságos állapot [1]) még az előbb fenállott törvényekben is korlátolva volt; jelesül:

a) nemesek, rendes kereskedést üzvén, tartoztak harminczadot fizetni; (1559: 44. 1569: 17. 1638: 49.)

b) nemesek, kik földesurtól földeket, vagy királyi városokban telket s egyéb ingatlant birtak: előbbi esetben a földesuri tartozásokat s utóbbiban az országos és városi adót fizetni köteleztettek; (1563: 62.)

c) nemesek, kik a megszünt urbéri viszonyok szerint jobbágytelken laktak, a földesuri tartozásokon felül, egyéb urbéresekkel együtt, mind a megyei, mind az országos pénztárba adózni tartoztak; (1836 : XI.)

---

[1]) Amit a törvény nem követelt, a jobbágyi hűség és hazafiság sokszor bőmértékben meghozta a trónnak és hazának. Ha vész fenyegette a nemzet e két legdrágább érdekét: az országgyülés mindannyiszor nemes készséggel szavazta meg a segélyt — subsidium —, mit épen a nemesség viselt. Törvénykönyvünk telve van annak fényes bizonyitékaival, hogy a nemesség, valahányszor a szükség kivánta, életén és vérén kivül pénzbeli áldozatot is hozott. Legyen elég az 1569: 6. 1574: 1. 1595: 3. 1596: 5. 1597: 2. 1599: 6—8. 1662: 5. 1681: 46. 1741: 46. 1792: 6. 1796: 2. 1805: 1. 1807: 1. 2. 1808: 2. 6. törvényczikkeket felemlítnünk.

d) csatornákon, vasutakon, melyek közköltséggel épittettek és tartatnak fenn, — valamint a Pest és Buda közt épült lánczhidon a nemesek is tartoztak fizetni; (1836: XXV. és XXVI.) mignem

e) az 1848: VIII. tcz. szerint Magyarország s a kapcsolt részek minden lakosai, minden közterheket, különbség nélkül, egyenlően és aránylag viselnek.

58. §. Katonáskodás és katonatartás.

A közterhek viseléséhez tartozik a honpolgárok azon kötelezettsége is, melyet a hon érdekeinek fegyveres oltalmazása — honvédelem — követel. Behozatván 1715-ik évben a rendes és állandó katonaság rendszere, a hadsereg kiegészitésével s élelmezésével egybekötött minden terhek a polgárokra hárittattak; azonban:

a) a nemesek eleitőlfogva tartoztak, valamennyiszer az országgyülés rendelte, a haza védelmére fegyvert fogni, s az ország határain belül fegyveres szolgálatokat tenni [1]) (1222 : 7. 1439 : 3.), — a betegek, elaggottak,

---

[1]) A katonai felkelés — insurrectio — egyetemes vagy részletes volt, amint az egész ország, vagy annak valamely része szólittatott fegyverre. (1492: 19. 1498: 17.) A részletes felkelésről 1553. 1554 : 10. 1556 : 22. 1557: 2. 1574: 11. 1578: 10.) A nemesi felkelésnél, melyben a nádor, mint ország főkapitányának vezérlete alatt (1481 : 4.) minden nemes személyesen résztvett, különböztek a zászlóaljak — banderium—, melyeket az egyházi és világi főurak, az országgyülés meghagyása folytán kiállitani tartoztak. Innen a „zászlós ur“ nevezet. Az 1498: 20., 21. és 22. tczikkek hivatal- s névszerint előszámlálják azon országnagyokat, kiket ily kötelezettség terhelt. — Egyébiránt a felkelő tömeg katonailag szerveztetett; a lovasság tisztjeit kivétel nélkül, — a gyalogságiakat pedig kapitánytól lefelé a megye, s a törzstiszteket, a megye ajánlatára a nádor nevezte. (1805 : 1.) A fegyelem, az 1808: 11. tczikkben következőleg szabályoztatott:

a) a ki magát a szolgálatból törvényesen elfogadható ok nélkül kivonja, az 1659 : 28. tcz. szerint — ha országnagy, 50, — ha birtokos, 25 nehézsulyu marka, — végre, ha a szeazok, kiknek több kiskoru gyermekekről kellett gondoskodni, az egyetlen fiak, az egyházi rend tagjai, a köztisztviselők, tanárok, orvosok, sebészek, özvegyek, kiskoru árvák és azok, kik már rendes katonai szolgálatban állanak, kivételt képezvén; (1454: 4. 1523: 41. 1542: 42.)

b) a katonaszállásolástól minden nemes szabad volt ugyan (1662: 13.), de a ki az 1836-ik évi törvényhozás után vett jobbágytelket, a katonai élelmezés terheiben résztvenni köteleztetett. (1836: XI.);

c) az 1848: VIII. tcz. azon rendelete, mely a közterhekre minden honpolgárt egyenlően kötelez, a nemesek azon kötelezettségét is magában foglalja, melyet a hadsereg kiegészitése és élelmezése megkivánnak.

---

gényebb osztályhoz tartozik, 12 pfrt birsággal, — s teljes vagyontalanság esetében aránylagos fogsággal büntettessék; (1. §.)

b) minden nemes, király és haza iránt hűséggel és engedelmességgel viseltetni tartozván, — az ez ellen cselekvők halállal lakolnak; (2. §.)

c) hasonló büntetés sujtja azt, ki a hadseregben lázadást támaszt, vagy ilyenben résztvesz; (3. §.)

d) a ki a törvényes felsőbbségnek, s a katonai hatóságnak tartozott tiszteletet megsérti, vagy az engedelmességet megtagadja: a körülményekhez mérsékelt büntetéssel, s vétsége fokozatához képest halállal lakol; (4. §.)

e) ki ellenség előtt az őrhelyet elhagyja, vagy gyáván megszalad; ki ütközet idején rabol; ki zászlójához harmadizben lesz hűtelen; végre legsulyosabb beszámitás alá eshető bűntetteket követ el: halállal bünhödik; (5—11. §§.)

f) csekélyebb bűntettek és kihágások kártéritéssel és fogsággal rovatnak meg; (12. §.)

g) a katonai kihágásokat minden szemle alkalmával a fő- vagy alispán, a tisztek sorából választott birótársaival együtt summás uton itéli el. Fogságbüntetést a tisztek is szabhatnak, testi fenyitéknek azonban nincs helye; (16. §.)

h) a sulyosabb vétségek és bűntettek, melyekre halálbüntetés van határozva, a katonai rögtönbiróság elé tartoznak, mely a rendes elnök egybehivására legalább hét s legfölebb tizenegy tagból alakul; (17. §.)

i) ezen rendszabályok, hogy mindenkinek tudomására jussanak, a szolgabirák által, még az elindulás előtt, szabályszerüleg kihirdetendők. (20. §.)

59. §. Nemesi kiváltságok a birói illetőség tekintetében.

A nemes, mind polgári, mind bünfenyitő ügyeiben csak saját, nemes birái alatt állott. (1647 : 78. 1649 : 17.) E kiváltságos helyzet már az 1848-ik évi törvényhozás előtt is több megszoritást szenvedett, — jelesül :

1. A királyi városok érvényesen biráskodhattak azok ellen, kiknek nemessége kétséges volt; továbbá a kétségtelen nemesek ügyeiben is, melyek városi telkeket, vagy azokon fekvő bért s adót tárgyaznak (1659: 93.), vagy azokra biztosított adósságokra vonatkoznak (1635: 21.); végre a vásárbirósági ügyekben, ha a nemes, keresetmódjánál fogva kereskedő, vagy iparos; ha viszonkereset által vonatott perbe, vagy ha magát e biróságnak önkényt alávetette. (1836 : XVIII.)

2. Az 1848. előtt fenállott uri törvényhatóságnak, urbéri telkeikre s tartozásaikra nézve a nemes jobbágyok is alatta állottak. (1836: X.)

3. Az 1840-ik évben felállitott váltótörvényszékek illetősége, a kijelölt területen, nemesekre és polgárokra egyiránt kiterjesztetett.

4. A legujabb törvényhozás szerint pedig : a városnak, mint törvényhatóságnak, rendőri, büntető és magánjogi tekintetben alá vannak vetve — kivéve a megyék székházait, és a valóságos hadi szolgálatban álló katonákat, azonban csak szorosan vett személyes s bünvádi keresetekre és szolgálati vétségeikre nézve — minden a város határában létező egyének és javak, különbség nélkül. (1848 : XXIII. 2. §. és XXVII. 2. §.)

60. §. Szabad perlekedhetés.

Azon szabadság, hogy a személyes sérelmek megtorlása, vagy átalában elégtétel és peres igények megitélése végett, a sértett fél, mint követelő, biróság előtt felléphessen : régiebb időkben s nemes ellenfél ellen csak a nemeseket illette. (III: 31.) Eziránt az 1836: XIII. tcz. azt határozta, hogy minden nemnemesek, akár földesuri hatalom alatt álljanak, akár nem : mindennemű követeléseiket, vagy személyök sértését ezentul akárki ellen, tulajdon felperességök mellett kereshessék. Szabadságukban maradt azonban az ö nevökben munkálandó tiszti ügyésznek, vagy ha földesuri hatóság alatt levők volnának, az addigi gyakorlat szerint az uradalmi ügyésznek pártfogásával — ha kivánják — ezentul is élni. — Az urbéri kapcsolatnak 1848-ban megszüntével pedig sem a tiszti, sem a földesuri ügyész pártfogásának nincs helye.

61. §. A még fenálló nemesi előjogok.

Az eddig mondottak után kevés számu előjog van még, mi a nemeseket, a polgároktól megkülönbözteti. — Ilyenek :

a) hogy bizonyos családi előnevet — praedicatum — és családi czimert használhatnak, bár ez utóbbi a fejedelem által, polgároknak is engedtethetik; (I: 6.)

b) hogy a nyilvános oklevelekben, törvényes szokásnál fogva „jeles" — egregius — vagy szokottabban „vitézlő" disznévvel illettetnek;

c) hogy a kik 1848. előtt, királyi adománynál fogva birtokot, királyi kisebb haszonvételekkel egybekötve, nyertek: ezek élvezetében maiglan is részesülnek; (1853. mart. 2. cs. nyiltp. 24. §.)

d) hogy a nemesek ellen elkövetett személyes és vagyoni sérelmek, némely fokozataikban nagyhatalmaskodási vétségekkép büntettetnek;

e) hogy a nemesek, a birói illetőség tekintetében némi kivételt képeznek, — jelesül : oly nemrendezett tanácsu községnek, mely nemes lakosokból áll — elöljárója — nemes hadnagy — summás perekben 60, s mezei rendőrségi ügyekben 24 ftig biráskodik, mig egyéb nemnemes községek birái, hasonló esetekben csak 12 frtnyi összeg erejeig itélhetnek (1836: XX. és orszb. szab. I. 33. §.); a kerületi táblák illetőségére nézve azon kivétel van felállitva, hogy az alá szabad királyi és rendezett tanácsu városok lakosai nem tartoznak (orszb. szab. I. 38. §.); végre a megyei nemeseknek azon perei, melyek valamely végrendelet ellen, annak külkellékei hiányából, vagy érvénytelenitése iránt indíttatnak — a szentszék biráskodása alá tartoznak; (1647 : 15. 1715 : 27. tcz. 3. §.)

f) hogy a nemesek személydíja — homagium — összegben a nemnemesekét meghaladja. (I: 2. II: 5.)

62. §. A nemesség elvesztése.

A nemesség elvesztésének módjai törvényeinkben nincsenek közvetlenül meghatározva; de, hogy a nemesi előjogok, büntető itélet folytán, vagy egyéb körülményeknél fogva elenyészhetnek: az, a törvényekből, kétségtelenül begyőzethetik. Az esetek következők:

1. Ha valaki a nemesség államához, hivatalnál fogva tartozik: ezen hivatal megszüntével nemességét is elveszíti. Igy az egyháziak, büntettben lett elmarasztalásuk esetében, papi méltóságukból kivetkőztetendők levén, egyházi állásukkal együtt, az ahhoz kötött nemességtől is (I: 2.) megfosztatnak.

2. A becstelenség, melyet a törvény, némely meghatározott esetekben büntetésül rendel, a nemesi előjogokkal össze nem férhet; valahányszor tehát birói itélet szerint becsületvesztés szabatik, az elitélt, ezen büntetés folytán nemességét is elveszíti.

3. Még kevésbbé állhat fenn a nemesség oly tényekben lett elmarasztalás után, melyekre a törvény örök szolgasági büntetést határozott. A büntetésnek e neme gyakorlatilag ma már nem alkalmaztatik ugyan, de a törvényhozás analogiájából önkényt következik, mikép oly esetekben, melyek előbb szolgasági büntetést vontak maguk után, a nemesség elvesztése itéletileg kimondandó.

4. De van egy törvényhelyünk, mely a nemesség eltörlésére közvetlenül vonatkozik. A hármas törvénykönyv I. 9. czim 2. §-a a nemesek személyi sérthetlenségéről ezt mondja: „violatur tamen haec libertas in factis causisque criminalibus, puta homicidio deliberato, villarum combustione, furtoque et rapina seu latrocinio, atque etiam violenti adulterio, in quibus honorem, titulumque et liber-

tatem nobilitatis quilibet amittit.“ Tehát a szándékos gyilkosság, gyujtogatás, tolvajlás, rablás, utonállás és erőszakos hősparáznaság eseteiben a nemesség elvesztése itéletileg kimondathatik [1]).

---

[1]) Frank „közigazság törvénye Magyarhonban“ czimü munkájában (I. Rész 110. lap) az idézett törvényhelybe „violatur“ helyett „cessat,“ „amittit“ helyett „frustra gerit“ idegen jelentésü szavakat sző be, s ezáltal annak egészen más értelmet ad; s hogy ezen változtatásban czélja nem más volt, mint azon jogelvnek felállitása, mikép a nemesség elvesztése, hazai törvényeinkből nem indokolható: azt az 1791: 41. tcz. 1. 2. §§-aira hivatkozásából hagyja következtetni. Mellőzve azonban, hogy midőn a törvényhozás a módositott vagy hatályon kivül tett törvényhelyeket megnevezni soha el nem mulasztja, — az 1791: 41. tcz. a hármas tkönyv I: 9. czim 2. §-át érintetlenül hagyá: azon időt és viszonyokat, melyek közt az 1791-ik évi országgyülés összeült, az alkotott törvények szellemének s czéljának megitélésénél számitásból ki nem hagyhatjuk. II. József császár tiz évi uralkodása alatt országgyülést nem tartott, — sőt tovább ment: alkotmányunk teljes felforgatásával idegen intézményeket, idegen törvényeket octroyált az országra. Ezek között az osztrák büntető törvénykönyv, melyet az idézett 1791 : 41. tcz. „sanctio criminalis“ néven említ, minden bűnfenyitő ügyekben zsinórmértékül szolgált. Az osztrák büntető rendszerben a nemességnek büntetésképi elvesztése nevezetes szerepet játszik: ezt a közelebbi kivételes korszakból is tudjuk. Az 1791 : 41. tcz. tehát annyiban rendeli a bünfenyitő itéletek által eltörlött nemességet visszaállittatni, amennyiben attól az elitéltek nem alkotmányos törvény szerint fosztattak meg; s a jövőben hozandott itéleteket, melyekben a nemesség elvesztése büntetéskép kimondatik, az előzmények természetes logikájánál fogva csak annyiban fosztja meg érvényességétől, amennyiben a hatálytalanná vált büntető törvénykönyvre, vagy oly büntettekre vonatkoznak, melyek a nemességet, hazai törvényeink szerint el nem enyésztetik; mert, hogy a becsületvesztés, valamint a rabszolgaság mellett a nemesi előjogok fenn nem állhatnak, s a ki ily büntetés által jogérvényesen sujtatott, nemességét tényleg elvesztette: ezt vitatni és bizonyítani fölösleges.

63. §. A nemességnek per utján igazolása.

Két eset adhat alkalmat arra, hogy valaki nemességét peruton igazolja. Az első esetben valamely személy, nemesi előjogokat bitorol, anélkül, hogy azokat a törvényben kijelölt módon megnyerte volna; második esetben a valódi nemes, előjogaitól minden alap nélkül elüttetvén, a polgári osztályba taszittatott. Mindkét esetben pernek van helye, s a pert a tiszti ügyész, saját felperessége alatt inditja. [1] Minthogy a nemesség a fejedelem akaratából ered, a nemesség igazolása is, végérvényesen a felség által mondatik ki, a honnan a per, eltérve a perfolyam és perorvoslat rendes ügymenetétől, mely a birói illetőség szabályai szerint egyéb kérdésekben követendő, — külön királyi válaszokban szabályoztatik, felsőbb határozat végett pedig a megyétől a helytartótanácshoz, s onnan Ő felségéhez terjesztetik.

64. §. A nemességi per bizonyitékai.

A bizonyitékokat, melyek által a kétségbe vont nemesség igazolható, oly körülmények nyujtják, melyek nemesi minőség nélkül fenn sem állhatnának, s igy annak valaha létezését közvetve begyőzhetik. Ilyenek :

a) azokra nézve, kik adománylevelöket elvesztették, a beiktatási oklevél; [2]

b) anyakönyvi kivonatokkal, s egyéb bizonylatokkal eszközlendő kimutatása annak, hogy a fél oly családdal áll vérségi közösségben, melynek nemessége kétségtelen; s melynek nemeslevele ö reá is alkalmazható;

c) oly okiratok felmutatása, melyekben valamely kétségtelen nemes részéről örökbefogadás és fejedelmi jóváhagyás, vagy királyilag engedélyezett fiusitás foglaltatik;

---

[1] Az, kinek nemességét a hatóság vonta kétségbe, maga kénytelen oly intézkedést tenni, hogy az igazolási per megindittassék. E végett a megyéhez folyamodik, s bizonyitékainak kimutatása mellett a tiszti ügyészt keresetének beadására utasittatni kéri.

[2] Királyi adományozás értendő; mert a nádori adománylevél vagy beiktatási okirat elegendő bizonyitékot nem ad.

d) honositási oklevél;

e) ősi osztálylevelek, s azok tárgyai: a vérségi közösség s nemesi birtokok;

f) a leánynegyed és hitbér kifizetéséről szóló nyugták, ha 100 évet meghaladó korból származnak;

g) aggálytalan tanuk vallomása, mely mindig valósággal letett eskü által kell, hogy megerősittessék; [1]) végre

h) az illető megye bizonyitványa [2]). (1725. sept. 1-jéről kelt kir. válasz.)

65. §. Eljárás a bizonyitékok körül.

A további eljárásra nézve következők tartandók meg:

a) minden másolat, mely a fél részéről felmutattatik, a jegyző által, de a tiszti ügyész jelenlétében, az eredetivel összehasonlittassék, az aggályos okiratok pedig eredetben felterjesztendők; (1781. jul. 19-kéről kelt kir. válasz.)

b) minden tanu kihallgatása alkalmával a tanu életkora s vallása kitétessék, s hitelesitése magába a jegyzőkönyvbe pontosan bejegyeztessék; (1785: oct. 21.)

c) a megyék, nemesi bizonyitványt csak oly személyeknek adhatnak, kiknek nemessége kétséget nem szenved; (1792: febr. 17.)

d) kiknek nemessége nem bizonyos, annak igazolása végett a törvényszékhez utasitandók, — addig azonban, mig a kérdés eldöntetnék, a jelen állapot fenhagyandó. (1792: oct. 5. kir. válasz.)

66. §. A nemesség fokozatai.

Az eddig előszámlált előjogok mindazon személyekkel, kik a nemesség államához tartoznak, átalában közösek; vannak azonban kiváltságok, melyek magasabb születéssel, vagy hivatallal kapcsolatban csak bizonyos osztályát, vagy egyes tagjait illetik a nemességnek, melyek ennélfogva ugy a személyek közt különbséget, mint a nemesség államában fokozatot állitnak fel, — magában értetvén, hogy ily terjedtebb kiváltságok, a nemesség minden tagjaival átalában közös előjogokat is magukban foglalják. Ezen felosztáshoz képest megkülönböztetendők :

---

[1]) Egyik eset, hol a tanuk vallomása halál által hitelesitettnek nem tekintetik. További esetek a határperekben és szóbeli végrendeleteknél fordulnak elő.

[2]) A kiket a megye kétségtelen nemeseknek tart, a további bizonylatok terhe alul felmentetnek.

1. az egyházi személyek,
2. az országnagyok, és
3. a köznemesek.

67. §. Az egyházi személyek átalában.

Az egyházi személyek, kik alatt e helyen a római katholikusok, és görög egyesültek papjai értendők — vagy világiak, vagy szerzetesek, s a következő pontokra nézve mindnyájan egyenlő szabályok alatt állanak, t. i.

a) kivétel nélkül nemesi előjogokkal birnak; (I : 2. II : 44.)

b) tanui minőségben letett vallomásuk hiteleül lelkiismeretök tisztaságára hivatkozniok elegendő; (II : 40.)

c) törvényileg tiltatnak mindnyájan, az egyház, vagy szerzet számára ingatlan birtokot szerezni, legyen a szerzés czime ideiglenes vagy örök szerződés, végrendelet, ajándékozás stb. — hanemha a felségtől különös engedélyt nyertek; (Ulászló III : 55. 1647 : 17. 1715 : 16.)

d) ha magukat az ország törvényeinek s rendeleteinek ellene szegzik, javadalmaiktól megfosztatnak ; (1507 : 8.)

e) idegenek egyházi kivatalokra nem alkalmaztathatnak (1498 : 30—32. 1741 : 15.), s ha ez még is megtörténnék, a honositási díjt, mely a magasabb hivatalokért 1000—, s a kisebbekért 200 aranyat tesz — tartoznak lefizetni; (1741 : 17. 1791 : 70.)

f) az egyházi személyek sem váltóilag magukat nem kötelezhetik (1840. XV. tcz. I. R. 4. §.), sem rendes kereskedést nem üzhetnek; (1840 : XVI. 2. §.)

g) egyházi javadalmaiktól, adósság végett meg nem fosztathatnak, söt a végrehajtás utján lefoglalt évi jövedelemből is bizonyos rész — beneficium competentiae — élelmökre fenhagyatik; (II : 45. 48.)

h) ha valamely büntett miatt elitéltetnek, egyházi méltóságuktól, még a büntetés foganatba vétele előtt megfosztandók; (II : 44.)

i) nagy hatalmaskodási vétség miatt halállal ezelőtt sem büntettettek, s csupán fejváltságot kellett fizetniök; (1723 : 10.)

k) végrendeletek készitésében, hol az egyház is van érdekelve, épen nem, — s ha az egyháznak semmi sem hagyományoztatott, csak mint tanuk, vehetnek részt.

68. §. A világi papok.

A világi egyházi személyek ismét főpapok vagy egyháznagyok, kik az érsekekből, megyés és czimzetes püspökökből, továbbá az apátokból és prépostokból állanak, — és alsóbb rendü papok, kikhez a most nevezetteken kivül minden egyéb világiak számittatnak.

Egyháznagyok az esztergomi érsek, ki egyszersmind az ország primása [1]), a kalocsai [2]), egri [3]), és zágrábi [4]) érsekek; továbbá a veszprémi, pécsi, győri, váczi, nagyváradi, csanádi, nyitrai, diakovári, zeng-modrusi, beszterczei, rosnyói, kassai, szatmári, szombathelyi, szepesi, és erdélyi latin; — végre a munkácsi, eperjesi, váradi, lugosi, körösi, fogarasi, és szamosujvári görög szertartásu megyés püspökök [1]); ide tartoznak még a czimzetes püspökök [2]), végre a pannonhegyi szt.-mártoni apát, a zágrábi káptalan prépostja — auránai perjel —, és a fehérbarátok nagyváradi prépostja. [3])

---

[1]) Az esztergomi érsekséget Sylvester pápa jóváhagyásával első apostoli királyunk szt. István 1000. évben alapitotta, s egyszersmind minden magyar egyháznak fölébe emelte, honnan a „primás“ név. Érseki hatóságához tartoznak : a nyitrai, győri, veszprémi, beszterczebányai, váczi, fehérvári, pécsi és szombathelyi püspökségek. Egyébiránt mind az esztergomi, mind a többi érsekségek egyszersmind külön egyházmegyével birnak.

[2]) A kalocsai érsekség eredetét a bácsi püspökség képezi, melyet hasonlóul szt. István alapitott. A bácsi püspökséget, melynek megyéje a beköltözött s keresztyén hitre tért kunok által túlszaporodott, szt László királyunk 1085. év táján érsekséggé emelte, II. Géza pedig a XII. század közepén a kalocsai püspökséggel egyesitette, s ez időtől fogva a két egyesült egyházmegye a kalocsai érsekség nevét viseli. Az érseki szék kiterjed még a nagyváradi, csanádi és erdélyi püspöki megyékre.

[3]) Ugyancsak szt. István, 1009. évben, Kupa herczeg legyőzése után, egyebek közt Egerben is, egyházat épittetett s püspökséget állitott. Az egri püspökség 1804-ben emeltetett érseki méltóságra. Ide tartoznak a szatmári, rosnyói, szepesi és kassai püspökségek.

[4]) A zágrábi püspökséget, Horvátország elfoglalásával szt. László 1091. után alapitotta; midőn pedig a kapcsolt részek a közelebbi évtizedben Magyarországtól elválasztattak, a zágrábi püspök érseki rangot nyert. Egyházi kormányzatának a zengmodrusi és diakovári püspökségek vannak alárendelve.

A görög nemegyesült egyháznagyokról alább lesz emlités.

69. §. Az egyháznagyok előjogai.

Azon előjogok, melyek a megelőző §-ban előszámlált egyháznagyokat különösen illetik, következők:

1. Az országgyülésre királyi levél által hivatnak meg, s ott a felső táblánál — a róm. és görög szertartásu katholikus érsekek és megyés püspökök az 1608. (kor. u.): 1. tcz.-nél fogva, a czimzetesek pedig szokásból, üléssel és szavazattal birnak [4]);

2. kineveztetésök első évében az egyházi javadalmakra nézve perhaladéki jogositványt élveznek, — vagy is ez idő alatt, egyházi birtokaik végett kereset alá nem vétethet-

---

[1]) Minden püspökség kormányzati jogai, az ország politikai felosztásától különböző megannyi külön területekre terjednek, melyek az egyházmegyéket képezik.

[2]) A czimzetes püspökségek, — episcopi in partibus infidelium — egyházmegyékkel és javadalmakkal nem birnak s csupán történeti emlékek tartják fen czimöket. A dunai tartományokban t. i. melyeket a hadi szerencse az apostoli szt. koronától elszakitván, török uralom alá juttatott, több püspökségek állottak fen, s ezek a török kormány alatt eltöröltetvén, csak puszta neveiket tartották fen hazánkban.

[3]) Vannak apátságok és prépostságok, melyek magán családok kegyes alapitványából állanak fen, milyenek: a csatári, hahóti, jáki és péczeli apátságok, valamint a kis-mártoni, felsőeőrsi, hatvani, rátóthi és vág-ujhelyi prépostságok.

[4]) A többi papság az alsó táblánál volt képviselve az országgyülésen, mignem az 1848. évi törvényhozás folytán a népképviseletbe olvasztatott.

nek, — e kiváltság azonban, csak az ujonnan inditandó perekre, s csak oly esetekre nézve érvényes, melyek a birtokjogot tárgyazzák, vagy okiratok felmutatását teszik szükségessé; (II : 50.)

3. az érsekek és püspökök magánpecsét alatt, érvényes ügyvédi megbizásokat adhatnak (II : 13.), — mi az orszb. szab. VIII. 7. §-a, illetőleg az 1840 : XV. tcz. II. R. 217. §-a mellett ugy értelmezendő, hogy aláirásukhoz tanuk jelenléte nem szükséges;

4. vérdijok 100 nehéz sulyu girát, vagyis 400 pfrtot, s élődijok 200 pfrtot tesz. (I : 2. II : 43.)

70. §. Némely főpapok jogai különösen.

Némelyek az egyháznagyok közül, az eddig mondottakon kivül saját előjogokban is részesülnek; t. i.

1. Az esztergomi érsek, ki az ország primása (1536 : 15. 1741 : 10.) — 1715-dik év ólta herczegi czimmel él (1715 : 111.); a római széknek 1452-ik év ólta született követe; a szt. István vitézi rend főpapja; az ország fő- és titkos cancellárja, s egyszersmind őre a királyi kettős pecsétnek, mely alatt a nemességi oklevelek kiadatni szoktak (1741 : 10. 1751 : 3. 1790 : 24.); továbbá ülnöke a magyar kir. helytartótanácsnak, közbirája a hétszemélyes táblának (Mátyás : VI. 68. Ulászló : I. 42.); mint az ország egyik rendes birája (1536 : 15.) a királyi táblához két ülnököt, a királyi kincstárból fizetendőket — nevezhet (1557 : 13. 1567 : 26.); az országos pénzverdék főfelügyelője, s mint ilyen, az arany- és ezüstpénzkészletből minden márka után egy garast huzott (1342 : 49. 59.) végre Esztergom megyének örökös főispánja. A primás koronázza a királyt, kinek egyszersmind az országban bennléte alatt udvari lelkésze. Minden ügyben, hol részére a biró eskületételt itélt meg, az esküt nem saját személyében, hanem valamely erre megbizott tisztje által teszi le. (II : 39. 1550 : 64.)

2. Az erdélyi püspök tanácsosa a királyi főkormányszéknek; joga van 7 kanonokot, valamint az erdélyi kath. gymnasiumokban tanárokat az egyházi rendből — kinevezni; a kolosvári kórház gondnoka s az erdélyi zsidóság főpártfogója, kiknek az egész fejedelemségben ő nevez rabbikat.

3. A veszprémi püspök hajdan a magyar királynők cancellárja, s koronázója volt.

4. Az egri püspök régiebb időkben a magyar király negyedik fiát tulajdon költségén tartozott nevelni.

5. A pécsi püspöknek joga van érseki palástot viselhetni, mely régi kiváltságában XIV. Benedek pápa által is (1754.) megerősittetett.

Az esztergomi érsek, a győri püspök és káptalan, továbbá a zágrábi érsek és káptalan, végre a pannonhalmi főapát egyházi nemeseket nevezhettek, s ezek részére jószágot adományozhattak; mely joguk az adományozási rendszer megszüntével hatályon kivül tétetett.

71. §. Alsóbb rendü papság.

Az alsóbb rendü papok vagy egyenkéntiek, vagy testületileg jőnek elő.

A testületek káptalanoknak — capitulum — hivatnak, melyek ismét vagy székes, vagy társas káptalanok; — amazoknak feje az érsek vagy megyés püspök, ez utóbbiak külön prépostok alatt állanak. A káptalanok egy jogi személyt képeznek, — ehhezképest hatalmaskodási vétségekért s egyéb polgári kihágásokért nem tagjaiknak száma szerint, hanem testületileg, mint egy személy — bünhödnek (II: 46.); söt hasonló esetekben, ha egyes tag marasztatik el, és ez saját vagyonnal nem bir : a kártérités vagy birság fizetésére az egész testület köteleztetik (II. 47.). Minden káptalan saját hivatalos pecséttel él, mely alatt ügyvédi megbizásokat és meghatalmazásokat adhat, — de ez utóbbiakat csak más hiteles hely előtt húzhatja vissza. (1723 : 41.) A káptalanok 1848. előtt az alsó táblának rendszerinti tagjai voltak.

Az egyenkinti papi személyeket illetőleg : minden püspök vagy egyházmegye főesperességekre oszlik; minden főesperesség ismét több esperességekből áll, — ezek végre egyes lelkészségekből — plebánia — alakulnak.

Az alsóbb rendü papok vérdija 200 pfrt, élődija 100 pforint.

72. §. Szerzetesek.

Szerzetesek, vagy is azon egyházi személyek, kik a világról lemondván, alapitóik szabályaihoz képest nőtlenségi (szüzi), szegénységi és engedelmességi ünnepélyes fogadást tőnek, s zárdákban laknak : különböznek a szerint, a mint jószágbirhatási jogban részesülnek, vagy csak alamizsnából élnek. (1715 : 102. 1723 : 96.) Mária Terézia 1774. jul. 14-én kelt kir. leiratában minden egyházi kormányzóságoknak meghagyta, hogy senkit, 24-dik életéve előtt szerzetesi fogadmányra ne bocsássanak, — ellenkező esetben a jószágbirható szerzetek annyiszor a mennyiszer 3000 frt birságra, egyebek pedig az alamizsnagyüjtés jogának elvesztésére büntettetnek; később 1802. évben I. Ferencz megengedte, hogy a felavatás már a 21-dik év betöltével akadály nélkül végbemehessen.

Birtokos szerzetek hazánkban a benedekiek, czisztercziták, és praemonstratiak [1]; kéregető szerzetesek a domonkosiak, ferencziek, irgalmasok, karmeliták, kapuczinusok és szerviták. Apáczák a szt. Erzsébet és szt. Orsolya szüzei, a bold. szüzről nevezettek (de notre dame), angol szüzek, szt. benedek szüzei, és szürke nénék.

73. §. A szerzetesek jogviszonyai.

A szerzetesi jogviszonyok hatálya a felavatással veszi kezdetét. Ha tehát a zárdanövendék még a felavatás előtt kilép, mindent visszanyer, mit magával a kolostorba vitt, s ha meghal, javai a törvényes örökösökre szállanak. (kir. leirat 1774. jul. 14.) Ha pedig a felavatás már megtörtént, a szerzetes, szülőinek semminémü szerzeményeiben nem örökösödhetik. Egyebekre nézve a szerzet minősége tesz különbséget. A ki vagyontalan szerzetbe lépett, minden örökségi igényeit, melyek őt végrendelet hiányában törvénynél fogva illették volna — elveszti; a jószágbirható szerzet tagjai ellenben a valósággal meglevő s nem szerzett ingatlanokból őket illető örökrésznek, a mennyiben 50000 frtot értékben meg nem halad [1]), egy tizedrészét megkapják, söt végrendelet alapján a szerzeményekben is örökösödnek. (1715 : 71.) Szerzetesek hagyatéka kivétel nélkül a kolostorra száll.

---

[1] A *benedeki* atyák szt. István által 1000-dik évben hozattak be az általa épitett pannonhalmi kolostorba, s ugyanakkor Somogymegye dézmájával s több birtokkal megajándékoztattak. A *czisztercziták* 1142. év táján költöztek be legelőször a szt. kereszti apátságból, s III. Béla alatt a szt. gothardi s pásztói, Imre alatt a zirczi, II. Endre alatt az egresi, 1184. körül a pilisi, 1232-ben az apátfalvi stb. apátságokat alapitották. A *praemonstratiak* főhelye N.-Várad, s apátjok az 1715 : 73. tcz. által nyert ülést és szavazatot a felső táblánál. II. József császár ugy egész birodalmában, mint Magyarországon is, a kolostorokat kevés kivétellel eltörlötte, s azok közül, e három birtokos szerzetet I. Ferencz 1802-ik évben állitá ismét vissza. (*L.* bővebben Cherrier M. J. „a magyar egyház története.“ Pest 1856.)

74. §. A görög nemegyesült papság.

Amidőn az 1792 : 10. tcz. az illyr cancellariát eltörölvén, a görög nemegyesültek jogegyenlőségét akkép biztositá, hogy közölök mind a magyar kir. udvari cancellariához, mind a helytartótanácshoz alkalmas egyének neveztessenek : ugyanakkor a görög nemegyesült érseket és püspököket a felsö táblánál ülési és szavazati joggal ruházta fel. Ezen főpapok tehát a római és görögkath. egyháznagyokkal egyenlö elöjogokban részesülnek. Az érsek székhelye Karlovicz, püspökségek a bácsi, verseczi, temesvári, aradi, károlyvárosi, budai, pakráczi, dalmátiai és erdélyi.

Minden püspöki kerület esperességekre — protopópa — osztatik, melyek alatt a külön egyházak lelkészei az alsóbb papirendet képezik. A zárdafőnökök „archimandrita,“ s a szerzetesek „kalugyer“ nevet viselnek [1]).

---

[1]) Azon érték tehát, melyet a jószágbirható szerzet tagjai örökség szerint nyerhetnek, legfelebb 5000 frtra mehet, mely a szerzéstiltó törvény analogiajánál fogva mindig készpénzben fizettetik. Ha a szerzet és az öröklő szerzetes rokonai közt kétség támad a hagyaték értéke iránt: azt a 6% kamatozásra alapitott becsü szerint a biróság — több megyékben fekvő javaknál a kerületi tábla, egy megyében a megyei, s szabad kir. városokban a városi törvényszékek — állapitják meg. (1715 : 71. tcz. 4. §.)

75. §. Az egyház birói hatalma.

Még egy előjogát kell az egyházi személyeknek megemlítnünk, melynélfogva némely peres és perenküli ügyekben hivatalosan eljárhatnak. A peres eljárás a szentszékek által gyakoroltatik, s a perenküli ügyletekre az ugynevezett hiteles helyek vannak jogosítva.

76. §. Szentszék.

A szentszék a megyés püspöknek vagy helyettesének [2]) elölülése alatt a káptalan tagjaiból vagy más egyházi ülnökökből — kik a püspök által neveztetnek — alakul, s illetőségéhez a következő ügyek tartoznak:

1. a róm. katholikusok, valamint a vegyes házasok minden perei, melyek a házasság érvényét, fenállását vagy felbontását tárgyazzák;

2. a hitbér, menyasszonyi ajándék s hozomány kiadása, ugyszintén a gyermekek tartása iránti kérdések, amennyiben a házassági perekből merültek fel, s a házastársak vagy végkép, vagy legalább ágytól s asztaltól elválasztatnak; (1458: 9. 1462: 3. és 1791: 26. tcz. 16. §.)

3. a megyei nemesek azon perei, melyek valamely végrendelet ellen, annak külkellékei hiányából, vagy érvénytelenitése iránt indíttatnak; (1647: 15. 1715: 27. tcz. 3. §.)

4. a hamis eskü büntetése; (1462: 3.)

---

[1]) Az alsóbb rendü papság mind a görögkatholikusoknál, mind a nemegyesülteknél érvényesen házasodhatik; de amennyiben nemességök hivatalszerinti, gyermekeik nem máskép, mint a netáni családi jogoknál fogva örökölhetik a nemességet, — a földesuri hatóság alul azonban 1848. előtt is szabadok voltak. (1723: 69.)

[2]) Ezen helyettes — vicarius — csak honpolgár lehet (1500: 35.), valamint a szentszék is minden ügyvitelében a magyar nyelvet köteles használni. (Lásd f. 35. §.)

5. az eretnekség minden nemei, s átalában minden ügyek, melyekben büntetéskép egyházbóli kirekesztés szabathatott (u. o. 2. és 9. §§.) [1].

Ide tartoztak még régebben a leánynegyedet követelö perek, a papi tized, uzsoravétség, az egyházi rend tagjainak megsértése, az özvegyek és ügyefogyottak minden perei.

A 'szentszék hatásköre a püspöki megye egész területére kiterjed; innen a fölebbezések az érseki székre, s onnan az ország primásához, a kalocsai érsektől azonban a primási szék elkerülésével közvetlenül a r. pápához terjesztendők. Legfelsőbb fölebbviteli biróság a róm. pápa, ki a biráskodással rendszerint valamely magyar egyháznagyot biz meg.

77. §. Hiteles helyek.

Hiteles helyeknek — loca credibilia — azon káptalanok és conventek hivatnak, melyek közhitelességü pecsétekkel és levéltárakkal lévén ellátva, mindennemü okiratokat megörzés végett átvehetnek, azokról saját pecsétjök alatt hiteles másolatokat adhatnak; végrendeletekről, örökbevallásokról, ügyvédi megbizásokról, meghatalmazásokról, óvásokról s ellenmondásokról okiratokat szerkeszthetnek, s bizonyitványokat állithatnak ki. (II : 13., 15., 16., 21. 1723 : 40., 41.)

Hiteles helyek a latin szertartásuak valamennyi káptalanjai, a rosnyói, kassai székes-, valamint a sopronyi és nagyszombati társas káptalanok kivételével; továbbá a következö conventek: sz. Adorjáni Szalaváron (s. Adriáni de Szalavár), sz. Benedeki Barsmegyében (s. Benedicti de juxta Gron), sz. Mártoni Pannonhalmán (s. Martini de s. monte Pannoniae), Ker. sz. Jánosi Jászón (s. Joannis Baptistae de Jaszov.), sz. kereszti Leleszen (s. crucis de Le-

---

[1] A szentszék a hazai törvények és a kanonjog szerint szolgáltat igazságot (1559: 40. 1563: 27.). Ha illetéktelensége nyilvánvaló, az ügyet a polgári hatóságoknak — az egyházi javadalmak különbeni elvesztése mellett, átengedni tartozik (1492: 46. 1618: 70.). A szentszék itéleteit a polgári biróságok hajtják végre (sz. István II. 2.).

lesz), sz. Mihályi Csornán (s. Michaelis de Chorna), s a bold. Szüzről nevezettek Kolos-Monostoron és Turóczon (B. M. V. de Kolos-Monostor et de Thurócz) [1].

78. §. A hiteles helyek eljárása.

A hiteles helyek hatásköre azon püspöki megyékre – dioecesis —, melyekben székhelyöket tartják, és a szomszéd megyékre terjed, azon jogok pedig, melyeket némely káptalanok, ezen határokon kivül, söt az egész országra nézve gyakoroltak, — eltöröltettek (1723: 40.) [2].

---

[1] A hiteles helyek fenállása s jogai az 1231: 21. tczikkre alapithatók, mely azt rendelte, hogy mivel a prestaldusok (birói küldöttek) csalárdsága által az országban sokan károsodnának: azoknak idézvényei s bizonyitványai a megyei püspök vagy káptalan bizonysága nélkül hatálytalanok legyenek, és a prestaldus, ha csalás miatt vád alá helyeztetnék, magát csak az érintett bizonyitványokkal, s csekélyebb ügyekben a szomszéd conventek vagy kolostorok bizonyitványával igazolhassa.

E törvényhely már különbséget tőn a hiteles helyek közt a jog kiterjedésére nézve, amennyiben a conventek csak kisebb ügyekben tanuskodhattak. A különbség később is fenállott. Igy IV. Béla a jászói conventnek 100 giráig adott engedélyt örökbevallási szerződések irására, az 1351: 3. tcz. pedig az apró conventeket az örökbevallások felvételétől átalában eltiltotta. Ujabb törvények szerint valamennyi hiteles helyek egyenlő jogokkal birnak. (II: 13. 15. 1723: 41.)

Azon sok viszályok között, melyek hazánk viharos multjában a hiteles helyeket is érték, némelyek, mint a budai, aradi stb. káptalanok — végkép elenyésztek, mások jogaikat s hivatalos pecsétjöket vesztették el. A székes-fehérvári káptalan az 1827: 26. tczikkben nyerte ismét vissza hitelességét, a szatmári pedig az 1836: XXIII. tcz. által ruháztatott fel a hiteles helyek jogaival. A közelebb megszünt absolut rendszer a hiteles helyeket hatályon kivül helyezte, az orszb. szabályelvek által pedig (VIII: 8. §.) az előbbi törvényekhez képest ismét fenállóknak jelentettek ki. (Bővebben a hiteles helyekről Kelemen I. köt. 137. 138. §§.)

[2] Az 1550: 63. és 1556: 39. tczikkek szerint az esztergomi káptalan, mint hiteles hely hatásköre az egész országra, s az egri káptalané a tiszántuli kerület távolabbi vidékeire is kiterjedt.

Ami a hiteles helyek szerkezetét s eljárását illeti:

1. a convent elöljárója — apát vagy prépost — csak azon rendnek szerzetese lehet; (1486: 11.)

2. mind a káptalan, mind a convent hivatalos eljárásának érvényességéhez szükséges, hogy legalább öt taggal birjon, kiknél a tárgy- és nyelvismeret mulhatlanul megkivántatik; (1723: 39. tcz. 5. §., 1741: 25.)

3. a hiteles helyek valamennyi tagjainak hittel kötelezve kell lenniök; (1741: 25.)

4. hogy a tagok kellö számmal vannak, azt a megyés püspöknek évenkint két izben megvizsgálni s a netáni hiányt pótolni kötelessége; (1486: 12. 1723: 39. tcz. 6. §.)

5. minden ügyletröl felvett okirat legalább két tag által aláirandó s a levéltárba elteendö; (u. o. 14. §.)

6. a hiteles helyek minden általuk felvett jogügyletröl hiteles bizonyitványt adni tartoznak; (u. o. 7. §.)

7. az okiratok felvételétöl, vagy kiadásától, a törvényesnél magasabb díjt követelni a hivatalos pecsét elvesztését vonja maga után; (1495: 23.)

8. ha a hiteles helyek hivatalos megkeresés — mandatum requisitorium — folytán valamely okirat kiadását megtagadnák: annyiszor, amennyiszer 500 pfrtnyi pénzbirságra és kártéritésre büntettetnek; (1723: 42., 43., 45. 1765: 11.)

9. hasonló büntetés sujtja azon hiteles helyeket, melyek levéltáraikat rendetlenül vezetik; (1807: 14. és 1765: 11.)

10. a hiteles helyek azon tagja, ki eljárásában törvényszegést követ el, vagy hamis elöadást tesz: az egyházi javadalmak elvesztése mellett örökös fogsággal büntettetik (Zsigmond VI: 8.); azok pedig, kik hivatalos pecsét alatt hamis okiratot állitnak ki, az 1498: 14. tcz. szerint megbélyegeztettek, — s az 1723: 9. tcz. szerint hütlenség vétkében lakolnak.

79. §. Országnagyok.

A nemesek második rendjét a világi föurak — magasabb nemesség —, vagy országnagyok képezik (1608. 1. kor. u. 1687. 10), kik ismét

1. ország bárói vagy zászlós urak [1], a következő rangfokozat szerint: nádor, országbiró, horvátországi bán, tárnok — változatlanul; — továbbá főlovászmester, főajtónálló-, főkamarás-, főudvarnok-, főpohárnok-, főasztalnokmesterek, a magyar nemes testőrség kapitánya, kineveztetésök ideje szerint, és a pozsonyi főispán. (I : 94.) [2]

2. A mágnások, szorosabb értelemben, kik vagy hivatalszerintiek, mint a megyék főispánjai, vagy születésszerintiek, hová a bennszületett, vagy honositott herczegek, grófok és bárók számittatnak.

80. §. Az országnagyok előjogai.

Az előbbi §-ban elősźámlált országnagyok átalában a nemesség államához tartoznak ugyan (I: 2.), de némely előjogokra nézve a köznemesektől különböznek. Jelesül:

1. Az országgyülésre királyi levél által, személyenkint hivatnak meg, melyre 800 frt büntetés terhe alatt személyesen [3] tartoznak megjelenni;

2. Országgyülésen a felsőtáblánál foglalnak helyet a megelőző §-ban kitett rangfokozat szerint, — megjegyeztetvén, mikép az ország zászlósai után közvetlenül a két koronaőr következik; a továbbiaknál elsőség az örökös főispánokat illeti, mig a kinevezettek, hivatalba lett beiktatásuk ideje szerint jönek egymás után;

---

[1] A „zászlósur" elnevezés még a nemesi felkelések korából származik, s azokat illeti, kik a kir. hadsereghez, saját költségökön és zászlóik alatt fegyveres csapatokat tartoztak állitani. A zászlósok az 1498 : 20. és 21. tczikkekben névszerint előszámitvák. Hivatnak még az országnagyok király jobbágyainak (II. Endre : 10.), és mágnásoknak. (1454 : 5.)

[2] Régiebb időkből több magas állásu főurak emlittetnek még az ország bárói közt, — névszerint: az erdélyi vajda, a szörényi (I : 94.) macsói, sói, vazarai, boszniai, broncsi, krucsói stb. bánok. (Fehér: cod. dipl. V. 2. Franknál I. köt. 66. §.)

[3] Azon országnagyok, kik az országgyülésen személyesen megjelenhetni akadályozva voltak, valamint özvegyeik, kik a törvényhozásban személyesen részt nem vehettek: maguk helyett, a birtokos nemesek közől követet — absentium ablegatus — küldeni köteleztettek. (1625 : 62. és 1681 : 51.) A távollevők követeinek azonban mindig az alsó táblánál volt helyök. (1681 : 51.) A követküldési jog az 1848. évi törvények szerint többé nem gyakoroltathatik.

3. Az országgyülést, annak befejezése előtt, királyi engedély nélkül el nem hagyhatják; (Ulászló III: 1. 1635: 79. 1662 : 53.)

4. Az ország bárói különösen, ügyvédi megbizásokat saját pecsétjök alatt adhatnak; (II : 13.)

5. Az ország báróinak vérdija (I : 2. II : 40.), s özvegyeik törvényes hitbére (I : 93. 94.) 400 pfrt, élödijok 200 frt; egyéb országnagyok vérdija 400-, özvegyeik törvényes hitbére azonban 200 (I : 93.), s élödijok hasonlóul 200 frt.

81. §. Nádor.

A nádor, mint az ország legfőbb birája (1481 : 9.), az ország rendes birainak egyike (1486 : 68.), söt biró a király és ország között (1492 : 38. 1574 : 18.): az ország bárói közt első helyen emlitendő. E fontos hivatalról következők tartandók meg:

1. a nádori hivatal az országgyülésen, s választás utján töltetik be; [1])

2. a nádor, egyidejüleg több hivatalt is viselhet, mely kedvezményben kivüle csak az országbiró, és horvátországi bán részesül; (1498 : 70.) ennélfogva :

---

[1]) A nádori méltóság felállitása még szt. Istvántól veszi eredetét, azonban Hunyadi Mátyás alatt adatott át a nemzetnek legelőször, — a mennyire t. i. törvényeink emlékeznek — azon jog, hogy nádorát maga választhassa; és II. Lajos alatt a megválasztottnak, hogy e hivatalt haláláig viselhesse.

A nádorválasztás az 1608 : kor. e. III. tcz. szerint következőleg megy végbe : a király négy alkalmas egyént — kettőt a r. katholikusok s kettőt az evangelikusok közől — kijelöl, neveiket két biztosa által az országgyüléshez leküldi s zárt levélben a primásnak kézbesitteti. A jelöltek neveit rejtő levél az országgyülés szine előtt töretik fel, s a jelöltek azonnal névszerint kikiáltatnak. Erre a választás rögtön kezdetét veszi, mely ha közfelkiáltással el nem döntethetik, szavazásnak van helye; a választás a többség által határoztatván meg, s egyszersmind az ország törvényei közé is beczikkelyeztetvén. Az uj nádor, hivatalos esküjét a király és országgyülés szine előtt teszi le. Nádor nem létében a legközelebb összeülendő országgyülésnek nádort választani mindig legelső teendője.

3. elnöke a felsőtáblának (1687 : 10.), elnöke a hétszemélyes táblának (1723 : 24.), és elölülője a magyar kir. helytartótanácsnak; (1723 : 97.)

4. a nádor törvényszerinti gyámja és gondnoka a kiskoru királynak (1481 : 2. 1681 : 1.), s a gyámság ideje alatt joga van országgyülést tartani; (1481 : 3.)

5. a királyi méltóságnak, Ő felsége távollétében, helytartója, — azon jogok érintetlenül hagyásával, melyek a felség személyéhez kötvék; (1481 : 10. 1681 : 1. 1741 : 9. és 1848 : III. 2. 3. §§.)

6. a király távolléte alatt a honvédelem és igazságügy legfőbb vezetése illeti; (1555 : 1. 1613 : 7. 1681 : 1. 1715 : 33. 1723 : 4.)

7. hasonló körülmények közt a közigazgatási ügyeket a magyar kir. helytartótanácscsal egyetértőleg vezérli; (1723 : 4.)

8. a nádor, 1848 előtt Pest Pilis és Solt törv. egyesült megyék főispánja (1659 : 76.) és a jászkunok főkapitánya (1498 : 47. 1715 : 34. 1791 : 5.) volt, mely hivatalairól az 1848. XXVIII. tczikkben lemondott. [1]) Egyéb jogai az illető helyeken adatnak elő.

---

[1]) Cs. kir. főherczeg István nádor, mint Ő felségének az országból távollétében teljhatalmu kir. helytartója, személyének sérthetlensége (1848 : III. 2. §.), s helytartóilag gyakorolt legfelsőbb jogai mellett a felelős miniszteriumnak törvény értelmében alárendelt hivatalokat nem viselhetvén, Ő cs. kir. főherczegsége ugy Pest Pilis és Solt törv. egyesült megyék örökös főispánsága, mint a jászkunok grófsága gyakorlásáról, Ő felségének az országbóli távolléte idejére lemond, s ennek következtében ezen időre rendeltetik:

Pest, Pilis és Solt törv. egyesült vármegyék főispánságát ezen hivatalnak helytartója viseli, ki is a többi főispánságokra nézve törvényesitett kinevezési viszonyba helyeztetik, s hivatala a többi főispánságokkal egyenlő rangra emeltetvén, neki az országgyülésen a főrendi táblánál ülési és szavazati joga leend. (1848 : XXVIII. 1. §.)

A jász-kun kerületek nádori főkapitánysága főispáni rangra és hatóságra emeltetik, s ezen kerületekre nézve Ő fensége a nádor királyi helytartó, törvényes jogait, az illető felelős miniszterium utján gyakorlandja. (2. §.)

82. §. Országbiró.

Az ország zászlósai közt a második helyet az országbiró — judex curiae regiae — foglalja el, kit egyéb országnagyoktól s nemesektől következő előjogok különböztetnek meg :

1. Az országbirót a nádor után első hely illeti a felsőtáblánál, söt ennek, nádor nem létében, vagy akadályozása esetében rendszerinti elnöke; (1687 : 10.)

2. egyike az ország rendes biráinak; (1486 : 68.)

3. a hétszemélyes táblának közbirája, s nádor nemlétében, vagy jelen nem léte esetében hivatal szerinti elölülöje; (1723 : 24.)

4. joga van a királyi itélő táblához alországbirót, és országbirói itélömestert, kik az államkincstárból dijaztatnak — nevezni; (1715 : 29.)

5. kinevezését a felségtől nyeri, kinek kezeibe egyszersmind hivatali esküjét teszi. (1486 : 23.)

83. §. A bán.

A kapcsolt részek — Horvátország, Tótország és Dalmátia — bánja rangban harmadik az ország bárói közt, mindazáltal, ha nádor és országbiró hiányzanak, az országgyülés elnökletében a tárnok által megelöztetik. A bán :

1. elnöke a báni táblának, mely a kapcsolt részekre nézve a kir. itélö táblával egyenlö; (1723 : 27.)

2. a magyar kir. helytartótanácsban üléssel és szavazattal bir; (1791 : 58.) [1]

3. a kapcsolt részek nemesi felkelö serege az ő parancsnoksága alatt áll; (1808 : 5.)

A jász-kun kerületek által a nádornak fizetni szokott tiszteletdij (3000 darab arany) eddigi állapotában továbbá is fentartatik. (3. §.)

[1] Mária Terézia 1767. évben egy külön horvát királyi helytartótanácsot szervezett a bán elnöklete alatt, de a mely 1779-ben a magyar kir. helytartótanácsba bekebleztetett; s innen a bánnak s még néhány horvátnak az utóbbi hatóságnál ülése s szavazata van. (Fényes „Magyarország leirása" 33. §.)

4. fizetését a királyi kincstárból huzza; 1715 : 114.)

5. hivatalára nézve a felség előtt hiteltetik meg. (1486 : 73.)

84. §. Tárnok.

Negyedike az ország zászlósainak a tárnok — tavernicus —, ki is :

1. a nádor és országbiró távollétében a felsőtáblának rendszerinti elnöke;

2. a hétszemélyes táblának közbirája, s a magyar kir. helytartótanácsnak hivatal szerinti tanácsosa, sőt ez utóbbinál rendesen ő szokott elnökölni; (Fényes „Magyarorsz. leirásá“. 38. §.)

3. kineveztetését a felségtől nyeri, kinek kezeibe egyszersmind hivatali esküjét teszi. (1486 : 73.)

Birói hatalma, melyet némely királyi városokra nézve, a felebbezett ügyekben s birói parancsok által gyakorolt, a legujabb törvényhozás által hatályon kivül tétetett.

85. §. A többi országbárók.

Kevésbbé fontos, s nagyobb részint csak a királyi udvar fényéhez tartozik a többi országzászlósok hivatása, s ezt is csak rendkivüli esetekben, t. i. koronázás és országgyülések alkalmával gyakorolják. Igy a fölovászmester országgyülés alatt a királyi udvar és az országgyülés tagjainak elszállásolására, valamint az élelmi szerek árának szabályozására, a főajtónálló az országgyülési teremekbe bejárásoknál megtartandó rendre ügyel; a testőrség kapitánya, a volt magyar gárda parancsnoka volt, s egyéb zászlósok a koronázási ünnepélyen tesznek némi szolgálatokat.

86. §. Egyéb országnagyok.

Ezek között elsőség illeti a két koronaőrt, kik a felsőtáblánál, közvetlenül az ország bárói után következnek. Az 1492 : 3. tcz. azt rendeli, mikép a magyar szent korona azon férfiak kezeiből, kiket az országnagyok maguk közöl egyetértőleg választanak, ki ne vétessék. De itt a főurak közt egyháznagyok és ország bárói egyenlően emlittetnek, s az őrök száma meghatározva nincsen. Az 1500 : 23. tcz. már világosan körülirja, hogy koronaőrökül a világiak közől, s számszerint ketten választassanak. A kijelölés, melynél a vallásra nincs tekintet, a király által történik, s a választás az országgyülést illeti.

A főispáni méltóság némely megyékben, családi vagy hivatalszerinti kiváltságos jognál fogva egyes családokhoz vagy személyekhez van kötve. Ulászló alatt törvényileg (1504 : 3.) kimondatott ugyan, hogy megyei hivatalok örökösen senkinek ne adományoztassanak; mindamellett örökös főispánok valamint a régiebb időkben, ugy azóta is neveztetnek [1]. Egyéb főispánok a király által neveztetnek, s hivatali esküjöket, a beiktatás alkalmával, a megye közönsége előtt teszik le.

A születés szerinti országnagyok, herczegi, grófi vagy bárói czimeiket kiváltságkép nyerik, s mig a többi országnagyok méltósága s előjogai személyhez vannak kötve: az ő családi előjogaik és czimeik, törvényes leszármazás utján az utódokra is átszállanak.

87. §. Köznemesek.

Azok után, miket a nemesi osztályról, a megelőző §§-okban előadtunk, a köznemességről kevés mondandónk van. Minden személy, ki a nemesség államához tartozik, az egyházi és világi országnagyok kivételével, a köznemesség osztályába jő, mely osztályt a köznemesi elnevezés a főuraktól, s az országos nemesi czim a helyhez kötött vagy egyházi nemesektől különböztet meg.

A köznemesek vérdija 200 frt, élődija 100 frt (II: 70. III : 36.), s özvegyeik törvényes hitbére 200 frt (1840 : XXII. 85. §. 6.).

---

[1] Ily örökös főispánok családi jog szerint: a herczeg Pálffy (Pozsony), herczeg Eszterházy (Sopron), herczeg Batthyány (Vas), gróf Nádasdy (Komárom), gróf Schönborn (Bereg), gróf Csáky (Szepes), b. Révay (Turócz) és gróf Erdődy család (Varasd megyékben). Hivatal szerint: az esztergomi érsek és primás Esztergom-, s az egri érsek Hevesmegyében.

88. §. A nemesség nemteljes nemei.

A nemesi előjogok sem helyhez, sem feltételhez kötve nincsenek, s innen az előszámlált kiváltságos személyek országos nemeseknek hivatnak. Némelyeket ellenben, nemesi szabadalmak csak bizonyos feltételek alatt, vagy bizonyos területen illetnek, s innen, megkülönböztetésül az országos nemesektől, helyhez kötött nemeseknek neveztetnek. Ide tartoznak:

1. Az egyházi nemesek vagy is az esztergomi érsek, győri püspök és káptalan, a zágrábi érsek és káptalan, végre a pannonhalmi főapát nemesei; mely egyháznagyok, azon czélból, hogy fegyveres erőről minden alkalommal rendelkezhessenek: jobbágyaik közöl többeket szabad földbirtokkal, illetőleg nemesi szabadalmakkal láttak el. Az egyházi nemesek azonban

a) csak oly egyházi javakat nyerhettek főpapi adományozás utján, melyek egyenesen e czélra jelöltettek ki;

b) az adományozás, katonai szolgálatok czéljából keletkezvén, csupán fiágat illetett;

c) a beiktatás az adományozó egyháznagy kiküldöttje által ment végbe;

d) az egyházi nemesség helyhez kötött lévén, azon területen kivül, hol az illető, rendes lakhelyét tartotta — nem gyakoroltathatott;

e) az adományozott jószág, kihalás vagy hütlenség esetében, háramlási jogczimen az adományozó főpapra szállt vissza.

Egyébiránt az egyháznemesek is adómentességet élveztek (1567 : 14. 1741 : 63.); egyháznemesi telkökre nézve a katonaszállásolás alul kivétettek (1567 : 14.); révet és vámot az egész országban nem fizettek (1563 : 59.), és saját tisztviselőkkel — nádor, alispán, szolgabiró és esküdt — voltak ellátva (1599 : 8.), — mig birtok — és jogpereikben a kegyurnak ugynevezett nyolczados törvényszéke biráskodott. Az 1848. évi törvényhozás, és az orszb. szabályelveknél fogva az egyháznemesek is mind a közteherviselés, mind a megyei biráskodás tekintetében a többi megyei lakosokkal egyenlő elbánásban részesülnek.

2. A szent-gáliak, vagy királyi vadászok, Veszprémmegyében, kik egyéb nemesekkel együtt, a megyei hatóság alatt állanak. (1618: 24. és 1622: 52.) Adományozott jogaik és birtokaik mindkét ágat illették, annyira, hogy a nemesség, a birtokkal együtt, gyakorlatnál fogva anyai jogon is átszállott az utódokra.

3. Turopolyai, vagy Turmezei nemesek Zágrábmegyében, kik 1848. előtt különtörvényszékkel birtak, honnan pereiket a megyéhez felebbezték.

A helyhez kötött nemesek személydíja egyenlő a köznemesekével.

II. FEJEZET.

Polgárok.

89. §. A polgárjogok kiterjesztése.

A „polgár“ név széles értelemben a hon valamennyi lakosait, az idegenekkel ellentétben — illeti, szorosabb értelemben pedig azokat foglalja magában, kik a nemesség államához nem tartoznak. Az előbbi fejezetben nemesi előjogokról levén szó, láttuk, hogy azok nem csupán azért szüntek meg kiváltság lenni, mert hatályon kivül tétettek, hanem nagyrészben azért, mert a polgári osztályra is kiterjesztettek, — mint a hivatal- és birtokképesség, törvényhozás és kormányzat stb. Az egyenjogusitást még határozottabban körvonalozzák az orszb. szabályelvek, a II: 2. §-ban kimondván, mikép a nemesek és nemnemesek által elkövetett büntettek büntetésmódjának, neménék és mértékének meghatározása tekintetében, a nemes és nemnemes között többé különbség nem lehet, s hogy a nemnemes a nemeshez emeltetvén, testi fenyitékkel nem büntettethetik. A 3. §. a nemesek vagy nemnemesek által elkövetett büntettek iránti eljárás tekintetében a régi magyar törvények szerint fenállott különbséget, — és pedig nem a nemes joga csonkitásával, de a nemnemesnek a nemeshez emelésével — hasonlóul megszünteti; minélfogva az előző vizsgálat, vagy enélküli befogatás, letartóztatás, vagy szabadlábon hagyatás, kezességrei bocsátás, védelem és perorvoslatok használhatása tekintetében a régi magyar büntető törvényeknek és gyakorlatnak azon szabályai, melyek előbb csak a nemesek által elkövetett büntettekre valának alkalmazhatók, jövőben a nemnemesek által elkövetett büntettekre is egyiránt alkalmazandók.

90. §. A polgárok osztályzata.

A jogegyenlőség, mely a polgárokat a nemesekhez emelte, még hatályosabban munkált azon válaszfalak lerontásában, melyek maguk a polgárok közt fenállottak; a mennyiben még is a polgárok osztályait hazánk közjogi intézményei, a lakhely, történeti alapokon nyugvó kiváltságok, alkotmányos szerkezet s némi részben a magánjogi törvények különzik el : a jogegyenlőség csak addig terjedhet, meddig emez alkotmányos határvonalak engedik; — ennélfogva a szabad királyi városi, szabad kerületi és megyei nemnemes lakosok maiglan is megannyi alosztályait képezik a polgároknak.

91. §. Szabad királyi városok.

Szabad kir. város neve alatt azon polgárok közönsége értetik, kik minden földesuri s megyei hatóságtól függetlenül, csupán a királynak alárendelve, saját kormányzati s birói hatóságuk alatt, evégre adományozott kiváltságaikhoz képest, közügyeiket önállólag intézik, s együtt véve, jogilag egy nemes személyt képeznek. Innen a szabad, innen a királyi elnevezés [1]. A szabad kir. városok polgárai részint testületileg, részint egyénileg jönek tekintetbe;

---

[1] A „királyi“ melléknév onnan is származik, hogy a szabad városok folytonosan a szent koronához tartoztak, (1514 : 3.) — a nélkül azonban, hogy a felség által, akár végkép akár ideiglenesen elidegenittethetnének.

maguk a városok ismét az 1848- előtti és az 1848-évi törvényhozás szerinti jogállapothoz képest különböznek. ¹)

92. §. A városok jogállapota 1848. előtt.

A szabad királyi városok részére, királyilag adományozott kiváltságok érvényességéhez megkivántatott, hogy azok bebizonyitott érdemeknek szolgáljanak jutalmul, s az országgyülés végzeményeibe beczikkelyeztessenek. ²) Ily kiváltságok voltak :

1. minden királyi város egy jogi nemes személyt képezett, — hatalmaskodási vétségekben e szerint mint egy személy állott perben, s a kiszabott birságot, mint egy nemes személy fizette; (III : 19. 1647 : 81. 1741 : 63.)

2. minden királyi kisebb haszonvételek, melyek megyékben a földesurakat illetik, a városok területén a szabad kir. város kizáró tulajdonához tartoznak; (1681 : 41.)

3. minden királyi város országos és heti vásárokat s nyilt piaczokat tarthatott, melyre jogot közvetlenül a királytól nyert;

4. minden királyi város, nemesi felkelések alkalmával, azon megyének, melynek területéhez tartozott — zászlója alá egy kellőleg felszerelt lovas katonát küldött; (1808 : 2. tcz. 13. §.)

---

¹) A szabad városok egy eredetüek a megyékkel, sőt ez országnak a magyarok bejövetele előtt is több városai voltak, melyekről még a római irók is emlékeznek. A „város“ elnevezést onnan nyerték, hogy védelmökre vagy bizonyos erősség szolgált, vagy egészen be valának keritve. Legrégiebb lakosait a városoknak nagyobb részben az itt talált, vagy később bevándorlott iparosok s kereskedők tették, kiket az uralkodók az ipar és kereskedés fejlesztése tekintetéből részint közvetlenül behivtak, részint beköltözni engedtek, s bizonyos jogokkal és kiváltságokkal ajándékoztak meg.

²) Az 1687 : 17. tcz. határozottan tiltakozott a királyi városok számának szaporitása ellen, — azt adván okul, hogy számuk a többi országos rendekét már ugy is túlhaladja; mindazáltal ily felvételek a királyi városok sorába később is történtek (1715 : 108.), — Arad, Eszék, Pécs, s az utolsó évtizedben Kecskemét szabad királyi városok lettek, a nélkül azonban, hogy az országgyülésre meghivást nyertek volna.

5. a királyi városok negyedik rendjéhez tartoztak az országnak, s mint ilyenek, az alsó táblánál két két követ által képviseltettek; (1608 : 1. kor. u.) [1]

6. szabadalmaikban, a mennyiben azok az ország törvényeivel vagy a nemesek előjogaival nem ellenkeznek — megerősittettek; (1649 : 15.)

7. hivatalos levelezéseik postadíjmenteseknek nyilvánittattak; (1741 : 31.)

8. minden királyi város kegyuri joggal — jus patronatus — birt, melynélfogva plebanusait szabadon választhatta; (1681 : 41.)

9. az 1542 : 33. tcz-nél fogva ingatlan birtokot sem királyi adomány, sem zálog utján nem szerezhettek ugyan, — de addigi birtokaikat megtarthatták; egyébiránt

10. a megyében fekvő nemesi javaik tekintetében a megye hatóságát és birói illetőségét elismerni tartoztak; (1537 : 3. 21. 1542 : 35. 1498 : 38.)

11. a hus árának szabályozására (1659: 71. 1625: 40.) és a mértékek feletti felügyeletre nézve (1715: 63.) a megyétől függöttek;

12. minden királyi város tulajdon czimerrel és hivatalos pecséttel birt.

93. §. Belkormányzat.

További lényeges szabadalma a királyi városoknak az önálló, független belkormányzatban állott. A városi hatóság biráskodása az 1659 : 53. tczben minden városi telkekre és javakra kiterjesztetett, s az 1681 : 41. tcz. a városi telkek feletti biráskodásból minden más hatóságot, a városin kivül kirekesztett. Ide tartoznak még :

1. a városok helyhatósági szabályokat alkothattak (III : 2. cz. 7. 8. §§.), — a nemeseknek azonban nem ezen statutumok, hanem az ország törvényei szerint kellett igazságot szolgáltatniok; (1647 : 79.)

---

[1] Ugyancsak az 1687 : 17. tcz. előszámlálja azon szabad kir. városokat, melyeket az országgyülésen ülési s szavazatjog illetett, — de e jog némely későbbi időkben szabadalmazott kir.-városokra is kiterjesztetett. (1638 : 42. 63. 1649 : 39. 40. 1655 : 65. 1681 : 60.)

2. a büntetteseket, kivételével a nemes személyeknek, letartóztathatták és elitélhették; (III: 20.)

3. a gyámi és gondnoki számadások megvizsgálásában az ország törvényeihez kellett magukat tartaniok; (1715: 68. tcz. 14. §.)

4. az adóssági követeléseket elsőbbség végett betáblázhatták (1723: 7.), — sőt rendes telek- és betáblázási könyvet egyesitve kellett vezetniök; (1840: XXI: 15. §.)

5. tisztviselőiket maguk választhatták (1681: 41.) s e jog gyakorlatában nem háborgattathattak; (1715 : 36.)

6. a tisztikarnak választás utjáni megalakitása vagy kiegészitése a kir. biztos- vagy tanács hármas kijelölése mellett a városi közönség által ment végbe;

7. a tisztikar választásánál vallási vagy nemességi felekezetességre tekinteni 2000 frt. büntetés alatt tiltva volt; (1609: 44.)

8. ha a városi birák valamely ügyben érdekelve lettek volna, a tanácskozásban mások által voltak helyettesítendők, — s ha ugyanazon érdek az összes tiszti karra kihatott volna, két hét alatt más szomszéd város hatóságát kellett, elfogulatlan biráskodás végett megkeresniök; (1659. 53.)

9. minden közügyek ellátása a tiszti kart illette, — közigazgatás és belkormányzat a polgármester elnöklete alatt a tanács, s az igazságszolgáltatás, polgári és bünfenyitő ügyekben a főbiró elölülése alatt a városi törvényszék által gyakoroltatván [1]);

---

[1]) A szabad kir. városok az igazságszolgáltatás és jogorvoslat tekintetében tárnokiakra és személynökiekre osztattak. Tárnoki városok voltak: Arad, Bártfa, Buda, Debreczen, Eperjes, Győr, Kaproncza, Károlyváros, Kassa, Kis-Márton, Komárom, Korpona, Körös, Kőszeg, Modor, Nagy-Szombat, Pécs, Pest, Posony, Sopron, Szabadka, Szakolcza, Szathmár-Németi, Szeged, Temesvár, Ujvidék, Zágráb és Zombor: Személynökiek: Bazin, Eszék, Esztergom, Késmárk, Lőcse, Pozsega, Ruszt, Székes-Fehérvár, Szent-György, Trencsin, Varasd, Zólyom, — s a szabad királyi bányavárosok : Baka-Bánya, Béla-Bánya, Besztercze-Bánya, Breznó-Bánya, Körmöcz-Bánya, Libet-Bánya, Nagy-Bánya, Selmecz-Bánya és Uj-Bánya. A tárnoki városok, felebbezett pereiket, a meny-

10. minden királyi városnak volt egyszersmind külső tanácsa, mely a népszónok — szószóló — elnöklete alatt, a lakosság arányához képest 40—100 választó polgárokból állott. A tiszti kart a külső tanács választotta, mely utóbbinak meghallgatását a tanács, a közvagyon kormányzatában, s az adó kivetése és felosztása kérdéseiben soha nem nélkülözhette.

94. §. Szabad kir. városok az 1848. évi törvényhozás szerint.

Az 1848-évi törvényhozás a kir. városoknak mindezen kiváltságos jogait fenhagyta, s csak annyiban tön változást, a mennyiben azt a népképviselet szükségessé tette. Igy az 1848 : XXIII. tcz. 1. §-a értelmében, a város mint önálló törvényhatóság közdolgait törvényes felsőbb felügyelés alatt minden más törvényhatóságtól függetlenül, a köztörvények szerint s alkotmányos uton tovább is igazgatja. A város törvényhatósága, a 2. §-ban minden a város határában létező egyénekre és javakra, különbség nélkül kiterjesztetett. (lásd f. 59. §.) Egyéb intézkedései a most érintett törvényhozásnak részint a városok felosztását, részint a tisztujitást, részint a tisztujitás megtartását, részint a tisztikar és képviselők választását, részint végre a tanácsot és közgyüléseket szabályozzák.

---

nyiben értékök 60 frtot tulhaladott, a tárnok előlülése alatt s a városi küldöttekből alakult törvényszékre felebbezték, 60 forintnyi értéken aluli perekben a felebbezés meg nem engedtetvén. A tárnoki székről oly perekben, melyeknek tárgya értékben 300 frtnál kevesebb volt, felebbezési jogorvoslatot használni nem lehetett, — 300 forintnyi értéken felüli perek pedig a hétszemélyes táblához felebbeztethettek. A személynöki szék elnöke a személynök s tagjai a királyi táblának meghivott bírái voltak. További felebbvitelnek a személynöki széktől nem volt helye, — mi által azonban a perujitási jogorvoslat ki nem záratott. Végre megjegyzendő, hogy a tiszti ügyészi keresetek, válóperek és bünfenyitő ügyek, valamennyi királyi város törvényszékétől a királyi itélő táblához voltak felebbezés utján felterjesztendők. (Ökröss törv. eljárás Pest, 1862.)

95. §. A városok felosztása.

Oly városok, melyekben 12,000 lakosnál kevesebb van, kis városoknak, — melyekben 12,000 lakosnál több, de 30,000 lakosnál kevesebb van, közép városnak, — és melyekben 30,000 lakosnál több van, nagy városoknak neveztetnek. (1848 : XXIII. 4.)

96. §. Tisztujitás.

Az országgyülési követek választásáról az egész országra nézve átalánosan külön törvény rendelkezvén, a városi tisztviselők választására nézve ezennel határoztatik: (5. §.)

A városi közönségnek, a nőket kivéve, mindazon tagjai, kik teljes koruak, sem atyai, sem gyámi, sem gazdai hatalom, sem pedig elkövetett hüségtelenség, csempészkedés, rablás, gyilkolás és gyujtogatás miatt fenyiték alatt nincsenek, törvényesen bevett valláskülönbség nélkül, választók; ha

a) A város határához tartozó, és a telekkönyvben tulajdon—, vagy egyszersmind hitveseik nevére is különleg beirt oly házat vagy telket egy év óta birnak, melynek értéke kis városban 300, — közép városban 700, — nagy városban 1000, különösen Pest városában 2000 pengő forint; vagy

b) A város határában mint kézmüvesek, bejegyzett kereskedők, gyárosok, egy év óta telepedve vannak, tulajdon műhelylyel vagy kereskedési teleppel, vagy gyárral birnak, és ha kézmüvesek, folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak.

c) Tudorok, sebészek ügyvédek, mérnökök, akademiai művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, kik a városban egy év óta telepedve vannak; és kis városban 40, — közép városban 60, — nagy városban 80, — Pest városban 100 pengő forint házbért fizetnek.

d) Ezeken kivül mindazok, kik a város kebelében két év óta telepedve vannak, és kis városban 200, — középvárosban 400, — nagy városban 600, — Pest városban

800 pengő ft. biztos jövedelmet, keresetök vagy tőkeértékök után, kimutatni képesek.

e) Kik eddig városi polgárok voltak, ha a fenebbi pontokban leirt képességgel nem birnak is. (6. §.)

A 6. §. a) pontja alatt kiszabott birtoklási idő nem kivántatik meg azon esetben, ha valaki a képesitő ingatlannak birtokába örökség utján jut. (7. §.)

A választási jogot senkitől, ki a 6. §-ban leirt képességgel bir, megtagadni vagy elvenni, semmi szin alatt nem lehet. (8. §.)

A 6-ik §-ban körülirt képességgel biró választók a tisztviselőket, és városi képviselői testület tagjait fogják választani a tisztujitó székeken. (9. §.)

A választási jogot gyakorolni, csak személyesen lehet. (10. §.)

97. §. A tisztujitás megtartása.

A jelen (1848.) törvény kihirdetése után a polgármester, illetőleg biró, azonnal közös és nyilvános ülésben egybegyüjti az eddigi tanácsot és választott polgárságot. E gyülésben a tisztujitószék megtartására a gyülés tagjai által elnök, egyszersmind küldöttségek választatnak, a választók összeirása végett; továbbá intézkedések tétetnek az összeirási eljárás végrehajtása és a választás helye, és ideje körül. (1848: XXIII. 11. §.)

A választás napján, a választott elnök elölülése alatt szintén nyilvános ülés tartatik; és e gyülésben (12. §.)

Mindenekelőtt küldöttségek választatnak a' gyülés tagjai által, a szavazatok összeszedésére, és a kijelölés feletti intézkedésre, titkos szavazás által, legalább tiz tagból, az összeirt választók közöl alakitandók. (13. §.)

Szintén e gyülésen, a tisztikarnak és választott polgárságnak tagjai eddig viselt hivatalaikról lemondanak, a választási elnök pedig a választás idejére kapitányt, tiszti ügyészt és jegyzőt helyettesit. (14. §.)

98. §. A tisztikar választása.

A tisztviselők közöl a polgármester, főbiró, főkapitány és alkapitányok, tanácsbeliek, jegyzők, tiszti ügyészek, levéltárnok, telekbiró, számvevő, tiszti főorvos, fősebész és főmérnök megválasztatnak. A választás kijelölés mellett, a kijelölés a kijelölő választmány által, a választási elnök közbejöttével, történik.(1848:XXIII. 15.§.)

A városban jelenleg létező tisztviselők közöl azon egyének, kik oly hivatalt viseltek, mely a jelen törvény kihirdetése előtt, éltök fogytáig rendszerint ujitás alá nem esett, fizetésöket éltök fogytáig megtartják; ellenben ha a jelen törvény szerint tartandó tisztujitás alkalmával, vagy az eddig viselt, vagy magasabb hivatalra megválasztatnak, a választást elfogadni kötelesek, különben nyugpénzöket elvesztik;—és szintén ugy elvesztik akkor, ha fenyitő közkereset útján bármikor valamely büntény miatt marasztaltatnak. (16. §.)

A számadással tartozó hivatalnokok ezúttal a városi törvényhatóságnak részletes elrendezéseig, eddig viselt hivatalaikban meghagyatnak ugyan; a pénz- és egyéb tárakra leendő felügyelés azonban a jelen törvény szerint választandó tanács felelőssége alá helyeztetik; mely hogy ebbeli felelősségének teljes mértékben eleget tehessen, egyszersmind azon hatalommal ruháztatik fel, hogy tapasztalandó bármely visszaélés, vagy hanyagság esetében, a számadókat a körülményekhez képest azonnal elmozdithassa, söt le is tartóztathassa, és bünperbe idéztethesse, helyettök ideiglenesen más kezelőket nevezhessen, és átalánosan a pénztárak biztositása iránt minden szükséges intézkedéseket megtehessen. (17. §.)

99. §. Képviselők választása.

A képviselő testület tagjai kijelölés nélkül választatnak. (1848: XXIII. 18. §.)

Ezen választásnak mikénti eszközlése, a választóknak a választás könnyitése tekintetéből kerületekrei elosztása, a szavazatok összeszedése, és minden egyéb, a választás körül előfordulható teendők iránt, azon közös gyülésben tétetik intézkedés, melyben a választók összeirása határoztatik el. (19. §.)

Az alatt, mig a törvény máskép intézkedend, képviselőül a város bármely telepedett lakosa törvényesen bevett valláskülönbség nélkül megválasztható. (20. §.)

A képviselő testület kis városokban legalább 30, középvárosokban legalább 82, nagy városokban legalább 157 tagból áll. (21. §.)

A képviselők száma, a legkisebb számon fölül az állandó lakosok számához képest következőleg emelkedik:

a) kis városokban az első 1500 számon felül, minden 200 lakos után, az első 30 képviselőhöz adatik egy képviselő;

b) közép városokban az első 12,000 számon felül, minden 400 lakos után, az első 82 képviselőhöz adatik egy képviselő;

c) nagy városokban, az első 30,000 számon felül, minden 800 lakos után, az első 157 képviselőhöz adatik egy képviselő. (22. §.)

A képviselők a közgyüléseken személyenkint tanácskozási joggal és határozó szavazattal birnak. (23. §.)

Minden választásokra a szavazás a választók által titkosan történik. (24. §.)

100. §. Tanács és közgyülések.

Azalatt, mig a törvény részletesen intézkedend, a tanács azon hatósággal ruháztatik fel, melylyel jelenleg a megyei kis-gyülések birnak, — a közgyülés pedig ugyanazon hatósággal, melylyel a megyei közgyülések vannak ellátva, kivéve a be- és kitáblázásokat, továbbá azon kérdéseket, melyek szoros értelemben birói eljárást igényelnek, vagy birói zár megrendelését foglalják magukban. (1848 : XXIII. 25.§.) [1]

---

[1] A megyei köz- és kisgyülésekről fentebb az 54. §-ban volt említés.

Mind a közgyülésnek, mind a tanácsnak ülései nyilvánosak. (26. §.)

Az ülésekben a hallgatóságnak a tanácskozásokat megháborítani nem szabad. A csendet fentartani az elnök kötelessége, és e részben különösen e czélból a tanács által választandó csendtisztek vezérlete alatt a nemzeti őrsereg ügyel. (27. §.)

Az állandó szakbizottmányok hatósága, milyenek: az árvai, gazdasági, szépitési és egyéb bizottmányok, jelen állapotban megtartatik, a bizottmányok közvetlenül a tanácscsal, a tanács által pedig a közgyüléssel állnak öszszefüggésben. (28. §.)

A közgyülés áll: a városi tisztviselőkből és képviselőkből együttvéve; —elnöke a polgármester, vagy akadályozása esetében a legidősb tanácsbeli. Határozat hozatalára kis városokban legalább 20, — közép városokban legalább 30, nagy városokban pedig legalább 40 tag együttléte szükséges. (29. §.)

Közgyülést tartani kell minden hónapban legalább egyszer, lehet ezenkivül többször is, valahányszor ezt vagy a közgyülés előre megrendeli, vagy a tanács, s illetőleg a polgármester, sürgető körülmények miatt szükségesnek tartja. (30. §.) [1]

101. §. A szabad királyi városi polgárok egyenkint.

A szabad kir. városok polgárai [2] csak testületileg képezvén egy jogi nemes személyt, egyénileg nemesi előjogokban nem részesültek ugyan, egyébiránt a többi nem-

---

[1] A városi biróság, mely az igazságszolgáltatás körében foglalkozik, a törvénykezési eljárás tárgyát képezi. (Lásd Ökröss törv. eljárás. Pest, 1862.)

[2] Ezen polgárjogok élvezete 1848. év előtt, a szabad kir. városnak nem minden lakóit illette; polgárjogért a tanácshoz kellett folyamodni, mely azt, olyanoknak, kik a város területén ingatlan vagyonnal birtak, s feddhetlen életüek voltak, esküés meghatározott díj mellett, ünnepélyes oklevélben adományozta.

[illegible] a választás [illegible] gyülésben [illegible] a [illegible] hatá-[illegible]

[illegible] intézkedend, képvi-[illegible] egyenesen be-[illegible] §.)

[illegible] legalább 30, kö-[illegible] legalább [illegible]

[illegible] számon fölül az [illegible] emelkedik:

[illegible] felül, minden 2[illegible] adatik egy kép-[illegible];

b) közép városokban az első 12.[illegible] számon felül, minden 4[illegible] lakos után az első [illegible] képviselőhöz adatik egy képviselő;

c) nagy városokban az első 30.000 számon felül, minden 800 lakos után az első 157 képviselőhöz adatik egy képviselő. (22. §.)

A képviselők a közgyüléseken személyenkint tanácskozási joggal és határozó szavazattal birnak. (23. §.)

Minden választásokra a szavazás a választók által titkosan történik. (24. §.)

100. §. Tanács és közgyülések.

Azalatt, mig a törvény részletesen intézkedend, a tanács azon hatósággal ruháztatik fel, melylyel jelenleg a megyei kis-gyülések birnak, — a közgyülés pedig ugyan azon hatósággal, melylyel a megyei közg ülések vanna ellátva, kivéve a be- és kitáblázásokat, továbbá azon kér-dléseket, melyek szoros értelemben birói eljárást igényeln vagy birói zár megrendelését foglalják magukban. (1 XXIII. 25. §.) [1]

---

[1] A mew [illegible]

Mind a közgyülésnek, mind a tanácsnak ülései nyilvánosak. (26. §.)

Az ülésekben a hallgatóságnak a tanácskozásokat megháborítani nem szabad. A csendet fentartani az elnök kötelessége, és e részben különösen e czélból a tanács által választandó csendtisztek vezérlete alatt a nemzeti őrsereg ügyel. (27. §.)

Az állandó szakbizottmányok hatósága, milyenek: az árvai, gazdasági, szépitési és egyéb bizottmányok, jelen állapotban megtartatik, a bizottmányok közvetlenül a tanácscsal, a tanács által pedig a közgyüléssel állnak öszszefüggésben. (28. §.)

A közgyülés áll: a városi tisztviselőkből és képviselőkből együttvéve; —elnöke a polgármester, vagy akadályozása esetében a legidősb tanácsbeli. Határozat hozatalára kis városokban legalább 20, — közép városokban legalább 30, nagy városokban pedig legalább 40 tag együttléte szükséges. (29. §.)

Közgyülést tartani kell minden hónapban legalább egyszer, lehet ezenkivül többször is, valahányszor ezt vagy a közgyülés előre megrendeli, vagy a tanács, s illetőleg a polgármester, sürgető körülmények miatt szükségesnek tartja. (30. §.) 1)

101. §. A szabad királyi városi polgárok egyenkint.

A szabad kir. városok polgárai 2) csak testületileg képezvén egy jogi nemes személyt, egyénileg nemesi előjogokban nem részesültek ugyan, egyébiránt a többi nem-

---

1) A városi biróság, mely az igazsá[illegible] körében foglalkozik, a törvénykezési eljárás [illegible] (Lásd Ökrö[illegible] törv. eljárás. Pest, 1862.)

2) Ezen polgárjogok élvezete 184[illegible] [illegible]bad kir. váro[illegible] nak nem minden lakóit illett[illegible] tanácshoz kel[illegible] lett folyamodni, mely azt, o[illegible] város területén ingatlan va[illegible] birtak, [illegible] [illegible]ük voltak. eskü[illegible] megh[illegible] mell[illegible] [illegible]levélben adom[illegible]

nemesektől több kiváltságos jogokra nézve különböztek; jelesül:

1. a királyi városi polgárok tulajdon vagyonuktól vámot nem fizettek; (1741: 28.)

2. azon tárgyaktól, melyeket az örökös tartományokba, saját használatukra kivitték, vagy onnan magukkal hoztak, harminczadot sem fizettek; (1723: 14.)

3. a királyi városi polgárok, egyenlöen az országos nemesekkel, habár mesterséget vagy kereskedést gyakorolnának is, a helypénz fizetés alul mentek és szabadok voltak; (1836: XXXIII.) [1]

4. a városi hatóság és néhány királyi tanácsos ajánlatára nemességet szerezhettek; (1649: 15.)

5. a városi polgárok javaiban végrendelet s törvényes örökösök hiányában a városi, — hütlenség és felségárulás eseteiben a királyi fiscus örökösödött; (1647: 87.) [2]

6. szerzödési és örökösödési perekben a nemesek ellen már az 1836-évi törvényhozást megelözöleg is saját nevökben perelhettek; (1802: 20.)

7. végrendeleteiket, ha sajátkezüleg irták és aláirták, tanuk által felolvastatni nem tartoztak, vagy is zárt végrendeletet tehettek; (1840: XIV.)

8. a kir. városi polgárok személydíja egyenlö a köznemesekével (III : 9.), — t. i. a vérdíj 200 frt. élödíj 100 frt., s özvegyeik törvényes hitbére 200 frt. (1840: XXII. 85. §. b.)

Egyébiránt azon kir. városi polgárok, kik a megyében, jobbágyföldeket birtak, nemcsák a törvényes szolgálatokat teljesitni, hanem vétségeik esetében a földesur biráskodását is elismerni tartoztak. (III: 18. 19. 1498: 38., 41. 1514: 51. 1518: 27.)

---

[1] Ezen §-ban 1, 2. és 3. alatt foglalt tehermentesség az 1848: VIII. tcz-ben a közteherviselésnek minden honlakosra különbség nélkül lett kiterjesztése által megszüntetett.

[2] A szabad kir. városok, háramlási jogot a polgárok hagyatékában jövőre nem gyakorolhatnak: minden hagyaték, mely törvény vagy végrendelet szerint egyéb örököst nem illet, az orszb. szab. I. 18. §-sa folytán a szent korona ügyvédére száll.

102. §. A jász-kunkerületi polgárok.

A jász-kunok földesuri s megyei hatóságtól függetlenül, eleitől fogva szabad kerületet képeztek.[1] A jászok, továbbá a nagy- és kiskunok ismét külön kerülettel birnak, melyek együttvéve a hármas kerületet képezik. Ezen kerületek szabadalmai az 1745. évi máj. 6-kán kelt kir. oklevél szerint következők:

1. a három szabad kerület lakosait, az ellenök inditott perekben az országnak semminemü egyházi vagy polgári birósága, az ország nádorán, mint a jászkunok biráján, és saját kapitányaikon vagy biróságukon kivül maga elé nem állithatta, s el nem itélhette, — kivételt a szentszék illetősége, a katonai ügyek s azon eset képezvén, ha a szabad kerületek valamely lakosa, idegen területen, ingatlan javakat birt, vagy büntett elkövetése alkalmával a tett helyén elfogatott;

2. a jászok és kunok az ország határain belől, saját személyöktől s áruiktól réven és vámon nem fizettek, de

---

[1] A jász-kunok különböző időkben költöztek be honunkba, s bár hitben, szokásokban és nyelvben magyarok lettek, nevöket lakhelyök határait s kiváltságaikat maiglan fentartották.

Első letelepülés 1089. év táján sz. László királyunk alatt történt, a midőn Lászlónak Horvátországban távolléte alatt nagyszámu kuncsapatok törtek be és pusztitottak az országban; ezeket László a Temesnél legyőzte, nagy részint foglyokká tette,—majd a keresztyén vallás felvételére, s polgárosultabb életmód követésére ajánlkozván, a Tisza és Zagyva közt megtelepítette. Ezektől származtak a mai jászok.

Második bevándorlás II. István uralkodása alatt 1122—1129. év táján történt, azon kunok közől, kik a Besenyők társaságában Komnenus János keleti császár ellen csatát vesztve, Bolgárországból menekülni kénytelenittettek. Ezeket István király a mai Kiskunságban telepitette meg.

Harmadik tömeges beköltözés IV. Béla alatt 1239. évben azon negyvenezer kuncsaládé volt, mely a rabló tatárok elől magyar földre és korona alá menekült, s telephelyül a mai Nagykunságot nyerte.

A jászkunok, letelepedésöktől fogva folytonosan külön kerületet képeztek, a megyei s egyéb hatóságok alul, egyenlően a szabad kir. városokkal, függetlenek voltak.

királyi harminczadot a kivitt vagy behozott czikkektől fizetniök kellett [1];

3. adóssági vagy egyéb követelések miatt, a mennyiben a kerületen kivül fekvő vagyont nem birtak, egyedül saját biráik előtt vonathattak perbe; ennélfogva idegen hatóság által sem meg nem idéztethettek, sem annyival kevésbé le nem tartóztathattak;

4. a fő- vagy nádori kapitány kinevezése az ország nádorát illette; ennek elölülése alatt azonban kapitányokat, — kerületi s városi birákat és tisztviselőket pedig maguk, szabadon választottak;

5. földjeiknek s községeiknek, melyeket a sérvitézek pesti laktanyájától megváltottak [2], szabad s független tulajdonosai lettek;

6. a kerületeknek s egyes városoknak megengedtetett, hogy idegeneket, kik azonban földesurhoz kötelezve nem

---

[1] Az 1836: XXXIII. tcz. azon rendelete, mely a szabad kir. városok polgárait, ha mindjárt kereskedést vagy mesterséget gyakorolnának is, a helypénz fizetés alul felmentette: — az 1840: XXVIII. tcz-ben a jászkunkerületek birtokos lakóira is kiterjesztetett. Mindezen kiváltságok a közteher viselésnek a hon minden lakóira, különbség nélkül lett kiterjesztésével (1848: VIII. tcz.) megszüntettek.

[2] I. Leopold 1702. évben az egész kerületet eladta 500,000 ftért, a német vitézi rendnek. Minthogy a kerület koronajószág volt, s a koronajavak, hazai törvényeink szerint elidegenithetlenek: az ország rendei a történt eladás ellen óvást tenni el nem mulasztották; sőt az 1712. évben összeült országos választmány a történt elárusitást érvénytelennek nyilvánitotta. Ennek következtében a német vitézi rend a vételtől elállott, az 1715. évi országgyülés pedig elhatározta, hogy a vételár felerészben a királyi kincstár, s felerészben az országos pénztár által, a német vitézi rendnek, három év alatt visszatérittessék. Hogy pedig a visszaváltás annál hamarább végbemenjen, az összeget a hadastyánok pesti kórháza előlegezte, s igy a jász-kun kerületek ez utóbbinak zálogbirtoka lőnek. Majd 1745-évben a jászkunok letévén a zálogösszeget, saját függetlenségöket, s teljes birtokjogukat visszaszerezték. Azok már, ki a zálogösszeg kifizetéséhez tettlegesen hozzájárultak, valamint azoknak utódai, maiglan is redemptusoknak hivatnak, s ingatlanok vételénél más egyebek felett vételőjoggal birnak. (1848: XXV. 15. §.)

voltak, maguk közé befogadván, a közterhek aránylagos viselésére szorithassanak, de a szökevény jobbágyokat a földesurnak kérelmére kiszolgáltatni tartoztak [1];

7. a jász-kun kerületek lakói, kerületeiknek fentebb mondott kiváltságaira s elöjogaira nézve, egymás között egyenlöek voltak;

8. a szabad kerületekben fekvő r. kath. egyházközségeknek jogukban állt, valamely általuk választott alkalmas egyént lelkészül ajánlani; — s azt, vagy átalában a kinevezettet tisztelettel fogadni, s illetményeit pontosan kiszolgáltatni tartoztak;

9. saját területök határain belöl vérbirói hatalommal is felruháztatván, minden elkövetett büntettek felett jogérvényesen itélhettek; végre

10. kiváltságaikra, s elöjogaikra nézve a nádor törvényes oltalma[2], a hazát közösen illető ügyekre nézve pedig a magyar kir. helytartótanács rendelkezése alá helyeztettek.

11. Később ugyancsak Mária Terézia, 1751-évi october 5-kén egy 24 czikkelyből álló szabályzatot adott ki a a jász-kunok részére, melyben leginkább a birói illetöség foglaltatik. Ezen szabályzat az 1751: 25. tczben országgyülésileg is megerösittetett [3].

12. Az 1791: 29. tcz. által a jászkunok az ország rendei közé felvétetvén, az országgyülésen ülési s szava-

---

[1] A midőn még az örökös jobbágyság fennállott, s a költözni akaró jobbágy, földesurától a távozásra engedélyt nem nyerhetett: törvényileg tiltva volt a szökevény jobbágyokat befogadni, annyival inkább, felszólitás után is visszatartóztatni. Az 1635: 51. tcz. azokra, kik a szökevény jobbágyokat, az illető földesur, vagy hatóságának megkeresésére kiadni vonakodtak: 300 magyar forintnyi pénzbirságot határozott. Ezen rendelet hatálya az 1638: 67. tczben a jászkunokra is kiterjesztetett. (Lásd 1655: 44.)

[2] Mikép szünt meg a nádornak előbb gyakorolt felügyeleti joga a jászkunok kerületére nézve, az 1848-évi törvényhozásban: fenebb a 81. §-ban emlittetett.

[3] Ezen birói illetőségi szabályok, a szabad kerület autonomiájához képest némi eltérést engedtek a jász-kunoknak azon átalános jogelvektől, melyek a törvénykezési eljárásban, egyebekre nézve fenállanak. (Lásd Ökröss törv. eljárás Pest, 1862.)

zati jogot nyertek, s két követ által az alsó táblán képviseltettek.

13. Az 1836: XXII. tczben rendeltetett, hogy a jászkunkerületek a hazai biróságokkal és a többi hatóságokkal folytatandó levelezéseiket és közléseiket a kerületek neve aláirásával és bold. Mária Terézia királynő által 1746-évben adott hiteles pecsétjök alatt gyakorolhassák; ugy viszont a hazai biróságok és a többi hatóságok intézményeiket és levelezéseiket közvetlenül a kerületek czime alatt, magukhoz a kerületekhez utasitsák.

14. A jász-kunok személydíja az 1800-évben alkotott szabályokban van megállapítva, és pedig a vérdíj 50, s az élődíj 25 frtnyi összegben.

103. §. Jász-kunkerületek az 1848-évi törvényhozás szerint.

Az 1848-évi törvényhozás, valamint a szabad kir. városok, ugy a jászkunok szabadalmait is, melyek a megelőző §-ban közöltettek — érintetlenül hagyta, s csak annyiban módosítá, a mennyiben a módosítást részint az előjogok korlátozása, részint a közteherviselés, részint az átalános népképviseleti rendszer a törvényhozásban — mulhatlanul megkivánták. Igy az 1635: 75. tcz., melynélfogva a jászkun kerületek hatósága alul az ezek területén lakó nemesek kivételt képeztek, hatályon kivül lépett; az 1848: VIII. tcz. a közteherviselést Magyarország s a kapcsolt részek valamennyi lakosaira különbség nélkül kiterjesztette; az 1848: V. tcz. 5. §-sa szerint, a jászkun-kerületek a képviselők táblájához 4 követet küldenek. Az 1848-évi törvényhozás további intézkedései a tisztikar választására, és a közgyülésekre, illetőleg közigazgatásra vonatkoznak.

104. §. Tisztikar választása a jászkun-kerületeknél.

Az 1848: XXV. tcz. ideiglenesen, míg a törvény a jászkun-kerület belszerkezetéről részletesen intézkednék, a kerületi tisztviselők és közgyülési képviselők választására nézve következőket rendeli:

A kerületi tisztviselőket ugyanazok választják, kik az országgyülési követeket fogják az V. tcz. szerint (lásd f. 51. §.) választani. (1848: XXV. 1. §.)

A közgyülési képviselőket a községi választók választandják, egyedül a községi képviselők közöl. (2. §.)

Közgyülési képviselő, minden jászkun község részéről négy választatik. (3. §.)

Kerületi tisztviselők kijelölés mellett, a kerületi képviselőtestület tagjai kijelölés nélkül választatnak. (4. §.)

A kijelölendők névsorának elkészitése végett a tisztujitást megelőző közgyülés által hat tagból álló küldöttség fog választatni, mely a nádori főkapitánynyal szótöbbség szerint intézkedendik. (5. §.)

Ezen törvény kihirdetése után a nádori főkapitány az eddigi szokott alakban azonnal közgyülést hirdet, és e közgyülés által küldöttségek fognak neveztetni, a kerületi választók összeirása végett, továbbá intézkedés tétetik a községi választóknak ugyanezek által leendő összeirása, a községbeli elöljárók és képviselők megválasztása, úgy szintén a kerületi képviselőtestület megválasztása iránt. (6. §.)

Miután minden községben a helybeli választások, és a kerületi képviselőtestület tagjainak választása megtörtént, a nádori főkapitány ez iránt értesülvén, kerületi tisztujitószéket, és ezt megelőzőleg közgyülést hirdet, mely közgyülésre a jelen törvény szerint megválasztott kerületi képviselőtestület tagjai is meghivandók. (7. §.)

E közgyülésben a tisztujitás tartása tekintetéből szükséges intézkedések megtétetnek, a szavazatok összeszedésére küldöttség választatik; az eddigi tisztviselők pedig hivatalaikról lemondván, a tisztujitás idejére csendbiztost, tiszti ügyészt és jegyzőt, a nádori főkapitány helyettesit. (8. §.)

Mind a képviselők, mint a tisztviselők választására a szavazás titkosan történik. (9. §.)

105. §. Közgyülések és közigazgatás.

A közgyüléseknek elnöke a nádori főkapitány, ennek akadályozása esetében az alkapitány, — tagjai a kerületi tisztviselők, és kerületi képviselők, ezeken kivül minden külön községből a főbiró és főjegyző, személyenkinti egyes szavazattal. (1848 : XXV. 10. §.)

A közgyülés ülései nyilvánosak. (11. §.)

A csendet fentartani az elnök kötelessége, és ennek rendelkezése alatt a nemzeti őrsereg vigyáz fel. (12. §.)

Közgyülés tartatik minden évnegyedben egyszer; tartathatik gyakrabban is a körülményekhez képest, ha vagy maga a közgyülés előre megrendeli, vagy az elnökkapitány szükségesnek látja. (13. §.)

Mig a törvény a közigazgatás alakitásáról részletesen intézkedend, a közigazgatás formái és módja, azon változásokon kivül, melyek a jelen törvénynél fogva szükségesek, az eddigi gyakorlat szerint meghagyatik. (14. §.)

A redemptioból eredő magánjogi viszonyok, és haszonvételek, a törvény további rendeleteig ezennel világosan fentartatnak. (15. §.)

106. §. Hajdukerületi polgárok.

A hajduk [1] szabadalma abban áll, hogy városaik külön kerületet képeznek, mely az 1791 : 29. tczikknél fogva a negyedik rendbe felvétetvén, az országgyülés alsó házában két követ által volt képviselve; továbbá a megyei s egyéb hatóságok alul függetlenül, mind a kormányzat, mind az igazságszolgáltatás ügyeiben saját maguk által választott biráiktól függenek, melyek, mint hajdan katonai hatóság, a hajdukerületben lakó nemesek fölött

---

[1] A hajduk e nevöket harczias szolgálatuk alkalmából nyerték, s Bocskay István katonáitól származnak, kik — számszerint 9254 — a szabad vallásgyakorlat kivivásában nem csekély érdemet, vezéröktől pedig nemességet szereztek. Kiváltságaik 1605: dec. 10-ikével kezdődnek, mely napon Bocskay szabadalomlevelöket aláirta, s valamennyiöket teljes tulajdonjoggal s személyes nemességgel felruházta. Ezen szabadalmakban — területi önállóság, megyei hatóság aluli mentesség, közügyeiknek független kormányzata, igazságszolgáltatás saját biráik által, külön tiszti kar és tisztválasztás — II. Mátyás, II. Ferdinand, I. Leopold és III. Károly által is megerősittettek, de személyenkint, nemeseknek soha el nem ismertettek.

1848. elött is itélhettek. A hajduk a nemesi felkelésen lovasok állitása és pénzsegély által vettek részt. (1805: 1. 1808: 2.)

107. §. Hajdukerület az ujabb törvényhozás szerint.

Az 1848-ik évi törvényhozás a hajdukerület jogviszonyaira is csak annyiban volt hatással, amennyire a fentebb kifejtett jogelvek szükségessé tették. Területi önállóság, egyenlöen a megyékkel; birói illetöség, a személyek különbségére tekintet nélkül, s két követ küldése az alsó táblához, a népképviselet alapján. Az orszb. szabályelvek ugy a jász-kun-, mint a hajdukerületi biróságokat is, elöbbi szerkezetökben és hatályukban, visszaálliták (orszb. szab. I. 26. §.). Az 1848-ik évi törvények a tisztikar választása, ugyszintén a közgyülések és közigazgatás körül, a népképviselet szellemében, a hajdukerületre nézve is intézkedtek.

108. §. Tisztikar választása a hajdukerületben.

Az 1848-ik évi törvényhozás ideiglenesen, mig a törvény a hajdukerület belszerkezetéről részletesen intézkednék, a kerületi tisztviselök és közgyülési képviselök választására nézve következöket rendeli:

A kerületi tisztviselöket ugyanazok választják, kik az országgyülési követeket fogják az V. tcz. szerint (lásd f. 51. §.) választani. (1848: XXVI. 1. §.)

A kerületi és városi tisztviselök kijelölés mellett, a városi képviselöi testületek tagjai pedig kijelölés nélkül választatnak. (2. §.)

A kijelölendök névsorának elkészitése végett a tisztujitást megelözö közgyülés által hat tagból álló választmány fog választatni, mely a fökapitánynyal szótöbbség szerint intézkedik. (3. §.)

Ezen törvény kihirdetése után azonnal a fökapitány az eddigi szokott alakban közgyülést hirdet, és e közgyülés által küldöttségek fognak neveztetni a kerületi választók összeirása végett; továbbá intézkedés tétetik a városi választóknak ugyanezek által leendő összeirása, a városi tisztviselők és képviselők megválasztása iránt. (4. §.)

Miután minden városokban a helybeli tisztviselők, és a képviselőtestület tagjainak választása megtörtént, a főkapitány eziránt értesülvén, kerületi tisztujító széket, és ezt megelőzőleg közgyülést hirdet, mely közgyülésre a jelen törvény szerint megválasztott városi helybeli képviselőtestület tagjai is meghivandók. (5. §.)

E közgyülésben a tisztujitás tartása tekintetéből szükséges intézkedések megtétetnek, a szavazatok összeszedésére küldöttség választatik, az eddigi tisztviselők pedig hivatalaikról lemondván, a tisztujitás idejére csendbiztost, tiszti ügyészt és jegyzőt a főkapitány helyettesit. (6. §.)

Mind a képviselők, mind a tisztviselők választására a szavazás titkosan történik. (7. §.)

109. §. Közgyülések és közigazgatás.

A közgyüléseknek elnöke a főkapitány, ennek akadályozása esetében az alkapitány, tagjai a kerületi tisztviselők és városi képviselők, ezeken kivül minden külön városokból a főhadnagy és főjegyző, személyenkinti egyes szavazattal. (1848: XXVI. 8. §.)

A közgyülés ülései nyilvánosak. (9. §.)

A csendet fentartani az elnök kötelessége, s ennek rendelkezése alatt a nemzeti őrsereg vigyáz fel (10. §.)

Közgyülés tartatik minden évnegyedben; tartathatik gyakrabban is, a körülményekhez képest, ha vagy maga a közgyülés előre megrendeli, vagy az elnökkapitány szükségesnek látja. (11. §.)

Mig a törvény a közigazgatás alakitásáról részletesen intézkedend, a közigazgatás formája és módja, azon változásokon kivül, melyek a jelen törvénynél fogva szükségesek, az eddigi gyakorlat szerint meghagyatik. (12. §.)

Az adományból eredő magánjogi viszonyok és haszonvételek a törvény további rendeleteig ezennel világosan fentartatnak. (13. §.)

A hajdukerületben jelenleg működő királyi biztosság, és egyéb a hajdukerület belszerkezetére, illetőleg a hajdukerületi lakosok közötti személyes álladalmi viszonyokra vonatkozó eddig kibocsátott, s e törvénynyel ellenkező kormányrendeletek ezennel megszüntetnek. (14. §.)

110. §. Fiume és Buccari szabad tengerkereskedési kerületek.

A két kerületek külön két törvényhatóságot képeznek; mint ilyenek, törvényhatósági beldolgaikat egymástól függetlenül intézik; — az ország többi törvényhatóságaival, valamint kormányával és főtörvényszékeivel közvetlenül leveleznek, s mint más törvényhatóságok, beldolgaikra nézve a törvény határai között felsőbb felügyelés alatt szabályokat alkotnak. (1848 : XXVII. 1. §.)

A kerületek törvényhatósága alá büntető, rendőri, és magánjogi tekintetben, alá vannak vetve minden a kerületek határain belül létező egyének és javak, különbség nélkül, kivéve a szolgálatban álló katonákat, azonban csak szorosan vett személyes s bünvádi keresetekre, és szolgálati vétségeikre nézve, továbbá a váltó, kereskedési és tengerügyelői, tanácsbirósági illetőségéhez tartozó ügyeket és személyeket. (2. §.)

Mind Fiume-, mind Buccari-kerületben törvényhatósági főtisztviselő az alkapitány, ki egyszersmind rendes elnöke a közgyülésnek és kapitánysági törvényszéknek is. Az alkapitány akadályozása esetében helyette a kapitánysági törvényszék legidősb tagja elnököl. Mindenik kerületnek külön alkapitánya van, kit Ő felsége nevez. (3. §.)

A szóbeli biróságot illetőleg az 1836 : XX. és 1840 : XI. tczikkek e kerületekre is kiterjesztetnek. A közgyülés által választandó két kerületi biró és törvényszéki főjegyző fogják szóbeli perekben a birói széket együtt képezni. (4. §.)

111. §. Patriciusok.

A jelenleg létező patriciuscsaládok czimeiket megtartják; az eddigi kinevezett patricius-tanácsnokok, a közgyülésben a képviselőkkel együtt résztvesznek, és átalában minden képviselői jogokkal birnak: jövőben mindazonáltal patricius-tanácsnokot nevezni nem lehet. (1848: XXVII. 5. §.)

112. §. Választók.

A két kerületben választók: a községnek mindazon tagjai, kik a szabad királyi városokról szóló XXIII. törvényczikkben a hasonló népességü szabad királyi városokra nézve megállapitott képességgel birnak, továbbá a patricius-tanácsnokok, bár a szükséges értéki képességgel nem birnak is, végre a hajóskapitányok és hajós irnokok. (1848: XXVII. 6. §.)

A választási jogot senkitől, ki a 6. §-ban említett értéki képességgel bir, megtagadni vagy elvenni semmi szin alatt nem lehet. (7. §.)

A 6. §-ban emlitett választók a kerületi birákat és képviselőket fogják választani, a kerületi tisztujitó székeken. (8. §.

A választási jogot gyakorolni csak személyesen lehet. (9. §.)

113. §. A tengermelléki főkormányzó.

A tengermelléki főkormányzó, mint a két kerületeknek közös főkapitányuk, elnöke a kerületekben a tisztujitó székeknek, és a követválasztási gyüléseknek; elnöke továbbá a helybeli királyi kormányszéknek, — és a kerületeknek mint törvényhatóságoknak közvetlen közigazgatásán kivül, minden egyéb hivatalos köre épségben megtartatik. (1848: XXVII. 10. §.)

114. §. Képviselet.

A képviselők a patricius-tanácsnokokkal és tisztviselőkkel együtt a kerületi közgyülésekben tanácskozó és határozó szavazattal birnak, de különválva gyülést nem tarthatnak. (1848: XXVII. 11. §.)

Az alatt, mig a törvény máskép rendelkezend, képviselőkül a kerület bármely letelepedett lakosai megválaszthatók. (12. §.)

A képviselők száma annyi leend, mennyi a szabad királyi városokról szóló XXIII. tczikkben, a hasonló népességü kir. városokra nézve megállapittatott. (13. §.)

A képviselők kijelölés nélkül választatnak. (14. §.)

A kerületi birák a kijelölendők közöl választatnak. (15. §.)

Minden választás titkos szavazás által történik. (16. §.)

115. §. A választások megtartása.

A jelen törvény kihirdetése után, a tengermelléki kormányzó az eddigi szokott alakban mindenik kerületben külön tartandó közgyülést hirdet, melyben intézkedések tétetnek a választók összeirása, és a választás helye és ideje körül. (1848: XXVII. 17. §.)

Ugyanezen gyülésben tétetik intézkedés a képviselők választása iránt is, e tekintetben különösen a szavazatok összeszedése, és a választóknak kerületekrei felosztása iránt. (18. §.)

A választás napján szintén közgyülés tartatik, melyben az eddigi kerületi birák hivatalaikról lemondván, a gyülés tagjai által, a választók közöl, legalább tiz tagból alakítandó bizottmány választatik a kijelölés fölötti intézkedésre. (19. §.)

A kijelölés — a kijelelő választmány és a kormányzó által szótöbbséggel állapíttatik meg. (20. §.)

Azalatt, mig a törvény másképp rendelkezend, e törvény szerint csak a kerületi birák, illetőleg képviselők választatnak, és három évről három évre ujíttatnak; a képviselők helyei csak uj választás által, a rendes időszaki választások alkalmával töltethetnek be; ellenben ha a tisztviselők soraiban üresség időközben támad, ily tisztviselők helyett a közgyülés által ajánlandók közöl ideiglenesen a tengermelléki kormányzó, — mint a két kerületnek főkapitánya, helyettesít. (21. §.)

Az igazgatósági birák a közigazgatásnak külön szakaira külön választatnak. (22. §.)

A kerületi birák megválasztása után a képviselők választatnak meg. (23. §.)

116. §. Tanács és közgyülések.

A tanács és közgyülésnek hatósága azalatt, mig a törvény a közigazgatásnak mikénti elrendezése iránt részletesen intézkedik, jelen állapotában megtartatik. (1848: XXVII. 24. §.) Mind a közgyülésnek, mind a tanácsnak ülései nyilvánosak. (25. §.) Az ülésekben a hallgatóságnak a tanácskozásokat megháboritani nem szabad. A csendet fentartani az elnök kötelessége, és az ülésben különösen e czélból a tanács által választandó csendtisztek vezérlete alatt a nemzeti örsereg ügyel. (26. §.) A közgyülés elnöke az alkapitány, akadályozása esetében a kapitánysági törvényszék legidősb tagja; tagjai a tisztviselők, patriciustanácsnokok, és képviselők, személy szerinti egyenlő szavazattal. (27. §.) Közgyülés tartatik minden hónapban legalább egyszer; lehet ezenkivül többször is, valamennyiszer a közgyülés előre megrendeli, vagy a tanács, s illetőleg alkapitány -- sürgető körülmények miatt szükségesnek tartja. (28. §.) A katonaállitástól ezen kerületek, kikötői minőségöknél fogva, a tengeri kereskedés és hajókázás felvirágzása tekintetéből, felmentetnek, — és e részbeni kiváltságos szabadságaik törvényileg megerősittetnek. (29. §.)

117. §. A XVI. Szepesi városok kerülete.

Ezen szabad kerület Szepesmegyében fekszik. Eredetileg 24 községből állott, s már a XI. században jelentékeny szabadalmakkal birt. Zsigmond király 1412. évben tizenhármat e szabad városokból, Lublyó, Podolin, és Gnezda kamarai községekkel együtt, sógorának, Jagelló lengyel királynak elzálogitott, s ezzel a szepesi kerületet kétfelé osztotta. Azon rész, mely a magyarkorona alatt maradt, szabadalmait apránkint elvesztette, s a megyébe bekebleztetett; az elzálogitott tizenhat város pedig szabadságát a lengyel uralom alatt is megtartotta; s midőn Mária Terézia alatt 1772. évben, Lengyelország felosztása alkalmával magyar kézre ismét visszakerült, régi szabadalmaiban ujból megerősittetett. A kerület, kiváltságos helyzeténél fogva a megyétől független, egy kir. administrator és tartományi gróf kormányzása alatt saját tiszti karral bir, mely hatósági jogait mind a közigazgatás, mind az igazságszolgáltatás körében önállólag gyakorolja.

118. §. Egyéb szabad kerületek.

Az emlitetteken kivül voltak még némely kisebb kerületek, melyek a megyék városaitól és községeitől vagy bizonyos különbirói testületre, vagy a korábban fennállott uriszékek alóli mentességre nézve tértek el, s melyek ez utóbbi eltörlésével s a voltjobbágyok egyenjogusitásával kiváltságos terület lenni megszüntek. Ilyenek voltak:

1. Bars, Hont és Zólyommegyék városai, — Körmöcz, Selmecz, Zólyom, Baka-bánya, Uj-bánya, Béla-bánya és Libet, számszerint heten, melyek a polgári ügyeket a körmöczi biró elnöklete alatt a hét város küldötteiből alakult közös törvényszékre, s innen a személynökhöz felebbezték.

2. Tiszai kerület Bácsmegyében, mely következő tiz városból állott: Martonos, Ó-Kanizsa, Zenta, Osztrova, Mohol, Petrovoszelo, Ó-Becse, Szent-Tamás, Turja és Földvár. (1791 : 7.) Szabadalmaik I. Ferencznek 1800. évi mart. 14-kén kiadott kir. adományából erednek.

3. Nagy-Kikindai kerület Torontálmegyében; birói hatósága a csődügyekre nézve a legujabb törvényhozás által is fennhagyatott. (orszb. szab. IV. 1., 1844 : VII. 1. §.) [1]

119. §. Szabad városok.

A szabad királyi városokon és szabad kerületeken kivül megemlitendők még azon szabad községek, melyek 1848. év előtt uri hatóságot nem ismertek, vagy legalább attól csupán az urbéri viszonyokra nézve függöttek, közügyeiket pedig a belkormányzat és igazságszolgáltatás körében saját biráik által önállólag intézték. Ide tartoztak a koronai városok : Miskolcz, Mező-Kövesd, Keresztes, Diós-Győr stb.; a királyi javak : Holics, Sascsin, Moson, Óvár; a püspöki városok : Eger, Kalocsa, Csanád, Nagy-Várad, Nyitra, Vácz, Veszprém stb., s némely egyes szabad városok, mint Pápa, Gyöngyös, Kanizsa, Tata stb. A mi ezen szabad városokat illeti :

---

[1] Ezen szabad kerületekhez tartoztak a lándzsás székek is, számszerint tizen, Szepesmegyében, melyek lakosai hajdan a király személye körül testőri szolgálatot teljesitettek. A lándzsás székek az 1802 : 10. tcz. által a megyéhez csatoltatván, önálló kerület lenni megszüntek.

1. a szabad városok rendezett tanácscsal voltak ellátva, mely mint tanács, a község ügyeit látta el, s mint törvényszék, a lakosok pereiben első folyamodásilag biráskodott;

2. azon szabad városok, melyek semminemü urbéri viszonyok által nem korlátoltattak, a felebbezett pereket a megye törvényszékére, egyebek pedig az uriszékhez terjesztették; (1723 : 74. 1765 : 29.) [1]

3. a szabad városok oly esetekben, midőn jogilag egy személynek voltak tekintendők, — aszerint, amint a földesuri hatalomtól teljesen függetlenek voltak, vagy nem : a nemesi biróságok, vagy az uriszék előtt pereltettek meg. (1638 : 67. 1655 : 43. III : 25. 26.)

Egyébiránt a szabad városok, a nemesség államához községileg sem tartozván, adósságokat, elsőbbség végett be nem tábláztathattak (1723 : 107.) [2], nemesi jószágot sem nem szerezhettek, sem nem birtokolhattak (1542 : 33, és I: 4. 1638 : 68. 1715 : 23.), s amennyiben még is ily javakat szereztek volna, azokból az ország bármely nemese által, biróilag kirekesztethettek. (1715 : 23.)

---

[1] A törvénykezési eljárásra nézve az orszb. szabályok akkép intézkedtek, hogy ily rendezett tanácsu megyei városok törvényszékeitől a felebbezett ügyek summás eljárás szerint a megyei törvényszék, rendes perfolyamban pedig a királyi tábla elé terjesztessenek. (orszb. szab. I. 41. §.)

[2] Betáblázások az 1840 : XX. tcz. szerint a megyei közgyüléseken, szabad királyi városok tanácsa, jász-kun városok és a hajdukerületi közgyülés előtt, a bányavagyonra nézve pedig a bányászi hegymester és jegyző előtt történhettek. (1. §.) A rendezett tanácsu megyei városok maig sem birnak telekkönyvi hatósággal (orsz. szab. I. 146. §.), s a birtokbiróságot ezen városokra nézve is a megyei állandó törvényszék gyakorolja. (orszb. szab. I. 35. §.)

120. §. Szabadosok.

Igy neveztettek azon személyek, kik egyrészről a nemesség államához, vagy valamely királyi és szabad városhoz, vagy kerülethez nem tartoztak ugyan, de másrészről más – mint urbéri területen laktak, vagy egyébkint, tisztesb polgári állásuknál fogva a földesuri hatóság alul kivétettek. Az elöbbiekhez számitandók a haszonbérlök, tözsérek, és föleg a kik anyjok vagy nejök javait, családi viszonynál fogva, de nemesi elöjogok nélkül, birtokolták; az utóbbiakat az ügyvédek, orvosok, mérnökök stb. tették, s ezek közé a görög egyesült papok fiai is, törvénynél fogva (1723 : 69.) tartoztak. A szabadosok jogviszonyai következökben állottak :

1. oly szabadosok, kik nemes anyától származtak, az az anyától öröklött javakat, birtokukban jogosan megtarthatták; (I : 113. 1659 : 70. 1687 : 18.)

2. nemesi javakat azonban nem szerezhettek, s a netáni szerzetteknek birtokából bármely nemes által kiüttethettek; (1715 : 23.)

3. söt oly jószágot is, melyet az anya, vagy ennek halála után ök, mint örökösök eladtak, erötlenitési per utján vissza nem követelhettek, – mig a zálogbirtokot, hasonló körülmények között érvényesen visszaválthatták;

4. oly szabadosok, kik az anya vagy nö birtokában lakván, erőszakossági vétséget követtek el : elmarasztalásuk esetében, egyenlöen a nemesekkel 100 frtnyi élödij fizetésére köteleztettek(1659 : 70. 1687 : 18.), — mig az ellenökben hasonló vétség miatt elmarasztaltak csupán 40 frtot tartoztak fizetni; (847. dt.)

5. a világos örökösödési, zálog- és szerződési pereket átalában minden szabadosok, saját felperességök alatt folytathatták;

6. oly szabadosok, kik a megye terheit, egyéb adózókkal aránylag viselték, az alispán engedelme és utlevele nélkül a megye területéről el nem költözhettek; (1723: 60.)

7. szabadosok, kik földesuri telkeken laktak, mind a szolgálatokra és tartozásokra, mind a birói illetöségre nézve egyenlö tekintet alá jöttek a jobbágyokkal, —

a többi szabadosok, szokásnál fogva csupán a nemesi biróságok előtt voltak megperelhetők;

8. szabadosok után, végrendelet s törvényes örökösök hiánya esetében, minden szerzett és ingó javakban a királyi ügyész örökösödött.[1]

121. §. Megyei polgárok.

E diszes név illeti azon megyei lakosokat, kik előbbi törvényeink szerint urasági földet és azzal összeköttetésben álló jogokat csupán használati, de örök joggal birtokoltak, s ezért a földesurnak a termesztményekből aránylagos részt adni, bért fizetni és munkálatokat teljesiteni tartoztak.

Ezen meghatározás már előre is gyanitni engedi, miként a néposztály, melynek jogviszonyait taglalandók vagyunk, mind vagyonára, mind személyére nézve idegen hatalom által korlátoltatott, s hogy e korlátozás az elnyomatottnak mind anyagi helyzetére zsibbasztólag, mind emberméltóságára lealázólag hatott, s hogy végre az elnyomott néposztály a hatalmasabbak önkényének szolgálván martalékul, sok viszontagságot, sok nyomot szenvedett át, mig önjoguvá, mig részesévé lön azon isteni eredetü jogoknak, melyeket az ember „szabadság“ név alatt imád, s mig kivetkőzvén a rablét békóiból, a polgárok sorába felemelkedett.[2] De ez önjoguakká lett személyeknek, kik a honpolgárok legnagyobb részét képezik, külön fejezetet szentelendünk.

---

[1] Mikép módosultak ezen jogositványok az ujabb törvényhozás, jelesül az 1848. évi országgyülés s az orszb. szabályelvek rendeletei folytán : az eddig mondottakból könnyen átérthető.

[2] . . . . multum ille et terris jactatus et alto
Vi superum . . . .
Multa quoque et bello passus, dum conderet urbem.
(Aeneis. L. I.)

III. FEJEZET.

Voltjobbágyok.

122. §. Átalános tájékozás.

Mindazon honpolgárok, kik az eddig elöszámlált osztályokhoz nem tartoztak, 1848. év elött egy közös néven jobbágyoknak ¹) neveztettek, s kétfélék voltak, t. i. szoros értelemben vett jobbágyok és zsellérek. Jobbágy szorosabb értelemben oly urihatalom alatt álló személy, kinek belsö és külsö illetménye, vagyis háza (házhelye) és szántóföldje van; és zsellér, ki földbeli illetménnyel nem bir. A zsellér ismét házas, kinek belsö illetösége, vagyis háza (házhelye) van, és házatlan zsellér ²).

A volt jobbágyok helyzete s jogviszonyai fokozatos müvei voltak az idönek, és a törvények, a történelembe, honnan fejlödésöket vették — nagyobbrészint visszatértek. De az 1848. évi törvényhozás, mely a voltjobbágyokat a a testvériség és jogegyenlöség nevében elsö, üdvözölte, nem rombolva jött, hogy szabadalmakat eröszakoljon ki és tulajdont tegyen semmivé : a nemzet bölcs nyugalmá-

---

¹) A „jobbágy“ szót némelyek innen : „jobb adj“ (azaz inkább otthon maradni és adózni, mint katonáskodni), — mások pedig a „jobbéd“ szótól származtatják, mely utóbbi, héber nyelven szolgát jelent. Régiebb törvényeinkben a főurak is jobbágyoknak (jobbagiones regis) hivatnak, de ez utóbbi elnevezés kétségtelenül a „jobb ág“, vagy „jobb ágy“ szavakból vette eredetét.

²) A jobbágyoktól és zselléroktől, kiket most már közös néven voltjobbágyoknak fogunk nevezni, különböztek hajdan a taxások, kik szintén nem voltak ugyan teljes tulajdonosai az általuk mívelt földeknek, és a földesurnak az urbéri törvényekhez képest bizonyos bért (taxa) fizetni s szolgálatokat teljesiteni tartoztak; de szerződésszerü viszonyaikat a földesurral, tetszés szerint felbonthatták, s a teljesitendők teljesitése után szabadon költözhettek. (1723 : 60.)

nak s tökéletes jogérzületének volt az legfényesb tanujele, mely mig egyik félnek mindent megadott, a másik féltől nem vett el semmit, s mig a voltjobbágyot személyi szabadságához s a teljes tulajdonhoz juttatta, a voltföldesurnak illő kárpótlást s elégtételt biztositott.

Egyébiránt az 1848. évi törvényhozás utait a megelőző országgyülések már nagy mértékben előkészitették. Az 1840 : VII. tcz. 9. §-a megengedte, hogy akár egyes jobbágyok, akár egész községek, mindennemü tartozásaikat, örökidőre megválthassák, — az uri hatóság azonban sértetlen hagyatván. Másrészről az 1848. évi törvényekben a mü teljesen befejezve nem lett; némely átmeneti intézkedések csak később következtek be; söt maiglan is állnak még fenn egyes jogviszonyok, melyek a megszüntetett urbéri kapcsolatra emlékeztetnek. A voltjobbágyok jelenlegi jogállapotának ismeretéhez ennélfogva azok előbbi helyzete s a fennállott urbéri viszonyok áttekintése mulhatlanul megkivántatik.

123. §. Történeti fejlődések.

A történelem felosztását azon mozzanatok képezik, melyek a voltjobbágyokat a sanyaru szolgaságból szabadabb üdületre, majd a törvények jótékony védelme alá, s végre az alkotmány sánczaiba vezették. E történetileg és jogilag egyiránt nevezetes mozzanatok négy korszakot különböztetnek meg a voltjobbágyok történetében; az első korszak Mária Terézia urbéri szabályozásaig, második az 1836. évi országgyülésig terjed; a harmadik korszak az 1836. és 1840. évi törvényeket foglalja magában, végre a negyedik korszak, megnyittatva az 1848. évi törvényhozás által, a jelen viszonyokat ismerteti.

124. §. A voltjobbágyok helyzete az urbéri szabáyzat behozata előtt.

Őseink a katonáskodástól feltételezvén szabadságukat s előjogaikat[1]), honfoglaló s duló csatákon kivül egyébbel alig foglalkoztak, a béke rövid idejét pedig fegyvergyakorlatokkal s vadászattal töltötték be. Vagyonuk a meghóditott és felosztott földekből [1]), továbbá gulyákból és ménesekből [2]), — és a mely mindezeket ellátta, s a nemnemes foglalkozásokat teljesité, nagyszámu szolgacsapatból állott.

---

[1]) Nullis quaestuariis aut vulgaribus artibus dediti, sola militia nobilitatem definiverunt. (Verbőczy : előb.)

A midőn e hont elfoglalták, az őslakosokat is, kik ipart és földmüvelést üztek, birtokba vették azon földrészekkel együtt, melyeket a hadi szerencse az uj hazából kinekkinek osztályrészül juttatott; s így alakult csakhamar a honlakosok három osztálya, — az elsőt a katonák, — nemesek —, másikat a rabszolgák, s harmadikat a parasztság, közép osztály a nemesek és szolgák között - képezvén. Később a nemesek száma kevesebbre olvadt, a rabszolgáké és parasztoké ellenben növekedett Fentebb a 7. §-ban több eset van emlitve, melyben a nemes személy szabadságát elveszíté; sokan pedig vagyonhiányból és egyéb körülmények nyomása folytán kényszeríttettek nemnemesi munkákra, miáltal előjogaikból kivetközve, lassankint a parasztság nagy zömébe olvadtak. Idejárult, hogy a kereskedés, ipar és földmivelés céljából számos idegenek költöztek be honunkba, kik a mennyiben a szabad kir. városok és szabad kerületek kiváltságainak részeseivé nem tétettek, a parasztság számát növelték.

Mind a rabszolgák, mind a parasztság átalában megegyeztek abban, hogy személyökre s vagyonukra nézve uri hatalom alatt állottak. A szolgák sorsa később lényegesen javult; a keresztyén vallás, s a mindinkább megszilárdult béke szelid nemtöi türhetőbbé tették a rabigát, mignem apránkint a rabszolgaságnak neve is elenyészett.

---

[1]) A magyarok, még mielőtt Etelközt elhagyták, s a honfoglalás nagy munkáját megkezdték volna: megvetették alapját a nemzet alkotmányának, mely a 2. pontban előlegesen megállapítá, hogy a mit közös erővel szerzendenek, abban mindnyájan igazságosan részesüljenek. (Horváth Magyarország tört. I. köt. 21 lap.) Itt alapul a meghóditott ország fölosztása, s a nemesség kirekesztő birtokképessége.

[2]) Comitatur eos animalium magna multitudo, equorum equarumque, item boum ac vaccarum armenta. (Leo sap. Pfahlernél jus georg. IV. lap.)

A szolgák megszüntek tárgy lenni, s a parasztok sorába léptek.

A parasztok — rustici, másként hospites, — kik régiebb időktől fogva jobbágyoknak neveztettek, a nemesek szolgálatában részint házi foglalkozásokra, részint földmivelésre alkalmaztattak. A földmivelő parasztok nem birván a földek tulajdoniságával, a nemesektől, kiket a föld tulajdona illetett, s kik innen földesuraknak hivattak — nyertek földeket mivelés végett, melyek élvezeteért bizonyos szolgálatokat teljesitni s bért fizetni tartoztak. Innen az „urbéres“ név, s az urbéri viszonyok eredete.

Volt ugyan, mint fentebb (122.§.) megjegyeztük, egy faja a parasztoknak, kik az urasági földeket időről időre megujitandó szerződés mellett használták, s kik taxásoknak hivattak; de a tulajdonképeni urbéresek, az általuk használatba vett földek birtokában állandóan bennmaradtak, azt örököseikre is átruházhatták; söt e birtokba, — ha azt netán elvesztették, s időközileg a föld, kolostori vagy egyházi javadalommá nem forditattott, törvényszerint is visszahelyezendők voltak. (Kálmán: I. 19.)

Miben állottak a szolgálatok, s egyéb feltételek, melyeket a jobbágy, földesurának teljesiteni tartozott: bizonyosan nem tudhatni; — öseink egyszerü életmódja, másrészről a földbirtok kiterjedése s elegendő munkás kezek hiánya után azt kell hinnünk, mikép az urbéri viszonyok, kezdetben legalább, túlterhelök nem voltak. II. Béla a dömösi prépostság részére 1138-évben kiadott adománylevelében elősorolja azon tartozmányokat, melyeket az adományozott ötvenkilencz helység évenkint teljesitendö volt, — és ezek összesen a termékek tizedében, továbbá 1522 darab juh, 1522 köböl liszt, 1522 akó sör, 761 kösó kiszolgáltatásában állottak, s mely 761 adózót egyenlö mértékben terhelt; ezenkivül mindenik község évenkint 175 akó méhsört, 1000 szál deszkát, 50 malaczot, — szüz Margit ünnepére valamennyi község együttvéve 4 hizlalt ökröt, 30 kövér juhot, 30 ludat, 40 tyukot, 20 kösót, — végre a karácsoni és ismét a husvéti ünnepekre 20 ludat, 40 tyukot és 10 kösót adott, — szolgálatukat pedig a kolostor épületének jó karban fentartása és szénakaszálás tették. Ugyancsak II. Béla adományából, a dömösi prépostsághoz tartozott öt helység (Udvornik, Vten, Gran, Mathala, Setkelu) együttvéve minden sz. Györgynapon 175 nyestet küldött a földesurnak; továbbá a malaczokból, valamint a községben tartózkodó esztergályosok gyártmányaiból tizedet adott, végre a prépost parancsára vadászati szolgálatot teljesitett. [1])

Felette érezhető hiánya volt mindemellett is az urbéri viszonyoknak, hogy a jobbágyok megadóztatását a törvényhozás nem szabályozván, a földesurak önkényének szabad zsákmányul engedte; s a mily arányban növekedett az önkény, a birtokvágy: a jobbágyok helyzete fokonkint annál mélyebb nyomorba sülyedt s elviselhetlenebb lőn. Ez önkényt az utolsó Árpád szoritá meg először, — megengedvén, hogy a jobbágyok, ha a földesuri tartozásokat lerótták, szabadon költözhetnek, s más urat választhatnak. (Quilibet rusticus seu jobbagio alicujus nobilis, si voluerit, de possessione domini sui, habita licentia, et justo ac consveto suo terragio persoluto, ad possessionem alterius nobilis, vel alias, quo ei placuerit, cum omnibus suis rebus, libere se causa commorandi, transferre valeat. 1298: 70.)

De ez üdvös törvény, azónkivül, hogy csak Magyarországra nézve volt érvényes, s a kapcsolt részekre ki nem terjesztetett [2]), a következő fejedelmek erélytelenségén, s az oligarchák merész hatalmán hajótörést szenvedett. Itt egy földesur tartóztatta le a menekülni vágyó jobbágyot; amott egy hatalmasabb, erőszakkal rabolta el azt, ki önkényt lakhelyet és urat változtatni nem akart; s már Nagy-Lajos és Zsigmond ily kihágások fékezéséről törvényileg intézkedni kénytelenittettek. (1351: 16. és 1405: 6.) A szabad költözhetést ugyancsak Zsigmond ujolag megengedte; söt az 1435: 7. tczben, annyiszor a mennyiszer három marca pénzbirságot szabott azon földesurra, ki költözni akaró jobbágyát, az urbéri s egyéb tartozások lerovása után is erőszakkal visszatartóztatta; Ulászló pedig (1504: 16.) a jobbágyok költözése és befogadása kérdéseiben határozni a szolgabirót hatalmazván fel, azokat, kik ez eljárás mellöztével jobbágyokat erőszakkal elrabolnak, vagy jogtalanul visszatartóztatnak: 25 nehéz sulyu marca, vagyis 100 aranyforint birságra itélni határozta.

---

[1]) Az adományozási okirat ide vonatkozó helyei olvashatók Pfahler „jus georgicum regni Hungariae“ czimü jeles munkájában, mely az urbéri viszonyokra, s a voltjobbágyok történetére nézve az 1836. évi törvényhozást megelőző időkből kétségtelenül a legkimeritőbb.

[2]) A szabad költözködési engedély Zsigmond alatt megujittatott. „Sanximus praeterea, ut .... generaliter, quilibet liberae conditionis homines de possessionibus nobilium in ecclesiarum possessiones, et de ecclesiarum possessionibus in nobilium possessiones, temporibus semper successivis, universis, et perpetuis, liberam, tutam et omnimodam, manendi causa et se transferendi habeant facultatem-harum nostrarum litterarum per vigorem.“ (1405: 6.) De ez engedély a drávántuli részekre ki nem terjesztetett. „Jobbagiones autem ultra Dravae fluvium residentes, hujusmodi libertatis privilegio gaudere nolumus, sed potius in suis antiquis consvetudinibus eos decrevimus permanere.“ (u. o. 2. §.)

Nagy-Lajos uralkodását a voltjobbágyok történetében két törvény tette emlékezetessé. Az egyik (1351: 6.) minden urbéri földek és szőlők termékeiből kilenczedet határozott a földesuraknak; a másik (1351: 18.) azon jobbágyokat, kik valamely büntettben lettek bünösökké, a földesur biráskodása alá rendeli. Amaz a kilenczedet, utóbbi az uriszék birói hatalmát alapitotta meg; mindenik egész az 1848-évi törvényhozásig hatályban állott.

Az eddig mondottakból látnivaló, mikép a törvényhozás nem mulasztá el a jobbágyok helyzetét s viszonyait oly arányban szabályozni, a mint a kor szelleme kivánta s a körülmények megengedték. De e kevés törvények sem tartattak tiszteletben, — a jobbágyok a törvénytapodó önkény minden átkaival elárasztattak. Elvégre a parasztság türelmet vesztett, s vad hévvel ragadá meg az alkalmat, mely a bilincsbe vert kezeket más, nemesebb czélra ugyan, de a legroszabbul választott időben — felfegyverezte. — Bakacs Tamás esztergomi érsek Rómából, hová X. Leo pápához segélyért fordult — 1514. évben visszatért. Segédhadak és pénz helyett egy pápai bullát hozott magával, melyben a törökök ellen viendő keresztes katonák gyüjtésére, országszerte felhatalmaztatott. A kihirdetés, többek tiltakozása ellenére megtörtént, s a felhivást félelmes eredmény követte. Munkakerülő, elégületlen parasztok nagy tömegben gyülekeztek Bakacs zászlói alá az ország minden részeiből, kik csakhamar 40,000 főnyi sereget képeztek, egyes és tömeges felkelők által pedig hovatovább szaporodtak. A közben a keresztes sereg tétlenül vesztegelt, a nemesek udvara és földjei munkaerő nélkül maradtak: a földesurak tehát követelték, hogy jobbágyaik az uri munkákhoz visszatérjenek, az addig honnmaradtakat pedig táborba szállani nem engedték. Most a parasztok, régi boszuból s jövő felszabadulásuk reményében, a törökhadjáratra nyert fegyvereket saját földesuraik — a nemesek ellen forditották, és Dózsa György vezérök alatt irtóháborut folytattak, melyet a legaljasabb bűntettek, féktelen düh s vad pusztitás jellemeznek. — A pórlázadás, Zápolya János erdélyi fejedelem segélyével, még azon évben elnyomatott, de annak következményei még századokig nyomták a parasztokat. A polgárháboru bevégezte után (1514.) Pesten azonnal országgyülés tartatott, melynek végzeményeit többnyire a felzilált viszonyok helyreállitása, a nemesség biztositása és kártéritése, valamint a gonosztevők büntetése foglalják el. Igy a 4. tcz. az alispánokból, négy szolgabiróból és tizenkét nemesből megyénkint biztosságokat állitott fel, melyek a nemesek kárát eskü szerint értékesitsék, a megtérités a vétkeseknek ismert parasztokat terhelvén; a 8. tcz. a legyilkolt nemesek vérdíját rendelte megfizettetni; a 12. tcz. a természetben meglevő zsákmányokat, azok tulajdonosainak visszaszolgáltatni rendeli; a 15. tcz. szerint minden nős, vagy telkes jobbágy, vagy zsellér, tartozott földesurának egy aranyforintot s oly helyeken, hol eddig magasabb összeg volt szokásban, ezen nagyobb összeget fizetni [1]); a 16 tcz. szerint minden héten egy napot uri munkában tölteni [2]); a 17. tcz szerint minden hónapban egy csirkét adni; a 18. tcz. szerint a föld minden termékeiből és a borból a földesuraknak kilenczedet s a főpapságnak, az eddigi szokás szerint, tizedet mérni; a 19. tcz. szerint minden évben, és pedig pünköstkor egy fiók s Mártonnapkor egy hizott ludat, végre a 20. tcz. szerint minden tiz telek után karácsonykor egy hizlalt sertést adni. További biztositás végett az 57. tcz. megengedte, mikép a nemesek, a fejedelem tudtával, várakat, tornyokat s eröditvényeket szabadon épithetnek; a 60. tcz. pedig az alsóbb rendü papságnak, tanulóknak, hajduknak és parasztoknak a fegyverviselést szigoru büntetés alatt eltiltotta. De mindezeknél fontosabb a 14. tcz., mely azt rendelte, hogy a fellázadt pórok valamennyien halálbüntetéssel lennének ugyan illetendők; hogy azonban a további vérontás elkerültessék, és mert a nemesség, parasztok nélkül el nem lehet: a mennyiben mint vezérek, vagy bebizonyult gonosztevők ismertetnek — halállal lakoljanak, a többiek pedig érdemszerint örökös jobbágyság alá vettessenek. A gyászos emlékü törvény (1514: 14. tcz.) ekkép hangzik:

---

[1]) Innen származik a füstpénz, melyet egy forintnyi összegben jobbágy és házas zsellér még az 1836: VII. tcz. 1. §-sa szerint is tartozott a földesurnak fizetni. A füstpénz egyéb jobbágyi tartozásokkal együtt az 1848 : IX. tcz. által töröltetett el.

[2]) Az uri szolgálat e neme is egész 1848. évig fennmaradt. Az 1836: VII. tcz. szerint t. i. egy egész telkes jobbágy évenkint 52 napi igás-, vagy e helyett 104 napi gyalogmunkát szolgálni köteleztetett.

„Quamquam omnes rustici, qui adversus dominos eorum naturales insurrexerunt, tamquam proditores, capitali poena essent plectendi : ne tamen tanti sangvinis effusio adhuc sequatur, et omnis rusticitas, sine qua nobilitas parum valet — deleatur :

§. 1. Statutum est, quod universi capitanei, centuriones ac decuriones, concitatoresque aliorum rusticorum, ac manifesti homicidae nobilium, praeterea violatores virginum et mulierum, omni gratia semota, occidantur, et ubilibet exstirpentur.

§. 2. Caeteri autem rustici, refusis et persolutis damnis ac homagiis praenotatis, in personis eorum salvi maneant.

§. 3. Attamen, ut hujusmodi proditionis eorum memoria atque temporalis poena, etiam ad posteros ipsorum diffundatur et transeat; et quam enorme facinus sit, in dominos insurgere, omne saeculum agnoscat; amodo deinceps, universi rustici in hoc regno ubilibet residentes (demptis civitatibus liberis et muratis, que majestati regiae fideles fuerunt; et illis quoque exceptis, qui penes dominos eorum, et sacram coronam hujus regni in vera fidelitate perstiterunt, cum aliisque sceleratis rusticis in hac seditione non participaverunt) per hanc infidelitatis ipsorum notam, amissa libertate eorum, qua de loco in locum recedendi habebant facultatem: dominis ipsorum terrestribus mera et perpetua rusticitate sint subjecti.

§. 4. Neque de caetero, contra voluntatem et consensum dominorum suorum de loco in locum recedendi et sese moraturos conferendi habeant facultatem.“

A bekövetkezett korszakban iszonyodva szemléljük visszariasztó képét a nyomornak. A jobbágy idejét s termékeit nagyrészben az urbéri adók emésztették fel, — s mely számára visszamaradt a mostoha földön: Ferdinand katonái tiporták le; az urbériség terheit a török igája is nehezité; nyomás és inség mindenfelöl! elannyira, hogy maga az országgyülés (1536: 26. tcz.) e szavakban jajdult fel: „nihil praeter nudum corpus, illudque diris affectum verberibus, miserae plebi relinquitur.“

125. §. Maria Terézia urbéri szabályzata.

Az 1514. évi országgyülés közelebb idézett törvényei félreismerhetlenül a boszu müve, — bünfenyitö itélet inkább, mint törvények voltak, s annyival szigoruabbak, mert a tévutra vitt bünösökben az ártatlan utódokat is lakoltatták. Maga a törvényhozás, három évtized mulva e tettét már bünbánólag visszavonta. Az 1547: 26. és 27. tcz. ujra szabad költözést engedett a jobbágyoknak, s a szolgabirákat felhatalmazta, mikép olyanok részére, kik tartozásaikat hiány nélkül lerótták, s a földesur ellen igaztalan eljárást bizonyithatnak: elöleges bejelentés után, a földesur ellenére is távozási engedélyt adhassanak.[1])

---

[1]) Az 1547. évi országgyülés szép jelét adta a bünbánatnak és részvétnek, midőn a szabad költözhetés visszaállitását ekkép indokolja: „.... variis exemplis et vetustis et recentioribus saepenumero palam innotuit Dei optimi maximi vindex ira, ob peccatum aliquod populi gravius; neque ulla res magis ab aliquot annis, florenti quondam Hungariae venisse videatur oppressione colonorum, quorum clamor ascendit jugiter ante conspectum Dei.“ (26. tcz.) A költözés módját pedig ugyanazon évi 27. tcz. következőleg szabályozta:

Azon jobbágy, ki máshová költözni akar: azon földesurat, vagy nemest, kinek birtokára költözendő, és azon megyének, melyben lakik — szolgabiráját, szándékáról értesitse. A szolgabiró, a jobbágy ilyetén akaratát az illető földesurnak vagy elöljárójának tudtára adja. (1. §.)

Hasonló kedvezményben részesíti az 1556: 27 és 28. tcz. a költözni akaró jobbágyot[1], és jogositványban a szolgabirót; de mindezen és több üdvös törvények, meghiusulva a nemesség makacs ellenszegülésén, teljesedésbe nem mehettek.

A mit megtörni férfierélynek és törvénynek nem sikerült: a rabság lánczait gyöngéd női kezek oldották meg. Maria Terézia, miután a jobbágyok siralmas helyzetét az 1764. évi országgyülésnek elöterjesztette, de sorsukban javulást, terheikben könnyitést nem eszközölhettett: három évvel később, 1767-ben, királyi tekintélylyel készittette el és léptette életbe a róla nevezett urbéri szabályzatot, mely az 1791. évi országgyülésen ideiglenes hatálylyal elfogadtatván, egész 1836-ik évig zsinórmértékül szolgált. Ezen szabályzat szerint a jobbágyok birtokában talált minden föld-

---

Tizenöt nap eltelte után, ha a földesur, jobbágyát a maradásra rá nem veheté, a szolgabiró azon megye lakosai közől, melynek területén a jobbágy tartózkodik — választandó egy nemes személy kiséretében a kérdéses birtokba megy, sa költözni kivánót, saját elöljárója, s jobbágytársai jelenlétében megesketi arra, mikép nem személyes gyülöletből, és nem más egyéb tekintet, mint azon körülmény folytán indittatva távozik: mert földesura által, a régi szabadság és szokások ellen, pénzfizetés, szolgálatok s egyéb teljesitmények által szerfelett tulterheltetik. (2. §.)

Ezen eskü letétele után mindazon tartozásokra nézve, melyek őt akár a földesur, akár azoknak alattvalói vagy egyéb lakosok iránt, pénzben vagy egyéb ingóságokban és szolgálatokban kötelezhetik, teljes elégtételt szolgáltasson. (3. §.)

Lakházát rosz karban, vagy elpusztult állapotban ne hagyja. (4. §.)

Minden peres kérdéseket, melyekbe lakostársaival bármily ügy iránt bonyolodott, eltávozta előtt végkép kiegyenlitsen. (5. §.)

És ezek után a jobbágy, teljesitvén a teljesitendőket, a szolgabirótól, ennek nemes társa jelenlétében engedélyt nyer, és szabadon, hová akar, elköltözhetik. (6. §.)

A távozónak elhagyott háza pedig a földesur birtokában marad, ki azt tetszése szerint más jobbágynak átengedheti. (7. §.)

[1] A midőn az 1556: 27. tcz. a szabad költözhetést ismételve megengedte, a 33. tczben megtiltá, mikép a költözők, az ország határain kivül, más tartományokba ki ne vándorolhassanak.

beli illetmények összeirattak, s a munkálat egy példánya a megye levéltárába, másik példánya a jobbágyközségnél, s a harmadik a helytartótanácsnál, szabad megtekinthetés és használat végett letétetett. Ez időtől fogva a földesur, a jobbágy kezén lévő földet sem el nem vehette, sem nem csonkithatta, sem a megállapitott urbéri tartozásokon fölül jobbágyát nem terhelhette. — Az 1791: 35. tcz. pedig, mely a már hatályban levő urbéri szabályzatot ideiglenesen fenntartani rendelte, —azon számos régiebb törvények nyomán, melyek a szabad költözhetést megengedték és szabályozták (1405: 6. 14. 1458: 15. 1547: 26 és 27. 1550: 34. 1566: 27. stb.): az örökös jobbágyságot végkép eltörölte.

126. §. Urbéri viszonyok az 1836. évi törvényhozás szerint.

Mindezen intézkedések csak átmenetet képeztek ama roppant horderejü törvényekre, melyeket a nemzet annyi méltányossággal és tapintattal az 1836. évi országgyülésen alkotott. E törvények a korábban fenállott jogviszonyok szerint, s leginkább a Mária Terézia-féle urbéri szabályok alapján kimeritő codexét adják az 1848-ig hatályban levő urbériségnek, s részint a földesurak és jobbágyok személyes jogait különkülön vagy kölcsönösen, részint a földesurnak jobbágyai s ez utóbbiaknak a földesur iránt kimutatott tartozásait, illetőleg követelményeit szabályozzák. Személyes jogviszonyokhoz tartoznak a jobbágyok szabad költözhetése, a szabad adásvevés, az urbéri tartozások megváltása, örökváltság, továbbá a földesur pártfogói jogai egyes jobbágyokra és a községre nézve, végre az uri törvényszolgáltatás. Vagyoni jogviszonyok a lobbágytelki állomány, és azzal összekapcsolt haszonvétejek, továbbá a jobbágyok által teljesitendő tartozások, — megjegyeztetvén, mikép az urbéri törvények alaki része, mely az 1836. évi törvényekből maiglan fentartatott, alább fog közöltetni. [1])

---

[1]) Az 1836. évi urbéri törvények az 1840 : VII. tcz. által némely pontokban módositást szenvedtek. Ezen módositások, a törvényhely kitételével, mindenütt, az illető helyeken meg fognak jegyeztetni.

127. §. A jobbágyok költözése esetében megtartandó eljárás.

Akármely költözni akaró nemcsak minden uri- és köztartozásaira, de magános adósságaira nézve is eleget tenni köteleztetik; ha mindazáltal a földesuri- és köztartozásait leróvja, a magánosokra nézve pedig a hitelezőktől elfogadott kezességet állit, öt letartóztatni nem lehet. A vagyon hiánya esetében pedig azt kell tenni, mit a hazai törvények rendelnek. (1836: IV. 1. §.)

Minden költözendő saját földesurától elbocsátó — és az alispán- vagy az illető szolgabirótól ingyen adandó utlevelet szerezzen; ugyanazért a költözés esetében az elmenés időhatáraul sz. Gergely pápa napja szabatván ki, az iránt a helybeli elöljárók jelenlétében september 1-ső napja előtt kell az uradalomnak jelentést tenni. (2. §.)

Ha a földesur, mihelyt a költözni akaró az 1-ső és 2-dik szakaszokban foglalt kötelességeit teljesitendi, elbocsátó levelét ki nem akarná adni: a jobbágy az alispánhoz folyamodjék, ki előtt, ha a panasz iránt általa késedelmezés nélkül kihallgatott földesuraság megtagadásának törvényes okát nem adhatná, csupán az alispánnak bizonyitványával — melybe e körnvülállás is be leszen iktatandó — szabadon elmehet, az alispán pedig az egész dolog folyamatát megvizsgálás végett, a közelebbi közgyülés elébe terjeszteni köteleztetik. (3. §.)

Azon váratlan esetre pedig, ha valamely földesur a költözni akaró jobbágyot még ezután is letartóztatná, az alispán segéd-birótársaival az ily jobbágyot — ha a szükség ugy hozná magával — hatalomkarral is, de a melyet mindig előbb a közgyülésben kell megitélni s elhatározni, a letartóztatás által okozott, s a felek voltaképi meghallgatása után kitudandó károk és költségek megtéritésével, rövid uton szabadon bocsáttassa el, ezenkivül a tiszti ügyésznek a letartóztató ellen 200 pforint büntetés megvételére keresete leend, mely sommának fele a megye házi pénztárát, fele pedig a letartóztatott jobbágyot fogja illetni; ellenben a jobbágyot az uradalom, vagy a 3-ik szakaszban érintett esetben az alispán bizonyitványa nélkül befogadni, az illető tiszti ügyész felperessége mellett megveendő, és egészben a megye házi pénztárának jutandó szintén 200 forint büntetés alatt szorosan tilalmaztatik. (4. §.)

Ha valamely helységnek számosb, vagy minden lakosai szándékoznának lakhelyöket elhagyni, mihelyt ezen törekedés a földesurnak tudtára esik, azt az illető törvényhatóságnak tüstént jelentse be; ez pedig, amely különben is az $179^{0}/_{1}$-ik évi 35. tcz. rendeleténél fogva ily esetekre felvigyázni köteleztetik, annak okát és eredetét, a lakosok és földesur annak rendje szerint leendő kihallgatása mellett, szorgalmasan nyomozza, s ha némely alapos okok adatnak elő, ezeket jó móddal elháritni iparkodjék; amit nem eszközölhetvén, ugyanazt a megye a fenforgó körnställásokkal együtt, a dolognak addig is egész voltában leendő fenntartása mellett, a kir. helytartótanácsnak bejelenti, ez pedig, a szükségképen megkivántatott intézkedéseket a törvény értelmében tegye meg. (5. §.)

128. §. Az adásvevés szabadsága.

Mivel a jobbágytelki állomány javitására forditott munkának illő bére, a III. rész 30. czime szerint, a jobbágyoknak igazságos tulajdona, hogy azok akár ettől, akár a költözés törvényes hasznaitól el ne essenek — az I. rész 40. czimének rendelete fentartatván — minden jobbágynak vagy zsellérnek megengedtetik : hogy a telekbe tett költségeket és javitásokat, a teleknek és jobbágyi állományoknak haszonvételével együtt, szabad adásvevés utján — a saját földesurat, és ugyanazon helység közbirtokosait s a községeket kivéve — más akárkinek eladhassa, a ki egyszersmind ezen haszonvétellel egybekötött minden uri- s a XI. tcz. által megállapitott közterheket tartozzék viselni. (1836 : IV. 6. §.)

Az említett szabad adásvevés sikeresitésére megkivántatik :

a) A földesur megegyezése; de, hogy ennek önkényes, igazságtalan, s ezen törvény 4-ik szakaszában megállapitott büntetés alatt tilalmazott ellenzése által a czél elérése bizonytalan ne legyen, az igazságos megtagadás esetei csak azok lehetnek, melyekben a jobbágy elmozditásának helye lészen; a beköltözendő külföldiekre nézve pedig meghatároztatik: hogy közölök mindazok, kik a hozandó törvény elvei szerint lakosságot nyerendnek, jobbágytelki haszonvételt szerezhessenek.

b) A bejegyzés; mely végre a jegyzőkönyvnek egy példánya a földesurnál, másik pedig a helybeli községnél fog tartatni; melyben minden adásvevés esetében a földesur megegyezésével kötött szerződés szóról-szóra beirattassék; hogy ha pedig a vevő jobbágy hibája miatt a bejegyzés elmulasztatik, a szerződés megsemmisítettnek tekintessék. A bejegyzés taksája végre még az oly helyeken is végképen eltöröltetik, hol eddig gyakorlatban volt; — fentartatván e részben az eddig kötött urbéri szerződések iránt a VIII. tcz. rendelete.

Egyébiránt nyilván rendeltetik: hogy a szabad adási tehetőséggel élni akaró jobbágy, ha különben a jelen törvényczikkel megállapitott feltételeknek tökéletesen eleget tett, a telek haszonvételét akármikor, s jelesen a 2. §-ban meghatározott időhatáron kivül is, a vevőre átruházhatja. (7. §.)

Kijelentetik továbbá, hogy minden ilyes adásvevésekben az urbéri rendbeszedési jog fenmarad; — minélfogva:

a) Az ilyes adásvevések az egész határ összesitésének (commassatio) semmikép akadályul nem lesznek.

b) Azon esetben, ha az eladás által másra szállt ilyes jobbágytelkek a törvényes mértéket felülhaladnák, az azoknak haszonvételét biró jobbágyok az előbbeni felesleges mennyiséget uj rendbeszedés alkalmával teljességgel nem kivánhatják, hanem az ország különböző helyeinek osztályzata (classificatio) szerint meghatározott törvényes mértékkel tartoznak megelégedni; — ugy viszont, ha a telek törvényes mennyiségében hiány volna, az esetek különbségéhez képest, vagy az állományok pótoltassanak ki, vagy az ezektől járó tartozások szállittassanak le.

c) Oly helyeken, hol a legelő még közös, az adásvevések a törvényesen eszközlendő urbéri rendbeszedést, következőleg az elkülönzést, vagy megszoritást sem fogják akadályozni, valamint az előbbeni közhasználatnál fogva, a törvényes járandóságon felül, a legelő haszonvétele sem terjesztethetik ki. (8. §.)

Ezen adásvevéseknek eseteiben a jobbágytelkek külső illetőségeit a belsőtől akármi módon elszakasztani, vagy a telkeket a földesuraságnak megegyezése nélkül szétdarabolni szorosan tiltatik. (9. §.)

129. §. Az adásvevés korlátoltsága.

Hogy azonban számosb teleknek kevés kézbe jutásából kár ne következzék, a legnagyobb mennyiség, melyen felül ugyanazon egy vevőnek egy községben urbéri telkeket szerezni nem szabad, oly módon állapittatik meg, hogy azon helyekben, hol az urbéri birtok 40 egész jobbágytelki állományt felül nem halad, csak egy egész telket, — hol pedig az egész urbéri telkek mennyisége ezen számot felülhaladja, ott, — jelesül 40 telektől fogva 80-ig berekesztőleg két telket, – 80-tól fogva 120-ig berekesztőleg három telket, — végre, a mely helyeken az egész urbéri telkek mennyisége az utóbb érintett számon tulmegy, ott négy s nem több egész telket — vehet meg ugyanazon egy személy.

Kivétetnek azonban következő esetek:

a) ha örökösödés vagy végintézetnél fogva valamely telkek olyanra szállanak, ki már a kiszabott legnagyobb mennyiséggel bir;

b) ha a telkek — fentartatván az 1741: 8. tcz. rendelete — birói itélet mellett követelés fejében adatnak által, vagy a hitelezők összehivása, vagy árverés alkalmával a megbukott jobbágynak telkeit valaki, mint legtöbbet igérő, szerzi meg;

c) ha a telek elhagyatott, s más senki annak mivelését felvállalni nem akarná;

d) ha valamely jobbágy több, véle bár egy kenyéren élő fiai közől egyiknek vagy másiknak külön lakhelyéül a meghatározott számon felül is szerezne telkeket; s végre

e) ha valamely helységnek telkei nem egész vagy fél házhelyekre, hanem más arányban, t. i. $1^1/_2$ — vagy $^5/_4$-ed rész telekre volnának kiszabva, és a földesur az ily állományok felosztásába meg nem egyeznék; mert akkor, ha például az előrebocsátottak értelmében két telek szerzésére képes jobbágy egyenkint $^5/_4$-ed részből álló két telek vétele által, már két egész helynél is többet szerezne, a földesur azonban ezen állomány eldarabolását meg nem engedné, az ebből eredő felesleget is szabadon megtarthatja.

Egyébiránt az eddig szerzett urbéri telkek, ugyszintén Temes-, Torontál- és Krassómegyék, s az országnak más helyei és községei, melyekben az urbéri telkeknek szabad adásvevése eddig korlátlanul divatozott, e törvény rendelete alá nem tartoznak. (1836: IV. 10. §.)

Ezenkivül minden zálog, vagy ehhez hasonló lekötés czime alatt teendő adásvevések, a szerződés megsemmisitése, és a rajta fekvő pénznek elvesztése alatt átalánfogva tiltatnak. (11. §.)

130. §. A jobbágyok elmozditása.

A telkes jobbágyok és urbéri zsellérek elmozditásának — fenmaradván az I-ső rész 40. czim rendelete 1) — következendő esetekben lészen helye:

a) ha a telkes jobbágy vagy urbéri zsellér az uri és közterhek viselésére nyilván elégtelen lenne; még pedig ha tulajdon vétke miatt, a következő §-ban meghatározandó mód szerint, azonnal, — különben pedig, miután nekie tehetségének helyreállitására egy évi időhatár engedtetett; — ha tovább

---

1) A hármas törvénykönyv idézett I. 40. czime az apai és ősi javaknak a testvérek közt mikép leendő felosztásáról ad szabályokat. A vagyon a testvéreket egyenlően illeti, — ugyazonban, hogy az apai lak a legifjabb fiunak jusson, s a többiek érték szerint egyenlő házat, vagy épitési költséget nyerjenek. A házakhoz, szántóföldekből, erdőkből, rétekből és legelőből aránylagos rész hasitandó ki; ha tehát az osztály alá vett nemesi birtok minden testvérnek egyenlő ellátására elegendő nem lett volna: valamelyik örökös számára jobbágyházat lehetett elfoglalni. De ehhez, az adó tekintetéből, — minthogy a foglalmány nemesi birtokká s igy adómentessé vált: mindig királyi jóváhagyásnak kellett járulni (kir. határozat 1773: sept. 20. 5023. sz.).

b) nagy, és a közönségre nézve veszedelmes kicsapongásokban, — vagy

c) ha jobbágyi kötelességére nézve az uraság kárával több izbeli nyilvános nyakasságban vétkesnek találtatnék. (1836: IV. 12. §.)

Az elmozditás egyedül urbéri uton fog végrehajtatni; szabad lévén a törvény értelmében a fölebbvitel.

Az elmozditó végsőitéletnek kihirdetése után három hónap engedtetik a telkes jobbágynak, vagy urbéri zsellérnek, hogy azalatt a kiegyenlitendőknek kölcsönös kiegyenlitése megtörténhessék, s egyszersmind ő más lakhelyről gondoskodhassék; — ha e törvényes időhatár alatt a telkes jobbágy, vagy urbéri zsellér, javainak eladása által magáról máskép nem gondoskodott volna, annak saját épületei s javitásai, a telek haszonvételével együtt, törvényes bizonyság s tiszti ügyész jelenlétében árverés utján fognak eladattatni, ezeknek árából, ugy mint a költözés egyéb eseteiben, mindenekelőtt a tartozások lerovatván, a fennmaradandó összeg magának a telkes jobbágynak, vagy urbéri zsellérnek kezébe adattassék. (13. §.)

Ha a telkes jobbágy vagy urbéri zsellér törvényes elmozditása esetében az előbbi §-ban rendelt árverés foganat nélkül maradna, vagy bármely oknál fogva más jobbágy befogadásának szüksége támadna, a földesur azonban ezt mindjárt nem teljesithetné: az ilyetén telek elhagyása esetét az illető szolgabiró, különösen, még pedig hivatala elvesztése, s a kár megtéritésének is egyedül önnön személyére szorított terhe alatt, tartozik kihirdetés végett a megyének legközelebbbi közgyülésére bejelenteni; a megye pedig, mig a telek megszállitása maga módján eszközöltethetik, a dolog mivoltához képest, előrebocsátván az elhagyatás okai iránti vizsgálatot, az illető községet hathatósan arra birni igyekezzék, hogy az ily telek mivelését a velejáró hasznokkal és terhekkel vállalja magára. Ha pedig a vizsgálatból kitünnék, hogy a telek haszonvehetlenné lett, vagy a földesur kegyetlenkedése miatt hagyatott el: ily telek az első esetben, amenynyire akár részben, akár egészen egyátalában haszonvehetetlen, vagy a tartozások mértékére nézve szállittassék le. vagy az urbéri telkek számából töröltessék ki, és az aziránti határozat, a dolog addig egész voltában leendő fenntartása mellett, a kir. helytartótanácsnak jelentessék fel, az utóbbi esetben pedig a földesur ellen a kegyetlenkedés büntetésére intézendő keresetnek leend helye; azon elhagyott telek pedig, megszállitásáig, — mire az 1723-ik évi 18. tcz. értelme szerint minden elhagyott telekre nézve ügyelni kell, — a községnek, vagy akárkinek, ki azt mivelni akarja, használás végett a szokott terhek viselése mellett adassék át. Egyébiránt amennyiben ily telekre a megyében jobbágy nem találkoznék, az a helytarótanácsnak jelentessék be. (14. §.)

A jobbágyok és zsellérek gyermekeinek a szabad költözhetést, fenntartván a törvényes atyai hatalmat, megtagadni, következőleg mesterség-tanulástól, vagy akármi más tisztességes életneme követésétől őket eltiltani, semmikép nem lehet; kiknek a költözés esetében nem a földesur elbocsátó-, hanem egyedül a vármegyei tisztviselő bizonyitó-levelére lesz szükségök. Ezen rendelet a házatlan zsellérekre is kiterjesztetik, ugy mindazonáltal, hogy ezek eleve kötelezéseiknek mindenkép eleget tegyenek. (15. §.)

131. §. Urbéri kötések.

Azon régi kötések, melyek az urbéri rendszabály behozatala idejét felülmulják, vagy eddig urbéri uton állapittattak meg: ennekutána sem vétethetnek kérdésbe; amennyiben pedig bizonyos feltételekhez lennének szabva, csak ezek multával lesznek a törvény utján felbonthatók. A következő bánásmód tekintetében alább a 4. §-nál megállapitott intézkedés, a dolognak addig is a maga mivoltában leendő hagyása mellett, fog megtartatni. (1836: VIII. 1. §.)

Jövendőre pedig megengedtetik a jobbágyoknak, hogy csupán tartozásaikra, szolgálataikra és adózásaikra nézve külön-külön örökös kötéseket tehessenek; — sértetlen maradván a helytartótanács utján a királyi felségnek felügyelési joga. Azonban a királyi adományból származott uri haszonvételek ezen örökös urbéri kötéseknek tárgyai nem lehetnek, és ha valamikép azokban foglaltattak, e részben az ezek iránt egyezett földesur örököseinek keresete mellett törvény utján visszaszerezhetők lesznek; — a többi foglalatjára nézve megállván az örökös urbéri szerződés. (2. §.)

Hogy azonban az örökös kötésekre adott átalános szabadság által visszaéléseknek alkalmatosság ne nyujtassék, akár az urbér behozatala után eddig tett, akár pedig jövendőben teendő örökös kötések, következő esetekben is lesznek felbontathatók:

1. Ha bebizonyittatnék, hogy azok erőszakkal és félelemmel csikartattak ki, vagy ravaszsággal és csalárdsággal szereztettek.

2. Ha olyanok által, kik arra megkivánt szerződési tehetséggel nem birtak, köttettek; mely szerződések ugyan önhatalommal el nem töröltethetnek, mindazáltal azoknak felbontására, avagy megerőtlenitésére a törvény utja mind a két rész előtt fennmarad. (3. §.)

Ha az örökös kötések vagy az ideigleniek is, időközben lehetetlenekké vált feltételeket foglalnának magukban, egyedül azon ok miatt az említett kötések megerőtlenitésének vagy felbontásának helye nem leend, hanem mindkét esetben a hasonló feltételek helyett urbéri uton mások tétessenek, s a feltételi helyettezés után az örökös kötések ugyan a szerződésszerinti bánásmódja örökös voltát továbbá is megtartják, — az ideigleni kötéseket pedig a kötött idő lefolytáig megtartani kelletik; a szerződési bánásmód ott, hol az urbér valósággal behozva nem volt, mindennemü kötésekre nézve ezentul is meghagyatván. (4. §.)

Ideigleni kötéseket pedig szabad lesz a jobbágyoknak nem csak az uri tartozásokra, szolgálatokra és adózásokra, hanem a királyi adományból származott haszonvételekre, és uri jogokra nézve is a törvényes bizonyság jelenlétében kötni; a határozatlan időkig kötött szerződésekre nézve pedig, melyekben a felmondásnak semmi határideje nincs megállapitva, mindkét részről egy éves előrebocsátandó felmondás tartassék meg. (5. §.)

Az évenkinti tartozásokat tárgyazó akár örökös, akár ideigleni urbéri kötések, melyek egyébiránt is minden biróság előtt szoros magyarázatuak lesznek, mindenkor a tiszti ügyész és törvényes bizonyság jelenlétében tétessenek, mely arra figyelmezvén, hogy a kötés a munkák és egyebek árához, s egyszersmind a keresethez és élhetés módjához alkalmaztatva tétessék, — az ilyetén uriegyezésekből következő jobbágyi kötelességeket, mindenkor eleve a törvényes tartozások állandó rendszerével fogja egybehasonlítani, ezen egybehasonlitásról szóló levelét pedig a megye törvényszékének bemutatandja; mely ha bárminő kényszerités vagy ravaszság közbejöttét, vagy pedig azt venné észre, hogy az uj kötésbeli terhek egyetembenvéve, a szintén egyetemben számitott urbérieknél súlyosabbak, a kötést nem fogja ugyan módosítani, hanem a feleket uj egyezésre utasítani; különben pedig a törvényszéknek helybenhagyása után egy példányban a megye levéltárába tétessék, két példányban pedig a kötőfeleknek adattassék ki. Végre az olyatén szerződésnek ereje, ha ideigleni, a törvényszéki megvizsgálás után azonnal foganatba jö, — fennmaradván a királyi felségnek a helytartótanács utján leendő felügyelési joga; az örökös szerződések pedig mindenesetre az eszközlésbe való vétel előtt, a királyi helytartótanács eleibe fognak terjesztetni. (6. §.)

A megszállitás, biztositás (gueralis), sóltési (scultetialis), jutalmazási (inscriptionalis), vagy bármi egyéb czimek alatt tett vagy teendő kötések, a határ jövendő rendbeszedését (épségben maradván különben a kötésbeli tartozások) semmikép sem akadályoztathatják. (7. §.)

132. §. Örökváltság.

Az 1836 : VIII. tczikk, mely az urbéri kötésekről intézkedett, az 1840-ik évi országgyülésen következőleg módosíttatott:

Megengedtetik, hogy a földesur és jobbágy közti szabad egyezség által meghatározandó bizonyos átalános összeg fizetésével akár egyes jobbágyok, akár egész községek földesuri tartozásaikat, szolgálataikat és adózásaikat (az uri hatóság azonban sértetlen hagyatván) tökéletesen és örök időkre ugy megválthassák, hogy az oly szabad egyezkedésekkel készült szerződések, mint urbéri örökös kötések az 1836: VIII. tcz. 3. §-ában elszámlált eseteken kivül, bármely tekintetbőli felbontásoknak többé helye nem lészen, s a megváltás fejében lefizetett summa törvény előtt teljesen azon természetü leend, milyen a megváltott urbéri telek vala; — és ennélfogva a törvény további rendelkezéseig határoztatik: hogy ily megváltások eseteiben, a megváltási tőkesummák a törvények értelmében biztosított állapotban tartassanak, oly módon, hogy ha ezen megváltások koronai, egyházi vagy közalapitványi jószágokban történtek, a megváltási tőkesummák teljesen biztosított állapotban fentartására a magyar kir. helytartótanács, és illetőleg a királyi fiscus ügyeljen fel, — és az, kit a megváltott urbéri javak jövedelme illetett, azon tőkesummától járó kamatokat szedje; ha pedig magános javakban történnek, a megváltási summára nézve törvényes jogaikat minden illető felek biztosithatják.

Egyébiránt minden örökmegváltási szerződések a szerződő feleknek szükséges példányokon felül még két példányban lesznek elkészitendők, aláirandók s végrehajtás előtt az illető megye közgyülésének bemutatandók. A közgyülés egyik példányt levéltárába eltévén, a másikat hasonlókép végrehajtás előtt a kir. helytartótanácsnak fogja haladék nélkül megküldeni, a végett, hogy Ő felsége legfelsöbb felügyelési jogánál fogva, a kir. helytartótanács által, egyedül a közadó állandó fundusának épségbentartására, és amennyire az örökmegváltás koronai, egyházi vagy közalapitványi javakban történnék, a megváltási summának biztositására felügyelhessen; s ha netalán az említett tekintetekből valamely észrevételek tétetnének, azokat a kir. helytartótanács minélelőbb, s amennyire lehet, hat hónap alatt az illető megyének megküldi, — vagy, ha ilyetén észrevétel magát elő nem adná, arról is a megyét ugyanazon idő alatt tudósitja; nem tétetvén pedig az említett tekintetekből semmi észrevétel, a szerződés a megyei közgyülésen kihirdettetik, és azonnal teljesedésbe vétetik. (1840: VII. 9. §.)

133. §. A községek beligazgatása.

A község birája a földesur által kijelölt legalább három alkalmas lakosok közől, — az esküdt emberek és kisbirák pedig minden földesuri kijelölés nélkül, — és ugyan mind ezek, mind amaz, oly helyeken, hol az eddig divatozott gyakorlat szerint a helybeli lakosok összesége minden különbség nélkül befolyt az elöljárók választásába, továbbá is azon módnak megtartásával, — egyebütt pedig, hol eddig bármely különböző választási módok divatoztak, minden a helységben, vagy annak határában házat vagy fekvő javakat biró és a választáson jelenlevő helybeli lakosoknak egyenkint számitandó szavazatával esztendőnkint fognak választatni; — a közbirtokosokra nézve a biró választása iránt az rendeltetvén különösen: hogy ha azok maguk közt három nap alatt sem egyeznének meg a kijelölendők iránt, ily esetben az illető szolgabiró a községnek biróságra alkalmatos három személyeket választás végett terjeszszen elő.

Jegyzőt pedig, ki jó erkölcséről és ügyességéről ismeretes, a földesurnak jóváhagyása mellett az illető község szabadon fogad, mely jóváhagyás megtagadása esetében a megye közönsége a fenforgó nehézségeket elintézi, és mindenesetre arra fog figyelmezni, hogy a községek jegyzők nélkül ne maradjanak.

A helybeli birák és esküdtek egy évnek leforgása előtt nem fosztathatnak meg szolgálataiktól, ha csak kötelességök nagyobb elmulasztásával nem terheltetnének, vagy egyéb fontos körülmények másnak behelyeztetését szükségessé nem tennék; a jegyzők pedig vétségökhöz képest, vagy más szükség ugy kivánván, a szerződési idő lefolyta előtt is, a földesur előretudtával, a községek által szolgálatukból elbocsáttathatnak.

Egyébiránt azon községek, melyek eddig jegyzőiket s elöljáróikat az uraság minden befolyása avagy jóváhagyása nélkül szabadon választották, s illetőleg felfogadták, ezen szokások mellett ezentul is meghagyatnak. (1836: IX. 1. §.)

Nehogy a jobbágyközségek közhaszonvételei és jövedelmei egyedül a tehetősebb lakosok javára szolgáljanak, azoknak rendes igazgatására, és — hacsak be nem bizonyittatnék, hogy a házi gazdálkodás nagyobb hasznot hajt a községnek, nyilvános árverés utján haszonbérbe adására, a községek az uraság által szoríttathàtnak; honnan a haszonbérbeni kiadásoknak s az olyatén haszonvételek vagy közös jövedelmek a végre tartandó árveréseknek alkalmával, a helybeli biró és elöljárók azt a földesuraságnak idejekorán, és a végre bejelenteni tartoznak, hogy vagy maga a földesur, vagy tisztje minden közbejöhető csalárdság, vagy alattomos egyetértés megakadályoztatása végett jelen lehessen, és a történteket meghitelesithesse, ha csak a haszonbérlésbe maga az uraság szándékoznék befolyni, mely esetben az olyatén árveréseken köztisztviselőnek jelenlenni és felügyelni kelletik. (2. §.)

Miután a közadó az illető helyekre kivettetett, aziránt az uraság a község birái és elöljárói által a végett tudósitassék, hogy felügyelési jogánál fogva az adónak jobbágyaira való személyenkénti kivetésébe befolyhasson; annak beszedésébe azonban soha se avatkozzék. (3. §.)

Minden esetben, de leginkább ha nincs, vagy oly csekély a közjövedelem, hogy a község szükségeit az adófizetők által kell pótoltatni, a jegyző a biróval s helybeli elöljárókkal — meghallgatván a községet — minden állandó, és az év leforgása alatt hihetőkép előfordulandó közköltségekről minden év elején jegyzéket készitsenek, s azzal azt is, mimódon sikereltethetik legkönnyebben az érdeklett költségek felosztása? s egyszersmind azoknak a község közjövedelmei hozzájárultával eszközölhető lerovását az uraságnak mutassák be; kinek kötelességében fog állani, azon jegyzéket megvizsgálni, s a kitételek valóságát meg tudván, helybenhagyni. Ha pedig a földesurak vagy tisztjeik azon vizsgálatot a bemutatás napjától számitott egy hónapi idő alatt meg nem tennék, annak haladék nélküli teljesitésére a járásbeli szolgabiró köteleztetik; — a községek attól, hogy az uraság előretudta nélkül adósságokat csinálhassanak, továbbá is eltiltatván. (4. §.)

A község számadásait minden év lefolytával a földesurak vagy maguk, vagy tisztjeik által vizsgálják meg, s egy uttal mindazokat, mik a számadás vizsgálatával és megbirálásával kapcsolatban vannak, rendeljék el. Hogy pedig ezeknek az uraságok részéről történhető elmulasztásával a községek ne károsodjanak, minden esztendő első felében a járásbeli tisztviselők pontosan összeirván azon jobbágyi községeket, melyeknek közelebb mult esztendei számadásaik az illető uraságok által meg nem vizsgáltattak, arról jelentéseiket a legelső megyei közgyülésre adják be, mi is megtörténvén, az oly számadásoknak az uraság költségére leendő megvizsgáltatása iránt a megye részéről szükséges intézkedések tétessenek. (5. §.)

134. §. A voltföldesur gyámbirói hatalma.

Mihelyest a község lakosai közöl a szülőknek bármelyike meghalálozván, árvákat hagy maga után, — a helybeli biró két esküdttel és a jegyzővel a megholtnak vagyonát szemmel tartsák; söt ha a szülőknek egyike sem lenne életben, a vagyon bátorságáról is gondoskodjanak, s egyszersmind azon esetet nyomban mind az uraságnak, mind a járásbeli szolgabirónak is — ki aziránt a megyének tudósitást tenni köteles — bejelentvén, az árva egész vagyona felől az uraság közbenjöttével tökéletes összeirást készitsenek, melynek egy példánya a községnél is mindenkor megtartassék. ¹) Természetes, vagy végintézetbeli gyámatya nem létében, az uraság meghallgatván a közönséget is, e végre alkalmas tulajdonokkal biró személyt maga előtt esztendőnként adandó számadási kötelességgel, s az árvák vagyonához irányzandó mértékletes jutalom mellett, a mennyiben senki oly alkalmatos nem találkoznék, ki ingyen szolgálni akarna — gyámatyának fog nevezni, s egyszersmind köteleztetik mindenkép arra ügyelni, hogy mind az árvákra, mind vagyonukra szükséges gondviselés fordittassék; nem lévén helye akár ezen czim alatt, akár az összeirás alkalmával valamely taksáltatásnak vagy napi dijaknak.

---

¹) Idejárult az 1840 : tcz. 10. §-ának még következő rendelete : „hogy miután a jobbágyok árvái egész vagyonának tökéletes összeirása megkészittetik, annak a kerületi szolgabiró által bemutatandó egy példánya a köztörvényhatóságok levéltárába is mindenkor tétessék be.“

Minthogy ezen gondviselés a jobbágyi kapcsolattal viszonyos legfőbb uri kötelességek közé tartozik, oly földesurak, kik ezen tisztöket nem teljesitik, s kiknek elmulasztása által az árva vagyona főképen a szükséges felügyelés hiánya miatt akár az eredeti összeirás, akár a gondviselés ideje alatt kárt szenvedett, kötelesek lesznek az illető örökösöknek minden veszteségét arra az esetre kipótolni, ha a kár a vagyon iránti rendelkezésbe és gondviselésbe befolyt helybeli elöljárók, uraság tisztjei, és gyámatyák által (a mennyire t. i. a kár ezek vétségének lenne tulajdonitható) meg nem térittethetnék, a hol pedig a kár egyedül az ur vétsége által történt, csak ő maga tartozzék kárpótlással; — az e részbeni kérdés elővétele és itélése a tiszti ügyész felperessége mellett a megyék törvényszékére tartozván. (1836 : IX: 6. §.) Ha valamely kisebb koru gyermekkel elmaradott özvegy anya más földesur törvényhatósága alá akar költözni, bár az olyatén gyermekek atyai vagyona az előbbeni földesur felügyelése alá tartozik, mindazonáltal az árva vagyonának már meglévő vagy az özvegy elmenetelével készitendő összeirása rendszerint mindenkor az illető földesurasággal, vagy azon tanácscsal, melynek törvényhatósága alá költözik az özvegy, közlendő lészen (7. §.); magában értetődvén, hogy a gyámság alattlévők gyámatyjoknak a földesuraság által helybenhagyandó megegyezése nélkül vagyonukról nem rendelkezhetnek, — a gondviseletek következő eseteiben is mindazokat megtartani kelletvén, melyek a gyámságra nézve rendeltettek. (8. §.) Hasonlóan ha valamely jobbágy magzatok nélkül mulnék ki e világból, köteleztetnek a biró és a helybeli elöljárók azt az uraságnak, kit a végrendelet nélküli világos magvaszakadásnak esetében az örökösödés illet, nyomban bejelenteni; — a III-dik rész 30-ik czimének rendelete oda terjesztetvén ki, hogy a jobbágyok ezentúl, minden akár ingó, akár ingatlan szerzett vagyonaikról teljes végrendelkezési szabadsággal birjanak. (9. §.) [1].

---

[1] Az idézett törvényhely (III : 30.) azt határozta, hogy a jobbágy törvényes örökösök hiányában ingóságairól szabadon végrendelkezhetik. Az ingatlanok már két különböző tekintet alá jőnek. Az ősi ingatlanok (mint előbb, örökösök nem létében)

135. §. Földesuri törvényhatóság.

Az uriszékek hatósága minden oly tárgyak tekintetében, melyek eddig oda tartoztak, a jobbágyokra nézve továbbá is oly móddal állapittatván meg : hogy a jobbágyoknak ezentul is első folyamodási uton a földesuraság nevében és költségein szolgáltassék ki az igazság, — azon uriszékek iránt jelesül, melyeken a földesur és jobbágy közti perek fognak folytattatni, következők rendeltetnek :

Olyatén uriszékeken a földesur maga, vagy tisztjei soha elölülők vagy közbirák nem lehetnek, hanem a földesur maga helyett elölülőnek mást, a törvények értelmében részrehajlás nélkül valót, még pedig táblabirót nevezni tartozik ; két meghivottakat továbbá, de szintén semminemü törvényes kifogás alá nem eshetőket, a törvénytudók közöl, ugyan a földesur választhat, kik a birói hitet — ha még le nem tették volna — az uriszék előtt letenni köteleztetnek ; — a megyékköztisztviselöit is (az alispáni, szolgabirói, esküdti, jegyzői és tiszti közügyészi hivatalokat viselők, és a rendes fizetést szedő táblabirák kivételével) olyatén uriszéki elölülőnek valamint meghivottaknak is alkalmaztatni lehetvén, ezek mindazáltal ugyan ezen perekben a törvényszéki vizsgálatkor szavazattal többé nem birván.

A törvényes bizonyság s egyszersmind közbirói minémüségi jelenlétre az illető járásbeli szolgabiró, s esküdt hivattassanak meg, ha pedig ezek törvényesen akadályoztatnának, vagy törvényes kifogás alá esnének, helyettök mások, ugy szintén a (birói szavazattal azonban nem biró) tiszti közügyész még akkor is, ha a jobbágyok valamely más maguk által választott ügyvéd segedelmével élnek, a közadó alapjaira leendő felügyelés végett, mindenkor a

---

minden esetre a földesurat illették, azokról tehát a jobbágy nem rendelkezhetett; azon ingatlanok pedig, melyek az elhalt jobbágynak saját szerzeményei voltak, a földesurra és a végrendeleti örökösre egyenlő részekben szállottak. Ha végre a jobbágy sem törvényes örökösöket, sem végrendeletet nem hagyott hátra : egész hagyatéka, ingók és ingatlanok a földesurra háramlottak.

megye közönsége által küldettessenek ki. — Az ítélethozásra a feljebb előszámlált öt itélők jelenléte mindenkor s oly nyilvános határozással lesz szükséges, hogy azon feljebb kijelölt itélők számát bármely tekintetből soha szaporitani, vagy kevesiteni ne lehessen. Uriszéki jegyzőt pedig, a ki azonban szavazattal nem birand, a földesur (saját ügyészeit és tisztjeit, vagy más törvényes kifogás alá eshetőket kivéve) szabadon nevezhet. (1836 : X. tcz.)

A jobbágy urbéri panaszát az uraságnak jelentse be, és ha ott 15 nap alatt orvoslást nem nyerne, a fő- vagy alispánhoz, vagy a járásbeli szolgabiróhoz folyamodjék, ki a megye gyülését, vagy illetőleg maga kiküldettetését sem várván be, a felek kihallgatása mellett a panaszt nyomban vizsgálja, s illetőleg vizsgáltassa meg; — azon alkalommal a vizsgáló tisztviselő mindenek előtt a panaszt barátságos uton elintézni igyekezzék, és minden esetre intézetei sikeréről a legközelebbi közgyülésre környülállásos, s a panaszlóknak annak idejében ingyen kiadandó jelentést tegyen. (1836 : X. 1. §.) Az egyezés nem eszközöltethetvén, a mint erről a megyének tudósitás tétetik, a megye közönséges uriszék tartására megszabott záros határidőt fog rendelni az illető földesurnak a végett, hogy a felek közt fenforgó egyenetlenség a megye közönsége által rendelendő tiszti-ügyészi pártfogás mellett, ha a panaszló azzal élni akarna, az uriszéken maga módja szerint vizsgáltassék meg, s a dologra tartozó segéd adatokkal illendően elkészitendő, és minden halasztást okozó kifogások elzárásával bevégzendő per, azon uriszék által rendet tartólag itéltessék el, s a törvényes bizonyság által birtokon belöli megvizsgálás végett, a megye törvényszékének adattassék be.

Hogy ha pedig az uriszék tartása a megye közönsége által rendelt határidő alatt elmulasztatnék, ekkor a közelebbi közgyülésből az uraság költségeire egy oly úrbériszék szerkesztessék egybe, mely első folyamodásu itélőszéki minémüségben a kirendelendő határidő alatt késedelem nélkül biráskodjék, s a melynek tagjai is a közönség által neveztessenek ki.

Végre, hogy ha némely földesurak csekély jövedelmeik miatt az ily uriszékek költségeit tetemesebb károk nélkül nem viselhetnék, hogy a szükséges költségek fogyatkozása miatt az igazság kiszolgáltatása fel ne akadjon a megye közönsége mindig ily esetben a földesur, vagy az ennek uriszéke előtt perlekedni akaró jobbágyok folyamodására szerzend magának tudomást abbéli tehetetlenség felöl, s az elismertetvén, az oly földesur és jobbágyai közti perekre nézve az első folyamodásu itélőszéki biráskodás kötelessége a megye közgyüléséből az illető tagoknak is kinevezésével rendelendő uriszék által, s minden napidij s költségi illetőség, ugyszintén a honi pénztár és adózó nép terheltetése nélkül fog teljesittetni. (2. §.) Ha a földesurat illető urbéri tartozások világos szerződés vagy a törvény rendeleténél fogva semmi kétséget sem szenvednének, és a földesur az ily adózások megvételének folyvásti gyakorlatában volna, s ha ezenfelül azok iránt még addig a jobbágyok részéről semmi panasz fel nem terjesztetett, következéskép a dolog még villongási állapotra nem jutott, ez esetben engedetlen jobbágyai ellen perre fakadni nem köteles, hanem azokat földesuri hatóságánál fogva a helybeli elöljárók jelenlétében, világos olyatén tartozásaik teljesitésére — testibüntetés nélkül azonban — végrehajtással is szoríthatja; és megforditva, ha valamely jobbágy eddig békességesen használt urbéri tartozmányaiból és haszonvételeiből cselekvőleg kivettetnék, ezt a szolgabiró esküdt társával, meghallgatván a földesuraságot, — ha a panaszt, s az esztendő s egy nap alatt történt kiüttetést valóságosnak találandja, a károk és költségek megtéritésén felül, előbbeni használatába helyheztesse vissza, és végzését a megye közgyüléséhez adja be, — mindkét esetben az urbéri ut fennmaradván. (3. §.) Ha a perek kiváltságból vagy az urbértől különböző jog cziméből erednek, vagy pedig az urbéri kötések megerőtlenitése végett indittatnak, ezeket a legfőbb itélőszékig birtokon belől lehető feljebbvitelek megengedésével, a törvény rendes utján kelletik folytatni; azon perek pedig, melyek tárgyául az urbérből vagy ennek következésében kötött szerződésekből származó kérdések szolgálnak, az uriszék, mint első folyamodásu itélőszék előtt lesznek inditandók, s lépcsőnkénti uton hasonlókép a királyi helytartótanács birtokon belöli megvizsgálása alá tartoznak. — Minden itéletek pedig, melyek jövendőben urbéri perekben vagy az első folyamodási biróság, vagy a feljebbvitel utján, (következőleg a kir. helytartótanács által is) hozattatnak, a törvényeken alapult, és soronként előszámlálandó okokkal lesznek támogatandók. (4. §.) [1]

136. §. A földesuri törvényhatóság illetősége.

Hogy a jobbágyok ugy összesen, mint külön-külön minden tekintetben, és igy földesuraik iránti viszonyaikban is, minden önkénytől mentték, s vagyonaikra és személyeikre nézve voltaképen biztositottak legyenek, — azon eseteken kivül, melyekre nézve már az előbbi törvényczikkelyek rendelkeztek, a jobbágyi kapcsolatból eredő urbéri több egyéb rendetlenkedések és kihágások megfenyitése iránt e következők határoztatnak:

1-ör. A földesuri munkát resten, vagy épen a földesur kárával tevő ugy nem nemes, mint nemes jobbágy, ha a munkán, vagy különben jelenlevők bizonyságtételéből kijön, hogy ámbár azon nap ismételve megintetett, büntetés alá eső azon tette mellett makacsul megmaradt, olyatén helytelen munkájának be nem tudásán felül, a földesur, vagy az által, ki annak tekintetével bir, kettőzött munka tételére szorittassék, a VII-dik törvényczikkely 5-ik §-ban kifejezett oly móddal: hogy a kettőztetett munkáknak egyikét a jobbágyi tartozási járandóságba mindenkor beszámitani kelletik; továbbá, hogy a jelen pontban érdekelve lévő áthágások esetei, a következő 2-ik pontban kiszabott büntetések alá soha és semmi szin alatt ne vonattathassanak. [2]

2-or. Az urbéri rendeletet általhágó jobbágy, jelesen pedig, a ki földesura, vagy ennek embere parancsolatjainak magát vakmerően ellene szegezi, ha a vétség valósága a jelenvoltak bizonyság-tételéből, vagy egyébképen is kijön, hasonlóul a földesur, vagy az által, ki ennek tekintetével bir, reá azonban mindenkor két tanu jelenlétében kimondandó egy naptól három napig tartó áristommal megfenyittethetik; söt ez a vétség minémüségéhez képest az uriszék által legfeljebb nyolcz napig kiterjesztethetik; — közönséges rendeletül az állapittatván meg : hogy az áristom sem más pótolékkal nem sanyarittathatik, sem bármely esetben is testi, vagy más nemére a büntetésnek által nem változtathatik, — és hogy a feljebb előszámlált minden esetekben a büntetés kiszenvedésére alkalmatos, de egyszersmind a vétkes jobbágy egészségét semmi tekintetben nem veszedelmeztető fogsági helyről, valamint a magukat nem táplálható szegényebb jobbágyoknak fogságuk ideje alatti szükséges tápláltatásokról a földesur gondoskodni köteleztetik.

---

[1] Az 1836 : X. tcz. 4. §-ának rendelete, az 1840. évi törvényhozás által oda is kiterjesztetett, hogy ezentúl a megyék urbéri törvényszékei a kir. helytartótanácscsal hivatalosan levelezhetve, az urbéri tárgyu felebbvitt minden pereket önmaguk a kir. helytartótanácshoz közvetlenül felterjeszthessék. (1840 : VII. 11. §.)

[2] Az 1836 : X. tcz. 5. §-nak 1. szám alatti szakasza annyiban szenvedett változást, hogy mindazok, kik a földesuri munkára makacsságból meg nem jelenő jobbágyoknak megitélésök és büntetésök, valamint ezeknek módja tekintetében az 1840 : VII. tcz. 7. §-ban megállapittattak, a földesuri munkát resten, vagy makacsságból épen a földesur kárával tevő jobbágyokra is egyiránt kiterjesztettek. (1840 : VII. 12. §.)

Ha pedig a jobbágy földesurát vagy ennek emberét éppen méltatlansággal vagy személyes megbántással illeti, vagy különben a vétség minémüsége súlyosabb fenyitéket kiván, törvényszéki megbirálás alá bocsáttassék. — A feljebb érdeklett vétségeket elkövető nemes jobbágy végre minden esetben a megye törvényszéke által reá vétsége mivoltához mérsékelve szabandó büntetés alá vettessék.

3-or. A jobbágyok által a földesuraknak vagy ezek részéről a jobbágyoknak tett károk tekintetében, e következők lesznek megtartandók :

a) A jobbágyok által az erdőkben, vetésekben, szőlőkben s egyéb földekben és rétekben tett mindennemü károkat, valamint azokat is, melyeket a jobbágyok egymásnak tesznek, ha azok tetemes ravaszságon és hibán kivül tétettek, a földesur részrehajlás nélküli, s a felek egyike ugy kivánván, a szomszéd községekből megkeresendők és a dologhoz értők által, a helybeli elöljárók befolyásával fogja megbecsültetni, s a tett valósága megtudása után a kárttevő jobbágyot az előrebocsátott móddal meghatározott kár, ha ez 60 frton túl nem terjedne, s a becset tevőknek járó napi dijok és költségek megtéritésére földesuri hatósággal s végrehajtással is, ugyanazon helybeli elöljárók jelenlétében, szorithatja, — ezen itélet tételétől a vármegye törvényszékére csak birtokon kivül engedtetvén a feljebbvitel. Azon károknak helyreállitása pedig, melyek 60 forintokat meghaladnának, az urlszék itéletére tartozik, innen a törvények értelméhez képest illetvén a feljebbvitel.

b) Azon károkra nézve is, melyek tetemes hibából vagy ravaszságból, ugyszintén a kilenczed vagy az e helyett divatozó mennyiség csalárd eltitkolásából és az urbéri rendeletek bármely általhágásával, a földesuraknak a jobbágyok által okoztattak, a földesur mindenekben ugyan az a) pontban megszabott módot követendi, s ezenfelül az uriszék a ravaszság vagy tetemesebb hiba valóságát elegendőkép megtudva, a kárttevő jobbágyot egy naptól fogva nyolcz napokig terjedhető áristomi büntetéssel is elmarasztathatja.

c) Azon károkat, melyeket a jobbágyok alattomos makkoltatással vagy gubacsszedéssel tesznek az uraságnak, kijelelőleg meghatározni alig lehetvén, ezekre nézve egy naptól fogva nyolcz napokig terjeszthető áristomi büntetésen felül, melyet a feljebbi b) pont alatt rendelt móddal az uriszék fog a vétkesre szabni, annak lesz helye, hogy jelesül a makkolás végett alattomosan behajtott minden darab sertésért mások által fizetett bér kétszeresen vétessék meg, az összeszedett gubacs és makk pedig foglaltassék el, sőt ha az abbéli kár máskép is bebizonyittatnék, a kár megtéritésének is helye leend. [1])

---

[1]) Az 1840-ik évi országgyülésen az 1836 : X. tcz. 5. §. 3. szám alatti a) b) és c) pontjainak rendeletei akkép világosittattak, illetőleg módosittattak : hogy a károk megbecsülésére alkalmazandó helybeli elöljárók vagy egyéb dologhoz értők mindenkor eskettessenek meg; különben pedig minden a szántóföldekben, rétekben, mezőkön, szőlőkben, erdőkben, kertekben s más akármely helyen és néven lehető mindennemü ültetményekben készakarva törekvő kártételek, tolvajságoknak tekintetvén, — az olyas kárttevők, akár nemnemesek, akár nemesek legyenek azok, mint egyenes tolvajok, — valamint az erdők és más akármiféle ültetményekre való felvigyázás végett rendelt őröknek megtámadói és sértői is, a büntető törvényszékek által az ország törvényeiben kiszabott s vétségeik mivoltához mérséklendő büntetés alá vettessenek, s egyszersmind az általuk okozott károkért teljes elégtételre köteleztessenek. (1840 : VII. 13. §.)

d) Viszont pedig, ha a földesur teszen kárt jobbágyának, a szolgabiró előre bocsátván a helybeli elöljárók jelenlétében teendő vizsgálatot, s a dolog munkába veendő barátságos elintézése meg nem történhetvén: a földesurat a jobbágyokra nézve megállapitott móddal kivilágositandó kárnak, ha ez 60 forinton tul nem terjed, pótlásába, ugy a becs költségeinek megtéritésébe summás uton marassza el, s ebbeli végzése foganatját, — egyedül a birtokon kivüli feljebbvitelt megengedvén, — fogja eszközleni. A feljebbi summán túl pedig csak a megye törvényszéke, előlegesen és summásan biráskodjék; mely által egyszersmind a földesur azon esetben, ha a kár tetemes hiba vagy ravaszság által jött volna közbe, kétszeres büntetésben hasonló módon fog marasztatni.

e) A nemesi kiváltsággal biró jobbágyok az általok akár földesuraiknak, akár jobbágytársaiknak tett bárminő károkra nézve, minthogy ily summás uton áristomi büntetés alá nem vettethetnek, általjában azon biróság, intézkedés és büntetés alá fognak tartózni, melyek feljebb d) pont alatt a jobbágyaiknak kárt tevő földesurakra nézve vannak megállapitva.

f) A cselédekre nézve közönségesen rendeltetik: hogy ezek azon károkat, melyeket gazdájok tudtánkivül gondatlanságukkal vagy korhelységökkel önnön személyiségökben követnek el, szolgálatjok szegődött béréből, vagy egyéb vagyonaikból megtériteni tartozzanak; — ha pedig az ilyetén kár tetemes hibáikból, ravaszságukból vagy csalárdságukból követtetett el, ezen esetben a nemes cselédek ugyan a d) alatt megállapitott móddal, s a szolgabiró által a kárnak kétszeres megtéritésében, — a nemnemesek pedig az olyatén kár egyszeres visszapótlásán felül, azon birói intézkedési móddal, mely a jobbágyokra nézve b) alatt megszabatott, még egy naptól fogva nyolcz napokig terjeszthető áristomi büntetéssel lakoljanak, — azon károk azonban, melyeket a cselédek gazdáik, barmaik és apró marháik által okoznak, fennmaradván a cseléden való viszonkövetelés, minden esetben maga a gazda által fognak megtérittetni.

g) A mennyiben végre ugy a nemes, mint nemnemes akár cselédek, akár jobbágyok, a feljebb kijelölt károk megtéritése reájok háritandó kötelességének eleget nem tehetnének, az ilyenek a megye törvényszéke által vétségökhöz mérséklendő büntetés alá vettessenek.

4-er. Valaminthogy pedig az előre bocsátott, s megátalkodott makacskodással vagy roszasággal összekötött kihágások, rendetlenkedések és kártételek esetei ismételt előfordulásakor, szabadságában áll a földesurnak, hogy a IV-dik törvényczikkely 12-dik §-ban megszabott módon jobbágyát telkéről elmozdithassa: ugy a jobbágyainak szántszándékkal, és ismét kárttevő, vagy jobbágyát méltatlanul vagy a feljebb megállapitott intézkedési rendszer által megszabott mértéken túlhatólag büntető földesur is, a tiszti ügyész felperessége alatt, kihágása minémüségéhez képest 50 frtoktól 200 frtkig biróiképen meghatározandó, s felerészben a megsértettet, felerészben pedig a házipénztárt illetendő büntetésben marasztassék el, — a kegyetlenkedés esetében pedig büntető per utján is a megsértettnek való elégtételre szorittassék, és a vétekhez mérséklendő büntetés alá vettessék; a jobbágyok vagy cselédek által elkövetett tetemesebb és magukban bűnt foglaló kihágásoknak megfenyitése, a büntető rendszerinti itélőszékekre tartozván.

5-ször. Az előre bocsátottak iránti biráskodások mindennémü eseteiben pedig a rendelkező biró, ha a felek kivánják, az általa hozott itéletet ingyen kiadni tartozzék. (5. §.)

137. §. Jobbágytelki állomány.

Minthogy a helyek osztályzata s a jobbágytelki állománynak ezen épült mennyisége az illető urbéri szabályok által az ország minden részeiben már régóta meg van határozva, s annyi időtől fogva igen sok telekosztály s határrendbeszedés az érdeklett intézetekben alapul: az eddigleni urbéri rendeletek által megállapitott helyosztályozat s állománymennyiség jövendőre is fenn fog tartatni.

Ehhezképest ugyanazon jobbágytelki állomány, mely Magyar- és Horvátországra nézve a helyosztályzati rendszeres munka folytában Mária Terézia alatt kelt urbéri rendelet által 1100, 1200 vagy 1300 négyszög ölre számitott holdak, vagy illetőleg kaszálók mennyiségével minde helyekre nézve kiszabattatott, — valamint Temes, Toron tál és Krassó megyékben is minden holdra határozott 160 ☐ ölekben a legelőre nézve is megállapittatott, és végr Posega, Szerém és Verőcze vármegyékben különös hely osztályozat mellett, és minden megyében meghatározot hold-szám mértékben, jelesen Szerém és Verőcze [1]) megyék ben egy hold szántóföldet 2000, a kaszállót 1000 ☐ ölr — Posega vármegyében pedig mind a szántóföldet, min a kaszálót 1296 ☐ ölre számitott mennyiséggel mai napi divatban van, mind belső, mind külső járandóságr nézve jövendőre is alapul tartatik meg, és azért a bels egy egész telki-állomány, (Posega, Szerém és Verőcz nemkülönben Temes, Torontál és Krassó vármegyékbe is meghagyattatván az eddigi szokás) mindenütt egy hold ban határoztatik meg, — a külső tartozmányok pedi állani fognak: (1836 : V. 1. §.)

---

[1]) Verőczemegye diakovári járásabeli minden helységek határába az eddigi szokás megtartásával egy hold urbéri szántóföl 1620 —, a kaszáló pedig 1296 négyszög ölekkel számitand (1840 : VII. 1. §.)

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Abauj	*Három osztály-rend :*		
	1-ső	22	
	2-dik rendü osztályban	24	
	3-dik	26	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
Arad	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső	26	
	2-dik	28	
	3-dik rendü osztályban	30	
	4-dik	32	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Árva	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső	24	
	2-dik	26	
	3-dik rendü osztályban	32	
	4-dik	40	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
Bács	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső	32	
	2-dik	34	
	3-dik rendü osztályban	36	
	4-dik	38	
	A rétekre nézve :		
	Minden osztályiránti különbség nélkül		22
Baranya	*Három osztály-rend :*		
	1-ső	22	
	2-dik rendü osztályban	24	
	3-dik	26	

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Baranya	*A rétekre nézve :*		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Bars	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	18	
	2-dik	20	
	3-dik	22	
	4-dik	24	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
Békes	*Három osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	34	
	2-dik	36	
	3-dik	38	
	A rétekre nézve :		
	Minden osztály iránti különbség nélkül		22
Beregh	*Öt osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	18	
	2-dik	20	
	3-dik	22	
	4-dik	24	
	5-dik	28	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Bihar	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	26	
	2-dik	28	
	3-dik	30	
	4-dik	32	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Borsod	*Négy osztály-rend.*		
	1-ső rendü osztályban	26	
	2-dik	28	
	3-dik	30	
	4-dik	32	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Csanád	*Két osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	36	
	2-dik	38	
	A rétekre nézve :		
	Minden osztály iránti különbség nélkül		20
Csongrád	*Három osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	34	
	2-dik	36	
	3-dik	38	
	A rétekre nézve :		
	Minden osztály iránti különbség nélkül		22
Esztergom	*Három osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	20	
	2-dik	22	
	3-dik	24	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		6
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		8
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		10
Fejér	*Három osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	22	
	2-dik	24	
	3-dik	26	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben Hold	Rétben Kaszáló
Gömör	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	24	
	2-dik rendü osztályban	26	
	3-dik rendü osztályban	28	
	4-dik rendü osztályban	32	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Gömör	A Kis-Honti kerületben.		
	Három osztály-rend :		
	1-ső rendü osztályban	18	
	2-dik rendü osztályban	20	
	3-dik rendü osztályban	22	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
Győr	*Három osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	20	
	2-dik rendü osztályban	22	
	3-dik rendü osztályban	24	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		6
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		8
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		10
Heves	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	26	
	2-dik rendü osztályban	28	
	3-dik rendü osztályban	30	
	4-dik rendü osztályban	32	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Hont	*Három osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	18	
	2-dik rendü osztályban	20	
	3-dik rendü osztályban	22	

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Hont	*A rétekre nézve :*		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
Komárom	*Három osztály-rend :*		
	1-ső	20	
	2-dik } rendü osztályban	22	
	3-dik	24	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		6
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		8
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		10
Krassó	Ezen vármegyében négy rendü, t. i. egész, fél, fertály és nyolczad telkek találtatnak, miszerint abban semmi osztályrendnek helye nem levén, egy egész telkes jobbágy birni fog :		
	Szántóföldben	24	
	Rétben	6	
	Köz-legelőben	8	
	Belső telki járandóságban	1	
	Összesen	34	
	Egy fél telkes jobbágy :		
	Szántóföldben	12	
	Rétben	4	
	Köz-legelőben	2	
	Belső telki járandóságban	1	
	Összesen	19	
	Egy fertály telkes jobbágy :		
	Szántóföldben	6	
	Rétben	3	
	Köz-legelőben	1	
	Belső telki járandóságban	1	
	Összesen	11	

Vármegye	**Osztályzat**	**Szántóföldben**	**Rétben**
		Hold	**Kaszáló**
Krassó	Egy nyolczad telkes jobbágy a környülállásokhoz képest akár rétben akár szántóföldben	5	
	Köz-legelőben	1	
	Belső telki járandóságban . .	1	
	Összesen .	7	
	Némely helyeken pedig . . .	8	
Liptó	*Három osztály-rend :*		
	1-ső	18	
	2-dik rendü osztályban	20	
	3-dik	24	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet. . .		8
Marmaros	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső	22	
	2-dik rendü osztályban	24	
	3-dik	26	
	4-dik	30	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju . . .		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju . . .		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju . .		12
Mosony	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső	20	
	2-dik rendü osztályban	22	
	3-dik	24	
	4-dik	26	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju . . .		6
	Hol ritkán kaszáltatik sarju . . .		8
	Hol soha sem kaszáltatik sarju . .		10

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Nógrád	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső	20	
	2-dik rendü osztályban	22	
	3-dik	24	
	4-dik	26	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		6
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		8
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		10
Nyitra	*Öt osztály-rend :*		
	1-ső	16	
	2-dik	18	
	3-dik rendü osztályban	20	
	4-dik	22	
	5-dik	24	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
Pest	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső	24	
	2-dik rendü osztályban	26	
	3-dik	28	
	4-dik	30	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Pozsony	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső	16	
	2-dik rendü osztályban	18	
	3-dik	20	
	4-dik	22	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Sáros	*Négy osztály-rend:*		
	1-ső	20	
	2-dik rendü osztályban	22	
	3-dik	24	
	4-dik	26	
	A rétekre nézve:		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
Somogy	*Három osztály-rend:*		
	1-ső	22	
	2-dik rendü osztályban	24	
	3-dik	26	
	A rétekre nézve:		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Soprony	*Négy osztály-rend:*		
	1-ső	16	
	2-dik rendü osztályban	18	
	3-dik	20	
	4-dik	22	
	A rétekre nézve:		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
Szabolcs	*Három osztály-rend:*		
	1-ső	28	
	2-dik rendü osztályban	30	
	3-dik	32	
	A rétekre nézve:		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Szala	*Három osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	18	
	2-dik rendü osztályban	20	
	3-dik rendü osztályban	22	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
Szatmár	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	26	
	2-dik rendü osztályban	28	
	3-dik rendü osztályban	30	
	4-dik rendü osztályban	32	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Szepes	*Négy osztály rend :*		
	1-ső rendü osztályban	22	
	2-dik rendü osztályban	24	
	3-dik rendü osztályban	26	
	4-dik rendü osztályban	30	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Temes	Ezen vármegyében négy rendü, t. i. egész, fél, fertály és nyolczad telkek találtatnak, miszerint abban semmi osztályrendnek helye nem levén, egy egész telkes jobbágy birni fog :		

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Temes	Szántóföldben	24	
	Rétben	6	
	Köz-legelőben	3	
	Belső telki járandóságban	1	
	Összesen	34	
	Egy fél telkes jobbágy :		
	Szántóföldben	12	
	Rétben	4	
	Köz-legelőben	2	
	Belső telki járandóságban	1	
	Összesen	19	
	Egy fertály telkes jobbágy :		
	Szántóföldben	6	
	Rétben	3	
	Köz-legelőben	1	
	Belső telki járandóságban	1	
	Összesen	11	
	Egy nyolczad telkes jobbágy a környülállásokhoz képest akár rétben akár szántóföldben	5	
	Köz-legelőben	1	
	Belső telki járandóságban	1	
	Összesen	7	
	Némely helyeken pedig	8	
Tolna	*Három osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	22	
	2-dik rendü osztályban	24	
	3-dik rendü osztályban	26	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Torna	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	26	
	2-dik rendü osztályban	28	
	3-dik rendü osztályban	30	
	4-dik rendü osztályban	32	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
Torontál	Ezen vármegyében négy rendü, t. i. egész, fél, fertály és nyolczad telkek találtatnak, miszerint abban semmi osztályrendnek helye nem levén, egy egész telkes jobbágy birni fog :		
	Szántóföldben	24	
	Rétben	6	
	Köz-legelőben	3	
	Belső telki járandóságban	1	
	Összesen	34	
	Egy fél telkes jobbágy :		
	Szántóföldben	12	
	Rétben	4	
	Köz-legelőben	2	
	Belső telki járandóságban	1	
	Összesen	19	
	Egy fertály telkes jobbágy :		
	Szántóföldben	6	
	Rétben	3	
	Köz-legelőben	1	
	Belső telki járandóságban	1	
	Összesen	11	

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Torontál	Egy nyolczad telkes jobbágy a környülállásokhoz képest akár rétben akár szántóföldben . . .	5	
	Köz-legelőben	1	
	Belső telki járandóságban . .	1	
	Összesen .	7	
	Némely helyeken pedig	8	
Trencsin	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső	16	
	2-dik rendü osztályban	18	
	3-dik	20	
	4-dik	22	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet . .		8
Turócz	*Három osztály-rend :*		
	1-ső	16	
	2-dik rendü osztályban	18	
	3-dik	22	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet . .		8
Ugocsa	*Három osztály-rend :*		
	1-ső	20	
	2-dik rendü osztályban	22	
	3-dik	24	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju . . .		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju . . .		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju . .		12

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
	Négy osztály-rend :		
	1-ső	20	
	2-dik rendű osztályban	22	
	3-dik	24	
Ung	4-dik	26	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		8
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		10
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		12
	Három osztály-rend :		
	1-ső	18	
	2-dik rendű osztályban	20	
Vas	3-dik	22	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
	Három osztály-rend :		
	1-ső	22	
	2-dik rendü osztályban	24	
	3-dik	26	
Veszprém	*A rétekre nézve :*		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		6
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		8
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		10
	Négy osztály-rend :		
	1-ső	20	
	2-dik rendü osztályban	22	
	3-dik	24	
Zemplén	4-dik	26	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		6
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		8
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		10

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben Hold	Rétb Ka- szál
Zólyom	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	18	
	2-dik rendü osztályban	20	
	3-dik rendü osztályban	22	
	4-dik rendü osztályban	24	
	A rétekre nézve :		
	Hol sarjut kaszálni lehet		6
	Hol sarjut kaszálni nem lehet		8
Posega, Szerém, Verőcze	*Három osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	24	
	2-dik rendü osztályban	32	
	3-dik rendü osztályban	40	
	A rétekre nézve :		
	Minden osztály-rendre nézve		
	Következnek a Horvátországi vármegyék, s jelesen a Podravai kerületben.		
Körös	*Négy osztály-rend :*		
	1-ső rendü osztályban	12	
	2-dik rendü osztályban	14	
	3-dik rendü osztályban	16	
	4-dik rendü osztályban	18	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Körös	A verbovczi kerületben.		
	Négy osztály-rend :		
	1-ső rendü osztályban	16	
	2-dik rendü osztályban	18	
	3-dik rendü osztályban	20	
	4-dik rendü osztályban	22	
	A rétekre nézve :		
	Mint feljebb a podravai kerületben		6 8 10
	Kolon hegyén (Montis Claudii) fekvő helyekben.		
	Négy osztály-rend :		
	1-ső rendű osztályban	18	
	2-dik rendű osztályban	20	
	3-dik rendű osztályban	22	
	4-dik rendű osztályban	24	
	A rétekre nézve :		
	Mint feljebb a podravai kerületben		6 8 10
Varasd	s jelesen a hegyen fekvő helyekben.		
	Három osztály-rend		
	1-ső rendű osztályban	12	
	2-dik rendű osztályban	14	
	3-dik rendű osztályban	16	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju		5
	Hol ritkán kaszáltatik sarju		7
	Hol soha sem kaszáltatik sarju		9

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétb
		Hold	Ka- szál
Varasd	A sikon fekvő helyekben.		
	Három osztály-rend:		
	1-ső	14	
	2-dik rendű osztályban	16	
	3-dik	18	
	A rétekre nézve:		
	Hol mindig kaszáltatik sarju . . .		
	Hol ritkán kaszáltatik sarju . . .		
	Hol soha sem kaszáltatik sarju . .		
Zágráb	A hegyi kerületben s Turopolya mezején, s jelesen pedig a Zágrábi, Szt. Jánosi, Szávai, Kulpán inneni és Kulpán tuli járásokban.		
	Három osztály-rend:		
	1-ső	12	
	2-dik rendű osztályban	14	
	3-dik	16	
	A rétekre nézve:		
	Hol mindig kaszáltatik sarju . . .		
	Hol ritkán kaszaltatik sarju . . .		
	Hol soha sem kaszáltatik sarju . .		
	A tengermelléki és a hegyi járás helyeiben.		
	Négy osztály-rend:		
	1-ső	12	
	2-dik rendü osztályban	14	
	3-dik	16	
	4-dik	18	
	A rétekre nézve:		
	Mint feljebb a hegyi kerületben . .		

Vármegye	Osztályzat	Szántóföldben	Rétben
		Hold	Kaszáló
Zágráb	A hegyaljai kerületben.		
	Három osztály-rend :		
	1-ső	14	
	2-dik rendü osztályban	16	
	3-dik	18	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju . . .		5
	Hol ritkán kaszáltatik sarju . . .		7
	Hol soha sem kaszáltatik sarju . .		9
	A síkon fekvő kerületben.		
	Három osztály-rend :		
	1-ső	18	
	2-dik rendü osztályban	20	
	3-dik	22	
	A rétekre nézve :		
	Hol mindig kaszáltatik sarju . . .		6
	Hol ritkán kaszáltatik sarju . . .		8
	Hol soha sem kaszáltatik sarju . .		10

Az egy vagy más nemü telekbeni illetőségben gyakran előforduló feleslegesség, vagy hiány a megigazitást szükségessé tévén, ha a belső telek a meghatározott mennyiségnél akár mennyivel nagyobb lenne, az a belső telek természetét megtartván, a külső járandósághoz fog számíttatni, — s viszont, a belső telek hiánya a külső telki járandósággal pótoltassék ki, mely esetben a belső járandóság pótlására forditott külső föld szintén belső telki természetet vesz magára; — a hol pedig a rétek hiányát a telek utáni szántóföldekből, vagy viszont, kell kipótolni, ott a rét nagyobb vagy kisebb termékenysége a kipótolandó szántóföld osztályához illesztve, rendszerint minden szántóföldi hold egy kaszás réttel, és viszont, fog kipótoltatni. Végre a mennyiben a telek utáni szántóföldek hiánya Posega, Szerém és Verőcze megyékben szőlőkkel is szokott pótoltatni, egy hold szántóföld két kapás szőlővel ér fel. (2. §.)

Ha valamely irtvány a jobbágy-telki állományba fog laltatott oly annyira, hogy természetét elvesztvén, már az állománynak részét tenné, sem az ettől többé el nem szakittathatik, sem a jobbágyok részéről a megváltás vagy irtásbér megtéritése fejében követelés nem tétethetik. (3. §.)

Az efféle jobbágy-telki állományoknak felcserélései, vagy elosztásai, a mennyire ezek a földesurnak kijelentett megegyezése nélkül eddig történtek, maga utján, — a jövendőre netalán történendők pedig summás uton, a törvényes bizonyság és tiszti ügyész közbenjöttével, kik ez iránt tudósításukat a vármegye közönségének beadni mindig kötelesek lesznek, a földesur által felbonthatók; ha pedig a felcserélésre, elosztásra avagy a telkeknek a IV. t. cz. 9. §-ban érintett szétdarabolására a földesur megegyezése hozzájárulna, csak felére vagy negyed-részre, nem pedig ezek alul eshetik meg. Oly elosztások mindazonáltal, melyek ezen mennyiségen alul ekkoráig tétettek, mostani állapotukban megmaradnak. A mennyire pedig (Temes, Torontál és Krassó vármegyék ide nem értetvén) egy negyed részen alul eldarabolt jobbágy-teleknek haszonvétele áruba bocsáttatnék, e részben a jobbágy-telkeknek törvényes mennyiségre leendő visszaállitása tekintetéből a jobbágy ne nyerhesse el különben a földesur megegyezését, hanemha ezen adás-vevés által a jobbágytelki részeknek összekapcsolása is eszközöltethetnék. Mely czélnak elérését a földesurak kötelesek eszközölni azon esetben is, midőn valamely jobbágy magvaszakadtával egy negyed részen alul eldarabolt telekbeli részben örökösödvén, azt más jobbágynak által fogják adni. (4. §.)

A mennyiben pedig a telekbeni illetőségre nézve zálogitások, vagy ideigleni cserék jöttek volna eddig közbe, ha ezek az uraság megegyezésével keletkeztek, a földesur a szerződési feltételek megszüntével a jobbágyot visszaváltásra szorithatja, addig pedig az urbéri tartozásokat az akkori haszonvevőtől kivánhatja; ha pedig földesuri jóváhagyás nélkül, vagy annak ellenére történtek azok, a földesurnak nemcsak a telki állományok visszaszerezhetésére, de a zálogi, vagy netalán a csere következésében felülfizetett summának elvesztésére is leend a vevő, és illetőleg az ellen keresete, kivel a jobbágy vegyes cserébe bocsátkozott; azon községek, melyekben e részben is különös szerződési rendszabály divatozik, a jelen szakasz határozata alá nem tartozván. (5. §.)

Az állomány mennyisége a fél- és negyedtelekre nézve, kivévén Temes, Torontál és Krassó megyéket, hol az egész, fél, negyed s nyolczadtelekben levő arányos különbség a tartozások különbsége által egyenlittetik ki, — az ország egyéb részeiben mindenkor egyenes arányban értetik. (6. §.)

Ha a földesur szüksége vagy könyebbsége ugy kivánván, urbéri helyekben külső vagy belső tartozmányokat akarna felcserélni, ez nékie egy tökéletes annyitérőnek természetben való megadása, s az épületekre és javitásokra nézve teljes kielégités mellett, urbéri uton szabad legyen. Egyébiránt Temes, Torontál és Krassó megyékben az eddig ottan divatozott rendelet továbbá is erejét megtartandja, melynélfogva a jobbágyok is jobb élhetés és sorsuk javitása tekintetéből telki állományaiknak egymásközti felcserélését a földesurnál szorgalmazhatják. (7. §.)

Végre a fennálló urbéri zsellér-telkeknek állományai mostani állapotukban, mely az urbéri rendbeszedés alkal.

mával zsinórmértékül szolgáland, meghagyatván jövendőre azon legkisebb tér, mely zsellértelkeknek kijegyeztetnék, 150 □ ölekre határoztatik. Ha pedig valamely zsellér ezen házhelyen kivül más belsö- vagy külső-telki tartozmányokat is kapna, szabad lesz a földesurnak ezen tartozmányoktól járandó kötelezések iránt az olyatén zsellérrel törvényes bizonyság közbejöttével alkura lépni, vagy őt arranézve, ugyanazon bizonyság befolytával, aránylag értendö jobbágyi állapotba tenni. (8. §.)

138. §. Jobbágyi haszonvételek a telkek használatán felül.

A megelözö §-ban jobbágytelki állományról volt szó, mely a szántóföldet és kaszálót foglalja magában. A jobbágytelki állományon kivül azonban még egyéb haszonvételek is engedtettek a jobbágyoknak, mely jobbágyi haszonvételek az irtásra, bormérésre, pálinkafözésre, legelöre, faizásra s egyéb erdei haszonvételekre, nádlásra, husmérésre, s a termesztmények szabad eladására vonatkoztak; magában értetvén, mikép ezen haszonvételeket a voltjobbágyok csak annyiban követelhették, a mennyiben azoknak gyakorlata a helyviszonyokhoz képest lehetséges volt. Ez áll különösen az irtásra, erdei haszonvételekre és nádlásra nézve. Ezekről egyenkint.

139. §. Irtásföldek.

A telek utáni állományba be nem számitott, vagy eredetileg, s egyedül a jobbágyok élelmére nem szánt minden irtásokat a jobbágyok addig, mig azok urbéri uton vissza nem vétetnek, a földesurral kötött, vagy a törvényes bizonyság s tiszti-ügyvéd közbenjöttével, a kik eziránt tudósitásaikat a vármegye közönségének beadni kötelesek, kötendö szabad egyezés szerint; — ha pedig ez nem eszközöltethetnék, az eddig divatban volt föld- vagy haszonbérfizetés mellett fogják használni, mihelyt pedig azok visszaváltatnak, nyomban az uraság szabad rendelkezése alá jutnak. Hogy pedig az irtások visszaváltása iránt meghatározott szabály legyen: azok, melyek az uraság ellenmondása mellett történtek, a rájok forditott munka megtéritése nélkül az uraság által visszavétethetnek, — azokra nézve pedig, melyek az uraság ellenmondása nélkül, bármely időpontban ekkoráig tétettek, valamint azokra is, melyek iránt vagy a földesurral kötött egyezség szolgál alapul, vagy a melyeken valamely summa pénz törvényesen fekszik, ezennel határoztatik: hogy ez utóbbiak csak a törvényesen rajtok fekvő pénz lefizetése mellett, vagy illetőleg az egyezés tartalma szerint,—az előbbiek pedig, melyek iránt az érintett két eset nem forog fenn, akármikor, mindazonáltal a birói becsü-ár lefizetése mellett vétethessenek vissza. Mely birói becsü-árt ugy kell érteni: hogy mindenkor előrebocsáttatván a reája forditott munka mennyisége s minősége iránti vizsgálat, ez számba vétessék, s ezek mindenesetre urbéri uton vizsgáltassanak meg, és a k. helytartó-tanácsnak, a dolog addigi egész voltában leendő fentartása mellett, terjesztessenek fel.

Hogy a jövendőben teendő irtásokra nézve, melyek földesuri engedelem nélkül teljességgel tiltatnak, egyik vagy másik fél rövidséget ne szenvedjen, ezen földesuri engedelem szükségkép mindenkor irásba foglaltassék, abban a visszaváltáskor megtéritendő munkabér világosan feljegyeztessék, s igy az uraság jegyzőkönyvébe — a mi az adás-vevési szerződések okáért minden uradalomnál, s minden községnél fog tartatni — beiktattassék; az nyilván kijelentetvén: hogy a földesur a jobbágy által irásba foglalt uradalmi engedelem nélkül tett irtásokat, törvényes bizonyság s tiszti ügyész jelenlétében, kik arra felvigyázni kötelesek, hogy sem az urbéri állományokból, sem a jelen törvény kihirdetése idejénél régibb irtásokból valami ez uton el ne szakasztassék, — minden bér megtéritése nélkül visszaveheti; mely summás visszavehetési jog azonban minden irtás esetében, csak az ilyetén irtás használatának kezdetétől számlálandó három esztendeig fog gyakoroltathatni, azok lefolyta után pedig az uradalmi engedelem nélkül tett irtások is egyedül urbéri uton lesznek visszaszerzendők; — ellenben ha a földesur a kiváltás föltételeit irott engedelmébe foglalni elmulasztaná, akkor a kiváltás csak szabad egyezés utján történhessék meg. (1836 : VI. 1. §.)

140. §. Bormérés.

Minden jobbágy-község, melynek t. i. különös birája s esküdtjei vannak, a hely fekvése s kiterjedéséhez képest egy vagy több házakban bort mérethet, akár volt ezelött annak használatában, akár nem; — ha saját szölöhegye van, Szt. Mihály napjától fogva Szt. Györgynapig, ha pedig szölöhegye nincs, Sz. Mihály napjától csak karácsony napjáig. Ha a földesur a korcsmának száma iránt a jobbágyokkal meg nem egyezhetnék, az a szokott urbéri uton fog elhatároztatni, ugy azonban: hogy a bormérés mindig csak magában a helységben, s nem azon kivül, vagy sátor alatt engedtetik meg. — Mindazonáltal azon községek, melyek az urbéri korcsmáltatás ideje alatt tartott kiváltsági országos vásárok alkalmával a borméréat a helységen kivül fekvö gyepen is gyakorlották, ezen használatban jövendöre is megtartatnak.

Szölöhegy név alatt értetnek pedig olyan tájak, melyek az uraság nyilvános megegyezésével szölöveszszökkel beültettettek, és a melyekböl a földesur eddig kilenczedet, vagy e helyett tizedet, vagy hegyvámot, vagy ezzel felérö bért szedett; mert a szölöveszszökkel beültetett egyéb földek, melyek e tekintetek alá nem jönek, nem szölöhegyek, hanem csak kertek sorába számitandók.

A bormérés mindazonáltal nem szorittatik egyedül a határbeli termésre, hanem a fenn meghatározott idö eltöltéig a községeknek máshol szerzett borokat is szabad lesz kimérni. Valamint pedig minden mérés egyes jobbágyoknak teljességgel, úgy a törvényes határidö elmultával a községnek is elfoglalás büntetése, vagy is a csap alatt találtató egész mennyiség elvesztése alatt, ezután is tiltva marad; kivévén azonban a szölöhegyekben szerteszélylyel lakókat, kiknek a bormérés a jobbágyoknak máshol engedett idön kivül is azon megszoritással lészen szabad: hogy csak azoknak számára, kik szölöikben dolgoznak, s csupán a szölömunka ideje alatt (a hol ez eddig szokásban volt) mérhessenek bort; az oly hegyi lakosokra azonban, kik községeket tesznek, szintén ugy, mint a sikon lakó munkásokra, a fentebb irt bormérési mód, ugy mint egyéb községekben változhatatlan szabályul leend. Továbbá nyilván kijelentetik: hogy az ilyetén urbéri bormérés-haszonvétel által sem az uri bormérés joga, s ennek gyakorlása, sem a földesurnak vendégfogadó s korcsma épitése vagy felállitására nézve szorithatatlan szabadsága, de az 1598-ik eszt. 35-ik törvény is legkisebb sérelmet sem fog szenvedhetni, ugy azonban: hogy az eddig szokásban volt ház-sor szerinti bormérés, melynél fogva a földesurak boraik kimérésére szorithatták jobbágyaikat, ezennel eltörlöttnek jelentetik ki; hogy pedig a korcsmáltatási földesuri jog alkalmatos uri telek nem léte miatt ne akadályoztassék, vagy épen el ne enyésztessék, ha a közel lévő gyepen a különben is illető uri jognál fogva, vendégfogadó vagy korcsma állitásra alkalmatos hely ki nem jelöltethetnék, szabad lesz ezentul is a földesurnak, hogy e végre alkalmatos helyet, akár az V-ik törvénycz. 7-ik szakaszában meghatározott csere utján, akár egyezésnél fogva magának szerezhessen.

Egyébiránt bármiféle bor behozatala, akár saját házi szükségekre, akár kereskedés végett, hordókban, antalagokban, akókban vagy más ilynemü mértékekben, melyek az ország külön részeiben különbözőkép neveztetnek ugyan, de mindenütt abroncsok alatt vannak, a jobbágyoknak minden megszoritás, avagy fizetés nélkül szabad leend, — betegeskedés avagy lakodalom esetében kisebb mennyiségben is megengedtetvén a bor bevitele. (1836: VI. 2. §.)

141. §. Pálinkafőzés.

A jobbágyoknak, de csak önmaguknak, megengedtetik, hogy törkölyből, gyümölcsből, borból, borseprőből, és minden földi termesztményekből, egyedül csak a gabona kivételével, (ide nem értvén azon gabona- mennyiséget, mely a kolompér élesztésére megkivántatik) akár saját szükségökre, akár akónkénti kereskedésre pálinkát főzhessenek, aztazonban kimérniök szabad nem lészen; — azon részeiben az országnak mindazonáltal, hol a jobbágyok a pálinkafőzést gabonából is eddig gyakorlották, azok e haszonvétel gyakorlatában továbbá is meghagyatván. — A pálinka-kázánoktól vagy üstöktől mindenki, a ki azokkal él, nem tekintve a kiégetett mennyiséget, 2 forintot fog a uraságnak esztendőnként fizetni. (1836: VI. 2. §.) [1]

142. §. Legelő.

Minthogy a jobbágyoknak, mennyire a helybeli kör nyülállások engedik, elegendő legelőt kell adni, leginkább az ennek megszoritásából s aránytalan használásából eredn szokott panaszok megszüntetése, s egyszersmind a nemzeti ipar előmozditása tekintetéből a jobbágyi legelő a földesurétól, — valahol csak azt a helyzet engedi — ha az a földesur, vagy a közbirtokosok közől egy, vagy végre az urbéri telekkel biró jobbágyoknak nagyobb része kivánja, a megyei közgyülés által rendelendő küldöttség közbenjöttével, törvényszék által megvizsgálandó szabad egyezés mellett, mely iránt utóbb a királyi felségnek a helytartó-tanács utján leendő felügyelési joga fennmarad — vagy ha ezen egyezés nem eszközöltethetnék, urbér uton—, előre bocsáttatván, ha kivántatnék, minden tartozmányok összesitése, elkülönöztetni rendeltetik. De ennek hihasitásában vigyázni kell, hogy a legelői járandóság oly tájon ne adassék ki, mely egyátalában haszonvehetetlen t. i. vagy árviz, vagy homoktorlás, vagy más okok miatt barom- s marhalegeltetésre nem alkalmas.

A legelő elkülönöztetését nemcsak a gyep felosztására, de a megállapitott elvek s mód szerint, ha lehet, más földekre is ki kell terjeszteni; azért is a földesurat saját rétjein, ugarjain, tarlóin, s egyéb majorsági földjein a jobbágyok kirekesztésével, — ellenben az urbériekben egyedül magukat a jobbágyokat fogja a legeltetési gyakorla illetni. Hogy pedig a kizárólag nyert legelő használ minden egyes jobbágy is elkülönözve élhessen, és szorgalma nevelésére földjét külön válva is szabadon használhassa, a rendbeszedés alkalmával, a mennyire eszközölhető, és a gazdálkodás módja javalja, ha a jobbágyság nagyobb része kivánandja, minden egyes jobbágynak egész tartozmánya az illető legelővel együtt egy tagban, vagy ha a helybeli körülmények nem engednék, legalább dülő szerint hasittassék ki.

---

[1] Az 1836: VI. 2. §-ának ezen rendelete akkép világosittatik, hog a jobbágyoknak itt engedett pálinkafőzés a zsellérekre i nyilvánosan értetik; különben pedig az emlitett szakaszho az tétetik, hogy a jobbágyoknak és zselléreknek az általul főzött pálinkát kimérniök, vagy a földesurat a részben illet pénz megadása nélkül pálinkát főzniök, a tiltott borméres szabott elkobzási büntetés terhe alatt szabad nem lészen; — mindenesetre fennmaradván az olyatén kihágások eseteiben a illető földesuraság részére még az is, hogy szenvedett káraira és költségeire nézve is, urbéri uton magának teljes elégtételt szerezhessen. (1840: VII. 2. §.)

Hogy azonban a legelő elkülönözése eseteiben — melyet a legelőnek szük volta nem akadályozhat — a földesuri igazak semmi csorbulást ne szenvedjenek, nyilván kijelentetik: hogy a földesurat a legelő használatától sem az eddigi nemgyakorlat, sem a legelő szüke miatt elzárni nem lehet. Kivétetnek mindazáltal 1-ször azon határok, melyekben a földesur a legelő használásáról vagy az urbér behozatala alkalmával lemondott, vagy későbbi rendbeszedés által abból kirekesztetett, vagy végre szerződések következésében attól önként elállott; 2-or azon határok is, melyekben a földesurnak az urbérin kivül semmi belső vagy külső birtoka nincsen, és a legelő jogával eddig sem élt, egyszersmind a legelő az illető urbéri biróságok itélete szerint oly csekély, hogy a jobbágyság azon vonó marhái részére, melyek az uri szolgálatokra, és urbéri földjeinek mivelésére szükségképen megkivántatnak, sem ad a föld minemüségéhez képest elegendő élelmet.

Mely kivételeken kivül a szük legelő minden egyéb eseteiben, mind a jobbágyságnak kiadandó legelőbeli mennyiségnek, mind a földesurnál megmaradandó résznek a helybeli környülállások szerint leendő meghatározása az illető urbéri biróságok itéletére bizatik. Egyébiránt az ország legnagyobb részén előforduló rendszerinti esetekben egy egész telekre a legelőbeli haszonvételnek legkisebb mennyisége 4, a legnagyobb 22, — ezerkétszáz négyszög ölre számitott holdban, és igy a kisebb állományokhoz képest aránylag, állapittatik meg, oly módon: hogy ezen fentebbi határvonalak között, a jobbágyságnak kiadandó legelőbeli mennyiségnek a jobbágyság szükségeihez és a helybeli környülállásokhoz, a földesuri igazaknak épségben való fenntartása mellett, mérsékelt meghatározása az illető urbéri biróságok itéletére bizatik. Azon határokban pedig, melyek az ország többi részeiben lévő arányon túl tágas és felette bő legelőkkel vannak ellátva, ezekben a fentebb kijelölt környülállásokhoz képest a rendes esetekre határozott legnagyobb illetőségnél nagyobb mennyiség is adathatik urbéri uton; önként értetődvén: hogy a meghatározandó mennyiségek kiadása után fennmaradó legelő minden esetben és mindenütt egyedül a földesurat illeti.

Hogy a legelő kihasitása alkalmával az összehasonlitásra nézve támadható kétségek elmellőztessenek, mind a két katholikus és görög nemegyesült szertartásu plebánusi, ugy a két vallásu lelkipásztori járandóság, akár legyen azoknak fiókegyházok, akár nem, egy egész telki, — az iskolamesteré pedig és helység jegyzőé különkülön fél telki illetőséghez fognak hasonlittatni, s ezen mennyiséggel valóságosan kiadattatni; — kivévén, ha ezeknek valamelyike élelme fejében nagyobb, azaz egy egész telket felülhaladó mennyiséget birna, akkor a legelöt is ehhez kell mérsékelni. Többnyire az urasági tisztek és szolgák iránti gondoskodás a földesur szabad rendelkezésétől függvén, ezeknek szükségéről, midőn a közlegelő elkülönözése valóságosan végrehajtatik, következőleg annak minden uj rendbeszedése alkalmával, csak maga a földesur az ezelőtti közlegelőnek tulajdon számára elkülönözött részéből fog intézkedni a szerint, hogy a tisztek és szolgák marháikat a község legelőjén ezentul soha se tarthassák.

Nyolcz urbéri zselléreknek pedig egy egész telki járandóság fog kiadattatni. [1]

Végre Temes, Torontál és Krassó megyékben, melyekben a legelő illetősége már meg van határozva, az eddigi szokás nemcsak az urbéri s az ugynevezett beneficialis telkeken gyakorlott legelő iránt, de az extrasessionalis vagy industrialis név alatti telkekre nézve is, a mennyire az urbéri táblákba iktatva vannak, továbbá is fenn fog tartatni. (1836 : VI. 3. §.)

---

[1] Ugyanezen VI. tcz. 3. §-a 6. szakaszának rendelete akkép világosittatik, hogy azon egész telki járandóság alatt, mely az emlitett szakaszban nyolcz urbéri zsellérnek kiadatni rendeltetett, egyedül a legelőjárandóság értetik. (1840 : VII. 3. §.)

143. §. Faizás, s egyéb erdei haszonvételek.

Hol a helység határában erdővel bir az uraság, és a jobbágyoknak, ugyszintén a község szolgáinak az urbérek, vagy következő urbéri rendbeszedések, vagy a divatozó szokás szerint engedtetett a tüzi faizás haszonvétele, ott azokat a tüzi faizás továbbá is ingyen illeti; mire nézve — ha ezeránt panasz támadna — az uraság és jobbágyok közt, a megyei közgyülés által rendelendő kiküldöttségnek, mely ezeránt tudósitását beadni köteles lészen, közbenjöttével szabad egyezés lészen kötendő, mely nem eszközöltethetvén, a tüzi faizás tárgya az előbocsátottakhoz képest szokott urbéri uton határoztassék el; — ily ügynek végső elintézéseig a jobbágyok azon haszonvételben, melylyel ekkoráig éltek, megtartatni rendeltetvén.

Azon helyeken pedig, melyeknek határában az uraság erdejében annyi épületfa találtatik, hogy abból az erdei rend sérelme nélkül eladni lehet, s a jobbágyoknak az urbér, vagy következett urbéri rendbeszedések, vagy pedig a divatozó szokás szerint ingyen való épületi faizás engedtetett, a földesur továbbá is az eddig gyakorlatban volt, és ennél nem nagyobb mennyiségben, jobbágytelki vagy urbéri zsellérház s istálló fedelére (ide nem értvén azonban a zsindelt és deszkát) a szükséges fát ingyen adni köteles, egyedül a Hármaskönyv I-ső R. 40-dik czikkelyének rendelete esetében történő elbecsülés alkalmával szabadságában fog állani a földesurnak az, hogy a jobbágyainak ingyen szolgáltatott épületi fák árát a becsár átalános summájából levonhassa.

Mind a két katholikus és görög nemegyesült szertartásu, ugy a két vallásu lelkipásztorokra és iskolamesterekre nézve, egyedül azon helyekben, hol a faizás azelőtti állandó szokásnál vagy nyilvános egyezésnél fogva eddig azokat ingyen illette, ezen szokás, vagy egyezés jövendőre is maga épségében fennmarad.

A makkoltatás a jobbágyoknak az uradalmi erdőben, de csak abban, mely lakhelyök határában fekszik, 6 krajczárral olcsóbban, mint más idegennek, azonban csupán tulajdon szükségökre, és nem kereskedés végett, engedtetik meg. Temes, Torontál, Krassó vármegyékben pedig a

makkoltatás a jobbágyoknak ugyanazon urodalomnak, mely
hez tartoznak, ha szintén határkivüli erdeiben is, (külö
uraság jobbágyai, és olyanok, kiknek határában makko
erdő van, ide nem értetvén) az eddig szokásban vol
bér mellett, mely egy nagyobb darabtól csak 6, a kisebb
től pedig 3 krajczárban határoztatott meg, egyedül tula
don, nem pedig más helyről hajtott, vagy kereskedés véget
vett sertéseikre nézve aszerint lészen szabad, hogy a be
fogadandó sertések a makk-mennyiséggel legalább háro
hónapig érjék be; — azon esetben pedig, ha a makk a
uraság által befogadott idegen sertések száma miatt 8 h
napoknak lefolyta előtt elfogyna, a jobbágynak innen k
vetkezett kára térittessék meg. Végre Posega, Verőcze
Szerém vármegyékben a makkoltatás ekkoráig divatozot
urbéri rendelet szerint, oly móddal fogja illetni a jobb
gyot szintén tulajdon szüksége, nem pedig kereskedés véget
szerzett sertéseire nézve, hogy hol a makkmennyiség leg
alább 8 hetekre elegendő, egy nagyobb sertéstől 12,
középszerütől pedig 9, a kisebbtől végre 6 krajczárok fize
tessenek bér fejében a földesurnak; minden alattomba
behajtott darabtól ezentúl is kettős taksafizetés állapitta
ván meg.

Ezeken kivül a jobbágyokat semmi egyéb kedvez
vagy haszon a határuk körében fekvő uradalmi erdőkb
nem fogja illetni, annál kevésbbé követelhetnek azok val
mit a határukon kivüli erdőkben, ha csak a faizás haszo
vétele a jobbágyoknak ily határkivüli erdőkben az urb
behozatalakor, vagy későbbi rendbeszedés, vagy eddi
gyakorlat szerint nem engedtetett; mert ez esetben a kij
lölt határkivüli erdőkben a jobbágyságot a tüzi faizás, s
ezen §. 2-ik részében foglalt rendeléshez képest az épüle
faizás továbbá is fogja illetni; — egyébiránt pedig a fö
desur határbeli erdeiből sem kézi müvekre, sem pálin
égetésre vagy éppen a kereskedésre jobbágyainak fát ad
nem lészen köteles; ugy a makkoltatás vagy gubacsszed
joga is az uraságnak szabad és szorithatatlan rendelkez
sétől fog függni; ellenben (a gesztenyét, diót és más nem
gyümölcsöket kivévén) minden egyéb erdei vad gyüm
csöknek szedése a jobbágyoknak szabad lészen.

Ha mindazáltal az erdők valamely helyekben szánt föld vagy rét helyett adatván, a jobbágytelki állománynak részét tennék, azokkal jövendőre a jobbágyok szintugy, mint egyéb urbéri javaikkal szabadon és megszoritás nélkül fognak élni; a hol pedig az állományon felül akár a községnek, akár egyes jobbágyoknak külön telkek után lennének kivágva, mint az épületi, ugy a tüzi faizás, nemkülönben a makkoltatás és gubacs szedése is a jobbágyokat fogja illetni (fenntartatván mindezekre nézve az uraság használata is, a mennyire annak gyakorlatában lenne, ugy fenntartatván mindenkor az erdővágás módjának és rendének elhatározása iránt az uraság tehetősége és fő felvigyázási joga,) sőt ha az érintett erdők oly állapotban volnának, hogy megtartatván az erdei rend, a jobbágyok tüzi s épületi faizás szükségén felül, még kereskedésre is szolgálhatnának, ez a jobbágyoknak megengedtetik, s e végre mindenkor az uraság rendező felügyelése alatt vágandó fák, még pedig ha az erdő összevéve az egész községet illeti, a község által meghatározandó, s ugyancsak nekie jutandó aránylagi taksafizetés mellett, ha pedig az erdő a lakosok közt személyenkint van kiosztva, a helybeli telkes jobbágyoknak önkereskedés-üzésre fizetés nélkül adattassanak ki. (1836 : VI. 4. §.)

144. §. Nádlás.

Mely határban nádas van, és hol a nádlási haszonvétel az urbér behozatalakor vagy későbbi rendbeszedés által a községnek és község szolgáinak megengedtetett, vagy ezek az eddigi gyakorlatnál fogva annak használatában voltak, ott azon nádlási haszonvétel az eddigi használat rendje szerint ezentúl is azokat fogja illetni; mely helyekben pedig kiszárittatván a nádas, annak haszonvétele elenyészett, azokban a jobbágyok a megszünt haszonnal együtt járó 40 kéve nádi tartozás megszüntetésén felül, semmi egyéb kárpótlást az uradalmon nem követelhetnek, kivévén azon helyeket, hol a nádasnak bizonyos része, ha szintén 40 kéve nád adózás mellett is, a községnek vagy egyes jobbágyoknak külön-külön telkek után, urbéri állományaikon felül, s kirekesztő használatukra akár az urbér, akár az uradalom által lenne kijelölve, — mert az ily nádas

kiszáritott földjeit a jobbágyoknak ezentúli használatá
kell átengedni, a jobbágyok pedig a 40 kéve nád edd
divatban volt tartozásnak természetben, vagy ha eziráı
a kölcsönös egyezés nem eszközölhető, a törvényhatósá
által a helybeli körülményekhez képest meghatározanc
annyitérőnek megadására ezentúl is fognak köteleztetı
(1836 : VI. 5. §.)

145. §. Húsmérés.

Ha az uraság, kinek igazaihoz számittatik a mészá
széki jog, a lakosoknak szükségére elegendő húst ne
vágatna, akkor a jobbágyoknak a különben tilalmazo
húsmérés, — az uraságnál aziránt előre teendő jelent
után — megengedtetik, valamint akkor is, ha a különb
egészséges marhájok valamely véletlen eset által tovább
megtartásra alkalmatlanná tétetett volna, szabad lész
nékiek az olyatén marhát kimérni, vagy azt a mészár
által kiméretteṫni. (1836 : VI. 6. §.)

146. §. A termesztmények szabad eladása.

Valamint a jobbágy bármiféle termesztményein
(egyedül azokat kivévén, miknek árulásától különös tö
vény által van eltiltva) akár kisebb, akár nagyobb mé
tékben s mennyiségben lehető eladását ezentúl is mind
taksafizetés nélkül teljes szabadsággal gyakorolhatja, u
a bolt és az ettől kivánható haszonbér-megvehetés joga
földesur igazai közé tartozik; hogy azonban e haszonb
önkényes megvételéből a nemzeti szorgalomra és ker
kedésre kár ne következzék, nyilván kijelentetik: ho
minden jobbágy különbség nélkül az alább meghatároz
illető bér lefizetése mellett, mind telki, mind zselléri
letősége helyén boltot nyithat, azt akár tulajdon portéku
nak eladására használhatja, söt haszonbérbe is kiadha
akárkinek, kivévén azon egy esetet, midön a bolt a hel
ségben lakossággal nem biró idegennek adatnék bérl
mivel ilyen esetben a bérbe kivenni akarót helyes és ny
mos okokból, s kivált ha súlyos, és a községre nézve
szedelmes kihágásokról megjegyzett személy volna, a b

kibérlésétől a földesur szabadon eltilthatja. Minden egyéb esetekben az illető bér lefizetése után a földesur által, akár a boltnyithatásban, akár annak kibérlésében, vagy bérbevevésében megakadályozott fél az alispán által, a földesurnak meghallgatása után, a helytelen akadályozás esetében a boltnyithatás vagy bérlés használatába be fog helyeztetni, mely behelyeztetést, ha a földesur nem engedné, az alispán segéd birótársaival, ha a szükség ugy hozná magával, hatalomkarral is, de a melyet mindig a közgyülésben kell megitélni, s elhatározni, az akadályozás által közvetlen okozott, s a felek voltaképi meghallgatása után kitudandó költségek és magából a megtagadásból eredett károk megtéritésével, rövid uton végre fogja hajtani, a szünő nyereség és a következhető kár, mint a törvény rendes utjára tartozó ide nem értetődvén; — a meg nem elégedett félre nézve az urbéri ut fennmarad. Egyébiránt mind a boltnyithatás, mind annak haszonbérbe adásának használatával élni akaró jobbágy, földesurának a boltokra nézve megállapított három osztályzathoz képest, a következendő bért fogja fizetni, jelesen:

Az 1-ső rendü boltoktól, olyanoktól t. i., melyekben jelesb középszerü posztók, nemkülönben selyem, s a gyárakból s lerakóhelyekből első kézből, t. i. bevásárlott egyéb nemesebb portékák tétetnek ki az eladásra, s honnan az ily portékák a házaló kereskedőknek szoktak eladatni, — évenkint 20 frtot.

A 2ik rendü boltoktól, melyek csekélyebb értékü portékákkal vannak felkészitve, és az országos uton kivül esnek, hol t. i. ritkább az eladhatási alkalmatosság, a boltnak birtokosa pedig az 1-ső rendü kereskedőkhöz nem hasonlíttathatik ugyan, de a vásárokra eljár, — évenkint 15 forintot.

A 3-ik rendü, vagyis a falukon lévő boltoktól, melyeknek birtokosai vásárokra járnak ugyan, de selyem vagy más nevezetesebb portékákkal nagyobb mennyiségben nem kereskednek, és portékáikat is a vidéki kereskedőktől szokták beszerezni, — évenkint 10 frtot.

Azok, kik nyitott bolt nélkül házról házra üzik a kereskedést, ezentúl minden taksafizetéstől mentek lesznek.

Végre ezen 7-ik §-ban megállapitott rendszabály az oly községek lakosaira is kiterjesztetik, melyekben a boltbeli jogot maguk a községek gyakorolják, önként értetődvén: hogy ahol eddig a boltnyithatásért a fölebb megállapitott takságnál kisebb, vagy épen semmi bér nem fizettetett, ott ezen szokás tovább is fenn fog tartatni. (1836: VI. 7. §.) [1].

147. §. A jobbágyi haszonvételek további korlátozása.

Az elöszámlált urbéri haszonvételeken felül a jobbágyok sem a vadászat, halászat s madarászat jogait elfoglalási büntetés alatt, sem kiváltság nélkül a vásár, piacz, vám és révbéli jogokat nem gyakorolhatják, — Temes, Torontál és Krassó vármegyékben mindazonáltal azon eddig ott fenállott urbéri rendelet továbbá is meg fog tartatni, mely szerint némely községeknek az okvetetlenül szükséges nádlás fejében nékiek általadott tavakban gyakorolható halászhatás is megengedtetik; ha pedig valamely jobbágy földesuri engedménynyel bármely nemü malom vagy más királyi adományból származott uri jognak lenne birtokában, azt az uraság urbéri uton, — a dolog addigi egész voltában leendő fenntartása mellett, a tett épületeknek, és minden javitásoknak törvényes uton eszközlendő igazságos megbecsülése, és a törvényesen rajta fekvő pénzeknek megtéritése mellett, visszaveheti; Posega, Veröcze és Szerém vármegyékben azonban az ottan divatban volt malom-taksák azalatt nem emeltethetnek fel, melyek a földesurnak esztendőnként fizetendő malombér fejében, jelesen a kanalos malomra nézve 1 forintra, más közönséges folyóvizi malom minden kerekétől 2 forintra, végre a Duna-, vagy Drávai malomtól 8 forintokra voltak határozva; de ha valamely tárgyra nézve különös kiváltságok avagy kötések mutattatnának elő, ezeknek foglalatja fog megtartatni. Mindazáltal a királyi adományból származott uri haszonvételek vagy a földet egyébkint érdeklő jogok, ha s mennyire ezekre nézve a jobbágyok sajátsági joggal előállanak, s ezen állitásukat a mostani valóságos használat támogatja, az illető törvényszék előtt inditandó törvény utján enyésztethetnek el. (1836 : VI. 8. §.) A jobbágyok a határon kivüli haszonvételekre semmi követelést nem tehetnek, kivévén, ha akár az urbér behozatalakor, akár az urbéri rendbeszedés alkalmával nékiek egyszersmind határkivüli haszonvételek és telki állományok kijelöltettek, és az urbéri könyvbe beiktattattak, vagy pedig ha azok különben is mostani gyakorlatban, az uraság ellenzése nélkül, lennének. (9. §.)

---

[1] Ugyanezen VI. tcz. 7. §-a 1-ső szakaszának kezdő sorai ekkép igazíttatnak, s részint bővittetnek:

Valamint a jobbágy bármiféle termesztményeknek és saját készitményeinek (egyedül azokat kivévén, miknek árulásától különös törvény által van eltiltva) akár kisebb, akár nagyobb mértékben s mennyiségben lehető eladását ezentúl is minden taxafizetés nélkül, teljes szabadsággal gyakorolhatja; ugy a bolt és az ettől kivánható haszonbér megvehetési joga a földesur igazai közé tartozik; különben pedig a jobbágyok mind ott, hol földesurok engedelmével boltot nyitottak, s az attól járó taxát fizetik, és a só azon boltbani árulásának eddig gyakorlatában voltak, mind pedig oly helyeken is, hol a lakosok boltnyitás és valamely taxafizetés nélkül a sóvali kereskedésnek gyakorlatában vannak: ezen gyakorlatban továbbá is meghagyatnak. (1840: VII. 4. §.)

148. §. Jobbágyi tartozások.

A jobbágy által müvelt föld tulajdona a földesurat illette, a haszonvételekért tehát minden jobbágy, bizonyos adózások és szolgálatok teljesitésére köteleztetett. A jobbágyi tartozások pénzfizetésben, termesztmények kiszolgáltatásában és munkálatok teljesitésében állottak, melyekről a régiebb gyakorlathoz képest az 1836 : VII. tcz. intézkedett.

149. §. Füstpénz.

Minden jobbágy vagy urbéri zsellér, ki tulajdon külön házzal bir, esztendei bér fejében egy forintot, melynek egy felét Szt-György, a másikat pedig Szt-Mihály napján letenni köteles, fizetni fog földesurának. Mindazonáltal az országnak azon részeiben, hol ezen adózás a belső helyekre szorittatott, vagy hol arra nézve a fenn határozottnál könnyebb bér divatozott, az e részben fenálló szokás, valamint Posega, Verőcze és Szerém vármegyékben is azon eddig megtartott rendelet ereje továbbá is fenn fog maradni, mely szerént a házas zsellér ottan az esztendei forintnak fennjelölt határnapokon leendő fizetésére szintén köteleztetvén, a földdel biró jobbágy egy egész telektől esztendőnként 3 forintokat, s ehhez aránylag a fél és negyed telektől ezen summa fele — vagy illetőleg negyed részét ugyancsak a fentebbi határnapokon fizetni tartozik az uraság földi jogaiért. (1836 : VII. 1. §.)

150. §. Kilenczed.

Kivévén a belső telki illetőséget s a telekhez tartozó réteket, minden egyéb föld terméséből köteles a jobbágy földesurának kilenczedet természetben adni, ha csak ennek annyit érőben megváltása eddig nem divatozott, vagy éppen azon adózás aluli teljes felmentés ki nem köttetett avagy szokásban nem volt.

A hol eddig a jobbágyi földektől heted, vagy nyolczad, tizedi adózás nélkül divatozott, az továbbra is megállapittatik; de a hol a heted vagy nyolczad a tizeddel együtt szokott adatni, egyedül az állományhoz tartozó földekre nézve azon heted vagy nyolczad helyett ennekutánna kilenczed fogja a földesurat illetni.

Végre, hol a föld terméséből nem ugyan az egyházi rend jogaihoz tartozó, hanem a földesuri joggal járó tized név alatti tartozás van divatban, ott ezen tized egészen a kilenczed megvétele iránt megállapitott elvekhez alkalmaztassék; egyébiránt mindenütt, ha csak egyezés nem köttetett, az eddigleni szokás, és jelesen Temes, Torontál és Krassó vármegyékben is az ugynevezett industrialis vagy extrasessionalis telkekre nézve, melyeknek minden holdjától 30 krajczár industrialis név alatti taksa évenkint fizettetik, nemkülönben a kerti gyümölcs, káposzta és tizedadás alá eddig nem tartozott egyéb termékekre nézve, jövendőre is fenn fog tartatni.

Ezen adózások megvételére nézve pedig — a hol csak lehet — a kilenczed fejében akár tiszta szemül, akár szemül és szalmában kötendő bizonyos mennyiség felől, vagy más valamely módon (egyedül a jobbágytelki állományoknak részét tevő földeknek természetben való kihasitása feltétele világos kivételével) a földesurak és jobbágyok közt, egy vagy több esztendőkre szabad egyezések tétessenek; — mely hasznos intézet előmozditása egyszersmind a törvényhatóságoknak kötelességökben fog állani.

A len és kender iránti eddigi szokás, — mely szerint vagy kilenczed természetben, vagy minden egész telkes jobbágytól az uraság kenderéből vagy lenéből hat font és igy a kisebb állományt birótól ehhez arányzott mennyiségü fonás kivántathatik, továbbá is oly világos hozzátétellel erősittetik meg: hogy a mely helyeken eddig a fonásbeli szolgálat volt szokásban, a jobbágyok szabad választására hagyattatik fel, hogy tovább is fonásbeli szolgálatot tenni, vagy a helyett az urbéri kenderföldektől a kilenczedet állandóul természetben kiadni inkább kivánják-e? ott, a hol kender és len urbéri földekben nem termesztetik, fonástétel nem kivántathatván. Mindazonáltal Temes, Torontál és Krassó, nemkülönben Posega, Verőcze és Szerém vármegyékben eddig sem lévén helye a fonatásnak, az utóbbi 3 megyékben sem a lenből s kenderből, sem más ugynevezett kisebb tized alá tartozó növényekből, akár ezek kertekben, akár más urbéri tartozás alá vetett földekben termesztettek, ugyszintén a szilvából is tized nem vétethetik.

A telek utáni föld fentebb emlitett természetéből következik: hogy a rétbeli illetőség pótlására adott szántóföldekből nem jár kilenczed, valamint a legelőből sem, ha ez már el lenne különözve, és a jobbágyok közt fejenkint felosztva általok miveltetnék, — ellenben a szántóföldek kiegészitésére adott rétekből, habár fel nem szántatnak is, de kaszálóképp használtatnak, a kilenczed ki fog szolgáltatni; ugyanazért azon telki szántóföldből, melyet a jobbágy az uraság jóváhagyásával kertté vagy szőlővé változtatott át, tekintetbe vétetvén a bévetendő mag neme, és a rendszerinti termés, ha kivántatnék, megyei tisztviselőség által eszközlendő egybehasonlitás szerint a kilenczed, vagy e helyett a divatban lévő tized, vagy heted, avagy nyolczad, a hol t. i. ilyetén adózás tized nélkül szokásban van, szolgáltassék ki; söt ha ezen adózás tüstént meg nem adathatnék, a következő esztendőben is pótoltassék ki; ugy viszont, ha a jobbágy a rendes nyomások (calcaturae) bevetésének elmulasztása nélkül az ugart vagy olyas szántóföldet, melyből a kilenczed azon esztendőre már kiadatott, hol a legeltetés tekintete, és a föld neme második vetést enged, folyvást ismét bevetné, s abból még azon esztendőben termést nyerne, akkor ugarból, vagy az ily második termésből semmit sem tartozik adni.

A' kilenczed vagy a környülálláshoz képest a helyett szokásban lévő heted-, nyolczad- vagy tized-szedetés, s behordatására nézve az 1802-ki 7-ik törvény cz. rendelete ugy változtatik meg: hogy mihelyt a jobbágyok akár az egész határban, akár ennek valamely részében vagy dülőjében az aratást elvégzik, ha a község elöljárói jelentést teendenek az uraságnál, ez a jelentéstől számlálandó 3 nap alatt (a közbejövő ünnepnapok kizárattatván) minden további halasztás nélkül tartozzék minden termés neméből járó kilenczedet, vagy illetőleg a tartozási mennyiséget akár az egész határban, akár valamely már learatott dülőben is kivenni; mit ha az emlitett határidő alatt elmulasztana, szabad lesz a jobbágyoknak, az uraság illető részét a földön hagyván, a többi termést elhordani, s az uraság az ott hagyott részszel, melyet a jobbágy többé ingyen behordani nem köteles — minden utóbbi nyomozás és követelés nélkül megelégedni tartozik. Azonban a kilenczedet, vagy az e helyett járandó illetőséget, kivévén a most emlitett esetet, a jobbágyok urbéri kötelességökön felül ingyen tartoznak behordani, de csak a helybeli határon belől. (2. §.) [1]

151. §. Hegyvám.

Az asszuszőlőt és az ebből csepegő nedvet (essentia) kivévén, a bortermésből szintén kilenczed vagy hegyvám illeti a földesurat, a mint t. i. eddig szokásban volt; mely szokás és a törvényes mérték megtartása iránt az 1715: 97-ik és 1802: 7-ik törvényczikkelyek [1]) ezentúl is teljes erejökben maradnak. Posega, Verőcze és Szerém megyékben azonban a telki állományba be nem számitott szölöktől pintek adatnak, oly móddal, hogy minden akó mustból csak egy pint, azaz két pozsonyi itcze illeti a földesurat.

---

[1] Az 1836 : VII. tcz. 2. §-a 5. szakaszának rendelete akkép világosittatik, hogy ha a jobbágy, azon 5. szakasz engedelménél fogva a kender — s len földektől a fonásbeli szolgálatot kivánná tenni, akkor ezen szolgálat egyedül azon földekre értetik, melyek vagy az urbéri tabellában, mint olyanok, kijelölve vannak, vagy az eddigi szokás szerint azon fonásbeli szolgálattal voltak terhelve; magától értetvén, hogy az urbéri több földekben vetett bármely termesztményekből a kilenczed az emlitett VII. tcz. rendelete szerint járulandó a földesur részére. (1840 : VII. 5. §.)

Hogy pedig ezen úrijog gyakorlata sérelmet ne szenvedjen, a kilenczed vagy tized alatti szölökben termett szölöfürtöknek eladása a földesur engedelme nélkül tilalmaztatik, — megengedtetvén azonban azoknak tulajdon szükségre leendö használhatása.

A szüretelés idejét mindenkor ugyan az uraság határozza meg, de ez ennek kijelölésében arra figyelmezzen, hogy a szölömivelök ne károsodjanak, — miről elöre gondoskodni a vármegyék kötelesek; azon megyék pedig, melyek eddig a szüret idejét közvetlenül szokták kijelölni, ezen gyakorlatban jövendöre is meghagyatnak.

A bor-kilenczed vagy hegyvám beszedésére és behordására nézve pedig az 1802: 7-ik és 1807: 3-ik törvényczikkelyek [2]) fognak megtartatni, ugy azonban, hogy az illető járandóságot csak a helybeli határon belöl tartozzanak behordani a szölö-gazdák, — hacsak az iránt szerződés vagy egyezés által más rendelkzése nem történt; fennmaradván a hegyaljára nézve az 1827. 31-ik törvényczikkely rendelete. [1]

---

[1]) Az 1715 : 97. tcz. meghagyja, hogy a földesurak a hegyvámot, a szőlőtermelők kárával, s eltérőleg a régi szokástól, különbeni erőszakosság vétsége s büntetése alatt, felebb ne emelhessék, s hogy a hegyvámra nézve az 1655 : 31. tczben megmegállapitott pozsonyi mértékhez, s husz évi háboritlan gyakorlathoz alkalmazkodjanak. Az 1802 : 7. tcz. a megyét felhatalmazta arra, mikép azon időt, mely alatt a földesur a hegyvámot átvenni tartozik, a földesurak meghallgatása mellett megállapithassa. Minden földesurnak mellőzhetlen kötelessége volt a kilenczedet, mustban, vagy szőlőfürtökben, ezen határidő lejártáig kivenni.

[2]) Az 1807 : 3. tcz. szerint a szőlőtermelők nem köteleztethettek arra, hogy a kilenczed beszedése végett, összes termésöket a földesur helyiségéhez szállitsák, hanem a földesurnak állt tisztében, megbizottjait a szőlőkbe kiküldeni, s a kilenczed mennyiségét a hely szinén megállapittatni, — melyet aztán a jobbágyok a földesurhoz, beszállitani tartoztak.

Ha hegyvám alatt lévő szőlő-hegyekben valamely esztendőben semmi bor sem teremne, az emlitett járandóság hiányát a jobbágyok, s bortermesztők következő esztendei termésből tartoznak kipótolni. Az ugynevezett szőlő-lábaktól járó adózás iránt, a fenálló szokás tartassék meg. (1836: VII. 3. §.)

152. §. A kilenczed további korlátozása.

A méhrajoktól, bárányoktól és gödéktől, ugy szinté apró majorságban, és tojásokban egyes jobbágyok által valamint borjukban is több jobbágyok által összesen tet eddigi adózások, ugy nem különben a vaj kiszolgáltatás is, jövendőre megszüntetnek. (1836: VII. 4. §.)

153. §. Uri szolgálatok.

Mi a szolgálatokat, vagyis uri munkákat illeti: Ma gyar- és Horvátországban (Temes, Torontál és Krass vármegyéket kivévén) minden egész helyes jobbág hetenkint egy, és igy egész esztendőn által 52 nap igás, vagy, ha a földesur akarja, egy igás helyett két na gyalog munkát szolgálni köteleztetik, — a nagyob vagy kisebb állománynyal biró jobbágy ezen mértékhe aránylag teendő munkával tartozván. A házas zsellére esztendőnkint 18, a házatlan zsellérek pedig 12 napi ké munkára kötelesek. -- Posega, Verőcze és Szerém várm gyékben pedig azon szokás továbbá is fenn fog tartatn mely szerint egy egész helyes jobbágy esztendőnkint 2 napot két marhával, és igy aránylag a fél — vagy negye telket biróe zen munkamennyiség fele vagy — negyedrész kiszolgálni, és ha a jobbágynak marhája nincsen, vagy földesur kézi munkát kiván, egy két marhával teendő na munkát két gyalog napszámmal megváltani köteles; a többi 28 igás, vagy 56 kézi és nem több munkák ugy lévén egyedül megvehetők, hogy egy két marhás munkáért 24 krajczár, egy gyalog napszámért pedig 12 krajczár fizettessék a jobbágynak; végre a házas zsellér esztendőnkint 12, — a házatlan pedig 10 napi kézi munkával fog tartozni. Temes, Torontál és Krassó vármegyékben e következő, eddig ottan divatban volt uri munkák rende tartatik meg: [1])

---

[1] Az 1827: 31. tczben országos bizottmány küldetett ki a heg aljai bortermelés megtekintésére, azon meghagyással: ho annak felvirágoztatása és a kereskedés élénkitése iránt következő országgyülésnek kidolgozott tervet mutasson be, mi azonban meg nem történt.

Telekkel biró jobbágy.	Osztályzat.	Járandóság	Természetben leszolgálandó	Készpénzben megváltható	Tesznek.	
		kézi napszámok.			ft.	kr.
Egész telkes.	Az 1-ső osztályban	104	45½	58½	9	45
	A 2-dik „	78	35½	42½	7	5
	A 3-dik „	62½	29½	33	5	30
Fél telkes.	Az 1-ső osztályban	58	27	31	5	10
	A 2-dik „	43½	21	22	3	45
	A 3-dik „	35	17	18	3	—
Fertály telkes.	Az 1-ső osztályban	34	18	16	2	40
	A 2-dik „	25½	14	11½	1	55
	A 3-dik „	20½	11½	9	1	30
Nyolczad telkes.	Az 1-ső osztályban	21½	21½	—	—	—
	A 2-dik „	16	16	—	—	—
	A 3-dik „	13	13	—	—	—
Házas zsellér		8	8	—	—	—
Házatlan zsellér . . .		6	—	6	1	—

---

[1]) Ugyanezen VII. tcz. 5. §-sa 1. szakaszának rendelete akkép világosittatik, hogy ott, hol egy egész házhelyes jobbágy esztendőn át 52. napi igás, vagy ha a földesur akarja, egy napi munka helyett két napi gyalog munkát szolgálni köteleztetik: ezen mértékhez aránylag tartoznak a fél-, negyed- vagy nyolczadrész telkeket használó jobbágyok a törvényben kijelölt móddal, napfelköltétől fogva napnyugatig dolgozva, az igás vagy galog napi munkákat földesuraiknak megtenni. (1840: VII. 6. §.)

Ezen munkák pedig alkalmatos dolgosokkal, eszközökkel s marhákkal oly módon fognak véghez vitetni: hogy a' szántásra használandó marha számára nézve továbbá is fenntartatván az eddigi gyakorlat, egyéb igás munkáknál csupán két vonó marhát szabad legyen kivánni. Ha pedig a földesur ebbeli munkákat akár saját hasznára, akár más kibérlett jószágainak mivelésére nem fordithatja, s netalán másnak különösen haszonbérbe adni akarná, akkor szabad választására bizatik a jobbágyoknak: vallljon a kijölelendő uri munkát annak, kinek bérbe adatott, végezni, – vagy pedig egy napi igás munkát 20 kral, a gyalog munkát pedig 10 krral számitva, a földesurtól megváltani akarják-e? Mely esetben mind a földesurak ilyetén bérbeadási szándékok iránt jobbágyaikat 30 nappal előbb, mind ezek a megváltás elfogadásáról földesurokat ugyan azon időközben, az illető szolgabiró által tudósitani tartoznak; magában értetődvén, hogy ezen megváltás jóvoltával a jobbágyok egyenkint is élhetnek.

Továbbá ezen uri munkára nézve, (melyekben különben a nyugalom, etetés és itatás ideje kiszabásában a helybeli bevett szokás fog fenntartatni) a jövés s hazamenésnek tekintetbe vétele és betudása iránt határoztatik: hogy ha az uri munkák a helybeli határon szolgáltatnak le, ezeket az esztendő különböző részére való tekintet nélkül, napfelkeltétől fogva napnyugatig kell folytatni, ugy mindazonáltal, hogy az etetés s itatásnak fentebbi módon meghatározott idején felül a jövés és hazamenés is a jobbágy munkájába számittassék be; ha pedig a munkások más, egy, vagy legfeljebb másodfél órányi messzeségnél távolabb nem fekvő helyről rendeltetnek dologra, azok November, Deczember, Január és Február hónapokban hazulról oly móddal tartoznak megindulni, hogy a nap felkeltével a kiszabott munka helyén megjelenjenek, a honnan napnyugattal haza bocsáttassanak; ellenben a többi hónapokban napfelkeltétől napnyugatig teendő jobbágyi munkák a jövet s hazameneteli betudással értetődnek; Temes, Torontál és Krassó vármegyékben ezen beszámitásnak a távolság vagy esztendei időszakasz minden különbsége nélkül helye lévén. Azon esetben továbbá, ha a munkások másodfél órányinál nagyobb távolságra rendeltetnek ki, urdolgára, a jövésre és hazamenetelre forditott egész időt munkájokba kell számítani. Hogyha az uri munka a közbejött eső, vagy más akadály miatt nem folytathatnék, a napnak csak azon délelötti vagy délutáni része, mely munkában töltetett ugyan, de a közbejött akadály által félbeszakasztatott, a jövetellel és hazamenetellel együtt számittatik be az uri munkába, — ha pedig semmit sem dolgozott, hanem parancsolatnál fogvajött csak, és tért vissza a jobbágy, csupán a jövet és menet fog munka fejében elfogadtatni. Egyébiránt az etetés és itatás ideje, vagy pedig a jövés és hazamenés beszámitása iránt a földesur és jobbágyok közt támadó kérdések a helybeli körnvülállásokhoz és a helyek távolságához képest, — melyeket különben is mindenütt közhatóság által szükség elhatározni, — az illető megyék által eligazitandók, avagy megitélendők; a meg nem elégedett félnek az urbéri ut szabad maradván.

Hogy pedig a földesurak a jobbágyok munkájának czélirányos hasznát vehessék, arra kelletvén figyelmezni minden rendü uri munkák megvételére nézve, hogy legalább egy negyed része az esztendei járandóságnak, a hat téli hónapra hagyassék, szabad lesz a földesurnak sürgetős munka idején — kivévén egyedül a szántást — a telki állomány aránya szerint járó munkát minden héten, mig az t. i. tartand, kettöztetni, ugy mindazonáltal, hogy az ilyetén munkák is az esztendei járandóságba betudassanak; házas és házatlan zsellérek azonban a munkák ily kettöztetésére nem szorittathatnak, — Temes, Torontál és Krassó vármegyékben pedig eddigi szokás szerint a következő hét jövendőre is szabad marad a telkes jobbágynak. Hasonló beszámitás mellett megendedtetik az is, hogy a távolabb helyről rendelendő jobbágyok (kiket ezen ut és munka felől, hogy arra készülhessenek, jó eleve értesíteni kelletik) a jövés és hazamenés betudásával számitott négy napig folyvást szorittathassanak akár kézi, akár igás urimunkának tételére, de az ily munkák egy hónap alatt rendszerint csak egyszer, sürgetőbb mezei munka idején pedig kétszer kivántathassanak meg, ugy azonban: hogy egy hét mindenkor szabad maradván az uri munkától, a másik hét a földesur dolgára fordittassék, mely esetben köteleztetik a földesur, nyáron a marhák elegendő legelőjéről, télen pedig mind magának a jobbágynak, mind marháinak szükséges és alkalmas elhelyezéséről gondoskodni.

Valamint azonban a földesurnak sem a jobbágyok által ur dolgára állitott marhákat ne talán munkája siettetése végett több felé osztani, sem a jobbágyot általános, és végre oly urimunkára, melylyel a földesuri jóváhagyás, vagy legalább elnézés mellett esztendei illetősége fejében adós maradott, ezentul szorítani nem szabad: ugy viszont, ha az ily tartozás a jobbágy nyakasságából vagy restségéből származnék, joga lesz a földesurnak, az ilyetén késedelmes vagy makacs, kivált sürgető dolog idejében földesurának könnyen nagy kárt okozható jobbágy költségére az elmulasztott, és a vonakodó jobbágy által pótlólag végzendő munkán kivül mást fogadni. Egyébiránt ezeknek többszöri ismétlése eseteiben a IV-dik törvény 12-ik §-sa c) alatti értelme szerint a jobbágy törvényes elmozditásának leend helye. (5. §.) ¹)

---

¹) Ugyanezen VII. tcz. 5. §-sa 5. szakaszának rendelete következőleg bővittetik:

A földesuri munkának teljesitését makacsságból elmulasztó jobbágy azonkivül, hogy az elmulasztott munkát pótlólag végeznie kelletik, — esetről esetre minden egy-egy gyalognapi munka elmulasztásaért folyó ezüst pénzben egy-, minden igás napi munkának hasonló elmulasztásaért pedig két forinttal büntettessék; a dologbani eljárásra nézve közönséges szabályul azon mód állapittatván meg, hogy a földesur vagy megbizottja, ki e részben rendes jegyzőkönyvet tartani és folytatni köteleztetik, az oly makacssági vád alá eső jobbágyot maga elé állitva, őt a helybeli két elöljárók vagy legalább semmi kifogás alá nem eshető két tanunak mindenkori jelenlétében voltakép hallgassa ki, s ha mentségét és lehető próbáit, melyeknek előadhatása soha ki nem zárathatik, elégteleneknek találandja, az elmarasztaló itéletet reá ugyan mondja ki, s azt szintén a helybeli elöljárók, vagy két más tanu jelenlétében rögtön hajtsa is végre; az eljárás módjáról szóló jegyzőkönyvi kivonatot és itéletet azonban a megbüntetett jobbágynak, ha ugy hivánná — egész kiterjedésében, s ön — vagy megbizottja aláirásával meghitelesitve, mindenkor és ingyen adja ki.

154. §. Vadászati szolgálat.

A vadak akármely nemei által okoztatni szokott károknak meggátlására nézve, kötelesek a jobbágyok (kivévén Temes, Torontál és Krassó vármegyéket hol ezen tartozásnak jövőre sem lészen helye) minden telektől, s ehhez aránylag, nem különben nyolcz zsellért egy telekkel egybehasonlitva, ezeknek részéről is egy személyt urbéri munkáikon felül, a jövetel és menetel idejét is bele számitva, három napi vadászatbeli szolgálatra küldeni, mely végett (maguknak fegyverök rendszerint nem lehetvén) azt, valamint puskaport és ólmot is adni fog nékiek az uraság; ugy mindazonáltal, hogy ezen vadászatbeli tartozás sem más szolgálat nemére ne fordittathassék, se a jobbágy által pénzen vagy termesztményekkel meg ne váltathassék, azonban a vadászatbeli s illetőleg az ártalmas vadaknak kiirtásában szükséges segéd-munkákra, következőleg a hajtókra is alkalmaztassék. (1836: VII. 6. §.)

155. §. Hosszu fuvar.

Eltöröltetvén jövendőre a hosszu fuvar — helyette egy egész telkes jobbágy két marhával két napig, a kisebb állományuak pedig ehhez aránylag fognak a szántáson kivül, szokott gazdasági munkákat tenni, — kivévén Temes, Torontál és Krassó, nem különben Posega, Verőcze és Szerém vármegyéket, melyekben az érintett tartozás eddig sem divatozott. (1836: VII. 7. §.)

Egyébiránt a földesur, vagy megbizottja végzetén meg nem nyugvó jobbágy részére a birtokon kivüli felebbvitel s ily czélból a kerületi szolgabiróhoz lehető folyamodás szabadon fenhagyatván, — a kerületi szolgabiró ily esetekben, a megyétőli kiküldetését sem várva, a felek meghallgatásával a szoros vizsgálatot tegye meg, s tudósitását, minden iratokkal és a földesuri illető jegyzőkönyvi kivonattal együtt a köztörvényhatósághoz késedelem nélkül beadván, az egész dolog a megyének legelső alkalommal tartandó urbéri törvényszékén megvizsgáltatva, itéltessék el. (1840: VII. 7. §.)

156. §. Erdei s nádlási szolgálat.

Az urbéri telkek állományába be nem foglalt erdőben faizás használásában élő jobbágyok, tartozni fognak, jelesen: minden egész telkes jobbágy, s ehhez aránylag a kisebb állománynyal birók, lakó helyöktől két közönséges mértföldnyi távolságnál nem messzebb, az uraság által kijelölendő erdőből egy pozsonyi mértékü öl fát, a földesur által jószága határán belől kimutatandó, s a vágás helyétől a lerakás helyéig két közönséges mértföldnél szintén meszebb nem eshető helyre hordani, s azt a fennjegyzett mértékben összerakni, a házas zsellérek pedig fejenkint fél öl fa összevágásával kötelesek; — azonban nem csak Temes, Torontál és Krassó vármegyékben, hol e czim alatt uri adózás eddig sem divatozott, hanem Posega, Verőcze és Szerém vármegyékben is, hol a marhátlan jobbágyok által összevágott ölfa behordásának kötelessége a marhás gazdákat, de csak ezeknek lakhelyök határában fekvő erdőkre nézve, illette, az e részben fenálló szokás jövendőre is fenntartatik.[1])

Hol pedig a jobbágyok urbéri nádlás hasznával élnek, ott minden földdel biró jobbágy egy egész telektől 40 kéve nád levágására, és az ölfa behordása tekintetében meghatározott távolság aránya szerinti összehordására köteles; — a nádlási jótékonyságot használó zsellérek is fejenkint 20 kéve nád levágásával szintén tartozván. (8. §.)

---

[1]) Ugyanezen VII. tcz. 8. §-sa 1. szakaszának rendelete ezen szavak után: „a házas zsellérek pedig fejenkint fél öl fa összevágásával kötelesek“ — kezdve, következőkép változtatva módosittatik:

Egyébiránt a törvénynek ezen rendelete az ölfa-vágás és behordás tekintetében Posega, Verőcze és Szerém vármegyékre nézve is kiterjesztetik; a mennyiben azonban az említett három megyebeli némely helységekben az ölfavágás és behordás eddig gyakorlatban nem volt, ugy Temes, Torontál és Krassó vármegyékben is, hol e czim alatti uri adózás eddig sem divatozott, az e részben fenálló szokás jövőre is fentartatik. (1840: VII. 8. §.)

157. §. Iparosok, kereskedők és művészek szolgálatainak megválthatása.

Az olyatén művészek s mesteremberek, kik egyedül művészségök s mesterségök gyakorlásából élnek, és kiknek telki tartozmányok nincsen, — valamint az ilyen kalmárok és kereskedők is, uri munka-kötelességeiket készpénzzel megválthatják, melynek mennyisége azon esetben, ha a földes urasággal meg nem egyezhetnének, szokott urbéri uton fog elhatároztatni. (1836: VII. 9. §.)

A község belső és külső földjeitől járó adózásokra nézve az előbbi szokás tartassék meg. (10. §.)

158. §. Az uri szolgálatok további megszorítása.

Ezen esztendőnkénti uri szolgálatokon, s adózásokon felül a földesurak jobbágyaiktól semmit sem kivánhatnak; minél fogva minden elsőbbség, avagy mások előtti vételbeli földesuri jogok, valamint minden kényszeritések, ugy bármely természetü s nemü szolgálatok, taksáltatások, ugy szintén kizárások nemei is, (fenntartatván egyébiránt a fentebbi VI-ik törvény-czikkely határozata) jövendőre minden megkülönböztetés nélkül az egész országban, s ahhoz kapcsolt részekben megszüntetvén, a megyék kötelességében állani fog, felvigyázni: hogy a számvetések rendszerint tétessenek, és hogy a jobbágyok felesleges munkákra ne szorittassanak, hanem hogy ha a járandóságon felül több munkát kivánna a földesur, aziránt jobbágyaival szabad alkura lépjen.

Hogy ha pedig a jobbágy uri munkára törvényes járandóságán felül kényszerittetnék, ily esetben a földesur az okozott kárnak megtéritésére, és minden gyalog vagy igás munkának a kényszerités idejekori folyó ár szerint kétszeres megfizetésére, a fentebbi IV-ik törvény-czikkely 4-ik §-a által meghatározott rövid uton szorittassék; — mely tilalmas kényszeritések ismétlése esetében az általhágó földesur ellen egyszersmind a szokott törvény utján a IV. törvény-czikkely 4-ik §-a által meghatározott módon a tiszti ügyész felperessége mellett, annyiszor, mennyiszer az általhágás történik, 200 forint büntetésnek leend helye. (1836: VII. 11. §.)

Udvari telkeken lakó, vagy bármely nevezet alatt pusztákra telepitett, és a földesur engedményéből valamely uri majorságbeli telkeket használó zsellérek, uri tartozásaikra nézve egyedül a földesurral teendő szabad egyezéstől függnek. (12. §.)

159. §. Az 1848-évi törvényhozás.

Ez volt képe az urbériség s a volt jobbágyok állapotának 1848-ig. Az országgyülés, mely 1847. végén utószor Posonyban összeült, s 1848-évi szt. György hó 11-ik napján bezáratott: teljes elégtételt adott a multak fájdalmaiért, s az urbériséget, azon haszonvételeken kivül, melyeknek a jobbágyok szerződés vagy szokásszerü élvezetében voltak, végkép eltörölte.

Miképp szünt meg azon jogi kapcsolat, mely a földesurat és volt jobbágyokat az urbéri viszonyokhoz képest, személyi s vagyoni tekintetben egyesité: erre nézve tekintsük át futólag az 1836-évi törvényhozás szabályait.

E mü 127. §-ában a jobbágyok költözése esetében megtartandó eljárásról, 128 és 129 §§-aiban az adásvevésről, 130. § ában a jobbágyok elmozditásáról, végre a 131. és 132. §§-okban a jobbágytelkeknek és szolgálatoknak évenkint, vagy örök időre, személyenkint, vagy község szerinti megváltásáról volt szó. Mindezen törvények és jogviszonyok a jobbágytelkek teljes tulajdoniságában s a voltjobbágyoknak engedett szélesb körü polgárjogban hallgatólag enyésztek el.

Menjünk tovább. A fentebbi 133. §. a községek beligazgatását a 134. §. a földesur gyámbirói hatalmát, a 135. §. a földesuri törvényhatóságot, s a 136. §. annak illetőségét tárgyazza. Ezek iránt az 1848. évi törvényhozás következőkben intézkedett:

1. Az uri törvényhatóság megszüntetik; — ideiglenesen, míg a törvénykiszolgáltatás átalánosan rendeztetni fog, azt, polgári ügyekben, a summás perekre nézve, ott, hol rendezett elsőbirósági hatóságu tanácsok nincsenek, a

szolgabirák, — büntető és rendes folyamu polgári perekre nézve pedig a megyei törvényszék fogja gyakorolni. (1848: IX. 4. §.)

2. Azon summás szóbeli és mezei rendőrségi perek, melyek eddig a földesúri hatóság által itéltettek, a IX. tcz. 4. §-ának rendeletéhez képest, ezután a szolgabirák által lévén itélendők: a megyék, ha, és a mennyiben a szolgabirák a jelenlegi számban elegendők nem lennének, a szükséghez képest a ministerium beleegyezésével azoknak, illetőleg az esküdteknek számát szaporithatják (1848: XI. 1. §.)

3. Oly perek, melyek eddig az elsőbirósági hatósággal ellátott rendezett tanács által az uriszékekre vitettek feljebb: ezután egyenesen a megyei törvényszékre fognak felebb vitetni. (2. §.)

4. Oly helységekre nézve, melyek rendezett elsőbirósági hatóságu tanácscsal ellátva nincsenek, a megyék a szükséghez képest több törvényszékeket, mint első biróságokat, alakithatnak, melyeken az alispán akadályozása esetében elnököt a törvényszék tagjai önsoraikból választanak; ezen törvényszékektől felebbvitel szintén a királyi és illetőleg báni táblára történendik. (3. §.)

5. A büntető hatóság a IX. tcz. 4. §-ának rendelete szerint az uri hatóság megszüntével szintén a törvényszékekre lévén ruházva: az uradalmak, az ezen hatóság gyakorlására szükséges épületeket és készületeket ideiglenesen a megyéknek átengedni kötelesek. (4. §.)

6. Az árvai és birói számadások a megyei számvevőszékek által vizsgálandók, melyek ezennel törvényszéki hatósággal ruháztatnak fel; felebbvitel ez esetben is a királyi s illetőleg báni táblához történik; a megyék a hivatalnokok számát e tekintetben, mennyire szükséges, a ministerium beleegyezésével szaporithatják, s átalában részletes intézkedéseket hozhatnak a megyei árvák dolgának mily alakbani kezelése iránt. (5. §.)

7. Az elsőbirósági hatóságu rendezett tanácscsal el nem látott községekben, az elöljárók választása iránt ideiglenesen a megyék fognak intézkedni. (1848: XXIV. 3. §.)

8. Ugyanitt megemlitendő még, mikép a szent korona ügyvédének öröklése ott, hol sem törvényes, sem végren-

deleti örökösök nem léteznek, minden vagyonra, különbség nélkül kiterjedvén, a földesur, háramlási joggal, a jobbágyok után többé nem birhat. (orszb. szab. I. 18. §.)

Végre a fentebbi 137—156 §§-sokban azon rendeletei foglaltatnak az 1838-évi törvényhozásnak, melyek a jobbágytelki állományt, a jobbágyi haszonvételeket és a jobbágyi tartozásokat szabályozzák. Ezekiránt az 1848-évi országgyülés a következőket határozta :

1. Az urbér, és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézma és pénzbeli fizetések, e törvény kihirdetésétől fogva örökösen megszüntetnek. (1848. IX.)

2. Oly helyeken, hol eddig urbéri rendezés, vagy legelőelkülönzés még nem történt, a faizásra és legeltetésre nézve az eddigi gyakorlat továbbá is megtartatik. (IX. 3. §.)

3. A törvényhozás a magánföldesurak kármentesitését a nemzeti közbecsület védpajzsa alá helyezi. (IX. 1. §.)[1])

---

[1]) Az 1848-évi törvényhozás a földesurak kármentesitésére nézve bizonyos kiindulási pontokat s átmeneti intézkedéseket állapitott meg, melyek azonban, idők s körülmények változván, foganatba nem vétethettek. Az érintett törvényhelyek következők:

Ő felsége a magánföldesuraknak akkénti kármentesitése iránt, hogy az eddigi urbéri tartozásokkal felérő tőkeérték részökre a közállomány által hiány nélkül kifizettessék, a legközelebbi országgyülésnek részletesen kidolgozandó törvényjavaslatot fog magyar ministeriuma által előterjesztetni. (1848 : IX. 2. §.)

Oly földbirtokos ellen, kinek birtokához e törvény kihirdetése előtt urbériség volt kapcsolva, a kereskedési viszonyokból eredő váltók kivételével, egyéb adóssági követelések, a törvény további rendeleteig fel nem mondhatók, és csupán a törvényes kamatok nem fizetése iránti követelések hajtathatnak be ellene birói eljárás utján. (5. §.)

Az urbéri mindennemü tartozásoknak a IX. tcz által történt megszüntetése következtében rendeltetik, hogy az országgyülés berekesztése után megszünendő urbéri javadalmak igazságszerinti megbecsültetését Ő felsége ministeriuma lehető legrövidebb idő alatt eszközölje. (1848 : XII. 1 §.)

A megbecsülés alapjaul egyedül azon haszon szolgáland,

160. §. Országbirói szabályelvek az urbéri viszonyok körül.

Az 1848-évi törvényhozás, az urbéri kapcsolat megszüntével, két kérdést hagyott még fenn, melyekre nézve csak a kiindulási pontokat állapitá meg, — a gyakorlatbani kivitelt végre nem hajthatván: s e kérdéseket a jobbágyi haszonvételek szabályozása, és a földesurak kármentesitése képezi. A tennivalók ezen részét jelenleg országló királyunk Ő felsége végezte bé; ki azonfelül, hogy az osztrák átalános polgári törvénykönyv bevezető nyilt-

---

mely abból az illető földesurakra valósággal háramlott, nem pedig azon teher, melyet az ezt szolgáltató alattvalók viseltek. (2. §.)

A megbecsülésnek miképen leendő eszközlését az illető minister határozandja meg, a megbecsülendő évi haszon értéke huszszorozva teszi a kármentesitési tőkét. (3. §.)

A megbecsülés helyessége ellen teendő kifogásokat az igazságügy- ministerium által országkerületenkint nevezendő négy, és a kapcsolt részekben külön egy, öt-öt tagból álló, és a status által dijazandó választmány summásan itéli el. (4. §.)

Az ekkép meghatározandó becsérték fejében a ministerium az illető birtokosoknak haladéktalanul status kötelezvényeket ad. A kötelezvények kifizetésére a kincstári fekvő javak köttetnek le, s a ministerium felhatalmaztatik ezek alapján kölcsön eszközlésére, vagy az emlitett javaknak részletenkinti eladására. A mennyiben pedig az emlitett fekvő javak elegendők nem lennének, a kincstári és országos egyéb jövedelmek is azoknak kielégitésére hypothekaul szolgálandanak. (5. §.)

Az állam az ekkép biztositott tartozásnak kifizetését ezennel lekötelezi, s azt valóságos status-adósságnak elismeri. (6. §.)

Ezen statusadósságnak mikép leendő kamatozása és törlesztése iránt a ministerium a legközelebbi országgyülésnek törvényjavaslatot teend, mely is felőle végkép határozand. (7. §.)

E törvényrendelet ezen statusadósság minden kötelezvényébe szórul szóra beiktatandó. (8. §.)

A már eddig kötött urbéri örökváltsági szerződésekre nézve, a jelen törvény alapján, a körülményekhez képest, a ministerium fog igazság és méltányosság szerint intézkedni. (9. §.)

parancsában kimondotta, mikép az ált. ptkönyvnek az előbb létezett, most azonban már megszüntetett és jövőre meg nem engedhető paraszti, jobbágyi és függetegségi kötelékre vonatkozó határozatai nem alkalmazhatók (VII: 1. pont): 1853-évi mart. 2-kán két rendbeli nyiltparancsot bocsátott ki, melyek közül egyik az urbéri kapcsolat s ezzel rokon jogállapotok folytán fennálló viszonyokat, másik az urbéri kárpótlást és földtehermentesitést szabályozza.

Ezen cs. nyiltparancsokra, s átalában az urbéri ügyekre nézve az orszb. szabályelvekben következők határoztatnak:

Az 1836. és 1840. évi urbéri törvények folytán időközben keletkezett, az urbéri szabályozások minden neméré, az arányossági perekre és a földtehermentesitésre kiterjedő legfelsőbb szabályok az 1848-ik évi viszonyokkal összeütközésben nem lévén: azok a legközelebbi törvényhozás intézkedéseig, az 1791: 35. tcz. példája nyomán, minden innen az ország alkotmányos állására és alaptörvényeire vonatkozó hátrányos következtetés nélkül, anyagi tekintetben továbbra is hatályban maradnak. (orszb. szab. VI. 1. §.) [1]

Alaki tekintetben mindazonát az urbéri és arányossági ügyek keresztülviteléről az 1836. 1840. és 1848. évi törvények által eléggé gondoskodva levén: az eljárásra és a biróságokra nézve ez uton teendő intézkedések mellőzhetlen szüksége egyelőre fenn nem forog. (2. §.)

Az urbéri törvények anyagi részét tehát ez időszerint az idézett két cs. nyiltparancs, s alaki részét az 1836. 1840. és 1848. évi törvényhozás által szabályozott rendbeszedési és arányossági eljárás képezik. Ezekről egyenkint.

161. §. Urbéri viszonyok szabályozása az 1853. márt. 2-án kiadott legfelsőbb rendelet szerint.

A létezett urbéri kapcsolatnak s a földesuri hatóságnak megszüntetése folytán, az urbéri kapcsolatból s a földesuri törvényhatóságból eredő és következtetett jogok, járandóságok, és kötelezettségek is elenyésznek (1. §.)

---

[1] Ehhez hasonló eset az 1791-évi országgyülésen fordult elő, melynek 35. tczikkére az orszb. szabályelvek hivatkoznak. Az idézett tcz. t. i a Mária Terésia-féle urbéri szabályzatot ezen záradék mellett fogadta el: „absque ulla exinde contra leges regni fundamentales formanda consequentia.“

Az urbéri kapcsolat megszüntetése következtében a voltjobbágyok a kezökön levő urbéri földbirtokban (urbéri jobbágy- és urbéri zsellértelkek) teljes tulajdoni, s szabad rendelkezési joggal ruháztatnak fel, fenhagyatván a telkek szétdarabolása iránt fenálló rendszabályok. (2. §.)

Urbéri földbirtoknak azon telkek tekintendők, melyek az urbéri táblákba, mint az urbéri jobbágy- és urbéri zsellértelkek állománya iktatvák be, vagy későbbi időben urbéri tartozások szakadatlan megvétele által ilyeseknek ismertettek; legyenek bár ezek urbéri, vagy ennek helyét pótló szerződési bánás alá vetve. (3. §.)

Ezenkivül az urbéri telkekkel a voltjobbágyok tulajdonává válnak a már törvényesen elkülönzött, vagy jövendőben törvényes uton elkülönözendő legelők, nem különben azon erdők s nádasok is, melyek az urbéri faizás, és nádlás végett a voltjobbágyoknak átengedtettek, vagy jövendőben átengedtetnének. (4. §.)

Az urbéri jobbágy- és urbéri zsellértelkek törvényes mértéke, az eddigi urbéri törvények által meg lévén állapitva, ezen határozat minden urbéri tárgyalásoknál zsinórmértékül szolgáland. (5. §.)

A puszta telkek a mostani birtokosok teljes tulajdonává válnak. Puszta telkek gyanánt azonban azon telkek nem tekintendők, melyek birtokosaik által csak az 1848. és 1849. évek alatt hagyattak el, s ezek által azóta ismét birtokba nem vétettek. Az ilyes telkek tekintetében a korábbi birtokosoknak s jogutódaiknak birtok- és tulajdonjogai érintetlenül maradnak. (6. §.)

Az urbéri állománynak a földesuri földekből, vagy a közös legelőböli foglalás által keletkezett minden nagyobbitása, nem különben annak az azelőtti földesuraság általi foglaláson alapuló kevesbülése, az eddigi törvények szerint kezelendő, azonban azon korlátozással, hogy oly békés birtokot, mely az 1820. éven tulterjed, többé megtámadni nem lehet. Az 1820. év óta történt ilynemü foglalások iránti keresetek is, azon esetekben, hol a telkek tagositása s a legelő elkülönzése kéretik, a kereseti jognak különbeni elvesztése terhe alatt, ezen munkálatok eszközlése alkalmával szorgalmazandók, s ezekkel egyszerre tárgyalandók s elhatározandók. Ha ezen munkálatoknak sem egyike sem másika nem kéretik, ugy az ilyetén panaszok a kereseti jog különbeni elenyészési terhe alatt legfelebb ezen nyiltparancs kihirdetésétől számitandó három év alatt benyujtandók (7. §.). Azon földek ellenben, melyek azon térnek fölmérése után, mely az urbér behozatalakor meghatározott számu urbéri telkek öszletekép a voltjobbágyoknak átadatott — mint maradékföldek találtatnak, s melyekből az eddigi urbéri törvények szerint uj telkek valának képezendők, a földesuraknak járandó kárpótlás mellett a jelen birtokosoknál maradnak. Ez által azonban a voltjobbágyok nem jogosittatnak föl arra, hogy ily módon szaporodott birtokuknál fogva a legelö, és erdö elkülönzésénél urbéri telkeik után járandó törvényszerü mértéket meghaladó illetményt követelhessenek. (8. §.)

Az irtásföldekkeli bánás következökép szabályoztatik:

I. A jelen birtokosok kezei között maradnak:

a) azon irtásföldek, melyek valamely urbéri telekhez törvényesen akkép csatoltattak, hogy elöbbi minöségöket elvesztették, s az urbéri telek alkatrészét képezik; b) azon irtásföldek, melyek a voltjobbágyoknak eredetileg és egyedül életfentartás végett adattak át; c) azon irtásföldek, melyeken megszállitások léteznek, ha ezek birtokosainak ezen megszállitásokon kivül egyéb, urbéri telekhez tartozó birtokuk nincsen; d) azon irtásföldek, melyek a birtokosoknak örök időkre földbér, természetbeni adózások, vagy szolgáltatások mellett szerzödésileg adattak át. Az irtásföldeken b) c) és d) alatt fekvö tartozások a birtokosok által megváltandók.

II. Minden egyéb irtásföldek, mennyiben azt különös szerzödések nem gátolják, az illető földesurak által visszaválthatók. A földesurak mindazáltal kötelesek az ilyetén visszaváltható irtásföldeknél, ha ezek különös feltételek nélkül, s határozatlan idöre adattak át, — ezen nyiltparancs kihirdetése után három év alatt, — azokra nézve pedig, melyek bizonyos feltételek mellett, s meghatározott idöre vannak a voltjobbágyok kezei között, a féltételek teljesitése s a megállapitott határidő lefolyta után három év alatt, barátságos egyezkedés utján, vagy az irtási költségek, az irtásföldeken fekvő beruházások megtéritése által, vagy az irtásföldek egy részének átengedése által, a visszaváltást szorgalmazni. A barátságos egyezkedésnek az illető hatóság befolyása mellett kell történnie, mely annak végrehajtását eszközlendi. Ha az ilyes egyezkedés nem sikerül, a földesur köteles a kiszabott határidő megtartása mellett a visszaváltást az urbéri törvény utján teljesiteni, ellenkező esetben visszaváltási joga elenyészik, s az irtásföldek a birtokosok megmásithatlan tulajdonává válnak, és egyedül a rajtok fekvő szolgáltatásokat tartoznak megváltani. (9. §.)

A voltjobbágyokat az egykori földesuraságok erdeiből illető haszonvételek megváltása tekintetében a következő rendeletek szolgálnak szabályul: Ott, hol a voltjobbágyok a faizás törvényes élvezetében vannak, számukra helyette azon földesurasági erdőből, melyben eddigelé a faizást törvényesen gyakorolták, egy azon haszonvételnek megfelelő rész leszen kihasitandó. A fenmaradó erdőtér a földesurnak teljes tulajdonul marad, mindegyik felet a számára kihasitott erdőrészben az erdőrendőrségi szabályok megtartása mellett minden erdei haszonvételekre teljes jog illeti. Ezen rendelet az egyes jobbágyok, vagy egész községek számára már kihasitott erdőkre nézve is szabályul szolgál. Ha az egykori földesuraság az erdők elkülönzésénél magának egyes haszonvételeket föntartott, a voltjobbágyok kötelesek a fentartott haszonvételeket megváltani. (10. §.)

A voltjobbágyok számára kihasitandó erdőrész területe, ha az iránt szabad egyezkedés nem jönne létre, per utján leszen meghatározandó. Az illető biróságok e végre kötelesek mindenekelőtt a voltjobbágyokat törvényesen illető haszonvételeknek s viszonszolgáltatásoknak mivoltát kinyomozni, továbbá szakértők meghivása mellett a kitudott illeték fedezésére megkivántató erdőtért, tekintettel a helyviszonyokra, s különösen az erdőnek minőségére s termési képességére, minden telekre nézve minősége aránya szerint megállapitani. Nyolcz zsellér számára egy egész telki illetőség leszen kiszabandó. E részben, azonban azon elv tartandó szem előtt, hogy rendszerint egy egész telekre két holdnál csekélyebb, s nyolcz holdnál nagyobb tér, holdját 1200 négyszög öllel számitva, nem szabathatik, és csupán ott, hol a helyviszonyokhoz képest ezen mérték mellett az eddigi törvényes haszonvétel el nem érethetik, szabad kivételképpen nagyobb számu mértéket, de semmi esetben sem tizenkét holdon felül, — holdját 1200 négyszög öllel számitva, határozni. Egyébiránt az illetőség két holdnál csekélyebb mértékre is leszállittathatik, ha a jobbágynak eddigi törvényes faizása oly csekély volt, hogy azon famennyiség folytonos megnyerésére két holdnyi erdőtér nem kivántatik. Továbbá ügyelni kell arra, hogy a jobbágyok számára oly minőségü erdőrészek hasittassanak ki, melyek a faizás folytonos gyakorolhatására alkalmatosak legyenek. (11. §.)

Azon lelkészek s iskolatanitók számára, kiket az eddigi urbéri törvények szerint faizás illet, a felhozott elvek szerint ott, hol az erdőrészek kihasitása megtörténik, hasonlókép egy erdőrész leszen kihasitandó, és pedig a mennyiben más egyezkedés nem létezik, az elsőbbek számára egy egész, az utóbbiak számára egy fél telki illetőséggel. (12. §.)

Az ezen határozatok folytán a voltjobbágyok számára kihasitandó erdőrész községerdő gyanánt kezelendő. A községerdőbe, a lelkészek s iskolatanitók számára kihasitandó erdőrészek is befoglalandók, s ennélfogva a község által az illető famennyiség kiszolgáltatandó. A körülményekhez képest, s hol a viszonyoknál fogva tanácsosabbnak mutatkozik, az erdő felosztása helyett a jogos erdei haszonvétel az illető erdőből meghatározott évenkinti failletménnyé átváltoztatandó, kellő módon kitudandó, s a kiszolgáltatás módja és ideje megállapitandó. (13. §.)

Az erdei haszonvételek végső rendezéseig az eddigi törvényes határozatok ugy ezen haszonvételek tekintetében, mint az ezekért járó viszonszolgálatokra nézve erejökben fenmaradnak. (14. §.)

Az egykori földesurak, s a voltjobbágyok kivánata folytán az eddigi urbéri törvények szerint az utóbbiaknak engedett nádlási haszonvétel, szabad egyezkedés, vagy birói itélet által akkép szabályoztathatik, hogy ezért a voltjobbágyok számára addig, mig a nádas kiszáradása magától be nem következik, vagy mesterségesen nem eszközöltetett, évenkint, vagy változatlan mennyiségü nád szolgáltassék, vagy a törvényesen járó nádszükséglet fedezése végett a nádasból meghatározott terjedésü tér jelöltessék ki, avagy végre pénzváltság, vagy különbeni egyenérték adassék; melynél a földesur a voltjobbágyok és lakosok részéről őt illető viszonszolgálatokat számbaveheti. A voltjobbágyoknak azonban jogában áll, ezen viszonszolgáltatást, mig magának a nádjárandóságnak szabályozása bekövetkezik, pénzben megváltani. Ha a nádasnak egy bizonyos része, a községeknek vagy egyes jobbágyoknak telkeik után az őket illető urbéri földeken felül s kizáró használatukra átengedtetett, az teljes tulajdonukká válik, s a rajta fekvő adózások megválthatók. (15. §.)

A legeltetés azon földeken, melyek ezen nyiltparancs határozatainál fogva a voltjobbágyok tulajdonaivá válnak, az egykori földesurakat többé nem illeti, de a jobbágyok sem legeltethetnek az urasági földeken. Ugyanez áll az erdő- és nádrészek elkülönzése, nemkülönben a legelő felosztása után, az elkülönitett részek tekintetében. (16. §.)

A szőlőhegyfokok s szőlőktől járó adózások, és szolgáltatások csak akkor tekintendők megszüntetteknek, ha ezek oly telek alkatrészét képezik, mely ezen nyiltparancs 3. §-ához képest urbéri teleknek tekintendő. Ilyetén szőlőhegyek és szőlők jelen birtokosaik teljes tulajdonává válnak. Minden egyéb szőlőhegyektől és szőlőktől a szerződ ési, vagy eddigelé divatozott szolgáltatások és adózások, valamint netalán a szőlők fentartását érdeklő kötelezettség meg nem szüntetvék. Ezek azonban, ha ezen nyiltparancs 20. §-ának osztályába nem tartoznak, megválthatók, s mig a megváltás megtörténik, vonakodás nélkül teljesitendők. (17. §.)

Ha a voltjobbágyok részéről azon kifogás tétetik, hogy a szőlők közös legelőföldbe ültetvék, erre csak akkor kell tekintettel lenni, ha bebizonyittatik, hogy a legelőjog gyakorlására jogositva volt községbeli tagok mindjárt a szőlőkkel beültetendő területnek kiosztásánál, a közös legelő megszoritása miatt, a kiszabott uton panaszt emeltek, s hogy ez vagy figyelembe nem vétetett, vagy végkép el nem intéztetett. (18. §.)

Azon földek tekintetében, melyek a 3. 4. 6. 7. 8. 9. 15. és 17. §§-ok rendeletei alá nem esnek, azonban az urbér behozatalakor már, vagy később benépesittettek, vagy a voltjobbágyoknak különbeni mivelés, beültetés, vagy másnemü haszonvétel végett, irásbeli, vagy szóbeli egyezkedés által évenkinti természetbeni szolgáltatások, adózások, vagy bér mellett örök időkre, vagy a család, avagy férfiág kihaltáig átengedtettek, a jelenlegi birtokállapot a szerződés, vagy eddigelé divatozott szolgáltatások mellett fentartandó. Az ilyes földeken fekvő tartozások megválthatók. (19. §.)

Ideiglenes szerződések, valamint tisztán magánjogi haszonbér — és zálogszerződések ezen nyiltparancs rendelete alá nem esnek. (20. §.)

Az egykori jobbágyoknak korcsmálási joga az eddigi urbéri törvényekhez képest fentartatik. (23. §.)

A földesuri korcsmálási, malom- és halászati jog tekintetében ezen jogok szabályozásának fentartása mellett az eddigi törvények határozatai szolgálnak zsinórmértékül. (24. §.) [1]

162. §. Urbéri kárpótlás szabályozása az 1853. márt. 2-kán kelt cs. nyiltparancs szerint.

Az urbéri kapcsolat és a földesuri törvényhatóság megszüntetése folytán elenyészett jogokért és járandóságokért a jogosítottak számára kellő kárpótlás rendeltetik. Ezen kárpótlás az ország által s az országos jövedelmekből teljesittetik. (1. §.)

Az ezen nyiltparancs szerint meghatározandó kárpótlásba ugy az 1853. mart. 2-kán kelt legfelsőbb rendeletben megszünteknek nyilvánitott urbéri tartozások, mint a földesuri törvényhatóság megszüntetése folytán elenyészett jogok és járandóságok is benfoglaltatnak. Ily jogoknak és járandóságoknak nyilvánittatnak : a) a házatlan zsellérek tartozásai; b) a pálinkakazánoktól fizetett dij, amennyiben ez az urbéri viszonyon alapul; c) az urbéri telkekeni boltnyitás és az ettöl fizetendö bér szedésének joga; d) a kizáró mészárszéki jog; e) a földesurnak azon joga, miszerint egykori jobbágyának a tégla- vagy mészégetést, a kövágást, agyag- és fövenyásást annak földén megtilthatta, vagy ezen jog gyakorlásaért magának adózást köthetett ki, ahol ezen jog a jobbágyi kapcsolat megszüntetéseig gyakoroltatott. (2. §.)

---

[1] Ezen cs. nyiltparancs 50. §-ból áll. A többi része a birtokviszonyok szabályozásáról különösen, továbbá az urbéri törvényszékekről s azok mikénti eljárásáról ad szabályokat; mely az urbéri törvényeknek a magyar törvényhozás szerinti alaki részével összeférhető nem lévén, az orszb. szabályelvek elfogadásával hatályon kivül lépett.

A földesuri törvényhatóság gyakorlásával egybekapcsolva volt kötelezettségek, a jelen nyiltparancs szerint a megszüntetett urbéri járandóságokért esö kárpótlási összeg meghatározásánál már figyelembe vétettek. Ennélfogva azokért a kárpótlási összegböl többé semmi sem huzatik le. Ezen kárpótlás a következö határozatok szerint szabatik ki. (3. §.)

Miután az urbéri telektöli tartozások Magyarországban egyformán szabályozvák, a földesuri kilenczedböli jövedelem pedig minden megyéknek a közterhek elosztása végett az 1844. évben országgyülésileg készitett, s jelenleg az adó kivetésére használt osztályozása alapján kitudható : ennélfogva az urbéri kárpótlás osztályszerüleg sorozott átalános összegben fog adatni (4. §.)

Az emlitett osztályozást tekintve, a megyék nyolcz osztályba soroztatnak. Az elsö hét osztály három, — a nyolczadik pedig két osztályra osztatik, a határok fenálló urbéri osztályozása szerint, minél arra kell figyelemmel lenni, hogy az elsö hét osztályban a negyedik és ötödik urbéri osztálybeli határok a harmadik osztályba, a nyolczadik osztályban pedig a harmadik, negyedik és ötödik urbéri osztályok a második osztályba sorozandók. (5. §.)

A kárpótlás a nyolcz osztályok mindegyike — és az illetö osztályokbeli egy egész urbéri jobbágytelekért következö módon állapittatik meg :

Fehér, Sopron, Mosony, Posony, Tolna, s Vasmegyében osztályonkint 700—650—600 frt; Békés, Csanád, Esztergom, Győr, Nyitra s Pestmegyében 650 - 600—550 frt; Baranya, Borsod, Csongrád, Komárom, Somogy, s Veszprémben 600—550—500 frt; Abauj, Bars, Bihar, Arad, Heves, Nógrád, Zala s Tornában 550—500 - 450 frt; Gömör, Hont, Szabolcs, Szatmár, Zemplén s Zólyomban 500—450—400 frt; Sáros, Szepes, Ung s Trencsinben 450—400—350 frt; Bereg, Ugocsa s Liptóban 400—350—300 frt; s végre Árva, Marmaros s Turóczmegyében 350— és 300 frt. Azon esetekben, melyekben az 1844. év óta valamely megye területi kiterjedésében változás történt, a kárpótlás kitudásánál a telkek osztályozása tekintetében az 1844. évi állapot veendő alapul. (6. §.)

A $^{3}/_{4}$, $^{2}/_{4}$, $^{1}/_{4}$ stb. telkektöli járandóságok, ezeknek az egy egész telekérti osztályszerü kárpótlási összeghezi felosztási arányához képest akkép határozandók meg, hogy ezekért a jelen nyiltparancs 6. §-ában az egy egész telekre nézve kimondott kárpótlási összegnek $^{3}/_{4}$, $^{2}/_{4}$, $^{1}/_{4}$ stb. része esik. Zsellértelekért, az illető megye osztálya különbségének tekintetbe vétele nélkül 50 frt tőke kárpótlás határoztatik (7. §.).

A maradék földekért, melyek az 1853. mart. 2-kán kelt legfelsőbb rendelet 8. §-a szerint a jelenlegi birtokosok kezei közt hagyatnak, a kárpótlást egyedül ezek, és az ország közrejárulása nélkül kötelesek fizetni. A kárpótlási összeg akkép szabandó ki, hogy ezen földek minden holdjáért azon összeg határoztassék, mely az ezen nyiltparancs 6. §-a szerint az illető határbeli egy telekre szabandó kárpótlási összegből, az ugyanazon határban egy telekre törvényesen megkivántató állomány tekintetbe vételével, egy holdra kárpótlási átalányul esik (10. §.).

Az 1853. mart. 2-kán kelt legfelsöbb szabályok határozatai szerint megválthatóknak nyilvánitott, nem urbéri természetü tartozásokérti kárpótlás, a kötelezettek által egyedül, s az ország közrejárulása nélkül fizetendő. (11. §.)

A megválthatóknak nyilvánitott tartozások megváltásának csak akkor van helye, ha az a járandósághoz jogositottak által, vagy az ugyanazon jogositott irányában egy községben lekötelezettek mindnyája, vagy legalább ezek nagyobbrésze által az ugyanazon egynemü földektöli tartozásukra nézve kéretik (12. §.).

Mindenekelőtt a felek barátságos egyezkedése megkisérlendő, melynél a kölcsönös követelések kiegyenlitése a tartozással terhelt földek egy részének átengedése által is történhetik. Ha az egyezség kisérlete sikertelen marad, a megváltás következő módon foganatositandó : a) a pénzbeli tartozások, mennyiben azok eddig bécsi értékben fizettettek, névszerinti összegökben a bécsi értéknek 250 : 100 folyam szerinti conventiós pénzre vonása mellett számitandók; b) a természeti munkabeli szolgáltatások az urbéri megváltási árak szerint egy igás nap 20 pkrjával, egy gyalog nap pedig 10 pkrjával veendők számitásba; c) a kikötött, vagy divatozó termésbeli adózásokból keletkező jövedelmek kiszámitása végett egy választott biróság állitandó fel, mely az a) és b) pontok alatt érintett tartozások mennyisége, és minősége iránt támadó vitakérdések fölött is határozand. Ezen választott biróság egyik tagja a járandósághoz jogositott, vagy a jogositottak összesége által, a másik a kötelezettek által nevezendő ki, a főnök pedig a kinevezett két biró által választandó. A választott birót azon fél részére, mely kinevezési jogával a kitüzött határidő alatt nem él, valamint a főnököt is azon esetben, ha ennek választása iránt a birák meg nem egyezhetnek, a biróság nevezi ki; d) a választott biróság köteles ugy a termésbeli adózások mennyiségét és minőségét, mint az 1836—1845. évekbeni helybeli s ezek hiányában a legközelebbi piaczi árakat kitudni, s tiz évi közép számitás szerint az évi jövedelmet meghatározni; e) az összes szolgáltatásoknak megállapitott évi értéke huszszoros összegben tőkesitendő, a beszedési költségek s a földesur egyéb terhei fejében egy hatodrész levonandó, s az ekkép megállapitott váltságösszegnek részletenkinti lefizetése iránt a felek között a barátságos egyezség megkisérlendő. Ha a barátságos egyezség létre jő, az abban megállapitott részletenkinti fizetés a kötelezettek által egyedül, s az ország közrejárulása nélkül teljesitendő. Azon esetben, ha a barátságos megegyezés nem létesül, birói itélet fog a megváltás iránt határozni (13. §.).

Ha az ezen nyiltparancsban érintett, kárpótlás mellett megszüntetett, vagy megválthatóknak nyilvánitott szolgáltatásokkal a voltjobbágyok és ezektől különböző bánásmód alatt létező földbirtokosok 1853. januar 1-jeig tartozásban vannak, azoknak pénzzé változtatása, és hat egyenlő félévi részletekbeni lefizetése a voltjobbágyok, és ezektől különböző bánásmód alatt létező földbirtokosoknak megengedtetik, mennyiben az, egyezségek, vagy birói itéletek által, melyek ezennel fentartatnak, nem akadályoztatik. Az ilyes hátralékok pénzzé változtatása az ezen nyiltparancs 13. §-ában megállapitott árak szerint, behajtása pedig summás per utján eszközlendő. (15. §.)

Ha egyes jobbágyok, vagy egész községek urbéri szolgáltatásaikat, munkáikat és adózásaikat a földesurasággali szabad egyezséggel megállapitott pénzösszegért örök időkre megváltották (megszüntették), az ilyes, szerződésileg örökre megszüntetett szolgáltatások, ha a kikötött szerződési feltételek már egészen teljesitvék, vagy a szerződések tartalma szerint jelen nyiltparancs kibocsátása napjáig egészen teljesitendők lettek volna, a kárpótlási tárgyalás tárgyát nem képezik, s visszakövetelésre, a megállapitott kötelezettségek aluli felmentésre, vagy a közjövedelmekbőli megtéritésre igénye egyik félnek sem lehet. (16. §.)

Ha az ily szerződések csak részleg teljesitettek, a kötelezettek csak a jelen nyiltparancs kibocsátása napjáig már lejárt részleteket kötelesek lefizetni, s az addig le nem járt részletek lefizetése alul fölmentvék. A jogositottaknak ellenben igényök van az ezen nyiltparancs elvei szerint kiszabandó kárpótlás azon hanyadrészére, mely a megszüntetett szolgáltatásoknak a szerződési feltételekhez képest még teljesitettnek létező részére esik. (17. §.)

Ha a megszüntetési szerződésekkel a kötelezetteknek egy átalános összegért az urbéri termékek megváltásán kivül nem urbéri természetü földek, vagy földesuri jogok is adattak át, és ha az urbéri szolgáltatásokért eső összeg a szerződésekből ki nem vehető, ezen szolgáltatások értékét szakértők és választott birák által kell kitudni, és ezen nyiltparancs 16. 17. 18. §§. határozatai szerint eljárni. (18. §.)

Az ezen nyiltparancs szerint a megszüntetett urbéri járandóságokért szabandó kárpótlás az egykori földesuri birtok után, a birtokos személyének különbsége nélkül kitudandó, és nem csupán a magán földesurakat, hanem az egyházi, kamarai, pénzalapi, és alapitványi javakat is illeti. (20. §.)

Amennyiben az egyházi tized, vagy királyi adományozás, vagy jogérvényes örökbevallások folytán magánosok tulajdonává vált, az egyházi tized megszüntetése által keletkezett veszteségek az országos jövedelmekből megtéritendők. Az évi jövedelem a tizedlajstromokból és beszolgáltatási jegyzőkönyvekből, s ily segédadatok hiánya esetében az igazolandó bemondások alapján az 1836—1845. évről tiz évi középleg szerint kinyomozandó. Ott, hol megváltási szerződések léteznek, a kárpótlás az ezen tiz évbeli megváltási árak alapján minden további levonás nélkül megállapitandó. Ha ily esetekben a lelkész az emlitett tizednek tizenhatod- vagy különben valamely hanyadrészét huzta, azért a megfelelő rész a jogositott számára kitudott kárpótlási összegből az illető javadalom rovására levonandó. (21. §.)

Az alsóbb rendü papság tizedveszteségeért a kárpótlás az egyházi jövedelmek 1802. évi összeirása alapján, mint járadék, az országos jövedelmekből szabandó ki (22. §.)

Az egyháziak, plebániák és iskolák számárai adózások és szolgáltatások, melyek sem az egyházi tizeden átalában, sem az urbéri telkektőli földesuri kilenczeden nem alapulnak, — a megszüntetett szolgáltatások között nem foglaltatnak, és a kötelezettek által továbbá is teljesitendők. (23. §.)

163. §. Eljárás és birói illetőség az urbéri per utján eszközlendő rendbeszedés és arányositás tekintetében.

A rendbeszedésnek — regulatio — az a czélja, hogy mind a földesur, mind a voltjobbágyok illetősége, a menynyiben az egyezségileg megállapitva még nem volna — per utján s hivatalból kimutattassék. — A rendbeszedési per folyamát az 1836 : X. tcz. 6-ik és következő §§-ai következőleg szabályozzák :

a) a helybeli határok urbéri per utján eszközlendő rendbeszédésének ott van helye, hol azt a földesur, vagy a voltjobbágyok nagyobb része fogja kivánni; azon határok mindazonáltal, melyek a telkek összesitése, ugy a telki állományok és legelő elkülönzése mellett már ezelőtt rendbeszedettek, vagy a jelen törvény szabálya s elvei szerint ennekutána rendbeszedetni fognak, azok uj rendbeszedés alá nem eshetnek;

b) azon határokra nézve, melyek már egymásközti szerződés, vagy az eddig megállapitva volt szabály értelme szerint hozott, és felsőbb megvizsgáláson is keresztülvitt birói itélet következésében szedettek rendbe, az uj rendbeszedésnek czélja egyedül az összesités, vagy telekbeli tartozmányok s a legelőnek elkülönzése, s igy a jobb s értelmesebb gazdálkodás behozatala lehet; ezen uj rendbeszedés által azonban a jobbágyok azon urbéri illetősége, melyet már egyezség, vagy birói itélet mellett birnak, soha meg nem fogyasztathatik, sem urbéri tartozásaik változtatást nem szenvedhetnek, s még annál kevésbé szaporittathatnak. Mihezképest az is magában értetik, hogy a fenemlitett esetben az előbbeni rendbeszedés alapja és feltételei egész kiterjedésökben megtartandók lévén, a jobbágyok telki állományait mennyiségökre és minőségökre nézve tökéletes annyitérőben kell kihasitani és kiadni;

c) a még rendbe nem szedett helyeken, hol egyezésből származott bánásmód divatozik, a rendbeszedés, ha azt szintén a földesur vagy a voltjobbágyok nayyobbrésze kivánná, csak az egyezés által megállapitott elvekhez, s feltételekhez alkalmaztatva, s mindenkor a földek összesitésére, és elkülönzésére való figyelemmel fog megtörténhetni;

d) mely közbirtokosságban nincs még behozva a törvényes arány, ott, ha valamely közbirtokos, vagy a voltjobbágyok nagyobbrésze az urbéri rendbeszedést kivánná, ez a meghatározott elvek szerint a törvényes arány behozatalával eszközlendő, s azzal együtt végrehajtandó lészen;

e) az urbéri rendbeszedés minden előszámlált eseteiben egyszersmind, a mennyire eszközölhető, az összesitést megrendelni és végrehajtani kelletik. [1]

---

[1] Az 1836 : X. tcz. 6. §-ának a) b) c) d) és e) pontjai alatt foglalt rendeletekhez az 1840 : VII. tcz. 14. §-a által következők tétettek :

Ami pedig magát a rendbeszedési pert, s ennek elkészitése s folytatása módját illeti :

f) a per kezdetén az alispán (1848 : X. tcz. 3. §.) mindenekelőtt megvizsgálja, és a beperlett okok utmutatása szerint hozandó birói itélet által határozza meg, nincs-e oly törvényes, vagy szerződési akadály, mely az elörebocsátottak értelmében kivánt rendbeszedésnek ellentállana? Itéletét azonban (de csak akkor, ha valamelyik fél kivánja; 1840 : VII. tcz. 14. §.) a törvényszék vizsgálata alá terjeszti; a meg nem nyugvó félnek a birtokon belöli felebbvitel megengedtetvén. — Ezen elöleges kérdésnek birói eldöntése után; ¹)

g) minthogy a rendbeszedési pernek tulajdona, s természete azt hozza magával, — az urbér behozatala ideje-

---

1. Mely közbirtokosságokban még nincs behozva a törvényes arány, és ennek behozatala végett a közbirtokosoknak egyike is az arányossági pert meginditani és folytatni nem akarná, a jobbágyoknak nagyobb része pedig az urbéri rendezést és összesitést kivánná : az oly közbirtokosok ellen a megyei tiszti ügyész, önfelperessége alatt, az alispáni szék előtt az arányossági pert törvényesen inditsa meg és végeztesse be.

2. Mely közbirtokosságokban az urbéri rendezést a jobbágyoknak nagyobbrésze kivánja, a közösen tartandó uriszék költségei viselésének — az 1836 : XII. tcz. 18. §-a rendeletének ide is kiterjesztésével — a közbirtokosok közbirtokaik mivoltához mérsékelve, közösnek lennie kelletvén, — az oly közbirtokos, ki e részben önkényt eleget tenni nem akarna, tartozásának viselésére a megyék tiszti ügyészeinek felperessége alatt szóbeli per utján szorittassék; magában értetvén, hogy a nemesi udvartelkeket biró azon közbirtokosok, kiknek semmi urbéri javaik és jobbágyaik nincsenek, az urbéri rendezési perek miatt tartani kellő uriszékek költségeinek viselésében résztvenni nem tartoznak.

3. Ha az urbéri rendezési perek miatt tartani kellő közös uriszék határnapjának kijelölésére nézve a közbirtokosok maguk között meg nem egyesülnének, az illető közbirtokosoknak bármelyike, vagy a jobbágyok a megye közönségéhez folyamodjanak, ez pedig az 1836 : X. tcz. 2. §-ában megállapitott szabályok teljesitésével, uriszék tartása végett határidőt rendeljen, s azon az uriszék valósággal és okvetlenül megis tartassék.

¹) Ugyanezen X. tcz. 2. §-ának f) pont alatti rendelete akkép módosittatik : hogyha a per kezdetén mind a földesuraság, mind

beli állapot az akkoron készült urbéri lajstromokból, és végrehajtási jelentésekből, s egyéb segédadatokból a törvényes bizonyság, tiszti ügyész és munkálódó földmérő által nyomoztassék ki, valamint a jobbágyi tartozmányok jelen állapotja is mérettessék fel, és ezen felmérés hitelesittessék meg; — ezekután pedig a dülök osztályozata megtétetvén, a rendbeszedési terv, a telki állományok uj rajzolatát egyetemben kimutató földabroszszal együtt oly módon készittessék el, hogy a haszonvehetetlen, s a rendes mezei munkára nem alkalmas földek, a közben fekvő utak, valamint az olyan tájak is, melyek határjárás, avagy valamely viszontagság által elszakasztattak, a földmérői számvetésből kihagyatván, az illetőségek, amennyire lehet, egy tagban jelöltessenek ki, vagy a környülállásokhoz képest (figyelmezvén lehetőségig a szomszédságokra, és vetői nyomásokra — calcatura —) osztassanak fel; végre a fenmaradó földeknek, irtásoknak és javitásoknak állapotja, mennyisége és ezeknek illendő ára voltakép világosittassék ki;— a dülök minémüsége s mennyiségének osztályozata iránt pótlólag különösen rendeltetvén, hogy ezen osztályzat a felek s az egybehivandó szomszédok jelenlétében, ugy nem különben alkalmatos, részre nem hajló, az uraság és jobbágyok által szabadon s egyenlő számmal választandó személyek hozzájárultával történjék meg. Miután minden perbeli segédeszközök készen lesznek, az eljáró alispán a megyéhez folyamodik, mely küldöttséget rendel ki; ez pedig részre nem hajló földmérő közbejöttével a munkálódó földmérő által készitett földabrosz, s a dülök osztályzata,

---

a jobbágyok részéről egyiránt az nyilvánittatik, hogy nincs semmi oly törvényes vagy szerződési akadály, mely a törvény értelmében kivánt urbéri rendezés behozatalának ellentállana, — s ezen kölcsönös és teljes megnyugvásnál fogva az uriszék az urbéri rendezésnek behozatalát itélettel megállapitja; ily esetben azon körülmény érdemében hozott uriszéki itéletet a megyei törvényszék s illetőleg a kir. helytartótanács felsőbb megvizsgálása alá előlegesen felterjeszteni nem szükséges; ha mindazáltal a részben birói elitélést kivánt bármely kérdés vagy ellenzés fordult volna elő a perben, a törvénynek azon f) pont alatti rendelete szorosan megtartassék. (1840 : VII. 15. §.)

és a telekkönyv meghitelesitése előrebocsátásával, a felek között fenforgó kérdéseket azon felek szabad és önkényti összeegyezésökkel kiegyenliteni igyekezzék, — mely barátságos egyezség akár eszközöltetik, akár nem, a küldöttség pontos egybehasonlitó irományt késziт, és azt a többi segédeszközökkel, nemkülönben a telekkönyvvel, és minden telki állományoknak számszerinti rajzolatát kimutató földabroszszal egyetemben, mindazon környülállásoknak, melyek ezeken kivül a helyszinén kifejlődtek, különös előszámlálása mellett, a dolgot addig mindig maga épségében hagyván, az alispáni szék eleibe terjesztendi.

h) A birói itélet által valóságosoknak és hasznothajtóknak ismert épületek s javitások árát az fogja fizetni, kinek egyenes s hasznos birtokába kerülnek azok; s ha ez iránt a felek meg nem egyezhetnének, a fizetendő mennyiség illendő becsü által törvényesen számittassék ki, és az alispán által határoztassék meg; az oly épületek és javitások árát azonban, melyek az előbbeni birtokosnak hasznot hajtottak ugyan, de az uj birtokosra nézve haszonvehetetleneknek tekintetnének, nem az, hanem a rendbeszedést kivánó fél tartozzék az előbbi birtokosnak megtériteni; — az alispán által hozandó végső itéletet minden esetben bővebb megvizsgálás végett, lépcsőnkinti felebbvitel utján, birtokon belől a megyei törvényszékhez, innen a királyi táblához (1848 : X. tcz. 5. §.) felterjeszteni kelletvén. (6. §.) ¹)

Ily uj rendbeszedés alkalmával kijelölendő telkek mennyiségét azon állomány földmérői kimérése fogja meghatározni, mely az urbér behozatala idejében telki illetőségkép a jobbágyok által használtatott; minélfogva ha az uj rendbeszedés alkalmával azon eredeti urbéri lajstromokra nézve, melyek akkor a jobbágyok bemondása szerint készittettek, ezen bemondás hibája folytában fogyatkozás tapasztaltatnék, az urbéri lajstromok a telkek számának leszállitásával fognak megigazittatni; — hogyha pedig az urbér behozatala idejében kimért telkek illetőségén felül

---

¹) Ugyanezen X. tcz. 6. §-ának h) pont alatti rendeletéhez az tétetik : hogy a kir. helytartótanács a felebbvitel utján eleibe terjesztett urbéri rendezési pereket okvetlenül azon idősor szerint vegye tárgyaltatás alá, amint azok a megyéktől hozzá felérkeztek. (1840 : VII. 16. §.)

valamely földek maradnának fel, ezekből az 1723 : 18. tcz. rendelete szerint uj urbéri telkek alkottassanak, s ezekhez, ha az addig birt közlegelőből ki nem telik, szintén a felmaradott földekből kihasitandó legelő is adattassék. Hà mindazonáltal az első esetben a jobbágyok azt bizonyithatnák, hogy azon fogyatkozás onnan eredett, mivel az uraság az urbér behozatala óta, az általuk telki illetőségökön felül használt földeket elvette, akkor ezen fogyatkozás kipótlására köteleztetik az uraság; — valamint viszont azon fenmaradott földek, melyekre nézve bebizonyittatnék, hogy azok a közös legelőből, vagy az uraság egyéb földeiből elszántással, vagy más móddal a jobbágyok által elfoglaltattak, s az urbéri tartozmányok azokkal szaporittattak, ezek a földesur szabad rendelkezése alá esnek vissza, amazok pedig a közös legelőhöz visszacsatolandók lesznek; azon tartozmányok pedig, melyek a IV. tcz. 14. §-a értelmében haszonvehetetlenekké lettek, jegyzésbe tétessenek. (7. §.)

A dolog folytában az illető földmérő által elkészitett minden munka, biróikép kiküldöttek által, részre nem hajló földmérő közbejöttével hitelesittessék meg; a felmérés költségeit pedig a földesur viselni köteleztetvén, csupán azon esetben, melyben a jobbágyok kivánják a rendbeszedést, fogja a kézi és szekeres munkák kiszolgáltatásának terhe ezeket illetni; —'s mivel a határok megcsonkitásából a jobbágyokra nézve is kár szokott háramlani, erre nézve a munkák, s költségek hozzájárulta tekintetében rendeltetik : hogyha a földesur a helység határai iránt megtámadtatik, akkor a jobbágyok a kézi és a szekeres munkához ingyen járulni kötelesek; ellenben ha az uraság részéről mozdittatik elő a kereset, ezen kötelesség a jobbágyokat nem illeti. (8.§.)

Ahol pedig a jobbágyi állományban, vagy legelőben tapasztalt részbeli fogyatkozás az egész határ rendbeszedését szükségessé nem teszi, ottan fogyatkozást részben szenvedő minden jobbágy csak az urbéri lajstrom megigazitását kivánhatja. (9. §.)

Az urbéri rendezés megigazitása, annak folyamata alatt történt számolás, vagy kimérésbeli hibák helyrehozása, vagy időjártával történt fogyatkozások miatt szintén urbéri megszabott uton több izben is eszközöltethető, s azt egyes jobbágyok alapos panaszára is végre kell hajtani; mely megigazitásbeli perben mindazok megtartassanak, és teljesittessenek, melyek a rendbeszedési perre nézve rendeltettek és megállapittattak. (10. §.)

164. §. Összesités, legelő elkülönzés és faizás az 1848. évi törvények szerint.

Az 1848 : IX. tcz. 3. §-ának folytában rendeltetik :

1. Oly helyeken, hol a földesur és voltjobbágyai közt a legelöelkülönzés, illetöleg urbéri rendezés, akár egyezség, akár urbéri per utján valóságosan és tettlegesen már végrehajtatott, az ekként megtörtént összesités, illetöleg elkülönzés többé fel nem bontathatik. (1848 : X. 1. §.)

2. Oly helyeket illetöleg, melyekre nézve az összesitési vagy elkülönzési per a földesur és voltjobbágyai között e törvény kihirdetése alkalmával végitélet által már be van ugyan fejezve, de ezen végitélet még felsöbb vizsgálattól, vagy végrehajtástól függ : az összesitési vagy elkülönzési per felsöbb vizsgálata a királyi és illetöleg báni tábla által történik, az ekként végsöleg eldöntött perben pedig az itélet, vagy ha a kérdés a felek között egyezség utján intéztetett el, ezen egyezség az alispáni biróság által végrehajtandó. (2. §.)

3. Oly összesitési és illetöleg elkülönzési perek, melyek e törvény kihirdetésekor már folyamatban vannak, de végitélet által még be nem fejeztettek : vagy a jelen törvény kihirdetése után czéloztatnak folyamatba tétetni : az alispáni birósághoz tétetnek által, illetöleg ezen biróság elött lesznek inditandók, — a barátságos egyezség megpróbálása az eljáró birónak minden esetben szoros kötelessége lévén. (3. §.)

Oly helyeken, hol a földesurnak voltjobbágyai a faizást, makkolást, gubacsszedést, vagy bármely egyéb javadalmakat az urbéri törvények korlátai között a földesur erdejében gyakorolják, és e tekintetben különösen kihasitott erdörészszel ellátva nincsenek : a faizási haszonvételnek, ugyszintén a makkoltatási, gubacsszedési s egyéb javadalmaknak elkülönözve leendö gyakorlására, akár a földesur, akár voltjobbágyai pert az alispáni biroszék elött különösen is indithatnak; mely eljárásban a felek között a barátságos egyezséget mindenekelött megpróbálni az eljáró birónak szintén szoros kötelességévé tétetik. (4. §.)

A 3. és 4. §§-okban emlitett perek a megyei törvényszék, innen a királyi illetöleg báni tábla által fognak felebbvitel utján, az itélet végrehajtása elött vizsgáltatni. (5. §.) Minden más urbéri perek, melyek urbéri panaszok, vagy szolgálatok, kilenczed és dézma tekintetéböl jelen törvényczikk kihirdetésekor folyamatban vannak: ezennel megszüntetnek. (6. §.)

HARMADIK SZAKASZ.

NEMÖNJOGU SZEMÉLYEK.

165. §. A nemönjogu személyek korlátozása.

A nemönjogu személyek, kiknek a törvény és fennálló szabályrendeletek egyetemesen kötelező erején kivül, saját egyéniségökben alapuló egyéb megszoritásokat is kell türniök, részint családi viszonyok, részint a törvényekben rendelt képviselet által korlátoltatnak.

166. §. Család és rokonság.

Család nevezete alatt értetnek a törzsszülők, valamennyi utódaikkal együtt [1]; azon személyek összeköttetése pedig, kik egy közös törzsből származván, ugyanazon családhoz tartoznak : rokonságnak vagy vérségnek neveztetik.

A rokonság ismét aszerint, amint fi-, vagy nőszemély által jő létre, fi-, vagy nőrokonság lehet [2]).

---

[1]) A „család“ szó szélesebb értelemben is szokott előfordulni, a midőn a szolgálati személyeket is magában foglalja. Innen ez utóbbiaknak „cseléd“ elnevezése.

[2]) A rokonok vagy vérek, régiebb törvényhozásunk nyelvén „consangvinei“ —, a firokonok „agnati“ — s a nőrokonok „cognati“ név alatt emlittetnek. (I : 113. cz. 5. §. 116. cz. 1. §. stb.) A firokonokat a fivérek utódai teszik, a nőrokonok pedig nővérektől származnak le; vagy felfelé : a gyermeket, apjának fivéreihez firokonság, s nővéreihez illetőleg azok utódaihoz nőrokonság füzi.

167. §. A rokonság fokozatai.

A köztörzsöktől leszármazó személyek rendsora neveztetik rokonsági vagy vérségi ágnak, — és pedig egyenes, vagy oldalágnak, aszerint, amint ugyanazon köztörzsöktől akkép származnak, hogy egyik a másikat nemzette; vagy ugyanazon törzszülőktől akkép hozzák le származá-

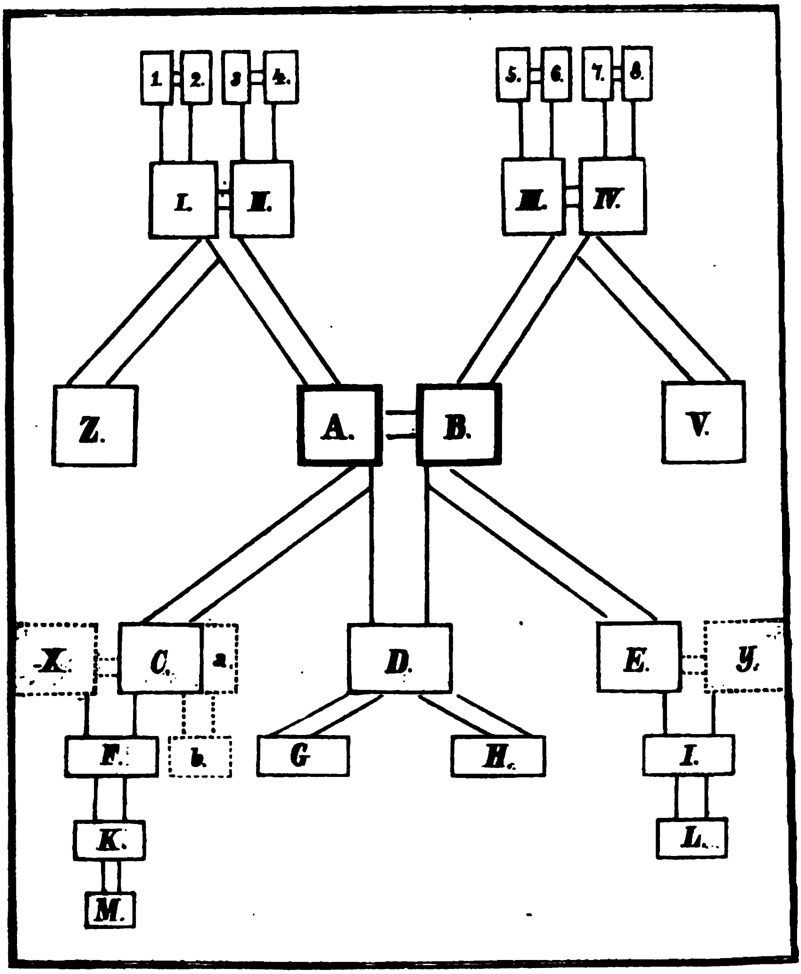
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
I.
II.
III.
IV.
Z.
A.
B.
V.
X.
C.
a.
D.
E.
Y.
F.
b.
G.
H.
I.
K.
L.
M.

sukat, hogy egyik a másikat nem nemzette, s ismét külön egyenes ághoz tartoznak.

Végre az oldalág is kétféle; t. i. egyenlő, ha két egyenes ágban hasonló számu, — és nemegyenlő, ha a kettő közöl valamelyikben több személyek vannak. A rokonoknak az egyenes vagy oldalágon egymástóli távolsága iznek neveztetik. [1]

168. §. Rokonsági ízek számitása a canonjog szerint.

A rokonsági ízek számitása különbözik aszerint, amint egyenes vagy oldalágon történik.

Egyenes ágban : amennyi a személy — egyet kivéve, annyi az íz [2]).

Az oldalági izek meghatározásánál, egyenlő és nem egyenlő oldalág között következő szabály tesz különbséget :

---

[1]) A. — férj — és B. — nő — törzsszülőktől három gyermek származik: C. D. és E. C. nemzi F-et, F. nemzi K-t s K. nemzi M-et, — eszerint C., F., K., és M. egyenes ágbani vérek. C. származékai már D-hez, és annak utódaihoz, valamint E-hez és ennek gyermekeihez oldalági rokonságban állanak, mert A. B. köztörzsöktől ugyan, de akkép származnak le, hogy egyik a másikát nem nemzette, mig E, I. és L. ismét külön egyenes ágat képeznek a köztörzsökig. — C. egyenes ági vonala négy személyt foglal magában, t. i. C, F, K, és M-et. E. vonala ellenben három tagot számit, t. i. E, I, és L-et : a két ág tehát, egymáshoz viszonyitva nemegyenlő oldalág leend. Ha távolabbi rokonokról van szó, messzebb kell keresnünk a köztörzsököt. Az lenne péld. a kérdés, mily rokonságban áll D. Z-hez? A családfán addig kell felmennünk, mig Z. is ugyanazon köztörzsök alá esik. E köztörzsök I. II. nagyszülőkből áll : tehát D. nemegyenlő oldalági rokona Z-nek. És igy tovább (lásd a 212. lapon.

[2]) Már tudjuk, mi az egyenes ág. A kérdés az : hanyadíziglen rokon D, A-hoz? felelet : első íziglen; mert ezen ágban két személy van, s ebből egyet levonva, csak egy marad fenn. Vagy : hányadik ízben rokona M, 2-nek? felelet : hatodik ízben; mert M-től felfelé egyenes vonalon 2-ig, ennek is beleszámitásával összesen hét személy létezik, s ezen számból egyet levonva, hat marad fenn. Az összeszámitás utján nyert mennyi-

egyenlö oldalágon azon ízben állanak egymáshoz a rokonok, melyben mindkettö áll a köztörzsökhöz [1];

nemegyenlö oldalágon pedig azon íziglen rokon a kettö egymáshoz, mely ízben a távolabbi áll a köztörzsökhöz. [2]

Ez a canonjog számitása, melyet erészben mind a r. katholikusok, mind az evangelikusok követnek.

169. §. Rokonsági ízek számitása a római jog szerint.

A római jog, mely szerint a keleti egyház számit, — egyenlö és nemegyenlö oldalág között különbséget nem tévén, mindkét ágon összeszámitja a személyeket; a nyert mennyiség, egyet levonva, az ízek számát mutatja. [3]

---

ségből pedig azért kell egyet mindig levonni, mert a személy, kinek rokonságáról szó van, sajátmagához, bizonyos távolságban nem állhat, vagyis saját személyére nézve rokonsági ízt nem képezhet. (l. a 212 lapon.)

[1] Először is az egyenlő oldalágat illetőleg: C. és D. egyenlő oldalági rokonok lévén, kiszámitandó, hogy egyenes ágon, hanyadízben állanak a köztörzsökhöz. Mind C., mind D. első ízigleni rokonságban vannak a közapához — A —, tehát egymásnak első ízbeni rokonai — oldalágon. Vagy K. és L. kisunokák: K, A-nak egyenes ágban harmadízigleni rokona, — tehát L-el hasonlóul harmadízigleni rokonságban áll. Felesleges emliteni, mikép egyenlő oldalágnál, — ha az egyiknek a köztörzsöktől, egyenes ágoni távolságát kiszámitottuk, már a másiké is tudva van; épen azért neveztetik a két ág egyenlőnek, mert ugyanazon mennyiségü tagokat számit.

[2] A nemegyenlő oldalágon csak a köztörzsöktől távolabbi rokon jő számitásba, s annyiadik íziglen álland a másik oldalági kérdéses rokonhoz, a mennyi ízben ő, egyenes ágon a törzsszülőhöz áll; péld. kérdés lenne, hogy M, hanyadíziglen rokona D-nek? felelet: negyedíziglen; mert M. mint távolabbi rokon, egyenes ágon, A-hoz, mint köztörzsökhöz, negyedízigleni rokonságban áll. (l. a 212. lapon.)

[3] A megelőző §-ban felhozott példákat ezen számitáshoz alkalmazva: D, A-nak elsőíziglen, M, Q-nek hatodíziglen, C, D-nek másodíziglen, K, L-nek hatodíziglen, és M, D-nek ötödíziglen rokona.

170. §. Törvényes és egyházi rokonság.

A rokonságot, melyről a megelőző §§-ok tárgyaltak, a törvényes házasság, illetőleg a vérségnek törvényszerü leszármazásból eredt közössége állapitja meg, és ez minden vallásfelekezetnél, különbség nélkül fenállónak tekintetik. Ezenkivül, kizárólag a r. katholikusoknál, a rokonságnak még következő fajai vannak :

1. törvényes rokonság, az örökbefogadó és örökbefogadott, valamint ez utóbbi és az örökbefogadónak gyermekei között;

2. egyházi rokonság, mely ismét kétféle, amint t. i: keresztségből, vagy bérmálásból származik. A keresztség lelki rokonságot alapit a keresztelő személy, a keresztelt gyermek, s ez utóbbinak szülői közt, — s a bérmálás a bérmáló személy, a bérmált gyermek és ennek szülői között.

171. §. Sógorság.

Azon kapcsolat, mely házassági egybekelés által egyik házastársat a másik házastárs rokonaival összeköti : sógorságnak hivatik [1]. És igy a sógorság házassági kapcsolatból származván, — aszerint különbözik, amint maga a házasság törvényes, vagy nem; a törvényes ismét, amint teljesen végbement, vagy csak kilátásba helyeztetett. A törvényes házasságból törvényes vagy szabados, — a nem törvényesből pedig törvénytelen vagy nemszabados sógorság támad; továbbá a teljesen végbement, vagyis elhálás által megerősitett törvényes házasság valódi, — a törvényes ugyan, de még el nem hált házasság pedig, valamint az eljegyzés költött vagy névleges sógorságot alapit.

A sógorsági ízek számitásának szabálya szerint : a mennyi íziglen rokon valaki az egyik házastárshoz, annyi íziglen áll sógorságban a másikkal. [2]

---

[1] A közélet szélesebb értelmet ad a sógorságnak, s ez elnevezést mindkét házastárs rokonaira kiterjeszti; azonban a sógorság, a férj rokonai és a nő rokonai közt törvényszerint semmi viszonyt nem alapit, s csupán a férj, és nejének rokonai közt, vagy megforditva, a nő és férje rokonai közt jő létre.

[2] A sógorsági ízek számitására nézve : a mely íziglen áll rokonságban valaki az egyik házastárshoz, ugyanazon íziglen leend

172. §. Szülők, gyermekek.

Szülők neve alatt átalában, egyenes ágon a felfelé menő, s gyermekek nevezete alatt ugyancsak egyenes ágon valamennyi leszármazó rokonok foglaltatnak. Szorosabb értelemben szülőknek, valamely gyermekre nézve az apa és anya — első íz — hivatnak, ezek szülői ismét nagyszülőknek, — a további ízben ősszülőknek, egy ízzel távolabb az apai ágon dédeknek, s az anyain ükőknek, — végre ezek szülői az apai családban dédősöknek, s az anyai részről ükősöknek neveztetnek. A szülők tekintetében lefelé: első származék a gyermekek, második az unokák, harmadik a kisunokák, majd negyed-, ötödunokák, és igy tovább. Távolabbi rokonok, egyenes ágban felfelé az ősök vagy elődök, s lefelé az utódok. [1])

A szülői és gyermeki viszony a házassági egybekelésből támad.

I. FEJEZET.

Házasság.

173. §. A házasság fogalma.

A házasság, vallási szertartások által szentesitett oly kölcsönös szerződés, melyben két különböző nemü személy, férfi és nő, szabadon és jogérvényesen kötelezik magukat

---

sógora a másik házastársnak; péld. Y. nőül veszi E-t: kérdés, hanyadízigleni sógorságba jő a köztörzsökhöz (A—B)? felelet: E. a köztörzsöknek első ízigleni rokona, — tehát Y, A-B-hez első ízigleni sógorságban áll. Vagy: X. neje lesz C-nek; minthogy C, L-hez harmadízigleni rokonságban áll: annálfogva X, ugyancsak L-nek harmadízigleni sógornője leend.

[1]) Oldalági rokonok: az első ízben testvérek (fivér, nővér), másodízben az egyenlő oldalágon unokatestvérek, nemegyenlő oldalágon a köztörzsökhöz közelebbi rokon nagybátya, illetőleg nagynéne, a távolabbi unokaöcs, illetőleg unokahug stb. nevet viselnek. Sógorságban: egyik házastárs, a másik házastárs szülőire nézve vő, illetőleg meny, maguk a szülők, gyermekök

elválhatlan közösségben élni, egymást kölcsönösen segiteni, gyermekeket nemzeni és azokat felnevelni. [1]

174. §. Házassági törvények.

Magyarország lakosai a házassági kötés s egyéb viszonyok tekintetében különböző törvények alatt állanak. E különbség a hitágazatokból és a vallás intézményeiből ered, s csak azon szabályokban olvad össze, melyeket az egyházi és polgári törvények a szentirás, vagy észjog közös változhatlan elveiből merítenek. A most érintett közös forrásokon kivül, katholikusok házassági ügyeiben a canonjog, s az evangelikusokra nézve II. Jósef császárnak 1786. évi mart. 6-kán kelt s az 1791 : 26. tcz. 11-ik §-a által szentesitett szabályzata (constitutio josephina) szolgálnak irányadóul.

175. §. Eljegyzés.

A házassági egybekelést eljegyzés, vagy jegyváltás előzi meg, mely nem egyéb, mint a megkötendő házasságnak kölcsönös és ünnepélyes igérete. Az eljegyzés bizonyos szertartások mellett, vagy azok nélkül megy végbe. Ünnepélyes szertartás törvényileg nem kivántatván, csak szokásban tartja fenn magát, s gyürüváltásban, foglaló és jegyajándék előlegezésében, továbbá a házassági igéretnek irásban, vagy szóval s tanuk előtt, ünnepélyes kijelentésében áll. Azon személyek, kik között a jegyváltás történt, a valóságos házasság bekövetkezteig jegyeseknek neveztetnek.

---

házastársára nézve ip és nap, — valamelyik szülőnek második házastársa végre, az első házasságból származott gyermekekre, s ily gyermekek a szülő második házastársára nézve kölcsönösen „mostoha“ nevek által különböztetnek meg.

[1] A romai jog következő meghatározást ad a házasságnak: „conjunctio maris et foeminae, consortium omnis vitae, divini et humani juris communicatio.“ A canonjog szerint sacramentum, laicis proprium, quo vir et mulier secundum praecepta ecclesiae conjunguntur. Innen a különbség, mely a r. katholikusok és evangelikusok házassági törvényeiben átszövődik.

176. §. Az eljegyzés kellékei.

Az eljegyzés ugyan még nem maga a szerződés, hanem a kötendő szerződésnek — mely a házasság, csupán előleges igérete; de mivel oly személytől, ki érvényes szerződésre nem képes, annak kötelező igérete sem származhatik: eljegyzés, joghatálylyal csak oly személyek közt mehet végbe, kik a törvényszerű köteleztetés képességével birnak.

Az eljegyzés érvényességére különösen megkivántatik:

1. hogy az két különböző nemű személy — férfi és nő — között, — a kik ezenfelül a házassági egybekelésben törvényileg nem gátoltatnak — menjen végbe;

2. kiskoruak, hét éven aluli korban, továbbá esztelenek és őrültek — ez utóbbiak az őrjöngés szakában a jegyváltásra természetileg képtelenek;

3. a házasság igérete az eljegyzés alkalmával, tévedéstől, félelemtől, erőszaktól s csalárdságtól szabad állapotban, komolyan és határozottan, maguknak a jegyeseknek akaratából származzék;

4. az eljegyzés bizonyos feltételektől tétethetik függővé, — lehetetlen vagy a házasság czéljaival ellenkező feltétel azonban az eljegyzés érvénytelenségét vonja maga után;

5. jegyváltás meghatalmazott által is történhetik, — de a meghatalmazásnak különösen az ügylet e nemére kell szólania, s az eljegyzendőt, minden kétség vagy tévesztés elháritása tekintetéből, határozottan megneveznie.

177. §. Az eljegyzés hatálya.

Az eljegyzésnek hatályt s törvényes következményeket csak a r. kath. vallás tulajdonit [1], — és pedig ahhozképest, amint jelenre, vagy jövőre szól, máskép: amint a házasság a lelkész előtt már megköttetett, de elhálás által megerősitve még nincsen, vagy a házassági egybekelés még csak kilátásba helyeztetett. A jelenbeni eljegyzés (sponsalium de praesenti) már a házasság jellegét ölti fel, s mint ilyen, alább fog emlittetni; a jövőrei eljegyzés (sponsalium de futuro) pedig következő joghatályokkal bir :

---

[1] II. Jósef, már idézett rendelvényében (1786: mart. 6.) a jegyváltás minden következményeit a r. katholikusokra nézve is eltörölte; annak joghatályai azonban II. Leopold alatt ismét visszaállittattak.

1. az eljegyzésből költött vagy névleges sógorság ered, mely a rokonság fokozataihoz képest, mint alább kifejtendjük, házassági akadályt képez;

2. az eljegyzés mindkét félre nézve, egybekelési kötelezettetést von maga után, melynek teljesitését, egyenlően a szerződési ügyletekkel, bármelyik fél, per utján is kívánhatja (Mátyás : VI. 17. 1492 : 38.), — oly itélet folytán azonban, mely által a visszalépő fél házasságra köteleztetik, végrehajtásnak helye nem lehet [1];

3. a meghiusult eljegyzés jogot enged a vétlen félnek arra, hogy a kapott jegypénzt s egyéb ajándékokat (arrha, paraphernum) tulajdonul megtarthassa. (I : 100.)

Az evangelikusoknál ellenben semmi jogkövetkezményekkel az eljegyzés nem bir, sőt a teherbeejtés sem alapít további kötelezettséget, mint a melyet a szülés fájdalma, a betegágy és a gyermeknevelés költségei vonnak maguk után. [2])

178. §. Az eljegyzés feloldása.

Némely esetekben az eljegyzés hatályát veszti vagy mindkét félre, vagy csupán az egyik jegyesre nézve, — amint t. i. a jegyváltásból eredhető kötelezettségek vagy mindkét fél irányában elenyésznek, vagy csak az egyik jegyes marad kötelezve, s a másik jegyváltás előtti szabad állapotba jut.

---

[1] Azt mondja Frank (közigazság törvénye Magyarhonban I. kötet 100. §.): „akarva jó a házasság, erőltetésnek pedig siralom a vége.“ (matrimonia libera esse oportet, quia coactiones difficiles solent exitus frequenter habere.)

[2] Az evangelikusok kivétele a jegyváltás kötelezettségei alul II. Jósef idézett határozatán alapul. Egyébiránt észjogilag az eljegyzés nem lényeges kellék, annyival kevésbé vonhat maga után kényszerítést az egybekelésre; sőt a római jog sem ad egyéb jogot a büntelen félnek, mint, hogy az eljegyzés bizonyságaul kapott jegypénzt megtarthatja, s az általa adottat a visszalépettől, — ha ez kiskoru, egyszeres, ha pedig nagykoru, kétszeres összegben követelheti.

A kötelezettség mindkét félre nézve megszünik:

1. egyik vagy másik fél halála által;
2. kölcsönös beleegyezés által;
3. azon idő elteltével, vagy körülmény megszüntével, melyhez a feltételes jegyváltás érvényessége kötve volt;
4. ha valamelyik fél egyházi rendbe, vagy szerzetbe lépett;
5. ha a jegyváltás és a házasság megkötése között oly akadályok merülnek fel, melyek a házassági egybekelést érvénytelenné tennék;

Az eljegyzés joghatálya, csupán a büntelen félre nézve elenyészik:

1. ha valamelyik fél a keresztyén hittől elszakad; (fornicatio spiritualis.)
2. ha egyik jegyes paráznasági bünt követett el; (fornicatio corporalis.)
3. ha valamelyik jegyes, testi vagy elmeállapotában oly későbbi változások jöttek közbe, melyek jelenléte mellett eljegyzés észszerüleg nem történhetett volna;
4. ha az egyik fél más személylyel házasságra lépett;
5. ha valamelyik a jegyesek közöl, hütlenül eltávozott, s a másik fél tudtán kivül, idegen helyen tartózkodik.

179. §. Kihirdetés.

Megelözi továbbá a házasságot, annak ünnepélyes kihirdetése, mely mindig a lelkész által [1] a jegyesek egyházában, három egymásután következő ünnep- vagy vasárnapon, a jegyesek megnevezése mellett, oly czélból történik, hogyha valaki a megkötendő házasság ellen akadályt tud, azt feljelentse.

180. §. A kihirdetés hatálya.

Ha a háromszori kihirdetés folytán házassági akadályok jutnak a lelkész tudomására, — melyek feljelentése, főleg az érdekelteknek kötelességökben áll, — az összeadást mindaddig felfüggesztendi, mig vagy a történt feljelentés valótlannak bizonyul, vagy a valósággal létező akadályok elhárittatnak. A háromszori kihirdetés elmulasztása r. katholikusoknál semmi hatálylyal a házasságra nem bir, ellenben az evangelikusoknál, a mennyiben nem felmentvény folytán mellőztetett, — az egybekelés semmiségét vonja maga után. Ha a kihirdetés után hat hónap alatt a házasság meg nem köttetik, a háromszori kihirdetést ismételni kell. [1]

---

[1] Ha a jegyesek különböző helyen laknak, a kihirdetésnek mindegyik fél egyházában meg kell történnie. Hasonló eljárás tartandó meg a vegyes házasságra nézve, habár a jegyesek ugyanazon községben vagy városban laknának is.

181. §. Felmentés a kihirdetés alul.

Ha a házasulandó személyek, vagy időt nyerendők, vagy megelőző házasság s egyéb körülmények tekintetéből az ünnepélyes kihirdetés alul felmentetni kivánnak: evégett a r. katholikusoknak az illető megyés püspökhöz, evangelikusoknál a megyei lakosoknak az alispánhoz, a jász-kun- s hajdu kerületekben a kerületi kapitányhoz, s királyi városok polgárainak a városi tanácshoz [2] kell folyamodniok. Ily felmentési engedély — dispensatio — mindig azon feltét alatt adatik, hogy a jegyesek a hatóság előtt, melyet a felmentés illet — esküt tesznek aziránt, mikép tudtokra semmi oly akadály, mi a házassági egybekelést gátolhatná — közöttök nem létezik.

182. §. Házassági akadályok.

A házassági egybekelés szabados jogcselekvény, melyre mindenkinek van joga, amennyiben szabad beleegyezési képességgel bir, vagy a törvények által nem akadályoztatik. Azon körülmények, melyek a házasság megkötését valamely személyre nézve, vagy a személyiség minőségéből, vagy a törvény rendeletéből gátolják, illetőleg a már megkötöttet érvénytelenné teszik : házassági akadályoknak neveztetnek, és kétfélék, t. i. gátló és bontó akadályok.

---

[1] Ezt az osztr. polg. tkönyv (73. §.) világosan rendeli. Különben a kihirdetés idejétől fogva az elhalasztott egybekelésig oly akadályok jöhetnek közbe, melyek a kihirdetéskor még aggálytalan házassági szövetkezést érvénytelenné teszik.

[2] Buda főváros polgárai, amennyiben t. i. evangelikusok — kihirdetés aluli felmentésért a magyar kir. helytartótanácshoz tartoznak folyamodni. Az evangelikusoknak ezen illetőségeit a háromszori kihirdetés aluli felmentésre nézve II. Jósef kir. rendeletének 3. §-a szabályozza.

183. §. Gátló akadályok.

Gátló akadályoknak oly körülmények hivatnak, melyek jelenléte a házassági egybekelést akadályozza ugyan, de ha mindemellett is az egybekelés megtörtént, a már végbement házassági kötés érvényességét el nem enyészteti. Gátló akadályokra csak a r. katholikusok vannak tekintettel, s az esetek következők :

1. eljegyzés, más személylyel kötendő házasságra nézve [1];

2. szentelt idő, adventtől vizkeresztig, s a nagy bőjt ideje husvét után egy hétig [2];

3. tilos idő, melyben az egybekelés, bizonyos körülmények miatt s csupán egyes felekre nézve, a lelkész által felfüggesztetik [3]; végre

4. magánfogadás, ha valaki nőtlenségi vagy hajadonsági fogadást nem ünnepélyesen tett [4].

---

[1] Az eljegyzésből kétféle házassági akadály származik. Ha valaki bizonyos személylyel már jegyet váltott, más idegennel házasságra lépnie gátló akadálynál fogva tilos, — a végbement házasság egyébiránt érvényes marad; de az eljegyzett személynek elsőízbeni rokonával már bontó akadálynál fogva nem kelhet egybe, mint majd alább meglátandjuk.

[2] A szentelt időhöz némileg hasonló evangelikusoknál a bünbánó — poenitentialis — hét, mely az uri szent vacsora kiszolgáltatását közvetlenül megelőzi. Vallási kegyeletes szokásnál fogva ily időkből a házassági kötések a következő hétre halasztatnak.

[3] Ily körülmény lehet bizonyos jegyesekre nézve, ha közöttök rokonság, vagy más bontó akadályok alapos gyanuokai mutatkoznak, s a lelkész, valameddig a látszólagos akadály elenyésztetve nincsen, az egybekelést felfüggeszti.

[4] A magánfogadás a szerzetbe lépéssel, vagy magasb egyházi felavatással áll ellentétben, mely utóbbi már subdiaconatustól felfelé bontó akadályul szolgál. A gátló akadályok versben :

Jegy, töredelmes idő, fogadás, egyházi letiltás
Gátolhatja, de nem bontja az egybekelést.
(Sacratum tempus, vetitum, sponsalia, votum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri Connubia.)

Ezen gátló akadályok az evangelikusoknál nem léteznek.

184. §. Bontó akadályok.

Bontó akadályoknak oly körülmények neveztetnek, melyek a házassági egybekelést bizonyos személyek közt részint végbemenni nem engedik, részint, a már megkötöttet érvénytelenné teszik. Ezen akadályok a beleegyezés hiányából, vagy a házasság czéljából, vagy a czélra szükséges tehetség fogyatkozásából, vagy a rokonsági kötelékből, vagy vallási különbségből, vagy büntettekből, vagy végre az egyházi szertartások mellőzéséből keletkeznek. [1]

A róm. katholikusok és evangelikusok közt ezen bontó akadályokra nézve is lényeges különbség uralkodik. [2] Először is tehát a róm katholikusok házassági bontó akadályairól.

185. §. Bontó akadályok a beleegyezés hiányából.

A beleegyezés érvénytelensége a személynek vagy kor- és elmehiányából származik, vagy lényeges tévedésén, s végre kényszeritésen alapul. E szerint :

---

[1] A bontó akadályok versben :

Tévesztés, feltét, fogadás, vérség, bün, erőszak,
Tisztesség, papirend, kötelék, vallási különbség,
Nősztehetetlenség, sógorság, lopvamenyekzés,
Rablott nőd — ha szabad helyben nem monda „igen" szót,
Házasságodat elbontják, vagy tiltanak attól.
(Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si clandestinus et impos,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto :
Haec facienda vetant connubia, facta retractant.)

[2] A házassági viszonyokat, s igy a bontó akadályokat is egyházi és polgári törvények szabályozzák, mely utóbbiak többé kevésbé eltérnek az észjog elveitől. Észjog szerint a házassági egybekelés érvényességéhez mindkét fél önkénytes szabad beleegyezésén s a teljesités anyagi és erkölcsi lehetségén kivül semmi egyéb nem kivántatik; eszerint egyéb a vallás és polgári társulat intézményeiben nyugvó akadályok az egybekelést észjogilag nem gátolhatnák.

1. kiskoruak, — és pedig a férfi 14, s a leány 12 éves koráig házasságra nem léphetnek [1]; (I : 111.)

2. esztelenek és őrültek, — hanemha ez utóbbiaknál bebizonyittatnék, hogy az egybekelés tiszta időközben történt — érvényes házassági kötésre, elmehiánynál fogva képtelenek;

3. a tévedés, ha az a jegyesek valamelyikének személyében történt, — a házasságot érvénytelenné teszi, — egyéb mellékes, személyi tulajdont, vagy vagyont illető számitásbani csalódás tehát oly tévesztésnek, mely akadályul szolgálhatna — nem tekintetik [2];

4. valamelyik félnek a beleegyezésre kényszeritése kétféleképp történhetik :

a) fenyegetés által, a szülők vagy a környezet részéről, melynél a személy külszabadságának sérelme nélkül, a házasság minden egyéb szertartásai teljesittettek, és

b) nőrablás által, ha valamely nőszemély külszabadságától nyilván egybekelési czélból megfosztatott, s a házassági egybekelés idegen helyen, s idegen hatalom kényszeritése folytán ment végbe.

186. §. Bontó akadály a házasság czéljából.

Azon meghatározásból, melyet a házasságnak a fentebbi 173. §. adott, a házassági közösség czéljai önkényt következnek. Minden feltétel, mely e czélokkal össze nem fér, s vagy a házastársi hüséggel, vagy a születendő gyermek javával ellenkezik, egyiránt tilos, s a házasság semmiségét vonja maga után. [1])

---

[1] A további életkorban férfiak és nők, saját akaratukból érvényesen egybekelhetnek. Az apa megegyezése illő és hasznos ugyan, de nem lényeges kellék. (I : 54.) Nem igy az evangelikusoknál, hol az apai, illetőleg gyámi beleegyezés hiánya a kiskoruak házasságára nézve bontó akadályt képez.

[2] Ily tévedés lenne a személyi tulajdonokban : ha valaki, jegyesét fiatalabbnak, vagy testi hiányoktól mentnek tartja; a vagyoniakra nézve : ha gazdagabbnak vélte. Ezen csalódások mellett a házasság megáll. Az evangelikusok egy bontó akadályt a személyes tulajdonokbani csalódásból is származtatnak, ha t. i. az ara, jegyesének tudta nélkül és számitásán kivül teherben van. Erről alább.

187. §. Bontó akadályok a czélra szükséges tehetség fogyatkozásából.

A házasság czélja és kötelességei bizonyos tehetséget feltételeznek a jegyesekben, melyek hiánya a házassági kötés semmiségét vonja maga után. A czélra szükséges tehetség vagy természeti, vagy erkölcsi, s ily nézpontokból a házassági bontó akadályok következők :

1. Nösztehetetlenség, melynél, hogy bontó akadályul szolgálhasson, megkivántatik :

a) hogy valódi legyen, — tehát magtalanság a nőnél, s néhány meghiusult elhálási kisérlet a férfi részéről nösztehetetlenségnek nem nevezhető;

b) hogy a házassági egybekelést megelőzte légyen, — oly tehetetlenség, mely elhálás után áll be, a házasságot fel nem bonthatja;

c) hogy gyógyíthatlan legyen, melylyel egy jelentőségü azon körülmény is, melynél fogva a gyógyitás, életveszély nélkül nem eszközöltethetnék. [2])

2. Házassági kötelék, mely hazai törvényeink szerint a többnejüséget és többférjüséget egyiránt kizárja. [3])

3. Magasabb egyházi felavatás, mely a subdiacona-

---

[1]) Ily feltételek lehetnek : a nemzés megakadályozása, a házastársi hüség becstelen áruba bocsátása stb., a mennyiben előre megállapittattak. Feltétel alatt régebben a rabszolgaság értetett, mely még I. Lajos korában is akadályul szolgált, — rabnő szabad férfival, s szabadnő rabszolgával érvényesen egybe nem kelhetvén.

[2]) A nősztehetetlenség tényálladékát szakértő orvosok, s a körülményekhez képest bábák véleménye, kik birói eljárás és hivatalos vizsgálat folytán nyilatkoznak — állapitja meg.

[3]) A többnejüség őseinknél — bár keleti származásu népnél, — a keresztyén vallás felvétele előtt sem divatozott, — a sok nejü Marótot, Bihar urát, kinek leánya később Zoltán fejedelem neje lőn, „Mén“ gunynévvel illették.

tussal veszi kezdetét, s szerzetesekre (apáczákra) és világi papokra egyiránt kihat. [1])

188. §. Bontó akadályok a rokonsági viszonyokból.

Vérrokonság, sógorság és egyházi rokonság közelebb hozzák egymáshoz a személyeket, s az egybekelést vagy átalában, vagy bizonyos fokig, érvénytelenné teszik. Ezen viszonyokból következő bontó akadályok származnak:

1. Vérrokonság, mely az ágak szerint különbözik, — jelesül:

a) egyenes ágban az egybekelés végetlenül tilos;

b) oldalágon, negyedíziglen érvénytelen. [2])

2. Sógorság (lásd f. 171. §.), mely többféle minőségeihez képest a bontó akadályokat következő fokok szerint állapitja meg:

a) törvényes vagy szabados sógorságnál az egybekelés negyedízig semmis;

b) törvénytelen vagy nemszabados sógorságnál másod izig tilalmaztatik;

c) a költött vagy névleges sógorságnál, mely a jelenbeni eljegyzésből, vagyis egyházilag törvényes de még el nem hált házasságból keletkezett, negyediziglen, — s névleges sógorságnál, mely jövőrei eljegyzésből származik, első iziglen kötött házasság tisztességnél fogva érvénytelen.

Az egyenes ágbani összekelés mind a törvényes és nemtörvényes, mind a költött sógorságban is végetlenül — bontó akadályt képez. [3])

---

[1]) Minden szüzességi fogadmány, mely a magasabb egyházi felavatást megelőzi, magán fogadásnak tekintetik, s csupán gátló akadályt képez. (lásd f. 183. §.)

[2]) Tilos rokonsági ízek oldalágon: az első íz (testvérek), a második íz (unokák, a harmadik íz (kisunokák) és negyedik íz (negyedunokák): tehát egyenlő oldalágon M, L-nek elsőíziglení származékával, s nem egyenlő oldalágon M., L-el össze nem kelhet. (lásd a 212. lapon.) A további ízek házassági akadályt nem képeznek.

[3]) Sógorsági akadálynál fogva a törvényes sógorságban a férj, nejének, — vagy a nő, férjének negyedizigleni rokonával, s nemtörvényes sógorságban másodizigleni rokonával házasságra nem

3. Egyházi rokonságnál fogva a keresztelö személy, a keresztelt gyermek és ennek szülöi, — valamint a bérmáló személy, bérmált gyermek és ennek szülöi között érvényes házasság nem köttethetik. [1]

189. §. Bontó akadály a vallási különbségből.

Keresztyén és nem keresztyén közt érvényes házasság nem köttethetik, — ily egybekelést a canonjogon kivül hazai törvényeink is tilalmaznak (szt. László : I. 10.), nem keresztyénekkép névszerint a zsidókat emlitvén. Ha azonban a házasfeleknek, kik egybekelésök idejében nem a keresztyén vallást követik, valamelyike később keresztyén hitre tér : a házasság tovább is érvényes marad.

190. §. Bontó akadályok az elkövetett büntettekből.

Két büntény szolgál házassági bontó akadályul, t. i. a házasságtörés, és házastárs-gyilkolás : mindkettö csak leendö egybekelés czéljából elkövetve, semmiti meg a házasságot. E szerint:

1. Oly személyek, kik egymás között bebizonyitott házasságtörési büntettet követtek el, s a bün egyik tényezöje, habár a büntárs tudtán kivül, a másik házastárs élete ellen tört, és a nösparáznaság, valamint az élet elleni törekvés egyenesen jövö házasság feltétele alatt történt, — továbbá

2. oly személyek, kik a házastárs-gyilkolást, hasonlóul jövö egybekelés reményében, végrehajtották, vagy a

---

léphet. Ily akadály létezik az előbbi esetben Y és M között, s az utóbbi esetben Y és F között, — a sógorság távolabbi izei akadályt nem képezvén. A költött vagy névleges sógorságban, ha jelenbeni eljegyzésből származott, szintén negyediziglen — mint előbb —, s ha jövőrei eljegyzésből keletkezett, első iziglen tilos az egybekelés ; péld. X, ha C-vel eljegyezve van: sem A-val, sem B-vel, sem D-vel mint C első izbeli rokonaival, érvényes házasságra nem léphet. (Lásd a 212. lapon.)

[1] Az egyházi rokonság, melyről fentebb a 170. §-ban már volt emlités, versben :

Házasságbontó akadály a lelki rokonság,
Mely hitben köti a szülőt és gyermeket össze
S a hit szolgáját, ha emez bérmál, s ha keresztel.
(Baptisantem, baptisatum, baptisatique parentes,
Levantem, levatumque, levatique parentes.)

bünös házastárs a büntett elkövetéséhez habár csak hallgatólag s elnézéssel járult: a másik házasfél elhunytával érvényes házasságra nem léphetnek.

191. §. Bontó akadály az egyházi szertartások mellőzéséből.

A házassági egybekelés vallásos cselekvény lévén, bizonyos egyházi szertartások mellett megy végbe. Ezen szertartások lényege a lelkésznek [1]) és két tanunak egy időbeni jelenléte. Oly házasság tehát, melynél e lényeges kellék hiányzik, érvénytelen. [2])

192. §. Bontó akadályok osztályzata az evangelikusoknál.

Az evangelikusok, mind vallási fogalmaiknál fogva, mind II. Józsefnek 1786. évi mart. 6-kán kelt s a vallási különbségre alapitott kir. leiratában foglalt szabályokhoz képest, a bontó akadályokra nézve három tekintetben térnek el a r. katholika egyház törvényeitől. Némely akadályok t. i. melyeket a r. katholikusoknál már megismertettünk, az evangelikusoknál is léteznek ugyan, de némi eltérések mellett gátolják a házassági egybekelést; némely akadályok, melyek a római katholikusoknál a házasság semmiségét vonják maguk után, az evangelikusok házasságára semmi hatással nincsenek; végre némely akadályokra, melyek mellett r. katholikusoknál a házasság megállhat, az evangelikusok tekintettel vannak.

193. §. Az evangelikusoknak a r. katholikusokkal közös házassági akadályai.

A bontó akadályok, melyek az evangelikusoknál is, némi módositás mellett, vagy egyenlöen a r. katholikusokkal — a házasság semmiségét vonják maguk után, következők :

---

[1]) Ha a jegyesek különböző helyeken laknak: a házasság bármelyik fél egyházának lelkésze előtt érvényesen köttethetik; azonban rendszerint az ara lelkésze előtt szokott végbemenni.

[2]) A nem lényeges egyházi szertartások mellőzése a házasságot érvénytelenné nem teszi. Ilyenek a háromszori kihirdetés (r. katholikusoknál), papi áldás a szent misében, könyörgések stb.

1. kor- és elmehiány; (lásd f. 185. §. 1. 2.)
2. tévedés a személyben; (u. o. 3.)
3. kényszerités a házassági beleegyezésre, fenyegetés vagy nőrablás által; (u. o. 4.)
4. Az egybekelést megelőző s gyógyithatlan nősztehetetlenség; (187. §. 1.)
5. a jegyesek valamelyikének házasságban léte; (u. o. 2.)
6. rokonság a tiltott izekben, — és pedig egyenes ágon végetlenül, oldalágon a másod izig; [1]
7. sógorság a tiltott izekben, — és pedig egyenes ágon végetlenül, oldalágon és törvényes sógorságban másodiziglen, költött sógorságban, mely a törvényes, de el nem hált házasságból mostoha apa és leány, vő és napa, meny és ipa között keletkezik, elsőiziglen (1795 : sept. 8-kán kelt udv. rend.), — a nemtörvényes sógorsság akadályt nem képezvén[2];
8. vallási különbség; (189. §.)
9. bebizonyitott házasságtörés (190. §. 1.), — habár e büntény nem a leendő házassági egybekelés igérete alatt követtetett is el;
10. házastárs-gyilkolás (u. o. 2.), — habár az életben maradt házastárs a végbevitt büntettről tudomással sem birt.

194. §. Bontó akadályok, melyekre az evangelikusok tekintettel nincsenek.

Az evangelikusok sem a házasságot, sem a papi rendet egyházi szentségnek — sacramentum — nem tartják, s innen némely bontó akadályokat, melyekre a r. katholikusok tekintettel vannak, nem ismernek. Ilyenek :

---

[1] A—B köztörzsök levén, F és I (unokák) érvényesen össze nem kelhetnek; a távolabbi származékok (K és L) közt tehát a házasság érvényes. (Lásd a 212. lapon.)

[2] Sógorsági akadályoknál fogva : X. és G. másodizigleni sógorságban állván, házasságra nem léphetnek, ha ellenben X. és C. nem törvényes házasságban élnek, a sógorság hasonlóul nemtörvényes leend, s semmi akadályt C- rokonai és X. közt nem képezhet. (lásd a 212 lapon.).

1. az egyházi felavatás; (lásd f. 187. §. 3.)
2. a költött, vagy névleges sógorság, mely jövőrei eljegyzésből származott; (188. §. 2. c.)
3. az egyházi rokonság. (u. o. 3.)

195. §. Bontó akadályok, melyek egyedül az evangelikusokra nézve érvényesek.

Vannak viszont az evengelikusoknál oly bontó akadályok, melyek jelenléte az egybekelést megsemmisiti, mig a r. katholikusokat, házasságukban nem gátolja. Jelesül:

1. ha az egybekelést háromszori kihirdetés meg nem elözte, — a mennyiben a felmentési engedély ki nem eszközöltetett; (lásd f. 181. §.)

2. ha kiskoruak szülei akarat, — vagy szülők hiányában gyámi beleegyezés nélkül lépnének házasságra[1];

3 ha katonai szolgálatban lévő egyének illető felsőbbségöktől házasodhatási engedélyt fel nem mutathatnának;

4. ha a férj, nem tudva, más által teherbe ejtett nővel kél egybe —, a mennyiben ezen körülményt, tudomására jötte után a hatóságnak azonnal feljelenti.[2])

196. §. Bontó akadályok a vizsgálat és felmentés tekintetéből.

Fentebb, a 184-ik §-ban már megjegyeztetett, mikép a bontó akadályok mind a házasságra lépést, mind, ha ez mégis megtörtént volna, magát a házasságot érvénytelenné teszik. A házassági akadályok ezen hatályára nézve azonban két körülmény tesz különbséget; némely akadályok t. i. hivatalból vizsgálandók meg, másokra nézve valamelyik félnek jelentése bevárandó; továbbá némely akadályokra nézve felmentés adathatik, mások semmi emberi hatalom által fel nem oldathatnak.

---

[1]) Ha a szülők, illetőleg gyám, a kiskoru által czélba vett házassághoz beleegyezésöket nem adnák: a kiskorunak joga van orvoslás, illetőleg felsőbbségi engedély végett a hatósághoz — mely az árvaszék — folyamodni. Oly szülők, kik gyermeköket, elfogadható ok nélkül, tisztességes házasságra lépni nem engedik: a gyermek által, végrendeletileg, az őket illető örökségből érvényesen kizárathatnak. (I: 53.)

[2]) A férfi, ki valamely nőszemélyt teherbe ejtett, s ugyanazzal még a szülés előtt összekél: a házasság érvényességét meg nem támadhatja, sőt ezáltal, mint alább meglátandjuk, a házasság előtt fogamzott gyermek a törvényes születés jogaiban részesül.

197. §. Hivatalos vizsgálat a bontó akadályok körül.

A következő esetekben, —

1. ha a házasság nőrablás utján köttetett; (185. §. 4. b.)

2. ha valamely házas személy, a másik házastárs halála előtt, vagy a házasság előtti szabad állapotba visszahelyezés nélkül lép házasságra; (187. §. 2.)

3. ha oly személylyel, ki már magasabb egyházi felavatásban részesült — köttetik házasság; (u. o. 3.)

4. ha tiltott ízekbeni vérrokonok szabályszerü felmentvény nélkül kelnek egybe; (188. §. 1.)

5. ha az egybekelés a sógorság tiltott ízén belől történik; (u. o. 2.)

6. ha keresztyén és nem keresztyén lépnek házasságra; (189. §.) végre

7. ha az egybekelést házasságtörési, vagy házastárs gyilkolási büntény előzi meg (190. §. 1., 2.) : köteles a hatóság, a nélkül, hogy formaszerü feljelentést várna, mihelyt az eset tudomására jut, hivatalból vizsgálatot inditani; egyéb esetekben pedig csak akkor léphet fel, ha a házastársak valamelyike, vagy rokonok és érdekeltek részéről tett jelentés által a vizsgálat megkezdése, s annak folytán további intézkedések kérelmeztetnek.

198. §. Felmentés a házassági akadályok alul.

Némely házassági, s magukba véve bontó akadályok részint az egybekelés előtt, részint utólagosan elenyésztethetnek, miáltal az egybekelés lehetővé, vagy a már megkötött házasság érvényessé válik. Az akadály elháritása, vagyis felmentés a r. katholikusoknál a pápát és megyés püspököt, evangelikusoknál a fejedelmet illeti.

199. §. Felmentés a r. katholikusoknál.

A házassági akadályokra nézve r. katholikusoknál felmentvényt adhat:

1. a római pápa, és pedig:

a) az oldalági rokonság és sógorság első és másod izeiben;

b) az egyházi rokonságban;

c) az egyházi felavatásra nézve;

d) a házastárs gyilkolás esetében, és

e) a vallási különbségben. [1]

2. A megyés püspök, — és pedig:

a) a rokonság és sógorság távolabbi izeiben;

b) egyéb akadályokban is, ha a körülmények halasztást nem szevedhetnek, végre

c) gátló akadályokban a szentelt idő és egyházi letiltás eseteiben. [2]

200. §. Felmentés az evangelikusoknál.

Felmentés joga az evangelikusok házassági akadályaira nézve a fejedelmet illeti, s a rokonság oly izeiben gyakoroltatik, melyekben az egybekelés a szentirásban vagy épen nem, vagy legalábbnem halál büntetés alatt tiltatik. E szerint a testvér és testvérének, illetőleg nővérének gyermeke közt, unokatestvérek, vagyis a testvérek gyermekei közt, — sógorságban pedig az özvegy férj vagy nő és az elhalt házastárs testvére illetőleg nővére közt, valamint a költött sógorság első izében (lásd f. 193. §.) szándékolt egybekelésre felmentés jogérvényesen adathatik.

---

[1] A r. pápa, felmentvényeit kétféle törvényszék utján adja ki. A nyilvános akadályokat t. i. a „sedes dataria“ bizonyos díj mellett, s a titkosokat a „sedes poenitentiaria“ dijnélkül oldja fel. Továbbá az előbbinél a házas felek meg nem neveztetnek, s a házasság, minden egyházi szertartásaival megujitandó; az utóbbinál csupán a házassági beleegyezés ismétlése a lelkész előtt — kivántatik.

[2] Azon gátló akadályokra nézve tehát, melyek jegyváltásból és magánfogadásból keletkeznek, felmentvényt a megyés püspök nem adhat.

201. §. Házassági összeadás, anyakönyvek,

Ha a házasságnak semmi akadály nem áll ellent, vagy az akadályok elháritvák, és a háromszori kihirdetés megtörtént, vagy a felmentés kieszközöltetett : a jegyesek összeadatnak, — azon kölcsönös jogokat és kötelességeket, melyek a házasság fogalmával isteni és világi törvények szerint összekötvék—a vallás szolgájának kezébe letett eskü által ünnepélyesen elfogadják és átruházzák.

A lelkészeknek pedig kötelessége az egyházukban előforduló házassági esetekről rendes házassági anyakönyvet vezetni, abba a házasfelek és tanuk neveit, s az egybekelés idejét pontosan feljegyezni s arról a felek kérelmére hiteles kivonatokat kiszolgáltatni.[1]

202. Teljes és nem teljes házasság.

A r. katholikusok és evangelikusok közt a házasság érvényességére nézve, annak teljességében is lényeges különbség uralkodik. Előbbieknél, midőn a házas felek, egybekelésök tekintetében mind a polgári társulat mind az egyház törvényeit betöltve, a házassági kötésben külsőleg egyesültek: csak felét hajtották végre a házassági közösségnek; házasságuk polgárilag és egyházilag törvényes (matrimonium legitimum, ratum), de még nem teljes leend. A házasság az elhálásban emelkedik egyházi szentséggé (sacramentum), s válik teljessé, mint polgárilag és egyházilag törvényes és elhált házasság (matrimonium legitimum, ratum et consummatum).

Evangelikusoknál a házasság teljességéhez a beleegyezés nyilvánitása, kihirdetés s összeadás az egyház ünnepélyei s a házassági törvények kivánalmai szerint — elegendő, s az elhálás csak akkor jő tekintetbe, ha felmentvény a költött sógorság első izében szándékolt egybekelésre kérelmeztetik. (lásd f. 200. §.)

---

[1] Ha a házasság más egyházban, és más lelkész előtt köttetett, mint a melynél és a ki által a kihirdetés történt : a házasság megtörténtét azon lelkész, ki előtt az egybekelés végbement, saját egyházának anyakönyvébe bejegyezni, s arról egyszersmind a jegyesek egyházait értesiteni tartozik.

203. §. Elválás.

Akár azért, mert a bontó akadályok el nem háríttathattak, akár más okokból, melyek a házassági kötés tovább fennállását lehetlenné teszik — a házassági közösség megszüntethetik, a házas felek elválasztathatnak.

Már, az elválásnál különbséget tesz a törvény annak módjára, és tartamára nézve.

Az elválás t. i. vagy abban áll, hogy a házas felek elkülönittetnek, ágytól s asztaltól elválasztatnak a nélkül, hogy házasságon kivüli szabad állapotba helyeztetnének, s a házassági kötés megsemmisittetnék; vagy maga a kötés enyészik el, a házasság ugy tekintetvén, mintha meg sem köttetett volna. Amazt ágytól s asztaltóli elválásnak, rövidebben elkülönzésnek, ez utóbbit szorosabb értelemben vett elválásnak nevezhetjük.

Az elkülönzés ismét, tartamára nézve ideiglenes, t. i. meghatározott ideig tartó, s végleges lehet.

204. §. Elválás a r. katholikusoknál.

A polgárilag s egyházilag törvényes és elhált házasságot, r. katholikusoknál csak egyik vagy másik házastárs halála oldja fel végkép, s oly hatálylyal, hogy az életben maradt fél ujabbi házasságra léphet. A törvényes ugyan, de elhálás által teljessé nem vált házasságnál pedig végelválásnak következő három esetben van helye:

1. ha valamelyik a házastársak közöl, a házasságnak elhálás által leendő végbevitelére bármi okból rá nem birathatnék, — mely esetben az elválasztás előtt még kéthavi próbaidő engedtetik;

2. ha egyik vagy másik fél, még mielőtt a házasság elhálás által teljessé vált volna — szüzességi fogadmányt tévén, szerzetbe lépett;

3. ha az elhálás valamelyik fél nősztehetlensége miatt nem történhetett meg, s e hiány orvosilag örökre gyógyithatlannak nyilvánittatik.

205. §. Elkülönzés a r. katholikusoknál.

A megelőző §-ban érintett eseteken kivül, végelválásnak a r. katholikusoknál soha, — s csupán elkülönzésnek, vagyis ágytól s asztaltóli elválasztásnak van helye a következő okokból :

1. bebizonyitott s teljesen végbement házasságtörés, a mennyiben a másik fél részéről sem hasonló büntény által vissza nem toroltatott, sem el nem engedtetett [1];
2. eretnekség, vagy a keresztyén vallás elhagyása;
3. a lélek és nemesb erkölcsök megvesztegetése, s büntettek elkövetésére ingerlés vagy kényszerités;
4. életveszélyes és ragályos kórállapot [2];
5. elviselhetlen durvaság és kegyetlen bánásmód.

Az elkülönzés az 1-ső esetben örök időre, a 2-ikban a bünösfél megtérteig, a 4-ikben a kórállapot tartamára, végre a 3-ik és 5-ik esetekben a körülményekhez mért bizonyos időre mondatik ki.

206. Elválás az evangelikusoknál.

Az evangelikusoknál inkább polgári szerződésszerü lévén a házassági kötés, annak végképi feloldása kevésbé van korlátolva; jelesül biróilag kimondathatik a következő esetekben:

---

[1] Oly házastárs, ki maga is nősparáznasági bünténynyel terheltetik, a másik fél házasságtörése alapján az elkülönitést jogosan nem kérelmezheti. Megszünik e büntett hatálya akkor is, ha a bűntelen fél a házassági együttlétet a nősparáznasági büntett elkövetése után is folytatta, s a bünösfélnek ez által hallgatólag megbocsátott.

[2] Betegség, nyomor, mely elragadás veszélyével egybekötve nincsen, bármily hosszu ideig ágyba szegezze, vagy munkaképtelenné tegye a szenvedőt, — soha nem szolgál alapul a másik félnek arra, hogy az elkülönzést kérelmezze; sőt a házastársi hűség, s az állati önzéstől tiszta szeretet épen a látogató csapások között, a türelmes megadásban s rendithetlen kitartásban talál legerősebb kinyomatot. E kötelességet azonban a ragály veszélye feloldozza. Maguk a beteg testrészek is feláldozandók, ha az egész jólléte s biztonsága mellőzhetlenül kivánja . . . . . . „immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.“

a) ha valamelyik félre hivatalos hitelességgel bebizonyul, hogy a házasság tartama alatt paráznasági bűntényt követett el (nősparáznaság);

b) ha a másik házastárs élete ellen törekszik;

c) ha a másik házastársat elfogadható ok nélkül, hütlenül elhagyja;

d) ha a házasfelek egymás iránt engesztelhetlen gyülölséggel viseltetnek.

207. §. Eljárás a hűtlenelhagyás esetében.

Ha valamelyik házastárs, az evangelikusoknál, hütlen elhagyásra hivatkozva, a házasságot a másik fél távolléte alapján kéri feloldatni: azon hatóság, melyet a válóperbeni biráskodás illet, ily kérelem folytán a vádlottat bizonyos zárt határidő — rendszerint egy év — alatti megjelenésre, nyilvános lapok utján s hirdetvényileg felszólítani tartozik. A kitüzött határidő sikeretlen eltelte után, s a büntelen fél megujitott kérelmére az elválás itéletileg kimondandó.

208. §. Eljárás az engesztelhetlen gyülölség esetében.

Ha pedig a házastársak a házassági kapcsolat feloldását engesztelhetlen gyülölség alapján kérelmezik, — előbb, mint az elválás tárgyában birói lépések tétethetnének: a lelkészhez kell fordulniok, ki a megbékülés minden eszközeit megkisérti, s ha a kibékitési kisérletek három ismételt izben is siker nélkül maradtak, hivatalos bizonyitványt ad arról, mikép a felek nála háromszor megjelentek, s ő a kiengesztelést mindannyiszor — azonban eredménytelenül eléjök terjesztette.

Mielőtt az elválás kimondatnék, a felek, leendő kibékülésök reményében, elölegesen s bizonyos időre csak ágytól és asztaltól különöztetnek el, ez elkülönzés a körülményekhez képest ismételve is megkisértetik; mely kisérlet ha ohajtott kibékülést nem eredményez, söt az elválást mindkét fél határozottan kivánja: a házassági kötés végkép feloldoztatik.

209. §. A házasság önhatalmu megszüntetése.

A házassági kötést, habár mindkét fél beleegyeznék is, birói közbejövetel nélkül, önhatalmulag felbontani nem szabad. A kik tehát nem megelőző birói határozat folytán élnek külön, a tiszti ügyész által kereset alá vonatnak, s az együttlakásra, vagy a formaszerü válóper megindítására büntetés terhe alatt szorittatnak. Hasonlóul a tiszti ügyész vádja alá tartoznak mindazon személyek is, kik magukat a házasság megkötése, fennállása, vagy feloldása körül, bármi tekintetben bünösökké tették.

210. §. Birói illetőség a válóperekben.

A r. katholikusok házassági ügyei, akár elkülönzés, akár elválás kéressék, birói illetőség tekintetében a szentszékhez tartoznak, mely a házasság érvényessége, elkülönzése vagy elválasztása iránt hozandó itéletét egyszersmind a nőhozomány, hitbér, özvegyi tartás, közkeresményi javak elkülönitése, s a gyermekek tartására és nevelésére is kiterjeszti.

Az evangelikusok válóperei, minden a vagyont és gyermekeket illető mellékkérdésekkel együtt világi biróságok, — és pedig megyei lakosokra nézve a megye, szabad kerületi lakosokra nézve a szabad kerület, s szabad kir. városi polgárokra nézve a kir. város törvényszéke előtt, mindenkor a tiszti ügyész, mint házasságvédő beavatkozása mellett folynak[1].

---

[1] A válóperek következő pontokban térnek el egyéb peres kérdésektől:

1. a per bármelyik házasfél által, s bármily jogalapon indittassék, mind a szentszéken, mind a világi hatóságoknál a tiszti ügyész, mint házasságvédő beavatkozását mulhatlanul megkivánja;

2. a perben minden körülmény, melyre a felek akár a házasság érvénytelenitése, akár az érvényesen kötött házasság felbontása céljából hivatkoznak: okirat, birói szemle vagy tanuvallomások által mindig teljesen bebizonyitandó,

211. §. Isméti egybekelés.

Oly személy, ki már házassági viszonyban élt, e viszony megszüntével következő rendszabályok mellett léphet ismét házasságra :

1. ha házastársának elhunytával lön szabaddá, az elhalálozást hivatalos anyakönyvi kivonattal bizonyitani tartozik;

2. ha házasság elötti szabad állapotát válóper utján nyerte vissza, a birói itéletet felmutatni, s ezáltal azt, hogy uj jegyeséveli egybekelése tiltva nincsen, igazolni köteles;

3. ha a korábbi házasságot birói itélet oldotta fel, s gyermekek maradtak, ki kell mutatnia, hogy a gyermekekről gondoskodva, s az itéletnek e részben elég téve van;

4. ha vagy a házasság felbontása folytán vagy a férj halála után a nö akar házasságra lépni, a lelkész, hivatalának különbeni elvesztése alatt köteles az összeadást mindaddig felfüggeszteni, mig vagy a nönek tehernélkülisége, vagy az elöbbi házasságban történt fogamzás nyilvánvaló leend.

Ha a házas felek csak ágytól és asztaltól különittettek el, isméti kibéküléсöket, s együttlakásukat a hatóságnak bejelenteni, — ha pedig végkép elválasztatván, isméti házasságra lépnek, a házasság minden szertartásait ismételni tartoznak.

212. §. Vegyes házasság.

Azon házassági kötés, mely r. katholika vallásu, és evangelika vallást követö felek közt keletkezik : vegyes házasságnak neveztetik. A vegyes házasságot részint törvények, részint királyi rendeletek a következökben szabályozzák:

1. a vegyes házasság érvényességéhez hajdan megkivántatott, hogy r. katholikus lelkész elött köttetett

---

— beismerésnek csak némely esetekben, s eskünek soha helye nem lévén;

3. a válóper, bármily itélet által ért véget, természete szerint mindig felebbeztetik.

legyen, — az 1844 : III. tcz. szerint az evangelikus lelkipásztorok előtt kötöttek is hasonló érvényességgel birnak;

2. a vegyes házasságból származott gyermekek, ha az apa r. katholikus volt, nemi kölönbség nélkül ezen vallásban, s az evangelika vallásu apa gyermekei közől az apa vallásában csak a figyermekek neveltettek, — az 1848 : XX. tczben felállitott vallási egyenlöség elvénél fogva pedig valamennyi gyermekek — a szabad áttérés jogának fenntartásával — apjok vallását követik [1];

3. vegyes házasok válóperei a szentszék előtt folynak, s a végkép elválasztottak, hanemha törvényes akadályok forognak fenn —uj házasságra léphetnek.

213. §. Némely eltérések a görög szertartásuak házassága körül.

A görög szertartásu keresztyéneknél, személyek a rokonság harmad — negyedik, vagy az ö számitásuk szerint hetedik ízén belöl valamint az elsö ízbeli sógorságban egybe nem kelhetnek; a papi rendbe belépettek is, — de csupán egy ízben — érvényesen házasodhatnak; a negyedszeri házasodás mindenkire nézve kárhozatosnak tartatik; végre a házasság a nösparáznaság, hütlen elhagyás, és bünös távollét miatt náluk is feloldoztatik.

---

[1] Alig van jogi kérdés, mely annyi elkeserült vitára adott volna alkalmat hazánkban, mint a vegyes házasság. A linczi és bécsi békében mindkét vallásfelekezet egyenjogusága kimondatott ugyan, de a katholikus lelkészek még Mária Terézia alatt is csak oly okirat kibocsátása mellett adtak engedélyt a vegyes házasságra, mely szerint az evangelikus férj, születendő gyermekeit, nemi különbség nélkül a r. katholika vallásban nevelni köteleztetett. II. József megtiltá, hogy jövőre ily reversalisok senkitől ne követeltessenek; az 1791 : 26. tcz. hasonlóul azt határozta, hogy a házassági összeadás a reversalisoktól függővé ne tétessék; mindamellett még 1839. évben is adattak ki főpásztori körlevelek, melyek a katholikus lelkészeket a vegyes házasoknak reversalis nélküli összeadásától eltiltották, oda utasitván egyssersmind, hogy ily esetekben papi diszöltöny, a szentség kiszolgáltatása és egyházi áldás nélkül végezzék a házassági összeadás teendőit. Az 1844. évi országgyülés óta ily reversalisok többé nem követeltethetnek.

214. §. Eltérések az izraeliták házasságára nézve.

Izraelitáknál az oldalrokonságból és sógorságból eredt házassági akadályoknál fogva fivér, és nővér, — továbbá a nővér, és ennek fi- vagy nővérének fia vagy unokája; — végre a férj, és meghalt vagy elvált nejének fel- és lemenő ágbeli nőrokona, vagy nővére, — hasonló esetben a nő, és férjének fel- vagy lemenö ágoni firokona, fivére, vagy férje testvérének, illetőleg nővérének fia, vagy unokája közt érvényes házassági egybekelés nem történhetik.

Egyházi anyakönyveik mind a házassági, mind a születési esetekre nézve az országban divatozó nyelvek valamelyikén vezetendők.

Elválás esetében ök is a rabbihoz fordulni, s a békés kiegyenlitést megkisérteni tartoznak; mi ha kivánt eredményre nem vezetett, a férj, birói eljárás és itélet folytán nejének elbocsátó levelet adhat, s ez által a házasság felbontottnak tekintetik. Ha a nö házasságtörést követett el, a férj jogositva van öt, a nö akarata ellen is válólevéllel elbocsátani, — a birói eljárás azonban ezen esetben is elörebocsátandó.

215. §. A törvényes házasság következményei.

A törvényes házasság kölcsönös jogokat és kötelezettségeket alapit, melyek férjet és nöt vagy közösen, vagy külön külön illetnek.

1. Közös jogok : a házasság örömeinek élvezete, szülői hatalom, a születendő gyermekek felett, egyenlö jog a házasság alatt szerzett javakban (I : 48. 102.); az árván maradt kiskoruak természetes és törvényes gyámsága egyik házastárs elhunytával (I : 113. 1715 : 68.), valamint hitvesi örökösödés, hasonló esetben (1787 : 11. és I : 40. 53.) az életben maradt fél részére.

2. Közös kötelességek : kölcsönös és bizalmas átengedés, házastársi hüség, az élet gondjainak és terheinek megosztása, a gyermekek ápolása és nevelése.

3. Különösen a férj a család feje, melynek nevet ad, s melynek tagjai felett, a nöt is ide számitva, a házi fegyel-

met, a törvényes képviselet jogait gyakorolja, s átalában mindazon előnyöket élvezi, melyeket a férjnek mint családfőnek, ugy a természet, mint a polgári társulat törvényei biztositnak; kötelessége azonban nejét, gyermekeit s átalában a családot, állásához s tehetségéhez mért ellátásban részesíteni. (I : 29. 30. 98.)

4. Különösen a nő, férjének családi nevét nyeri, polgári előnyeiben s születési czímeiben részesül (I: 29. stb), férje halála után pedig törvényes hitbérre s özvegyi jogra tart igényt. (I : 93. és 1840 : XXII. 85. §. b.) Egyéb jogai a gyermekekre nézve s örökösödés esetében, az illető helyeken adatnak elő.

216. §. A házassági viszonyokból keletkező perek.

1. Per az eljegyzés betöltése végett, egyik jegyes által a másik fél ellen, ki a jegyváltásban tett igéret s elfogadott kötelezettség daczára a házasságralépést megtagadja (Korvin Mátyás : VI. 17. Ulászló : I. 38. 1618 : 70.) E pörben a valóságos eljegyzés megtörténte okirat vagy tanuk által bizonyitandó; az elmarasztaló itélet a visszalépőt, házassági egybekelésre, s ha szomoru következményektől lehetne tartani, a jegypénz elvesztésére, illetőleg kétszeres összegbeni visszatéritésére kötelezi, s az okozott botrányt aránylagos büntetéssel torolja meg. Ugyanezen perczimen és alapon lehet a visszalépés megbüntetését s a jegypénz s netáni kötbér megtéritését a házasságralépés kényszeritése nélkül, önállólag is kérelmezni.

2. Válóper a házas felek ideiglenes vagy végképi elkülönzése, és a házassági kötelék végleges feloldása végett, azon törvényes szabályok szerint, melyek fentebb, ugyanezen fejezetben tárgyaltattak.

3. Vérfertőzeti per, mely a tiszti ügyész felperessége alatt, hivatalból s oly személyek ellen támasztatik, kik tiltott rokonsági izekben vagy szabályszerü felmentvény nélkül összeházasodnak, vagy törvényes egybekelés nélkül ágyasi viszonyban élnek. A per illetékes birája r. katholikusoknál a szentszék, evangelikusoknál a megye, szabad kerület vagy szabad kir. város törvényszéke, a felek lakhelyéhez képest, — s a büntetés a rokonság izei szerint,

melyekben a vérfertözet elkövettetett, következöleg különbözik [1]:

a) ha a vérfertözet a rokonság elsö és másod ízében, valamint az elsö izbeni sógorságban, — tehát szülök és gyermekek, testvérek, mostoha szülök és gyermekek közt merényeltetett, büntetése halál; (1723 : 11. tcz. 3. 4. §§.)

b) az oldalági rokonok közt tudva elkövetett vérfertözet, a rokonság fokozatához képest két, vagy három évi börtönnel büntettetik. (1723 : 12. tcz. 2. §.) [2]

4. Házasságtörési per; indithatja a büntelen fél, ha r. katholikus, ágytól s asztaltóli örökös elkülönzés, — s ha az evangelika vagy keleti egyházhoz tartozik, a házasságnak végképi felbontása végett a házassági ügyek rendes birósága elött. Hogy a nösparáznasági büntett azon következményeket vonja maga után, melyeket kérni a fél jogositva s megitélni a biró kötelezve van, — a bizonyitás teljességén kivül megkivántatik:

a) hogy a folyamodófél mindjárt az elsö izben elkövetett házasságtörés ellen, s

b) ez esetben is, mihelyt a büntény tudomására jutott, a házassági közösség további folytatása nélkül, azonnal panaszt emelt legyen. [3] Ily eset szt. László : I. 13.

---

[1] A vérfertőzet hajdan hűtlenségi büntényt képezett, s különbség nélkül halállal büntettetett. (I : 14.)

[2] Az 1723 : 12. tcz. 2. §-a az oldalági rokonságnak harmadik és negyedik ízét minden megkülönböztetés nélkül, tiltott izekkép tünteti fel, — de e tilalom csupán a r. katholikusokra értendő; az evangelikusoknál ellenben oldalági rokonok közt az egybekelés a második izen tul szabados lévén, a harmadik és negyedik rokonsági izek tiltottak, s az egybekelés vagy elkövetett paráznaság ugyanazon izekben vérferőzet lenni megszünnek.

[3] A valamelyik fél részéről elkövetett házasságtörés tehát vagy elengedés, vagy beszámitás által enyészik el. Elengedés akkép történik, hogy a büntelen fél a házassági közösséget, a bün tudomására jötte után is folytatja, s a beszámitás, ha a házastársi hűséget az előbb büntelen fél is megsértette. A beszámitás oly hatással bir, mikép azon fél, ki a házassági elkülönzést a másik házastárs nősparáznasága alapján kieszközlötte, — ha maga is, bár később, hasonló büntényt követett el: az elkülönzés véget érvén, elbocsátott hitvesét visszafogadni tartozik

tczében jogot adott a férjnek arra, hogy nejét büntelentül megölhesse, s később, a hármas tkönyv I : 105. czime kereseti jogalapot nyujtott ugyancsak a férjnek arra, hogy a vétkes nő ellen halálbüntetést kérhessen [1]). Az 1723 : 12. tcz. 5. §-a szerint, férj és nő kivétel nélkül, ha házasságtörésben vétkeznek, a sértett fél kérelmére, a biróság belátása szerint s a körülményekhez képest fenyitendők.

5. Per a többnejüség, vagy többférjüség büntetése végett, — indittatva hivatalból, a tiszti ügyész által, az 1625 : 6. és 1630 : 40. tczikkek alapján. Ezen büntettre törvényeink halálbüntetést szabnak, a mint a következő törvényhelyekből kitünik:

a) Az 1625 : 6. tcz. a többházastársuság büntényét az anya —, nő — és gyermekgyilkolással társaságban emliti, s kellő büntetésre hivatkozik, — már pedig e büntettek az I : 14. cz. 5. §-a szerint hütlenségi esetet képeztek;

b) még világosabb az 1599 : 36. rendelete, mely az ott megnevezett nemes személyeket, kik többnejüeknek ismertettek, az utonállókkal, rablókkal és gyilkosokkal együtt az 1548 : 48. és következő tczikkekben kiszabott büntetéssel illetni határozta, - már pedig az 1548 : 49. Az ily nyilvános gonosztevőket, személyökre való tekintet nélkül „rut halállal“ rendeli büntettetni.

6. Per az ágyastartók ellen, kik valamely nő-személylyel közösségben, házassági egybekelés nélkül élnek. E per a tiszti ügyész által hivatalból indittatik, s az itélet a bünösnek talált férfit, ágyasának vagy nőülvételére, vagy elbocsátására kötelezi.

A tiszti ügyész keresete alá tartoznak még azok is, kik a házasfelek közt viszály, gyülölet, annyival inkább elválás okozóikép bizonyulnak be. Oly válóperben, melyet egy harmadiknak büntetésre méltó cselekvényei idéztek elö — hozott itéletnek mindig azon határozott tilalmat kell magában foglalnia, mikép a bünösnek talált házasfél azzal, ki az elválásnak okul szolgált, érvényesen egybe nem kelhet.

---

[1]) S mi maradt fenn a szegény nőnek, ki magát elhagyatva, s férjét kicsapongani szemlélte? A csalódás könyei, s ártatlanságának magasztos érzete! Régiebb törvényeinkben a házasságtörő férj ellen nem volt büntetés. Egyébiránt a nő, a mennyiben házasságtörés által a ház becsületét érezhetőbb veszélynek teszi ki, sőt netáni születési s családi jogokat tehet kétesekké: kétségtelenül nagyobb bünt követ el, s sulyosbb büntetést érdemel.

II. FEJEZET.

Szülők és gyermekek közti jogviszony.

217. §. A szülői és gyermeki jogviszonyok alapja.

A szülök és gyermekek közti jogviszony vagy természetes és törvényes, vagy csupán természetes, vagy csupán törvényes alappal bir. A házasság, mely akadály nélkül, egyházi és polgári törvények szerint teljes érvénynyel jött létre, természetes és törvényes jogviszonyt alapit, — s ennélfogva a szülök és gyermekek is természetesek és törvényesek egyszersmind; a házasságszerü együttlétből, vagy elhálásból, melyet sem az egyház szabályai, sem a polgári törvények nem szentesitettek, vagy az oly házasságból, melyet az el nem háritható semmiségi akadályok, minden következményekkel együtt érvénytelenné tönek; a születésnél fogva csupán természetes jogviszony támad, — mind a szülök, mind a gyermekek csupán természetesek lesznek; végre azon polgári jogcselekvényből, mely idegen személyre, más idegen személy irányában, születési leszármazás nélkül, gyermeki minöséget ruház : tisztán törvényes jogviszony keletkezik, — a törvénynél fogva szülökké lett személyek örökbefogadó szülöknek, s a törvény szerinti gyermekek örökbefogadottaknak neveztetnek.

218. §. Szülők jogai a gyermekek személyére nézve.

A szülök jogai, házasságban alapuló természetes és törvényes hatalmuknál fogva, gyermekeik személyére a következökben terjednek ki :

1. a szülőknek joguk van gyermekeik tetteit intézni, neveltetésök módját, azok tehetségeinek, és saját polgári állásuknak s vagyoni helyzetöknek megfelelőleg elhatározni;

2. a házi fegyelem jogánál fogva engedetlen gyermekeiket, teljes koruk eléréseig, megfenyithetik, söt a vétség fokozatához képest be is zárathatják; (I: 51. cz. 5. §.) [1]

3. gyermekeiket, ha megszöktek, vagy szülei akaratuk ellen másoknál önkényt, vagy kényszeritve tartóztatnak, — hatóságilag is visszakövetelhetik; (I : 51. cz. 7. §.)

4. gyermekeik munkáit s keresményét, valameddig az ő ellátásukban részesülnek, saját hasznukra fordithatják (I : 53. cz. 10. §.), söt elszegényedésök esetére, s munkatehetetlen agg korukban illő tartást és ápolást követelhetnek;

5. gyermekeiket, maguk helyett az ellenségnek kezesül adhatják; (I : 51. cz. 8. §.)

6. haláluk esetére, árván hagyandott kiskoru gyermekeiknek gyámot, illetőleg gondnokot (I : 56. cz. 1. §.), s ha a gyermekek halnak el, utóörököst (III: 30. cz. 4. §.) rendelhetnek.

219. §. Szülők jogai a gyermekek vagyonára nézve.

A szülei jogok azon javak tekintetében, melyek a gyermekeket, akár jelenben, tulajdonul, akár jövőre, reménybeni örökösödésnél fogva illetik, következők :

---

[1] A patriarchalis rendszer semmi korlátot nem szabott a fegyelmi jognak, sőt a régi római jog is, — mely már a Justinianféle codexben csupán az egyszerü házi fenyitékre szoritkozott, megengedte, hogy az apa, gyermekét büntelenül megölhesse, fiát három ízben, leányát s unokáját egyszer, rabszolgakép eladhassa stb. A házi fegyelemre nézve megjegyzendő :

a) hogy azt a szülők csak az egészségnek, annyival inkább életnek nem ártalmas módon gyakorolhatják;

b) hogy az csupán a házi rend felforgatása, a szülők vagy családtagok egyszerü megsértése, engedetlenség s egyéb nem nyilvános vétségekben és kihágásokban talál helyet, — ennélfogva minden közbüntettek az állam birói hatalma által toroltatnak meg.

1. a vagyont, melyet a gyermek, teljes kora előtt munkája által, vagy örökség s ajándékozás utján bir, a szülők kezelik, s annak jövedelmeit, számadási kötelezettség de az állag sérelme nélkül, korlátlanul élvezhetik; (I : 53. cz. 10. §.)

2. az életben maradt szülő, az elhunyt házastárs után gyermekei örökségeül fennmaradt vagyont, mint természetes és törvényes gyám, számadás nélkül kezelheti; (1715 : 68. tcz. 13. §.)

3. a gyermek azon javakról, melyekben a szülők halála esetére örökösödési jogai nyugosznak, a szülők életében, s világos beleegyezésök ellen nem rendelkezhetik, azokat sem szerződés, sem kötelezettség utján el nem idegenitheti, vagy nem terhelheti; (I: 51. cz. 4. §. 1792 : 17. 1802 : 21.)

4. a gyermek elhunytával, annak hagyatékában, leszármazó örökösök hiányában a szülők örökösödnek. (orszb. szab. I. 10. §.)

220. §. Szülők kötelességei.

A szülők legfontosabb kötelmeit gyermekeik irányában maguk a természet örök törvényei irják elő, s ezenkivül a polgári társulat, saját czéljaihoz, a családi viszonyok rendeltetéséhez s védtelen kispolgárainak — a gyermekeknek jóllétéhez képest, még szabatosabban meghatározza. Ezek szerint :

1. köteleztetnek a szülők gyermekeiket nevelni, azaz: életök, s egészségök fenntartásáról, szellemi tehetségeik fejlesztéséről gondoskodni, szelid erkölcsök és hasznos ismeretek által jövő jóllétöket megalapitani; (1723 : 105. 1765 : 26.)

2. gyermekeik nevelésében soha a szülők figyelmen kivül nem hagyhatják, mikép azoknak jövője, léte és működése egyszersmind a honé is, — oly irányban kell tehát a nevelést vezetniök, mikép a gyermek, ha a tetterő benne megérett, nemi különbség nélkül, s bármely életpályán hasznos polgára legyen a hazának;

3. a nevelés a tartást is magában foglalja, melyre a

szülők polgári s vagyoni állásukhoz képest, valameddig a gyermek önálló keresethez jut, egyiránt köteleztetnek;[1]

4. a szülők képviseleti joga gyermekeik irányában egyszersmind azon kötelezettségét is magában foglalja, hogy azokat, nemtörvényes korukban, biróság előtt képviseljék, s a rajtok elkövetett bántalmakat megtorolják. (I: 111. 124.)

221. §. A szülők ellenőrzése.

Hogy a szülők, természettől nyert jogaikkal, ártatlan gyermekeik hátrányára vissza ne éljenek, s kötelességeiket el ne hanyagolják : ezt az állam érdeke kivánja, s e részben a birói hatóságok ügyelnek fel. Hivatalos beavatkozásra vagy a szülők jelentése, melynélfogva vásott gyermekeiket nem fékezhetik (1723 : 111.), vagy a gyermek panasza aziránt, hogy a szülők, nevelési kötelmeiknek eleget nem tesznek (1765 : 26.) — nyujt alkalmat, — mely utóbbi esetben, ha a szülők gyermekeiket rosz nevelésben és bánásmódban részesitik, vagy javaikat vétkes könnyelmüséggel pazarolják : hatalmuktól megfosztandók s a gyermekeknek kellő törvényes ótalom nyujtandó.

222. §. Szülei hatalom.

A közelebb előadott jogok és kötelezettségek mindkét szülővel egyiránt közösek. A gyermekek tartása ugyan rendszerint az apát illeti, míg a nevelés ezer bajai, főleg a még fejletlen korban, az anyai gondot veszik igénybe, — de az egyenlőség, jogokban és terhekben, melynek a magyar nemzet fogalma és törvényei szerint mindenik házastárs, különbség nélkül részese[2]), az anyát is kötelezi arra, mikép a férj vagyontalansága vagy munkatehetlensége esetében, ugy a család fenntartását, mint a gyermekek nevelését saját vagyonából is fedezze. A közös jogok és kötelezettségek összege teszi a szülei hatalmat.

---

[1]) Patres idcirco sunt patres, ut nutriant filios. (szt. István : I. 8.)

[2]) A magyar nő „feleség" nevezete szabatosan kijelöli azon állást, melyet a nő, a szülei jogokban, s a családban elfoglal. Egyébiránt a nő egyenjoguságát positiv törvények is biztositják.

A hármas tkönyv I : 56. cz. t. i. az apai hatalmat az öröködés reményére alapitja, — megszüntnek állitván az apai hatalmat, mihelyt az apa hütlenség vagy más büntett miatt javaitól, örökségétől s birtokjogaitól megfosztatott :

223. §. Apai hatalom.

Noha a szülök részint a házasság czéljánál s fogalmánál fogva, részint a gyermekek iránti viszonyaikhoz képest, részint törvény szerint egyenlö jogokban részesülnek: mind a férfinem felsöbbsége, mind a házi rend megkivánják, hogy a nö, szülei akaratát és munkásságát, férjének, mint a család fejének alárendelje. Azon jogok összege már, melyek átalában a szülöket, szorosabb értelemben pedig az apát, családföi minöségénél fogva illetik — teszi az apai hatalmat. (I : 51.) Az apai hatalom ugyanazon módokon szereztetik, melyek a szülök és gyermekek közt kölcsönös jogviszonyokat alapitnak. (Lásd f. 218. §.)

224. §. Az apai hatalom korlátozása.

Oly körülmények, melyek a polgári cselekvények teljes szabadságát akadályozzák, bizonyos korlátokat vonnak az apai hatalomnak, s azt az akadályok megszünteig, a midön t. i. az apa, elöbbi jogait ismét elfoglalja, más személyekre ruházzák. Ily körülmények:

1. ha az apa ellen fogságába jut, — a fogság ideje alatt; (I: 56. cz. 3. §.) [2]

„nam sicuti a mutua et reciproca bonorum successione, per hujusmodi notam, seu criminis poenam, tam de filiis, quam fratribus decidisse; ita etiam patria potestas sublata, et exstincta esse comprobabitur, atque verificabitur.“ (2. §.) Már pedig kétséget nem szenved, mikép a gyermekek, anyjok után hasonló örökösödési jogokkal birnak. — Az 1723 : 105. tcz. a nevelési teendőkről tárgyalván, mindenütt szülőket emlit, mely nevezésben az anyák is bennfoglaltatnak.

[2] Cessat paterna potestas, si pater in manus hostiles, et captivitatem inciderit; nam qui captus est, alium in potestate sua habere non potest. E szerint az apai hatalom azon időre is korlátolva van, melyet az apa, mint elitélt bünhöncz, a fogságban tölt.

2. ha katonai szolgálatba lépvén, családjától eltávozik, — a szolgálat tartamára :

3. ha oly hivatalra vagy foglalkozásra vállalkozik, mely családjától huzamos időre távoltartja, — a távollét megszünteig;

4. ha a gyermekek nevelésének vétkes elhanyagolása vagy könnyelmü pazarlás miatt hatóságilag elmozdittatott, — valameddig javulásának kétségtelen jeleit adván, törvényes uton, előbbi hatalmába vissza nem helyeztetik.

225. §. Az apai hatalom végképi elenyészte.

Törvényes okok, melyek az apai hatalmat végkép megszüntetik, a következők :

1. az apa, illetőleg a gyermek halála; (I : 56.)

2. hütlenségis egyéb sulyos büntettek, melyekért az apa életének és javainak elvesztésére itéltetett; (I: 56. cz. 2.§.)

3. folytonos s gyógyithatlan elmehiány az apánál;

4. a gyermek teljeskoruvá léte, illetőleg nagykorusitása hatóságilag, az apa ajánlatára;

5. saját háztartás, melyet az apa, figyermekének enged, s ezáltal ezt az apai hatalom alul tényleg felszabaditja [1]; (I : 51.)

6. férjhezmenetel a leányokra nézve. (I: 51. 56.)

---

[1] Az ősiségi viszonyok fennálltával a szülők kényszerithették gyermeköket a családból kilépni, s osztályrészét az ősi javakból kivenni, a következő esetekben :

a) ha szülőit sulyosan, vagy épen erőszakos kézrávetéssel bántalmazta;

b) ha szülőit, a honárulás és hűtlenség esetein kivül, valamely közbünnel vádolta;

c) ha szülői élete ellen méreg által, vagy egyéb álnok uton tört;

d) ha feslett életet folytatott, s a szülei vagyont rosz társaságban fecsérelte, végre

e) ha szülőit az ellen fogságából ki nem váltotta. (I: 52.)

Ez esetek a legujabb törvényhozás szerint a végrendeleti érvényes kitagadhatásra szolgálnak alapul. (orszb. szab. I. 7. §.)

226. §. Az apai hatalom kiterjesztése.

Az apai hatalom némely esetben azon idön tul, mely azt rendszerint feloldozza — meghosszabbittathatik; némely esetben annak megszünte után ujra feléled, vagy más személyekre, kik annak gyakorlatára a törvény által vannak hivatva — száll át. Jelesül:

1. a gyermek, elmehiánynál vagy oly körülményeknél fogva, melyek apa nem létében gondnoki képviseltetést tennének szükségessé — nagykoruvá léte után is apai hatalom alatt marad; (I : 55.)

2. a gyermek, ki önálló keresethez és háztartáshoz jutván, az apai hatalom alul tényleg szabaddá lön: vagyonának netáni elvesztése után, s teljeskora elérte elött, ha a szülök ellátásában részesül, ismét apai hatalom alá tartozik;

3. ha az apa teljes önállósággal még nem bir, gyermekei is, apjának, illetöleg ez utóbbiakra nézve nagy apának hatalma alatt állanak; (I : 51. cz. 2. §.)

4. hasonlóul a nagyapát illeti az apai hatalom oly unokákra nézve is, kik nagykoru vagy felszabaditott apától származtak ugyan, de még nagykoruságuk, illetöleg családi függetlenségök elérte elött, apjokat halál által, vagy polgárilag (lásd e. 225. §.) elvesztették;

5. a nö, férjhezmenetel által, — ha férje még teljes korát be nem töltötte, a férj apjának hatalma alá kerül. (I : 51.)

227. §. A gyermek jogai.

Azon gyermek mellett, ki érvényes házasságból [1], az egybekelés után legalább hetedik, — s a házasság feloldása, vagy az apa halála után legkésöbb tizedik hónapban született (lásd f. 9—11. §§.), — a törvényes születés jogszerü vélelme harczol [1]), s ily gyermekeknek hazai törvényeink következő jogokat engednek :

---

[1] Hasonló törvényességgel birnak azon gyermekek is, kik oly házasságból születtek, melynek érvényességét valamely késöbb felfedezett bontó akadály elenyésztette, — de csak azon esetben, ha legalább az egyik félre bebizonyul, mikép a bontó akadály jelenlétét nem ismerte, s a házasságot jóhiszemmel kötötte — vélt házasság — matrimonium putativum (I: 106. 108.)

1. a gyermek, apjának családi nevét, netáni nemességét és czimeit nyeri, — azokon kivül, melyek hivatal szerint vagy egyéb kitüntetésnél fogva csupán személyhez kötöttek; (I : 4.)

2. minden gyermek, nemi különbség nélkül örökös leend azon javakban, melyek a szülők elhunytával azok után fennmaradnak, s melyekhez a követelések és a netán meggyilkolt szülőnek vérdija is számitandók; (I : 29. 30. és I : 17. III : 20. 1723 : 11.)

3. minden gyermek jogositva van, a szülők polgári állásához és vagyoniságához illő nevelést, vagyis tartást, lakást, ruházatot és tanittatást követelni; (I : 29. 30.)

4. a gyermek azokról, miket bár apai hatalom alatt, de saját szorgalma által szerzett, megszoritás nélkül intézkedhetik, sőt a törvényes örökrész épen hagyásával (orszb. szab. I. 7. §.) halála esetére is érvényes végrendeletet tehet [2]); (I : 51.)

5. azon örökösödési igény, mely a gyermekeknek törvényileg biztositva van, följogositja a gyermekeket arra, hogy törvényes osztályrészöket, a szülők tékozlása eseté-

---

[1]) A törvényes születés vélelme abban áll, mikép a gyemeket a törvényes születés jogaitól sem az apa esküje, sem az anya beismerése meg nem foszthatja, — a jogos vélelmet tehát csupán a törvényes fogamzás természeti lehetlenségének teljes bebizonyitása ingatja meg. (lásd f. 11. és 210. §§.)

[2]) Az orszb. szab. I. 7. §-ánál fogva joga van a gyermeknek, szülőit az örökösödésből végrendeletileg kirekeszteni következő esetekben :

a) ha a szülők saját — és gyermekeik vagyonát, szükségtől nem kényszeritve, esztelenül vagy ravaszul elpazarolják;

b) ha e javakat, kellő felügyelet nélkül, pusztulni hagyják;

c) ha gyermekeiken ok nélkül kegyetlenkednek;

d) ha gyermekeiket a törvényes idő elteltével is, tisztességes házasságra lépni nem engedik;

e) ha gyermekeiket büntett elkövetésére kényszeritik. (I: 53.) Ezen okok, az ősiség fennálltával arra jogositák a gyermekeket, hogy örökrészöket az ősi javakból osztályszerint kivévén, szülőiktől megváljanak.

ben (legitima) zárlat által biztosithassák. (orszb. szab. I. 4. §.)

228. §. A gyermek kötelességei.

A gyermeket legmélyebb hála s legédesebb viszony füzi a szölökhöz, — és a hála, és a gyöngéd viszony sokszoros kötelességeket szabnak eléje, melyeket nemcsak a vallás és lelkiismeret, hanem az állam törvényei szerint is hiven betölteni tartozik. Ilyenek :

1. szülöi iránt engedelmességgel és tisztelettel viseltetni köteles, mely tisztelet nem csupán a szóvali vagy tettleges bántalmak ovatos kerülésében (1723: 11.), hanem a jóakaratu intések követésében, s a bizalmas megnyugvásban, melylyel a szülök intézkedéseit fogadnia kell — határoztatik[1];

2. szülöit, ha nyomor, aggság vagy elszegényedés folytán idegen segélyt nem nélkülözhetnek, szeretettel ápolni, s vagyonának áldozatával is tartani köteleztetik;

3. söt tartozik szülöit, ha netán az ellen fogságába jutottak, saját személyével is kiváltani. (I: 51.)

229. §. Törvénytelen gyermekek.

Azon magzatok, kik törvényes házasságból ugyan, de a törvényes idönél elöbb vagy késöbb (lásd f. 11. és 227. §§.) születtek, — mennyiben a teherbeejtés nem a férjtöl származott; továbbá oly házasság gyümölcsei, melyet a bontó akadályok, fennállásában s következményeiben érvénytelenné tettek, — a mennyiben az akadályok az egybekelés elött, vagy utólag el nem hárittattak, vagy legalább az egyik félre nézve az akadály létezésének nem tudása bebizonyitva nincsen; végre azon gyermekek, kik házasságon kivüli elhálásból származtak : átalában törvénytelen gyermekeknek neveztetnek.

230. §. A törvénytelen gyermekek osztályzata.

A nemtörvényes születésü gyermekekre nézve különbséget tesz azon körülmény, ha szabad, és különben nem erkölcstelen anyától születtek, az apa pedig tudva van, — s apa és anya, a nemzés idejében oly szabad állapotban voltak, mikép a házassági egybekelés közöttök lehető lett volna: ezen gyermekek természetieknek hivatnak; minden egyéb törvénytelen születésüek egy közös néven fattyuknak neveztetnek.

---

[1] Ideo sunt filii, ut obediant patribus. (szt. István : I. 8.)

A fattyuk ismét vagy becstelen nötöl származtak, s apjok sem beismerés, sem egyéb bizonyiték által ki nem tudathatik; vagy házasságban lévö személyektöl — nösparáznaságbeliek —, vagy tiltott izbeni oldalrokonoktól — vérfertözetiek —, vagy egyenes ágbaniaktól — kárhozatosak — születtek, kiknek szülöi közt ennélfogva a fogantatás alkalmával érvényes házassági viszony nem köttethetett volna.

231. §. A törvénytelen születés következményei.

Nem törvényes születés ugyan az ártatlan szülöttnek bünül fel nem rovathatik, sem öt az élelemszerzés szokott utjaitól el nem zárja [1]), de törvényes vérséget, s abban nyugvó jogviszonyokat nem alapit [2]). A törvénytelen születésü gyermekek t. i. az apának sem nevét, s netáni nemességét és czimeit nem viselhetik, sem javaiban nem örökösödhetnek (I : 106. 108.); sem a család bárminemü jogaihoz igényt nem tarthatnak, habár az apa tudtával és megegyezésével — anyakönyvileg az apa nevére volnának is bejegyezve, — söt r. katholikusoknál, a pápa által adományozott törvényesités nélkül egyházi rend tagjai sem lehetnek.

Törvénytelen gyermek felett az apai hatalom és a nevelés gondjai az anyát illetik, a tartás költségei pedig, melyeket szabad és önkénytes megállapodás hiányában a biró állapit meg, az apát, — s ha az apa vagyontalan, vagy tudva nem lenne, az anyát terhelik.[1] A tartási kötelezettség egynemü az adósságokkal; ha tehát a természeti szülők elhalnak, e kötelezettség azok törvényes örököseire száll.

---

[1]) A törvénytelen születésüek régiebb idökben, s gyakorlatnál fogva a közhivatalokból, kereskedelmi és iparegyletekből is ki voltak zárva.

[2]) A törvénytelen születésből, mint fentebb a 171. §-ban megjegyeztetett, nemszabados sógorság származik.

232. §. Törvényesités.

Törvényesités alatt oly törvényileg szabados jogcselekvény értetik, mely a törvénytelenség szennyét s jellegét, a rendszerinti következményekkel együtt elenyésztetvén, mind magát a születést, mind a született gyermeket, utólagosan törvényessé, vagy is előbbit a törvényes születéssel, s utóbbit a természetes s törvényes gyermekekkel egyenlővé teszi. A törvényesités jótékonysága azonbanc sak a természeti, vagyis oly gyermekekre terjesztethetik ki, kik érvényes házasságon, — vagy épen házasságon kivü ugyan, de oly személyektől származtak, kik között a tör vényes házassági egybekelés, a nemzés idejében lehető és szabados lett volna; ellenben fattyuk a törvényesités kedvezményeiben soha nem részesülhetnek. (lásd f. 230. §.)

A törvényesités részint következő házasság által, részint a fejedelem, részint végre a r. pápa adománya folytán történik.

233. §. Törvényesités, következő házasság által.

Első, s legegyszerübb módja a törvényesitésnek, melyhez a felek akaratán kivül semmi egyéb nem kivántatik — következő házasság által megy végbe, mely szerint a természeti szülők, a gyermek fogamzása után egybekelnek. A törvényesités ezen neme, a gyermeknek minden, noha már törvényessé vált házasságból, de később született fivérei, — ugy szintén az előfiségre (majoratus) nézve oldalági rokonai felett elsőbbséget biztosit, de az apa előbbi házasságából származott gyermekeinek a törvényesitésnél korábbi születéssel netán kapcsolatban lévő jogait nem csorbithatja. [1]

---

[1] A nemtörvényes születésüek közé tartoznak a lelenczek is, kik vagy valamely e czélra felállitott közintézetbe beadatnak, vagy közhelyen s leendő feltaláltatásuk reményében elhagyatnak, — és a szülők teljesen ismeretlenek maradnak. A lelenczek tartása, s tehetségökhöz választott életpályára képeztetésök az intézet, — s ott, hol lelenczház nem létezik, a község terhére esik.

234. §. Törvényesités a fejedelem által.

Második módja a törvényesitésnek fejedelmi kegyből történik. A királyi adomány, melynélfogva valamely gyermek törvényesittetik, vagy a szülők, vagy az illető gyermek kérelmére, a magy kir. udv. canczellária utján, s oly esetekben adatik ki, ha vagy bontó akadályok, melyekre nézve a felmentés joga a fejedelmet illeti — forognak fenn, vagy a törvényesités, bekövetkező házasság által, valamelyik szülő közbejött halála miatt végbe nem mehetett. De a fejedelmi törvényesités, csupán a királyi ügyész előtt ad örökösödési jogokat, — a fejedelmileg törvényesitett gyermeket tehát a család jogaiban nemcsak a törvényes házasságból származott, hanem az oldalrokonok is megelőzik [1]). (I: 108.)

---

[1] A törvényesitett gyermek elsőbbségi-jogaira azon körülmény tesz különbséget, ha a törvényesitést valamely korábban fennállott házasság előzte meg. Példák: C. szabad állapotban, szerelmi viszonyba lép X-el. X anyának érzi magát; C. nőül veszi, s igy X előbb lesz nő, mint anya lett volna: F, a házasságot megelőzött viszony gyümölcse, bár a törvényes időnél előbb született, kétségtelenül a törvényes születés jellegével fog birni. Ugyanez az eset, ha C és X már F születése után keltek volna is egybe, — F mind később született testvéreit, mind az oldalági rokonokat a netáni családi jogokban megelőzi. — C, 1850. évben kezd ismeretséget X-el, melynek eredménye lesz, hogy X, mint „Leare király"-ban a bastard mondja, előbb szerzett bölcsőt, gyermeke —, mint ágyat, férje számára: F. 1851. évben világra jő. C eközben megszakitván X-el a viszonyt, formaszerinti házasságra lép, még 1851-ben egy más nővel (a), kitől 1852. évben egy figyermeke (b) születik. E nő (a) meghal; C ismét szabad, s visszaemlékezvén régi kedvesére, X-et 1853. évben nőül veszi. Ezen házasság által F törvényesittetik ugyan, de az elsőszülöttséghez kötött hitbizományi örökösödés nem őt, hanem a nála később, apjának első törvényes házasságából született gyermekét — b-t fogja illetni, mert b. 1852. évben látott világot mig F csak a szülők egybekelése által lőn törvényessé, vagyis, nyert polgárilag, törvényes születést, — e házasságot pedig (1853.) az előbbi házassági születés (1852.) megelőzte. (lásd a 212. lapon.)

235. §. Törvényesités a r. pápa által.

Harmadik neme a törvényesitésnek, közvetve vagy közvetlenül, a r. pápától származik. A közvetlen pápai adományozás (legitimatio directa) csupán arra ad jogot, hogy a törvényesitett, egyházi rendbe léphessen, egyházi hivatalokat [2]) viselhessen, s azok javadalmait élvezhesse, — az örökösödésre s egyéb családi jogokra semmi befolyást nem gyakorolván; a közvetett adományozás (legitimatio indirecta) pedig azon házassági bontó akadályok utólagos elháritása által történik, melyekben a felmentvény a r. pápát illeti. (lásd f. 199. §.) Ily felmentvény ha fejedelmi megerősitést nyer, mind magát a házasságot, mind annak következményét, t. i. a születést törvényessé teszi.

236. §. Örökbefogadás.

Örökbefogadás által valamely családkivüli idegen a családba bevétetvén, a családi és örökösödési jogok részesévé tétetik. Az örökbefogadás törvényes rokonságot alapit az örökbefogadó, és örökbefogadott között, — amaz törvényes apai, s ez utóbbi törvényes gyermeki minőséget nyervén [3]). (Lásd f. 170. és 217. §§.)

---

[1]) Az ősiségi viszonyok fennálltával ily királyi törvényesités uj adománynak tekintetett.

[2]) A bibornoki méltóságot pápai felmentvény által sem szerezhetni meg. Egyéb jogositványokra, melyekhez a pápai közvetlen törvényesités nyit utat, hazánkban az esztergomi érsek is érvényes felmentvényt adományozhat.

[3]) Törvényeink szerint a testvérréfogadásnak is van helye, ha a fogadó és fogadott között életkorra nézve oly csekély különbség létezik, mely szülői és gyermeki viszonyt, habár törvényes szempontból, az örökbefogadási cselekvény által nem alapithat. E neme az örökbefogadásnak vagy egyszerü és

237. §. Örökbefogadás nemei a személyre nézve.

Az örökbefogadó, és örökbefogadott személyi viszonyai a jogcselekvény kiterjedésétől vannak feltételezve. E különbséghez képest az örökbefogadás teljes, vagy nem teljes, a szerint, a mint az örökbefogadott, az örökbefogadó által, még ennek életében házába és családjába fogadtatik, vagy jogai csak az örökbefogadó halála esetében nyilnak meg; továbbá szerződési és ingyenes, a szerint, a mint az örökbefogadástól a másik fél beleegyezése nélkül s akarata ellen egyik fél sem léphet vissza, vagy azt az örökbefogadó, tetszése szerint, bármikor felbonthatja.

238. §. Örökbefogadás különbsége a vagyonra nézve.

Nem kevésbé lényeges a különbség, melyet az örökbefogadásban a vagyon körüli intézkedés alkot. Az örökbefogadás t. i. egyetemes, vagy részletes, a szerint, a mint az örökbefogadott, vagy az egész vagyonnak, vagy csak bizonyos, meghatározott résznek öröklésére van hivatva, — az örökbefogadás jogköre és hatálya mindkét esetben az örökösödés elvei szerint lévén megitélendő; továbbá jelenleges, vagy jövőre szóló, a szerint, a mint az örökbefogadott azonnal, vagy csak az örökbefogadó halála után megnyilt örökösödés beálltával lép birtokba.

239. §. Az örökbefogadás kellékei.

Az örökbefogadás szabados polgári jogcselekvény, mely mindenkinek, még ha természetes és törvényes örökösei lennének is — ha egyébkint saját tetteit, személyileg s vagyonilag függetlenül intézheti, szabadságában áll, — s melynek érvényességéhez még a következők kivántatnak:

1. ha az örökbefogadott már önjogu, ennek és az örökbefogadónak, — ha pedig még apai vagy gyámi hatalom alatt áll, egyszersmind az apának illetőleg gyámnak beleegyezése szükséges; (I: 51. cz. 7. §.)

---

egyoldalu, mely által öröklési jogokat csak az egyik fél enged; vagy viszonyos és kétoldalu, melyben mindkét fél kölcsönös jogokat ruház át és fogad el, akképen, hogy egyik fél elhaltával a tulélő örökösödjék. (I: 63. 66.)

2. ha az örökbefogadás által az örökbefogadónak családi neve és nemessége az örökbefogadottra kiterjesztetik, az csak királyi jóváhagyásban emelkedik érvényre, mert a névváltoztatás csak fejedelmi jóváhagyással történhetik [1], s a nemesség adományozása szintén a királyt illeti; (I : 4.)

3. az egyetemes örökbefogadás oly örökbefogadókra nézve, kiknek törvényes osztályrészre jogositott örököseik vannak, — ez utóbbiak törvényes osztályrésze által van korlátolva [2]. (Orszb. szab. I. 7. §.)

240. §. Az örökbefogadás hatálya.

Azon különbségek szerint, melyek a fentebbi 237. és 238. §§-okban előadattak, az örökbefogadás következő joghatályokkal bir :

1. a teljes örökbefogadás, mihelyt az ügylet végbement, s az örökbefogadott, az örökbefogadó házába és családjába belépett : ez utóbbit apai hatalommal ruházza fel;

---

[1] Örökbefogadás esetén kivül is van joga a honpolgároknak, — de mindenkor csak a felség tudtával és engedelmével — nevöket megváltoztatni. Ezirànti kérvényét a folyamodó lakhelyéhez képest, a megyei illetőleg kerületi vagy városi hatósághoz nyujtja be, mely, ha a névváltozást, családi vagy más tekintetből aggálytalannak véli, a kérvényt, ennek megjegyzésével a magyar kir. helytartótanácshoz juttatja, honnan az a cancellária utján Ő felségéhez terjesztetik. Minden királyilag engedményezett névváltoztatás, a hivatalos lapok utján kellő nyilvánosságra hozandó.

[2] Az adományozási rendszer és ősiség fennálltával egyéb kellékek is voltak az örökbefogadás érvényességéhez szükségesek, — jelesül :

a) ősi javakra nézve azon családnak, mely azok öröklésére hivatva volt — egyetlen végsarjadéka, a többi tagók kihaltával volt jogositva valakit örökbe fogadni; (I : 66.)

b) ha a birtok adományból származott, az előbbi kelléken kivül egyszersmind királyi jóváhagyás, s az örökbefogadottnak birtokba beiktatása mulhatlanul megkivántatott. Ezen beiktatásnak, ha az örökbefogadás jelenleges volt, az örökbefogadási ügylet megerősitése —, ha pedig jövő örökösödés beálltával nyilt meg, az örökbefogadó halála után egy év alatt meg kellett történnie. (I : 63.)

2. a nemteljes örökbefogadás, az örökbefogadottnak, valameddig az örökbefogadó életben van, semmi jogot nem ad; (I : 49.)

3. a szerződési örökbefogadás egyéb szerződésekkel (Korvin Mátyás : VI. 17. és II. Ulászló : I. 38.), s az ingyenes vagy egyoldalu, hatályáranézve a végrendeletekkel jö egyenlö tekintet alá;

4. az egyetemes örökbefogadás, az örökbefogadó elhunytával, ennek minden vagyonához kizáró örökjogot biztosit, habár a vagyo érték az örökbefogadás idejétől fogva lényeges növekedést nyert, — mig részletes örökbefogadás szerint, az örökbefogadott, a neki szánt egyes hagyatéki darabnál, vagy összegnél magasabb értékre igényt nem tarthat;

5. jelenleges örökbefogadás esetében az örökbefogadott, feltétlen tulajdoni joggal, azonnal birtokba lép, — a jövöre szóló ellenben, mely az örökbefogadó elhunytával nyilik meg, azon feltételhez van kötve, hogy az örökbefogadó, vagyonának birtokában, továbbá természetes s törvényes örökös nélkül hal meg (I : 63. 66.). Ha tehát az örökbefogadó javait elveszíti, vagy örököse születik, az örökbefogadás hatályát veszti; elannyira, hogy habár az örökbefogadó, javait még életében visszaszerzi, vagy a természetes és törvényes örökös még az örökbefogadó elhunyta elött meghaláloznék is: az örökbefogadás, valameddig formaszerint meg nem ujittatik, többé fel nem éled. (I : 49.)

241. §. Az örökbefogadás megszünte.

A megelöző §-ban érintett feltételes eseten kivül megszünik az örökbefogadás:

1. az örökbefogadott halála által [1];

---

[1] Ha az örökbefogadott, az örökbefogadás utján szerzett vagyonnak és jogoknak birtokbavétele után hal meg, e szerzemények, egyenlően más elörökölhető javakkal, törvényszerinti örököseit illetik; ha ellenben előbb halt el, sem mint az örökbefogadás által kilátásba helyezett öröklés ránézve megnyilt volna: azon személyek, kiket az elhalt után örökösi jogok illetnének, az örökbefogadás utján szerzendett vagyonra és jogokra semmi igényt nem tarthatnak.

2. ha szerződésileg, vagy kétoldalulag köttetett, az örökbefogadó és örökbefogadott kölcsönös beleegyezése által;

3. ingyenes vagy egyoldalu örökbefogadás az örökbefogadó visszahuzása által;

4. mind az egyetemes, mind a részletes örökbefogadás elenyészik, ha az örökbefogadó, vagyonától megfosztatott, vagy azt más módon elvesztette.

Ellenben az örökbefogadott, maga ezen örökbefogadás folytán előbbi családi személyes és vagyoni jogaitól, — hanemha önként és nyilván lemondott — meg nem fosztathatik.

III. FEJEZET.

Gyámság és gondnokság.

242. §. Az árvaság fogalma.

Ha a szülők, kiknek gondjai alá a természet és az állam törvényei a gyermekeket helyezték, nincsenek többé; ha felügyelet és hatalom, melyek a szülőket, mint kötelezettség és jog egyiránt illették — akár természetileg, akár polgárilag megszüntek : a gyermekre nézve árvaság állapota áll be, s az államra nézve azon kötelességek veszik kezdetöket, melyeket a polgári társulat czélja, s a még nemönjogu személyek érdekei kivánnak, hogy t. i. a megszünt, vagy félbeszakadt szülői munkásságot folytassa, s a gyermekek neveléséről s képviseltetéséről, a szülők buzgalmával gondoskodják.

Az árvaság természeti, vagy polgári, amaz a szülők halálából, ez a törvényből ered. A természeti árvaság ismét apai, ha az apa, — anyai, ha az anya hunyt el, és teljes, ha egyik szülő sincs életben. A polgári árvaság oly körülmények folytán áll be, melyek közt az életben levő szülők, hatalmukat törvény szerint nem gyakorolhatják. (lásd f. 224. 225. §§.)

243. §. Gyám és gondnok.

Oly nemtörvényes koru figyermekek és férjhez nem ment leányok, kik szülőkkel nem birnak (I : 112. 113.); továbbá a tébolyodottak és őrültek, kik még nagykoruságuk betöltése után is folyvást nemtörvényes koruaknak tekintetnek (I : 55. cz. 2. §. és 124. cz. 4. §.): gyámi képviselet alatt állanak. A már törvényes, de még nemteljes koru árva figyermekek (I : 124.), valamint azok, kik vagyonuk és ügyeik kormányzatában a felhozottaktól különböző okok miatt, törvényileg tiltva, vagy természetileg akadályozva vannak : vagyonaik tekintetében gondnok által képviseltetnek. Gyám és gondnok tehát különböznek annyiban, amennyiben a gyám jogai a személyre és vagyonra egyiránt kiterjednek, mig a gondnok csupán a vagyonra ügyel fel.

244. §. Az eljárás megindítása.

A községi biró és árvaatya szigoru felelősség sulya alatt köteleztetnek mindazon eseteket, hol gyám, vagy gondnok rendelésének szüksége forog fenn — a járásbeli, illetőleg gyámi szolgabirónak, s városokban az árvaszéknek rögtön feljelenteni, hogy a személy feletti felügyeletben és a vagyonkezelésben semmi hézag ne támadjon. A biróság pedig ez eseteknek tudomásul vétele után a gyámi vagy gondnoksági képviselet ellátásáról haladéktalanul intézkedendik. (Orszb. szab. I. 164. §.)

245. §. Kizárási okok a gyámságnál és gondnokságnál.

A következő személyek,

1. kik törvényes korukat még el nem érték, vagy eszök használatával nem birnak, s igy maguk is gyámság alatt állanak; (I : 124. cz. 2. 3. 4. §§.)

2. nőszemélyek, — kivévén az anyát, saját gyermekeire nézve; (lásd f. 13. §.)

3. kik saját vagyonukat könnyelmüen elpazarolván, a kiskoruakéit hasonló veszélylyel fenyegetik; (I: 121. cz. 2. §. és 123. cz. 3. §.)

4. kik oly szegények, hogy a vagyon tiszta kezelése s a kellő biztosíték tőlök nem várható, — kivévén, ha végrendeletileg neveztettek; (I : 123 cz. 7. §.)

5. kik valamely súlyos büntettben bünösöknek találtattak, annyivalinkább, ha becstelenségre itéltettek (I : 121. cz. 1. §.): sem gyámok, sem gondnokok nem lehetnek.

246. §. Mentségi okok.

Azon személyek pedig,

1. kiknek még apai hatalmuk alatt sok gyermekeik vannak, vagy lakásuk a gyámolt személy lakhelyétől távol fekszik; (I : 122. cz. 1. §.)

2. kiknek javai különböző helyeken, vagy több megyékben elszórva vannak; (2. §.)

3. kik katonai szolgálatban állanak; (3. §.)

4. kik közhivatalokat, s főleg oly tisztségeket viselnek, melyekkel számadási terhek s felelősség vannak összekötve; (4. §.)

5. kik gyógyíthatlan betegségben szenvednek, vagy irástudatlanok; (5. §.)

6. kik az általuk képviseltetendő gyermek szülőivel nagy ellenségeskedésben éltek; (6. §.)

7. kik 60-ik életévöket betöltötték; (7. §.) végre

8. kik törvényes koruak ugyan, de a 24-ik éven aluli korban vannak (8. §.): akaratuk ellen a gyámság vagy gondnokság elvállalására nem köteleztethetnek.

247. §. A gyámság különösen.

A gyámság a körülményekhez, s az árva viszonyaihoz képest három különböző jogczímből, t. i. vagy a szülőknek végrendeletileg kifejezett akaratából, vagy a törvényből, vagy a közhatóság rendeléséből ered. (I : 112.) Amennyiben pedig mindezen gyámok, a hivatal átvételére és gyakorlatára törvényileg vannak jogositva: egy közös névvel valamennyien törvényszerü gyámoknak neveztetnek.

248. §. Végrendeleti gyám.

Mind az apa, mind ennek elhunytával az anya jogositva vannak, gyermekeik részére, végrendeletileg gyámot nevezni (I : 114.), ki e czimen, — ha ellene a 245. §-ban foglalt kizárási esetek fenn nem forognak, vagy a 246. §-ban előszámlált mentségi okok valamelyikénél fogva, felmentetését önkényt nem kéri — minden gyámságra hivatottat megelőz [1]. A szülők ily gyám választásában a rokonsági viszonyok által nem korlátoltatnak, söt a végrendeleti gyámság akkor is megáll, ha az egyik szülö még életben maradt; csakhogy ez esetben csupán a végrendelkezőt illetett vagyon kezelésére szorítkozik. [2]

249. §. Törvényes gyámok.

Ha végrendeletileg gyám nevezve nincsen, vagy a kinevezett, törvényes okokból a gyámságra nem bocsáttathatik, illetőleg a gyámság alul elfogadható alapon, s hatóságilag felmentvényt nyert : a gyámság azokat illeti, kik arra törvényszerint, vérségi kapcsolatnál, illetőleg öröködési jogoknál (I : 53. 113. 116.) fogva vannak hivatva. A törvényes gyám ismét vagy természetes és törvényes, vagy csupán törvényes lehet.

---

[1] Régiebb törvényeink szerint a javak ősiek vagy szerzettek lévén, a végrendeleti és törvényes gyámok közötti elsőbbséget e különbség határozta meg. A szerzeményiekben a végrendeleti gyám, ha ugyan személyi s vagyoni körülményeire nézve elfogadható volt (lásd f. 245. §.), kétségtelen elsőbbséggel birt (I : 114. 119.); az ősi javakban ellenben a törvényes gyám által rendszerint megelőztetett (I : 113. cz. 4. §. 119.), — de, ha ez utóbbi ellen alapos gyanuokok forogtak fenn aziránt, mikép a gyámolt személy javait, épen a rokonsági kapcsolatnál fogva veszélyeztetheti, a gyámságra nem bocsáttathatott. (I ; 119. cz. 1. 2. 4. §§.) Az ősiség megszüntével már minden vagyon a szerzettek jogi természetét vévén fel, a végrendeleti gyámnak minden egyebek feletti elsőbbsége, ugy a szerzett, mint az öröklött ősi javakra nézve kétségbe nem vonathatik.

[2] A végrendeleti gyámság hatálya nemcsak a 12 éven aluli fiakra és férjhez nem ment leányokra, hanem az utószülöttekre is kiterjed (I : 119.), s oly erős alapon nyugszik, hogy a végrendelet, habár külső hiányok miatt megerőtleníttetnék is, azon pontra nézve, melyben gyám neveztetett — teljes hatályban marad.

250. §. Természetes és törvényes gyám.

A törvényes gyámság e neme a tulélő házastársat illeti (I : 113.), kit gyermekéhez a kölcsönös örökösödés érdekein kivül a természet törvényei : ösztönszerü vonzalom és szeretet füznek, — innen e gyámság természetes és törvényes elnevezése. Ne feledjük azonban, hogy a szülők, gyermekeik felett apai hatalommal birnak, s hogy e szerint az életben maradt házastárs — apa vagy anya — tulajdonképen nem gyám, söt a gyámoktól mind jogainak gyakorlatára, mind kötelezettségeire nézve lényegesen különbözik; jelesül :

1. apai vagy anyai árvák ügyébe az árvaszék mindaddig be nem avatkozhatik, valameddig figyelmét oly körülmények nem ébresztik fel, melyek közt az apai hatalom is megszünik, vagy legalább felfüggesztetik, — mig egyéb gyámok, tisztökbe a hatóság tudtával és közvetitésével lépnek;

2. ily eseten kivül, mely a birói segélyt a szülők ellenében is haladéktalanul megkivánja (I : 113. 1715 : 68.), — a tulélő házastárs jogai kérdés alá nem vétethetnek, söt a netán végrendeletileg nevezett gyám is csupán az elhunytat kirekesztő tulajdonul illetett vagyon kormányzatára szorítkozik; (lásd f. 248. §.)

3. az életben maradt szülö, gyermekei vagyonáról semminemü gyámi számadással nem tartozik, — csupán az anyára nézve tétetvén annyiban kivétel, hogy ujra férjhezmente után, a mint a körülmények magukkal hozzák, a gyámságtól elmozdittathatik, vagy számadásra köteleztethetik (1715 : 68.), söt a szükségtelen, vagy pazar kiadások visszatéritésében is elmarasztaltathatik. (841. dt.)

Egyébiránt az apai hatalom megszüntével (lásd f. 224. 225. §§.) a gyámi tisztség is véget ér, s az elmozditott szülők a hatóságilag rendelt gyámnak engedni tartoznak. (1715 : 68. tcz. 15. §. és 1765 : 26.)

251. §. Csupán törvényes gyám.

A gyámság, szülők hiányában, törvény szerint az oldalrokonokat illeti — törvényes gyámok —, azon rendben, melyet az örökösödés, végrendelet hiányában, követ[1]). Eszerint elsőség a teljeskorra jutott fitestvért, ennek nemlétében a másodizbeni oldalrokonokat—és igy tovább, korszerint, több egyenlően közel álló és egyenkoru vérrokonok közül pedig azt, ki mellett nagyobb ügyesség és becsületesség harczol, végre több e részben is egyenlőek közül azt illeti, kit a hatóság választ. (I : 115. cz. 4. §. 1765 : 26.)

252. §. Rendelt gyám.

Harmadik és utolsó módja a gyámi tisztség betöltésének oly esetben, ha sem végrendeletileg a gyámságról intézkedve nincsen, sem törvényes rokonok nem léteznek, azon hatóság rendeléséből származik, melyet átalában az árvák ügyeinek ellátása illet. Ezen hatóság megyei lakosokra nézve a megyei törvényszék, szabad királyi és szabad kerületi városokban pedig a városok törvényszékei, illetőleg azok gyámhatósági szakosztálya — árvaszék. [2])

---

[1]) A fenntebbi 166. §-ban fi és nőrokonok között különbséget tettünk. E megkülönböztetésnek az ősiségi viszonyok megszüntével többé jogi hatálya nincsen, — annyival nagyobb volt azonban, ennek fennálltáig, a gyámságra nézve. A törvényes gyámságban t. i. a firokonok, a gyámgyermek nőrokonait még a távolabbi ízekből is megelőzték (I : 116.); sőt ha a firokon, korhiánynál fogva a gyámsággal még meg nem bizathatván, vagy a különben teljeskoru firokon akadályozva lévén, a gyámság ellátása valamely nőrokonra bizatott : a nőrokon e gyámságot csak addig viselhette, mig a firokont a gyámság átvételében többé semmi akadály nem gátolta. (I : 117. cz. 1. §.) Hasonló elsőbbséggel birtak, firokonok hiányában, az örökbefogadottak is, a nőrokonok felett. (I : 120.) A törvény azon rendelete, mely a nőrokonokat a gyámságtól eltiltá, a két ág között fennállott öröklési viszonyokban találta alapját, s az orszb. szab. I. 3. §-a által szüntetett meg. Egyébiránt a fenntebbi 245. §-ban elősorolt kizárási okok a gyámságtól a firokonokat is eltiltják. (I : 121.)

[2]) A rendelt gyám kineveztetési joga is az öröklés rendén alapul. Gyermekek után, mint tudva van, a szülők — egyenes ág —, ezek nemletében az oldalági rokonok örökölnek ; rokonok hiányában pedig, háramlási jog czimén minden hagyaték a koronára száll. (orszb. szab. I. 18. §.) Eszerint minden honpolgárnak, ki még gyámság alá tartozik, és vérszerinti örökössel nem bir : törvényes gyámja a király, illetőleg az, kit a

253. §. A gyám hivatása.

Minden gyám a szülőket helyettesítvén, a kiskoruakra nézve azon állást foglalja el, melyet a szülőknek, jogokban és kötelességekben a törvények kimutatnak, — és ezzel a gyám hivatásáról sokat elmondottunk. De nem kevéssé lényeges a különbség mind a személyi viszonyokra nézve, mind a vagyon tekintetében — szülők és gyámok közt, mely ez utóbbiaknak kevesebb jogokat enged, s többszörös kötelezettségeket szab eléjök. A szülők saját vagyonnal birnak, melyben a gyermekek egykor majd öröklendők; a gyámság esetében a gyermek már örökölt, már tulajdonos, — mig a gyámot csupán a felügyelet és kezelés illeti. A szülők, ezen tulajdonosi minőségöknél fogva felelősség alá nem vétethetnek, — a gyámok minden tetteikről számot adni s felelni tartoznak. A szülők jogaiba, valameddig a törvényekkel megegyezőleg gyakoroltatnak, semmi hatóság be nem avatkozhatik, — a gyámok valamint tisztségöket a hatóság közbejöttével nyerik, ugy azt, egész fennállta alatt, csak a hatóság egyetértésével s ellenőrködése alatt gyakorolhatják.

A gyám kötelességei a gyámgyermeknek részint személyére, részint vagyonára, a vagyon tekintetében ismét annak átvételére s nyilvántartására, kezelésére, végre a számadásokra és átadásra vonatkoznak.

254. §. Gyámi kötelességek a személyre nézve.

A gyám kötelessége a gyermeknek kellő neveltetéséről gondoskodni, vagyonához s polgári állásához illőleg kiképeztetni, erkölcseire, tetteire felügyelni, s leendő életpályájához előkésziteni. Nehogy pedig a gyám, e részbeni kötelességeit elhanyagolja, vagy az árvahatóság hivatalszerinti ellenőrködésében hézag támadjon: elutasithatlan teendője minden gyámnak, a gyámolt személy neveléséről

---

király rendel. (I.: 115.) A háramlási jog, a legujabb törvényhozást megelőzőleg városi polgár után a városi közönséget s jobbágy után a földesurat illette: ennélfogva gyámrendelésről is, hol annak szüksége fennforgott, a városi tanács, illetőleg földesur gondoskodott. (Lásd f. 134. §.)

s személyi állapotáról a hatósághoz félévenkint pontos és kimeritő jelentést adni. Ily jelentései a gyámoknak évenkint a helytartótanácshoz, a kapcsolt részekben a bánhoz, innen pedig a fejedelemhez terjesztendők. (1765 : 26.) Egyébiránt a gyám, hivatalos intézkedés, vagy jóváhagyás végett időközben is járulhat a gyámhatósághoz, oly esetekben, melyek a kiskoru személyét lényegesen érdeklik s halasztást nem szenvedhetnek, — melyekhez, egyebek közt a házassági engedmény, valamely életpálya választása, vagy a választottnak elhagyása, fontosabb ügyletre vállalkozás stb. számitandók; — a gyámhatóság pedig a kellő utasitást, vagy rendeletet haladék nélkül kiadandja.

255. §. A vagyon előleges biztositása.

Oly halálozás bekövetkeztével, hol árvák érdekei forognak fenn, a járási szolgabiró, s hol külön gyámi szolgabiró van — ez, a jelentés (lásd 244. §.) beérkezte után köteles azonnal a helyszinére kimenni, a leltározást és becslést eszközölni, s arra nézve, hogy az örökség foglalás, elrejtés, vagy eltékozlás ellen biztositva legyen, a kellő ideiglenes intézkedéseket megtenni, szükség esetén zárgondnokot kinevezni, és erről az illető árvaszéket, a leltár beküldése mellett, haladék nélkül tudósitni. (Orszb. szab. I. 163. §.)

256. §. Leltár.

A leltár oly hivatalos okirat, mely az elhunyt természeti s jogi birtokában levő minden javainak, és tartozásainak, szóval összes hagyatékának hiteles leirását foglalja magában; mely hogy mind az örökösök közt megejtendő osztálynak, mind a gyám ellenőrzésének és számadásainak, az örökösök, a gyám és árvahatóság részére alapul szolgálhasson, megkivántatik:

1. hogy hiteles legyen, azaz: arra jogositott hivatalos személyek — megyékben a törvényes bizonyság, s városokban a tanács kiküldöttjei (orszb. szab. I. 169. §.) — által, a rokonok, vagy házbeliek s ezek hiányában legalább két tanu jelenlétében vétessék fel;

2. a hagyatéknak mind követelési, mind tartozási állapotát, szemrevétel, továbbá szerzeményi, telekkönyvi s adóssági okiratok [1], valamint az érdekeltek indokolt előadása nyomán, pontosan kimutassa [2];

3. minthogy a gyám nem csupán a leltári számok mennyiségeért, hanem a minőségért s minden készakarva tett rongálásokért felelős : a leltár minden hagyatéki darabra nézve azon állapotot, melyben a felvétel idejében találtatott, s azon értéket, melyen rendszerint eladathatnék, meghitelt szakértő becsüsök véleményéhez képest, körülményesen magában foglalja;

4. a felvétel helyét és idejét, a birósági személyek és a jelenlévő érdekeltek, illetőleg tanuk nevét kitüntesse, végre

5. minden jelenlevők által sajátkezüleg aláirattassék. (1715 : 68.)

Minden leltár két eredeti példányban szerkesztendő, s az eljárás végeztével a gyámhatósághoz, jelentés mellett haladéktalanul benyujtandó. Az egyik példány a hatóság irattárában őriztetik, a másik a gyámnak, hivatalába lépte alkalmával, elismervény mellett kiadatik. Egyébiránt az 1840 : XXII. tcz. 15—22. §§-ai, melyek a csödvagyon összeirását szabályozzák, a kihagyandók kihagyásával a hagyaték leltározására nézve is zsinórmértékül szolgálnak.

---

[1] Az 1715 : 68. tcz. 2. §-a, mely az árvák javainak összeirása körül megtartandó szabályokat tartalmazza, megtiltá a leltározó küldöttségnek, hogy a birtokra és jogokra vonatkozó okiratokba tekinthessenek, s azokat vizsgálhassák; de miután jelenleg nyilvánkönyvekkel birunk, ezen rendeletnek többé hatálya nincsen, sőt az orszb. szab. I. 172. §-a az osztályos munkálatoknak, s igy közvetve a leltározásnak is a telekkönyveket, illetőleg az azokra vonatkozó iratokat rendeli alapul vétetni. Egyébiránt a régi családi, s különösen nemességi okiratok az árvaszékhez lepecsételve beadandók.

[2] A leltár — inventarium — eszerint két főrészből áll, — az első rész a tömeg követelési állapotát, a második az elhunyt tartozásait foglalja magában. A követelési állapot a javak minőségéhez képest ismét több szakaszokra osztandó; igy I. alatt a készpénz, ékszerek és drágaságok, II. alatt a követelések, — az adóslevelek keltének, összegének s az adós nevének kitételével, III. alatt a ruhanemüek, IV. alatt a butorzat s egyéb ingóságok, V. alatt a gazdasági eszközök, s VI. alatt az ingatlanok, kellő rendben, világos rövidséggel s folyó számok alatt veendők fel, — az érdekeltek megjegyzései, a bejelentett igények s egyéb észrevételek a leltár végén kitüntetendők lévén.

257. §. A vagyon átvétele.

A gyám csak formaszerü kineveztetésével, vagy ha tisztségét más czimen, mint a hatóság rendeléséből nyerte, ennek tudtával és közbejöttével, minden esetben pedig csak leltár mellett léphet a kiskoru javainak kormányzatába. Átalános kötelessége a vagyont az apa gondosságával, híven s lelkiismeretesen kezelni, — részletes teendőit az átvett javak minősége, illetőleg a leltár jelöli ki.

258. §. Gyámi teendők a készpénzre nézve.

Ha a hagyatékban készpénz találtatik, azt a gyám azonnal biztos helyre kiadni s ekkép gyümölcsözővé tenni tartozik. A törvényes biztositék tehermentes, s a kölcsönösszeg fedezésére elegendő értékü ingatlanokra, szabályszerüleg lett zálogjogi bekeblezés által szereztetik, melyet a gyám, különbeni szavatosság legszigorubb felelőssége nélkül el nem engedhet. Hasonló felelősség terheli az elmaradt kamatokra nézve, ha a tömeg pénzét, gyümölcsöztetés nélkül heverteti. A készpénz, kamatozás helyett ingatlanok vásárlására is czélszerüen fordittathatik, melyhez a gyám előterjesztése folytán a gyámhatóság ad engedélyt. (1715 : 68. tcz. 6. §.)

Mindazáltal annyi összeget, mennyi a gazdaság rendes folytatására s a gyermek neveltetésére nélkülözhetlen, a gyám magánál megtarthat, s annak kamatjaiért felelni nem tartozik.

259. §. Teendők az ingó vagyon körül.

Mihelyt a gyám a vagyont átvette, köteles azon ingóságokat, melyek megromlás veszélye nélkül el nem tarthatók, vagy a melyek megtartása czélszerütlen és költséges: alkalmas időben pénzzé tenni. (1715 : 68. tcz. 6. §.) Ugyanez tartandó meg a drágaságokra s ékszerekre nézve is, melyek vagy nem családi emlékek, vagy a gyermek helyzetének s szükségeinek meg nem felelnek. A bejött vételár, mint készpénz, a megelőző §. szabályaihoz képest hasznothozólag elhelyezendő.

260. §. Követelések.

Ha a tömegnek künnlevő követelései vannak, azok biztositásáról a gyám haladéktalanul intézkedjék. Azon künnlevő adósságokról tehát, melyekről kötelezvény nincsen, adósleveleket kiállítni, a melyek biztositva nincsenek, zálogjogi bekeblezés vagy alkalmas kezesek által biztosítni, s hol ez nem lehetséges, a tőkét felmondani tartozik. A pereket, melyekből a gyermekre jogok vagy követelések háramlandók, a mennyiben már folyamatban vannak, — gyámi tisztségének igazolása mellett, a talált állapotban tovább folytatandja és valóditandja. (I : 126. 127. 130.)

261. §. Teendők az ingatlanokra nézve.

A gyám az ingatlan vagyont el nem idegenítheti, söt annak tulajdoniságát védeni, magát a birtokot jókarban fenntartani, s a czélszerü gazdálkodás minden eszközeinek alkalmazása által jövedelmezövé tenni kötelessége. (1715: 69.) Valjon a gazdálkodás a gyám közvetlen felügyelete és kezelése, vagy haszonbérbeadás utján láttassék el : azt a gyám okainak, a vagyon minőségének s az árva életkorának tekintetbe vételével a gyámhatóság határozza meg, — szabályul levén megtartandó, hogy valahányszor a haszonbérbeadás czélszerübbnek mutatkozik, az a gyámi ellenörködés fenntartása s a birói felelösség elháritása tekintetéből mindenkor nyilvános árverés utján történjék, s hogy ily árverés utján a birtokot, bármily előnyös feltételek alatt magának a gyámnak kibérlelni egyátalában meg nem engedtetik. (1822. Ghiczy árvák.)

Az eladás, mely a gyám részéről, hatósági engedély nélkül történt, semmi hatálylyal nem bir; ennélfogva az árvák, a törvényes engedély mellőzésével elidegenitett javaikat, a vételár visszatéritése nélkül bármikor biróilag visszafoglalhatják (1655 : 24. I : 124. cz. 5. §.), s a vevő, pénzét csak a gyámtól mint jogositlan eladótól követelheti.

Egyébiránt a fentebbi 16. § ban foglalt kártéritési kötelezettség a kiskoru vagyonából, ha ez utóbbi bebizonyithatólag a vevő kárával gazdagodnék — ez esetben is alkalmazandó.

262. §. Ingatlanok eladása.

Mindazáltal fontos okokból az ingatlanok is pénzzé tehetők, ha a gyermek szükséges tartását és nevelését máskép fedezni nem lehetne; ha az ingatlan épen semmi, vagy oly csekély jövedelmet ad, mely a ráforditott költségek összegével, vagy a reménylhető vételár kamatjával arányban nem áll; ha a czélszerűbb gazdászat tagositást, vagy terjedelmesebb beruházást tesz szükségessé, vagy a terhelő adósságok máskép ki nem elégittethetnének, — magában értetvén, hogy a birói végrehajtást, a tulajdonos kiskorusága, az ingatlanra nézve sem gátolhatja. De minden elárusitást a gyámhatóság megegyezése emel érvényre, mely az eladási engedélyt csak a szembetünő előnyök vagy halaszthatlan szükség esetében, s a legnagyobb elővigyázattal adhatja ki.

Az eladás módját a körülmények határozzák meg. Ha előnyösb vétel nem kinálkozik, a birtok nyilvános árverés alá bocsátandó.

263. §. Perek.

Azon perek folytatása iránt, melyek a kiskoru nevében követelőleg, vagy ellene szenvedőleg a gyámság ideje alatt támasztatnak, következő szabályok tartandók meg:

1. a kiskoru nevében a gyám perel, helyette és nevében ügyvédet vallhat, s a pert egyezség utján befejezheti (I : 127. 1729 : 39.), — követelő pereket azonban felperesi minöségben, a már törvényes korba lépett fiak és leányok is, akár saját személyökben, akár önválasztotta ügyvédök által érvényesen indithatnak; (I : 126. cz. 1. §.)

2. a kiskoru, törvényes kora előtt perbe nem vonathatván, felelni a gyám sem tartozik (I : 129.), — söt felperesnek a kiskoru személydijában leendő elmarasztalását az I : 132. és II : 23. czimein követelheti;

3. az árvát, pereire nézve még két rendbeli kedvez-

mény illeti, — t. i. a még szülői ellen inditott perekben egy évi perhaladékot kérhet (II : 50.), és ha birói itélet folytán eskületételre volna bocsátandó, ez a gyermeknek érettebb koráig elhalasztatik. (I : 130. II : 37.)

264. §. Eljárás a terhelő adósságokra nézve.

Ha a leltározás alkalmával hitelezők léptek fel, s követeléseiket a tömeg ellen bejelentették : ily követeléseket a gyám könnyelmüleg ki nem elégithet, — azok valódiságáról s helyességéről hitelt érdemlő okiratok által kell meggyőződve lennie, s kétes esetekben a hitelezőt per utjára utasítnia. Minden követelés kielégitése nyugtatvány, s a netáni adóslevél visszaadása mellett történik.

Midőn pedig a gyám azon meggyőződésre jut, hogy a valóságos adósságok a tömeg értékét meghaladják : ezen körülmény felfedezése mellett halaszthatlan kötelessége a csöd megnyitását kérelmezni. (1840 : XXII. 5. §.)

265. §. A gyám jutalma.

Hü gyámok jutalmul az általok kezelt vagyon jövedelmének — melybe azonban a tőkepénzek kamatjai be nem számittatnak (1715 : 68. tcz. 7. §.) — egy hatodrészét kapják (834. dt.), hanemha hivataluk elvállalásakor kevesebbel meg elégedtek, vagy a kiskoru a maga által választott gondnoknak nagyobb jutalmat kötött ki, s azt nagykoruságaig vissza nem huzta. (838. dt.) Ha a tömeg csupán készpénzből áll, a kamatokból kap bizonyos részt a gyám. Magában értetik, hogy a mit a gyám akár a tömegre, akár a kiskoru tartására s nevelésére sajátjából forditott, annak, mint kölcsönnek megtéritését, jutalmán felül követelheti.

266. §. Számadás.

Azon felelősség, melyet a gyám, hivatalával együtt, a kiskoru javaira nézve, a gyámhatóság irányában magára vállalt : elengedhetlen kötelességévé teszi, hogy eljárásáról, a leltár szerint átvett vagyon kezeléséről, névszerint annak jövedelmeiről és a jövedelmek hovaforditásáról számot adjon. A számadás hajdan csak a gyámság lejártával (I : 115. 1655 : 24.), majd minden harmadik évben (1715 : 68. tcz. 6. §.), később évenkint (1765 : 26.) kivántatott, s jelenleg kétféle, u. m. évenkinti és végszámadás.

267. §. Évi számadás.

A gyámsági év azon napon veszi kezdetét, melyen a gyám, tisztségébe lépett, — részletes számadását tehát ezen naptól számitandó egy év alatt kell az árvahatósághoz benyujtania. A számadásnak alapul a leltár szolgál, — a gyám csak a leltárban elősorolt javakról tartozik felelni; ezenkivül a vagyon jövedelmét, hovaforditását, netáni eladását vagy a bejött vételárt, a leltári vagyonállapot kevesbülését és növekedését, végre a kiadásokat, melyek a gazdaság folytatására, adósságok és egyéb terhek törlesztésére, valamint a gyermek tartására s neveltetésére forditattak, tisztán és világosan ki kell tüntetnie.

A számadás időrendben, s folyószámok alatti tételek szerint állitandó össze, s minden egyes tétel eredeti okmányokkal — nyugták, árjegyzékek stb. — igazolandó.

A gyám, évi számadásait azok mérlegével — számadási sulyegyen, bilance — zárja be, melynek készitésére különös figyelmet forditson. E mérleg a befolyt jövedelmet, az összes kiadásokat s ez utóbbiak levonásával fennmaradt tiszta jövedelmi felesleget, a számadási tételeknek megfelelőleg, egy főösszegben állitja elő.

268. §. Végszámadás.

A gyám, ha időközben hivatalától felmentetett, vagy a gyámság ideje lejárt, egy átalános végszámadást készít, mely a leltár és évi számadások alapján akkép szerkesztendő, hogy mind az évenkénti jövedelmet, kiadásokat és a jövedelmi felesleget egyenkint, mind a gyámsági egész idő alatt nyert bevételt és kiadást, valamint a vagyonnak a végszámadás berekesztésekori állapotát, egy átalános főösszegben, kimutassa. A végszámadás, mint az előbbi, a gyám által aláirva, a gyámhatóság elé terjesztendő.

269. §. A gyám felelőssége·

A gyám, mind a leltár szerint átvett javakért, mind azoknak kezeléseért, hivatalának kezdetétől fogva a vagyon átadásaig felelősséggel tartozik. Ehhezképest, ha az átvizsgált számadásokból hanyagság, vétkes mulasztás vagy jogszerütlen cselekvények tünnének ki, — azonfelül, hogy jutalomra igényt nem tarthat, hivatalától rögtön elmozdittatik, s elégtételre köteleztetik. (1715 : 68. tcz. 8. §. 1655: 24. 1659 : 32.)

Ezen felelősség, a gyámnak időközileg történt elhunytával, örököseire is átszáll, kik eszerint mind az elmaradt számadást elkésziteni, mind a birói itéletben kiszabott kártéritést leróni tartoznak, — megjegyeztetvén, mikép a kártéritést oly esetben is, hol annak maga a gyám, kétszeres összegében marasztaltatott, örökösei csak egyszeres összegben fizetik. (I : 125. cz. 2. §. 1655 : 24. tcz. 1. §. 1715 : 68. tcz. 11. 12. §§.)

270. §. A gyámság megszünte.

A gyámság megszünhetik viszonylagosan a gyámra,— s teljesen a gyermekre nézve : amaz a gyám személyiségéből eredt viszonyokon, utóbbi pedig oly körülményeken alapul, melyek a gyámságot szükségtelenné teszik; az első esetben csak a gyám szünik meg gyám lenni, a gyámság pedig tovább is fenn áll, — mig az utóbbi esetben maga a gyámság enyészik el.

A gyámság viszonylagosan megszünik :

1. a gyám halála által;

2. oly körülmények közbejöttével, melyeknél fogva a gyám, hivatalát tovább nem viselheti, vagy az aluli felmentését jogosan kérheti; (lásd f. 245. és 246. §§.)

3. a gyámhatóság rendeletéből, mely az alkalmatlannak, vagy hütlennek talált gyámot, hivatalától felfüggesztheti. (I : 123. 124. 125.)

A gyámság teljesen véget ér :

1. a gyámolt személy halála által;

2. figyermekekre nézve a törvényes kor elértével, — hol egyszersmind a gondnokság veszi kezdetét (I : 113.

124. 126. 1655 : 24. tcz. 3. §. 1715 : 68. tcz. 9. §.), s leányokra nézve férjhezmenetel által; (I : 112. 113.)

3. tébolyodottakra s őrültekre nézve azáltal, ha eszök használatát visszanyerték.

271. §. A gyámilag kezelt tömeg átadása.

Ha a gyámság viszonylagosan szűnt meg, helyét a biróság más gyám által tölti be; s ha a gyámság szűnt meg, a vagyon kormányzati jogaiba a gondnok, illetőleg maga az önjoguvá lett árva lép: mindenik esetben tartozik a gyám, végszámadás mellett a vagyont kibocsátani (1655 : 24.); melyet ha tenni nem akarna, a tisztségéből kilépésre hatóságilag kénysserittethetik. Hasonló oltalomban részesül a gyám is; a törvényes idő lejártával számadásainak megvizsgálását, a gyámság és további felelősség alóli felmentetését, valamint az árvatömeg átvételét jogosan követelheti. (1715 : 68. tcz. 12. §.)

272. §. Közgyám.

Azon sok gondot igénylő körülmények, melyeket a törvény, s az árvák érdekei a gyámtól kivánnak; az árvatömegek csekélysége, mely idegen kezek mivelése után jövedelmet nem ad; a gyámi esetek nagy száma, mely a központi gyámhatóságnak a kellö felügyeletet és ellenőrködést majdnem lehetetlenné teszi, végre alkalmas gyámok hiánya, kik főkép a számadás vezetésében elegendö jártassággal birnának : a gyámságnak egy külön rendszerét teszik szükségessé, mely a közgyámságban már régóta fennáll. A közgyám, másképp árvák atyja, községenkint és városonkint a vagyonosabb és értelmesebb lakosok közül, a községi illetöleg városi valamennyi árvák feletti felügyeletre, s javaik kezelésére választatik, s hivatása a következőkre terjed ki :

1. azon haláleseteket, melyeknél kiskoruak, vagy különben gyámság alá tartozó személyek maradtak, nyilvántartja, azokat megyékben a szolgabirónak, s városokban a gyámhatóságnak haladéktalanul bejelenti; (lásd f. 244. §.)

2. a gyámhatóságnak a gyámkinevezés körül segédkezet nyujt, s hol külön gyámot az árva nem nyerhetett, annak czélszerü elhelyezéséről, s neveltetéséről intézkedik;

3. csekélyebb árvatömegek, különösen akkor, ha több örökösök közt a vagyon természetbeni felosztása nem eszközölhető, vagy az árva, az önjoguság éveitől még messze áll, — nyilvános árverés utján pénzzé teendők lévén, a javaknak összeirásánál, s eladásánál a kiskoruak érdekeit képviseli;

4. a befolyt pénzből közös árvapénztár alakitandó, melyet felelősség terhe mellett a közgyám akképen kezel, hogy egyrészről a kiskoruak értékesitett vagyona, haladéktalanul gyümölcsözövé tétessék, másrészről a kikölcsönzött összeg, kellő biztosság hiányából veszélyezve ne legyen;

5. a pénztár állapotáról pontos mérleget készit, s azt időszakonkint a gyámhatóságnak bemutatja;

6. a felmondott tőkéket, ha a meghatározott időre be nem fizettetnek, saját neve alatt, s per utján is behajtja, — a behajthatlanokért minden esetben ő kezeskedvén;

7. a gondviselésére bizott kiskoruakról rendes árvakönyvet vezet, melynek rovataiba a kiskoru és elhalt szülők neve, a gyermek életkora, lakhelye, neveltetési módja és vagyona pontosan bejegyeztessenek;

8. mihelyt az árvakönyvből kitünik, hogy valamely árva, nagykoruságát már elérte, azt a vagyon illetőleg tőke és kamat-növekedés átvételére felszólitja;

9. a közgyám minden pénzkiadásnál a személy azonosságára, s a valóságos nagykoruság, illetőleg korengedély igazolására főfigyelmet forditson, — oly árvapénzek, melyeket a nagykoru felszólitás után is átvenni vonakodnék, birói letétbe teendők s a tulajdonos részére kamatozni megszüntek. [1])

---

[1]) Ahol megyénkint, egyesitett árvapénztárak vannak szervezve, a pénztárt maga a gyámhatóság kezeli, s a községi árvákatyja a pénzben értékesitett árvatömegeknek sem kezelésére sem kiadására befolyással nem bir.

273. §. Nemtörvényszerü gyám.

A ki más javait anélkül veszi át és látja el, hogy arra közhatóságilag megbizva lett volna: nemtörvényszerü gyámnak tekintetik. Ily gyám, a mellett, hogy jutalomra igényt nem tarthat, mihelyt a gyámhatóság tudomására jő, azonnal elmozditandó s mindazon javakért felelős leend, melyek bebizonyithatólag az apa birtokában voltak, — hanemha kimutatja, mikép azok még az apa által elhasználtattak, vagy másra átruháztattak. (832. dt.)

274. §. Gondnokság.

A gondnok, mint fentebb (243. §.) megjegyeztük, a gondviselésére bizott személyeknek csupán vagyonát kezeli, oly esetekben, melyek a gondnokoltat, javai kormányzatában, más okból, mint a nemtörvényes kor, tiltják vagy akadályozzák. Az esetek következők:

1. figyermekek, kikre nézve az apai hatalom természetileg vagy polgárilag megszünt, mihelyt törvényes korba léptek, a teljeskor elérteig gondnokság alatt állanak, — gondnokságra törvény szerint az addigi gyám lévén hivatva; (1715 : 68. tcz. 9. 10. §§.)

2. oly hagyaték megovására, melynél a biztos és hü felügyelet hiányzik, a szolgabiró mindjárt a vagyon összeirása alkalmával gondnokot rendel; (orszb. szab. I. 163. §.)

3. ugyancsak a szolgabiró azon hagyatékot, mely iránt az érdekelt örökösök ki nem egyezhetvén, perutra utasittatnak, egyik vagy másik fél kivánatára gondnoki kezelés alá helyezi; (u. o. 166. §.)

4. oly nagykoruak vagyona, kik idöleges elmezavarba estek, az őrültség idejére gondnoki felügyelet alá helyeztetnek;

5. biróilag tékozlóknak nyilvánitott személyek javait, a hatóság további intézkedéseig gondnok kezeli;

6. hosszabb tartamu fogságra itéltek javainak kezelése, a büntetési idő lejártáig hasonlóul gondnokra bizatik.

Mily esetekben van gondnokrendelésnek helye csőd-, váltó- és peres ügyekben: az illető törvények és a törvénykezési eljárás határozzák meg. (1840 : XXII. 11. 51. §§. 1840 : XV. tcz. II. R. 47. 210. 220. §§. stb.)

275. §. Párvonal a gyámság és gondnokság között.

Azon törvényes rendszabályok, melyek a jelen fejezetben a gyámságra nézve előadattak, átalában a gondnokot is kötelezik, — de a következő eltérések mellett :

1. a törvényes koru fiárva, gondnokát az I : 124. cz. 3. §-ánál fogva szabadon választhatja, s e jogában az apai végrendelet által sem korlátoltathatik (u. o. 2. §.), — csupán oly esetben lévén kivételnek helye, hol az árva, már nemtörvényes kora előtt is gyám által képviseltetett; (lásd f. 274. §. 1.)

2. a gondnok jutalmát, méltányos tekintettel a vagyon kiterjedésére s a kezelési teendőkre, a biróság állapitja meg;

3. a gondnok évi számadást csak akkor készit, ha hivatalát több éveken át folytatja, — különben csak a gondnokság megszüntével köteles számolni;

4. a gondnokság azon ügyek bevégeztével, melyekre rendelve volt, vagy azon okok megszüntével, melyek a gondnoki képviseletet szükségessé tették — ér véget.

276. §. Gyámhatóság.

A gyámi és gondnoki ügyek ellátására külön e végre felállitott hatóság — árvaszék — létezik, mely megyékben és szabad kir. városokban az állandó törvényszékeknek egyik szakosztályát képezi. A gyámhatóság hivatása s teendői következőkben összpontosulnak:

1. a kerületéhez tartozó árvák nyilvántartása végett rendes árvakönyvet vezet, s abba a gyámság és gondnokság alatti személyeket, tudomására jötte után azonnal bejegyzi; (lásd f. 272. §.)

2. ott, a hol árvák, vagy gondnokság alattiak vannak érdekelve, a leltár vétele után, az osztályt, ha azt a körülmények szükségesnek mutatják, az illető árvaatya, a legközelebbi rokonok s a többi érdekelt felek meghallgatása mellett hivatalból, s egyezség utján eszközli; ha pedig az egyezség nem sikerülne, egyik vagy másik felet, kinek

igényei mellett kevesebb törvényes vélelem harczol — a per utjára utasitja, — de ennek befejezteig, a biztonsági felügyelést az összes örökség felett folytatja; (orszb. szab. I. 165. §.)

3. ha a gyámságra vagy gondnokságra végrendeleti, vagy törvényes gyámok, illetőleg gondnokok jelenkeznek: megvizsgálja, valjon ellenök nem forognak-e fenn oly akadályok, melyek a fenntebbi 245. §. szerint kizárási okot képeznek, — egyszersmind a folyamodónak a 246. §-ban foglalt körülmények között felmentvényt adhat;

4. ha végrendeleti, vagy törvényes gyámok nem léteznek, gyámot, illetőleg gondnokot az árvaszék rendel;

5. az árvaszék atyailag védi a gyermeket a zsarnok szülők és gyámok minden jogtalan bántalmai ellen, s hol az intés nem használ, erélyesb rendszabályokhoz nyulhat, söt a méltatlanul bántalmazott védelmére más gyám kirendelése által nyujthat oltalmat;

6. ha a gyámoltak közt vagyontalan elmebetegek, vakok vagy siketnémák vannak, ezek felvételét, valamely jótékony közintézetnél, hivatalos közbenjárása által eszközli;

7. minden összeütközést gyám és gyermek között az árvaszék egyenlít ki, különösen ez utóbbinak, alapos okok miatt, házassági engedélyt a gyám tiltakozása ellenére is adhat;

8. az árvaszék határozza meg, hogy a kiskoru mily életpályára képeztessék, s vizsgálja meg az okokat, melyek a neveltetésnek más irányt, s a gyermeknek más pályát jelölnek ki;

9. a gyám csak a gazdálkodás rendes folytatását kezelheti önállólag; minden egyebekhez tehát, hová az ingók vagy ingatlanok eladása, haszonbérbeadása, megterhelése, adósságok felvétele vagy fizetése, a biztositék megbirálása stb. tartoznak — a gyámhatóság jóváhagyását kell kieszközölnie, mely ezt, a gyám okainak megfontolása, s a netáni rokonok meghallgatása után határozatilag adja meg;

10. a gyám jutalmát törvény—, s a gondnok diját méltány szerint az árvaszék állapitja meg;

11. az árvaszék köteles a gyámi év bevégeztével a késedelmes gyámokat, számadásaiknak zárt határidő alatti

beadására felszólitani; s az évi számadást, pénzbüntetés terhe alatt is bekivánni;

12. mihelyt a számadás beérkezett, azt a számvevő hivatal által, a tételek és összegek helyesitése végett előlegesen megvizsgáltatja; majd az egyes pontokat érdemleges birálat alá veszi, s határozatát, melyben vagy a számadást jóváhagyja, vagy a gyámot a kijavitandók kijavitására s a pótolandók pótlására utasitja, vagy ugyanőt kártéritésre kötelezi, a gyámmal irásban közli, — kinek jogában áll ugyan a kételyeket eloszlatni, s ujolagos előterjesztés által az árvaszéket más meggyőződésre vezetni, de a mennyiben ez nem sikerül, a tömegnek elégtétellel tartozik;

13. ha a számadásokból vagy egyébkint, valamely gyám ellen oly vádak merülnek fel, melyek a tiszti ügyésznek hivatalbóli fellépését teszik szükségessé: e körülményeket az árvaszék kinyomozni, s a tiszti ügyész tudomására juttatni, a vizsgálat folyama alatt is pedig az árvák és a tömeg biztositásáról gondoskodni tartozik;

14. minden vizsgálat a gyám vagy gondnok ellen az árvaszék előtt indittatik és fejeztetik be, s a bünösnek talált gyámot, illetőleg gondnokot, az árvaszék bocsátja el;

15. az árvák nagykorusitása, s korengedély kiadása az árvaszéket illeti, mely egyszersmind ily esetben, vagy a valóságos teljes kor elértével a tömeg átadása és átvétele körül, hatóságilag intézkedik;

16. a gyámhatóság minden mulasztásért vagy félszeg rendeletért felelős, — különösen: ha tudva oly gyámot nevezett, ki ellen kizárási okok forognak fenn, vagy a kinél a kellő biztositék hiányzik; ha a vagyon kormányzatára nem ügyel, s a készpénzt kamat — vagy az ingatlant jövedelmezés nélkül hevertetni engedi; ha a gyámnak törvényesnél magasabb jutalmat enged, s a gyám annak visszatéritésére elégtelen; és főleg ha a számadásokat rendes időben megvizsgálni elmulasztotta. (1765 : 26.)

277. §. Perek a gyámi és gondnoki viszonyokból.

A gyámi és gondnoki viszonyokból következő perek támadhatnak:

1. A gyámságnak vagy gondnokságnak törvényes elsőbbségnél fogva leendő elnyerése végett, az I : 51. 116. 119. stb. alapján inditja a végrendeleti gyám a törvényes ellen, vagy a végrendeleti, s ennek hiányában a törvényes gyám az ellen, kit az ő alaptalan mellőzésével a hatóság rendelt, — a kereset végrendelettel, illetőleg anyakönyvi kivonatokkal lévén támogatandó. A per azon biróság elé tartozik, melyet a gyám kirendelése illeti.

2. Számadási per, alapul az I : 115. 1655 : 24. 1715 : 68. és 1765 : 16. tczikkekben, inditja rendszerint hivatalból a tiszti ügyész; indíthatja az elmozditott helyett rendelt gyám, vagy maga az árva, mihelyt törvényes korát elérte, és pedig a gyám elhaltával annak örökösei ellen is. A per, főleg ha bonyolult számadást tárgyaz, rendes irásbeli eljárás szerint (orszb. szab. I. 46. §.), a felek lakhelyéhez képest a városi vagy megyei törvényszék előtt, — ha a tömeg több megyében fekszik, és a per végszámadást követel, a kerületi tábla előtt, — és pedig, ha a javak több kerületben fekünnének, azon kerületi tábla előtt lesz indítandó és itélettel ellátandó, melynek területén a gyámgyermek vagy gondnokolt személy atyja rendes lakását tartotta. A kereseti kérelem mind a számadás benyujtására, mind az okozott károknak a vétkes mulasztás vagy szándékos roszakarat fokozatához képest egyszerü, vagy kétszeres megtéritésére kiterjeszkedik; mindazáltal a gyám örököseit nem terhelheti, ha ezek hiteltérdemlőleg bebizonyitják, mikép az árva, teljeskoruvá léte után is a gyámot feleletre vonni elmulasztotta, vagy a gyám, számadásait a gyámhatósághoz kellő időben benyujtván, ez azoknak átvizsgálását nem teljesitette. A per érdeme rendszerint azon főkérdések körül forog, valjon a szenvedett kárt és vagyonhiányt el nem hárítható véletlen eset, vagy maga a gyám, — s ez ismét egyszerü mulasztásból, vagy ártani akaró szándokkal idézte elő. Az első esetben a gyám nem felelős, a második esetben a kárt egyszeresen, végre az utóbbi esetben kétszeres összegben téríti meg. Hogy kétszeres összegbeni elégtétel a gyám örökösei ellen nem szabathatik fennebb a 269. §-ban már érintettük.

3. Félretétele, vagy megsemmisitése végett a gyám által jogositlanul tett eladásoknak és szerződéseknek, az

1655 : 24. és I : 124. tcz. alapján. Ezen pert a gyámság ideje alatt a tiszti ügyész, vagy az uj gyám, — törvényes korban pedig maga az árva, mindenkor a birtokbiróság előtt indítja. Ha a kereset alaposnak találtatik, a vevő, — alperes — a birtoknak vételár megtéritése nélküli visszabocsátására köteleztetik, — kártéritési keresete a gyám ellen fennhagyatván.

4. Félretétele vagy megerőtlenitése végett a gyám által kötött káros peregyezségeknek. (Nagy-per, 1797. és Stancsics-per, 1770.) Minthogy a gyám, az árva nevében hasznos egyezséget érvényesen köthet (I : 107. és 112. cz. 3. §.), a megerőtlenitendő egyezség ellen, annak a kiskorura nézve kétségtelenül káros voltát kell bizonyitani.

5. A gyámilag vagy gondnokilag kezelt vagyon visszavétele végett, egyidejüleg a végszámadás követelésével, ha az még elő nem terjesztetett. A keresetet mindig maga az árva (95. dt.), saját felperessége alatt támasztja, s az I : 111. 115., s az 1655 : 24. tczikkre alapítja. Ha a gyám a tömeget leltár nélkül kezelte, egyes követelt tárgyak iránt, melyeknek a tömegben létezését tagadásba vette, felfedező esküre bocsáttathatik. (830. dt.) Egyebekre nézve, mint a számadási perekben.

6. Becstelenségi pör azon gyám ellen, ki a gyámsága alá helyezett árvának személye, vagy javainak tulajdonisága tekintetében vált bünössé. A pert a királyi ügyész, vagy az uj gyám az I : 123. cz. 2. §-a alapján, s a királyi itélő tábla előtt kezdi, melyben a gyám, ha ellene tény és vád bebizonyul, az okozott kár összegének kétszeres megtéritésén felül örök becstelenségre itéltetik.

MÁSODIK RÉSZ.

VAGYONI JOG.

ELSŐ SZAKASZ.

A VAGYON ÁTALÁBAN.

278. §. A vagyon fogalma.

Vagyonnak ¹) neveztetik átalában minden tárgy, mely vagy a természet vagy a jog körében létellel bir; mely egyszersmind a személytől (lásd f. 1. §.) természetileg és jogilag különbözik, és ennek használatára szolgál ²).

279. §. A vagyon különbségei.

Azon változatos különbségek, melyek a gazdag természet alakitó ereje által a tárgyak ezreiben szinre hozatnak, többféle iránypontokat jelölnek meg, melyekből megannyi felosztások rendszerei indulnak ki; mindazon megkülönböztetést azonban, mely a jog körén kivül eső termé-

---

¹) A vagyon különféle név alatt jő elő a törvényekben, mely elnevezések részint átalános értelemben, részint egyes osztályok szerint jelölik és különböztetik meg a tárgyakat a személyektől; igy a római jogban a „res“ — dolog —, az austr. átalános polg. tkönyvben, ennek megfelelőleg a hasonértelmü „Sache“ —, a code napoléon-ban „des biens“, s a magyar jogban az ezzel egy jelentésü „javak“ vagy „vagyon“ — egyetemes czim használtatik; mig egyéb elnevezések alatt ez átalános fogalomnak egyes osztályai, — jelesül „jószág“ alatt rendszerint a fekvőségek, „követelések“ alatt a más személyek ellen érvényesithető jogok, és igy tovább — foglaltatnak, amint a következő §§-okban kifejtendjük.

²) E meghatározás a polgári magánjog köréből mindazon tárgyakat, melyek a személy használatára, s igy sem köz- sem magánbirtoknak alapul nem szolgálhatnak, kirekeszti.

szeti jelenségeken és tulajdonokon épül [1] — érintetlenül hagyván, a jogtan egyedül oly minöségeire terjeszti ki figyelmét a javaknak, melyekkel a törvényhozás foglalkozik, és a melyek a törvényekre visszaható erövel birnak.

280. §. A vagyon felosztása.

Minden vagyon, a törvények szempontjából, átalában két fötulajdonnal bir; amaz a természeti minöségekből indul ki, utóbbi a jogszabályokat veszi alapul, -- honnan a javaknak két föosztálya keletkezik.

Természeti minöségeikhez képest különböznek a javak aszerint, amint egyenkinti vagy összvagyont, fötárgyat vagy járulékot képeznek, továbbá amint feloszthatók vagy oszthatlanok, ingók vagy ingatlanok, elhasználhatók vagy elhasználhatlanok, megbecsülhetök vagy megbecsülhetlenek, testiek vagy testetlenek.

Jogi minöségeikhez képest pedig különböznek aszerint, amint uratlanok vagy birtokban levök, elsajátithatók vagy forgalmon kivüliek, köz- vagy magánjavak, nemesiek és nemnemesiek, öröklöttek és szerzettek, adományiak és adományon kivüliek.

I. FEJEZET.

A vagyon különbsége természeti minöségek szerint.

281. §. Egyenkinti és összvagyon.

Minden tárgy, mely egy egészet képez, egyéb hasonnemü tárgyakkali összeköttetés nélkül, magában véve egyes dolognak, — több egyenkintiek pedig, melyeket törvény vagy gyakorlat rendszerint a fajrokonságnál, s némely körülmények közt a birtokos azonosságánál fogva összekapcsol: összvagyonnak hivatnak [1]).

---

[1] Ily felosztását szemléljük a tárgyaknak az állat-, növény- és ásványországban, s a további számtalan alosztályokban, melyeket a természetrajz felállitott. A jogtant a javak felosztásában más nézpontok vezetik; igy a szántóföld, a földmivelésre használt igás barmok, az erdők és függő termések — megannyi külön tárgyai a természet három országának, különbség nélkül egy osztályba — az ingatlanokhoz számittatnak.

282. §. Fővagyon és járulékok.

A vagyon, mely természeti s jogi minőségénél fogva egyéb tárgyaktól függetlenül, s önállólag létezik, fővagyonnak, – azok ellenben, melyek természetileg és jogilag a fővagyonból származnak, vagy azzal kapcsolatba tétettek, járulékoknak neveztetnek.

A járulékok ismét vagy elválhatlanok, melyek végképi megsemmisülésök nélkül a fővagyontól el nem különittethetnek; vagy szükségesek, melyek nélkül a fődolog nem használható; vagy tetszésszerintiek, melyek a tulajdonos akaratából járulnak a fődologhoz, anélkül, hogy azok hiánya ez utóbbinak használatát akadályozná; vagy szerződésiek, melyeket a fődologgal a felek közmegegyezése hoz kapcsolatba; vagy törvényesek, melyek a törvény rendeletéből, vagy a biró itéletéből származnak [2]).

283. §. A járulékok jogi természete.

Átalános szabály a járulékokra nézve, mikép azok a fővagyon jogi természetét követik — „accessorium sequitur suum principale.“ (II : 52.) Innen önkint következik:

---

[1]) Ily egyenkinti vagyon, magában véve egy könyv, egy ló, egy eke stb. Összdolgok a fajrokonságnál fogva: könyvtár, ménes, gazdasági beruházás stb. Ha a javak összesége a tulajdonos egységén alapul, akkor a fajrokonság tekintetbe nem vétetik, s egy ugyanazon személyhez tartozó minden dolgok egy átalános osztályban egyesülnek, — ilyenek: az uradalom, hagyaték, csődvagyon stb.

[2]) Elválhatlan járulék péld. a festmény, falon vagy érczlemezen; szükséges: az ajtó az épülethez, a kulcs a zárhoz; tetszés szerinti: a falba beékelt szekrények, kazánok, oltóeszközök stb. szerződésiek: kamatok a főadósság –, kezesség a főadós — s kötbér a főszerződés mellett; törvényesek a törvény rendeletéből: a voltjobbágytelkek haszonvételei, a birtokban nyugvó jogok és kiváltságok; s a biró itéletéből: a megitélt perköltség, fájdalomdij stb.

1. az, ki a fővagyont tulajdonul birja, egyszersmind a járulékoknak is birtokában van, — s viszont, ki a födolog tulajdonosa lenni megszünt, birtokosi minőségét a járulékokra nézve is elvesztette;

2. az, ki valamely főtárgy birtokába szerződés által jut, hanemha az ellenkező világosan kiköttetett — egyszersmind a járulékokat is megnyeri [1];

3. a járulékok a födologgal egyenlő törvényhatóság alá tartoznak (II : 52. cz. 3. §.), — mennyiben van ezen szabály alul kivételnek helye, a törvénykezési eljárás határozza meg; (Ökröss : törv. eljárás 64. §.)

4. azon körülmény, hogy valamely tárgy a fővagyonnal állandó kapcsolatba hozatik, némely esetben annak egyéb tulajdonait is átváltoztatja [2].

Mihelyt a járulék törvényileg szabados módon s az állag sérelme nélkül a fővagyontól elválasztatott : ennek természeti s jogi minőségét nyeri, s valameddig önállóságát el nem vesztette, födolognak tekintetik [3].

---

[1] Ezen átalános szabálytól némely esetben eltérésnek van helye, s a főtárgynak szerződésileg történt átruházása nem másképp ad jogot a járulékok birtokba vételéhez, mint, ha a szerződés ez utóbbiakra is kiterjesztetett. Igy a gazdasági eszközök kétségtelen járulékai az ingatlan birtoknak, — de a ki az ingatlant, mint fővagyont megvette, a rajta levő gazdasági eszközöket maga ezen vétel erejénél fogva meg nem nyeri, sőt ez utóbbiak értéke a fővagyon vételárától csőd esetében is gondosan elkülönitendő s az ingókhoz csatolandó. (1840 : XXII. 109. §. orszb. szab. IV. 3. §.) A még le nem takaritott termés hasonlóul járuléka a szántóföldnek, — de ha az adásvevési szerződésben oly kifejezések nem használtattak, melyekből a függő termések átadása nyilván, vagy hallgatólag következik : ez utóbbiak beszedésére az előbbi tulajdonos van jogositva.

[2] Ennek legvilágosabb példáját az ingóságok adják, melyek a fővagyonnal kapcsolatban, a járulék minőségével egyszersmind az ingatlanok természetét öltik fel. Igy a földbe vetett mag, a gazdasági felszerelvények, melyek földmivelés végett a birtokba beruháztatnak, beépitett fa — vagy vaskészletek ingatlanoknak tekintendők.

[3] A járulékoknak a fővagyontóli elkülönitését két körülmény, t. i. a lehetőség és törvény — akadályozza; az előbbinek akkor van helye, ha az egyesülés előtti állapotba visszahelyezés

284. §. Felosztható és oszthatlan vagyon.

A vagyon, mely minöségénél fogva természetileg, vagy eszményileg kisebb részekre szakittathatik, feloszthatónak[1]), azon javak ellenben, melyeknek több részekre osztását az állag sérelme nélkül eszközölni lehetetlen, vagy eldarabolását a törvény nem engedi, oszthatlanoknak neveztetnek [2]). A felosztbatóknak eldarabolt kisebb részei, mihelyt az osztály végbe ment, magukban véve önállók s külön külön egészeket képeznek.

---

a járulék megsemmisülése nélkül nem eszközölhető, mint az elvetett mag, a harangba beolvasztott ércz stb., — utóbbit a törvény esetről esetre világosan meghatározza. Igy a bánya tartozékai, különösen az a mellett létező, s annak üzletére rendelt állatok, gépek, szerszámok és eszközök, a létező anyagszer —, termésbeli és egyéb készletek, s az iparüzlet minősége szerint még eladható állapotban nem létező érczek és hutatermékek (1854. máj. 23-án kelt átalános bányatörvény 121. §.) a bánya elválaszthatlan tartozékaiul tekintendők. (orszb. szab. IV. 3. §.) A belső és külső telket egymástól elszakitani, felsőbb engedély nélkül nem szabad (1836 : IV. 9. §.); valamint a telek némely tartozékait, legyen az szántóföld, rét-, vagy legelőjárandóság, mely a telekkel, mint fővagyonnal egy telekkönyvi jószágtestet alkot, hatósági engedély nélkül elválasztani hasonlóul tilalmaztatik. (1855. dec. 15-kén kelt telekk. rend. 55. 56. §§.)

[1]) A felosztható vagyon kisebb részekre osztása természetben vagy eszményileg történik, — igy osztatik fel péld. a nagyobb mennyiségü buza mérőkre, a bor akókra, a föld holdakra stb.; igy osztatik meg a jog, vagy az örökség eszményileg, az az : természetbeni kihasitás nélkül több jogosultak vagy örökösök közt, meghatározott hányadrészekre.

[2]) Némely vagyon felosztásának a lehetőség áll ellent; a gép-, s butornemüek, szétszedett állapotban rendeltetésök czéljának meg nem felelnének, s a felosztás által előbbi minőségöket elvesztenék; más javak felosztását a törvény tiltja meg, — igy a volt jobbágytelkeket $^1/_4$ részen alul eldarabolni (1836 : V. 4. §.), a városi telkeket felaprózni s részenkint árverés alá bocsátani (1836 : XV. 17. §.), a hitbizományi javakat bármiképen felosztani (1688 : 9.), végre az előbbi §-ban tett jegyzés szerint, a telekkönyvi jószágtestet, hatósági engedély nélkül eldarabolni (1855. dec. 15-én kelt telekk. rend. 55. 56. §§.) nem szabad.

285. §. Ingó és ingatlan vagyon.

Oly vagyon, mely állagának sérelme nélkül vagy önkint helyet változtathat, vagy külerő hozzájárultával egy helyről más helyre áttétethetik : ingónak, ellenkező esetben ingatlannak hivatik. E megkülönböztetés azonban, mely a dolgok természeti minőségén alapul, részint a törvény rendeleténél, részint a tulajdonos akaratánál fogva módositást szenved, s mig az ingatlan vagyon, elzálogitás esetében az ingókhoz számittatik [1]), más viszonyok közt ez utóbbiak is ingatlanoknak tekintendők [2]).

286. §. Elhasználható és elhasználhatlan vagyon.

Az ingóknak oly nemei, melyek természeti minőségökhöz s rendeltetésökhöz képest nem máskép, mint fogyasztás vagy felemésztés által szolgálnak a személy használatául : elhasználhatóknak, — egyéb ingók pedig, valamint az ingatlanok kivétel nélkül — elhasználhatlan javaknak neveztetnek [3]). Valahányszor a személyek közt dolgok átengedéséről, vagy az átengedettek visszatérítéséről van szó, az elhasználható javaknak mennyisége és minősége, az elhasználhatlanoknak pedig azonossága és minősége jönek tekintetbe.

---

[1]) A zálogbirtok, melynek tárgyaul csupán ingatlan vagyon szolgált, a záloghitelezőre és ennek örököseire nézve mindig az ingókhoz tartozott, s ezekkel egyenlő tekintet alá jött; mert a zálog visszaváltható lévén, folytonosan pénzértéket képviselt, s a visszaváltás bekövetkeztével pénzre változott át. (I : 102. cz. 3. 4. §§.)

[2]) Mikép változik át valamely tárgy minősége azáltal, ha a tulajdonos akaratánál vagy a törvénynél fogva, valamely fővagyonnal járulékkép állandó kapcsolatba tétetik : fentebb a 283. §-ban bővebben kifejtetett.

[3]) Elhasználhatók : a pénz, élelmi szerek, italok stb., s elhasználhatlanok : a butornemüek, házi eszközök stb. Amazok az elfogyasztás után ugyanazon minőségü és mennyiségü dolgokkal térittetnek meg, illetőleg egészittetnek ki, — utóbbiak azonban a használat által sem lényegöket nem veszitik, sem alakjokat nem változtatják, vagyis azonosak és hasonló minőségüek maradnak. A javak ezen megkülönböztetése a kölcsön- és haszonkölcsönszerződésekben nyer leghatározottabb kinyomatot.

287. §. Megbecsülhető és megbecsülhetlen vagyon.

A dolgok azon tulajdonsága, melynélfogva a személyeknek nagyobb vagy kisebb fokozatu hasznot nyujtanak, értéknek neveztetik. Minden dolognak, mely a magánjog tárgyát képezi, van bizonyos értéke (lásd f. 278. §.), mely, ha valamely más vagyonnali egybehasonlitás által a forgalom végett meghatározható : a vagyon megbecsülhetőnek hivatik. Oly javak, melyeknek értékét, a forgalom egyéb tárgyaival és közegeivel összehasonlitva, ekkép meghatározni nem lehet : megbecsülhetlenek [1]).

288. §. A dolgok ára.

Valamely megbecsülhető vagyonnak pénzben kifejezett értéke annak árának hivatik ; s az ár vagy rendes, mely a vagyon rendszerinti hasznához s átalános értékéhez méretik, vagy rendkivüli, melynél a vagyonnak esetleges sajátsága s a tulajdonosnak ezen alapuló különös előszeretete is tekintetbe jő [2]). A javak becsüjénél, hanemha a felek vagy a törvény máskép intézkedtek volna, — minden esetben a rendes vagy közönséges ár veendő zsinórmértékül [3]).

---

[1]) Ily megbecsülhetlen dolog a női szépség, a szülői szeretet stb. A szolgálatok, az ész szüleményei, sőt a gyám gondjai is, már értékesíthetők. (Lásd f. 265. §.)

[2]) A rendkivüli — máskép kéjbecsár (pretium affectionis) oly minősége által van a tárgyaknak igazolva, mely egyéb hasonnemüeknél fel nem található. Ilyenek : a régiség, péld. okleveleknél, pénzeknél, művészet vagy mesterség tárgyainál stb; továbbá a vallásos kegyelet, péld. az ereklyéknél; a családi emlékek, péld. az ősök arczképeinél, fegyvereinél stb.

[3]) Előbbi törvényeink a fennállott jogviszonyokhoz képest kétféle becsárt különböztettek meg (I : 133.), jelesül :

1) Közbecsü (communis aestimatio), melyet a törvény azon tárgyakra nézve, melyek az idézett I : 133. czimében névszerint elősoroltatnak, — meghatározott pénzösszegben s változatlanul megállapitott, s melyek közül a nevezetesebbek itt következnek :

a) szilárd anyagból épült vár közbecsüje 100 marca.
b) egy benépesitett nemes telek . . 3 —
c) egy lakatlan nemes telek . . . . 1½ —

289. §. Testi és testetlen vagyon.

Minden tárgy, mely érzékeink alá esik, testi, — ellenkező esetben testetlen vagyon. Ez utóbbiakat a jogok képezik [1].

290. §. A jogok felosztása.

A jogok ismét, — a szerint, a mint a személyt, valamely vagyon iránt, egyéb személyekre való tekintet nélkül, s ezek ellenében, tulajdonul illetik; vagy valamely kötelező

---

d) nemestelek, lakók és épületek nélkül . .	1	marca
e) egy benépesitett jobbágytelek	1	—
f) lakó nélküli, de beépitett	½	—
g) lakó és épületek nélkül	¼	—
h) nemesi gyümölcskert, holdankint . . .	3	—
i) jobbágyi	1	—
k) szántóföld egy ekére	3	—
l) hasonló kiterjedésü erdő, mely bizonyos jövedelemmel nem bir	3	—
m) erdőség, máskép szabad erdő, ekealja szerint	10	—
n) épületekre s makkoltatásra alkalmas erdő, ugyanezen kiterjedésben	50	—
o) egy hold kaszáló	¼	—

Hasonlóan állapittatik meg a malmok, halastavak, monostorok, egyházak, kápolnák, ugyszintén az igás és legelőbarmok törvényes becsüje is, a mint az idézett I : 133. czimben olvasható.

2. Örök becsü (perennalis aestimatio) csak oly esetekben használtatott, midőn az örökbevallás vagy kötelezettségek folytán világcsan kiköttetett, avagy az ország közrendtartásaiban egyenesen kifejeztetett. (I. 133. cz. 5. §.) Az örökbecsü az előbbi összegét tizszeresen haladta meg. (U. o. 3. 4. §§.)

[1] Ily testetlen javak, törvényeink szerint a királyi kisebb haszonvételek, — névszerint a vásárjog, italmérési, husmérési, vám- és révjog. Ide számithatók továbbá mindazon jogok, melyek valamely személyt, elvontan azok tárgyaitól, törvénynél vagy szerződésnél fogva illetnek, mint a birtok-, örökösödési jogok s a szabados és kénytelen szerződések minden nemei.

cselekvényből eredvén, csupán közvetve, s csak egy bizonyos személy ellenében gyakoroltathatnak: vagyonbani és vagyonhozi, — máskép dologbani és dologhozi jogok — [1]).

II. FEJEZET.

A vagyon különbsége jogi minőségek szerint.

291. §. Uratlan és birtokban levő javak.

Némely javak a személyeknek természet- vagy jogszerinti tulajdonát képezik, mások senkinek birtokában nincsenek: az előbbiek birtokban levőknek, az utóbbiak pedig uratlanoknak neveztetnek. A dolgok azon jogi minősége, melynélfogva valamely személy tulajdonához nem tartoznak, vagy az előbbi tulajdonos akaratából vagy a természet törvényeiből keletkezik; és igy az uratlan javak vagy szorosabb értelembeni uratlanok, mint a vadállatok, madarak és halak [2]), vagy elhagyottak, melyekről a volttulajdonos önkint és jogfentartás nélkül lemondott [3]).

---

[1]) E megkülönböztetése a jogoknak a római jogból ered, mely szerint: „jura in re, seu in rem, seu jura realia, quae immediate in ipsam rem competunt, ideoque contra quemcunque tertium rei possessorem exerceri possunt;“ és „jura ad rem, vel in personam, vel jura personalia, quae rem solummodo mediate persequuntur, et ex obligatione oriunda tantum adversus determinatam personam exerceri possunt.“ Vagyonbani jogok a birtok, szolgalom, zálog és örökösödés; vagyonhozi jogok a szabados és kénytelen szerződések.

[2]) Mily korlátokat vonnak az uratlanságból eredhető szabad foglalásnak a vadászati és halászati jogok: alább a birtokszerzésnél fog előadatni.

[3]) A birtokróli lemondás, ha egy harmadik személy javára történik, vagy kivándorlás és halál által következik be: a vagyont uratlanná nem teszi, s arra nézve az előbbi esetben az engedményesnek, utóbbiban pedig az örökösöknek jogai azon perczben fölélednek, melyben a volttulajdonos joga elenyészett.

292. §. Elsajátitható és forgalmon kivüli javak.

Különböznek továbbá a dolgok a szerint, a mint birtokba vehetök, vagy a közforgalomnak tárgyait nem képezhetik, — amazok elsajátithatóknak, az utóbbiak pedig forgalmonkivülieknek neveztetnek. A birtokbavétel akadályai ismét vagy a javak természeti minöségéből, vagy a törvényből származnak; s ehhezképest az elsajátitást vagy kivétel nélkül mindenkire, vagy viszonylagosan a magánszemélyekre nézve zárják ki. Mindazon javak, melyekre a birtokbavétel akadályai kiterjednek, egy közös néven közjavaknak hivatnak.

293. §. Köz- és magánjavak.

A közjavak, melyek a természet vagy az állam törvényei által forgalmon kivül helyezvék: részint szorosabb értelemben vett közjavak, részint egyházi, részint álladalmi, részint községi javak.

1. Szorosabb értelemben vett közjavaknak a természet oly tárgyai tekintendök, melyeknek használata vagy élvezete minden személy elött egyiránt nyitva áll [1].

2. Egyházi javak alatt oly tárgyak értetnek, melyek a vallás szertartásai szerint isteni tisztelet s egyházi szolgálatok gyakorlatára szentelvék [2].

---

[1] Ilyenek a lég, folyók és tavak vizei, világosság stb. De mivel minden személy jogai, azon pontnál, hol mások jogai veszik kezdetöket, — elenyésznek: ezen jog is csak addig terjedhet, mig mások érdekeibe nem ütközik; a szabad élvezet tehát a vadászati, halászati, szolgalmi s egyéb jogok által korlátoltatik.

[2] Ide tartoznak: az egyházak, kápolnák, tornyok, harangok, oltárok, az egyház szerelvényei, temetők stb. Ily egyházi javakra nézve régiebb törvényeink a következőket rendelik:

a) a felszentelt helyek és tárgyak forgalmon kivüliek lévén, sem el nem idegenittethetnek, sem egyháziakon kivül egyéb czélokra nem forditathatnak; (szt. István: I. 1. szt. László: I. 29. Kálmán: I. 68.)

b) az egyházaknak romjai is tiszteletben tartandók és lehetőség szerint felépitendők (szt. István: II. c. 34. szt. László

3. Az államjavak, melyeknek tulajdona a honpolgárok egyetemét illeti: vagy szorosabb értelemben vett államjavak,— szabad élvezetül az állam lakosainak; vagy államvagyon, — kirekesztésével az egyesek birtok — s használati jogainak [1].

4. Községi javak, — s ezek ismét kétfélék, t. i. szorosabb értelemben vett községi javak, melyek használatára a község valamennyi lakosai jogositva vannak, és községvagyon, melynek tulajdona az egyesek birtok — s használati jogainak teljes kizárásával a község lakóit egyetemileg illeti [2]. Az előszámláltak kivételével minden egyéb javak — magánvagyon, és szabad forgalom tárgyai.

294. §. Nemesi és nemnemesi javak.

Régiebb törvényeink lényeges különbséget tettek a javak között, a szerint, a mint nemesiek vagy nemnemesiek voltak.

Mennyiben illette a kizárólagos birtokképesség korábban a nemeseket, s mikép lettek e jognak később a nemnemes honfiak is részesei; mennyiben képeztek a nemesi javak minden közterhek és adózások alul kivételt, s mikép lett a személyek és javak egyenlősitése által a közteherviselés a nemesi javakra is kiterjesztve; mennyiben tértek el végre a nemesi javak a birtokbiróság átalános szabályaitól: mindezek e mü első részében tüzetesen tárgyaltattak. Az örökösödés körül fenállott különbségek alább fognak kifejtetni [3].

I. 7. 8.), — perbevonásuk esetében pedig a szentszék biráskodása alá tartoznak; (10. dt.)

c) az egyházi s vallási czélokra szentelt tárgyak minden lehető kegyeletbe részesitendők.

[1] Előbbiekhez tartoznak az országutak, folyamok, hidak, kikötők stb., s az utóbbiakhoz: az állam jövedelmei és a koronajavak.

[2] Ilyenek a községi utak, s nyilvános helyek a közönség, — továbbá a község házai, földjei s egyéb javai kirekesztőleg a község használatára.

[3] A nemesi javakat ismét megkülönbözteti a hármas tk. (I : 24.) a szerint, a mint várak, erődök, városok, községek, bené-

295. §. Öröklött és szerzett javak.

Azon javak, melyek a tulajdonosra rendszerint a törvényes örökösödésnél fogva s egyenes ági leszármazás utján szülőiről szállanak: öröklötteknek vagy ősieknek neveztetnek; oly vagyon ellenben, mely anélkül jött valakinek birtokába, hogy az, szülőinek vagy azok elődeinek tulajdona lett volna: szerzett vagyonnak vagy szerzeménynek tekintendő.

296. §. Az ősi javak különösen.

Az ősiség rendszere, egybeforrva a birtokkal s a családtagok jogaival, át meg átszövődve ezer szálakkal a törvényes intézmények valamennyi rétegein, — igen széles kört foglalt el előbbi törvényeinkben. Ezek szerint ősi volt

1. a szülők hagyatéka a gyermekekre nézve, — a szülők örökösi vagy szerzői minősége különbséget nem tevén; ősi még akkor is, ha arról az utóbbiak, gyermekeik számára végrendeletileg, de a törvényes öröködés elveivel öszhangban, intézkedtek; (I : 57.)

2. azon örökrész, mely törvény szerint testvérről testvérre szállt, ha annak birtokába az elhunyt, a közös szülők utáni öröködésnél fogva lépett; (I : 47. 67.)

3. azon szerzemény, melyet valaki ősi birtokkal cserélt (620. dt.), vagy eladott ősi javak értékén vásárolt (I : 59.), vagy a mely elpazarolt ősiek törvényszerü kiegészitéseül s helyettesitéseül szolgált. (1723 : 49.)

Ellenben a következő, habár eredetileg ősi javak, — u. m. hagyomány, melyet a gyermek szülőitől, végrendeletileg s törvényes osztályrészén felül kapott (39. 93. 157.

---

pesitett vagy lakatlan telkek, földterületek — t. i. szántó-kaszáló- legelőföldek, kertek és erdőkből, valamint ezek járulékaiból állottak. A nemnemesi javakat a tulajdonosok azon minősége osztályozta, melynélfogva azok szabad kir. és szabad városokhoz, szabad kerületekhez, avagy uri hatóság alá tartoztak.

dtk.); szerzeményiek, melyekben gyermek után az apa, vagy testvér után testvér örökölt (1723 : 47.); hagyaték, mely egyik házastársról a másikra, vagy több adományos társak közül egyiknek elhunytával a tulélőre szállott (I : 48 : 102); örökség, mely az örökbefogadott gyermekre, az örökbefogadó után háramlott (I : 57.); az eredetileg fiágra adományozott birtok azon leányörökösre nézve, ki azt fiusitás által szerezte (u. o.); ősi zálogbirtok, melyet a zálogtartó öröktulajdonnal megvásárolt (21. dt.) : szerzeményieknek tekintettek.

297. §. Az ősiek jogi természete.

Az ősi javak ugyanazon család tagjaira nézve főtulajdont s igy széles értelemben megannyi hitbizományt képezvén (1723 : 47.), a birtokost csupán haszonélvezeti joggal illették; valameddig tehát a családból oly tagok voltak életben, kiknek az ősi javakban, a vérségi összeköttetésnél fogva törvényes örökjogai nyugodtak : a birtokos rendszerint ezek beleegyezése nélkül, ősi javait sem el nem adhatta (1723 : 49. I : 58.), sem adósságokkal nem terhelhette, — ilyetén intézkedései semmisek, s az érdekeltek által megerőtlenithetők lévén [1]). (I : 59.) Hasonló megszoritás alá jött a birtokos a halál esetérei intézkedésekre nézve, a mennyiben az ősiekről, — hanemha valamennyi törvényes örököseit tulélte — érvényesen nem rendelkezhetett. (529. dt.)

Ellenben ugyanezen korlátozásokból, melyeknek törvényeink a birtokost, az ősi javak tekintetében alávetették, a családtagoknak kétféle joga támadt; t. i. az ősieket, örökbevallás, vagy zálog czimén, vérségi előjogaiknál fogva, idegenek előtt magukhoz válthatták, s másodszor a birtokos által a törvényes rendszabályokon kivül tett, s az ősiek tulajdoniságát illetett kötéseket és szerződéseket megerőtlenithették, s ekkép az elidegenitett javakat a családnak visszaszerezhették.

---

[1]) Ha a birtokos oly helyzetbe jutott, melyben ősi javainak eladására, vagy elzálogitására elkerülhetlen szükség kényszeritette, tartozott a rokonokat, előjogaik fentartása és érvényesitése végett meginteni, hogy a javakat, örökös vagy ideiglenes birtokczimen magukhoz válthassák. Ezen kötelezettség alul két eset képezett kivételt, ha t. i. a birtokos főbenjáró itélet által elmarasztaltatván, birságot kellett fizetnie, és továbbá — ha az ellen fogságába jutván, szabadságát pénzen kellett megváltania. (I : 59. cz. 6. §. és 60. cz.)

298. §. Az ősiség megszüntetése.

Az ősiségi viszonyok, melyek hazánk törvényeiben magukat egész az 1848. évi utolsó pozsonyi országgyülésig fentartották, a most emlitett országgyülés által töröltettek el. Az 1848 : XV. tcz. mondotta ki először, hogy az ősiség hatályát veszitse, s törvényeink, azon lényeges módosulatokhoz képest, melyeket az ősiség messzeható viszonyainak megszünte előidézett, a polgári törvénykönyv rendszeres kidolgozása (codificatio) utján átalakittassanak [1]). Részletesebb szabályozást a megszünt ősiségi viszonyok az 1852. évi nov. 29-kén kelt cs. nyiltparancsban nyertek, melynek rendeletei alább, az illető helyeken fognak közöltetni. Végre az országbirói tanácskozmány, a most idézett ősiségi nyiltparancsnak idevonatkozó intézkedéseit, ideiglenesen fenhagyván (I. 19. 20. §§.), az 1848 : XV. tcz. szellemében kimondotta, mikép a javakra nézve élők közt tett szerződéseket az örökösök, a javak természetéből vont keresettel többé meg nem támadhatják [2]). (I. 4. §.)

---

[1]) Az 1848 : XV. tcz. az ősiség eltörlése folytán következőket rendelte:

„A miniszterium az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni, és ezen törvénykönyv javaslatát a legközelebbi országgyülés elé terjesztendi.“ (1. §.)

„Időközben, a legközelebbi országgyülésig mindazon perek folyamata, melyek az ősiségi viszonyokból vették eredetöket, és még végitélet által befejezve nincsenek, felfüggesztetnek; ugyszintén ilynemü pereknek meginditása is, az 1836 : XIV. tcz. t. i. a vérek közti világos örökösödés eseteit kivéve, eltiltatik.“ (2. §.)

[2]) Az országbirói tanácskozmány, az 1848 : XV. tcz. elvéből indult ki (orszb. szab. I. 2. §.), de kevéssel alább (10. 11. §§.) már az ősiséggel kaczérkodik, s azon javakat, melyek

299. §. Adományi és adományon küli javak.

A csupán nemesi javak között végre különbség volt előbbi törvényeink szerint a birtokczimre nézve is, a mint t. i. azok adományból, vagy adományon kivül szereztettek és birtokoltattak. Gyökeres jogot a nemesi fekvő javakhoz az adomány nyujtott, mig egyéb módjai a birtokszerzésnek származatosak és közvetettek, következőleg az adomány eredeti czimének alárendelve voltak. De a vagyonszerzésről átalában, s az adományról, valamint annak megszüntéről különösen a következő szakaszban.

---

apáról és anyáról az örökhagyóra háramolván, ennek birtokában egygyé olvadtak, a szülők örökösödése esetében nyilván megkülönbözteti, — mi azonfelül, hogy az ősiség „teljes és tökéletes“ eltörlésével össze nem fér, hosszadalmas perekre nyujthat alkalmat.

MÁSODIK SZAKASZ.

VAGYONSZERZÉS.

300. §. A vagyonszerzés főkellékei.

A vagyonszerzés oly polgári jogcselekvény, melynélfogva valamely személy jogot nyer arra, hogy bizonyos meghatározott tárgyat, a törvény szabályai szerint birtokába vegyen, s azt vagy maga használja, vagy használatul másnak átengedhesse. Minden neméhez a vagyonszerzésnek tárgyilagos és alanyi tényezők, t. i. vagyon és személy jelenléte, s ezenkivül a szerzés érvényes czime kivántatik meg; — vagyonszerzés, mely ezen kellékek bármelyike nélkül szükölködik, fenállására s következményeire nézve semmi hatálylyal nem bir.

301. §. Tárgyilagos szerzésképesség.

A tárgyilagos szerzésképesség a vagyonnak oly tulajdonaiban áll, melyeknélfogva az, magánosok részéről mind természetileg, mind jogilag birtokba vétethetvén, a szabad forgalom tárgyát képezi. (lásd f. 292. §.) Az el nem sajátitható dolgok között hazai törvényeink különösen az egyházi és koronajavakat emelik ki, melyekről a következőkben intézkedtek:

1. Az egyházi jószágok [1]) sem ideiglenes, vagy örökös

---

[1]) Az idézett 292. §-ban „egyházi javak“ név alatt az isteni tisztelet és egyéb vallásos cselekvények gyakorlására szentelt tárgyak emlittettek, melyektől az egyházi jószágok világosan megkülönböztetendők. Az egyházi jószágok királyi adomány utján, s alapitványi oklevelek mellett egyházi hivataluk tekintetéből rendeltettek a vallás szolgáinak, kik azokat

jogokkal és birtokczimeken (1567 : 31.), sem végrehajtás utján el nem idegenithetők, — az egyházi személy hitelezőinek csupán a zár alá vett javak jövedelmei maradván fen kielégitési alapul (lásd f. 67. §.); sőt oly esetben is, midőn a magánosok vagyona, kihalás vagy hütlenség czimén a koronára szállott vissza, az egyházi javak sértetlenül, az egyház birtokában hagyandók voltak. (1498 : 55.)

2. A koronajavak, melyeket hazánk alkotmányos intézményei a magyar király állandó jövedelmeiül határoztak [1], a koronától soha el nem szakithatók [2], söt ha azok bármikép és bármi czimen magánosak birtokába jutottak volna, a korona ügyvéde által per utján is visszaszerzendők. (1439 : 16. 1514 : 1. 2.)

---

korlátlan haszonélvezettel, ugy, mint egyéb honpolgárok — birtokolják. (I : 2. 1647 : 16.)

[1] A koronajavakat II. Ulászló VII. rendelvénye következőleg számitja elő :

„Sunt . . . octo in primis civitates liberae, videlicet: Buda, Pest, Cassovia, Posonium, Tyrnavia, Bartfa, Eperjes et Sopronium (§. 1.); praeterea : vetus Buda, Strigonium, Alba-Regalis, Leuchovia, Szakolcza, Cibinium et Zegedinum (§. 2.); item Cumani et Philistaei omnes (§. 3.); nec non Wyssegrád, cum duabus insulis, Chepel scilicet et altera Ros appellatis, infra Wyssegrád, usque Megyer adjacentibus (§. 4.); insuper Cremnitia, Bistricia, Zólyom, cum caeteris civitatibus montanis (§. 5.); ac Rivulus Dominarum, et castrum Huszth, cum quinque civitatibus et fodinis salium (§. 6.); omnes praeterea tricesimae regnorum Hungariae et Slavoniae, ac omnes camerae salium in eisdem habitae (§. 7.); nec non castra Munkács, Diósgyőr (§. 8.); item in Transilvania Saxones regii, omnes fodinae et camerae salium, et loca earundem fodinarum, cum civitate Kolosvariensi (§. 9.); ac omnes vigesimae et centesimae ac quinquagesimae, partibus in eisdem transilvaniensibus exigi consvetae (§. 10.); deinde castra Görgense, Therch et Déva, ibidem adjacentia atque sita.“ (1514 : 3.)

[2] A koronajavak elidegenitését vagy a koronátóli elválasztását az 1608 : 22. kor. e. és 1791 : 7. tczikkek az országgyüléstől teszik függővé. Igy az utóbbi tcz. által a munkácsi uradalom — gr. Schönborn család birtoka — a koronajavak létszámából országgyülésileg kitöröltetett, s a tiszai kerület által (lásd f. 118. §. 2.) helyettesittetett.

302. §. Alanyi szerzésképesség.

Rendszerint minden honpolgárnak van joga, az előbbi §. korlátozásai mellett, vagyont szerezni. Kivételt ez átalános szabály alul, ingatlanokra nézve az egyháznagyok, szerzetek s egyéb egyházi testületek, s a törvény szelleménél fogva a városok és kerületek képeznek ¹). A most emlitett egyéni vagy jogi személyek „holt kéz“ — manus mortua —, a törvény idevonatkozó rendszabályai pedig „szerzéstiltó törvény“ — lex amortisationis — név alatt ismeretesek; mely utóbbiaknak főbb mozzanatai a következők:

1. Az 1351 : 20. tcz. tiltotta meg legelőbb, hogy püspökök, káptalanok, világi főpapok és szerzetek, hanemha eziránt kiadott királyi szabadalomlevél mellett — birtokot szerezhessenek.

2. Az 1498 : 55. tcz. még határozottabban s feltétlenül kimondotta, hogy püspökök és egyháznagyok, világi birtokot és birtokjogokat sem magától a felségtől nem nyerhetnek, sem pénzen, örökjoggal vagy zálogczimen — nem szerezhetnek.

3. Az 1498 : 65. tcz. ennek megfelelőleg mindazon szerződéseket és kötelezettségeket, melyek egyháznagyokkal, vagy egyéb egyházi személyekkel és testületekkel, valamely birtok vagy birtokjogok iránt köttettek, — különösen oly esetben, midőn a birtok a koronára lett volna szállandó : hatálytalanoknak, s a hiteles helyek okiratait, melyek ilyetén birtokátruházásokat tartalmaznának, — a netán kieszközlött királyi jóváhagyás sem állván ellent — érvényteleneknek nyilvánitotta.

4. Az 1647 : 17. és 1715 : 16. tczikkek által minden előbbi szerzéstiltó törvények ujolag megerősittettek. ²).

---

¹) A törvényhozás czélja a szerzéstiltó törvényekben az volt, hogy a birtok oly kezéknél, melyek az elidegenitésre nézve — mind a szerződésben, mind a halál esetérei intézkedésben kötve vannak, — ne öszpontosuljon, s ezáltal a birtokforgalom akadályt ne szenvedjen, valamint egyes családok az elszegényedés veszélyeitől megovassanak. Az egyházakról, királyaink különben is felette bőkezüleg gondoskodtak.

²) Az 1715 : 16. tcz.-ben ismét feléleszteve látjuk az 1351 : 20. által megkivántatott királyi jóváhagyást. A szerzés-

303. §. A szerzés czimei.

A vagyonszerzéshez végre megkivántatik, hogy az érvényes czimen, vagyis a szerzésre alkalmas jogalapon nyugodjék. Uratlan javakra nézve a czim azon ős eredeti szabadságban áll, melynélfogva azokat e honnak bármely polgára mások jogainak sérelme nélkül birtokba veheti [1]; oly dolgokra nézve pedig, melyek már birtok tárgyai voltak, czimet a jogos szerzéshez az előbbi tulajdonos akarata, vagy a biró itélete vagy a törvények engedhetnek [2]).

304. §. A vagyonszerzés módjai.

A szerzésczimnek ezen meghatározása önkint kijelöli azon módokat, melyek a vagyonszerzést lehetővé és szabadossá teszik.

A szerzésmód, mely a szabad foglalásban jelenkezik, természeti, — ha a törvény rendszabályaiból indul ki, polgári, — végre ha mindkét czimet alapul veszi: vegyes szerzésmódnak neveztetik. A két előbbi jelen szakaszban taglaltatik, a vegyes szerzésmód, mely az örökösödés eseteinél fordul elő, alább, külön szakasz tárgya leend.

---

tiltó törvények t. i. oly záradékkal erősittettek meg, miszerint a felségnek egyes esetekre nézve kivételt tenni szabad legyen — „nisi sacra regia majestas in specialibus casibus (salvis tamen juribus alienis) eatenus dispensaret.“ (5. §.)

[1] Minden tárgy, mely a magyar szent korona alatt, habár uratlan állapotban — létezik, eszményileg a nemzet sajátja; ennélfogva idegenek által, kik nem tagjai a nemzetnek, semmi czim alatt el nem sajátitható. A honpolgárokra nézve pedig a jogtudomány változatlan elve szerint az elsőség határoz — „res nullius cedit primo occupanti.“

[2] A birtokban levő vagyonszerzés czimei : szerződés, végrendelet, az előbbi tulajdonos akaratánál, — a tulajdoni perek a biró itéleténél, — s a törvényes öröködés, és elbirtoklás a törvény rendeleténél fogva.

I. FEJEZET.

Természeti szerzésmódok.

305. §. A természeti szerzésmódok fogalma.

A természeti vagyonszerzésnek rendszerint uratlan dolgoknál van helye, melyeknek birtokbavételére az első foglalót, saját személyiségével, s a tárgy minőségével öszszekötött eredeti jogok képesitik; de azon szerzésmódok is méltán ide számittatnak, melyekben a birtoktárgy részint más dologbóli származás utján, részint más személy közvetitésével s igy származatosan sajátittathatik el. A természeti vagyonszerzés ennélfogva:

1. eredeti, mint a vadászat és találás; továbbá
2. származatos, mint a növedék és átadás.

306. §. A vadászat.

A vadászat alatt, törvényes értelemben oly foglalkozás értetik, melynélfogva valaki, vadságban élő, s természetileg szabad állatokat [1]), mulatság vagy élelemszerzés czéljából, lőfegyverekkel vagy vadászebekkel [2]) üldöz, elejt és elsajátit. A „vadászat" elnevezés szorosabb értelemben a szárazföldi vadak üldözésére terjed ki, — szélesebb értelemben pedig a lég és vizek állatainak elsajátitását — a madarászatot és halászatot is magában foglalja.

Vadászni rendszerint az állam minden polgára jogositva van. E jog korlátozásai a következő §§-okban foglaltatnak.

---

[1]) Ily állatokra nézve — azoknak uratlan állapota teszi a a foglalást jogossá; a háziállatok tehát, még ha kárban találtatnának s tulajdonosuk tudva nem lenne is; továbbá a szeliditett vagy egyébkint birtokban levő vadállatok a vadászat általi szabad foglalásnak tárgyai nem lehetnek. Különösen tiltva van a vadászat a fáczánokra és fajdtyukokra, melyek bekeritett vadaskertekben a tulajdonos költségén tenyésztetnek. (1729 : 22. tcz. 6. §. 1802 : 24.)

[2]) Az angolkopók (sinkoran — chien courant) tartása, annyivalinkább vadászatra használása az 1729 : 22. tcz. 9. §. által mindenkinek egyiránt megtiltatott.

307. §. A vadászat tilalma bizonyos személyekre nézve.

A vadászati jog, előbbi intézményeink szerint a nemesi előjogokhoz tartozott (1729 : 22. 1802 : 24.); ellenben e jog gyakorlatából ki voltak zárva :

a) az idegenek, kik egyébiránt hazánkban foglalási s s vagyonszerzési joggal nem birván, maiglan is kivételt képeznek; (lásd f. 25. és 303. §.)

b) a nemnemesek, kik közé nemcsak az uri hatalom alatt álló személyek, hanem a szabad királyi és szabad városok polgárai is számittattak. (1504 : 18. 1729 : 22. 1802 : 24.)

A parasztoknak lőfegyvert (1836 : VII. 6. §.), és vadászebeket tartani is tilos volt, — az ellenkezőleg cselekvők, saját földesuraik által, annyiszor a mennyiszer 3 frt. pénzbirságra büntettettek; melynek beszedését ha a földesur elmulasztotta : tiszti ügyészi kereset alá vétetvén, e birságot sajátjából kellett megtéritnie. (1504 : 18. 1729 : 22. 1802 : 22. 24.)

De miután az 1848. évi törvényhozás a jobbágyokat szabad földbirtokkal és teljes tulajdonjoggal ajándékozta meg; miután a nemnemeseknek a nemesekkeli egyenjogusitása ugyanazon törvényekben átalánosan kimondatott : a jogegyenlőség elveinél fogva különbség a nemesek és nemnemesek közt többé a vadászati jogok gyakorlatára nézve sem létezhetik.

308. §. Szabályok a katonai személyekre nézve.

Az 1751. évben kelt hadi szabályzat a vadászatot a katonatiszteknek következő megszoritásokkal engedte meg :

1. a katonatiszt csupán kedvtöltésből, tehát csak személyesen, s nem egyszersmind fogadott emberei által vadászhat;
2. vadászati jogositványa csupán azon határra terjed ki, melyben rendes szállását tartja;
3. azon határban is, vadászati szándékát a földesurnak be kell jelentenie;
4. vadászati jogait csak mezőkön és berkekben gya-

korolhatja, — az erdőségek és nádasok kivételt képezvén;

5. a tilosaknak kijelölt helyeket és időszakokat megsértenie nem szabad;

6. a vadászati jogositvány a halászatra ki nem terjed. Ellenben a katonák, őrmestertől lefelé (Mannschaft) a vadászattól kivétel nélkül eltiltattak.

309. §. A vadászat tilalma bizonyos helyekre nézve.

Mindazok, kik a vadászati jog élvezetében vannak, e jogot saját földjökön korlátlanul, idegen területen pedig következő megszoritások mellett gyakorolhatják:

1. a vadászat élelemkereséssé nem fajulhat, — annyival kevésbbé engedtetik meg, felfogadott emberekkel vagy társaságban — a hajtóvadászat; (1802: 24. tcz. 3. §.)

2. a tilosaknak kijelölt helyek minden nemtulajdonos által kimélendők. Tilos helynek oly terület tekintetik, melyet a tulajdonos, mint ilyent kijelölt, a megyehatóságnak eleve bejelentett, annak elzárására a szükséges engedélyt kieszközölte, s mind a tilalomnak, mind az elzárt terület határainak ismerhető jelvényt állitott. Ily tilalom azonban a földesur összes megyei birtokának csak fele részére terjesztethetik ki; (1729 : 22. 1802 : 24.)

3. gyenge faültetésekben, mig azok az óvhatlan kárositások ellen elegendőleg megerősödtek, a vadászat a tulajdonoson kivül senkinek meg nem engedtetik; (1840 : IX. 15. §.)

4. utközben, s az utról le nem térve, a szabadon járó vadakat mindenki elejtheti vagy elfoghatja, — söt a megsebesült vadat, üldözés közben a tilosból is kihozhatja, vagy ebeivel elhozathatja; de a vadászatot ily módon, tilos helyre áttenni, s ott, habár ebek által folytatni szigoruan tilalmaztatik. (U. o.)

310. §. A vadászat tilalma bizonyos időszakokban.

A vadászat által sem másoknak kárt okozni, sem az ártalmatlan vadakat kiirtani, vagy a mi ezzel egyjelentésü — szaporodásukban akadályozni szabad nem lévén: a törvény némely időszakot tilalmasnak jelölt ki, melyen a vadászati jogot, a más földjén senki nem gyakorolhatja. Nevezetesen :

1. a károk eltávolitása tekintetéből : szántóföldeken a vetés idejétől aratás végeig, kaszálókon april 24-kétől a széna illetőleg sarju betakaritása idejéig, s szőlőkben febr. 1-jétől szüret végéig, —

2. a vadak szaporulata tekintetéből himszarvast sept. 15-kétől jun. 1-jeig, nőszarvast jan. 1-jétől sept. 1-jéig, őzet mart. 1-jétől május közepéig, végre nyulakat febr. 1-jétől mart. végeig vadászni kivétel nélkül tiltva van. (1802 : 24. tcz. 4. 5. §§.) Ezeken kivül szt. László, I. könyve 12. fejezetében, valamint II. Ulászló, V. rendelvénye 18. tczikkében a vadászatot ünnep- és vasárnapokon megtiltották [1]).

311. §. Kártevő vadak.

A kártevő vadak vagy különben ártalmatlanok, vagy ragadozók. Előbbieket, habár tilosból vagy vadaskertből jöttek is azok, a kár helyén a nemnemes is elejthette vagy megfoghatta, de azt földesurának kiszolgáltatni, s ez viszont a vad által okozott kárt megtériteni kölcsönösen köteleztettek. (1802 : 24. tcz. 10. §. 1840 : IX. 16. §.) A tilosban pedig a vadak által tett kárt, az okozott költségekkel együtt, az 1802 : 24. tcz. 10. §-ának értelmében, a károsodottnak a vadászatjog tulajdonosa, a mezei rendőrségi törvényben rendelt szóbeli per utján megtériteni köteleztetik, — ily vadaknak elejtése azonban megengedve nincsen. (1840 : IX. 16. §.)

---

[1]) Mily rendkivüli szenvedélye lett őseinknek, különösen II. Ulászló korában, a vadászat, az idézett 1504 : 18. tcz. bevezetése igazolja, — mely igy hangzik : „Ex quo plurimi colonorum et incolarum, quorumcunque dominorum praelatorum et baronum, caeterorumque regnicolarum, derelictis et postpositis ferme vinearum et agrorum culturis, soli venationi et aucupio insistunt; adeo, ut non modo feriatis, verum etiam dominicis diebus, et aliis sanctorum festivitatibus; imo et ipsa sacratissima natalis dominicae diebus venationes exercent; per quas in deum, praecepti sui non observatione peccare, et dominos ipsorum terrestres proventuum ipsorum sublatione defraudare non verentur; quin potius, et soli ipsi hoc infructuoso labore capti, mendicitati plerumque subjiciuntur; non nulli vero, victu et amictu deficientes, ad extremum furtum et rapinas committendas coguntur, sicque suspendio, aut aliorum pravorum supplicio crebro intereunt."

A ragadozó vadak és madarak minden helyre és időrei tekintet nélkül szabad vadászat tárgyai; sőt azok ellen a megye hatóságilag is rendelhet hajtóvadászatot. (1802 : 24. tcz. 11. §.)

Végre a vadász — és más ebek által történt kártételekért azoknak tulajdonosa mindenkor felelős; az ily módon történt kárositások a költségekkel egyetemben egyszeresen rendeltetnek megtérittetni. (1840 : IX. 15. §.)

312. §. Törvényszegések a vadászat körül.

A vadászati jog gyakorlatával való visszaélések, szándékos kártételek s a jogszerü gyakorlatot akadályozó hatalmaskodások törvényeink által következőleg rovatnak meg :

1. ki a vadászati rendszabályokat figyelmen kivül hagyja, tilos helyen vagy épen idegen vadaskertekben vadász : annyiszor a mennyiszer erőszakossági büntetésben, továbbá az okozott kár és költségek megtéritésében marasztalandó;

2. hasonló büntetés sujtja azt, ki a szabad helyen és időben vadászót, jogszerü alap nélkül akadályozza, — a vétkesnek talált nemnemesek mindkét esetben biróilag megállapitandó büntetés alá jövén; (1802 : 24. tcz. 8. §.)

3. a vadászt fegyverétől megfosztani, a puskát ember ellen szegezni, annyivalinkább elsütni szigoruan tilalmaztatik, — e rendszabály ellen cselekvők, a körülményekhez s vétségök fokozatához képest büntettetnek. (9. §.)

Ugyanezen körülmények és szabályrendeletek a sértett félnek kereseti jogot, s a keresetnek törvényes alapot adnak [1].

---

[1] A vadászati visszaélések régiebb törvények szerint három gira — pénzbirsággal voltak megrovandók. (1729 : 22.) Ugyanazokat az 1802 : 24. már az erőszakossági perek közé sorozva, az alispán biráskodása alá helyezte, s legfelebb két törvényszak alatt befejeztetni határozta.

Mennyiben tartoznak a vadászati kihágások mezei rendőrségi eljárás és büntetés alá: alább az illető helyen fog előadatni.

313. §. Halászat.

A halászat egy nemét képezi a vadászatnak; azon eltéréssel mindazáltal, hogy a jogélvezet egyedül a folyam tulajdonosát, illetőleg azt illeti, kinek a tulajdonos a joggyakorlatot világosan megengedte. Ily jogositvány nélkül másnak álló vagy folyóvizében s csatornáiban halászni, csikászni vagy pióczát szedni mezei rendőrség elleni kihágást képez, s a költségeknek egyszeres, a kárnak pedig kétszeres megtéritésével fenyittetik. (1840 : IX. 33. §.)

314. §. Találás.

Találás vagy lelés oly ingóságoknak jogszerü elsajátitásában áll, melyek vagy birtok tárgyai még nem voltak, vagy másnak birtoka lenni már megszüntek. Azon ingóságok, melyek még birtokban nem voltak, részint a föld felszínén, részint a föld alatt találhatók, — amazok szorosabb értelemben uratlan, ez utóbbiak pedig lappangó javaknak hivatnak; az ingók pedig, melyekre nézve az előbbi tulajdonos jogai vagy teljesen elenyésztek, vagy legalább kétesekké váltak, a tulajdonjog megszüntének módjaihoz képest részint elhagyott, részint elvesztett, részint elrejtett tárgyaknak neveztetnek.

315. §. Uratlan javak.

Az uratlan javak, akár a föld felszinén, akár a föld alatt jönek elö, rendszerint az elsö foglalót illetik. (Lásd f. 303. §.) De a szabad foglalás sem az uratlan hagyatékra nézve a háramlási jognak, — sem a lappangó javakra nézve a bányaurjognak (Bergregal) sérelmével nem gyakorolható.

316. §. Háramlási jog.

A háramlási jog gyakorlatának oly hagyatékoknál van helye, melyekről sem az elhunyt végrendelet hiányában, — sem a törvények, öröködésre jogositott utódok nem létében máskép nem intézkedtek. Az orszb. szabályelvek I. 18. §-a a szent korona ügyvédének öröklését ott, hol sem törvényes, sem végrendeleti örökösök nem léteznek, minden vagyonra, különbség nélkül kiterjesztette. Kik voltak és mennyiben — e legujabb törvényhozás elött a háramlási jog gyakorlatára hivatva : az örökösödésnél fog tárgyaltatni.

317. §. Bányaurjog.

A bányaurjog alatt azon fejedelmi jog értetik, melyhez képest bizonyos, természeti telepeken előforduló ásványok, a fejedelem kizáró rendelkezése alá tartatnak fenn [1]). Bányaurjog alá tartoznak mindazon ásványok, melyek fém-, kén-, timsó-, gálicz-, vagy konyhasó-tartalmuk miatt használhatók, továbbá a gáliczviz, rajzla (graphit) és földszurkok. Az ilyes ásványok föntartott ásványoknak neveztetnek. (Auszt. bányatörv. 3. §.)

318. §. Elhagyott javak.

Az elhagyott javak, melyekről a tulajdonos jogfentartás nélkül lemondott, s melyeket más személy részére történhető természeti vagy kijelentett átadás nélkül, birtokából kibocsátott : az első találót illetik. Ily elhagyás rendszerint szervetlen ingóságoknál jő elő; s hogy a birtokbavételnek törvényes alapul szolgálhasson, következő körülményektől kell kisértetnie :

---

[1]) Hogy az ércz- és sóbányák eleitől fogva a királyi jövedelmekhez tartoztak, fentebb a 301. §-ban megjegyeztetett. A sóról különösen számos törvényeink intézkedtek, s annak kezelését a magyar kir. kamara alá helyezték. (1741 : 14.) A magyar kir. kamara hatósága az 1830 : 10. tczikkben a tengerisóra is kiterjesztetett. Az 1791 : 20. nyilván azt rendelte, hogy a só ára csak országgyülésileg szabályoztathatik. Igy az 1792 : 14. tczikkben 11 kral, s az 1802 : 3. tczikkben 1 frt 6 krral emeltetett.

Az érczbányák, melyek magán földesurak birtokában fedeztettek fel, előbbi törvényeink szerint vagy a földtulajdonos által, de bányabér mellett — voltak mivelhetők, vagy hasonértékü birtok által kicserélendők. (1351 : 13. 1486 : 49.)

Az 1854 : maj. 23-án kelt cs. nyiltparancs Magyarországra nézve is az ausztr. átalános bányatörvényt léptette életbe, melyet az orszb. tanácskozmány (VII. 15. §.) ideiglenesen elfogadott ugyan, de a kőszenet a fentartott ásványok sorából kitörölte. „Az államkincstárba fizetendő bányavám — Frohen — a kőszéntől, jövő törvényhozási intézkedésig, egyátalában megszüntettetik.“ (VII. 1. §. a.)

a) a lemondás vagy elhagyás az előbbi tulajdonostól, ki a kérdéses tárgyra nézve korlátlan tulajdoni joggal, tetteinek pedig teljes öntudatával bir,— tévedés, erőszak s a szabad akaratnak egyéb lényeges akadályai nélkül származott legyen [1];

b) a lemondás vagy elhagyás azon határozott feltétel alatt történjék, hogy az előbbi tulajdonos semmi jogot fen nem tartott [2].

319. §. Elvesztett javak.

A talált tárgyat, melyet a tulajdonos véletlenül vesztett el, s melyről az önkintes elhagyás nem vélelmezhető, tartozik a találó, különbség nélkül annak miségére és értékére, — a tulajdonosnak, ha előtte tudva lenne — azonnal visszaadni, ellenkező esetben pedig a hatóságnak feljelenteni.

A hatóság a lelt tárgyat, a mennyiben birói letétre alkalmas s a találónál a kellő biztonság hiányzik, őrizete alá veszi, s ha ez lehető nem lenne, a találó, vagy a körülményekhez képest kinevezendő gondnok [3]) felügyelete alá helyezi, s egyszersmind az ismeretlen tulajdonost nyilvánosan felhivja, mikép elvesztett tulajdonának átvétele iránt bizonyos határidő alatt jelentkezni s tulajdoni jogát bebizonyitani el ne mulaszsza. A felhivás akkép szerkesztendő, hogy abból egyrészről a valódi tulajdonos, elvesztett vagyonát felismerhesse, másrészről mind a találó, mind a biróság a netán jelenkezők közül a valódi tulajdonost kétségtelenül kitudhassák; — mi végből a talált tárgy lényeges tulajdonainak kimeritő leirása a hirdetményben gondosan kerülendő.

---

[1] E meghatározás szerint oly tárgyak, melyeket a még serdületlen koru gyermek, vagy egyéb személyek — teljes megrészegedés vagy őrültség állapotában elhagytak; oly váltók vagy adóslevelek, melyeket a tulajdonos, egyéb értéknélküli papirdarabokkal, tévedésből elvetett; oly dolgok, melyekről valaki, fenyegetés következtében mondott le, vagy a melyeket könnyebb menekülés miatt, üldözés, tűzvész stb. közben dobott el : elhagyott s e czimen elsajátitható javaknak nem tekinthetők.

[2] Leglényegesebb körülmény, mely az elhagyott és elvesztett tárgyak között különbséget tesz.

[3] Ha valaki oly tárgyat talál, melyet sem birói letétbe nem adhat, sem ő maga, szakismeret vagy kellő biztonság hiányából nem kezelhet, vagy ha maga a találó a további felelősségtől menekülni ohajt : a biróság gondnokot rendelhet, — a nélkül

Ha tulajdonoskép valaki jelenkezett, s tulajdonjogát az elvesztett vagyonhoz bebizonyitotta : az, a netáni letétdij, illetőleg kezelési s fentartási költségek megtéritése mellett részére kiadandó. A találó megjutalmaztatását törvényeink nem követelik.

Ha ellenben az elévülésre meghatározott egész idő lefolyta alatt magát senki sem jelentette : a találó jogszerü tulajdonos leend, s e joga többé senki által kérdésbe nem vétethetik.

Mily eljárás tartandó meg a bitang marhákra nézve : az 1840 : IX. tczikkben szabályozott mezei rendőrség határozza meg. (28. §.)

320. §. Elrejtett javak.

A feldolgozott és földben elrejtett fémek és drága kövek, melyeket a bánya nyers termékeitől ezen minőségök világosan megkülönböztet, — ha tulajdonosuk többé ki nem tudathatik : kincsnek neveztetnek; melyekről Mária Teréziának 1776. évi jan. 27-én, és 1777. évi jan. 23-án kelt királyi rendeletei a következőket határozzák :

1. a talált kincs, ha értéke száz tallért meg nem halad, a találót és a földtulajdonost [1]) egyenlő részekben illeti;

---

azonban, hogy ezáltal a találó, az elévülési idő lejártával őt illető tulajdonjogtól megfosztathatnék.

[1]) Magában értetik, hogy a földtulajdonos, ha egyszersmind találó is, a talált kincset száz tallérnyi értéken alul egészben, ezen felül pedig két harmadrészben megtartandja; hogy továbbá a munkás, ki egyenesen kincskeresés végett fogadtatott fel, találónak nem tekinthető, s a felfedezett kincsből, kialkudott bérén felül, osztályrészt nem követelhet.

2. ha a talált kincs értéke magasabb, a találó, a földtulajdonos és a királyi ügyész között három egyenlő részre osztatik;

3. ha a kincs közhelyen, mely sajátkép földesurral nem bir — találtatott, abban a királyi ügyész kétharmadrész erejéig részesül, — egy harmad a találónak ily esetben is kiadandó lévén.

321. §. Törvényszegések a találás körül.

A találás általi vagyonszerzés, akár azért, mert a foglalás oly tárgyakra terjesztetett ki, melyekre nézve a törvényes czim és jogalap hiányzik; akár azért, mert az elsajátitás körül az eljárás szabályai figyelmen kivül hagyattak, — törvényszegéssé fajulhat, melynek főbb esetei a következők :

1. Az örökös nélküli vagyon elfoglalása, a szent korona háramlási jogának sérelmével; melyről az örökösödésnél lesz helyén értekeznünk.

2. A bányatermékek és bányamüvelet ideiglenesen az 1854 : maj. 23-kán kelt s 1854 : nov. 1-jével hatályba lépett ausztriai átalános bányatörvény által szabályoztatnak.

3. A talált vagyon feljelentésének elmulasztása vagy a valódi tulajdonos részére leendő kiszolgáltatásnak megtagadása csalási büntettet képez, s mint ilyen, a körülményekhez képest büntettetik. (1723 : 12.)

4. A talált kincs eltitkolása akár a földtulajdonosnak, akár a királyi ügyésznek, akár mindkettőnek sérelmével, a vétkesnek bizonyult találót, őt illetendett jutalékától fosztja meg, — ezen harmadrész előbbi esetben a földtulajdonos, utóbbiban pedig a kir. ügyész részére lévén kiadandó. (1776 : jan. 27-én, és 1777 : jan. 23-án kelt kir. rend.)

322. §. Növedék.

Növedéknek neveztetik átalában minden tárgy, mi valamely dologhoz származás utján s igy a nélkül járul, hogy azt a tulajdonosnak más valaki adta volna át. A vagyonszerzés e neme a födolog közvetitése által származatossá, egyszersmind idegen személy hozzájárulásának hiányában természetévé válik; s vagy természeti, vagy mesterséges vagy vegyes uton áll elő.

323. §. Természeti növedék átalában.

A természeti növedék azon természeti erők hatásából származik, melyek a tárgyak szaporulatát, a phisikai származás törvényei szerint, magukból a tárgyakból fejlesztik ki; s nemei : a föld önkintes termékei, az állatok fajzásai s a vizmentessé vált területek.

A föld termékei annyiban tekintetnek természeti növedéknek, a mennyiben mivelet nélkül hozattak elő, — mint a füvek, berkek, a fák gyümölcsei stb. Az, kit a föld haszonvétele illet, a természetes növedékek elsajátitására is fel van jogositva.

Az állatoknál részint haszonvételek, részint fajzás utján jönek létre természetes növedékek. Az előbbiekhez a gyapju, tej, méz, tollak, söt a rendszerint felhasználható munkálatok, — utóbbiakhoz pedig a fajzás általi szaporulat — tartoznak. Minden haszonvétel különbség nélkül az állat tulajdonosát, a fajzás általi szaporulat pedig azt illeti, kinek állata, habár idegen him által fajzóvá tétetett — „partus sequitur ventrem."

324. §. Vizmentessé vált földterületek különösen.

Valamely folyam szigetet képezhet, vagy medrét változtathatja, vagy folytonos iszapolás által földrészeket képezhet, vagy ellenkezőleg a parttól földrészeket sodorhat el, s ez által a szomszéd birtokok képét átváltoztathatja. Ezekre nézve következők tartandók meg :

1. Azon folyamban vagy tóban, mely egész kiterjedésben s a minden oldalról övező partokkal együtt nem ugyanazon egy birtokhoz tartozik, — támadt szigetek, a parttulajdonosok közt aránylag osztandók fel. Az osztályt azon vonal határozza meg, mely a viz kellő közepén gondoltatik; ha tehát a sziget a part mellett emelkedik, a nélkül, hogy a középvonalat érintené, a szomszéd part tulajdonosa illetőleg tulajdonosai részére esik növedékül; ha pedig a középvonal irányában támad, a két part tulajdonosai közt leszen aránylag felosztandó. (I : 87.)

2. Azon földrész, melyet a folyam észrevétlenül a parthoz hord, s azt iszapolás utján lassankint neveli, azon partnak, melylyel az összeköttetés képződött — tulajdonosát illetendi.

3. Ha azonban a folyam észrevehető földrészt sodort el és egyesit valamely idegen területtel: az elszakitott rész továbbá is az előbbi tulajdonos birtokában marad, — hanemha e jogát elévülés által elvesztené.

4. Végre ha a folyam, medrét elhagyja: a vizmentessé vált terület ugyanazon elvek szerint osztatik fel, mint a melyek a felmerült szigetekre nézve zsinormértékül szolgálnak [1].

Ellenben az árviz semmi változást a birtokviszonyokban nem okozhat. Mihelyt a viz, rendes medrébe visszatér, a tulajdonosoknak előbbi birtokjogai azonnal felélednek.

325. §. Mesterséges növedék.

A mesterséges növedék [2]) emberi mü eredménye, s részint egyesités, részint vegyités által jö létre [3]).

---

[1] Minden változás a földterületben csak akkor képez jogosan elsajátitható növedéket, ha a vizmentesség vagy természet szerint, vagy valamennyi érdekelt birtokosság megyegyező akarata s közremüködése folytán következett be; oly munkálat ellenben, mely által a viz szabad folyása vagy használata területnagyobbitás czéljából akadályoztatnék, az ekkép támadt növedék elsajátitását nyilván jogtalanná tenné (I : 87.), sőt az 1840 : X. tcz. által világosan tilalmaztatik.

[2] Törvényeinkben a növedéknek e neme ismeretlen. A szabályokat tehát a romai jogból vettük át, mely a létező hiányokat annyiban fedezheti, a mennyiben mind a józan észszel, mind a fenálló törvények szellemével megegyezik.

[3] A mesterséges növedéktől különbözik a feldolgozás (specificatio), mely a tárgynak oly átalakitásában áll, hogy az, előbbi állapotába vissza nem állittathatik; különbözik pedig annyiban, a mennyiben a feldolgozás nem két külön tárgyra, mely a növedéknek mellőzhetlen feltétele, — hanem ugyanazon egy tárgynak átalakitására vonatkozik. A tulajdonjog az anyag és alak értékétől függ: ha az anyag értéke magasabb, annak tulajdonosa, — ellenkező esetben az átalakitó müvész — és pedig mindenik a jó- vagy rosz hiszemüséghez képest kiszabandó kártérités mellett — marad a tárgy birtokában.

326. §. Mesterséges növedék, — egyesités által.

Az egyesités (adiunctio) oly cselekvény, melynélfogva két vagy több tárgyak akkép hozatnak összeköttetésbe, hogy a látérzék által mindenik megkülönböztethető. Nemei:

a) a befoglalás (inclusio), — drága kőnek érczbefoglalása;

b) összeolvasztás (adferruminatio), — két ércznek összeköttetése forrasztás által, s egy harmadik ércz kizárásával;

c) összeforrasztás (adplumbatura), — két ércznek egy harmadik — olvasztható — ércz általi egybekapcsolása;

d) beszövés (intextura), — idegen kelmékre nézve;

e) beépités (inaedificatio), — idegen földön, saját anyagszerekkel, vagy megfordítva;

f) irás (scriptura), — idegen papirra s egyéb erre alkalmas tárgyakra;

g) festés (pictura), — hasonlóul idegen tárgyakra.

327. §. Szabályok az egyesités körül.

Annak meghatározásában, hogy az egyesitett tárgyak kit illessenek : az elválasztás lehetősége tesz mindenekelőtt különbséget.

Ha az elválasztás a tárgyak megsemmisitése nélkül eszközölhető (lásd f. 282. §.), az, kinek tudtán kivül s akarata ellen az egyesités történt, az elválasztást követelheti.

Ha ellenben az, legalább nevezetes értékkevesbülés nélkül — többé nem lehetséges, a födolog tulajdonosának joga a növedékre is kiterjed. Födologgá pedig az egyesitett tárgyak valamelyikét rendszerint a magasabb érték teszi. Ez utóbbi esetben azt, kitől a tárgy egyesülés folytán elvétetett — a födolog tulajdonosának, kitől az egyesülés származott — jó vagy rosz hiszemüsége szerint kártérités vagy teljes elégtétel illeti; ha ellenben az egyesitést a növedék tulajdonosa eszközlötte, jóhiszemüség esetében is csak akkor követelhet kárpótlást, ha a kérdéses tárgy birtokában van, mig a roszhiszemüség a kártéritési igénynek minden lehető alapját teljesen elenyészteti [1]).

---

[1]) **Az osztrák polg. tkönyv ide vonatkozó rendeletei hasonló értelemben intézkednek. Különösen az építményekre nézve :**

328. §. Mesterséges növedék,-vegyités által.

Vegyités által azon neme támad a mesterséges növedéknek, melyben két vagy több tárgyak akkép egyesülnek, hogy azokat a látérzék többé meg nem különböztetheti [1]. A vegyités azonban csak oly esetben képez növedéket, midőn az, az egyik tulajdonos tudtán kivül s akarata ellen következett be; a midőn a vétlen fél az idegen anyagot, habár illő kártérités mellett — tulajdonul megnyeri; de ha a vegyités mindkét tulajdonos megegyezésével vagy véletlenül történt, a vegyület közös birtok tárgya leend, s abból saját részét mindenik tulajdonos egyenlően követelheti.

„Ha valaki tulajdon földén épületet emel, s ahhoz idegen anyagszereket használt, az épület tulajdona marad ugyan, azonban még a jóhiszemü épitkező is tartozik a kárositottnak az anyagszereket, ha ezeket a 367. §-ban felhozott viszonyokon kivül vette magához, a közönséges, — a roszhiszemü pedig ezeket a legmagasb ár szerint, s ezen felül még minden egyéb kárt is, megtériteni. (417. §.) Ellenben ha valaki saját anyagszereivel a tulajdonos tudta s akarata nélkül idegen földre épitett, ez épület a földtulajdonosé leend. A jóhiszemü épitkező követelheti a szükséges és hasznos költségek megtéritését; a rosz hiszemü, megbizás nélküli ügyviselőként tekintetik. Ha a földtulajdonos az épitkezés felől tudott, és attól a jóhiszemü épitkezőt azonnal el nem tiltotta, csak a földnek közönséges értékét követelheti. (418. §.) Ha az épület idegen földön, és idegen anyagszerekből készült, annak tulajdona ez esetben is a földtulajdonost illeti. A földtulajdonos és az épitkező között ugyanazon jogok és kötelezetségek keletkeznek, mint az előbbi szakaszban, és az épitkező az anyagszerek előbbi tulajdonosának tartozik jó- vagy roszhiszemü czélzatához képest, ezeknek közönséges vagy legmagasabb értékét megtériteni.“ (419. §.)

[1] A vegyitéstől megkülönbözteti a római jog az összetételt (commixtio), melynek nem folyékony tárgyaknál lehet helye. Az összesitett anyagokból, ha az összesités az illető tulajdonosok beleegyezésével történt, vagy az összesitett tárgyak többé el nem választhatók, közös birtok keletkezik; ha pedig az összesités egyoldalulag támadt, s annak tényezői elkülönithetők, — az elkülönitést a büntelen fél jogosan követelheti.

329. §. Vegyes növedék.

A vegyes növedék, mely egyrészről a természet alakitó ereje, más részről az emberi munka közrehatásából veszi lételét, — vetés vagy ültetés által állittatik elö. Mindkét esetben áll a szabály, hogy a növedék a föld tulajdonosát illeti; azon eltéréssel mindazáltal, mikép a föld tulajdonosának jogai az elvetett magra mindjárt az elvetés alkalmával, az elültetett fákra ellenben nem előbb, mint ha azok már gyökeret vertek — élednek fel [1]. Az esetek pedig következők:

a) Vetés vagy ültetés, idegen maggal illetőleg növénynyel — saját földön. A tulajdont a földbirtokos nyeri meg, de a növedék előbbi tulajdonosát kármentesiteni tartozik.

b) Vetés vagy ültetés tulajdon magokkal illetőleg növényekkel idegen földön. Erre nézve a jó- vagy roszhiszemüség határoz, — azt, ki jóhiszemüleg vetett vagy ültetett, azaz: a földet sajátjának tartotta, megfelelö kárpótlás illeti; ellenben a roszhiszemü, a megtéritésre semmi igénynyel nem bir.

330. §. Átadás.

Átadás alatt, jogi értelemben oly cselekvény értendö, melynélfogva valamely dolog a tulajdonos által más személynek, oly czélból, hogy a tulajdon ez utóbbit illesse — visszavonhatlanul átengedtetik. Az átadás tehát közvetett szerzésmód, s részint halálesetérei rendelkezésen, részint szerzödésen, részint törvényen s ebböl következtetett birói itéleten alapul.

---

[1] Az osztrák polg. tkönyv 420. §-a hasonlólag intézkedik. Egyszersmind a fa tulajdonát nem a szomszédos földben elterjedő gyökerek, hanem a földből kiálló törzs szerint határozza meg: ha tehát a törzsök több tulajdonos határain áll, ugy köztök a fa közös. (421. §.) Minden földtulajdonos kitépheti saját földéből az idegen fagyökeret, és az ő légüre felett függő ágakat levagdalhatja vagy máskép használhatja. (422. §.)

331. §. Az átadás érvényessége.

Hogy átadás utján valamely vagyon érvényesen szereztethessék, mellözhetlenül megkivántatik, hogy

1. az átadó, az átadott vagy átruházott vagyon iránt szabadon s korlátlanul rendelkezhessék;
2. az átadás körül azon határozott s világos szándokkal járjon el, mikép annak tárgyát birtokolni megszünt s azt egyszersmind visszavonhatlanul az átvevőre ruházta;
3. az átvevő, a tulajdon megszerzésére mind tárgyilagos mind alanyi képességgel birjon; (lásd f. 301. 302. §§.)
4. az átadás érvényes szerzésczimen (lásd 303. §.) nyugodjék, végre
5. A jogügylet a törvényben előirt átadás és átvétel által külsöleg is megerősittessék.

332. §. Az átadás módjai.

Az átadás mindenekelött tényleges és költött. Tényleges átadás alatt valamely dolognak kézből kézbe való testi átadása értendő; s ez ismét kétféle, t. i. közvetlen, melynél az átadás és átvétel, két személy között egy harmadiknak közbejötte, vagy távolság — s időhaladék nélkül megy végbe; és közvetett, — máskép hosszukézbőli átadás, midön annak tárgya távolbóli küldeménykép s bizonyos idö mulva jő az uj tulajdonos birtokába. A költött átadás hasonlóul kétféle, t. i. jelképes átadás, oly javakra nézve, melyek kiterjedésöknél s egyéb természeti minöségeiknél fogva testileg átadhatók nem lévén, maga a tárgy helyett oly jelek adatnak át, melyek az átadást kétségtelenné, s a birtokbavételt, minden egyéb személyek kizárásával — lehetővé teszik; és kijelentés, melynek testetlen dolgoknál illetöleg jogoknál van helye [1]). A testileg átadott vagyonnak, vagy az átadást helyettező jelképeknek, valamint a kijelentésnek az uj birtokos részéről lett végleges elfogadása átvételnek neveztetik.

---

[1]) Közvetlen átadásnak ingóságoknál, s közvetettnek az árurendelésnél van helye. Jelképes átadás tárgyai maga a tulajdon helyett a tulajdont igazoló okiratok, pincze s egyéb raktárak helyett a kulcsok stb. Kijelentett átadás mellett a halászati stb. jogok s egyéb kir. kisebb haszonvételek átruházása történik.

333. §. Az átadás következményei.

Az átadás jogi következményeit, valamint az időpontot, honnan e következmények hatálya számitandó: részint a törvény, részint maguk a felek határozzák meg. Különösen a közvetett átadásról az 1840 : XVI. 36. és 37. §§-ai, az ingatlanokról az osztrák átalános polg. tkönyv idevonatkozó rendszabályai, s egyéb nemeiről s tárgyairól az átadásnak az illető felek szerződésileg kifejezett akarata, a végrendelet s egyéb kötelező nyilatkozatok intézkednek.

334. §. Ingatlan javak átadása.

Az orszb. szabályelvek I. 21. §-ában, az országgyülés intézkedéseig, ideiglenesen az ausztriai polg. tkönyv mindazon rendeletei fentartattak, melyek az 1855. dec. 15-én kelt telekkönyvi rendelettel kapcsolatban állván, a telekkönyvek tárgyát képező valamely dolog szerzése vagy elidegenitése módjait meghatározzák. Alább ismét a 156. §-ban, az osztrák átalános polg. tkönyvnek mindazon határozatai, melyek a telekkönyvi rendeletekkel egybefüggésben állanak, s melyek valamely telekkönyvi jog megszerzésére vagy elenyésztetésére alapul szolgálnak, az országgyülés intézkedéseig hatályukban fenhagyattak.

Az ingatlan javak átadása ennélfogva az osztrák polg. tkönyvnek a következő §§-ban foglalt rendszabályai szerint megy végbe; maga a telekkönyvi rendelet pedig e mü harmadik részében fog egész terjedelmében közöltetni.

335. §. Telekkönyvi bejegyzése az ingatlanok átadásának.

Ingatlan dolgok tulajdonának átruházása végett szükséges, hogy a szerzési ügylet az e végre rendelt nyilván — (telek)könyvekbe beiktattassék. Ezen beiktatás bekeblezésnek (betáblázásnak) neveztetik. (Ausztr. át. polg. tkönyv : 431. §.)

A nyilvánkönyvbei betáblázásra mindenekelőtt szükséges, hogy az, kitől a tulajdon másra ruházandó, már maga is, mint tulajdonos, bekeblezve legyen. (432. §.)

Paraszttelkeknek szerződés általi átruházására elegendő, ha az átadó és átvevő, vagy csak maga is az átadó, a telekkönyvi hatóság előtt megjelenik, s a szerzési ügyletnek a nyilvánkönyvbe való bekeblezését eszközli. (433. §.)

De ha az átadó személyesen meg nem jelenik, és minden városi vagy nemesi javakat érdeklő esetekben is, a szerzési ügyletről irott okmány szerkesztendő, és mind a szerződő felek, mind két hiteles férfi, mint tanu, által is aláirandó. (434. §.)

Az ily okiratban a személyeket, kik a tulajdont átadják s átveszik; az átadandó birtokot határaival együtt; a szerzés czimét; továbbá a kötött ügylet helyét és idejét határozottan ki kell tenni, és az átadónak vagy ezen, vagy külön okiratban engedelmet kell adnia arra, hogy az átvevő mint tulajdonos bekebeleztessék. (435. §.)

Ha ingatlan javak tulajdona jogérvényes itélet, birói osztálylevél, vagy valamely örökségnek birói átadása következtében ruházandó át, ezen okiratok bekeblezése szintén megkivántatik. (436. §.)

Szintugy nem elegendő valamely hagyományozott ingatlan jószág tulajdona megszerzésére, hogy az örökhagyó végrendelete a nyilvánkönyvbe átalában bekeblezve legyen; kinek ilynemü követelése van, kell, hogy a hatóságnál a hagyomány különös beiktatását is kieszközölje. (437. §.)

336. §. Előjegyzés.

Ha az, ki valamely ingatlan vagyont tulajdonul igényel, erről hiteles ugyan, de nem minden a 434. és 435. §§-ban a bekeblezésre nézve előszabott kellékekkel ellátott okiratot bir; hogy előtte senki előjogot ne nyerjen, a nyilvánkönyvbei feltételes beiktatást még is eszközölheti, mely előjegyzésnek (praenotatio) neveztetik. Ezáltal feltételes tulajdonjogot nyer; s mihelyt birói itélet következtében az előjegyzést igazolta, a törvényes rendszerint benyujtott előjegyzési kérvény idejétől fogva igazi tulajdonosnak tartatik. (Auszt. át. polg. tkönyv : 438. §.)

A megtörtént előjegyzés mind azzal, ki azt eszközlötte, mind ellenfelével is, személyes kézbesités által tudatandó. Az előjegyeztető tartozik a kézbesités napjától számitandó tizennégy nap alatt e tulajdonjog bebizonyitása végetti rendes keresetet meginditni; ellenkező esetben az eszközlött előjegyzés az ellenfél kérésére kitörlendő lészen. (439. §.)

337. §. Az átadás következményei ingatlanokra nézve.

Ha a tulajdonos ugyanazon ingatlan vagyont két különböző személynek engedte át, az azt illeti, ki a bekeblezést előbb kérte. (auszt. át. polg. tkönyv : 440. §.)

Mihelyt a tulajdonjogróli okirat a nyilvánkönyvbe beiktattatott, az uj tulajdonos lép a jogszerü birtokba. (441. §.)

Ki valamely vagyont tulajdonul megszerez, a vele járó jogokat is megnyeri. Oly jogokat, melyek az átadó személyére szoritvák, ez át nem adhat. Átalában senki másra több jogot nem ruházhat, mint a mennyivel maga bir. (442. §.)

Az ingatlan vagyonok tulajdonával a nyilvánkönyvekbe bejegyzett, rajtok fekvő terhek is átvétetnek. Ki e könyveket meg nem tekinti, hanyagságáért minden esetekben maga lakol. Az előbbi tulajdonos elleni más követelések és igények az uj szerzőre át nem szállnak. (443. §.)

II. FEJEZET.

Polgári szerzésmódok.

338. §. A polgári szerzésmódok fogalma.

A szerzésmód polgárinak oly esetben hivatik, midőn a személyt, egyes meghatározott dolognak birtokbavételére, s bizonyos feltételek mellett az állam törvényes intézményei jogositják. A polgári szerzésmód hazai törvényeink szerint csupán hosszas birtok által gyakoroltatik; de az adományozás, melynek megszüntetett rendszeréből a maiglan fenálló birtokviszonyok nagy része vette eredetét, — hasonlóul e czim alatt emlitendő.

339. §. Hosszas birtok.

Ha valamely birtoktárgy, mely más személyre jogosan átruházható, a tulajdonos kifejezett akarata s formaszerü átengedése nélkül, de egyszersmind a törvényben elöirt feltételek szerint más személynél tartóztatik : annak tulajdoniságára nézve a megállapított idö elteltével jogváltozás áll be, mely átalában elévülésnek neveztetik.

Az elévülés egy ugyanazon tárgyat és két különbözö személyt feltételez; egyike ez utóbbiaknak a nemgyakorlás által jogokat veszit, másika a gyakorlat által jogokat szerez : a hosszas birtokból ezen személyek irányában két különbözö jogkövetkezmény támad, t. i. az elöbbi tulajdonosra nézve a szorosabb értelembeni elévülés, s az uj tulajdonosra nézve az elbirtoklás.

340. §. Elévülés és elbirtoklás.

Elévülés alatt e szerint szorosabb értelemben valamely jognak, mely a törvény által meghatározott idö alatt nem gyakoroltatott — elvesztése, — s elbirtoklás alatt a vagyonszerzésnek azon módja értetik, mely által az elévült jog valamely vagyonra nézve, a törvényes birtoklásnál fogva, idegen birtokba jut.

341. §. Átalános szabályok.

Hogy egyrészröl a tulajdonos, a jogot elévülés által elveszitse, más részröl a birtokló, ugyanazt e czimen elsajátithassa, tekintetbe veendök :

1. a tulajdonosnak, ki ellen az elbirtoklás érvényesítendö — személyi minösége;
2. a birtoklónak, ki elévülésre hivatkozik — személyisége;
3. a jog, illetöleg vagyon, melyre az elbirtoklás kiterjesztendö;
4. a joggyakorlat és birtoklás czime;
5. a birtoklás idötartama; végre
6. a joggyakorlat folytonossága.

342. §. A tulajdonos személyi minősége.

Az elévülésnek első s mulhatlan feltétele, hogy a személy, ki ellen az elbirtoklás érvényesitendő, jogai felügyeletében sem törvényesen, sem természetileg akadályozva ne legyen; ennélfogva

a) kiskoruak ellen, kik 16-ik életévöket még be nem töltötték; (1729 : 36. 37.)

b) gyermekek ellen, kik számüzetésben levő atyjoknak, akár fiui szeretetből, akár félelemből — utána mentek; (I : 19.)

c) bármily életkoru honpolgárok ellen, kik az ellen fogságában tartóztatnak (I : 56. 79.) : az elévülés, az akadály megszünteig sem el nem kezdethetik, sem ha már kezdetet vett, nem folytathatik [1].

343. §. A birtokló személyisége.

Ha az elévülés által elenyészett jog egyszersmind más személyre háramlandó, megkivántatik, hogy az, ki a birtoklás gyakorlatában van, személyi minőségénél fogva a birtokszerzéstől tiltva ne legyen; e szerint idegenek, és szerzetesek (1715 : 23. 1723 : 64. 1791 : 69.) birtokot sem átalában, sem elbirtoklás utján különösen — nem szerezhetnek.

---

[1] Az előszámlált személyek az elévülés tekintetében kiváltságosoknak, — maga az elévülés pedig, azon esetben, ha már megkezdetett, de ily kiváltságos körülmények beálltával megszakasztatott : nyugvónak tekintetik, de a szünet az előbbi éveket el nem enyészteti. Az elévülés történetére tartozik megemlitenünk, mikép a Szapolyaiféle hadjárat ideje, II. Lajos halálától fogva 1542. évi mart. 1-jeig — 15 év és 6 hónap (1542 : 22.); a Bocskay- és Bethlenféle belháboruk, 1596-tól 1613-ig — 18 (1622 : 58. kor. u.) s ennek kiegészitéseül 7 — s igy összesen 25 év (1649 : 93.); a Tököliféle mozgalmak 1670-től 1699-ig — 29, s a folyamatban levő perekre nézve 1650-től 1700-ig — 50 év (1681 : 29.); végre a Rákóczyféle belzavarok — 1703-tól 1711-ig — 8 év (1715 : 70.) : az elévülés alul kivétettek.

344. §. Elévülhetlen jogok.

Azon szabály, hogy valamely jog, csupán a nemgyakorlás által, bizonyos körülmények közt elenyészik: annyiban szenved kivételt, hogy a jogok, melyek más személyre egyébkint át nem ruházhatók, — mint: a szorosabb értelemben vett köz-, egyházi és államjavak, melyeknek élvezete az állampolgárok egyetemét illeti (lásd f. 293. §.), továbbá a felségi jogok, valamint a házassági, szülői s gyermeki jogviszonyok, mint tisztán s kizárólag személyhez kötöttek — sem elévülés által el nem enyésznek, sem elbirtoklás czimén el nem sajátittathatnak.

345. §. Az elbirtoklás akadályai különösen a javak tekintetében.

Vannak ismét tárgyai a tulajdonnak, melyek egyéb czimeken megszerezhetők lennének ugyan, de az elbirtoklás utjáni sajáttátétel alul világosan kivétetnek. Nevezetesen:

1 a szerződési vagy birói zálog (I: 81. 82. II: 13. 1723: 47.), a mennyiben t. i. az 1852. évi nov. 29-én kelt ősiségi nyiltp. szerint még visszaváltható; (19. s köv. §§.)

2. a hagyatéki javak, melyek testvérek közt osztatlan állapotban kezeltetnek; (I: 46. 78.)

3. a törvényes hitbér, — az adományozási rendszer fenálltaig még a leánynegyed, az özvegyi és hajadoni jog, melyek osztályszerü követeléseket képeztek; (I: 78. cz. 5. §.)

4. a határok; (I: 85.) végre

5. azon haszonvételek, melyek a közbirtokosok valamelyike által a közösből szakittattak el, és az arányositás tárgyát képezik (1836: XII. 1. §.): soha el nem birtokoltathatnak.

346. §. A birtok teljessége.

Hogy az elbirtoklás mint szerzésmód érvényes legyen, megkivántatik, hogy a birtokló, saját neve alatt s teljes birtokjogot gyakoroljon, vagy is a birtokot phisikai hatalmába vette, — s arra nézve czélja és akarata legyen, sajátkép megtartani; igy a birtoknak csupán ideiglenes czimei, minők a zálog, letét, haszonkölcsön, bérlemény, továbbá a gyámság vagy gondnokság alatt levők javai, a zálogtartónak, letéteményesnek, haszonkölcsönvevőnek, haszonbérlőnek, gyám- és gondnoknak birtokjogot bármily hosszu idő alatt sem adnak, mert a birtokjog nem teljes, és nem a birtokló nevében gyakoroltatik. (I : 82.)

347. §. Birtokczim.

Arra nézve, hogy valamely jog, elévülés utján elveszíttessék, a jogos birtokczim nem mulhatlan kellék; de az elbirtoklás érvényességéhez, melynél fogva valaki, oly idegen birtokot szerzendő, mely az 1855 : dec. 15-kén kelt ministeri rend. szerint vezetett telekkönyvek tárgyát képezi, az orszb. szab. I. 156. §-a értelmében megkivántatik, hogy a birtok jogszerü, jóhiszemü és valódi legyen. (Auszt. (át. polg. tkönyv : 1460. §.)

Minden birtok, mely oly czimen alapszik, mely a tulajdon átvételére, ha az az átadót illette, elegendő lett volna : jogszerü és elégséges az elbirtoklásra, ilyenek péld. a hagyomány, ajándékozás, kölcsön, adásvevés, csere, fizetés stb. (1461. §.)

A birtoknak továbbá jóhiszemünek kell lenni. De az előbbi birtokos roszhiszemüsége a jóhiszemü utódot vagy örököst nem gátolja az elbirtoklásnak az ő birtoka napjától kezdésében. (1463. §.)

Végre a birtoknak valódinak is kell lenni. Ha valaki valamely dolgot erővel vagy ravaszsággal kerit hatalmába, vagy a birtokba alattomosan csuszik, vagy valamely dolgot csak kéreméskép bir : azt sem ő, sem örökösei el nem évithetik. (1464. §.)

348. §. Az elévülés időtartama.

Mind az elévülésre, mind az elbirtoklásra megkivántatik, hogy az a törvény által megállapitott egész időtartamon át, szakadatlanul folytattassék. A kiszabott idő, a jogokhoz és azok tulajdonosaihoz képest következő :

1. a kir. ügyész ellen, oly jogokra nézve, melyek magánosok által is érvényesen birtokba vehetők, — 100 év [1];
2. az egyházi javakra nézve 40 év;
3. a nemesek közt 32 év [2]; (I : 78.)
4. a szabad kir. városokban s egyéb községekben egy év és egy nap; (III : 15.)
5. jász-kunoknál a szölökre, kertekre és épületekre nézve hasonlóul egy év és egy nap, a szántóföldekre nézve pedig 3 év. (art. jaz. X.)

A rövidebb határidőket a perorvoslatokra nézve, valamint a váltóügyekben, a törvénykezési eljárás, illetőleg a váltótörvények határozzák meg.

349. §. Elbirtoklási idő a telekkönyvi javakra nézve.

Azon ingatlanokra és jogokra nézve, melyek az 1855. évi dec. 15-én kelt minist. rend. szerint vezetett telekkönyvek tárgyaul szolgálnak, az orszb. szab. I. 156. §-ának szellemében az auszt. általános polg. tk. idevonatkozó rendeletei érvényesek. Ezek szerint :

Ingatlanokra nézve az, kinek nevére azok a nyilvánkönyvekbe bekeblezvék, minden ellenmondás elleni teljes jogot három év lefolyta alatt birtokol el. Az elbirtoklás határai a beiktatott birtok mértéke szerint itéltetnek meg. (1467. §.)

Szolgalmak és idegen földön gyakorlott egyéb különös jogok, az által, kinek nevére a nyilvánkönyvekbe bekeblezvék, ugy, mint a tulajdonjog, három év alatt birtokoltatnak el. (1469. §.)

---

[1] Az ingókra, adóssági követelésekre, a per megindítására, ujitására vagy az elhagyottaknak folyamatba tételére nézve kivételkép a kir. ügyész ellen is 32 év. (322. 287. 172. dtk.)

[2] Az elévülés rendszerinti határideje nem csak a birtokot, hanem a per utján érvényesitendő jogokat is szabályozza. Ide tartoznak a nemteljes korban tett szerződéseknek, ha egyébkint a jog, ellenmondás által fentartatott — megerőtlenitése (lásd f. 18. 19. §§.); mindennemü perek, melyek magukban véve, vagy tárgyaiknál fogva az elévülés alul nyilván ki nem vétettek; végre a perujitás, uj bizonyiték alapján. (1840 : XV. tcz. II. R. 196. §.)

A fiscus, vagyis az álladalmi javak és az álladalmi érték igazgatói ellen, a mennyiben az elévülésnek helye van, — az ingatlanoknak, vagy az azokon gyakorlott szolgalmaknak és más jogoknak birtoka is, ha azok a birtokos nevére a nyilvánkönyvekbe bekeblezvék, hat esztendeig folytatandó. (1472. §.)

350. §. Az elévülés félbeszakasztása.

Az eddig előszámlált kellékeket, mind az elévülésre, mind az elbirtoklásra nézve a joggyakorlat folytonossága egésziti ki, hogy t. i. a birtok, a megállapitott időtartam alatt, a tulajdonos által meg ne szakittassék. Ha tehát ez utóbbi, előbb, mint a törvényes idő betelt volna, — magát a birtokba önhatalom utján visszahelyezi; ha hiteles hely előtt a birtoklónak ellent mond; ha azt a birtok visszabocsátása iránt biróilag meginteti vagy épen perbe fogja (I : 79.), söt adóssági ügyekben, habár magánuton is, a fizetésre felszólitja (1729 : 37): mind az addig lejárt évek, mind maga az elbirtoklási jog teljesen elenyésznek.

351. §. Az elévülés hatálya.

Az elévülés rendszerint az e czimen elsajátitott birtoknak csupán oltalmaul, s igy alperesnek kifogásul szolgál, a nélkül, hogy birtokszerzésre elegendő lenne (184. dt.); de a telekkönyvezett ingatlanokra és jogokra nézve e részben is különbséget kell tennünk. Az auszt. átalános polgári tkönyv szerint t. i. a ki valamely dolgot vagy jogot elbirtokolt, az előbbi tulajdonos ellen a biróságnál a tulajdon oda itéltetését kérheti, s a neki itélt jogot, a mennyiben ez a nyilvánkönyvek tárgyát tenné, azokba be is kebleztetheti. (1498. §.) Hasonló módon eszközölheti az elévülési idő lefolyta után a kötelezett a nyilvánkönyvekbe beiktatott kötelezettsége kitöröltetését, vagy a jogositottat eddig illetett jognak és az arról kiadott okiratoknak érvénytelenitését. (1499. §.)

Az elévülés azonban, a felek ellenvetése nélkül, hivatalból tekintetbe nem vétethetik. (1501. §.)

352. §. Adomány.

Második módját a polgári vagyonszerzésnek az adományozás képezte. Adományozás alatt ugyan, széles értelemben, bármely dolognak más személyre, ingyenesen vagy egyoldalulag lett jogszerü s végleges átruházása értetik [1]), hazai törvényeink azonban e kifejezés jelentöségét kiválólag oly birtok-átengedésre szoritották, mely származását a királytól, szükebb korlátok közt a nádortól és némely egyháznagyoktól vette.

353. §. Történeti fejlődések.

Öseink, mielött a honfoglalás nagy munkájához kezdettek volna, Etelközben a fejedelemmel szerzödésre léptek. Az alapszerződés, mely Béla király névtelen jegyzöjénél (cap. VI. lásd Horváth : Magyarország története I. köt. 21. lap.) olvasható, mindjárt a második pontban feltételül tüzte, hogy a mit közös erővel szerzendenek, abban mindnyájan igazságosan részesüljenek.

A birtokszerzés ennélfogva az elsö időkben foglalás és alkotmányos szerződés czimeiből eredt; amaz a nemzet egyetemét vezette a haza szent földének birtokába, utóbbi a vezérek netáni önkénye ellen az egyesek osztályszerü birtokjogait védelmezte. Az osztály a fejdelem felügyelete alatt, de az alapszerzödés szellemében ment végbe, — tehát fejedelmi kegyről s adományról szó sem lehetett. [2])

---

[1]) A magánszemélyek adományozása, a szerint, a mint élők között, vagy halál esetére történik, ajándéknak illetőleg érdem dijazásnak, s az utóbbi esetben hagyománynak neveztetik.

[2]) Béla névtelen jegyzője több adományról tesz emlitést, melyek még Árpádtól származtak; sőt a vezérek bőkezüségét, melynélfogva hőseiknek terjedelmes birtokrészeket engedtek — Kelemen is adományozásnak nevezi. (Inst. jur. pr. Hung. II. köt. 404. §.) De a honfoglalás korából származott osztályszerü birtokfelosztás az idézett alapszerződés mellett, egyoldalu fejedelmi kegynek alárendelhető nem lévén, Árpád s a következő vezérek adományozásait csupán oly intézkedéseknek kell tekintenünk, melyek szerint az első felosztás nehéz munkáját vezették, egyes foglalókat a megszállott terület birtokában meghagytak, vagy a tovább terjeszkedésnek határt szabtak, — a mint ezt a honszerzés nagy munkájábani közös részvét,

A királyi adományozás rendszere szt. István uralkodásától számitható. Első apostoli királyunk t. i. a keresztyén vallás terjesztése s a téritők jutalmazása tekintetéből egyházakat, püspökségeket, szerzeteket stb. állitott (lásd f. 68. s köv. §§.), azokat dus adományokkal ellátta; az ország főbb hivatalait ujonnan szervezte, s azokat, kik a nemzet és trón iránt tett érdemek által magukat kitüntették, birtokokban s kiváltságos jogokban részesité; söt a valódi érdem jutalmát idegenektől sem tagadta meg, — számos külföldiek, kik a magyar érdekeket szolgálták, őseinkben testvéreket s szent királyunk kegyében dus adományokat találtak [1].

Későbbi királyaink az adományozásban, ugy látszik, szerfelett bőkezüek voltak; elannyira, hogy már Kálmán kénytelen volt mindazon adományozásokat, melyek elődeitől származtak, a szt. István által alapitottak kivételével — visszavonni. (Könyves Kálmán : I. könyv 15. s köv. fej.) Különösen méltó neheztelėssel fogadta a nemzet, hogy kalandor idegenek, kiket a lovagkor szelleme, néha családi viszonyok s legtöbb esetben szerencsekisérletek honunkba vezettek, — való érdem nélkül, s önzetlen honfiak mellőzésével emelkedtek főpolczra, és nyertek gazdag adományt : innen az idegenek kirekesztése II. Endre alatt. „Possessiones extra regnum non conferantur, — si sunt aliquae collatae, vel venditae : populo regni ad redimendum reddantur.“ (1222 : 26.) Hasonló megszoritások, későbbi törvényeinkben sem hiányoznak. Igy Albert (1439 : 16.), s II. Ulászló (1514 : 1. 2. 3.) alatt a királyi adományozásnak az országgyülés vont korlátokat; söt ez utóbbi ural-

---

s az alapszerződés által biztositott közös osztály követelte. E nézet a hármas tk. I : 24. cz. 5. §-a által is támogattatik, hol Verbőczy, — a szántóföldek „praedium“ elnevezését egyenesen a „praeda“ szótól származtatja. „Praedium, quasi praedae expositum, ab antiquis derivatum; qui agros, quos bello capiebant, in praedae nomine habebant.“ Az eredeti szerzés czime tehát foglalás és nem adomány.

[1] Különösen dicsérettel emlitendő ez idegenek közt a bajor eredetü Wenczellin, ki az ős hit mellett rajongó Kupa (Koppány) herczeg pártos hadait szétverte s őt magát is párviadalban elejtette. (Horváth Magyarorsz. tört. I. köt. 112. lap.)

kodónak világosan megtiltá, hogy száz telken felül, a tanács meghallgatása nélkül — bárkinek is adományozhasson. (1492 : 9. 1495 : 2.) Az 1498 : 26. tcz. már szabadabb kezet engedett a királynak, — felhatalmazván arra, hogy honpolgároknak száz teleknél többet is adományozhasson; s bár e megszoritást II. Lajos alatt (1518 : 15.) még egyszer ismételve, s az adományozható telkek számát 200-ra határozva látjuk : későbbi királyaink alatt törvényes akadály e részben többé fen nem forgott.

Ha már a nemesség, a földet, melyet fegyverrel és vérrel szerzett — felosztotta; ha a birtokba vett területeket az örökösödés szabályai szerint a törvényes utódok vették birtokba : önkint az a kérdés támad, mik voltak az adományozás tárgyai, s mikép jutottak a birtokban levő javak a fejdelem szabad rendelkezése alá, — mert hogy a koronajavak sem adományozás sem egyéb czimek alatt el nem idegenithettek, azt már több alkalommal megjegyeztük. (lásd f. 292. 293. 301. §§.) Az adomány tárgyai magánjavak voltak, melyeket a törvény, némely esetek beálltával uratlanoknak nyilvánitott. Mihelyt t. i. a nemesi javak birtokosa meghalt a nélkül, hogy törvényszerint öröklésre hivatott utódai maradtak volna; mihelyt a birtokos, tekintet nélkül a javak nemesi vagy polgári minőségére, oly büntettet követett el, melyre a törvény büntetésül jószágvesztést határozott : a korona rendelkezési joga, előbbi esetben magszakadás, — s utóbbiban hütlenség czímén — azonnal feléledt, sőt a visszaháramlott vagyont ujból elajándékozni egyszersmind kötelessége volt.

De, hogy a történeti fejlődésekhez még egyszer visszatérjünk : az adományozás rendszere, melyet első apostoli királyunk nyitott meg, szabályozottabb alakot a vegyes házbóli uralkodók alatt öltött, — főleg azon időtől fogva, midőn Robert Károly megtiltván a nemeseknek, hogy birtokaikat királyi jóváhagyás nélkül a fiakon kivül más személyekre ruházhassák — adomány és ősiség lényegileg egybeforrott. Az adományozást szabályozó törvények, már Verbőczy korában, fejlődésöknek oly szinvonalán állottak, mikép azokban a legujabb törvényhozásig lényeges intézkedés alig fordult elő.

Mi volt következménye az adományozott javakhoz kötött megszoritásoknak az élők között, vagy halál esetérei birtokátruházás, s a törvényes örökösödés tekintetében; mily zsibbasztó hatással nehezültek a fiscus kezei mindazon nemesi javakra, melyekben a koronának háramlási jogai nyugodtak; mennyire ólom lábon járt a birtokforgalom, s akadályozta szabad röptét a közhitelnek: ezt egyszerüen csak megérinteni elegendő, — az indokokat maguk a törvények nyujtják, melyeket a következő §§-okban taglalandók vagyunk. Mi sem volt tehát ohajtandó inkább, mint a szó valódi értelmében tulajdonossá tenni a tulajdonost s szabad utat engedni a tulajdonjog gyakorlatának. Ily nézet adott irányt az 1848-ik évi országgyülésnek az ősiség eltörlésében (XV. tcz.), s az ősiség eltörlése alkalmat az adományozási rendszernek hatályon kivül léptetésére — az 1852. nov. 29-én kelt cs. nyiltparancsban.

Mielött azonban a most idézett nyiltparancs szabályait ismertetnök, a fenállott adományzási rendszer lényegét körvonalozni el nem mellözhetjük.

354. §. Az adomány különböző nemei.

Az adomány különbözik:

1. eredetére nézve, — a mint t. i. a királytól, vagy a nádor s királyi helytartótól és némely főpapoktól származott;

2. czéljára nézve, — a mint t. i. tisztán hazafiui érdemnek szolgált jutalmul, vagy bebizonyitható szolgálatokon felül meghatározott pénzösszeg is volt érte fizetendő;

3. szerzésére nézve, — a mint t. i. közvetlenül a felség kezéből származott, vagy egy harmadik ellenében per utján volt megszerzendő;

4. mérveire nézve, — a mint t. i. teljesen végbement, vagy a létezett hiányok mellett a különbeni törvényes következmények teljességével nem birt;

5. tárgyaira nézve, — a mint t. i. ingatlan vagy ingó javakból állott.

355. §. Királyi adomány.

Királyi adomány alatt oly nemesi javak és azokkal összeköttetésben álló jogok értetnek, melyek vagy már valósággal, vagy legalább reményben — a magyar koronára szállván, a törvényes uralkodó által, honfiak részére, kik törvényszerint az adomány elfogadásának képességével birtak, örök tulajdonjoggal és kiváltságokkal szabályszerüleg átengedtettek.

356. §. A királyi adomány kellékei.

E meghatározás egyszersmind azon kellékeket is magában foglalja, melyek az adomány érvényességére mellőzhetlenül megkivántattak, — és ezek :

1. hogy az adomány törvényesen megkoronázott magyar királytól származott, s

2. az adományozott, az adomány elfogadására törvényesen képesitve lett legyen;

3. hogy az adományi jószág a magyar szent korona szabad rendelkezése alatt állott, — s

4. az adomány rendszerében megállapított jogczimek alatt adományoztatott legyen;

5. az adománylevélnek minden törvényes kellékekkel ellátva, és végre

6. minden adománynak, szabályszerü beiktatással — statutio — megerősitve kellett lennie.

Ezekről egyenkint.

357. §. Az adományozó felség.

A királyi adomány érvényességére mindenekelőtt megkivántatott, hogy az, az 1791 : 3. tcz. igényei szerint megkoronázott törvényes királytól származott légyen. Az idézett tczikk feltételül tüzi, hogy minden trónörökös, előfordulható trónváltozás alkalmával, elődének elhunyta napjától fogva hat hónap alatt magát megkoronáztassa, s királyi méltóságába törvény szerint beiktattassa, — ily feltétel mellett az örökös király felségi jogai ez időszakra nézve is fenmaradván; a honnan az 1791 : 32. tcz. a II. József által adományozott kiváltságoknak csak annyiban tulajdonitott hatályt, a mennyiben azokat utóda — a törvényes és alkotmányos király (II. Leopold) nyilván megerősitette. [1])

358. §. Az adományos személy kellékei.

A személy, ki adományozás utján birtok — s egyéb jogokat nyerendő volt, lehetett egyes személy, lehettek házastársak, vagy családtagok közösen, — de honpolgároknak, s vagyonszerzésre képeseknek kellett lenniök; ehhezképest az adomány, idegenekre a birtokképesség hiányából (1222 : 26. 1715 : 23.), valamint oly jogi személyekre — egyháziak, egyházak, községek —, melyek fekvő birtokot szerezni törvényileg tiltatnak (1498 : 55. 65. 1647 : 17. 1542 : 33.) — ki nem terjeszthetett.

Söt a benszülött vagy honositott honpolgárok közül is ki voltak zárva az adományszerzés képességéből:

a) azok, kik a törvényesen bevett vallásfelekezetek valamelyikéhez nem tartoznak, — átalában; (lásd f. 28. §.)

b) azok, kik valamely adománykérőt, mint meghatalmazottak vagy ügyvédek — képviselvén, az adomány tárgyáról ily hivatásuk gyakorlata által szereztek tudomást, s azt a kérelmező fél elmellőzésével egy harmadiknak vagy önmaguknak előnyére használták fel, — ezen egyes adományra nézve; (1609 : 36.)

---

[1]) A hármas tkönyv névszerint előszámitja azon királyokat, kiknek kiváltságai s pecsétjei érvényesek, és ismét, a kikéi hatálytalanok. Rövidség végett ez utóbbiakat megnevezni elég leend; és ezek : Péter és Aba, másképp Sámuel (1038—1046.), Salamon (1063—1074.), IV. István (1162.), III. László (1205.), V. Istvánnak (1270—1272.) azon kiváltságai, melyeket még mint ifjabb király s Erdély fejedelme adott ki, — a mennyiben azok később, trónra lépte után általa meg nem erősittettek; III. Endre (1290—1301.), hanemha kiváltságaihoz, Róbert Károly királyi jóváhagyása járult; Wenczel és Otto (1301—1308.), kiket egyébiránt Verbőczy, királyaink között meg sem emlit; Mária (Nagy Lajos leánya) és Kis (II.) Károly (1382—1397.), Erzsébet (Sigmond király leánya 1437.), — a székesfehérvári egyház részére tett adományai sértetlenül hagyatván; I. Ulászló (1439—1444.), Hunyady János kormányzó (1444—1452), a mennyiben 32 teleknél nagyobb birtokot adományozott volna. Bővebben a hármas tk. II. 14. czimében. A későbbi királyok kiváltságai s adományai már érvényesek. II. Józsefről ezen §-ban emlékeztünk. Egyes kivételek, a hűtlenség czimén kelt adományokra nézve alább a 365. §-ban fordulnak elő.

c) azok, kik az adomány elnyerésére közszolgálatban szerzett érdemeket nem bizonyithattak. (1688 : 15. kor. e. 1659 : 75.)

359. §. Az adományozott birtok.

Minden birtoknak, mely adomány tárgyaul szolgált, a korona szabad rendelkezése alatt s igy adományozhatónak kellett lenni, — az adományozás sem a koronajavakra (1514 : 2.), sem jogi és magánszemélyek vagyonára (II : 9.) ki nem terjesztethetvén. Az adományozhatásra ellenben nem volt mulhatlanul szükséges, hogy a kérdéses birtok a koronának egyszersmind phisikai hatalmában lett légyen; azt a fiscus tudtával vagy tudtán kivül magánosok zálogban tarthatták, vagy jogtalanul bitorolhatták, a nélkül, hogy ily körülmény az adományozás hatályát fentartóztathatta volna; söt az az előbbi esetben a visszaváltást, utóbbiban pedig az átruházást az adományosra nézve lehetővé és törvényessé tette.

360. §. Birtokforgalom.

Az adományozható javak, mint fentebb (353. §.) érintve volt, részint kihalás, részint hütlenség folytán szállтak a koronára; ez utóbbi által pedig egyeseknek különböző czimeken adományoztattak. A jog, melynélfogva az uralkodó felség az adomány rendszerének értelmében uratlanná vált birtokot elfoglalni s más személyre átruházni képes vala : királyi jognak, azon ut és mód pedig, mely a birtokforgalmat a törvények értelmében lehetővé s jogossá tette, az adomány czimének neveztetett.

361. §. Királyi jog.

A királyi jog minden nemére az adományozásnak átalános hatálylyal birt ugyan, ennek érveihez és czimeihez képest azonban lehetett :

1. különös és közönséges, — amaz egyes meghatározott esetekben és bizonyos személyek után, — utóbbi ily megszoritások nélkül gyakoroltatván;

2. a különös királyi jog ismét nyilt vagy jelenleges, és lappangó vagy leendő volt, — a szerint, a mint az adományozás tárgyai a koronának már tettleges birtokába jutottak, vagy még csak reászállandók voltak;

3. végre a közönséges királyi jog átalános és feltételes, a mint hatályát bizonyos körülmények nélkül, vagy azok beálltával nyerte meg.

362. §. Az adomány czimei.

Az adomány czimei, melyeken t. i. a birtok a koronára szállott, illetőleg egyesek részére királyilag adományoztatott, — a kihalás, hütlenség, királyi jog, uj adomány és királyi jóváhagyás voltak.

363. §. Kihalás.

A kihalás akkor állott elő, ha az adományi javak birtokosának semmi törvényes örökösei nem maradtak fen. A törvényes öröködés határait pedig az adományozás feltételei jelölték ki; ha tehát a birtok csupán fiág részére adományoztatott, fiörökösök nem létében, — ha mindkét ágat magában foglalta, a család valamennyi tagjainak, vérszerinti törvényes utódok nélkül történt kihaltával (I : 22.), — ha az adományos jószág birtokbavételére örökbefogadás, fiusitás, hagyomány, örökbevallás stb. czimen szélesb körü jogok engedtettek, az adománylevélben nyilván megemlitett, vagy eleve szentesitett szerzési czim által jogositottak hiányában nyilt meg az örökösödés a koronára, s a jog a honpolgárokra nézve, hogy az uratlanná vált birtokot, kihalás czimén — az elöbbi érvényesen adományozhassa, s ez utóbbiak jogosan felkérhessék [1]).

---

[1]) Az első szerző, mint alább a 390. §-ban látni fogjuk, az öröklés rendjét, az adománylevéltől eltérőleg szabályozhatta; a csupán fiágat illető javakat a leányágra is kiterjeszthette, ő, valamint törvényes utódai végrendeletet, örökbevallási vagy csereszerződést tehettek, a birtokot elzálogithatták stb. De mindezek

A királyi jog, melyből e czimen adományozás keletkezett, különös és jelenleges, a mennyiben a személyt, kinek magnélküli elhalta után a jószág a koronára háramlandó s ujból eladományozható volt, — megnevezni, s annak valósággal történt elhunytát bizonyitani kellett.

364. §. Hűtlenség.

Hűtlenség alatt az adományozás rendszerében átalában oly közbüntettek értetnek, melyekre törvényeink szerint jószágvesztés volt határozva. A szorosabb értelemben vett hűtlenség eseteit az 1723 : 9. tcz. ekkép számitja elő:

1. felségárulás, ha t. i. valaki a király személye ellen kezeit gonoszul felemeli, vagy élete ellen fegyverrel avagy méreggel álnokul törekedik, vagy annak lakását erőszakkal megtámadja [1]; (I: 14. 1723 : 9.)

---

a koronának sérelmére nem válhattak, s a fiscus jogai, tekintet nélkül a közbejött birtokváltozásokra — az adománylevél értelmében öröklésre hivatott valamennyi személy elhunytával s királyi jóváhagyás nem létében azonnal feléledtek.

[1] A függetlenségi háboru, mely Rákóczy Ferencz fejedelem vezetése alatt Erdély s Magyarhon egy részét az osztrák uralkodóházzal szembe állitá, 1711--ik év apr. 29-én a szatmári békekötésben ért véget. Mellőzve annak egyéb közjogi s történeti fontosságát, s következményeit, czélunkra vonatkozólag csupán a felségárulási büntetteknek az 1715. évi országgyülésen lett szabályozását emeljük ki, melyre alkalmat közvetlenül e belháboru szolgáltatott.

Az 1715 : 7. tcz. mindenekelőtt azt határozta, mikép azok, kik felségárulás bünténye vagy abbani részvét által (szt. István : I. könyv 51. f.) terheltetnek, törvényes idézés nélkül is azonnal elfogattassanak. (lásd f. 55. §.) Továbbá az elfogottaknak minden ingó és ingatlan javai haladék nélkül összeiratván, zár alá vétessenek s a per kimenetéig egy harmadiknak számadás melletti kezelésére bizassanak. (3. §.) Ő felsége minden ily büntény felett a vizsgálatot és itélethozatalt saját személyében, magyar tanácsosainak meghivásával s a hazai törvények szerint teljesiti. (4. §.) Ha pedig az uralkodó a biráskodásban személyesen részt venni nem akar, azt tetszése szerint választandó — de minden esetre magyar birák által s az ország határain belül gyakorolhatja; — a periratok az eljárás befejeztével Ő felségéhez felterjesztendők lévén.

2. honárulás, melynélfogva valaki a korona érdekei, a fejedelem tekintélye s az ország közjava ellen szándékosan fellázad és ellenszegül; (1723 : 9. I : 14.)

3. ha birák és hiteles helyek, hivatalos pecsétjök alatt hamis okiratokat állitnak ki; (1723 : 9. II : 16.)

4. ha valaki hamis pénzt ver, vagy ilyet, legalább 50 írtnyi összegben közforgalomba bocsát;

5. ha valaki összeszedett emberek által rablási vagy zendülési czélból az ország nyugalmát megháboritja;

6. ha valaki nyilvános eretnekségben bünösnek találtatott;

7. ha valaki az ország vagy kapcsolt részek végvárait rosz akaratból elveszíti, vagy hütlenül az ellenségnek átadja;

8. ha valaki, háboru idején, a haza elleneinek fegyvert s élelmi szereket szállit;

9. ha valaki azokat, kik a tévhitet elhagyva, keresztyén vallásra tértek, s ez országba költözendök, — letartóztatja, kifosztja, vagy egyébkint háborgatja;

10. ha harminczadosok vagy más személyek, idegenekkel egyetértve, a kiolvasztott aranyat és ezüstöt az országból kicsempészik. (1723 : 9. tcz. 3—10. §§.) [1]

(5. §.) A birói illetőség az 1791 : 56. tczikknél fogva a királyi táblára ruháztatott.

A jószágkobzás mindazáltal nem sujthatta:

a) a bünös apának ártatlan gyermekeit, kiknek teljes osztályrészök, királyi kegyelem által biztosittatott; (1715 : 9. tcz. 3. §.)

b) az ártatlan apát, kinek gyermekei felségárulásban bünösöknek itéltettek, — a gyermekekkel még osztatlan állapotban (I : 49. 52. 59.) birt javakra nézve; (1715 : 9. tcz. 4. §.)

c) az osztatlan állapotban levő büntelen testvéreket;

d) az ártatlan nőt, törvényes követelményeire, — és gyermekeket, az anyai jogon öröklött ősi javakra nézve. (1715 : 9. tcz. 5. §.)

[1] Hütlenségi esetek voltak még régebben, a felhozottakon kivül: a) a hamis okiratok s pecsétek készitése, vagy azoknak tudva használása; b) az apa- vagy anyagyilkosság, a jogtalan hitvestársgyilkolás, nem különben a rokonok megölése vagy megsebzése — negyediziglen; c) a vérfertőzet, hasonlóul negyediziglen, a rokonok közé a mostohák is számittatván, —

A hütlenség eseteihez számitandók még a hitszegés és hamis eskü, a mennyiben hasonlóul jószágvesztéssel büntettettek [1]. (II : 30.)

365. §. Az adomány felkérése hütlenség czimén.

A hütlenség czimén történt adományozás, egyenlően az előbbivel, különös és jelenleges királyi jogból származott, — mind az előbbi tulajdonos megnevezendő, mind a hütlenségben lett elmarasztalás teljesen bebizonyitandó lévén. Az adományt kérő, ha a hütlenséget, melyre kérelmét alapitá — nem igazolhatta : a felkért jószág örökbecsüjében marasztatott el. (I : 25.)

Első Ferdinand és Szapolyai János királyoknak (1552 : 20.), valamint a Bethlenféle pártnak (1622 : 59.) hütlenség czimén osztott illetőleg nyert adományaik érvénytelenek voltak.

366. §. Királyi jog.

A királyi jog, szorosabb értelemben ott szolgált alapul az adományozásnak, hol ahhoz vagy más czimek, mint a kihalás és hütlenség — nyitottak jogot, vagy a háramlás czime többé kitudható nem volt [2]. Vagy reászállottak

---

ha a büntett tudva és szándokosan követtetett el; d) a szándékos gyujtogatás; e) a közokiratok és menlevelek megsértése; f) a magánvárak feladása, ostromlása és jogtalan foglalása; g) az ország nagybiráinak s azok helyetteseinek megölése, foglyul ejtése vagy tettleges bántalmazása; h) azoknak megölése, kik a királyi felséghez, vagy a fő- és altörvényszékhez panaszos előterjesztésekkel járultak, vagy a kik köz-és országgyülések alkalmából hivatalosan utaztak; i) a királyi és káptalani vagy conventi küldöttek megölése, kik az adományozott jószágbaiktatás körül fáradoztak; k) a tagcsonkitás. (I : 14.)

[1] Maga Verbőczy, a nagy törvényiró, Horváth István tanusága szerint, 1511. évben hamis eskü czimén nyert adományt.

[2] A hármas tkönyv I : 24. czime, a királyi jogot következőleg határozza meg: „jus regium dicitur jurisdictio sacrae coronae regni, in bonis ac juribus possessionariis, per quempiam pro se mala fide, contraque consensum regium usurpatis, tacite latens et consistens." Annak tehát, ki e czimen kért adományt,

pedig a javak már valósággal a koronára, vagy még csak reászállandók voltak: adomány mindkét esetben kérethetett, — az előbbinek czime nyilt, s ez utóbbié lappangó királyi jog vala. Ez utóbbi esetben a királyi jog, mint szerzésczim, egyedül is megállhatott, de több alkalommal társkép csatlakozott a kihalás vagy hütlenség czimeihez. A különbség abban állott, hogy az adományt felkérő, ha a királyi jogot mint önálló czimet, biztos alapra nem fektethette, s a felkért birtok tényleges tulajdonosának jogtalanságát kétségtelenül be nem bizonyithatta: a kérdéses jószág örök becsértékében volt elmarasztalandó (I: 25.); mig az utóbbi esetben, ha t. i. a királyi jogot egyéb czimekkel közösen vette alapul, a nemigazolhatásért csupán az adomány meg nem nyerhetésében bünhödött. E czime az adománynak közönséges és átalános volt [1]).

367. §. Uj adomány.

Uj adományra azon személyeknek volt szükségök, kik a jószágnak békés birtokában voltak, s kétségbe nem vont, vagy tulajdoni igényekkel meg nem támadott birtokjog vélelme által támogattattak (I: 37.), — azonban okirataik, melyekben a család birtokjoga nyugszik, nincsenek többé, s igy magukat, netáni megtámadások esetében kellőleg

---

főteendője volt kimutatni, hogy a tényleges birtokos, a jószágot legfelsőbb akarat és jóváhagyás nélkül vette magához. A szorosabb értelemben vett királyi jog ennélfogva az átalánostól, mely fentebb a 360. és 361. §§-okban emlittetett, — megkülönböztetendő; ez felségi jog, mely az adományozás minden nemeire kihat, — s amaz adományczim, melynek egyes esetekben van helye.

[1]) A királyi jognak egy nemét tette a fegyverjog is, oly javakra nézve, melyeket a háboru viharai a szent koronától elszakasztottak, s vitéz királyaink később meg visszaszereztek. Ily visszakerült jószágok előbbi tulajdonosaiknak, — s ha ezek nem léteztek többé, vagy ki nem tudathattak — egyebeknek is — de mindig jogfentartással voltak adományozandók. Arra nézve már, hogy a török uralom alul visszaszerzett javak birtokosai, illetőleg azok utódai, jogaikat bebizonyithassák: az 1715. évi országgyülés „uj kereményi biztosság“ (neo-acquistica commissio) név alatt külön hatóságokat szervezett (1715: 10.), melynek feladata volt a bejelentett igényeket

nem védelmezhetnék [1]). (1492 : 78.) Uj adomány azok részére is adathatott, kik birtokon kivül ugyan, de hitelesen bebizonyithatták, mikép a kérdéses javak, elődeiknek törvényes birtokában voltak. (I : 37.)

Az uj adománynak mindkét esetben az volt jogszerü következménye, hogy a törvényes vélelem, az adományt nyerőnek birtokjogait támogatván, a bizonyitás terhét az ellenfélre háritotta. (358. 364. 390. dtk.)

368. §. Az uj adomány feltételei.

Az uj adomány feltételes királyi jog volt, s hatályosságát a következő megszoritások korlátolták:

1. Az uj adomány egy harmadiknak sérelmére nem válhatott, — az adományt nyerő ennélfogva annak, ki régiebb vagy erősebb jogot bizonyitott, — engedni volt kénytelen; a honnan az adománylevélben e záradék: „másnak jogai fentartatván“ — mindig benfoglaltatott.

2. Az uj adomány érvényességére békés foglalás kivántatott, — annak bebizonyitása, hogy a birtokbalépés, az uj adományos részéről erőszak utján történt, az adomány hatályát elenyésztette.

---

vizsgálat alá venni, s a hazai törvények szerint igazságot szolgáltatni. A dunai kerületek a pozsoni, egyéb megyék a kassai, s a kapcsolt részek a zágrábi biztosság illetőségéhez tartoztak, mely hatóságok helyébe később, az 1723 : 19. tczikknél fogva a királyi itélő tábla lépett. Végre az 1741 : 21. tczikk minden uj keresményi pereket végkép megszüntetett.

[1]) Annyi ellenség pusztitott már hazánk földén, s a pusztitás annyi köz- és magánlevéltárakat fosztott meg értékes okiratoktól, mikép az 1492. évi országgyülés az uj adományt épen ez okból rendszeresiteni szükségesnek látta. „Nonnulli sunt ex regnicolis, quorum jura et literalia instrumenta, per inimicos et potentes ablata, per turcasque et bohemos, polonos et theutones, caeterosquae regni aemulos combusta et decremata essent.“ (1492 : 78.) Hasonló körülményeknél fogva intézkedett Korvin Mátyás (1486 : 71.), az elsajátitott egyházi javak és nemesi kiváltságok igazolása iránt.

3. Az uj adomány megerősitése lévén az előbbinek, a fi- és leányág öröklési jogait, az előbbitől eltérőleg nem szabályozhatta.

4. Egyébiránt az uj adomány, még a kir. fiscus ellenében is érvényes volt és visszavonhatlan.

5. De az uj adomány, ha hamis előadásokkal eszközöltetett ki, nem csak erejét vesztette, hanem ezenkivül szigoru fenyitéket s a körülményekhez képest mint vértagadás — örökszolgasági büntetést vont maga után. (I: 37. 38.)

369. §. Királyi jóváhagyás.

Ötödik és utolsó czime volt az adománynak a királyi jóváhagyás, oly adományozott birtok átruházásának érvényességére nézve, melyről a birtokos — a kir. fiscus jogai állván ellent — joghatálylyal különben nem intézkedhetett. (I : 64.) A királyi jóváhagyás, részint a fiusitás részint a birtokátruházás esetében gyakoroltatott; s előbb, mint a birtokváltozás bekövetkezett volna, — különös és leendő, a birtokváltozás után pedig különös és jelenleges királyi jog vala.

370. §. Fiusitás.

Fiusitásnál fogva a csupán fiágat illető birtokképesség, akár az utolsó fiörökös (I : 7. 17. 50), akár az illető nörökon kérelme folytán, s királyi jóváhagyás mellett ugyanazon családnak leányivadékára is kiterjesztetett. A fiusitásnak jogszerü következményei voltak :

a) hogy a fiusitott leányörökös, azon egész örökséget, mely az adománylevél záradékánál fogva csupán fiágat illetett, — megnyerte ; (I : 7. 17.)

b) hogy a fiusitás utján öröklött javak szerzeményieknek tekintetvén (lásd f. 296. §.), a fiusitottnak szabad rendelkezése alatt állottak; (I : 57.)

c) hogy maga a birtok, azon minőségét, mikép a fiágat jövőre is kirekesztőleg illette — el nem veszité; (I : 17.)

d) hogy a fiusitott nőnek minden törvényes házasságból, habár nemnemes férjtől — származott utódai a nemesség államával birtak. (I : 7.)

A fiusitás, fiörökösök hiányát pótolván, hatályát vesztette, ha a családból utólagosan fiörökös született (I : 50.); ha pedig a nö, a család fitagjainak rosz akaratu elhallgatásával eszközölte ki fiusittatását : vértagadási vétségben vált bünössé, s a fiusitással egybekötött jogok elvesztésén kivül örökszolgaságba taszittatott. (I : 38. 39.)

371. §. Birtokelidegenités királyi jóváhagyás mellett.

Minden adományozott birtok a tulajdon élvezetére jogositottak kihaltával a koronára lévén háramlandó : ennek érdekei sérelmével az utolsó birtokos, nem máskép, mint királyi jóváhagyás mellett intézkedhetett; ennélfogva az örökbefogadás, végrendelet, örökbevallás, csereszerződés, melynek tárgyaul adományozott birtok szolgált, ilyetén jóváhagyás hiányában a fiscus jogaira mi befolyással sem birt. (I : 66.)

Különösen a birtoknak örök tulajdonnal történt átruházására nézve azon körülmény határozott, valjon az elidegenités jogfentartási záradék mellett vagy nélkül történt. Ha az adományos jogot tartott fen magának, melyre a jogróli világos le nem mondás kifejezése — „nem tartván fen semmi jogot" — elegendő volt : az eladó családjának az elidegenitett jószághozi jogai a vevö családjának korábbi kihaltával ismét feléledtek; ha ellenben az eladó e jogról egyenesen lemondott, a vevö családjának kihaltával nem ö vagy családja, hanem a királyi ügyész örökösödött; ha végre az eladó családja halt ki elöbb, s királyi jóváhagyás a birtokelidegenitéshez nem járult : az elidegenitett jószág a koronára szállott vissza. (I : 69. és 395. dt.)

372. §. Tiszta és vegyes adomány.

Az adomány elismerése és jutalma volt a hazafias érdemnek a fejedelem részéről; söt a törvény egyenesen megkivánta, hogy csakis bebizonyitott érdemért adassék. (1688 : 15. 1659 : 75.) De oly eset sem volt ritka, miként az adományt nyerőnek, azon felül, hogy honfiui szolgálatokat tanusitott, egyszersmind meghatározott pénzösszeget is kellett fizetnie. (I : 13.) Az adomány előbbi esetben tisztának, utóbbiban pedig vegyesnek neveztetett [1].

A vegyes adománynak egy nemét tette azon intézkedés is, melynélfogva az adomány kirekesztőleg a fi- s egy bizonyos összegben a leányágat illette; a midőn a fiág kihaltával a kir. fiscus lépett ugyan birtokba, de a meghatározott összeget a leányágnak kifizetni tartozott [2]. (303. dt.)

373. §. Közvetlen és peres adomány.

Ha az adomány közvetlenül az uralkodó felség kezéből, s a nélkül jött az adományos birtokába, hogy szerzett jogait egy harmadik személy ellenében, per utján lett volna kénytelen igazolni : az adomány közvetlen volt; ellenkező esetben peressé vált, s az adomány csupán arra szolgált, hogy az adományos vagy a birtokot per utján megszerezze, vagy azt a megtámadó keresetek ellen jogosan védelmezhesse. Mi volt az adományos részéről, ily perben igazolandó : a fentebbiekből már tudva van; az igények bejelentésének helye és ideje pedig a beiktatásnál fog előadatni.

---

[1] Mi volt az érdem, s mennyi szolgálat volt elég arra, hogy az adományhoz jogot adjon : az uralkodó határozta meg. Annyi világos, hogy érdemeket harczban vagy békében, a trón vagy haza iránt csak az erősb férfi nem szerezhetett; melynélfogva adományt csak férfiak, — sőt tovább ennél : rendszerint csak fiág részére nyerhettek.

[2] Az adományi jószág, melyért meghatározott pénzösszeg volt fizetendő — zálogbirtoknak tekintetett; azon eltéréssel mindazáltal, hogy a birtoklás nem előbb, mint az adományt nyert család kihaltával vagy hűtlenségbe jutásával szállott vissza. Az adomány ily értelemben „inscriptio“ nevet viselt.

374. §. Adománylevél és kellékei.

Azon okirat, melynélfogva a korona rendelkezése alatt álló javak, az uralkodó kegyéből de az adományozást szabályozó törvények korlátai között, egyeseknek birtokába bocsáttattak : adománylevélnek hivatik; s ennek érvényességére következő kellékek kivántattak :

1. az adományozó felség neve [1];

2. az adományozott jószág megnevezése, fekvése és határai [2];

3. az adományos személy — és közelebbről annak kitétele, valjon az adomány egy vagy több személyeket [3], s mily arányban illet;

4. az adományos örökösei, s különösen valjon az ado-

---

[1] Az adománylevelekben az uralkodó felség neve nem csak kitétetett, hanem az egész szöveg a király nevében fogalmaztatott. A király, saját személyében beszélt a jogokról, az adományosról s az adomány tárgyairól — „dedimus, donavimus et tradidimus etc;“ s végül : praesentium litterarum nostrarum tenore ac patrocinio mediante, quas Nos in formam nostri privilegii redigi faciemus, dum et quando in specie nobis fuerint reportatae.“ stb.

[2] A birtok legtöbb esetben fekvésénél vagy az előbbi tulajdonos kijelölésénél fogva neveztetett meg, ekképen : „possessionem T. in T. comitatu existentem“, vagy : „universa bona et quaelibet jura possessionaria nobilis T. ubilibet et in quibuscunque comitatibus regni Nostri Hungariae existentia et adjacentia“ stb. De nem ritkán a határok is kitétettek; péld. „metae vero praedictae possessionis hoc ordine sequuntur“ stb.

[3] Az adományozott jószág, ugyanazon adománylevél mellett, egyszerre több oly személyeknek is adathatott, kik megannyi külön családhoz tartoztak. „Hoc quoque necessario interserendum occurrit, quod si bona, et jura possessionaria duabus aut tribus personis alienis sangvine, non fratribus, nec consangvineis, per regiam majestatem qualitercunque donata, aut aliter per alios acquisita, altera eorum decedente, et haeredibus carente, rursus ad collationem regiam devolvantur“. (I : 47. cz. 3. §.)

mány csupán fiágat, vagy fi- és nőágat egyenlően, — avagy a fiág kihaltával a nőörökösöket is illette légyen [1];

5. az adomány czime [2] és

6. egyéb netáni záradékok [3].

375. §. Nádori adomány.

A nádor s királyi helytartó is érvényesen adományozhatott, akár kihalás akár hütlenség czimén, oly jószágot, melyet a kir. fiscus még birtokba nem vett (1567 : 26. 1723 : 4.), de csak a következő megszoritásokkal :

a) a nádor csak nemesnek adományozhatott, mert a nemesités, mi az adománynak jogszerü következménye volt — a felség jogaihoz tartozik ; (I : 4.)

b) csak oly nemesnek, ki magát valódi érdemek által kitüntette; (1609 : 66. 1715 : 33.)

c) ilyeneknek is csupán egy izben ;(1446 : 9. §. 1715 : 33.)

---

[1] Az örökösödést szabályozó záradékok következők voltak : „dictam possessionem damus, donamus, conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter tenendam, possidendam pariter et habendam fideli nostro, et per eum suis heredibus et posteritatibus masculini sexus“ vagy : „utriusque sexus“ vagy : „primo quidem masculini, iis vero deficientibus etiam foeminaei sexus“ vagy : „masculini quidem sexus perennaliter, foeminei vero jure duntaxat inscriptitio usque ad . . . summam.“ (lásd f. 372. §.)

[2] Az adomány czimeiről az előbbi §§-okban volt említés. A czim rendszerint az előbbi tulajdonos nevének társaságában fordult elő ; péld. „per defectum seminis T.“ vagy : „per notam infidelitatis T.“ A királyi jognál : „totum et omne jus nostrum regium, quod in iisdem bonis haberemus, nostram ex quibuscunque causis, modis, et rationibus concernerent majestatem, damus, donamus, conferimus.“ Uj adomány esetében : „in cujus pacifico dominio progenitores suos perstitisse, seque persistere asserit etiam de praesenti etc.“ Királyi jóváhagyás mellett : „cui quidem fassioni, (testamento etc.) ejusdem N.N. ex nunc sicuti ex tunc, nostrum regium consensum praebuimus imo praebemus benevolum pariter et assensum.“ (Kelemen : II. köt. 409. s köv. §§.)

[3] Ily záradékok voltak : „salvo jure alieno“ (II : 9. cz. 2, §.) — „praemissis ut praefertur, stantibus seque habentibus stb.“ Ellenben a törvényes szokás által el nem fogadott záradékok kerülendők voltak. (1608 : 9. kor. e. 1647 : 122. 1741 : 19.)

d) az adomány 32 teleknél nem több (1609 : 66. 1715 : 33.), s az is magában önálló, nem pedig valamely nagyobb birtok eldarabolt része lehetett; (1446 : 8. §. 1715 : 33.) végre

e) nem adhatott vegyes adományt, mert a kir. fiscust szavatosságra nem kötelezhette. (I : 13.)

A főpapi adományról fentebb a 70. és 88. §§-okban.

376. §. Beiktatás.

Minden adománynak beiktatással — statutio — kellett megerősittetni [1]), mely az adományosnak [2]) a nyert jószágba ünnepélyes bevezetésében állott. A beiktatás ünnepélyei részint a bevezető parancs szerkezetére, részint a beiktatók személyiségére, részint a beiktatás idejére, helyére és módjára vonatkoztak; s maga a jogcselekvény arra szolgált, hogy azok, kik magukat az adományozás által, tulajdoni s egyéb jogaikban sértve érezték, ellenmondhassanak.

377. §. Bevezető parancs.

Az adományozó felség, vagy nevében egyike az ország nagybiráinak mindenekelőtt bevezető parancsot — mandatum introductorium et statutorium — menesztett az adományos kérelmére azon káptalanhoz, vagy conventhez, mely az adományi birtok szomszédságában székelt — oly meghagyással: hogy a bevezetés foganatositására egy tagját a hely szinére kiküldje. Nádori adományoknál a bevezető parancs a nádortól keletkezett [1].

---

[1]) A beiktatás, mely a birtoknak tényleges átadásában állott, előbbi törvényeink szerint minden ingatlan jószág birtokbavételénél mulhatlanul megkivántatott. Igy, hogy a nemesi javak átruházását ne emlitsük, a hármas tkönyv a polgárokra nézve is szabályul állapitá meg, hogy a vevő két — e végre kiküldött hites polgár jelenlétében lépjen a birtokba.... „requiritur, ut per emptorem ejusmodi (immobilium) rerum, ubi dominium illorum intrare, et pro se vendicare voluerit, fiat apprehensio, sive ingressio earundem, coram duobus juratis civibus ad id deputatis. (III : 14.)

[2]) Ha az adományos, előbb, mint beiktatás utján a tényleges birtokot megnyerte volna — elhunyt : a bevezetést azon jogutódok kérhették, kik az adománylevél szerint az öröklésre hivatottak voltak.

378. §. A beiktató személyek.

Minden beiktatást két hiteles személy, t. i. egy egyházi — káptalani vagy conventi — kiküldött, s egy királyi vagy nádori (báni) biztos (homo regius, palatinalis, banalis) teljesitett.

Az egyházi biztos hitelességére megkivántatott :

a) hogy maga a hiteles hely, mely által biztoskép kiküldetett, szabályszerint szervezve lett legyen; (lásd f. 78. §.)

b) hogy a biztos a hiteles helynek rendes tagja (Korvin Mátyás : VI. 10. II. Ulászló : I. 43. 1723 : 39.), teljes koru, feddhetlen, s egyszersmind a hazai nyelvben és törvényekben kellő jártassággal birt legyen; (II. Ulászló : III. 67. 1741 : 15. 16. 1765 : 11.)

c) minden kiküldetésekre, azok törvényszerü teljesitésére s igazsághü jelentésekre hittel kötelezve kellett lennie. (u. o.)

Királyi illetőleg nádori biztos, ki az egyházi kiküldöttel egyetértőleg járt el (1723 : 39), az lehetett :

a) ki a nemességnek kétségtelen élvezetében volt; (II : 19.)

b) kinek azon megyében, hol a beiktatás végbeviendő — ingatlan birtokai voltak [2]. (II : 19. 1351 : 22. Korvin Mátyás : VI. 8. 10.)

---

[1] A bevezető parancs, melyet az uralkodó, illetőleg az ország nagybirái a káptalanhoz vagy conventhez intéztek, annak czimével, kitől a megbizás származott — veszi kezdetét; a parancs szövege — előadás — azonban, előbbinél „cum nos attentis et consideratis“ — az ország nagybiráinál pedig „dicitur nobis“ bevezető szavakban különbözik; máskép : a király mint adományozó saját tényéről szól, s az ország nagybirái az adományos előadása után indulnak; innen az előbbinek nagyobb bizonyitó ereje. (I : 34.)

[2] A birtokképesség következő két esetben nem kivántatott meg : ha t. i. az adományozott birtok több megyékben feküdt, s a beiktatás csupán a főhelyen ment végbe, — ez utóbbi megyéjében birni ingatlan vagyont — elegendő volt (II : 36. III : 16.);

379. §. A megbizás igazolása.

Mind a hiteles helyeknek, mind a király illetőleg ország nagybiráinak kiküldöttei kellő igazolványnyal láttattak el, mely a beiktató parancsra volt vezetendő. E kinevezési záradékban egyszersmind a megbizott neve, a megbizás helye, napja, hónapja és éve kitétetett, s a hiteles helynek két valóságos tagja által sajátkezüleg aláiratott. (1723 : 39. tcz. 3. §.)

380. §. A beiktatás ideje.

A bevezető parancs meghatározott időtartamhoz volt kötve, azaz : bizonyos idő alatt végrehajtandó volt, — különben mind a parancs, mind maga az adomány erejét vesztette. A határidő különbözött a szerint, a mint a parancs az uralkodótól, vagy az ország nagybiráitól adatott ki; előbbi egy évig, utóbbi pedig hatvan napig volt érvényes, — ezen határidők lejártával többé végre nem hajtathatván. (I: 32.) A megállapitott határidő az adománylevél keltétől, ha királyi jóváhagyás birtokátruházási szerződésekre kéretett, a jóváhagyás napjától, — ha végre az adomány bizonyos feltételtől függesztetvén fel, hatályát a kijelölt körülmény beálltával nyerte meg, mint az örökbefogadásnál : e körülmény bekövetkezte, vagyis az örökbefogadó halála napjától számittatott. (I : 63.)

381. §. A beiktatás helye.

Minden beiktatásnak a hely szinén, t. i. az adományozott jószág területén kellett történnie. (I : 30. 1563 : 43. 1647 : 136.) De, ha az adomány tárgyai több helyeken elszórva feküdtek, a beiktatást egy — és pedig a főhelyen végbevinni, és az adományozott birtok egyéb részeit, névszerint s élőszóval megemliteni elegendő volt. (Dec. ad dand. v. rec. contr. rat. 3.)

Ezen határidő elvétése azonban nem szolgált okul az

és másodszor, ha a beiktatással királyi táblai hites jegyző bizatott meg, — ez utóbbinak sem nemességet, sem birtokot nem kellett igazolnia. (II : 19.)

adomány elenyésztére oly esetben, midőn a hely, melyen a beiktatást végrehajtani kellett volna, vagy ellenség által megszállva tartatott, vagy dögvész miatt hozzáférhetlen volt. (Dec. u. o. 28.)

382. §. A beiktatás ünnepélyei.

A kiküldöttek, kellő igazolásukkal ellátva; haladéktalanul, és semmi esetre nem később, mint a bevezetési parancs elévült s hatályát vesztette volna (lásd f. 380. §.) — a hely szinén megjelenni, s az eljárás hiteles tanuságaul a megye tisztviselőit s a birtok lakosait és szomszédait egybehivni (1647 : 136.), a jelenlevők előtt az adománylevelet és beiktatási parancsot nyilt helyen és érthetően felolvasni, végre az adományost vagy annak megbizottját a birtokba bevezetni tartoztak. Maga a bevezetés ténye nemét tette a jelképes átadásnak; az adományos példul. karonfogva az udvarban vagy a föld területén néhány lépésnyire meghordoztatott, avagy egy marok földet vett át a küldöttek kezéből, — mialatt az utóbbiak, az adományosnak és a birtoknak megnevezése mellett, a kijelölt jószágot, a vele egybekötött minden jogokkal együtt átadottnak nyilvánitották.

383. §. Hivatalos jelentés.

A kiküldöttek három napig a hely szinén, s azontul is még tizenöt napig együtt maradtak, oly czélból, hogy azok, kik magukat az adományozás illetőleg beiktatás által jogaikban sértve vélik, — ellenmondhassanak. Ezen határidő elteltével pedig eljárásukról, különösen a netáni ellenmondásokról hivatalos jelentést készitettek, azt a királyi ember esküjével, az egyházi biztos, esküjére hivatkozva (1559 : 50. 1723 : 39.) hitelesitették, aláirták, s a káptalanhoz illetőleg conventhez benyujtották. A jelentés eredetije a hiteles hely levéltárában őriztetett (1723 : 39.), az adományosnak pedig hiteles másolatban kézbesittetett [1]).

---

[1]) Felette sulyos büntetést szabott a törvény azon kiküldöttekre, kik a jelentés körül hamisságot követtek el. Az egyházi biztos megbélyegeztetett s örökös fogságra vettetett, a királyi ki-

384. §. Alattomos bevezetés.

A beiktatás, mely a lényeges szertartások mellőzésével s az érdekeltek meghivása nélkül, titokban ment végbe: alattomos bevezetésnek hivatott, s következménye az volt, mikép az adományos, minden jogait, melyek a szabályszerü beiktatásnak voltak kifolyásai — elveszitvén, a sértett fél által a királyi táblához idéztetett, az adomány elvesztésében s annak örök becsértékében marasztaltatott. (1563: 45.) Különösen alattomos volt a beiktatás oly személy ellen, kit országgyülés, követség vagy más közügyek, jószágától távol tartottak. (1647 : 135. 1655 : 32.)

385. §. A beiktatásnál közbejött hiányok orvoslása.

Egyéb hiányai a beiktatásnak, melyek azonban alattomossági vád alapjául nem szolgálhatnak, a törvényes idő alatt (lásd f. 380. §.) a bevezetésnek, — az idő lejártával pedig magának az adománylevélnek megujitása által voltak orvosolhatók. (II : 12. cz. 2. §.) De ha a hiba nem lényeges, s a hivatalos jelentésbe csuszott be : annak kijavitását, ugyanezen határidő alatt, az adományos jogosan kérelmezhette.

386. §. Ellenmondás.

Ellenmondásnak — contradictio — az adomány rendszerében oly jogcselekvény neveztetett, melynélfogva az adományostól különböző személy, magát az adomány illetőleg beiktatás által, érdekeiben sértettnek nyilvánitá, s egyszersmind erösb jogait az adományos ellenében érvényre emelni igérkezett. Arra nézve, hogy az ellenmondás hatálylyal birjon, a teljes tulajdon nem volt lényegileg szükséges; a közös birtokosok, vagy osztályos rokonok egyike a többiek nevében, a záloghitelező a tulajdonos helyett (Dec. 5. ex pur. stat.) érvényesen ellenmondhattak, söt bármely idegen személy, habár saját érdekei nem forogtak fen, vagy megbizást nem igazolhatott, a tulajdonos jogait saját ösz-

---

küldött pedig fej- és jószágvesztéssel lakolt. (1435 : 8. 1492 : 45. II : 16.)

tönéből is fentarthatta; de a törvényes idő, mely az ellenmondás elfogadására nyitva állott, — szigoruan megtartandó volt. Ezen idő tizenöt napot tett [1], azon naptól számitva, melyen a megbizottak a beiktatást foganatositandók — a hely szinén megjelentek. (lásd f. 383. §.)

387. §. Az ellenmondás következménye.

Az ellenmondás a kiküldöttek előtt, élőszóval vagy irásban történt, s az adományozott birtok tulajdoniságát perkérdéssé tette. Már maga a puszta ellenmondás is elegendő volt arra, hogy az adományos a jószágot el ne foglalhassa, vagy ha az elfoglalt birtokot, hivatalos felszólitás után is visszabocsátani vonakodott, a visszaadás mellett annak becsértékében s az okozott károk megtéritésében marasztaltassék. (1495 : 11. 1647 : 130.) Az ellenmondás hatályát veszté :

a) az ellenmondónak magnélkül történt elhunyta által; (1715 : 38.)

b) az ellenmondás visszahuzása által, — peren kivül; (Dec. 17. ad inv. fas. ex proc. 37. ad dand. v. rec. contrad. rat.)

c) birói itélet által, per esetében. (II : 32. 1551 : 20.)

388. §. A beiktatás nemei.

A beiktatás azon esetben, ha ellenmondó fél által meg nem zavartatott — tisztának, ha az ellenmondás még a törvényes idő lejárta előtt visszavonatott, vagy máskép elenyésztetett — tisztitottnak, egyéb esetekben pedig sértettnek — statutio pura, purisata et vulnerata — neveztetett.

A tiszta beiktatás feljogositá az adományost a jószágnak s azzal egybekötött minden jogoknak birtokbavételére [2], s az ellen, ki őt e jogok élvezetében gátolta, az okozott károk és költségek követelésére (1715 : 28.), — mig az igénylő félnek, ki a törvényes idő alatt ellenmondani elmulasztott, csupán a birtokonküli kereset maradt fen. (1563 : 46.)

---

[1] E tizenöt napi határidőt törvényeink „dies fatales“ vagyis válságos napoknak nevezték, a mennyiben a birtokjogok az ellenmondástól függesztetvén fel, a bekövetkezendett pernek, mely az adományos és ellenmondó felek jogai felett határozott — kiindulási pontul e tizenöt napi határidő szolgált.

[2] Ezen átalános szabály alul a következő esetek képeztek kivételt :

A tisztitott beiktatás, az előbbivel mindenekben egyenlő jogi hatálylyal birt.

A sértett beiktatás igazolási keresetre nyujtott alkalmat, melyben a tényleges birtokvélelem szabályai szerint — ha az ellenmondó egyszersmind birtokban volt, a bizonyitási kötelezettség az adományost (1486 : 22. 1492 : 59. 1563 : 46. 1635 : 91.), mig ellenkezőleg, valamint a tiszta beiktatás esetében az ellenmondót (1563 : 46.) terhelte.

389. §. Teljes adomány.

Az adomány, ellátva mindazon kellékekkel, melyek annak érvényességéhez, az adománylevél keletkeztétől a birtok jogszerü átvételéig megkivántattak, — teljesnek mondatik, s hatálya a következőkre terjedt ki :

1. az adományost mindazon előjogokban és kiváltságokban, melyek a nemesség államával törvény szerint egybekötvék — részesitette; (I : 4.)

2. a nyert jószághoz teljes tulajdont, s a tulajdonosnak azon esetre, ha a birtokból törvényellenesen kiüttetett — kereseti jogot biztositott, — mely jogát, helyes ok nélkül maga az uralkodó sem támadhatta meg; (I : 37.)

3. az adományozott jószág a törvényes utódokra is, kik az adományi okirat értelmében öröklésre hivattattak —

---

a) ha a birtokbalépés erőszakos foglalás vagy zálog utján történt; (1543 : 35.)

b) ha az ellenfél közügyekben távol volt (lásd f. 384. §.) vagy a bevezetésről, bebizonyithatólag — nem értesittetett; (1563 : 46. 1635 : 91.)

c) ha az egyházi méltóság üresedésben volt, — az egyházi javakra nézve; (Dec. 4. ex pur. stat.)

d) uj adomány esetében a leányág ellen, mely addig az egyenlő osztály élvezetében volt; (u. o. Dec. 1.)

e) királyi jóváhagyás esetében — a birtokonküli örökbevallásra nézve. (u. o. Dec. 2.)

átszállott a nélkül, hogy ujabb adomány vagy ismételt beiktatás lett volna szükséges; (I : 17.)

4. a tulajdonos minden épitkezésekről és javitásokról, melyeket a jószágba beruházott — korlátlanul rendelkezhetett; (Dec. 12. de act. fisc. r.)

5. mind a leánynegyed, mind a jóhiszemü hitelezők követelései az adományi javakból, ezeknek a koronára lett háramlása után is kielégitendők voltak; (1723 : 9. Dec. 12. 13. de act. fisc. r.)

6. az adományi javak tulajdonisága egyszersmind az azokkal kapcsolatban levő királyi kisebb haszonvételekre s a voltjobbágyok feletti uri hatalomra is kiterjedt. (III : 25. 26. 1836 : X. stb.)

Az első szerző jogairól alább a 392. §-ban.

390. §. Öröklési jogviszonyok a két ág között.

Az öröklés rendjét az adományozott javakban három nevezetes körülmény, t. i. az adományi okirat, az első szerző rendelete, s a vagyon természete — szabályozták; előbbi a királyi ügyészre, a két utóbbi pedig a családtagokra nézve birt kötelező erővel.

391. §. Az adományi okirat záradékai.

Az adománylevél záradékait illetőleg, melyek az öröklésre hivatottakat kijelölték — megjegyzendő :

1. Ha az örökösödésről az adományi okiratban vagy épen nem, vagy határozatlanul („haeredibus et posteritatibus“) volt intézkedve : a törvényes vélelem csupán a fiágat támogatta.

2. Ha a jószág egyedül a fiágra adományoztatott : a leányok törvényes követelményeken kivüli (lásd a. 394. §.) mitsem örökölhettek (I : 48.), — hanemha e jogot szabályszerint elbirtokolták volna. (I : 46. 60. 418. dt.)

3. Ha az adomány mindkét ágra egyenlően kiterjesztetett : fiak és leányok az egyenlő osztály elvei szerint örökösödtek (I : 17. 48. 102.), és ez esetben a fiak a leányág ellen elévülésre nem hivatkozhattak. (I : 78. és 314. dt.)

4. Ha előbb a fiág, s ennek kihaltával a leányág teljes

örökjoggal birtak, vagy ez utóbbi, fiörökösök nem létében meghatározott pénzösszegről biztosittatott: előbbi esetben a leányág a fiaknak, s a kir. ügyész a leányágnak kihaltát bevárni, — utóbbiban pedig a kir. ügyész, a fiág kihaltával a bejegyzett összeget (inscriptio) a leányágnak kifizetni tartozott. (Lásd f. 372. §.)

5. Ha az adománylevélben mind az adományos, mind a hagyományosok és engedményesek benfoglaltattak: a szabad birtokátruházás csupán az első szerző hagyományosaira vagy engedményeseire terjedt ki, ellenben a későbbi tulajdonosok ilyetén intézkedései, királyi jóváhagyás nélkül jogbatálylyal nem birtak. (I : 64.)

392. §. Az első szerző jogai.

Az első szerzőnek jogában állott az öröködési viszonyokat mind az ingatlanokra, mind az ingókra nézve (714. dt.) az adományi okirat záradékaitól eltérőleg szabályozni; igy a tisztán fiágnak adományozott birtokot a leányokra is kiterjeszthette, a mindkét ágat illető vagyonból a leányörökösöket kirekeszthette; de, mint már tudjuk, ilyetén családi intézkedés a koronának sem jogot nem adott, sem jogait nem csorbithatta; s előbbi esetben a fiág kihaltával a fiscus (724. dt.), utóbbiban pedig a leányág örökösödött.

393. §. A vagyon természete.

Oly esetben, midőn az öröklésre nézve sem az adománylevél, sem az első szerző nem intézkedett, a vagyon természete s az ebből folyó törvények nyujtottak tájékozási pontokat. Ezek szerint:

1. az ingóságok (II: 52.), melyekhez azonban a csupán fiágat illető javak jövedelmei, s az azokba beruházott épületek és javitások nem számittattak; (696. 708. dtk.)

2. a zálogbirtok, mely pénzértéket képviselt s igy az ingókhoz volt számitandó; (lásd f. 285. §.)

3. a szerződés mellett, s pénzen szerzett vagyon; (713. dt.)

4. minden fekvőség, mely negyedjog fejében, örökjoggal adatott; (I : 17. cz. 4. §. I : 29. 30. 1435 : 18.)

5. a megölt apának vérdija (I : 17. III : 5. 1723 : 11.) és fejváltsága; (I : 59. II : 55. 56.)

6. az anya után, adományon kivül öröklött javak (I : 54. 97.) : mindkét ágat egyenlően illették. Továbbá :

7. a csereszerződés mellett szerzett birtok a cserébeadottnak természetét követte (620. dt.), — vegyes cserénél, ha a csak fiágat illető birtokra egyszersmind pénz is fizettetett, a leányág e felülfizetésből kielégitendő lévén; (I : 73.)

8. az elbirtoklás utján szerzett vagyon azon ágat illette, mely azt, az elévülési idő alatt birtokolta. (I : 78.)

394. §. A leányág törvényes követelményei.

Azon javakból már, melyek kizárólag csak a fiágat illették, a leányoknak következő követelményei voltak :

1. Leánynegyed, vagy negyedjog, mely az adományozott jószág becsértékének egy negyed részében, csupán egyszer, t. i. az első szerző legközelebbi nőrokonainak, — akár pénzben, akár megfelelő birtokban volt kiadandó. (I : 29. 89.)

2. Hajadoni jog, mely tartás, lakás és kiházasitásban állott (I : 67. 92.), s azon javakból, melyekben a leányok örökségképen nem részesültek (I: 29.), a távolabbi származékokat illette.

3. Özvegyi jog, a mennyiben törvényeink szerint az özvegy nő is a család leányának tekintetett — egyenlő kiterjedésben az előbbivel (I : 67.), hasonlóul azon javakból, melyekben férje elhunytával az özvegy nem örökösödhetett.

Ennyit e helyen elmondani, az adományból keletkezett peres viszonyok megértésére elegendő; a leányág követelményeinek részletesebb kifejtése az örökösödés tárgya leend.

395. §. Perek az adományi viszonyokból.

Az adomány megszüntetett rendszeréből következő perek származhattak :

1. a beiktatáshoz meghivottaknak, meg nem jelenés miatt 16 nehéz sulyu marca pénzbirságbani elmarasztalása végett, — inditattva az adományos által; (1647 : 136.)

2. a királyi vagy nádori biztos ellen, ki a beiktatás iránt nyert megbizásban eljárni nem akart, — indittatva hasonlóul az adományos által; (II. Ulászló : I. 43.)

3. az egyházi és királyi (nádori, báni) kiküldöttek ellen, hamis beiktatás vagy jelentés végett, — indittatva az adományos vagy azok által, kik az eljárás által érdekeikben rövidséget szenvedtek; (1435 : 8. 1492 : 43. II : 16.)

4. az ellenmondás okának követelése végett, — indittatva a birtokon küli adományos által az ellen, ki a beiktatásnak törvényes idő alatt ellenmondott; (I : 30. Korvin Mátyás : V. 15. VI. 27. 1563 : 46. 1723 : 26.)

5. az ellenmondás oka elfogadásának követelése végett, — indittatva a birtokon kivül ellenmondó vagy maga a birtokban levő adományos által, az előbbi jogalapon;

6. az ellenmondás ellenére elfoglalt javak visszaszerzése végett, — indittatva az ellenmondó által az adományos ellen; (Korvin Mátyás : VI. 22. 27. II. Ulászló : I. 59. 1635 : 91.)

7. a beiktatás tisztaságánál fogva, — indittatva a birtokon küli adományos által a tényleges birtokos ellen, ki a nélkül, hogy a beiktatásnak ellenmondott volna, a jószágból kimenni nem akart; (I : 32. 1715 : 28. 1723 : 34.)

8. az ellenmondás elmulasztása miatt történt birtokbahelyezés végett, — indittatva azon birtokos által, ki a beiktatásnak, bebizonyitható akadálynál fogva, törvényes időben ellen nem mondhatott; (1563 : 46.)

9. az ál- vagy csalárd beiktatás miatt, — indittatva a birtokos által az adományos ellen; (1563 : 45.)

10. a bevezetés hiánya miatt, — indittatva a királyi ügyész által, a beiktatás nélkül birtokba lépett adományos ellen; (I : 32.)

11. nádori adomány megerőtlenitése végett, — a körülményekhez képest a fentebbi 375. §-ban idézett törvények alapján;

12. a leányág kirekesztése végett, — indittatva a fiág által, oly leányörökösök ellen, kik a csupán fiág részére adományozott jószág birtokába jogtalanul behelyezkedtek; (I : 17. 18. 21. 48. II : 52.)

13. jogegyenlőség végett, — indittatva a leányág

által, ha a mindkét ágat illető javak birtokából kiüttetett — az előbbi törvények alapján;

14. a negyedjog kiadása végett, — indittatva az első szerző legközelebbi nőrokonai vagy azok utódai által a fiörökösök ellen; (I : 29. 88. 89.)

15. hajadoni jog követelése végett, az I : 29. 30. és 67. czimek alapján;

16. özvegyi jog keresése végett, melylyel egyidejüleg a hitbér, nőhozomány és jegyajándék is követeltethetett, — az özvegyi jogra nézve az I : 29. 30. 67. czimek alapján.

396. §. A birtokperek átalában.

Valamint a peressé vált igények vagy bizonyos tényekre vonatkoznak, vagy kiváltsági okiratokon alapulnak, ugy a perek is, melyek kétes viszonyok közt a követelés érvényesitése végett indittatnak, vagy ténybeliek vagy jogiak — ex usu, ex radicalitate juris — lehetnek; amazoknak tárgyai megtörtént dolgok vagy végbevitt tények, a mennyiben jogi következményekkel birnak; az utóbbiakéi okiratok, és azoknak magyarázata, a mennyiben kiváltságokra adnak jogot.

397. §. A jogperek különösen.

Jogper kiválólag oly esetekben indittatott, melyekben a birtokkérdés és a törvények közvetlen alkalmazása közé idők és tulajdoni jogviszonyok bonyadalmai sorakoztak, melyeknélfogva felperes nem tudhatta, hogy az általa igénybe vett javak mily uton és mily czim alatt kerültek idegen kézre, vagy az ideiglenes birtoklásnál a közbejött változások sorrendét ki nem mutathatta; s három nevezetes pontban tért el egyéb perektől; t. i. mindig kiváltsági okiratok magyarázata körül forgott, továbbá a törvényes vélelem mindig a tettleges birtokost oltalmazván, a bizonyiték minden terheit felperesre háritotta, végre minden jogper első folyamodásilag a kir. itélő tábla előtt indittatott.

A jogpernek e szerint régi okiratok nyujtottak alapot, melyek felperes és a keresetbe vett birtokigények közt történelmi s jogi egybefüggést bizonyitottak; de indittathatott az ország nagybiráinak vagy a főtörvényszékeknek — kir. és hétszemélyes tábla — kedvező itéletei alapján is, ha ezek a birói végrehajtásban érvényt, s a használat és birtokbavétel által gyakorlati alkalmazást nyertek.

A jogperek átalában megegyeztek abban, hogy mindig valamely birtokjog érvényesitését tüzték czélul, s oly kétségbe vont tulajdonnak, melyre nézve ténybeli bizonyiték vagy épen nem, vagy nem oly mérvben létezett, mely a teljes próbaerő szinvonalán állott volna — igyekeztek érvényt szerezni; s valamint a birtokjog, szerzési czim és kiváltságok, ugy az ezekből eredő jogperek is különbözők voltak. Ide tartoztak:

1. a kiválólag ugy nevezett jogperek, másképp kiváltsági perek, gyökeres jogbeli elsőbbségből valamely későbbi adományos ellen; (I : 13. 34. II. Ulászló : I. 54. és I : 59. 60. II : 52. 1723 : 47.)

2. negyedjogbeli per, ha szerzeményi leveleken alapult. (I : 29. 88. 89.)

A jogperek egyéb nemei a királyi kisebb haszonvételek, papi tized, osztály, arányositás és határok iránt az illető helyeken adatnak elő.

398. §. Az adomány rendszerének megszüntetése.

Ily ismertetése után az adományozás rendszerének, annak teljes és végleges megszüntetését minden további magyarázat nélkül közölhetjük. Alkalmat erre az 1848 : XV. tcz. adott, mely az ősiséget elvileg eltörölte; a gyakorlati kivitelt pedig az 1852. évi nov. 29-én kelt ősiségi nyilt parancsban s az országbirói szabályelvekben leljük fel.

399. §. Ősiségi nyiltparancs.

Az 1852. évi november 29-ki cs. nyiltparancs, mely tartalma után közönségesen „ősiségi nyiltparancs“ név alatt ismeretes, — egyrészről az ősiségnek elvileg történt megszüntetése, másrészről az egyidejü osztrák polg. tkönyv hatályba lépte által vezettetve, az adományról és az adományozási rendszerből keletkezett birtokviszonyokról a következőkben intézkedik :

A királyi és nádori adományozásoknak az ez előtti magyar államjog szerint létezett rendszere hatályon kivül léptetendő, s ezen rendszerből az adománylevél szerinti örökösök hiánya, és az eddigi törvényekben kijelölt hütlenség miatt származtatott háramlási jog (successio fisci regii ex defectu vel ex nota) eltöröltetik. (1. §.)

A földesuraknak a jobbágyokhozi előbbi viszonyán alapuló háramlási joga megszüntetik; az esztergomi érseket, a zágrábi püspököt, mint topuszkai apátot, a győri püspököt, a pannonhegyi főapátot és a győri káptalant illető öröklési jog tárgyában (lásd f. 70. 88. §.) különös határozatok fognak kibocsáttatni (2. §.).

A királyi vagy uradalmi fiscus birtokjoga oly reászállott javakra vagy jogokra nézve, melyeknek ő valóságos birtokában létezik, ujonnan inditandó perek által, — azon igények egyedüli kivételével, melyeket magánosok egymás között a jelen nyiltparancs folytán még érvényesithetnek, magánosok részéről többé meg nem támadtathatik. Ellenben az emlitett fiscusoknak sem áll jogában ilynemü háramlási igényeket magánosok ellen érvényesithetni; és ezen szabály csupán olyas javak, vagy jogok tekintetében szenved kivételt, melyeknek birtokbavételében a jogositottak valamely hatályba lépett özvegyi vagy hajadoni jog által gátoltattak (3. §.).

Magánosok egymás között, a javak vagy jogok birtokát, királyi adományozások valamint egyéb királyi szabadalmak és birói itéletek nyomán, semmiféle ujonnan inditandó perekkel, ugymint : tiszta iktatás miatti (ex puritate statutionis), alattomos és csalárd iktatás miatti (ob clandestinam et fraudulentam statutionem), az ellenmondás ellenére elfoglalt jószág visszaszerzése végetti (ad revindicationem bonorum contra contradictionem statutioni oppositam occupatorum), az ellenmondás okának adása, vagy elfogadása végetti (ad dandam vel repiciendam contradictionis rationem), nádori adomány megerőtlenitése végetti (ad evertendam palatinalem donationem), joggyökösségbőli (ex radicalitate juris), jogbeli arányositási (proportionalis ex jure), a szabadalommal nem biró korcsma, mészárszék, vám, vagy rév eltörlése végetti (ad sublationem educilli, macelli, telonii vel nauli non privilegiati), és semmiféle iktatásbeli (ex statutione), s jogperrel (ex jure) meg nem támadhatják. (4. §.)

Az átalános polgári törvénykönyv hatályba lépte napjától kezdve az ősi és szerzett, az adományi és más vagyon, s a fi- és leányág közötti különbség sem az élők közötti, vagy a halál esetérei rendelkezhetési jogra, sem pedig a törvényes örökösödésre befolyással nem bir. (5. §.)

Ugyanezen időponttól kezdve, az örökösödési igény keletkezése idejének figyelembe vétele nélkül régi örökösödési per (processus antiquae successionis), mennyiben az a királyi vagy báni tábla előtt volt inditandó, — a leányág kirekesztését követelő per (ad exclusionem sexus foeminaei), jogegyenlőséget követelő per (ad aequalitatem juris), leánynegyedet kereső per (ad excisionem quartalitii), osztályujitó per (novae divisionis), s az ősi javak visszaszerzése végetti per (ad redintegrationem aviticorum) többé nem indittathatik. (10. §.)

Az átalános polgári törvénykönyv hatálya előtt keletkezett özvegyi vagy hajadoni jog az eddigi törvények szerint érvényesitendő. Ezen jogok elenyészése után pedig az özvegyi, vagy hajadoni joggal terhelt javak öröklésre hivatott magánszemélyeknek, a királyi fiscusnak, vagy a háramlási jog gyakorlására jogositott más személyeknek vagy testületeknek az eddigi törvényeken alapuló öröklési igényei lépnek hatályba. Ezen igények azonban különbeni elvesztés mellett az átalános polgári törvénykönyv hatályba léptétől számitandó egy év alatt az illető biróságnál bejelentendők, s erről egyszersmind a javak birtokosai értesitendők. Ha az ilyes igények első bejelentése után más személyeknek még későbbi bejelentései fordulnak elő, a biróság köteles erről nem csak a javak birtokosait, hanem az előbbi igény bejelentőit, s egyszersmind a későbbi követelőket is a már támasztott igényekről értesiteni. Az első év utáni még egy év lefolytáig a bejelentett igények különbeni elvesztés mellett minden érdeklettek ellen törvény utján érvényesítendők. (11. §.)

400. §. Az adomány rendszeréből keletkezett perek és végrehajtások.

A 3. 4. és 10. §§-ban emlitett nemüek közé tartozó már meginditott s még folyamatban levő perek tovább nem folytattathatnak, s az eddigi tárgyalás megszüntetik.

Az eljáró biróság által már végitélet által eldöntött, fönemlitett nemü perek, a kiszabott folyamodás utján a fölebbviteli biróság elibe a fölebbező fél kértére jelen nyiltparancs hatálybaléptétől számitandó egy év alatt felterjesztendők, s ezen biróság által az eddigi törvények szerint itélendők meg.

Oly visszaüzési perek, melyekben a visszaüzés már biróilag félrevettetett, vagy ellenállásra szorittatott, vagy melyek még csak indittattak, a nélkül, hogy bennök bárminemü birói itélet hozatott volna, nemkülönben a pusztán bejelentett visszaüzések, melyek iránt visszaüzési per még nem indittatott, ugy kezelendők, mint az ellenállás és az ellenállási perek (31. §.). Egyéb még függő visszaüzési perek felperes kérelmére jelen nyiltparancs hatálybalépte utáni egy év alatt ujra felveendők, ezen nyiltparancs szabályai szerint tárgyalandók, és az eddigi törvények szerint eldöntendők. (1852. nov. 29. k. ösiségi nyiltp. 26. §.)

A végitéletek végrehajthatók :

a) táblai perekben, akár anya- vagy ujitott perekben (novi simplicis, novi cum gratia) keletkeztek légyen, ha a használt visszaüzés jogorvoslata fölött, a mennyiben az megengedhető volt, a hétszemélyes tábla már végérvényesen határozott, vagy ha az ahhozi fölebbezés kellő időben meg nem történt, avagy ha ezen jogorvoslat törvényes megengedhetlensége esetében a halasztó erővel biró fölebbviteli vagy betiltási (Prohibita) jogorvoslatok valamelyike vagy kellő időben nem használtatott, vagy pedig a fölebbezés utján a hétszemélyes tábla által végérvényesen eldöntetett;

b) nem táblai perekben, ha a fölebbvitel (appellata intra et extra dominium) jogorvoslata vagy kellő időben nem használtatott, vagy pedig az első avagy további fölebbezés utján az illető felsőbb biróság által már végérvényesen eldöntetett;

c) oly perekben, melyekben a kellő időben megtörtént és birtokon kivül (extra dominium) megengedett fölebbvitel mellett az itélet már végrehajtatott, a közbevetett fölebbvitel folytatása megengedtetik.

Ha az itélet a fönemlitett módok valamelyikén végrehajthatóvá nem vált, a jogorvoslatok fölött folyamatban levő tárgyalás nem folytattathatik. (30. §.)

401. §. Országbirói szabályelvek.

Az országbirói tanácskozmány az 1852. évi novemb. 29-én kelt ősiségi nyiltparancsot, a törvényhozás további intézkedéseig, némi kivétellel s azon hozzáadással fogadta el, mikép azon helyeken, hol az 1852. sept. 16-án kelt cs. kir. igazságügyminiszteri rendelettel életbeléptetett polgári perrendtartásra, vagy más eljárási rendeletekre hivatkozás történik, az egyidejüleg visszaállitott magyar alaki törvények alkalmaztassanak. (I. 20. §.)

Egyszersmind ugyanezen nyiltparancscsal egybehangzólag kimondotta, hogy a királyi adományos és nem adományos, a fi- és leányági javak, és az ezekből származható jogviszonyok közti különbség, ugy a leányi negyed- és hajadoni jog, mint a fiágiság kifolyása, az 1848 : XV. tcz. szellemében megszünteknek tekintendők. (I. 3. §.)

402. §. Az adomány kiterjedése.

Az adomány nem egyedül azon földterületben határoztatott, melyet fekvésénél, vagy határainál fogva az adományozó kijelölt s átruházottnak nyilvánitott; ily birtokkal egyszersmind jogok állottak kapcsolatban, melyek élvezetére az adományost tulajdoniság és adományi okirat egyiránt képesiték. Ez utóbbi az adományhoz mellékelt jogokat „királyi jog“ czím alatt nem ritkán név szerint is kiemelte. („Totum idem et omne jus Nostrum regium, quod in eadem possessione quomodocunque haberemus, et Nostram quibuscunque viis, modis ac rationibus concernerent Majestatem.“)

403. §. Királyi kisebb haszonvételek.

Királyi jog név alatt átalában azon kiváltságok és jogok élvezete foglaltatik, melyet a törvényes magyar királynak, mint ilyennek az apostoli szent korona és alkotmány biztositnak. A királyi jogok ismét vagy nagyobbak — felségi jogok — (jura regalia majora), melyek kirekesztöleg az uralkodó sajátjai, s magánosok által sem meg nem szereztethetnek, sem nem gyakoroltathatnak, — ilyenek a törvényhozó —, végrehajtó — s legfőbb felügyelö hatalom stb.; vagy kisebbek, máskép királyi kisebb haszonvételek — jura regalia minora —, melyek birtokjogokkal kapcsolatban egyeseknek adományoztattak, s azok által egyrészben maiglan is birtokoltatnak [1]).

404. §. A kir. kisebb haszonvételek felosztása.

A királyi kisebb haszonvételek a kilenczed, tized, vásárjog, italmérési jog, hegyvám, mészárszékjog, vám- és révjog és kegyuri jog gyakorlatában határoztatnak; s mindezen haszonvételek azon változásokhoz képest, melyek az 1848. évi törvényhozás utján mind átalában a magánjogi viszonyokra, mind közelebb a haszonvételek tárgyára nézve létre jöttek, – két föosztályba sorozhatók : a mint t. i. végkép elenyésztek, vagy némi módositásokkal maiglan is fenállanak.

A megszünt kir. haszonvételek : a kilenczed, és papi tized. A még hatályban levök : a vásárjog, italmérési jog, hegyvám, mészárszékjog, vám- és révjog, végre a kegyuri jog.

405. §. Kilenczed.

A kilenczednek, mely a fenállott urbéri viszonyoknál fogva a volt földesurat illette — tárgyairól, miségéről és beszedése módjáról fentebb a 150. §-ban, megszüntéről pedig a 159. és 161. §§-okban volt emlités.

---

[1]) A királyi kisebb haszonvételek szerzésmódja e szerint legnagyobb részben adományból származott; némely esetben azonban törvényen vagy elévülésen alapult. Igy a kilenczedet az 1836 : VI. tczikk (lásd f. 150. §.) szabályozta; az elévüléshez pedig, a mennyiben a királyi jogokra nézve helye volt, száz évi jogszerü s békés birtoklás kívántatott. (I : 23. 78. cz. 2. §.)

406. §. Tized.

A tized, mint rendszerinti jövedelme a r. kath. egyháznak, egykoru a keresztyén vallással hazánkban, s első apostoli királyunktól szt. Istvántól veszi eredetét, ki azt a megyés püspökök számára rendelte. (szt. István : II. 52., továbbá szt. László : I. 33. 40. és Könyves Kálmán : I. 25.) További szerzésmódok voltak a királyi adomány vagy elévülés, mely czimeken azt egyéb egyházi személyek is elsajátithatták; elenyészvén pedig az egyház, mint a tized tulajdonosa, a tizedjog a koronára háramlott és ez esetben királyi tizednek neveztetett.

Minden haszonvételből, melyet az egyháznagy, tized czimén beszedett, a helybeli kath. lelkészeket meghatározott hányadrész t. i. az összegnek negyed-, nyolczad- vagy tizenhatodrésze illette (szt. László : I. 33. 1498 : 50. 1546 : 55. 1557 : 12. 1723 : 7.); sőt némely helyeken, törvényes gyakorlatnál fogva csakis az alsórendü papság volt a tized élvezetére jogositva. (1563 : 70.)

407. §. Kivételek a tized alul.

A tizedfizetés kötelezettsége alul kivétettek :

1. az egyházi személyek, kikhez a tanitók s egyéb egyházi szolgák is számitandók — alapitványi birtokaikra nézve; (1458 : 10. 1574 : 22. 1647 : 95.)

2. az országos nemesek, majorsági földjeikre nézve (I : 9. 1492 : 50. 1563 : 69. 70. 1574 : 22.), — idegen földterületen pedig csak akkor, ha sajátjaikról ellenség által üzettek el; (1563 : 71. 1547 : 36.)

3. az egyházi nemesek, azon telkeikre nézve, melyeket ily minőségben birtokoltak; (II. Ulászló : IV. 29.)

4. a görög nemegyesült egyház hivei, eredeti telephelyökre nézve; (Korvin Mátyás : V. 3. 4. II. Ulászló : II. 45. IV. 29.)

5. az aratók, azon munkarészekre nézve, melyeket tizedköteles gabonából szereztek, vagy saját lakásuk szerint tizedkötelezettség alatt állottak; (II. Ulászló : III. 52.)

6. azok, kik a tizedszedőket szállással és élelemmel ellátták. (Korvin Mátyás : V. 7. Ulászló : II. 42.)

408. §. A tized tárgyai.

Tizedköteles termények voltak : a buza, rozs, köles, árpa, zab és bor (1481 : 1.); ellenben a személyes keresetek és szolgálatok után (1462 : 3.), valamint a méhrajokból és bárányokból (1836 : XXXIV.) tized nem szedethetett.

409. §. A teljesités módja.

A tized az előbbi §-ban meghatározott termékekből még kalászban (1625 : 45.), s mind a termékekre, mind a borra nézve a törvényes mérték szerint (1655 : 31.), — csak akkor, miután az illető földesur a kilenczedet már kivette (1495 : 44. 1500 : 29.), végre az 1222 : 23. és 1498 : 49. tczikkek meghagyásaihoz képest csak természetben szedethetett; mignem az 1563 : 72. és 1647 : 95. tczikkek megengedték, hogy a régi gyakorlat fentartásával pénzben is szolgáltathassék [1].

410. §. A tized bérbeadása.

A tizedszedésre jogositott egyháznagynak szabadságában állott, azt vagy saját megbizottjai által, — kiket csak honfiak közül választhatott (1681 : 44.) — gyakorolni, vagy örökszerződés mellett bérbe kiadni.

A bérléshez az illető földesurak elsőbbséggel birtak (1546 : 55. 1547 : 35.); ennélfogva a főpap, megbizottját szt. Györgynap táján oly czélból küldötte ki, hogy vele a földesurak alkura léphessenek. Ha a földesur szt. György nap előtt és után két hét alatt alkuba nem ereszkedett, a tizedet más idegen is kibérlelhette (1546 : 55. 1659 : 54.); ha ellenben az alku megtörtént, egyrészről a bérlő a kialkudott haszonbért, teljes összegben azonnal kifizetni (1655 : 89.), vagy el nem fogadás esetében az alispánnál letéteményezni (1647 : 95.) tartozott, másrészről az egyháznagy a megállapitott bér összegét felebb nem emelhette. (1548 : 61. 1647 : 95.) Háboru idején, a katonaság könnyebb ellátása tekintetéből a kir. fiscus a tized bérlésére nézve a földesurakat megelözte. (1563 : 68. 1569 : 27. 1574 : 22. 1659 : 54. 1715 : 11.)

---

[1] Azt, hogy a tizedfizetés természetben vagy megfelelő pénzértékben teljesittessék : a gyakorlat határozta meg. Igy Somogymegye nemesei azt a pannonhegyi apátnak mindig pénzben szolgáltatták ki. (1729 : 45.)

411. §. Perek a megszünt papi tizedből.

1. Per a tized behajtása körül. Inditá azon egyháznagy, ki a tized természetbeni beszedésének gyakorlatában volt (955. 959. dtk.), azok ellen, kik akár a tized kiszolgáltatását megtagadták, akár annak beszedését akadályozták, — az 1548 : 61. 1609 : 17. és 1836 : XXXIV. tczikkek alapján. Ez utóbbi tczikkben mindazon határozatok, melyek az 1836 : VII. tczikkben (lásd f. 150. §.) a kilenczed beszedésének módjáról, idejéről és a megváltási szerzödések elömozditásáról hozattak, az egyházi s ily természetü tizedekre is kiterjesztettek. A tizedper hajdan a szentszék (1596 : 55.), később az összeg mennyiségéhez képest szolgabiró vagy alispán elött tárgyaltatott (1608 : 5.), s az elmarasztalt alperes, ha a tizedszedés akadályozásában, vagy jogositlan elhordásában bünösnek bizonyult be, a tizedet kétszeres összegben tartozott megtériteni. (955. 956. 957. 963. dt.)

2. Keresete a tized tulajdonosa jogánál fogva annak, ki a tized haszonbérbe vételéhez elöjoggal birt — erőszakossági büntetés végett, azok ellen, kik öt a tized beszedésében jogtalanul akadályozták. (1622 : 70.)

3. Erőszakossági per azok ellen, kik a tized behajtása alkalmával kicsapongásokra, s bántalmakra vettek szabadságot, vagy a tizedet oly személyektöl követelték, kiket annak kiadására a törvény nem kötelezett, avagy végre a tizedkötelesektöl törvénytelen összeget zsaroltak. (1655 : 89. 1715 : 97.)

4. Azon főpap, kit az egyházi tized szedése illetett, az alsóbbrendü papság ellátására, akár a természetben nyert tizedből, akár az e helyett szedett pénzösszegből, a diva-

tozott szokás szerint negyed- nyolczad- vagy tizenhatodrészt engedni tartozván, — ennek elmulasztása a lelkészeket, e részbeni illetményöknek per utjáni követelésére jogositotta, melynek szt. László : I. 33. Ulászló : III. 50. 1557 : 12. és 1723 : 71. tczikkek szolgáltak alapul, — az összeget a gyakorlat, melyre a legutóbbi törvényhely 3. §-a is hivatkozik — határozván meg.

5. Jogbeli tizedper, — indittatva azon egyháznagy által, ki a tizedszedés gyakorlatában nem volt (424. 427. dtk.), mint szintén annak jogpere, ki a tizedfizetés terhétől menekülni akart — a tizedszedésre jogositott főpap ellen. (II : 9. 52.)

412. §. A papi tized megszünte.

Az egyházi rend a papi tizedről az 1848. évi országgyülésen minden kárpótlás nélkül lemondván, az ország rendei ezen a haza oltárára letett áldozatot örök emlékezet okáért törvénybe iktatták, s egyszersmind ezen lemondásnak nyomán elhatározták : (1848 : XIII.)

1. A papi tized, akár természetben, akár a természetbeni kiszolgáltatás helyett kész pénzben teljesittetett, és pedig akár közvetlenül az egyházi rendnek, akár haszonbérlőknek fizettetett, akár örökös szerződés mellett, akár királyi adomány által szereztetett : ezennel örökre megszüntetik. (1. §.)

2. Mennyiben a tized megszüntetése a kisebbrendü papság némely tagjainak jövedelmeit is érdekli : e tekintetből azoknak ellátásáról gondoskodni minden esetben szükséges leend (lásd f. 162. §.); Ő felsége egyszersmind a kisebb rendü bármely vallásfelekezeten levő papságnak illő ellátása iránt átalánosan is, magyar ministeriuma által részletes törvényjavaslatot fog az ország rendeinek előterjesztetni. (2. §.)

3. Mennyiben a papi tized magáncsaládok birtokába, akár örök szerződés akár királyi adomány által jutott, a tulajdonos magáncsaládoknak a közálladalom által leendő kármentesitése iránt Ő felsége, magyar ministeriuma által a legközelebbi országgyülés elé részletes törvényjavaslatot fog előterjesztetni. (3. §.)

413. §. Vásárjog.

Vásárjognak azon kiváltság neveztetik, melynélfogva egyes személyek, városok vagy községek jogositva vannak meghatározott helyen és időben, nyilvános összejöveteleket tartani s ezáltal az adásvevési forgalomnak helyet és alkalmat nyujtani. A vásár köz- vagy országos, és heti vásár lehet, melyhez ha jogositvány kir. adományozás utján szereztetett, a jog, különbeni elévülés terhe alatt az első évben életbe léptetendő volt. (II : 12.)

414. §. A vásárjoggal egybekötött kiváltságok.

A vásárjoggal következő kiváltságok vannak összekötve:

1. az, ki meghatározott időben vásárt tartani jogositva van, a szomszédos helyekre s ugyanazon időre adott hasonló szabadalmaknak joghatálylyal ellenmondhat; (II : 10. 12.)

2. a vásárra hozott s eladás végett kitett áruczikkek után helypénzt szedhet, — annak összegét részint kiváltsági okirat vagy a törvényes gyakorlat, részint az illető — megyei vagy városi — hatóság határozván meg; (1715 : 63. 1765 : 20.)

3. a legelőbért minden marha után, tekintet nélkül a tulajdonosok polgári állására — beszedheti, — ennek összegét az 1723 : 15. tcz. darabszámra két dénárban állapitá meg.

Minden egyéb jogok, melyek előbbi törvényeink szerint a vásári szabadalom tulajdonosát illették, elenyésztek. Ide tartoztak:

a) hogy a tulajdonos, saját szükségére a vásárban kiállitott áruczikkeket, a más által kialkudott áron, elővételi joggal megszerezhette; (1723 : 15. 75.) [1]

---

[1] Az elővételi jog számtalan visszaélésekre adott alkalmat, melyeknek az 1751 : 16. tcz. korlátokat vonni szükségesnek látta. „Ad obtinendum articuli 75. 1723. effectum benigne annuente sua majestate sacratissima, conclusum est: ut sub tempus publicarum nundinarum sive Comaromii, seu vero Budae aut Pestini, vel alibi supra vel infra Comaromium celebrandarum, nulli quaestorum signanter comaromiensium, ubi nempe vel

b) hogy a volt földesur, vásárjogánál fogva rendőri felügyeletet gyakorolt, a kisebb kicsapongásokat megfenyithette, a sulyosabb beszámitásu büntett részeseit pedig, hanemha pallosjoggal birt — illetékes eljárás és itélethozatal végett 500 ftnyi pénzbirság terhe alatt a megyei hatóságnak kiadni tartozott; (III : 32.) [1]

c) hogy a helypénz sem a nemeseket, sem a jászkun kerületek és szabad kir. városok polgárait nem terhelhette. (1836 : XXXIII. 1840 : XXVIII.) [2]

415. §. Vásárbiróság.

A kereskedésnek az igazság gyors kiszolgáltatása által eszközlendő könnyebbitéseül az 1836 : XVIII. tcz. által vásári biróságok állittattak fel, melyek a szabad kir. városokban az elölülöből, négy tanácsbeliből és jegyzőből állanak; de a melyek nem egyébkor, mint az országos- és hetivásárok ideje alatt, s egyedül következő esetekben, rövid uton biráskodhatnak; ugymint:

1. a kereskedési szövetkezésekből származott s különösen kijelölt vásárokra kötelezett adósságok iránt; — valamint (1836 : XVIII. 1. §.)

2. a kereskedési mindennemü tárgyaknak kötésszerinti átvétele vagy adása kérdéseiben, ha azokra nézve vásár alatt történt meg az alku, vagy felpénz adatott reájok; nem különben ha a vásárra szállitásuk kiköttetett, s vásá-

---

maxime praeemendi occasio adest, vetitaque haecce consvetudo dudum jam inolevit, supprema amissionis rei praeemtae, actore comitatus vel civitatis, in qua praesentis constitutionis transgressor deprehendetur, fiscali, in duabus ipsi actori, in tertia vero delatori cessurae, brevissimo processu indilate desumenda, praeemtio lignorum et ligneorum materialium admittatur.“ A vételőjogot teljesen az 1836 : VII. 11. §. törölte el. (lásd f. 158. §.)

[1] A voltföldesurak törvényhatósága mind a rendőri, mind a bünfenyitő ügyekre nézve az 1848 : XI. tczikk által töröltetett el. (lásd f. 159. §.)

[2] A közteherviselés mellett, mely az 1848 : VIII. tczikkben kimondatott, egyes személyek és osztályok kiváltságai többé fen nem állhatnak.

ron találtatnak, — hogyha pedig a lekötelezett portékák nincsenek a vásáron, a felperes tetszése szerint vagy a vásári biróság előtt követelheti a foglaló kétannyi mennyiséggel való visszaadatását, és azon summának, mely a foglalón kivül netán előre fizettetett, visszatéritését a kötéstől elállón, vagy azt törvénynek rendes utján maga illetősége eleibe idéztetheti a kötésnek teljesitésére. (2. §.) Mind a két esetben csak a jelölt vásárok ideje alatt, a rendes próbák mellett, mindazáltal az ügydöntő esküvés kirekesztésével, folytathatik a követelés; — ugy szintén (3. §.)

3. ha a portékák, áruk azonnali lefizetésének kötelezése mellett vétettek meg, s azokat a vevő már valóságosan által is vette, meddig és mennyire az ily portékák a város határában találtatnak, az ár lefizetésének vagy a portékák visszaadásának követelésére nézve; — nem különben (4. §.)

4. a vásár alatti vételeknek s eladásoknak erőszak, álnokság, csalárdság és elvétés okainál fogva kivánt felbontása, és a fizetett ár visszaadása kérdésében, ha a portékák még természetben s maguk egész valóságában megvannak. (5. §.)

416. §. A vásárbiróság eljárása.

A vásári biróság hatóságában fog állani, az ülésből, vagy ha veszedelemmel járna a késedelem, a biró által ülésen kivül is kiküldendő két tanácsbeli és egy segédirnoknak, ugy szintén a dolog megkivánván, a helybeli kereskedők közül kiválasztandó, vagy egyébiránt a müvészetet ismerő két tagoknak szoros vizsgálata után, és a dolog addigi egész voltának fentartása mellett teendő tudósitásokra közzár, szemrevétel, becsü s más hasonló birói intézetekkel a vásárosok közt rendeléseket tenni a próbák beszerzése, a keresetek bátorsága és a csalárdságok megakadályoztatása iránt; — következőleg (1836 : XVIII. 6. §.)

Hogy a bepanaszlott el ne illanhasson, vagyonát el ne titkolhassa, vagy azt az itélő biróság hatósága alul ki ne vonhassa : a körülményekhez képest őrt is rendelhet a panaszlott személye mellé, vagy biztost nevezhet, ki az eladandó portékákból befolyó pénzeket ideiglen lefoglalja, s egyszersmind a panaszkodó megcsalására czélzó eladásokat s minden egyéb kijátszásokat megakadályoztassa. (7. §.)

Ez ideigleni intézkedésekre szükséges, és a biráskodás természetéből származó költségeket mindenkor a felperes fizeti előre, azok megtéritésének terhe pedig a vesztes felet illeti. (8. §.)

Irott panasz nélkül is, s egyedül szóbeli előterjesztésre, s ugy hozván magával a dolog, az eredeti okiratoknak előmutatására, söt ha a késedelemmel veszedelem van egybekötve, ünnep- s vasárnapokon, és délutáni órákban is idéztethetik az alperes a vásári biróság eleibe ennek poroszlója által, és ha önkint meg nem jelen, a körülményekhez képest kényszeritő eszközökkel is szorittathatik a megjelenésre. (9. §.)

A felek vagy személyesen, vagy megbizottjaik által, kik a dolog iránti tudatlansággal magukat nem menthetik, a vásári biróság előtt törvényben állani kötelesek. (10. §.)

A törvénykezés módja itt szóbeli lévén erre, nézve előbb panasz, s ugy mind a két részről tett nyilatkoztatások, az azokat erősitő okiratokkal és az eleve kiküldött tanácsbeliek által kihallgatandó, s utóbb a biróság által meghitelesitendő tanubizonyságokkal együtt vétetnek jegyzőkönyvbe, azután pedig a felek nyilatkoztatásai és a tanuk vallásai felolvastatván, előttök ismeretes nyelven magyaráztatnak meg, kik még akkor is a felvilágositandókat felvilágosithatják; — végre itélet hozatik, és kihirdettetik. (11. §.)

A felek által beperlett, s nevök aláirásával megjelölendő okiratok nyugtatvány mellett mindaddig eredetben tartatnak meg a jegyzőkönyv mellett, mig azoknak helyébe hiteles másolatok a felek költségén nem szereztetnek. (12. §.)

A hozott itéletek a vesztes félnek egyedül helyben levő, és a vásári hatóság alá tartozó ingó javaiban a vásár helyén tartandó árverés utján nyomban hajtatnak végre. (13. §.)

A vásári biróságnak az előszámlált eseteken kivül akkor sem lészen helye, midőn a felek azt közbiróságnak választják, vagy annak biróságában megegyeznek; minélfogva az a bánatbér megitélésébe még oly esetben sem bocsátkozhatik, melyben ez, záradék gyanánt a vásárra tett kötésben foglaltatott, hanem arra nézve a feleket törvény rendes utjára igazitja; — ugy (15. §.)

Azon esetben is, ha a portékák megvétettek ugyan, de azoknak kézhezvétele előtt másnak adattak el ismét, s az eladó által ezen utóbbi vevőnek valóságosan kezeihez is szolgáltattak, — minthogy ez utóbbi jóhitü vevővel tett, és a portékáknak valóságos általvétele által megerősittetett kötés ezen vásári biróság által fel nem bontathatik: — ha az ekképen károsittattak avval, ki a kárt okozta, barátságosan meg nem egyezhetnének, a vásári biróság a feleket maga illetőségéhez fogja utasitani. (16. §.)

A rendezett tanácscsal biró községekben a vásárosoknak bár ki ellen benyujtott panaszait szintén a fentebbi §§-okban a szabad kir. városokra nézve megállapitott szerkezetü és hatóságu vásári biróság itélendi el. (17. §. és orszb. szab. V. 2. §.) Végre a többi községekben, melyek a fentebbi 17. §. tartalma alá nem esnek, mindenki panaszát, a mennyiben ez a vásár tartama alatt keletkezett kötelezésből származik, a szolgabiró és esküdt (előbb a földesur) ugyanazon vásár lefolyta alatt elintézni tartoznak. (18. §. és orszb. szab. V. 3. §.)

A vásári biróság által elintézett perekben nincs helye a felebbvitelnek, de a meg nem elégedett fél mind a per tárgyára, mind hozzá járulatkép a vásári biráskodásból származó károk megtéritésére, a törvénynek rendes utján terjesztheti keresetét az illető biróság eleibe; s ennélfogva: (19. §.)

A vásári biróságok jegyzőkönyvei, a szolgabiróéi ugyan a vármegye-, a szabad kir. város- és mezővárosiak pedig minden vásár végével mulhatatlanul ezeknek levéltárába tétetnek, söt az emlitett biróságok határozatai az illető feleknek is hiteles másolatokban adattassanak ki. (20. §.)

417. §. Italmérési jog.

Az italmérési jog abban áll, hogy az adományi birtok tulajdonosa, saját lakhelyén vagy külön e végre rendelt helyiségben szeszes italokat árultathat, s a mesterséggel késziten-dőket előállithatja. Az italmérési jog egyszersmind arra is kiterjed, mikép a jogositott, kocsmákat és fogadókat épittethet, valamint azokat, kik e jogot törvényellenesen bitorolják, az italméréstől eltilthatja s áruikat elkoboztathatja. (1559 : 51.)

418. §. Az italmérési jog korlátozásai.

Az italmérési jognak egyrészről az arányositás, más részről a voltjobbágyoknak engedett kiváltságok következő korlátokat szabtak :

1. A házankint vagy személyenkint való kocsmálás, az 1598 : 35. tcz. 1. §-ábani eset kivételével ezután ott is eltöröltetvén, hol eddig haszonvételi közösség gyanánt divatozott; — a hol eddig közös kocsma vagy vendégfogadó állott fenn, arányositás szerint egyedül annak jövedelme osztassék fel; a hol pedig egyik vagy másik közbirtokos által épitett s ezáltal magánosan használt találtatik, az, — a több közbirtokosok előre megtéritvén az őket illető részre háramló minden terheket, — a jövedelmek felosztásának hasonló közössége alá vonattassék. (1836 : XII. 11. §.)

2. A voltjobbágyoknak italmérési joga az 1836 : VI. 2. §-ban szabályoztatik. (Lásd f. 140. §.)

419. §. Udvartelkesek italmérési joga.

Az előbbi §-ban idézett 1598 : 35. tcz. az udvartelkesekre vonatkozik, — azokat a házankinti italmérés szabadalmában, kivételkép továbbá is meghagyván. Udvartelkeseknek oly nemes személyek neveztetnek, kik vagy valamely földesuri területen az illető földesurtól, vagy szabad kir. városokban a felségtől szabad telkeket minden egyébkinti terhek kötelezettsége nélkül nyertek, — a nélkül azonban, hogy közös birtokostársaknak lennének tekintendők, vagyis egyéb kir. haszonvételekben, — hanemha szabadalmuk ezekre is világosan kiterjesztetett, vagy azokat elévülés utján jogszerüleg megszerezték volna (759. dt.) — részesittetnének; de szab. kir. városokban, egy udvartelket, habár időközileg több részekre osztatott volna is, csupán egy rendbeli kocsmajog illet. (1815. és 1822. Komárom városa perében.) Innen az udvartelkesek, szabadalmuk kimutatására akár a földesuri akár a városi ügyész által bármikor kényszerittethettek.

420. §. Perek az italmérés tárgyában.

Egy része az italmérési jog körül támasztható pereknek az 1852. nov. 29-én kelt ősiségi nyiltparancs 4. §-ában végkép eltöröltetett. Ide tartoztak :

1. Per az ellenmondás indokolása vagy az indokok elfogadása végett, azok között, kiknek egyike uj szabadalmat nyert, mig a másik régiebb kiváltságra hivatkozhatott; kereseti alap I : 58. 59. illetőleg II : 9. 10.

2. Per a nem szabadalmazott italmérés megszüntetése végett, — indittatva a földesuri vagy városi ügyész által az udvartelkesek ellen, kik e jogot kiváltság nélkül gyakorolták; kereseti alap 1598 : 35.

3. Per az idegenek ellen, haszonbérből kirekesztés végett, — indittatva a közbirtokosok vagy a szomszédok által, az elsőbbségi jog alapján; kereseti alap 1655 : 31. 1659 : 47. Felperes ez ügyben, a haszonbéri összegnek birói kézbe letétele után akár önhatalmulag, akár az alispán segélyével birtokba helyezkedhetett. (1802 : 22. 1807 : 13.)

Ellenben a kir. ügyész azon birtokosoknak, kik az italmérési jogot szabadalom nélkül gyakorolják (I : 23. 78. II : 7. 9.); továbbá az italmérési jog tulajdonosa, legyen az földesur vagy község — mind egyeseknek átalában, mind a jobbágyközségeknek a szabadalmas időn tul (lásd f. 140. §.), mind a közbirtokosoknak oly helyeken, hol az arányositás az 1836 : XII. tcz. értelmében már végrehajtatott : az italmérést illetőleg külön kocsmatartást joghatálylyal megtilthatják.

421. §. Hegyvám.

A hegyvámról, mely a földtulajdonost arra jogositja, hogy ily minőségben, a földjébe ültetett szőlő termékeiből, bizonyos részt követelhessen : az 1836 : VII. 3. és az 1853 : mart. 2-án kelt urbéri cs. nyiltparancs 17. 18. §§-ai intézkedtek. (lásd f. 151. 161. §§.)

422. §. Mészárszékjog.

Azon jog, melynélfogva a földtulajdonos, az élelmezés ellátása czéljából, meghatározott helyen, és suly szerint, megállapitott áron, hust nyers állapotban — mérethet, mészárszékjognak hivatik, s mint egyike a királyi kisebb haszonvételeknek, az adományi javak birtokával kapcsolatban szállt a voltföldesurakra (1836 : VI.), — de valamely nemes telek birtokosa által, királyi adomány utján, különlegesen is szereztethetett. (II : 9.)

Mennyiben illeti a jog a voltjobbágyokat, egyes esetekben, munkaképtelenné vált marháikat kimérhetni vagy a voltföldesur hanyagsága folytán mészárszéket állithatni: fentebb a 145. §-ban adatott elő.

423. §. Felügyeleti jog a husmérésre nézve.

A hus árát, tekintettel a vágó marhák értékére, s a helyiségi viszonyokra, időről időre a megyehatóság szabályozza. (II. Ulászló : V. 17. 1659 : 71. 1715 : 79.) A megyének ilyetén intézkedése a megye egész területére, s azon fekvő szabad kir. városokra nézve is kötelező erővel bir (1715 : 63.); melyet ha valaki akadályozni merészel, saját személydijának birságul fizetésében lesz marasztalandó (1659 : 71.), — az pedig, ki az árszabályzat elleni kihágásban vált bünössé, tizenkét forinttal, s ha árui ez értéket meg nem haladják, azok elkobzásával fenyittetik. (u. o. és 1655 : 31.)

A felügyeleti jog arra is kiterjed, hogy egészségtelen s elhullott marhák kimérése s a mértékekkel lehető minden visszaélés megakadályoztassék.

424. §. Perek a husmérés tárgyában.

A husmérési jog előbbivel mindenekben egyenlő jogalapokon nyugszik; ennélfogva a perek, fel- és alperesi jogviszonyok, kereseti alap s némely pereknek az ősiségi nyiltp. 4. §-ábani megszüntetése: mint fentebb a 420. §-ban.

425. §. Mértékek.

Mind az italmérési- mind a mészárszékjog gyakorlásában a törvényes mértékek (1715 : 63. 1807 : 22.) szorosan megtartandók; azok tehát, kik e rendszabály ellenére hamis mértéket használnak, az áruk értékéhez képest

12 ftnyi pénzbirsággal vagy elkobzással büntettetnek. (Lásd f. 423. §.) A mértékekre megyében és királyi városokon az alispán ügyel fel (1715 : 63.); a keresetet azonban az 1659 : 71. alapján a tiszti ügyész inditja, s az elmarasztaló itéletet, formaszerü per és idézés nélkül a szolgabiró hajtja végre. A beszedett birság kétharmadrészben a megyei pénztárt s egyharmadrészben az alispánt illeti.

426. §. Vám- és révjog.

Azon szabadalom, melynélfogva a tulajdonos, a közlekedés könnyitése tekintetéből hidakat, töltéseket és utakat készittethet s az átjáróktól bizonyos dijakat szedhet: vámjognak, — s a kiváltság, melyszerint hasonló jogositvány a folyamokon és nagyobb vizeken, hajók, hajóhidak vagy kompok segélyével eszközlendő átszállitásért gyakoroltathatik: vámjognak neveztetik. Az utak és egyéb emlitett közlekedési eszközök készitése még senkit sem jogosit fel arra, hogy az átkelőktől vám- és révdijt követelhessen: erre külön királyi adomány, és ennek egy év alatti kihirdetése s életbeléptetése kivántatik meg. (II : 12.)

427. §. Ellenmondás.

Az adományozott vám- és révjog kihirdetése a megye által történt, s arra szolgált, hogy azok, kiknek e joggyakorlat sérelmökre válnék — ellenmondhassanak. Ellenmondásra következő személyek voltak jogositva:

1. Az alispán, hivatalból — oly esetben, midőn a felállitott vám és rév törvénytelennek vagy czéltalannak bizonyult be, — annak eltörlésére az alispán, egyszersmind hivatalának különbeni elvesztése alatt köteleztetvén. (1715 : 15.)

2. Magánosok, ha kimutatták, mikép régebben fenálló, szabadalmazott s oly vámnak vagy révnek vannak birtokában, mely a közönség igényeinek megfelel, s egyszersmind az ujonnan nyitott vám vagy rév helyiségétől egy mértföldnél csekélyebb távolságban fekszik. (II : 9.) Ez utóbbiak ellenmondási joga az 1852. nov. 29-én kelt ősiségi nyiltp. 4. §-a által hatályon kivül helyeztetett.

428. §. A vám- és révtulajdonos kötelességei.

A tulajdonosnak kötelességében áll az utakat, töltéseket, hidakat, hajókat és révet, szóval minden közlekedési eszközöket, melyekért a nyert szabadalomhoz képest az átkelőktől dijat szed — jó karban fentartani, s azoknak, kik az előirt kötelességek elvétése vagy kellő felügyelet hiánya miatt károsodtak — elégtételt szolgáltatni [1]. (1492 : 87.)

429. §. Dijköteles tárgyak.

Dijfizetés alá jönek a jármmüvek — szekerek, kocsik —, továbbá az igás- és hajtómarhák minden nemei (1741 : 28.); ellenben a gyalog utasok dijkötelezettség által nem terheltethetnek. (1723 : 15. tcz. 7. §.) Kivételkép a részvénytársulat költségén Buda-Pest fővárosok közt épült lánczhidon, hidvámot valamint eddig, ugy a szerződésileg kikötött egész határidő alatt, mindenki fizetni köteleztetik. (1836 : XXVI. 2. 3. 9. §§.)

430. §. A dij mennyisége.

A vám- és révdijak mennyiségét meghatározni a megye hatóságának áll jogában. (Zsigmond VI. 22. 1655 : 29. 1715 : 15. tcz. 5. §.) A dijszabályzat az átkelési helyen nyilvánosan kifüggesztendő, s mindenki által megtekinthető. (1715 : 15. tcz. 2. §.)

431. §. Dijmentesség hajdan.

Azon kiváltság, melynélfogva bizonyos személyek a vám- és révdijak alul mentességet élveztek, vagy átalános vagy különös volt. Átalános dijmentesség illette :

---

[1] Előbbi törvényeink szerint tiltva volt zsidókat vámszedőkül alkalmazni, vagy vámot és révet ilyeneknek haszonbérbe adni. Az ellenkezőleg cselekvők tisztiügyészi kereset alá vétettek (1630 : 15. 1647 : 91. 1649 : 79. 1655 : 29. 1723 : 15.), az utasok pedig minden dijfizetés alul felmentettek. (1723 : 15. tcz. 4. §.) Ily kivételnek a zsidókra nézve többé nincsen helye. (orszb. szab. I. 22. §.)

1. a nemeseket, kik közé a világi és egyháznagyok, s a bevett vallásfelekezetek lelkészei is számittattak (II. Ulászló : III. 35. 1715 : 15. 1723 : 15.), — mindazáltal az ismeretlenek az alispántól, nemességök igazolása végett nyert bizonyitványuk elömutatására szorittathattak; (II. Ulászló : IV. 42.)

2. a voltföldesurak szolgáit és jobbágyait, ha urbéri illetményeket szállitottak, vagy uri munkákban foglalkoztak; (II. Ulászló : I. 86. 1618 : 59. 1625 : 36. 1635 : 71.)

3. iskolamestereket, tanitókat, éneklöket s az egyházak egyéb szolgáit; (1458 : 10. II. Ulászló : VII. 60.)

4. az egyházi nemeseket, s az esztergomi érseknek valamennyi jobbágyait; (1599 : 41. 1557 : 16. 1563 : 59.)

5. a szabad kir. városok polgárait, a mennyiben magukat utlevéllel, kellöleg igazolhatták; (II. Ulászló : IV. 41. 1565 : 59.)

6. némely szabadalmazott városok (1625 : 43. 1630 : 21. 1647 : 145.) s a jász-kun kerületek polgárait. (1625 : dec. 10-én, — 1646 : dec. 5-kén és 1745 : maj. 6-án kelt kir. rend.)

432. §. Dijmentesség jelenleg.

Az átalános kiváltság, melyet az elöbbi §-ban emlitett személyek élveztek, a közteherviselésben (1848 : VIII.) olvadt fel; különös dijmentesség, némely személyekre nézve, s egyes meghatározott esetekben — mint hajdan, ugy jelenleg is divatozik. Ide tartoznak :

1. kik az utak, töltések, hidak stb. készitésénél közremüködtek, vagy azok fentartásában részt vesznek; (1609 : 47. 1723 : 15.)

2. kik a hadsereghez fegyvereket, s élelmi szereket, — vagy a királyi kincstár részére érczneműeket szállitanak; (1522 : 44. 1545 : 28. 1548 : 54.)

3. kik a révnél vagy vámnál tovább nem utazva, visszatérnek, — a visszajövetelre nézve; (I. Lajos : 8. 1659 : 57.)

4. malomba menök, az oda- és visszajövetelre nézve; (II. Ulászló : 1. 86. 1723 : 15.)

5. az ara és kisérete — násznép —. (Korvin Mátyás : VI. 36. II. Ulászló : I. 85. 86.).

433. §. Perek a vám- és révjog iránt.

1. Per a szabadalommal nem biró vám- és révjog eltörlése végett, — indittatva a királyi vagy tiszti ügyész által a királyi tábla illetöleg megyei törvényszék elött, azok ellen, kik e jogot önhatalmulag bitorolják; kereseti alap II : 10. 1492 . 87. 88. 1563 : 59. 1681 : 15. 1715 : 15.

2. Per a különben szabadalmazott vám- és révjog eltörlése végett, oly esetben, midön a közlekedést gátló akadályok természetileg megszüntek, és sem a tulajdonos költségeinek, sem a vám és rév fentartásának szüksége többé fen nem forog; kereseti alap 1715 : 15. 1723 : 15.

3. Per a joggyakorlat körül elkövetett visszaélések megtorlása végett, a tulajdonos ellen, ki a jog eltörlése után is dijt követel, vagy követelését a meghatározott összegen tulterjeszti, vagy a közlekedési eszközök jó karban tartására semmi gondot nem fordit, — indittatva a tiszti ügyész által elsö izben 100 ft. —, másodizben 200 ft. pénzbirság megvételére s harmadizben a szabadalom elvesztésére; kereseti alap 1566 : 11. 1655 : 29. 1723 : 15., a körülményekhez képest 1566 : 12., végre II. Ulászló : I. 87. 1566 : 12. 1723 : 15.

4. Per azok ellen, kik a vám- s révdij alul mentes átkelöktöl jogtalanul dijfizetést követelnek, — indittatva azok által, kik ellen a zsarolás elkövettetett a 431. §-ban idézett törvényhelyek alapján.

5. Kártéritési per, — indittatva azok által, kik a tulajdonos hanyagsága miatt s önhibájokon kivül kárt szenvedtek; kereseti alap II. Ulászló : I. 87. 1723 : 15.

6. Per a vám- és révjog megsértése végett, azok ellen, kik az átkelö helyek elkerülésével a dijfizetés alul mellékuton menekülnek; kereseti alap Korvin Mátyás : VI. 35. Ulászló : I. 88. III. 35. 1723 : 15.

Ellenben régi kiváltságoknál fogva az ujonnan nyert szabadalom megerötlenitésére, vagy szabadalommal nem biró vám- és révjog eltörlésére, magánosok által perek többé nem indittathatnak. (1852. nov 29-én kelt ösiségi nyiltp. 4. §.)

434. §. Kegyuri jog.

Kegyuri jog — jus patronatus — név alatt azon királyi jog értetik, mely a megürült egyházi hivatalnak és ezzel összekapcsolt javadalmaknak alkalmas egyén általi betöltésére képesit. Ez is, mint egyéb királyi jogok, felségi — máskép legfőbb kegyuri, és szorosabb értelemben vett kegyuri jog.

435. §. Legfőbbb kegyuri jog.

A legfőbb kegyuri jog a törvényes magyar királyt illeti, ki ezt első szent királyunktól öröklött apostoli cziménél s egyházalapitói jogánál fogva a következőkben gyakorolja :

1. a király alapitja az egyházmegyéket, s ezirànt a kor fejleményeit véve irányadóul, az első apostoli alapitó intézkedései által sem korlátoltatik; (lásd f. 68. §.)

2. az ország primását; az érsekeket, megyés- és czimzetes püspököket, valamint átalában az egyháznagyokat a felség nevezi ki, — mely kinevezés azonban végleges érvényre a pápa megerősitésében emelkedik; (I : 11. Albert : 5. 1498 : 56. 67. 1723 : 55.)

3. az egyház javadalmai felett legfőbb felügyeletet gyakorol, azoknak épségéről s fentartásáról gondoskodik; (1647 : 17. 1715 : 16. 1723 : 71.)

4. őt illetik a megürült egyházi javak jövedelmei, valameddig az uj főpap, hivatalába szabályszerint be nem iktattatott (I : 3. 10. 13.), — mennyiben van helye a szent korona öröklésének az egyháziak hagyatékában : az örökösödésnél fog előadatni;

5. a legfőbb felügyeleti jog a szerzetekre is kiterjed (lásd f. 72. 73. §§.), — mindazáltal idegen szerzetek befogadása s ilyeneknek jószágbirhatási jogban részesitése az országgyülés hatáskörébe tartozik;

6. magánszemélyek, kegyuri jogokat csak királyi jóváhagyás mellett gyakorolhatnak. (1495 : 31. 1518 : 15.)

436. §. A kegyuri jog szorosabb értelemben.

A szorosabb értelemben vett kegyuri jog, mely magánszemélyek vagy községek tulajdona, a következőkben határoztatik:

1. a megürült lelkészi állomásra jelöltet a kegyur ajánl, — előbbinek azonban e hivatalra képesnek, érdemesnek, és mindenek felett honpolgárnak kell lennie; (1495: 30. 31. 32. 1723: 55.)

2. ha a jelölt ezen kellékekkel nem bir, a kegyur, — a mennyiben világi férfiu — ujabb s szabályszerü kijelölésre utasittatik, a mennyiben pedig egyházi hivatalt visel, kijelölési jogát ugyanazon állomásra nézve többé nem gyakorolhatja;

3. alkalmas jelölttől az elfogadást megtagadni s mást nevezni a püspöknek nem szabad, — ily kinevezés érvénytelen, söt előbbi törvények szerint az egyházi tizednek a kérdéses helyeni elvesztését vonta maga után; (1504: 26.)

4. a kijelölés ideje világiaknál négy-, s egyháziaknál hat hónapot tesz, azon időponttól számitva, melyben a kegyur a betöltendő állomás üresedéséről értesült, — elmulasztás esetében a kijelölés a királyra, vagy az egyházmegye kormányzatára száll; (1569: 36.)

5. a kegyur, véginségre jutása esetében, az egyház jövedelmeiből kiadandó ellátásra tarthat számot, — egyéb előnyei a kegyuri jognál fogva csupán szertartásiak: hogy t. i. az egyházban elkülönzött diszhelyet tarthat, ugyanott külön sirboltot nyithat, nevét s czimerét az egyházra s egyházi szerelvényekre bevésetheti stb.

437. §. Jogszerzés.

A kegyuri jog közvetlenül vagy származatosan szereztetik.

1. Közvetlen szerzésmódok:

a) egyházépités a kegyur által, saját költségén;

b) egyházi alapitvány, örök jövedelemmel, az isteni tisztelet gyakorlására;

c) egyházi hivatal felállitása s állandó ellátása; végre

d) emberi emlékezetet meghaladó gyakorlat.

2. Származatosak:
a) királyi adomány; (1723 : 55.)
b) elbirtoklás;
c) birtokátruházás, — a mennyiben a birtokkal kegyuri jog áll kapcsolatban.

438. §. A kegyuri jog megszünte.

A kegyuri jog megszünik:

1. a jogositott család kihaltával, — a mennyiben a jog személyhez van kötve;
2. a birtokátruházás által, — a mennyiben a jog e birtok járulékát képezi;
3. az egyház elenyésztével;
4. egyesités által, melynélfogva a kegyuri egyház egy másikba bekebleztetik;
5. engedmény és lemondás által; végre
6. oly esetekben, midőn a kegyur vétséget követ el, melyekre a törvények birságul egyenesen a kegyuri jog elvesztését határozzák, — ide tartoznak: az eretnekség, az egyházi szolgának megölése vagy tagcsonkitása, a jog eladása — elkülönözötten a birtoktól, és végre az egyházi javadalmak elfoglalása s jogtalan bitorlása.

439. §. Birói illetőség a kegyuri jogra nézve.

Azon szabályok, melyek a kegyuri jog körét, s gyakorlatát közelebbről meghatározzák, az egyházjog körébe tartoznak; a birói illetöséget azonban, minden felmerülhetö perkérdésekben maga a király, mint legfőbb kegyur a vallás ügyeiben — gyakorolja, — kivételnek csak annyiban lévén helye, a mennyiben egyes előforduló esetekre Ő felsége maga helyett más birót rendel. (II. Ulászló : III. 67. 1553 : 9. 1569 : 36. 1723 : 55.)

440. §. Perek a kegyuri jog körül.

1. A királyi ügyész pere a földesur — vagy ennek az előbbi ellen, a kegyuri jog gyakorlása végett, — az előbbi §-ban idézett törvények szerint.

2. Per a kegyuri jogból kirekesztés, illetőleg annak más tulajdonos ellenébeni elnyerése végett, — kereseti alap : 1723 : 55. Trid. sess. 25. cap. 9. de reform.

3. Per a kegyuri jog gyakorlója ellen, — indittatva az egyház által, vagy megforditva, szabad egyház ellen a birtokonküli jogkövetelő által, az előbbi alapokon. A törvényes vélelem az egyház függetlensége mellett harczol: a jog szerzése s érvényessége tehát az igénylő fél által teljesen bebizonyitandó.

HARMADIK SZAKASZ.

BIRTOKVISZONYOK.

441. §. Tájékozás.

A vagyonszerzés természeti és polgári módjai által, melyeket az előbbi szakaszban ismertettünk, személy és dolog között oly összefüggés jő létre, mely az előbbinek bizonyos jogokat nyujt, s az utóbbit, e jogokhoz viszonyitva, a személy használataul és rendelkezése alá helyezi. Ezen jogi állapot alapja egy részről a dolgok fogalmában és természeti rendeltetésében, más részről a személy fensöbbségi hatalmában és szerzési képességében van lerakva; s a mennyiben a vagyonszerzés további módjait megelőzi, az előadás rendszerében ez utóbbiakhoz átmenetül szolgál.

442. §. Birtokviszonyok.

A személy cselekvő állapota egy részről, mely őt valamely dolog szerzésére, használatára s főkép arra képesiti, hogy a hatalmába vett dologról szabadon rendelkezhessék; s a vagyon szenvedő állapota más részről, melynélfogva az bizonyos személytől tétetik függővé: a törvény intézkedéseiben kölcsönösen összehatva képezik a birtokviszonyokat.

443. §. A birtokviszonyok további elemzése.

A birtokviszonyok tényezői — személy és dolog — különböző jogi természetöknél fogva különböző müködési arányokban járulván a birtokviszonyokhoz, ez utóbbiaknak szükebb és tágabb kört jelölnek ki. Innen a személy jogainak korlátozása bizonyos körülmények közt s némely dolgokra nézve; innen a feltételek, melyek a használati s rendelkezési jogoknak határt szabnak, vagy a melyek beálltával, személy és vagyon között a létező kapcsolat megszakad s a birtokviszonyok elenyésznek.

444. §. Tény és jog.

De a különbséget, mely a birtokviszonyokban két nevezetes osztályt állit fel, legélénkebb szinekben a tény és jog tüntetik elő. Tény által az akarat és szándék nyer valamely kültárgyra nézve érvényt és teljesülést; a jog pedig azon szabadságban áll, melyet a személynek, bizonyos dologra nézve, részint a törvény, részint az előbbi tulajdonos enged. Amaz természeti állapot, ez törvényes szabadság; előbbi a birtok-, s utóbbi a tulajdonjogot alapitja meg.

445. §. Birtok és tulajdon.

Ezen megkülönböztetésnél fogva a birtokviszonyok tényleges és jogi állapot szerint osztatnak fel : az előbbi állapot birtoknak, s ez utóbbi tulajdonnak neveztetik.

446. §. Különbség a birtok és tulajdon között.

A birtokviszonyoknak eme két lényegesen különböző állapota gyakran felváltva használtatik : álljon itt némi előleges felvilágositás a különbségre nézve.

1. A birtok a ténylegességből, s a tulajdon a jogból veszi eredetét; ennélfogva

2. a törvényes vélelem, mely érveit a ténylegességből meriti, felmerült kétség esetében a birtokot védi, — ellenben a tulajdon mindig bizonyitandó;

3. a birtokszerzéshez foglalás, s a tulajdon elsajátitásához meghatározott jogcselekvények kivántatnak;

4. a birtok a rendelkező hatalomban s a tulajdon a kirekesztő jogban határoztatik;

5. a birtok, egyéb feltételeken kivül, melyek a tulajdonhoz adnak jogot, az előbbi szakaszban (lásd f. 339. s köv. §§.) emlitett körülmények között, elbirtoklás utján tulajdonná válhatik [1].

---

[1] Épen az elévülés illetőleg elbirtoklás teszi a birtok és tulajdon között fenálló különbséget legszembetünőbbé. Valameddig az

I. FEJEZET.

Birtok.

447. §. A birtok fogalma.

Minden vagyon, melyet valamely személy hatalmában vagy őrizete alatt tart, tárgyilagos értelemben birtoknak, — s a jog, mely a vagyonnak birtokban tartóztatására képesit, birtokjognak neveztetik.

448. §. Birlaló, birtokos.

A személy, kit valamely dologra nézve azon jog illet, hogy azt hatalmában tarthassa vagy őrizet alá vehesse, birlalónak, s ha a birtoktárgy iránt egyszersmind az az akaratja, hogy azt, mint magáét tartsa meg : birtokosnak

---

elbirtoklás teljes mértéke be nem telt, a tényleges birtokos minden jogoknak részese, melyek a birtok fogalmából származnak; tehát a haszonvételi jogot másokra átruházhatja, vagy abból másokat kirekesztbet, idegen megtámadások ellen magát a birtokban megoltalmazhatja, a határokat fentarthatja stb. Ellenben oly változásokat, melyekre már a dologbani jog képesit, — érvényesen nem tehet; t. i. a birtoktárgyat végrendelet vagy szerződés utján másokra át nem ruházhatja. Mindezekben a jogállapot jelenléte szükséges, melyet elbirtoklás által vagy egyéb czimeken, előbb meg kell szereznie.

A tényleges birtokost továbbá a törvényes vélelem védi, vagyis bizonyitásra a birtokjogi kérdésekben az ellenfél szorittatik; a tulajdonos ellenben, ha jogai kétségbe vonatnak, oly bizonylatokra kénytelen hivatkozni, melyek a tulajdont, minden más személyek igényei ellen, teljesen igazolják.

A birtoknál az átvétel s tényleges gyakorlat elegendő : a tulajdonnál, ha annak tárgya ingatlan vagyon, a jognak nyilvánkönyvbei beiktatása szükséges. (Ausztr. át. polg. tkönyv 431. §.)

A haszonbérlő, mihelyt szerződés szerint birtokba lépett, a földet felszánthatja, albérletbe adhatja, szóval a birtokjogokat a szerződés korlátai között szabadon gyakorolhatja; de a tulajdonjog iránt, végrendelet, ajándékozás, örökbevallás, csereszerződés stb. utján rendezkezni egyedül a tulajdonosnak áll kirekesztőleg jogában.

hivatik. Birlaló és birtokos tehát megegyeznek abban, hogy bizonyos tárgyra nézve tényleges befolyást nyilvánithatnak; különböznek pedig annyiban, a mennyiben a birlalót semmi jogok nem illetik, mig a birtoklás ez utóbbinál kizárólagos megtartási és rendelkezési joggal párosul [1].

449. §. Birtokszerzés.

Rendszerint minden honpolgár jogositva van arra, hogy oly dolgokat, melyek a jogi forgalom tárgyát képezik, birtokba vegyen. Az akadályok, melyek e részben némely személyeket korlátoznak, valamint a javak, melyek az elsajátithatás alul kivételt képeznek, fentebb a 301. 302. §§-okban adattak elö.

450. §. A birtokjog különbségei.

A birtokviszonyokban különbséget tesznek:

1. a czim, melyet fentebb a 303. §-ban ismertettünk;
2. a birtokos akarata, mely szerint valamely dolgot sajátjának tart;
3. a birtok valódisága, melyre a törvényes akadályok hiánya vagy jelenléte van befolyással, és
4. azon kiterjedés, melyben a birtokjog gyakoroltatik.

451. §. Jogszerü és jogszerütlen birtok.

Valamely dolognak birtoka jogszerünek mondatik, ha érvényes czimen vagy is szerzésre alkalmas jogalapon nyugszik; ellenkező esetben jogszerütlennek neveztetik. (Ausztr. át. polg. tk. 316. §.)

---

[1] A letéti szerződés a letéteményesnek, s a haszonkölcsöni a haszonkölcsönvevőnek jogot ad arra, hogy a szerződés tárgyait őrizet alá vehessék, illetőleg használhassák. Valameddig az őrizet vagy használat tart, a jogositottak birlalóknak tekintetnek, — dé csakis birlalók, a mennyiben a kérdéses tárgyat sajátjokul sem nem tekinthetik, sem annyival kevésbbé meg nem tarthatják. E két fogalmat a birtokban — possessio — a romai jog állitá fel, — azt, a rendelkező személy szándokához képest természeti — possessio naturalis —, és polgári — p. civilis — néven emlitvén; amaz birlalás, további jogok nélkül, — ez birtok, azon feltét alatt, hogy a birtokos, a nála tartóztatott dolgot sajátjakép tartsa meg.

452. §. A birtokczim hatálya.

Érvényes czim által csak valamely dologra nézvei birtokjogot, nem magát a birtokot nyerhetni meg. Kinek csak joga van a birtokhoz, ellenzés esetében magát önhatalommal a birtokba nem helyezheti; hanem azt a rendes birótól, czimének előadása mellett, törvény utján kell követelnie. (u. o. 320. §.)

453. §. A valóságos birtokjog kellékei.

A hol városi vagy telekkönyvek, vagy más efféle nyilvános lajstromok vannak behozva, ingatlan tárgyak iránti dologbani jognak jogszerü birtoka csak ezen nyilvánkönyvekbei rendes bejegyzés által nyeretik. (u. o. 321. §.) Söt ha valamely ingatlan vagyon egymásután több személyeknek adatott át, a birtokjog kizárólag azt illeti, ki, mint annak birtokosa, a nyilvánkönyvekbe be van jegyezve. (322. §.)

454. §. A czim hatálya a jogvélelemre nézve.

A dolog birtokosa mellett az érvényes czim jogszerü vélelme áll; s ennélfogva annak kimutatására fel nem hivathatik [1]). (323. §.) Ezen felhivásnak még akkor sincs helye, ha valaki azt állitja, hogy ellenének birtoka más jogvélelmekkel, péld. a tulajdon szabadságával, össze nem férhető. Ily esetekben az állitó ellenfélnek a rendes biró előtt keresetet kell inditnia, és vélt erősebb jogát kimutatnia. Kétség esetében a birtokost illeti az elsőbbség. (324. §.)

---

[1]) Ezen átalános szabály alul kivételnek van helye:

a) azokra nézve, kikről minden körülmények egybevetése után jogosan gyanitható, mikép valamely tárgy birtokába a büntető törvények által tiltott módon jutottak;

b) a királyi és tiszti ügyészekre nézve oly esetben, midőn a tényleges állapot valamely kiváltság gyakorlatára elegendő nem lévén, az állitólagos jog annak részéről, ki ténylegességre hivatkozhatik — kétségtelenné teendő. Igy egyebek közt a nemességi perben a bizonyitás, a gyanussá vált nemest még akkor is terheli, ha különben e pört a nemesség államának élvezetében folytatná. (Lásd f. 63. §.)

455. §. Jó- és roszhiszemü birtokos.

Ki azon dolgot, melyet bir, törvényesen valószinü okoknál fogva magáénak tartja, az jóhiszemü birtokos. Roszhiszemü birtokos az, ki tudja, vagy a körülményekből vélelmeznie kell, hogy a birtokában levő dolog másé. (326. §.)

A birtoknak jó- vagy roszhiszemüségét, peres esetben, birói itélet által kell elhatározni. Kétség esetében a vélelem a birtok jóhiszemüsége mellett áll. (328. §.)

456. §. A jóhiszemüség átváltozása.

A birtokos jóhiszemüsége annak, hogy valamely hatalmában levő tárgy, melyet sajátjának vél, más személyhez tartoznék — nemtudásában áll. Mihelyt tehát a birtokos az ellenkezőnek jut tudomására; mihelyt ellene birtokkereset indittatik, és e kereset folytán a dolog visszaadásában marasztaltatik, a kereset kézbesitésének időpontjától fogva a roszhiszemü birtokosokkal egyenlő elbánás alá vonandó.

457. §. Valódi és álbirtok.

Ha valaki a birtokba betolakodik, vagy ravaszság, avagy kérelem által alattomosan csuszik be, s azt, mi neki csak szivességből s folytonos lekötelezettség nélkül engedtetett meg, állandó joggá változtatni iparkodik: a már magában jogszerütlen és roszhiszemü birtok azon felül még álbirtokká is válik; ellenkező esetben a birtok valódinak tekintetik. (345. §.)

458. §. A birtokos jogai átalában.

A birtokos, a jogszerü, jóhiszemü és valódi birtok tárgyait kizárólag birhatja, azaz: a birtokjogból minden egyéb személyeket kirekeszthet, a birtok jövedelmeit beszedheti és élvezheti, birtokát, ha másoknál jogtalanul tartóztatik, visszaszerezheti, annak határait épségben fentarthatja, végre a birtok állagáról szabadon rendelkezhetik. Ezen körülmények következő osztályokat különböztetnek meg a birtokjogban :

1. birhatási jog;
2. élvezetjog;
3. birtokoltalmi, és visszaszerzési jog; és
4. a határok fentartása.

A szabad rendelkezési máskép tulajdonjog a következő fejezet tárgya leend.

459. §. Birhatási jog.

Legfőbb jellege a birtokjognak azon szabadságban áll, melynélfogva a birtokos, a birhatási jogot minden egyéb személyek kizárásával élvezheti. E jog kiterjed a testi ingó dolgokra, melyeket a birtokos megfogott, elvitt vagy őrizet alá vett; a testetlen dolgokra, máskép jogokra, melyeknek birtokába, azoknak önnevébeni használása által jutott; s végre az ingatlanokra, melyeket természeti foglalás vagy elbirtoklás utján, a törvény rendelete vagy az előbbi tulajdonos akarata szerint megszállott, elhatárolt, bekeritett, megjelölt vagy munkálat alá vett. De a birhatási jog, mások hasonló jogainak sérelmével nem gyakoroltathatik.

460. §. Közös birtok.

Azon birtoktárgy, mely egyszerre több személyeket illet, közös birtoknak, s a személyek, kik ugyanazon tárgyra nézve, egyidejüleg hasonló jogokat gyakorolhatnak, közös birtokosoknak neveztetnek. Egyetemlegesség azonban a birtokostársak közt, a birtok kizárólagos természeténél fogva gondolható nem lévén, a birtokközösség vagy meghatározott osztályrészekben, vagy a joggyakorlat különböző hatályaiban jelenkezik. Meghatározott osztályrészek az örököstársakat illetik, különböző joghatálylyal pedig a közös birtokjogot a zálogtulajdonos és záloghitelező gyakorolják.

461. §. Élvezetjog.

A birtok fogalmából önkint következik, mikép azt a birtokos kirekesztőleg élvezheti, s annak jövedelmeivel szabadon rendelkezhetik. Ha azonban valaki a dolgot magát, más pedig az ezen dolognak minden, vagy némely haszonvételérei jogot birja: ekkor ugyanazon személy, ha joga határain tullép, különböző tekintetben jó- és roszhiszemü, jogszerü és jogszerütlen birtokos lehet.

462. §. A jó- és roszhiszemüség közötti különbség az élvezetjogra nézve.

A jóhiszemü birtokost illetik a dologból eredő minden hasznok, mihelyt a dologtól elkülönöztettek; őt illetik minden egyéb már beszedett haszonvételek is, a mennyiben azok ideje a békés birtok alatt már lejárt. (p. tk. 330.§.)

Ellenben a roszhiszemü birtokos köteles nemcsak az idegen dolog birtokából nyert hasznokat visszapótolni, hanem azokat is, melyeket a rövidséget vallott fél nyerendett volna, s egyszersmind a maga birtoka által okozott minden károkat is megtériteni [1]. (335. §.)

---

[1] Az ausztr. át. polg. tkönyv, melynek a birtokviszonyokat tárgyazó rendszabályai, a nyilvánkönyvekkel s az orszb. szab. I. 21. §-ával kapcsolatban, figyelmet érdemelnek, — a jóhiszemü birtokos jogait a haszonvételekre s kártéritésre nézve még bővebben fejtegeti. Jelesül:

„Ha a jóhiszemü birtokos a dologba, vagy állagának folytonos fentartására szükséges, vagy a még tartó haszonvételek szaporitására hasznos költekezést tett, ugyanannak megtéritését a jelenérték szerint követelheti, a mennyiben ez a valósággal tett költséget meg nem haladja. (331. §.) De a csupán kéjtöltés vagy díszités végett tett költekezésből csak annyi térittetik meg, a mennyit a dolog, közönséges érték szerint, azáltal valóban nyert; de az előbbi birtokosnak szabad választásától függ, mindent elvinni abból, mi az állag sérelme nélkül elvihető. (332. §.) A jóhiszemü birtokos sem követelheti azon árt, melyet elődének a neki átengedett dologért adott. De a ki oly idegen dolgot, melyet a tulajdonos nehezen nyert volna vissza, jóhiszemüleg magához váltott, és azáltal a tulajdonosnak bebizonyitható hasznot tett, ahhoz mért pótványt követelhet.“ (333. §.)

463. §. Birtokoltalmi jog.

A birtokkal össze van kötve a birtokoltalmi jog, melynélfogva a birtokos, magát a dolog birtokában megvédheti, minden háboritás esetében birói segélyre tarthat igényt, s ott, hol ez késön érkeznék, a támadó erőszaknak hasonló erőszakkal állhat ellen.

464. §. Visszaszerzési jog.

Ha pedig a birtokos, jogos birtokából törvénytelenül kiüttetett : a visszaszerzési jognál fogva, mely öt a birtok fogalmából illeti, rövidlegesen vagy per uton, s az előbbi esetben ismét akár önhatalmulag akár birói közbejövetel mellett magát a birtokba visszahelyezheti.

465. §. Rövidleges visszahelyezés önhatalom utján.

Az önhatalom utjáni rövidleges visszahelyezés joga mindenkit illet, ki valamely jogos birtokból erőszakosan kiüttetett [1]. Az önbiráskodás e nemét következő rendszabályok mellett engedik meg törvényeink :

1. önhatalmu visszahelyezéssel a sértett fél csupán egy év alatt élhet, azon naptól számitva, melyen ellene a birtokháboritás ténye elkövettetett (I : 68. III : 22.), későbbi önbiráskodás különbeni erőszakossági vétség terhe alatt tilalmaztatván;

2. a sértett félnek, nyers erőszak használását a törvény elnézi;

3. ha azonban a visszahelyezés alkalmával netán kifejlett surlódások, a sértett fél hátrányára ütnek ki, söt ez utóbbi tettlegesen bántalmaztatnék : a törvény oltalmában semminemü elégtételt nem találhat, ellenkezőleg, ha panaszt emel, erőszakoskodásaért aránylagos büntetés alá esik. (869. 876. dtk.)

---

[1] Magában értetik, hogy a rövidleges visszahelyezésnek e neme csupán a jogtalan foglalás esetében alkalmazható. Ha tehát a birtokos, tulajdonától birói elmarasztás folytán fosztatott meg : sem a végrehajtásnak ellen nem szegülhet, sem annak — habár erőszakkal történt foganatositása után a visszahelyezés jogához nem ragaszkodhatik.

466. §. Rövidleges visszahelyezés biróság utján.

Azon birtokos, kit az önhatalmu visszahelyezés törvényszerint illetne, az erőszak mellőztével, hasonlóul egy év alatt birói segélyért folyamodhatik. A rövidleges eljárást következő körülmények indokolják :

1. folyamodó tartozik legalább egy évi békés birtoklást, mely a háboritás tényét megelőzte — kimutatni;

2. a birtokháboritásnak erőszakkal s jogtalanul kellett történnie, — egyéb nemei a foglalásnak, a körülményekhez képest erőszakossági vagy szerződésteljesitési rendes perre tartozván;

3. a foglaló ne birjon erősebb czimmel a birtokhoz, mint a melyet a panaszkodó kimutathat, — kétség esetében a nyilvánkönyvi bejegyzés szolgál irányadóul; (lásd f. 453. §.)

4. egyébiránt a törvényes vélelem a tényleges birtokot védi, a tulajdoni igények felett tárgyalni és határozni tehát rendes perutra tartozik.

467. §. Birói illetőség.

Az 1802 : 22. és 1807 : 13. tczikkek, melyek a rövidleges visszahelyezést szabályozzák, az eljárást az alispán illetőségéhez utasiták. Erre nézve ujabban az orszb. szab. I. 40. §-a következőleg intézkedett:

Ámbár az alispánok, mint az állandó rendes törvényszékek elnökei, folytonos elfoglaltságuk miatt önálló birói eljárásra alig lesznek képesek : mindemellett, a törvényhozás intézkedéseig, azoknak birói illetősége az arányositási és urbéri pereken felül, az 1802 : 13. által hozzájok utasitott határjárási, — és az 1802 : 22. s 1807 : 13. tczikkek által reájok bizott rövid visszahelyezési keresetekre nézve, meghagyatik.

Ezen utóbbi visszahelyezési keresetek illetősége azonban, — tekintve, hogy azok, természetöknél fogva halasztást nem szenvedhetnek, a megyei két alispán pedig a törvényszékek állandósitása mellett azokat, mint gyakrabban előfordulókat, kellő gyorsasággal alig végezhetnék : az 1848:

IX. utmutatásához képest a szolgabirói biróságra is kiterjesztetik. Minélfogva felperesfélnek a visszahelyezési keresetet akár az alispánok valamelyikénél, akár pedig a szolgabirónál benyujtania szabadságában álland. Szabad királyi és rendezett tanácsu városokban a visszahelyezési ügyek az 1848. elötti mód szerint intézendők el [1].

468. §. Az eljárás vezetése.

Mihelyt a birtokháboritási eset, a sértett fél folyamodványa folytán hivatalos tudomásra jutott : az alispán a törvényes bizonyság kiséretében, vagy ha a panasz a járási szolgabiró elött emeltetett, a szolgabiró, esküdttársával együtt a hely szinén megjelenni, a tényállást mindkét fél meghallgatása által kinyomozni, a háboritás tényét s a tény jogtalanságát megállapitani, végre az erőszakos foglalót, kit egy évinél nem régibb háboritás vádja s egyéb a birtokos jogait igazoló körülmények terhelnek, a birtokból kiutasitni tartoznak. Mindezeknek pedig a panasztétel napjától számitandó egy év alatt kell végbevitetni; ellenkező esetben a hanyag tisztviselő, hivatalát veszitendi. (I. Ferd. VI. 5. 1802 : 22. tcz. 1. §,)

Az eljáró alispán, illetőleg szolgabiró, ha erőszakos ellenszegülésre talál, hatalomkart eszközlend ki a megyétől, melynek segélyével a visszahelyezést haladéktalanul végrehajtja, s annak miképi elintézéséről, hivatalos jelentését a megyéhez bemutatja. (1802 : 22. tcz. 2. §.)

Ha a jogtalan foglaló, az erőszakkal hatalmába keritett ingó dolgokat idegen birói területre vitte át : azok feltalálása esetében a birtokba visszahelyezés, a körülményekhez képest vagy az alispán illetőleg szolgabiró által, vagy megkeresvény utján eszközlendő. (1807:13. tcz. 4. §.)

Az eljárás csupán a birtok tényleges sége körül forogván, a károk és elmaradt hasznok megitélése a rendes perutra tartozik; az eljárás folytán felmerült károk és költségek iránt azonban a végrehajtó biró érvényesen határozhat. (u. o. 1. §.)

---

[1] Ily rövidleges visszahelyezés a szabad kir. és uri hatóság alá nem tartozott szabad városokban a birót, a voltjobbágyközségekben pedig a földesurat illette.

A rendes per utja a birtokból kivettetettnek az eljárás érdemére nézve is fenhagyatik; de sem ez, sem a netán közbevetett felebbezés a visszahelyezésnek azonnali végrehajtását nem akadályozhatja.

469. §. Visszahelyezés per utján.

A birtokba visszahelyezés rendes per utján történik, ha a sértett fél, a törvényes idő alatt sem önhatalommal nem élt, sem rövidleges visszahelyezési jogát biróilag nem érvényesitette.

A visszahelyezés kérdéseiből kétféle per támadhat; t. i. erőszakossági, a háboritás tényétől számitandó 32 év alatt, és ünnepélyes visszahelyezési per ezen határidő után, ha egyébkint a sértett fél, jogait fentartotta. A kereset az 1542 : 4. 5. 6. 1625 : 44. 1681 : 11. és 1802 : 22. tczikkeken alapul, s egyéb rendes perekkel egyenlö illetőség alá tartozik.

470. §. Az ősiségi nyiltparancs a régiebb birtokháboritási perekről.

A fekvö jószág elöbbi birtoklása és haszonvétele alapján ugy egészben, mint a határok tekintetében a jelen birtokállapotok, — ha az elöbbi birtoklás megszünése óta az ausztriai át. polg. tkönyv hatályának kezdeteig 32 év telt el a nélkül, hogy ezen időszak alatt a birtokos ellen formaszerü per indittatott volna, ujonnan inditandó perekkel, u. m. birtokbeli visszahelyezési, s határbeli formaszerü perrel (formalis ex usu, metalis ex usu) meg nem támadtathatnak. Ha azonban az átalános polg. tkönyv hatályának kezdetekor 32. év még nem telt volna el : ugy az ilynemü perek a kereseti jog különbeni elvesztése mellett egy év alatt meginditandók [1]. (1852 : nov. 29-én kelt ősiségi nyiltp. 17. §.)

---

[1] Az átalános polg. tkönyv 1853. évi maj. 1-jén lépett életbe, s a zárt határidő 1854. évi maj. 1-jével járt le : tehát legkésőbb 1821. évi május 1-jén kellett a birtokháboritásnak elkövettetni, hogy a kitüzött határnapig per utján orvosoltathassék, minden korábbi foglalások ellenben elévültek s in statu quo maradtak.

471. §. Határok.

Egyes birtokosok és birtokos községek ingatlan javai bizonyos jelek által választatnak el egymástól, melyek a birtok szegélyein oly czélból állittatnak fel, hogy annak kiterjedését maradandólag kitüntessék : ezen jelek határoknak neveztetnek, s vagy szerződés (I : 86.) vagy birói osztály és itélet által (1735 : 20.) állapittatnak meg [1].

472. §. A határperek átalában.

A határokat önhatalmulag megváltoztatni, a határjeleket eltávolitni s azáltal határvillongásokra nyitni utat senkinek nem áll jogában; még kevésbé szabad a határvonalak rendetlenségbe hozásából, a birtokos sérelmével jogtalan előnyöket származtatni. Minden birtokosnak, ki ilyetén háboritásokat szenvedett, igénye van a törvény oltalmára.

A határok megháboritásából kétféle per származhatik, s ezek a rövidleges és használatbeli határperek.

473. §. Rövidleges határper.

Rövidleges határper az 1802 : 13. tcz. alapján alispán előtt, a sértett fél, vagy a tiszti ügyész által indittatik; melynek folytán az alispán a hely szinére megy, a határokat, egybevágólag azoknak a háboritás előtti állapotával, mindkét fél meghallgatása s a tényállásnak kitudása után, kijelöli, a kijelölt vonalon dombokat vagy egyéb ismerhető jelvényt állit, s ezeket, különbeni hatalomkar utján leendő visszahelyezés s a költségek megtéritése alatt senkinek megváltoztatni nem szabad. Egyebekre nézve az előbbi 466. s köv. §§. rendeletei a rövidleges határperekben is hatályosak.

---

[1] Az adomány rendszerének fenálltával szokás volt az ország nagybiráit a végett keresni meg, hogy kiküldöttek által a határvonalakat minden irányban megállapitsák. A határjárást a nyert adományba bevezetés alkalmával, a beiktató személyek, a szomszédoknak és érdekelt feleknek meghivásával teljesitették. (I : 86. II : 21.)

474. §. Használatbeli határper.

Használatbeli határpernek ott van helye, hol a határok legutóbbi tényleges állapota a látszat szerint, s egyéb bizonyitékok segélye nélkül többé ki nem tudathatik. Egyébiránt alapul itt is a folytonos és békés — de már régiebb használat szolgál, melyet a sértett fél részint szerződési és határlevelekkel, részint osztályos és egyéb birói itéletekkel, részint tanuvallomásokkal állapit meg. (1635 : 20. I : 84. 85.)

475. §. Birói illetőség.

Ezen per, ha a határok ugyanazon egy megyében feküdtek, az alispán előtt, — ha pedig a kerületek, melyeknek határai felett villongás támadt, több megyékhez tartoztak : a nádor által kinevezett biróság előtt volt inditandó. Az orszb. szabályelvek mindkét esetre nézve eltérőleg intézkedtek. Az alispán biráskodását t. i. csupán a rövidleges határperekre szoritották (40. §.), a használatbeliek ennélfogva a birtokperek illetőségét követik (orszb. szab. I. 34. §.); a nádor biróküldési joga pedig a hétszemélyes táblára ruháztatott. (u. o. 42. §.)

476. §. Eljárás.

Az eljárás a használatbeli határperekben következő szabályok szerint vezetendő :

1. Az eljárás a hely szinén tartatik, hová az érdekelt felek, és tanuk, nem különben a szomszéd közbirtokosok is beidéztetnek.

2. A tanuk a hely szinén hallgattatnak ki és hiteltetnek meg, — halál által hitelesitettnek a tanu soha nem tekintethetvén.

3. Sem az érdekelt felek, kik közé a szomszéd birtokosok is számitandók, sem azon községek lakosai, melyek közt a határvonal perkérdéssé vált, a per kimenetétöl feltételezett érdekeltségöknél fogva tanuságtételre nem bocsáttathatnak. (946. dt.)

4. A tanuk elöadásainak hitelességét a térképek gondos összehasonlitása, a tanuk tulnyomó száma, s egyenlő

számuaknál az előbbre haladt életkor, biztosabb tudomás s a valószinübb érdeknélküliség állapitják meg.

5. Maga a használat annál erősebb, minél régiebb időből származik, minél nyilvánosabb, a határjelekkel minél megegyezőbb, s minél békésebb gyakorlattal élveztetett. (950. dt.)

6. Ha tulnyomó bizonyitéka egyik félnek sincsen, a kérdés alatti földterület, közöttük egyenlően megosztatik. (1635 : 20. 945. dt.)

Mennyiben tartoznak a voltjobbágyok a földesur határpereinek terheiben részesülni : az 1836 : X. 8. §-a határozza meg. (lásd f. 163. §.)

Azon használatbeli perekre nézve, melyek régiebb foglalásból eredhetnek, az 1852. évi nov. 29-én kelt ősiségi nyiltp. 17. §-ának szabályai alkalmazandók. (Lásd f. 470. §.)

477. §. Jogbeli határper.

Ha a birtokos, ki magát a határokra nézve sértve vélte, a használatbeli per folytában ügyvesztes lőn; avagy a kérdéses területnek, tulnyomó bizonyiték hiányában csak felét nyerte meg : a királyi tábla előtt jogbeli határpert indithatott, melyben állitólagos jogait az adománylevélből vezette le. A jogbeli határper csak annyiban tért el egyéb jogperektől, a mennyiben itt nem jószághozi tulajdon, hanem annak egyes elszakasztott része követeltetett, s az adománylevél is nem magára a birtokosra, hanem a birtokra illesztetett; más részről alperes is, ugy az igénylő fél ellen felhozott kifogásaiban, mint saját jogainak bizonyitásában csupán a kérdésbe vett egyes birtokrészre szoritkozott. (422. dt.)

A jogbeli határperek, egyéb jogperekkel együtt az 1852 : nov. 29-én kelt ősiségi nyiltp. 4. §-a által tétettek hatályon kivül. (lásd f. 399. §.)

478. §. A birtokjog korlátozásai.

A birtokos, az előszámlált jogok mellett bizonyos korlátozásoknak is van nem ritkán alávetve, melyek által részint az élvezeti, részint a rendelkezési jogokban többé kevésbé gátoltatik. Ily korlátozások vagy közvetlenül a törvényből [1]), vagy az előbbi tulajdonos akaratából [2]) vagy más személyeknek egyenlő jogaiból származhatnak.

479. §. Erdőszeti rendtartás.

Egyik lényeges korlátozás, melynek a birtokost a törvény veti alá, az erdőpusztitást tilalmazza. Az erdők fentartásáról az 1807 : 21. tcz. a következőkben intézkedik:

Mihelyt azok, kik öröködési jognál vagy bármely egyéb törvényes czimnél fogva érdekelvék, — az erdőpusztitást a megyének bejelentenék : köteles a megyei hatóság, a tényállás kitudása végett egy küldöttséget kirendelni. A küldöttség, ha azon meggyőződésre jő, mikép a panaszlott fél az erdővágás mértékét, melyet az ujra kinövés igényel — átlépte; vagy a vágás, szükség esetén kivül s oly időben eszközöltetett, mikép a törzsek ujra kihajtása van veszélyeztetve; ha a vágásokban a kifejlődés fokozatos aránya figyelemben nem tartátott, vagy egész erdő oly területről irtatott ki, mely egyéb használatra nem alkalmas : az erdőpusztitást, büntetés terhe alatt azonnal megtiltandja, s eljárásáról a megyéhez jelentést teend. A hivatalos jelentés, az érdekelt feleknek és szakértő erdészeknek kihallgatása után — egyszersmind a szükséghez képest elrendelendő zárlatra is kiterjesztetik, s ezeránt a hatóságnak minden a szakértőktől kitudható felvilágositást s indokolt véleményt szolgáltat; a hatóság pedig, a körülmények ugy hozván magukkal — a zárlatot elrendeli, s a küldöttségi munkálatok érdemében haladék nélkül intézkedik. (1. §.)

---

[1]) Ily megszoritások voltak a törvény rendeleténél fogva felállitva mind a voltföldesurakra, mind a voltjobbágyokra nézve — az urbéri viszonyokban; továbbá az ősi javak birtokosaira nézve az ősiség megszüntetett rendszerében; s az utolsó családtagra nézve az adományos jószágban, mely korlátozásai a birtokjognak a legujabb törvényhozás által végkép feloldoztattak. Ide tartozik az egyenes leszármazó örökösöknek, s ezek nemlétében az életben levő szülőknek azon joga, hogy tékozlás esetében, vagy jogtalan ajándékozás ellen, törvényes osztályrészöket zárlat által biztosithatják. (orszb. szab. I. 4. §.)

[2]) Az előbbi tulajdonos részint végrendelet, részint szerződés utján tehet oly intézkedéseket, melyek a birtokjog független gyakorlatának gátat vetnek. Igy a hitbizomány intézményében az öröködés rendje eleve megállapittatik, attól, valamint az érvényes végrendelet egyéb feltételeitől az örökösök el nem térhetnek. A szerződés az átruházott jog körét szabatosan körülirja, s azt a birtokosok, hanem ha kölcsönös egyetértés vagy ujitott szerződés folytán — egyoldalulag át nem léphetik stb.

Az ekkép zár alá vett erdőben favágási jogot a tulajdonos épen nem, s a zárgondnok is csupán a hatóságtól nyert utasitás szerint gyakorolhat; a levágott fákat azonban ez utóbbi, — ha az erdő ugyanazon egy tulajdonost illeti, ennek, ha pedig több közbirtokos közt van megosztva, — ezeknek, a fennálló aránykulcs szerint kiszolgáltatandja. Ha végre a közbirtokosok közt birtokarány nem létezik, a szükségelt famennyiséget csak a folyó ár letétele mellett adhatja ki, a bevett pénzt őrizet alá, — s a be nem fizetett vételárt számadásba veszi, — a kölcsönös számitás a zár megszüntével kiegyenlitendő lévén. (2. §.)

Hogy pedig a kárositások jövőre megelőztessenek: a birói zár megsértése 200 ftnyi pénzbirsággal büntettetik, mely kétharmad részben a megyét s egyharmad részben a zárgondnokot illeti. E pénzbirsághoz egyszersmind az okozott költségek, s a tiszti ügyésznek, kit a felperesség illet, dijai is számittatnak. (3. §.)

A gondnoknak, felelősség terhe alatt meghagyatik, hogy a törvényszegési eseteket a hatóságnak vagy a legközelebbi tisztviselőnek feljelentse; s a hatóságnak, hogy ilyetén jelentés folytán, a kár összegérei tekintet nélkül, az előbbi §-ban meghatározott büntetés alkalmazásáról gondoskodjék (4. §.); melynek ha a kártevő, vagyonhiány miatt eleget nem tehetne, a kár minőségéhez és összegéhez arányzott egyéb büntetés határozandó. (5. §.)

Mennyiben szabad az erdei vágásokban vagy zár alá vett erdőkben legeltetni: a törvényhatóság határozza meg. Ki oly időszakban, midőn még az uj hajtások oly magasságig fel nem növekedtek és meg nem erősödtek, hogy a barmok által többé le nem gázoltathatnak, — szándékosan legeltetni merészel: erdőpusztitási vétségben válik bünössé, s a fentebbi büntetés alá esik. (6. §.) Különösen a kecskék tartása ott, hol azok kártékonyak lehetnének, különbeni elkobzás és kártérités terhe alatt megtiltathatik. (7. §.)

A zárlat addig tart, mig annak oka megszünvén, a hatóság által fel nem oldatik, vagy az arányositás esetében a végett inditott pör be nem fejeztetik. (8. §.)

480. §. Vizek és csatornák.

További megszoritás, miáltal a törvény a birtokjog gyakorlatát a közjó tekintetében korlátozza, az 1840: X. tczikkben van felállitva, s a vizek természetes lefolyását és lefolyhatását, másnak kárával, akármely módon és alakban gátolni és akadályozni tilalmazza. [1]

Ha tehát erészben panasz tétetik: az illető megye, városi vagy kerületi tanács a hely szinére küldöttséget rendel, melyhez a tiszti mérnökökön és vízépitő mestereken kivül a felek is alkalmazhatnak más bizodalmukat biró, vizi épitést értő mestereket; a küldöttség mindnyájáthihallgatván, és minden e panaszba vágó körülményeket megvizsgálván, ha szükséges, rajzokat és egyéb terveket is készittetvén, nevezetesen figyelembe vévén az 1751 : 14. tczikkben foglalt azon esetet is, valjon lehetne-e és mikép azon viz szabad lefolyását akadályozó akármely névvel nevezendő mesterséges épitményt ugy megigazitani, hogy ezen igazitással a viznek szabad lefolyása kinyittatván, más szomszéd birtokosoknak kára megelőztessék? mindezekről véleményes tudósitását a közelebbi közgyülésbe, vagy városi illetőleg kerületi tanácsnak a küldöttség beadja, s az illető törvényhatóság a kérdéses panasz iránt határozatot hozand; és pedig, ha a kérdéses viz lefolyhatását akadályozó gátat vagy akármely épitményt oly módon megigazitani lehet, mely által a szomszéd birtokosoknak kára megelőztetik, és ha ezen igazitási javaslatot a viz szabad lefolyását gátló tulajdonos elfogadja: ez azt egy év lefolyása alatt végbevinni és befejezni köteleztetik, — ezen megyei végzéstől fogva eredendő kárositásokért minden esetre jót állani tartozván; ha pedig egy esztendő lefolyása alatt a javaslott igazitást véghez nem vinné, vagy a küldöttség és vizépitő mesterek jelentése szerint, a kérdéses viz lefolyását gátló mesterséges épitményt akkép megigazitani, hogy a szomszéd birtokosok kára elhárittassék, nem lehetne: ezen esetekben a megyei közgyülés, vagy városi illetőleg kerületi tanács az érdeklett mesterséges épitmények által akadályozott vizek lefolyásának szabad utat nyittatni rendel. (1. §.)

---

[1] Már az 1751 : 14. kárhoztatta azon eljárást, melynélfogva a birtokosok, malmok felállitása céljából töltéseket emeltek, ezáltal a folyamot medréből kiszoritották s a szomszéd vidéket ki áradás veszélyének tették ki. Meghagyta tehát, hogy mind a földesurak, mind maga a kir. kincstár, azon folyamokon, melyek a vidéket áradással fenyegetik, a mederbe beépitett malomtöltéseket eltakaritsák, a viz szabad menetét akkép tartsák nyitva, hogy egy részről a kiömlés előidézve, más részről a hajókkali közlekedés akadályozva ne legyen. Ha pedig a birtokos e részbeni kötelezettségét figyelmen kivül hagyta volna. a megyei közgyülésnek volt hivatása, a tervet, mely szerint efféle vizi müvek kijavitandók vagy akadálytalan állapotba hozandók voltak, — előkésziteni, s azt, szükség esetén zárlat alkalmazása mellett is — keresztül vinni; a mennyiben pedig az akadályt képző müvek kiigazitása lehetlennek találtatott, azokat a birtokosok kihallgatása után teljesen megsemmiteni.

Mely megyei közgyülés végzésével ha valamelyik birtokos meg nem elégednék, és a törvény rendes utjára hivatkoznék: ez neki a megyei végzés végrehajtása előtt, birtokon belül csak azon esetben engedtetik meg, ha az eltörleni rendelt vizi épitmény kormányszéki vagy törvényhatósági határozattal nyert helybenhagyás mellett állittatott fel, vagy pedig ha az legalább tizenöt esztendeig panasz nélkül fenállván, a viznek időközben czélzott szabályozása, vagy más, nem egyenesen az épitmény által okozott körülmények miatt lett káros; ellenkező esetben a viz lefolyásának az épitmény tulajdonosa költségén szabad ut nyittatni, és a mi ennek utjában leend, az minden kárpótlás nélkül félre mozdittatni fog, — semminemü kifogásoknak és ellentállásnak hely nem engedtetvén, hanem egyedül a rendszerinti törvény utjának birtokon kivüli követése állván a lerontott vizi épitmény tulajdonosának, különösen a kárpótlásra nézve is — szabadságában; azon esetekben, melyek birtokon belül rendes per utján elitélendők, nemcsak az épületbe fektetett beruházás — hanem a megszünő rendes haszonért is tökéletes kárpótlás kivántathatik. (2. §.)

Azon esetben, ha a tulajdonos a fenirt törvény utjára hivatkoznék, a tiszti ügyész felperessége, és az 1751 : 14. törvényczikk mellett, a törvényszék elött summás perbe fogatván, ebben védelmét lehető leggyorsabban befejezni, és az ellene hozott megyei végzéstől kezdve minden károkat és költségeket, ezen perre forditottakat is ide értvén, kétszeresen megtériteni tartozik, — egyedül a birtokon kivüli felebbvitel engedtetvén meg. (3. §.)

Hogy pedig ezen ekkép orvoslott panasz évenkint elő ne fordulhasson, a megyei végzéstől kezdve, s illetőleg a közelebbi 3. §-ban leirt tiszti ügyészi perben hozott itélet s végrehajtás után, az illető szolgabirónak summás eljárása mellett, a viznek szabad lefolyását gátló akadályok a panaszolkodónak folyamodására minden további küldöttség általi vizsgálat vagy perlekedés nélkül elmozdittatni fognak, — az okozott károk és költségek kétszeres megtéritésének is helye lévén; birtokon kivüli felebbvitel csak a törvényszékre engedtetvén meg. (4. §.)

481. §. Eljárás az uj vizi müvek épitése körül.

Jövendőre pedig másoknak akármely módon kárt okozható akármiféle vizi munkálatokat az illető törvényhatóság hire, s ennek előre bocsátandó hasonló küldöttség általi vizsgálata és jóváhagyása nélkül véghez vinni tilalmaztatik. Mely alkalommal az érdeklett felek a maguk nyilatkozásaiknak 30 nap alatt leendő beadására törvényesen lesznek a küldöttség által felszólitandók; kik is ha ezen időszak alatt védelmöket be nem adnák, kihallgatottaknak lesznek tekintendők; ha pedig ezen előző bejelentés elmulasztatnék, akkor a károsodottnak folyamodására, az illető törvényhatóság által a megvizsgálandó körülmények megvizsgálására, jelesül az 1751 : 14. törvényczikkelynek azon rendeletéhez képest, valljon s mikép lehetne a kérdésben vett vizi épitményt a panaszolkodók kára nélkül megtartani vagy megigazitani? kirendelt küldöttség a feleket tökéletesen kihallgatván, véleményével együtt a közelebbi megyei közgyülésre, városi vagy kerületi tanácsnak jelentését beadja, mely azon vizi épitmény további sorsáról végső határozatot hozand, — az addig okozott károkat, s költségeket is megitélvén.

vizi Ha az ily előző bejelentés mellett felállitatni czélzott épitményre az illető törvényhatóság az engedelmet azon oknál fogva, mivel az előleges vizsgálatok után károsnak találtatott, megtagadná: az épitményt tenni szándékozó, minden esetre az épités munkába vétele előtt, birtokon kivül a kir. helytartótanácshoz folyamodhatik, s tervének a hely szinén is leendő megvizsgálását, s az épitményre engedelmet kérhet, mit ha a helytartótanács utján kinyerne, az épitményt oly lekötelezéssel azonban végrehajtani is szabadságában álland, hogy ha ily akár a törvényhatóság határozata, akár a helytartótanács engedelmével felállitott bárminemü vizi müvek idővel károsak lennének, ez iránt az 1-ső §-ban tett rendelet fenmaradjon. (1840: X. 5. §.)

Közbirtokosságban, mihelyt annak nagyobb része, vagy ezeknek folyamodására a megyei közgyülés valamely tónak, mocsárnak vagy folyóviznek rendezését, vagy leeresztését elhatározza, annak végbevitelét senkinek a közbirtokosok közül, az okozott kárnak s költségeknek az illető szolgabiró által rövid uton megveendő kétszeres megtéritésén felül, 100 forint vagy egy hónapig terjedhető fogság büntetése alatt, akadályozni nem szabad. (6. §.)

Az akképen elrendelt vizi munkálatokra szükséges költségeket a közbirtokosok közül kiki, birtokához és a nyerendő haszonhoz aránylag fizetni tartozván — ha hogy azt teljesitni vonakodnék, az 1836: XXXVI. törvényczikkely szerint ¹) szóbeli per-utján lészen rajta megveendő.

---

¹) Az 1807: 17. tcz. szerint, — ha a birtokosok tulnyomó része a vizek szabályozását, a kiáradás megakadályozása tekintetéből saját költségén elrendelte, azon birtokosok, kik megegyezésöket e tervhez nem adták, a költségek aránylagos viselésére ugyan nem kényszeritethettek, a többieknek ellenben jogában állott, a tervezett épitkezést, hatósági jóváhagyás után, saját költségökön végbevinni, s a munkálatból nyert hasznokat mindaddig zár alatt tartani, valameddig a részt nem vevőkre aránylag esendett költség és jövedelem ki nem egyenlittetett; — mely tczikk czéljának könyebb és biztosabb elérhetése végett az 1836: XXXVI. elhatározta, hogy mindaz, aki a közbirtokosok nagyobb részének megegyezése, vagy ezeknek folyamodására a közhatározat következtében munkálatba vett töltések, vagy vizi gátak által a vizöntésektől oltal-

Midőn pedig az ilyetén közhasznu munkák egészen befejeztetvén, jótékony hatásukat és következéseiket már egészen kifejtették, azok, kik az ilyetén munkálatokból reájok háramlott jobblét, — vagy haszonhoz aránylag, az eleve megállapitott kulcs szerint illetőségökön felül fizettek volna, azt, a mi reájok a valódi haszon arányán túl vettetett ki, az ezen szakaszban kijelölt biróság előtt visszakövetelhetik. (7. §.)

Midőn több törvényhatóságok határain keresztül folyó vizek rendezése vétetik czélba, vagy pedig több törvényhatóságok valamely viz szabályozását közös erővel eszközölni, és határaikat a keresztül folyó viznek kárositásai ellen oltalmazni kivánják: ily esetben, ha a szabályozás tervére nézve egymás között nem egyezhetnének meg, a meg nem elégedő félnek szabadságában álland a helytartótanácshoz folyamodni, és a létre hozni czélzott terveknek vizmérnöki tekintetben leendő megvizsgálását a munkálat megkezdése előtt eszközölni. Ha pedig valamely törvényhatóság a czélzott vizi munkálatot azon oknál fogva, mert azt magára nézve károsnak tartja, akadályozni kivánná, vagy pedig a reá háramlandó haszon arányában a munkálatra szükséges terhek viselésében részt venni vonakodnék: ily esetekben a nádorispáni biróság ruháztatik fel, hogy minden ily nemü kölcsönös követelésekre, és a munkálatban leendő részvétel iránti kulcsra nézve fenforogható kérdéseket, az illető törvényhatóságoknak s több vizépitő mestereknek tökéletes kihallgatása után, — megpróbálván a felek között a barátságos egyezséget, itélje el, és az előlegesen megállapitott terveket végre is hajthassa, a szüksé-

---

maztatik; ugy az, kire hasonlókép egyeseknek költségén kezdett munkálatok jótékonyak: a reá háramló jobblét — vagy haszonhoz aránylag, az illető törvényhatóság által kidolgozandó mérték és kulcs szerint, a munkálatokban és az ezekre szükséges költségekben, — megváltoztatván e részben a felhivott törvénynek rendelete, — részt venni köteles legyen; minek teljesitésére az attól vonakodó a tiszti ügyész által, a törvényszék előtt inditandó perrel, az ennek költségei megfizetése és az ellenzés által netalán okozott károknak kipótlása mellett fog szorittatni, — a birtokon kivüli felebbvitelt kivéve, egyéb törvényes orvoslatoknak helye nem lévén.

ges költségeket az illető birtokosok birtokukhoz s a nyerendő haszonhoz aránylag viselni tartozván, és semminemü ellenmondásnak helye nem lévén. (8. §.)

A folyók szabályozásának könnyitésére határoztatik: hogy azon esetben, midőn a szabályozás vagy általmetszések miatt a folyó ágya változik, mind azon birtokosok, kiknek birtoka az általmetszések, vagy más vizi munkálatok eszközlésére valamely részben megkivántató lenne, a szabályozás czéljára elvágott földre nézve, — ugy szintén azok is, kiknek birtoka a czélba vett munkálat következésében, a folyóra nem dülne, a folyón eddig gyakorlott hasznokra nézve az 1836: XXV-ik törvényczikkely 3-ik §. rendelete szerint tökéletesen kármentesitessenek. Ezen most emlitett 3-ik §. rendelete azon esetekre is világosan kiterjesztetvén, midőn az ország köz haszna, kereskedés vagy hajókázás előmozditása végett a kormányszék által folyami szabályozások vétetnek munkába. (9. §.)

Valamint a mocsárok és vizek kiszárítására, ugy az erre szükséges csatornák épségbeni megtartásása elkerülhetetlenül szükséges lévén azon kiszáritandó földnek az illető birtokosok közötti tagos felosztása, ezt az illető alispán az 1807 : 20. törvényczikkely példájára summás uton vigye véghez. (10. §.)

Ha a vizek rendezése vagy csatornázása által a csatorna valamelyik közbirtokosnak földjét úgy hasítja végig, hogy az birtokához aránylag a többi felett károsodnék, kárának a többi közbirtokosok általi megtérítését az illető alispán, ha lehet egyeztetés — ha pedig ez nem sikerülne, summás visszahelyheztetés utján eszközölje. (11. §.)

A vizeknek mind természeti ágyát, mind a csatornákat leginkább rontja azoknak széleiről a vizi fünek és vizi fabokroknak marhávali legeltetése, — ez tehát a viz és csatornák ágyainak kitisztitására szükséges költségeknek az illető szolgabiró által rövid uton megveendő kétszeres megtéritésén felül, 100 forintig, vagy egy hónapig terjedhető fogság alatt tiltatik. (12. §.)

A folyóvizek és csatornák ágyait legnagyobb veszedelemmel fenyegetvén az azokra dülő meredek hegy oldalán lévő erdőknek gyökerestőli kipusztitása, — ez, mint az erdő pusztitását tiltó törvények elleni cselekvény, a folyó vizek és csatornák tulajdonosainak feladására, az illető megye, városi vagy kerületi tanács által hathatósan akadályoztassék. (13. §.)

A vizek vagy csatornák ágyaiba szemetet, földet vagy trágyát hordani, kendert áztatni, a halászoknak oly rekesztékeket állitani, melyek a folyó hordalékot felfogják, annyiszor a mennyiszer az illető törvényszék által szóbeli per utján megveendő 100 frt. vagy egy hónapi fogság büntetés alatt tiltatik. (14. §.)

A csatornák partjainak és a folyóvizek mellett felállitott töltéseknek akármi módoni rongálása, szintén a törvényszék által szóbeli per utján hasonló birság és büntetés alatt tiltatik. (15. §.)

482. §. Tékozlónak nyilvánitás.

Az orszb. szabályelvek I. 4. §-a az egyenes leszármazó örökösöknek, ezek nemlétében pedig az életben levő szülőknek azon jogot engedi, hogy tékozlás esetében, törvényes osztályrészöket [1]) zárlat által biztosithassák. A tékozlás következő körülmények által lehet indokolva:

1. ha a panaszlott, vagyonát könyelmüleg s oly kiadásokban vesztegeti, melyek szükségeivel s jövedelmeivel semmi arányban nem állanak;

2. ha netáni ajándékozásai, azon kivül, hogy vagyoni állásából nem menthetők, a megajándékozottnak érdemei és szolgálatai által nem indokoltathatnak;

3. ha a panaszlott, viszonyainál fogva szükségtelen és káros adásvevési vagy csereszerződésekbe bocsátkozik;

4. ha magát tulnyomó adósságokba bonyolitá.

483. §. Birói zár elrendelése.

Mihelyt az arra jogositott személyek, érdekeik megovása s a további pazarlás megakadályozása czéljából panaszt emeltek, s a tékozlás tényálladékát bebizonyitották: a törvényszék, melynek illetőségéhez a javak tartoznak, a birói zárt haladéktalanul elrendeli, s a vagyon kezelését egy általa kinevezendő zárgondnokra bizza. (1723: 48. tcz. 1. §.) Mind a biróság, a gondnok személyére és jutalmára, — mint ez utóbbi, a számadásokra és felelősségre nézve a gyámi és gondnoki viszonyokat szabályozó törvényeket tartandják szem előtt. (lásd f. 274. stb. §§.)

---

[1]) E törvényes osztályrész, hogy előleg is megjegyezve legyen, — felét teszi annak, a mit a leszármazó örökösök az örökhagyó után, ennek végrendeletnélküli halála esetén öröklenének. (orszb. szab. I. 7. §.)

A zár alá vett javak jövedelmei a netáni hitelezők kielégitésére s a terhek letisztázására, s egyszersmind a jövedelemhez és adósságokhoz viszonyitott arányban a tulajdonos ellátására forditandók. (1723. 48. tcz. 2. §.)

Ha a vagyon tehermentes állapotba hozatott, és a tulajdonos, javulásának kétségtelen jeleit adta: a birói zár feloldozandó, s a javak a tulajdonos szabad rendelkezése alá adandók[1]. (3. §.)

484. §. Birói zár, végrehajtás folytán.

Egyéb megszoritásai a birtokjog gyakorlatának a hitelező azon jogából származnak, melynélfogva kielégitését, a törvénykezési eljárás szabályai szerint az adósnak ingóságaiból, s ezek nemlétében az ingatlanokból is, kivánhatja. (1836: XV. 5—12. §§. 1840: XV. tcz. II. R. 11. fejezet; és orszb. szab. I. 111—144. §§.)

A zálogjognak melyet a hitelező részére a végrehajtási foglalás biztosit, további ismertetése a következő fejezetben, — maga a jog szerzése és megvalóditása pedig a törvénykezési eljárásban foglaltatik.

485. §. Kisajátitás.

Még nagyobb a megszoritás, melynél fogva a birtokjog a közczélu vállalatok, névszerint vizcsatornák és vasutak épitése tekintetéből korlátoltatik, s a birtokos, saját birtokát, részben vagy egészben, az épitő társulat részére, kárpótlás mellett átengedni köteleztetik. A kisajátitásra nézve az 1836: XXV. tczikk következőkben intézkedik:

---

[1] Az 1723: 48. tcz. nem emliti, — azonban a dolog természeténél s egyebek érdekeinél fogva mellőzhetlenül megkivántatik, hogy mind a tékozlónak nyilvánitás, mind később a birói zár megszüntetése hirlapilag közzététessék.

Minden oly magános személyek, vagy társasági egyesületek, melyek 1. Pestről Bécs felé Austria határszéleig, — 2. Pestről a magyar tengeri révpartokig, — 3. Pestről Zimonyig, — 4. Pestről Morva és Silesia széleig, — 5. Pestről Gallitzia határszéleig, — 6. Pestről Erdélyig, Kolosvár felé, — 7. Pestről Erdélyig, Nagy-Szeben felé, — 8. Bécstől s illetőleg Ausztriának határszéleitől egy részről a magyar tengeri révpartig, más részről Eszékig, s igy tovább Törökországig, — 9. Bécstől s illetőleg Ausztriának határszéleitől Magyarországon keresztül Krakkóig, — 10. Nagy-Szombattól Kassáig, — 11. Kassától Krakkóig, — 12. Miskolcztól Galliczia s Oroszország felé, — 13. Sziszektől a magyar tengeri révpartokig az ország kereskedésének előmenetelét eszközlő vizcsatornák, vasutak, és ezekhez szükséges hidaknak, — még pedig akár a fentebb kijelölt végpontok közötti vonalnak egész kiterjedésében átalánosan, akár pedig csak bizonyos részben, saját költségeiken leendő megkészitését vállalják magukra: a jelen törvény által engedett kedvezéseket használhatják, és ennek oltalma alatt egyedül ezek állandanak. (§. 1.)

Minthogy az ily vállalatok eleve nagyobb készületeket és felméréseket kivánnak: midőn a válalkozók oly előmunkálatokat tenni szándékoznak, magukat esetről esetre az illető köztörvényhatóságok előtt jelentsék, és ennek megtörténtével a vármegyék ugyan szolgabiráiknak és esküdtjeiknek, a szab. k. városok, és külön portáju kerületek pedig tanácsbeli tagjaiknak egyikét az efféle munkálatokra alkalmazandó mérnököknek vagy egyéb személyeknek minden akadályoztatás szükséges és gyors segedelem nyujtása végett tüstint rendeljék ki; kiknek kötelességökben fog állani az is, hogy az előmunkálatok alatt történhető minden károkat, summás uton, s egyedül a birtokon kivüli felebbvitel fenhagyásával itéljék meg, s a károsított birtokosnak rögtöni teljes elégtételt szerezzenek; hogyha pedig valaki megitélt kárának valóságos lefizetése után is az előmunkálatok teljesithetését gátolná, annak ellenkezését az illető köztörvényhatóság hatalomkarrendeléssel is mulhatlanul hárittassa el. (2. §.)

A vállalatok egész vonalába eső földek és épületek tulajdonosai kötelesek az e. végre szükséges és egyedül ezen czélra forditandó helyet, tökéletes és teljes mértékü kárpótlás mellett átengedni, s miután a helynek átengedését és annak mennyiségét a főkormányszék meghatározandja, ha a kárpótlás felett a tulajdonosok a vállalkozókkal meg nem egyesülhetnének, a vármegyékben ugyan az alispán, szolgabiró és esküdt társaival, a sz. kir. városokban a városi saját határon belül a törvények értelmében a városi tanács, a külön portáju kerületekben továbbá, ha a kérdés az egyes lakosok birtokát illeti, a helybeli tanács, ha pedig egy egész község birtokát illeti, a kerületi törvényszék, — végre ha a kérdés, jelesül az egyesült kerületek által közösen birt, s jövedelmeiket a kerületi pénztárba adó földekről forog fen, egy kirendelendő biróság, legelsőben is a megbecsülendők megbecsülését megtévén, a tulajdonosok és vállalkozók közötti egyezséget eszközölni igyekezzenek; ennek nem sikerülése esetében pedig a feleknek meghallgatásával, és minden a tárgyra tartozó adatok és körülményeknek megfontolásával summás uton szabják és itéljék meg: hogy a vállalkozók a tulajdonosoknak minő kárpótlással tartozzanak? s itéleteiket a törvényes orvoslásoknak átalános kizárásával tüstint vegyék teljesedésbe; az itéleten meg nem nyugvó fél részére a birtokon kivüli felebbvitelnek egész a legfőbb törvényszékig való folytathatása oly nyilvános hozzátétellel engedtetvén meg, hogy az ily summás uton elitélt pereket a felebbviteli itélőszékek, közelebbi összeülésök alkalmával mulhatlanul felvenni és elitélni tartoznak. (3. §.)

Ezen vállalati munkáknak használatától az utasok és szállitók által minden különbség nélkül fizetendő bérnek mennyisége a vállalkozóktól függvén, azt, hogy a bérszedés mikor kezdődjék, és hány esztendeig tartson: a főkormányszék a vállalkozókkal kötendő alku által fogja meghatározni, s határozatában a kijelölendő esztendők lefolyásaig legkisebb változtatás sem történhetik. (4. §.)

Minden kérdéseket és körülményeket, melyek a fentebb érdekletteken kivül még a szerződési egyezkedések és határozatok alkalmával, vagy későbben is, e bérszedésre engedett esztendők lefolyásaig magukat előadhatják, birói itéletteli elhatározást kivánnak, s a jelen törvény 3. §-ában kijelölt biróságok, és az ugyanott megrendelt utak és módok követésével, a fenálló törvények értelmében igazságosan határozzák el. (5. §.)

Mi illeti a vállalatok vonalába eső urbéri földekért nyerendő kárpótlást, — a jobbágytelki e végre forditandó állománynak földesura köteles a miatt az urbéri lajstromot megigazitani, s a voltjobbágynak netán még fenlevő adózásait igazságos arányban leszállitani[1]. (6. §.)

Az ily vállalatokra való felügyelés az illető köztörvényhatóságokra tartozik; továbbá az akár véletlenül, akár hibából okozott károkért a 3. §-ban kijelölt biróságok, a kárnak ahhozértők általi megbecsültetése után, ugyan az emlitett §-ban megrendelt summás uton, és minden törvényes orvoslások átalános kizárásával, s egyedül a birtokon kivüli felebbvitelnek egész a legfőbb törvényszékig való folytathatása fenhagyásával, a vállalkozók részére rögtöni teljes elégtételt szerezzenek; s ezen felül hogy azok, kik szegénységök miatt a kárt megtériteni nem képesek, ezen törvény áthágására a büntetés elmaradásának reményével magukat ne kecsegtethessék, az ilyenek, ugyszintén mind azok is, kik hibából vagy épen készakarva okoztak károkat, mint közfenyiték alá eső vétket elkövetett személyek, a köztiszti ügyész felperessége alatt, ellenök az illető köztörvényhatóság törvényszéke előtt inditandó per utján megszabandó, s tetteik mivoltához mérséklendő büntetés alá vonattassanak. Végre mindazok, mik a jelen §-ban foglaltatnak, kölcsönös viszonossággal a vállalkozók, ugy a szolgálatukban, levő embereik által másoknak okozott károkra és a kártevők megbüntetésére is egyiránt oly nyilvános hozzátétellel terjesztetnek ki, hogy a szolgálatukban levő emberek által okozott károkért, ha azok fizetni képesek nem lennének, — fenmaradván az azokon leendő követelésök — teljes elégtétellel maguk a vállalkozók tartozandanak. (8. §.)

---

[1] Az 1836: XXV. 6. §. értelmében az urbéri viszonyok teljes fenálltáig, vesztett urbéri haszonvételeiért a voltföldesurat, valamint a jobbágyot is annyiban, a mennyiben az 1836: IV. 6. §. által tulajdonitott haszonvétel szabad eladási jogában szenvedett csonkulást, teljes mértékü kárpótlás illette; megjegyeztetvén, hogy az ily urbéri földek iránti értekezések alkalmával az illető köztiszti ügyészek is meghivandók és meghallgatandók voltak.

A 7. §. a közadókról és urbéri szolgálatokról intézkedett, ekképen: „a vállalkozók ugyan a vállalat utáni közadózástól felmentetnek; tökéletesen biztosittatnak arról is, hogy vállalatukra nézve minden adózástól és taksáltatástól mentek lesznek, — mindazáltal az urbéri kisajátitott és a vállalat helyeül használt javakra aránylag eső adót megfizetni tartoznak; nem különben mindazon mesteremberek, felvigyázók és cselédek is kiket a vállalkozók munkálatokra és szolgálatokra forditandanak, — ha különben nemnemesek, az adózási fenálló rendszer szabályai szerint adózni köteleztetnek.“

486. §. A birtok elenyészte.

A birtok elenyészik:

1. ingókra nézve, ha azok, megtalálás reménye nélkül elvesznek, ha önkint elhagyatnak, vagy a tulajdonos akaratánál fogva, átadás által idegen birtokba jutnak;

2. a jogokra nézve, ha a kötelezett fél kinyilatkoztatja, hogy a mit eddig teljesített, többé nem teljesiti; ha más jogának gyakorlatát többé nem türi, vagy ha aziránti tilalomra, hogy valamivel hagyjon fel, többé nem ügyel, — a birtokos pedig mindezen esetekben a birtokjog fentartása végett keresetet nem indít;

3. ingatlanokra és oly jogokra nézve, melyek a nyilvánkönyvek tárgyát képezik, ha ezek a telekkönyvekből kitöröltetnek, vagy más nevére jegyeztetnek be. (ausztriai polg. tkönyv 350. §.)

II. FEJEZET.

Tulajdon.

487. §. A tulajdon fogalma.

A tulajdon kétféle értelemben fordul elő; alanyilag véve azon szabadságban áll, melynélfogva a személy a dolog állagával — substantia — és hasznaival kénye szerint bánhatik, s abból minden mást kizárhat; tárgyilagos értelemben pedig maga a dolog, mely valakié, neveztetik tulajdonnak. A személy, kit valamely tárgy vagy dologbani jog ily értelemben illet, tulajdonosnak hivatik.

488. §. Tulajdonszerzés.

A személy, ki birtokszerzés képességével bir, egyszersmind a tulajdon szerzésére is van jogositva. (lásd f. 449. §.) Mily személyeket tiltanak törvényeink a szerzéstől, s mily dolgokat vettek ki forgalomból: fentebb a 301. 302. §§-okban foglaltatik. A szerzés czimeiről és módjairól a 303. és 304. §§-okban volt szó.

489. §. A tulajdon felosztása.

A tulajdon részint a tulajdonos személyéhez, részint a tulajdonjog gyakorlatához képest különbözik, — elöbbi tekintetben valamely dolog, mint tárgya a tulajdonnak, egy vagy több személyt illethet, a joggyakorlat pedig teljes mérvben vagy megosztva, s időhöz vagy feltételhez kötve jelenkezik, avagy más személyek jogai által korlátoltat hatik.

490. §. Teljes és nemteljes tulajdon.

Ha valamely dolog állagára való jog a haszonvételrei joggal ugyanazon egy személyben egyesül, a tulajdonjog teljes és osztatlan. De ha valakinek csak a dolog állagára, a másiknak ellenben, a dolog állagára való valamely jog mellett, annak haszonvételére van kirekesztő joga, akkor a tulajdonjog meg van osztva, és mind a kettőre nézve teljetlen. Amaz főtulajdonosnak, emez haszonvevő tulajdonosnak neveztetik. (ausztr. át: tkönyv. 357. §.)

A dolog állagárai jognak a haszonvételi jogtóli elkülönzése részint a tulajdonos intézkedéséből, részint a törvény rendeletéből ered.[1])

---

[1]) A tulajdonnak ilyetén megosztása, hazai törvényeink szerint azon birtokviszonyokban volt jelen, melyek szerint a fő- és haszonvevő tulajdonos, ugyanazon fekvőség tekintetében tulajdonosi jogokat gyakoroltak, — s e viszonyokból keletkezett az urbériség, melyet az első részben ismertettünk.

491. §. Kizárólagos és közös tulajdon.

A tulajdon, mely ugyanazon tárgyra nézve s azon egy időben csupán egy személyt illet, kizárólagos tulajdonnak neveztetik; ha pedig valamely még osztatlan dolog egyszerre több személyeké, ebből közös tulajdon származik.[1]) Az egészre nézve a tulajdonostársak egyetlen személynek tekintetnek; a mennyiben pedig bizonyos, noha el nem különitett részek vannak nekik kimutatva, mindegyik tulajdonostárs a maga részének teljes tulajdonosa. [2])

492. §. Visszavonható és visszavonhatlan tulajdon.

A tulajdon, oly feltételek által, melyek szerint a szerződésileg átruházott vagyon, a felek akaratához képest eleve megállapitott körülmények között, előbbi tulajdonosára, vagy más személyre háramlandó: visszavonhatónak nevez-

---

Ide tartozik az osztrák polg. tk. 1122. §. szerint az örökhaszonbér, melynélfogva valakinek valamely jószág haszontulajdona, öröklőleg, oly feltétel alatt engedtetik át, hogy az évenkinti haszonvételeket, a jövedelemhez mérsékelt évenkinti pénz, termés, vagy arányos szolgálatbeli adózással viszonozza; továbbá az 1123.-§. szerint az örökbéri szerződés, mely szerint a birtokos egyedül a föld tulajdona elismeréseül tesz valami csekély adózást.

[1]) Teljes és kizárólagos tulajdon, valamint ez utóbbinak nemteljessége vagy közössége össze nem tévesztendők. A tulajdon megosztásának, előbbi értelemben csupán a telkeknél van helye, az utóbbi tekintetben pedig jogközösség minden — még oly tárgyakban is gondolható, melyek egyébkint oszthatlanok. A hagyaték s egyéb közös birtok minden tárgyai az örökösöket illetőleg közös birtokosokat jogaik arányában illetik, mihelyt e jog a személyekre, a dolog és idő egysége pedig a tulajdon tárgyára nézve jelen vannak; jogcselekvényből tehát, melynél fogva valamely tárgy több személyeknek egymás után adatik át, közös tulajdon nem származhatik.

[2]) A közös tulajdonosok, ugyanazon tárgyra nézve egy jogi személyt képeznek. (lásd f. 1. §.) Mikép jelölendők ki örökösödési osztály vagy arányositás utján az egyesek illetményei: alább fog meghatároztatni.

tetik, — ily feltételek nélkül minden tulajdon visszavonhatatlan.[1]

493. §. A tulajdonos jogai.

A tulajdonnak ily minőségei jelölik ki határait a jogoknak, melyeket a tulajdonos valamely dologra nézve gyakorolhat. Ezekhez képest:

1. a teljes tulajdonos, azon jognál fogva, miszerint tulajdonával szabadon rendelkezhetik, — dolgát rendszerint kénye szerint használhatja, vagy használatlanul hagyhatja; azt elenyésztetheti, egészben vagy részben másokra ruházhatja, vagy arról feltétlenül lemondhat, azaz elhagyhatja; (auszt. át. polg. tk. 362. §.)

2. ugyanezen jogokat élvezik a nemteljes — mind fő- mind haszonvevő tulajdonosok is, — csakhogy közülök egyik sem foghat semmi olyashoz, mi a másik jogával ellenkezik; (363. §.)

3. a tulajdonostársak addig is, mig illetőségök a közös tulajdonból osztály utján kiadathatnék, saját részök iránt szabadon rendelkezhetnek;

4. még a visszavonható tulajdon is jogot ad a tulajdonosnak arra, hogy az időközileg nyert hasznokat élvezhesse s a fentartásra szükséges kiadások megtéritését követelhesse. (1068. 1069. §§.)

494. §. Tulajdoni kereset.

A tulajdonosnak azon jogával, miszerint sajátjának birtokából minden mást kizárhat, össze van kötve azon jog is, melynél fogva eltartóztatott sajátját, mindentől, ki azt birlalja, tulajdoni keresettel biróilag követelheti. Ide tartoznak különösen az idegen birtokban levő ingóságoknak tulajdoni joggal leendő visszaadása végett inditott keresetek, — legyenek az ingók egy harmadik kezénél vagy birói öszszeirás alatt. [1])

---

[1] Kivételes eset, melyben a tulajdonjog visszavonható, a viszvásárlás, viszeladás, elővásárlási jog fentartása, jobb vevő fentartásávali eladás; mely feltételes adásvevési ügyletek, a telekkönyvi intézménnyel kapcsolatban az ausztr. átalános polg. tkönyvből ismeretesek. Előbbi törvényeink szerint a visszavonható tulajdonnal sok részben rokon visszaháramlásnak volt helye átalában az ősi javakban, továbbá a jogfentartás mellett kötött — örökbevallás és érdemdijazásban a vérrokonokra, — sőt jelenleg is, az öröklött hagyatéki vagyonban a szülőkre nézve. Mindezekről az illető helyeken.

495. §. Eljárás a tulajdoni perekben.

A tulajdoni keresetekre nézve megtartandó főbb szabályok e következők:

1. tulajdoni kereset mindenki ellen inditható, ki a kereset tárgyának birtokában van;

2. minthogy a birtokost a követelt tárgyakra nézve a birtok jogszerü vélelme védi, a bizonyitás kötelezettsége felperest még akkor is terheli, ha alperes a szerzés jogczimét ki nem mutathatná; (lásd f. 446. 454. §§.)

3. ha a tulajdonnak igénybe vett tárgyai végrehajtás, vagy csőd alkalmával kerültek volna összeirás és zár alá, keresetében a tulajdonos azon tárgyat, melyre tulajdoni jogot támasztott, akkép tartozik körülirni, hogy az minden egyéb hasonló tárgyaktól világosan megkülönböztethessék; be kell továbbá bizonyitnia, hogy azon tárgy kétségtelen tulajdona, hogy az, az összeirás alkalmával a végrehajtás alá vett — illetőleg csődtömegben találtatott; végre ki kell mutatnia azon módot, melyen a kérdéses tárgy a végrehajtást szenvedetthez, illetőleg bukotthoz jutott, a nélkül, hogy annak tulajdonává vált volna; (1840: XXII. 38. §.)

---

[1]) Az austriai át. polg. tk. szerint tulajdoni keresetnek nincs helye valamely ingó dolog jóhiszemü birtokosa ellen, ha ez kimutatja, hogy azon dolgot vagy közárverésen, vagy valamely afféle forgalomra jogositott iparostól, vagy fizetésért oly személytől szerezte, kire azt a felperes használat, őrizet végett, vagy bármi más czélból maga bizta. Ez esetekben a jóhiszemü birtokosok nyerik meg a tulajdont, s az előbbi tulajdonost csak azok ellen illeti a kártalanitási jog, kik neki e részben felelősek. (367. §.) De ha bebizonyittatik, hogy a birtokos, vagy már a megszerzett dolog természetéből, vagy annak feltünőleg csekély árrából, vagy elődének ismert személyes sajátságaiból, üzletéből vagy más viszonyaiból, annak birtoka jóhiszemüsége ellen alapos gyanut merithetett volna: mint roszhiszemü birtokos, a dolgot a tulajdonosnak átengedni tartozik. (368. §.)

4. a mennyiben a tulajdoni igények érvényesitése a törvény rendeleténél vagy birói határozatnál fogva meghatározott idöre van szoritva, felperes a határidöt pontosan megtartani köteleztetik, — ilyenek: az elévülés törvényes évei (lásd f. 348. s köv. §§.); zárt határidö az özvegyi és hajadoni jog bejelentésére (1852. nov. 29. cs. nyiltp. 11 §.), a zálog visszaváltására (22. s köv. §§.), az 1820. év óta történt urbéri foglalásokra (1853: mart. 2. cs. nyiltp. 7. §.), a határozatlan idöre átadott irtásföldeknek az illetö földesurak által leendö visszaváltására (9. §.), a csödtömeg vagy annak egyes tárgyai tekintetében támasztható igények bejelentésére (1840: XXII. 50. §.), a perutra utasitott öröködési igények érvényesitésére (orszb. szab. I. 170. §.), s a végrehajtás alkalmával felmerült tulajdonigények igazolására (1840: XV. tcz. II. R. 158. §. és orszb. szab. I. 129. §.) stb.

496. §. A tulajdon korlátozásai.

Midön a dologban, mely állagánál vagy haszonvételénél fogva bizonyos személyt tulajdonul illet, — más személyeknek is jogai nyugosznak: ezáltal a tulajdonjog többé kevésbbé van korlátolva, s csak azon határig gyakoroltathatik, hol egyebek jogai kezdödnek. E megszoritások föbb nemei a zálog és szolgalmi jog.

497. §. Zálogjog.

A zálogjog oly dologbani jog, mely a hitelezönek engedtetik a végre, hogy ha a kötelezettség a meghatározott idöben nem teljesittetik, valamely dologból kielégitést nyerhessen. A dolog, melyre nézve a hitelezöt ezen jog illeti, átalában zálognak neveztetik. (austr. átalános polg. tkönyv 447. §.)

498. §. A zálog tárgyai.

Zálogul szolgálhat minden dolog, mely forgalomban van. Ha ingó, kézi zálognak, vagy szoros értelembeni zálognak neveztetik; ha ingatlan, jelzálognak, vagy fekvö zálognak hivatik[1]). (448. §.)

---

[1]) A zálog ezen nemeitöl világosan megkülönböztetendö az elöbbi magyar törvények szerinti, máskép szerzödési zálog, melyröl alább a szerzödéseknél leend emlités.

499. §. A zálog czime és szerzésmódjai.

A zálog részint szerződésből, részint végrendeletből, részint a törvényből, részint birói itéletből ered [1]; a zálogjog valóságos megszerzésére pedig kell, hogy a hitelező, az érvényes czim kimutatása mellett, — az elzálogitott dolgot ha ingó, őrizet alá vegye, s ha ingatlan, követelését a fekvő javak tulajdonának megszerzése végett előszabott módon bekebleztesse. A czim magában csak személyes — dologhozi — jogot ad a dologhoz, de nem tárgylagos — dologbani — jogot a dologra. (451. §.)

Ha pedig valamely követelésnek a nyilvánkönyvekbei bekeblezése az okiratbani törvényszerü formaság hiánya miatt meg nem történhetik: a hitelező magát előjegyeztetheti. Ezen előjegyzés által feltételes zálogot nyer, mely ha a követelés szabály szerint igazoltatott (lásd f. 336. §.), a törvényes rendszerint benyujtott előjegyzési kérvény idejétől fogva feltétlenné válik. (453. §.)

500. §. A záloghitelező jogai és felelőssége.

A záloghitelező jogai a következőkre terjednek ki:

1. kielégitését a zálogtárgyból a törvénykezési eljárás szabályai szerint követelheti;

---

[1] E czimeit a zálognak a római jog ismét két tekintetben különbözteti meg, t. i. önkényes és szükségzálogok (pignus voluntarium et p. necessarium.) Önkényes zálog a tulajdonos akaratából származik, s vagy szerződés vagy végrendelet utján jő létre; a szükségzálog részint törvényen, részint birói határozaton nyugszik.

Hazai törvényeink szerint zálogjog illeti a hitelezőt:

a) szerződés vagy végrendelet alapján, ha az ingatlan jószág tulajdonosa a követelés biztositása czéljából szabályszerű bekeblezési engedélyt ad; (1855. dec. 15-kén kelt telekk. rendt. 81. §.)

b) törvény alapján, az illető ház — vagy földbirtokosoknak, a folyó félévre hátralevő ház — s illetőleg haszonbérre nézve, végrehajtás esetében; (1844: VI. 18. §.)

c) birói itélet alapján, ha a hitelező, megitélt követelésére nézve máskép ki nem elégittetvén, az adós javaira végrehajtást intéz. (1844: VI. 17. §. stb.)

2. midőn a zálog értéke, az elzálogitó vétke által, vagy a dolognak később nyilvánult valamely hiánya miatt az adósság fedezésére többé elegendőnek nem találtatik, az elzálogitótól más ahhoz mért zálogot követelhet;

3. a zálogtárgyat egy harmadiknak ismét elzálogithatja, vagyis alzálogba adhatja.

Ellenben a zálogtárgyat a hitelezőnek használni, — hanem ha azt az adós világosan megengedte — jogában nem áll, söt annak épségeért és fentartásáért még az alzálogitás esetében is felelősséggel tartozik.

501. §. A zálogjog megszünte.

A zálogjog elenyészik:

1. ha az elzálogitott dolog elvész;

2. ha a hitelező, arrai jogáról törvényszerüen lemondott;

3. ha az ingózálogot a hitelező, fentartás nélkül viszszaadja;

4. ha az idő, melyre a jog szoritva volt, — lejárt, — ha különben e körülmény a hitelező előtt tudva volt, vagy a nyilvánkönyvekből tudva lehetett;

5. ha a zálog által biztositott tartozás végkép letörlesztetett, — megtartási jog egyedül a váltóhitelezőt illetvén; (1840: XV. tcz. I. R. 198. §.)

6. ingatlanokra nézve, ha a hitelező beleegyezése (1855. dec. 15-kén kelt telekk. rendt. 81. §.), vagy a biró határozata (orszb. szab. I. 142. §.) folytán a nyilvánkönyvből kitöröltetett.

502. §. Szolgalom.

Szolgalomnak azon dologbani jog neveztetik, miáltal a tulajdonos a maga dolga tekintetében, másnak hasznára valamit türni vagy elmulasztani tartozik[1]). Ez is, mint az előbbi, megszoritó hatást gyakorol a tulajdonra, annyiban, a mennyiben a dolognak, melyre nézve egy harmadikat szolgalmi jog illeti — tulajdonosa e jog gyakorlatát elismerni kénytelen.

---

[1]) A szolgalmi jog hazai törvényeinkben ismeretlen volt, mindaddig, mig azt az osztr. polg. törvénykönyv és telekkönyvi rendelet meg nem honositották, s a legujabb törvényhozás el nem fogadta. (orszb. szab. I. 21. §.) Elfogadta pedig azáltal, hogy az osztrák polg. tkönyvnek mindazon rendeleteit, melyek az 1855: dec. 15-ki telekkönyvi rendelettel kapcsolatban állván,

503. §. A szolgalmak felosztása.

Ha a szolgalom joga valamely telek birtokával, annak hasznosabb vagy kényelmesebb használata végett köttetik egybe: akkor telki szolgalom származik, — különben a szolgalom személyes. (austr. átalános polg. tk. 473. §.)

504. §. Telki szolgalmak.

A telki szolgalmak két telekbirtokost tesznek fel, kiknek egyikét mint kötelezettet a szolgalmi, másikát mint jogositottat az uralgó jószág illeti. Az uralgó telek, vagy mezei gazdaságra, vagy más haszonvételre van szánva, — azért is megkülönböztetnek a mezei és házi szolgalmak. (474.§.)

505. §. A házi szolgalmak különösen.

A házi szolgalmak közönségesen:

1. azon jog, mely szerint valaki, épületének valami terhét idegen épületre tehesse;

2. valamely gerendát vagy fedélfát másnak falába ereszthessen;

3. másnak falán akár világosság akár kilátás okáért ablakot nyithasson [1];

4. a szomszédjának légüre felé fedelet vagy erkélyt épithessen;

---

a telekkönyvek tárgyát képező valamely dolog szerzése vagy elidegenitése módjait meghatározzák, — ideiglenesen fentartotta. (orsz. szab. I. 21. §.) Az idézett polg. tk. 481. §. semmi kétséget nem hagy fen aziránt, mikép a szolgalom ily dolgokhoz tartozik; ennélfogva a szolgalmi jogviszonyokat a polgári törvénykönyv nyomán megismertetni el nem mulaszthattuk.

[1] Az ablakjog csak világosságra és levegőre ad igényt; a kilátásra külön engedelem kivántatik. Kinek a kilátásra joga nincs, ablakának berácsolására köteleztethetik. Az ablakjoggal együtt jár a nyiladék megóvásának kötelezettsége, — ki ezen megóvást elmulasztja, az abból következő kárért felelős. (488. §.)

5. a füstöt a szomszéd kéményén keresztül vihesse;
6. az ereszt másnak telkére bocsáthassa 1);
7. a szomszéd telkére folyadékokat önthessen, vagy azon keresztül vezethessen.

Ezen s más hasonló házi szolgalmaknál fogva jogositva van a házbirtokos, szomszéda földén valamit tenni, mit ennek tűrnie kell. (475. §.)

Más házi szolgalmak által köteleztetik a szolgalmi telek birtokosa valamit nem tenni, a mit különben tennie szabadságában állott volna. Ilyenek:

8. házát felebb nem emelni;
9. azt alacsonyabbra nem venni;
10. az uralgó épülettől a világosságot és levegőt, vagy
11. a kilátást el nem fogni;
12. házának ereszét, szomszédja földéről, — kinek az kertje öntözésére, vagy viztartója megtöltésére, avagy más módon hasznára szolgálhat, el nem vonni 2). (476. §.)

506. §. A mezei szolgalmak különösen.

A nevezetesebb mezei szolgalmak:

1. azon jog, hogy idegen földön gyalog ösvényt, marcsapást vagy szekérutat tarthasson 3);

---

1) Ki az ereszjoggal bir, az esővizet szabadon, vagy csatornákon az idegen fedélre lefolyathatja; fedelét felebb is emelheti, de ugy kell intézkednie, hogy ezáltal a szolgalom terhesebbé ne váljék; szintugy tartozik a nagyobb mennyiségben esett havat idején eltakaritni, valamint a lefolyásra szolgáló csatornákat is jókarban tartani. (489. §.)

2) A kinek joga van az esővizet a szomszédfedélről a maga földére vezetni, köteles a csatornákra, vizrekeszekre és más ahhoz tartozó készületekre a költségeket egyedül viselni. (490. §.) Ha a levezetendő folyadékok árkokat és csatornákat kivánnak, azokat az uralgó föld tulajdonosa tartozik csináltatni; ő tartozik azokat rendesen befedetni és tisztittatni is, s ezáltal a szolgalmi föld terhén könnyiteni. (491. §.)

3) A gyalog ösvény joga magában foglalja a jogot ezen ösvényen járni, vagy más embereket magához járathatni. A marhacsapással a taligahasználat, a szekéruttal pedig kettős vagy számosb fogattali kocsizás joga van egybekötve. (492. §.) Ellenben sem a járási jog lovaglási jogra, sem a marhahajtási jog a

2. vizet merhessen [1], marhát itathasson, s a vizet le — és ide vezethesse [2];

3. marhát örizhessen s legeltethessen [3];

---

szolgalmi földön nehéz terhek vontatására, sem a szekerezés joga marhának szabadon áthajtására, különös engedély nélkül ki nem terjesztethetik. (493. §.)

Az ut, hidak és bürük fentartásához mindazon személyek, vagy földbirtokosok, kiket azoknak használata illet, aránylag járulnak, következőleg a szolgalmi telek birtokosa is, a menynyiben azokból hasznot huz.

Ezen három szolgalom számára való térnek a szükséges használathoz és a helybeli körülményekhez kell arányozva lenni. Ha utak és ösvények vizáradás vagy valamely más véletlen által használhatlanokká válnak, előbbi állapotba visszaállittatásukig, — hacsak a közrendtartási hatóság már nem intézkedett, uj tért kell kimutatni. (495. §.)

[1] Az idegen vizmerés jogával az ahhoz való járhatás is megengedtetik. (496. §.)

[2] Kinek joga van vizet idegen földről a magáéra, vagy maga földéről máséra vezetni, annak joga is van az ehhez szükséges csöveket, csatornákat és zsilipeket önköltségén készittetni. Az ily készitvények tovább nem terjeszthető mértéke az uralgó telek szükséglete által határoztatik meg. (497. §.)

[3] Ha a legeltetési jog szerzésénél a kijáró marhának neme és száma, továbbá a haszonvételnek ideje és mértéke meg nem határoztatott, a harmincz esztendős békés birtokot ótalmazni kell. Kétes esetekben következő rendszabályok szolgálnak zsinór mértékül. (498. §.) *a*) A legeltetési jog, a mennyiben a közrendtartási és erdészeti rendeletek ellent nem állanak, mindenféle vonó — és szarvasmarhákra, juhnemüekre kiterjed; de a sertésekre és baromfira nem, ugy szintén erdős vidékeken a kecskékre sem. Tisztátalan, egészségtelen és idegen marha a legelőről mindenkor ki van zárva. (499. §. és 1840: IX. 11. §.) *b*) Ha a kijáró marhának száma az utólsó harmincz év alatt változott, az első három esztendőbeli legeltetésből kell a közép számot felvenni. Ha ez sem világlik ki, akkor részint a legelőnek kiterjedésére, részint annak minőségére kell méltó tekintettel lenni, és a jogosítottnak legalább azt meg nem engedni, hogy az idegen legelőn több marhát tartson, mint a mennyit az uralgó földön termő takarmánynyal kiteleltethet. A szopós marha nem jő a meghatározott számba. (500. §.) *c*) A legeltetés ideje átalában a mindegyik határban bevett háboritlan gyakorlat által határoztatik ugyan meg, de semmi esetben sem szabad a közrendtartási határozatok által

4. fát vághasson, szárazágakat s galyakat gyüjthessen, makkot szedhessen s fa, levelet gereblyélhessen;

5. vadászhasson. halászhasson, és madarászhasson;

6. követ fejthessen, fövenyt áshasson és meszet égethessen. (477. §.) Mennyiben engedtetik meg a vadászati jogot idegen területen gyakorolni: fentebb a 306. s köv. §§-ban adatott elö.

507. §. Személyes szolgalmak.

A személyes szolgalmak: valamely dolognak szükséges használata, a haszonvétel és a lakás.

508. §. A használatjog különösen.

A használat szolgalma abban áll, hogy valaki jogositva van valamely idegen dolgot, állaga megsértése nélkül, csupán a maga szükségére használni. (504. §.) Ki tehát valamely dolog használatjogával bir, az abból, egyéb vagyonárai tekintet nélkül, állásához, foglalkozásához és háztartásához mért hasznot huzhat[1]. (505. §.)

A jogositottnak nem szabad a neki használatra engedett dolog állagát megváltoztatni, sem jogát másra átruházni. (507. §.) Mindazon haszonvételek azonban, melyek a használásra jogositottnak háboritása nélkül a dologból merithetök, a tulajdonost illetik. De ez köteles a dolgon fekvö minden rendes és rendkivüli terheket viselni, és azt maga költségén jó karban tartani. Csak ha a költségek azon hasznot meghaladják, mely a tulajdonosnak fenmarad, tartozik

---

rendezett gazdálkodásnak a legeltetés által akadályoztatni vagy nehezittetni. (501. §.) *d)* A legeltetési jog használása más haszonvételekre ki nem terjed. A jogositottnak sem füvet kaszálni, sem rendszerint a föld tulajdonosát az együtt legeltetésből kizárnia nem szabad, legkevésbé pedig a legelő állagát sértenie. Ha kártól lehet tartani, marháját pásztor által kell őriztetnie. (502. §.)

[1] A szükség a használat megengedésének időpontja szerint határozandó meg. A jogositottnak állásában vagy foglalkozásában utóbb történt változások tágabb használatra igényt nem adnak. (506. §.)

a jogositott a fölözetet viselni, vagy a használástól elállani. (508. §.)

509. §. A haszonélvezés különösen.

A haszonélvezés azon jog, melynélfogva idegen dolgot, állagának kimélésével korlátlanul élvezhetni. (509. §)

A haszonélvezőnek joga van mind a rendes, mind a rendkivüli teljes jövedelemhez [1]; őt illeti tehát a fenálló bányai rendszabályok megtartása mellett a bányarészekből bevett tiszta haszon is, és az erdőszetileg vágott fa. A kincsre, mely a haszonélvezésre szánt földben találtatik, nincs igénye. (511. §.) Tartozik ellenben a szolgalmi dolgot mint jó gazda, azon karban tartani, melyben azt átvette, és a jövedelemből a javitásokat, kiegészitéseket és helyreállitásokat megtétetni[2]. Ha mindazáltal a szolgalmi dolog értéke a haszonélvező vétke nélkül, egyedül a jogszerü élvezet által kisebbedett, ezért ő nem felelős. (513. §.)

A haszonélvezés végeztével a függő hasznok a tulajdonost illetik; tartozik azonban az azok nyerésére forditott költségeket, a haszonélvezőnek vagy örököseinek, jóhiszemü birtokosként megtériteni. Egyéb haszonvételekre a haszonélvezőnek vagy az ő örököseinek a haszonélvezés tartamához képest van igényök. (519. §.)

---

[1] Tiszta jövedelemnek csak az tekintethetik, mi minden szükséges költségek levonása után fenmarad. A haszonélvező tehát minden terheket átvállal, melyek a haszonélvezés engedélyezésekor a szolgalmi dologgal össze voltak kötve, s igy az arra bejegyzett tőkék kamatait is. Őt terhelik a dologtól járó minden rendes és rendkivüli tartozások, a mennyiben a haszonélvezés tartama alatt vett haszonból fedezhetők; ő viseli azon költségeket is, melyek nélkül a hasznok el nem érhetők. (512. §.)

[2] Ha a tulajdonos, a haszonélvezőnek jelentése folytán, tulajdon költségén, oly épitkezéseket tettet, melyek az épületnek ósága vagy valamely véletlenség által szükségessé váltak, a haszonélvező az ezáltal javult haszonélvezés mértékéhez képest a beruházott tőkének kamatait neki megtériteni tartozik. (514. §.) Ha a tulajdonos erre ráállni nem akar, vagy nem képes: a haszonélvező jogositva van vagy az épitést megtétetni, és a haszonélvezés végeztével jóhiszemü birtokosként megtéritést követelni, vagy az épités elmaradása miatt hiányolt haszonélvezésért ahhoz mért kárpótlást kivánni. (515. §.) Oly épitkezéseket, melyek nem szükségesek, habár különben a jövedelem szaporitására használatosak is, a haszonélvező teljes kármentesités nélkül nem köteles megengedni. (516. §.)

510. §. A lakás szolgalma különösen.

A lakási szolgalom azon jog, miszerint valamely háznak lakható részei saját szükségre használhatók. Az tehát a lakház használásának szolgalma. De ha valakinek a ház minden lakható részei az állag kimélése melletti korlátlan élvezetre engedtetnek át, ez a lakház haszonélvezése. Ehhez képest alkalmazandók a fennebb foglalt rendszabályok a jogositott és tulajdonos közti jogviszonyra. (521. §.)

Minden esetben megtartja a tulajdonos azon jogot, hogy a ház mindazon részeiről, melyek a sajátképeni lakáshoz nem tartoznak, rendelkezhessék; a házára szükséges felügyelést sem szabad neki nehezítni. (522. §.)

511. §. Szolgalmak czime és szerzése.

Valamely szolgalomrai czim szerződésen, végrendeleten, közös telkek felosztásakor hozott birói itéleten, vagy végtére elévülésen alapul. (480. §.)

A szolgalom dologbani joga ingatlan dolgokra s átalában oly tárgyakra, melyek nyilvánkönyvekben beiktatvák, csak az azokbai beiktatás, — más dolgokra pedig a fentebbi 332. §-ban kitett átadási módok által szereztetik. (481. §.)

512. §. Szolgalmak iránti keresetek.

A szolgalmakra nézve kétféle keresetjognak van helye. Vagy a tulajdonos ellen követeltetik a szolgalmi jog, vagy a tulajdonos emelhet valamely szolgalmi jog bitorlása miatt panaszt. Az első esetben felperes a szolgalom szerzését, vagy legalább annak, mint dologbani jognak, birtokát, — a második esetben a szolgalomnak az ő dolgábani bitorlását tartozik bebizonyitni. (523. §.)

513. §. A szolgalmak megszünte.

A szolgalmak közönségesen ugyanazon módokon enyésznek el, melyek által a jogok és kötelezettségek átalában megszüntetnek. (524. §.) Különösen:

1. A szolgalmi vagy uralgó telek elveszte megállitja ugyan a szolgalmat; de mihelyt a telek vagy épület ismét az előbbi állapotba helyeztetik, a szolgalom, előbbi hatályát visszanyeri. (525. §.)

2. Ha a szolgalmi és uralgó földnek tulajdona egy személyben egyesittetik, a szolgalom magától megszünik. De ha utóbb ezen egyesitett földek valamelyike ismét elidegenittetik, a nélkül, hogy időközben a szolgalom a nyilvánkönyvekben kitöröltetett volna, az uralgó föld uj birtokosa jogositva van a szolgalom gyakorlatba vételére. (526. §.)

3. Ha annak, ki a szolgalmat létesitette, csupán ideiglenes joga, vagy azon idő, melyre az szoritva volt, a szolgalom birlalója előtt nyilvánkönyvekből vagy más módon tudva lehetett, ezen idő elmultával a szolgalom magától megszünik. (527. §.)

4. Személyes szolgalmak a halállal szünnek meg; de valamely családnak engedett jog, annak minden tagjaira átmegy. Valamely község vagy más jogi személy által szerzett személyes szolgalom addig tart, mig azon erkölcsi személy fenáll. (529. §.)

NEGYEDIK SZAKASZ.

ÖRÖKÖSÖDÉS.

514. §. Tájékozás.

A midön valaki meghal, s a személyi és birtokviszonyok tényezöje lenni megszünik : jogok és kötelezettségek, vagy mint személyhez kötöttek enyésznek el [1]), vagy tulélvén az elhunytat, ez utóbbinak akaratához s a törvény rendeleteihez képest az élökre szállnak át.

515. §. Hagyaték.

Az elhunytnak javai, követelései és nem csupán személyhez kötött jogai egy részröl, s tartozásai és kötelezettségei, a mennyiben ez utóbbiak nem egyedül személyi viszonyokon alapulnak — más részröl: összesen és átalában hagyatéknak neveztetnek. A hagyaték követelési állapota ismét cselekvö (activ), — s tartozási állapota szenvedö (passiv) tömegnek hivatik.

516. §. Örökrész, örökség és hagyomány.

A hagyaték rendszerint vagy egészben, vagy aránylagos hanyadrészekben illeti azon személyeket, kik az öröklésre az elhunyt kifejezett akaratánál vagy a törvény rendeleténél fogva jogositvák. Ily meghatározott hanyadrésze a hagyatéknak, az egészhez viszonyitva, örökrésznek, -- s a hagyaték, a jogositott személyre nézve, örökségnek neveztetik. Azon tárgyak ellenben, melyek az elhunyt akaratából, minden arány nélkül az egész hagyatékhoz, név vagy érték szerint rendeltetnek bizonyos személyek részére kiadatni: hagyománynak hivatnak.

---

[1]) Személyhez kötött jogok: a közhivatal, vitézi rendek és czimek (lásd f. 41. §.); továbbá a házastársi és családi viszonyok, apai és gyámi hatalom, személyes szolgalmak stb. Személyes kötelezettségek : a szolgálattétel, meghatalmazás, valamely munka teljesitése, mely csupán az elhunytnak egyéni képességétöl volt követelhetö stb.

517. §. Örökjog, örökös és hagyományos.

Azon kirekesztő jog, mely egy vagy több személyt a hagyatéknak egészben vagy meghatározott részekbeni elfoglalására képesit: örökjognak, — a személy pedig, kit az örökjog illet, örökösnek hivatik. Oly személyek, kik a hagyatékból csupán egyes meghatározott tárgyak birtokba vételére jogositvák, hagyományosoknak neveztetnek.¹)

518. §. Az örökösödés megnyilta.

Az örökjog azon időpontban nyilik meg, melyben az örökhagyó elhunyt; ennélfogva az öröklési képesség is azon állapot szerint lesz elhatározandó, melyben azt a megnyilt örökösödés találta.

Ugyanezen szabály tartassék meg az örökösödési törvényekre nézve is: a végrendelkezési és öröklési jog, az ősiségi nyiltparancs 5. és 6. §§-aiban foglalt eseteket kivéve, az örökhagyó halálakor fenálló törvények szerint itélendő meg. (orszb. szab. I. 19. §.)

---

¹) Örökös és hagyományos különböznek annyiban, a mennyiben az örökrész, mely előbbire szállandó, mindig bizonyos hanyadrésze, — a hagyomány pedig, mely az utóbbit illeti, név vagy érték szerint meghatározott — de csupán egyes tárgya a hagyatéknak, — az örökrész és hagyomány értéke különbséget nem tévén. Ha tehát a törvényes örökösök, a hagyatékon fejenkinti vagy törzs szerinti arányban osztoznak, vagy örökösök végrendeletileg, de hasonló arányban neveztettek: a hagyatéki hanyadrészek örökségnek, s a jogositott személyek örökösöknek tekintendők. De ha az örökhagyó egy vagy több örököst oly kötelezéssel nevezett, hogy egy harmadik részére bizonyos meghatározott hagyatéki tárgyat kiadni vagy pénzösszeget fizetni tartozzanak; ha továbbá a nélkül, hogy örököst rendelt volna, javait név vagy érték szerint osztotta meg; a megnevezett hagyatéki darab hagyomány, s a jogositott személy hagyományos leend.

519. §. Az örökjog czimei.

A szerint, a mint a hagyaték vagy az örökhagyó világosan kifejezett akarata és rendelete — végrendelet — folytán, vagy a vérségi összeköttetésen alapuló törvényeknél fogva száll az örökösökre: végrendeletszerinti, és végrendeletnélküli vagyis törvényes örökösödésnek van helye. A hitbizományi örökösödés, mely egyébiránt az alapitó végakaratánál fogva az előbbihez számitandó, — czimét magától az intézménytől nyeri [1].

A végrendeleti és törvényes örökösödés czimei közt, előbbi mindig az első helyet foglalja el; valahányszor tehát ugyanazon hagyatékot illetőleg ellenérdekü örökösök, különböző czimekre hivatkoznak: perutra a végrendelet ellenében mindenkor a törvényes örökösök utasitandók.[2]

I. FEJEZET.

Végrendelet szerinti örökösödés.

520. §. A végrendelet fogalma.

Végrendeletnek — testamentum — oly irásban vagy szóval kifejezett egy oldalu intézkedés hivatik, mely által valaki, halála esetére, módositási vagy visszavonhatási joggal, egész vagyonát vagy annak meghatározott részét egy vagy több örökösre átruházza.

---

[1] Minden személynek, ki az örökhagyó vagyonához, vagy a hagyaték egy részéhez öröködési igényt támaszt, az örökösödés ezen czimeinek valamelyikére kell hivatkoznia; az öröklésre hivatottak azonban, ugyanazon hagyatékból, különböző jogczimeken is részesülhetnek; péld. a hitbizományosnak, mint ilyennek javaiban az alapitvány szerinti utód az intézmény jogczimén, a családi javakban a le — vagy felmenő ági illetőleg oldalági rokonok a törvényes öröködés czimén, végre a hagyaték bizonyos hanyadrészében a végrendeleti örökös, a végrendelet czimén összeférőleg örökösödhetnek.

[2] Az ausztriai átalános polg. tkönyv, az örökösödésnek harmadik cziméül a szerződését is emliti, melynek házastársak közt van

521. §. Fiókvégrendelet.

Azon neme a végakarat nyilvánitásának, melyben kevesebb szertartás mellett, mint a végrendeletben kivántatik, — másnemü intézkedések, mint az örökösnevezés foglaltatnak: fiókvégrendeletnek — codicillus — neveztetik. A fiókvégrendelet vagy valamely korábbira vonatkozik, s ez esetben felvilágositásokat foglal magában; vagy a végrendelet idejétől fogva szükségessé vált egyéb intézkedéseket tartalmazza, és ekkor az előbbi végrendelethez kiegészitésül járul; vagy megelőző végrendelet nélkül a törvényes örökösökhöz intézett meghagyásoknak szolgálhat közlönyéül.[1])

---

helye. (533. 602. §§.) Törvényes intézményeink szerint, az irott vagy szerződésszerü hitbér sok tekintetben hasonló a házassági egyezvényekhez; de valamint a házastársak örökségi jogairól s egyéb követeléseiről átalában, ugy a hitbérről különösen a törvényes örökösödés szabályelveiben van gondoskodva; — mihez képest a törvény jogczime a szerződésit is magában foglalja.

[1]) Végrendelet és fiókvégrendelet között tehát az a különbség, hogy előbbiben örökös neveztetik, a fiókvégrendeletben pedig nem. Egyéb eltérések a külkellékekre nézve alább fognak előadatni.

A romai jogban lényegesebb a különbség, mely a végrendeletet és codicillust egymástól elválasztja. Az ünnepélyes végakarat ismertető jele az egyenes örökösnevezés — directa heredis institutio —, mely nem kiván többet, mint, hogy a végrendelkező oly személyt nevezett legyen ki, ki által halála után képviseltetni akar; továbbá a végrendeletben egyetemes, — s a fiókvégrendeletben különleges örökösödés alapittatik. (Henfner rom. magánjog II. k. 442. 443. §§.)

Ez utóbbi feltételben egyszersmind a leglényegesebb különbség rejlik, mely a római és magyar magánjog szerint készült végrendeletet egymástól elválasztja. A római jog t. i. a végrendeletet különbeni érvénytelensége alatt megkivánja, hogy az örökhagyó, egész hagyatékáról, kimeritőleg rendelkezzék (nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest); a magyar törvények szerint ellenben oly végrendelet is megállhat, mely a hagyatéknak csak bizonyos részéről intézkedett, — egyebeket a törvényes örökösöknek tartván fen.

522. §. Történelmi áttekintés.

A végrendelkezés mind az akarat ünnepélyes kijelentésére, mind a törvényszerü vagyonszerzésre nézve egyike a polgári magánjog legfontosabb intézményeinek; ennélfogva több mint valószinü, mikép öseinknél még az országgyüléseket megelözö idökben is divatozott. Már elsö szent királyunk emlékezik a jogról, mely e részben az örökhagyót illeté. Szt. István, II. könyve 5. fejezetében mindenkit képessé tett arra, hogy javait özvegyének, fiainak és leányainak, vagy rokonainak avagy az egyháznak hagyományozhassa; ugyanott a végrendelet felforgatása, — s alább, a 17 fejezetben a felszabaditott rabszolgáknak és szolganöknek az örökhagyó elhunyta után is rabszolgaságban tartása törvényileg tilalmaztatott [1]). Endre (II.) az 1222: 4. tczikkben hasonlóan megengedte, hogy a nemes — serviens — figyermekek nemlétében vagyonának háromnegyedéröl szabadon intézkedhessék, — egy negyedrész a leányörököst illetvén [2]). A végrendelkezésröl a hármas tkönyv is több helyeken emlékezik, igy: az I 5 [3]) 51. és 57. czimekben a szerzeményekre nézve szabad rendelkezési jogot enged;

---

[1]) Szt. István II. könyve 17. fejezetében a rabszolgák felszabaditására elégnek tartá, ha az elhunyt, a szabaddátételt csupán megigérte, végrendeletet azonban, közbejött halála miatt nem tehetett. „Si (defunctus) libertatem promiserit, et morte impediente testatus non fuerit: habeat mulier ipsius vidua, et filii, potestatem, eandem libertatem testari, et agape (opus charitatis) facere, pro animae redemptione sui mariti, qualitercunque velit.“ Félreismerhetlen, s kezdetleges nyomai a szóbeli végrendelkezésnek.

[2]) Az idézett törvényczikk a leánynegyed — vagy negyedjogban magát egész a legujabb törvényhozásig fentartotta.

[3]) Verböczy az I. 5. czimben a szerzeményi javakról és birtokjogról értekezvén, a végrendelkezésnek régi törvényes gyakorlatára hivatkozik. „, . . inde traxit originem ac fundamentum illa laudabilis et vetustissima, ab olimque approbata consuetudo nostra, quod scilicet: quilibet dominorum baronum ac magnatum et nobilium, de et super universis rebus bonisque et juribus possessionariis, per eum propriis suis laboribus, servitiis et virtutibus qualitercunque acquisitis et inventis, ante divisionem cum patre vel fratribus factam, liberam (prout voluerit) disponendi semper habeat potestatis facultatem.“

az I: 114. czimnél fogva felhatalmazza a szülőket arra, hogy árván hagyandott gyermekeik részére végrendeletileg gyámot illetőleg gondnokot rendelhessenek; a II: 52-ben a szentszék birói illetőségét tartja fen a végrendeletekre nézve stb.

Azonban a végrendeletet átalában s annak kellékeit különösen szabályozni régiebb törvényhozásunk elmulasztván, a végrendelkezőket e részben a romai és canonjoghoz utasitotta. Ez idegen törvények a végrendeletek formaságaira nézve egész az 1715. évi országgyülésig zsinórmértékül szolgáltak; a midőn a törvényhozás belátván, hogy a törvényes szabályok nemismerésének mennyi végrendelet s hány egyesek érdekei esnek áldozatul: a végrendelet kellékeit szabatosan meghatározta, s a számüzött idegen rendszabályok helyét hazai törvényekkel töltötte be [1].

Mily eltéréseket engedtek törvényeink a végrendelkezés tekintetében egyes polgári osztályoknak; mint szoríttattak ki a leviharzott kivételes korszakban az osztrák polgári törvénykönyv által, s mint foglalták el ismét jogos helyöket, az orszb. tanácskozmány munkálataiban az ujabb közjogi átalakulás igényei szerint módositva: alább az illető helyeken fog előadatni.

523. §. Törvényesség a végrendeleteknél.

Hogy a végrendeleti örökös vagy hagyományos az örökséghez, illetőleg hagyományhoz jusson, s az örökhagyó kifejezett akarata és czélzatai részint a jogutódok elfogadásában, részint a végrehajtó hatalom intézkedéseiben érvényre emelkedjenek, megkivántatik: hogy maga a végrendelet mindazon kellékekkel, — melyek nemléte a törvényes szabályok szerint annak semmiségét vonja maga után — ellátva legyen. A végrendelet érvényességére szükséges kellékek belsőkre és külsőkre osztatnak.

---

[1] Az 1715: 27. törvényczikk bevezető szavai ezek: „non absque magno testantium praejudicio animadverterunt fieri status et ordines, quod liberam testandi facultatem habentes, ob plurima canonicorum et civilium jurium requisita (secundum quae testamenta regnicolarum hactenus revideri et discuti consveverunt) in suis intentionibus frustratos se esse, sint experti."

524. §. A végrendelet belső kellékei.

Minden végrendelet három tényező — t. i. a személy, ki halála esetére jogokat enged; a személy, kit az elhunyt akaratából jogok illetnek; végre az átruházott jog vagy tárgy — jelenléte által feltételeztetik: e tényezők képessége teszi a végrendelet belső kellékeit.

525. §. Belkellékek a végrendelkező személyére nézve.

Mindenekelött szükséges, hogy a végrendelkező, saját személyére nézve se természetileg ne akadályoztassék, se törvényileg ne tiltassék végakaratának nyilvánitásában.

Előbbiekhez tartoznak a serdületlen koruak, esztelenek és őrültek (I: 50. 55. 126.), továbbá a sulyos betegek és részegek, öntudat nélküli állapotban[1]). (lásd f. 24. §.)

Törvény által akadályoztatnak a nemtörvényes koru gyermekek (I: 111. III: 30.), szerzetesek, kik szegénységi fogadmány által vannak kötelezve[2]), végre azok, kik birói-lag jogi becsületvesztésre itéltettek[3]). (II: 30. 1729: 27.)

---

[1]) A végrendelkezés akadálya a betegekre, időleges elmezavarban lévőkre és részegekre nézve az öntudat hiányából származik: oly végrendelet tehát, mely tiszta időközben származottnak bizonyult be, később bekövetkezett képességhiány miatt meg nem támadható.

A végrendelkező személyi minőségéből viszonylagos akadályok is támadhatnak; igy a vak csak szóbelileg, a siketnéma a mennyiben irni képes, csak irásban vagy oly tanuk előtt nyilvánithatja érvényesen végakaratát, kik azt a küljelekből megérthetik.

[2]) A szerzetes, fogadalma aluli felmentését a pápától kieszközölheti; de ha a felmentéshez királyi jóváhagyás nem járult, a szerzetbőli kilépés által a végrendelkezési jog fel nem éled. (1795. maj. 30-kán kelt kir. rend.)

[3]) Kérdésbe tehetni: valjon a biróilag tékozlóknak nyilvánitottakat illeti-e szabad végrendelkezési képesség a zárgondnokság tartama alatt? Felelet: igen. Mert azonkivül, hogy világos törvény által sehol eltiltva nincsenek, — a birói zár által csak a további pazarlás megelőzése s a hitelezők kielégitése czéljából korlátoltatnak. Mihelyt tehát a gondnokság szüksége megszünt, a jogutódokat mi sem gátolja abban, hogy a szabaddá lett hagyatékot, annak akarata szerint vegyék birtokba, kit

526. §. Belkellékek a vagyonra nézve.

A javakra vagy jogokra nézve, melyek a végintézetben foglaltatnak, — megkivántatik, hogy az örökhagyó szabad rendelkezése alá tartozzanak. Azon megszoritások, melyek előbbi törvényeink szerint az adományozás és ősiség rendszerénél fogva a tulajdonost korlátolták, nincsenek többé [1], sőt a végrendelkezési jog, leszármazó egyenes örökös és szülők nemlétében, minden öröklött és szerzeményi vagyonra kiterjed (orszb. szab. I. 7. §.); de idegen tulajdonnak sérelmére a végrendelet sem válhatik, s valamint életében, ugy halála esetére is senki másra több jogokat nem ruházhat, mint a mennyivel maga bir.

527. §. Belkellékek a jogositott személyére nézve.

Az örökösödés egyik módját képezi a vagyonszerzésnek; oly személyek tehát, kik átalában vagyont nem szerezhetnek, örökösök vagy hagyományosok sem lehetnek. (lásd f. 302. §.)

528. §. Belkellékek az osztrák polg. törvénykönyv szerint.

Az osztrák polg. tkönyv, mely hazánkban 1853. maj. 1-jétől a magyar törvények visszaállitásaig kötelező erővel birt, a végrendelet belső kellékeit a következőkben szabályozza:

Az örökhagyó akaratának határozottan, nemcsak valamely elébe terjesztett javaslat igenlése által, teljes eszméleti állapotban, megfontolással és komolysággal, kényszeritéstől, csalástól és lényeges tévedéstől szabadon kell nyilvánittatnia. (565. §.)

Ha bebizonyittatik, hogy a nyilvánitás dühöngés, őrültség, kábaság vagy részegség állapotában történt, ugy az érvénytelen. (566. §.) Ha az állittatik, hogy az örökhagyó

---

ugyanazon esetben a tulajdon és szabad rendelkezés korlatlanul illetendett. (1723 : 48.)

[1] Ily megszoritások fentebb a 297. 371. 392. és 393. §§-okban olvashatók; a szabad rendelkezési jog pedig a 399. §-ban foglaltatik.

ki eszének használatát elvesztette, a végrendelkezéskor teljes eszmélettel birt: ezen állitás müértök, vagy felsöbbségi személyek által, kik az örökhagyónak elmeállapotát pontosan megvizsgálták, vagy más biztos bizonyitékok által kétségen kivül teendö. (568. §.)

A ki biróilag tékozlónak nyilvánittatott, végintézet által vagyonának csak felerészéröl rendelkezhetik; másik fele a törvényes örökösökre száll. (567. §.)

Serdületlen koruak végrendelkezésre nem képesek. Kiskoruak, kik 18-ik életévöket még meg nem haladták, csak szóval a biróság elött tehetnek végrendeletet. A biróság köteles czélszerü vizsgálat által magának meggyözödést szerezni a felöl, hogy a végakarat nyilvánitása szabadon és megfontolva tétetik. A nyilatkozatot jegyzökönyvbe kell vezetni, és azt, mi a tett nyomozásból kitünt, mellé iktatni. A tizennyolczadik év meghaladta után a végakarat minden további megszoritás nélkül nyilvánittathatik. (569. §.)

Az örökhagyónak lényeges tévedése a rendelkezést érvénytelenné teszi. Lényeges a tévedés, ha az örökhagyó a személyt, kinek valamit hagyni, — vagy a tárgyat, melyröl rendelkezni akart, elvétette. (570. §.) Ha kitetszik, hogy az emlézett személy, vagy a hagyományozott dolog csak hibásan lett megnevezve vagy leirva, az intézkedés érvényes. (571. §.) Az intézkedés oly esetben is érvényes marad, hol az örökhagyó által felhozott indok valótlannak találtatik; — hacsak be nem bizonyitható, hogy az örökhagyó akarata csupán és egyedül ezen hibás indokon alapult. (572. §.)

Szerzeteseknek rendszerint nincs joguk végrendelkezni; de ha a szerzet azon különös kedvezést nyerte, hogy tagjai végrendelkezhessenek; ha szerzetesek fogadalmaiktóli feloldást nyertek; ha szerzetök, alapitványuk vagy zárdájok megszüntetése által rendjökböl kiléptek; vagy ha oly viszonyban alkalmazvák, hogy a közrendtartási rendeleteknél fogva a szerzet, — alapitvány — vagy zárdához tartozóknak többé nem tekintetnek, hanem teljes tulajdont szerezhetnek: szabad arról végrendeletileg intézkedniök. (573. §.)

Halálra itélt gonosztevö, itéletének kihirdetése napjától fogva; az pedig, ki legsulyosabb vagy sulyos börtönre itéltetik, mig büntetésideje tart, érvényes végrendeletet nem tehet. (574. §.)

529. §. A végrendelet külkellékei.

Azon alakszabályok, melyek a végakarat nyilvánitásának érvényességére megkivántatnak, képezik a végrendelet külkellékeit, és ezek ismét különböznek

1. az örökhagyó személyére nézve: a mint azok nemesek, szabad kir. városi vagy jász-kunkerületi polgárok és egyéb nemnemesek;

2. a végakarat nyilvánitásának módjára nézve: a mint az, irásban vagy szóval, — irásban ismét közhatóság és közhitelességü személyek, vagy magán tanuk előtt, végre nyiltan vagy zárt alakban történik;

3. az alakszabályok mérveire nézve: a mint azok jelenléte teljesen, — vagy kiváltságkép csak bizonyos mértékben kivántatik meg.

530. §. A végakarat őszinte és szabad nyilvánitása.

A külkellékekre nézve átalában minden végrendelet megegyezik abban, mikép fenyegetéstöl, erőszaktól, csalástól és lényeges tévedéstől ment állapotban, öszintén és szabadon kell nyilvánittatnia. A végrendeletnek e részbeni kellékei a törvény által a külkellékek közé soroztatnak, s egyenlően ez utóbbiakkal, — nemesekre nézve a szentszék illetöségéhez utasittatnak. (1715: 27. tcz. 3. §.)

531. §. A nemesek köz- és ünnepélyes végrendelete.

A nemesek köz- és ünnepélyes végrendeletei részint a magyar kir. udvari cancellaria, illetöleg annak kiküldött elöadója (1729: 24.) részint az ország nagybirái s azok itélömesterei [1] (1715: 27.), részint a hiteles helyek vagy azoknak e czélra megbizott tagjai (lásd f. 77. 78. §§.), részint végre a megye közönsége által kirendelt alispán és törvényes bizonyság (1715: 27.) előtt vétetnek fel a közokiratok szerkesztése iránt fenálló szabályok szerint.

---

[1] Az emlitett személyek titkárai s a hites jegyzők ily végrendeletek felvételétől névszerint és világosan eltiltatnak. (1715: 27. tcz. 1. §.)

A végrendelet felvételét illetőleg a végrendelkező vagy készen s aláirva adja át hitelesités és megőrzés végett az okiratot, vagy akaratát előszóval terjeszti elő, — szerkesztés és kidolgozás a megkeresett közhatóság vagy hiteles hely teendője lévén. A végrendelet mindkét esetben arra rendelt jegyzőkönyvbe iktattatik és a közlevéltárban őriztetik.

532. §. A nemesek magánvégrendelete.

A nemesek magánvégrendeletcinek érvényességére megkivántatik, hogy öt aggálytalan tanunak, kik egyenesen e czélra kérettek fel — együtti jelenlétében a végrendeletet vagy maguk irják, illetőleg toll alá mondják, vagy a már kész okiratot saját végakaratuknak lenni határozottan és világosan kijelentsék, — s mind ők, végrendelkezői, — mind a tanuk, tanui minőségben, sajátkezüleg aláirják s pecsétjökkel megerősitsék. (1715: 27. tcz. 1. §.)

Ha a végrendelkező irni nem képes, nevét egy hatodik — hasonlóul megkért és együtt jelenlevő tanu jegyzi fel, s egyszersmind mint néviró, saját nevét is aláirja. (u. o. 1. 2. §§.) Ha pedig valamelyik tanu irástudatlan volna, nevét tanutársa irhatja alá, s ki saját pecséttel nem bir, bármelyik tanuét használhatja¹).

---

¹) A végrendeletekre zsidóbetükkel tett aláirás, mint ilyen, foganattal nem bir s csupán egyszerü kézvonásnak tekintendő. Mert az 1814. oct. 22-kén kelt udv. cancellariai rendelet a héber nyelven vagy csak héber — és zsidóbetükkel irt minden okmányt érvénytelennek és semmisnek nyilvánitotta. Az 1844. VI. 2. §-a szerint a váltókra zsidóbetükkel tett bármely irások érvénytelenek. Az 1855. dec. 15-kén kelt telekk. rend. 70. §-a értelmében minden okiratnak azon nyelven kell kiadva lenni, melyen az, a telekkönyvi hatóságnál per esetében is határozathozatal alapjául szolgálhat.

A zsidónyelv és zsidóbetük ezek szerint érvényeseknek sem a magyar, sem az osztrák törvényekben elismerve nincsenek. Sőt az orszb. szab. I. 22. §-a sem tett e részben változást; mert mellőzve, hogy a zsidóaláirás az osztrák törvények alatt az idézett cancelláriai rendelet szerint semmisnek tekintetett, az orszb. szabályelvek pedig a zsidók egyenjogusitását ez utóbbi törvények kedvezményein tul nem terjeszthették: vallás a nyelvvel, s még kevésbé az aláirással és betükkel soha nem azonositható.

533. §. A királyi városi polgárok végrendelete.

A szabad kir. városok polgárai, valamint a nemesek is, kik ily városban állandóan telepedve vannak, s egyszersmind vagy nemességök kétes, vagy nemesi javakkal nem birnak, végre minden nemesek, különbség nélkül — csupán városi birtokaikra nézve (1655 : 46.) köz- és ünnepélyes végrendeletöket a városi tanács, vagy az e végre kiküldött tanácsbeliek előtt, magán végrendeleteiket pedig öt tanu jelenlétében, a fentebbi szabályok szerint teszik. (1655. 46.)

534. §. Jászkunok irásbeli végrendelete.

A jászkunok végrendeleteit a József nádor alatt kiadott s 1799. évi jan. 8-kán megerősitett statutumok ekkép szabályozzák:

1. Hogy a végrendeletek felvételénél az egyenlőség megtartassék, és hogy az azokra megkivántató törvényes szokások nemtudásából származható perkérdések elhárittassanak: a városi tanács, ha megkerestetik, két tanácsnokot küldjön ki a végrendelet felvételére; mely hivatalos út mellőzésével három feddhetlen életü és közhitelü lakos is, — kik közől azonban legalább egynek irást kell tudni — elegendő. A kiküldöttek vagy megkeresettek a végrendeletet irásban foglalni s tizenöt nap alatt a tanácshoz bemutatni tartoznak. (VIII. stat. 1. §.)

2. Ha pedig a végrendelkező nagyobb ünnepélyesség tekintetéből köztisztviselő előtt akarná végakaratát kijelenteni, azt két ilyetén tiszti személy jelenlétében teheti; de mivel köztisztviselők a tanácsnak jelentést tenni nem kötelesek, az előttök tett végrendeletről, saját tiszti hitelességökre bármikor irásbeli bizonyitványt adhatnak, — a végrendeletet azonban, nagyobb bátorság végett a közgyüléshez beadandják s a levéltárba leteendik. (u. o. 3. §.)

De legvilágosabb e részben az 1840: XXIX. tcz. 4 §-a, mely a zsidóknak minden okleveleit és szerződéseit a hazában és kapcsolt részekben divatozó élő nyelven szerkesztetni rendeli. Az okiratok közt a végrendeletek is értendők, s a nyelv az aláirásra is kétségtelenül kiterjesztendő.

535. §. Voltjobbágyok végrendelete.

A voltjobbágyok végrendelkezése a törvényekben nem szabályoztatik, s egyenesen a szokáshoz van utasitva. (III: 30.) E szerint vagy a községbiró és két tanácsbeli előtt, ünnepélyesen, vagy öt tanu előtt, mint egyéb honpolgárok, magánosan végrendelkezhetnek.

536. §. A legujabb törvényhozás a végrendelet külső kellékeire nézve.

A honpolgároknak törvényhozásilag kimondott egyenjogúsága mellett, a végrendelet külkellékeire nézve nemesek és nemnemesek közt eddig létezett különbség többé fen nem állhatván, az orszb. szabályelvek kimondották, hogy a végrendelet külső kellékei tekintetében a magyar törvényben, statutumokban s törvényes gyakorlaton alapuló különböző szabályok, polgári állásra való tekintet nélkül egyforma hatállyal birnak, s a nemesek végrendeletei azért, hogy a nemnemesekre nézve fenállott szabályok szerint alkotvák, és viszont, külkellékek-hiányából nem érvénytelenithetők. (orszb. szab. I. 5. §.)

Ezek szerint:

1. a nemesek magánvégrendeleteinél az 1715: 27. tcz. 1. §. ellenére nemnemes tanuk[1]), söt az orsz. szab. I. 22. §-a értelmében izraeliták is alkalmaztathatnak;

2. a szabad kir. és szabad városokban lakó nemesek, személyi és birtokviszonyokrai tekintet nélkül, a városi tanács kiküldöttei előtt is érvényesen végrendelkezhetnek;

3. zárt végrendeletet tenni a királyi városi és egyéb nemnemes honpolgároknak akkor is jogukban áll, ha a végrendelet idegen kézzel iratott. (lásd a. 541. §.)

537. §. Az osztrák törvények hatálya a végrendelet külső kellékeire nézve.

Ugyancsak az orszb. tanácskozmány, — saját intézkedéseinek visszaható erőt nem tulajdonitván, a végrendelkezési jogot az örökhagyó halálakor fenálló törvények alá helyezte (orszb. szab. I. 19. §.), söt kimondotta, hogy az oly végrendeletek, melyek a magyar törvény életbeléptétől számitandó félév alatt elhalt örökhagyóktól származnak, külső kellékek szempontjából, az addig fenállott osztrák törvények szabályai szerint is érvényesen alkothatók. (6. §.) Ennélfogva a végrendeletet szabályozó törvények sorából az osztrák törvénykezés ide vonatkozó rendeleteit ki nem feledhetjük.

---

[1]) Maga az idézett törvényhely is megengedte, hogy a nemesek végrendeleteinél, szükség esetén nemnemes, de egyébkint aggálytalan tisztességes személyek tanuk lehessenek.

Azon törvényes rendeletek, melyek a végrendelet felvételét s külkellékeit tárgyazzák, részint az osztrák polg. tkönyvben, részint az 1855. évi maj. 21-kén kelt s 1858. febr. 7-kén életbe lépett közjegyzői rendtartásban vannak lerakva.

538. §. Végrendelet külkellékei az osztrák polg. törvénykönyv szerint.

A végrendelet külkellékei, az osztrák polg. törvénykönyv szerint következők:

1. Végrendelkezni biróságon kivül, vagy biróság előtt; irásban, vagy szóval, irásban pedig tanuk előtt vagy tanuk nélkül lehet. (577. §.)

2. Ki irásban és tanuk nélkül akar végrendelkezni, a végrendeletet vagy fiókvégrendeletet saját kezével irja, és nevét önkezüleg irja alá. A végrendelet keltének napját, évét és helyét nem szükséges ugyan kitenni, de a perlekedések eltávoztatása végett tanácsos. (578. §.)

3. Azon végrendeletet, melyet az örökhagyó más által iratott le, sajátkezüleg alá kell irnia. Továbbá három képes tanu előtt, kik közül legalább kettőnek együtti jelenléte megkivántatik, azon iratot az ő végrendeleteül kell elismernie. Végtére a tanuk is vagy belül, vagy kivülről, de mindig magára az okiratra, nem pedig netalán valami boritékra, mint a végrendelet tanui, irják alá magukat. Hogy a végrendelet tartalmát a tanu is tudja, nem szükséges. (579. §.)

4. Oly örökhagyó, ki irni nem tud, tartozik az előbbi §-ban előszabott formaságok megtartása mellett, aláirása helyett keze vonását, még pedig mind a három tanu jelenlétében, saját kezével feltenni. Annak maradandó bizony-

sága könyebbitéseül, hogy ki legyen az örökhagyó, ovatosságból egyik a tanuk közül, mint néváláiró, az örökhagyónak nevét is hozzá tegye. (580. §.)

5. Ha az örökhagyó olvasni nem tud, az iratot az egyik tanu által, a másik két tanu jelenlétében, kik annak tartalmát megtekintették, maga előtt fel kell olvastatnia, és azt erősitenie, hogy az ő akaratával megegyező. A végrendelet irója minden esetben egyszersmind tanu is lehet. (581. §.)

6. Az örökhagyónak valamely levelkére vagy iratra hivatkozólag tett intézkedése csak akkor foganatos, ha az ily irat a végrendelet érvényességére szükséges minden kellékekkel el van látva; különben az örökhagyó által felemlitett efféle irásbeli jegyzetek egyedül akaratának felvilágositására alkalmazhatók. (582. §.)

7. Az örökhagyó, biróság előtt is végrendelkezhetik — akár irásban, akár szóval. Az irott rendelkezésnek az örökhagyó által legalább sajátkezüleg aláirva kell lenni és a biróságnak személyesen átadatnia. A biróság az örökhagyót azon körülményre, hogy sajátkezü aláirásának ott kell lenni, figyelmeztesse; azután az iratot biróilag lepecsételje s a boritékra feljegyezze, kinek végakarata foglaltatik benne. Az ügyletről jegyzőkönyvet kell felvenni, és az iratot téritvényadás mellett biróilag eltenni. (589. §.)

539. §. Végrendelet külkellékei a közjegyzői rendtartás szerint.

A végakarat azon nyilvánitásai, melyek két jegyző és egy tanu, vagy egy jegyző és két tanu előtt szóval történnek, vagy irásba foglalva a nyilatkozó által a jegyzőnek átadatnak, a biróság előtt tett végrendelkezésekkel egyenlőknek tekintendők, ha azoknál a jegyzői rendtartásban a jegyzői iromanyok hitelességére nézve átalában, s a végrendelkezésekre nézve különösen kitüzött szabályok megtartatnak. (59. §.)

A szóbeli végrendelkezésröli jegyzői irom ány felvételénél a jegyző gondoskodjék arról, hogy a nyilatkozat világosan, határozottan és jogérvényesen történjék. A jegyzőknek nem szabad oly ausztriai alattvalók végrendelkezéseit felvenniök, kik a tizennyolcz éves kort még meg nem haladták. (60. §.)

Irásbeli végrendelkezések csak oly személyektől fogadandók el, kik olvasni s irni tudnak. Az irásbeli végrendelkezés a jegyzőnek két tanu vagy a másik jegyző s egy tanu jelenlétében, az örökhagyó azon nyilatkozatával adandó át, hogy az az ő végakaratát tartalmazza, s általa sajátkezüleg van aláirva.

Ha a végrendelkezés még nem volna aláirva, a jegyző az örökhagyót azon körülményre, hogy az okirat érvényessége végett sajátkezü aláirásának ott kell lennie, figyelmeztesse. Ezután a jegyző s a tanuk, vagy két jegyző s egy tanu, belül vagy kivül — de mindig magára az okiratra, nem pedig netalán a puszta boritékra, irják magukat alá. — Az egész tárgyalásról jegyzői irómány veendő fel, s az okirat ehhez füzendő. (61. §.)

Ha az örökhagyó azt akarja, hogy sajátkezüleg aláirt végrendelkezése titokban maradjon, ő azt nyitva köteles ugyan átadni, azonban a 61. §-ban kiszabott alakszerüség megtartása után, az okiratot anélkül, hogy a jegyző annak tartalmáról magának tudomást szerezni jogositva volna, maga lepecsételheti, vagy a jegyző által lepecséltetheti; mire a boritékon megjegyzendő, hogy kinek végakarata foglaltatik abban. Egyszersmind ez esetben a jegyző pecsétje rányomandó. (62. §.)

540. §. Az ősiségi nyiltparancs átmenőleges intézkedései a végrendeletekre nézve.

Az orszb. szabályelvek végre azon végintézkedésekre is kiterjeszték figyelmöket, melyek az át. polg. tkönyv életbelépte után vagy azt megelőzőleg az ősiségi nyiltparancs által kijelölt időben állittattak ki, illetőleg tétettek le. „Az eddigi osztrák törvények vagy rendeletek alapján keletkezett vagy elenyészett öröklési jogok, ugyszintén az 1852: nov. 29-kén kelt ősiségi patens 5. és 6 §§. értelmében letett eddigi végrendeleteknek hatálya érintetlenül hagyatik s továbbá, a végrendelkezési és öröklési jog az 5. és 6. §§-okban foglalt esetekben, az ott kijelölt törvények szerint itélendő meg.“ (orszb. szab. I. 19. §.)

Ezen §§-ai az idézett cs. nyiltparancsnak következők:

Az átalános polgári törvénykönyvnek az öröködést tárgyazó rendeletei a vagyon és személyek minden nemeire kiterjednek. A csupán fiágat illető öröklött ősi nemesi javak jelenlegi birtokosainak azonban megengedtetik, miszerint az átalános polgári törvénykönyv hatálybaléptétől számitva legfölebb három év alatt ezen jószágokról végrendeletileg a fiutódok javára oly joghatálylyal intézkedhessenek, hogy ezen végrendelet a leányágbeli utódok által az átalános polgári törvénykönyvben megállapitott kötelesrész czimén, vagy az özvegy által, meg ne támadtathassék, ha ugyan ezen utódok és az özvegy legalább azt, a mi őket az emlitett javakból az eddigi törvények szerint jogosan illette, megkapják. Hogy az ezen engedelem folytán tett végrendelet joghatálylyal birjon, szükség, hogy az a törvényes kellékekkel irásban szerkesztessék, és az okirat kelte után legfölebb hat hónap alatt, de semmi esetben sem később, mint az átalános polgári törvénykönyv hatálybalépte utáni három év elteltével, azon első folyamodási polgári törvényszéknél, melynek kerületében a jószág fekszik, eredetiben letétessék. (5. §.)

Az átalános polgári törvénykönyv hatálybalépte előtt kelt végrendeletek vagy örökségi szerződések érvényessége, ugy a nevezett örökösök öröködési képességére, mint az örökhagyó rendelkezési jogára vonatkozólag a végrendelet keltekor kötelező törvények szerint itélendő meg.

Ezen határozat azonban csak azon régibb végrendeletekre és örökségi szerződésekre alkalmazandó, melyek az átalános polgári törvénykönyv hatálybalépte előtt, vagy legfölebb hat hónappal azután azon biróságnál, melyet az örökhagyó halála esetében a hagyaték tárgyalása illetne, letétettek, vagy melyek az átalános polgári törvénykönyv hatálybalépte előtt meghalálozott örökhagyó által adattak ki. Azon halál esetérei rendelkezések érvényessége, melyeknél ezen föltételek nem léteznek, az átalános polgári törvénykönyv határozatai szerint itélendő meg. Ha valamely végrendelet, mely nem az átal. polg. törvénykönyv hatálybalépte előtt elhalt örökhagyótól származik, oly személyek javárai határozatokat foglal magában, kik a végrendelet keletkezése idejekor még nem éltek, az ilyes határozatok hatálya, ha az okmánynak a biróságnáli letétele kellő időben megtörtént is, tovább nem terjedhet, mint az átalános polgári törvénykönyv megengedi. (6. §.)

541. §. Nyilt és zárt végrendelet.

Irásbeli végrendeletek nyilt vagy zárt alakban állittathatnak ki, — az előbbiek tartalmát a tanuk is megolvasták, az utóbbiaké ellenben ismeretlen marad.

Zárt végrendeletet korábbi törvényeink szerint csupán nemesek tehettek, — ellenben a királyi városi polgárokra nézve megkivántatott, hogy előttök a végrendelet felolvastatott s ők annak tartalmát, a tanuk előtt, saját végakaratuknak lenni vallották legyen. (1715: 23. tcz. 7. §.) E megszoritás már az 1840: XIV. tcz. 1. §-ában oda módosittatott, hogy azon polgári személyek, kik végintézetöket sajátkezüleg irják és aláirják, azt a hitelesitő tanuk által felolvastatni kötelesek ne legyenek; az orszb. szab. I. 5. §. analogiája szerint pedig zárt végrendelet tételére nézve a nemnemes személyek a nemesekkel egyenlő tekintet alá jönek. (lásd f. 536. §.)

542. §. Szóbeli végrendelet.

A törvényes gyakorlat megengedi, mikép az örökhagyó végakaratát élő szóval is kifejezhesse, s annak megőrzését a túlélendő tanuk emlékezetére bizza.

Szóbeli végrendelethez — testamentum nuncupativum — annyi számu s oly tanuk jelenléte kivántatik, mint az irásbeli végrendelet felvételénél. Ha a végrendeletet, a maradandóság biztositásaul maguk a tanuk foglalnák irásba, ezáltal az, irásbeli végrendelet minőségével nem birand, s a tanuk, azoknak bizonyitására, mik a végrendeletben foglaltatnak, vagy általuk, mint az örökhagyó végakarata előadattak, mindig esküre bocsátandók. (1715: 27.)

543. §. Szóbeli végrendelet a jászkunoknál.

A szóbeli végrendelethez itt is ugyanannyi tanuk kivántatnak, mint az irásbeli végrendeletnél (lásd f. 533. §.), s a végrendelkező akarata hasonlóul tizenöt nap alatt a tanács elé terjesztendő, hol azt a jegyző azonnal jegyzőkönyvbe vezetendi. Az irásbeli és szóbeli végrendeletek közt azonban az a különbség, hogy ha akkor, midőn utóbbi a tanács elé terjesztetett, — a végrendelkező még életben lenne, az előterjesztés eskü nélkül történhetik; ellenkező esetben az előadó tanuk, minden közbejöhető csalárdság elkerülése tekintetéből a végrendelet valóságára megesküdni tartoznak. (VIII. stat. 2. §.)

544. §. Szóbeli végrendelet az osztrák polg. tkönyv szerint.

Ki szóval végrendelkezik, három képes tanu előtt, kik együtt jelen vannak, és annak bizonyitására, hogy az örökhagyó személyében csalás vagy tévedés nem történt, képesek: komolyan kell végakaratát kinyilatkoztatnia. Nem szükséges ugyan, de ovatos, hogy a tanuk vagy mindnyáján közösen, vagy mindegyik maga számára az emlékezet könnyebbitéseül az örökhagyó nyilatkozatát vagy maguk feljegyezzék, vagy mihelyt lehet, feljegyeztessék. (585. §.) A szóbeli végrendelkezésnek, hogy érvényes legyen, mindegyik érdekelt kivánatára a három tanu hitalatti egybehangzó vallomása, — vagy a mennyiben egyik közülök már ki nem hallgattathatnék, legalább a másik kettőé által kell bizonyoltatnia. (586. §.)

545. §. Kiváltságos végrendelet.

Némely esetben a végrendelet külső kellékei csupán azon mértékig kivántatnak meg, mely elegendő arra, hogy az örökhagyó végakarata kitudathassék. A végrendelet e neme kiváltságosnak hivatik, s érvényességére elég, ha a végrendelkező sajátkezüleg irja és aláirja, vagy két aggálytalan tanu előtt, habár élőszóval — kijelenti.

Kiváltságos végrendeleteknek csupán a következő esetekben van helye:

1. ha azok tárgyait kegyes hagyományok teszik;
2. ha egyedül a gyermekek közt végbeviendő osztályra nézve intézkednek;
3. ha ütközetre készülés közben, vagy
4. dögvész idején állittatnak ki [1]). (1715: 27. tcz. 5. §.)

---

[1]) Az osztrák át. polg. tkönyv szerint kedvezményes végrendeletek tétethetnek hajózás alkalmával, vagy oly helyeken, hol

546. §. Végrendelkezés külföldön.

Magyar honpolgárok, a mennyiben végrendelkezési képességgel birnak, az ország határain kivül is érvényesen végrendelkezhetnek, — és pedig

1. vagy a kir. udvari cancelláriánál, vagy az ország nagybirái illetőleg ezek itélőmesterei előtt, — a mennyiben ez utóbbiak esetleg a végrendelkező tartózkodása helyén találtatnának;

2. vagy azon helynek, hol az örökhagyó ideiglenesen mulat — törvényei szerint, s végrendelet felvételére jogositott hatósága előtt. (1729: 24.)

A végrendelkező képessége, illetőleg a végrendelet belkellékei minden esetben a hazai törvények, — külkellékei pedig az utóbbi esetben azon helynek törvényes szokásai szerint lesznek megitélendők, hol a végrendelet kiállittatott. Azon körülmény, hogy ilyetén végrendelet felvételénél az illető külhoni törvényes szabályok pontosan megtartattak, azon helynek hatósági bizonyitványa által minden kétségen kivül teendő. (1729: 24. tcz. 11. §.)

547. §. A fiókvégrendelet kellékei.

Végrendelet és fiókvégrendelet a belkellékekre nézve teljesen egyenlők; a kevesebb ünnepélyesség azonban, mely ez utóbbit a végrendelettől megkülönbözteti, kevesebb alakszabályokat kiván. A fiókvégrendelet érvényességére t. i. három tanu elegendő (1715. 27. tcz. 6. §.), — magában értetvén, hogy ha az örökhagyó irni nem tud, az idézett tczikk 2. §-ának analogiájánál fogva nevét egy negyedik tanu által kell feljegyeztetnie.

Ezen szabály az orsz. szab. I. 5 §-a szerint nemesekre és nemnemesekre nézve egyiránt kötelező erővel bir. A jászkunoknál végrendelet és fiókvégrendelet a külkellékekben is megegyeznek. (VIII. stat. 3. §.)

---

kórvész vagy hasonló ragályos járványok uralkodnak. (597. §.) Ily végrendeletekhez csupán két tanu kivántatik, kiknek egyike a végrendeletet irhatja. (598. §.) A kedvezményes végrendeletek azonban, a vész megszünte után hat hó mulva erejöket vesztik. (599. §.)

548. §. A végrendelet korlátozása.

A végrendelet, ellátva mindazon kellékekkel, miket a belső ünnepélyesség és külszerüség megkivánnak, — azon jogviszonyokra nézve, melyekről határozottan intézkedett, rendszerint kötelező erővel bir. Vannak azonban megszoritások, melyek nem ritkán a végrendelethez járulván, vagy az örökhagyót, végintézkedésében, vagy az örököst, az örökség birtokbavételében akadályozzák, s mely megszoritó körülményekben mind maga a végrendelkezés, mind annak jogi következményei többé kevésbbé korlátoztatnak. A végrendelet korlátozásai részint a törvényből, részint az örökhagyó akaratából származnak. Törvényes korlátozásoknak vannak alávetve az egyház szolgái és azon személyek, kiknek törvényes osztályrészré jogositott örökösei maradtak; a végrendeletben kifejezett megszoritásoknak vannak alávetve azon örökösök, kiknek öröködését az elhunyt, időhöz vagy feltételhez kötötte.

549. §. Az egyházi személyek végrendelkezése.

Az egyházi személyek végrendelkezési képessége hazánkban sok ideig vita tárgya volt. Hogy a fekvőségek, melyek az egyház javadalmait képezik, sem élők közt, sem halál esetére el nem idegenithetők, sőt az adományozók által alapitott hitbizománykép fentartandók s a hivatalutódokra szállandók voltak: soha nem szenvedett kétséget (1567 : 31. 32. stb.); de a fenmaradt jövedelem és szerzemények a papság és kincstár részéről egyiránt igényeltettek. Az első királyok alatt, ugy látszik, ez utóbbi jogai birtak tulsulylyal, — legalább IV. Lászlónak 1274. évben kelt oklevele, melyben végrendelkezési szabadságot a szepesi lelkészeknek különlegesen engedett, ide látszik mutatni. II. Ferdinandnak a sopronyi gyülésen 1625. évi dec. 11-kén kiadott oklevele már a főpapoknak szabad végrendelkezési jogot biztositott, — csupán azt kötvén ki, hogy az egyház szükségeire s a véghelyek védelmére illő hagyományt rendeljenek. A most idézett királyi engedményt később I. Leopold is megerősitette (1715 : 16.), de a vita még itt sem ért véget, sőt a hagyományok mennyisége tekintetében ujabbi kérdésekre nyujtott alkalmat. Igy jött létre Kollonics Leopold bibornok — esztergomi érsek és a kir. kincstár között 1702. évi dec. 5-kén az ugy nevezett Kollonicsféle egyezmény (conventio Kollonichiana), mely bár az 1715. évi országgyülés alkalmával az egyháziak részéről kétségbevonatott: az ugyanazon évi 16. tczikk értelmében maiglan is kötelező erővel bir [1]).

550. §. Végrendelkezési jog a latinszertartásu egyház szolgáinál.

Az előbbi §-ban érintett Kollonicsféle egyezmény és királyi rendelet az egyháznagyokat, végintézeteikre nézve azon megszoritásnak vetette alá, hogy a könyvtárakról, papi diszöltönyökről, szent edényekről, oltári szerelvényekről, végre a gazdasági eszközökről épen nem rendelkezhetnek, hanem előbbiek az egyházat s a gazdasági eszközök a hivatalutódot törvény szerint illessék. Egyéb szerzeményekből mindenekelőtt a terhelő adósságok vonandók le, s arról, a mi ekkép tiszta hagyatékul felmarad, — ha királyi jóváhagyást nyertek, egészben (1715: 16.) — ellenkezőleg csupán egyharmadrész erejéig intézkedhetnek.

Az alsóbbrendü papságot (lásd f. 71. §.) szerzeményeikre nézve a végrendelkezési jog korlátlanul illeti.

551. §. Végrendelkezési jog a görög n. e. lelkészeknél.

A görög nemegyesült lelkészek végrendelkezési s örökösödési viszonyait a magyar kir. helytartótanács által 1779. évi sept. 16-kán kiadott rendelet szabályozza, mely „declaratorium illyricum" név alatt ismeretes. Ennek értelmében a karlovitzi érsek és püspökök után, a díszöltöny, egy házi ékszerek, butornemüek, könyvtár és gazdasági eszközök a hivatalutódra szállanak, egyéb szerzeményekről pedig az illető főpapok, — mindazáltal csak felerészben, s egyedül a magyar király alattvalói javára — szabadon intézkedhetnek.

---

[1]) Az 1715. évi országgyülés ideiglenesen fogadta el a Kollonicsféle egyezményt, addig t. i. mig az e végre kiküldött bizottmány kimeritő munkálatot terjesztend az országgyülés elé, s a végrendelkezés kérdésében mind e javaslat mind az előbbi egyezmény nyomán végérvényesen leend intézkedve. A bizottmány azonban a munkálatot el nem készitette, s igy a Kollonicsféle egyezmény mindezideig hatályban maradt.

Később Mária Theresia, az a korbani főpapoknak megengedte, hogy minden szerzeményeikről végrendelkezhessenek, — egyedül a gazdasági készületek lévén hiány nélkül és leltár szerint a hivatalutódra szállandók. (Kelemen II. 865. l.)

Az alsóbbrendü papok, a mennyiben nőtlenségben halnak el, kereseményöknek egyharmadáról tehetnek végrendeletet, — a hagyatéki terhek mind ezen mind az előbbi esetben mindenekelőtt levonandók lévén.

552. §. Törvényes osztályrész.

A végrendelkezési jog, mint fentebb (526. §.) már megjegyeztük, leszármazó egyenes örökös és szülők nemlétében minden öröklött és szerzeményi vagyonra kiterjed; ha azonban leszármazó egyenes örökösök, vagy életben levő szülők vannak, a végrendelet ezek törvényes osztályrészét nem érintheti.

E törvényes osztályrész felét teszi annak, a mit a leszármazó örökösök az örök hagyó után, ennek végrendelet nélküli halála esetén öröklenének [1]. A végrendelet tehát erre nézve semmis, s a leszármazó egyenes örökösök, ezen felerésznek kiegészitését követelhetik.

---

[1] A törvényes osztályrész, másként kötelesrész, melyet a törvény a gyermekeknek, s ezek nemlétében a szülőknek biztosit, előbbi törvényeinkben, mint ilyen, ismeretlen volt, s ennek hiányában a gyermekek, szülők és vérrokonok érdekeiről az ősiségben volt gondoskodva; a szerzemények pedig, — a mennyiben a netán, elpazarolt ősi javak helyreállitása, a házastársi követelmények és egyéb terhek által ki nem merittettek, az örökhagyó szabad rendelkezése alatt állottak, s azokból a szülők gyermekeiket (I : 57.) s ez utóbbiak a szülőket (I: 51.) kölcsönösen kirekeszthették. Ha mindazáltal az árván hagyandott gyermekek fölnevelve, s javaik e czélra elegendők nem voltak, a szülői hagyaték aránylagos része ily intézkedés esetében is a nevelésre fordittatott. (I: 55.)

Eltöröltetvén az ősiség, önkint merült fel szüksége annak, hogy a leszármazó örökösök s ezek nemlétében az életben maradt szülők a hagyatékból törvény szerint részesittessenek: s igy lőn, hogy az orszb. tanácskozmány a kötelesrészt az osztrák polg. tkönyv nyomán, némi módositással, megállapitotta. Az idézett törvénykönyv ide vonatkozó §§-ai következők:

E szabály alul csak a hármas tkönyv I: 52. és 53. czimeiben foglalt esetek képeznek a kitagadhatásra nézve kivételt. (orszb. szab. I. 7. §.)

553. §. Érvényes kitagadás esetei a gyermekre nézve.

A gyermek a törvényes örökrészből, végrendeletnél fogva érvényesen kitagadtathatik[1]:

1. ha szülőit sulyosan, vagy épen erőszakos kézrávetéssel bántalmazza;
2. ha szülőit a honárulás és hütlenség esetein kivül valamely közbünnel vádolja;
3. ha szülői élete ellen méreg által, vagy egyéb álnok uton tör;
4. ha feslett életet folytat, s a szülei vagyont rosz társaságban fecsérli; végre
5. ha szülőit az ellen fogságából ki nem váltja. (I: 52.)

„Azon személyek, kiknek az örökhagyó, végrendeletében örökrészt hagyni köteles: gyermekei, és ezek hiányában szülői.“ (762. §.)

„Azon örökrész, melyet ezen személyek követelni jogsitvák, kötelesrésznek mondatik; ezek maguk e tekintetben szükség örökösöknek neveztetnek.“ (764. §.)

„Kötelesrészül a törvény minden gyermeknek annak felét rendeli, a mi rája a törvényes örökösödés szerint jutott volna. (765. §.) A felmenő ágon mindenik szükség örököst kötelesrészül egyharmada illeti annak. a mit az a törvényes öröködés szerint kapott volna.“ (766. §.)

[1] Ezen okok az ősiségi viszonyok fenálltáig a szülőket arra jogositák, hogy gyermekeiket az ősiekből, még haláluk előtt, osztályra kényszeritsék. Hasonló jogot adtak a következő §-ban emlitendő esetek a gyermeknek, a szülők ellenében.

Jogszerü kitagadási okok az osztrák polg. tkönyv szerint, mind a gyermekre, mind a szülőre nézve:

a) ha a keresztyénségtől elszakad;
b) ha az örökhagyót szükségében segitség nélkül hagyta;
c) ha büntett miatt életfogytig vagy husz évigleni börtönbüntetésre itéltetett;
d) ha a közerkölcsiséget botránkoztató életet megátalkodva folytat; (768. §.)

554. §. Érvényes kitagadás esetei a szülőkre nézve.

Viszont a gyermek is megfoszthatja szülőit a törvényes örökrésztől:

1. ha a szülők saját — és gyermekeik vagyonát, szükségtől nem kényszeritve, eszélytelenül vagy ravaszul pazarolják;

2. ha e javakat kellő felügyelet nélkül, pusztulni hagyják;

3. ha gyermekeiken oknélkül kegyetlenkednek;

4. ha gyermekeiket, a törvényes idő elértével is, tisztességes házasságra lépni nem engedik;

5. ha gyermekeiket büntett elkövetésére kényszeritik. (I: 53.)

555. §. A törvényes örökrész kiadása.

A törvényes osztályrészre jogositott örökös, illetőségében vagy a teljes összegre, vagy annak bizonyos részére nézve szenvedhet sérelmet: előbbi esetben, — ha ugyan a jogszerü kitagadás okai ellene be nem bizonyulnak, törvényes osztályrészét [1], utóbbiban pedig annak kiegészitését

---

e) a szülő különösen, ha gyermeke nevelésére semmi gondot sem forditott. (769. §.)

[1] A törvényes örökös kitagadásánál nem egy eset fordulhat elő, oly körülményekkel kapcsolatban, melyeknél fogva az örökhagyó kitagadási szándoka nem igazolható, s az örökös, teljes osztályrészét jogszerüleg követelheti. Mi történik például, ha több gyermek közül egynek hallgatással mellőzése onnan eredt, hogy azt az örökhagyó, nemlétezőnek vélte; vagy ha az örökhagyónak, szükségörököse csak a végakarat nyilvánitása, illetőleg az örökhagyó halála után — de törvényes időben született? Ezekről az orszb. szabályelvek épen nem intézkedtek. Azt véljük, mikép az előbbi esetben a hallgatással mellőzött gyermek a többiekével egyenlő osztályrésznek, — s utóbbi esetben az egész hagyatéknak követelésére van jogositva. (II: 62.) Nem látjuk egyébiránt helyénkivülinek az osztrák polg. tkönyv idevonatkozó rendszabályait megismertetni.

„Ha a körülményekből bebizonyitható, hogy több gyermekek közül egynek elmellőzése csak onnan eredt, mivel annak létezése az örökhagyó előtt ismeretlen volt: az elmellőzött nem tartozik a kötelesrészszel megelégedni; hanem azon ugy az örökösöktől, mint a hagyományosoktól jogszerüen követelheti. Azonban mind az adósságok és egyéb terhek mind azon osztályrész vagy hagyományok, melyben a szükségörökös, végrendeletileg netán részesittetett, a hagyatékból le — s illetőleg a kötelesrészbe beszámitandók.

556. §. Végrendelet korlátozásai az örökhagyó akaratából.

Az örökhagyót, ki végrendelkezési képességgel bir, egyszersmind azon jog is illeti, hogy végrendeletét időpontra szorithassa vagy feltételhez köthesse, megváltoztathassa vagy egészen megszüntethesse. Az örökjognak, mely időtől vagy feltételtől tétetett függővé — korlátozásai magából a végrendeletből erednek.

557. §. Az időre nézve különösen.

Ha a végrendeletben bizonyos idő van megállapitva, melyben az örökrész, vagy hagyomány átadandó: az örökös illetőleg hagyományos ez időpontot bevárni tartozik, s jogait nem előbb, mint ennek elteltével érvényesitheti [1].

örökrészt, mely a legkevésbé kedvezményezett szükségörökösnek jut, — ha pedig a még hátralevő egyetlen szükségörökös van örökösül rendelve, vagy a többiek mindnyájan egyiránt nevezvék, ő is az egyenlő örökrészt követelheti." (777.§.)

„Ha az örökhagyónak csak egyetlen szükségörököse van, s azt a fenemlitett tévedésből hallgatással mellőzi; vagy ha a gyermektelen örökhagyónak csak végakaratának nyilvánitása után lesz szükségörököse, kiről semmi gondoskodás sem történt: csak a közintézetekre, tett szolgálatok megjutalmazására, vagy kegyes czélokra rendelt hagyományok fizettetnek aránylag, a tiszta hagyaték negyedrészét meg nem haladó összegben, minden egyéb végakarati rendelkezések pedig egészben elvesztik erejöket. Mindazáltal, ha a szükségörökös az örökhagyó előtt halt el, erejöket ismét visszanyerik. (778.§.)

[1] A. végrendeletében akkép intézkedik, hogy hagyatékából B. — ha huszonnégy éves korát eléri, 10000 ftot kapjon; vagy az örökös, ki X... i uradalmát nyerendi, NN. jószágigazgatónak, ötven éves korától kezdve haláláig, évenkint 2000 ft. nyugdijt fizessen; vagy az összes hagyaték Z ... V ... által három évig az örökhagyó halála után gondnokilag kezeltessék, s az

De ha a kikötött idő soha nem következhetik el: ezen idő meghatározása az örökös vagy hagyományos jogainak sérelmére nem válhatik [1].

558. §. A feltételekre nézve különösen.

Feltételnek oly esemény neveztetik, melytől valamely jog függővé tétetik. A feltétel lehet:

1. igenleges vagy nemleges, a szerint, a mint valamely esemény be — vagy be nem következésére vonatkozik [2];

2. elhalasztó, ha az oda szánt jog csak annak teljesedése után kap erőre [3];

3. felbontó, ha az odaszánt jog annak beálltával elvész [4].

559. §. A feltétel teljesitése.

A végrendeletben megállapitott feltételek, a mennyiben lehetségesek és szabadosak, az örökös vagy hagyomá-

---

örökösök osztályrészei csak ezen három év elteltével adassanak ki stb. Az örökségnek bizonyos időtől feltételezett átadása nem gátolja a jogositott személy örököseit abban, hogy előbbinek elhunytával az örökséget birtokba vehessék. Igy ha az örökös, ki a végrendelet értelmében csak tiz év mulva öröklendő, ezen idő eltelte előtt meghaláloznék, illetőségét a törvényes örökösök, habár csak a kikötött idő lejártával — mindenesetre megkapják.

[1] Ily megszoritás lenne, ha A. azt határozná, hogy hagyatékából a 10,000 ftnyi hagyomány, B. részére nem előbb, mint ennek 200 éves korában fizettessék ki, vagy NN. a hagyományozott nyugdijat csak 100 éves szolgálata után huzhassa stb.

[2] A. akkép rendelkezik, hogy B. meghatározott örökrészt vagy bizonyos összeget kapjon, ha C . . . nőrokonát nőül veszi: — igenleges feltétel; 10,000 ftnyi hagyományban részesüljön, ha a katonasághoz nem megy: — nemleges feltétel.

[3] Az elhalasztó feltétel vagy bizonyos időpontra (lásd t. 557. §.), vagy valamely cselekvény végbevitelére szoritkozik; péld. A. 20,000 ftot örököljön, ha nagykoruságát betöltötte, vagy keletet beutazta.

[4] A . . . örököseül nevezi C . . .t azon feltét alatt, ha kezét B . . . nek nem nyujtja: az örökösödés felbontó feltételhez van kötve, s ha az egybekelés B. és C. közt megtörtént, utóbbi az örökséget elvesztendi.

nyos által pontosan teljesitendők. Ellenben az érthetetlen, vagy a lehetlen és tilos feltételek nemlétezőknek tekintetnek, s az örökség illetőleg hagyomány birtokbavételének akadályul nem szolgálhatnak [1].

560. §. A végrendelet módositása és megszüntetése.

Az örökhagyó azon jogában, melynélfogva végakaratát módosithatja, megváltoztathatja vagy visszavonhatja, a végrendelet hatálya s ezzel kapcsolatban az örökjog is módositást szenvedhet, illetőleg elenyésztethetik. Ily módositása vagy megszüntetése a végrendeletnek történhetik:

1. későbbi érvényes végrendelet által [2];
2. a végrendelet visszahuzása által;
3. a jogoknak, melyek a végrendelet tárgyait képezik — elenyészte által [3];
4. Az örökös vagy örökösök lemondása által [4].

---

[1] Ily érthetetlen feltétel lenne péld., ha az örökhagyó azon esetre hagyományozna B-nek 1000 ftot, ha ez, az ő akaratát teljesitendi, — s ez akarat tudva vagy kifejezve nincsen; lehetetlen feltétel, ha az örökösnek C . . . nőülvétele tétetett kötelességévé, — s C. még az örökhagyó előtt elhunyt ; tilos, ha B . . . azon feltét alatt nyerne hagyományt vagy örökséget, ha nejét meggyilkolja stb.

[2] A végrendeletnek későbbi intézkedés általi módositása feltételezi, hogy a korábbi, az örökhagyó akaratához képest, erejét vesztette; ha tehát a végrendelkező vagy az örökös személyére, vagy az örökség tárgyára nézve csupán egyes pontokban akar változást tenni: világosan ki kell jelentenie, miképp előbbi végrendeletét, egyebekre nézve fentartandja.

[3] A végrendelet tárgyainak elenyészte az intézkedést azon egy pontra nézve hatálytalanná teszi; igy, ha valakinek, bizonyos folyamatban levő perben megitélendő összeg hagyományoztatott, s az örökhagyó e pört elvesztette; ha valakinek névszerint és világosan adóslevél hagyományoztatott, s az adósság behajthatlannak bizonyult be; ha valakinek meghatározott bizonyos nembeli dolog, világosan a hagyatékból rendeltetik kiadatni, s ez, az örökhagyó halálakor a hagyatékban nem találtatik: a hagyományozás foganatát veszti.

[4] Az örökjogról érvényesen csak oly személyek mondhatnak le, kik arról joghatállyal rendelkezhetnek. Az örökös vagy hagyományos lemondása, a mennyiben elfogadható, az utódokra is kihat.

561. §. A végrendelet visszahuzása különösen.

A végrendelet visszahuzása feltételezi, hogy az örökhagyó, előbbi intézkedéseit ujabb végrendelet tétele nélkül semmitette meg; — és ez történhetik:

1. világosan, ugyanazon formaságok szerint, melyek a végrendelet érvényességéhez megkivántatnak;

2. hallgatag, ha végrendeletén oly változásokat tesz, melyekből annak visszahuzása jogosan vélelmeztethetik ¹);

3. vélelmezőleg, ha a végrendelet tárgyaira nézve később oly változás állott be, melynélfogva előbbi minőségöket elvesztették ²).

562. §. A végrendelet érvénytelenitése.

Személyek, kik a végrendelet által, tulajdoni, örökségi s egyéb jogaikban sérelmet szenvednének: annak érvénytelenitését vagy a belső — vagy a külső kellékek hiányából kérelmezhetik. Ha a végrendelkező, örököst vagy hagyományost oly megszoritással rendelt, hogy végintézkedését, az örökség illetőleg hagyomány különbeni elvesztése alatt meg ne támadhassa: ily intézkedés csupán feltételkép állhat meg, de magának a végrendeletnek valódiságát és értelmezését kérdés alá venni nem gátolhatja.

563. §. Perek a végrendelet körül.

1. Per a végrendelet megerőtlenitése végett, belkellékek hiányából, — és pedig:

a) ha az intézkedés oly személyektől származott, kik végakaratuk nyilvánitásában részint természetileg akadá-

---

[1] Ily változtatások: ha az örökhagyó, végrendeletét keresztülhuzza, keresztülvágja, az aláirást, vagy az egész szöveget kitörli. A törvényes vélelem a mellett harczol, hogy efféle változtatások az örökhagyótól származtak; az ellenkezőt tehát az tartozik bizonyitani, ki az okiratra hivatkozik.

[2] Igy, ha az örökhagyó a hagyományozott követelést behajtotta és felvette; ha a valakinek szánt dolgot elidegenitette, vagy azt akkép változtatta át mássá, hogy a dolog, előbbi nevét és alakját elvesztette: a végrendelet, ezen tárgyra nézve visszahuzottnak tekintetik.

lyoztatnak, részint törvényileg tiltatnak; indittatva a törvényes örökösök által azok ellen, kiknek öröklési jogai a végrendeletben nyugosznak, — a fentebbi 525. §-ban idézett törvények alapján;

b) ha az örökös vagy hagyományos vagyonszerzésre átalában s igy az örökség vagy hagyomány birtokbavételére különösen, törvényszerü képességgel nem bir, — a fentebbi 302. §.-ban foglalt törvények alapján;

c) ha a végrendelet a törvényes örökrészt figyelmen kivül hagyta vagy megsértette, annak kiadása vagy kiegészitése végett, — indittatva a törvényes osztályrészre jogositottak által, a végrendeleti örökös ellen; kereseti alap: orsz. szab. I. 7. §. és I: 52. 53.

2. Per a végrendelet megerőtlenitése végett, külkellékek hiányából, — nemesekre nézve a szentszék (lásd f. 530. §.) s egyebekre nézve az örökösödési biróság előtt, — indittatva hasonlóul a törvényes örökösök által azok ellen, kik örökségi igényeik támogatásául a végrendeletre hivatkoznak; kereseti alap: orszb. szab. I. 5. 6. §§. és illetőleg 1715: 27. 1840. XIV. III: 30. végre átalános polg. tkönyv 577. és köv. §§.

3. Per a végrendelet teljesitése végett, — előbb a ker. tábla (1715: 28.), jelenleg az örökösödési biró előtt (orszb. szab. I. 30. 34 §§.); indittatva azok által, kiket a végrendelet szerint jogok illetnek, a hagyaték birlalói vagy kezelői ellen; kereseti alap I: 57.

4. Per a hagyomány kiadása végett, — indittatva a hagyományos által az örökösök vagy végrendeleti végrehajtó ellen, a személyi biróság előtt (orszb. szab. I. 30 §.); kereseti alap 1647: 126.

5. Per a hagyatéki tömeg visszaszerzése vagy kiegészitése végett, — indittatva a végrendeleti örökösök vagy végrehajtó által azok ellen, kik a hagyatékot vagy annak egyes tárgyait jogtalanul maguknál tartóztatják; birói illetőség, mint fentebb; kereseti alap: 842. dt.

II. FEJEZET.

Hitbizomány.

564. §. Közönséges helyettesités.

Minden örökhagyó, ki az előbbi fejezet szerint végrendelkezési képességgel bir, jogositva van egyszersmind arra is, hogy örökösét más személy által helyettesítse oly esetben, midőn ez az örökséget vagy el nem fogadná, vagy birtokszerzési képesség hiányából el nem fogadhatná. Ily végrendelet közönséges helyettesitést alapit meg az öröklösödés rendjében, s az örökös, ki örökösödésre csak a végrendeletben kifejezett eshetőség beálltával van hivatva, helyettesitett örökösnek neveztetik.

565. §. Hitbizományi helyettesités.

Ha pedig az örökhagyó, örökösét a szabad rendelkezéstől végakaratilag eltiltván, világosan arra kötelezte, hogy az örökséget, halálával vagy más meghatározott esetben egy második kinevezett örökösre hagyja: ebből hitbizományi helyettesités támad, s a második örökös hitbizományi utódnak, utóörökösnek vagy várományosnak hivatik¹).

566. §. Hitbizományi helyettesités a gyermekre nézve.

Különösen joga van az apának, — oly esetben, midőn nemtörvényes koru örököst hagyand hátra, akkép intézkedni, hogy ha az örökös, az apa halála után már, — de még előbb, mint tizenkettedik életévét betöltené — elhal: a hagyaték az apa által ez esetre hitbizományilag helyettesitett örökösre szálljon. (III: 30. cz. 4. §.)

---

¹) Helyettesitett és utóörökös e szerint lényegesen különböznek. Előbbit csupán feltételes örökjog illeti a végrendeletben kifejezett körülmény beálltaig, — mihelyt tehát az örökös az örökségbe lépett, vagy birtokszerzési képességét kimutatta, a helyettesités azonnal hatálytalanná lesz; a hitbizományi utód pedig feltétlen örökös, máskép az örökösnek örököse, ki az örökséget, jogelődének elhunytával kétségtelenül megnyeri.

E neme a hitbizományi helyettesitésnek feltételhez van kötve: mihelyt tehát az örökös, törvényes korát elérte, s a feltétel megszünt, a helyettesités erejét veszíti.

567. §. Családi hitbizomány.

Családi hitbizománynak vagy szorosabb értelemben hitbizománynak — fidei commissum — azon rendelkezés neveztetik, melynélfogva valamely vagyon, a család fényének fentartása tekintetéből, a törvényes örökösödés szabályainak mellőzésével s kiváltságos jognál fogva, valamelyik családtagnak, csupán életfogytiglani haszonélvezetül s oly megszoritással hagyományoztatik, hogy az, az állag sérelme nélkül, az élvezetre jogositottnak eleve megállapitott rendszerinti utódjára szálljon.

568. §. A hitbizomány eredete.

A hitbizomány idegen intézmény, mely előbb a külföldön s leginkább a németeknél fejlődött ki, oly czélból, hogy a család, eredeti birtokában és fényében, nemzedékről nemzedékre fentartassék. A czél hazai törvényeinkben sem volt egészen ismeretlen; az ősiségi rendszer, minden birtokos családra nézve megannyi hitbizománynak volt tekintendő, s arra szolgált, hogy a vagyon az utódok számára ép állapotban fentartassék; de maga a hitbizomány nem előbb, mint 1687. évben fogadtatott el, először a főurakra, — majd 1723. évben a köznemesekre nézve.

569. §. A hitbizományt szabályozó törvények.

Magyarországon a hitbizományi viszonyokat jelenleg kétféle törvény szabályozza. Az 1853. évi május 1-jéig, mint az austr. átalános polg. tkönyv életbeléptetésének határnapja előtt alapitottak t. i. az eddigi magyar törvények — jelesül az 1687: 9. és 1723: 50. tczikkek szerint, — az emlitett naptól fogva felállitottak vagy felállitandók pedig az 1862. évi mindszenthó 9-ik napján keletkezett királyi rendelet szerint itélendők meg.

570. §. A hitbizomány nemei a régiebb magyar törvények szerint.

A hitbizománynak hazánkban eddigelé két neme volt gyakorlatban, t. i. az elsőszülöttségi (majoratus) és korörökségi (senioratus); a szerint, a mint a hitbizományi örökösödésben vagy az elsőszülöttek és a tőlök leszármazó törvényes utódok — mindenkor az elsőszülöttség rendjében, — vagy születésrei tekintet nélkül a család legkorosabb tagjai részesültek.

571. §. A hitbizomány alapitása előbbi törvényeink szerint.

Hitbizomány alapitása a főuraknak (1687: 9.) és köznemeseknek (1723: 50.) a következő szabályok mellett engedtetett meg:

1. hitbizományt felállitani csak oly javakból lehetett, melyeket az alapitó, vagy saját szolgálatai és szorgalma után, vagy az ősiek jövedelmeiből szerzett, szóval, melyekről idegen érdekek sérelme nélkül, végrendeletileg intézkedhetett[1]; (1687: 9.)

2. a hitbizomány érvényességére megkivántatott, hogy fejedelmi jóváhagyás által megerősittetett légyen; (u. o. és 1723: 50. tcz. 1. §.)

3. minden hitbizományi alapitvány, mely királyi szentesitést nyert, az illető megye közgyülésén, s szokásnál fogva a helytartótanács utján az egész országban kihirdetendő és jegyzőkönyvbe iktatandó volt[2]; (u. o. 2. §.)

4. a hitbizomány élvezetére jogositott utódok a hitbizományi tőkét az élvezeti jog különbeni elvesztésének terhe

---

[1] Miután szerzeményi javakról van szó, az ősiek hitbizományra nem forditthattak, sőt a szerzemények sem, valameddig az alapitó a netán elpazarolt ősieket vissza nem szerezte. (I: 59. 60. II: 9—12.)

[2] A kihirdetés azon czélból történt, hogy mivel az élvezetre jogositott örökös, a hitbizományi értéket sem adósságokkal nem terhelhette, sem el nem idegenithette, a jóhiszemü hitelezők és vevők érdekei a netáni kijátszások ellen megovassanak. (1723: 50. tcz. 2. §.)

alatt sem adósságokkal nem terhelhették, sem zálogba nem adhatták, sem el nem idegenithették; (1687 : 9.)

5. egyébiránt saját szerzeményeikről a hitbizományi örökösök is megszoritás nélkül rendelkezhettek. (1723 : 50. tcz. 4. §.)

572. §. Hitbizomány szabályozása legujabban.

Az osztrák polg. törvénykönyv hatálybalépte napjától (1853. maj. 1.) fogva alapitott vagy ezentul felállitandó hitbizományokat az 1862. évi nov. 9-kén kelt királyi rendelet szabályozza. E legfelsőbb leirat következő :

„Első Ferencz Jósef, isten kegyelméből austriai császár, Magyar-, Cseh-, Halics- és Ladomér országok apostoli, ugy Lombardia, Velencze és Illyria királya, Austria főherczege stb. stb.

A legközelebb mult időkben Magyarországunkban több hitbizományok az átalános polgári törvénykönyv rendeletei alapján állitattak fel, és azok szerint rendeztettek, melyek fenállását biztositó tüzetes intézkedések az ideiglenes törvénykezési szabályokban nem foglaltatnak, sőt az azokrai felügyeléssel megbizott hatóságok sincsenek kijelölve[1]; a tapasztalásból pedig bebizonyulván, hogy az 1687 : 9. és 1723 : 50. tczikkek, átalános szerkezetöknél fogva, a családi hitbizományoknak sem a hitbizomány mindenkori birtokosának, sem a várományosoknak jogait kellően nem szabályozzák és eléggé nem biztositják : —

Hogy ezen igen érezhető hézag, mely a magyar törvényekben, mind a családi hitbizományokra vonatkozó anyagi jogi rendeletekre, mind a hitbizományok körüli peres és perenküli eljárás iránti szabályokra nézve mutatkozik, — ideiglenesen pótoltassék, és a hitbizományokrai felügyelés bizonyos kijelölendő biróságokra bizattassék addig is, míg e tárgyban a törvényhozás rendes utján intézkedés tétetni fog; — legfelsőbb királyi és birói hatalmunknál fogva rendelendőnek tartottuk: hogy Magyarországunkban a négy királyi kerületi táblák, mint rendes hitbizományi hatóságok a kerületökben fekvő, valamint minden régibb s ujabb, ugy a még ezentul is felállitandó hitbizományokrai felügyeléssel oly módon bizattassanak meg, hogy azon esetekben, ha valamely hitbizomány létrészei több kerületi táblák területén feküdnének, azon kerületi tábla tekintessék hitbizományi hatóságul, melynek kerületében a jószág feje vagy annak nagyobb része fekszik.

---

[1] A birói illetőség az előbbi törvények szerinti hitbizományokra nézve, az 1723: 50. tcz. 2. §-ában világosan benfoglaltatik, — azon megye lévén illetékes, melynek területén a javak feküdtek; sőt oly hitbizományok iránt sem volt kétely a birói illetőség tekintetében, melyek több megyékhez tartoztak; ilyenek t. i. az örökösödési javak természeténél fogva azon megye hatósága alatt állottak, melyhez az alapitvány, akár a végrendelkező akár az utódok kérelme folytán, a királyi jóváhagyás után, kihirdetés végett leküldetett. (1836 : XIV. 2. §.)

Továbbá, hogy a kir. kerületi táblák, s felebbvitel eseteiben a felsőbb biróságok minden hitbizományokra nézve, mind az azokra vonatkozó anyagi jogok megbirálásában, mind az azok biztonságárai felügyelésben, s a peres ügyeken kivüli birósági eljárásban, — kivétetvén egyedül azon jogok, melyek régibb magyar hitbizományoknál az 1853. évi majus 1-ső, mint az átalános polg. törvénykönyv életbeléptetésének határnapja előtt szereztettek, melyek magában értetőleg továbbá is a régibb törvények szerint leszthe megbirálandók, — a következő szabályokat eltérhetlen zsinórmértékül tartsák [1]).

573. §. A hitbizomány fogalma.

A családi hitbizomány oly rendelkezés, melynélfogva valamely vagyon minden jövendő, vagy legalább több nemzedékre, a család elidegenithetlen jószágának nyilvánittatik. (1. §.)

574. §. A hitbizományok főnemei.

A hitbizomány közönségesen vagy elsőszülöttségi örökség, vagy ízörökség, vagy korörökség; a szerint, a mint az alapitó az utódlást vagy az idősb ágbeli elsőszülöttnek, vagy a családból legközelebb izen állónak, több egyenlően közel állók közt pedig az éveire nézve öregebbnek, vagy végtére az ágra nem tekintve, a családbeli legkorosabbnak rendelte. (2. §.)

---

[1]) A hitbizományt szabályozó kir. leirat anyagi és alaki részből áll; előbbi (1—30 §§.) az osztrák polg. tkönyvből, s utóbbi (33—69. §§.) az 1854. aug. 9-kén kelt perenküli eljárásból van átkölcsönözve.

Kétség esetében az elsőszülöttségi örökség inkább vélelmeztetik, mint az íz- vagy korörökség, és az ízörökség ismét inkább, mint a korörökség. (3. §.)

575. §. A hitbizománybani örökösödés.

Elsőszülöttségi örökségnél az ifjabb ág csak az idősb ág kihaltával jut a hitbizományhoz, ugy, hogy az utolsó birtokosnak fivérét annak fiai, unokái, másodunokái és további ivadéka megelőzik. (4. §.)

Az alapitó az öröklés rendjét egészen is megfordithatja, és az idősb ágbeli utólsó szülöttet, vagy valamennyi ágból a legifjabbikat, vagy átalában azt nevezheti ki, a ki ízre nézve vagy a hitbizomány alapitójához, az első szerzőhöz, vagy az utólsó birtokoshoz legközelebb áll. (5. §.) Ha az alapitó eziránt akaratát határozottan ki nem fejezte, inkább az utólsó birtokos, mint a hitbizomány alapitója és az első szerző vétetik tekintetbe. Ha több egyenlő izbeli személy létezik, az idősb kor határoz. (6. §.)

Midőn az alapitó azt rendeli, hogy a hitbizomány mindenkor a családbeli legközelebbik tagra szálljon, ez alatt az értetik, ki a közönséges törvényes öröklés szerint a férfimaradék közül legközelebbik. Több egyenlően közel állók között, hacsak a rendelkezésből ellenkező nem tünik ki, a hitbizomány élvezete felosztatik. (7. §.)

Ha valaki az első szülötti ág számára felállitott hitbizomány mellett, az utóbb született ágak részére második, vagy több hitbizományt is állitott fel, az első hitbizomány birtokosa s ennek maradéka csak akkor jut más hitbizományi birtokhoz, ha a többi ágakban a hitbizományra jogositott semmi maradék sem létezik; s a hitbizományok csak addig maradnak egy személynél egyesitve, mig ismét két vagy több ágak nem erednek. (8. §.)

A leánymaradéknak rendszerint nincs igénye a hitbizományokra. De ha az alapitó nyilván azt rendelte, hogy a fiág kihaltával a hitbizomány a leányágra szálljon által, ez a finemzedék számára határozott rend szerint történik; mindazonáltal a hitbizományi birtokhoz jutott ágnak fiörökösei a leányörökösöket megelözik. (9. §.)

576. §. Hitbizomány felállitásárai feltételek.

Királyi különös beleegyezés nélkül hitbizomány fel nem állittathatik. A felállitáskor a hitbizományhoz tartozó minden darabokról rendes hiteles jegyzék készitendő, s a biróságnál megtartandó. Ezen leltár minden birtokváltozásnál, s a hitbizománynak a szabad vagyontóli elkülönzésénél zsinórmértékül szolgál. Azon alkalommal pedig, midőn hitbizományok felállitásárai előleges engedelemért tétetnek lépések, azon vagyonnak, mely hitbizománynak szánatik; körülbelüli pénzértéke kiteendő, s feljelentendő: nincsenek-e, vagy minő tudvalevő körülményeken alapult aggályok vannak a kérelmező személyes vagy családi viszonyainál fogva a megadásnak utjában. A hitbizomány biztonságáról a biróság külön szabályok szerint gondoskodni köteles. (10. §.)

577. §. A felállitás visszavonása.

A hitbizomány alapitójának joga van a hitbizomány felállitását visszavonni mindaddig, mig valaki átadás vagy szerződés által jogot nem szerzett. És az akarat visszavontnak tekintetik, ha az örökhagyónak törvényes fiörököse születik, ki a hitbizományban benn nem foglaltatott. (11.§.)

578. §. A hitbizományi tulajdon megosztása.

A hitbizományi vagyon tulajdona minden várományosok és hitbizomány akkori birlalója között meg van osztva. Azokat egyedül a főtulajdon, ezt pedig a haszonvételi tulajdon is illeti. (12. §.)

579. §. A várományosok különös jogai.

A főtulajdon feljogositja a hitbizományi várományosokat, a hitbizományi adósleveleknek birói kézhez való letételét kivánhatni, a hitbizományi javak roszul kezelését a birósághak feljelenteni, a hitbizomány és az utódok védelmére közös hitbizományi gondnokot ajánlhatni, s átálában az állag biztonságára szükséges minden intézkedést megtehetni. (13. §.)

580. §. A birlaló jogai és kötelezettségei.

A hitbizomány birlalója a haszonvevő tulajdonosnak minden jogaival s kötelezettségeivel bir. Őt illetik a hitbizományi jószág és növedékebeli minden haszonvételek, de annak állaga nem. Ellenben ő visel minden terheket is. Az állagnak az ő vétke nélkül történt kisebbüléseért nem felelős. (14. §.)

581. §. A birlaló jogai a lemondásra nézve.

A hitbizomány birtokosa magára nézve lemondhat ugyan jogáról, de habár még nem is létező maradékaira nézve semmikép sem. Ha a hitbizomány hasznait, vagy magát a hitbizományi jószágot elzálogitja, az elzálogitás a haszonnak csak azon részére nézve érvényes, melyet beszedni ő van jogositva, de nem a hitbizományi jószágra vagy a hasznok azon részére, mely utódát illeti. (15. §.)

582. §. Jogok a hitbizományi jószág átváltoztatására.

A hitbizomány birlalója, a mindjárt következő megszoritások mellett az ingatlan hitbizományi jószágot tőkévé változtathatja, földeket földekért elcserélhet, vagy ahhoz mért bérbe kioszthat, vagy örökhaszonbérbe is átadhat. (16. §.)

Az ily változtatásokhoz a rendes birói hatóság jóváhagyása megkivántatik. Ez köteles minden tudva levő várományosokat, — vagy ha ezek kiskoruak vagy távol vannak, azok gondnokait, továbbá a hitbizomány s az utódok gondnokát is meghallgatni, az okok fontosságát megitélni, s különösen a földek eldarabolása megengedésénél arra ügyelni, hogy a közrendtartási rendeletekben előszabott mérték megtartassék. Az e mellett kialkudt fizetmény, mint hitbizománytőke, kamatra kiadandó. (17. §.)

583. §. Jogok az eladósitásra.

A hitbizomány birlalója a hitbizományi jószág egyharmad részét eladósithatja, vagy ha tőkékből áll, egyharmadát felveheti. Erre a várományosok vagy gondnokok beleegyezése nem szükséges, hanem csak a rendes birói hatóság jóváhagyása. (18. §.)

584. §. Az eladósitandó egyharmad résznek s értékének meghatározása.

Ezen harmadrészbe a hitbizományi jószágon fekvő, bármi néven nevezendő minden terhek beszámitandók akképen, hogy kétharmad rész egészen szabadon maradjon. (19. §)

A hitbizományi jószág értéke, ha az elcserélendő vagy eladósitandó, birói becsü által, — ha pedig pénzzé teendő, közárverés utján határoztatik meg. (20. §.)

585. §. A visszafizetés módja.

A hitbizományi adósság visszafizetése ugy intézendő, hogy az adósságból évenkint öt százalék törlesztessék. A határidők meghosszabbitását csak fontos okokból lehet megengedni. (21. §.)

Ha a hitbizomány birtokosa a már tett visszafizetésekből ismét bizonyos összeget akar önhasználatára felvenni, ennek törlesztésére tartozik még különösen évenkint öt százalékot fizetni. (22. §.)

586. §. Az utódnak az adósságokérti kezeskedése.

A hitbizománybani utód, elődének csak birói jóváhagyással tett adósságait tartozik fizetni. Az ezeknek törlesztésére már lejárt visszafizetésekért csak annyiban felelős, a mennyiben azok, elődének szabadon örökölhető értékéből ki nem telnek. (23. §.)

Ha az előd a hitbizománynak fentartására vagy nevezetes javitására tetemes költséget tett, mi végett a hitbizományi jószágot adóssággal terhelni is joga lett volna, az ilyen költséget meg kell téríteni. De e végett az utódok jogositvák a hitbizományi jószág egyharmadának megterhelésére. A visszafizetések a 21 §-ban kiszabott módon történnek. (24. §.)

A hitbizományi hitelező, a hitbizományon — bárha birói jóváhagyás mellett fekvő — adósságnak visszafizetését nem a törzsök jószágból, hanem csak annak jövedelmeiből követelheti. (25. §.)

587. §. Az utolsó évi hasznok felosztása.

Az utolsó évi hasznok az elöd örökösei és a hitbizományi utód között oly módon osztatnak fel, hogy a függő hasznok a hitbizományi utódot illetik; tartozik azonban az azok nyerésére forditott költségeket az elöd örököseinek, jóhiszemü birtokosokkép megtériteni, — egyéb haszonvételekre az elöd örököseinek a haszonélvezés tartamához képest van igényök. (26. §.)

588. §. A hitbizomány feloldása.

A hitbizomány feloldható, ha a hitbizományra hivatott utódok nem vélelmezhetők. De a hitbizományi kötelék feloldásához a haszonvevő tulajdonos és hirdetvényileg idézendő minden várományosok beleegyezésén felül az utódok gondnokának meghallgatása és a birósági jóváhagyás is megkivántatik. (27. §.)

589. §. A hitbizomány elenyészte.

A hitbizomány elenyészik, ha elvész, vagy ha az alapitványban meghivott minden ágak utódok reménye nélkül kihaltak. Az utóbbi esetben a főtulajdon a haszonvételi tulajdonnal egyesül, és a birtokos a hitbizományról kénye szerint rendelkezhetik. (28. §.)

590. §. A hitbizomány elenyészte elévülés által.

A családi hitbizománynak ezen minősége csak negyven évi szabad tulajdonképeni birtok által vész el. (29. §.)

591. §. A magyar törvények hatálya az eddigi hitbizományokra nézve.

Azon jogok, melyek régiebb magyar hitbizományoknál az 1853. évi majus 1-söje elött szereztettek — a mennyiben azokra nézve eddigelé változás nem tétetett, továbbá is az ezen időpontig fenállott magyar anyagi törvények szerint lesznek megbirálandók. (30. §.)

592. §. Birói illetőség a hitbizományi keresetekre nézve.

A hitbizományi ügyek iránti keresetek is azon kir. kerületi tábla elött lesznek inditandók, a melyhez ugyanazon hitbizomány körüli nemperes ügyek elintézése tartozik, — illessék azok bár a hitbizománybani örökködést, vagy akármi más, a hitbizományi viszonyból eredhető ügyet. (31. §.)

593. §. A hitbizomány felállitása.

A hitbizományokrai felügyelést s az azok körüli nemperes birósági eljárást illetőleg a következö szabályok szolgálnak zsinórmértékül: (32. §.)

A hitbizományok felállitására adandó királyi engedelemérti kérvények a magyar kir. udvari cancellariánál nyujtandók be. Ha csupán azon elöleges határozat kikérése forog is fenn, valjon ő felsége hajlandó-e azon rendelkezések teljes tervének elöterjesztése mellett, melyek szerint a kérvényezö a hitbizományt felállitani véli, a kérvénynek helyt adni: mégis a hitbizomány tárgyának körülbelöli értéke elöadandó, és megfejtendő, valjon a hitbizomány felállitását a kérelmezö személyi és családi viszonyain — a mennyiben ezek ismeretesek — alapuló aggályok nem ellenzik-e? (33. §.)

A hitbizomány felállitásárai végképeni engedelem megnyerése végett azon okirat eredetije vagy teljes terve, mely által a hitbizomány felállitandó, s a hitbizományra rendelt vagyon jegyzéke oda csatolandók, mely utóbbinak a hitbizományi leltár készitésénél alapul kell szolgálnia. (34. §.)

Az elöleges királyi jóváhagyás csak annyiban lép hatályba, a mennyiben a hitbizományról szóló eredeti okirat,

— ha ez még a kérvényhez nem csatoltatott, a hitbizományi alapitó által valóban kiadatik, és rendelkezése egy harmadik szerzett jogainak sérelme nélkül foganatosittathatik. (35. §.)

594. §. Hitbizományi leltárak.

A hitbizományi leltár (34. §.), ha a hitbizomány az alapitó által éltében állittatik fel, azonnal, mihelyt a biróság az e végrei kir. jóváhagyásról értesittetett, — ezen kivül pedig az alapitó halálakor biróilag felveendő. Ha a hitbizományi alapitó halála után a hitbizományra rendelt vagyonban valamely hiány, vagy annak, az attól fizetendő illetékek által, a szükségörökösök kötelesrészének kiegészitése által, vagy más módoni kevesbülése tünik ki, a biróság köteles a tiszta hitbizományi örökségről uj leltárt késziteni. (36. §.)

Minden hitbizományi birtokos halálánál uj leltár készitendő, s ebben legelőbb a hitbizományi vagyon azon állapot szerint, melyben az, a birtokos által hátrahagyatott, leirandó; azután, ha a hitbizománynak a majorsági hagyaték számára a főleltárban előadott fővagyon szaporodása vagy kevesbülése miatt kárpótlást kell adnia, vagy attól azt követelnie, ez kimutatandó, s a hitbizomány követelése vagy adósságkép felhozandó. Ezen kimutatás még akkor is készitendő, ha az örökhagyó minden szabadon elörökölhető és hitbizományi vagyona ugyanazon örökösre száll. Ha a főleltárban nincs pontosan meghatározva, hogy mit kelljen az ingatlan jószág tartozékának tekinteni, a biróság a műértők és érdeklettek meghallgatása után, e fölött a következő elvek szerint köteles határozni:

1. Tartozék alatt az értendő, a mi valamely dologgal állandó kapcsolatba tétetik. Ide tartoznak nemcsak valamely dolognak növedéke, mig attól el nem különöztetik, hanem azon mellékdolgok is, melyek nélkül a fődolog nem használható, vagy melyeket a törvény vagy tulajdonos a fődolog állandó használatához rendelt.

2. Fü, fák, gyümölcsök és minden használható dolgok, melyek a föld szinén teremnek, mindaddig ingatlan vagyonnak tekintendők, mig a földtől el nem választattak. Még a halak is a tóban, és a vad az erdőben csak akkor lesznek

ingó jószággá, ha a tóból a hal kihalásztatott, és a vad elfogatott vagy elejtetett.

3. A gabona, fa, takarmány és minden egyéb, noha már betakaritott termények is, valamint minden barom és valamely fekvő jószághoz tartozó minden szerszámok s eszközök annyiban ingatlan dolgoknak tartatnak, a mennyiben a gazdaság rendes folytatásához szükségesek.

4. Szintugy az ingatlan dolgokhoz tartoznak azok is, melyek a földön oly czélból emeltetnek, hogy mindig rajta maradjanak, ugymint: házak és más épületek, a felettök függő vonalban levő légürrel együtt; továbbá nemcsak minden, mi a földbe, vagy falhoz van megerősitve, vagy szegezve, ugymint: serfőzőüstök, pálinkakazánok s beékelt szekrények, hanem azon dolgok is, mik valamely egésznek állandó haszonvételére szánvák, péld. kutvedrek, kötelek, lánczok, oltóeszközök s effélék. (37. §.)

Ha a szabadon elörökölhető vagyonban s a hitbizománybani örökösödés különböző személyeket ér: ezek között kiszámitandó, mennyit kellessék a hitbizománybani közvetlen utódnak lábon álló, vagy beszedett termések, lejárt vagy bejött kamatok és járadékok, hitbizományi adósság-hátralékok miatt, vagy más okokból a majorsági örökösöktől követelnie, vagy ezeknek kifizetnie. (38. §.)

595. §. Az illetékek és birói költségek megfizetése.

A hitbizományi alapitó hagyatékának tárgyalásánál a hitbizományi vagyontól fizetendő illetékek és birói költségek a hitbizományt terhelik. Ezek fedezésére a hitbizomány megterheltethetik. A következő tárgyalásoknál ezen fizetések a hitbizományi örökös által a termésekből teljesitendők. Hasonló módon fedezendők a hitbizományi ügyleteknél előforduló minden egyéb birósági és gondnoksági költségek, a fővagyon kisebbitése nélkül, a hitbizományi birtokos által. (39. §.)

596. §. Hitbizományi gondnok.

Minden hitbizományra nézve gondnok rendelendő. A biróság köteles e részben a hitbizományi várományosok javaslatára kellő tekintettel lenni, s a gondnok személyi tulajdonságai tekintetében a törvénynek a gyámok iránti rendeleteit megtartani. Gondnoknak maguk a várományosok valamelyike is kineveztethetik. A hitbizomány hitelezői és adósai ezen hivatalra nem bocsátandók. (40. §.)

A gondnoknak kötelességében áll, a hitbizománybani örökösödésre hivatott utódok jogait képviselni, s őrködni a felett, hogy a hitbizományi fővagyon megtartassék, s ennek állapota roszabbá ne váljék. A gondnok köteles a biróságnak nemcsak a hitbizományi ügyletek iránt bekövetelt javaslatokat felterjeszteni, hanem a hitbizományi birtokos minden kötelesség-ellenes, s a hitbizományi örökösökre nézve káros vállalatait is feljelenteni. (41. §.)

Fontosabb hitbizományi ügyekben, a mennyiben minden hitbizományi örökösök meghallgatása világosan előszabva nincs (17. és 27. §§.), — a hitbizományi gondnokon kivül a legközelebbi hitbizományi várományosok közöl is némelyek, s főkép azok is meghallgattatnak, kik a biróság helyétől annyira távol nincsenek, hogy meghallgatásuk nagy idővesztességet okozhatna. Különösen a gondnoknak a legközelebbi várományosokkal közösen a hitbizomány fővagyonát tárgyazó minden perekben részt kell vennie. (42. §.)

597. §. A hitbizományi vagyon biztositása.

A hitbizományi vagyon biztositása, a hitbizományhoz tartozó ingatlan javak tekintetében, a hitbizományi rendelkezésnek nyilvánkönyvekbe iktatása által történik. Drágaságok s ingóságok, a tőkéket kivéve, a hitbizományi birtokos őrizete alatt maradhatnak, ki azonban köteles ezek átvételét vagy a hitbizományi leltárban, vagy különös okiratban elismerni. Nyilvános és magán adóslevelek, s a hitbizomány követeléseiről szóló minden egyéb okiratok birói őrizet alá veendők. (43. §.)

A hitbizományi tőkék hasznositásánál, felmondásánál s visszafizetésénél a törvénynek a kiskoruak vagyonát tárgyazó szabályai tartandók meg. A biróság köteles a hitbizományi tőke hasznositása iránt a gondnokot mindig, s fontosabb esetekben a legközelebbi várományosokat is meghallgatni. (42. §.) Azonban kétségtelenül kimutatott törvényszerü biztositásnál, a hitbizományi birtokos javaslata, a biróság által a beleegyezésnek a gondnok vagy várományosok részéröli megtagadása ellenére is helybehagyathatik. (44. §.)

A hitbizomány részére magánszemélyeknél befektetett pénzösszegek az adóslevélben s a nyilvánkönyvekben világosan mint hitbizományi tőkék megjelölendők; állampapirosok, ha ezek a bemutatóra szólnak, a közpénztárak részéről lekötendők, ha pedig meghatározottt nevekre szólnak, a hitbizományra átirandók. (45. §.)

598. §. Terhelés.

A hitbizomány elzálogitásárai engedelem csak a hitbizományi birtokos, nem pedig ennek hitelezői által kérethetik. Ha azonban az a hitbizományi birtokosnak a biróság által már megadatott, s a hitbizomány, kellő formában kiadott adóslevél által világosan elzálogittatott: a hitelezőnek szabadságában áll, a követelés bekeblezését magának kieszközölnie. (46. §.)

Ha a hitbizományi birtokos meghalt a nélkül, hogy a hitbizomány eladósitására neki biróilag adott engedelmet használta, s e szerint a nélkül, hogy a kapott kölcsönről szóló adóssági okiratot kellő formában a hitbizomány elzálogitása mellett már kiadta, vagy a hitbizományi tőkéket a letéthivatalban valósággal felvette volna: a terhelésre adott engedelem megszüntnek tekintendő, s az elhalt hitbizományi birtokosnak engedett jog sem szabadon elöröklhető vagyonábani örököseire, sem a hitbizományi utódra nem száll. (47. §.)

A hitbizomány elzálogitásának birói megengedését tárgyazó kérvényhez a hitbizományi harmadrésznek a 19. és 20. §§. elvei szerint készitett pontos kiszámitása csatolandó. (48. §.)

Ha a hitbizomány több javakból vagy tőkékből áll, a hitbizományi harmadrész minden jószágtól vagy tőkétől külön számitandó ki. (49. §.)

A hitbizomány értéke a harmadrész kiszámitásánál, sajátlag ezen czélra történt birói becsü által mutatandó ki. Azonban a biró belátására bizatik, a hitbizományi gondnok s a legközelebbi várományosok meghallgatása után, valamely már régibb hitbizományi adósságok bekeblezésénél szabályszerüleg történt becsüt venni a hitbizomány további eladósitásárai engedelem alapjául. (50. §.)

Oly becsünél, mely a hitbizományi harmadrész kiszámitásának alapjául veendő, a szakértők a hitbizományi birtokos, továbbá a gondnok s a legközelebbi várományosok által javaslatba hozandók, s a biróság által szabályszerüleg kinevezendők. A hitbizományi birtokosnak, a gondnoknak és várományosoknak szabadságában áll a becsünél megjelenni, s mindazt, mi a hitbizomány értékének helyes megitélésére szolgálhat, megjegyezni. E végre ők azon időről, melyben a becslés történni fog, a biróság által értesitendők. Ha ingatlan javak más biróság dologi törvényhatósága alá tartoznak, a becslési kérvény a hitbizományi biróságnál nyujtandó be, ez által a dologi birósághoz juttatandó, s ezen utóbbi a gondnok s a legközelebbi várományosok nevéről és lakhelyéről értesitendő. (51. §.)

A hitbizományi harmadrésznek s adósságoknak a hitbizományi birtokos által előterjesztett kiszámitása iránt, a biróság, belátásához képest, a gondnokot s a legközelebbi várományosokat meghallgatja. (52. §.)

Az adósságok kiszámitásából tisztán ki kell tünnie, hogy a hitbizományi jószágon fekvő, a jelen birtokostól, elődeitől vagy magától a hitbizományi alapitótól eredő adósságok, az utóbbi által netalán rendelt s a hitbizományon fekvő alapitványokat vagy egyéb hagyományokat is ide értve, mennyire rugnak, és ezen összegnek levonása után a hitbizományi érték harmadrészéből mennyi van még teher nélkül. Életfogytiglani nyugdijak s bizonytalan időre vagy állandólag rendelt egyéb folyó fizetések száztól öttel tőkésittetnek. Minden adósság azon összegben vétetik fel, melyben az a terhelési kérvény idejekor kifizettethetnék. Ha tehát valamely fizetés állam-kötelezvényekben vagy más értékben teljesitendő, mint a melyben a jószág becsüje felvétetett, az adósság az utolsó börzefolyam szerint számittatik. (53. §.)

Azon végzésben, mely által a hitbizomány elzálogitása megengedtetik, mind az adósság, mind az évenkinti visszafizetések összege meghatározott summákban előadandó, s ha több hitbizományi javak léteznek, azon summa megállapitandó, a mely ezek mindegyikére biztositható. A végzés a gondnoknak s a legközelebbi várományosoknak akkor is kézbesitendő, ha ők a hitbizományi birtokos kérvénye iránt meg nem hallgattattak. (54. §.)

A hitbizományi birtokosnak hitelezői irányábani jogviszonyai nem a hitbizományi adósságok lassankinti törlesztése iránti szabályok szerint, hanem az önmaga vagy elődei által kiadott adóslevél tartalma s az átalános jogelvek szerint itélendő meg. Neki szabadságában áll, a menynyiben ő a hitbizomány irányában az adósság törlesztésére még nem köteleztethetik, a fizetést uj kölcsönök által teljesitni. (55. §.)

A hitbizományi jószág terméseire csupán a birtokosnak életfogytáig biztositott adósságok a hitbizományi harmadrész felszámitásánál számba nem veendők. Ha azonban ezen adósságok a hitbizományi adósság kamatolását s kiszabott lassankinti visszafizetését gátolnák, a hitbizomány elzálogitásának csak annyiban van helye, a mennyiben a hitbizományi adósság szabályszerü visszafizetései s a kamatok fizetése iránt biztositás nyujtatik. Egyszersmind a pénzbeli hitbizománybóli harmadrész felvételénél az évenkinti visszafizetések a más kétharmadrész kamataira zálogjog által biztositandók. (56. §.)

A hitbizomány birtokosa a hitbizomány elzálogitására nyert engedelmet többé nem használhatja, ha azon idő után, melyben azért folyamodott, a hitbizományra vagy ennek terméseire uj adósság biztosittatott. Ez esetben a hitbizományrai jelzálog adása végett a birói jóváhagyás ujra kikérendő. (57. §.)

A hitbizomány elzálogitására engedelem magában egyedül a nyilvánkönyvekbe soha sem, hanem csak valamely meghatározott követelésre kebleztethetik be. (58. §.)

A hitbizományi adósság bekeblezése végetti kérvény mindig a hitbizományi biróságnál nyujtandó be, s ez által, ha ezt a jószág feletti dologi törvényhatóság nem illeti, az illető telekkönyvi hatósághoz juttatandó. (59. §.)

599. §. Törlesztések.

A hitbizományi biróság s a gondnok kötelesek örködni a felett, hogy a hitbizományi adósság a megállapitott határidőkben visszafizettessék. (60. §.)

Az elzálogitott, vagy a tőkében megkevesbitett hitbizomány birtokosa köteles a biróságnak minden év végén az annak folytában lejárt visszafizetések teljesitéséröli teljes kimutatást nyujtani be. Azon kimutatásban legelőbb az egész hitbizományi adósság, a hitbizományi leltár s a nyilvánkönyvekből vagy a letétkivonatból készitett kivonatok szerint előadandó, azután a lefolyt évre eső összes visszafizetések összege vagy a tőkék beszedése alkalmával tett birői intézkedésekhez képest felszámitandó. Ha a hitbizomány birtokosa egyes adósságok fejében többet fizetett le, mint a mennyinek lefizetésével a lefolyt évre a hitbizomány irányában tartozott, ugy ő a felesleget más adóssági tételeknél, vagy a következő években követelményül számithatja. A visszafizetések azonban mindig a hitbizományra biztositott, s még egészen le nem rótt minden követelések eredeti összege, nem pedig azon summa szerint számitandók, a mely a hitbizományon a kimutatás benyujtásakor még fenmaradt. (61. §.)

A teljesitett fizetéseket köteles a hitbizomány birtokosa letétbizonyitványok vagy nyugtatványok által tanusitani, s ha a nyilvánkönyvekbe bekeblezett követelések rovattak le, a kitörlés megtörténtét kimutatni. A kimutatás a hitbizományi birtokos s a gondnok által aláirandó, vagy ha azt ez utóbbi helytelennek találná, ez iránti határozott nyilatkozata oda melléklendő. (62. §.)

Tartáspénzek s meghatározott személyek életidejére szoritott, időről időre ismétlendő egyéb fizetések nem tartoznak azon terhekhez, melyektől a hitbizomány lassankinti visszafizetés által szabaditandó meg. Továbbá a hitbizomány birtokosa, maga a hitbizomány alapitója által állandóknak rendelt folyófizetések tekintetében, a hitbizomány lassankinti felszabaditására nem köteleztethetik. Ellenben a hitbizomány alapitójától eredő, a hitbizományi jószágon fekvő egyéb adósságok, azokkal egyiránt, melyekért a hitbizomány birtokosa azt birói engedelem mellett elzálogitotta, lassankinti visszafizetés által lerovandók. (63. §.)

A hitbizományi törlesztések iránt kiszabott évenkinti kimutatás előterjesztése (61. §.) a biróság által hivatalból ellenőrzendő. Az előterjesztett kimutatást köteles a biróság pontosan megvizsgálni, a mellékletekkel s a hitbizományi irományokkal összehasonlitani, s szükség esetében a megigazitást vagy kiegészitést elrendelni. Ha a hitbizományi birtokos hátralevő törlesztésekbeli tartozásának összege iránt barátságos uton ki nem egyenlithető per támad, ez a törvény utjára utasitandó. A biróság azonban köteles a peres összeg biztositását elrendelni, s ennek teljesitését, szükség esetében törvényes kényszeritő eszközök által (67. §.) hivatalból eszközölni. (64. §.)

A hitbizományi adósságok lefizetésére kitüzött határidők meghosszabbitása, vagy a már teljesitett visszafizetéseknek ismétí felvétele (22. §.) csak fontos okokból s a gondnok és legközelebbi várományosok meghallgatása után (42. §.) engedendő meg. Azonban a beleegyezésnek ezek általi megtagadása esetében is fenmarad a biróságnak azon joga, hogy a hitbizomány birtokosának különösen fontos okokból a visszafizetést egy hónapos időre egészen vagy részben, és feltétlenül, vagy a fizetéseknek a legközelebbi évekbeni nevelése mellett elengedje, vagy a visszafizetések ismétí felvételét, azoknak különösen teljesitendő törlesztése mellett, megengedje.(65.§.)

Ha a gondnoknak tudomására jut, hogy a hitbizományi adósságoktóli kamatok vagy a hitbizományon fekvő adók hosszabb időn át fizetetlenül maradtak, köteles ezt a biróságnak feljelenteni. A hitbizományi hatóság ugy ezen, mint azon esetben is, ha hosszabb kamat — vagy adóhátralékokról más módon értesittetik, a hitbizomány birtokosát ezen hátralékok megfizetésére hivatalból szoritsa. (66. §.)

Azon hitbizományi birtokosok ellen, kik a hitbizományi adósságok, kamat — vagy adóhátralékok megfizetése iránti ismételt birói rendeleteknek nem engedelmeskednek, a zárlat hivatalból elrendelendő, s ha lehet, a legközelebbi várományos, ki nem magától a hitbizomány birtokosától származik, vagy a gondnok nevezendő zárnokká. Továbbá oly hitbizományi birtokostól, a ki a hitbizományi jószág állagát az erdők szerfeletti használása által, vagy más módon, rosz kezelés által lényeges károknak vagy veszélyeknek teszi ki, — ha ez a szakértők lelete, vagy a törvényben alapuló egyéb bizonyitékok által kimutattatik, a kezelés elvétethetik, s örökre vagy kellő ideig zárnokra bizathatik. (67. §.)

600. §. Hitbizományi jegyzőkönyvek.

Mindegyik hitbizományról az előadó által saját jegyzőkönyv vezetendő. Ezen jegyzőkönyvben az alapitónak a hitbizománybani örökösödést tárgyazó rendeletei, a hitbizomány eredeti alkatrészei s az azzal történt változások, a hitbizományi birtokosok, gondnok s a legközelebbi várományosok nevei, a hitbizományi adósságok, az ezek törlesztésére kitüzött határidők, a valósággal teljesitett fizetések s a biróságnak a hitbizomány iránti minden intézkedései feljegyzendők.

Ezen felül a biróságnál minden hitbizományokról ezen jegyzőkönyvvel összehangzó főkönyv vezetendő. Mindegyik előadó köteles a hozzáutasitott hitbizományi ügyleteknek a főkönyvbei pontos beiktatása felett őrködni. (68. §.)

601. §. A hitbizományi hatóságok feletti főfelügyelet.

A királyi itélő tábla s a hétszemélyes tábla kötelesek hathatósan őrködni a felett, hogy a hitbizományi hatóságok kötelességeiket teljesitsék, s a fenálló szabályoknak észrevett elhanyagolása vagy áthágása esetében a körülményekhez képest intézkedni. (69. §.)

602. §. Perek a hitbizományok tárgyában.

1. Per a kötelesrész kiadása vagy kiegészitése végett, — indittatva a törvényes osztályrészre jogositott által a hitbizományi örökös ellen; kereseti alap: 1862. nov. 9-kén kelt kir. rend. 36. §. orszb. szab. I. 7. §. és I: 52. 53. cz.

2. Per a hitbizományi öröködés elsőbbsége iránt, — indittatva a körülményekhez képest az elsőszülöttek által a család legközelebb ízigleni vagy legidősb tagja ellen, — valamint megforditva, azok által, kik elsőbbségi igényöket izörökségre alapitják, az elsőszülött vagy a családbeli legkorosabb ellen, avagy ez utóbbi által az elsőszülöttségi, illetőleg ízörökös ellen, ha a hitbizományi alapitványban az öröklés rendje világosan kifejezve nincsen; indittatik az illető kerületi tábla előtt (1862. nov. 9-kén kelt kir. leirat 31. §.); kereseti alap a most idézett kir. rendelet 2. s köv. §§.

3. Per a távolabbi ágak számára alapitott hitbizományi javak kiadása végett, — indittatva ezen ágbeli örökösök által az elsőszülött ellen, oly esetben, midőn valamennyi hitbizomány egy személyben egyesült, ezen személy elhal-

tával azonban ismét több ágak keletkeztek; kereseti alap az érintett kir. leirat 8. §.

4. Per a hitbizományi javak visszaszerzése végett, oly esetben, midőn a hitbizomány felállitása törvény szerint visszavontnak tekintendő, — azok ellen, kik azokhoz átadás vagy szerződés által már jogot nyertek; kereseti alap u. o. 11. §.

5. Per a hitbizományi javak biztositása végett, — indittatva a várományosok, illetőleg hitbizományi gondnok által a birtokos ellen, ha ez utóbbi az állag biztonságát rosz kezelés által veszélyezteti; kereseti alap u. o. 13. 41. §§., — s az erdőpusztitásra nézve 67.§. és 1807 : 21. tcz.

6. Per a hitbizomány fentartására vagy nevezetes javitására tett költségek megtéritése iránt, — indittatva az elöd örökösei által a hitbizományi utód ellen; kereseti alap 1862. nov. 9-kén kelt kir. rend. 24. §.

7. Per az utólsó évi hasznok felosztása végett az elöd örökösei és a hitbizományi utód között; kereseti alap u. o. 26. 38. §§.

Ellenben a hitbizomány csupán azért, mert ősi vagy öröklött javakból alapittatott (I: 59. 60 II: 9—12. 1687 : 9. 1723. 49. 50.), az alapitónak a hitbizományi öröklésre nem hivatott utódai által meg nem támadtathatik. (orszb. szab. I. 4. 7. §§.)

III. FEJEZET.

Törvényes örökösödés.

603. §. A törvényes örökösödés esetei.

Törvényes örökösödésnek — successio ab intestato — van helye:

1. ha az örökhagyó végrendelet nélkül halt meg, vagy
2. végrendelet birói itélet által elvettetett — az egész vagyonra nézve;
3. ha a végrendelet nem az egész vagyonról intézkedik, vagy

4. az örökösök illetőleg hagyományosok a végrendeletileg nekik szánt hagyatékot el nem fogadnák — a hagyatéknak nem emlitett vagy el nem fogadott részére nézve.

604. §. A törvényes örökösödés alapelve.

A törvényes örökösödés családi viszonyokon alapul, s a hagyatékban azon személyeket részesiti, kiket az örökhagyóhoz törvényes rokonság és innen vélelmezett szeretet csatolt. Minél közelebb foku vérségben áll valaki az örökhagyóhoz, annál biztosabban feltételezhető, hogy ez őt minden egyebek felett kegyelte s kedvezményezni ohajtotta: innen a közelebbi rokonok elsőbbsége, s a törvényes öröklési rend, mely a vagyonban mindenekelőtt a gyermekeket, ezek hiányában a szülőket, s ezek sem lévén életben, a tőlök leszármazott oldalrokonokat, majd a nagyszülőket illetőleg ezek származékait, és igy tovább — részesiti.

605. §. A végrendelet nélküli örökösödést szabályozó törvények.

A törvényes vérszerinti rokonok öröklési jogát, — oly esetben, midőn az örökhagyó a hagyatékról vagy épen nem, vagy csak egy részben vagy nem érvényesen rendelkezett, — törvényeink eleitől fogva biztositották. Már szt. István (II. könyv 24. fejezet) meghagyta, mikép az özvegy, ha ismét férjhez megy, az árvák javaiból magának semmit el nem tulajdonithat, — és ha gyermekek nélkül hal meg, ugyanazon javak a férj rokonaira háramoljanak; alább (35. fejezet) ismét, — hogy a szabadon örökölhető javakban a figyermekek osztozzanak. Könyves Kálmán (I. könyv 20. fejezet) akkép intézkedett, hogy a birtok apáról a fiura, ennek nemlétében a testvérre illetőleg ennek fiaira szálljon. II. Endre, mint fentebb már megjegyeztetett (lásd f. 522. §.), a leányörökösök részére biztositá a hagyaték negyedrészét oly esetben, midőn a végrendelkezőnek figyermekei nem maradtak. De legkimeritőbb e részben a hármas tkönyv, mely a I: 40. 41. II : 62. czimeiben a leszármazó örökösök, — az I: 53. czimben a szülők, — az I: 47. 67. czimekben az oldalrokonok, — az I: 99. 100. stb. czimekben az özvegynők, — végre az I: 10. czimben a fiscus örökösödéséről részletesen intézkedett.

Ezen — s egyéb örökösödési törvényeinkben a gyermekek nemi különbsége s a javak jogi minősége fontos szerepet játszott; az 1848. évi törvényhozás tehát, mely az ősiséget, — s az 1852. évi nov. 29-kén kelt cs. nyiltparancs, mely mind az ősiséget mind az adományozást hatályon kivül léptette, uj korszakot nyitott az örökösödés rendszerében, s önkint vezetett azon módositásokhoz, melyek első, kezdetleges kinyomatot az országbirói tanácskozmány munkálatában nyertek.

Ez ideiglenes szabályelvek s az általok világosan fentartott törvények és rendeletek az előbbi időkből — határozzák meg jelenleg a törvényes öröködés rendjét; — megjegyeztetvén egyébiránt, mikép az öröklési jog az örökhagyó halálakor fenálló törvények szerint itélendő meg, s hogy az eddigi osztrák törvények vagy rendeletek alapján keletkezett vagy elenyészett öröklési vagy özvegyi jogok az orszb. szabályok által érintetlenül hagyattak. (orszb. szab. I. 19. §.)

606. §. A leszármazó törvényes jogutódok öröklése.

Végrendelet nemlétében az örökhagyónak minden vagyona a töle leszármazó törvényes gyermekekre [1]) száll; és ha ezek közül egyik vagy másik már nem élne, de törvényes maradékokat hagyott volna hátra, a reá jutandott osztályrészt ezek öröklik [2]), — vagyis az első izen levők fejenkint, a többi izbeliek pedig törzs szerint örökölnek [1]. (orszb. szab. I. 9. §.)

---

[1]) A gyermekekről átalában e mü első részében tüzetesen értekeztünk. Különösen emlékezetbe hozandók:

a) a fogamzottakra nézve a 10. §.;

b) a szülöttekre és utószülöttekre nézve a 11. §.;

c) a természetes és törvényes gyermekek jogaira nézve a 227. §.;

d) a törvénytelen születésü gyermekekre nézve a 231. §.;

e) a törvényesitettekre nézve a 232. s köv. §§.;

f) az örökbefogadottakra nézve a 236. s köv. §§.

[2]) Egyike a legfontosabb körülményeknek, melyek a végrendelet szerinti és törvényes örökösödést megkülönböztetik. Ha t. i. a végrendeleti örökös még az örökhagyó előtt elhunyt, jogutódai a végrendelet alapján mit sem követelhetnek; a törvé-

607. §. Különböző házasságból származott gyermekek öröklése.

Ha az elhunyt szülőknek két vagy több házasságból származott gyermekei maradtak: a törvényes örökösödés azon főelvet követi, hogy az apai javak az apai, — s az anyaiak az anyai származékokra szállnak [2].

---

nyes örökösödés szerint ellenben az örökhagyó előtt elhalt törvényes örökös, — péld. gyermek után az unoka, szülők után az oldalági rokonok stb. az örökséget kétségtelenül megnyerendik.

[1] **Példák:** A. B. törzsszülők után három gyermek — C. D. és E. — maradnak; a hagyatékot, nemökre és a vagyon minőségérei tekintet nélkül egyenlő egyharmadrészekben osztják meg, vagyis fejenkint örökösödnek. Ha ezen gyermekek közül D. már nem élne, a hagyaték akkor is három részre osztandó, s egyharmad, mely D—t illette volna, ennek gyermekeire — G. és H—ra száll, és igy ez utóbbiak, mint unokák, törzs szerint örökösödnek. Azon örökrész, melyben az unokákat, atyjok halála után a törvény részesiti, ezen jogutódok közt ismét fejenkint osztatik meg, — igy G. és H. a D. után nyert egyharmadrészben egyenlő arány szerint részesülnek. (lásd a 212. lapon.)

[2] **Példák:** A—nak első nejétől — B — két gyermeke — D. E. —, s második nejétől — C — egy gyermeke — F — marad. D. E. az anya — B — hagyatékában, s F. ugyancsak az anya — C — javaiban kizárólag, — az apa — A — után pedig mindnyájan egyenlő részekben örökölnek. Vagy: A. és B. összekelnek; előbbinek, első nejétől egy gyermeke C —, s utóbbinak, első férjétől hasonlóan egy gyermeke D — marad, A. és B. másodszori házasságukból pedig utódok nem léteznek: C, mint apai gyermek az apai, — s D. mint anyai utód, az anyai javakat kizárólag öröklik, a második házasság alatti szerzeményekben pedig, az elhalt szülők jogain egyenlően részesülnek. Hasonló esetben a közszerzemény akkor is két egyenlő részre lenne osztandó, ha péld. B—nek, első házasságából két gyermeke — D és E — maradt volna, s a szerzett javak felerészben C—t, mint apai gyermeket, s másik felerészben D. és E—t, mit anyai utódokat illetnék.

608. §. Gyermekek öröklése az előbbi magyar törvények szerint.

A gyermekek öröklési jogait előbbi törvényeink a vagyon jogi minőségétől, s a gyermekek nemétől feltételezték.

A javak minőségeire ismét az adománylevél záradékai, az első szerző intézkedése s a vagyon természete voltak befolyással, mint fentebb a 390—393. §§-okban előadatott.

Az örökösök nemi különbségénél fogva a leányok, a csupán fiágat illetett adományi javakból egyedül a negyed — és hajadoni jogot követelhették. (lásd f. 394. §.)

609. §. Negyedjog.

A negyedjog — quartalitium —, mint a név is mutatja, negyedrészét tette azon apai birtokjogoknak, melyek az adománylevél értelmében kirekesztőleg a fiágat illették[1]; s az első szerző leányörököseinek volt kiadandó a következő szabályok szerint:

1. negyedjog csupán az ingatlanokból (I: 19. 88.) adatott, — az ingóságok, egyenlő arányban a leányokra is kiterjesztendők lévén;

2. a negyed kiadásánál sem a fi- sem a leányörökösök száma tekintetbe nem vétetett (I: 89.), — valamint tehát a fiak egy részről tulnyomó számuknál fogva a negyed kiadását meg nem tagadhatták vagy nem kevesbithették, ugy más részről a leányok, habár a negyed birtokbavételéhez többen is voltak jogositva, követeléseiket a negyedrész összegénél feljebb nem emelhették;

3. egyébiránt a negyed, több egyenjogu leányörökösök közt egyenlő arányban osztatott fel (I: 89.); a fiutó-

---

[1] A negyedjog az örökösödéssel egyenlő volt annyiban, a mennyiben nem előbb, mint az apa elhunytával éledt fel (I: 29. 30.), s hogy továbbá a leány, ha szerzetbe lépett, negyedbeli illetőségének csupán tizedrészéhez tarthatott igényt (1715: 71.); különbözött ellenben annyiban, a mennyiben az apai adósságok, melyek egyéb örökösök által voltak viselendők, a leánynegyedet nem terhelhették. (Dec. 4. ad excis. quart.)

dok tehát, ha azt csupán egy nőörökösnek szolgáltatták volna ki, a többiek irányában felelősséggel tartoztak;

4. a negyed, ugyanazon javakból csupán egyízben követeltethetett, — ha tehát az első izbeni örökösök a negyedet már megkapták, a távolabbiak arra többé igényt nem tarthattak; (I. 89.)

5. a negyed csupán az első szerző legközelebbi származékait illetvén, — valameddig ezek életben voltak, azoknak jogutódai illetőleg a távolabbi leányörökösök annak kiadását nem követelhették;

6. a hajadon, kit a negyed illetett, azt az apának magnélküli elhunytával férjhezmenetéig tartó élvezetjoggal, természetben kapta ki, és ha az apa vagy fivérek megegyezésével vagyontalan férjet választott, a negyedet örök birtokkép nyerte meg; (1514: 62. I: 29. 30. Zsigmond: VI. 20. 1486: 26. 1492: 63.)

7. ha a negyed pénzösszegben szolgáltatott ki, az osztály alapjául a közbecsü szolgált (lásd f. 288. §.), — azonban sem a jobbágytelkekkel járó földek, sem a rétek számitásba nem vétettek; (I: 134.)

8. a negyed elévülés tárgyaul nem szolgálván, bármikor követelésbe vétethetett. (I: 78.)

610. §. Hajadoni jog.

Az árvaságra jutott hajadonok, kiket távolabbi származásuknál fogva negyedjog már nem illetett, — azon apai javakból, melyekben a törvény egyedül a fiörökösöket részesité, illő tartást, lakást és kiházasitást nyertek. (lásd f. 394. §.) A hajadoni jog — jus capillare — is, mint az előbbi, az apa halálával nyilt meg, s a fitestvéreket a vagyon aránya szerint terhelte [1].

A hajadoni jog, testvérek nemlétében az összes hagyaték élvezetére kiterjedt, s mind ezen — mind a megelőző esetben a jogositottnak férjhezmentéig, — azokra nézve pedig, kik hajadonok maradtak, életfogytiglan tartott.

---

[1] A hajadoni jog, a mennyiben hitbizománnyal áll kapcsolatban, a legujabb törvényhozás által is érintetlenül hagyatott. (orszb. szab. I. 3. §.)

611. §. A szülők örökösödése.

Leszármazók hiányában az apa és anya hivatvák öröklésre, mindenik azon érték erejeig, mely tőlök, vagy águktól akár végrendelet folytán, akár anélkül, az örökhagyóra hárult; az apai ágról származott vagyon az apára, az anyai ágról eredt vagyon pedig az anyára szállván vissza [1].

Ha a hagyatékból azon vagyon, mely az örökhagyóra az apai és anyai ágról szállott, ki nem kerülne: az apa és anya a hagyatékon azon érték arányában osztoznak, a mely tőlök vagy águktól az örökhagyóra származott [2]. Ellenben, ha a hagyaték tulhaladná azon értéket, mely az örökhagyóra az apai és anyai ágról került: ezen szerzemény a hitvestársra száll, ennek nemlétében pedig az apa és anya közt két egyenlő részre oszlik [3]. (orszb. szab. I. 10. §.)

---

[1] Z... gyermekek nélkül hunyt el, de szülői — I... II... életben maradtak. A föld, mely hagyatékának egyrészét képezi, apjától, — a ház pedig anyjától származott; tehát a földet I., és a házat II. fogja örökölni.

[2] Legyen az előbbi példában a föld értéke 10000 ft, s a házé 5000 ft; s történt legyen, hogy Z... ezen fekvőségeket pénzzé tette, a nyert értéket kereskedésbe ruházta, s fenmaradt hagyatéka 3000 ftot tesz: a szülők azon érték arányában osztoznak, mely tőlök az örökhagyóra származott, — s igy a 3000 ftból I-re 2000 ft, s II-re 1000 ft jutand. Hogy a visszaháramlási jog ily fentartása alig különbözik az 1848. évi törvényhozás által megszüntetett ősiségtől, felesleges emliteni; még nagyobb hibája azonban a legujabb törvényhozás ezen intézkedésének akkor lesz érezhető, ha az elméleti jog a gyakorlatban keres megoldást. Felette ritka eset az, hogy a szülőktől nyert vagyon, változtatás és átalakitás nélkül kezeltetnék az örökös által; azt a tulajdonos eladhatja, vagy cserébe adhatja, az egyik szülőtől nyert pénzkészletet a másiktól kapott házba vagy földbe beruházhatja; továbbá ily átalakitásoknál a valódi érték soha nyilvánban nem tartathatván, mihelyt aránylagos felosztásról van szó, a szülei javak értéke, mint vitás kérdés merül fel, s az apát az anyával, s az apai rokonokat az anyaiakkal gyülölséges perbe bonyolithatja.

[3] Maradjunk ismét az előbbi példánál. Z... apjától földet s anyjától házat kapott; s ez ingatlanok megvannak, nemcsak, hanem a hagyatékban 10000 ftnyi szerzemény mutatkozik. I. vissza-

612. §. Szülők örökösödése az előbbi magyar törvények szerint.

A szülők öröködése előbbi törvényeink szerint is a visszaháramlás jogán alapulván, a jelen állapottól épen nem különbözött; t. i. az ősi javak ugyanazon ágra, — melytől származtak — voltak visszaszállandók, vagyis az apai ősiekben az apa, s az anyaiakban az anya örökösödött. (I: 53.) A keresményeket egyenlően örökölték, az adomány utján szerzettet azonban csak ugy, ha nevök az adománylevélben világosan benfoglaltatott. (I: 17.)

613. §. Első izeni oldalági rokonok öröklése.

Ha az apa vagy anya, vagy közülök már egyik sem élne: a magyar törvények értelmében az apát az apai, és az anyát az anyai ágon leszármazott oldalrokonok képviselik [1]. (orszb. szab. I. 11. §.)

614. §. A távolabbi rokonok öröklése.

Sem szülők, sem tőlök leszármazott oldalrokonok nem lévén: az öregapát és öreganyát s illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat, — és ha ezek sem volnának életben, az ősapát és ősanyát, s illetőleg a tőlök leszármazott oldalrokonokat, s igy sorban a további felmenőket s illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat illeti az öröklés

---

nyeri a földet, II. a házat, a 10000 ftnyi többleten pedig egyenlő részekben osztoznak. Az életben maradt házastárs jogairól alább lesz emlités. (lásd a 212. lapon.)

[1] Példák: C ... gyermekek nélkül elhal, s apja — A — és testvérei — D. E. — maradnak életben. A. visszanyeri azon részét a hagyatéknak, mely tőle származott, D. E. testvérek pedig az anyai részen egyenlő arányban osztoznak. Ugyanez az eset, ha az örökhagyót anyja éli tul. Ha egyik szülő sincs már életben, C. hagyatékát a testvérek — D és E — egyenlően osztják meg. A távolabbi származékok törzsszerinti öröklése itt is szabályul szolgál; ha tehát ezen esetekben D. testvér az osztály előtt elhalt volna, a rája esendett örökrész gyermekeit — G. és H—t illetendi. (lásd a 212. lapon.)

ugyanazon elvek szerint, melyek a 9. 10. és 11. §§-okban megállapitvák [1]). (orszb. szab. I. 12. §.)

615. §. Az oldalrokonok örökösödése előbbi magyar törvényeink szerint.

Az oldalági rokonok örökösödésének főbb mozzanatait képezték: az öröklési rend, továbbá a hagyatéki javak jogi természete, t. i. ősi vagy szerzeményi minősége; a szerzeményiek tekintetében végre azon körülmény, a mint azok osztály előtt vagy osztály után jöttek az örökhagyó birtokába.

1. A mi először is az öröklés rendjét illeti, átalános szabály szerint a közelebbi rokonok a távolabbi ágat megelőzték, — csupán az ősi javakra nézve tétetvén annyiban kivétel, hogy a köztörzsöktől távolabbi rokon, az ő ágára osztály utján szállott vagyonban más — habár a köztörzsökhöz közelebbi oldalrokon felett, ki ugyanazon javakban régebben osztozott, elsőbséggel birt [2]). Több egyenlő ágbeli rokonok itt is törzs szerint, s több egyenlő izigleni rokonok, ugyanazon ágban, egymás közt fejenkint örökösödtek. (1659: 117.)

---

[1]) Példák: D . . . gyermekek és szülők nélkül meghal, — hagyatékából az apai vagyon I. II., — s az anyai III. IV. nagyszülőkre száll; a többlet pédig, mellyel az öröklött vagyonon tul a hagyaték növekedett, ugyanazon nagyszülők közt egyenlő részekben osztatik meg. Ha I. vagy II. nagyszülők sem volnának életben, helyöket Z. pótolja, — s ha III. vagy IV. nagyszülők hiányoznának, jogaikba V. oldalrokon lép. Nagyszülők, és ezektől leszármazott oldalrokonok hiányában a hagyaték 1, 2. 3. 4. apai, — és 5. 6. 7. 8. anyai ősszülőket illetőleg ezek származékait hasonló jogelvek szerint illeti; és ez igy megy tovább, mig van valaki életben, ki az örökhagyó családjához tartozását kimutathatja. (lásd a 212. lapon.)

[2]) Igy például: NN. gyermekei A. B. az öröklött javakat 1820. évben megosztották. A 1830. évben meghalt; gyermekei — C. D. — ujra osztoztak. Ezek közül C, leszármazó örökösök nélkül, néhány év mulva elhunyt, s B. nagybátya még mindig életben van. B. közelebbi izen áll NN—hez, kitől az ősi javak származtak — rokonságban, mint annak unokája — D; mindazáltal C. hagyatékára nézve az öröklésben D. által megelőztetett, mert az osztály C. és D. között későbben történt.

2. Az ősi javak, leszármazó törvényes örökösök és szülők hiányában a közös családi egybeköttetésnél s hitbizományszerü jogoknál fogva mindenesetre az oldalági rokonokra szálltak, kik ezen jogaiaktól elévülés utján sem foszttathattak meg. (lásd f. 345. §.)

3. A szerzett javak akkor illették az oldalrokonokat, ha azok, valamelyik testvér által az osztatlan ősi vagyon jövedelmeiből, vagy más uton ugyan, de az osztályt megelőzőleg szcreztettek (1723 : 47.); az osztály után szerzettek ellenben, — hanemha az oldalági rokon neve a szerzési okiratba beiratott volna (I : 30.) — az oldalrokonok mellőzésével a fiscusra szállottak. (I : 10.)

616. §. A házastársak öröködési viszonyai.

A házastársak részint örökösödésnél, részint törvényes követelményeknél fogva vannak a hagyatéknál érdekelve.

A törvényes öröködés nemei a házastársakra nézve a hitvestársi és özvegyi öröklés.

Törvényes követelmények a közkeresmény, özvegyi jog, hitbér és nőhozomány.

Hitvestársi öröklés férjet és nőt egyiránt illet, mihelyt a törvényben meghatározott esetek beálltával az öröködés e nemének hely adathatik, — özvegyi örökösödésre ellenben egyedül az özvegynők tarthatnak igényt.

Hasonlóan a közkeresményhez férj és nő egyenlően vannak jogositva, mig az özvegyi jogot, törvényes hitbért és nőhozományt a törvény csak özvegynők számára biztositja.

Mindezen öröklési igények és egyéb követelmények a törvényes örökösödésnél emlitendők, — az örökösödésnél azért, mert követelésbe nem előbb, mint a másik házastárs elhunytával vétethetnek, s a törvényes örökösödésnél, mert czimet és jogalapot, minden tekintet nélkül az örökhagyó végakaratára, a törvényből meritenek.

617. §. Hitvestársi öröklés.

Hitvestársi öröklésnek — successio conjugalis — magyar törvény szerint helye van:

a) a szerzeményi javakban, ha leszármazó egyenes örökösök nincsenek [1];

b) az öröklött javakra nézve, ha sem leszármazó, sem felmenő, sem oldalagos örökösök nem léteznek [2]. (orszb. szab. I. 14. §.)

618. §. Hitvestársi öröklés az előbbi magyar törvények szerint.

A hitvestársak kölcsönös öröklése oly esetben, midőn leszármazó törvényes örökösök nem maradtak, az ősiek kivételével minden egyéb — szabadon elörökithető javakra kiterjedt, s ezekben a tulélő házastárs mind a szülőket, mind az oldalrokonokat megelőzte. (1687 : 11. és Dec. 6. ad acqu. mob.)[3].

619. §. Özvegyi örökösödés.

A legujabb törvényhozás az özvegyi öröklést -- successio vidualis — szabályozó magyar törvényeket változatlanul fentartotta. (orszb. szab. I. 15. §.) Ezek szerint az özvegynő:

---

[1] Már fentebb a 611. §-ban előadatott, hogy ha a hagyaték tulhaladná azon értéket, mely az örökhagyóra az apai és anyai ágról került, ezen szerzemény a hitvestársra száll. Ha tehát Z... ki gyermekek nélkül, de szülők és özvegy hátrahagyásával halt el, — apjától földet, s anyjától házat kapott, s e vagyonon felül hagyatéki többlet mutatkozik; a föld az apára, s a ház az anyára illetőleg a tőlök leszármazó oldalrokonokra lesz ugyan visszaszállandó, de a hagyatéki többlet, mint szerzemény, kizárólag az özvegyet illetendi. (lásd f. 611. §.)

[2] Az özvegy e szerint az öröklött javakra nézve egyedül a kir. fiscust előzi meg.

[3] A hitvestársak öröklésében e szerint semmi egyéb változás nem történt, mint, hogy az előbb ősi javak most öröklötteknek czimeztetnek. Egyébiránt a 1687. évi törvényhozást megelőzőleg máskép volt a házastársak örökösödéséről intézkedve: jelesül a férjnek végrendelet — s gyermekek nélkül történt elhunytával, annak ingóságai és zálogszerzeményei az özvegynőre szállottak. (I: 98.) mig az özvegyférj, hasonló körülmények közt, elhunyt nejének csupán jegyajándékát tarthatta meg. (I: 100.)

1. az elhunyt férjnek minden ingóságaiból egyenlő részt kap a gyermekekkel; (I: 99.)

2. ugyanannak jobb öltözékeit, jegygyürüjét és fogatát osztályon kivül örökli; (u. o. és Dec. 17. ad acqu. mob.)

3. a ménesnek, ha ez számra az ötvenet felül nem haladja, — felét nyeri. (I: 101.)

Ellenben az özvegynő, saját javait osztály alá bocsátani nem tartozik. (I: 100.)

620. §. Párvonal a hitvestársi és özvegyi öröklés közt.

Hitvestársi és özvegyi örökösödés, mind a jogositottak személyiségére, mind a jog kiterjedésére nézve lényegesen különböznek. Jelesül:

a) a hitvestársi örökösödés jogkölcsönösségen alapul s a férjet neje, — s ezt a férj halála után egyiránt illeti, — özvegyi örökösödésre ellenben csak nők tarthatnak igényt;

b) hitvestársi öröklésnek egyedül leszármazó törvényes örökösök hiányában van helye, — az özvegyi örökösödés ellenben feltételezi, hogy gyermekek is maradtak;

c) a hitvestársi örökjog minden szerzeményi — sőt az öröklött javakra is kiterjed, a szerint, a mint rokonok vannak még, vagy nincsenek többé életben, — az özvegyi ellenben csupán a megelőző §-ban érintett örökrészhez és hagyatéki tárgyakhoz ad jogot.

621. §. Közszerzeményi jog.

Az orszb. szabályelvek által a házasság alatti közszerzeményekre nézve a korábbi magyar törvények változást nem szenvedtek. (orszb szab. I. 13. §.)

Közkeresménynek — coaquisitio — a magyar törvények értelmében oly javak neveztetnek, melyeket a házastársak, a házassági viszony fenállta alatt, egyik vagy másik fél elhunytaig szereztek [1]); s azon különbség szerint itélendő meg, a mint a férj nemesekhez vagy nemnemesekhez tartozik.

---

[1]) A közkeresmény ennélfogva világosan megkülönböztetendő azon javaktól, melyeket valamelyik házastárs az egybekelés

622. §. Közszerzemény a nemeseknél.

Nemeseknél [1]) a törvény közszerzeményt nem vélelmez, s ilyenben az özvegynöt rendszerint nem részesiti, — kivévén a következő eseteket:

1. ha a férj magát szerződésileg az ellenkezőre kötelezte, — ez esetben a házastársak jogai a szerződés szempontjából lévén meghatározandók; (Korvin Mátyás: VI. 17. II. Ulászló: I. 38.)

2. ha a közkeresmény bebizonyithatólag a nő saját vagyonából vagy annak jövedelméből szereztetett; (Dec. 58. div. suc.)

3. ha a nő, a szerzési okiratban világosan mint közkeresö emlittetik [2]).

---

alkalmával már sajátul birt, — habár azok élvezetében a másik felet is részesitette; — valamint azoktól is, melyeket a házastársak egyike, a házasság fenállta alatt ugyan, de örökségkép vagy ajándékul, saját személyére nézve nyert. Egyébiránt, valamint előbbi törvényeink szerint szerzőnek senki nem tekintethetett, valameddig az elpazarolt ősieket ki nem egészitette (1723: 49.), ugy jelenleg sem számithatók a közkeresmények közé azon javak, miket a házastársak, egybekelésök után ugyan, de elidegenitett öröklött vagyon értékéből szereztek.

[1]) A nemesek közé, a közszerzemény tekintetében, szokásnál fogva azon nemnemes férjek is számittatnak, kiknek rendszerinti élelemszerzésökben a nő közre nem müködhetik, s igy közszerzői minőséggel nem bir, — ide tartoznak a tudósok, köztisztviselők, ügyvédek, orvosok stb.

[2]) Oly dolgok, melyekről szerzési okirat felvétetni nem szokott, — minők az ingóságok: közszerzemény tárgyai nemlehetnek. Ha pedig a férj, neje nevét csupán kedvezésből irta volna be közszerzőkép a szerzeményi okiratba: ily kedvezmény halálesetérei ajándékozásnak tekintetik, mely őt, mint törvényileg vélelmezett főkeresöt, — hanemha a nőnek telekkönyvi bejegyzés által szerzett dologbani joga állna ellent (lásd f. 337. §.) — nem gátolja abban, hogy a közszerzeményről, végrendeletileg máskép intézkedhessék. (Dec. 11. div. suc.)

623. §. Közszerzemény a nemnemeseknél.

A szabad városi polgárok és voltjobbágyok nejei minden a házasság alatt szerzett javakra nézve már törvényszerint közkeresőknek tekintetnek; mint ilyenek, a férj elhunytával a közszerzemény felerészét tulajdonul nyerik, s arról mind élők közt, mind haláluk esetére szabadon rendelkezhetnek. (I: 48. 102. III: 29.)

624. §. Törvényes örökösödés a közszerzeményi javakban.

A közkereső nők, mihelyt joguk a férj halála napjával megnyilott, szabad tulajdont nyernek, s arról, mi őket e czimen a hagyatékból illeti, korlátlanul végrendelkezhetnek. Végrendelet hiányában pedig a közszerzemény, felerészben a férj — s felerészben a nő gyermekeit, — s ha leszármazó törvényes utódok nem lennének, egészben a tulélő házastársat illeti. (III: 29. cz. 2. §.)

625. §. Özvegyi jog.

Az orszb. szabályelvek az özvegyi jog tekintetében az előbbi magyar törvények rendeleteit ujra hatályba léptették. (orszb. szab. I. 16. §.)

Az özvegyi jog — jus viduale — tartás, — lakás — és ujra férjhezmenetel esetében kiházasitásból áll oly hagyatéki javakban, melyekből az özvegynőt sem örökjog, sem egyéb törvényes követelmények nem illetik [1]. (I: 98. 134.)

E joghoz az özvegy akkoris igénynyel bir, ha férje az egyházilag szentesitett egybekelés után azonnal meghalt, vagy ö, férjétől, önhibáján kivül, ágy — és asztaltól elválasztatott volna.

---

[1] Látni való, hogy lovagias törvényeink az özvegynőt a család leányának tekintik, s ily elvből az özvegyi jogot a kielégitésnek mind alapjára mind módjára nézve a hajadoni joggal tették egyenlővé. A leányok t. i. a csupán fiágat illető javakból nyertek hajadoni jogot, az özvegyi jog hasonlóul az özvegyet nem illető vagyonból adatik ki, s mindkettő egyiránt tartási, lakási és kiházasitási kötelezettséget foglal magában.

626. §. Az özvegyi jog kiadása.

Mihelyt az apa meghal, s örökösei a hagyatékot birtokba venni kivánják: első teendőjök az özvegynőt, azon javakból, melyeket az özvegyi jog terhel, perenküli egyezség vagy birói határozat folytán kielégiteni.

Ha az egyezség sikerült, vagy a biró jogérvényes itélet által intézkedett: az özvegyi jog misége, mennyisége és kiadása az egyezség, illetőleg birói határozat tartalma szerint állapitandó meg; ellenkező esetben az özvegy következőkre van jogositva:

1. az egész hagyatékot, az alábbi §-ban foglalt korlátozás mellett megtarthatja, s annak jövedelmeit élvezheti: (I: 98. és Dec. 14. div. suc.)

2. foglalás vagy önhatalmu birtokbahelyezés esetében, mellyel az örökösök részéről háborittatnék, a birói segélyt mint egyéb birtokosok, — igénybe veheti; (lásd f. 463. s köv. §§.)

3. a rendszerinti haszon elnyerése végett tett költségeknek, javitásoknak és beruházásoknak megtéritését az örökösöktől követelheti. (Dec. 13. div. suc.)

627. §. Az özvegyjog korlátozásai.

Másrészről az özvegy, ki egyezség vagy birói határozat hiányában a hagyatéknak ekkép birtokában maradt, következő megszoritások által korlátoltatik:

1. az özvegy egyedül a jövedelmekről rendelkezhetvén, a vagyon állagát kimélni, s a vétke miatt okozott károkat megtériteni tartozik (1618: 61.); — még kevésbé illeti a jog a tulajdonról élők közt vagy halála esetére rendelkezni, avagy azt adósságokkal terhelni; (u. o. és 1647: 105. 1655: 25.)

2. a családot illető okiratokat az örökösöknek kiszolgáltatni köteles, — ellenkező esetben az özvegyi jog élvezetétől megfosztathatik; (1618: 61. 1622: 67.)

3. az örökösök, — a mennyiben kimutathatják, mikép a hagyaték jövedelme felülhaladja azon szükségletet, mely az örökhagyó polgári állásához képest az özvegyjog fede-

zésére kivántatnék: az özvegyjog mérséklését, vagy is annak egyes hagyatéki javakra szoritását a törvény utján követelhetik, — azonban e jog az özvegy korlátozására nézve csupán az egyenes leszármazó örökösöket illeti. (orszb. szab. I. 16. §.)

628. §. Az özvegyi jog elenyészte.

Az özvegyi jog elenyészik:

1. az özvegynő halála — vagy isméti férjhezmenetele esetében; (lásd f. 625. §.)
2. hütlen elhagyás által, melyben a nő, biróilag vétkesnek találtatott; (805. dt.)
3. ha férjével együtt tulnyomó adósságokat csinált; (821. dt.)
4. ha a férj vagyonát adósságokkal terhelte vagy elpazarolta (814. dt.), — a férj vagy gyermekek temetésére tett pazar kiadások mentségül nem szolgálván; (1655: 25.)
5. ha a családi okiratokat eskü alatt felfedezni s kiadni vonakodik. (lásd. f. 627. §.)

629. §. Hitbér.

Hitbérnek — dos — törvény vagy szerződés szerint meghatározott azon pénzösszeg neveztetik, melyet az örökösök, a törvényes nőnek, házastársi hüsége jutalmaul, a meghalt férj javaiból kifizetni tartoznak. (I: 93.)

A hitbér vagy törvényszerü vagy szerződési lehet; ez utóbbi a törvényest is magában foglalja. (Dec. 9. 16. ad acqu. mob.)

630. §. Törvényes hitbér.

A törvényes hitbér összege mágnásoknál 400, nemeseknél és polgároknál 200, nemnemeseknél pedig 40 ftból áll, törvényes értékü pénzben ¹). (1840: XXII. 85. §.)

---

¹) A hármas tkönyv ekkép határozta meg a törvényes hitbér öszszegét:

a) az ország báróinál Magyar-, Tót- és Erdélyországban 400 pft;

631. §. Szerződési hitbér.

Az előbbi §-ban meghatározott törvényes hitbérnek akkor van helye, ha erészben a házasfelek közt ellenkező intézkedés nem tétetett; a törvény azonban megengedi, hogy annak mennyiségét a házastársak szerződés szerint s a törvénytől eltérőleg szabályozzák: a hitbér ily esetben szerződési — vagy irott hitbérnek neveztetik.

632. §. Különbség a törvényes és irott hitbér között.

Törvényes és szerződési hitbér a következő pontokban térnek el egymástól:

1. a törvényes hitbér csak özvegynőt illet, — ellenben a szerződésit, tulélés esetére a férj is kikötheti; a hitbér, mely a férjet, szerződés szerint illeti, máskép viszonhitbérnek — contrados — neveztetik;

2. a törvényes hitbér összegét a törvény, — utóbbiét maguk a házasfelek határozzák meg;

3. a törvényes hitbér a nőnek még férje halála előtt szabad rendelkezése alatt áll, — a szerződésit csupán a tulélő házastárs követelheti; (Dec. 7. ad acqu. mob.)

4. az irott hitbér soha nem tárgya az elévülésnek, a szerződési e részben egyéb kötelezettséggel jő egyenlő tekintet alá. (I: 78. 1729: 27.)

633. §. A hitbér kiadása.

A hitbér a hagyatéki vagyon jogi minőségeire tekintet nélkül, — s igy még az öröklött javakból is kiadandó. (Dec. 26. ad acqu. mob.) Kiadását az előbbi törvények nem kötötték szorosan készpénzhez, söt világosan megengedik, hogy felerészben könnyen értékesithető ingókkal egyenlittessékki, — melyek közül, épen ez oknál fogva a kész öltö-

---

b) egyéb mágnásoknál s oly nemeseknél, kik több mint 50 jobbágytelekkel birtak, — Magyarországon 200, — Tótországban 100, — Erdélyben 66. pft;

c) kisebb birtokos nemeseknél kevesebb, — a vagyon arányához képest; (III: 3.)

f) az első férj után egész, — a második után fél összegben, és igy tovább. (I: 96.)

nyök, fegyvernemüek s nyomorék barmok névszerint kivétetnek. (I: 95.)

Ha az örökösök a hitbért sem készpénzzel, sem elfogadható ingókkal ki nem fizethetnék, annak fedezésére, közbecsü szerint ingatlan birtokot is adhatnak, melyet az özvegy illetőleg jogutódai, az állag kimélésével, haszonélvezetül mindaddig megtarthatnak, mig a hitbér teljes összegben le nem törlesztetik. (I: 134.)

634. §. A hitbér elvesztése.

A hitbér elvész:

1. ha a nő házasságtörési bünténybe̱n bünösnek itéltetett; (I: 105.)
2. ha nagyhatalmaskodásban marasztaltatott el; (II: 43.)
3. ha hitbér fejében, ideiglenes használatul birtokot kapván, azt a hitbér egész összegének birói kézhez letétele s törvényes megintés után is visszabocsátani vonakodik; (II: 24.)
4. ha ugyanazt adósságokkal terheli, pusztulni hagyja vagy épen elidegeniti; (1622: 67. 1655: 25. 1659: 43. és 814. dt.)
5. ha a család okiratait jogtalanul magánál tartja, vagy az átvételre jogositott örökösök mellőzésével távolabbiaknak vagy épen idegeneknek adja ki; (1618: 61. 1647: 105.)
6. ha a hitbért, férjének, vagy az örökösöknek világosan elengedte. (I: 109.)

635. §. Nőhozomány.

Nőhozomány — allatura — alatt oly ingó javak értendők, miket a nő, már a házasság megkötése után vitt férje házához. A nőhozomány szélesebb értelemben a nász ajándékot — paraphernum —, vagy azon pénzértéket avagy ingókat is magában foglalja, melyeket a nő, férjhezmenetele alkalmával, vőlegényétől vagy másoktól, a házassági egybekelés céljából kapott [1]. (I: 100.)

---

[1] Ingatlan birtok, mely telekkönyvileg a nő nevére van bejegyezve, nem tekintetik hozománynak, habár azt örökség vagy szerződés utján, a házasság alatt szerezte volna is; sőt arra nézve mindazon jogok illetik, melyek törvényszerint a tulajdonnal állnak kapcsolatban.

636. §. A nőhozomány kiadása.

A hozomány, melyet a nö, kezelés, használat vagy élvezet végett férjének átadott, a házasság alatt is a nő tulajdona marad, — azonban a házassági viszonynak halál vagy birói itélet által lett feloldása előtt nem követeltethetik.

Ha az örökösök a hozomány létezését kétségbe vonnák, vagy annak kiadását megtagadnák: a kereset és bizonyitás a hozománynak valósága, s a férj kezeihez jutása, vagy annák — illetöleg az értéknek a férj vagyonába lett beruházása iránt a nöt, vagy jogutódait terheli, s e részben sem a férj elismerése, sem a nő esküje bizonyitékul el nem fogadtatik. (Dec. 2. 11. és 10. 14. ad acqu. mob.)

A nőhozomány bejegyzéséről s előnyeiről a kereskedők nejeit illetőleg alább a harmadik részben lesz emlités.

637. §. Megtartási jog.

Mig az özvegy, hozományi követelésének kérdésében jogerejü birói itéletet, — vagy megitélt hozományára nézve teljes kielégitést nem nyer, az elhunyt férj hagyatékában megtartási joggal bir (Dec. 3. ad obtin. succ.); de ha a csak haszonélvezetkép birlalt javakat pusztulás veszélyének teszi ki (814. dt.), vagy a kielégitési összeg felvételére s a vagyon visszabocsátására törvényesen megintetvén, mind követelményeinek felvételét, mind a javak kiadását megtagadja (II: 24.): hozományát s nászajándékát örökre elvesztendi.

638. §. Örökösödés a nőhozományban.

A tulajdoni jogból, mely hozományára nézve a nöt illeti, — önkint következik, mikép a nő, halála esetére, a hozomány és nászajándék minden tárgyairól szabadon rendelkezhetik.

Ha a nö végrendelet nélkül halt meg, hozományát illetöleg a törvényes örökösödés szabályai lépnek hatályba.

639. §. A szent korona öröklése.

A szent korona ügyvédének öröklése ott, hol sem törvényes, sem végrendeleti örökösök nem léteznek, minden vagyonra, különbség nélkül kiterjed. (orszb. szab. I. 18. §.)

640. §. Háramlási jog előbbi magyar törvényeink szerint.

Előbbi magyar törvényeink a háramlási jog tekintetében különbséget tőnek:

1. az örökhagyó személyére nézve, — a mint t. i. nemesekhez, kir. városi polgárokhoz, szabad kerületekhez, vagy jobbágyokhoz tartozott;

2. a hagyatéki javak jogi minőségére nézve, — a mint t. i. adományiak vagy adományon kivüliek, továbbá ősiek vagy szerzettek voltak.

A háramlási jog gyakorlatára az örökös nélküli javakban ezen különbségek szerint voltak hivatva a király, — a szabad kir. városok és szabad kerületek — végre a voltföldesurak ügyészei.

641. §. A királyi ügyész örökösödése különösen.

A királyi ügyész, mint ilyen, örökösödött

1. Nemesek és szabadosok után:

a) az adományozott ősi javakban, ha az öröklésre jogositott minden személyek kihaltak, — a mennyiben királyi jóváhagyás nem állott ellent; (I: 10. 17. 63. 66. 1715: 25. 26.)

b) a szerzett adományiakban a szerzőnek leszármazó törvényes örökösök nélküli elhunytával, — mennyiben az adomány a szülőkre, vagy testvérekre, avagy az özvegyre ki nem terjesztetett; (I: 48. 50. 102.)

c) az adományon kivüli ősiekben, ha sem végrendeletileg az utólsó birtokos máskép nem intézkedett, sem rokonok és özvegy nem maradtak; (1715: 26.)

d) az adományonküli szerzeményekben a vevő család kihaltával, ha ez esetre az eladó semmi jogot fen nem tartott; (lásd f. 371. §.)

e) az osztály után szerzettekben, az egyenes ág kihaltával, — hanemha az oldalági rokonok nevei a szerzési okiratokban benfoglaltattak; (Dec. 18. 38. 49. 52. 72. 95. 102. 122. de act. fisci r.)

2. Nemesek, szabadosok (I: 13—15. 1715: 7. 9. 62.) szabad kir. városi polgárok (1647: 87. 1649: 16.) minden

javaiban s a földesuri hatóság alatt álló személyek ingóságaiban (1715: 62.) hütlenség czimén. (lásd f. 364. §.)

642. §. Háramlási jog a nemnemesek hagyatékára nézve.

A nemnemesek ismét vagy szabad kir. városi vagy szabad kerületi polgárok, vagy jobbágyok lévén, a végrendelet s törvényes utódok nélkül elhalt örökhagyók javai ezen különbség szerint háramlottak:

1. szabad kir. városi polgárok után kivétel nélkül, — s egyebek után egyedül a városi telkek a városi közönségre; (1638: 35. 1647: 87. 1649: 16.)

2. a szabad kerületi polgárok után hasonlóul az illető városi ügyészre (IV. stat.), végre

3. jobbágyok és azon nemesek és szabadosok után, kik jobbágytelkeken laktak, s magukat a földesuri hatóságnak alávetették, — a földesurakra. (1715: 62. 1840: VIII.)

643. §. A törvényes örökösödés rendjétőli némely eltérések.

A törvényes örökösödésnek ezen szabályelvei valamennyi honpolgárokra, sőt a magyar törvények visszaállításának idejétől fogva a jászkun-kerületek lakosaira nézve is zsinórmértékül szolgálnak. (orszb. szab. I. 17. §.)

Az öröklés némely eseteiben azonban eltérésnek van helye:

1. a jászkunokra nézve, kiknél az orszb. szabályelvek 14. 15. és 16. §§-aiban foglalt hitvestársi örökösödés, özvegyi öröklés és özvegyi jog jövőre is az eddig fenállott statutumok szerint lesznek megbirálandók; (orszb. szab. I. 17. §.)

2. a voltjobbágyok özvegyeinek örökségi s egyéb követelményeire nézve, — a mennyiben a közszerzeményi jogok, özvegyi öröklés és özvegyi jog jelenben is az előbbi magyar törvények által szabályoztatván, e törvények a jobbágynők igényeit különlegesen szabályozták,

3. a latin és görög szertartásu, valamint a görög n. e. papság után megnyilt örökösödésre nézve.

644. §. Özvegynők örökjogai a jászkunoknál.

Az özvegynő, férje halála után, — ha a kereső fél máskép nem rendelkezett, annak javaiban csak ugy fog megmaradni, hogy abból éljen, nem pedig, mint tulajdonos; ugy, hogy ha ő meghalna, vagy pedig ismét férjhez menne, a fekvő javak azonnal a fiakra szálljanak. A mi illeti mindazáltal a földben fekvő summát és az ingóságokat, azokból a közkereső özvegy, maga jogához képest, — t. i. a fiaival és leányaival egyenlő egy gyermekrészről szabadon rendelkezhetik; söt ha a férj egyéb törvényes örökösök nélkül halt el s javairól máskép nem rendelkezett volna: azon esetben mind az ingó mind az ingatlan javak, tulajdoni joggal az életben maradt özvegyre szálljanak, ugy, hogy ő azokról szabadon rendelkezhessék. A helybeli elöljárók azonban ügyelni tartoznak, hogy az özvegynők, férjökről maradó vagyonukat, gyermekeik kárával el ne pazarolják. Ilyetén pazarlás esetében a hagyaték azonnal birói zár alá veendő. (V. stat. 1. §.)

Azon özvegyek pedig, kik közkeresők nem voltak és ismét házasságra léptek: a hitbérnél, a jegybe vagy házassági ajándékba adott dolgoknál, a szülői háztól férjökhöz vitt javaknál és a házasság ideje alatt férjök által keresett ingóságokból egy résznél egyebet az örökösöktől nem kivánhatnak; következőleg végrendeletileg csupán azokról intézkedhetnek, a mely javak, — t. i. a hitbér, nászajándék és hozomány — oly elsőbbséggel birnak, hogy azokat a férjnek az özvegygyel nemközös adósságai előtt ki kelletik szakasztani. (2. §.)

A mi az özvegynők hitbérét illeti, a törvényes hitbér a redemptionalis összeghez, vagy a máskép szerzett föld vételárához mérsékeltetik; és ha az öröklött javakból nagyobb hitbér ajánltatnék a nőnek, az örökösök a törvényes összeget meghaladó többlet kifizetésével nem tartoznak; a tulajdon keresménytől azonban mérsékelt hitbér szerződésileg is ajánltathatik [1]. (3. §.)

---

[1] A IV. statutum, mely átalában a törvényes öröködést foglalja magában, az orszb. szab. I. 17. §-a által hatályon kivül he-

645. §. Özvegynők örökjogai a voltjobbágyoknál.

Előbbi törvényeink a voltjobbágyok örökösödéséről átalában, s a jobbágynők jogairól különösen a fentebb közlött rendszabályoktól eltérőleg intézkedtek [1]. Ez intézke-

---

lyeztetett. A törvényes örökösödés előbbi szabályai következők voltak:

„Meghagyatván kinek kinek azon joga, hogy saját szerzeményeiről szabadon rendelkezhessék,—ha az ily szerző végrendelet nélkül halna meg, és özvegye nem maradna: minden ingó javai a fiak és leányok közt egyenlően osztassanak meg; az ingatlanok pedig csupán a figyermekeket illessék, — ugy mindazonáltal, hogy ezek a nővéreket, aránylagos illetőségök szerint, annyi összegből, mennyiért a fekvő jószág szereztetett, készpénzben kielégitsék. Azon ingatlan javak pedig, melyek nem pénzben, hanem végrendelet vagy hű szolgálatok utján szereztettek, felbecsülendők, s a leányok a becsü szerinti értékből elégitendők ki.“ (IV. stat. 1. §.)

„Ha a fiág kihal, az ingatlan javakban a leánygyermekek örökösödnek, — és pedig ugyanazon egy izeni rokonok fejenkint, s a távolabbiak törzsönkint; ugy mindazonáltal, hogy a közönséges és a jószágot illető különös terheket viselni köteleztetnek. A család utólsó fitagja az ősi ingatlan javak iránt a leány sérelmével egyátalában nem rendelkezhetik ugyan; azon összeg mennyiségéhez képest azonban, mellyel a leányok, ugyanazon jószágból a fiörökösök által már előbb kielégittettek,— a szabad rendelkezés nála meghagyatik.“ (2.§.)

„Bár a fiutódoknak szabadságukban áll, hogy nővéreiket az ingatlan javakból kifizessék: ezt mindazáltal nem tehetik azon esetben, midőn a szerző rokonoknak egyike fiakat, másika pedig leányokat hagyna maga után, mert ebben az esetben a leányok ugy gondoltatnak, mintha férfiak volnának; ehhezképest valamint ők az apáról maradt javakat megtarthatják, ugy azokat tőlök csupán a fiak fogják örökölni. Ezeknek már ismét szabadságukban álland nővéreiket pénzül kielégítni.“ (3. §.)

[1] Az örökösödési rendnek, melyet előbbi magyar törvényeink követtek, — tisztább áttekintése kivánja, hogy a voltjobbágyok örökösödését szabályozó törvények elkülönitve s összefüggőleg közöltessenek.

E törvények a következők voltak:

1. §. A jobbágyok az 1836-dik évi IX. törvényczikkely 9-ik §-nak rendelete szerint, minden ingó és ingatlan szerzeményeikről, megszoritás nélkül szabadon rendelkezhetnek.

déseket, a mennyiben a közkeresményre, özvegyi öröklésre és özvegyi jogra vonatkoznak, előbbi törvényeinkből a legujabb törvényhozás is fentartotta. (orszb. szab. I. 13. 15. 16. §.) Ezek szerint:

---

2. §. A jobbágyoknak minden ősi javaikban, s végrendelet nélkül hátrahagyott szerzeményeikben törvényes házasságból származott fiu- és leánymaradékaik, oly világos megjegyzéssel azonban, hogy mind az, mit a mindkét nemü magzatok kiházasitásukkor vagy azután is szüleiktől kaptak, osztálybeli részökbe tudassék be — teljesen egyenlő mértékben örökösödnek, – s minden e részben eddig fenállott ellenkező szokások, szőlőhegyi vagy más helybeli szabályok, ezennel jövendőre megsemmisittetnek.

3. §. Ha mindazáltal valamely földesur a maga valóságos udvartelki birtokát jobbágyoknak szőlők alá, vagy más használatra, magános szerződés mellett oly világos és határozottan kikötött feltétel alatt adta ki, hogy azokban az örökösödés rendje és magszakadás esete egyedül a fiuágra szoritassék, a szerződés az örökösödés rendjére nézve is megtartandó leend.

4. §. Az 1836-dik esztendei IV-dik törv. czikkely 9-dik és az V-ik törv. czikkely 4-dik szakaszainak rendelete szerint, a jobbágytelket természetben csak a földesur megegyezésével lehet felosztani, midőn pedig az osztozók a telket természetben fel nem oszthatják, vagy felosztani nem akarják, s e részben a közöttök előlegesen munkába venni kellető barátságos egyezség nem sikerül: szabadságukban áll azt maguk között tartandó árverés által a legtöbbet igérő osztozónak — ha az a jobbágytelki terheknek viselésére alkalmatos — általadni, ki azután a többi osztozókat kielégiteni köteles.

5. §. Ha azonban az osztozók a jobbágytelki terhek viselésére alkalmatosak nem volnának, vagy ha az osztozóknak legalább fele része a telekre nézve nyilvános árverést kivánna, azt meggátolni semmi esetben nem szabad.

Miután pedig, az osztozók között ezen esetben is előlegesen megpróbálandó barátságos egyezségnek nem sikerülésével a nyilvános árverés elhatároztatik, az eladóvá tett teleknek ára a község elöljárói által, a földesur befolyásával, mindenkor előrebocsátandó igazságos becs szerint állapittassék meg, s a nyilvános árverésre közhirré is teendő egy hónapi határidő jelöltessék ki; és ha az árverés alkalmával tett ajánlás a becsárt fel nem érné, s abban az osztozók meg nem nyugodnának, egy hónapi szintén kihirdetendő ujabb határidő mulva, a telek még egyszer árverés alá bocsáttassék, s akko-

1. a házasság alatti közszerzemények a voltjobbágyok között mindenik házastársat egyformán illetvén, azokról egyik ugy, mint másik, felerészben szabadon rendelkezhetik, s ezen felerészből a férj, feleségét végrendelet által sem zárhatja ki; ha pedig egyik házastárs mag nélkül és

---

ron a legtöbbetigérőnek, habár a becsüárnál kevesebbet ajánlana is, adassék által.

6. §. A szőlők felosztásánál azon legkisebb terjedésre nézve, melyen alul azokat természetben felosztani eddig sok helyen szabad nem volt, a helybeli szokás jövendőre is zsinórmértékül fog szolgálni; csak hogy ily esetekben is, ha az osztozóknak legalább felerésze kivánja, a nyilvános árverés általi eladásnak leend helye. A nyilvános árverésre nézve pedig átalánosan azon mód és szabályok tartassanak meg, melyek az 5-dik §-ban felebb megállapitattak.

7. §. A mag nélkül elhunyt jobbágynak még életben lévő szülői, annak ősi javaira, s végrendelet nélkül hátrahagyott szerzeményeire nézve, az örökösödés rendében mind az oldalaslagi vérséget, mind a földesurat megelőzik.

10. §. Az oldalaslagi vérségnek örökösödése azon esetben, ha a törvényes maradék nélkül elhunyt jobbágy testvéreivel már meg volt osztozva, csak az ősi javakra terjed ki; a végrendelet nélkül hátrahagyott szerzemények pedig, ha az elhunytnak sem özvegye nem maradott, sem szülői már életben nincsenek, a földesurat illetik.

11. §. De ha ily esetben a szerzemények között jobbágy telek is vagyon, azt az illető földesur az 1836-dik évi XI-dik törvényczikkely 9-dik §-a rendeletéhez képest, más alkalmatos jobbágynak, a szokott terhek viselése mellett, általadni köteleztetik, s a telki haszonvételek átengedéséért semmi árt nem követelhet; azon jobbágy mindazáltal, ki az oly telket átvette, a telken lévő épületeket és javitásokat a földesurnak becsü szerint kifizetni tartozik.

12. §. Midőn ellenben a mag nélkül elhalt jobbágy testvéreivel osztatlan állapotban hunyt el, nemcsak ősi javaiban, hanem ha özvegye nem maradott, és szülői sem élnek, mindennemü szerzeményeiben, melyeket végrendelet nélkül hátrahagyott, a legközelebbi oldalaslagi vérséget illeti az örökösödés.

13. §. A jobbágynak tökéletes magvaszakadtával, midőn oldaslagi vérek sincsenek, kiket az ősiekre nézve az örökösödés illetne, az ősi javak minden különbség nélkül — a szerzemények pedig a fentebbi 10-dik §. értelmében, az illető földesurra szállanak.

végrendelet nélkül hal meg, minden közszerzemény az életben maradott házastársra száll. (1840: VIII. 8. §.)

2. A házastársaknak viszonos örökösödése, egyenes maradékoknak és végrendeletnek nemlétében még azon szerzeményekre nézve is, melyek a házasság elött szereztettek, minden egyéb örökösödést megelöz; az öröklött javakra azonban soha ki nem terjed. (9. §.)

3. A nöhozományra nézve az rendeltetik: hogy a mennyiben az természetben meg van, vagy pedig ha a jobbágynö hozománya készpénzből áll, ennek a meglevö javakba történt beruháztatása elegendökép igazoltatik: minden örökösödésnél és osztálynál az özvegynek vagy törvényes örököseinek mindenekelött azonnal kiadandó, — a beruházásra nézve világosan megjegyeztetvén, hogy ott, hol a nöhozományok egyedül csak marhákból és egyéb ingóságokból állanak, a következö 15. §. értelmében elegendö legyen annak bebizonyitása, hogy ezek a jobbágynök által valósággal férjeikhez vitettek; a mi pedig a jelen törvény alkotását megelözö idökbeli nöhozományokat illeti: ezek tekintetében még a készpénzböl álló hozományokra nézve sem kivántatván meg azoknak a meglevö javakba történt beruháztatások bizonyitása, rájok nézve a férj házához lett vitelöket kimutatni elegendö leend. (14. §.) Hogy pedig a nöhozományra nézve a visszaélések és visszálkodások meggátoltassanak: jövöre minden nöhozomány azonnal, mihelyt azt a feleség férje házához viszi, a község elöljárói által pontosan és hitelesen összeirva, becsültessék meg, s az összeirás és becsü egy példányban a község levéltárába tétessék. Különben a mely nö ezt elmulasztaná, az, férje halála után, természetben meglevö hozományain kivül, hozományából semmit egyebet ne követelhessen. (15. §.)

A leszármazó törvényes örökösök és végrendelet nélkül elhalt jobbágy hagyatékából minden öröklött javak a szülöket, s ezek hiányában a tölök leszármazott oldalrokonokat, majd a nagyszülöket és igy tovább — illeti (lásd f. 611. s köv. §§.), — de e javakból az özvegynek, sorsához mérsékelt özvegyi tartását teljesen biztositani kötelesek. A tartásnak mennyiségét, ha iránta egyezség nem eszközöltetik, az özvegynek sorsára, a vagyonnak mennyiségére, és arra is, — a mit az özvegy közszerzeménynek és hitvestársi viszonos örökösödésnek fejében, mint tulajdonát, megtar) tott — figyelmezve, az illető biróság határozza meg. (16.§.-

5. Midőn az elhunyt jobbágy özvegyet és gyermekeket hagy maga után, a nélkül, hogy végrendelet által intézkedett volna özvegyének tartásáról: akkor, ha az özvegy minden hátrahagyott gyermeknek édes anyja, ezek az őket illető apai javakban is csak ugy osztozhatnak, ha édes anyjoknak illő özvegyi tartását az előbbi 16. §. értelmében teljesen biztositják. (17. §.) Ha pedig a hátrahagyott gyermekek, vagy azoknak egyrésze, atyjoknak előbbi házasságából származtak: az özvegy, férjének öröklött javaiból, és azon szerzeményekből, melyek nem az utolsó házasság ideje alatt szereztetvén, közszerzeménynek nem tekintethetnek, özvegyi tartás fejében csak egy gyermekrészt követelhet, s azt is oly móddal, hogy azon gyermekrész, tartására külön szakasztatván, annak egyedül évenkinti jövedelmét huzhassa, de a tőke folyvást az illető községi elöljáróságnak felügyelete alatt tartassék; s midőn az özvegy meghal, vagy férje nevét viselni megszünik, az egész tőke az osztozókra szálljon vissza. (18. §.)

646. §. Törvényes örökösödés a latin szertartásu papság után.

A Kollonicsféle egyezmény, mely, mikép fentebb láttuk, a r. cath. és egyesült görög papok végrendelkezési képességét szabályozza, egyszersmind a törvényes öröködésre is kiterjeszkedik s a végrendelet nélkül elhunyt egyháziak hagyatékát ekkép rendeli felosztatni:

1. az egyháznagyok után a könyvek, papi diszöltönyök, szent edények és oltárékitmények törvényszerint az egyházra, s a gazdasági eszközök a hivatalutódra szállnak; ezek levonása s a terhek letisztázása után fenmaradt tiszta hagyaték pedig egyharmadrészben a királyi ügyészt, egyharmadrészben az illető egyházat s egyharmadrészben a tizediziglení rokonokat, a törvényes öröködés elvei szerint, — s ha a tizedik izen belül épen semmi rokonok nem volnának, ezen harmadrész is a szent koronát illeti; (1776. évi febr. 13. és apr. 1. k. k. leirat.)

2. az alsóbbrendü papok hagyatéka hasonlóul három egyenlő részre osztatik fel, — egyharmadrészben az egy-

ház, melynél szolgáltak, — egyharmadrészben a kir. ügyész, s egyharmadrészben a törvényes rokonok, tizediziglen — s ha ily rokonok nem maradtak volna, ezen harmadrészben is a kir. fiscus-örökösödnek; (1774. évi jul. 14. és 1776. évi febr. 13. k. k. leirat.)

3. alsóbbrendü papok után, kik nyilvános tanári pályán alkalmazvák, — a tiszta hagyaték egyharmada a tanitói alapitványra, másik harmada a szegény tanulókra, s utolsó harmada a tized izigleni törvényes rokonokra száll; (1779. évi sept. 13. k. k. leirat.)

4. a szerzetesek hagyatékában, törvényszerint az egyházi pénzalap, a szerzet, a szegények és rokonok részesülnek [1]. (1783. évi apr. 29. 1786. évi maj. 2. 1788. évi mart. 15. k. k. leirat.)

647. §. Törvényes örökösödés a görög n. e. lelkészek után.

A törvényes örökösödés a görög n. e. lelkészek hagyatékában, az előbbi fejezetben megismertetett declaratorium illyricum szerint a következő rendet követi:

1. A karlovitzi érsek és püspökök után a diszöltözék, házi butorok, könyvek és gazdasági készületek a hivatalutódra, a fenmaradt tiszta hagyaték pedig egyenlő részekben a nemzeti pénztárra és a karlovitzi iskolák alapitványára szállnak.

2. Az alsóbbrendü lelkészek után, ha özvegy és gyermekek maradtak, a törvényes örökösödésnek egyéb honpolgárokat kötelező szabályai szolgálnak zsinórmértékül; nőtlen állapotban elhalt papság szerzeményei pedig egészben a megyés püspököt illetik.

648. §. Törvényes örökösödés az osztrák polg. tkönyv szerint.

A törvényes örökösödést hazánkban, 1853. maj. 1-jétől fogva a magyar törvények visszaállitásaig az osztr. polg. tkönyv szabályozta; melynek idevonatkozó rendeletei a következők:

---

[1] Mennyiben veszitik el vagy érvényesithetik a szerzetesek örökségi jogaikat: fentebb a 73. §-ban adatott elő.

I. Törvényes örökösök mindenekelött azok, kik az örökhagyóhoz házassági leszármazás utján a legközelebbi rokonok. (730. §.)

1. Ha az örökhagyónak első izbeli házassági gyermekei vannak, ezekre száll az egész örökség, — akár férfi — akár nőnemüek legyenek, akár az örökhagyó életében, akár holta után születtek. Több gyermekek közt az örökség számuk szerint, egyenlö részekben oszlik fel. Még élö gyermekektöli unokák s a még élö unokáktóli kisunokák nem birnak öröklési joggal. (732. §.) Ha az örökhagyónak valamely gyermeke elötte halt meg, és attól egy vagy több unokák léteznek: azon rész, mely a meghalt gyermeket illette volna, ezen maga után hagyott unokára egészen, vagy a több unokákra egyenlö részekben száll. (733. §.)

2. Ha senki sem létezik, ki magától az örökhagyótól származnék: az örökség azokra száll, kik vele másodágban rokonok, ugymint szülöire és azok utódaira. Ha még mind a két szülö él, öket illeti, egyenlő részekben, az egész örökség. Ha ezen szülök egyike elhalt, annak hátrahagyott gyermekei vagy utódai lépnek az ö jogába; és azon felerész, mely a meghaltat illette volna, azon elvek szerint osztatik fel, melyek az örökségnek az örökhagyó gyermekei és távolabbi utódai közötti felosztására nézve megállapittattak. (735. §.)

3. Ha az örökhagyó szülöi utódok nélkül haltak el: az örökség a harmadik ágra, t. i. az örökhagyó nagyszülöire s ezek maradékaira száll. Az örökség ekkor két egyenlő részre osztatik: egyik fele az apa szülöit s azok utódait, a másik az anya szülöit és azok utódait illeti. (738. §.) Ezen félrészek mindegyike, az egyik és másik részröli nagyszülök közt, ha még mindketten élnek, egyenlöen osztatik fel. Ha a nagyszülök egyike, vagy egyik vagy másik részröl mindketten elhaltak: akkor az ezen részre esö felerész ezen nagyszülök gyermekei és utódai közt azon elvek szerint osztatik fel, melyek szerint a második ágban az egész örökség, az örökhagyó szülöinek gyermekei és utódai közt, felosztandó. (739. §.)

Ha az apai vagy anyai részröl mindkét nagyszülő elhalt, és az ezen részröli nagyapától vagy nagyanyától utódok sem maradtak: akkor az egész örökség a másik részről még életben levő nagyszülőkre, vagy ezek elhunytával hátrahagyott gyermekeikre és utódaikra száll. (740. §.)

4. A harmadik ág egészleni kihalta után a törvényes öröklés a negyedikre megy át. Ezen ághoz tartoznak: az apai nagyapának szülői és ezek utódai, az apai nagyanyának szülői, utódaikkal együtt; az anyai nagyapának szülői, utódaikkal, — és az anyai nagyanyának szülői, az övéikkel együtt. (741. §.) Az örökség felosztása: mint fentebb.

5. Ha a negyedik ágból már egy rokon sincs életben: akkor az örökség az ötödikre, — t. i. az örökhagyó dédjére és ükére, és ezek utódaira száll. Ezen ághoz tartozik: az apai nagyapa apai nagyszülőinek törzsöke; az apai nagyapa anyai nagyszülőinek törzsöke; az apai nagyanya apai nagyszülőinek törzsöke, az apai nagyanya anyai nagyszülőinek törzsöke; az anyai nagyapa apai nagyszülőinek törzsöke, az anyai nagyapa anyai nagyszülőinek törzsöke, az anyai nagyanya apai nagyszülőinek törzsöke, és az anyai nagyanya anyai nagyszülőinek törzsöke. (744. §.) Ezen nyolcz törzsökök mindegyike egyenlő örökjoggal bir. (745. §.)

6. Ha végtére az ötödik ág is egészen kihalt: akkor a törvényes örökösödés a hatodikra, ugymint az örökhagyó dédősére, dédükére s ezek utódaira száll. Ezen ághoz tizenhat törzsök tartozik, t. i azon szülők törzsökei, kiktől az ötödik ágbeli törzsszülők származtak. Ha ezen törzsökök mindegyikéből vannak élő rokonok, az egész örökség tizenhat egyenlő törzsökrészre osztatik, és mindegyik törzsökrész, az ezen törzsökhöz tartozó rokonok közt, a már előadott elvek szerint osztatik fel. (748. §.)

Az öröködési jog, a szabadon elörökithető vagyonra nézve a házassági rokonság ezen hat ágaira szorittatik. Az örökhagyónak távolabbi rokonai a törvényes öröködésből kizárvák. (751. §.)

II. Házasságon kivül született, s szülőik utóbbi egybekelése által törvényesitett gyermekek; valamint azok is, kik oly házasságból születtek, melynek akadálya, legalább az egyik fél előtt ismeretlen volt, vagy utólag elhárittatott (160. §.), a szabadon elörökithető javakban a házassági gyermekek jogaival birnak. (752. §.)

III. Az anyára nézve a házasságonküli gyermekek, a szabadon elörökithető vagyonbani örökösödést illetőleg a törvényes gyermekekkel egyenlőknek tekintetnek; de már egyéb anyai rokonok, valamint az apa s ennek rokonai hagyatékában a házasságonkűli gyermekeket törvényes öröködés nem illeti. (754. §.)

IV. Örökbefogadott gyermekeknek annak, ki őket örökbefogadta, — szabadon elörökithető vagyonábani törvényes öröködésre, a házassági gyermekekkel egyenlő joguk van. (755. §.)

V. A szülőket, törvényesitett, vagy a törvény által különösen kedvezményezett házasságküli gyermekeik hagyatékára nézve ugyanazon kölcsönös jog illeti, mely a gyermekeknek, szülőik javaiban engedtetett; de a fogadott gyermek hagyatéka nem a fogadó szülőkre, hanem az előbbinek törvényes rokonaira száll. (756. §.)

VI. Az örökhagyó tulélő házastársát, akár van saját vagyona, akár nincs: ha három, vagy több gyermek létezik, egy egész gyermekrész, — de ha három gyermeknél kevesebb van, a hagyatéknak negyedrésze illeti, életfogytiglani élvezetül, — tulajdona a gyermekeké maradván. (757. §.) Ha gyermek nincs, de van más törvényes örökös: akkor az életben maradt házastárs a hagyaték negyedrészét korlátlan sajátul nyeri. (758. §.) Ha pedig az örökhagyónak sem rokonai, sem más törvényes örököse nem léteznek; akkor az egész örökség a házastársra száll.(759. §.)

VII. Ha a házastárs sincs már életben, akkor a hagyaték, mint uratlan jószág, a kincstár vagy azon személyek által foglaltatik el, kiknek a közrendtartási rendeleteknél ogva uratlan javak elfoglalásához joguk van. (760. §.)

649. §. Perek a törvényes örökösödés körül.

1. Tiszta öröködési per rendes uton, — indittatva az által, ki magát az öröklésre törvényszerint jogositva véli, azonban e joga a vele egyenlő vagy még távolabbi rokonok által kétségbe vonatván, törvényes illetőségéhez nem juthat; a kereset azon törvényeken alapul, melyek a jelen fejezetben a törvényes öröködés rendje szerint már közöltettek.

2. Tiszta öröködési per erőszakossági ügyuton, — indittatva hasonlóul a törvényes rokon által oly családkivüli

alperes ellen, kit az általa elfoglalva tartott örökségi vagyonhoz egyátalában semmi czim nem illet; kereseti alap 1655: 56.

3. Per a közkeresmény, nőhozomány, hitbér, és nászajándék kiadása végett, — indittatva az özvegynő illetőleg törvényes örökösei által azok ellen, kik az elhunyt férj javaiban végrendelet vagy tövényszerint örökösödtek; kereseti alap a közkeresményre nézve I: 48. 102. III: 29., a törvényes hitbérre nézve I: 29. 30. 93—98; a szerződési hitbérre nézve 1647: 126., a nőhozomány — s nászajándékra nézve I: 100. 105. 110. 1647: 126.

4. Per az özvegynő korlátozása végett, ha az elhalt férj örökösei kimutathatják, mikép az özvegyi jog czimén visszatartott hagyatéki javak nagyobb jövedelmet adnak, mint az özvegynő tartására, a férj polgári állásához képest kivántatnék, — indittatva csupán az egyenes leszármazó örökösök által (orszb. szab. I. 16. §.) az özvegy ellen; kereseti alap I: 98. Az özvegyi jogról fentebb a 395. §-ban.

5. Per a hitbér érvénytelenitése végett, — indittatva a férj örökösei által az özvegy illetőleg ennek jogutódai ellen a fentebbi 634. §-ban foglalt körülmények közt és jogalapokon.

6. Per az örökös nélküli vagyon elfoglalása végett, — indittatva a kir. ügyész által azok ellen, kik valamely hagyatékot, végrendeleti és törvényes örökösök nemlétében, jogtalan foglalás utján birtokba vettek; kereseti alap orszb. szab. I. 18. §.

650. §. Megszüntetett és feltételesen indithatô öröködési perek.

Fentebb a 399. §-ban már emlittetett, hogy régi öröködési, valamint elpazarolt ősi javak visszaszerzése végetti perek többé nem indittathatnak. (1852. nov. 29-kén kelt ősiségi nyiltp. 10. §.) Régi öröködési pernek az I: 67. vagy 1723: 47. alapján oly személyek közt volt helye, kiknek egyike az öröködési jogokat mintegy névrokonságból s vélelmezőleg származtatá, anélkül, hogy a vérségi egybeköttetést kimutathatta volna. Az ősi javaknak, melyeket az elhunyt adósságokkal terhelt, vagy elidegenitett — kiegészitése vagy visszaszerzése végett a törvényes örökösöket illette keresetjog azok ellen, kik az érintett javakat birtokolták — az 1723 : 49. értelmében.

Egyéb öröködési igényekre nézve az 1852. évi nov. 29-kén kelt ősiségi nyiltparancs 9. §-a következőleg intézkedett:

„Az átalános polg. tkönyv hatálybalépte előtt keletkezett öröklési igények, öröködési perrel, — különösen a végrendelet teljesitése, félretétele vagy érvénytelenitése végetti, osztályigazitási s az örökös nélküli vagyon elfoglalása végetti perekkel (processus successionalis, ad implementum, sepositionem, invalidationem testamenti, ad rectificationem divisionis, ex caducitate) csak akkor érvényesithetők, ha az ilyes igények keletkeztétől az átalános polgári törvénykönyv hatálybalépteig 32. év még el nem telt. Az ilyes még be nem peresitett igények iránt azonban, különbeni elenyészésök mellett, az átalános polg. tkönyv hatálybalépte napjától számitandó egy év alatt a per megindítandó ¹)“

---

¹) Az idézett ősiségi nyiltparancs a 9. és 10. §§-okban foglalt megszoritásokkal, a törvényes öröködés iránt addig létezett szabályokat, minden az átalános polg. tkönyv életbeléptetése előtt történt halálozásokra nézve, — ugy a magánszemélyek, mint a fiscus s minden más az örökös nélküli hagyatékokbani öröködésre jogositottak irányában — világosan fentartotta.(8.§.)

ÖTÖDIK SZAKASZ.

OSZTÁLY.

651. §. Tájékozás.

Az örökösödés jogközösséget állapit meg azon személyek között, kik végrendelet — vagy törvénynél fogva a hagyaték birtokbavételére aránylagos részekben jogositvák; s e jogközösség mindaddig tart, mig az örökrészek határozottan ki nem jelöltettek s a törvény rendszabályai szerint át nem adattak.

A jogközösség elveiből önkint következik, hogy valamint a tömeg, ugy annak képviselete és kormányzata, nem különben az időközi növedék és kevesbülés, jövedelem és kár, az örökösöket, örökrészeik arányában illeti.

652. §. A tömeg képviseltetése és kormányzata.

Az örökhagyót illetett jogok és kötelezettségek tekintetében valamennyi érdekelt örökösök jogilag egy személyt képeznek; valahányszor tehát jogok érvényesitéséről, vagy kötelezettségek teljesitéséről van szó, melyek a közös tömegre kiható erővel birnak: az érvényes képviselet csak minden örököstársak egyenlő közremüködésében áll elő.

E szabály a közös hagyaték kormányzatára nézve is érvényes; több örökösök közül egyik sincs felhatalmazva egyoldalulag a közösben oly változást tenni, mely a többi örököstársakra jogi következményeket vonhatna maga után [1].

---

[1] **Ha péld. az örökhagyónak három gyermeke marad, s ezek a tömegben talált adóslevelet behajtani kivánják: a követelés valamennyinek nevében támasztandó, — s ha ellenkezőleg egyharmadiknak maga a tömeg tartozik: a hitelező, keresetét valamennyi örökösök — mint az örökhagyó tömegének osztatlan állapotban levő képviselői ellen intézendi. Ugyanezen**

653. §. Az elidegenitett javak visszaszerzése.

Különösen semmisnek és érvénytelennek nyilvánit a törvény minden elidegenitést, mely a közös tömeget vagy annak valamely részét illetöleg egyik örökös által a többiek hozzájárulása nélkül tétetett, s utóbbiakat feljogositja arra, hogy saját örökrészeiket az illetékes dologi biróság elött pénz nélkül visszakövetelhessék. (1723 : 47.) Magában értetik, hogy a jogositlan eladó, annak, kit a meghiusult szerzödésböl kártalanitás illet, — szavatossággal s elégtétellel tartozik [1].

654. §. Közös meghatalmazott.

Mindazáltal az örököstársak, a mennyiben jogaikról szabadon intézkedhetnek, a közös hagyaték képviselését és kormányzatát egyik örökösre vagy egy harmadik személyre bizhatják, — s ennek minden intézkedései, a meghatalmazás körén belöl, az egész hagyatékra kiható erövel birnak [2]. A meghatalmazott és az örököstársak közti jogviszony átalában a meghatalmazási szerzödéseket szabályozó törvények szerint itélendö meg.

---

esetben, ha az örökösök a tömeget vagy annak egyrészét haszonbérbe adni vagy elidegeniteni kivánják: a másik szerződőfél az alkut végérvényesen megkötöttnek mindaddig nem tekintheti, valameddig az örököstársak beleegyezését minden részről ki nem eszközölte.

[1] A törvények ezen korlátozása nem gátolja az örököst abban, hogy saját illetőségét a hagyatékból, az örökösödés megnyiltával érvényesen eladhassa; sőt a szerződés, — de csupán az eladót illető örökrészre nézve akkor is hatályban marad, ha az egész osztatlan tömegre kiterjesztetett volna.

[2] Ha a fentebbi 652. §-ban emlitett esetben az örökösök közös meghatalmazott által képviseltetnek: ez utóbbi a képviselet és kormányzat körül mindazon joglépéseket és cselekvényeket végbeviheti, melyeknek érvényességéhez különben valamennyi érdekeltek hozzájárulása kivántatnék, — de felhatalmaztatását minden előforduló esetben igazolni tartozik. Mennyiben áll jogában az örökösnek vagy kötelességében a biróságnak a tömeg biztonsága végett zárgondnoki kezelésről gondoskodni: alább az I. fejezetben lesz meghatározva.

655. §. Az időközi növedék és jövedelmek.

Mindazon dolgok, melyekkel a közös hagyaték az örökrészek kiadása előtt növekedett, vagy melyek a tömegből, mint jövedelem származtak: a hagyatékot illetik, s az örökösök közt, örökrészeik aránya szerint felosztandók [1]. Ellenben az örökös azt, mit önszorgalma által, nem a hagyatéki javakból szerzett, örököstársaival megosztani nem köteles. (1723: 47.) [2].

656. §. A kár és kevesbülés.

A közös hagyatéki tömeg vagy az örököstársaktól különböző személyek erősb jogai miatt szenvedhet kevesbülést, vagy károk által sujtathatik, melyekért az örökösöket megtéritési jog nem illeti: mindezekre nézve ugyanazok tartandók meg, melyek a megelőző §-ban a közös nyereményekről emlittettek.

657. §. Osztály.

Az eljárás, mely arra szolgál, hogy az örököstársak illetősége, a közös tömegből, jogaik aránya szerint kijelöltessék, s az örökrészek átadása vagy kiegyenlitése által a jogközösség véget érjen: átalában osztálynak neveztetik.

---

[1] A hagyaték növedékeül azon örökrész is tekintendő, melyről a netáni végrendeleti örökös illetőleg hagyományos, átalában a törvényes örökösök javára lemondott.

[2] A szerzemények és jövedelmek, melyeket a törvény felosztandóknak rendel, — magából a közös tömegből kell — hogy származzanak, s e részben a testvér, ki a hagyatékot kezelte, vagy a jövedelmet tényleges munkálása, szorgalma és takarékossága által előállitotta, egyéb érdektársai felett mi előnynyel sem bir. Régiebb törvények a közosztályt, az osztatlan állapotban levő testvérnek minden — bármikép szerzett javaira, különbség nélkül kiterjesztették (I: 43. 44.); később azonban akkép módosittattak, hogy ilyetén közosztálynak a közös nyereményekre és károkra nézve csupán az apai és anyai — teljes — testvérek közt legyen helye. „... lucrum et damnum juxta I: 43. inter fratres tantum carnales et uterinos indivisos currat, locumque habeat, et non ultra.“ 1655: 54. kor. u.

Az osztály ismét különbözik a szerint, amint az örökösök jogait s követeléseit szabályozza, vagy a közösen birt haszonvételekből egyes közbirtokosokat illető részeket, birtokarány szerint jelöli ki; s előbbi esetben örökösödési osztálynak, utóbbiban pedig arányositásnak hivatik.

I. FEJEZET.

Örökösödési osztály.

658. §. Előzmények.

Az öröködési osztály alakszabályokból áll, melyek szerint az eljárás vezetendő, — de alapját az örökösödés czimeihez képest a végrendeletből vagy a törvényből veszi; akkép kell tehát intéztetnie, hogy az örökhagyó végakarata s a törvény rendelete pontosan végrehajtassék.

Az osztály lényegéhez tartoznak még azon szabályelvek is, melyeket a hagyományok értelmezése és kiadása körül a gyakorlat, — s a törvényes osztályrészek kijelöléséről, valamint az osztály előtt kapott értéknek az osztályrészbe beszámitásáról maga a törvény felállitott.

659. §. A hagyományok kiadása.

A hagyományok kiadására nézve, végrendelkezés esetében a következő gyakorlati szabályok tartandók szem előtt:

1. ha az örökhagyó egy vagy több bizonyos nembeli dolgot, de közelebbi meghatározás nélkül hagyományozott, és a hagyatékban több ilynemü dolgok léteznek: a kiválasztás az örököst illeti [1];

---

[1] Az örökhagyó péld. egyik barátjának lovat vagy fegyvert, — s szolgájának egy öltönyt hagyományoz, s a hagyatékban több ily dolgok találtatnak. Tartozik azonban az örökös oly darabot választani, melynek a hagyományos hasznát veheti. Ha többek közül egynek vétele vagy választása a hagyományosra bizatik, a legjobbikat is választhatja. (polg. tk. 656. §.)

2. ha az örökhagyó bizonyos nembeli több tárgyakat világosan csak a maga tulajdonából hagyományozott, s azok a kirendelt mennyiségben nem találtatnak: a hagyományosnak be kell a meglevőkkel érnie [1];

3. ha az örökhagyó bizonyos nembeli egy vagy több dolgot nem világosan a maga tulajdonából hagyományoz, és a hagyatékban ilyenek nem találtatnak: az örökös tartozik azokat a hagyományosnak állásához és szükségeihez illendő minőségben megszerezni [2];

4. ha az örökhagyó valamely meghatározott dolog hagyományozását egy vagy különböző rendelkezésekben ismétli: azt a hagyományos, természetben és érték szerint egyszersmind nem követelheti [3];

5. ha az örökhagyó, hagyományosának tartozását elengedte, ez által csak a végrendelet keltekor fenlevő, nem pedig a netán később keletkezett adósság — enyészett el;

6. ha az örökhagyó, saját tartozását a végrendeletben elismerte, ezáltal a hagyományos, a bizonyitás terhétől az örökös ellenében — felmentetik;

7. ha az örökhagyó a hagyományosnak bizonyos öszszeggel tartozik, és annak hasonló összeget hagyományoz: nem vélelmeztetik az, hogy a hagyomány által tartozását akarta leróni: ily esetben az örökös azon összeget kétszeresen fizeti meg, — egyszer, mint adósságot, s aztán mint hagyományt;

8. a hagyomány, ha annak kiadásához bizonyos idő s egyéb megszorító feltételek nem köttettek, az öröködés megnyiltával azonnal követelhető.

---

[1] A végrendelet egy pontja ekkép hangzik: „ingeimet, melyek összesen 24 darabból állanak, N . . . testvéremnek hagyományozom,“ — s a végrendelkező elhunytakor a tömegben csupán 8 darab ing találtatik.

[2] Ha péld. a végrendelkező, egyik barátjának egy négyes fogatot rendelt, s e fogat a hagyatékban nem létezik.

[3] Ily ismétlés egyszerüen elvétésnek tekintendő; péld. az örökhagyó végrendelete 8. pontjában, valakinek 1000 ftnyi készpénzt és könyvtárát, — s alább ismét a 15. pontban ugyanannak a könyvtárt hagyományozza stb.

660. §. Osztályilletmények kijelölése a testvérek közt.

Ha a hagyaték, végrendelet nemlétében a gyermekek közt osztatik meg, a következő elvek szolgálnak zsinórmértékül:

1. a fegyvernemüek és hadi készületek osztályon kivül a fiakat illetik; (I: 99.)

2. a családot közösen illető okiratok a legidősb testvér gondjai alá bizatnak, — hanemha ez akár elmehiányból, akár, mert biróilag pazarlónak nyilvánittatott, akár azért, mert törvényes rokonait a közös tulajdonból kizárni vagy öröködési jogaikban kárositani törekszik, — az iratok őrzésére alkalmatlannak találtatnék [1]; (I: 42.)

3. az apai ház, tartozékaival együtt rendszerint a legifjabb fivérnek jut [2], ugy azonban, hogy többi testvérei érték szerint egyenlő házat, vagy épitési költséget nyerjenek. (lásd f. 130. §. [1]) a.)

661. §. Beszámitás.

Az osztályos eljárást megelőzőleg megemlitendő még, hogy oly esetben, midőn a hagyaték, a törvényes örökösödés szabályaihoz képest egyenlő részekben osztandó fel: beszámitásnak van helye, vagyis az örökösnek mindaz, mit az örökhagyótól még ennek életében kapott, örökrészéből levonandó, — kivévén, ha a kapott értékről az örökhagyónak beszámitási czélzatát vélelmezni nem lehetne. (Dec. 7. 34. div. succ.)

Beszámitásnak különösen a végrendelet általi kitagadás esetében, — és pedig azon eltéréssel van helye, hogy az örökösnek az is, mit hagyománykép nyer, törvényes osztályrészébe betudandó.

---

[1] E joga a legidősb fiunak képessé teszi őt arra, hogy törvényes rokonait a közös családi ügyekben, különös felhatalmazás nélkül képviselhesse (I: 42.), melyre azonban osztály után többé nem kényszerittethetik. (Dec. 2. de plenip.)

[2] A nőörökös, habár éveire nézve legkisebb lenne is, ezen kedvezményre igényt nem tarthat. (I: 41.)

662. §. Eljárás.

Az örökösödési osztály birói közbejövetel nélkül, vagy hivatalos beavatkozás mellett megy végbe; ez utóbbi ismét, ha törvénynél vagy valamelyik örökös kérelménél fogva igénybe vétetett, vagy csupán a kiegyenlitésre s a hagyaték elöleges biztositására szorítkozik, — az ügy miképi eldöntését a rendes perutra utasitván, vagy a felek által választott biróság határozatában summás uton intézkedik.

663. §. A hivatalos beavatkozás esetei.

Valamely halálozás bekövetkeztével a biróság hivatalból tartozik fellépni a következö esetekben:

a) ha az örökhagyó kiskoru örökösöket hagyott hátra;

b) ha az örökösök közt elmebetegek vagy átalában oly személyek vannak, kik gondnokság alá esnek;

c) ha azok közül, kiket az öröklés törvény vagy végrendelet alapján valószinüleg illetni fog, egyik vagy másik távol van. (orszb. szab. I. 163. §.)

664. §. A biróság elöleges teendöje.

Hogy az elöbbi §-ban foglalt esetekröl a községbiró és árvaatya által a járásbeli, illetöleg gyámi szolgabiróhoz hivatalos jelentés teendö: a 244. §-ban fentebb már emlittetett. A vagyon leltározásáról ugyanezen esetekben már hasonlóan volt szó. (lásd f. 255. §.) Végre a gyámhatóság eljárásáról az osztály végbevitelét illetöleg ott, hol árvák vagy gondnokság alattiak vannak érdekelve, a 276. §-ban 2. pont alatt értekeztünk.

A hol pedig egy vagy több távollevö érdeke forog fen, kinek öröklési joga végrendeleten vagy törvényen alapul: ott a szolgabiró a távollevöt a megnyilt örökségről, szükség esetén hirlapi hirdetvény által is tudósitja, s egy határnapot tüz ki mindannyi érdekelt fél részére, a midőn a netaláni végrendeletet elöttök kihirdeti[1]), s köztök az egyezség kisérletét megteszi. Ha az nem sikerülne, azon felet, kinek igényét kevesebb törvényes vélelem támogatja, a per utjára utasitja, s ennek bevégzéseig az örökséget, — ha ezt egyik vagy másik fél kivánná, s ennek öröklési igénye alaposnak mutatkoznék, gondnoki kezelés alá helyezi. (orszb. szab. I. 166. §.)

---

[1]) Az 1715: 27. tcz. 9. §-ában meghagyatik, hogy a végrendelet nem előbb, mint a végrendelkező elhunytával hirdettessék ki,

665. §. Birói beavatkozás a felek kérelmére.

A 663. §-ban érintett eseteken kivül birósági eljárásnak valamely örökség körül semmi esetben sincs helye, hacsak ezt egyik vagy másik örökös, végrendelet, törvény vagy szerződés alapján nem kérelmezi. Ily esetben a járásbeli szolgabiró, ha a folyamodó öröklési jogát végrendelet, szerződés vagy törvény támogatja, intézkedik: hogy a hagyaték addig, mig a kérelmező igénye per utján eldöntetik, az érték sérelme nélkül fentartassék. (orszb. szab. I. 167.§.)

666. §. Megkeresvény utján eszközlendő eljárás.

Ha az örökhagyó javai több járásban vagy megyékben feküdnének: azok összeirása, megbecslése s biztositása a fentebbi esetekben átküldőlevél mellett eszközlendő, de az eljárás meginditása azon szolgabiró jogköréhez tartozik, kinek kerületében az örökhagyó rendesen lakott, vagy elhunyt. (orszb. szab. I. 169. §.)

667. §. Az érdekeltek meghivása.

A fentebbi szabályok szerint az örökösödési jogczim kimutatása, az egyezség megkisértése s a hagyaték előleges biztositása czéljából valamennyi érdekelt örökösök meghivandók és kihallgatandók. Ezen szabály a vagyonösszeirásnál is megtartandó, — anélkül azonban, hogy a

---

s egyszersmind az érdekelt felekkel haladéktalanul közöltessék. A kihirdetésről a biró jegyzőkönyvet vesz fel; abban a személyeket, kiknek jelenlétében a végrendelet felbontatott, s a végrendelkezőt megnevezi, a netáni hiányokat, melyek vagy a boritékon, vagy a pecséten vagy magában a szövegben észleltettek, — s ugy a jegyzőkönyvben, mint magán a végrendeleten, a kihirdetés helyét és napját feljegyzi.

leltározás, egyik vagy másik örökös meg nem jelenése miatt elhalasztathatnék.

Különösen az elhunyt egyházi személyek által hátrahagyott örökség összeirására és felosztására nézve megkivántatik, hogy az ilynemü örökségek összeirása és felosztása ne kirekesztőleg a kamarai és egyházi illető személyek által, hanem az érdekelt örökösöknek, kik aziránt annak idejében tudósitandók lesznek — közbejöttével is hajtassék végre. (1840 : XXVI.)

668. §. Örökjog kimutatása az ingatlanokra nézve.

Mindazon esetekben, midőn az örökség tárgyát ingatlan javak is képezik, az illető örökös vagy örökösök, habár birói eljárás közbejötte nélkül kiegyeztek is, — az illető birtokbiróság előtt igazolni tartoznak azt, hogy az öröklés joga kizárólag őket illeti, s hogy kivülök más örökös nem létezik, vagy a hirdetvényi határidőre meg nem jelent.

A birtokbiróság az eléje terjesztett okiratokat birálat alá vévén, ha azokat az öröklési jog igazolására elégteleneknek találja, a hiányzó adatokat kijelöli s az örökösöket ezek pótlólagos megszerzésére utasitja. Az öröklési jog kimutatva lévén, a birtokbiróság erről bizonyitványt állit ki, melyben a minden egyes örököst illető örökrész pontosan megneveztetik. A telekkönyvi átirás csak e bizonyitvány alapján eszközölhető. (orsz. szab. I. 168. §.)

669. §. Zárt határidő az örökségi kereset beadására.

Midőn a felek az örökség feletti igényeikre nézve ki nem egyezhetvén, a per utjára utasittatnak: a per meginditására záros határidő tüzendő ki. Azonban nemcsak jogukban áll a feleknek, sőt az illető járásbeli szolgabiró vagy árvaszék is törekedni fog arra, hogy a fenforgó vitály az 1836: XIV. és 1840: XIII. szabta eljárás utján lehető rövid idő alatt köztök kiegyenlittessék.

Azon félnek, a ki ez eljárásban vesztes lenne, vagy a pert a kitüzött határidőre meg nem inditaná, csak a telekkönyvi előjegyzés biztositéka maradván fen, — az örökséget a biró a többi érdekletteknek átadni tartozik. (orszb. szab. I. 170. §.)

670. §. Választott biróság a vérek közti világos örökösödés esetében.

Oly esetben, midőn a hagyaték csupán testvérek vagy unokatestvérek közt osztandó meg, és az érdekelt örökösök birói közbejövetel nélkül ki nem egyezhetnek: az 1836: XIV. és. 1840: XIII. tcz. rendszabályai követendők, s az osztálykérdésekben, summás uton, választott biróságnak illetőleg küldöttségnek kell határoznia[1]. A most idézett törvényczikkek azonban csak az eljárás külalakjára nézve alkalmazandók, — ellenben az öröklési jog s az öröklés tárgya fölött a választott biróság, a megállapitott öröklési törvények elvei szerint tartozik itélni. (orszb. szab. I. 171. §.)

671. §. Az eljárás meginditása.

Hogy ha akár apával, akár anyával is testvér vagy unokatestvérek a szülőikről vagy magvaszakadott testvérök után rájok háramlott nyilvános örökségre nézve még osztatlanok, és az osztályrészek valóságos kihasitása iránt egymás közt meg nem egyezhetnek: azoknak bármelyike, osztályrészéhez lehető jutás végett azon megye közgyüléséhez folyamodhatik, melyben az elosztandó javak és birtokjogok feküsznek. (1836: XIV. 1. §.)

Az osztály megtételéért folyamodó fél mindjárt a folyamodás benyujtása alkalmával két birót, a másik fél legfelebb 15 nap alatt szintén kettőt, a birák pedig együtt egy ötödiket elnöknek választanak, mindnyájokat az 1836: XIV. értelmében küldöttség gyanánt értendőket[2]. Ha azonban a felek vagy birák ezen kötelességöknek eleget nem tennének, az elmulasztók helyett az illető törvényhatóság nevezendi ki e választmányt vagy illetőleg az elnököt. (1840: XIII.)

---

[1] A hármas tkönyv I: 45. czime azt rendelte, hogy a testvérek közt felmerült osztálykérdések nem per utján, hanem az illető megye alispánjához és szolgabirájához, — s ha a hagyatéki javak több megyékben feküdtek volna, egyik itélőmesterhez intézett királyi meghagyás által intéztessenek el akképen, hogy a megbizott hivatalos személyek az egész tömeget, — t. i. ősieket és szerzeményeket, ingókat és ingatlanokat, egyik testvér tiltakozására sem ügyelve — az örökösök számához képest felosszák és kölcsönösen zár alá vehessék.

[2] Az 1836: XIV. tcz. szerint küldöttséget a közgyülés, a folyamodó javaslata vagy az ellenfél meghallgatása nélkül, hivatalból rendelt.

672. §. Határidő az eljárás befejezésére.

Az ekkép választott vagy kinevezett biróság (utóbbi esetben küldöttség), — ha a munkába veendő barátságos egyeztetés nem sikerülne, a folyamodás napjától számitandó egy esztendő alatt a javak összeirásának, és a megbecsülendők megbecsülésének előrebocsátása után, az osztályrészek teljes kihasitásával, és ezeknek, — ha elfogadásuk iránt az egyezség máskép meg nem készülhetne, sorshuzás utján eszközlendő valóságos átadásával, a felek között az osztályt tegye meg, s arról tudósitását a közelebbi közgyülésbe adja be. A sorshuzás, valamely félnek attóli vonakodása esetében a választott biróság által nevezendő s a sorshuzásban a vonakodó osztályos örököst képviselő helyettes által fog teljesittetni. (1836: XIV. 1. §.)

673. §. Biróküldés.

Ha a javak több megyékben feküdnének, akkor ezen megyék közül az fog illetékes lenni, melyet a felek közmegegyezéssel választandanak, vagy ha ez meg nem történnék, melyet egyik osztozó rokon folyamodására a hétszemélyes tábla (orszb. szab. I. 42. §.) fog kijelölni, — mely is munkálódásait az osztály alá tartozó javak teljes összegére nézve folytatni és végzését teljesedésbe is hajtani fogja; azon esetben mindazonáltal, ha a több megyékben fekvő elosztandó javak nagyon csekélyek volnának, azon megye, melyhez aziránt folyamodás fog tétetni, a szükséges biróküldést az osztozó vérek minden terheltetése nélkül kieszközleni tartozik. (2. §.)

674. §. Az eljárás szabályai.

Minden szerzett javakra nézve a szerzeményi levelek szerint fog az osztály megtétetni, ha különben azoknak rendeletét a szerző tettleg meg nem változtatta. (4. §.)

Ezen summás intézkedés alatt az ingó javak hit alatti felfedezésének helye nem leend, hanem csak annyiban fognak azok osztályi számozásba menni, a mennyiben nemök és mennyiségök tanuk vagy más bizonyitványok segedelmével kivilágositható. (5. §.)

Ezen summás intézkedések költségeit, — azon egyedüli eset kivételével, midön valaki ellen, ki birtokban van, az osztálynak rosz lélekkeli akadályoztatása tapasztaltatik, — részeikhez mérsékelt mennyiségben mindenkor az osztozó felek tartoznak viselni; a háborgatás és foglalás idejétöl kezdve mindazáltal a költségeket és idöközbeni hasznokat egyedül a háborgató vagy foglaló maga tartozik megtériteni. (6. §.)

Az oly ingó és ingatlan javak, melyekre nézve kétséges a jog minösége, — hacsak barátságos egyezés nem igazitandja el a viszálkodást, a felek e részben törvény utjára igazittassanak; az osztály alá tartozó egyéb javakra nézve pedig az osztozás fennebb kifejtett szabályának leend helye. (7. §.)

Ha valaki a felek közül a választott biróságot illetöleg küldöttséget az általa intézetbe vett megosztozás végrehajtásában gátolná vagy háborgatná: azon biróság végzését a közgyülésböl rendelendö hatalomkarral fogja teljesedésbe hajtani s a kijelölt megyétöl rendelt s máshol munkálódó küldöttség is végzései teljesitésének bármely módon történendö gátlása esetében, hatalomkar — rendelés végett az illetö megyék elött tegyen jelentést. (9. §.)

Ezen rendelkezésnek elveit az elöforduló esetekben az ország minden rendü lakosai megtartani köteleztetnek, s az elörebocsátott czélra kivánandó kiküldések a szabad kir. városokban ugyan s a külön portáju kerületekben, valamint a rendezett tanácscsal biró községekben is a helybeli tanácsok határozásával fognak kirendeltetni. (10. §.)

Midön valaki az 1. §-ban kijelölt nyilvános örökösödés szerint öt illetö javaknak átvételében bármely idegen által, ki azokat vagy közelebbi örökösödés czime alatt, vagy egyedül beruházások tekintetéböl tartóztatja, — gátoltatik: ily esetben az illetö felek kihallgatása után minden bebizonyitott beruházások visszafizetése és a feltételek teljesitése mellett, az örökségnek az illetök kezéhez leendö adása szintén ezen tczikkbeli rövid uton fog elhatároztatni. A törvényes szerzödések mellett birt javakróli rendelkezések mindazáltal ide nem tartoznak. (11. §)

675. §. A telekkönyvi intézmény figyelemben tartása.

A választott biróság, hozandó itéletében és a végrehajtási okiratban mindazon ingatlanokat, melyek egyik vagy másik osztályos félre biróilag átruháztatnak, telekkönyvileg pontosan megnevezni, az itélet egyik példányát a telekkönyvi hatósághoz, a telekkönyvi átirás eszközlése végett benyujtani, s átalában mindazon szabályokat szorosan szem előtt tartani köteles, melyek a végrehajtásra nézve telekkönyvi tekintetben megállapitvák. (orszb. szab. I. 172.§.)

676. §. A rendes eljárás meginditása.

A választott biróság itéletében meg nem nyugvó félnek szabadságában fog állani, követelését a törvény rendes utján, birtokon kivül keresni; és ezen esetben a választott biróság végzése figyelembe nem vétetik, — hacsak azt a felek vagy minden részről történt ünnepélyes aláirásaikkal, vagy az elévülés törvényes évei alatt békességesen folytatott birással meg nem erősitették. (1836: XIV. 12. §.)

677. §. Osztályigazitás.

Történhetik, hogy az osztály alkalmával, — akár barátságos uton, akár birói közbejövetel utján ment végbe, az érdektársak vétsége s minden csalási szándék nélkül oly hibák jöttek közbe, melyek által valamelyik örökös, érdekeiben rövidséget szenvedett. Az osztály után észlelt hiányok, a mennyiben nem magát az osztályrészek lényegét tárgyazzák [1]), osztályigazitás utján orvosolhatók, a következő szabályok szerint:

1. osztályigazitásnak csupán rokonok közt, — kik a törvény jogczimén örököltek és osztakoztak, — van helye;

2. a jogorvoslat e neme csupán egy izben, és soha nem később, mint az osztály elintézése napjától számitandó elévülés időtartama (lásd f. 348. s köv. §§.) betelt volna, — kérethetik; (1655: 54. 1729: 36.)

---

[1]) Ily rövidséget szenvedne az örökös, ha péld. osztályrészében künlevő adóssági követelést kapott, mely később behajthatlannak bizonyult be; vagy a nyert vagyon, érték — s haszonvételre nézve a többi osztályrészekkel arányban nem áll stb.

3. különösen az átalános polg. tkönyv hatálybalépte előtt keletkezett igények, osztályigazitási perrel csak az ösiségi nyilt parancs 9. §-ában kimért határidö alatt támadtathattak meg; (lásd f. 650. §.)

4. az osztályigazitási jogorvoslat az osztály lényegén semmit sem változtathatván, egyedül a sértett fél részére adandó kárpótlás összegének s a kiadás módjának meghatározására szoritkozik.

678. §. Osztályujitás.

Az osztályujitás hasonlóul a sértett örököstársnak szolgált jogorvoslatul, de már oly körülmények miatt, melyek az osztály tárgyait lényegileg illették [1], s a közbejött hibák kiegyenlithetők nem lévén, a közös tömegnek egészen ujbóli felosztását tették szükségessé. Az osztályujitás ennélfogva mindenekelött megkivánta, hogy a hagyaték az osztály elötti állapotba helyeztessék vissza, s az osztály szerint nyert dolgok eskü alatt fedeztessenek fel. Az idöközileg okozott károkra és javitásokra egyrészröl, s a bevett jövedelmekre nézve másrészröl kölcsönös beszámitásnak volt helye. (1729 : 36.)

Osztályujitás, mint az előbbi, az elévülés törvényes évei alatt s csak egy izben kérethetett. (1655 : 54. 1729: 36.) Az osztályujitás, az ösiségi nyiltp. 10. §-a által tétetett hatályon kivül.

679. §. Osztályperek.

1. Örökösödési osztályper, azon törvények alapján, melyeken az örökösödés nyugszik, — indittatva valamelyik törvényes örökös által az érdektársak ellen, ha ezek osztatlan állapotban maradni kivánván, az elöbbit illető örökrész kiadását megtagadják.

2. Per a kötbér megvétele végett, ha ez az osztály alkalmával kiköttetett, — indittatva az osztályos rokonok ál-

---

[1] Ily hiányai lehettek péld. az osztálynak, ha egyik örökös csupán ingó — s a másik csupán ingatlan javakban részesült (617. dt.); ha valamelyik, örök tulajdon helyett zálogbirtokot nyert, vagy az osztályrészül jutott vagyonértéket, bizonyos körülmények beálltával egészen elvesztette stb.

tal azon fél ellen, ki az osztályt, annak végrehajtása után erőszakkal megháboritja; kereseti alap Korvin Mátyás: VI. 17. Ulászló: I. 38. 1715: 28. 1723: 31.

3. Osztályigazitási per a fentebbi 677. §-ban foglalt szabályok szerint és megszoritások mellett.

II. FEJEZET.

Arányositás.

680. §. Az arányositás tárgyai.

Aranyositás tárgyaiul szolgálnak a közösségre tartozó minden haszonvételek, még pedig ugy azok, melyek jelenleg közös és együtti használattal biratnak, valamint azok is, melyekre nézve bebizonyitható, hogy a közbirtokosok valamelyike által a közösből szakittattak el, — az időmulás határéveit felülhaladó magános használat sem állván ellen. (1836: XII. 1. §.)

681. §. Aránykulcs.

Az arányositás szabályaul, vagyis kulcsaul a lakosokkal megülve levő helyeken azon belső telek utáni tartozmányokkal ellátott régi házhelyek szolgálnak, melyekre nézve azt, hogy valaha házhelyek nem lettek volna, megmutatni nem lehet; hogyha pedig valamely régi házhelytől elszakittattak volna a tartozmányok, ezeknek elszakitását s hová lett csatolását mindazáltal a követelő fél bebizonyitandja, az oly házhely a kulcsba befoglaltassék. (1836: XII. 2. §.)

A házhelyek száma és mennyisége, a meghitelt tanuk vallásai, vagy a körülményekhez képest a gyakorlat kivilágositására szolgálható okleveleknek és más próbáló eszközöknek is használata folytában végrehajtandó birói összeszámlálással fog meghatároztatni. (3. §.)

Az osztályos atyafiak, vagy ezek jussán birók között előfordulandó esetekben pedig az elágazásra vagy osztályi részre leend tekintet. (4. §.)

Ha az előrebocsátottak segedelmével a házhelyek számát és mennyiségét világosságra hozni nem lehetne, ily esetben az arányositás kulcsául azon divatozott gyakorlati mód vétessék fel, mely a királyi jogokban, vagy közhaszonvételekben, vagy a szintén közös, és a közbirtokosok közmegegyezésével felosztott teherviselésben van részvételi szabályul megállapitva. (5. §.)

Oly esetben továbbá, midön a birtok állapotjának zavarban léte miatt ezen kulcs sem használtathatnék, kinek kinek belsötelki birtokát, — a közös gyepből tett foglalásoknak, és egyéb belsötelki birtokká forditott külsö birtokrészeknek is kihagyásával, — mérnök által felmérettetni kelletik; az abból kitetszö felszámitás fog a közhaszonvételek iránti rendelkezések alapjaul szolgálni. (6. §.)

Ha pedig birói itélet által elhatároztatnék, hogy a feljebb a 2-dik, 4-dik 5-dik és 6-ik §§-ban megállapitott kulcsok nem alkalmaztathatók, — akkor mindegyik birtokosnak egész birtokát – kihagyván minden a közösből tett foglalásokat — mérnök által felméretni kelletik, és az ebből kitetszö felszámitás fog a közhaszonvételek iránti rendelkezés és felosztás alapjaul szolgálni. (7. §.)

A pusztákban hasonlókép a 3-dik és 4-dik §§-ban kijelölt eszközök segedelmével kell a birtok mivoltát megmutatni; azok hiánya esetében pedig az arányositás kulcsául vagy az 5. §-ban körülirt gyakorlat, vagy pedig a hely népessége elenyésztét megelözö régibb időkben volt házhelyeknek, akár birói összeszámlálással, a mint feküsznek, akár pedig mérnöki felméréssel megtudandó száma fog szolgálni; az előbbi 7. §. rendelete ide is kiterjesztetvén. (8. §.)

Minden egyegy nemesi udvartelek rendszerint két, vagy a körülményekhez képest legfeljebb három házhelynek vétessék fel, hacsak be nem bizonyittatnék, hogy több házhelyekből van összeszerkesztve. (9. §.)

A különös testet tevö, és saját határaikkal egymástól elkülönzött több helyek vagy puszták birtokosai által közösen, de minden határbeli villongás nélkül használt erdők vagy más térek, hasonlóan az elöbocsátott §§-ban megállapitott kulcsok szerint lesznek fölosztandók. (10. §§.)

682. §. Közös épületek.

A házankint, vagy személyenkint való korcsmálás, az 1598, 35-dik tcz. 1. §-bani eset kivételével (lásd f. 418. 419.

§§.) ezután ott is eltöröltetvén, hol eddig haszonvételi közösség gyanánt divatozott; — a hol eddig közös korcsma vagy vendégfogadó állott fenn, arányositás szerint egyedül annak jövedelme osztassék fel; a hol pedig egyik vagy másik közbirtokos által épitett s ez által magánosan használt találtatik, az, a több közbirtokosok elöre megtéritvén az öket illető részre háramló minden terheket, a jövedelmek felosztásának hasonló közössége alá vonattassék; ugy nem különben, hol eddig a mészárszéki jog közösen nem gyakoroltatott, az ennekutánna közösen használtassék; a hol végre a királyi bármely haszonvételeknek gyakorlata végett felállitandó közös épületről forogna a kérdés, az épitési minemüség a szükséges, de mindig azon haszonvételnek biztos jövedelmeihez mérséklendő költségekre való tekintettel, a nagyobb birtokuaknak megegyezésével határoztassék el. (11. §.)

683. §. Térképek.

Az arányositás végrehajtására szükséges az egész határnak eddigi egyes birtokok szerint való fekvését mutató s a többi perbeli irományokkal együtt a vármegye levéltárába beteendő hiteles földabrosznak az 1807: 21. tcz. 11. §-nak értelmében való elkészitése (lásd a. 689. §.), s ennek utánna az egész határbeli külső földeknek, s igy a régi belsötelkek utáni tartozmányoknak is összeszerzése; kivevén az oly szölöket, szilvásokat és gyümölcsösöket, melyek egymást érve terjedvén ki, fekvési helyzetök miatt a határbeli külső több földek összesitését nem gátolják, és a melyekröl azt, hogy a közösből foglalt darab földön ültettettek volna, megmutatni nem lehet; máskép különben is értetvén, hogy azután ezen javakat, mint arányositási tárgyul nem szolgálhatókat, az illető birtokosoknak részint azon mennyiségben, vagy vele felérhetöben, minden egyéb határbeli haszonvételekkel együtt, a megállapitott kulcs szerint — előrebocsáttatván a földek osztályozása — magános használat végett felosztani, és minden közbirtokosnak, a mennyire eszközölhető, egy tagban kihasitani, és sorshuzás szerint — ha a közbirtokosok más mód iránt nem egyesülnének, kiadni kelletik. (12. §.)

684. §. A legelő felosztása.

A legelő, hol az helyzeténél fogva megtörténhetik, előrebocsátott módon, hasonlókép valóságos kihasitással — a legelőnek szük volta ezt nem akadályoztathatván — osztassék fel; ha mindazáltal a legelők semmi más egyéb használatra nem fordítható darab földekből állanának, vagy a reájok járás gátoltatása, s egyéb többféle különböző okok miatt ki nem hasittathatnának, ekkor a helybeli oly körülmények birói kép is megtudatván, a legelő kiterjedésére és termékenységére való figyelmezéssel a marhák száma és neme határoztassék meg, s igy minden közbirtokos illetőségéhez szabva a legelő használata rendeztessék el; az ilyetén rendeztetést megszegők pedig annyiszor mennyiszer minden darab marhától a közbirtokosság által rögtön megveendő egy forint büntetéssel fenyittessenek. (13. §.)

685. §. Jobbágyi illetmények.

A határnak ezek szerinti felosztásakor a jobbágyoknak nem csak szántóföldekben és rétekben, hanem a legelőkben is az 1836: VI. és X-dik t. cz. rendelete szerint használandó illetőségét a földesuri javaktól elkülönözni kelletik. (14.§.)

Hol a jobbágynak belső telke kiegészitése végett külső föld adatott, ez ugyan belső telki minden szabadságokkal fog birni; a közös haszonvételekből az oly darab föld után illetőleg háramló rész mindazáltal nem a közös, hanem a földesuri magános illetőségből fog leszámittatni. (15. §.)

Az erdők gondviselésére nézve fenmaradván az 1807: 21-dik t. cz. rendelete — a legelés, makkoltatás, és egyéb haszonvételek kitkit csak a számára kihasitott erdőrészben fognak illetni. (16. §.)

686. §. A közösből tett foglalások.

Ha valamely közbirtokos a közös határ egy részét magános használat alá vonván el, azt lakosokkal szállitja meg, szőlővel beülteti, kerteknek forditja, vagy azon hasznos javitásokat teszen, és azt több esztendőkig birja: az ily darab föld a valóságos birtokosnál hagyattassék meg ugyan, a többi közbirtokosoknak mindazáltal a közös földekből aránylagos pótlékot adni kelletik; ha pedig a helybeli körülmények állván ellent, azt teljesiteni nem lehetne, akkor a közösből foglalt ugyanazon darab föld aránylag és eleve, megtérittetvén a megtéritendők, felosztás alá bocsáttatik. (17. §.)

687. §. Az eljárás meginditása.

Az arányositás behozása kérésének joga a közbirtokosok mindegyikét illeti. Ilyeneknek kell tartani pedig azokat, kik bármely haszonvételre nézve fentartván a közösséget, vagy önmaguknak, vagy azoknak, kiknek a belsőtelekben képét viselik, valóságos gyakorlatát megmutathatják. Többnyire ezen arányositási perben a birtok mivoltához mérséklendő költségeknek közösöknek lenniök kelletik; melynél fogva ezek törvényes kamatjaikkal együtt, mindenkor végrehajtás alkalmával a fizetni vonakodó közbirtokosok részeiből, birói foglalással is megveendők lesznek. (18. §.)

Az összesitést, és az illető részeknek, a mennyire megtörténhető, egy tagban való kihasitását — a közbirtokosoknak bármelyike kivánván — arányosítási per utján még oly helyeken is meghatározni, s az e részben fentebb megállapitott elvekkel megegyezőleg végre is hajtani kelletik, melyekben, összesités nélkül mindazáltal, az arányositás már behozatott, vagy a hol a közbirtokosok között az arányositás kulcsára nézve semmi villongás fen nem forog; — nyilván kijelentetvén egyébiránt, hogy azon egy határra nézve az összesitésnek és elkülönzésnek csak egy izben lehet helye. (19. §.)

Többnyire a most folyamatban levő, és még be nem fejezett arányositási perek folytatólagos keresetlevél és idézés mellett az összesitésre, s abból folyó tagositásra is kiterjesztethetnek. (20. §.)

688. §. Az erdei közös haszonvételek arányositása.

Az 1807: 21. tczikkben szabályozott erdőszeti rendtartás, melyet fentebb a 479. §-ban ismertettünk, — azon tekintetből, hogy a közbirtokosok, kik a birói zár szükségességének okai nem voltak, — méltánytalanul ne terheltessenek: megengedi, hogy ily közbirtokosok, saját részeik kihasitása végett arányositási pert kezdhessenek. (1807: 21.

tcz. 10. §.) Az ekkép kihasitandó erdőrészekben az erdei haszonvételek, az 1836: XII. 16. §-a szerint kizárólag a tulajdonost illetik.

689. §. Eljárás az arányositási perben.

Mielőtt valamelyik közbirtokos az arányositási pert, akár a közös haszonvételek felosztása, akár az erdőrészek kihasitása czéljából meginditaná, tartozik a szükséges térképeknek közköltségen leendő elkészitése végett a megyei közgyüléshez folyamodni. A felmérési és térképezési munkálatok szükség esetén karhatalommal is védelmeztetnek, s azok megháboritói, mint hatalmaskodók, büntettetnek. (1807: 21. tcz. 11. §.)

Közbirtokosok közt nem ritkán merülnek fel esetek, melyekben az arányositás tárgyaihoz, a belső telek tulajdonosain kivül, örökösödésnél vagy gyakorlatnál fogva egyebek is igényt tartanak. Nehogy ily érdekelteknek, főleg ha különböző helyeken laknak, vagy ismeretlenek — személyes idézése a per kifejlődését akadályozza: elégleend csupán azok szabályszerü megidézése, kik köztudomás szerint a belsőtelkeknek vagy az arányositandó haszonvételeknek birtokában vannak; azok pedig, kik folytonos joggyakorlatot nem élveznek, vagy helyben rendszerint tartózkodó megbizott által nem képviseltetnek, hirdetvényileg idéztessenek meg, — szabadságukban állván egyébiránt, ha meg nem jelentek volna is, egész az itélethozatalig a perbe beavatkozni. Az időközileges birtokváltozás nem szolgál okul arra, hogy a jogutód ujabban idéztessék: az uj birtokos azon állapotban folytatandja a pert, melyben azt jogelődétől átvette. (12. §.)

A per az alispáni szék előtt indittatik, s felebbezés innen a megye törvényszékére birtokon belül, a harmadbirósághoz pedig birtokon kivül történik. Az arányositási per, soron kivül, mindig az első ülésen intézendő el. (14. §.)

A jogbeli arányossági per, mely az 1618: 14. és 1715: 69. tczikkek alapján a királyi tábla előtt oly esetben indittatott, midőn felperes a közös haszonvételek élvezetében már régóta nem részesült, vagy a belsőt elkek mennyisége nem máskép, mint kiváltságlevelekből volt megállapittatható — az ősiségi nyiltp. 4. §-a által hatályon kivül helyeztetett. (lásd f. 399. §.)

690. §. Arányositás a jász-kun kerületekben.

Az 1840: XXX. tcz. által az arányositás a jász- és kun kerületek községeire nézve is hatályba tétetett, oly móddal, hogy az arányositás és összesités behozása kérésének joga a kerületekben a birtokos lakosokat illesse; még pedig ha a tagositandó határ fele mennyiségét bár mely csekélységgel haladja is a tagositást kivánók birtoka, annak teljesedésbe vétele kérdés alá se jöjjön, hanem a kivitel módja iránti kérdések és követelések peren kivül, a 2. §-ban határozott folyamodás utján intéztessenek el; az ily módon történendő elintézéssel meg nem elégedő félnek szabadon maradván az, hogy a szokott folyamodási utat birtokon belül követhesse. (1. §.)

Ha pedig a tagositást sürgetők birtoka a határnak nem felét ugyan, de legalább egy ötödrészét tenné, akkor az öszszesitést kivánók a kerületekhez folyamodnak, a honnan küldöttség neveztetvén ki, ez békebiróság formán ügyekezni fog a többi birtokosok részéről is az összesitésbe való egyezést megszerezni; ezt nem eszközölhetvén, a folyamodók számát, s birtokuk mennyiségét a kerületeknek bemutatandja, hogy ugyanezen folyamodók kérésöket per utján eszközölhessék. Az előforduló minden kérdések s fenforogható követelések a kerületi összes törvényszék itélete által határoztatnak el, a szokott felebbvitel birtokon belül fenmaradván. (2. §.)

A tagositás kulcsául szolgál kinek kinek mostani birtoka váltságának mennyisége. (3. §.)

Az összesités végrehajtására szükséges mérnöki, nemkülönben osztályozási és egyes birtokkimérési költségeket minden birtokos, birtoka arányában viselni köteleztetik. (4. §.)

691. §. Arányositás a hajdukerületre nézve.

Az 1840: XXXI. tcz. ugyanezen rendszabályokat a hajdukerületre is kiterjesztette; a tagositásra nézve azt rendelvén, hogy annak kulcsául kinek kinek összesitéskori birtoka szolgáljon, azonban a közösből tett bebizonyitható foglalások ezen arányositási kulcsba fel ne vétessenek.

HATODIK SZAKASZ.

A SZERZŐDÉSEK ÁTALÁBAN.

692. §. Dologhozi jogok.

A jogok, mint a vagyon átalános felosztásánál (lásd f. 290. §.) megjegyeztetett, dologbaniak, és dologhoziak, a szerint, a mint a személyt, valamely dologra nézve, más személyek kizárásával, tulajdonul illetik, vagy valamely kötelező cselekvényből eredvén, csupán közvetve s egy bizonyos személy ellenében gyakoroltathatnak.

693. §. Dologhozi jogviszony.

E meghatározás szerint minden dologhozi jog két vagy több személyt feltételez, kiknek egyikét a követelési jog illeti, másikát vagy a többieket pedig az ezen jognak megfelelő kötelezettség terheli; s maga a dologhozi jog csak akkor áll elő, ha oly cselekvények jöttek közbe, melyekből jognak és kötelezettségnek összefüggőleg kell származniok: a személyek ilyetén jogállapota dologhozi jogviszonynak neveztetik [1]).

694. §. A dologhozi jogviszony eredete.

A dologhozi jogviszony, melynélfogva egy vagy több személy, mások irányában valamit teljesitni vagy elmulasztani tartozik, — részint a jogositott és a kötelezett feleknek szabad és kölcsönös megállapodásából ered, részint törvényileg tiltott cselekvényekből vagy mulasztásokból származik [1].

---

[1]) A dologhozi jogviszony fogalmának a romai jogból ismert „obligatio“ kifejezés felel meg, mely mind a követelő — creditor —, mind a tartozó — debitor — jogait és kötelezettségeit magában foglalja. (Henfner rom. magánjog. III. k. 2. lap.) Minden szerződési jogviszonyban a követelő átalában hitelezőnek s a kötelezett fél adósnak neveztetik.

695. §. A dologhozi jogviszonyok felosztása.

Ily előzmények után a dologhozi jogviszonyokat három szakaszban tárgyalandjuk.

A jelen szakaszban azon általános szabályok adatnak elő, melyek szerint a személyek között jogok és kötelezettségek származnak és érvényesittetnek, vagy átváltoznak és elenyésztetnek. A következő szakasz tárgyait azon jogügyletek teendik, melyek a felek szabad és kölcsönös egyetértéséből jönek létre. Az utolsó szakasz azon kötelezettségeket foglalja magában, melyekkel a törvény megsértői, mások irányában, önkénytes elfogadás nélkül terheltetnek.

I. FEJEZET.

A szerződések keletkezése és hatálya.

696. §. A szerződés fogalma.

Ha valamely személy egy másikra jogokat ruház, azaz: magát valaminek átadására, teljesitésére vagy megengedésére kötelezi, s a másik személy e jogokat illetőleg köteleztetéseket elfogadja: a mindkét fél egybehangzó s kölcsönös egyetértése által szerződés jő létre.

697. §. A szerződés kellékei.

Minden szerződésnek lényeges tényezői: a személyeknek, kiknek egyhangu akaratából a szerződés keletkezik —

---

[1] A római jog harmadik módját is emliti még a dologhozi jogviszony keletkezésének, mely vegyes alapon (variae caussarum figurae) nyugszik, s hasonló jogviszonyt állapit meg, anélkül, hogy határozottan a felek megegyezéséhez vagy a tilos cselekvényekhez számittathatnék.

képessége, a beleegyezés törvényes módja, és végre a teljesités lehetősége. Oly szerződésből, mely ezen lényeges kellékek bármelyikét nélkülözi, sem jogok sem kötelezettségek nem származhatnak.

698. §. Alanyi képesség.

A szerződés érvényességére mindenekelött megkivántatik, hogy oly személyek akaratából keletkezett legyen, kik jogaik szabad gyakorlatában sem természetileg, sem jogilag nem gátoltatnak [1]. Ennélfogva

1. a nemtörvényes koru gyermekek, kik szülői illetőleg gyámi képviseletben részesülnek; (lásd f. 16. §.)
2. a nemteljes koruak, azon évek előtt, melyeknek betöltével magukat egyes meghatározott ügyletekre nézve érvényesen kötelezhetik; (lásd f. 17. §.)
3. elmebetegek, kik a nemtörvényes koruakkal egyenlő szabályok alatt állanak; (lásd f. 24. §.)
4. azok, kik biróilag tékozlóknak nyilvánittattak, — mig a törvényes zárlat biróilag fel nem oldatott; (lásd f. 482. 483. §§.)
5. a vagyonbukottak, a csöd kihirdetése napjától fogva annak befejezteig (1840: XXII. 32. §.) : szerződési ügyletekben joghatállyal részt nem vehetnek [2].

699. §. A szerződésbei beleegyezés.

Második kelléke a szerződésnek, hogy a beleegyezés valódi legyen, hogy komolyan, határozottan és érthetőleg történjék, s hogy semmi kétség se maradjon fenn aziránt, mikép a szerződés, a feleknek akaratával és czélzatával mindenekben megegyezik.

---

[1] A természetes és törvényes akadályok személyi minőségeken alapulván, nem zárják ki lehetőségét oly szerződéseknek, melyekben a különben nemképes személyek a törvényes képviselet közvetitésével bocsátkoztak. Igy a kiskoruak és elmebetegek helyett a szülők illetőleg gyámok, a tékozló javaira nézve a zárnok, s a csődtömegre nézve annak gondnoka az általuk képviselt személyeket illetőleg, — habár csak birói felügyelet alatt és a törvény rendszabályainak figyelemben tartásával — érvényesen szerződhetnek.

[2] Ez átalános akadályok a szerződésnek nem minden tárgyaira terjednek ki. Igy péld. a tékozló és vagyonbukott csak a vagyon iránti intézkedésekben korlátoltatik, — személyére és szolgálataira nézve magát megszoritás nélkül kötelezheti.

Ha a nyilvánitás érthetetlen, egészen határozatlan, vagy az elfogadás más határozatok alatt következik be, mint a melyek alatt az igéret történt: nem keletkezik szerződés.

Különösen oly esetben, midőn a beleegyezés erőszak, félelem, csalás vagy lényeges tévedés folytán, — és pedig akár a másik szerződő fél akár egy harmadik által idéztetett elő, a vétlen felet semminemü kötelezettség nem terhelheti.

700. §. Erőszak.

Erőszak alatt azon jogtalan s tulnyomó hatás értendő, mely a személyt szabad akaratában megakadályozván, azt ekkép oly valaminek tevésére vagy nem tevésére kényszeriti, mely az akarat szabad gyakorlatában nem fogott volna bekövetkezni. A szerződés, mely legyőzhetlen vagy elkerülhetlen erőszak hatása alatt jött létre, teljesen érvénytelen [1]. (Korvin Mátyás: III. 26. 1536: 59. 1542: 40. 1552: 17. 1687: 13. 1715: 53.)

701. §. Félelem.

Félelemnek a lélek azon rendkivüli állapota neveztetik, melynélfogva jelenlevő vagy bekövetkezhető vész által fenyegetve, szabad müködésének irányát nem követheti [2]. Ez is, mint az előbbi, ha alaposnak bizonyult be, a szerződés semmiségét vonja maga után [3]).

---

[1] A jogtalan erőszakról lásd f. 4. §. [2]) alatt.

[2] A félelem csak a valódi és komoly veszély által lehet indokolva, soha nem a tisztelet vagy alárendeltség által, mely egy bizonyos fokig egynemü a félelemmel. Sem a gyermeket a szülők iránti engedelmesség, sem a szolgát az ur parancsszava egyéb erőszak vagy fenyegetés hiányában, a kötelezettség alul fel nem menti. (Code Napoléon 1114. §.)

[3] A Code Napoléon oly erőszak folytán is megsemmisiti a szerződést, mely valamelyik szerződő fél házastársa, s le — vagy felmenő ági rokonai ellen merényeltetett. „La violence est une cause de nullité du contract, non — seulement lorsqu' elle a

702. §. Csalás.

Csalásnak, magánjogi tekintetben oly tilos cselekvény hivatik, melyet valaki, bizonyos személy irányában, önhasznából vagy egy harmadik érdekében használ a végett, hogy azt a valósággal ellenkező meggyőződésre s ezáltal oly szerződésre birja, mely különben vagy épen nem, vagy legalább nem azon feltételek alatt ment volna végbe. A csalás, mely gonosz szándokból ered, megsemmisiti a szerződést, s a sértett félnek jogot enged arra, hogy kártalanitását a bünös ellen követelhesse [1].

703. §. Tévedés.

Ha a szerződő fél a másik félnek vagy egy harmadiknak hamis előadása által hozatott tévedésbe: a tévesztés, lényegében és következményeiben egynemü leend a csalással. De a tévedés, melynek más személyek behatása nélkül csupán a sértett fél az oka, csak akkor teszi érvénytelenné a szerződést, ha az a fődologra, vagy annak lényeges minőségeire, avagy a szerződő fél személyére nézve történt [2].

704. §. A teljesités lehetősége.

Harmadik kelléke az érvényes szerződésnek abban áll, hogy a kikötött feltételek teljesitése mind természetileg lehető, mind törvényileg szabados legyen. A szerződés-

---

été exercée sur la partie contractante, mais encore lorsqu' elle l'a été sur son époux ou sur son épouse, sur ses descendans ou ses ascendans.“ (1113. §.)

[1] A csalástól megkülönböztetendő a csalódás, mely a szerződő félnek ismerethiányából vagy hiu reményeiből keletkezik, — a menynyiben gonosz szándok a másik felet nem terheli.

[2] Itt is, mint az előbbi esetben, a nem lényeges hiányok a szerződést meg nem dönthetik. A ki péld. azon reményben vesz házat, hogy az a beruházott tőke után 5. kamat tiszta jövedelmet ad, és csalódik; vagy valamely öszdolgot átalányban vásárol, és a darabok számában téved; szerződésileg pedig sem az előbbi esetben a tiszta jövedelem mennyisége, sem utóbbiban a darabok száma megállapitva nincsen: a szerződést ily csalódás vagy tévedés miatt meg nem támadhatja.

ből, melynek tárgyai forgalomban nem léteznek [1], vagy a melynek teljesitése lehetetlen és tilos [2]: sem jogok sem kötelezettségek nem származhatnak.

705. §. A szerződések alakja.

Szerződések szóval, irásban, biróság előtt vagy magánosan, biróság előtt ismét peres ügyben vagy perenkivül köttethetnek. A szerződések érvényességét alakjára nézve, előforduló peres kérdésekben a rendszerinti bizonyitékok alkalmazása mellett az itélő biróság, — oly ügyletekben pedig, melyek zálog — vagy tulajdonjog szerzését és megszüntetését tárgyazván, nyilvánkönyvekre vonatkoznak, a telekkönyvi eljárás határozza meg. Mily esetekben szükséges mellőzhetlenül a szerződéseknek irásba foglaltatniok; s mennyiben tőn a közpecsét hiánya némely szerződéseket hatálytalanokká régiebb törvényeink szerint: a következő szakaszban fog előadatni [3].

706. §. A szerződések felosztása.

A szerződések, tárgyaiknál, személyeiknél s ezek jogviszonyainál fogva következőleg osztatnak fel:

1. egy- és kétoldalu szerződések;
2. egyszerüek, közösek és egyetemlegesek;
3. alap- és mellékszerződések.

---

[1] Ily érvénytelen szerződés lenne péld. az egyházi és koronajavak elidegenitése stb. (lásd f. 293. §.)

[2] A ki lehetetlenséget igér, péld. 1000 ft. jutalmat annak, ki a dunát átugorja; vagy büntény elkövetésére szerződik, péld. öröksége felét annak, ki nagybátyját meggyilkolja: az érvényesen kötelezve nincsen.

[3] Ha a felek világosan irásbeli szerződésben állapodtak meg, az a szerződők aláirása előtt, megkötöttnek nem tekintetik; és ha valamely szerződésről okirat készittetett: oly állitólagos szóbeli egyezkedések, melyek az irásbelivel egyszerre tétettek volna, de az okirattal egybe nem hangzanak, vagy uj toldalékokat foglalnak magukban, — tekintetbe nem vétethetnek.

707. §. Egyoldalu és kétoldalu szerződések.

Egyoldalu szerződés által csupán az egyik fél van kötelezve valamit teljesiteni vagy elmulasztani, mig a másik felet, viszonti kötelezettség nélkül tisztán a jog illeti; a kétoldalu szerződésben egymásra mindkét fél jogokat ruház és kötelezettségeket fogad el, — máskép: az egyoldalu szerződés viszteher nélkül, s a kétoldalu viszteher mellett köttetik; előbbinek teljesitése csupán az egyik, — s a kétoldalué mindkét szerződő felet kötelezi [1]).

708. §. Egyszerü és közös szerződések.

Egyszerü szerződésnek csupán két személy közt lehet helye, — egyikét a szerződőknek a jog, másikát a kötelezettség illetvén. Azonban mind az átruházott jog, mind az elvállalt kötelezettség egyszerre több személyek közt lehet megosztva, 's ily esetben mind a közös követelés, mind a közös tartozás a tulajdon közösségének elvei szerint itélendő meg. A törvényben meghatározott eseteken kivül tehát, több adóstársak közül mindegyik csak a maga részéért felelős, és épen ugy valamely közös követelés több részes társai közül is, mindegyik tartozik illető részével megelégedni [2]).

---

[1]) Szolgáljon például az egyoldalu szerződésre az ajándékozás, s a kétoldalura az adásvevés.

[2]) A közapa halálával péld... a hagyatékban egy adóslevél találtatik, mely a törvényes öröködés elveinél fogva három testvért illet. Az adós, egynek a testvérek közül az egész tartozást lefizetni nem köteles; és ha a fizetés akár birói kézbe akár a közös tömeg netáni gondnokánál — megtörtént, a közös tőkében mindenik testvér csupán örökrészének aránya szerint részesülhet. Más részről, ha ugyanazon adóslevelet két kötelezett fél irta alá, a közös tartozás mindegyiket csak felerészben terheli, s mihelyt valamelyik fél a rá esendett összeget lerótta, a hitelező irányában minden további kötelezettség alul felmentetik. Mennyiben van e szabálytól eltérésnek helye, ha egyetemlegesség köttetett ki: a következő §§-ban leend meghatározva.

Az osztrák polg. tkönyv helyesen tesz kivételt az oszthatlan dolgokat illetőleg akképen, hogy a hitelező, ha csak

709. §. Egyetemlegesség.

Közös szerződéseknél, ha t. i. jog vagy kötelezettség több személyeket illet, a felek szabad önkényétől függ jogot engedni a hitelezőknek arra, hogy ugyanazon egészet egyetemleg követelhessék, vagy arra kötelezni az adóstársakat, hogy egy mindnyájaért, s mindnyája egyért, egyetemleg kezeskedjék. A szerződő felek ily viszonyából egyetemlegesség — obligatio correalis — származik.

Egyetemlegesség a hitelező — vagy adóstársak között soha nem vélelmeztetik, hanem szükség, hogy a szerződésben világosan kiköttessék.

710. §. Az egyetemleges hitelezők jogai.

Ha egy kötelezett fél igérte ugyanazon egészet, több személyeknek, és ezek világosan feljogosittattak, hogy azt egyetemleg követelhessék: az adós az egészet a hitelezők közül annak tartozik megadni, ki őt a végett legelőbb megkereste. Mennyiben felelős ily hitelező a többi jogosultaknak: a hitelezőtársak közt fenálló különös jogviszonyokból határozandó meg.

711. §. Egyetemleges adóstársak.

Ha több személyek, ugyanazon egészet egyetemleg ugy igérik, hogy magát egy mindnyájaért, és mindnyája egyért — in solidum — világosan lekötelezi, minden egyes személy az egészért kezeskedik. A hitelezőtől függ aztán, ha valamennyi vagy néhány adóstársaktól, az egészet vagy maga által választott részenkint, vagy azt egyetlenegytől akarja-e követelni. Még a keresetinditás után[1] is fenmarad, ha attól eláll, ezen választása, és ha egyik vagy másik adóstárs által csak részben elégittetik ki, a hátralevőt a többiektől követelheti.

---

maga van, azokat mindenik adóstárstól követelheti; s hogy ha több hitelező és csak egy adós létezik, ez a dolgot, egyes hitelezőtársnak, biztositás nélkül kiadni nem köteles, hanem valamennyinek egyetértését sürgetheti, vagy a dolognak birói őrizet alá vételét kivánhatja. (890. §.)

Azon egyetemleges adóstárs, ki az egész tartozást a magáéból fizette le, jogositva van, jogengedményezés nélkül is, a többitől megtéritést követelni.

712. §. Alap- és mellékszerződések.

Némely esetben a szerződéshez, vagy megelőzőleg, vagy már a kötés után mellékkötelezettségek járulnak, oly czélból, hogy annak, mi a szerződésben kiköttetett — teljesitését s a szerződő felek érdekeit biztositsák: ez által a szerződés, melyre a mellékkötelezettségek vonatkoznak, fő- vagy alapszerződéssé válik.

A mellékszerződések nemei a kezesség és szavatosság.

713. §. Kezes.

A kezes vagy még az alapszerződésben, vagy későbbi mellékszerződés szerint biztositja a jogositottat arról, miként az elvállalt kötelezettség, a kötelezett fél által, a kikötött módon és időben teljesittetni fog [1].

Mindenki, a nők sem képezvén kivételt — vállalhat kezességet, ki magát érvényesen kötelezheti.

714. §. Kezességi jogviszonyok.

A kezességre nézve következő szabályelvek tartandók meg:

1. a kezességi kötelezettség messzebb nem terjedhet, mint a mennyire magát a főadós, az alapszerződésben kötelezte, — ellenben a kezesnek jogában áll, köteleztetését kevesebb összegre vagy a szerződésnek egyes pontjaira szoritani;

2. a kezes akkor is kötelezve marad, ha a főadós, személyi minőségeinél fogva magát érvényesen nem kötelezheté, s az alapszerződés teljesitésére egyetemleges adóstársként szorittathatik;

---

[1] A kezességnek puszta igérete, vagy a kötelezett fél ajánlása, ily szerződés nélkül nem ad jogot a hitelezőnek arra, hogy azon harmadik személyt kezesnek tekintse s ellene kártalanitást követeljen; még kevésbé állapit meg kezességi viszonyt a szerződésnek tanuként aláirása.

3. több kezesek közt a kötelezettség egyenlően osztatik meg, — hanemha magukat egyetemlegesen kötelezték volna;

4. a kezes, ki a hitelezőt kielégitette, ennek jogaiba lép, s közte és a főadós között ugyanazon jogviszonyok állnak be, melyek a főhitelező és adós közt fenállottak.

715. §. A kezesség megszünte.

A kezességi kötelezettség elenyészik:

1. az alapszerződés megszüntével;

2. azon idő lejártával, melyre netán a kezes magát kötelezte;

3. az elévülés törvényes éveinek elteltével.

Ellenben sem a főszerződők, sem a kezes halála a kezességet fel nem oldja: a szerződési kötelezettség, ez utóbbinak elhunytával az örökösökre is átszáll [1].

716. §. Szavatos.

A szavatos rendszerint a kétoldalu szerződéseknél a kötés után felmerülhető perkérdésekben felelni tartozik arról, mikép a szerződésileg átruházott tárgy mindazon tulajdonokkal bir, melyek róla a dolog természeténél fogva, vagy a kötött szerződéshez képest feltételezhetők. A szavatos ennélfogva, szerződési jogutódja vagy a főügybeni felperes által, a megtámadott birtok vagy jog oltalmazására mint alperes hivatik fel.

717. §. A szavatosság esetei.

A szavatosság részint törvényből, részint szerződésből ered, s főbb esetei a következők [2]:

---

[1] A kezesnek nem áll ugyan jogában a törvényes feltételeken kivül, felmentetését kérni; de a főadós ellen, ha azt tékozlónak ismeri, birói zárt kérhet, vagy a hitelezőt, veszélyezett követelésének mielőbbi behajtására törvényesen felszólithatja.

[2] Két nevezetes esete volt még a szavatosságnak előbbi jogviszonyaink szerint. Egyik a vérrokonok közt történt osztályon s a javaknak az ősiségi viszonyoknál fogva fenállott közösségén (130. dt.), — másik a végrehajtás utján birói zálogba adott

1. ki valamely idegen okiratot gonoszul visszatartóztat, s tulajdonosának birói megintés után is kiadni vonakodik, — ez okirat által bizonyitható jogokra nézve, a tulajdonos irányában örök szavatosságra köteleztetik; (1622: 14.1647: 149. 1659: 43. II: 34. 36.)

2. kétoldalu vagy terhes szerződéseknél, melyek által vagy valamely vagyon, tulajdoni joggal másnak átengedtetvén, — annak minőségeire vagy tulajdoniságára nézve az átruházót felelősség terheli; vagy valamely munka végbevitele köttetett ki, melynek helyességéről s czélszerüségéről a munkás hasonlóul felelni köteles; vagy végre korlátolt meghatalmazás adatott, melynek határait a megbizott átlépvén, előleges megbizás által nem jogositott minden önkényü tetteiért szavatossággal tartozik;

3. minden habár egyoldalu ügyletekből, hol az engedményes vagy ajándékozó a felelősséget elvállalta, szavatosság származik. (Korvin Mátyás: VI. 17. Ulászló: I. 38.)

718. §. A szavatosság kizárása.

Ellenben nincs helye a szavatosságnak, ha a felek arról kölcsönösen s világosan lemondottak, – a szerződés hatálya mindenkor annak tartalma szerint lévén megitélendő; továbbá ha a megvett tárgy oly szembetünő hiányokkal bir, melyek a vevő figyelmét el nem kerülhették; nem lehet szavatosságot követelni oly hiba vagy mulasztás folytán bekövetkezett hátrányokra nézve, melyek vagy véletlenből származtak, vagy a melyeknek egyenesen a vevő az oka, — véletlen esemény mindig a jelen tulajdonost, s a hiba a vétkes felet terhelvén (1: 75.); végre nem hivatkozhatni szavatosságra erőszak, bűntények, vagy jogtalan megtámadások eseteiben, ha t. i. a szerződésileg átadott tárgy birtokától a vevő tolvajlás, erőszak utján fosztatott meg, vagy törvényes tulajdoni kereset nélkül a birtokból önhatalmulag kiüttetett.

---

nemesi birtok tulajdoniságán alapult (133. dt.); az előbbi esetben a vérrokonok, utóbbiban pedig az adós, ki a végrehajtás után is még mindig tulajdonos maradt, a birtokjogot szavatosokkép védelmezni köteleztettek. Az ősiség és birói zálog megszüntével a szavatosság ezen nemei is elenyésztek.

719. §. A kezes és szavatos perbeállitása.

Felperesnek jogában áll a szavatost, jótállót vagy kezest [1]) ugyazon perbe megidézni, melyet a közvetlen alperes ellen inditott. De e jogával csak az alapkereset — levélben élhet, — ezt elmulasztván, a szavatos elleni kereset külön perre tartozik. (orszb. szab. I. 83. §.) Azon körülmény, hogy a szavatosság csak feltételes, nem állapit e szabály alul kivételt, hanem az itéletben a szavatosság esetei és feltételei határozottan megállapitandók. (84. §.)

Ha ellenben alperes akar szavatosra hivatkozni, e jogát rendes szóbeli perekben az első tárgyalás alkalmával, — azon esetben pedig, ha felperes már eredetileg rendes irásbeli pert inditott volna, az elleniratok beadására szabott határidő első felében érvényesitheti azáltal, hogy az alkeresetlevelet annyi példányban és felzettel a főper biróságához benyujtja, a mint ez a főkeresetre nézve előirva van. Az alkeresetlevél első példánya a főper iratcsomójába helyzendő. (85. §.)

720. §. Mellék kikötmények.

Minden szerződés főkötelezettséget és egyszersmind mellék kikötményeket foglal magában. A főkötelezettség a szerződés lényegét teszi, utóbbiak a felek akaratához képest a főkötelezettséghez járulatkép adatnak. A mellék kikötmények nemei: a szerződés feltétele, a teljesités ideje, helye és módja, a foglaló, bánatbér és járulékok.

721. §. A szerződés feltételei.

A szerződés feltételeire nézve átalában ugyanazon rendszabályok állanak, melyek a végrendeletekhez kötött feltételek iránt felállittattak; oly feltételek alatti egyezkedések tehát, melyek végrendeletnél nemlétezőknek tekintetnek, érvénytelenek. (lásd f. 558. 559. §§.)

---

[1]) Előbbi magyar törvényeink szerint a hitelezőnek mindenekelőtt a főadós ellen kellett fordulnia (Sent. 41. 107. liquid. debit.), s a kezest előleg csak akkor vonhatta perbe, ha a főadósnál a kielégitéshez többé semmi remény nem mutatkozott. Az adósnak fizetésrei képtelenségét alaposan gyanittatták, ha megszökött, ha a végrehajtás ellene siker nélkül kisértetett meg, s ha reménybeni vagy peres követeléseken kivül egyéb vagyonnal nem birt. (Sent. 10. u. o.)

722. §. A teljesités ideje, helye és módja.

A szerződések azon időben, azon helyen és azon módon teljesitendők, mint az iránt a felek megegyeztek. Különösen:

1. az idő vagy bizonyos napra, vagy bizonyos napig tüzethetik ki, avagy a teljesitésre meghatározott számu napok, hónapok vagy évek engedtethetnek [1];

2. a kötelezettség teljesitésére magában a szerződésben bizonyos hely jelöltethetik ki (orszb. szab. I. 30.), — ha ez nem történt, az ingatlan dolgok ott, hol feküsznek, az ingók pedig azon helyen adandók át, hol az igéret tétetett;

---

[1] Az osztrák polg. tkönyv az igéret elfogadásának, s a szerződés teljesitésének idejére nézve a következőket rendeli:

„Ha az igéret elfogadására idő nem köttetett ki, a szóbeli igéretet haladék nélkül el kell fogadni. Az irásbelinél attól függ, ha mindkét fél egy helyben létezik-e vagy sem? Az első esetben az elfogadásnak huszonnégy óra alatt, az utóbbiban pedig annyi idő alatt, a mennyi kétszeri válaszadásra szükséges, meg kell történnie, és az igérő félnek tudtul adatnia; ellenkező esetben az igéret elenyészett.“ (862. §.)

„A teljesitést illetőleg: törvényszerint 24 óra egy napnak, 30 nap egy hónapnak és 365 nap egy esztendőnek tartatik. (902. §.) Oly jog, melynek megszerzése bizonyos naphoz van kötve, azon nap kezdetével szereztetik meg; de valamely kötelezettség teljesitésére nézve a kötelezettet az egész nap illeti. (903. §.) Ha pedig a szerződés teljesitésére bizonyos idő nem határoztatott: ez tüstint, azaz szükségtelen haladék nélkül követeltethetik. Ha a kötelezett a teljesitési időt önkényére tartotta fen, vagy az ő halálát kell bevárni és az örökösök ellen fordulni, vagy ha csupán személyes, elörökithetlen kötelességről van szó, a teljesitési időt, a biró által, méltányosság szerint állapittatni meg. Ez utóbbinak van helye akkor is, midőn a kötelezett a teljesitést lehetőség vagy tehetőség szerint igérte.“ (904. §.)

723. §. Foglaló.

Mi valamely szerzödés kötésekor elöre adatik, különös egyezkedés esetén kivül csak a megkötés jeleül, vagy a szerzödés teljesitése iránti biztositásul tekintendö, és foglalónak — arrha — neveztetik. Ha a szerzödés valamelyik fél vétke miatt nem teljesittetik, a vétlen fél a kapott foglalót megtarthatja, vagy az általa adott foglaló kétszeregét követelheti vissza. De ha ezzel megelégedni nem akar, a szerzödés teljesitését, vagy ha ez már nem lehetséges, kártalanitását követelheti. (polg. tk. 908. §.)

724. §. Bánatbér.

Ha valamely szerzödés kötésénél bizonyos összeg határoztatik meg, melyet egyik vagy másik fél,— azon esetre, ha a szerzödéstöl, annak betöltése elött el akar állani — letenni tartozik: a szerzödés bánatbér — vinculum — mellett köttetik. Ez esetben vagy a szerzödést kell betölteni, vagy a bánatbért megfizetni. Ki a szerzödést csak részben is betölti, vagy azt, mi a másik fél által, a szerzödésnek csak részbeni betöltése végett tetetett is — elfogadta: a bánatbér lefizetése mellett sem léphet többé vissza [1]). (u. o. 909. §.)

725. Járulékok.

A hitelezö, adósától a föadósságon kivül néha járulékok követelésére is van jogositva. Ezek állnak a födolog növedékéből és hasznaiból, a meghatározott vagy késedelmi kamatokból, az okozott kárnak s néha a megszünt nyereségnek megtéritéséből, végre azon összegből, mit egyik fél magának ezen esetre kikötött [2]). (912. §.)

---

[1]) A bánatbértől különbözik a bánatpénz, mely ingatlanok árverésénél a venni szándékozók által, rendszerint a kikiáltási árnak $^1/_{10}$ részében a birói kiküldött kezeinél tétetik le. Az árverés berekesztésével a legtöbbet igérő bánatpénze megtartatik, a többi árverezőkéi ellenben azonnal visszaadatnak.

[2]) A növedékről és időközi hasznokról fentebb a 322. és 461. §§-ban volt szó. A kamatok alább a kölcsönszerződésnél emlittetnek.

726. §. A szerződések hatálya.

Ha az egyik fél a szerződést vagy épen nem, vagy nem a kellő időben, a kellő helyen, vagy nem a kikötött módon teljesiti: a másik félnek, a törvényben meghatározott eseteken vagy világos fentartáson kivül, nem a szerződés megszüntetését, hanem csak annak pontos teljesitését, és kártéritést van joga követelni. (919. §.)

A szerződésekből származó minden jogok és kötelezettségek átszállnak a szerződő felek örököseire is, hacsak nem pusztán személyes viszonyokon és képességeken alapulnak, vagy ha az örökösök már a szerződésben magában, vagy a törvény által ki nem vétettek. (918. §.)

II. FEJEZET.

A szerződések átváltoztatása és megszüntetése.

727. §. A jogok és kötelezettségek átváltoztatása.

A szerződő feleknek jogukban áll szerződésszerü jogaikat és kötelezettségeiket kölcsönös egyetértéssel átváltoztatni. Ily átváltoztatás részint ujitás által, részint uj személyeknek, — és pedig vagy uj hitelezőnek vagy uj adósnak hozzájárulásával történhetik.

728. §. Ujitás.

Ujitás — novatio — által oly átváltoztatása történik a szerződésnek, melynélfogva a követelés jogalapja vagy főtárgya felcseréltetvén, az előbbi köteleztetés ujba megy által [1].

Az ujitási szerződés nemcsak az előbbi főkötelezettséget szünteti meg, hanem a kezességi, zálog — s egyéb mellékjogokat is elenyészteti, — hanemha ezek az uj szerződésben is világosan fentartattak, vagy a felek máskép egyezkedtek volna. (polg. tk. 1378. §.)

---

[1] Igy péld. letéti szerződésnél fogva a letéteményest használati jog nem illeti; ha tehát ez a letevő részéről megengedtetett, a szerződés megszünik letéti szerződés lenni, s a használat pillanatától fogva kölcsönzési illetőleg haszonkölcsöni szerződéssé válik.

729. §. Egyezség.

Ujitási szerződésnek tekintendő az egyezség is, mely által peressé vált vagy különben kétséges jogok akkép határoztatnak meg, hogy kölcsönösen mindegyik fél kötelezi magát valamit adni, tenni vagy valamivel felhagyni. (u. o. 1380. §.) Oly egyezség, melyben a jogositott fél, a kötelezett részére kétségtelen vagy kétes jogokat ingyen enged át, ajándékozásnak tekintetik.

730. §. A peregyezség különösen.

Az egyezség, ha oly felek közt jő létre, kik kétessé vált jogok és kötelezettségek iránt már perben állanak: kiválólag peregyezségnek — transactio — hivatik [1].

A peregyezség szabályai következők:

1. peregyezséget átalában mindenki érvényesen köthet, ki magát szerződésileg kötelezheti, — söt a kiskoru és gondnokolt személyek érdekében, mindazáltal ezek előnyére s a gyámhatóság jóváhagyásával gyámok és gondnokok is kiegyezhetnek; (I: 127.)

2. azon rendszabályok, melyek a szerződésbei beleegyezés érvényességére nézve szem előtt tartandók, a peregyezségnél is zsinórmértékül szolgálnak; (1715: 53.)

3. a megkötött peregyezség a szerződés jellegével bir annyiban, a mennyiben annak meg nem tartása esetében nem a szerződéstőli elállásnak, hanem a teljesités iránti joglépéseknek van helye; (Sent. 17. invalid. trans.)

---

[1] Az egyezséget előlegesen megkisérteni a birónak minden szóbeli perben legelső teendője. „Megjelenvén mind a két fél vagy meghatalmazottjai a rendelt határidőre, a biróság kötelességében álland, a per valószinü kimenetelének megemlitése nélkül iparkodni, hogy köztök megegyezés eszközöltessék. Sikerület esetében az egyezség jegyzőkönyvbe iktatandó, s a feleknek végzésalakban kiadandó.“ (1840: XV. tcz. II. R. 83. §.)

4. a kétes kimenetelü perkérdéseknek egyezség utjáni elintézése, ha minden törvényes kellékek jelen vannak, soha kérdésbe nem vétethetik[1]. (I: 62.)

731. §. Peregyezség kizárása.

Egyezségnek nincs helye a következő esetekben :

1. ha házastársak közt a házasság érvényességének kérdése lenne eldöntendő;

2. ha a bünfenyitő eljárás valamelyik fél ellen hivatalból inditandó, — a mennyiben az egyezség nem a magán elégtételre, hanem a törvényszerü vizsgálatra és büntetésre vonatkoznék;

3. ha a per érdemében birói itélet hozatott, — ily esetben már engedménynek lévén helye;

4. oly egyezség, mely valamely különös perben köttetett, más esetekre ki nem terjed; söt az átalánfogva minden pereskedésekről szóló általános egyezségek sem alkalmazhatók oly jogokra, melyek szándékosan titkoltattak el, vagy melyekre az egyező felek nem gondolhattak. (polg. tk. 1389. §.)

732. §. Engedmény.

Midőn valamely követelés egyik személy által a másikra ruháztatik, és ez azt elfogadja, akkor a szerződési jognak átváltoztatása uj hitelező hozzájöttével létesül. Az ily szerződés átengedésnek — cessio — neveztetik, és vagy viszteher mellett, vagy anélkül köttetik. (polg. tk. 1392. §.)

---

[1] A peregyezséget, kétséges ügyekben, előbbi törvényeink is oly hatályosnak tekintették, hogy azt előintés elmulasztásából vagy jogsérelem miatt sem a fiscus, sem a rokonok nem érvényteleníthették. (Sent. 1. 13. inval. trans.) Az austriai átalános polg. tk. szerint is, egyéb szerződési általános szabályokkal ellenkezőleg, a jóhiszemmel kötött egyezséget a felényintuli sérelem alapján megtámadni nem lehet (1386. §.); valamint nem erőtlenithetik meg később talált okiratok sem, ha mindjárt azok valamelyik részről teljes joghiányt fedeznének is fel. (1387. §.)

733. §. Az engedmény tárgyai.

Minden elidegenithető jogok tárgyai az átengedésnek. Oly jogok, melyek személyhez kötvék, következőleg azzal elenyésznek: át nem engedhetők. Azon adóslevelek, melyek az előmutatóra szólnak, már az átadás által átengedtetnek, s a birtoklás mellett az átengedés egyéb bizonyságát nem szükséglik. (u. o. 1393. §.)

A hitelező által elengedett követelés, ha a lemondás ajándékozási okirat alakjában történt is, nem lehet engedmény tárgya: következőleg az ily engedmény betáblázása helyet nem találhat. (1825. apr. 22. udv. rendelv.)

734. §. Az engedmény hatálya.

Az átvevő jogai az átruházó jogaival az átengedett követelésre nézve azonosak [1]. (1394.§.)

Az átengedési szerződés által csak a követelés átruházója — engedményező — és átvevője — engedményes — közt keletkezik uj kötelezettség, nem pedig az utóbbi és az átvett adós — engedményezett — között. Ennélfogva az adós mindaddig, mig az engedményes tudtára nem esik, jogositva van az első hitelezőt kifizetni, vagy vele máskép kiegyezni. (1395. §.)

Ezt az adós többé nem teheti, mihelyt az engedményes tudtára adatott; mindazáltal fenmarad joga a követelés ellenébeni kifogásait előadni. Ha a követelést a jóhiszemü engedményes előtt valódinak elismerte: köteles azt mint hitelezőjét kielégiteni. (1396. §.)

735. §. Az engedményező felelőssége.

Ki valamely követelést ingyen enged át, következőleg elajándékoz, azért továbbra nem felelős. De ha az átengedés viszteher mellett létesül, akkor az engedményező az engedményesnek, az adósságnak mind valóságaért, mind behajthatóságaért kezeskedik, — mindazáltal soha sem több bért, mint ő az engedményestől kapott. (1397. §.)

---

[1] **A váltóra nézve kivételnek van helye. Az t. i. ki azt közönséges engedmény mellett másra átruházza, engedményesének s az azt követőknek váltójogilag lekötelezve nincsen, hanem az engedmény mind formájára, mind az abból ellene vonható következésekre nézve a köztörvény alá tartozik. (1840: XV. tcz. I. R. 38. §.)**

A mennyiben az engedményes a követelés behajthatóságáról a nyilvánkönyvekből magának tudomást szerezhetett, a behajthatlanságra nézve azt kármentés nem illeti.

Az engedményező oly követelésért sem kezeskedik, mely az átengedéskor behajtható volt, és csak véletlen eset, vagy az engedményes hibája miatt vált behajthatlanná. (1398. §.) Ilynemü hibát követ el az engedményes, ha a követelést azon időben, midőn az felmondható, fel nem mondja, vagy ha a fizetési határidő lejártával be nem hajtja; ha az adósnak enged; ha a még lehetséges biztositékot annak idejében megszerezni, vagy a birói végrehajtást sürgetni elmulasztja. (1399. §.)

736. §. Utalványozás.

Uj adós hozzájötte által a kötelezettség átváltoztatása ugy történhetik, ha az adós maga helyébe kész fizetőül egy harmadikat állit, és a hitelezőt ahhoz utalja. (1400. §.)

737. §. Teljes és nemteljes utalványozás.

Ha az utalványos hitelező — assignatar — a neki fizetőül utalványozott harmadikat — assignat — az utalványozó adós — assignant — helyett elfogadja, és az utalványozott beleegyez: az utalványozás — assignation — teljes, s az utalványos az utalványozó ellen követelést rendszerint többé nem támaszthat. (1401. §.)

Mig ezen hármas beleegyezés meg nem történik, az utalványozás tökéletlen marad, és csak azon felekre nézve hatályos, kik egymás közt megegyesültek. (1402. §.)

738. §. Utalványozási jogviszonyok.

Ha az utalványozó oly harmadikra bizta a fizetést, ki neki semmivel sem tartozik, ugy ennek szabadságában áll ezen utalványt el — vagy el nem fogadni. Ha el nem fogadja, ugy uj kötelezettség nem létesül; ha elfogadja, akkor meghatalmazási szerződés keletkezik közte és az utalványozó közt, de utalványossali szerződés még nem. (1497. §.)

Az utalványozó az utalványos által még el nem fogadott utalványt visszavonhatja. Ez esetben az utalványozott a meghatalmazásnál fogva többé nincs jogositva a fizetést az utalványosnak teljesiteni. (1404. §.)

Ha az utalványos a nyert utalványt elfogadni nem akarja, vagy ha ez az utalványozott által nem fogadtatik el, vagy ha az, ennek távolléte miatt be nem mutathatik: akkor az utalványos tartozik az utalványozót a felől haladék nélkül tudósitani, — ellenkező esetben a káros következésekért az utalványozónak kezeskedik. (1405. §.)

Ha az utalványos és az utalványozott az utalványt elfogadták, de az utóbbi annak idejében nem fizet: akkor az utalványozó az utalványosnak ezért ugyanazon megszoritások mellett felelös, melyek szerint az engedményező a követelés valódisága- és behajthatóságaért az engedményesnek kezeskedni tartozik. (1406. §.)

De ha az utalványos az utalványozottnak mint készfizetőnek általa lett elfogadását világosan vagy hallgatag az által nyilvánitotta, hogy eddigi adósát nyugtatványozta, vagy az adóssági okiratot annak kibocsátotta: akkor az utalványozó az ő irányábani minden felelősség alul felszabadul. (1407. §.)

Ha az utalványozó a maga adósának, mint utalványozottnak, a fizetést csak ugyanazon mértékben hagyja meg, mint az ezt neki tartozott volna teljesitni, és az utalványost az átvétel végett hozzá utalja: akkor az utalvány az utalványos részére engedvény gyanánt szolgál, s közte és az utalványozott között ugyanazon viszony áll elő, mely valamely követelés engedményese, és az engedményezett adós között, kinek az engedményes tudtára adatott — létezik. (1408. §.)

Ha az utalványozott oly utalvány folytán, mely egyszersmind engedményt foglal magában, a fizetést oknélkül megtagadja; vagy ha átalában valamely utalványozott, miután az utalványosnak a fizetést megigérte, avval késedelmeskedik: a következményekért felelős. Ellenben ha a magára vállalt fizetést kellő módon s nagyobb összegben teljesitette, mint a mivel az utalványozónak tartozott: ugy ennek részéről öt megtéritmény illeti. (1409. §.)

739. §. A szerződés megszünte.

A szerződési jogok és kötelezettségek oly kapcsolatban állanak, hogy a jog elenyésztével a kötelezettség, és a kötelezettség elenyésztével a jog szüntetik meg.

A jogok és kötelezettségek megszünnek fizetés, beszámitás, lemondás, egyesülés, a dolog elenyészte, az idő lefolyta s némely esetben halál által.

740. §. Fizetés.

A kötelezettség főkép a fizetés, azaz : annak teljesitése által oldatik fel, a minek teljesitésével valaki tartozik.

Akarata ellen sem a hitelező nem kényszerittethetik más valaminek elfogadására, mint a mi követelni valója van, sem az adós valami másnak teljesitésére, mint a mit teljesiteni köteles. Ez a kötelezettség teljesitésének idejére, helyére és módjára nézve is áll[1]. (1413. §.)

741. §. A fizetésnek ki által leendő teljesitése.

Valóságos és lejárt adósságot oly személy is, ki különben nem képes a maga vagyonát igazgatni, jogszerüen lefizethet, és magát a kötelezettség alul felmentheti. De ha még bizonytalan vagy le nem járt adósságot fizetett volna le, ugy annak gyámja vagy gondnoka jogositva van a fizetményt visszakövetelni. (1421. §.)

Ha az adós helyett, ennek beleegyeztével, egy harmadik tud és akar az elvállalt kötelesség mértékéhez képest fizetni: a hitelező tartozik a fizetést elfogadni, és jogát a fizetőnek átengedni; de az esetben a hitelező, a csalás esetét kivéve, a követelésnek sem behajthatóságaért sem helyességeért nem tartozik kezeskedni. (1422. §.)

---

[1] Különösen az időre nézve : ha a fizetési határidő semmikép sem határoztatott meg, akkor az adósságfizetési kötelezettség csak azon napon áll be, melyen a megintés történt. (1717. §.) Ha pedig a fizetés helye és módja nincs meghatározva, az átalános szerződési szabályok alkalmazandók. Oly fizetéseket, melyek valami szerződés esetén kivül teendők, az adós csak a maga lakhelyén tartozik teljesitni. (1420. §. és orszb. szab. I. 30. §.)

Az adós beleegyezése nélkül a hitelező rendszerint nem kényszeríttethetik arra, hogy a fizetést egy harmadiktól elfogadja. De ha elfogadta: a fizető jogositva van még a fizetés után is, a hitelezőt illető jognak részérei átengedését kivánni. (1423. §.)

742. §. A fizetés felvételérei jogositvány.

A adósságfizetés a hitelezőnek, vagy ennek az átvételre alkalmas meghatalmazottjának, vagy annak teendő, kit a biróság a követelés tulajdonosául elismert. A mit valaki oly személynek fizetett, kinek vagyonát magának igazgatni nem szabad, azt annyiban köteles ismét fizetni, a mennyiben a fizetmény valósággal meg nincs, vagy az átvevő hasznára nem fordittatott[1]. (1424. §. és f. 16. §.)

743. §. Nyugtatvány.

A fizető minden esetben jogositva van a kielégitettől nyugtatványt, t. i. a kötelezettség teljesitéséröli irott bizonyitványt kivánni. A nyugtatványban az adós és a hitelező neve, valamint az adósság lefizetésének helye, ideje és tárgya kiteendő, és a hitelező vagy meghatalmazottja által aláirandó. (1426. §.)

Ha a hitelező az adóstól adóslevelet bir: tartozik azt, a nyugtatvány kiszolgáltatásán fölül, visszadni, vagy a netán lehajlitás fejébeni fizetést magára az adóslevélre ráiratni. A nyugtatvány nélkül visszanyert adóslevél az adósra nézve a teljesitett fizetés jogvélelmére szolgál alapul; de az ellenbizonyt ki nem zárja. Ha a visszaadandó adóslevél elveszett, a fizető jogositva van az összeget biróilag letenni, s azt kivánni, hogy a hitelező az adóslevél megsemmitését a törvénykezési eljárás szabályai szerint eszközölje. (1428. §. és orszb. szab. I. 159. s köv. §§.)

---

[1] A fizetés birói kezekbe is történhetik vagy ezért, mert valami kötelezettségi viszony ideje lejárt, vagy feltétele bekövetkezett, s a jogositott fél a kinált összeget bármi okból elfogadni vonakodik: vagy a hitelező időközileg elhunyt, s örökösei ismeretlenek, vagy az osztályra nézve perben állanak, vagy jogaikat a pénzfelvételre nézve világosan ki nem mutathatják stb. (lásd Ökröss: törv. eljárás Pest, 1863. 427. §.) A birói letétel, ha jogszerüleg történt, és a hitelezőnek tudtára adatott, felszabaditja az adóst kötelezettsége alul, és a lefizetett dolog veszélyét a hitelezőre háritja.

744. §. Beszámitás.

Ha oly követelések találkoznak kölcsönösen össze, melyek valódiak, egynemüek, és olyanok, hogy azon dolog, mely az egyiket mint hitelezőt illeti, ez által mint adós által is, a másiknak kiszolgáltathatik: akkor, — a mennyiben a követelések egymást kiegyenlitik, a kötelezettségek kölcsönös megszüntetése — beszámitás, compensatio — származik, mely már magában a kölcsönös fizetést eszközli. (1438. §.)

745. §. A beszámitás megengedhetlensége.

Valódi és nem valódi, valamint lejárt és még le nem járt követelések közt nincs helye a beszámitásnak. (1439. §.)

Szintugy nem számittathatnak egymásba oly követelések, melyek különböző nemü, vagy meghatározott és határozatlan dolgokat tárgyaznak. Önhatalmulag elvont, haszonkölcsönzött vagy őrizet alá vett darabok átalában nem tárgyai a beszámitásnak. (1440. §.)

Az adós, hitelezőjének azt be nem számithatja, a mi ez által egy harmadiknak, és e harmadik által az adósnak fizetendő. (1441. §.)

Ha valamely követelés egymás után többekre ruháztatik át: az adós azon követelését, mellyel ő az átengedéskor annak első birlalója ellen birt, valamint azt is, mely őt az utolsó birlaló ellen illeti, beszámithatja ugyan, — de nem azt is, mely öt a közbenes birlalók valamelyike ellen illette. (1442. §.)

A nyilvánkönyvekbe bekeblezett követelésre nézve, az engedményes ellen a beszámitás kifogásával csak akkor lehet élni, ha az ellenkövetelés szintén, — még pedig magánál a követelésnél bevezetve, vagy az engedményesnek az utóbbi átvételekor tudtára adva volt. (1443. §.)

746. §. Lemondás.

Mindazon esetekben, melyekben a hitelező, jogáról lemondhatásra van jogositva, arról adósának javára is lemondhat, s ezáltal az adós kötelezettségét megszüntetheti. (1444. §.)

747. §. Egyesülés.

Valahányszor a jog a kötelezettséggel, bármi módon, egy személyben egyesül: mind a ketten elenyésznek, — kivévén, ha egészen különböző nemü viszonyok állanak be. Tehát az adósnak hitelezője hagyatékábani utódlása által az örökségi hitelezők, az örököstársak vagy hagyományosok jogaiban, s az adós és kezes utáni öröklés által a hitelezőéiben semmi változás sem történik. (1445. §.)

Oly jogok és kötelezettségek, melyek a nyilvánkönyvekbe bekeblezvék, az egy személybeni egyesülés által meg nem szüntetnek, mig a nyilvánkönyvekböli kitörlés meg nem történt. (1446. §.)

748. §. A dolog elenyészte.

Valamely meghatározott dolognak véletlen, egészeni semmivéléte minden — még annak értéke megtéritése iránti kötelezettséget is megszüntet. Ezen elv áll azon esetekre nézve is, melyekben a kötelezettség teljesitése vagy valamely adósság megfizetése más véletlen eset által válik lehetetlenné. De minden esetben tartozik az adós azt, mit a kötelezettség teljesitése végett kapott, mint jóhiszemü birtokos ugyan, de akkép visszaadni vagy megtériteni, hogy más kárával ne gyarapodjék. (1447. §.)

749. §. Az idő lefolyta.

A jogok és kötelezettségek azon időnek lefolytával is elenyésznek, melyre valamely végrendelet, szerződés, birói itélet vagy a törvény által szoritvák. (1449. §.) Mikép szüntetnek meg a törvényben meghatározott elévülés által: fentebb a második szakasz II. fejezetében állapittatott meg.

750. §. A szerződő felek halála.

Halál által csak oly jogok és kötelezettségek enyésznek el, melyek a személyre szoritvák, vagy melyek az elhunytnak csupán személyes cselekvényeit illetik. (1448. §.)

751. §. Szerződési perek.

1. Per a szerződés teljesitése végett (lásd f. 726. §.), — indittatva az által, ki szerződésileg biztositott jogaiban az

ellenfél vétsége vagy mulasztása miatt károsodott; kereseti alap Korvin Mátyás: VI. 17. Ulászló: I. 38. 1723: 31.

2. Per a szerződés megerőtlenitése végett, ha a beleegyezés hatálya ellen erőszak, félelem, csalás vagy lényeges tévedés bizonyittathatik, — indittatva hasonlóul a sértett fél által azok ellen, kik a semmiségi okok által terheltetnek; kereseti alap Korvin Mátyás: III. 26. 1536: 39. 1552: 17. 1687: 13. 1715: 53.

3. Per a bánatpénz megtéritése végett, — indittatva a vétlen fél által az ellen, kit a szerződés nemteljesitésének hibája terhel, a szerződés betöltése végetti perekkel egyenlő alapokon.

4. Per a kezes vagy szavatos ellen. (lásd f. 713. s köv. §§.)

Egyéb idevonatkozó perekről a szerződések egyes nemeinél lesz szó [1].

---

[1] Az osztrák polg. tk. szerint helye van a szerződés megszüntetésének s az előbbi állapotba visszahelyezésnek, ha kétoldalu ügyleteknél egyik fél még csak felét sem kapta meg annak, mit a másiknak adott. (934. §.) De e jogorvoslatnak nincs helye, ha valaki arról világosan lemondott, vagy ugy nyilatkozott, hogy a dolgot különös előszeretetből rendkivüli becsértékben veszi által; ha mind a mellett, hogy a valódi érték előtte tudva volt, az aránytalan becsre mégis reá állt; továbbá, ha a személyek viszonyánál fogva azt vélelmezhetni, hogy részint terhes, részint visztehernélküli vegyes szerződést akartak kötni; ha a tulajdonképi érték többé ki nem tudható, végtére, ha a dolog a biróság által árvereztetett el. (935. §.)

HETEDIK SZAKASZ.

SZABADOS SZERZŐDÉSEK.

752. §. A szabados szerződések felosztása.

A szabados szerződések, melyek a felek szabad önkénye és kölcsönös elhatározása folytán jönek létre, különböznek a szerint, a mint örökre vagy bizonyos meghatározott időre köttetnek.

Örök időre kötött szerződések: az ajándékozás, csere és adásvevés.

Meghatározott időre kötött szerződések: a letét, haszonkölcsön, kölcsön, bérlés, zálog és meghatalmazás.

I. FEJEZET.

Örök időre kötött szerződések.

753. §. Ajándékozás és érdemdijazás.

Az ajándékozás oly egyoldalu szerződés, melynélfogva bizonyos dolog valakinek ingyen átengedtetik.

A szerződések e neme ha ingóságokat tárgyaz, szorosabb értelembeni ajándékozásnak, — s ha tárgya ingatlan vagyon, megkülönböztetésül érdemdijazásnak hivatik.

754. §. Az ajándékozás tárgyai.

Ajándékozásul szolgálhat minden ingó vagy ingatlan dolog, mely az ajándékozónak szabad rendelkezése alatt áll, — a mennyiben arra előbb az ajándékozottat kereseti jog nem illette. Ha a megajándékozottnak a jutalomra akár szerződés — akár törvény szerint kereseti joga volt, az ügylet megszünik ajándékozás lenni, s kétoldalu szerződésnek tekintendő. (lásd f. 729. §.)

755. §. Az ajándékozás korlátozása.

A tulajdonos minden meglevö vagyonát, melyről törvényszerint s egy harmadik sérelme nélkül joghatállyal rendelkezhetik, szabadon elajándékozhatja, s e jogában egyedül a leszármazó egyenes örökösök, — és ha ezek nem volnának, az életben levö szülök törvényes osztályrésze által van korlátolva [1]. (orszb. szab. I. 4. §.)

756. §. Az ajándékozási szerződés alakja és hatálya.

Csupán szóbeli igéret, valóságos átadás nélkül, ajándékozási szerzödést és kötelezettséget nem állapit meg: a szerzödés e neméről, hogy kötelező erövel birjon, — kell, hogy irásbeli okmány szerkesztessék.

Az ajándékozási szerzödés ily feltét alatt a megajándékozottnak világos beleegyezése nélkül többé vissza nem vonathatik [2].

---

[1] Ha az ajándékozónak csak az ajándékozási szerződés kötése után születnek gyermekei: ezáltal sem neki, sem az utóbb született szükségörökösöknek nem támad joguk az eredetileg érvényes ajándékozás visszavételére.

[3] Az osztrák polgári törvénykönyv megengedi az ajándékozási szerződés visszahuzását a következő kivételes esetekben:

1. ha az ajándékozó utóbb oly szükségbe jut, hogy a szükséges tartásban fogyatkozást szenved, joga van évenkint az ajándékozott összeg törvényes kamatait, — a mennyiben az ajándékozott dolog vagy annak értéke még megvan, s az ő szükséges tartása hiányzik, a megajándékozottól követelni, hacsak ez maga is hasonló szük körülményekben nincsen; (947. §.) ugyanezen jog illeti a szükségörökösöket, kik az ajándékozótól, netán az ajándékozási szerződés kötése után származtak volna; (954. §.)

2. ha a megajándékozott, jóltevője ellen vastag hálátlanságot követ el, — mely alatt testben, becsületben, szabadságban vagy vagyonbani olynemü sértés értetik, hogy a sértő ellen hivatalból, vagy a sértett fél kivánságára a büntető törvény szerint lehet eljárni; (948. §.)

3. ki valakinek tartással tartozik, ennek jogát más valakinek megajándékozása által meg nem sértheti, — az ekkép rövidséget vallottnak joga van a megajándékozottat annak kiegészitése végett perbe vonni, mit az ajándékozó neki többé már ki nem szolgáltathat; (950. §.)

4. kinek az ajándékozáskor származékai vannak, kiknek

757. §. Érdemdijjavak előbbi törvényeink szerint.

Érdemdijazás — inscriptio — mint neve is mutatja, hü szolgálatokért adatott jutalmul, a következö szabályok szerint:

1. az érdemdijjavak szerzemények és ősiek, adományiak és adományonküliek egyiránt, de mindenkor csak ingatlanok lehettek;

2. szerzett javak adományozása a családtagok részéről soha kérdésbe nem vétethetett; (I: 5. 57. 1723: 49.)

3. az érdemdijazás hatályát akkor is megtartotta, ha a dijjavakat ősiek tették, — de ily esetben a rokonok, ha kimutathatták, mikép a megajándékozott épen semmi vagy nem oly szolgálatot tön, melyhez az ajándékba adott birtok kellö arányban állana: annak az elöbbi esetben megsemmitését (Sent. 5. ad invalid. cond. pign.), s utóbbiban a tett szolgálathoz képesti leszállitását jogosan követelhették; (özv. gf. Csáky Antalné perében 1776. kelt dt.)

4. az adományozott javak elajándékozása a kir. fiscus háramlási jogaira csak akkor volt befolyással, ha az érdemdijazáshoz királyi jóváhagyás járult, — különben az ajándékozónak magnélkül történt elhunyta vagy hütlenségben lett elmarasztalása esetében az érdemdijjavak a koronára szállták vissza; (1715: 26.)

5. az adományonküli javak ellenben hasonló körülmények közt is az érdemdijazott birtokában maradtak.

758. §. Az érdemdijazás módjai.

Az érdemdijjavak adományoztathattak:

1. örökre, vagy bizonyos meghatározott idöre; ez utóbbi esetben zálognak tekintetvén;

2. jogfentartási záradékkal, vagy anélkül, — az örö-

---

kötelesrészt hagyni tartozik, ezek kárára oly ajándékozást nem tehet, mely értékének felét meghaladja; (951. §.)

5. visszakövetelhetők azon ajándékok is, melyek által az ajándékozáskor már létező hitelezők vallottak rövidséget (953. §.); de mind ezen, mind a megelőző esetben csak akkor, ha az ajándékozott dolog vagy annak értéke még megvan, — ellenkezőleg az ajándékozott csak annyiban felelős, a mennyiben azt roszlelküleg bocsátotta ki birtokából. (952. §.)

kösödés az érdemdijjavakban ezen záradékhoz képest, s mindenekben a fentebbi 371. §. szerint lévén háramlandó;

3. tisztán érdemért vagy egyszersmind ráfizetés mellett, ugyanazon szabályok szerint, melyek fentebb a tiszta és vegyes adományoknál elöadattak. (372. §.)

759. §. Halál esetérei ajándékozás.

Oly ajándékozás, melynek csak az ajándékozó halála után kell teljesülni, az elöszabott formaságok megtartása mellett, mint hagyomány érvényes; szerződésnek ez csak akkor tekintendö, ha a megajándékozott azt elfogadta, az ajándékozó annak visszavonhatásáról világosan lemondott, és róla a megajándékozottnak irásbeli okmány kézbesittetett.

760. §. Csereszerződés.

A csere — concambium — oly kétoldalu szerződés, melynél fogva valamely dolog más dologért átengedtetik [1].

E szerzödés tárgyai ingók és ingatlanok, öröklött és szerzett javak [2]) egyiránt lehetnek, a mennyiben a birtokátruházás nem kialkudott vételár, hanem egyébb — habár másnemü javaknak természetbeni átadása mellett történik. Az átadásra és átvételre nézve alább a 762. §-ban foglalt rendszabályok szolgálnak zsinórmértékül.

761. §. A csereszerződés nemei.

A csereszerzödés, feltételeihez és tartamához képest tiszta és vegyes, örökös és idöleges lehet.

A tiszta cserében, minden pénzfizetés teljes kizárásával, dolgok csupán dolgokkal visszonoztatnak; a vegyes csere feltételezi, hogy a cserébe adott vagy cserében vett javakra egyszersmind pénz is fizettetett [1]. De ha valamelyik fél a kapott jószágért csupán készpénzt ad, s igy a csere csak szinleg köttetik: a szerződés álcserének neveztetik [2], s az adásvevés szabályai szerint határozandó meg.

---

[1] A hármas tk. csereszerződés tárgyaiul csupán az ingatlanokat emliti...„concambialis bonorum permutatio est jurium possessionariorum, duarum vel plurium partium, sibi ipsis vicissitudinaria commutatio, et in alterutrum legitima translatio.“ (I: 70)

[2] Előbbi törvényeink a hasznos és egyenértékü cserét az ősi javakra nézve is szabadosnak nyilvánitották, s a birtokátruházás ily esetében a törvényes rokonok ellenmondása figyelembe nem vétetett. (u. o. 3. §.)

Az örökidőre kötött csereszerződés által annak tárgyai szabadon elörökithetőkké válnak, az időleges szerződés szerint pedig csak a haszonvételekre nézve illeti a szerződőket kirekesztő tulajdonjog, — maga a birtok, a kikötött idő lejártával mindkét részről visszaadandó lévén [3].

762. §. Adásvevési szerződés.

Azon kétoldalu szerződés, melynélfogva valamely dolog, meghatározott pénzösszegért engedtetik át, átalában adásvevésnek (emptio — venditio —) neveztetik [4]. A szerzödések átalános szabályai az eladó és vevő személyére, az adásvevés tárgyaira s a teljesités feltételeire nézve is kiható erövel birnak.

---

[1] Ha valamely dolog részint pénzért, részint más dologért árusittatik el: a szerződés ahhoz képest, a mint a pénzbeli érték az adott dolog közönséges értékénél többet vagy kevesebbet tesz, az adásvevéshez vagy cseréhez, — és ha a pénz a dolog értékével egyenlő, az adásvevéshez számittatik. (polg. tk. 1055. §.)

Vegyes csere előbbi törvényeink szerint is érvényesen köttethetett; és pedig azon elvnél fogva, hogy a cserébe vett vagyon a cserébe adottnak természetét követi (lásd f. 393. §.), — a leányági örökösök csupán a fiágat illetett jószágra történt ráfizetésből követelhettek aránylagos kielégitést. (I: 73.)

[2] Az álcsere, mint adásvevés, ma már érvényesen megállhat; az uj törvényhozást megelőzőleg azonban a rokonok által mint törvényellenes adásvevés, jogsérelemnél fogva megerőtlenittethetett. (I: 71. Dec. 2. ad invalid. camb.) De ezen joggal csupán az első évben élhettek, — ennek eltelte után a birtoklással érvényesitett szerződést — cambium usu roboratum — többé kérdésbe nem vehették. (I: 72.)

[3] Az örökidőre kötött csereszerződés jogfentartási záradékkal vagy anélkül köttethetett, s ha tárgyát adományozott jószág tette, királyi jóváhagyás által erősittethetett meg. Mindezekre nézve a fiscus és törvényes örökösök visszaháramlási jogai tekintetében ugyanazon szabályelvek voltak követendők, melyek fentebb a 756. és 757. §§-okban előadattak.

[4] A készpénz, mely az elárusitott dologért fizetendő, vételárnak hivatik — és ez az, mely az adásvevést a cserétől megkülön-

763. §. Az adásvevési szerződés nemei.

Az adásvevési szerzödés különbözik tárgyaira s azok átadására nézve. Oly szerzödés, melynek tárgyai azonnal átadandó ingóságok, szorosabb értelembeni adásvevésnek, ha még csak jövendöben átadandó ingóságok iránt köttetik, áruszerzésnek, végre ha ingatlan birtokra vonatkozik, örökbevallásnak neveztetik.

764. §. Adásvevés az ingóságokra nézve.

Az eladó tartozik a dolgot az átadás idejéig hiven megörizni, s azt a vevőnek, az egyezkedéshez képest, létszereivel s minden tartozékaival együtt, annak idején, kellő helyen és ugyanazon állapotban, melyben a szerzödés kötésekor létezett, — szabad birtokba átadni; a vevő ellenben a megvett tárgyat a kikötött feltételekhez képest átvenni s egyszersmind a kialkudott vételárt készpénzben lefizetni [1].

Ha az átadásra későbbi idö köttetett ki, és időközben vagy az eladott dolog tilalom által forgalmon kivül helyeztetik, vagy véletlenül egészen elvész, a szerzödés nem kötöttnek tekintendö. (polg. tk. 1048. §.) A dolognak ezen időközben, véletlenség által okozott egyéb romlásai és a terhek a birtokos rovására esnek; de ha némi dolgok átalánylag voltak kialkudva, akkor egyes darabok véletlen elenyésztét az átvevö szenvedi. (1049. §.)

Az elárusitott dolog haszonvételei, a kikötött átadási idöig a birtokost, — ezen időtől fogva pedig, a növedék-

---

bözteti. A vételár megállapitása a felektől függ, azonban sem határozatlannak, sem törvényellenesnek nem szabad lennie. Különösen törvényellenes minden magasabb ár oly árukra nézve, melyek iránt rendes árszabás létezik; s a vevő a felülfizetett összeget jogosan visszakivánhatja.

[1] Ha a dolog a vevőnek az eladó által, a nélkül, hogy a vételárt megkapta volna, átadatik: akkor az hitelbe van eladva, és tulajdona a vevőre azonnal átszáll. (polg. tk. 1063. §.)

kel együtt az átvevőt illetik, habár a dolog még át nem adatott is. (1050. §.)

765. §. Áruszerzési kötések.

Azon adásvevési szerződés, mely valamely ingó vagyonnak jövendőbeli átadása feltétele mellett köttetik, áruszerzési ügy tárgya. (1844: VI. 1. §.)

Áruszerzési kötésben, azokon felül, melyek minden irott szerződésben megkivántatnak, ugymint a szerződők neveinek aláirása, a kelet helye és ideje, következő kellékek szükségesek:

a) hogy irásba foglaltassék, és nyilván áruszerzési kötésnek megneveztessék; bejegyzett kereskedők, gyárosok és közkereseti társaságok irányában azonban a hites alkusznak törvényszerü kötésbizonyitványa is ilyennek tekintik;

b) az áru megnevezése,

c) annak pontosan meghatározott mennyisége,

d) minősége,

e) meghatározott ára,

f) az átadás és fizetés ideje és helye. (2. §.)

Ha az áruszerzési kötést a vevő szegi meg, tartozik:

1. az eladónak a kötés nem teljesitéséből származott és bebizonyitott minden kárát, mely alatt az árkülönbség is értetik, és költségét ugyanez uton megtériteni;

2. ha kötbér, vagy biztositási dij volt kialkudva, e mellett az árkülönbözet megtéritését követelni nem lehet. A kötbér, vagy biztositási dij legmagasabbja 100-tól tiznél felebb nem rughat. (3. §.)

Ha pedig az áruszerzési kötést az eladó nem tartja meg, a vevő irányában ugyanazon tartozásai lesznek, melyek az eladó javára az előző 3 §-ban foglaltatnak, -- és ezeken felül, ha pénz előlegeztetett az eladónak, azt, a pénz felvételétől számitandó hatos kamatjaival együtt megtériteni köteles. (4. §.)

Áruszerzési kötést a másik fél tudta és megegyezése nélkül másra ruházni nem lehet, ha csak szerződésileg más ki nem köttetett. (5. §.)

Az áruszerzési kötésekből eredett jogok, azon időtől, melyben a szerződés teljesitendő volt, számitandó két év alatt enyésznek el: a váltójogi elévülés iránt az 1840: XV. tcz. I. R. 205. 206. 207 és 209 §§-aiban foglalt rendeletek az áruszerzésekre is kiterjesztetvén. (6. §.)

Az áruszerzési kötésekből eredő követelések a váltótörvény II. R. 18. §-a szerint is a váltótörvényszékek által biráltatnak meg. (7. §.)

Áruszerzési kötéseket az I. R. 9. és 11. §§-ai szerint váltóképességgel nem biró asszonyok, bármely vallásbeli papi személyek, birhatási joggal felruházott szerzetesek, s azoknak fönökei is, a mennyiben terhes szerződéseket köztörvény szerint tehetnek, érvényesen köthetnek. (8. §.)

Ezen áruszerzési, valamint a II. R. 156. §-ában alapuló igényügyek is, ha szóbeli uton el nem végeztethetének, a váltói rendes eljárás szerint irásban is elintéztethetnek. (9. §.)

766. §. Örökbevallás.

Az adásvevési szerződésnek azon neme, melynélfogva bizonyos meghatározott pénzösszegért ingatlan vagyon idegenittetik el: örökbevallásnak — fassio perennalis — neveztetik.

Az örökbevallásnál előforduló esetekben is, hol a törvény világosan az ellenkezőt nem rendeli, a szerződéseknél átalában s az adásvevésről különösen felállitott rendszabályok alkalmazandók.

767. §. Örökbevallási mellékszerződések.

Az örökbevallás különös nemei vagyis mellékszerződései: a visszvásárlás, visszeladás, elővásárlás fentartása, próbárai eladás és jobbvevő fentartásávali eladás.

Mindezen mellékszerződések az osztrák polg. tkönyvből annyiban tartattak fenn, a mennyiben az 1855. dec. 15-kén kelt telekkönyvi rendtartással kapcsolatban állanak. (orszb. szab. I. 21. §.)

768. §. Visszvásárlás.

Azon jog, melynélfogva valamely eladott birtokot visszaválthatni: visszavásárlás jogának neveztetik. Ha ezen jog az eladónak átalában és közelebbi meghatározás nélkül van engedve: egyik részről a vétemény, nem roszabbült állapotban, másik részről pedig a letett vételpénz adatik vissza, és az időközben mindkét részről a pénzből és dologból huzott haszonvételek egymás irányában megszüntetnek. (polg. tk. 1068. §.)

Ha a vevő a véteményt a maga sajátjából javitotta, vagy annak fentartására rendkivüli költségeket forditott: akkor azt mint jóhiszemü birtokost megtéritmény illeti; de felel is érte, ha az ő vétke miatt annak értéke változott, vagy a visszaadás meghiusult. (1069. §.)

A visszvásárlás fentartásának csak ingatlan dolgoknál van helye, és az eladót, csak élte fogytáig illeti. Jogát sem az örökösökre sem másra nem ruházhatja, s egy harmadik kárával csak annyiban gyakorolhatja, a mennyiben a nyilvánkönyvekbe be van keblezve. (1070. §.)

769. §. Visszeladás.

Hasonló megszoritások alá esik a vevő által kikötött azon jog, hogy a dolog az eladónak ismét visszeladassék, s erre is a visszvásárlás iránt adott rendszabályok alkalmazandók. De ha a visszeladás vagy visszvásárlás kikötése csak szinleg, s tulajdonkép zálogjog — vagy hitelezési ügylet palástolására használtatott: akkor azt azon törvényes rendszabályok szerint kell megitélni, melyekhez képest az, valódi mivoltánál fogva megitélendő. (1071. §.)

770. §. Az elővásárlási jog fentartása.

Ki valamely vagyont oly kikötéssel ad el, hogy a vevő, ha azt ismét eladni akarja, őt annak beváltásával megkinálja: az elővásárlási joggal bir. (1072. §.)

Az elővásárlási jog rendszerint dologhozi jog. Ingatlan jószágokra nézve a nyilvánkönyvekbei beiktatás által dologbani joggá változtathatik. (1073. §.)

Az elővásárlási jog szintén sem egy harmadiknak át nem engedtethetik, sem a jogositott örököseire át nem ruháztathatik. (1074. §.)

A jogositott tartozik az ingatlan dolgokat harmincz nap alatt a történt megkinálás után, valósággal beváltani. Ezen idő lefolyta után az elővásárlási jog elenyészett. (1075. §.)

Az elővásárlási jognak az ezen joggal terhelt dolog birói árvereztetése esetében egyéb hatálya nincs, mint, hogy a nyilvánkönyvekbe bekeblezett jogositottnak az árverésről különösen kell értesittetnie. (1076. §. és orszb. szab. I. 129. §.)

A beváltásra feljogositott tartozik, a máskép lett egyezkedés esetén kivül, azon teljes árt, melyet egy harmadik megajánlott, megfizetni. Ha a szokott vételáron felül igért mellékfeltételeket teljesitni nem képes, s ezeket becsárral sem lehet kiegyenliteni: akkor az elővásárlási jog nem gyakoroltathatik. (1077. §.)

Az elővásárlási jog az elidegenités egyéb nemeire, különös egyezkedés nélkül ki nem terjesztethetik. (1078. §.)

Ha a birtokos a jogositottat a beváltással meg nem kinálta, annak minden káraért tartozik kezeskedni. Dologbanelővásárlási jog esetében az elárusitott vagyon a harmadikitól visszakövetelhető, és vele birtoka jó — vagy roszhiszemüségéhez képest kell bánni. (1079. §.)

771. §. Próbárai vásárlás.

A próbárai adásvevésnél a vétemény az árnak lefizetése előtt nem válik a vevő tulajdonává, s az adásvevési ügylet feltétlenül megkötöttnek, s egyszersmind a vevő a vétemény tulajdonosának csak a próbaidő eltelte után tekintetik. (1080. §.)

Ha a vevő az átvett vétemény árát lefizette, annak tulajdona őt azonnal illeti; de a próbaidő lefolyta előtt az adásvevéstől visszaléphet. (1081. §.) Ezen idő, ha egyezség által meg nem határoztatott, ingatlanoknál egy évre értetik. (1082. §.)

772. §. Jobb vevő fentartása.

Ha az adásvevési ügylet iránt azon fentartással történik az egyezség, hogy az eladó, ha meghatározott idő alatt jobb vevő jelenkeznék, ennek elsőbbséget adhasson: azon esetben, ha a vétemény át nem adatott, a szerződés valósága a feltétel bekövetkezteig elhalasztva marad. (1083. §.)

Ha a vétemény átadatott: az adásvevési szerződés megköttetett, de a feltétel beálltával ismét felbontatik. Világos időhatározás hiánya esetében a próbárai adásvevésnél felvett időszak vélelmeztetik. (1084. §.)

Hogy az ujvevő jobb-e? az eladó itéli meg. Ez az utóbbi vevőnek, habár az első még többet akarna is fizetni, elsőbbséget adhat. A szerződés felbomlásánál a dolog és a pénz haszonvételei egymás ellenében megszünnek. A javitásokra és rontásokra nézve a vevővel jóhiszemü birtokoskint kell bánni. (1085. §.)

773. §. Az örökbevallás kellékei előbbi törvényeink szerint.

Az örökbevallás előbbi törvényeink szerint csak akkor birt foganattal, ha az előirott kellékek mind előzőleg, mind a kötés alkalmával pontosan megtartattak; ellenkező esetben vagy épen semmi vagy másnemü szerződés jött létre, mint a mely a szerződők czélzatában volt. Ezen lényeges kellékek az előintés s a szerződés felvételének ünnepélye.

774. §. Előintés.

Mielőtt a tulajdonos, ősi birtokát más személyre, örökbevallás utján joghatálylyal átruházhatta volna, tartozott rokonait előlegesen meginteni, azaz: komolyan és hivatalosan kijelenteni [1]), mikép a kérdéses birtokot elárusitani szándékozik, s hogy azok, kiknek az eladandott vagyonban vérségi közösségnél fogva öröklési jogai nyugosznak, — a mennyiben vevési szándokuk lenne, előjogukat a vételre nézve érvényesiteni, s a birtokot magukhoz váltani el ne mulaszszák. Az előintéssel egy idejüleg a kialkudott vételár és a szerződésnek egyéb feltételei is közlendők voltak. (I: 71. II: 83.)

775. §. Az előintés sorrendje.

Az elővételi jog a rokonokat azon rendben illette, melyben az örökösödésre törvényszerint hivatottak voltak [2]). Ennélfogva mind a felhivásban, mind a szerződés átruházásában elsőség illette:

---

[1]) Az előintésnek mindig biróilag kellett történni, — a törvényes bizonyság, vagy e végre kiküldött kir. táblai hites jegyzők (1807: 8.), s hajdan káptalani és conventi kiküldöttek által. (II: 21. Ulászló: I. 48.)

[2]) Az eladót nem mentette fel a megkinálás kötelezettsége alul azon körülmény, hogy rokonai netán ismeretlenek voltak. Ily esetben az előintést a megyei közgyülés utján kellett közzétennie. (Sent. 2. fass. ex negl.)

1. a gyermekeket, a mennyiben köztök s az eladó szülők közt az osztály már végbement, vagy szülői hatalom alatt ugyan, de nagykoruságukat már betöltötték; (489 dt.) gyermekek nemlétében:

2. a szülőket, — és pedig mindenkor azon ágból, melyet az eladandó birtok, törvényes örökösödés esetében illetett volna; és ha a szülők sem voltak életben:

3. az oldalrokonokat, a rokonsági ág és izek azon sorában, melyet a törvényes örökösödés követ [1].

776. §. Elővételi jog, előintés nélkül.

A megelözö §-ban emlitett személyeken kivül elővételi joggal birtak még, — anélkül azonban, hogy megintetésök szükségeskép előrebocsátandó lett volna:

a) a leányági rokonok, a csupán fiágat illetett javakra nézve; (I: 60.)

b) a szomszédok, s többek közül az, ki vevői szándokát legelöbb jelentette [2]. (492. dt.)

777. §. Kivételek az előintés kötelezettsége alul.

Az előintés kötelezettsége alul következő négy eset képezett kivételt:

1. ha a birtokos, főbenjáró itélet által, vagy nagyhatalmaskodásban elmarasztatván, fejváltságot kellett fizetnie; (I: 60.)

2. ha az ellen fogságába jutván, szabadságát pénzen kellett megváltania; (I: 60.)

3. ha a birtok, mint kétes kimenetelü per tárgya, az ellenfélre peregyezség utján ruháztatott át; (lásd f. 730 §.)

4. ha az örökbevallás tárgyát tisztán szerzeményi javak képezték. (I: 5. 57. 1723: 49.)

---

[1] Az eladónak több ugyanazon izigleni rokonai egymás felett elsőbbséggel nem birtak, s az eladó tetszésétől függött a vételt egyiknek vagy másiknak előbb ajánlani. (Sent 9. fass. ex negl.)

[2] Ha a szomszédság közös adományból keletkezett, s a szomszédok az előintést világosan kikötötték: ily esetben a megintés ezek irányában is előrebocsátandó volt. (493. dt.)

778. §. Az örökbevallás felvétele.

További lényeges kellékei az örökbevallásnak a felvétel ünnepélyei voltak; melynélfogva a szerződésnek központi pecsét alatt, t. i. arra jogositott hiteles helyek előtt és személyek közbejöttével, vagy a magyar kir. udvari cancellarián, vagy az ország nagybirái és azok itélőmesterei, vagy arra jogositott káptalanok és conventek, illetőleg ezek kiküldött tagjai által (II: 13. 1723: 39. Dec. 47. ad. invalid. fass. ex praejud.), szabályszerüleg kiállitott okiratban kellett felvétetnie.[1] Városi telkekre nézve a tanács vagy ennek küldöttei előtt történt örökbevallások az előbbiekkel egyenlő hatállyal birtak. (III: 13.)

Ezen hiteles helyek előtt az eladónak vagy törvényes meghatalmazottjának személyesen jelen kellett lennie, s az örökbevallási ügyletet élő szóval is kijelentenie. (1729: 24.) Innen e szerződésnek „örökbevallás“ elnevezése.

779. §. A közpecsét hiányának következményei.

Minden örökbevallás, mely nem hiteles helyek előtt, azaz nem közpecsét alatt készült: egyszerü zálogszerződésnek tekintetett (II: 13. 1723: 47.), s mint ilyen, az adásvevés érvényességére az elévülés törvényes éveinek lejártával sem emelkedett. A magán pecsét alatt elárusitott birtokot ennélfogva, mint zálogot, az eladó örökösei bármikor visszaválthatták[2]. (Dec. 26. ad. dand. v. recip. contr. rat.)

780. §. Beiktatás.

Az örökbevallás ünnepélyeihez tartozott még a hivatalos beiktatás, vagyis a vevőnek az uj birtokba bevezetése. Ez hajdan a birtokváltozás minden eseteiben, sőt örökösödés, zálog és végrehajtás alkalmával is mellőzhetlenül megkivántatott. (1542: 23.)

---

[1] A közokiratok szerkezeti szabályai tüzetesen a törvénykezési eljárásban közöltetnek. (lásd átalános magyar törv. elj. 251—256. §§.)

[2] E visszaváltási jogot maga az eladó, kinek ténye forgott fenn, — épen nem, s az örökösök csupán az ősi javakra nézve gyakorolhatták; ellenben a szerzeményi javaknak magánpecsét alatti örök eladása, jogsérelem miatt nem érvénytelenittethetett.

A beiktatás később egyedül az adományozásra szorittatott (I: 32.), de a szokásban magát egész a legujabb törvényhozásig fentartotta. A beiktatást megyékben a törvényes bizonyság s városokban a tanács küldöttjei teljesitették.

781. §. Az örökbevallás megerőtlenitése.

Ha az örökbevallás lényeges kellékei hiányzottak, annak megerőtlenitését az érdekeltek részint jogsérelemből, részint az alakszabályok hiányából kérelmezhették.

A szerződés megerőtlenitésének jogsérelemből volt helye, ha az által a családtagok jogai akár az előintés elmulasztásából, akár az örökségnek szükségtelen pazarlásából rövidséget szenvedtek; ha örökbevallás utján ősi javak idegenittettek el, melyek a jogutódokra törvényes öröködés szerint lették volna háramlandók, — a mennyiben a sértett fél a szerződést tényleg meg nem erősitette azáltal, hogy az eladott birtok vételárából osztályrészt vőn (I: 62.); ha az eladó, az elidegenitett vagyon értékét, saját szerzeményéből ki nem pótolta (I: 59. 1723: 49.); végre az alakszabályok hiányából, ha a fentebbi 774. §-ban előirott kellékek figyelmen kivül hagyattak.

Bármelyik czimen követelték az örökösök a szerződés érvénytelenitését: az elidegenitett jószág teljes vételárát lefizetni, s a hasznos beruházások költségeit megtériteni tartoztak. (I: 59.)

782. §. Az ősiségi nyiltparancs határozatai az öröki dőrei kötött szerződésekről.

Az 1852. nov. 29-kén kelt ősiségi nyiltparancs, mely az orszb. szabályelvek I. 20. §-a által ideiglenesen fentartatott, a tulajdonnak szerződésszerü átruházásairól a következőket rendeli:

Azon országokban, mellyekre nézve jelen nyiltparancs kibocsáttatott, bárminemü fekvő javak szerzésében a honosulás vagy belföldiség hiánya miatt jövendőben senki sem gátoltathatik. (14. §.)

A tulajdonátruházások iránti szerződések érvényességére megkivántató formaszerüségek tekintetében a nemesi javak és jogok, és más fekvő javak között semmi különbség sem leend, s e részben a földbirtok feloszthatósága iránt létező különös rendeletek tartandók szem előtt. (15. §.)

A fekvő javak tulajdonának az átalános polgári törvénykönyv hatálya előtt kötött átruházásai : örökbevallás (fassio perennalis), csere (cambium), peregyezség (transactio), érdemdíjazás (inscriptio ob fidelia servitia), sem az eddigi törvények szerint a javak minőségéből származott igényekből ujonnan indítandó perekkel, ugymint : előintés elmulasztása miatti érvénytelenítési (ad invalidationem ex neglecta praemonitione), sérelem miatti érvénytelenitési (ad invalidationem ex praejudicio) perrel, sem pedig a közpecsét hiánya miatt meg nem támadtathatnak. A magánpecsétek alatt eddig történt örök átruházások a közpecsét alatt történtekkel egyenlő erővel birnak. Az örökös érdemdíjazás (inscriptio perennalis ob fidelia servitia) tekintetében a visszaháramlási jog többé nem gyakorolható. (16. §.)

A rokonok és szomszédoknak eddigi törvényes elővételi joga, valamint minden egyéb törvényes elővásárlási jog jövendőre nézve megszünik, és ezen jogczim alatt perek többé az előbbi tulajdonátruházások tekintetében sem indíttathatnak. (18. §.)

783. Perek az örök időre kötött szerződésekből.

1. Per az ajándékozás korlátozása végett oly esetben, midőn az, az ajándékozó vagyonértékének felét meghaladja, — indíttatva a törvényes osztályrészre jogosított gyermekek, s ezek nemlétében a szülők által, az ajándékozó és megajándékozott felek ellen; kereseti alap orszb. szab. I. 4. §.

2. Per az áruszerzési kötésekből a váltótörvényszékek előtt, — az 1844: VI. tcz. alapján.

3. Per az adásvevési mellékszerződések érvényesítése végett, — kereseti alap visszvásárlás esetében az átalános polg. tk. 1068. §., a visszeladásra nézve 1071. §., az elővásárlási jog iránt 1072. §., a próbárai vásárlásnál 1080. §. s jobb vevő fentartása esetében 1083. s köv. §§.

Mily perek indíttathattak előbbi törvényeink szerint az örök időre kötött szerződésekből, s mikép tétettek hatályon kivül az ősiségi patens által : az előbbi §-ban adatott elő.

II. FEJEZET.

Meghatározott időre kötött szerződések.

784. §. Letéti szerződés.

A letét oly egyoldalu szerződés, melynélfogva valaki, valamely idegen ingó dolgot, ideiglenes őrizet alá vesz, azon köteleztetéssel, mikép a tulajdonos kivánatára ugyanazt, bármikor díj nélkül visszaszolgáltatja.

785. §. A letéti szerződés szabályai.

A letétet egyéb nemeitől az időleges szerződéseknek következő szabályok különböztetik meg:

1. letét tárgyai kizárólag megőrzésre alkalmas dolgok s igy csupán ingóságok lehetnek;

2. a letét őrizeteért díj nem követeltethetik, — különben a szerződés megszünnék egyoldalu szerződés lenni, s a visszaadásra és díjfizetésre kölcsönösen mindkét szerződő felet kötelezné;

3. az átvevő a letett tárgyakat épen nem használhatja, — söt ha erre a letevő által világosan feljogosíttatott volna, a letéti szerződés ezen minőségét elveszti és haszonkölcsönné válik.

786. §. A letéteményes kötelességei.

A letéteményes főkötelessége a rábizott dolognak a meghatározott idő alatt gondját viselni, s annak elteltével a letevőnek, ugyanazon állapotban, melyben azt átvette, visszaadni. — Ha az őrizeti idő eleve meg nem határoztatott, a szerződést mind a letevő, mind a letéteményes egyiránt felmondhatják [1].

---

[1] Ha a szerződést a letevő mondja fel, a letéteményes az őrzeményt, még a netán kikötve volt idő eltelte előtt is tartozik visszaadni; ellenben a letéteményes is követelheti a letét visszavételét, ha őt a dolognak biztonsággal vagy önkára nélküli megőrzésére valamely előre nem látott körülmény képtelenné tette volna. Magában értetik, hogy ha a letét akár végrehajtás, akár bünfenyitő vizsgálat folytán biróilag leltiltatott, azt a letéteményes, további hivatalos rendeletig különbeni felelősség terhe alatt ki nem adhatja.

A letéteményes felelősséggel tartozik minden kárért, melyet a kötelességszerü gondviselés elmulasztásával, vagy az által okozott, hogy a letét őrizetét, a letevő tudtán kivül és beleegyezése nélkül egy harmadikra bízta; de a véletlen esetért még akkor sem felel, ha a rábizott — noha becsesb tárgyat a magáénak feláldozásával megmenthette volna. Ha a letéteményes, a letét fentartására, vagy haszonvételeinek szaporítására elkerülhetlen és czélszerü költekezést tett: ennek megtéritését a letevőtől jogosan követelheti [1].

787. §. Törvényszegések a letét körül.

Ha a letéteményes az őrzeményt kiadni vonakodik, arra őt a tulajdonos, illetőleg jogutódai biróilag szorithatják (1715: 28.), s a letételre és annak tárgyaira nézve követelhetik, hogy a letéteményes, egyéb bizonyitékok hiányában felfedező esküre bocsáttassék. (1647: 138.) Ily követelésből egyszerü letéti per támad, melyben a letéteményest csupán a letét kiadásának, valamint a netáni károk és költségek megtéritésének kötelezettsége, egyéb büntetés nélkül — terheli.

De ha a letét kiadása hivatalosan követeltetett, s a kiszolgáltatást a letéteményes, birói megintés után is megtagadta: a tulajdonos erőszakossági pert indithat, ugyanazon ügyuton és jogkövetkezmények mellett, mint a következő szakaszban, az erőszakosság eseteinél lesznek előadandók. (1638: 28. 1647: 106, 107.)

Ha végre a letét elhárithatlan vész idején, péld. az ellenség üldözése közben vagy tüzvész alkalmával bizatott valakinek őrizetére, s ez az átvételt gonoszul eltagadta: a letéteményes a kétszeres összeg megtéritésében és örök becstelenségben marasztaltatik. (1622: 16.) Ez utóbbi esetben első folyamodásilag a királyi tábla itél.

788. §. Haszonkölcsöni szerződés.

A haszonkölcsön oly egyoldalu szerződés, melynélfogva valakinek, valamely elhasználhatlan dolog, csupán viszteher nélküli használat végett adatik át bizonyos időre. A haszonkölcsönt e szerint a használási jog a letéttől világosan megkülönbözteti.

---

[1] Ugyanezen elvek szerint itélendők meg a zárgondnok jogai és kötelezettségei is, kinek őrizete és kezelése alá, peressé vált ingó vagy ingatlan vagyon, az ügy kimeneteleig birói határozatnál fogva adatott.

Oly szerződésből, melynélfogva a használatul átengedett dologért az élvezetre jogosított részéről meghatározott pénzösszeg fizetendő : haszonkölcsön nem származik; az ügylet a kibérlési szerződés jellegével fog birni, s ennek szabályai szerint lesz megitélendő.

789. §. Haszonkölcsönzési jogviszonyok.

A haszonkölcsönvevő jogot nyer a dolognak rendszerinti vagy a szerződésben közelebb meghatározott használatára, s egyszersmind kötelessége az idő lefolyta után a dolgot, ugyanazon állapotban, melyben azt átvette, visszaszolgáltatni [1]).

Ha a haszonkölcsönvevő a kölcsönzött dolgot máskép használja, mint kikötve volt, vagy annak használatát önhatalmulag egy harmadiknak megengedi; ha továbbá a szerződés tárgyát szándékosan vagy vétkes mulasztásból megrongálja, avagy épen használhatlanná teszi : a haszonkölcsönadónak felelős leend, s ez jogositva van a dolgot azonnal visszakövetelni.

A használattal rendesen összekötött költségeket a haszonvevő maga tartozik viselni. A rendkivüli fentartási költségeket, ha a dolgot a kölcsönadónak tulajdon ellátása alá át nem bocsáthatja, vagy átbocsátani nem akarja, ő tartozik ugyan azonközben előlegezni, de ezek neki, mint jóhiszemü birtokosnak, megtéríttetnek.

790. §. Kölcsönszerződés.

Azon neme az egyoldalu szerződéseknek, melynélfogva valakinek elhasználható dolog oly feltétel alatt adatik át bizonyos időre, hogy azt kénye szerint elhasználhassa ugyan, de a kikötött idő lejártával hasonló nemben s ugyanazon mennyiségben visszatéritse: átalában kölcsönszerződésnek neveztetik.

---

[1]) Ha a visszaadás nem állapíttatott meg, de a használat czélja meghatároztatott : a haszonkölcsönvevő tartozik a használattal nem késni, és a dolgot, mihelyt lehetséges, visszaadni. Ha pedig a használatnak sem tartama, sem czélja meg nem határoztatik : akkor nem keletkezik valódi szerződés, hanem csak kötelező erő nélküli kéremési kölcsön (precarium), s a kölcsönadó a kölcsön vett dolgot kénye szerint visszakövetelheti. (polg. tk. 973. s köv. §§.)

791. §. Az adóssági szerződés különösen.

A kölcsönszerződésnek tárgyul átalában minden elhasználható dolog szolgálhat; ha meghatározott pénzöszszegre nézve köttetett, adóssági szerződésnek hivatik.

A személy, ki a szerződésben meghatározott pénzöszszeget oly kötelezettséggel nyeri ideiglenes élvezetül, hogy azt a kikötött feltételek szerint visszatéritse: adósnak, s a jogosított fél hitelezőnek; végre a kölcsön adott pénzmennyiség tőkének, s azon összeg, melyet az adós a kölcsön vett tőke után, annak használataért, meghatározott időre és összegben fizetni köteles, kamatnak neveztetik.

792. §. A tőke visszatéritése.

Ha a kölcsönadó a fizetést az általa adott különös pénznemben kötötte ki, a fizetést ugyanazon pénznemben kell teljesítni. A belső értéket meg nem változtató törvényes pénzváltozások a kölcsönadó rovására történnek; a fizetést a meghatározott pénznemben kapja meg, péld. 100 darab cs. aranyban, vagy 300 huszasban, tekintet nélkül arra, hogy azok külső értéke aközben emelkedett-e, vagy lejebb szállott (Dec. 30. ad reluit. pign. Dec. 11. ad impl.); de ha a belső érték változik, a fizetés azon belső érték aránya szerint teljesítendő, melylyel az adott pénznem a kölcsönadáskor birt [1]). (1435: 12. 1622: 77.)

793. §. Kamatok.

A kamatok mennyiségét hazai törvényeink évenkint száztól hatra határozzák [2]), melynél magasabb összeget a hitelezőnek ajándékul sem szabad elfogadnia. (1647: 144. 1715: 51.) A kamatfizetés számíttatik :

---

[1]) Oly kölcsönöknél, melyek nem pénz, hanem más elhasználható tárgyak iránt köttetnek, — a mennyiben a visszaadás ugyanazon nemben, minőség- és mennyiségben köttetett ki, nem tesz különbséget, ha azok a közidő alatt értékben emelkedtek, vagy alább szálltak.

[2]) A kamatszámitásra nézve elég, ha az átalában kötelezve van, — a mennyiséget számszerüleg is kifejezni nem szükséges.

1. a szerződés napjától, ha világosan kötelezve volt, — ellenkező esetben a kölcsön lejártaig nem követeltethetik; (1647: 144. Dec. 8. 10. 18. liqu. deb.)

2. a kölcsönszerződés lejárta, — vagy ha a fizetés felmondástól függött, a birói felmondás napjától fogva [1]. (u. o. Dec. 7.) Egyéb törvényes lépések hiányában a kereset benyujtása felmondásnak tekintetik.

794. §. Uzsora.

A kamatok részint pénzben, részint egyéb elhasználható dolgokban, részint munkálatokban állapíttathatnak meg [2], de soha a törvényes összeget felül nem haladhatják. A törvényellenes kamat uzsorának neveztetik, s következménye az, hogy az uzsorás hitelező mind a kamatot, mind az egész tőkét[3]) elveszti. (1723: 120.) A tőke és kamat két harmadrészben a királyi kincstárt, egy harmadrészben a feljelentőt, a törvényes összegen felül fizetett kamatmennyiség pedig az adóst illeti. (1715 : 51. 1723: 120. 1802: 21.)

Kevesebb kamatra azonban a felek érvényesen szerződhetnek, s ily esetben a hitelezőt a kikötöttnél magasabb összeg nem illeti. Az osztrák törvények szerint, szerződés által, zálog mellett bárki egy évre száztól ötöt, zálog nélkül hatot köthet ki; ha pedig valakit világos kikötés nélkül, a törvénynél fogva illetnek kamatok : akkor száztól négyet, és a hatóságok által feljogositott kereskedők s gyárosok között, a tulajdonkép kereskedési ügyletből származott adósságnál száztól hatot kell évenkint törvényszerü kamatul fizetni. (polg. tk. 994. 995. §§.)

[1] Biróságonküli felmondásnak nincs azon hatálya, hogy egyéb megállapodás hiányában az adóst, kamatfizetésre kötelezné (Dec. 16. liqu. deb.); sőt birói felmondás esetében sem itéltetnek meg a kamatok, ha maga az adósság nem világos. (u. o. Dec. 26.)

[2] Az 1802 : 21. tcz. 3. §-a ily esetekre világosan kiterjeszkedett, s az uzsoravétségeket közigazgatási uton, az illető földesur befolyásával rendelte elintéztetni.

[3] Az uzsorás hitelező régebben csak a kamatokat vesztette el. (1715 : 51.)

795. §. Uzsoraper.

Az uzsoravétség, hazai törvényeink szerint bünfenyitő vizsgálat és következmények nélkül, egyéb magánjogi perekkel egyenlően tárgyaltatik. A per a kir. ügyész felperessége alatt, a vádlottnak rendszerinti személyes birósága előtt (orszb. szab. I. 30. §.), az 1715 : 51. 1723 : 120. és 1802 : 21. tczikkek alapján indíttatik, s a bizonyitékok előszerzése a feljelentőnek áll kötelességében. Mind a kereseti kérelem, mind az elmarasztaló itélet az egész tőke — és kamatmennyiségnek elvesztésére s az előbbi §-ban foglalt arány szerinti felosztására irányoztatik.

796. §. Adóslevél.

Adóssági szerződések szóval vagy irásban köttethetnek.

Ha a felek irásban szerződtek, az okirat, melyben az adós a kölcsön felvételét elismerte, s magát annak erejéig a visszafizetésre kötelezettnek nyilvánitja : adóslevélnek vagy kötelezvénynek neveztetik.

Az adóslevél lehet üres lap, vagy ünnepélyes — formaszerinti — kötelezvény.

797. §. Üres lap.

Az üres lap — charta bianca — az adós által csak lényegében állittatik ki, — a feltételek utólagos beirása a hitelező joga lévén. A lényeges pontok, melyek az üres lapnál is megkivántatnak :

1. a hitelező és adós felek vezeték- és keresztneve;
2. a kölcsönösszeg mennyisége;
3. az okirat keltének, vagyis a helynek, napnak, hónapnak és évnek, hol és mikor kiállittatott — kitétele.

Ezen pontok feljegyzése vagy az első lapra vagy hátiratilag, — de csupán az adós által sajátkezüleg történhetik. (1729 : 37. tcz. 3. §.)

798. §. Kötelezvény.

Ha az adós a kölcsönszerződési okiratban az előbbi §-ban emlitett lényeges pontokon kivül egyszersmind a mellék kikötményeket és feltételeket, t. i. az adott pénz nemét, a kamatokat, a visszafizetés idejét és módját is világosan meghatározta : az okirat formaszerinti kötelezvénynek neveztetik.

Mily kellékek szükségesek arra nézve, hogy a kötvény által a kölcsön valósága igazoltassék, s mily körülmények közt válik az annyira aggályossá, hogy a tulajdonos, követelésének támogatására másnemü bizonyitékhoz kénytelen folyamodni : a törvénykezési eljárás határozza meg; azon kellékeit pedig az adósleveleknek, melyek a nyilvánkönyvi jogok szerzésére megkivántatnak, a telekkönyvi rendtartás irja elö.

799. §. Fizetési kötelezettség.

A fizetési kötelezettség nem lévén csupán személyhez kötve, az adós halálával a jogutódokra is átszáll, s az örökösöket és hagyományosokat azon arány szerint terheli, melyben a hagyatéki javakból részesülnek [1]. Ha végrendeleti és törvényes örökösök nemlétében a hagyaték a kir. ügyészre száll, az igazolt adóssági tételeket, mint ilyen, ez tartozik az örökség erejéig letörleszteni [2]. (Dec. 11. 12. de act. fisc. r.)

---

[1] Az örökhagyó adósságai s átalában a hagyatéki terhek rendszerint az osztály előtt, a köztömegből fizetendők, — kivévén :

a) ha valamelyik örökös az adósság kifizetését nyilván magára vállalván, annak terhe alul a többi érdektársak osztályszerint felmentetnek;

b) ha az örökös vagy hagyományos, osztály utján vagy végrendeletileg zálog által terhelt dolgot oly feltét alatt öröklött, hogy a zálogilag biztositott adósságot egyedül viselje.

Egyébiránt az örökös, a hagyatéki adósságokért csak a tömeg értékeig kezeskedik, s az osztrák polg. tkönyvnek azon rendszabálya, hogy az örökös, feltétlen örökösi nyilatkozat esetében a hagyatéki hitelezőknek saját vagyonával is jót állani tartozik (801. §.) — hazai törvényeink szerint soha kötelező erővel nem birt; sőt régebben az ősi javakat, köz becsértéken felül terhelni nem lehetvén, az ezt meghaladó követelést kifizetni a törvényes örökös sem tartozott. (I : 59. 60. 61.)

[2] A fentebbi jogkedvezmény volt alkalmazandó a kir. fiscus öröködése esetében is, s a visszaháramlott adományi javakból a

800. §. Személyhez kötött kötelezettség.

Ellenben a fizetési kötelezettség, más személyre, mint a ki magát szerződésileg kötelezte, ki nem terjed [1]. E szerint:

1. egyik házastárs adóssága a másik felet csak akkor terheli, ha a kötelezettséget mindketten elfogadták, vagy egymásért kezeskedtek (Dec. 4. liqu. deb. Dec. 6. ad inval. test.), — mely szabály egyéb személyekre is alkalmazandó; (Dec. 7. ad impl. contr.)

2. a gyermek adósságait az apa, s ez utóbbiét a gyermek, kölcsönös kötelezettség és örökösödés esetén kivül fizetni nem tartozik;

3. köztisztviselők, törvényes megbizás nélkül a kezelésök alatti pénztárt adóssággal nem terhelhetik, — a törvényes rendszabályok szerint keletkeztekért azonban maga a pénztár kezeskedik, — kártéritési igénye a hütlen kezelő ellen fennmaradván. (1567: 10. 1723: 84.)

801. §. Tartozatlan fizetmény.

Valamint a fizetés oly személyektől, kik arra kötelezve nincsenek, rendszerint nem követelhető: ugy az adós sem szorittathatik arra, hogy tartozását az elfogadásra nem jogosított személyeknél róvja le; söt a tartozatlanul teljesitett fizetményt, a törvényben világosan kivett esete-

---

közbecsűn felüli adósságokat csak akkor kellett megtérítenie, ha azok kir. jóváhagyás mellett keletkeztek. (I: 65.)

[1] Ez átalános szabály alul kivétetnek:

a) az utalványozottak, ha köztök s az utalványozó közt a szerződés végbement;

b) a kezesek, ha a főadós fizetni képtelen;

c) a szavatosok, ha az alperesi kötelezettség birói itélet által rájok hárittatott;

d) gyámolt és gondnokolt személyek, ha a gyámok, illetőleg gondnokok, adóssági szerződésekbe az illető hatóság jóváhagyásával bocsátkoztak;

e) oly dolgoknak, melyeket birói vagy nyilvánkönyvi zálogjog terhel — vevői, a zálogilag biztosított hitelező irányában.

ken kivül visszakövetelheti. Az e részbeni közelebbi szabályok fentebb a 741. §-ban adattak elő.

802. §. Az adósságok nemei.

Az adósságok vagy kölcsönszerződésből, vagy számadásokból erednek. A tartozatlan fizetményről a megelőző §-ban volt szó, a kereskedelmi ügyletek, könyvkivonatok és váltók a harmadik részben fognak tárgyaltatni.

Az adóssági perek ismét különböznek annyiban, a mennyiben ugyanazon adós- illetőleg adóstársak ellen, egy vagy több hitelező által, egyidejüleg indíttatnak. E felosztás az egyszerü adóssági és csődperek közt tesz különbséget, mely utóbbiaknak alább a harmadik részben, a hiteltörvények közt leend helye.

803. §. Szerződési adósság.

A szerződési adósság, ha mind az adós személye, mind a kölcsönösszeg mennyisége tudva van, világosnak (liquidum debitum), ellenkező esetben nemvilágosnak vagy kétségesnek (illiquidum debitum) hivatik. (Dec. 26. liqu. deb.) Ez utóbbi egyébiránt a kölcsönszerződéstől különböző ügyletekből is veheti eredetét, de az eljárásra nézve a világos adóssági perek szabályait követi.

A szerződési adósságokra nézve :

1. mindenekelött azon körülmények, melyek a hitelezőt a kölcsön visszakövetelésére jogosítják, teljesen igazolandók [1];

2. a követelési jog, és igy a kereset beadásának joga a hitelezőt, vagy ennek netáni jogutódát — engedményesét vagy örökösét — illeti; (I: 82.)

3. a követelésbe vett tartozás valódisága aggálytalan

---

[1] Ily körülmények :

a) ha a fizetési határidő lejárt;

b) ha az adós a netáni részlet- vagy kamatfizetéseket kellő időben teljesiteni elmulasztotta, — s ez esetekre a kölcsön, szerződésileg felmondottnak nyilvánittatott; (1715 : 20. 1792 : 17. Sent. 51. 176. liqu. deb.)

c) ha a visszafizetés felmondástól függesztetett fel, s a felmondás megtörtént stb.

adóslevéllel, s ennek hiányában a bizonyitékok egyéb nemei által kétségenkülivé teendő [1]).

804. §. Adóssági perek.

Adóssági szerződésekben a felek jogosítva vannak, bekövetkezhető per esetére az ügyutat és biróságot eleve kijelölni; mi ha nem történt, a biró illetőségét alperesnek rendes lakhelye szabályozza (orszb. szab. I: 30.), az eljárás pedig részint a summás, részint a rendes ügyutat követi.

A summás eljárás kiterjed :

a) bármely világos és nyilvános, és nyomban vagy ujabb tettekből tisztára hozható keresetekre, követelésekre, és azok járulékaira, melyeknek összege 200 törvényes értékü forintot meg nem halad; (1840: XI. 1. §.)

b) a világos adósságokra, valamint azok kamatjaira határozatlan összeg erejeig, midőn az adós magát a szóbeli perek biróságának aláveti; (2. §.)

c) minden világos adósság kamatjaira szintén 200 forintig, midőn a hitelező a tőkét felmondani nem kivánja. (3. §.)

d) a bérleti és haszonbérleti szerződések felmondásából származó kérdésekre is, mind a szerződés lejártának, mind pedig a bérlemény megrongálásának vagy a bérfizetés elmulasztásának indokából. A felmondás egyéb jogkövetkezményei azonban : mint a kártérités, haszonbér sat. csak azon esetben tartoznak ezen eljárás alá, ha a követelés mennyisége és minősége a summás szóbeli eljárás körét az 1836 : XX. és 1840 : XI. tcz. értelmében tul nem haladja. (orszb. szab. I. 53. §.)

Minden egyéb adóssági keresetek, melyek a követelés mennyiségénél fogva s az önkéntes alávetés hiánya miatt a summás eljárás jogkörét tulhaladják, az 1840 : XV. tcz. II. R. 7. fejezetében szabályzott rendes szóbeli eljárás alá tartoznak. (orszb. szab. I. 45. §.)

---

[1]) Kötelezvény nemlétében bebizonyittathatik az adósság részint közvetlenül, beismerés vagy tanuk által; részint közvetve, ellennyugtatvány, részletes törlesztés, kamatfizetés stb. által.

805. §. Számadási kötelezettség.

Kivétel nélkül mindenki, ha valamely, töle jogilag és természetileg különböző személy bevételeibe és kiadásaiba avatkozott, számadási kötelezettséget vállalt magára (1554: 20. 1723: 63. 1715: 57.), s az, kit efféle kötelezettség terhel, rendszerint minden évben számot adni tartozik. (1715: 57.)

A számadási kötelezettség vagy megbizásból vagy szerződésből, vagy tilos beavatkozásból ered. Megbizásnál fogva a közpénztárak kezelöi, gazdatisztek, gyámok és gondnokok; szerződésnél fogva azok, kik idegen ügyek vitelére mint meghatalmazottak vállalkoztak, s tilos beavatkozásnál fogva azok, kiket mások ügyeinek ellátására sem megbizás, sem szerződés nem jogositott, – - terheltetnek.

806. §. Teendők a számadás körül.

A számadásra kötelezettek tartoznak számadásaikat kellőleg felszerelve s a szükséges bizonyitékokkal ellátva, minden évben bemutatni, — erre a számolni nem akarók, javaik lefoglalásával, söt vagyon hiányában letartóztatással is szoríthatók. (1554. 20. 1622: 65. 1723: 63.)

Mihelyt a számadás beérkezett, azt a hatóság, vagy az, kinek részére a számadás teljesíttetett, két hó alatt megvizsgáltatni köteleztetik, — ellenkező esetben a netáni kártalanítás a számadónak sem örököseit sem kezeseit, hanem egyedül azokat terheli, kik kellő időben a vizsgálatot elmulasztották. (1723 : 63. tcz. 12. §. Sent. 56. 82. liqu. deb.) Ha pedig a számadás bemutatása vagy megvizsgálása egy harmadiknak jogellenes ténye miatt hiusult meg, ez a számadásból eredhető egész felelősséget, különbeni tiszti ügyészi kereset terhe alatt viselni tartozik [1]. (1723: 63. tcz. 10. §.)

---

[1] Magánosok közt a számadás, — a mennyiben biróságon kivül ki nem egyenlittethetnék, peruton folyik; és pedig vagy a számadó leend felperes, ha a kimutatott tételek szerint követelései lennének, vagy ellene támasztathatik per a számadás elkészitése, s annak, mit a számadásban ki nem mutathat — megtéritése végett. Ily számadási kérdések rendszerint irásbeli eljárás utján oldatnak meg. (orszb. szab. I. 46. §.)

807. §. Megszűnt adóssági perek.

Az 1852. évi nov. 29-kén kelt cs. nyiltparancs által megszüntetett zálogviszonyokból két nevezetes per fejlődött ki; u. m.:

1. Vagyonfölöslegi per, melyet a hitelező oly esetben inditott, midőn adósának javai szerződési vagy birói zálogban, vagy egyébkint valamely törvényes követelés végett, más hitelező használatában tartóztattak; s a bizonyiték, a követelés valódiságán kivül annak kimutatása körül forgott, mikép a kérdéses birtok jövedelme a rajta fekvő összeg kamatait meghaladja, következőleg a jószág nagyobb terhet is elbir. (I : 103.)

2. Felülfizetési per, melynek ugyanily személyek közt volt helye, s felperes részéről birói intés előzte meg, azon felszólitással a zálogtartó hitelezőhöz: hogy akár követelését felperestől fogadja el, s annak a zálogbirtokot engedje át, akár a felperes követelését elégitse ki, és saját tőkéjén felül a zálogra irja reá. Alap és bizonyiték, mint az előbbi perben[1]).

Ezen pereket a fennidézett ősiségi nyiltparancs végkép megszüntette. „Felülfizetési és vagyonfölöslegbeli perek (ex superfluitate fundi) az átalános polgári törvénykönyv hatálybaléptétől kezdve többé nem indíttathatnak.“ (25.§.)

808. §. Bérlési szerződés.

Azon kétoldalu szerződés, melynélfogva valaki, valamely elhasználhatlan dolog használatát bizonyos időre s meghatározott árért megkapja: átalában bérlési szerződésnek neveztetik [2]).

---

[1]) A felülfizetési keresetjog már az 1840: XXII. tczben megszüntetett, s csupán azon ingatlan nemesi javakra nézve, melyek még a csőd megnyitása előtt, a bukott vagyonából, birói zálogkép, becsü mellett jutottak valakinek kezére,— valamint azon ingatlan nemesi javakra nézve is, melyeket a bukott a csőd megnyitását legközelebb megelőzött öt év alatt valakinek szerződés mellett zálogba adott: kezdhettek felülfizetési pert azon hitelezők, kik a csődperben megitélt követeléseikhez vagyonhiány miatt nem juthattak. (123. §.)

[2]) A bérlés szélesebb értelemben a szolgálati szerződést is magában foglalja, oly munkálatokra nézve t. i., melyekért a mun-

A bérlési szerződés, ha a bérbeadott dolog további munkáltatás nélkül használható, kibérlési szerződéssé lesz; ha pedig csak szorgalom és müvelés által használható, haszonbéri szerződésnek hivatik [1].

809. §. A bérlési szerződés kötése.

Bérlési szerződés szóval, irásban, közárverés utján, vagy azon kivül, végre birói hitelesités mellett vagy anélkül érvényesen köttethetik; de a haszonbérnek, főkép ha több évekre szól, nemcsak irásban, hanem törvényes bizonyság előtt kell köttetnie és birói átadással megerősittetnie, — ellenkező esetben, ha a haszonbérbeadó csőd alá jut, a haszonbéri szerződés azonnal megszüntnek tekintetik. (1840: XXII. 37. §.)

810. §. A bérlő dologbani joga.

Ha a bérlési szerződés a nyilvánkönyvekbe be van iktatva, a bérlőnek joga dologbani jogkép tekintendő, min a következő birtokos is, a még hátralevő időre nézve megnyugodni tartozik. (polg. tk. 1095. §.)

811. §. Kölcsönös jogviszonyok.

A bérbe- és haszonbérbeadók kötelesek a bérleményt saját költségökön használható karban átadni és megtartani, és a bérleményeseket a kikötött használatban vagy élvezetben nem háborgatni [2]. A gazdasági épületek szokott kijavitásait a bérnök csak annyiban tartozik maga viselni, a mennyiben a jószágbeli anyagokkal és azon szol-

---

kásnak nem tiszteletdij, hanem kialkudott bér fizettetik. (Kelemen : III. 1100. lap.)

[1] A kibérlési szerződés tárgyai részint ingók, részint ingatlanok, péld. butorok, vagy lakház; a haszonbérié mindenkor oly dolgok, melyek csak munka által nyujtják a bevett hasznot, péld. kertek, szántóföldek stb. Ide tartoznak a kir. kisebb haszonvételek is.

[2] Ha a bérbe- vagy haszonbérbevevő a tulajdonos által, szerződés ellenére a birtokból kivettetnék, ugyanazon rövidleges visszahelyezés jogorvoslatával élhet, melyre a birtokosok hasonló esetben törvény szerint jogosítvák. (lásd f. 466. s köv. §§.)

gálatokkal, miket a jószág minőségéhez képest követelni jogosítva van, megtehetők; a többit pedig, ellátás végett, a haszonbérbeadónak bejelenteni. (polg. tk. 1096. §.)

Kibérléseknél minden terheket és adózásokat a bérbeadó visel. Sajátképi haszonbérleteknél, ha azok átalában történnek, a bérnök vesz át a beiktatott jelzálogos terhek kivételével minden egyebeket; ha pedig a haszonbérlet felvetés szerint köttetik, akkor az azon terheket viseli, melyek a jövedelemből levonatnak, vagy a melyek csak a haszontól és nem magától a birtoktól fizetendők. (1099. §.)

812. §. A bérlő jogai.

A bérlők és haszonbérlők jogosítvák a bérleményt a szerződéshez képest, a meghatározott idő alatt élvezni és használni, vagy albérletbe is adni, hahogy az a tulajdonos kára nélkül megtörténhetik, vagy a szerződésben világosan meg nem tiltatott. (1098. §.)

813. §. Bérfizetés.

Azt, hogy a bérösszeg mily részletben és mikor fizettessék : a feleknek kell, a szerződés kötése alkalmával megállapítaniok. Ha erre nézve különös egyezkedés nem történt, a fizetés több évre szóló haszonbérleteknél félévenkint (1100. §.), kibérléseknél pedig a helyi szokás szerint péld. havonkint vagy évnegyedenkint előre teljesítendő.

814. §. A bérbeadó zálogjoga.

A bérpénz vagy haszonbér biztosítása végett valamely lak kiadójának zálogjoga van a bevitt, s a kibérlőt vagy albérlőt tulajdonul illető butorokra és ingóságokra, melyek a kereset idejekor még abban találtatnak. Az albérlő azonban csak saját bérpénzéhez képest kezeskedik, anélkül mindazáltal, hogy a főbérlőnek tett előrefizetést ellenvethetné. Valamely telek haszonbérbeadóját ellenben, a haszonbéri jószágon létező marhákra, gazdasági eszközökre és még rajta találtató termésekrei zálogjog illeti. (1101. §.)

A bérbeadó a bérpénznek előrefizetését kikötheti ugyan; de ha a bérlő egy határidei fizetésnél többet tett előre, ezt ő csak azon esetben gördítheti a későbben beiktatott hitelezők ellenébe, ha az a nyilvánkönyvekbe be van iktatva. (1102. §.)

815. §. A zálogjog tartama.

A törvényes zálogjog a bérbe- vagy haszonbérbeadót a folyó félévre hátralevő ház- illetőleg haszonbér-összeg erejéig illeti. Midőn tehát végrehajtás esetében a birói kiküldött a végrehajtást bejelenti, azt egyszersmind az illető ház- vagy földbirtokossal is oly felhivással közölje, hogy netáni követelését, mely őt a mondott időre, a bérlési szerződésből illetné, a kiküldöttnek tudomására juttassa. (1844 : VI. 18. §.)

816. §. A bérlemény visszabocsátása.

A bérlési szerződés végeztével a haszonbérlő tartozik a dolgot a netalán készült leltár szerint, vagy legalább azon állapotban, melyben azt átvette; a haszonbérelt földeket pedig azon évszakra való tekintettel, melyben a haszonbér végződött, a szokott gazdasági miveletben visszaszolgáltatni. Sem a beszámitási jog, sem még a korábbi tulajdonjog ellenvetése is őt a visszaszolgáltatástól meg nem mentheti. (1109. §.)

817. §. A bérlési szerződés felbomlása.

A bérlési szerződés megszünik :

1. ha a bérbe vett dolog elenyészik, — ha ez az egyik fél vétke miatt történik, a másikat kártérités illeti; a balesetért egyik sem felelős a másiknak;

2. azon idő lejártával, mely világosan vagy hallgatag, akár bizonyos időszak szerint kiszabott bér által, mint az ugynevezett napos, hetes vagy hónapos szobáknál, vagy a bérbevevőnek kijelentett avagy a körülményekből kitünő czélzata által kiköttetett [1];

---

[1] A bérlési szerződés nemcsak kifejezetten, hanem hallgatag is megujitható. Ha a szerződésben előleges felmondás köttetett ki, a szerződés a kellő felmondás elmulasztása által hallgatag megujíttatik. Ha felmondás nem köttetett ki, a hallgatag megujítás azáltal történik, ha a bérbevevő a bérlési időnek

3. a mennyiben valamely bérlési szerződés tartama sem kifejezve, sem hallgatag, sem különös rendszabályok által meghatározva nincs, — egyik vagy másik fél szabályszerü felmondása által [1];

4. ha a tulajdonos a bérleményt elidegenité, s annak már át is adta: a bérleményes, ha joga a nyilvánkönyvekbe beiktatva nincs, kellö felmondás után az uj tulajdonosnak engedni tartozik [2];

5. végre megszünik a szerződés, ha a bérbevevö ellen a csőd elrendeltetett, vagy a fentebbi 809. §-ban emlitett eseten kivül, ha a bérbeadó fizetési tehetlenségbe jutott. (1840: XXII. 37. §.)

818. §. Zálog az előbbi magyar törvények szerint.

Zálog alatt az elöbbi magyar törvények szerint valamely ingatlan vagyonnak, bizonyos meghatározott összeg elörefizetése mellett, vagy követelési jog biztositása czéljából, s oly feltét alatti átengedése értetik, hogy a kikötött idö lejártával egyrészröl az elölegezett vagy követelt pénzösszeg hiány nélkül, másrészröl a birtok nemroszabbult állapotban (699. 980. dtk.) kölcsönösen visszaadassanak [3].

---

lefolyta után a dolog élvezését vagy használását folytatja, s a bérbeadó azt elnézi. (polg. tk. 1114. §.)

[1] E felmondási idő az átalános polg. tkönyvben a haszonbérre nézve hat hónapra, ingatlan dolog kibérlésére nézve tizennégy napra, s az ingókra nézve huszonnégy órára határoztatik. (1116. §.)

[2] Valamely szükséges birói eladásnál a bérlő még azon esetben is, ha joga, mint dologbani jog, beiktatva van, az uj vevőnek engedni tartozik. Egyedül a kárpótlásra nézve marad fen elsőbbségi joga. (1121. §.)

[3] A „zálog" elnevezés, szélesebb értelemben mind a kézi zálogot, mind a jelzálogot, mind a szerződési zálogot magában foglalja. E zálogtárgyak mindannyian megegyeznek abban, hogy még átadás esetében is az adós tulajdonai maradnak, s a hitelezőnek egyedül a kielégitésre nézve szolgálnak biztositékul; az eltérések pedig következők:

a) kézi zálog tárgyai csupán ingók, jelzálog és szerződési zálog tárgyai ellenben csak ingatlanok lehetnek;

819. §. A zálog czimei.

A magyar törvények szerinti zálog háromféle jogczimből, t. i. a felek akaratából, vagy a biró rendeletéből, vagy a törvényből eredt, s ezen származásaihoz képest szerződési, birói és törvényes zálognak neveztetett.

Az esetek, melyekben zálogjogot a törvény engedett, fentebb az illető helyeken elősoroltattak. (609. 626. 633. 637. (§§.) A birói zálogról különösen alább a 830. §-ban lesz emlités.

820. §. A zálog czélja.

A zálog, bármelyik jogczimből származott, kivétel nélkül jogot engedett a hitelezőnek arra, hogy a zálogjószágot, követésének biztositásaul birtokolhassa és kamat fejében használhassa, mignem az adós részéről mindazokra nézve teljesen kielégitetett, melyeknek biztositására és használatáért a zálogbirtokot nyerte [1].

---

b) a kézi zálog, valameddig a jog el nem enyészett (lásd f. 501. §.), a hitelező őrizete alatt tartatik, — anélkül azonban, hogy azt saját hasznára forditani jogában állana; (499. 500. §§.)

c) a jelzálog az adós birtokában marad, s a követelés birtositása telekkönyvi bejegyzés által történik, — élvezetjog a hitelezőt ez esetben sem illetvén;

d) a szerződési zálogban a hitelező birtok — és élvezetjogot nyer, mindaddig, mig az adós vagy jogutódai a követelésre nézve teljesen eleget nem tesznek, s a zálogbirtokot vissza nem váltják.

[1] Minthogy a kölcsön adott pénz kamatai, az 1647. évi országgyülés előtt szabályozva nem voltak, s az 1622 : 46. tcz. csak „az ország törvényei szerint tilos kamatokat" emlit, a nélkül, hogy azok törvényes összegét megnevezné: ugy látszik, mikép őseink vagy épen nem követeltek kamatokat, vagy szokás értendő a törvény alatt, mely a pénzforgalomhoz képest több izben változhatott. Minden esetre a kamatviszonyok rendezetlen állapotának nagy részben tulajdonitandó, hogy a tőke használatáért ingatlan birtok engedtetett át élvezetül a hitelezőnek.

A tőkének ilymódoni hasznositását már Verbőczi is kárhoztatta. Igen találó a kép, melyben a zálogot és uzsorát párvonalban állitja elő. A zálog meghatározását adván, ezt mondja: „. . . haec definitio non eo tendit, ut fructus et utili-

821. §. Zálogpótlék.

Minden zálogszerződés meghatározott időre, s bizonyos mennyiségü pénzösszeg kölcsönzése mellett köttetett. De a szerződő feleknek később is jogukban állott akkép egyezkedni, mikép egyrészről a hitelező uj kölcsönösszeget előlegezzen, másrészről az adós, zálogbirtokát tovább, mint eredetileg kikötve volt — a hitelező kezében hagyja. Ily későbbi szerződés által a zálogidő ismételt izekben is meghoszabbittatott, s az ujkölcsön zálogpótléknak neveztetett.

822. §. A zálogszerződés kellékei.

Valamint az örökbevallásnál, ugy elzálogitás esetében is mellőzhetlenül megkivántatott, hogy a tulajdonos, rokonait a zálog átruházása iránt felszólitotta legyen, — a rokonoknak azon rendben, mely szerint a törvényes öröködésre voltak hivatva, jogukban állván a zálogot a kikötött feltételek alatt minden egyebek felett magukra ruháztatni. (I: 60. 1807 : 9.) Ez előjog a törvényes rokont akkor is illette, ha a zálogbirtokra ujabb pótlék előlegeztetett, s ekkép a zálogszerződés meghoszabbittatott[1].

Egyébiránt a szerződés külszerüsége kevesebb ünnepélyességet kivánt, mint az örökbevallásnál; s minden beik-

---

tates bonorum pignoratorum quispiam percipiat, et insuper capitalem quoque summam repetat; sed potius ejuscemodi repetitionem et usum confundit atque damnat. Nam si quis hoc modo bonis pignoratis utitur, usuram palam committere dignoscitur. Verum si omnes fructus (demptis expensis, quas etiam verus dominus pro conservatione ipsorum bonorum facere deberet) in capitalem summam computaret: hoc modo bona impignorata tenere, non damnabile, sed summe laudabile foret; per hocque creditor ipse, pietatis opus ad proximum suum se fecisse comprobaret.“ (I : 81. cz. 1. 2. §§.)

[1] A rokonok előintésének nem volt helye :

a) ha az elzálogitás közárverés utján, biróilag történt; (1836 : XV.)

b) ha a zálogszerződést, ugyanazon felek között, örökbevallás előzte meg; (Dec. 6. ad inv. cond. pign.)

c) ha az előjogositott az elidegennel kötött zálogszerződést, mint tanu, minden óvás nélkül aláirta. (74. n. o.)

tatás (1647 : 125.) vagy hiteles pecsét (1655: 52. 1729: 24.) nélkül érvényesen köttethetett [1].

823. §. A szerződés feltételei.

Minden zálogszerződésben bizonyos feltételek állapittattak meg, melyek közül a törvényszerüek pontosan teljesitendők (1635: 90. 1647: 125. 1655: 52), a törvényellenesek ellenben megerőtlenithetők voltak.

824. §. Szabados feltételek.

Szabados feltételek, melyeknek teljesitése törvényszerint követeltethetett:

1. hogy a zálog visszaváltása meghatározott — 32-nél nem több — évek mulva történhessék;
2. hogy a visszaváltás bizonyos időszakban, — péld. szt. György — vagy szt. Mihálynapkor menjen végbe;
3. hogy a zálogtulajdonos, visszaváltási szándokát egy- vagy félévvel, avagy évnegyeddel előbb kijelentse;
4. hogy a visszaváltás a tulajdonosnak saját szükségére történjék, — s ha birtokát ujolag elzálogitani akarná, a hitelezőt előjog illesse;
5. hogy a záloghitelező szükséges és czélszerü épitkezéseket megszoritás nélkül, vagy csak bizonyos összeg erejéig tehessen;
6. hogy a zálogévek, ujabbi ráfizetés által meghatározott időre kiterjesztessenek. (Dec. 3. ad inv. cond. pign.)

825. §. Tilos feltételek.

A következő feltételek ellenben, —

1. ha a zálogévek több mint harminczkét évre köttettek ki; (Dec. 1. ad invalid. cond. pign.)
2. ha a zálog a megállapitott 32 év lejárta előtt ujabbi 32 évvel meghoszabbittatott; (Sent. 13. u. o.)
3. ha a szerződésben magasabb visszaváltási összeg határoztatott, mennyit az elzálogitó valósággal kapott; (Dec. 13. u. o. és I: 60.)

---

[1] Régebben a zálogszerződés nagyobb ünnepéllyel ment végbe; t. i. hiteles helyek előtt és közpecsét alatt (I: 60.), 50 forintot meghaladó zálogkölcsönnél szabályszerü beiktatás —, s ha a zálogba adott birtok, közbecsáron felül terheltetett, egyszersmind kir. jóváhagyás mellett. (I: 60. 65.)

4. ha a visszafizetés forgalomban nem levő vagy alig megszerezhető pénznemre szorittatott; (Dec. 10. u. o.)

5. ha a birtok mindaddig kiváltható nem lett volna, valameddig a jobbágyi tartozások be nem hajtattak; (u. o.)

6. ha az elzálogitónak a feltételek ellen szót emelni bánatpénz terhe alatt megtiltatott (Dec. 2. u. o.): kötelező erővel nem birtak.

826. §. A záloghitelező jogai.

A záloghitelező joga mind átalában a birlalásra és jövedelmek beszedésére (I: 81. 82.), mind különösen arra is kiterjedt, hogy a jószágot, alzálog utján egy harmadikra ruházhatta; az alzálogitás mindazáltal az elzálogitónak sérelmére nem válhatott. A visszaváltás alkalmával pedig mind a zálogösszeg és netáni zálogpótlékok [1]), mind a szükséges és célszerü beruházások és javitások [2]) megtéritését követelhette.

827. §. A záloghitelező kötelességei.

Ellenben minden terhet, melyet a rendszerinti használat kivánt, — hová különösen az országos segély vagy nemesi felkelés is számittatott, — a záloghitelező viselt (I:

---

[1]) Az eredeti zálogösszeg minden esetben (1635: 90. 1647: 125.), a zálogpótlékok pedig csak annyiban voltak felszámithatók és megtéritendők, a mennyiben sem a törvénybe (I: 103.), sem a szerződésbe nem ütköztek; igy a gyám a kiskoru javait, szükségen kivül és hatósági engedély nélkül nem terhelhette; valamint a szerződő felek is eleve kiköthették, mikép a záloghitelező, a megtéritési igény különbeni elvesztésének terhe alatt zálogpótlékot ne adhasson.

[2]) Ily kiadásai voltak a záloghitelezőnek, a mit a közbirtok rendezésére, a birtokjog és határok védelmére, urbéri rendbeszedésekre, vagy jobbágytelkek benépesitésére forditott. Nem követelhette ellenben megtéritését azon anyagszereknek, melyeket a zálogbirtokból nyert, és épitkezések vagy ültetvényeknél felhasznált; értékét azon épitkezéseknek, miket csupán kéjtöltés végett vagy birói tilalom ellenére tett; továbbá azon fizetményt, melyet tartozás nélkül, vagy egyedül birtokosi minőségében teljesitett, a jótékony célokra forditott adományozásokat, s a birtoknak oly növedékeit, melyekkel az, természet szerint, költség és munka nélkül gyarapodott stb.

102. 1662: 5.); továbbá a szándékosan vagy vétkes gondatlanságból okozott károkat megtériteni, s ha a szerződésileg kikötött idő lejárt, és az elzálogitó vagy jogutódai részéről teljes kielégités ajánltatott, a zálogbirtokot, azon karban, melyben távette — visszabocsátani tartozott. (1486 : 25.)

828. §. A zálogbirtok kiváltása.

Ha a zálogszerződésben megállapitott idő lejárt, s a visszaválthatás egyéb feltételei bekövetkeztek: az elzálogitónak joga volt teljes kárpótlás mellett a jószágot visszavenni. E jog a tulajdonos elhunytával örököseit, s ha ezek sem voltak életben, a királyi ügyészt illette. Ha ugyanazon birtok, elzálogitás utján több kezeken ment át, a visszaváltási jog minden elzálogitót azon sorban illette, melyben az elzálogitás történt, — kivévén, ha az utolsó birlaló előzálogjog czimén a jószágot megtartotta volna [1].

829. §. A zálog visszatartóztatása.

Azon záloghitelezők, kik a zálog visszabocsátására biróilag, s a teljes váltságösszeg megajánlásával felszólittatván (Dec. 1. de adm.), azt a tulajdonosnak (II: 24.) kiadni vonakodtak, s az önkényü visszatartóztatást helyes okokkal nem igazolhatták: a zálogbirtokos kérelme folytán, a birtoknak ingyeni visszaadására, a zálogidő alatt beszedett minden jövedelmeknek megtéritésére, s a váltság árával egyenlő összegnek birságul leendő fizetésére itéltettek. (1486: 25. 1492: 65. 1504: 7. 1638: 29.)

830. §. Birói zálog.

Midőn a hitelező, egyéb fizetési eszközök hiányában, a végrehajtást adósának nemesi birtokára intézte: a végrehajtási árverésnek csupán azon következménye volt, hogy a legtöbbet igérő, az elárverezett birtokot zálogkép megtarthatta, s a vételár kamatjainak fejében élvezhette, — de a végrehajtást szenvedettnek és törvényes jogutódainak visszaváltási joga világosan fentartatott. (II: 56. 1792: 17. tcz. 3. §. és 1836: XV. 18. §.) A birói zálog egyebekre nézve a szerződési zálogokkal egyenlő szabályok alatt állott.

---

[1] Oly esetben, midőn a zálogbirtok, alzálogszerződések mellett egymásután több személyekre ruháztatott át: megtörténhetett, hogy a jószág azon személynek jött zálogbirtokába, — kire az eredeti elzálogitó jogai örökség utján szállottak. Ily örököst előzálogjog — praepignus — illetett, melynek alapján a zálogbirtokot jogosan megtarthatta.

831. §. Perek a zálogviszonyokból.

Pert a zálogviszonyokból vagy az elzálogitó rokonai a szerződésnek elsőbbségbőli átruházása végett, vagy a zálogtulajdonos illetőleg ennek jogutódai a zálogbirtok viszszaszerzése végett indithattak. A zálogperek főbb nemei voltak: a zálog átruházása és a zálogfeltételek megerőtlenitése végetti, továbbá az egyszerü és számolási visszaváltó perek.

832. §. Per a zálog átruházása végett.

Zálogátruházási pernek oly esetben volt helye, midőn a tulajdonos, birtokát zálogba adandó, törvényes rokonait a zálog megváltásával szabályszerint megkinálni elmulasztotta. A per szabályai:

1. a keresetre a törvényes rokonok azon rendben voltak jogositva, mely rendben a kérdéses jószág, törvényes örökösödés esetében háramlandó lett volna, — s igy a közelebbi rokonok a távolabbiakat megelőzték; (lásd f. 774.§.)

2. a kereset az I: 60. czimén, s addig volt beadandó, mig a kikötött zálogévek le nem jártak (Sent. 37. ad transv. pign.), — ezen idő eltelte után, vagy ha a szerződés, elállás vagy visszaváltás által még a per folytában elenyészett, a kereset mind alapját, mind tárgyát elvesztette;

3. a keresetben fölperes a zálog valóságát, a birtok ősiségét, végre saját törvényes rokonságát az elzálogitóhoz — kimutatni, — ez utóbbi pedig, védelme folytán az eredeti szerződést felmutatni tartozott, — és ha akár a megkinálást nem igazolhatta, akár annak elmulasztását nem indokolhatta: a zálogbirtoknak felperesre átruházása itéletileg elrendeltetett;

4. felebbezésnek az elsőbiróság itélete ellen a megye törvényszékére birtokon belül, innen és a kerületi tábláktól pedig birtokon kivül volt helye. (1807: 9.)

833. §. Per a zálogfeltételek megerőtlenitése végett.

A törvényes örökösök a zálogfeltételek érvénytelenitésére is fel voltak jogositva oly esetben, midőn azok a zálogjószág visszaváltását szerfelett megnehezitették vagy épen lehetetlenné tették. (lásd f. 825. §.) A per szabályai:

1. a kereseti jog ugyanazon személyeket illette: kik a zálog átruházását kérelmezhették; (832. §. 1.)

2. a kereset a sérelmes feltételek megerötlenitésére nézve az I: 58. 59. —, s a zálog visszaszerzésére nézve az I: 82. és1655: 52. tczikken alapult, — ugyanazon keresetben mindkét kérelem összefoglalható lévén;

3. azon körülmények bizonyitásán felül, melyek a feltételek érvei ellen harczoltak, — felperes mind a kérdéses birtok ősiségét, mind azt, hogy felperessége az elzálogitóval közös családi viszonyokon alapul, — igazolni tartozott.

834. §. Egyszerü zálogvisszaváltó per.

Egyszerü zálogvisszaváltó pernek akkor volt helye, ha a pert vagy épen semmi vagy csak biróságon kivüli megintés előzte meg. Szabályai voltak:

1. a birói megintés csak oly esetben volt szükségeskép előrebocsátandó, midőn azt a felek szerződésileg, világosan kikötötték; (564. dt.)

2. a keresetet az I: 80. 82. alapján vagy maga az elzálogitó, vagy jogutódai, t. i. engedményese illetőleg örökösei indithatták;

3. a keresetben a zálog valódisága, a visszaváltási jog, — s igy, ha felpereskép nem maga az elzálogitó lépett fel, a törvényes czim, melyen a jognak birtokába jutott; valamint a sorrend, melynélfogva a birtok, alzálogitások esetében az alpereshez került — kimutatandók voltak.

835. §. Számolási visszaváltó per.

A számolási visszaváltó per az előbbitől csupán a következő pontokban tért el:

1. a birói megintés mellőzhetlenül előrebocsátandó volt;

2. a megintés egy csekély összeg letétele mellett azon

felszólitásban állott, hogy a záloghitelező ezen összeget, jelképeül a lefizetendő teljes váltságnak — fogadja el, s összes követelését terjessze elő; a megintési összeg a megyei biróságoknál rendszerint 3 — s a kerületi táblánál folyamatban levő perekben 6 ftot tett;

4. a megintés az egész váltságösszegnek birói kézhez letétele által is történhetett, — a letétel a záloghitelezőnek, a megintés alkalmával tudtul adandó lévén;

5. a kereset az előbbi esetben az I: 82. és 1655: 52. —, s ha az egész összeg letétetett, az I: 80. 82. 1638: 29. tczikkeken alapult;

6. a kisebb összeggeli megkinálás azon hatállyal birt, hogy a záloghitelező a megintés napjától fogva roszhiszemü birtokossá vált, s mint ilyen, az időközileg beszedett jövedelmek megtéritésében is elmarasztaltatott (977. dt.); de, ha az egész váltság összeg ajánltatván meg, a letett pénz el nem fogadásának s a zálog visszaadásának helyes okát nem adhatta, a zálogösszeg elvesztésére s a birtoknak ingyeni visszaadására köteleztetett. (1638: 29. II: 24.)

836. §. Birói illetőség a zálogperekben.

A birói illetőségre nézve következők voltak megtartandók:

1. kereset felett, mely a sérelmes zálogfeltételek megerőtlenitése iránt indittatott, elsőfolyamodásilag a királyi tábla itélt; (I: 59. 60. 1715: 28. 1723: 31.)

2. a zálogátruházási perekben a zálogösszeg mennyiségéhez képest 200 forinton alul a járási szolgabiró, 200 fttól 3000 ftig felperes választása szerint a törvényes bizonyság vagy az alispáni szék, 3000 forinton felül pedig az alispán (1729: 35.); végre ha a zálogjavak több megyékben feküdtek, a kerületi tábla (1807: 9.) volt illetékes;

3. a zálogvisszaváltó perek ugyanezen birói illetőséget követték, — a következő eltérésekkel:

a) ha a zálogjavak különböző megyékhez tartoztak ugyan, de különböző összegre s különleges szerződések mellett voltak lekötve, az előbbi pontban megállapitott elvek szerint mindenik részzálog az illető megyei biróságok elé tartozott; (1729: 35.)

b) ha összekapcsolt zálogjavaknak [1]) részbeni kiváltásáról volt szó, s felperes az egész összeget letenni nem akarta, a királyi tábla előtt kellett a pert folyamatba tennie; (973. 974. dtk.)

c) a kir. itélő tábla oly esetben is mint első biróság itélt, hol régi és bonyolult zálogviszonyoknál fogva kétséges jogok magyarázata forgott kérdésben. (Sent. 69. 93. 110. 116. 123. 125. stb. pign. in div. com.)

837. §. A zálogszerződések megszüntetése.

A magyar törvény szerinti zálogszerződések az 1852. nov. 29-kén kelt ősiségi nyiltparancs által következőleg szüntettek meg:

Az eddigelő szokásban volt zálogszerződések, a fekvő javak időleges adásvevései (contractus pignoratitii, emtio, venditio temporanea) a visszaváltási jog világos vagy hallgatag föntartása, avagy azon feltétel mellett, hogy a hitelezőnek a kamatok helyett az elzálogitott jószág haszonvétele engedtessék át: ha ezek az átalános polg. tkönyv hatálybalépte után köttettek, jogérvénytelenek. (19. §.)

A ki az átalános polg. tkönyv hatálya után, végrehajtási árverés utján nemesi fekvő javakat vagy jogokat vesz, az a megvett jószág vagy jog teljes tulajdonát szerzi meg, ugy, hogy az adósnak és jogutódainak eddig divatozott visszaváltási joga többé nem gyakoroltathatik. (20. §.)

Az átalános polg. tkönyv kihirdetése előtt kötött zálogszerződések ellen, az eddigi törvények szerinti, és az örökölt javak természetéből folyt igények erejénél fogva uj perek a zálogos feltételek megerőtlenitése vagy átruházása végett (ad invalidationem conditionum pignoratitiarum, ad transvestitionem conditionum pignoratitiarum) többé nem támasztathatnak. (21. §.)

---

[1]) Ha a zálogtulajdonos, habár ugyanazon megyében fekvő — de különböző javait zálogilag ugyanazon egy összeg erejéig kötötte le, a nélkül, hogy az aránylagos részt, mely az átalános zálogösszegből mindenik birtokra külön-külön esett, — számszerint és világosan kitette volna: ily szerződés által összekapcsolt zálog alapittatott; s annak kiszámitása, mi a szerződésben hiányzott, — hogy t. i. az átalános kölcsönre az összekapcsolt zálog egyes alkatrészei után mennyi összeg fizettessék vissza: a királyi táblát illette.

Az előbb szerződésileg elzálogitott fekvő javak és jogok, valamint az időleges érdemdijazások visszaváltásának joga következő esetekben vétethetik foganatba:

1. ha az eredetileg kikötött, vagy a későbbi felülfizetés avagy más ok miatt meghosszabbitott zálogos vagy érdemdijazási idő még el nem telt, ugy a visszaváltási idő lefolyta után egy év alatt benyujtathatik;

2. ha a zálogos vagy érdemdijazási szerződésekben a visszaváltási határidő nincs megállapitva, s azoknak megkötése, vagy meghoszabitása óta az átalános polg. tkönyv hatálybalépteig 32 év még el nem telt, a visszaváltási kereset a 32 év lefolyta után egy év alatt benyujtathatik;

3. ha végre a kikötött visszaváltási idő, vagy kikötött visszaváltási idő hiánya esetében a 32 éves időköz az átalános polg. tkönyv hatálybalépte előtt eltelt, a visszaváltási jog, még pedig csak az átalános polg. tkönyv hatályba lépte utáni egy év alatt, csupán ugy peresittethetik be, ha a kikötött visszaváltási idő s illetőleg az emlitett 32 éves időköz lefolyása óta az átalános tkönyv hatálybalépteig tiz évnél hosszabb idő nem telt el. Ha a visszaváltási jog a fentebb előadott határidők alatt foganatba nem vétetik, ugy az elenyészik. (22. §.)

Ha pedig az előbb szerződésileg elzálogitott fekvő javak és jogok, valamint az időleges érdemdijazások tekintetében, a szerződés vagy érdemdijazás szerint ugy eredetileg kikötött, mint később meghoszabbitott zálogos, vagy érdemdijazási időn felül, vagy ha a visszaváltási idő nem határoztatott meg, a zálogos, vagy érdemdijazási szerződés kötésétől számitott 32 év lefolyása óta az átalános polg. tkönyv hatálybalépteig tiz év telt el a nélkül, hogy az egyik, vagy másik esetben ezen határidő alatt a zálog visszaváltása iránt formás per indittatott volna: az elzálogitó, érdemdijazó, vagy jogutódai által a visszaváltási jog többé foganatba nem vétethetik, és az elzálogitott, vagy érdemdijjavak birtokosa azok teljes tulajdonosának tekintendő [1]. (23. §.)

---

[1] A visszaváltási idő a magánzálogokra nézve, az átalános polg. tk. hatálybaléptéhez viszonyitva következőleg különbözik:

A nemesi fekvő javakon vagy jogokon jelenleg létező birói zálog tekintetében a visszaváltási jog, ha a végrehajtási zálogolás óta az átalános polg. törvénykönyv hatályba lépteig 32 év még nem telt el, ezen törvénykönyv életbe lépése után egy év alatt törvény utján érvényesittethetik. — Ezen határidő eltelte után, valamint azon esetben, ha az emlitett időpontoktól kezdve az átalános polg. tkönyv hatálybalépteig 32 év már eltelt, a nélkül, hogy a visszaváltási per ezen határidő alatt megindittatott volna, a visszaváltási jog elenyészik [1]. (24. §.)

838. §. Meghatalmazási szerződés.

Önjogu személyek, kik jogaikat a törvény korlátai között megszoritás nélkül, szabadon és függetlenül gyakorolhatják, jogositva vannak egyszersmind arra is, mikép

---

a) ha a szerződési illetőleg érdemdijazási idő még le nem járt: a visszaváltási kereset a kitüzött visszaváltási idő lefolyta után egy év alatt benyujtathatik, — péld. a birtok elzálogittatott 32. évre 1830-ik évben; a 32. év 1862-ben jár le, tehát a visszaváltási kereset 1863. évben, azon napig, mely a zálogszerződés keltének megfelel — beadható;

b) ha idő nem volt kikötve, a 32. évi elévülési idő vélelmezendő, — péld. a birtok ugyancsak 1830-ik évben, de meg nem határozott időre zálogittatott el, — a 32. év mint törvényszerint vélelmezett idő lejárta bevárandó, s annak eltelte után, tehát hasonlóul 1863-ik évig a visszaváltási per még megindittathatik;

c) ha a 32. év ugyanezen esetben 1853. maj. 1-je előtt eltelt: a törvény utja csak oly zálogok visszaváltására állt nyitva, és pedig csak 1854. maj. 1-jeig, melyeknél a vélelmezett 32. év és az átalános polg. tkönyv hatálybalépte (1853. maj. 1.) közt tiz évnél nem hoszabb időköz telt el, — és igy 1853. évi maj. 1-jétől tiz évet (1843.), s innen ismét 32. évet (1811 számitván vissza: legkésőbb 1811. évi maj. 1-jén kellett a zálognak, hogy visszaváltathassék — köttetni.

[1] A birói zálognál a számitási idő a végrehajtási árverés, — ennek nemlétében a zálogolás napjával veszi kezdetét; péld. az árverés 1830. évben történt, s igy 1853. maj. 1-jeig 32. év még nem telt el, tehát a visszaváltási kereset 1854. maj. 1-jéig benyujtathatott; de ha az árverés illetőleg zálogolás 1821. évi maj. 1-je előtt történt: a visszaváltás többé nem érvényesithető.

ügyeik ellátását egy általuk választandó harmadik személyre bizzák, s megbizottjaiknak a jogok gyakorlatában szükebb vagy tágasabb kiterjedésü munkakört engedjenek; melyet ha a megbizott jogérvényesen elfogad, e kétoldalu szerződés által meghatalmazás jö létre, — a képviseltetendő fél meghatalmazónak, s a képviselő személy meghatalmazottnak hivatván [1]).

839. §. A meghatalmazás tárgyai.

A minek végbevitelére a meghatalmazó fél képességgel bir, azt rendszerint jogositva van meghatalmazás utján is végbevitetni; mindazáltal a meghatalmazás csupán a meghatalmazó személyéhez elválhatlanul kötött vagy egyébkint tilos cselekvényekre ki nem terjesztethetik; ennélfogva tilos büntények, továbbá házastársi s családi jogok, ugyszintén a megitélt eskü letétele [2]) meghatalmazás utján sem át nem ruháztathatnak, sem el nem fogadtathatnak, s ha ez mégis megtörtént volna, ily meghatalmazási szerződés semmi joghatállyal nem bir.

840. §. A meghatalmazási szerződés felvétele.

Meghatalmazás szóval, vagy irásban, továbbá az ország határain belöl vagy külföldön, előbbi esetben ismét hiteles helyek elött vagy magánosan, végre nyiltan vagy hallgatag adathatik.

---

[1]) A szerződési meghatalmazástól különbözik a törvényes képviselet: előbbinek jogkörét és tényezőit a felek akarata, ez utóbbiét pedig a törvény határozza meg. A törvényes képviseletnél fogva szülők a gyermekeket (I: 111. 124.), gyámok a nemtörvényes koru árva figyermekeket, férjhez nem ment leányokat (I: 111. 113.) és elmebetegeket (I: 55. 124.), gondnok a törvényes koru figyermekeket, s azon személyeket, kik vagyonuk kormányzatában más okok miatt, mint a kiskoruság — tiltatnak vagy akadályoztatnak (lásd f. 274. §,), jogositott czimvezetők a közkereseti társaságokat (1840: XVIII. 17. §.), az igazgatóság egyéb társulatokat, végre a törvényes elöljáróság a községeket és testületeket (II: 46. III: 19. 1618: 60. 1647: 81. 128. helyettezik.

[2]) Kivételt ez átalános szabály alul a király és az ország primása képez. Előbbi a peres ügyben biróilag megitélt esküt a szent korona ügyvéde (II: 39. cz. 2. §.), a primás pedig erre különösen meghatalmazott tisztje (lásd f. 70. §. 1.) által teszi le.

Minden meghatalmazásban a megbizó és a meghatalmazott vezeték- és keresztneve, polgári állása és lakhelye, a meghatalmazás kiterjedése, s a mennyiben bizonyos korlátok közt adatott, az ügylet megnevezése, továbbá a megbizás tartama, és végre a kiállitás helye, napja és éve, valamint a szükséges aláirások világosan kiteendők.

841. §. Szóbeli meghatalmazás.

Szóbeli meghatalmazásnak summás szóbeli eljárásban, az itélő biró szine előtt, csupán azon egyetlen ügyben van helye, melynek alkalmából a biróság előtti jelenlét vagy képviselet szükségessége keletkezett. A biró, eljárásáról felveendő jegyzőkönyvében a történt meghatalmazás kijelentését s elfogadását, nem különben az illető személyek neveit megemliteni tartozik.

842. §. Meghatalmazás hivatalos uton.

Irásbeli meghatalmazás, mely az egész ország területén érvényességgel bir, adathatik a kir. udvari cancellaria, az ország nagybirái s ezek itélőmesterei (1729 : 24.), továbbá hiteles helyek (II: 13. 1723: 39.), megyei köz- és kisgyülések, — sőt alispánok vagy a törvényes bizonyság (1723: 35. 1765: 28. 1792: 16.) előtt, a meghatalmazó által ünnepélyesen és élőszóval tett nyilatkozat folytán s hivatalos pecsét alatt. Városi polgárokra nézve a tanács, a meghatalmazás felvételére és kiadására nézve hasonló jogokkal bir. (1840 : XXIII.)

843. §. Meghatalmazás magán uton.

A meghatalmazás érvényességére azonban a közpecsét és hiteles helyek tekintélye nem mulhatlanul kivántatik meg; érvényesen adathatik magánosan is, ha a szerződés az 1840: XV. tcz. II. R. 217. §-ához képest a megbizó és két tanu által aláiratik ¹).

---

¹) Az előbbi §-ban idézett törvényhelyek a meghatalmazás érvényességéhez közpecsétet kivántak; e kellék a legujabb törvényhozás elveinél fogva megszünt nélkülözhetlen lenni, a következő okokból:

844. §. Meghatalmazás külföldön.

Az ország határain kivül teljesitendő ügyletekre kivétel nélkül irásbeli felhatalmazás szükséges, melyet vagy a kir. udvari cancellaria állit ki a felség nevében, vagy az ország nagybirái s ezek itélőmesterei, ha épen a meghatalmazás helyén véletlenül jelen vannak — saját pecsétjök alatt; ha végre ily esetek nem forognak fenn, a meghatalmazást, melyet a megbizó saját nevében és magánpecsét alatt állithat ki, az osztrák örökös tartományokban az illető kormányszék, a birodalom területén kivül az osztrák követség, s katonai szolgálatban levő személyekre nézve az ezredparancsnokság hitelesitendi meg. (1729: 24.)

845. §. A meghatalmazás kiterjedése.

A meghatalmazás azon hatalomkörre nézve, mely a megbizottnak engedtetett, átalános vagy különös lehet. (1729: 24.)

Az átalános felhatalmazás korlátlan jogot és teljes hatalmat enged a megbizottnak mindazokat tenni, cselekedni és végbevinni, melyeknek tevésére, cselekvésére s végbevitelére maga a meghatalmazó jogositva van; a különös vagy korlátolt meghatalmazásban nyert jogok ellenben csupán

---

a) a meghatalmazás nemét teszi a szerződéseknek; ha tehát a szerződések érvényességéhez a közpecsét többé nem mulhatlanul szükséges, sőt az 1852. nov. 29-kén kelt ősiségi nyiltp. 16. §-a nyilván rendeli, hogy a magánpecsétek alatt eddig történt örökszerződések is egyenlő erővel birjanak a közpecsét alatt történtekkel: ezen intézkedés a legujabb törvények szelleménél s az ügy természeténél fogva a meghatalmazási szerződésekre is kiható erővel bir; — sőt a váltó tk. II. R. 227. §-a szerint, meghatalmazások, habár csak váltóügyekben, magánpecsét alatt, s birói hitelesités mellett, a legujabb törvényhozás előtt is adathattak;

b) az 1729: 24. tcz., mely a meghatalmazásról részletesen intézkedett, meghatalmazási és ügyvédvallási okiratok közt (litterae plenipotentiales ac procuratoriae) különbséget nem tőn, sőt azokat mindenhol együttlegesen emliti, — már pedig az 1840: XV. tcz. II. R. 217. §-a értelmében ügyvédrendelés két tanu aláirása mellett, magánpecsét alatt is történhetik; és a váltótörvény ezen rendelete a legujabb törvényhozás által (orszb. szab. VIII. 7. §.) a polgári ügyekre is kiterjesztetett.

azon egyes ügyletekre terjednek ki, melyek a felhatalmazványban névszerint megemlittettek [1]).

846. §. Hallgatag meghatalmazás.

A meghatalmazott, kinek korlátolt megbizása csupán egyes ügyletekre terjed ki, mellékcselekvényekre is fel van jogositva, melyek a főügy végbevitelére szükségesek. Igy a ki valamely szerződés kötésére nyert felhatalmazást: a feltételeket megállapithatja, illetőleg elfogadhatja, a szerződési okiratot kiállithatja s aláirhatja, foglalót adhat, a netáni vételárt lefizetheti, illetőleg felveheti s érvényesen nyugtatványozhatja; a ki valamely gazdaság vitelével bizatott meg, a vagyonkezelés ezen ágában minden czélszerü s szükséges lépéseket megtehet, tiszteket és cselédeket fogadhat, azokat elhelyezheti, teendőiket kimutathatja, számadásra szorithatja, és elbocsáthatja; a letakaritott terményeket és gazdasági czikkeket eladhatja vagy máskép felhasználhatja; a ki a megbizót peres ügyekben képviseli, helyette és nevében keresetet támaszthat vagy alpereskép megjelenhetik, ügyvédet vallhat, minden lehető bizonyitékait érvényesitheti, a pert tárgyalásilag vagy egyezség utján befejezheti, végrehajtást kérhet, s a megitélt összeget behajthatja stb.[1]. (1729.: 24.)

---

[1]) Az osztrák polg. tkönyv szerint felhatalmazványok vagy korlátlan vagy korlátolt cselekvési szabadsággal adatnak. Az előbbi által a felhatalmazott az ügyletnek a maga legjobb belátása s lelkiismerete szerinti vezetésére jogosittatik, az utóbbi által pedig a határok, meddig, és a mód, mely szerint azt gyakorolja, elébe szabatnak. (1007. §.)

A következő ügyletek: midőn más nevében dolgok idegenittetnek el, vagy visztehet mellett vétetnek át; haszonkölcsönzések vagy kölcsönzések köttetnek; pénz vagy pénzérték vétetik fel; perek inditatnak; eskü kináltatik, elfogadtatik vagy visszakináltatik, avagy egyezségek tétetnek: az ügyletek e neműre szóló különös meghatalmazást kivánnak. Ha pedig örökséget kell feltétlenül elfogadni, visszautasitni, társasági szerződéseket kötni, — ajándékozásokat tenni, választott biró nevezésére szabadságot engedni, vagy jogokról ingyen lemondani: az egyes ügyletre intézett különös felhatalmazvány szükséges. Átalános, habár korlátlan meghatalmazások ez esetekben csak ugy elegendők, ha a felhatalmazványban az ügylet neme kifejeztetett. (1008. §.)

847. §. A meghatalmazás következményei.

A meghatalmazott jogait s e jogok kiterjedését a közte és megbizója közt létre jött kölcsönös megállapodás jelöli ki ; ezen határokon belől, s a megnevezett ügyek végbevitelére nézve a megbizóval, kinek személyét képviseli, minden intézkedésre nézve egyenlőnek tekintetik; következőleg minden jogok és előnyök, melyek a meghatalmazási ügylet folytán, a megbizott által szereztettek, a meghatalmazót illetik ; hasonlóul minden kötelezettségek és hátrányok, melyek a megbizásból keletkeztek, a megbizót terhelik. Mindazáltal kivételnek van helye, ha a megbizott csalárdsággal járt el, — a mennyiben a meghatalmazóról a csalásba beleegyezés jogszerüen nem vélelmeztethetik (1715 : 53); és ha a megbizott, a meghatalmazásban nyert jogait, további megbizás folytán egy harmadikra ruházza, — a mennyiben a további meghatalmazásra vagy előlegesen megbizás nem adatott, vagy a történt megbizás, a meghatalmazó részéről utólag el nem fogadtatott.

---

[1] Szolgálatban levő személyek hallgatag felhatalmazása részint a felhatalmazványból, részint a szolgálat neméből s az ügylet természetéből itéltetik meg. Igy, ha valamely kereskedés vagy mesterség tulajdonosa, legényének vagy inasának megengedi, hogy a boltban vagy azonkivül árukat adhasson el : az vélelmeztetik, hogy ezek a fizetés elfogadására és arróli nyugtatványok kiadására is felhatalmazvák. (polg. tk. 1030. §.) De az áruknak a tulajdonos nevébeni eladására való meghatalmazás annak nevébeni áruvásárlási jogra ki nem terjed ; fuvarosoknak sem szabad sem a rájok bizott jószág értékét beszedni, sem arra pénzt kölcsön venni, ha a fuvarlevelekben világosan ugy nem határoztatott. (1031. §.) Cselédes gazdák és családfők nem tartoznak azt, mi cselédjeik vagy más háznépbeliek által az ő nevökben hitelbe vétetik, megfizetni. Ily esetekben a hitelbeadó tartozik a megbizatást bebizonyitni. (1032. §.) De ha a hitelbe vevő és adó közt rendes beirási könyv létezik, melyben a hitelbe adott dolgok feljegyeztetnek : ekkor az a vélelem áll, hogy ezen könyv átvivője az árunak hitelbe vételére fel van hatalmazva. (1033. §.)

848. §. Megbizás nélküli ügyvitel.

Ki sem kifejezett vagy hallgatag szerződés által, sem a biróságtól, sem törvénynél fogva nem nyert felhatalmazást, rendszerint másnak ügyletébe nem avatkozhatik; s ha ezt merészelte volna, minden következményekért felelős [1]).

849. §. A meghatalmazás elenyészte.

Ha a meghatalmazás szerződésből ered, a felek intézkedéseinek egyszersmind azon körülményekre is ki kell terjeszkedniök, melyek között a megbizás elenyészik. E körülmények a következők:

1. a meghatalmazott halála, — és a mi ezzel egyenlő következményekkel bir: folytonos és gyógyithatlan elmebetegsége;

2. ugyanannak becstelenségben lett marasztalása;

3. a megbizó halála, — a mennyiben a meghatalmamazás nem egyszersmind az örökösök nevében is adatott;

4. visszatérése a megbizónak, ha a meghatalmazottat csak a távollét tartamára rendelte; (1504: 14. 1723: 35.)

5. az ügy végelintézése, melyre a megbizás kirekesztőleg adatott;

6. azon idő lejárta, melynek tartamára a meghatalmazás kiköttetett, — és ha közbejövendő felmondásig szól, ez felmondás bekövetkezése [2]).

---

[1]) Az osztrák polg. tk. szerint némely esetekben a megbizás nélküli ügyviselőknek lehet, hanem is jutalomra, legalább kártéritésre — igényök. A ki t. i., habár hivatlanul, valami fenyegető kár elháritása végett másnak ügyletét ellátja, annak az, kinek ügyletét ellátta, tartozik a szükségkép és czélirányosan tett költséget megtériteni, habár fáradozása vétlenül sikeretlen maradt is. (1036. §.) A ki továbbá idegen ügyleteket csupán a más haszna előmozditása tekintetéből, saját költségén, a másiknak világos tulnyomó hasznára vezetett: tett kiadásainak és költségeinek megtéritését követelheti. (1037. §.) Végre, ha valaki, szükség esetében, nagyobb kárnak magától és másoktóli elháritása végett tulajdonát feláldozta: mindazok, kik ebből hasznot vettek, tartoznak őt aránylag kármentesitni. (1043. §.)

[2]) Mikép szünik meg a törvényes képviselet, névszerint az apai, gyámi és gondnoki hatalom az önjoguság akadályainak meg-

850. §. A meghatalmazás visszahuzása.

Különösen megszünik a meghatalmazás a szerződésszerü megbizásnak visszahuzása által, mely ugyanazon személyek előtt s azon rendszabályok szerint történik, melyek fentebb a 842. §-ban megneveztettek és előadattak; megjegyeztetvén, mikép a hiteles helyek, a megbizásokat, melyeket saját ügyeikben adtak, csupán idegen hatóság illetőleg hiteles hely előtt vonhatják vissza. (1723: 41.)

A meghatalmazás visszahuzásáról, a megbizó mind meghatalmazottját, mind azokat, kiket a dolog érdekel, értesitni köteles; melyet ha kellő időben tudtul adni elmulasztott, a meghatalmazottnak eljárásaért és minden tetteiért, melyek az értesitésig végbevitettek — felelős marad. A szerződésnek ily felbontása azonban nem akadályozza a megbizottat abban, hogy az általa megkezdett ügyletet, mely egyes cselekvényből áll, befejezhesse.

---

szüntével vagy azon ügyeknek, melyekre rendelve volt — bevégeztével: az illető helyeken adatott elő.

NYOLCZADIK SZAKASZ.

KÉNYTELEN SZERZŐDÉSEK.

851. §. A kénytelen szerződések eredete.

A kénytelen szerződések oly törvényellenes cselekvényekből vagy mulasztásokból erednek, melyek valakit, más személy iránt, — anélkül, hogy ez viszonlagosan kötelezve lenne, elégtételre köteleznek. A jogellenes tények és mulasztások részint az idegen birtokot és azzal kapcsolatban levő jogokat támadják meg, részint mások személyén követnek el sérelmet; s ehhezképest vagy csupán kártéritési, vagy egyszersmind birsági s egyéb elmarasztalásokat vonnak maguk után.

A törvényszegések, melyekből valakit önkényes elfogadás nélküli kötelezettségek terhelnek, vagy kártételekből, vagy polgári vétségekből származnak.

I. FEJEZET.

Károk.

852. §. A kár, jogi értelemben.

Kárnak neveztetik jogi értelemben minden rongálás vagy értékkevesbülés, mely valakinek vagyonában vagy jogaiban, akár véletlen esemény folytán támad, akár önkényes cselekvény, vétlen vagy vétkes mulasztás által okoztatik.

853. §. Véletlen esemény.

A kárt, mely véletlen eseményből származott, megtéritésrei igény nélkül a tulajdonos szenvedi. De ha valaki a véletlen esetet vétke által idézte elö; ha véletlen kárositások megelőzésére irányzott törvényt szegett meg, vagy magát szükség nélkül idegen ügyletekbe avatta: akkor minden kárért, mely azon kivül be nem következett volna, felelős.

854. §. Vétkes cselekvényből okozott kár.

Mindenki jogosítva van a kártevőtöl azon kár megtéritését követelni, melyet az neki vétke által okozott, — okoztatott legyen az, vagy valamely szerződési kötelezettség megszegése által, vagy szerződésre való vonatkozás nélkül [1].

Különösen, ki valamely hivatalt, müvészetet, iparüzletet vagy kézmüvességet nyilván követ; vagy ki szükség nélkül önként oly ügyletet vállal magára, melynek kivitele sajátszerü müismeretet vagy nem közönséges szorgalmat igényel: ezáltal azt tudatja, hogy a szükséges szorgalomra és a megkivántató nem közönséges ismeretekre magát képesnek hiszi; ezek hiányaért tehát felelős. De ha az, ki az ügyletet rábizta, annak tapasztalatlanságát tudta, vagy közönséges figyelem mellett tudhatta: akkor a hiba egyszersmind ez utóbbit is terheli.

855. §. Több kártevők felelőssége.

Valamely jogellenesen okozott kárért több személyek is lehetnek felelősök, midőn közösen, közvetlenül vagy közvetve, csábitás, fenyegetés, parancsolás, segités, eltitkolás stb. által, vagy csak a rosznak megakadályozásárai különös kötelezettség elmulasztása által is, ahhoz járultak.

Ily esetben, ha a károsítás hibán alapszik, és a részvételek meghatározhatók, mindegyik csak a maga hibája által okozott kárért felel. De ha a kár szántszándékkal okoztatott, vagy ha az egyeseknek a kárositásbani részvételei meg nem határozhatók : akkor mindnyája egyért és egy mindnyájaért felelös; annak mindazáltal, ki a kárt megtéritette, a többiek elleni viszkeresete fenmarad.

---

[1] Kétség esetében azon vélelem áll, hogy a kár más vétke nélkül támadt. (polg. tk. 1296. §.) De egyszersmind az is vélelmeztetik, hogy minden, ki ép észszel bir, képes a szorgalom és figyelem azon fokára, melyet közönséges képességek mellett valamire forditani lehet. A ki oly cselekvényeknél, melyekből más jogainak rövidsége származik, a szorgalom vagy figyelem ezen fokát elmulasztja, az magát hibával terheli. (1297. §.) Ki azt állitja, hogy szerződésszerü vagy törvényszerinti kötelezettségének teljesitésében önvétke nélkül akadályoztatott, az bebizonyitással köteles. (1298. §.)

856. §. Vétlen vagy önkénytelen tettekből okozott kár.

Azon kárt, melyet valaki, vétkén kivül, vagy önkénytelen cselekvény által okozott, rendszerint nem tartozik megtériteni. De ha valaki, önvétke által magát mulékony elmezavarodási állapotba hozta, az abban okozott kár is az ö vétkének tulajdonítandó. Ugyanez áll egy harmadikról is, ki a károsítónál ezen állapotot önvétke által idézte elö [1].

857. §. Joghasználatból származott károk.

Ki jogával a jogszerü korlátok közt él, az abból másra háramolható kárért nem felelös. Mennyiben van gátolva a birtokos, jogainak gyakorlatában a végből, hogy egyéb személyek kárai megelöztessenek, fentebb a harmadik szakaszban, s közelebb a 479—485. 493. 496. s köv. §§-ban adatott elö.

858. §. Kártérités.

Hogy az okozott kár megtérittessék, mindennek az elöbbi állapotba kell visszahelyeztetnie, vagy ha ez lehetetlen, a becsüárnak pótványoztatnia. Ha a megtérités csak a szenvedett kárt illeti, ekkor tulajdonkép **kártalanításnak**; de a mennyiben a megszünt nyereségre, s az okozott megsértés jóvátételére is kiterjed, teljes **elégtételnek** neveztetik.

A törvény esetről esetre mindig világosan meghatórozza, valjon a kártevő az okozott kárt egyszerüen, vagy kétszeres összegben, avagy egyszersmind a megszünt nyereséget is tartozzék megtériteni.

---

[1] Ha őrültek, vagy kábák, avagy gyermekek károsítnak meg valakit, ki arra valami vétke által maga szolgáltatott alkalmat : ez megtérítést nem követelhet. (polg. tk. 1308. §.) Ez eseten kivül a megtérités őt azon személyektől illeti, kiknek a kár, az ily személyekre nézve rájok bizott felvigyázat elmulasztása miatt tulajdonitható. (1309. §.)

859. §. Mezei-rendőrség átalában.

Ezen törvény rendelése alá esnek a kertekben, szőlőkben, mindennemü ültetésekben és erdőkben, vetésekben, növényekben, réteken, nádlásokban, legelőmezőkön, méhesekben, nemkülönben országos- dülő- s vasutakon, hidakon, és kőszénbányákon, turfatéreken, valamint a temetőkben is elkövetett kárositások, szóval : a gazdálkodás s iparnak kivül fekvő tárgyait veszélyeztető cselekvések. (1840: IX. 1. §.)

Jelen törvény rendelete alá eső kárositások, bár ha történeteseknek látszatnának is, de mégis olyasok, melyeket megelőzni az illető kártevőnek hatalmában volt, ugy a merő gondatlanságból eredettek, ha az illető felek a kárpótlás mennyisége fölött egymás között meg nem egyezhetnének, az okozott költségekkel egyetemben, de csak egyszeresen, rendeltetnek a kártevő által a károsított részére megtérittetni; a vétkes gondatlanságból, vagy épen szántszándékos negédességből, és rosz akaratból eredett kárositásokért pedig, a kártevők nem csak a költségeknek, és károknak egyszeres megtéritésére köteleztessenek, hanem azonfelül még a kár becsüjének másodszori megtéritésével, és a gondatlanság vétsége, vagy szántszándékosság fokozataihoz képest, még a következő szakaszokban megállapitandó testi büntetéssel is fenyíttessenek.

Midőn a cselédek, béresek, munkások, vagy szülőikkel egy kenyéren lévő gyermekek, gazdáik s illetőleg szülőik tudtán kivül, és nem feladott kötelességök teljesitése következésében, önnön személyökben követték el a kárt, azt saját vagyonukból vagy szolgálatuk béréből megtériteni tartozzanak; azon károk azonban, melyeket a cselédek, béresek, munkások, vagy szülőikkel egy kenyéren levő gyermekek, gazdáik s illetőleg szülőik barmai s apró marhái által okoznak — fenmaradván a kártevőn való viszontkövetelési joguk — a gazdák, s illetőleg szülők által lesznek megtéritendők; valamint azon károk is, — még pedig minden viszonkövetelhetés nélkül — melyek a fogadott, vagy parancsolt munka természetéből önkint következnek.

Midőn azonban az okozott kártétel, büntetéskép, annak másodszori megtéritésével is fenyittetik, ezen másodszori megtérités, valamint átalán a következő egyébkénti testi vagy pénzbeli büntetés, csak az egyenes kárt okozóra mondathatik ki. A betudás mérlegének, és a büntető suly ahoz arányzott fokozatainak elhatározásában pedig a biró, a kár mennyiségén s egyéb általános szabályokon kivül, különösen figyelembe fogja venni:

a) a gondatlanságnak, negédességnek, vagy szántszándékos rosz akaratnak fokozatát, különösen pedig a vétségnek ismétlését;

b) az ipart és szorgalmat, melyet a károsított tárgyra s helyre forditott;

c) a védelemnek biztosságát, melylyel a birtokos, tulajdonát oltalmazhatni vélte;

d) terhesebb betudás mérlege találja az éjjel, mint nappal elkövetett kártételt. (2. §.)

860. §. Birói illetőség és eljárás.

A káros panaszát, a kárnak szokott törvényes módon végbevitt becsüjével együtt bár mennyire rugjon is a kárnak becsüje, az illető, ezen törvényben kijelölt biró eleibe terjesztvén, ez megtartván az előtte függőben lévő panaszokra nézve a beadásnak sorát, a szóbeli perekről szóló 1836: XX-dik törvényczikkelyben elrendelt summás uton jár el, a netalán még szükséges tiszti vizsgálatot s a tanuknak hit alatti kihallgatását teljesiti; itéletet mond, és ha a marasztalási summa 200 ezüst frtot meg nem halad, itéletét a panasz beadásától számitandó legfölebb 15 nap alatt végre is hajtja; hogyha pedig a birói foglalás a marasztaltnak fekvő vagyonaira is kiterjesztetnék, akkor a pénzbeli marasztalást magukban foglaló birói itéletek végrehajtásáról szóló honi törvények (1836: XV.) rendeletét köteleztetik az általa hozott itéletnek végrehajtására nézve követni. Továbbá a megitélt s megvett summára nézve a marasztalt félnek rendes nyugtatványt szolgáltat, és a törvény által rendelt kárpótlást a károsnak kezeibe, a pénzbeli birságokat pedig a megyei vagy városi pénztárba szolgáltatja. (4. §.)

A pénzbeli marasztalásokra nézve a fölebbvitel, ha a marasztalási summa 200 ezüst ftot meg nem halad, csak birtokon kivül a törvényszékig, vagy városi tanácsig, és nem fölebb engedtetik meg; ha pedig a marasztalási summa 200 ftot felülhaladna, a felebbvitel az illető törvényszékre vagy városi tanácshoz birtokon belöl és felebb is történhetik, ugy mindazonáltal, hogy a törvényszéknek vagy városi tanácsnak itéletét, bármennyire rugjon is az elmarasztalási summa, az elmarasztaltalt fél mindenkor csak birtokon kivül vihesse fölebb. (5. §.)

A helységekben és nem kiváltságos városokban, a helybeli illető elöljáróság tizenkét igaz törvényes értékü forintnál többre nem becsült kártételről, mind a kárnak megtéritésére, mind a kártételre szabott pénzbeli büntetésekre nézve biráskodni köteles, ugy azonban: hogy megtartván a panaszok beadásának sorozatát, birói eljárását három nap alatt befejezze, és a kezéhez vett büntetésbeli birságokat az illető szolgabirónak kezeibe szolgáltassa. A felebbvitel birtokon kivül az illető szolgabiróhoz és onnan a megyei törvényszékre, de nem tovább, engedtetik meg; hogyha pedig a helybeli illető elöljáróság három nap alatt elégtételt nem szolgáltatna, vagy nem szolgáltathatna, akkor, a károsodott panaszára az illető szolgabiró 15 nap alatt köteles igazságot szolgáltatni.

Nemesi községekben vagy közbirtokosságokban lévő olyas helybeli rendezett tanács, vagy hadnagy, a mellette lévő esküdtekkel, kik az 1836 : XX-ik törvényczikkely erejénél fogva a nagyobb summákróli biráskodás hatóságával fölruházva vannak, a határban történt kártételekről, ha azoknak becsüje 24 igaz törvényes értékü forintoknál többre nem rug, szintén mind a kárnak megtéritésére, mind arra szabott pénzbeli büntetésekre nézve, a fentebb idézett 1836: XX. törvényczikkelyben elrendezett summás eljárás utján fognak biráskodni; kötelesek azonban mind a panaszok beadatásának sorozatára ügyelni, mind pedig birói eljárásukat 15 nap alatt befejezni, és a kezökhöz vett büntetésbeli birságokat az illető szolgabirónak kezeibe szolgáltatni, — a felebbvitel birtokon kivül a megyei törvényszékre, de nem tovább, történvén. (6. §.)

Minden ilyen biró köteles, az 1836 : XX-dik törvényczikkely 10. §. értelmében, birói eljárásáról rendes jegyzőkönyvet vezetni, abba az önmaga által megitélt, s beszedett summákon felül a falusi birák, és nemes községekben a hadnagyok által megitélve beszedett, és ezektől kezéhez vett büntetésbeli pénzeket is iktatni, és ezen jegyzőkönyvet évnegyedenként az illető közgyülésnek, vagy városi tanácsnak bemutatni, a honnan megyei vagy városi pénztárba beteendő pénzbeli birságokra nézve, kivonatban az alispánnak, pénztárnoknak, és a pénztár kezelésére felügyelő tisztviselőknek kiadassék. (7. §.)

861. §. Testi büntetés.

A mezei rendőri kihágások tekintetéből az 1840 : IX. által a testi büntetés fentartva lévén, annak alkalmazását a legujabb törvényhozás következőkben szabályozta :

a) a mezei rendőri kihágások tekintetéből a testi büntetés ovatos használata fenhagyatik ugyan; de a mennyiben az 1848. XXII. t. cz. a testi büntetést bizonyos qualificatiók létezése esetében megszüntette, — ezen elvből indulva ki, a testi büntetés aluli teljes mentesség a kihágás eseteiben is a nemeseken, és gyakorlatilag azok sorába felemelt honoratiorokon fölül mindazokra is kiterjesztetik, kik az 1848 : V. tcz. szerint politikai jogok gyakorlatára képesitvék; ezen mentesség mindazon izraelitákra is kiterjesztetvén, kik bár politikai jogok gyakorlatával felruházva nincsenek, az erre törvényileg megszabott egyéb qualificatióval birnak. A testi büntetés alul mentesitetteknek nejeik, özvegyeik és családjuk tagjaira ezen mentesség szintén kiterjed; (orszb. szab. II. 5. §.)

b) a kihágások eseteiben hozott itélet ellen, az itélet végrehajtása előtti felebbvitel egyedül a megyei törvényszékre, illetőleg városi tanácshoz, még azok részéről is, kik ily esetekben a testi büntetés alul kivéve nincsenek, megszoritás nélkül használható, s feltétlenül megengedendő, nem csak : hanem az is megkivántatik, hogy az eljáró egyes birósági személy, hozott itéletét a vádlottnak két tanu előtt kihirdesse, őt a felebbvitel jogáról felvilágositsa, felebbvitel nem használása esetében pedig az itéletet két tanu előtt végrehajtassa;

c) a testi büntetést mindig csak előleges orvosi vizsgálat után, és csupán testalkatuknál fogva arra alkalmas egyéneken lehet végrehajtani. (u. o. 8. §.)

862. §. Mezei rendőrségi vétségek különösen.

Átalában más földjének, kinek abban birtoka vagy egyéb használati joga nincsen, bár legyen az csak gyepmező, — mind télen, mind nyáron marhákkal legeltetése, csapásolása, földszint vagy föld gyomrában lévő növények és gyökerek kedveérti ásása: az okozott kárnak, és költségeknek megtéritése, — a puszta legelőből behajtott, de semmi látható kárt nem tett marháktól pedig a hajtópénznek megfizetése mellett, pénzbeli büntetésnek — mely azonban a kárnak, és költségeknek megtéritési összes summájánál többre nem rughat — söt ismétlés esetében fogsági büntetés terhe alatt is tiltatik; ha pedig nem csupa gondatlanságból, hanem önként, szántszándékkal vitetnék véghez a kártételnek bármely neme, akkor az okozott költségeknek egyszeres, a kárnak és illetőleg hajtópénznek kétszeres megtéritésén felül, azon erőszakoskodó a vétség fokozatához képest szokott törvényszéki eljárás utján fogsággal is fenyittessék. (1840: IX. 8. §.)

A rétekben, mindennemü ültetvényekben, vetésekben, kertekben, szőlőkben, kisebb s nagyobb faültetésekben, erdőkben, vékony vagy vastag, magánosan álló vagy erdőben lévő fákon akármely módon de gondatlanságból végbevitt kártétel a kárnak, költségeknek s illetőleg hajtópénznek egyszeres megtéritésén felül, még a gondatlanságnak fentebb a 2-dik §-ban felszámlált fokozataihoz mérséklendő pénzbeli büntetéssel is — mely azonban a kárnak, költségeknek és illetőleg hajtópénznek másodszori megtéritési összes mennyiségén túl soha nem rughat — söt vétkes gondatlanság vagy ismétlés esetében, fogsággal is fenyítessék, — ugyanazon letartóztatásnak lévén a 42. §. értelmében helye akkor is, ha a kártevő a pénzbeli elmarasztalás erejéig eleget nem tehetne. Az erdőknek, sürü vagy ritkább faültetéseknek biztosabb óltalmára rendeltetik: hogy olyasokban történt kártételnek megbecsülésére a biró ahozértő embereket alkalmaztasson, kik a kárnak megbecsülésében, az elpusztitott vagy megrongált fának nem csak a helybeli körülmények által szabályozott folyó árát, hanem egyszersmind az ipart és szorgalmat, úgy költségeket, melyeket a tulajdonos annak nevelésére forditani kénytelenitetett, figyelembe köteleztetnek venni.

Erdei vágásokból behajtott szarvasmarhától, lótól, kecskétől, a kárnak megtéritésén felül, minden darabtól 30 kr. ezüstpénzben, sertéstől és birkától 10 kr. szintén ezüst pénzben fog büntetésül annyiszor a mennyiszer fizettetni; a pásztor pedig, kinek gondatlanságából történt az erdő- vagy fabeli károsodás, a kárnak, költségeknek, és hajtópénznek, a fentebbi pont értelmében kellő megtéritésén felül, testi büntetéssel is fenyittessék.

Ha pedig a fent előszámláltaknak sértése vagy rombolása elszánt akaratból vagy épen hatalmaskodással vitetik véghez, úgymint csőszöknek, és vadászoknak ellentállva, vagy zálogot adni vonakodva, vagy a marhákat pagonyokba hatalmasan erőszakkal behajtva : akkor a költségeknek egyszeres, a kárnak és illetőleg hajtópénznek kétszeres megtéritésén felül, ilynemü, a büntető törvénykezés alá eső cselekvések, a vétség fokozatához arányzólag, a büntető törvények szabályai szerint fenyittessenek. (9. §.)

A ki a tanyákon szabadon összerakott asztagokat, kazalokat, akár lábon akár levágva, kévékben vagy boglyákban lévő gabonát, takarmányt meglop, mint nyilvánságos tolvaj a rendes törvényszéki eljárás utján a költségeknek egyszeres, a kárnak kétszeres megtéritésén felül, a hazai büntető törvények értelmében a vétség fokozatához képest büntettessék. (10. §.)

Közös legelőre, vagy olyas erdőkbe, ugarokra, tarlókra, vagy már lekaszált rétekre, melyeken másoknak közlegeltetési joga vagyon, ragadós nyavalyában vagy fekélyben sinlődő marhát vagy egyéb kisebb nagyobb barmot hajtani, és ott legeltetni, tilalmaztatik; ha pedig ezen tilalomnak ellenére azt mégis valaki merészlené, a mint az ilynemü közös legeltetésben talált beteg marha nyavalyájának ragadóssága az illető baromorvosnak szemléjéből bebizonyosodik, azon beteg marha, a mennyiben nyavalyája orvosolható nem lenne, az illető szolgabirónak, kapitánynak, vagy helység elöljáróinak rendeléséből azonnal agyonszúrattassék, az orvoslásnak lehetősége esetében pedig, ennek megtörténte, úgy az egészséges marháknak megoltalmazása tekintetéből, azonnal az egészségesektől elkülönöztessék, és e végre minden határ közlegelőjéből a beteg marhák számára kihasitandó illő terjedelmü külön legelőre rekesztessék; söt ez utóbbi esetben a marhának tulajdonosa, ha a kijelölt legelőn kivül marháját máshová hajtani merészlené, szántszándékos mulasztásának fenyitéséül, minden beteg darabtól annyiszor a mennyiszer fizetendő egy pforintnyi birsággal büntettessék. (11. §.)

A ki az erdőben, kivált szárazság idején tüzet gerjeszt, s azt el nem oltja, annyivalinkább, ha gondatlanságból, vagy önként szántszándékkal az erdőt, nádlást, turjányokat és zsombékokat, turfát vagy gabonát, söt a tarlót, kivált még midőn a kepék is rajta vagynak, vagy közel az épületekhez felgyujtja: az okozott kár és gondatlanság fokozatához képest, a kárnak és költségeknek megtéritésén felül, még fogságra is, söt illetőleg mint gyujtogató, a honi törvények értelmében súlyosabb büntetésre is itéltessék. (12. §.)

A ki földesura, vagy erdésze hire nélkül vagy épen tilalmának ellenére, noha urbéri faizásnak örve alatt, az erdőben fát vág, rongál, vagy onnan hord, mint szántszándékos erdőpusztitó, söt tolvaj, a költségeknek egyszeres, a kárnak kétszeres megtéritésén felül, a vétség fokozatához képest fogsággal is büntettessék. (13.)

A ki a mezőkről, rétekről, szántóföldekről, kertekből, szőlőkből valamely termesztményt, gyümölcsöt, vagy ott hagyott gazdasági eszközt, tilos táblát vagy annak oszlopát, méhesből kast vagy mézet, mezei kaput, keritést, kutakról a vedret, vagy rovásokat, vagy bármely egyéb ilynemü mezei tulajdonnak tárgyait ellop, vagy megront: a költségeknek egyszeres, a kárnak kétszeres megtéritésén felül, mint tolvaj, a vétség fokozatához képest fenyittessék. (14. §.)

A vadászatról alkotott 1802: 24-dik törvényczikkely rendelete továbbá is megmaradván — annak értelmében vetéseken az aratás végeig, kaszálókon és réteken, mig a széna, söt sarjú is be nem takarittatott, szölökben februarius 1-sö napjától szüret végeig, ugy a vadászattól a törvény értelmében rendesen tilalomba vett, és kitáblázott helyeken, söt gyenge faültetésekben is, mig azok az óvhatatlan kárositások ellen elegendöleg megerösödtek, a vadászat, a tulajdonoson kivül, más bárkinek is általán tilalmaztatik. Ehezképest tehát a vadászat által akár tilosban, akár azon kivül elkövetett károsítások a szántszándékosok sorába számittatván, à költségeknek egyszeres, a kárnak pedig kétszeres megtéritésével rendeltetnek fenyíttetni, — fenmaradván azon felül a vadászat tulajdonosának azon joga, hogy a tilalomnak megtörését a tilalmattörö ellen, az 1802:24-dik törvényczikkely értelmében a törvény rendes utján követelje. A vadász- és más ebek által történt kártételekért azoknak tulajdonosa mindenkor felelös; az ily módon történt károsítások a költségekkel egyetemben egyszeresen rendeltetnek megtérittetni. (15. §.)

A kárositottnak szabadságában áll, oly határban, mely nem tilos, a kártevö vadakat, habár tilosból vagy vadas kertböl jöttek is azok, a kár helyén megfogni, elejteni, vagy agyon löni, a tilosban pedig a vadak által tett kárt az okozott költségekkel együtt, az 1802 : 24. törvényczikkely 10-dik §-ának értelmében, a károsodottnak a vadászat tulajdonosa jelen törvényben rendelt szóbeli per utján megtériteni köteleztetik, ily vadaknak elejtése azonban megengedve nem lészen. (16. §.)

863. §. A tényállás kitudása.

A fentebbi szakaszok rendelete mind a kárnak és költségeknek megtéritése, mind a vétség fokozatához arányzólag szabott pénzbeli, söt fogsági büntetésre nézve kiterjed azon kártevöre is, a ki noha maga vagy marhája a kárban nem éretett, hanem észrevétetvén, mindaddig, mig be nem érethetett, nyomban üldöztetett és akkor elegendö zálogot adni vonakodott; ha pedig a kártevö sem a kártételben nem éretett, sem nyomban nem üldöztethetett, a károsodott azonban azt bebizonyithatja, hogy ki s kinek cselédje vagy marhája által és mikor történt a kártétel? akkor a károsodottnak szintén joga vagyon, a fentebbi szakaszok értelmében kárának és költségeinek megtéritését rövid uton, úgy a kártétel nemére szabott egyébkénti büntetést is az illető biróság előtt a kártevő ellen követelni. (1840. IX. 18. §.)

A ki a kárban talált marhát behajtani nem engedi, vagy a behajtott akár saját, akár más marháját lopva vagy erőszakkal kiereszti: a költségeknek egyszeres, a kárnak kétszeres megtéritésén felül, mint erőszakoskodó, a kártétel minőségéhez és vétség fokozatához arányzott büntetéssel, a 9. §. 3-dik pontja értelmében, fenyittessék; hasonlóul büntettessék az is, a ki akármiféle kártételben találtatván, zálogot adni vonakodik, vagy az adott zálogot lopva, vagy erőszakkal visszaveszi. (19. §.)

Ugyanazon erőszakoskodás fenyitéke alá esik az is, ki a csősznek, vagy a kárban lévő marhát behajtani, vagy a kártékony embert megzálogolni akarónak ellentáll, marháit behajtani nem engedi, vagy zálogot adni nem akar; a vérengezés esetében a büntető törvények rendeletének lévén helye. (20. §.)

A mezei vagy erdei csősznek ámbár magános, de határozott, világos kétségbe nem vonható hit alatti tanubizonysága, annak igazolására nézve, hogy a kár ki, vagy hány s mely marhák által, ugy kinek tulajdonában történt? midőn azt a kárnak, vagy erőszakoskodásnak valósága gyámolitja, és semmi más ellenkező körülmény kétségessé nem teszi, oly erővel bir, hogy a bevádlott az őt terhelő vád ellen magát igazolni köteleztetik, — különben nemcsak a kárnak és költségeknek megtéritésében, de a kártételre szabott fenyitékben is elmarasztaltatik; ellenben a bevádlottnak oltalmára rendeltetik, hogy a bevádlott által előállitott egy tanunak is szintén egyes, de nem merő tagadó hanem a tanuzott eset közvetlen tudomásán épült, s határozottan tett hit alatti vallása is elegendő arra, hogy a vádló csősz, egyéb terhelő adatok folytában a hitnek letételére ne bocsáttassék. Ilyes csőszöknek és felvigyázóknak tehát csak hiteles, jó erkölcsü és még büntetéssel meg nem rovott emberek és mindenkor csak az illető szolgabiró vagy kapitány jóváhagyása mellett, melyet azonban ez csak fontos, s az illető féllel előre közlendő okoknál fogva tagadhat meg — fogadtathatnak, kik mielőtt szolgálatukba beállittatnának, a szolgabiró vagy kapitány előtt az alább foglalt hitet fogják letenni, különben tanuzásuk jelen szakaszban tulajdonitott teljes próba erejével birni nem fog; a mi önként még inkább értetődik azokról is, kik már egyszer hamis tanúságtételben tapasztaltattak. (21. §.)

A kártételen kapott vagy onnan üldözőbe vett embert, habár nemes légyen is, más határban is, a hol t. i. üldözés közben eléretik, megzálogolni vagy addig, mig zálogot nem ad, letartóztatni, — a kárban talált, vagy onnan üldözőbe vett marhát pedig, habár nemeseké legyen is, behajtani lehet. (22. §.)

A vásárokra vagy máshova igyekező utasok, a kik rendes utakról letérve, a gyepeket vagy vetéseket gyalog, lóháton, kocsin, vagy marhákat hajtva gázolják, gázoltatják, lecsapásolják, úgy az út mellett fekvő földeknek termését s a füvet leétetik, lekaszálják, elorozzák, mindaddig üldöztethetnek, mig be nem éretnek; a midőn ha zálogot adni nem akarnak, a legközelebbi helység birája által mindaddig letartóztassanak, mig az általok okozott költségért, úgy a történetes vagy gondatlanságból történt kártételért egyszeresen, a vétkes gondatlanságból, vagy épen szántszándékból eredt károkért pedig kétszeresen, pénzben vagy zálogban eleget nem tesznek, — szerfölötti rovatás esetében a 34. §-ban alább rendelt orvoslásnak lévén helye; söt szántszándékos kártétel súlyosabb fokozatának esetében a kártevő a kár másodszori megtéritésén kivül, egyéb a tetthez arányzott büntetéssel is lévén fenyitendő, ily esetben a büntetést a kárositónak törvényhatósága, mihelyt a terhelő próbairatok mellett felszólíttatik, rendes törvényszéki eljárás utján végrehajtani köteles. Ha a kárt cseléd tette, és az ura jelen volt, azért a kárra és költségekre nézve jót állani tartozik; a büntetést pedig, a mennyire tettleges részt vett a kártételben, annyiban a vétkes részvevésnek fokozatához képest hasonlóan szenvedendi. — Ha pedig a kártevő útas el nem éretett, az ellene szolgáló bizonyitó iratok saját törvényhatóságával közöltetvén, az által akár nemes akár nemnemes, az okozott költségeknek egyszeres, a kárnak, annak gondatlanságból vagy szántszándékból eredett minémüségéhez képest, egyszeres vagy kétszeres megtéritésében, szóbeli rövid per utján elmarasztaltassék; söt súlyosabb betudás esetében, annak fokozata szerint kimondandó egyébkénti fenyitékének elvétele végett, rendes büntető perbe idéztessék. Midőn azonban a bün olyanoknak társaságában vitetett véghez, a kik ugyanazon megyében laknak, melyben a kártétel történt : ezen megye eleibe, és ugyanazon egy perbe lészen az idegen megyebeli bünös is idézendő, és itélendő. (23. §.)

864. §. Költségek.

A költségek közé számittatik : a becsüsök napibére, tartása, az alájok szükséges fogatoknak ára, a becsüsök utáni járás és egyéb fáradság dija; a midőn pedig az illető szolgabiró vagy kapitány közbejövetele szükséges leend, ennek ugy a vizsgálatokra és bizonyságokra szükséges tanuknak járandósága, fuvarköltsége, és végre a kárban lévő s behajtott marhák tartása, valamint azoktól járó hajtópénz, mely minden darab szarvasmarhától, vagy lótól 6 krajczárban, sertéstől és kecskétől 3 krajczárban, egy juhtól, akár apró, akár nagy legyen, egy krajczárban, mind igaz törvényes értéküben értvén ezeket, átalában határoztatik meg; a szárnyas állatok, ha behajtathatnak, darabjától szintén 3 igaz törvényes értékü krajczárokban lészen fizetendő, ha pedig agyon lövetnek, a tulajdonosnak ott hagyandók; mely hajtópénz az ellentállás, vagy behajtás meg nem engedése esetében mindenkor kétszeresen lészen megveendő. (1840 : IX. 24. §.)

Valamint a nemes, ugy nemnemes tartozik a fenirt költségeket, megbecsült károkat, s hajtópénzt, minekelőtte behajtott marháit vagy zálogát visszavehetné, a fenirt szabályok szerint előre lefizetni. (25. §.)

Azon esetben, ha a tetten rajtaért, vagy üldözés közben elfogott kártevőt, a káros, vagy annak megbizottja, csősze, az illető biróságnak közbejötte nélkül önmaga zálogolta meg, és ezen törvény ellenére, vagy kelletinél nagyobb fizetéssel terhelné, a kártevő zálogának visszaváltását vagy a szerfölött megvett pénznek visszaitélését az illető biróság előtt ugyanazon szóbeli per utján követelheti; a feljebbvitel is szintén azon módon a szolgabirótól a törvényszékre, királyi vagy kiváltságos városokban a városi tanácshoz, az 5-ik §-ban megállapitott mód szerint engedtetvén meg. (26. §.)

Midőn peres földről hajtatnak be a marhák, az azokra nézve fenálló törvényeknek rendeletei továbbá is fentartatnak. (27. §.)

Azon esetben, midőn a behajtott marhák iránt három napok alatt magát senki sem jelenti, rendeltetik :

a) A károsodott vagy behajtó tartozik az ilynemü kártevő bitangmarhákat az illető szolgabiró- vagy kapitánynak bejelenteni, beküldvén egyszersmind az okozott károknak és költségeknek jegyzékét, ugy szintén arróli tudósitását : valjon gondatlanságból, vagy szántszándékkal történt-e a kérdéses kártétel?

b) Eltelvén a törvényes 15 napok, ha ezen idő alatt sem jelentené magát a behajtott marhák tulajdonosa, akkor azon marháknak leirása országszerte közhirré tétessék.

c) Hogyha pedig a behajtott kártevő marhák tulajdonosa, bár honnan kitudatnék, akkor ő a törvényes 15 napok elteltével törvényesen intessék meg marháinak kiváltására, — mit ha újabb 15 napok alatt teljesiteni elmulasztana, vagy ha országszerte történt hiresztelés után három hónapok lefolyása alatt a marhák tulajdonosának személye ki nem tudathatnék, akkor az illető szolgabiró vagy kapitány azon behajtott marhákat árverés utján adja el, és lehúzván a bejött árukból a kárvallottnak illetőségét, úgy mindennemü, még a marhák tartására fordított költségeket is, a fenmaradandó pénzt szolgáltassa a marhák tulajdonosának kezébe, vagy a mennyiben annak személye tudomásul nem lenne, mint bitangok árát az illető megyei vagy városi pénztárba.

d) Azon esetben, ha a károk és költségek felülmulnák az eladott barmok árát, akkor a hiányzó summa erejéig keletkező követelését a kárvallott szóbeli per utján veheti meg a marháknak kivilágosítható tulajdonosán ; sőt a mennyiben a kártétel minémüségéhez képest, a pénzbeli birságokon kivül egyéb büntetés is lenne jelen törvény által rendelve, köteles a tiszti ügyész azt a kártevő ellen szokott törvényszéki eljárás utján követelni.

e) Egyébként a kártevő bitang marháknak behajtása, vagy birói kézhez általadása, vagy legalább feljelentésének elmulasztása, nem különben abból eredő kölcsönös keresetekre nézve, tovább is fenmarad a hármas könyv III-dik r. 33. czime, ugy az 1729 : 42-dik törvényczikkelynek rendelete. (28. §.)

865. §. Felügyelet és további vétségek.

Közös birtokban a közös csősznek szegődött bérét minden közbirtokos, birtokához aránylag tartozik fizetni; mely bér az illető szolgabiró előtt mind a köz-, mind a magános birtokoson, szóbeli per utján megvehető. (1840: IX. 29. §.)

A ki a birtok őrzésével megbízva nem volt, és mégis a kártevőt a károsodottnak feladja, vagy a kárban levő marhát behajtja, nem csak a hajtópénzzel, hanem azon felül a kártételért jelen törvény értelmében fizetendő pénzbeli birsággal is megjutalmaztassék. (30. §.)

A ki az erdei- mezei- szőlőbeli vagy tócsőszt hivatalos kötelességébeni eljárása közben, vagy azért boszút állva, megveri, mint közfenyiték alá tartozó, a rendszerinti biróság által nem csak a gyógyítási költségeknek megtérítésében, ugy a mennyire a megsértetett élelmének keresésére ideiglen, vagy orvosolhatatlan csonkitás esetében örökre alkalmatlanná lett, ebből eredő károsodásának pótlásában, és 24-től — 100 pforintokig terjedhető fájdalomdíjnak megadásában marasztaltassék, hanem azonfelül vétsége fokozatához képest, a büntető-köztörvény rendelete szerint is fenyittessék meg. (31. §.)

A mely csősz, pásztor, vagy szolga az urának vagy tisztjének, ennek nem léte esetében pedig a helységbeli elöljárónak, ez pedig a károsítottnak s illetőleg az illető szolgabirónak vagy kapitánynak az előtte tudva lévő mezei, kerti, szőlőbeli, vagy erdei kárt harmad nap alatt be nem jelenti, a költségeknek egyszeres, úgy a kárnak, annak minémüségéhez képest, egyszeres vagy kétszeres, a kivilágositható kártevővel egyetembeni megtéritésén felül, a vétség fokozatához aránylag fenyittessék. (32. §.)

Másnak álló vagy folyó vizében, s csatornáiban halászó, csikászó, vagy pióczát szedő a költségeknek egyszeres, a kárnak kétszeres megtérítésével fenyittessék. (33. §.)

A ki az általa okozott károk becsüjét magára nézve szerfölött nagynak és súlyosnak tartaná, szabadságában áll azon becsüt az illető szolgabiróval vagy kapitánynyal megvizsgáltatni, sőt ugy hozván magával a körülmények, mind a két fél által egyenlő számmal állitandó becsüsök és ahhozértök által, a mezei, kerti és szölöbeli károkat ugyan az első becsü után harmad nap alatt — az erdei károkat pedig legfölebb 15 nap alatt, még egyszer megbecsültetni, és ekkor ezen uj becsü a szolgabiró vagy kapitány által is megvizsgáltatván, fog a kielégités alapjául szolgálni. (34. §.)

A nagyobb és kisebb — közországos vagy pósta-utakat, ugy olyakat, melyek az egész község által a mezei gazdaság, avagy a szomszéd helyek közti közlekedés végett mint közösök kihagyattak, és használtatnak, helyeikből kiszorítani, önkényleg más vonalra általvinni, készakarva vagy gondatlanságból felszántani, elfoglalni, folyó árokkal, vagy sürü s ritkábban ásott gödrökkel, kelleténél, vagy a kiszabott szélességre nem ügyelve, összeszorítani, azoknak mellékén lévő élő sor- vagy karfákat és védczövekeket, nemkülönben azokon épült fa- vagy kőhidakat, kirakott csatornákat, útmutató oszlopokat rongálni, vagy épen azoknak alkotó részeit feszegetni, ellopni, az okozott kárnak kétszeres, a vizsgálatra forditott költségeknek pedig egyszeres megtérítésén felül, a vétség és szántszándékos rosz akarat fokozatához mért fogházi büntetés alatt tiltatik; az okozott kárnak vagy foglalásnak azonnali helyrehozatása az illető szolgabiróhoz vagy kapitányhoz tartozván. (35. §.)

A határban levő dülő és mezei útak, melyek a földmivelés tekintetéből a helység lakosai — legyenek azok nemesek, vagy nemnemesek — valamint a határbeli birtokosok által, kik t. i. azon út közös használatában részt vesznek, tulajdonuknak kiterjedéséhez mért arány szerint, mindenkor járható állapotban tartassanak; mit ha az illető szolgabiró vagy kapitány felszólitására, és az általa rendelt időre nem teljesítenének, ennek kötelességében álland, azon rosz útat vagy hidat a vonakodó helység, vagy közbirtokosság költségére helyrehozatni, és egyszersmind a költségeket a vonakodón rövid szóbeli per utján meg is venni. (35. §.)

Aratók, nyomtatók vagy cséplök, ugy más bármely mezei munkát átalában szerzödésképen felvállalt munkások nem ritkán, nem ügyelvén szerzödésökben foglalt lekötelezésökre, ennek a maga idejében vagy épen nem tesznek eleget, vagy bizván abban, hogy nyomban más munkást helyettök állitani nem lehet, szerfölötti kivánataiknak teljesülésére a földbirtokost kényök szerint uj alkukötésre kényszerítik; az ilyesek által gyakorlott visszaéléseknek zabolázására rendeltetik: hogy az aratót, nyomtatót vagy cséplöt rendes útlevél nélkül, a munkásnak lakhelyén kivül, bár ki is felfogadni ne merészelje. — Az elvállalt munka teljesítésétöl vonakodó vagy megszökött aratók, nyomtatók, cséplök pedig vagy más bárminemü mezei munkások, bárha idöközben már más gazdánál be is állottak volna, nemcsak az elsöbb elvállalt, de nem teljesitett munkának a kötött alku szerinti megtevésére az illetö szolgabiró vagy kapitány által szorittassanak, hanem azonfelül az okozott kárnak és költségek pótlása díjában, az elmulasztott és mezei munkára alkalmas napszámok helybeli folyó árának kétszeres megtéritésével büntettessenek. — Azon bérlö pedig, a kitöl az ilykép csalfálkodó munkások elsöbbi kötelezésöknek teljesitésére az illetö szolgabiró vagy kapitány által visszaállittattak, ugyanazon kárpótlást követelheti; hogyha azonban az ily bérlö aratót, nyomtatót vagy cséplöt rendes útlevél nélkül fogadott volna föl, a kétszeres vállalkozás miatt történhetö visszaállitásukból eredett kárát a törvénynek önmaga részéröl lett megszegésének tulajdonitsa, s kárpótlást a munkásokon nem követelhet, — söt részéröl történt csábitgatás esetében még a 38. §. rendeletének is leend helye.

Azon esetben pedig, midön jégesö, vagy más elemi viharok által az aratásra, nyomtatásra, vagy cséplésre felfogadott gabonában oly tetemes kár okoztatott, hogy a beállott munkások, a kötött szerzödéshez képest, béröket ki nem kereshetik, az eredetileg köttetett szerzödés a munkásokra nézve kötelezö erövel birónak nem tekintetik, hanem új szerzödésnek van helye; ugy mindazonáltal, hogy ha eziránt a munkást fogadó a munkásokkal meg nem egyezhetnék, azon kérdés fölött, ha az elöbbeni szerződés mogálljon-e? mindenkor az illető szolgabiró vagy kapitány, még pedig a legrövidebb idő alatt, tartozik itéletet hozni, és addig, mig itélet által a kérdés eldöntve nincsen, sem a munkásoknak új munkát vállalni, sem pedig a munkást fogadónak más munkásokat felfogadni szabad nem lészen.

Ugy szintén akár a munka bérének vagy élelmezésnek nem a szerződés szerinti kiszolgáltatása, akár a bérlett munkának egészben vagy részben más munkások javára juttatása, vagy más bármely, a tett szerződés megszegéséből eredett kérdésnek rövid útoni elintézése s birálása szintén az illető szolgabirót vagy kapitányt illetendi; söt ha a munkát tétető, akár a bérlett munka elvállalásából reménylett haszonnak megszorításával, akár a tett alkunak bármiképeni megszegésével szántszándékosan okozott volna kárt, a bérlett munkások ezen káruknak részeikrei kétszeres pótlását szintén summás uton követelhetik, — a feljebbvitelnek itt is az 5-ik §. értelmében lévén helye. (37. §.)

Más által alku szerint már felfogadott aratót, cséplöt vagy nyomtatót elcsalni átalában tilalmas lévén, ha azt mégis valaki tudva merészlené, és az előbbi bérlő által törvényesen megintetve, az oly nemü munkásokat elbocsátani vonakodnék, a költségeknek egyszeres, és az okozott kárnak a 37-dik §. értelmében azon megszökött munkásokkal egyetemes megtéritésén felül, annyiszor a mennyiszer az illető szolgabiró vagy kapitány által rövid úton a megyei vagy városi illető pénztár részére megveendő 20-tól 100-ig terjedhető ezüst forintokkal büntettetik. (38. §.)

A mennyire ezen mezei, kerti, szölöbeli, erdei vagy közútakon, s hidakon elkövetett károsításokat illető törvények az eddigiekkel összeütköznének, azok annyiban erőnélkülieknek és eltörölteknek nyilvánittatnak. (39. §.)

Jelen törvényben szabott fogsági büntetések, jelesül, a 8, 9, 18, 19, 23, és 35-dik §. alattiak, a mennyiben ezen szakaszok alatt foglalt vétségek a becstelenség bélyegét már önmagából a tett miségéből is, a vétkesre nem háritanák, t. i. a mennyiben azok lopást, rablást és a személyek erőszakos megtámadását, mint már általán a fenyitő törvények által tiltott vétségeket, magukban nem foglalnának, az itéletben kimondott marasztalás erején tul becstelenséget, következőleg polgári jogainak habár ideigleni megszoritását is, a marasztaltra nem vonják. (40. §.)

Midőn a marasztalt fél, avagy az egyetemes elmarasztalás esetében, ő helyette társai, a marasztalási kárpótlást, vagy birságot meg nem térithetnék, nehogy a vagyontalanság, vagy a vagyonnak eltitkolása a bünre ösztönző büntetlenségnek forrásává válhassék : a meg nem téritett pénzbeli mennyiségért igaz törvényes értékü 2 ezüst forintért egy napot számitván, fogsággal, mely azonban félévnél hosszabb időre semmi esetben nem terjedhet, tegyen eleget. Egyébként a fogság minémüségére rendeltetik : hogy fentebb a 8, 9, 18, 19, 23 és 35-dik szakaszokban rendelt fogsági büntetés, mely különben a 41-dik §. értelmében, a kimondott marasztalás erején túl, becstelenséget magában nem foglal, vagy a mely a marasztalási mennyiség meg nem térithetése végett mondatik a marasztaltra, tisztességes letartóztatásnál súlyosabbá nem tétethetik. (41. §.)

Kendert vagy lent áztatni még magának a földesurnak is csak oly vizekben szabad, melyek a földesur, s illetőleg a városi, vagy szabad községi tanács által e czélra kijelöltetnek; ha valaki az ellen cselekednék, és kenderét vagy lenét más vizekben áztatná, azonfelül, hogy a beáztatott kendert vagy lent a csősznek bejelentése következtében azonnal elhordatni köteles, ha pedig azt tenni nem akarná, a helybeli városi vagy községbeli elöljáróság által a kender vagy len az ő költségén fog elhordatni : minden beáztatott kévére számitandó és egészen a megyei vagy városi pénztárba befolyandó egy kr. ezüst pénzbeni birságban, különösen a földesur az illető szolgabiró által marasztaltassék. (42. §.)

Az okozott költségeknek és károknak egyszeres pótlása mindenkor a károst illeti; a hol azonban a kártétel, a költségeknek egyszeres megtéritésén felül a kárnak kétszeres pótlásával rendeltetik fenyittetni, a kárnak ily módoni másodszori megtéritése, úgy szintén a hajtópénznek másodszori megfizetése, valamint egyéb, jelen törvényszakaszokban szabott pénzbeli birságok — ide nem értvén a 30,

31. és 37-ik §§-nak kivételképeni rendeletét — a megyei vagy városi pénztárt fogják illetni. (43. §.)

Mindazon esetekben, midőn a kártétel a már is fenálló törvények értelme szerint hatalmasságbeli büntetést maga után vonó cselekedetből ered, a kárnak jelen törvény szerinti megtéritésén és a birságokbani, úgy egyéb elmarasztalásokon kivül a hatalmaskodási közönséges törvényes per és birói eljárás a sértett félnek fenmarad (44. §.)

866. §. A csősz hitformája.

„Én N. N. esküszöm az egy élő istenre, hogy ezen gondviselésem alá bizott N. N. határra (vagy tagra), abban találtató mindennemü árkokra, keritésekre, garádokra, gazdasági épületekre, kutakra, edényekre és szerszámokra, erdőkre, ültetvényekre, veteményekre és ezekből gyüjtött csomókra, keresztekre, boglyákra, ugyszintén az abban találtató közönséges utakra, azokon épült hidakra, karfákra, védfalakra, tilalom- és utmutató oszlopokra, minden tőlem kitelhető szorgalommal és hüséggel fel fogok vigyázni, és azokat bárminemü károktól oltalmazni; a kártevőket, személyválogatás nélkül, vagy megzálogolom, vagy nyomban lelkiismeretem szerint feljelentem és bevallom, más ártatlanra hamisan rá nem fogom, a felvigyázatot időközben hir nélkül el nem hagyom, s a mik gondviselésem alá bizatnak, mindazokról számot adok. Isten engem ugy segéljen!“ (1840: IX.)

867. §. Kártevő marhák behajtása.

A mezei rendőrség (1840 : IX.) 28. §-a az előbbi törvényeknek mindazon rendszabályait fentartotta, melyek a kártevő bitang marhák behajtása vagy birói kézhez átadása, vagy legalább feljelentésének elmulasztása, nem különben az innen eredő kölcsönös keresetekre nézve a III: 33. és 1729 : 42. tczikkekben határoztattak.

868. §. A behajtás nemei.

A behajtásnak három neme van, t. i. egyszerü behajtás, kárbóli behajtás és elhajtás.

Egyszerü behajtásnak — impulsio — oly földekről van helye, melyek a tulajdonos által tilalmasoknak jelöltettek ki, — habár a behajtott marhák semmi vagy legalább becsü alá vehető kárt nem tettek is.

Kárbóli behajtás — invagiatio — természetileg tilos földről, péld. vetésekből, kaszállóból stb. történik.

Elhajtás — abactio —, melynek szinhelye a földbirtokos és marhatulajdonos közt a tulajdoniságra nézve még biróilag el nem döntött kérdés alatt áll.

869. §. Szabályok a behajtás körül.

Minden tulajdonosnak joga van a tilalmasnak kijelölt helyen vagy kárban talált idegen marhákat behajtani és zálogul letartóztatni [1]. (III : 33. 1728 : 42.) Az önhatalmu letartóztatás azonban legfelebb három napig tarthat, mely idő alatt a bitangmarhát, az okozott károk és költségek megtéritése mellett, barátságos egyezség utján a tulajdonos visszaválthatja [2].

Ha a három nap eltelt a nélkül, hogy a bitangmarhák tulajdonosa jelentkezett vagy a károsultnak elégtételt adott volna : ez utóbbi a letartóztatott idegen barmokat megyében az alispánnak vagy szolgabirónak, városokban pedig a birónak azonnal bejelenteni és átadni tartozik. Az átadás és elfogadás vagy természetben vagy irásban történhetik. Előbbi esetben maguk a zálogmarhák adatnak és vétetnek át, utóbbiban pedig a károsult a behajtás helyét és idejét s a behajtott marhák nemét és számát irásban jelenti be. Ha az irásbeli átadás biróilag elfogadtatott, további hivatalos intézkedés nélkül a bitangmarhák többé ki nem szolgáltathatnak. (II : 78.)

---

[1] Ha a behajtás nem sikerül, a mi főleg szárnyas állatoknál, vagy nyájtól eltévedt sertéseknél történhetik: a földtulajdonos a kárban talált állatot lelőheti; az elejtett állatot azonban tulajdonosának visszaadni tartozik. Könnyen behajtható marhákra és nyájakra nézve ellenben jogai csak a behajtásig és letartóztatásig terjednek. Tömeges behajtásnál egy vagy legfelebb annyi darabot, mennyinek értéke az okozott kár öszszegét fedezheti, — zálogban tartani elegendő, s ily zálogmarhát birói kézhez átadni nem szükséges. (Dec. 5. marc.)

[2] A visszaváltás történhetik vagy más, alkalmas zálog adása vagy teljes kártérités által. (1729 : 42. t. cz. 4. §. Dec. 7. 8. marc.) A kártérités kiterjed :

a) a valósággal okozott károk becsértékére, mely ha a felek máskép nem egyezkedtek, a biró és esküdtek által állapitandó meg. (III : 33. cz. 3. §. 1729 : 42. t. cz. 4. §.), — s melyet ha az elégtételre kötelezett elfogadhatónak nem találna, a szolgabiró által vezetendő ujabbi becsü alá terjeszthet; (1729 : 42. t. cz. 7. §.)

b) a behajtással egybekötött rendszerinti költségekre, hová különösen a hajtópénz, felügyeleti s élelmezési dijak stb. számittatnak. (Dec. 6. marc.)

870. §. A bejelentés elmulasztása.

Ha a károsult fél a törvényes idő alatt a behajtást fel nem jelentette, s a zálogmarhákat birói kezekbe át nem szolgáltatta : a három nap eltelte után minden napra 3. marcát vagyis 12 pftot birságul fizetni s ezenfelül kárt és költségeket megfizetni tartozik. (III : 33. cz. 1. §. 1729 : 42. t. cz. 2. §.) Mindazáltal a birság nem a zálogmarhák száma, hanem a behajtó birtokosok személyei szerint, — s ha a birtokosok maga valamely község vagy osztatlan állapotban levő testvérek volnának is, csupán egyszeres összegben számittatik.

A zálogmarhák visszaváltására a törvényes három napi idő után még 15 nap engedtetik : ezen időtartamra a marcalis büntetés kétségtelenül, — a továbbbi időre pedig csak akkor szabandó ki, ha a behajtó, a bitangmarhák kiszolgáltatását hivatalos felszólitás után is megtagadta. (1749 : 42. t. cz. 3. §.)

871. §. Az elhajtás különösen.

Az elhajtás feltételezi, hogy a kártétel szinhelye peres föld s hogy a legelő marhák tulajdonosa a kérdéses földön jogokat gyakorolni magát képesnek vélte. Az elhajtásból kifejlett peres igények miképi eldöntése tehát az utolsó évi tényleges és háboritlan birtoklástól függ. Ha ilyetén birtoklást az elhajtó bizonyithat, az okozott károk és költségek, valamint a hatalmaskodási dij megtéritését, — söt annak igazolása esetében, hogy ő, személyesen vagy megbizottja által a kártevőt, marháival a határból már kétízben kitiltotta, az elhajtott marha értékét is követelheti. (1729 : 42. t. cz. 9. §.) Ha ellenben az egy évi békés birtoklás a bitangmarhák tulajdonosa részére bizonyul be: a hatalmaskodási panasz és birság ez utóbbit illeti. (u. o. 10. §.)

872. §. Perek a behajtásból.

1. Marcalis vagy girás per, — indittatva a bitangmarhák tulajdonosa által a behajtó ellen, ha ez a zálogmarhákat a törvényes három nap alatt birói kézbe átadni, vagy a kiváltásra engedett tizenöt nap elteltével, a birói felszólitás daczára kiszolgáltatni vonakodik; kereseti alap III : 33. 1729 : 42.

2. Erőszakossági per, — indittatva a földbirtokos által a kártevő barmok tulajdonosa ellen, ha ez, egyenesen kárttenni akáró szándokkal járt el; kereseti alap 1729 : 42.

3. Erőszakossági per, — indittatva az által, ki elhajtás esetében egy évi folytonos és háboritlan birtokot mutathat ki, az elhajtó vagy illetőleg a marhák tulajdonosa ellen, a megelőző §-ban foglalt körülmények szerint és jogalapokon.

4. Erőszakossági per, — indittatva a földbirtokos által a marhák tulajdonosa vagy azok ellen, kik a behajtott barmokat a letartóztatás helyéről erőszakkal elviszik; kereseti alap II : 82.

5. Kártéritési per, — indittatva a behajtott marhák tulajdonosa által a behajtó ellen, ha ez a szükséges felügyelet elmulasztása miatt a zálogmarhákban kárt okozott; kereseti alap 1729 : 42. t. cz. 2. §.

II. FEJEZET.

Polgári vétségek.

873. §. A vétségek átalában.

Minden vétségek átalában megegyeznek abban, hogy valamely személy ellen merényeltetvén, oly törvényes rendszabályokat sértenek meg, melyekben a honpolgárok személye és vagyona biztosittatik; különböznek pedig annyiban, a mennyiben ártani akaró czélzatból vagy közönséges emberi gyarlóságból származtak; továbbá az elkövetés módjában és eredményében a társulat közérdeke és nyugalma, vagy csupán egyesek jogai vannak megtámadva : amazok köz — s ez utóbbiak magánvétségek.

A magánvétségek ismét vagy a tiszti ügyész felperessége alatt, hivatalból üldöztetnek, s a tettes szándokához, a beszámitás fokaihoz s az elkövetett cselekvények mérveihez képest, mint büntettek vagy egyszerü kihágások, a fenyitő törvények szabályai szerint toroltatnak meg; vagy csupán a sértett fél kivánatára és személyes felperessége alatt lehetnek birói eljárás és határozat tárgyai, és állapitanak meg elégtételrei kötelezettséget anélkül, hogy magukban véve, s bűntényekkeli kapcsolat nélkül ez utóbbiak szigorubb fenyitéke által sujtatnának.

874. §. A polgári vétségek különösen.

A polgári vétségek közbüntettekkel vagy azok nélkül jönek elő; s ehhezképest részint a bünfenyitő törvényekben meghatározott rendszerinti következményeket vonják maguk után, részint ezek mellett, vagy ezek nélkül csupán magánjogi keresetekre adnak jogot [1]).

A polgári vétségek a magánjog tárgyait ez utóbbi tekintetben képezik, s a hatalmaskodás, okiratok megsértése vértagadás, álarczásság, és rágalom eseteiben jelenkeznek.

875. §. A hatalmaskodási vétségek átalában.

A hatalmaskodási vétségek azáltal követtetnek el, miszerint valaki, képzelt vagy valódi jogait megtorlandó, a törvényben kijelölt orvoslási módokat és birói segélyt elmellözi s az önbiráskodás erőszakos eszközéhez a törvényben tilos módon folyamodik [2]).

---

[1]) Igy péld. a nemes ember megölése, tagcsonkitás stb. nagyhatalmaskodási vétséget képez, s mint ilyen, a polgári törvényekben meghatározott büntetésre és elégtételre szolgál alapul; de a polgári ügyut és magán elégtétel nem képez akadályt arra nézve, hogy a tettesre egyszersmind a bünfenyitő törvények szigora is alkalmaztassék.

[2]) A hatalmaskodás ennélfogva mind a büntelen önvédelemtől (lásd f. 4. §.), mint az önhatalmu birtokba visszahelyezéstől (lásd f. 465. §.) világosan megkülönböztetendő. Ez esetekben az erőszak eszközét a törvény teszi jogossá, mig a hatalmaskodást, mint mások törvényileg biztositott érdekeinek megsértését világosan kárhoztatja.

A hatalmaskodási vétségek azon körülményekhez, melyek közt elkövettetnek, továbbá a vétségek fokozatához s a sértett fél személyiségéhez képest nagy — és kishatalmaskodási vétségekre osztatnak.

876. §. A nagyhatalmaskodás esetei.

A nagyhatalmaskodás (potentia major) esetei következők [1]:

1. ha valaki nemes ember házába, vagy udvarába betör;
2. nemes embert törvényesen elfogadható ok nélkül letartóztat;
3. nemes embert testi sérelemmel vagy veréssel illet;
4. nemes embert megöl;
5. nemes ember állványos fekvő birtokát erőszakkal elfoglalja;
6. az ország nagybiráit, s ezek helyetteseit, az ország zászlósait, a főispánokat, birákat, birói s egyházi küldötteket letartóztatja, vagy megsebesiti [2];
7. a menleveleket megsérti; (1475 : 4. I : 14.)
8. az országgyülési követeket, vagy ezek családjának tagjait tettlegesen bántalmazza; (1723 : 7. t. cz. 8. 9. §§.)
9. az országgyüléshez folyamodókat panaszos előterjesztéseik miatt befogja, vagy megveri, vagy a megyegyülésekre saját ügyeikben menőket hasonló módon bántalmazza; (1495 : 4. I : 14.)
10. a katonai számadásokban, és vizsgálati ügyekben foglalkozókat ugyanezen sérelmekkel illeti; (u. o.)

---

[1] A nagyhatalmaskodási vétségeket Korvin Mátyás és II. Ulászló királyaink törvényeiben olvassuk névszerint megnevezve (1486 : 15. 1492 : 56); és az időben a nagyhatalmaskodás egyedül az öt első esetre szoritkozott. A további esetek egész az 1723. évi országgyülésig hütlenségi vétségeket képeztek; a midőn a nagyhatalmaskodásnak öt első esete ujból megerősittetvén, az utóbbiak a hütlenségnek sulyosabb büntetése alul felmentettek s nagyhatalmaskodási vétségeknek nyilvánittattak. (1723 : 10.)

[2] Az emlitett köztisztviselők és hivatalos személyek ellen elkövetett sérelmek akkor is nagyhatalmaskodásként büntetendők, ha a sértett felek születésöknél fogva a nemesség államával nem birnának. (1492 : 70. 1495 : 4. 9. 1715 : 55. I : 14.)

11. testvérét, vagy vérrokonát megsebesiti; végre
12. habár idegent is, valamely tagjában megcsonkit. (1495 : 4. I : 14.)

877. §. A nagyhatalmaskodás büntetése hajdan.

Régiebb törvényeink a nagyhatalmaskodási vétségek elkövetőire fej — vagy jószágvesztést határoztak. E büntetésnemek az itéletben vagylagosan fejeztettek ki: azok között választást tenni, s a végrehajtást a vétkesnek élete vagy javai ellen intézni a nyertes félnek állt jogában. (1351 : 9. 1486 : 55. 1492 : 74. 1729 : 34 I : 16. II : 55.) Mindazáltal az egyházi személyek, nök és rokonok, ilyetén vétség miatt, halálbüntetéssel azelött sem illettettek (II : 42. cz. 6. §. 1723 : 10.); de a fejváltságot mind az egyházi személyek az egyházi javakból (II : 42. 44. 47.), mind a nök a hitbér- és negyedjogból (II : 43.) megtériteni tartoztak.

878. §. Büntetés az ujabbi időkben.

A halálbüntetést a későbbi idök szelidebb szokásai jószágvesztéssel váltották fel (Sent. 4. 6. 9. 12. 16. 18. 20. 21. 27. 29. 32. at poen. maj. pot.), a következö szabályok szerint:

1. ha a nagyhatalmaskodás egyházi személyek által nemesek ellen, vagy ezek által egyházi személyek ellen követtetett el, az elmarasztalt fél saját személydiját (lásd f. 43. §.) teljes összegben fizetni (1439 : 38. 1495 : 19. II : 43.), ezen kivül az okozott kárt, elmaradt hasznot és a költségeket megtériteni köteleztetett; (Dec. 5. ad poen. maj. pot.)

2. egyéb esetekben mindenekelött az egész személydij volt fizetendö, mely az elitéltnek polgári minöségéhez képest számittatott, s kizárólag a nyertes felet illette; (II : 43. cz. 2. 3. §§.)

3. az elmarasztalt fél minden öt tulajdonul illetö javait, melyek az eljáró törvényhatóság területén találtattak, elvesztette, — a jószágvesztés tehát sem az osztatlan gyermekek és testvérek illetöségeire, valamint egy harmadiknak jogaira (II : 60.) sem a más birói hatósághoz tartozó javakra (II : 65.) ki nem terjedt;

4. a jószágvesztés az ingóságokra nézve örökre mon-

datott ki; ellenben az elkobzott ingatlanokat az itéletben kiszabott határidő alatt mind maga a vesztes fél, mind rokonai vagy szomszédai (II : 42. 43. 56. 60—64. 1729 : 34.) a közbecsárban visszaválthatták;

5. hasonló büntetés sujtotta azokat is, kik a nagyhatalmaskodást kiküldetés vagy megbizáskép követték el, vagy abban mint büntársak vettek részt; (II : 82. III : 26.)

6. az elkobzott javakból a személyi dij, a károk és költségek elölegesen levonandók s a nyertes félnek osztatlanul kiadandók voltak; a vagyon többi része pedig kétharmadrészben a birót, s egyharmadrészben felperest illette. (II : 43. 57.)

879. §. Büntetés jelenleg.

Az elöbbi §-ban elöszámlált birságok jelenleg is alkalmazandók ugyan; azon eltéréssel mindazonáltal, hogy az elmarasztaló itélet, legujabb törvényeink szellemében a jószágvesztésre ki nem terjedhet. Jelesül az 1852. nov. 29-én kelt ösiségi nyiltp. 1. §-ának azon határozata után, mely a kir. fiscus háramlási jogát a hütlenség esetében — eltörölte, semmi kétség sem maradt fen aziránt, mikép a jószágvesztési büntetés többé nem alkalmaztathatik, s hogy a nyertes félnek az elmarasztalt javaira további igénye nem lehet, mint a mennyire a károkra és költségekre nézve megitélt elégtétel jogositja.

880. §. Nagyhatalmaskodási per.

A nagyhatalmaskodási perben három fő mozzanatot kell kiemelnünk, — és ezek : a felperesség, a birói illetöség és eljárás, és végre a pernek halál általi megszünte.

881. §. Felperesség.

Hogy a sértett fél nagyhatalmaskodási keresetet indithasson : erre azon személyi és vagyoni kellékeket kell kimutatnia, melyek az elkövetett vétséget törvény szerint nagyhatalmaskodássá minösitik. A felperességre mulhatlanul megkivántatik :

1. hogy a sértett fél a 876. §. öt első esetében nemességét, s a többi esetekben azon minöségeket, melyekhez képest a sérelem, nagyhatalmaskodássá a sértett fél szemé-

lyiségénél fogva válik, — kétségenkülivé tegye [1]; (Dec. 2. de act. pers.)

2. az okozott sérelem, szakértők lelete által tárgyilag is bebizonyittassék ;

3. minden tettleges bántalmazásoknál szükséges annak kimutatása, hogy a sértett fél volt kihivott, — ha a surlódásra okot a sértett szolgáltatott (Dec. 8. ad poen. maj. pot.), vagy a kölcsönös vereség kezdője ki nem tudathatik (Sent. 20. u. o.) : ugy őt keresetjog nem illeti;

4. a lakházbai betörés, mely a nagyhatalmaskodásnak első esetét képezi, tényleges erőszakkal történtnek bizonyittassék (Sent. 24. ad poen. maj. pot.), — az, hogy a ház egy harmadiknak tulajdona, mentségül nem szolgálhat; (Sent. 9. u. o.)

5. a nagyhatalmaskodás ötödik esete az állványos fekvőbirtok elfoglalásában áll, — ha tehát külsőségek ellen (Dec. 14. ad. poen. maj. pot.), vagy habár országgyülési követ jószágán, de annak távollétében követtetik el erőszak (Dec. 15. u. o.): nagyhatalmaskodási ügyuton kereset nem indittathatik.

882. §. Birói illetőség.

A birói illetőség, az alperesekhez képest különbözik; jelesül :

1. nemesek és szabadosok, szabad kir. városok és nemes községek ellen első folyamodásilag a kir. tábla itél ; (1729 : 34.)

2. ha a vétséget egyes polgárok követték el, a városi törvényszéktől nyernek itéletet; (III : 10.)

---

[1] A felperesség a születésénél fogva nemnemes nőt is illeti, ha férje a nemesség államával bir, — azon egész idő alatt, mig férje nevét viseli. (Dec. 9. ad poen. maj. pot.) Ellenben nagy hatalmaskodási keresetre nincsenek jogositva :

a) azon nemesek, kiknek nemessége, lakhelyökön tudva nincsen; (Dec. 6. u. o.)

b) azok, kiknek nemessége perkérdéssé vált, s illetékes ügyuton még meg nem állapittatott; (Sent. 55. u. o.)

c) a szolgák, ha házi fegyelem utján uraik által megverettek; (Dec. 4. u. o.)

d) a görög n. e. lelkészek nejei, kikre az egyháziak személyével egybekötött nemesség előjogai ki nem hatnak. (Sent. 36. ad poen. viol.)

3. egyéb nemnemesek az illető megye törvényszékéhez tartoznak [1];

4. ha a nagyhatalmaskodás több személyek közreműködésével vagy megbizásból származott, a büntársak a főalperes illetőségét követik. (II : 23. és orszb. szab. I. 32. §.)

883. §. Eljárás.

Az eljárás szabályai következők :

1. a keresetnek alapul a körülményekhez képest azon törvényhelyek szolgálnak, melyekben a nagyhatalmaskodás esetei megállapitvák; (lásd f. 876. §.)

2. az eljárás a törvénykezési szabályok szerint vezetendő (orszb. szab. I. 45. §.), s alperesnek a megjelenésre 30 napon, vagy ha a megyén kivül laknék, 45 napon, — azon esetben pedig, ha az országon kivül tartózkodnék, 60 napon tul nem terjedhető határidő szabandó (u. o. 54. §.); de ha a sérelem az országgyülés tagjai ellen követtetett el, a tárgyalási határidő harmadnapra tüzetik ki; (1723 : 7. t. cz. 9. §.)

3. mind a bünszerzők, mind a megbizottak és bünrészesek ugyanazon keresetben idézendők [2]; (lásd f. 882. §. 4.)

4. a keresetben a megtámadás helye, ideje és egyéb körülményei (Sent. 3. 50. de act.), s ha birtokfoglalás történt, a birtoknak részletes leirása (II : 26. 82.) világosan kiteendő;

5. a bizonyitékok, határozathozatal és perorvoslatok

---

[1] Ha a nagyhatalmaskodást az 1848. évi törvényhozást megelőzőleg jobbágyok és nemnemes szolgák követték el : a sértett fél az illető földesurhoz fordult a végett, hogy azonnal uriszéket hivjon össze s a sérelem tárgyában törvényt és igazságot szolgáltasson. (III : 26.) A földesurak törvényhatósága megszüntetvén, mindazon perek, melyek addig az uriszéken láttattak el, a megyék állandó törvényszékeihez utasittattak. Innen ez utóbbiak illetősége a voltjobbágyok ellen inditott nagyhatalmaskodási perekben. (1848 : XI.)

[2] A perbeállitásra nézve előbbi törvényeink annyiban tettek különbséget, hogy mindenik alperes rendszerint különlegesen, — jobbágyok és nemnemes szolgák pedig, kik uraik mellett büntársakkép vagy megbizottakkép szerepeltek, ez utóbbiakkal együtt közvetve idéztettek meg. (II : 23. III : 26.)

a törvénykezési eljárás átalános szabályai szerint érvényesittetnek [1]).

884. §. A nagyhatalmaskodási pernek halál általi megszünte.

A sérelem, melynek alapján nagyhatalmaskodási per inditható, részint a vagyon, részint a személy ellen követtetik el. Az elfoglalt javak visszakövetelése s az okozott károk és költségek megtéritésérei igény az örökösökre is át száll (II : 61,); ellenben a csupán személyes bántalmak, — ha akár a sértő fél a kereset beadása, akár a sértett a védelem elöadása elött meghaláloznék : az örökösökre kiható erövel nem birnak, és sem az előbbi esetben, felperes örökösei a keresetet be nem adhatják, sem más részről az alperesi jogutódok, védelemre és elégtételre nem kényszerittethetnek. (Dec. 2. ad act. maj. pot.)

885. §. Kishatalmaskodás vagy erőszakosság.

A jogtalan önbiráskodás minden egyéb nemei, melyek a fentebbi 876. §-ban nem emlitvék, s másnak vagyonában vagy személyében sérelmet okoznak : kishatalmaskodási, máskép az elkövetés módjához képest erőszakossági vétségeket (potentia minor s. violentia) képeznek. Az erőszakosság egyes esetei az illető helyeken már elöadattak.

886. §. Az erőszakosság büntetése.

A büntetés kiszabása részint a sértő fél személyéhez, részint a sérelem elkövetéséhez képest különbözik; jelesül:

1. ha az erőszakosság nemesek közt követtetett el, büntetése 25 nehéz sulyu marca vagyis 100 pft; továbbá az elfoglalt vagy elvitt vagyonérték visszaadása, valamint az okozott károk, megszünt nyereség és költségek megtéritése; (1486 : 14. 1492 : 55. 1563 : 48. 1613 : 23. 1638 : 27. 1659 : 31. II : 67.)

2. ugyanazon büntetés sujtja a városi polgárokat (III: 9.), s a leányági nemeseket, ha az erőszakosságot amazok egymás között, s ez utóbbiak a nemesi jószág birtokában követték el; (lásd f. 120. §. 4.)

---

[1]) A nagyhatalmaskodás öt első esetében ügyvédi védelem visszahuzásának előbbi törvényeink szerint sem volt helye. (1550 : 56.)

3. káptalanok és conventek, szabad kir. és szabad városok, és nemes községek, mint testületileg egy nemes személyek (II : 46. 49. III : 19. 1647 : 81. 1649 : 18.), nem különben férj és nő (Dec. 18. ad poen. viol.) s az osztatlan örökösök (Dec. 17. 19. u. o.) mint jogilag egy személyek, hasonló birsággal s csupán egyszeresen illettetnek;

4. az elmarasztalt nemnemesek büntetése, az elégtételen felül saját személydijokban t. i. 40 ft. —, s kisebb esetekben 20 ft. birságban áll; (III : 26. Dec. 35. 76. ad poen. viol.)

5. a kiküldött, felfogadott, vagy megbizott büntársak, ha szolgálati viszonyokon kivül követtek el erőszakosságot, saját személyökben (1647 : 81. 1649 : 18. 1655 : 62.), a szolgálati személyek helyett pedig uraik, kiktől a meghagyás származott — felelnek; (1647 : 66. 1655 : 56.)

6. ismételt izekben elkövetett erőszakosságokért a birság annyiszor a mennyiszer felszámitható és megitélendő (Dec. 9. ad poen. viol.), — valamint azon esetben is, ha azon egy tettes által ugyan, és egyidejüleg, de több személyek sértettek meg [1]. (1613 : 23. 1729 : 42.)

A személydij felperes és a biró között egyenlően osztatik fel; a nemnemesek által fizetett birságok azonban kizárólag a nyertes felet illetik. (III : 26. Dec. 35. ad poen. viol.)

887. §. Erőszakossági perek.

Az erőszakosság részint jogos önhatalom használata által, részint biróilag, — ez utóbbi esetben ismét rövidleges vagy rendes ügyuton toroltathatik meg. Mindezen esetekben fentebb a 464. és köv. §§. szabályai szolgálnak zsinórmértékül.

A birói illetőség a rövid visszahelyezési és határperekben az alispáni széknél továbbá is meghagyatott (orszb. szab. I. 40. §.); egyéb erőszakossági esetek illetőségére, az eljárási szabályokra s a pernek halál általi megszüntetésére nézve a f. 882—884. §§. rendeletei tartandók szem előtt.

---

[1] Az erőszakosság némely eseteiben a személydijaktól különböző, meghatározott büntetések alkalmaztatnak; igy a vizi jármüvekeni zsarolás 100 aranyra, a birói zár alá vett erdők megsértése 200 ftra, a más hitvallásuak egyházi épületeinek elfoglalása 600 ftra, az idegen okiratok erőszakos visszatartása 500 ftra stb. büntettetnek.

888. §. Az alaptalan feljelentés büntetése.

Ha felperes vagy nem helyes ügyutat választott, péld. örökösödési, vagy adóssági pert kellett volna inditnia (1609 : 29. 1613 : 23.); vagy oly jószág visszaadását követeli, melynek addig birtokában nem volt (1613 : 23.), vagy minden elfogadható alap nélkül, csupán az ellenfél boszantása végett indit keresetet (u. o. és Dec. 21. 27. 30. ad poen. viol.); s mindezen esetekben erőszakossági büntetést kér alperes ellen : azon kivül, hogy nem igazolt keresetével elutasittatik, annyi s ugyanazon büntetésben lesz elmarasztalandó, mennyi és mely büntetés a kereset megállapitása esetében a sértő félre vagy felekre kiszabandó lett volna. (1613 : 23.)

889. §. Okiratok körüli vétségek.

Büntetésre méltóvá teszi magát mindenki az okiratok körül :

a) ki hamis okiratokat készit, ilyeneket tudva használ vagy valódiakat meghamisit, — mi a pecsétekre is alkalmazandó; (1723 : 11.)

b) idegen okiratokat letartóztat; (1659 : 43.)

c) a küldött leveleket, vagy okiratokat feltöri, elsikkasztja, vagy egyébként használhatlanokká teszi. (1723:59.)

890. §. Hamis okiratok készitése vagy használása.

Hamis okiratok vagy pecsétek készitése, tudva használása vagy a valódiak meghamisitása részint magános részint hivatalos személyektől származhatik, kik azon tényekről, melyek a hamis vagy meghamisitott okiratban foglaltatnak, kiküldetésöknél és eljárásuknál fogva hiteles tanuságot tehetnek : a büntetés kiszabása a vétkesek ezen személyi minőségéhez képest különbözik.

891. §. A hivatalos személyek büntetése.

Ha hamis okiratot a káptalan vagy convent kiküldöttei állitottak ki akképen, hogy a beiktatásról valótlan jelentést tettek (lásd f. 383. §.) : megbélyegzéssel s örökös fogsággal, a királyi biztos pedig, hasonló esetben hütlenséggel, vagyis fej- és jószágvesztéssel lakolt. (1435 : 8. 1492 : 43. II : 16.) Az előbbi büntetés sujtotta a káptalanok és conventek minden tagjait, ha tudva hamis okiratot adtak ki, s utóbbi az ország nagybiráit, ezek itélőmestereit s egyéb közhitelü személyeket, kik a 889. §-ban a) alatt emlitett vétségekben bünösöknek találtattak [1]. (II : 16. 1492 : 43. 1723 : 9.)

892. §. A magánszemélyek büntetése.

Egyéb — magánszemélyek büntetése a czélba vett vagy okozott ártalom fokaihoz képest különbözik, — jelesül :

1. ha a hamisitási vétségek által más személy élete ellen törnek, halállal, —
2. ha valakit életétől és javaitól kivántak megfosztani, halállal s az okozott károknak és költségeknek megtéritésével (1723 : 11.), —
3. ha ily vétséget egyedül a vagyoni érdekek ellen követtek el, a károk és költségek megtéritésén kivül becstelenséggel, — végre
4. ha a csekélyebb mérvü hamisitási tények efféle sulyositó körülményektől nem kisértetnek : a vétség fokozatához képest biróilag mérséklendő büntetéssel büntetendők. (1723 : 13.)

893. §. Idegen okiratok letartóztatása.

Az idegen okiratok letartóztatása akkor válik büntetésre méltóvá, ha jogtalanul történt [2], s birói megintés után is folytattatik. Jogtalan letartóztatás vétsége terheli azokat is, kik az őrizetökre bizott okmányokat, a jogközösségnél fogva érdekelt felekkel közleni hivatalos felszólitás után is vonakodnak (1729 : 38.); valamint a hiteles helyeket, ha a levéltárukban őrzött okiratokat felkeresni s hiteles másolatban kiadni hivatalos megkeresés után sem akarják. (1723 : 43.)

---

[1] Az 1852. nov. 29-kén kelt ősiségi nyiltp. 1. §-ának analogiájánál fogva, mint fentebb a 879. §-ban megjegyeztetett, a jószágkobzás hütlenségi büntetésül többé nem szabathatik, — ehhezképest a közhitelességü személyek ellenében is a következő §-ban emlitett büntetésnemeket véljük alkalmazandóknak.

[2] Az okiratok visszatartóztatása jogosan is történhetik, ha azok valakinél, valamely kötelezettség teljesitésének biztositásaul, s meghatározott időre, zálogul tétetnek le (1659 : 43.); vagy azok kiszolgáltatása birói határozat folytán megtiltatik. El-

894. §. Az okiratok visszakövetelésének módjai.

Valamely okirat visszaadása vagy közlése iránti kérelmét annak tulajdonosa vagy önállólag vagy járulatkép intézheti a birósághoz. Az előbbi esetben felperes, — annak kimutatása mellett, hogy a birói megintés előrebocsáttatott, keresetét, az 1659 : 43. t. czikkre alapitva, alperes személyi illetőségéhez [1], azon kérelemmel nyujtja be, hogy ez utóbbi, a jogtalanul visszatartott okirat kiadására itéletileg s a törvényes büntetés terhe alatt szorittassék.

Az utóbbi esetben hasonló kérelemmel alperes állhat elő, ha valamely dolog kiadása vagy kötelezettség teljesitése végett perbe vonatván, védelmét oly okiratokra véli alapithatni, melyek felperesnél tartóztatnak. Felperes, ha az okiratok létezését tagadja, azoknak hitalatti felfedezésére kényszerittethetik. (1659 : 43. 1655 : 24. és 298. dt.)

895. §. A jogtalan visszatartás büntetése.

Ha az okiratok visszatartása jogtalannak bizonyult be: a vétkes fél, az előbbi §-ban szabályozott eljárás folytán 500 pftnyi pénzbirságban, — és pedig annyiszor, a menynyiszer a birói meghagyásnak eleget tenni elmulasztott —

---

lenben oly körülmények, melyeknélfogva valaki a birtokában levő idegen okiratot sajátjának tartja (Sent. 3. ad rep. litt.), vagy annak birtokához szerződés utján jutott (Dec. 1. u. o.): az okirat kiadásának megtagadására okul nem szolgálhatnak, következményök csak az, hogy a jóhiszemü letartóztató a büntetés alul felmentetik.

[1] Az okirat visszaadása végetti perekben előbbi törvényeink szerint az alispán vagy szolgabiró itélt. (1659 : 43. 1715 : 28. 1729 : 35.) A határozathozatal jelenleg azon törvényszéket illeti, melynek kerületében alperes, állandó lakását tartja. (orszb. szab. I. 30. §.)

lesz elmarasztalandó, — a birság kétharmadrészben felperest, s egyharmadrészben a biróságot illetvén (1622 : 14. 1659 : 43.); ha pedig a vádlott mind a kérdéses okiratnak nála létezését tagadásba vette, mind a felfedező esküt letenni vonakodik : azok iránt, mik az okiratban foglaltatnak, örök szavatosságra (1622 : 14. t. cz. 4. §.), — és ha az eltitkolt okiratot netán a nyertes fél ellen használhatná, örökhallgatásra köteleztetik. (1622 : 75.)

896. §. Elvesztett okiratok megsemmisitése.

Ha a személy, kinek birtokában valamely okirat jogtalanul tartoztatik, a tulajdonos előtt ismeretlen : annak kinyomozását, — s ha nem jelenkeznék, az okirat megsemmisitését kell kérelmeznie, a következő szabályok szerint:

1. a megsemmisités iránti folyamodás a folyamodó félnek személyes biróságához nyujtandó be, s ebben az okirat kelte és tartalma lehetőleg pontosan körülirandó; (orszb. szab. I. 160. §.)

2. a biróság a folyamodás következtében hirlapi körözvényt bocsát ki oly felszólitással, hogy az, ki az elvesztett okirat birtokában van, azt a körözvény hirlapi első megjelenésének napjától számitandó egy év alatt, netáni igényeivel együtt a felszólitó birósághoz annál bizonyosabban benyujtsa, minthogy ellenkező esetben az, érvénynélkülinek fog biróilag kimondatni; (161. §.)

3. ha ily igény a kitüzött egy évi határidő alatt benyujtatik : annak tárgyalása rendes szóbeli eljárás utján történik; ellenben, ha egy év lejárta után sem igény nem támasztatik, sem a körözött okirat be nem mutattatik : folyamodó ujabb kérelmére a biróság az elvesztett okiratot semmisnek és érvénytelennek végzésileg kimondja, s e határozatát szintén hirlapilag köztudomásra hozza [1]. (162. §.)

897. §. A küldemények megsértése.

Az okiratok, melyek valakire küldeménykép bizattak, megsértethetnek feltörés, elfogás, letartóztatás vagy elsikkasztás által. Mindazok, kik magukat ily vétségben bünösökké tették, világos adósságkép summás uton behajtandó 100 pftnyi pénzbirságra, s a netáni károk és költségek megtéritésére itéltetnek. (1723 : 59.)

---

[1] Mily eljárás követendő az elvesztett váltók megsemmisitése tárgyában : alább a harmadik részben fog meghatároztatni.

898. §. Vértagadás.

Vértagadás — proditio fraterni sanguinis — a polgári vétségeknek azon nemét képezi, melynélfogva valaki azon czélból, hogy birtokot nyerjen, vagy az öt osztály szerint csak részben illető birtokjogot az egész vagyonra kiterjessze — vérrokonát negyediziglen, a vérségi összeköttetésből származható törvényes jogaitól megfosztani törekszik. Ily vétket követ el az is, ki az emlitett izekbeni rokonainak valamelyikét alaptalanul elmebetegnek nyilvánittatni, s ezáltal annak javait, habár csak használati joggal, saját birtokába juttatni akarná. (1723 : 46.)

Az adományozás fenálltával azok is e vétekbe estek, kik az egész családot illetett javakat, uj adomány czimén, az érdekelt örökösök elhallgatásával csupán saját részökre kérték; mint szintén a nőörökös, ki a mind két ágat illetett javakban a vérrokonok eltitkolásával kérte magát fiusittatni. (I : 38.)

A vértagadók az elfoglalni czélzott javak elvesztésével és becstelenséggel büntettetnek [1]).

899. §. Álarczásság.

A ki magának jogtalanul idegen családi, vagy nemesi vezeték- és elönevet, czimet és jogokat tulajdonit, s ez uton annak, kinek nevét bitorolja, vagy egy harmadiknak megrontására törekszik: polgári vétekben lesz bünössé, mely álarczásságnak — larva — neveztetik. Büntetése, mint a vértagadásnak, örökszolgaság volt, mely a vétkes fél örököseit csak akkor sujtotta, ha az álnevet, vagy családi jogokat, megintés után és tudva tovább is bitorolták, — ez eseten kivül az utóbbiak becsületvesztéssel lakolnak. (II : 16. 1723 : 46.)

---

[1]) A büntetéshez hajdan szolgaság is járult. A vértagadó a megtagadott rokonnak hatalmába adatott, s ennek elhunytaig szolgai ellátásban részesült. (I : 39. cz. 2. §.)

900. §. Perek a vértagadás és álarczásság körül.

A vértagadási és álarczássági perek közös szabályai :

1. hogy csupán vérrokonok által, — és pedig előbbi esetben a negyedizigleni, s utóbbiban a családnak, melybe a vétkes, név- és jogbitorlás utján betolakodni szándékozott — vérszerinti tagjai által indittathatnak; (I : 38. 39. II : 16. 1723 : 46.)

2. hogy a perek a bün nagyságához s a büntetés sulyosságához képest első biróságilag a királyi itélő tábla által láttatnak el. (1723 : 12.)

901. §. Rágalom.

Rágalomnak — dehonestatio — neveztetik azon polgári vétség, melynélfogva valaki másnak becsületét [1] valamely büntetésre méltó tettnek alaptalan ráfogása által, ártani akaró szándokból, szóval, irásban vagy egyéb ismertető jelekkel megsérti [2].

902. §. A rágalom büntetése.

A rágalmi vétség, a sértett fél személyiségéhez képest egyszerü és minősitett lehet : a kiszabandó büntetés fokozatait e különbség határozza meg.

Az egyszerü rágalmak büntetése 100 pft, mely birság egyharmadrészben a felperest, s kétharmadrészben a birót illeti. (II : 72. 86. 1722 : 57.)

---

[1] A becsületvesztettek, rágalmazás végett keresetet senki ellen sem indithatnak. (lásd f. 38. §.)

[2] A rágalmat a nagy — és kishatalmaskodási sérelmektől annak szóbelisége különbözteti meg. Egyébiránt a vádképen felhozott nemszabados tettnek vagy büntettnek bebizonyitása a rágalomnak büntethetőségét elenyészteti; ennélfogva sem a feljelentő, ki más személy ellen, igazolt vádat emel, sem a peres fél, ha ellenfele vagy ennek tanui ellen oly körülményeket bizonyithat, melyek azoknak hitelét s eskürei képességét elenyésztetik : rágalmi perben el nem marasztaltathatnak. Megjegyzendő végre, hogy a rágalomból személyhez kötött jog és kötelezettség ered, s hogy eszerint a kereseti jogot a sértett elhunyta, s az elégtételi kötelezettséget a sértő fél halála végkép megszünteti.

A minősitett rágalmak, melyek az országgyülés helyén, vagy országgyülési tagok ellen merényeltetnek (1723 : 7.); s melyeknélfogva valaki a nemest becstelennek vagy nemnemesnek nevezi (II : 36.), avagy másnak nemességét konokul tagadja (II : 23.) : kizárólag a sértett fél részére esendő 200 ftnyi pénzbirsággal büntettetnek. (II : 36.)

A minősitett rágalomnak azon neme különösen, melynélfogva valaki a biróság ellen, vagy annak szine előtt sértő kifejezést használ, vagy a tartozott tisztelettel össze nem férő valamely tettre vesz magának szabadságot : széksértésnek hivatik, és 100 ftnyi pénzbirsággal, — melyet a hely szinén azonnali lefizetés, vagy legalább zálogadás egy negyedrészre leszállithat — büntettetik ¹). (II : 69. 86.)

---

¹) E nemét a sérelemnek törvényeink (1635 : 89. 1649 : 94. 1655: 108. 1723 : 57.) különösen kárhoztatják, s a biróságot, mely ellen elkövettetett, feljogositják arra, mikép a törvényesen megállapitott pénzbirságot, az eljárás formaságainak mellőzésével, minden idézés, kihallgatás és vizsgálat nélkül kimondhassa, és határozatát nyomban végrehajthassa.

HARMADIK RÉSZ.

HITELTÖRVÉNYEK.

ELSŐ SZAKASZ.

ANYAGI VÁLTÓJOG.

I. FEJEZET.

A váltó fogalma átalában, a váltónak lényeges felosztása, és a váltótörvényekre alkalmazása.

903. §. A váltó meghatározása.

A váltó oly oklevél, mely által kibocsátója magát a köztörvényieknél szigorubb feltételek alatt kötelezi, hogy valamely meghatározott summa pénzt, bizonyos helyen és időben vagy maga fizetend, vagy annak más általi kifizetését eszközli ¹). (1840 : XV. tcz. I. R. 1 §.)

904. §. A váltó felosztása.

A váltó vagy idegen (fremder, förmlicher, gezogener, trassirter, eine Tratte), midőn tudniillik a kibocsátó (Aussteller) a fizetést valamely más tőle jogszerüleg különböző, és egyébkint nem az ő nevében cselekvő személy által igéri teljesittetni; vagy saját (eigener, unförmlicher, trockener), midőn a kibocsátó arra kötelezi magát, hogy a fizetést önmaga teljesiti, vagy valamely tőle jogszerüleg nem különböző, és egyébkint is az ő nevében cselekvő személy által fogja teljesittetni. (2. §.)

---

¹) A váltó, hazai törvényhozásunkban egész az 1840. évi országgyülésig ismeretlen volt, s legelőször az 1792 : 17. tczikkben, mely az idegen birói hatóságok itéleteinek belföldön leendő végrehajtását szabályozta — emlittetik.

Az 1840. évi országgyülésen bizottmányilag kidolgozott és elfogadott váltótörvény két részből, t. i. anyagi és alaki részből áll. A második rész a törvénykezési eljárás körébe tartozik.

905. §. A váltótörvények alkalmazása.

A magyar váltótörvényszékek előtti törvénykezésben a váltóképesség magyarországi alattvalókra nézve mindenkor ezen törvények szerint lesz megitélendő, még akkor is, ha általuk a váltók külföldön adattak ki; idegenekre nézve pedig a váltóképességet saját honi törvényeik szerint kell elhatározni. (3. §.)

Minden egyéb váltói kérdések, melyek a váltó formáját, tartalmát és jogbeli következéseit tárgyazzák, a kötelező cselekvény helyén fenálló váltótörvények szerint itélendők. Midőn azonban valamely külföldön véghezvitt cselekvénynek törvényes következései a magyar váltótörvényszékek előtt forognak fen, a külföldi törvény különböző rendeletére hivatkozó fél köteles azt az illető külföldi váltótörvényszéknek hiteles bizonyitványa által igazolni, különben az itteni törvények szerint nyerend itéletet. (4. §.)

Ha pedig ott, hol a kérdés alá vett cselekvény végbement, váltótörvény nincsen, az itteni váltótörvényszékek eljárásának csak ugy leend helye, ha a kérdéses cselekvény az itteni törvények határozataitól legalább lényegesen el nem tér. (5. §.)

Ha a váltóbeli kötelezés e honban történt igéreten, és külországban történt elfogadáson alapszik, vagy megforditva: azon ország törvényei szerint lesz elitélendő, melyben a kötelezést tökéletességre emelő megegyezésnek kijelentése teljesittetett. (6. §.)

II. FEJEZET.

Váltóképesség.

906. §. Cselekvő váltóképesség.

A cselekvő váltóképesség, azaz képesség, váltóbeli jogokat szerezni, mindenki tulajdona, kinek a köztörvény szerint jogokat szerezni lehet. (7. §.)

907. §. Szenvedő váltóképesség.

A szenvedő váltóképesség, azaz képesség, magát váltóilag másnak lekötelezni, az idegen és saját váltók szerint különbözik. (8. §.)

Idegen váltók által, azoknak kibocsátásában, forgatásában (Giriren), elfogadásában (Acceptiren), vagy azokérti kezeskedésben (Verbürgen) magát minden teljeskoru kötelezheti, ki terhes szerződést törvényesen tehet. Az asszonyok és hajadonok azonban, ha csak mint kereskedők a törvény értelmében bejegyezve nincsenek, idegen váltókra nézve sem birnak szenvedő váltóképességgel. (9. §.)

Kereskedők, gyárosok és kézmüvesek, kik 20-dik évöket elérték, s magukat a váltótörvényszéknél a II. Rész III. fejezete szerint bejegyeztették, saját váltókat minden megszoritás nélkül adhatnak ki; más hazai polgárok által kiadott saját váltólevelek váltói erövel nem birnak. (10. §. és 1844 : VI. 1. §.)

Váltóbeli kötelezést vállalni semmi tekintetben nem képesek:

a) bármely vallásbeli papi személyek;
b) a szerzetesek;
c) valóságos szolgálatban lévö katonai személyek.(11.§)

Közkereset végett összeállott társaságok váltóbeli szenvedő képességgel csak ugy birnak, ha a társasági kötés az illető váltótörvényszéknél letétetvén, a társaság czimzete (Firma) bejegyezve (inprotocollirt) vagyon. (12. §.)

A szenvedö váltóképesség hiánya kizárja a nemképes elleni váltójogi követelést; de azért ellene a kötelezéséből származható köztörvény szerinti kereset fenmarad. (13. §.)

III. FEJEZET.

A váltó kellékei átalában, s az idegen és saját váltók kellékei különösen.

908. §. Átalános kellékek.

Átalán minden váltóban mulhatlan megkivántatik:

a) keltének, azaz a helynek, napnak, hónapnak és esztendőnek, melyben kiadatott, kitétele;

b) hogy nyilván váltónak neveztessék;

c) hogy a fizetés ideje kitétessék;

d) hogy készpénzbeli meghatározott summáról szóljon;

e) az intézvényesnek (Remittent) azaz annak neve, kinek részére a fizetés köteleztetik, — továbbá:

f) a váltóbeli adós, ki a fizetést tenni fogja, —

g) a hely, hol a fizetés történendik, — kitétessenek;

h) a kibocsátó aláirása, mely aláirásban a vezetéknév egész kiterjedésében, és a kereszt- vagyis melléknévnek (Vorname) legalább első betüje, a kereskedési házakat és társaságokat illetőleg pedig a czimzet (Firma) foglaltassék. — Ha a kibocsátó irást nem tud, jegye és nevének más kézzeli aláirása törvényes erővel csak akkor bir, ha a váltólevél az illető törvényhatóság, vagy törvényes bizonyság, vagy rendezett tanács által a magát lekötelezni szándékozó előtt felolvastatván s magyaráztatván, a szokott mód szerint hitelesitve vagyon; három esztendővel azonban jelen törvény kihirdetése után csak az vállalhat magára törvényes erővel biró váltói kötelezéseket, ki irást tud; — a fentebbi rendelet csak azokra maradván fel, kik testi tehetetlenség következtében nevöket maguk alá nem irhatják (14. §.); végre:

i) a váltókra zsidóbetükkel tett bármely irások érvénytelenek. (1844: VI. 2. §.)

909. §. Különös kellékek.

Különösen pedig:

a) a váltókat, hogy váltójogilag forgathatók legyenek (girirbar), rendelményezni, vagyis az intézvényes (Remittent) nevéhez ezen szavakat: „vagy rendeletére“ „rendelményesének“ (oder Ordre) hozzáadni szükséges; ellenkező esetben, ha a váltó másra átiratnék, az ily átirás csak köztörvényi foganatu leend;

b) a saját váltóban a kibocsátónak magát kell mint fizetőt megnevezni;

c) az idegen váltóban egy harmadik személyt, a kibocsátótól törvényesen különbözőt, kell mint fizetőt kijelölni, és ez intézvényezettnek neveztetik. (1840: XV. tcz. I. R. 15. §.)

910. §. Kifogás az érték le nem olvasása alapján.

Váltólevelekben az ezekért kapott értéket (Valuta) megemliteni nem szükséges; ha azonban a kibocsátó ezt, valamint egyebet is, mik a 14. és 15. szakaszokban kitéve nincsenek, például az intézvényezettre nézve a kölcsönös számvetést, megemliteni akarja: az ugyan szabadságában áll, de mind ezek a váltónak törvényes erejét nem érdeklik, sőt a váltónak ereje ellen azon kifogással is, hogy a váltónak értéke által nem adatott (exceptio non numeratae pecuniae) élni nem lehet. (16. §.)

911. §. §. Sajátrendeletrei váltó.

Idegen váltólevélben a kibocsátó magát vagy rendelményesét is nevezheti ki intézvényesnek, vagyis a váltólevelet ugy adhatja ki, hogy az intézvényezett a váltóbeli summát neki magának vagy rendelményesének fizesse. (17. §.)

912. §. Fizetési hely.

Ha a váltó kifizetésére több helyek lennének kijelölve, fizetési helynek csupán az tekintetik, mely nevezve legelőbb vagyon. (18. §.)

913. §. Kellékek hiánya.

Ha a 14. §-ban foglalt kivántatóságok közül csak egy is hiányzanék, ily oklevél váltójogi viszonyok alapjaul nem szolgálhat, hanem köztörvényi tekintet alá esik. (19. §.)

914. §. A váltószerződés kötése.

A váltóbeli szerződés végbementnek akkor tekintetik, midőn az intézvényesnek a váltó általadatott. Váltó kiadása fölötti elöleges egyezkedések váltójogot nem alapitanak. (20. §.)

915. §. Váltópéldányok.

Ha ugyanazon váltó több példányban adatik ki, mindenikre feljegyeztessék, hogy: első (prima), vagy második (secunda) s igy tovább. Ellenkezőleg minden egyes példány külön váltónak tekintetik. (21. §.)

Idegen váltót mindenkor mint elsöt (prima) kell kiadni, ha csak ellenkező nem történt. (22. §.)

Ha a váltónak egyik példánya az elfogadás eszközlése végett elküldetik, a tulajdonos megkivánhatja, hogy annak másik példányára az elküldő feljegyezze, az elküldetett példány kinél található? (23. §.)

916. §. Váltómásolatok.

Ha valamely váltónak és a rajta levő hátiratoknak (indossament) mása vétetik, világosan megjegyeztessék: az ekkép készült oklevél meddig másolat? hogy látható legyen, hol kezdődnek az ezen másolatokra netalán utóbb következő eredeti hátiratok. (24. §.)

917. §. A váltókötelezettség kiterjedése.

Az, a ki váltót kibocsát (Aussteller), forgat (girirt), elfogad (acceptirt), vagy azért kezeskedik (verbürgt), — ha csak valamely megszoritást abban határozottan ki nem köt, az egész váltóbeli summára nézve kötelezve vagyon, még akkor is, ha ezt másokkal közösen cselekedte. (25. §.)

Ha kétséges volna is, minő tulajdonságban irta valaki nevét a váltóra, a biróság a körülmények szerint fogja elhatározni, minemü tulajdonságban terheli öt a kötelezés; de köteleztetése minden esetben az egész summára nézve kiterjed. (26. §.)

Ha tehát az, ki nevét a váltóra irja, nem kötelezést vállalni, hanem csak képviselőnek, megbizott vagy tanunak kiván tekintetni, szükséges, hogy ezt a váltón világosan kitegye. (27. §.)

IV. FEJEZET.

Hátirat és kezesség.

918. §. A hátirat, és nemei.

A váltó hátára vagy másolatára irott átruházás hátiratnak (indossament) neveztetik, és háromféle, ugymint: forgatmány (giro), meghatalmazás (procura) és engedmény (cessio) (28. §.)

919. §. Forgatmány.

A forgatmány irásbeli kijelentése annak, hogy a váltó másra általruháztatott; foganatja pedig az, hogy a forgatmányos (Giratar) a forgatónak (Girant) minden jogaiba és váltókiváltságaiba lép, söt ellene oly kifogással élni nem lehet, mely a panaszlottnak harmadik személylyeli viszonyaiból eredt. (29. §.)

A forgathatásra szükséges megkivántatóságok, a menynyiben magát a váltót érdeklik, a 14. és 15. szakaszokban foglaltatnak. Magánál a forgatmánynál pedig következők kivántatnak meg:

a) a forgatmányosnak (Giratar), azaz annak neve, kire a váltó átruháztatik;

b) az átruházás kelte;

c) a forgatónak (Girant), azaz annak, ki a váltót átruházza, — neve aláirása a 14. szakaszban h) alatt a váltóra nézve megállapitott szabály szerint. (39. §.)

A váltó a forgatmányos által tovább csak ugy forgattathatik, ha a forgatmány maga is a 15. §. a) alatti szabálya szerint rendelményezve vagyon. (31. §.)

A váltó a forgatmányos tulajdonává akkor válik, midőn a váltó a forgatmánynyal együtt nékie általadatik. (22. §.)

A forgatmányos azon kivül, hogy a forgatónak minden jogaiban részesül, maga a forgató ellen is váltójogbeli keresettel bir: hacsak a forgatmányban, ez iránt világos kivétel nem tétetett. (33. §.)

920. §. Meghatalmazás.

Oly hátirat, mely a 30-dik szakaszban kitett két elsö forgatmánybeli kivántatóságok nélkül szükölködik (üres forgatmány, Giro in bianco), ha csak abban közönséges engedmény (cessio) nincsen kifejezve, meghatalmazásnak (procura) tekintetik, melynél fogva a váltó birtokosa a váltót tovább forgathatja, vagy más módon eladhatja, birói vagy barátságos uton beszedheti, és ezen eljárásban hitletételt kivánhat, ajánlhat, vagy visszautasithat; továbbá: egyezhet, vagy birákat (arbiter) választhat. (34. §.)

Ha azonban az üres hátirat későbben kitöltetett, azon kifogásnak, hogy eredetileg üresen volt kiadva, törvényes ereje nincsen. (35. §.)

Ha a hátirat egyenesen meghatalmazást foglal magában, annak határa a hátirat tartalmától függ. (36. §.)

A váltónak meghatalmazásbeli birtokosa, ha a váltót tovább forgatná, a forgatmányban nyilván kitegye, hogy ezt meghatalmazásból (per procura) cselekedte; ellenkezőleg a váltóbeli summáért minden utána következő tulajdonosnak kötelezve vagyon. (37. §.)

921. §. Engedmény.

Az, ki a váltót közönséges engedmény (cessio) mellett másra átruházza, engedményesének, s az azt követőknek váltójogilag lekötelezve nincsen, hanem az engedmény mind formájára, mind az abból ellene vonható következésekre nézve a köztörvény alá tartozik: az engedményes azonban a váltót tovább forgathatja, és mind ő, mind forgatmányosai az elfogadó ellen szintugy, mint maguk között, és az általengedőt megelőző forgatók és kibocsátó ellen a forgatmányból származó váltójogokkal élhetnek. (38. §.)

922. §. Hamis váltóra tett hátiratok.

A hátiratoknak jogszerü erejök akkor is meg vagyon, ha a váltó egészen hamis; ha pedig valamely magában igaz váltó hamisittatnék meg, a jogszerü hatás oly hátiratosok (Indossanten) ellen, kik a hátirást (Indossament) a hamisitás előtt tették, a váltóbeli kötelezésnek csak azon mértékeig terjed, mely a váltóban a meghamisitás előtt foglaltatott, a meghamisitás utáni hátirókat pedig a hamisitott váltóban lévő kötelezésnek teljes mértékeig terheli. (39. §.)

A váltó hamisitása esetében: a hátiratok hamisitás előttieknek tekintendők, hacsak ellenkező nem bizonyittatik. (40. §.)

Azon forgatók, kik valamely hamisitott hátirat előtt állanak, az utána következő váltótulajdonosok iránt is váltójogilag vagynak lekötelezve. (41. §.)

Az, kinek hátirata meghamisittatott, az ily hátirat által annak csak eredeti tartalma szerint van lekötelezve. (42. §.)

923. §. Váltóképesség befolyása a hátiratokra.

Ha a váltónak kibocsátója váltóbeli képességgel nem birna is, ez által a hátiratok váltójogszerü ereje nem gyengittetik. (43. §.)

Hasonlóul: ha valamelyik hátiró váltóképességgel nem birna is, ez a többi hátiratok erejét nem sérti. (44. §.)

924. §. Hézag a hátiratok sorában.

Ha a hátiratok sorában hézag (Lücke) volna, ez által a hézag előtt álló forgatók, a hézag után következő hátiratosok (Indossatar) iránti váltójogbeli kötelezéstől nem mentesek. (45. §.)

925. §. Toldat.

Ha a váltó, a hátiratok folytatása miatt megtoldatik, a toldat (alonge) a váltó kiegészitő részének csak akkor tekintendő, ha a töntént toldás az eredeti váltón megjegyezve, a toldaton a váltó egész kiterjedésében lemásolva, és maga a toldat a váltóhoz pecsételve vagyon. (46. §.)

926. §. Váltókezesség.

A forgatón kivül a váltóban kezes is fordulhat elő; e kezességnek azonban a váltóra irva, és a 14-ik szakaszban h) alatt meghatározott módon aláirva kell lennie, különben váltójogi kötelezést nem szül. (47. §.)

A váltóbeli kezesség (Bürgschaft) egyszersmind készfizetési lekötelezésnek tekintetik (Expromissio, Bürge und Zahler) és a kezes a váltótörvény szigorusága alá tartozik. (48. §.)

Ha világosan kitéve nincsen, a kezesség kiért vállaltatott? az ily kezesség saját váltóknál a kibocsátóért, idegen váltóknál pedig az elfogadóért vállaltnak tekintetik. (49.§.)

Ha a kezes a váltóért eleget tett, kármentesitését váltójogilag csak azon adós ellen, kiért megfizetett, — a többi váltókötelezettek közül pedig csak azok ellen követelheti, kik ellen magának az adósnak, ha a váltót ő fizette volna ki, váltójogi keresete lett volna. (50. §.)

V. FEJEZET.

Az elfogadás átalában, és a névbecsülés különösen.

927. §. Elfogadás végetti bemutatás.

Elfogadás végetti bemutatásnak (Praesentation) csak idegen váltóknál vagyon helye, és abból áll, hogy a váltó az intézvényezettel (Trassat) azon kérdés mellett közöltetik, valjon az intézőnek megbizását elfogadja-e? (51. §.)

928. §. A bemutatás határideje látra kelt váltóknál.

Látra (a vista) kelt váltókat, és olyakat, melyeknek lejárati idejök (Verfallszeit) nem a bemutatástól számittatik, elfogadás végett bemutatni nem szükséges; az utóbbiakat azonban szabad e végett is a lejáratig (Verfallszeit) akármikor bemutatni, s el nem fogadás esetében eziránt óvást tenni (Protest erheben). (52. §.)

929. §. A bemutatás határideje lát után bizonyos időre szóló váltóknál.

Azon váltókat, melyek lát után bizonyos idöre szólanak, és Magyarországban vagy a hozzácsatolt részekben fizetendők, legfelebb a következő határidők elforgása alatt, melyek mindenkor a váltó keltétől számitandók, kell elfogadás végett bemutatni, — nevezetesen:

a) a fizetés helyén kelteket 8 nap alatt;

b) más helyeken pedig, de mégis Magyarországban és a hozzákapcsolt részekben, ugy szintén Erdélyben, vagy az ausztriai birodalom örökös tartományaiban kelteket, két hónap alatt;

c) az ausztriai birodalom határán kivül az európai szárazon vagy szigetekben kelteket hat hónap alatt;

d) Ázsiának és Áfrikának fekete és közép tenger melléki vidékein és szigetein kelteket nyolcz hónap alatt;

e) egyéb itt világosan nem érdeklett tartományokban kelteket egy és félév alatt. (53. §.)

930. §. Ünnepnapok.

A keresztyének a keresztyén ünnep- és vasárnapokon, az izraeliták pedig szombaton és a következő szakaszban foglalt ünnepeiken, a váltót sem bemutatni, sem pedig az elfogadás iránt nyilatkozni nem tartoznak; ha tehát az előbbi szakaszbeli határidőnek utolsó napja ily napra esik, a bemutatás vagy elfogadás iránti nyilatkozást a következő első köznapra (Werktag) lehet halasztani. (54. §.)

931. §. Izraeliták ünnepei.

A hetenkénti szabbathon kivül az izraeliták ünnepei következők:

a) Pessach: Husvét, vagyis a kovásztalan kenyér ünnepe, Nison havának 15, 16 és 21, 22-dik napjain rendszerint Szent-György havában; a közben lévő 17, 18, 19 és 20-dik napok félünnepek, melyeken mind bemutatni, mind az elfogadás iránt nyilatkozni nemcsak lehet, hanem kötelesség.

b) Schebuos: Pünköst, vagyis az elsőszülöttek ünnepe, Sivon havának 6 és 7-dik napjain, rendszerint Pünköst havában.

Rosch-haschana: ujesztendő ünnepe, Tischri havának 1-ső és 2-dik napjain közönségesen Sz.-Mihály havában.

d) Jom-kipur: a kibékülés ünnepe, tiz nappal az ujesztendő ünnep után.

e) Sukes (Lauberhütten): a sátoros ünnepek, Tischri havának 15. és 16-dik napjain Mindszent havában.

f) Schmini-Azeres: a tiz parancsolat ünnepe, Tischri hava 22-én.

g) Simchas-Tora: az örömünnep, ugyanazon hó 23-dik napján. (55. §.)

A szombatot, vagy az előbbi szakaszban kitett ünnepeket megelőző napokon az izraelita az elfogadás iránt nyilatkozni csak délutáni három óráig köteles. (56. §.)

932. §. A vásári váltók bemutatása.

A hazai vásárokra szóló váltók iránt, az elfogadás végetti bemutatást illetőleg a vásárok időszakához képest következők határoztatnak, nevezetesen:

a) azokat, melyek egy napnál tovább nem tartó vásárokra szólanak, bemutatni nem szükséges;

b) azokat, melyek tovább egész 8 napig tartó vásárokra szólanak, a vásár első napján kell bemutatni;

c) azokat, melyek 8 napnál tovább tartó vásárokra szólanak, a vásár első hetében kell bemutatni, de ez berekesztőleg szombatig akármikor történhetik. (57. §.)

933. §. Bemutató.

Az, ki a váltólevelet elfogadás végett az intézvényezettnek bemutatja: bemutatónak (Praesentant) neveztetik. A váltótulajdonos a bemutatással akárkit megbizhat, és a bemutatáskor bebizonyitani nem szükséges, hogy a váltó a bemutatónak tulajdona, vagy hogy ő a tulajdonosnak megbizottja. (58. §.)

934. §. A bemutatás helye.

A váltót elfogadás végett magánál az intézvényezettnél, vagy az elfogadásra meghatalmazott képviselőjénél, milyennek a bejegyzett társaságokban a czimvezető tekintetik, — és pedig a váltóban kitett lakóhelyén kell bemutatni, még akkor is, ha a váltó más helyben fizetendő; azonban a bemutató, ha elfogadásra meghatalmazott áll elő, a meghatalmazás igazolását megkivánni köteles. (59. §.)

935. §. Óvás az elfogadás hiánya miatt.

Ha a váltónak bemutatásánál az elfogadás világosan ki nem jelentetik, vagy nem ugy ajánltatik, miképen azt a bemutatónak elfogadni kötelessége: ily esetben a VIII-dik fejezetben meghatározott módon óvást kell tenni, s azt ugyanazon fejezet rendelete szerint az előzőknek megküldeni. (60. §.)

936. §. Névbecsülésbőli elfogadás.

Ha az intézvényezett a váltót az intézőre bár csak névbecsülésből is elfogadta, további bemutatásnak szükségbeli utalványozottaknál (Nothadressaten), ha netalán lennének, helye nincsen. (61. §.)

937. §. Több váltótökelezettnéli bemutatás.

Ha több intézvényezett ezen szócskával „és“ köttetik össze, a váltót elfogadás végett mindeniknél be kell mutatni, és ha közülök csak egyik is az elfogadást megtagadná, szükségbeli utalványozottak pedig nem lennének, a bemutató azonnal óvást tehet, és az előzőkkel közölheti. (62. §.)

Ha pedig több intézvényezett ezen szócskával „vagy“ köttetik össze, intézvényezettnek tulajdonkép csak az, a ki nevezve legelől van, a többi pedig szükségbeli utalványozottnak tekintetik, bár erről a váltóban világos emlités nem lenne is. (63. §.)

938. §. Névbecsülésbőli elfogadás hiánya.

Ha az intézvényezett a váltót az intézőre névbecsülésből (ad honorem, zur Ehre) sem fogadná el: az óvás a 60-dik szakasz értelmében tüstint megteendő, és az előzőkkel közlendő; azon kivül a bemutató köteles a váltót, óvástétel után a helyben lévő szükségbeli utalványozottnak legfelebb következő napon ugyan e végből bemutatni. (64. §.)

939. §. A szükségbeli utalványozottak elsőbbsége.

Több szükségbeli utalványozottak közül a váltót annál kell előbb bemutatni, ki korábbi kötelezettnek utalványozottja; ha pedig ezen elsőbbség a váltóból ki nem tetszenék, a bemutató sort tetszése szerint tarthat. (65. §.)

Azon esetben, midőn a bemutató, az előbbiek szerint bizonyos sort tartani köteles, a bemutatást csak az elfogadni nem akaró utalványozott ellen tett óvás után folytathatja, az óvásokat pedig előzőivel (Vormänner) a megszabott mód szerint közleni, s ekképen emlitett kötelességének teljesitését igazolni tartozik. (66. §.)

940. §. A bemutatás körüli késedelem következményei.

Ha az elfogadás végetti bemutatásban, vagy az óvásnak kitételében, avagy közlés végetti meginditásában késedelem történt, annak, ki által a késedelem történt, minden előzőire váltójogi viszkeresete teljesen elenyészett, söt a forgatók ellen még közjogi keresete sincsen; a kibocsátó ellen azonban közönséges elévülés ideje alatti közjogi viszkeresete csak annyiban enyészik el, a mennyiben ez be tudja bizonyitani, hogy a váltó lejártakor (Verfallszeit) az intézvényezett ellen kétségtelen követelése volt, s annak kielégitésére az intézvényezett akkor még elegendő értékkel birt: de ily esetben ezen követelését a váltó erejéig a váltótulajdonosnak általengedni tartozik. (67. §.)

941. §. A tulajdonváltók bemutatása.

Tulajdonváltókat, melyek lát után bizonyos időre, vagy felmondásra szólanak, az első forgatmány keltétől számitandó azon idő alatt, mely az idegen váltókra nézve meghatároztatott, a kibocsátónál be kell mutatni: különben a forgatók elleni törvényes jogok elenyésznek. Ezen bemutatás a végett szükséges, hogy a kibocsátó a váltóra ezen szót „láttam“ (gesehen) s a felmondás napját aláirásával együtt feljegyezze; mit ha teljesiteni nem akarna, a bemutató a törvényes idő alatt ez iránt óvással éljen. Azonban ezen óvásnál fogva, mely egyedül lejárat (Verfallszeit) kiszámitására szolgál, viszkeresetet nem támaszthat. (68. §.)

942. §. Az elfogadás teljesitése és kellékei.

Az elfogadást csak egyszer kell teljesiteni; mert ha ugyanazon váltónak több példányai elfogadtatnak, mindenik külön váltónak tekintetik, ha csak magából az elfogadásból az ellenkező nem világos. (69. §.)

Az elfogadásban megkivántatik:

a) hogy irásba tétessék;

b) hogy az eredeti váltóra, vagy másolatára jegyeztessék;

c) hogy azon világos nyilatkozást, miszerint az elfogadó a váltó kifizetését igéri, vagy ezen kifejezést: „elfogadom“ (acceptirt) magában foglalja;

d) hogy az elfogadó vagy meghatalmazottja által a 14-ik §-ban h) alatt kiszabott módon aláirassék. Ha ezen megkivántatóságok közül csak egy is hiányzanék, az elfogadás erőnélküli. (70. §.)

Ha a váltó lejárati ideje a bemutatástól számitandó, az elfogadás napja is kitétessék, különben a fizetést a rendes lejárat előtt is akármikor meg lehet kivánni. (71. §.)

Azonban a bemutató, ha az elfogadás napja ki nem tétetett, viszkereseti jogainak sérelme nélkül a fizetés végetti bemutatást mind addig halaszthatja, mig azon idő, mely akkor járna, ha az elfogadás a bemutatásra kiszabott határidő utolsó napján történt volna, el nem telik, s ha ekkor a fizetés nem teljesittetnék, az iránt óvást tehet. (72. §.)

Ha a váltó nem az elfogadónak a váltóban kijelölt lakhelyén, hanem egy harmadik helyben fizetendő, az elfogadásban a telep (domicilium) is, ugy mint neve azon személynek, kinél a fizetést az intézvény helyén felvehetni, kitétessék. Ha ez nem teljesittetik, a bemutató épen ugy, mintha az elfogadás megtagadtatott volna, óvást tehet, és viszkeresetet támaszthat. (73. §.)

943. §. Elfogadás az óvástétel után.

Ha az intézvényezett ellen az óvás megtétetett, ezután a váltót akárki, s még maga az intézvényezett vagy bemutató is, névbecsülésből akár az intézőre, akár valamely előzőre (Vorman) elfogadhatja, és a bemutató az ily névbecsülésbeli elfogadást (Ehren-Acceptation) nem ellenezheti. (74. §.)

944. §. Elsőbbség a közbenjárók közt az elfogadásra nézve.

Ha az intézvényezett vagy utalványozott elleni óvás megtételekor közbenjárók (Intervenienten) jelenkeznének, kik a váltót valamelyik előzőre névbecsülésből elfogadni készek, a közbenjárók által megajánlott névbecsülésbőli elfogadások között elsőbbsége annak van, mely által ha a fizetés teljesittetik, legtöbb kötelezett leend felmentve kötelezésétől. (75. §.)

Ha többen az elfogadást névbecsülésből ugyanazon előzőre ajánlanák, elsőbbséggel az bir, ki a váltóbeli summát biztositani kész. Ezen feltétel nélkül első az utalványozott, a közbenjárók között pedig a bemutató tetszése szerint választhat. (76. §.)

Ha a bemutatásnál késedelem (Versäumniss) történt, a váltót elfogadni joga egyedül az intézvényezettnek van. (77. §.)

Ha sem a váltóból, sem az óvásból, sem az elfogadásból nem világos, a névbecsülő a váltót kire fogadta el: ugy tekintetik, mintha azt nyilván és világosan az intéző nevére cselekedte volna. (78. §.)

A szükségbeli utalványozott általi elfogadás törvényes foganatára nézve a névbecsülési elfogadással egyenlő. (79. §.)

945. §. Az elfogadás jogi következménye.

Az elfogadás a váltójog szerinti fizetés kötelességét vonja maga után, még pedig a kibocsátó iránt is, ha a váltót tulajdon rendelményére adta ki. (80 §.)

Ha többen világos megszoritás nélkül tettek elfogadást, a váltóbeli summára nézve egymásért egészben (in solidum) kötelezettek. Ha pedig valamely bejegyzett társaság czime alatt történt az elfogadás, mindnyáján, kik a bejegyzett társasági szerződést aláirták, az elfogadott summára nézve egész értékökkel szintén egymásért (in solidum) köteleztetnek. (81. §.)

946. §. Eljárás a névbecsülésbőli elfogadás esetében.

Ha az intézvényezett a váltót az intézőre névbecsülésből fogadja el, sem biztositásnak, sem viszkeresetnek helye nincsen; ellenben ha az elfogadást más elöző becsületére ajánlaná, vagy pedig ha valamely szükségbeli utalványozott vagy közbenjáró ajánlana névbecsülésbeli elfogadást, és a bemutató biztositásbeli viszkeresetét fenntartani kivánja: ezt a névbecsülésbeli elfogadásnál azonnal kijelenteni, és az óvási oklevélbe iktattatni köteles, különben elmulasztása lemondásnak tekintetik; ezen elmulasztás által azonban, ha a névbecsülő annak idejében nem fizet, a bemutatónak fizetés iránti viszkeresete el nem enyészik. (82 §.)

Ha a névbecsülő az elfogadáskor a váltóbeli summát biztositotta, minden viszkereset elenyészik. (83. §.)

947. §. A névbecsülő jogai.

A névbecsülő, ha és a mennyiben az elfogadásra jogositva volt, a megbecsültre (Honorat) és elözőire nézve a váltó kifizetése által mindazon viszkereseti jogokba lép, melyek ellenök a váltótulajdonost illették azon esetre, ha a váltó ki nem fizettetett volna.

Ezen jogaival azonban fizetés ideje előtt még akkor sem élhet, ha a váltót hamarább fizette ki, vagy ha ő maga volt is a bemutató.

Ha az elfogadásra joga nem volt, sem a hátirókra, sem a kibocsátó ellen viszkeresete nincsen. (84. §.)

948. §. Feltételes elfogadás.

Az elfogadó feltételes elfogadás által is váltóilag köteleztetik; a bemutató azonban ily elfogadással megelégedni nem tartozik, és ha teszi, viszkereseti jogai elenyésznek. (85. §.)

A bemutató az intézvényezett által kisebb summára szoritott elfogadásban (Theil-Acceptation) megegyezni nem tartozik; ha pedig abban megegyezne, a váltósummának el nem fogadott részére nézve óvást tenni, és azt az elözőkkel közleni köteles.

Névbecsülőtől ajánlott részbeni elfogadásban a bemutató tetszése szerint megegyezhetik, vagy azt félrevetheti; s ha abban megegyezett, csak biztositási, ha pedig félrevetette, fizetési viszkeresete van elözői ellen. (86. §.)

949. §. A kibocsátó viszonya az elfogadóhoz.

Az elfogadónak, a névbecsülés esetét kivéve, a kibocsátó váltójogilag nem kötelezettje (87. §.)

950. §. Jogositlan elfogadás.

Ha valaki a nélkül, hogy joga lenne, valamely váltót elfogad, ő ugyan a váltótulajdonosnak váltójogilag kötelezve van, a kibocsátóra nézve azonban megbizás nélkül eljárt ügyviselőnek tekintetik. (88. §.)

VI. FEJEZET.

A lejárat, azaz fizetés ideje.

951. §. A fizetési idő különbségei.

A lejáratot, vagy is azon időt, melyben a váltót kifizetni kell (Verfallszeit), kitüzni lehet :

a) Látra (a vista).
b) Tetszésre (a piacere).

c) Kelet (a dato), vagy lát után (nach Sicht) bizonyos időre.

d) Bizonyos napra.

e) Szokásra (a uso), a szokás felére (mezzo uzo), vagy többszörös szokásra.

f) Vásárokra. (89. §.)

952. §. Fizetés a határidők különbségeihez képest.

Látra és tetszésre kelt váltókat a bemutatáskor azonnal ki kell fizetni. (90. §.)

Lát után bizonyos időre kelt váltók lejárta az elfogadás után következő első naptól (91. §.), —

Kelet utáni bizonyos időre szólóknál pedig a lejárat a kibocsátást következő első naptól számittatik (92. §.).

Ha a lejárat fél hónapra szól, utólsó napnak mindenkor a hónap 15-dik napja vétetik. (93. §.)

Ha a váltóban kitűzött fizetési határidő több hónapra terjed, a fizetés a kitűzött utolsó hónapnak ugyanazon napján teljesitendő, melyen a kelet utánra szóló váltó kiadatott, vagy a lát után bizonyos időre szóló elfogadtatott; ha pedig az utolsó hónapban a napok száma kevesebb, mindenesetre annak utolsó napján. (94. §.)

Ugyanez áll oly váltókra is, melyek több évre szólanak. (95. §.)

A szokás : 14 nap lát után. (96. §.)

953. §. A vásári váltók lejárati ideje.

A vásárokra kelt váltók lejárta különbözik, nevezetesen :

a) egy napi vásárokra szóló váltók a vásár napján;

b) egy napnál tovább nyolcz napig terjedő vásárokra szólók a vásár utolsó napjáig;

c) nyolcz napnál hoszabb vásárokra szólók a vásár második hetében szerdáig lejárnak. (97. §.)

954. §. Kiméleti napok.

A váltót a lejárat napján (am Verfallstage) a fizetés végetti bemutatáskor azonnal ki kell fizetni, — kiméleti napoknak (Respecttage) helyök nincsen. (98. §.)

955. §. Lejárat az elfogadás hiányában.

Ha valamely váltó csak részben, vagy épen nem fogadtatik el: annak fizetési határideje az előzőkre nézve, a mennyiben elfogadva nincsen, az óvástétellel azonnal lejárt. (99. §.)

VII. FEJEZET.

Fizetés.

956. §. Fizetés végetti bemutatás.

Minden váltót fizetés végett az abban kitűzött fizetési helyen be kell mutatni, és a fizetés felvétele végett a fizetőhöz elmenni. (100. §.)

A váltót kifizetés végett legelőbb az elfogadónál kell bemutatni, legyen az bár tulajdonképi elfogadó, vagy csak névbecsülő (Honorant); ha pedig ez a fizetést megtagadja, és a bemutató nemcsak ellene, hanem az előzők ellen is akarná intézni keresetét a nemfizetés miatt: a törvényes idő alatt ez iránt óvást teend, s óvás után azonnal a váltót fizetés végett a többi utalványozottaknak is, és pedig mindeniknek külön 24 óra alatt, azon sorban, melyben az elfogadás végetti bemutatás történt, vagy történt volna, ha az intézvényezett a váltót el nem fogadta volna, be fogja mutatni, és a fizetés megtagadásának esetében mindenik ellen hasonlóul óvást teend; fizetési viszkeresetet pedig csak akkor támaszthat, ha valamennyi utalványozott a fizetést megtagadván, közbenjárók sem jelenkeznek. (101. §.)

Ha az, kinek fizetni kellene, meghalt, vagy csődület (concursus) alá esett, a váltót a fizetés helyén jelen levő azon személynek kell fizetés végett bemutatni, ki az adós értékének gondját viseli. (102. §.)

Látra kelt váltókat fizetés végett minél előbb, legfelebb azonban az 53-dik szakaszban az elfogadás végetti bemutatásra kiszabott határidő elforgása alatt be kell mutatni. Tetszésre kelt váltóknak bemutatása semmi határidőhöz kötve nincsen. (103. §.)

Egyéb e honban fizetendő váltók a kiszabott fizetési határnapon lesznek fizetés végett bemutatandók. (104. §.)

957. §. Eljárás a fizetés megtagadása esetében.

Ha a fizetés egészen, vagy csak egy részben is megtagadtatik, vagy ha nem oly módon teljesittetik, mint azt a bemutató elfogadni köteles volna, ez iránt a bemutatás után a törvényes idő alatt óvást kell tenni. (105. §.)

Ha az intézvényezett a váltót átalában fogadta el, de a fizetést az intézőre csak névbecsülésből ajánlja, a fizetés végetti további bemutatásnak helye nincsen. Az intézvényezett azonban viszkeresetét ily esetben óvás által tartja fenn. (106. §.)

958. §. A fizetés végetti bemutatás elmulasztásának következményei.

Ha a váltónak fizetés végetti bemutatásában, vagy az ez iránti óvástételben késedelem történt, a 67. szakaszban kitett következményeknek van helyök. Azonban az intézvényezettnek az elfogadásból származott kötelezései ez által változást nem szenvednek. (107. §.)

Ellenben az utalványozott vagy közbenjáró az általa elfogadott váltót, — ha a fizetés végetti bemutatásban késedelem történt, kifizetni többé nem köteles. (108. §.)

959. §. A fizetés órája.

A fizetés napján rendszerint déli 12 óráig kell a fizetést teljesiteni; ezen szabály alul az egy napi vásárokra szóló váltók kivétetnek, melyeknek ideje délutáni 4 óráig tart. (109 §.)

960. §. Kivétel az ünnepnapokra nézve.

Ha a fizetés napja valamely ünnepre vagy vasárnapra esik, a keresztyén a fizetést sem tenni, sem kivánni ezen napon nem köteles, hanem a legközelebbi köznapig várakozhatik. Ellenben az izraelita, ha a fizetés napja szabbathra vagy az 55-dik szakaszban kitett ünnepekre esik, a szabbathot vagy ünnepet megelőző köznapon délutáni 3 óráig tartozik megfizetni; a hitelező azonban minden mulasztási következés nélkül engedhet az izraelitának időt a következő köznapig. (110. §.)

961. §. Fizetés a lejárat előtt.

Fizetni és a fizetést felvenni, ha a felek egymás között megegyeznek, a lejárat eltelte előtt is lehet; ez azonban egyedül a fizető veszedelmére történhetik. (111. §.)

962. §. A kitett pénz neme.

A váltóbeli summát a váltóban kitett pénz nemében kell kifizetni; ha ez iránt a váltóban emlités nincsen, osztrák érték értetik. (112. §. és orszb. szab. III. 1. §.)

963. §. A névbecsülők rendjének figyelemben tartása.

Ha a fizetést a fenemlitett szabályok szerint sem az intézvényezett, sem pedig a szükségbeli utalványozottak teljesiteni nem akarnák: a váltót akárki, bár a váltóban megnevezve nem lenne, maga a bemutató is, akár az intézőre, akár valamely előzőre névbecsülésből óvás után kifizetheti; mindazáltal az elfogadást illetőleg a névbecsülőkre kiszabott rendet az ily fizetésnél is meg kell tartani. (113. §.)

A szükségbeli utalványozott által tett fizetés, foganatjára nézve a névbecsülö által tett fizetés tulajdonságával bir. (114. §.)

964. §. A névbecsülő jogai.

A névbecsülö a váltó kifizetése által mind azon jogokba lép, melyekkel a váltótulajdonos élhetne az elfogadó, a megbecsült és az előzők ellen, ha a fizetés meg nem történt volna; feltéve, hogy az óvástétel és annak közlése körül mindent, mit a törvény megkiván, pontosan teljesitett. (115. §.)

965. §. Részfizetés.

A váltóbeli summának felén alul ajánlott részfizetést felvenni a bemutató az intézvényezettől sem tartozik; a névbecsülőktől pedig megkivánhatja, hogy az egész summát fizessék le. Minden esetre ha viszkeresetét fenntartani kivánja, a ki nem fizetett summára nézve óvást tenni köteles. (116. §.)

966. §. Késedelmi kamatok.

A késedelmi kamatok (Verzugszinsen) száztól hatra számittatnak, és ha az adós volt a fizetésben késedelmes, a a lejárat utolsó napjától (Verfallstag), — ha pedig a bemutató késedelmes, azon naptól járnak, melyen a fizetés általa kivántatott. (117. §.)

A fizető a váltótulajdonosnak a késedelem idejére kiszámitott kamatokon kivül mind azon költségeit is tartozik megtériteni, melyeket az elfogadás vagy fizetés megtagadásának következtében tenni kénytelenittetett. (118. §.)

967. §. Nyugtatvány a teljes kifizetésnél.

A felvett summáról a váltótulajdonos a fizetőnek, ha az kivánja, a váltóra nyugtatványt irni tartozik. (119. §.)

Ha a váltó egészen kifizettetik, a fizetőnek következő okleveleket kell általadni:

a) az eredeti váltót; és ha az eredeti elfogadás és minden hátiratok nem egy példányon lennének feljegyezve, a többi példányokat vagy másolatokat is, melyeken az elfogadás vagy eredeti hátiratok vannak, egész végig;

b) egyéb okleveleket, melyek a fizetést felvevő jogainak igazolására netalán szükségesek;

c) az óvási okleveleket, ha és a mennyiben a fizetést csak azoknak kivétele után lehetett behajtani. (120. §.)

968. §. A váltóösszegnek birói kézhez letétele.

Ha a bemutató az előbbi szakaszban a) és c) alatt emlitett okleveleket adná csak elő, a b) alattiakat pedig előadni nem tudná, az adóstól amazoknak általadása mellett megkivánhatja, hogy a váltóbeli summát birói kézhez tegye le. (121. §.)

969. §. Nyugtatvány a részletes fizetés esetében.

Ha a váltótulajdonos nem egészben elégittetett ki, a kifizetett summáról a váltó másolatára irjon nyugtatványt és ezen másolatot a fizetőnek adja ki; egyszersmind a történt fizetést a váltónak azon eredeti példányain, melyek a 120-dik szakasz szerint a fizető számára kiadandók lennének, neve aláirása mellett jegyezze fel. (122. §.)

970. §. A váltópéldányok átadása nélkül teljesitett fizetés.

Ha az egész váltóbeli summa kifizettetik a nélkül, hogy a fizető a 120-dik szakaszban emlitett váltópéldányokat magához venné; vagy részfizetés tétetik a nélkül, hogy a 122-dik szakasz rendeletéhez képest a váltóra feljegyeztetnék: ily fizetések a váltónak harmadik törvényes és jólelkü birtokosára nézve nem történteknek tekintendők. (123. §.)

971. §. Beszámitás.

A kölcsönös követelések beszámitásának (compensatio) váltókereset ellen váltójogilag semmi esetben, még akkor sincs helye, ha az intéző a váltót önmagára vagy rendelményre adta volna ki, és az elfogadó ellen ugyan ő maga támasztana keresetet. (124. §.)

972. §. Eljárás a váltóösszeg letétele körül.

Mind azon esetekben, melyekre nézve a törvény azt rendeli, hogy a váltóbeli summa birói kézhez tétessék le, mind a birói személyekre nézve, kiknél a summa letétethetik, mind a letétel módjára a II-dik rész V-ik fejezetének rendelete lészen megtartandó. (125. §.)

VIII. FEJEZET.

Óvás.

973. §. Az óvás meghatározása.

Az óvás (Protest) oly közhitelességü oklevél, melyben a viszkeresetnek alapul szolgáló történt dolgokról tanubizonyság tétetik; ugyanazért minden oly történt dolgok iránt, melyeknek bizonyitásától a viszkereset függ, óvástételnek van helye. (126. §.)

974. §. Az óvást teljesitő személyek.

Az óvást oly helyeken, hol váltótörvényszék van, az e végett kinevezett váltójegyző által, egyéb szabad királyi városokban és oly mezővárosokban, melyeknek első birósági hatósággal felruházott rendes tanácsuk van, nemesek és nemnemesek ellen különbség nélkül a tanácsbeli jegyző által, más helyeken pedig megyékben, bárki ellen is az egyik megyei szolgabiró által kell megtenni.

Váltótörvényszéki helyeken, és a fentebb említett városokban legfelebb 24 óra — egyéb megyei helyeken pedig legfelebb 8 nap alatt meg kell az óvást tenni, különben az törvényes erő nélküli leend.

Ezen határidő mindenkor a bemutatás napjától déli 12 órától számittatik. (127. §.)

975. §. Az óvás felvételi helye.

Az óvás kivétele végett felszólitott jegyző vagy törvényes személy tartozik halasztás nélkül személyesen azon helyre, hol fizetés vagy elfogadás végett a váltót bemutatni kellett, elmenni. (128. §.) Ott a váltónak elfogadás vagy fizetés végetti bemutatását az illetőnél ismétli, és ha tagadó választ nyer, ennek okát megtudakolja. (129. §.)

Ha azt, kinél a bemutatásnak történni kell, otthon nem találná, holléte iránt a házbeliektől kérdezősködik, és feleletöket felirja; ha pedig a keresett személy azon háznál nem laknék, lakását keresse fel, s ha feltalálni nem tudná, ezt is az óvási oklevélben jegyezze fel. (130. §.)

976. §. Az óvási oklevél kellékei.

Az óvási oklevélbe következők jegyeztessenek fel :

a) neveik azon személyeknek, a ki részére és a ki ellen az óvás tétetett;

b) azon felszólitás, melyet az eljáró törvényes személy hivatalosan intézett ahhoz, ki ellen óvás tétetett, — annak válasza, a mennyire lehet, szórul szóra, vagy megjegyzése annak, hogy nem válaszolt, vagy hogy a váltóban kitett, vagy tudva levő szokott lakhelyén, a körülményekhez képest szükséges nyomozás után nem találtatott;

c) a hely, nap, hónap és esztendő, a hol és mikor az óvás tétetett;

d) a váltónak az elfogadások, hátiratok, kezességek és egyéb minden reáirott megjegyzésekkeli másolata;

e) az óvást kivevő törvényes személy nevének és hivatalának aláirása, hivatalbeli vagy illetőleg tulajdon pecsétje mellett;

f) ha a váltót valamely névbecsülő elfogadná, ennek neve és a történt elfogadás kitétessék. (131. §.)

977. §. Óvási jegyzőkönyv.

Az óvási oklevél az óvástétel után időhaladék nélkül az óvásttevő számára eredetiben adassék ki, ezenkivül pedig egy különös e czélra szolgáló jegyzőkönyvbe iktattassék, és abban folyó számmal jelöltessék meg.

Maga ezen jegyzőkönyv selyemszállal, melynek végei az illető hatósági pecsét alá vétessenek, varrassék össze, és lapjai folyó számokkal különöztessenek el. Ily óvási jegyzőkönyvek fognak tartatni a váltótörvényszéknél, hová a váltótörvényszéki jegyző, — a rendezett tanácsoknál, hová a tanácsbeli jegyző — és a vármegyéknél, hová a megyei tisztviselők által kivett óvások szórul szóra beiktatandók; mi végre ezen legutóbb emlitett törvényes személyek az általok kiszolgáltatott óvási oklevelek egyik eredeti példányát, minden egyes esetben, az óvástétel után legfelebb 8 nap alatt az illető megyének bemutatni kötelesek. (132. §) A váltótörvényszékek mindegyik váltójegyzőt hiteles alaku jegyzőkönyvvel látandják el, melybe az, az általa kivett óvásokat időrendszerint beiktatni, és ezen jegyzőkönyvet a váltótörvényszéknek évnegyedenkint bemutatni tartozik. (1844 : VI. 4. §.)

Ezen jegyzőkönyvekből a kivett óvások másai később is bármikor, ha kivántatik, hiteles formában kiadassanak. (133. §.)

978. §. Az óvás felvétele több személy ellen.

Ha ugyanazon egy helyben több személyek ellen ugyanazon egy váltó miatt tétetnék óvás, az egymás után kivett óvások ugyanazon oklevélbe iktattassanak; azt azonban, a mi az első óvásban már bennfoglaltatik, például: a bemutatott váltó másolatát — a következő óvásokban ismételni nem szükséges; ezen esetben az aláirás és pecsét is az oklevél végén csak egyszer tétessék fel. (134. §.)

979. §. Óvási dij.

Minden óvásnak különösen, habár ugyanazon egy oklevelen több foglaltatnék is, dija 2 pengő forint; ezenkivül a netalán megkivánt fuvarozási bér megtéritendő. (135. §.)

980. §. Az óvás kivételére intézett felszólitás, és kézbesités napjának kitétele.

Ha kivántatnék, az óvási oklevelen feljegyeztessék mind azon nap, melyen az óvás kivételére az illető törvényes személy felszólitva volt, mind pedig azon nap is, melyen az oklevél az óvástevőnek (Protestwerber) kezéhez adatott. (136. §.) Ha ezen VIII. fejezetben foglalt rendeletek bármely pontjának teljesitését az illető törvényes személyek elmulasztanák, a váltótörvényszék által megitélendő kárpótlással tartoznak, s ezenkivül a váltójegyző ismétlés, vagy nemfizethetés esetében a jegyzőségtől is elmozdittatik (1844 : VI. 5. §.)

IX. FEJEZET.

Viszkereset.

981. §. A viszkereset fogalma.

A viszkereset (Regress) a váltó tulajdonosának azon joga, melynél fogva a forgatóktól és intézőtől a váltóbeli summának és járulékainak (accessoria) kifizetését vagy biztositását váltójogilag kivánhatja. (137. §.)

982. §. A viszkereset feltételei.

A viszkereset következő feltételeken alapul:

a) ha a váltó elfogadása vagy kifizetése egészben vagy némely részben megtagadtatik, vagy nem a szerint ajánltatik, miképen azt a törvény rendeli;

b) ha ezen tekintetből óvás annak idejében tétetett; és

c) azon forgatóknak és intézőnek, kik ellen a váltótulajdonos viszkeresetet támasztani kiván, kellőképen tudtokra adatott. (138. §.)

983. §. Az óvás közlése.

Az óvás közlését az óvástevő postán is eszközölheti, nagyobb biztosság okáért azonban azt az illető törvényhatóság, vagy váltótörvényszék, vagy rendezett tanács utján is teheti; ily esetben köteles folyamodólevele mellett az óvási oklevelet annyi eredeti párban bemutatni, a hány személyt értesittetni kiván.

A megkeresett törvényes testület miképen járjon el: a II-dik Rész IV-dik fejezetében foglaltatik. (139. §.)

Ha a közlés posta által tétetik, az óvási oklevél azon idő elforgása után, mely kivételére van rendelve, a helybeli, vagy ha ott postahivatal nincsen, a legközelebbi első központával megindittassék. Ha pedig a törvényhatósági ut választatott, a folyamodás az illető helyen szintén a fentebbi idő után, legfelebb 48 óra alatt benyujtassék. (140. §.)

Annak bebizonyitása, hogy akár az egyik, akár a másik annak idejében valósággal megtörtént: a viszkereset megindításának igazolására elég, habár a kézhezadás történetesen elkésett volna is. (141. §.)

984. §. A viszkereset hatálya.

A viszkereset az elfogadó kötelezéseit fel nem bontja. (142. §.)

A forgatók és a váltónak kibocsátója egymásért és együtt véve köteleztetnek. Ugyanez áll mind azokra, kik valamely társasági bejegyzett kötést aláirnak, ha t. i. a társaság czime alatt forgatás vagy intézés történt; ily esetben elég az óvást a czimvezetőnek adni tudtára. (143. §.)

A váltótulajdonos, előzői közt a viszkeresetre nézve sort tartani nem köteles, hanem szabad választása szerint azt akármelyike ellen indithatja, ha vele az óvást közöltette. (144. §.)

985. §. A viszkereset nemei.

A viszkereset vagy biztositást (Sicherstellung) vagy készfizetést tárgyaz. (145. §.)

986. §. Biztositási viszkereset.

Biztositási viszkeresetnek akkor van helye, ha a váltó névbecsülő által fogadtatik el. Midőn azonban maga az intézvényezett a kibocsátóra névbecsülésből fogadta el a váltót, vagy midőn a névbecsülö már adott biztositást, az elözők ellen viszkereset nem indittathatik. (146. §.)

Ha a biztosítás módja iránt a felek egymás között meg nem egyezhetnének, a biztosítandó summa vagy kész pénzben, vagy ingó zálog által tökéletesen fedeztessék; ha pedig a gondviselés helyére nézve lenne közöttök különbözés, az adott fedezet (Deckung) birói kézhez tétessék le, vagy ha a letételre alkalmas nem lenne, törvényesen rendeltessék annak gondviselö. (147. §.)

987. §. Váltói zálogjog.

A biztositás végett letett, vagy törvényesen lezárt értékre a hitelezőnek váltói zálogjoga vagyon, habár ez nekie nyilván kötelezve nem lenne is, és pedig a forgató ellen a forgatmánynak, az intézö ellen a váltónak keltétöl. (148. §.)

988. §. A biztositás végett megkeresett előző jogai.

A biztositás végett megkeresett elözönek szabadságában áll, a váltót járulékaival együtt vagy kifizetni s magához váltani, vagy pedig a kivánt biztositásnak tenni eleget. (149. §.) Ily fizetés által a fizetőnek következői (Nachmänner) a kötelezéstöl felmentetnek. (150. §.)

989. §. Bemutatásrai kötelezettség.

Azon elözö, ki a váltót ilyképen magához váltotta, köteles azt lejáratkor az elfogadónál fizetés végett a törvényes idö alatt bemutatni. (151. §.) A fizetés végetti bemutatás törvényes kötelességétöl a váltótulajdonost az adott biztositás sem menti fel. (152. §.)

Ha a váltónak fizetés végetti bemutatásában késedelem történt, mind a névbecsülö, ki a váltót elfogadta, mind pedig a bemutatónak valamennyi elözöi a fizetés terhétöl feloldoztatnak, még azon esetben is, ha valamely elöző a váltósummára nézve birtositást adott. (153. §.)

990. §. Fizetési viszkereset.

Készfizetésre inditandó viszkeresetnek következő esetekben van helye :

a) ha sem az intézvényezett, sem az utalványozott a váltót el nem fogadta, névbecsülő pedig nem találkozott;

b) ha a fizetés egészen vagy valamely részben megtagadtatott, ezen szabály alul azonban a 188-dik szakasz esete kivétetik;

c) ha a váltó csak részben fogadtatott el; de ezen esetben a viszkereset csak az el nem fogadott részre terjed. (154. §.)

A váltóhitelezőnek szabadságában áll a váltó kibocsátóját, a forgatókat és elfogadót, mindnyáját vagy közülök többeket ugyanazon egy kereset alá venni, vagy pedig keresetét mindenik ellen különösen inditani. (155. §.)

991. §. A fizetési viszkereset meginditásának határideje.

A fizetési viszkereset az ezen törvények alatt álló kötelezettek ellen a következő szakaszban meghatározott idő alatt indittassék meg, ellenkező esetben elenyészett. (156. §.)

Ezen idő a távolsághoz képest különbözik; a távolságot pedig

a) a váltótulajdonosra nézve, a ki által, vagy a kinek nevében a váltó bemutatva volt, annak lakhelyétől azon előzőnek lakhelyeig, ki ellen viszkeresetet támaszt, —

b) azon forgatókra nézve, kik a váltót előbb váltották be, hogysem a velök vagy képviselőikkel közlött határozat itélt dologgá vált, a beváltás helyétől azon előzőnek lakhelyéig, ki ellen viszkeresetet támasztani kivánnak, —

c) azon forgatókra nézve, kik a váltót később váltották be, az első biróság helyétől azon előző lakhelyéig, ki ellen a viszkeresetet folytatni kivánják: — kell számitani. (157. §.)

992. §. A viszkeresetlevél benyujtásának határnapja.

A viszkeresetlevél az illető törvényszéknek benyujtassék legfölebb:

a) hét nap alatt, ha a viszkereset ugyanazon egy helyben lakók közt támad;

b) tizenöt nap alatt, ha az a megyének egyik helyéből ugyanazon megyének másik helyére, —

c) harmincz nap alatt, ha egyik megyéből a másik szomszéd megyébe intéztetik;

d) negyvenöt nap alatt, ha az országnak s hozzá csatolt részeknek bármely távolabb megyéjéből vagy törvényhatóságából, vagy Erdélyből származik;

e) hatvan nap alatt, ha Magyarország s a hozzá csatolt részek határain kivül, de az ausztriai birodalom határain belől fekvő tartományokból származik;

f) három hónap alatt, ha Spanyol, Portugal, Svéd, Görög, európai Török és Orosz országokból, vagy a közép és adriai tenger szigeteiből származik;

g) két hónap alatt, ha ezeken kivül az ausztriai birodalomhoz nem tartozó európai egyéb tartományokból származik;

h) hat hónap alatt, ha Ázsiának és Afrikának a közép és fekete tenger melléki vidékeiről és szigeteiből származik;

i) egy és fél év alatt, ha ezeken kivül a földnek egyéb részeiből származik. (158. §.)

Ha a váltótulajdonos, ki által vagy kinek nevében a bemutatás történt, nem ugyanott laknék, hol az óvás tétetett, a viszkeresetlevél beadására kettős határidőt számithat; ugymint azon helytől, hol az óvás tétetett, lakóhelyéig, — és ismét lakóhelyétől azon előzőnek lakhelyéig, ki ellen viszkeresetet támasztani kiván. (159. §.)

993. §. Ezen határnapok számitása.

A viszkereset meginditására nézve fenkitett határidők:

a) az óvástevőre nézve, ha az óvást postán közlötte, az óvástétel napjától, ha pedig a hivatalos utat választotta, az óvásnak valóságos kézhezadásától;

b) a forgatóra nézve, ki a váltót a viszkereseti határidő alatt, a viszkeresetlevél vétele előtt, vagy a viszkeresetlevél vétele után ugyan, mielőtt azonban az ellene hozatott és vele vagy képviselőjével közlött határozat itélt dologgá vált volna, váltotta magához, — a kifizetés után következő első naptól;

c) a forgatóra nézve, a ki a váltót későbben váltotta be, azon nap után, melyen az ellene hozatott határozat itélt dologgá vált, következö elsö naptól kezdve számittatnak. (160. §.)

Azon határidő, mely a fentebbi 158. 159. és 160. szakaszokban a forgatókra és kibocsátóra nézve kiszabatott, mindenikre, ki közülök kereset alá vétetik, megtartandó még akkor is, ha ugyanazon egy keresetben többen foglaltatnak. (161. §.)

994. §. Eljárás a kereseti összeg kifizetése esetében.

Mindenik a kereset alá vettek közül a fizetése teljesitése után megkivánhatja, hogy részére a 120. szakasz rendeletéhez képest a váltó és egyéb oklevelek kiadassanak. (162. §.)

Ha pedig közülök a fizetést többen ajánlanák, elsöbbség azt illeti, ki által több elözök mentesülnek. (163. §.)

995. §. A viszkereset költségei.

A fizetési viszkereset utján a viszkereseti költségek (Retour-Rechnung) és a váltófolyam (Wechsel-Cours) is megtéritendő, ha a panaszló az elsöt eredeti számvetéssel, az utóbbit pedig folyamjegyzékkel (Cours-Zettel), vagy két kereskedö bizonyitványával igazolni képes. (164. §.)

Azon váltóbeli summán fölül, mely miatt az óvás tétetett, s mely minden lerovás nélkül kifizetendő, a viszkereseti számvetésbe (Retour-Rechnung) még következők tartoznak:

a) az óvás kivételének költségei;

b) a kamatok a lejárat idejétől számitva, postadij, váltódij (Wechsel-Provision), mely ezennel száztól egy harmadra határoztatik, és a külföldi netalán közbejött bélyegdijak (Stempeltaxe);

c) a váltófolyam. (165. §.)

Azon viszkereseti költségeket, melyeket valamely elözö megfizetett, az a kezéhez jutott eredeti viszkereseti számvetés által igazolja. (166. §.)

A bemutató csak azon váltófolyamnak megtéritését követelheti, mely a váltóban kitett fizetés helyén fenáll; az elözöt pedig azon váltófolyam (Wechsel-Cours) illeti, mely a váltó beváltásának helyétől azon helyre, hol az elözönek a fizetést törvény szerint teljesiteni kell, divatban vagyon. Ha pedig az emlitett helyek között váltóbeli közvetlen közlekedés nem lenne, a váltófolyam a legközelebbi váltópiacz szerint számitandó. (167. §.)

996. §. Viszváltó.

Ha a váltótulajdonos viszkeresetét a kibocsátóra vagy valamely előzőjére intézendő viszváltó (Rück-Wechsel) által kivánná eszközölni, ezen viszváltó törvényes foganatjára nézve, egyéb váltóktól teljességgel nem különbözik. (168. §.)

997. §. A névbecsülők viszkereseti joga.

Névbecsülők, kik a váltót kifizették, az irántok váltóilag lekötelezett személyek ellen viszkeresetök eszközlésében ugyanazon törvények alatt állanak, melyeket a váltónak utolsó tulajdonosa követni köteles lett volna. (169. §.)

X. FEJEZET.

A váltóbeli szabálytalanságok átalában, és az elveszett váltók különösen.

998. §. Hézag a hátiratok sorában.

Ha a hátiratok sorában hézag (Lücke) találtatik, az intézvényezettnek a váltót azok részére, kik azt a hézag után következő hátiratok által szerezték, kifizetni nem szabad, hanem ha a váltóbirtokos a váltót akár előbb, akár a fizetés alkalmával a törvényszéknek általadja, az intézvényezett a váltóbeli summát birói kéznél, vagy pedig más közmegegyezéssel választandó magán személynél letenni tartozik; különben ha a váltót kifizeti, a hézagot megelőző utolsó hátiratosnak (Indossatar) azzal együtt, ki a váltóbeli summa megtéritésében elmarasztatik, köztörvény szerint egészben (in solidum) felelős. (170. §.)

Ezen szabály még akkor is megtartandó, ha oly váltó, melynek hátiratai sorában az elfogadáskor már volt hézaga, feltétlenül fogadtatott volna el. (171. §.)

999. §. A hézag megjegyzése a váltóösszeg letétele esetében.

Ha az adós a 170-dik szakasz rendeletéhez képest a váltóbeli summát letette, azt a biróság vagy törvényes személy, ki elött a letétel történt, a váltóra feljegyzi, s a letevőnek arról a 181. szakasz szerint hivatalos bizonyitványt ad, a bemutatónak pedig a váltót visszaadja; de előbb azon, vagy annak toldatán megjegyzi a tapasztalt hézagot, s mindezeket aláirásával s pecsétjével megerősiti. (172. §.)

1000. §. Viszkereseti jog a hézagot megelőzők ellen.

A bemutató ezen esetben, ugyszintén akkor is, ha mind a letétel, mind a fizetés megtagadtatik, a hézagig való előzök ellen viszkeresettel élhet. (173. §.)

Ha a bemutató a 170-ik szakasz rendeletéhez képest történt letétel után viszkeresetileg a hézag elötti forgatók ellen fordulna, ezek mind a fizetést, mind a letételt tagadják meg, különben tulajdon viszkereseti jogaikat vesztik el. (174. §.)

Ellenben ha az intézvényezett sem a fizetést, sem a letételt nem teljesitené, a hézag elötti forgatók egészben, s egymásért kötelesek a viszkereset utján megtéritendö summát, ha a váltó is letétetik, birói kéznél, vagy valamely közmegegyezéssel választott magán személynél letenni, a viszkeresö pedig ezen letételt fizetés gyanánt tartozik elismerni. Az illető törvényszék vagy birói személy a summa letételét a 181-ik szakaszban meghatározott mód szerint a váltóra följegyzi, s a váltót annak, ki a váltóért ekképen eleget tett, viszkeresetének eszközlése végett általadja. Mihelyest az illető uton bebizonyittatik, hogy a váltósumma kinek tulajdona, a letett summa azon tulajdonosnak tüstént kiadandó. Ha a hézag elötti forgató ezen rendszabály ellen a váltót kifizetné, az utolsó hátiratosnak azon személylyel együtt, ki a váltóbeli summára nézve elmarasztaltatik,köztörvényileg egészben (in solidum) kötelezettje leend. (175. §.)

1001. §. Letiltás.

Ha valamely hátirat hamis, vagy meghamisittatott, vagy oly személytől vette eredetét, ki arra jogositva nem volt, hogy hátiratot tegyen, például csődület alatt áll : a váltó kifizetése vagy elfogadása ellen letiltásnak (Einspruch) van helye, tudniillik az intézvényezett vagy utalványozott, vagy fizető a fenforgó oknak közlése mellett intetik, hogy annálfogva a váltót el ne fogadja, vagy ki ne fizesse. (176. §.)

1002. §. A váltó el nem fogadása a letiltás következtében.

Ha a letiltás következtében a váltó el nem fogadtatik, az el nem fogadásnak ezen oka az óvási oklevélben különösen megjegyeztessék, és az óvás minden előzőkkel közöltessék; viszkeresetet azonban a váltó kifizetésére legközelebb, egyenesen a letiltó ellen kell támasztani, hogy ez a váltóperben ellenvetéseit bebizonyitsa; a váltóper kimeneteléig a letiltó biztositást adni köteles lévén. (177. §.)

1003. §. Letiltás a váltó elfogadása után.

Ha a váltó elfogadása után történik a 176-ik szakasz értelmében letiltás, s a kérdés alá vett hátiratnak megtekintéséből, vagy egyéb bizonyitványokból a letiltás alapjának valószinüsége kitetszik, mind azok megtartandók, mik a hézag esetére határoztattak. (178. §.)

Ha azonban a kérdés alá vett hátiratból, vagy egyéb bizonyitványokból a támasztott kétségnek alapja nem valószinü : a váltót ki kell fizetni, — kivévén, ha a bemutató ismeretlen vagy épen gyanus személy volna, mely esetben a hézagra nézve megszabott eljárást kell követni. (179. §.)

1004. §. Letiltás a saját váltókra nézve.

A saját váltókra nézve a kibocsátót kell letiltani; ezen letiltásnak a váltó kifizetésére nézve foganatja ugyanaz, mely az idegen váltóknál. (180. §.)

1005. §. A letétel iránt kiadandó okirat.

Akár a hátiratok sorában tapasztalt hézag miatt, akár letiltás következtében történt légyen a letétel, azon törvényszék, vagy birói személy, mely azt általvette, vagy melynek körében a letétel történt, ez iránt pecsét és aláirás alatt oklevelet készitessen, melyben következők jegyeztessenek fel:

a) a váltónak és a rajta lévő szükségbeli utalványoknak, elfogadásoknak, kezességeknek, hátiratoknak és minden reáirt jegyzékeknek másolata;

b) a bemutatónak, letevőnek, és — ha lenne, — a letiltónak neve;

c) a nap, melyen a fizetés kivántatott;

d) az ok, melynél fogva a fizetés megtagadtatott, és ha ez netalán letiltás miatt történt, az eredeti letiltó levél másolata, — ha pedig hézag miatt, a hézagnak körülményes leirása;

e) a letett summa pénznemének megnevezése;

f) ha a letétel hézag miatt történt, meg kell jegyezni, hogy ezen birói oklevél egyszersmind óvás helyett szolgál;

g) ha a letétel magán személy kezéhez történt, ennek nyilatkozása, hogy a letétel nála vagyon. (181. §.)

Ezen oklevél két eredeti egyenlő párban adassék ki, ugy mint a bemutatónak egy, és a letevőnek szintén egy példányban. A birói és egyéb dijakra nézve ezen oklevél az óvási oklevéllel egyforma tekintetbe jő. (182. §.)

1006. §. Erről i értesités.

Ezenkivül a váltóbeli summa letételét, ha a letétel hézag miatt történt, a hézagot közvetlen megelőző hátiratosnak, — ha pedig letiltás következtében történt, a letiltónak a letételt tárgyazó folyamodás egyik példányára irott végzés által kell tudtára adni. (183. §.)

1007. §. A letiltásnak kereset általi igazolása.

Ha a letiltás következtében a váltó és váltóbeli summa, akár birói kéznél, akár valamely magán személynél letétetett, a letiltó tartozik a letiltás igazolására intézett keresetét a bemutató ellen, az illető váltótörvényszék előtt, a letétel napjától számitandó legfeljebb 14 nap alatt meginditani; ellenkezőleg a letiltás ereje megszünik, s a pénz a bemutatónak, a nyugtatványozott váltó pedig a letevőnek adatik által. (184. §.)

1008. §. Hamis váltó elfogadása.

Azon váltót, mely már elfogadtatott, ha az elfogadási aláirás nem tagadtatik, kifizetni az elfogadó még akkor is tartozik, ha a váltó egészen hamis lenne, — azonban a csalárdsággal élők ellen minden jogai fenmaradnak; de ha épen maga az elfogadási, illetőleg kibocsátási, forgatási stb. aláirás hamis volta bizonyittatik be : az ezek valamelyikénél fogva beperlett adós az ellene támasztott kereset alul felmentetik; mind a két esetben azonban a váltóhamisitókra nézve a jelen t. cz. 28. §-ában [1]) körülirt eljárásnak van helye. (1844 : VI. t. cz. 6. §.)

1009. §. Hamisitott váltó.

Ha valamely magában igaz váltó meghamisittatott, az elfogadó a váltónak csak elfogadáskori tartalma szerint köteleztetik, és ha a hitelező nem bizonyitaná, hogy az elfogadás a hamisitás után történt, az a hamisitás előtt történtnek tekintetik. (1840 : XV. t. cz. I. R. 186. §.)

---

[1]) Az 1844 : VI. 28. §-a a váltóhamisitásra nézve ekkép intézkedik :

Az, ki hamis váltót készit, vagy valamely magában igaz váltót bármely részben meghamisit, vagy ily váltót, annak hamisságát tudva, mások ellen használ : mint tolvaj, minden okozott károknak és költségeknek, a mennyiben váltótörvénykezés utján meg nem itéltetnek — megtéritése mellett 8 évig terjedhető rabsággal büntetendő : s az e részbeni eljárásra nézve addig, mig a törvényhozás a bünvádi eljárás iránt átalánosan rendelkezendik, következők határoztatnak :

a) A váltótörvényszék, midőn valamely váltónak hamissága vagy meghamisitása előtte bebizonyittatik, azt itélet által kimondja; egyszersmind pedig minden közbejött irományokat az illető megyei, kerületi vagy városi törvényhatóságnak haladék nélkül megküldi.

b) A tudósitott törvényhatóság mind azok ellen, kik a váltótörvényszék tudósitása szerint, vagy különben is a kérdéses váltólevél meghamisitásábani, akár közvetett, akár közvetlen részvétnek, vagy annak gyanujával terheltetnek, hogy ily váltót mások ellen, annak hamisságát tudva, használtak : a váltótörvényszék tudósitásának vétele után azonnal bünpert indittatni, egyszersmind pedig a netalán még

1010. §. A váltó kifizetésének birói megtiltása.

Ha a váltó kifizetése valamely polgári vagy büntető biróság által tiltatott volna meg, a váltótulajdonos mind e mellett is a váltót bemutatni, és óvást tenni, az elfogadó pedig a pénzt birói kézhez letenni köteles. (187. §.)

Ugyanez tartassék azon esetben is, ha valamely váltó a biróságok által, attól, kinek kezénél vagyon, téritvény mellett elvétetik. (188. §.)

Az előbbi, ugy mint 188. szakasz esetében készfizetési viszkeresetnek helye nincsen; mindazonáltal ha a váltóbeli summa birói kézhez le nem tétetett, a bemutató a forga-

---

szükséges ovábbi vizsgálatot, sőt a körülményekhez képest a vádlottnak azonnali letartóztatását is nyomban megrendelni köteles.

c) Ezen bünperben a váltótörvényszéknek a kérdéses váltónak hamisságát kimondó itélete kérdésbe nem vétethetik, hanem a hozandó itélet csak a bünösöknek, s büntetésöknek meghatározására, valamint a váltóilag meg nem itélt károknak s költségeknek megtéritésére terjesztethetik ki.

d) Az ily per törvényszünet idején is folytatandó lévén, a váltótörvényszék tudósitásától számitandó legfölebb fél év alatt végitélet által befejezendő.

e) A hozandó, akár marasztaló, akár felmentő itélet a királyi curiára minden esetben felebb fog vitetni, s ott soron kivül azonnal megvizsgálandó.

f) Oly hamis váltó iránt, mely váltótörvényszék előtt még keresetbe nem vétetett, az illető büntető biróságok mind azokban, mik a büntető hatóság köréhez tartoznak, a köztörvény szerint járnak el s hoznak itéletet; a fentebbi d) és e) pontoknak rendeletei mindazonáltal ez esetben is teljesitendők.

g) A váltó hamisságának kinyomozására netalán szükséges tiszti vizsgálatokat az illető váltótörvényszékek megkeresésére megyékben az alispán, kerületekben a kapitány, szabad kir. városokban a tanács elnöke haladék nélkül végrehajtatni kötelesek.

h) Váltóhamisitás iránt folytatandó bünperekben a büntető hatóság megyékben mindig a megyei törvényszéket illeti. (1844 : VI. 28. §. A.)

tóktól vagy kibocsátótól biztositást kivánhat. Ugyanazon joga vagyon minden forgatónak is, ki biztositást adott. (189. §.)

1011. §. Eljárás az elveszett váltók körül.

Ha a váltó elveszett, annak, a ki elvesztette, joga van a váltó megsemmisitését azon váltótörvényszék által eszközölni, melynek körében a fizetés történendő lett volna.

A törvényszék e végből 45 napi határidőt rendel, mely azonban nem előbb, mint a lejárat utolsó napját követő napon kezdődik, bár a megsemmisitést tárgyazó folyamodás a törvényszéknél előbb benyujtatott volna is. (190. §.)

Ha pedig a váltó lejárata a bemutatástól számitandó volt, s ezen bemutatás még meg nem történt, vagy bármely okból a lejárat nem tudathatik : a 45 napi határidő a váltótörvényszéknek a váltó megsemmisitése iránt hozott végzése keltét követő napon kezdődik. (1844 : VI. t. cz. 7. §.)

Ha az elveszett váltó már elfogadva lett volna, és az, ki elvesztette, az elfogadást egyéb próbák által bebizonyitani képes lenne : az elfogadótól a váltóbeli summának birói kézbe való letételét megkivánhatja ugyan, köteles azonban a váltó megsemmisitése végett az illető váltótörvényszéknél keresetét a letételtől számitandó 8 nap alatt meginditani; ellenkező esetben a letett summa a letevőnek visszaadatik. Ugyanez határoztatik a tulajdon váltókat illetőleg, a kibocsátóra nézve is; a forgatók azonban e kötelességtől mentesek. (1840 : XV. t. cz. I. R. 191. §.)

A 190. és 191. szakaszok eseteiben az eljárásnak a váltótörvényszék előtt ugyan, de nem a váltójogi szokott rend szerint van helye. (192. §.)

XI. FEJEZET.

Zálog- és megtartási jog.

1012. §. Zálogjogi elsőbbség a csőd esetében.

Ha a váltótulajdonos valamely ingó javakra zálogjogot nyert: ezen joga még akkor is megszoritás nélkül fenmarad, ha időközben a zálogoló ellen csődület (Concurs) támadott. Mindazonáltal ha a váltóhitelezőnek végrehajtás általi tökéletes kielégitése után a zálog árából valami marad, a felesleg a csődület alatti tömeghez csatolandó. (193. §.)

Ugyanazért: ha a zálog valamely elfogadott váltóból áll, azt lejártával a zálogtartó, habár időközben a tulajdonos ellen csődület támadott volna is, behajthatja, és a váltóbeli summából magát kielégitheti. Ha azonban követelését a lezálogolt váltó felülhaladja, a felesleget a tulajdonosnak vagy csődület alatti tömegnek kiadni tartozik. (194. §.)

1013. §. A váltónak zálogképeni átruházása.

E czélból zálogképen a váltót hátirat által is lehet a hitelezőre átruházni, a zálogbirtokos pedig azt mint alzálogot (Afterpfand) tovább adhatja; mindazonáltal ily esetben azon summa, melynek bátorságára a váltó zálogba adatott, a hátiratban kitétessék. (195. §.)

1014. §. Eljárás a zálogba adott váltó körül.

A zálogbirtokos az elzálogolt váltónak elfogadás vagy fizetés végetti bemutatása, az óvástétel és az óvásnak az illetőkkeli közlése körül minden szükséges lépéseket épen ugy, mintha e részben különösen meghatalmazva lenne, nem csak megtehet, hanem megtennie szoros kötelességében is áll, annyira, hogy ha valamely a váltóbeli követelés vesztét következtethető késedelmet okozna, nem csak a váltóbeli felesleget köteles a 149. szakasz értelmében a zálogolónak kiadni, hanem ezen felül követelésére nézve, melynek biztositása végett a zálog adatott, voltaképen kielégitettnek tekintetik. (196. §.)

1015. §. Állampapirok, mint zálogtárgyak.

Ha a váltóbeli adósság biztositására a hitelezőnek zálogkint státuspapirosok adatnak által, szabadságában áll, a zálog ideje eltelvén, ezen papirosokat minden birói közbenjárás nélkül a fizetés napján volt bécsi folyam szerint vagy megtartani vagy eladni; a fölösleget azonban a tulajdonosnak, vagy csődület esetében a tömegnek azonnal kiadni tartozik. (197. §.)

1016. §. Megtartási jog egyéb ingóságokra nézve.

A váltóbeli adós pénzére vagy egyéb holmijére nézve, melyek a váltóbeli hitelezőnek kezéhez törvényesen nem tiltott uton jutottak, ezen utóbbi megtartási (Retentions-) joggal bir, bár időközben az adós ellen csődület támadott. Ennélfogva a pénzből követelése erejéig magát kielégitheti, a feleslegét azonban a tulajdonosnak vagy a csődületi tömegnek kiadni tartozik; egyéb holmik pedig váltózálogkint tekintendők, és azokkal a 193—197. szakaszok rendelete szerint bánhat. (198. §.)

Ezen 193—198. szakaszokban kitett jogokkal a váltó kibocsátója az intézvényezett ellen, ki a váltóbeli summára nézve fedezve volt (Deckung), és mégis a váltó kifizetését megtagadná, — és viszont az intézvényezett az intéző ellen, ha a váltó kifizetése által ennek hitelezője lett, egyenlően élhetnek. (199. §.)

1017. §. A zálogjogok keletkezése.

Ilyen zálogbeli jogokat nem csak szerződés, vagy végrendelet, és ezekkel összekapcsolt általadás utján lehet szerezni, hanem a II. Rész XI-dik fejezetében meghatározott biztositási vagy végrehajtási összeirásból és birói lezárásból is hasonló zálogjog származik. (200. §.)

XII. FEJEZET.

A váltójog megszünte átalában és az elévülés különösen.

1018. §. A váltójog megszüntének okai.

A váltójog átalában mind azon okoknál fogva megszünik, melyeknél fogva a közpolgári törvény szerint más jogok is elenyésznek; ide nem értve azon eseteket, melyekre nézve a váltótörvény kivételt tesz. (201. §.)

A viszkereset részint a bemutatásnál, részint az óvás közlésében történt késedelem, részint a kereset megindításának elmulasztása által miként enyészik el : a fentebbi fejezetekben foglaltatik. Ugyanez áll az illető elözönek jogaira nézve is, ha a forgatmány hézag miatt, vagy egyéb okból kétségbe vétetik. (202. §.)

1019. §. Az elévülés határideje.

Azon eseteken kivül, melyekre nézve rövidebb határidö vagyon szabva, a váltójog elévülés által azon naptól számitandó két év alatt elenyészik, mely napon eszközlésbe veendö lett volna. (203. §.)

Ennélfogva az elévülés ideje következöleg számitandó :

a) a tulajdon váltót kibocsátóra, vagy az idegen váltót elfogadóra nézve, a fizetés napjától fogva;

b) a kezesre nézve azon naptól fogva, melyben a fizetést attól, kiért kezességet vállalt, törvényesen megkivánni lehetett;

c) a korábbi elözöre nézve egy, magánál késöbbi, de a váltóhitelezöt megelözö forgatónak ellenében azon naptól, melyen a váltót ezen forgató beváltotta, vagy pedig fizetés végett megidéztetett. (204. §.)

1020. §. Az elévülés félbeszakasztása.

Az elévülés ideje csak törvényes keresetinditás által szakasztathatik félbe, azaz : ily cselekvés által az elöbbi idö, melyben a váltójog nem használtatott, elévülési erejét elveszti. (205. §.)

Az elévülés csak azon esetben és addig akad meg, midőn az igazság kiszolgáltatása teljesen megszünik, például: háboru vagy pestis idejében; de a megakadás előtti idő a megakadás utáni időhöz hozzászámitandó. (206. §.)

1021. §. Elévülés a személyek tekintetében.

A váltóilag érdeklett személyeknek hollétök, vagy személyes viszonyaik a váltójogi elévülésre nézve befolyással nincsenek. (207. §.)

1022. §. Egyezkedések befolyása az elévülésre.

Az elévülés idejét semmi magán egyezkedés által röviditeni vagy hosszabbitani nem lehet. (208. §.)

1023. §. A köztörvények hatálya elévülés esetében.

Ha az elévülés ideje, mely szintén ugy, valamint minden egyéb e törvényekben kitett határidők, a Gergely-kalendárium szerint számitandó — eltelt, ez által csak a váltótörvénykezési jog enyészett el; azon szerződések mindazáltal, melyekből a váltójog származott, a köztörvény előtt, mint magán álló jogczimek tovább is fenállanak; ennélfogva valamint egyéb tekintetben, ugy elenyésztökre nézve is a köztörvény szerint itélendők. (209. §.)

MÁSODIK SZAKASZ.

KERESKEDELMI VISZONYOK.

I. FEJEZET.

A kereskedés kezdete.

1024. §. A kereskedői minőség feltétele.

Törvény előtt rendes kereskedőnek csak az tartatik, ki kereskedési czimét (Handlungsfirma) az alább következő szabályok szerint bejegyezteti, és kereskedéséről rendes könyveket vezet. (1840 : XVI. 1. §.)

1025. §. A kereskedési jogositvány megtagadásának esetei.

Rendes kereskedést azonban nem nyithatnak, s magukat mint kereskedőket be nem jegyeztethetik:

a) azok, kik 20-dik évöket el nem érték;

b) bármely vallás papjai, s a szerzetesek;

c) valóságos szolgálatban lévő katonai személyek;

d) az alkuszok (Sensalen, proxenetae);

e) kik csődület és bukás (Falliment) alá kerülvén, a csődületi biróság itélete által rendes kereskedés üzésétől eltiltattak;

f) kik csalási bünök miatt megfenyittettek;

g) kik elmebeli fogyatkozásuk miatt törvényes gondviselés alatt állanak;

h) a d) e) és f) pontok alatt előszámlált személyek feleségei;

i) ezeken kivül sz. kir. városokban addig, mig e részben a törvényhozás kimeritőleg rendelkezik, az, hogy az illető város kebelében minő gyakorlat áll fen, közhatóságilag fog megállapittatni. (2. §. orszb. szab V. 1. §.)

1026. §. A kereskedési czim bejegyzése váltótörvényszéknél.

A kereskedési czimnek bejegyzése történhetik vagy
a) a váltótörvényszéknél, vagy
b) az illető törvényhatóságoknál. (1840 : XVI. tcz. 3. §.)

Az, ki a váltótörvényszéknél kivánja kereskedési czimét bejegyeztetni, azt a váltótörvény II. Részének 3. fejezetében megállapitott határozatok szerint köteles teljesiteni [1]), s a bejegyzés után oly kereskedőnek tekintetik, ki-

---

[1]) Az aláirási czim bejegyeztetésére nézve az 1840 : XV. tcz. II. R. 3. fejezetében foglalt következő szabályok tartandók meg:

A bejegyeztetésérti esedezés irásban, vagy szóval is történhetik, s annak a váltótörvényszék haladék nélkül eleget tenni köteles; e végett az esedezőt, ha tagjai előtt ismeretes, egyedül — ellenkező esetben két, a váltótörvényszéknél ismert, s az esedező személyét szintén ismerő tanu kiséretében maga elébe rendelendi. (28. §.)

Bejegyeztetésekre, a váltótörvényszék különös lapszámokkal jegyzett, és selyem zsinórral, melynek két vége a törvényszék pecsétjével megerősittetett, körülvont (paraphirt) könyvet tartand. (29. §.)

Ezen könyvben a váltótörvényszék, miután az esedezőnek teljeskoruságáról meggyőződött, a sorszám mellé bejegyezvén a kérelmet s annak teljesitését, az esedezővel tulajdon nevét beiratandja, ezen kézvonat valóságát közvetlenül alatta megismerendi és megjegyzi azt, miképen az esedezőt oda intette, hogy váltóleveleket csak igy irjon alá; mihez ha a váltótörvényszék előtt ismeretlen személy két ismert tanu kiséretében, a 28. §. értelmében jelent volna meg, még a tanuk neveinek s lakásának bejegyeztetése mellékeltetik. (30. §.)

Mind, a mi ezen könyvben bejegyeztetett, egyszersmind annyi egyes levelekre feljegyeztetik, hogy minden váltótörvényszék számára egy példány, a bejegyző törvényszékére pedig kettő maradjon; magában értetvén, hogy a bejegyzett aláirási czimet ezen példányokra is az esedező maga irja reá. Mindezen a váltótörvényszék pecsétjével megerősitendő példányokra a jegyzőkönyvi sor- s lapszám felirandó. (31. §.)

A bejegyző váltótörvényszéknél megtartandó példányok a levéltárban külön csomókban összerakatnak, melyeknek száma az aláirási czimkönyvbe (Firma-Protocoll) bejegyeztetik. Ezen jegyzőkönyv a bejegyzett személyeknek betürendszenek a váltótörvény I. Rész II. 10. §-a a saját váltókra nézve teljes mértékü váltóképességet tulajdonit. (4.§.)

1027. §. A kereskedési czim bejegyzése más törvényhatóságoknál.

A ki pedig a váltótörvényszéknél magát be nem jegyezteti, tartozik magát az illető törvényhatóságnál, és pedig sz. kir. városokban és oly mezővárosokban, melyek első birósága hatósági rendes tanácscsal el vannak látva, a városi tanácsnál, — egyéb helyeken pedig a vármegyénél bejegyeztetni. (5. §.) Ezen hatóságoknál a bejegyzés következendőképen történik:

Az, a ki magát bejegyeztetni kivánja, folyamodást nyujt be az illető tanácshoz, vagy megyei gyüléshez, melyben egyszersmind megnevezi a kereskedés azon ágát, melyet rendesen üzni kiván, és azon czimet, mely alatt kereskedését folytatni akarja. (6. §.)

A közgyülés vagy tanács, ha a folyamodó ellen semmi olyan kifogás nincsen, mely öt a 2. §. értelmében a bejegyeztetéstől elzárná, öt mint rendes kereskedőt bejegyzi, s arról neki hiteles bizonyitványt ad. Ezen bizonyitvány másolata a magyar királyi helytartótanácsnak országszerte leendö kihirdetés végett fel fog küldetni, s a mezővárosok tanácsai az ilyen felküldést az illető megye utján eszközlik. (7. §.)

Azon kereskedők, kik magukat csak az illetö hatóságoknál jegyeztették be, a saját váltók kiadhatására nézve más hazai polgárok felett semmi különös kiváltsággal nem birnak. (8. §.)

---

rinti névsorával, aláirásuk sor- és lapszámával, nem különben a csomó levéltári számával ellátandó. (32. §.)

A többi példányok haladék nélkül az ország minden váltótörvényszékeihez hivatalosan megküldetnek, melyek ezeket külön csomókban összetévén, felettök a 32-dik §. rendelete szerint betürendszeriati névjegyzékeket tartandanak. (33. §.)

Ha a bejegyeztetésért esedező aláirási bejegyeztetésének ily hiteles példányait tulajdon számára kivánná, ezek neki a kivánt számban kiadatandók. (34. §.)

1028. §. A hozomány, hitbér és jegyajándék bejegyzése.

Ha a kereskedő akkor, midőn czimét illető hatóságánál a 6. §. értelmében bejegyeztette, házas: felesége hozományának (allatura), hitbérének (dos) és jegyajándékának (paraphernum) mennyiségét, mindjárt a bejegyzés alkalmával, — ha később házasodnék meg, hat hónap alatt az egybekelés után; — azon hozományokra nézve pedig, melyek a házasság után jöttek kezéhez, azonnal ugyanazon hatóságnál, melynél kereskedési czimét bejegyeztette, irásban két példányban bejelenteni, és bejegyeztetéseért folyamodni köteles. A megkeresett hatóság a hozomány, hitbér és jegyajándék summáját végzésben mind a két példányra hitelesen feljegyzendi; az egyiket a kereskedő feleségének visszaadja, a másikat a betáblázási jegyzőkönyv mellett megtartandja. (9. §.)

A kereskedő feleségének ily módon be nem jelentett követelései csődület esetében elsőbbséggel nem birnak. (10. §.)

1029. §. Lőporral és méreggel űzött kereskedés.

A lőporral és méreggel űzött kereskedés iránt a fenálló rendszabályok tovább is megtartatnak. (11. §.)

II. FEJEZET.

Kereskedői könyvek.

1030. §. Félpróba erejü könyvek.

Azon kereskedési könyvek, melyek a váltótörvénykönyv II. Rész 106. §-a szerint a váltótörvényszéknél törvényesittetnek, s ugyanazon §. szabályai szerint vezettetnek, nemcsak a váltótörvényszékek előtt, hanem minden más biróságok előtt is hiteleseknek és törvény előtt félpróbát tevőknek fognak tartatni[1]. (1840: XVI. 12. §.)

---

[1] **Már az 1723: 53. tczikkben volt intézkedve a kereskedői könyvek vezetéséről, bizonyerejéről, s átalában a könyvkivonati — auszugalis — perekről, — ekképen:**

Ezeken kivül, bármi egyéb kereskedői könyvek csak akkor fognak rendeseknek tekintetni, s biróságok előtt a kereskedő mellett is fél próbául szolgálni, ha azok ugyanazon illető hatóságoknál, melyeknél a kereskedési czim bejegyzése történt, törvényesittetnek. (13. §.)

---

1. minden kereskedő is iparüző köteles volt követeléseinek és tartozásainak feljegyzése végett rendes könyveket vezetni; (1. §.)

2. a hitelbevásárlóktól, a megvett árukra és azok értékére nézve vagy magában az adásvevési szerződésben elismervényt, vagy a számla aláirását követelni, vagy végre a számlát jegyzők s egyéb hiteles személyek által egy év alatt aláiratni tartoztak, — követeléseik ily esetben világos adósságoknak lévén tekintendők; (2. §.)

3. ha a vevő a számlát egy év alatt aláirni vonakodott, a követelésnek valódiságát a könyvkivonat, s az előbb emlitett hiteles személyek által láttamozott számla állapitotta meg akképen, hogy a számla és kivonat hiteleül a kereskedő pótlóesküre bocsáttatott; (3. §.)

4. az ekkép nemhitelesitett számlakövetelések az eredeti könyvek felmutatása mellett s csak akkor voltak behajthatók, ha e könyvek rendesen és szabályszerüleg vezetetteknek bizonyultak (4—6. §§.), — ellenkező esetben a könyvtulajdonos egyéb felperesekkel egyenlő bizonyitási kötelezettség alatt állott. (7. §.)

Az 1840: XV. tcz. II. R. 106. §-a, melyre a könyvvezetési szabályok tekintetében hivatkozás történik, váltótörvényszék előtt csak azon kereskedők és gyártók könyveit ruházza fel félpróbát tevő hitelességgel, kik aláirási czimöket a II. R. 3-ik fejezetének értelmében a váltótörvényszéknél bejegyeztették. De könyveiknek hitelességére szükséges az is, hogy:

a) Könyveiket selyem zsinórral vonassák körül a váltótörvényszéknél, mely ennek két végét pecsétjével erősitendi, a lapok számát pedig feljegyzendi.

b) Minden a kereskedés. vagy gyártás köréhez tartozó, de időre tett kereskedési ügyletek (Handels - Zeitgeschäfte), származzanak azok bár hitelbe tett adásvevés, vagy egyéb kereskedési vagy váltói üzletekből, a fentebbi módon hitelesitett első feljegyzési könyvbe (Strazza, Journal, Prima nota, Cassabuch) időrend, s az illető segédkönyv száma szerint jegyeztessenek fel.

c) Ezen első feljegyzési könyv mellett a számviteli könyv (Contobuch) szintén oly hiteles formában (paraphirt)veze-

1031. §. Könyvek hitelesitése a polgári hatóságok előtt.

Az emlitett polgári hatóságok előtti törvényesités épen azon módon történik, mely a fentebb felhivott váltótörvénykönyvi 106. §-ban a váltótörvényszék előtti hitelesitésre már elhatároztatott; de az ezen hatóságoknál törvényesitett kereskedési könyvek váltótörvényszék előtt fél próbául nem szolgálhatnak. (14. §.)

Mind azok, mik a váltótörvényszék előtt hitelesitett könyveknek rendes vezetésére nézve a váltótörvénykönyv II. Részének emlitett 106. §-ában meghatároztattak, minden egyéb kereskedői könyvek vitelében szorosan megtartandő, hol minden egyes személynek, kivel a könyvviselő kereskedési összeköttetésben áll, külön számviteli lap (Conto) tartozásával és követelésével adatik. Ezen számvitel „tartozik és követel“ (Credit, Debet, Soll und Haben) szóval jegyzett rovatába minden ezen személyt illető tétel (Posten) az első feljegyzési- vagy segédkönyvből, annak lapszámával summásan átvitetendő.

d) Az első feljegyzési, vagy segédkönyvben a kereskedő- vagy váltóügynek, esztendejének, havának, s napjának megjegyzése mellett a jogczim is, p. adásvevés, csere, kereskedési dij stb., melyből a kereskedői ügy eredett, megneveztessék.

e) Közbenjárók által eszközlött fontosabb kereskedői ügyekben, ezeknek neve is az első feljegyzési könyvbe beiktatandó.

f) A számviteli, vagy főkönyv, egy időben vagy maga a kereskedő, s gyártó, vagy pedig egy arra rendelt segéde által vezetendő; az első feljegyzési vagy segédkönyvek azonban egyidőben felváltva több kezek által is vezettethetnek.

g) Egyes levelek kivágása vagy beragasztása minden kivakarás, egyes tételek (Posten), lényeges szavak későbbi beiktatása és szokatlan hézag hagyása a könyvek hitelességét elenyészteti.

h) Zsidó nyelven irt kereskedői könyvek váltótörvényszék előtt nem bizonyitanak.

i) Nemkülönben, ha a könyvvivő bukás (Falliment), fizetésszünet (Zahlungseinstellung) és a hitelezők követeléseinek lealkuvása (Behandlung der Gläubiger) vagy csalási vétkek miatt bizodalmat nem érdemel, jövendőre bizonyitó könyveket nem vezethet. (106. §. 1844 : VI. 13. §.)

dók lesznek, különben ezek, mint hiányosak, bizonyitó erővel birni nem fognak. (15. §.)

1032. §. A könyvek bizonyitó ereje.

A rendesen vezetett könyvek, kereskedők közt, ügyeik minden körülményei iránt bizonyitanak. Oly személyek ellen, kik nem bejegyzett kereskedők, a kereskedői könyvek az áruk eladatásának idejére, azoknak mennyiségére, minémüségére, árára és azon időre nézve szolgálnak bizonyitványul, mely alatt a fizetésnek kellett történni. Ha a követelés valósága tagadtatnék, a kereskedő köteles a könyveken felül még az áruk megrendelését, vagy azoknak a vevő kezéhez jutását is bebizonyitani. (16. §.)

A kereskedői könyvek, ha rendesen vezettetnek, a könyvvivők ellen teljesen bizonyitanak, más személyek ellen pedig fél próbául szolgálnak, mely a könyv tulajdonosának vagy könyv vezetőjének hozzájáruló pótló esküje által teljes bizonyitás erejére emeltetik. (17. §.)

1033. §. Pótlóeskü a könyvek hitelének kiegészitésére.

Ezen pótlóeskü a bebizonyitani szándékozó (Beweisführer) vagy könyvvezetője által az iránt tétetik le: hogy tudtára a számvitelben megjelenő minden tételek (Posten) mind jogczimökre, mind mennyiségökre nézve helyesek. (18. §.)

1034. §. A kereskedői könyvek hatálya.

A kereskedői könyvek bizonyitó erejöket megtámadásra használtatva egy esztendeig és hat hónapig tartják meg, védelemre nézve pedig mindig törvényes erejüek. Ha azonban a számvitelkivonat (Contoauszug) sz. kir. városokban és elsőbirósági hatósággal felruházott tanácsu mezővárosokban két tanácsbeli, megyékben a törvényes bizonyság által hitelesittetik, a könyvek három esztendeig megtámadásra is használtathatnak; végre ha a keresetlevél egy esztendő és hat hónap alatt az illető biróságnál beadatott, vagy a számviteli kivonatot az adós maga aláirta, bizonyitó erejök tovább is fenmarad. (19. §.)

1035. §. Kereskedői mérleg.

A kereskedői könyveknek fentebb meghatározott rendes vezetésén felül, még minden kereskedő köteles minden esztendőben kereskedői mérlegét (bilance) megkésziteni, azaz: könyveibe egész követelési és tartozási állapotát summásan bejegyezni. (20. §.)

1036. §. Zárthatáridő a bejegyzésre.

Azon kereskedők, kik már jelenleg rendes kereskedést űznek s könyveket vezetnek, kötelesek lesznek e jelen törvény kihirdetésétől hat hónap alatt magukat vagy valamely váltótörvényszéknél, vagy az illető hatóságnál bejegyeztetni, s könyveiket az előtt törvényesittetni, s a fentebbi szabályok szerint rendesen vezetni; különben rendes kereskedőknek nem fognak tekintetni, s könyveik bizonyitó erővel nem birnak. (21. §.)

Azok pedig, kik csak vásárokon, sátorokban vagy házalva űzik a kereskedést, oly kereskedői könyveket nem vezethetnek, melyek a biróságok előtt bizonyitó erővel birnának. (22. §.)

1037. §. A kereskedői könyvek vezethetésének kiterjesztése.

Gyárosoknak, gyógyszerárusoknak s mesterembereknek könyvei szintén hitelesek, és félpróbát tevők lesznek a biróság előtt akkor, ha azok a fentebbiek szerint az illető hatóságoknál törvényesittetnek s rendesen vezettetnek. (23. §.)

III. FEJEZET.

Kölcsönös jogviszonyok a kereskedés fenállásánál.

1038. §. A kereskedő követelései segédszemélyzetétől.

A mi a kereskedőnek viszonyait segédszemélyzetéhez (Hülfspersonale) illeti, ezek iránt, a mennyiben az illető személyek közt irott szerződések nem léteznének, vagy léteznének ugyan, de a viszonos tartozásokat világosan magukban nem foglalnák, következő szabályok megtartandók. (1840: XVI. 24. §)

A kereskedőnek van joga segédszemélyzetétől követelni:

a) hü, becsületes és szorgalmatos magaviseletet;

b) pontos engedelmességet minden a törvénnyel össze nem ütköző parancsok iránt, melyek a kereskedést illetik. (25. §.)

Azon személytől különösen, kire a könyvvezetés bizatott, a kereskedő követelheti, hogy minden kereskedési ügyek iránt szigoruan felvigyázzon, s ezeket pontosan jegyezze könyveibe; továbbá, hogy szolgálati viszonyának megszünte után is, a kereskedő felszólitására, biróság előtt a maga által bejegyzett tételek (Posten) helyessége iránt a pótló esküt letegye. (26. §.)

1039. §. A kereskedőtanitvány követelései a kereskedőtől.

A kereskedőtanitvány (Lehrjunge) ellenben jogszerint a kereskedőtől követelhet:

a) tanitást az illető kereskedésnek minden ágaiban és ügyeiben, különösen a könyvvitelben;

b) közönséges tartást, lakást, öltözetet s orvosi ápolást;

c) igazságos bizonyságlevelet, midőn a szolgálatot elhagyja. (27. §.)

1040. §. A kereskedősegédek hasonló követelései.

A többi kereskedési segéd jogszerüen kivánhat a kereskedőtől:

a) közönséges tartást és lakást;

b) a helybeli körülményekhez arányzott havonkénti pontos fizetést;

c) szolgálati igaz bizonyitványt. (28. §.)

1041. §. Szolgálati felmondás.

A kereskedői tanitvány vagy közönséges segéd szolgálatát csak két hónapos felmondás után hagyhatja el; ugyan ezen felmondási határidőt a kereskedő köteles megtartani, ha tanitványát, vagy közönséges segédét elereszti. Fontosabb kötelességü segédeknél, mint pénzkezelőknél

(Cassier) és könyvvezetőknél ezen felmondási idő négy hónapra terjesztetik. (29. §.)

1042. §. A szolgálatnak felmondás nélküli megszünte.

A szolgálat azonban rögtön is megszünhet:

a) midőn a kereskedő a segéd iránti kötelességét tartani nem akarja, akkor a segéd tüstént kiléphet szolgálatából, s nem csak a multra, de az egész felmondási időre is kielégitést követelhet;

b) midőn a kereskedő a segédnek bérét a felmondás egész idejére előre kifizeti;

c) ha a segéd hütelenséget, vagy egyéb nagy kötelességsértést követ el, vagy a szükséges ismeretekkel épen nem bir, a kereskedő őt tüstént elereszthéti. (30. §.)

1043. §. Szolgálati viszony csőd esetében.

A csődület (Concursus) megszünteti ugyan a jogviszonyt a kereskedő és segédei közt, segéde azonban a csődület megnyitása napjától számitandó felmondási időre kielégitését a csődületi tömegből követelheti; a tömeg gondnokának (Curator massae) pedig a szükséges felvilágositásokat adni, sőt ha kivántatnék, azon időre szolgálatát is folytatni tartozik. (31. §.)

1044. §. Előfordult panaszok elintézése a kereskedő és segéde közt.

Midőn a kereskedő és segéde közt panasz támadott; a panaszlott a sz. kir. városokban és első biróságu hatósággal felruházott rendes tanácsu mezővárosokban a tanácshoz, egyébütt pedig a járásbeli szolgabiróhoz személyesen idézendő, s a per, akár ez a viszonos tartozások meg nem tartását, akár a bérfizetésnek megtagadását illeti: mindig szóval, summásan elintézendő, s az itélet legfelebb harmad napon végrehajtandó. A meg nem nyugvó félnek szabadságában áll ügyét birtokon kivül rendes per utján kereshetni. (32. §.)

Oly helyeken pedig, hol a kereskedői kar nagyobb, a helybeli hatóság három köztekintetü tagot nevezhet ki a kereskedők közül az ily viszálkodások elintézésére. Ezen tagok egyedül ezen ügyeket haladék nélkül, elöleges vizsgálat után elintézendik, és ha szükséges, az illető helybeli hatósághoz itéletök rögtöni végrehajtásáért folyamodni fognak, a helybeli hatóság pedig ezen folyamodásnak tüstént eleget teend. (33. §.) Ezen három tag elintézésében meg nem nyugvó félnek a rendes per utja birtokon kívül marad fen. (34. §.)

1045. §. A kereskedő jogai.

A kereskedőnek teljes szabadságában áll mindennemü adásvevési s egyéb kereskedési ügyeket üzni, árukat eladási bizományba (Commission) venni, és áruszállításokat tenni, a mennyire ezt törvényes rendszabások nem gátolják. (35. §.)

1046. §. Arurendelés.

Midön a kereskedö árurendelést (Bestellung) tesz, s egyszersmind az alkalmat is megnevezi, mely által a megrendelt árukat magához küldetni kivánja: akkor az időponttól, midön a megrendelt áruk a megnevezett alkalomnak az eladótól általadattak, a megrendelö ezeknek teljes birtokába jö, s az áruknak minden azon időpont utáni károsodásait viselni köteles. Ha pedig a megrendelö az átvivő alkalom iránt külön rendelést nem tett, az átküldés az eladó kereskedö veszélyére történik. (36. §.)

Ha a megrendelés értelme kétséges, akkor az elküldö kereskedö ezt az ő helybeli szokása szerint magyarázhatja. (37. §)

1047. §. Eladási bizomány.

A bizományos (Commissionär) tartozik az általa eladott áruknak eladási áráért úgy felelni, mintha ö maga lenne a vevő (star del credere), hacsak ez iránt a megbizóval egyéb kikötés nem történt. Minden esetre azonban minden eladásnál eladási számadását a megbizóval (Committent) közleni, és ha az árukat bizonyos jegyek szerint átvette, az eladott árúk jegyeit neki bejelenteni köteles. (38. §.)

Ha az áruk árjegyzékek mellett (Preistarife) adattak át, a jegyzéki ár határozott árnak (Limito-Preis) tekintendő, melyen alól a bizományos a bizományi árut (Commissions-

Waare) el nem adhatja; ha ezt mégis megtenné, a hiányzó pénzmennyiségért felel. (39. §.)

Mihelyt a megbizó (Committent) vagy a bizományos (Commissionär) a bizományt (Commissions-Waare) felmondották, a bizományos ezen árukból semmit többé el nem adhat. (40. §.)

1048. §. A bizományos zálogjoga.

A bizományosnak a bizományi árukra törvényes zálogjoga vagyon a megbizó elleni követeléseinek erejéig, akár ezen követelések közönségesek, akár váltóiak legyenek. A bizományos ezen zálogjogát csődület esetében ettől függetlenül, a csődületről szóló törvényczikkely 35. §-ának rendelete szerint követelheti s valósithatja. (41. §.)

1049. §. Eladási dij.

A bizományos a bizomány miatt tett készpénzi költségein s előlegezéseinek törvényes 6 procentet tevő kamatjain kivül, az 5 procentre menő eladási dijt (Provision), mely ha az eladási pénzért kezeskedik (star del credere), hat procentre megy, a bejött pénzből leróhatja, ha megbizójával szerződésben többet vagy kevesebbet ki nem kötött. (42. §.)

Egyéb kereskedői ügyekben a kereskedési dij (Provision), ha csak szerződés által többre vagy kevesebbre nem határoztatott, rendesen legalább egy harmad procent, s legfelebb két egész procent leend; a mi panasz esetében a biróság által elhatároztatik, mely az ügyre forditott fáradságot, a felelősséget s megkivántatott időt tekintetbe veendi. (43. §.)

1050. §. Teendők az áruszállitásoknál.

Áruszállitásoknál (Spedition) az első átküldő az árukat jól elhelyezni, s a törvény értelmében bizonyitvánnyal ellátott fuvarosra bizni, magát pedig a szükséges oklevelekkel az iránt, hogy az elküldés rendesen megtörtént, ellátni köteles. (44. §.)

A ki az árukat további szállitás végett átveszi (Spediteur), átvételöknél megvizsgálandja, valjon a begöngyölés (Einhüllung) sértetlen-e? Ha ezt sértve találná, mindjárt a hatósághoz a kár megvizsgálása iránt folyamodik, az árukat pedig ujolag elhelyezi, s ha megsértésök a fuvaros hibájából történt volna, más biztos fuvarost szerezni köteles. Minden esetre pedig a lehető legrövidebb idő alatt tovább szállitani, s addig, mig nála vagynak, minden gondatlanságból vagy mulasztásból eredett károkért felelni tartozik. (45. §.)

1051. §. A szállitmányok megvizsgálása.

Valahányszor áruknál oly kárositás történt, mely az átszállitó kereskedő (Spediteur) nézete szerint tüstént megvizsgáltatandó, az áruk megvizsgáltatása iránt a helybeli hatósághoz folyamodni köteles. A hatóság a netalán jelen nem lévő illető fél érdekeinek fentartására gondnokot rendel, s a kárt két ahhoz értő jelenlétében megvizsgálandja, s vizsgálata eredményéről és az ahhoz értők véleményéről jegyzőkönyvet viend, melyben a távollévő fél hivatalosan kinevezett gondnoka is jegyzéseit beiktathatja. Ezen jegyzőkönyv másolata az esedező áruszállitónak kiadandó. (46. §.)

Mihelyt az áruszállitó (Spediteur) ezen kötelességét teljesitette, többé semmiért nem felel. (47. §.)

1052. §. Czimvezetési felhatalmazás.

Midőn a kereskedő aláirási czimének vezetésére más valakit akar meghatalmazni, ha a meghatalmazás csak arra terjed, hogy a czimvezető egyedül a kereskedési levelezéseket s jegyzékeket irhassa alá meghatalmazójának nevével, akkor az illető megyei vagy városi törvényhatósághoz folyamodik, a czimvezetőt előállitja, s annak aláirását bejegyezteti; ha pedig a czimvezetőt váltók aláirására is meg akarná hatalmazni, akkor ez a váltótörvénykönyv II. Részének III. fejezete rendelete szerint történendik. (48. §.)

Ezen czimvezetési felhatalmazás (Firma per procura) a czimvezetőnek jogot ad arra, hogy minden kereskedési ügyeket főnökének nevében végezhessen. (49. §.)

1053. §. A kereskedősegédek hatásköre.

A kereskedők többi segédei csak annyiban tekintethetnek felhatalmazottjainak, a mennyiben ez szolgálatuk körének minémüségéből önként értetik. Igy például: a részleti eladásra (Kleinhandel) forditott segéd az ár iránt megalkudhatik. az eladási pénzt átveheti, és nyugtatványozhatja; az elküldési ügyekre (Expeditions-Geschäft) forditott segédek pedig az elküldés végett átadott árukat átvehetik, nyugtatványozhatják, s uj fuvarosokat fogadhatnak. (50. §.)

Ha a kereskedő segédeinek rendszerinti hatáskörét különösen meg akarja szoritani, például: a pénzkezelőt bizonyos időben a pénz átvételétől eltiltani: az egy harmadiknak igazait nem sértheti, ha csak neki tudtára nem adatott. (51. §.)

1054. §. A vételár fizetésének ideje.

Ha az adásvevésnél a fizetési időről semmi különös szerződés nem köttetett, a vételpénz (Kaufschilling) tüstént kifizetendő. (52. §.)

1055. §. Begöngyölés a sulyra nézve.

Ha az adásvevés suly szerint (nach Gewicht) történt, akkor a begöngyölés (Emballage) e szerint a teljes sulyról (Brutto-Gewicht) leszámitandó; ha a begöngyölés azonban el nem vétethetnék, az eladónak szabadságában áll a begöngyölés valószinü sulyát (Tara) leszámitani, mi a helybeli kereskedői szokás szerint határoztatik meg (53. §.)

Oly tárgyak vételénél, melyek begöngyölés nélkül tovább nem küldethetnek: a begöngyölésért semmi sem fizettetik, hacsak külön kikötve nincsen. (54. §.)

1056. §. Uzsora, és kereskedelmi kamatok.

Kereskedők, gyártók, gyógyszerárusok, mesteremberek és közkereseti társaságok közt kereskedési, gyártási, vagy mesterségből eredett adásvevés következésében bármily magasan kikötött kamatok és dijak uzsorának nem tekintethetnek. (55. §.)

Mindezeknél helye vagyon a haladéki kamatnak (Verzugszinsen) is; mely abból áll, hogy a hitelező azon esztendőnek végétől, melyben a tartozás eredett, a valóságos befizetésig hat pcent kamatot követelhet adósán, habár ez kikötve nem volt is. (56. §.)

IV. FEJEZET.

A kereskedési jog megszünése.

1057. §. A kereskedői jog megszünésének esetei.

A kereskedői jog megszünik:

a) a kereskedő halála által;

b) midőn a kereskedő oly rendbe lép, mely a 2. §. értelmében a kereskedésüzéssel meg nem fér;

c) midőn a kereskedő csődület alá kerül;

d) midőn csalási bünök miatt megfenyittetik. (1840: XVI. 57. §.)

1058. §. A kereskedői viszonyok rendbehozása a jog elenyésztével.

Ha a kereskedő meghalt, vagy pedig katonai vagy egyházi rendbe lépett: a kereskedés törvényes örökösei vagy megbizottja által, — ha azok ezt tovább folytatni nem kivánnák, s ez iránt magukat a 4. és 5. §-ban körülirt módon bejegyeztetni nem akarnák, teljes rendbe hozandó (stralziren), azaz: minden függő kereskedési ügyek véghez viendők a nélkül, hogy ujak kezdetnének, a meglévő áruk eladandók, s a hitelezők kielégitendők. Az örökösök által a kereskedés rendbeszedésével (Stralzio) megbizott aláirási czimvezető (Stralzio, Firmant) törvény előtt ugy tekintetik, mintha a kereskedő által az aláirási czim vezetésére megbizatott volna. (58. §.)

Csődület esetében a csődületi tömegeknek szabadságában áll, a kereskedést vagy minden áruk eladatásáig folytatni, vagy pedig árverés utján eladni. A bejött pénz a csődületi tömeghez adandó; s a hitelezőknek csak a tömeg gondnoka által kifizetendő. (59. §.)

1059. §. Ezen törvény kiterjesztése a magyar tengermellékre.

Jelen törvény rendelete a magyar tengermellékre is kiterjesztetik; s a mennyiben a fiumei váltó- s kereskedési törvényszéknél ezen törvénnyel nem ellenkező egyéb kereskedői rendszabások és szokások gyakorlatban volnának, ezek tovább is megtartatnak. (60. §.)

V. FEJEZET.

A gyárak jogviszonyai.

1060. §. A gyárak föl'állitására jogositvány.

A ki törvény szerint kereskedést kezdhet, szabadon gyárt is állithat fel, azaz oly intézetet, melyben ugyanazon iparkészitménynek előállitásához szükséges minden részletmunkák egy fővezérlet alatt készittetnek. (1840 : XVII. tcz. 1. §.)

Gyárak felállitására azonban képesek azon egyházi személyek is, egyenkint mint egyetemben, és azon katonai szolgálatban lévők is, kik ingatlan vagyonnal birnak, s azon gyárt kivánnak felállitani. Ily személyek azonban kötelesek egy aláirási czimvezetöt kinevezni, kire a gyár vezérletét egyes részletében bizzák. (2. §.)

1061. §. A gyárnok könyveinek hitelesitése.

Hogyha a gyártó könyveinek törvény előtt fél próbát tevő hitelességet adatni kiván, ezeket a kereskedőkről szóló XVI. törvényczikk 13. §. értelmében az illető törvényhatóság által törvényesiteni, s szintugy mint a kereskedő, rendesen vinni köteleztetik. (3. §.)

1062. §. A női követelések bejegyeztetése.

Ha a gyártó felesége magának követelései iránt csődület esetére biztositást kiván szerezni, hozományát, hitbérét és jegyajándékát a kereskedőkről szóló XVI. törvényczikk 9. §-ának rendelete szerint ugyanazon hatóságnál köteles bejegyeztetni, melynél férje könyveit törvényesitette. (4. §.)

1063. §. Gyármunkások alkalmazása.

A gyártó, intézetében mindennemü mesterséget (Gewerbe) üző segédmunkásokat szabadon alkalmazhat. (5. §.)

Oly gyermekeket, kik 12-dik évöket még el nem érték, csak oly gyári munkákra lehet alkalmaztatni, melyek azon felül, hogy egészségöknek sem ártalmasak, testi kifejlődésöket nem akadályoztatják. A gyártó azonban azokat is, kik ezen időt elérték, de a 16. évet meg nem haladták, naponta, erejökhöz mért munkára kilencz óránál tovább nem fordithatja s ezen kilencz órai munka sem lehet folytonos, de egy óra nyugidő által félbeszakasztandó. (6. §.)

1064. §. A gyárnok és segédei közti kölcsönös viszonyok.

A mi különben a kereskedők és segédszemélyzetök közti kölcsönös viszonyokról az illető törvényczikk 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33 és 34-ik §§-aiban rendeltetett, az a gyártókra és segédszemélyzetökre is kiterjed. A közönséges munkásoknak bére minden héten kifizetendő, a felmondási idő pedig közönséges munkásoknál és mesterlegényeknél, ha ez iránt különös szerződés nem köttetett, nyolcz napra határoztatik. (7. §.)

1065. §. A gyárépület mentessége a katonaszállásolás alul.

A gyártási munkához szükséges épületek a katonaszállásolástól menttek. (8. §.)

1066. §. Gyárművek árulása.

A gyártó, gyármüveit mind gyárában mind külön boltban, a hol akarja, nagyban (in grosso) és részletesen (en detail) eladhatja, s raktárt (Niederlage) szabadon nyithat. (9. §.)

A törvénynek minden rendeletei, melyek a kereskedőkről és kereskedésről szólanak, a gyármüvek eladására is kiterjednek, akár ez a gyártó, akár valamely közbenjáró személy által eszközöltetik. (10. §.)

A csődületi tömegnek (Concursmasse) gyároknál is van joga a gyártást és eladást addig folytatni, mig minden meglevő anyagszerek fel nem dolgoztatnak, s el nem adatnak. (11. §.)

VI. FEJEZET.

Kereskedői testületek, alkuszok, és fuvarosok.

1067. §. A testület alakitása.

Mihelyt valamely városban vagy mezővárosban több mint tiz kereskedő, gyártó, vagy közkereseti tagtárs létez, ezek kereskedői testületet alakithatnak, s abba más ugyanazon megyében lakó kereskedőket, gyártókat és közkereseti tagtársakat is bevehetnek, és ügyeik elintézésére, pénztárak kezelésére, s az alkuszok fölötti vigyázatra választmányt s elnököt szótöbbséggel választhatnak; megjegyeztetik azonban: hogy az ily kereskedői testületek valóságos bejegyzett kereskedőt, ha az a testületbe lépni akar, s mint testületi tag kötelességeit teljesiteni késznek nyilatkozik, a felvételtől el nem zárhatnak. (1840 : XIX. t. cz. 1. §.)

1068. §. A testület jogai.

A testületnek jogaihoz tartoznak:

a) oly helyeken, hol váltótörvényszékek vannak, minden harmadik esztendőben a kereskedői ülnököt megválasztani;

b) az alkuszokat az alább körülirt módon vizsgálat alá venni. (2. §.)

1069. §. Alkusz.

A ki alkusz kiván lenni, ebbeli kivánságát a kereskedőtestület elnökének bejelentse, s teljeskoruságáról és becsületes magaviseletéről bizonyitványokat mutasson elő. (3. §.)

Az elnök ezeket a kereskedői testületnek bejelenti, a testület pedig az elnök mellé két kereskedőt rendel, kik az esedezőt a szerződések tulajdonságairól, az alkuszi kötelességekről, a belföld s legközelebbi határos külföld mértékeiről, az áruk tulajdonságairól, az eladásoknál megtartott helybeli szokásokról, és ha váltóalkusz is akarna lenni, a váltói foglalatosságokról szoros vizsgálat alá veendik. (4. §.)

Ha a megvizsgált, tudományát elegendően bebizonyitotta, a vizsgálók kötelesek neki erről a testület nevében bizonyságlevelet kiadni, s öt az alkuszi hitletétel végett a helybeli hatósághoz utasitani. (5. §.)

A helybeli hatóság a megvizsgált s bizonyitványnyal ellátott személyt megesketendi: „hogy alkuszi kötelességeit pontosan teljesiteni fogja.“ A helybeli hatóság azt, hogy az alkuszi hit valóságosan letétetett, az alkuszi vizsgálatról szóló bizonyitványra irandja, s hiteles pecsétjével megerösitendi. (6. §.)

1070. §. Az alkusz kötelességei.

Az alkuszi kötelességek következök:

a) tartozik egy elsö feljegyzési kézikönyvet (Buch der ersten Aufschreibung) és ezenkivül még egy rendes alkuszkönyvet tartani, melyek az illetö hatóságnál selyem zsinórral átvonattatnak, a zsinór két vége a hatóság pecsétjével megerösittetik, s a lapok száma följegyeztetik;

b) a kereskedésekben, gyárokban s közkereseti társaságok irószobáiban (bureau) gyakran megjelenni, s szolgálatait tolakodás nélkül ajánlani;

c) mihelyt valamely ügy reá bizatott, azt elsö följegyzési könyvének bal oldalára pontosan felirni;

d) tartozik a felvállalt ügynek eszközlését szorgalmazni, anélkül, hogy megbizója nevét, mielött az ügy befeeztetett, megnevezné, — ha csak erre megbizója által meghatalmazva nincs;

e) az eladandó áruk tulajdonságainak elöadásánál gazságosan s részrehajlatlanul szolgálni, a valódi mustrákat megmutatni, s jótállni, hogy az áruk a mustráknak megfelelnek;

f) a mint a reá bizott ügyet valakivel befejezte, ezt lsö följegyzési könyvének jobb oldalára a megbizás általllenében pontosan bejegyzendi; s a befejezett ügyet hiteesitett alkuszkönyvébe mindjárt sorszám szerint mind a ét szerzödö fél nevének és lakásának, az áruk mennyiséének, árának s a befejezés idejének pontos feljegyzése mellett beiktatandja. Az ily alkuszkönyv ugyanazon pontossággal és hitelességgel vitetendö, mely a kereskedöi önyvektöl kivántatott. Minden kereskedöi ügy befejezével

g) ezen könyvből két kötésbizonyitványt (Schlusszettel) késziti, melyekbe kézikönyvéből a befejezett ügyet pontosan kiirandja, a sorszámot és a kézikönyv lapszámát följegyzendi, aláirandja, s azokat haladék nélkül a két félnek általadja. (7. §.)

1071. §. A kötésbizonyitvány bizonyereje.

Mihelyt az ügy befejezése az alkuszkönyvbe iktattatott, ha az eladási vagy vevési megbizás kétségbe nem hozatik, vagy bebizonyittatik, s az alkusz ezen megbizás határán tul nem ment, attól az egyes fél többé vissza nem léphet, s ily esetben a kötésbizonyitvány teljes próbát tesz a befejezett ügy iránt. (8. §.)

A kötésbizonyitvány (Schlusszettel) a fentebbiek szerint bizonyságot tesz a perben : azonban az ellenfél még a könyvek vizsgáltatását is kivánhatja. Az alkusz ezeket minden ilyes kivánatra a helybeli hatóságnak bemutatni köteles, mely megvizsgálandja, valjon azok a törvények értelmében vitettek-e? Ha az alkusz könyveit bemutatni vonakodnék, vagy ezeket nem a törvény értelmében vezette volna, akkor a kötésbizonyitványra támaszkodó panaszló félnek minden káráért felelős. (9. §.)

1072. §. Fegyelem az alkuszokra nézve.

Ha az alkusz könyveit hibásan vezeti, a hatóság első esetben öt a körülmények szerint 20—100 forintra menő büntetéssel illeti, másodszor pedig alkuszbizonyitványát töle elveszi, s öt az alkuszok sorából kitörli, ezen kitörlését pedig közhirré teszi. (10. §.)

Azon alkusz, ki adósságokba merül; részeges vagy játékos; csalárd embereknek vagy kiskoruaknak adósságcsinálásnál eszközül szolgál; a reá bizott titkokat kifecsegi, vagy a dugárusságot elömozditja : az alkuszok sorából szintén kitöröltetik, alkuszi bizonyitványa töle elvétetik, s a kitörlés közhirré tétetik. (11. §.)

Alkusz minden kereskedés üzésétöl, gyár felállitásától, vagy közkereseti társaságbani részvételtöl eltiltatik: s ha ezt tenni kivánná, elöbb alkuszi hivataláról lemondani köteles, különben az alkuszok sorából kitöröltetik. (12. §.)

1073. §. Uj alkuszkönyv.

Ha az alkusz kézikönyve megtelt, ezt a hely hatóságánál letenni, s egy ujat hitelesittetni köteles. Hogy ha hivatalát elhagyja, kézikönyveit szintén ugy letenni köteles. (13. §.)

1074. §. Az alkuszi hivatal kiterjedése.

Az egyszer megvizsgált s megesketett alkusz, hivatalát az ország minden részeiben, bizonyitványának elömutatása mellett, gyakorolhatja, s többé uj vizsgálatnak magát alávetni nem köteles. (14. §.)

1075. §. Alkuszdij.

Az alkusz minden szerzödö féltöl a befejezett ügyért alkudijt (Sensarie) követelhet. Az alkudij, — ha ez iránt külön egyezés nem történt, minden ügyért, mely 5000 forintot meg nem halad, fél procentre határoztatik, nagyobb summáknál pedig az 5000 forinttól minden esetre neki járó fél procenten felül minden száztól, mely az 5000 forinton felül vagyon, egynegyed procentet követelhet. (15. §.)

Azon czélból, hogy az alkusz az árukat becsök fölött magasztalja, s igy másokat csaljon, nagyobb alkudijt kikötni tilos. Ha az alkusz ezen rendeletet meg nem tartaná, az alkuszdij elvesztésén kivül 10—100 forintig menö büntetés alá kerül. (16. §.)

1076. §. Az alkusz megbüntetése csalás esetében.

Ha az alkusz az általa kötött ügyekben csalárdságot követett volna el, akkor a 10. §. rendeletén felül a károsodottnak teljes kárpótlást adni köteles. (17. §.)

1077 § A fiumei kerületnek ezen tczikk rendelete aluli kivétele.

A fiumei kereskedöi testület, s a magyar tengermelléki alkuszok iránt gyakorlatban levö szabályok tovább is jelen állapotukban maradnak.' (18. §.)

1078. §. Fuvarosok.

A ki fuvarozásokat vállal, köteles ezt illető hatóságának bejelenteni, s bizonyitványért esedezni, hogy életmódja becsületes, és hogy lovakkal és szekérrel bir. Valódinak találván a kitételt az illető hatóság, ezen bizonyitványt haladék nélkül könyvecskealakban kiadandja, melynek kezdetén a jelen törvényczikk rendeletei kinyomatva legyenek. A fuvaros magát ezen bizonyitvánnyal azon kereskedőnél, kitől fuvart kiván, igazolni tartozik. (1840 : XX. t. cz. 1 §.)

1079. §. A fuvaros büntetése mulasztás esetében.

Ha a fuvaros valamely fuvar fejében előpénzt (arrha, Drangeld, Aufgeld) vagy előlegezést (Vorschuss, anticipatio) fölvett, az áruszállitásra kitüzött időre pedig törvényes ok nélkül meg nem jelenik, s a kereskedőnek annak idejében be nem jelenti, hogy más fuvarosról gondoskodjék : akkor az előpénz vagy előlegezés kétszeres megtéritésén kivül, azon különbséget is, mely a más fuvarossal kialkudott magasabb bérből ered, a kereskedőnek megfizetni köteles. (2. §.)

1080. §. Fuvarlevél.

A kereskedő megalkudott fuvarosának fuvarlevelet (Frachtbrief) adni tartozik, melyben a szállitandó áruk mennyisége és minémüsége, a fuvaros elindulásának s a rendelt helyre igért megérkezésének napja, végre a fuvarbér s ennek fejében adott előlegezés beiratandik, és mind ezek egyszersmind azon könyvbe, melyet a fuvaros az 1. §. szerint tartani köteles, azonnal bejegyzendők. A kereskedő továbbá köteles felvigyázni, hogy az áruk jó állapotban, s jól elrakva adassanak át a fuvarosnak, és a helybeli kereskedői szokás szerint vagy tulajdon takaróival, vagy a fuvaroséival az idő viszontagságai ellen elégségesen biztosittassanak, a fuvarlevélbe pedig mind ez bejegyzendő. (3. §.)

1081. §. A fuvaros felelőssége.

A fuvaros a reá bizott árukért nem csak szekerével és marhájával, de egész vagyonával kezeskedni tartozik.

s minden csel vagy gondatlanság által okozott kárt az áruk tulajdonosának megtériteni köteles. (4. §.)

Oly ürügy alatt, hogy az áru súlyából valami hiányzik, vagy az áru elrontatott, a kereskedö, — ha a fuvaros bebizonyitja, hogy az állitott hiány vagy romlás nem az ő csele vagy gondatlansága miatt történt, a kialkudott fuvarbérből semmit le nem vonhat; ha pedig a fuvaros az árukkal a kikötött időhatárnál később érkeznék meg a rendelt helyre, fuvarbérét a körülmények szerint vagy egészben, vagy részben elveszti. (5. §.)

Ha azonban a fuvaros hiteles bizonyitványokkal kimutatja, hogy a kikötött időhatárt győzhetetlen akadály miatt mulasztotta el, akkor minden büntetéstől ment leend. Ilyen bizonyitványokat a legközelebbi tisztviselő vagy helybeli hatóság a fuvaros felszólitására, ha kitételét valódinak találja, haladék nélkül kiadni köteles. (6. §.)

Ha azonban a fuvaros hiteles bizonyitványokkal kimutatja, hogy a kikötött időhatárt győzhetetlen akadály miatt mulasztotta el. akkor minden büntetéstől ment leend. Ilyen bizonyitványokat a legközelebbi tisztviselő vagy helybeli hatóság a fuvaros felszólitására, ha kitételét valódinak találja, haladék nélkül kiadni köteles. (6. §.)

Ha a fuvaros utban észrevenné, hogy az áruk begöngyölése (Einhüllung, Emballage) vagy a hordó, melyben vannak, akármi történetből megkárosultak, s az áruk ez által veszélyeztetnének: köteles a begöngyölést vagy hordót kijavittatni; mely esetben, ha a kijavitás szükségét s azt, hogy a kár sem csele, sem gondatlansága által nem történt, bebizonyitja, a kijavitás bére neki az áruk tulajdonosa által kifizetendö. (7. §.)

Ha a fuvaros a reá bizott árukból valamit elidegenitene, vagy önhasznára forditana, köztolvajként megfenyitendö; azok pedig, kik ily árukat tudva átvettek, orgazdákként büntetendők. (8. §.)

A fuvaros a reá bizott szállitandó árukat vagy maga vagy emberei által a rendelt helyre vinni köteles; ha tehát a fuvart más fuvarosra bizta, a fuvarbért ugyan el nem veszti, de az árukért ugy tartozik felelni, mintha azokat maga szállitotta volna, — kár vagy időmulasztás esetében fenmaradván viszkeresete (Regress) azon fuvaros ellen, kinek a szállitást általadta. (9. §.)

1082. §. A fuvaros és kereskedő közt támadt perek elintézése.

Minden kérdések, melyek kereskedő és fuvaros közt ezen törvény következésében keletkeznek, — ha a kereset tárgya 200 forintot felül nem mul; megyékben a szolgabirák által, királyi és első birósági hatósággal felruházott rendes tanácsu mezővárosokban a helybeli biró vagy kapitány által summás szóbeli per utján elintéztetnek, s az itéletek tüstént végrehajtatnak. Megjegyeztetik azonban, hogy midőn a kereskedő akar a fuvaros ellen valamely keresetet támasztani, akkor midőn töle az árukat általveszi, addig mig a fuvaros azon helyről el nem távozott, a helybeli biróság, — ha pedig már eltávozott volna, akkor azon városnak vagy megyének fenemlitett tisztviselői fognak a kereset fölött itélni, melynek kebelében a fuvaros lakik; magában értetődvén, hogy 200 forintot felülmuló keresetek kereskedő és fuvaros között mindig a panaszlottnak rendes birósága előtt, s rendes per utján lesznek követelendők. (10. §.)

1083. §. Perorvoslat.

Az itéletben meg nem nyugvó félnek a felebbvitel csak birtokon kivül marad fen; és pedig szolgabirótól a megyei törvényszékhez, városi vagy mezővárosi birótól vagy kapitánytól az illető városi vagy mezővárosi tanácshoz. Ha azonban az elmarasztalási summa iránt a felvivő (appellans) addig is, mig az első biróság felebbvitt itélete megvizsgáltatnék, veszedelmet látna : az elmarasztalási summát vagy kész pénzben az első birónál teszi le, vagy pedig ugyanottan annyit erőben biztositja. Az illető első biróság ezen letett elmarasztalási summát az illető feltörvényszék végitélete után a nyertes félnek átadja. (11. §.)

HARMADIK SZAKASZ.

A KÖZKERESETRE ÖSSZEÁLLÓ TÁRSASÁGOK JOGVISZONYAI.

I. FEJEZET.

Közkereseti társaságok.

1084. §. A közkereseti társaságok különbségei.

A közkeresetre összeállott társaságok vagy olyanok,

a) melyeknek tagjai a társasági czimben nyilván megneveztetnek, vagy a czimhez ragasztott ezen szóban „és társak“ (et Comp.) benfoglaltatnak; s ezen társaságnál minden egyes tag egész vagyonával kötelezve vagyon a társaságnak külső személyekkel kötött szerződéseire nézve. Az ilyen társaságok szoros értelemben közkereseti társaságoknak neveztetnek. Ezen közkereseti társaságok azonban oly tagokat is vehetnek fel, melyek csak bizonyos befizetést veszélyre (Einlage auf Gefahr) tesznek, s azért maguknak a törvényeseknél nagyobb kamatokat köthetnek ki, de a társaság ügyeire egyéb befolyással nem birnak, s a befizetett summán felül, egyéb vagyonukkal a társaság tartozásaiért nem felelnek ; s ezen tagok kültagoknak (Commenditairs, stille Gesellschafter) neveztetnek; - vagy

b) olyanok a társaságok, melyeknél egyik tag sincsen a czimben külön megnevezve, s az egész társasági tőke bizonyos számu és egyenlő summáról szóló részvényekre osztatik, a részvényes tagok egyedül a részvényekért fizetett pénzeiket koczkáztatják, és egyéb vagyonukkal semmi esetben nem köteleztetnek. Ezen társaságok részvénytársaságoknak (Actien-Gesellschaften) neveztetnek. (1840 : XVIII. t. cz. 1. §.)

II. FEJEZET.

Szoros értelembeni közkereseti társaságok.

1085. §. Személyek, kik közkereseti társaság tagjai nem lehetnek.

A fentebbi fejezet 1. §-ában a) alatt körülirt szoros értelembeni közkereseti társaságok tagjai nem lehetnek:

a) a bukottak (Cridatare), kik birói itélet által a kereskedés üzésétől eltiltattak;

b) az alkuszok (Sensale);

c) a kik csalási bünök miatt megfenyittettek;

d) ezen személyek feleségei.

Ezeken kivül mindenki, ki a váltótörvénykönyv I. Rész II. fejezete szerint váltókötelezéseket vállalhat magára, ilyen közkereseti társaságot állithat fel, vagy abban résztvehet. (2. §.)

Ha oly személyek vétettek volna be közkereseti társaságokba, kik abban a fentebbiek szerint törvényes részt nem vehetnek, ilyen felvétel a társaságoknak mások iránti kötelezéseire ugyan befolyással nincsen, a társaság azonban bejegyzett társaságok jogaival nem birand. (3. §.)

1086. §. A közkereseti társaságok könyveinek hitelesitése.

Szoros értelembeni közkereseti társaságok váltóképességgel csak akkor birnak, s könyveiknek hitelessége csak akkor leend, ha irott szerződést kötnek, és ezt a váltótörvénykönyv II. Rész III. fejezetének rendelete szerint váltótörvényszéknél bejegyeztetik [1]), könyveiket pedig ugyanott hitelesittetik (paraphiren), és ugyanazon rész 106. §-a értelmében rendesen vezetik. (4. §.)

---

[1]) A társasági szerződések bejegyeztetése a váltótörvényszéknél az 1840: XV. tcz. II. R. 3. fejezete szerint következőleg megy végbe:

Hogyha közkereseti társaságok alapszerződésöket bejegyeztetni kivánnák, akkor minden egyes tagjaik s azok különösen, kik a váltótörvényszék előtt ismeretlenek, két, a váltótörvényszék által ismert tanuk kiséretében előtte személyesen megjelenendenek, az eredeti szerződést magukkal hoz-

1087. §. Társasági szerződés.

A társasági szerződésben következő pontok foglaltatandók:

a) a közkereseti társaság czéljának szoros meghatározása;

---

ván. A részvénytársaságoknál azonban csak a választmány jelenend meg, mely a társaság gyüléséből kiadott bejegyeztetési felhatalmazást előmutatandja. (36. §.)

Meggyőződvén a váltótörvényszék a szerződők teljeskoruságáról, az előttök felolvasott szerződést általok egyenkint aláirandja; vagy ha már az aláirás előbb megtörtént volna, ennek valóságát általok megismerteti, s kézvonásaik valóságát, azon megjegyzés mellett, hogy a szerződés előttök felolvastatott, aláirásával s pecsétjével hitelesitendi. Ha azonban valamely szerződő tag, betegsége vagy lakásának nagyobb távolsága miatt személyesen meg nem jelenhetne, a váltótörvényszék vagy két tagot küld ki kebeléből, vagy a meg nem jelenőnek illető hatóságát szólitja fel a végett, hogy a szerződés és aláirás a meg nem jelenővel hivatalosan közöltessék, s azoknak valósága hitelesen elismertessék. (37. §.)

Az aláirási czimkönyvbe (Firma-Protocoll) az egész eljárás és közkereseti társaság aláirási czimének bejegyeztetése beiktatandó, a szerződés egyik eredeti példánya pedig. az aláirási czimmel együtt a levéltárba leteendő. (38. §.)

Ha a szerződés több ivekből állana, ezek selyem zsinórral körülvonandók, melynek végei a váltótörvényszék s a szerződők egyikének pecsétjeivel megerősitendők. (39. §.)

Ha a társaság egy vagy több személynek a jogot által akarná adni, aláirásaik által a társaságot közönséges vagy váltójog szerint lekötelezni, azaz: jogot — a társaság nevében aláirhatni: ezt a szerződésben különösen emliteni szükséges. Ily esetben az aláirási czimvezetők (Firmaführer) kivétel nélkül mindig személyesen, a társaság tagjaival együtt, a váltótörvényszék előtt megjelenendnek, hol a társaság aláirási czime a 30, 31, 32 és 33. §§. rendelete szerint, de mindig a társasági szerződés bejegyzése után, az aláirási czimkönyvbe beiktattatik. (40. §.)

Az ilyformán bejegyzett s a letett szerződésnek hiteles másai minden törvényszékeknél s hatóságoknál a szerződés tartalma iránt teljes bizonyságot teendenek. (41. §.)

Ha ily szerződések közlése az illetők által kivántatnék, ezek a törvényszék által hiteles másolatban haladék nélkül kiadandók. A bejegyzett aláirási czimek megtekintését pedig mindenkinek tüstént meg kell engedni. (42. §.)

b) azon személyek megnevezése, kik ezen czél elérésére társaságba álltak;

c) szoros meghatározása annak, mivel s miképen tartozzék minden tag a közczélhoz járulni;

d) az idő, mely alatt ezen tartozás teljesitendő;

e) a munka, melyet minden tag a közczél elérésére felvállalni köteles;

f) a közönséges ügyeknek ki által történendő vezérlete, a fontosabb ügyek elintézésének módja, és a czimvezetőknek, ha szükségesnek találtatnék, kineveztetése;

g) a számadások letételének és vizsgálatának ideje és módja;

h) a nyereség felosztásának ideje s kulcsa;

i) azon viszonyok meghatározása, melyeknél fogva a társaság egyes tagja önként kiléphet, s melyekben a kilépésre kényszerittethetik; végre

k) a társaság értékének mi módon történendő felosztása egyes tag kilépésénél, vagy az egész társaság eloszlásánál. (5. §.)

1088. §. A női követelések biztositása.

A társasági tagok feleségei követeléseiket szintén azon módon, mint a kereskedők és gyártók, csődület esetére biztosithatják. (6. §.)

1089. §. A társasági tagok kötelességei.

Ha a tagok a társasági szerződésben az 5-dik §-ban körülirt pontok iránt nem rendelkeztek volna, következő rendelkezések megtartandók. (7. §.)

A társaság minden tagjaitól — a külső tagokat ide nem értve — egyenlő járulmány (Beitrag, Einlage) s egyenlő munkásság követeltethetik, hacsak a szerződésben más nem rendeltetett. (8. §.)

A társaság tagjai oly ügyeket nem vihetnek, melyek a társasági czéllal ellenkeznek. (9. §.)

Közönséges társasági ügyek elintézésére, melyek a kitüzött czél s a meghatározott eszközök körén túl nem mennek, a társaság minden egyes tagjai az elhatározandó ügynek megjegyzése mellett meghivatandók. A kitüzött időre megjelenőknek valóságos többsége határoz. (10. §.)

Ha azonban fontosabb ügyekről lenne szó, melyek a szerződésben ki nem kötött járulmányokat, uj tagoknak felvételét, kölcsönvételt, aláirási czimvezetést vagy az alapszerződők s alaptőke akármely veszélyeztetését illetik, akkor minden tagok jelenléte s egyetértése szükséges. (11. §.)

Ha a társaság aláirási czimvezetője különös felhatalmazás nélkül valamely kereskedői ügyet végzett, vagy lekötelezést a társaság nevében felvállalt, ez iránt a társaságnak felelni tartozik, a társaság azonban a szerződést vagy kereskedői ügyet megtartani köteles. (12. §.)

1090. §. A nyereség felosztása.

A társaságoknál, melyek rövid, egy évet meg nem haladó időre köttettek, a nyereség felosztása csak ezen idő elmultával követeltethetik. Ha a társaságok hoszabb időre köttettek, a nyereségi felosztás a szerződés kötése napjától számitandó minden esztendő végével történik. (13. §.)

A nyereség a tagok közt járulmányaik arányában felosztatandó. (14. §.)

1091. §. A tagok egyéb jogai, s a társulat igazgatása.

Minden tagnak szabadságában áll, a társaság számadásait és kereskedési könyveit megvizsgálni. (15. §.)

Minden tag a társaság többi tagjainak irányában csak járulmánya erejéig köteleztetik. (16. §.)

A közkereseti társaságok jogviszonya, segédszemélyzete, s a vele kereskedési kapcsolatban levők iránt, azon törvények szerint határoztatik meg, melyek a kereskedők és gyártók hasonló jogviszonyai iránt rendelkeznek; azon szükséges megkülönböztetés mellett, hogy mindig az egész társaság, vagy a társaság nevében cselekvő s ezzel megbizott személy az egyik szerződő fél, nem pedig az egyes társasági tagok. (17. §.)

Ugyanazért adósságok felmondása csak társasági határozat által történhetik, vagy azon személy által, mely a társasági határozat következtében erre fel van hatalmazva. Minden egyes tagnak szabadságában áll ugyan a társaság adósságait megfizetni, a társaság számára történendő fizetéseket azonban egyes tagok jogszerüen fel nem vehetik, s a társaság nevében nem nyugtatványozhatják, hanem a társaságot illető summák mindig vagy az egész társaságnak, vagy az általa világosan, vagy hallgatva megbizott személynek fizetendők, vagy birói kézhez adandók. (18. §.)

Ha egy vagy több társasági tagok a társasági ügyek vezérletével megbizattak, ezen tulajdonságukban a társaság irányában ugy, mint más segédszemélyek tekintendők; ugyanazért ezeknek minden jogaival birnak, s kötelességeivel tartoznak. (19. §.)

1092. §. Uj tag felvétele.

Ha a társaságban uj tag vétetik be, ezzel ez iránt külön szerződés kötendő, és szintugy mint az alapszerződés, a váltótörvényszéknél bejegyzendő. (20. §.)

A váltótörvényszék czimkönyvében az uj szerződés bejegyeztetésénél a társasági alapszerződésre hivatkozás történend, a bejegyzett alapszerződésnél pedig pótlólag az uj tag szerződése s ennek jegyzőkönyvi száma megemlitendő. (21. §.)

Ha az uj tag egyszerüen, szorosabb meghatározás nélkül a társasághoz állt, akkor a többi régibb tagokkal egyenlő jogokkal bir, s egyenlő kötelességekkel tartozik. (22. §.)

1093. §. A társulat kültagjai.

Ha a társaság kültagokat (Commenditairs) vesz be, ezekkel is irott szerződés kötendő, melyet azonban bejegyeztetni nem szükséges. (23. §.)

Ilyen szerződésekben lényegesen megkivántatik, hogy a kültag befizetett tőkéjétől magának nyereség fejében határozott kamatokat, melyek a törvényesnél nagyobbak is lehetnek, kössön ki, és hogy a társaság hitelezőinek, csődület esetében, a következő 26. és 27. §§. rendelete szerint befizetett járulmányára nézve is elsőbbséget kötelezzen. (24. §.)

A kültagok által a társasághoz befizetett pénz a társaság felbomlásáig sem az egyik, sem a másik fél által fel nem mondathatik, hacsak a szerződésben egyéb rendelkezés nem történt. (25. §.)

1094. §. A társulat beltagjainak felelőssége.

A társaság beltagjai, a kültagnak befizetett tőkéjére és kamatjaira nézve minden vagyonukkal felelősek, s a kültagnak szabadságában áll ezek iránti törvényes keresetét akár az egész társaság, akár annak egyes tagjai ellen intézni; a társaság hitelezői azonban a társaság bukása esetében öt követeléseikkel megelözik, s magukat befizetett járulmányából is kielégithetik. (26. §.)

1095. §. A kültagok felelősségének tartama.

A kültag még akkor is, miután a társaság az általa befizetett tőkét visszaadta, azon hitelezőknek, kik társasági összeköttetése alatt a társaságot kötelezték, tőkéje erejéig a társaság egyéb tagjaival egyetemben (in solidum) két esztendeig annyiban felelős, mennyiben a hitelezők a társaság tagjainál kielégitést nem találtak. (27. §.)

1096. §. Kamatokhozi joga a kültagoknak.

Ezen veszély felvállalása mellett a kültagok maguknak a törvényes kamatoknál magasabbakat is köthetnek ki, a nélkül, hogy ez uzsorának tekintethetnék. (28. §.)

Ha a szerződésben más rendelkezés nem történt, a kikötött kamatok félévenkint fizetendők. (29. §.)

Ezen kamatok a kültagoknak még akkor is fizetendők, ha a beltagok semmit nem nyertek, vagy talán épen veszteséget szenvedtek. (30. §.)

1097. §. A kültagok joga a számadások megtekintésére nézve.

A társaság követelési és tartozási állapotának világos jegyzéke a kültagoknak beléptökkor előterjesztendő, melyben különösen jegyeztessék meg a tőke mennyisége, mely azon ideig kültagoktól felvétetett. (31. §.)

Ha ezen jegyzékben később oly hiba találtatnék, mely a kültagot veszélyeztetné, akkor az, ki a jegyzéket szántszándékosan igy készitette, mint hamisitó büntetendő. (32. §.)

A kültagoknak a társaság vezérletében semmi befolyásuk nincs; szabadságukban áll azonban a számadásokat és könyveket megvizsgálni, s a segédszemélyekre felvigyázni. (33. §.)

1098. §. Követelések érvényesitése a társulat ellen.

A kinek bejegyzett közkereseti társaság ellen követelése van, az követelését akkor is, ha ez nem váltólevélből eredett, a társaság minden bejegyzett tagjától egyetemben (in solidum) követelheti. Ugyanazért szabadságában áll, a beltagokat egyetemben, egy keresetlevélben, vagy minden egyest külön-külön megkeresni, s az egyik tag elleni keresettől elállva, a keresetet más tag ellen intézni. (34. §.)

Bejegyzett társaság hitelezője a kültagot járulmánya erejéig csak akkor és annyiban perelheti be egyetemlegi fizetés iránt, midőn s a mennyiben a társaság egyéb tagjánál kielégitést per s végrehajtás utján nem talált. A kültagoknak azonban akkor is következő kifogásai lehetnek:

a) ha bebizonyitja, hogy egész járulmányi tőkéjét a társaságnak befizette, és abból kamatjain kivül semmit vissza nem kapott, ez őt minden további fizetési kötelességtől felmenti, minthogy csak járulmánya erejéig kezeskedik;

b) szintugy megszünik a kültag kötelezése, ha a társaságból történt kilépése óta két esztendő elmult, habár a követelés azon időtől származik is, melyben a kültag a társasággal összeköttetésben volt. (35. §.)

Minden társasági tagnak, mely a társaság hitelezője által egyetemlegi fizetés iránti perbe idéztetett, a társaság többi tagjaira a reájok eső rész iránt viszkeresete van. (36. §.)

1099. §. A társasági jog megszünte egyes tagra nézve.

A társasági jog egyes tagokra megszünik:

a) a tag halála által; örökösei sem feljogositva, sem kötelezve nincsenek a társaság folytatására, ha a szerződésben ez iránt egyéb rendelkedés nincsen; ha azonban ott örökösökről is lenne szó, akkor csak a közvetlen örökösök, nem pedig az örökösök örökösei folytathatják a társaságot;

b) ha a társasági tag csődület alá kerül; vagy

c) csalási bünök miatt megfenyittetik; vagy

d) oly rendbe lép, melynek tagjai a fentebbiek szerint közkereseti társaságba nem léphetnek;

e) azon idő elfolytával, melyre magát a tag a társasághoz lekötötte;

f) a tag a társaságból kiléphet, ha kilépését hat hónappal előbb a társaságnak bejelentette. Ezen felmondási jog azonban csak akkor gyakoroltathatik, ha a társaság nem határozott időre állott össze;

g) a tagnak joga van mindjárt a társaságból kilépni, ha a többi tagok lényeges társasági kötelezéseiket teljesiteni nem akarják; ellenben azon tag, mely társasági kötelezettségeit nem teljesiti, a társaság által kirekesztethetik. (37. §.)

Ha a kilépés ellen akármely részről kifogás tétetnék s az ügy per utjára kerülne, akkor a nyertes félnek választása van a kilépést a végitélet hozásának napjától, vagy azon időtől számitani, melyben a kilépés iránt kérdés támadott. (38. §.)

1100. §. A társulat feloszlása.

Az egész társaság eloszlása következő esetekben történik:

a) ha a társasági czél elérhető lenni megszünt, következőleg akkor is, ha a társaság alaptőkéje elfogyott;

b) ha az idő eltelt, melyre a társaság összeállott;

c) ha azon feltétel, melynek bekövetkeztére a társaság eloszlatása szerződésben kiköttetett, valósággal be is következik;

d) ha azon tag meghal, melynek személyes részvételéhez a társaság fenmaradását kötötte;

e) ha a társaság tagjainak többsége meghalt, csődület alá került, csalási bünök miatt megfenyittetett, vagy közkereseti társaság folytatásától eltiltott rendbe lépett;

f) ha a tagok az eloszlásban megegyeznek. (39. §.)

1101. §. A kilépés, vagy feloszlás bejelentése.

A közkereseti társaság egyes tagjainak kilépése, vagy a társaság teljes eloszlása ugyanazon váltótörvényszéknél bejelentendő, melynél a társasági szerződés bejegyeztetett.

A váltótörvényszék ezt a helytartótanácsnak felterjesztendi, mely az eloszlatást közhirré fogja tenni. (40. §.)

1102. §. A hitelezők jogai a részletes, vagy teljes feloszlás esetében.

A társaság hitelezőinek jogai nem sértetnek a társaság részletes vagy teljes eloszlása által; ha azonban a hitelezők az eloszlás vagy kilépés közhirré tétele után két esztendő alatt a társaság elleni követelések iránt a kilépett tag ellen pert nem inditottak, ezen idő elteltével a kilépett tag többé nem az egész tartozásért egyetemben (in solidum), hanem annak csak aránylag reá eső részeért vétethetik kereset alá. (41. §.)

Ha pedig a társasági tagok a kilépésnél vagy eloszlásnál oly szerződést kötöttek, hogy bizonyos, abban megnevezett tagok a társaság minden adósságait általveszik, s ezen szerződés a váltótörvényszék és helytartótanács utján közhirré tétetett: akkor a társaság hitelezői a szerződés közhirrétételétől számitandó két esztendő alatt a kilépett társaság minden tagjai ellen intézhetik követeléseiket; de ezen idő elteltével kielégitésöket kizárólag csak a társaság adósságainak a szerződésben kijelölt átvállalóitól követelhetik. (42. §.)

Ezen idő elteltével a kilépett kültag is csak azon tagok ellen intézheti követelését, kik az eloszlási vagy kilépési szerződésben a társaság adósságait magukra vállalták. (43. §.)

1103. §. A kilépett tag szavatossági joga.

Ha a kilépett tag a 41-ik §-ban meghatározott két esztendő alatt egyetemlegesen (solidarisch) perbe idéztetnék, a társaság minden tagjain vagy azon személyen, mely a kötelezéseket magára vállalta, szavatosságot (evictio) követelhet. (44. §.)

1104. §. A kilépett tagok követelései.

Kilépő kültag a társaságtól csak befizetett járulmányi tőkéjét, és annak a kilépés napjáig járó lekötött kamatjait követelheti. (45. §.)

Kilépő beltag ellenben, vagy annak csődületi tömege, örököse vagy jogképviselője haladék nélküli számadást, a társaság követelési s tartozási állapotának kimutatását, leltár (inventarium) készitését s azon aránylagi rész kiadatását követelheti, mely a követelő állapotból minden kötelezések levonása után a tagra esik. (46. §.)

Minden kilépő beltag követelheti azt is, hogy mind azon hitelezők, kiknek a társaság tartozik, haladék nélkül kielégittessenek, vagy hogy kielégitésök biztosittassék, mi azáltal is történhetik, ha a tagok egyike vagy egy része az adósságokat egészen magára vállalja, s a hitelezők ebben megnyugszanak. (47. §.)

A kilépő tag követelheti továbbá, hogy a társasági vagyon, a mennyiben ez tetemes értékcsökkenés nélkül történhetik, természetben (in natura) osztassék fel. Ha ez azonban értékcsökkenés nélkül nem történhetnék, a társaságban megmaradó tagok fogják meghatározni az osztály alá tartozó értéknek árát, a kilépő tagnak pedig választása van a tárgyat azon áron átvenni s a társaság többi tagjainak a reájok eső részt kifizetni, vagy pedig magának az ezen árból reá eső részt a társaság által kifizettetni. (48. §.)

Ha a társaság ezen árhatározást megtenni nem akarná, a kilépő tag a biróságtól becsüsök által történendő becsüt kivánhat. Ezen a biróság felügyelése alatt történt becsünél is a kilépő tagnak a 48. §-ban érintett választása van. (49. §.)

A fel nem osztható tárgyakra nézve akkor is leend helye a becsünek, midőn az egész társaság eloszlik, s a kiegyenlitésre egyszavulag más eszközt nem határozott. A 48. §-ban körülirt választás azt illeti a tagok közül, a ki a becsáron felül legtöbbet igért. Ha ily magasabb igéret nem történt, akkor a választási jog azon sorban illeti a tagokat, mellyel a társasági szerződést aláirták. (50. §.)

1105. §. Könyvek és iratok a kilépés, vagy feloszlás esetében.

Részes kilépés esetében a könyvek, a levelezés és egyéb oklevelek a társaságot folytató tagoknál maradnak, melyeknek kötelességében áll, a kilépő tagoknak kívánatára s költségein nekik mindig ezen oklevelek másolatait kiadni. (51. §.)

Ha pedig a társaság végképen eloszlik, s az illető felek az oklevelek gondviselete iránt meg nem egyeztek, ezeknek gondviselete a tagokat az aláirás sora szerint illeti, s igy tehát a következőhöz mennek át, ha az előző törvényes ok által, milyen a csődület alá jutás, a gondviseletre alkalmatos lenni megszünik. (52. §.)

1106. §. Birói illetőség a közkereseti társaságokra nézve.

Oly közkereseti társaságoknál, melyek magukat bejegyeztették, mind azon keresetek, miket az egyes tagok a társaság ellen, vagy az egyes tagok ellen formálnak, — ha azok a társasági szövetkezésből származott viszonyokat tárgyazzák : azon váltótörvényszék előtt fognak folyni, melynél a társaság be van jegyezve; — a váltó- és csődperek azonban e szabály alá nem tartoznak, hanem a társaságokra nézve az illető törvényes biráknál maradnak; oly társaságoknál pedig, melyek magukat be nem jegyeztették, ha egyes tagnak az összes társaság ellen keresete lenne, azt a társaságnak illető csődületi birája előtt követelheti; ha pedig az összes társaság egyes tag ellen pert indit, ezt a tagnak illető birósága előtt tenni köteles. Ily perekben, melyek a társaság és egyes tagjai közt keletkeztek, kifogásnak, és felebbvitelen s perujitáson kivül semmi egyéb perorvoslatnak helye nincs. Hasonlóul ha a társasághoz nem tartozó személy az összes társaság ellen keresetet formál, a társaságot csődületi birája elébe idézendi, az összes társaság pedig minden egyes személyt, ki ellen követelése van, illető birósága előtt perel meg. (53. §.)

III. FEJEZET.

Részvénytársaságok.

1107. §. A részvénytársaságok alapitása.

Részvényt szerezni, s részvénytársaságba lépni mindenkinek megszoritás nélkül szabad. (54. §.)

A kik részvénytársaságot akarnak alakitani, a váltótörvényszékhez irásban beadni kötelesek :

a) az alakulandó társaság czélját s azon adatokat, melyeken a kitüzött czél elérésének lehetősége alapul, — világosan elkülönözvén a bizonyosokat a valószinüektől és bizonytalanoktól;

b) a szükséges tőke mennyiségének közelitő kiszámitását;

c) a részvények számának, befizetési idejének s elosztás-módjának előleges feljegyzését, vagyis a részvénytervet, melyben annak is ki kell jelölve lenni : valjon az alapitók szándékoznak-e az összes részvényeknek valamely részét, és jelesen mennyit, a közönségnek nyilvános aláirás utján átengedni?

d) az alakulandó társaság előleges alapszabályait. Ezen oklevelek letétetvén a váltótörvényszéknél, megtekintésök mindenkinek megengedtetik ;

e) ha az alakitandó részvénytársaság nem tisztán kereskedői társaság, vagy ha az 1836 : XXV. t. cz. rendelete alá tartozó vállalat létrehozását szándékolja, akkor az előbbi pontokban megemlitett okleveleket előbb még a helytartótanácsnak is be kell mutatni. (55. §.)

Oly részvényeket, melyek nem bizonyos névre szólanak (au porteur), kiadni nem szabad. (56. §.)

Az alapitók a már beadott előleges alapszabályokat maguk hatalmával meg nem változtathatják. (57. §.)

1108. §. Alakitó gyülés.

Mihelyt a részvények azon része, mely az 55. §-nak c) alatti rendelkezése szerint a közönségnek lészen átengedendő, nyilvános és közhatóság felügyelése alatt véghezviendő aláirás utján — mely aláirásnak legalább is három napig nyitva kell maradni — elkeltek : a részvényesek közgyülésre összehivatnak. Ezen közgyülésben a társaság alakitja magát (constituirt sich); az előleges alapszabályok felolvastatnak, a végképeni alapszabályok elhatároztatnak, a pénztár megnyitására, kezelésére választmány rendeltetik; ha a társaság szükségesnek tartja, aláirási czimvezető (Firmaführer) választatik, s a választmány különösen felhatalmaztatik, hogy az alapszerződést és aláirási czimet bejegyeztesse. Mind ezek a jelenlévők szótöbbsége által elhatároztatnak. (58. §.)

A társaságnak ilyképeni alakitása előtt az alapitók a részvényekre bármely előleges befizetést semmi szin alatt nem kivánhatnak. Szintugy tiltva van a részvényekre kamatokat fizetni magából azon pénzmennyiségből, melyet a részvényesek elölegesen lefizetnek részvényeikre. (59. §.)

A társasági ülésnél a tag minden egész részvény után egy vokssal bir; tiznél azonban több voksot, bármely légyen részvényeinek száma, semmi esetre nem nyerhet. (60. §.)

1109. §. Czimbejegyzés.

A választmány a gyülésben szótöbbséggel elfogadott, és a választmány által aláirt társasági alapszabályokat a kereskedési czimmel együtt a váltótörvényszéknél, a váltótörvénykönyv II. Rész III. fejezet értelmében, (lásd f. 1086. §.) a társaság nevében bejegyezteti. (61. §.)

Az illető váltótörvényszék az alapszabályokat másolatban minden többi váltótörvényszékeknek megküldendi, és szabad megtekintésöket megengedendi. (62. §.)

1110. §. Az előleges költségek kifizetése.

A társaság az alapitóknak elöleges költségeit, mihelyt ezek elégségesen bebizonyittattak, ha az alapszabályokban más rendelkezés nem történt, azonnal kifizetendi. (63. §.)

1111. §. Alapszabályok.

A választmánynak nem szabad az alapszabályoktól eltérni, vagy különös felhatalmazás nélkül a társaságot kötő rendszabásokat elhatározni, mi csak a társaság gyülésében szótöbbség által történhetik. A társaság czéljának változtatása csak akkor eszközöltethetik, ha a társaságnak legalább háromnegyede a közgyülésben a változtatásban megegyez; a kisebbségben maradott rész azonban ily esetben kiléphet, s a társaság ügyeinek akkori állása szerint részvényeinek, s ha nyereség találtatnék, az aránylag reá eső nyereségi résznek kifizetését követelheti. (64. §.)

Az alapszabályoknak minden változtatásai a váltótörvényszéknél bejegyeztetendők. (65. §.)

Rendkivüli kedvezéseket, például kisajátitást vagy találmányi kiváltságlevelet (Erfindungs-Patent) kivánó részvénytársaságok a fentebbi §§-ok rendeletén felül a fenálló rendszabásokhoz alkalmaztatandják magukat. (66. §.)

Mindezen közkereseti társaságokról szóló törvények a bányászi törvényhatóság alá tartozó társaságokat nem illetik. (67. §.)

NEGYEDIK SZAKASZ.

CSŐDRENDTARTÁS.

1112. §. A csőd fogalma.

Igy neveztetik azon eljárás, melynélfogva az adósnak minden vagyona birói zár alá vétetvén, a törvényesen megállapitott osztály és arány szerint s hivatalos közbenjárás mellett a tulterhelő követelések kielégitésére fordittatik.

A csődeljárás az 1840: XXII. tczikkben szabályoztatott, az 1844: VII. tcz. és az országbirói szabályelvek által pedig sok részben változtatott; jelenlegi szövege ezen módositások nyomán a következő:

1113. §. Birói illetőség.

A csődület fölötti biráskodás:

a) a kereskedőkre, gyárosokra s közkereseti társaságokra nézve azon biróságot illeti, melynek körében a csődület alá kerültnek kereskedési telepje — établissement — van. Ugyanazért még akkor is, midőn az ilyen kereskedő a megyében ingatlan javakkal bir, de kereskedési telepje királyi, vagy e. b. hatósággal ellátott mezővárosban van helyheztetve, azon városnak tanácsa, illetőleg törvényszéke gyakorolja a csődületi biróságot; ha pedig a kereskedési telep megyei hatóság alatt van: akkor a csődületi biróság minden kivétel nélkül mindig a megyei törvényszéket fogja illetni; midőn végre a kereskedőnek több telepje van, melyek nem ugyanazon egy törvényhatóság alatt feküsznek: ezek közül az fog a csődületben biráskodni, mely a csődület megrendelése végett legelsőben megkerestetett.

b) Azokra nézve, kik nem kereskedők, vagy gyárosok, de szabad kir. városokban, vagy e. b. hatósággal felruházott mezővárosokban laknak: minden tekintet nélkül arra, hogy ingatlan vagyonnal birnak-e, vagy sem: — mindig azon város vagy mezőváros törvényszéke, melyben rendes lakásukat tartják; azokra nézve, kik városi területen kivül a megyében laknak: ugyanezen megyének törvényszéke, ha pedig rendes lakásuk változtatva, hol egyik, hol másik megyében, vagy városban volna, vagy épen az országon kivül tartózkodnának: azon megye vagy város hatósága, melynek területén utóljára laktak; végre ha utólsó rendes lakásukat kipuhatolni nem lehetne: azon törvényhatóság, melynek területében ingatlan javaik feküsznek, és ha az ingatlanok több törvényhatóság, de azon egy kerületi tábla területében vannak: azon kerületi tábla; végre azon esetben, ha javaik több kerületi táblák területében feküdnének: azon kerületi tábla, mely a csöd elrendelése végett hamarább megkerestetett.

c) Azokra nézve, kik bányabirtokon kivül más vagyonnal nem birnak: a csődületi per egyedül a bányaszék előtt fog lefolyni; különben a csődületi per birája mindig az illető polgári hatóság leend. Ha a bukottnak bányavagyona egy járásban fekszik: mindig az illető, ellenben pedig azon járásbeli bányaszék leend a csődületi per birája, mely előtt legelőször a csődület bejelentetett.

d) A jász- és kun-kerületben az első biróságot tekintve az eddig divatozó szokás fog megtartatni, melytől a felebbvitel a kerületek törvényszékéhez, és onnan a hétszemélyes táblához történik. (orszb. szab. IV. 1. §.)

e) A hajduvárosok kerületében a csődületi elsö biróságot a városi tanácsok fogják gyakorolni, azoktól a felebbvitel a kerületi törvényszékre, onnan pedig egyenesen a hétszemélyes táblára történik.

f) A magyar tengermellékre nézve az ottani váltó- és kereskedési törvényszék illetősége jelen állapotában marad a váltó-tkönyv II. R. 26. §. értelmében. (1840: XXII. 1. §.)

g) A tengermelléki kincstári kerületben a csődületi elsö biróságot a fiumei váltó- és kereskedési törvényszék, a Torontálmegyében kebelezett nagykikindai kerületben pedig a kerület tanácsa gyakorlandják. (1844: VII. 1. §.)

1114. §. A csődbiróság illetősége más biróság előtt folyamatban levő perekben.

A csödületi biróság illetősége alá tartoznak azon perek is, melyek a bukottnak vagyonára nézve más biróságok elött vannak ellene folyamatban; ugyanazért a csöd megnyitásakor minden ilyen perek a csödbirósághoz álaltétetvén, ott fognak végképen elitéltetni; azon perek pedig, melyek a bukottnak vagyonára nézve más biróság elött ellene már lefolytak, habár végképen elintéztettek, s felebbvitel utján megvizsgáltattak volna is, de végrehajtással még be nem fejeztettek, a csödületi elsö birósághoz minden esetben átteendők ugyan, de ez az előbbi biróság által megitélt követelés valósága és mennyisége felett ujabb itéletet nem hozhat, hanem csak az osztályozás iránt fog biráskodni. (1840: XXII. 2. §.)

Ezen rendszabály alul azonban kivétetnek:

a) azon perek, melyek ingatlan nemesi javakat tárgyaznak;

b) minden bányászati keresetek, melyek, ámbár a bukottnak bányai vagyona szintén a csödtömeghez tartozik, mégis mindig a bányászi biróságnál intézendők el; miután azonban elintéztettek, osztályozás és kielégités tekintetéből szintén a csődperhez, és törvényszékhez adandók. (3. §.)

1115. §. Ingó zálogok kivétele váltóügyekben.

Azon ingó zálogok, melyekre a váltóhitelező, a kibocsátó, forgató, elfogadó vagy váltókezes ellen a csőd elrendelése előtt a váltó-tkönyv I. 193. §-a szerint zálogjogot nyert, és azon ingó javak, melyekre nézve a váltóhitelezőnek az I. 198. §. szerint megtartási joga vagyon, ugyanazon §§. szerint is a csődtömeghez nem tartoznak; ugyanazért, ha ezek iránt a váltóper még folyamatban lenne is, az a csődületi birósághoz át nem tétetik, hanem a váltótörvényszéknél marad. (4. §.)

1116. §. Csődnyitás esetei.

Csödületnek helye van:

a) midőn az adós, vagy annak halálával örökösei, vagy hátrahagyott vagyonának gondnoka az illető csődbiróság előtt kijelentik, hogy adósságai vagyonát meghaladják;

b) midőn a hitelezők közül egy vagy többen a csődbiróság előtt bebizonyitják, hogy az adós, tartozásainak eleget tenni nem képes, s ugyanazért csődöt kérnek. A csőd megnyitását pedig kérheti bármely hitelező, habár oly kötelezvénynyel vagy váltóval lépne is fel az adós ellen, melynek kitüzött fizetési ideje még le nem járt. (5. §.)

1117. §. Birói intézkedések, ha a csőd megnyitása kéretik.

Midőn a felfedezés az adósnak részéről történik, az illető biróság köteles a csőd megnyitását azonnal megrendelni, — midőn ellenben a hitelezők kérnek csődöt, ez iránti folyamodásukat az adósnak csődbiróságához intézik, s azt városokban a tanácshoz, megyékben pedig az alispánhoz nyujtják be, s a folyamodás mellett azon próbákat is tartoznak beadni, mikből az adósnak fizetési tehetetlensége kivilágosodik. A megkeresett városi tanács vagy alispán ezen folyamodást mellékleteivel együtt a panaszlottal haladék nélkül közölvén, neki meghagyja, hogy egy kitüzött rövid határidőre az illető biróság előtt, — és pedig városokban a tanács, megyékben a törvényszék előtt személyesen, vagy ügyviselője által megjelenjen, és ha az ellene intézett követelésnek alaptalanságát másképen megmutatni nem tudná, bizonyitványokkal támogatott követelési s tartozási állapotát minden további halasztgatás nélkül mutassa ki. Ugyanazért megyékben az alispán, mihelyest ilyen csődületi folyamodás adatik be hozzá, a törvényszéket a rendes időn kivül is azon napra, melyet a panaszlottnak határidőül kitüzött, összehivni köteles. (6. §.)

1118. §. Tárgyalás, és határozat.

A kitüzött határnapon az adós megjelenvén, ha azt hinné, hogy a fentebbiek szerint nem azon biróság hatósága vagy illetősége alá tartozik, ez iránti kifogását azonnal megteheti, a biróság pedig e felett haladék nélkül itéletet hoz; későbben a per folytában a biróság elleni kifogásnak helye nincs. (7. §.)

Ha pedig a fél a biróság ellen kifogást nem tenne, vagy a biróság azt, mint alaptalant elvetné, a biróság a felek bizonyitványait azonnal fontolóra veszi, s ha szükségesnek látja, az adósnak vagyonbeli állapotát a hely szinén biróilag is megvizsgáltatja. (8. §.)

Ha a biróság a két részről bemutatott bizonyitványokból, vagy birói vizsgálatból azt látná, hogy az adósnak fizetésbeli tehetetlensége valóságos, vagy alaposan gyanittatik, a csőd megnyitását azonnal megrendeli. (9. §.)

1119. §. A fizetési tehetetlenség gyanuokai.

A fizetési tehetetlenséget alaposan gyanittatja, s azért a csőd megrendelésére elegendő:

a) ha az adós megszökik, vagy elrejtezik, s ezen cselekvésének más oka nem valószinü;

b) ha a megrendelt határidőre értékbeli állapotának kimutatására a biróság előtt maga, vagy ügyviselője által meg nem jelenik, s értékbeli állapotát kimutatni vonakodik;

c) ha ellene bebizonyittatik, hogy hitelezőivel követeléseik egy részének elengedése végett oly kijelentés mellett kezdett egyezkedéseket, hogy adósságai vagyonát meghaladják, — habár ezen kijelentés biróságon kivül történt is;

d) ha az adós kereskedőnek a biróság előtt előmutatott kereskedői könyveiből kiviláglik, hogy könyveit annak idejében rendesen befejezni három hónapig elmulasztotta, vagy azokat nyilván meghamisitotta. (10. §.)

1120. §. Birói intézkedések a csőd megnyitása alkalmával.

A mint a csőd megnyitása elhatároztatott, a biróság ugyanazon itéletben az adósnak minden ingó s ingatlan javait haladék nélkül zár alá vétetni rendeli, s neki biróiképpen meghagyja, hogy követelési s tartozási állapotát bizonyos határnapig hit alatt fedezze fel; a csődtömegnek a netalán helyben levő hitelezők meghallgatásával egy ideigleni gondnokot s egy perügyelőt rendel, a bukott javainak összeirását elhatározza, s a hitelezők összehivására határnapot tüz ki. Ezen itélet azonnal kihirdetendő, s kihirdetésével a csőd megnyitottnak tekintetik. (11. §.)

1121. §. A bukott élelmezése.

Ha a biróság azt találná, hogy a bukott, betegség, öregség vagy testi tehetetlenség miatt mindennapi élelmét meg nem keresheti, s más egyéb segédeszközei sincsenek élete fentartására: javainak zár alá vétele napjától kezdve, a csődpernek befejezéseig neki a csődtömegből a gondnok által időnkint rendesen kifizetendő tartást rendel; ez iránt azonban mind a tömegnek ideigleni gondnokát, mind a netalán helyben levő hitelezőket minden esetre előbb kihallgatja. Ezen tartás naponkint legalább 6 pkr. leend, de 20 pkrnál naponkint többre semmi esetben nem határoztathatik; sőt ha a per folyta alatt a bukottnak más keresetmódjai nyilnának, mik által ezen tartás elkerülhetetlenül szükséges lenni megszünnék, annak fizetésétől a hitelezők kérelmére a biróság a tömeget ujabb itélet által felmenti. (12. §.)

1122. §. Zár alá vétel.

A megrendelt zár alá vételt városokban a biróság két kiküldött tanácsbeli által, megyékben a törvényszék a kiküldött törvényes bizonyság által azonnal teljesitteti azon javakra nézve, mik törvényhatósága alá tartoznak; a bukottnak egyéb javaira nézve pedig az illető törvényhatóságot álküldő levél mellett annak teljesitésére felszólitja. (13. §.)

1123. §. Felfedezési eskü.

A felfedezési esküt a bukott fél az eljáró csődbiróság előtt tartozik ugyan letenni; de ha más törvényhatóság alatt laknék, és személyesen jelen nem volna, a biróság annak illető törvényhatóságát átküldő levél mellett az eskünek és felfedezésnek kivételére megbizza. (14. §.)

1124. §. Eljárás a vagyonösszeirás körül.

A bukott ingó s ingatlan javainak összeirását városokban a tanács szintén egy vagy több tanácsbelire, megyékben a törvényszék a törvényes bizonyságra bizza; azon javakra nézve pedig, melyek más törvényhatóság alatt vannak, átküldő levél mellett eszközli. Az összeirás mindig a tömeggondnoknak vagy megbizottjának hozzájárulásával teljesitendő, s a hitelezőnek is teljes szabadságában áll az összeirásnál jelen lehetni. — Az összeirást teljesitő tanácsbeli vagy törvényes bizonyság, a tömeggondnoknak, vagy megbizottjának és netalán jelen levő hitelezőknek meghallgatásával, mindjárt az összeiráskor elhatározza azt, melyek azon ingó javak, miket a hitelezők összejöveteleig sem lehet eltartani, s azt az összeirásban is különösen megjelöli. (15. §.)

Az ingatlan nemesi javak iránti jogokat tárgyazó irományok az összeirás alkalmával lepecsételtetnek, s az illető nemzetségbeliek kezére adandók. (16. §.)

Ha a bukottnál valamely bepecsételt letétemények találtatnak, melyeken a tulajdonos neve, vagy egyéb ismerhető jelek láthatók, azok az összeirás alkalmával fel nem bontandók, hanem az összeirásban világosan körülirva a tömeggondnoknak átadandók. Ha pedig a bukottnál, mint köztisztviselőnél közpénztár találtatik, a különösen e végre szolgáló közpénztári szekrény az összeirók által lepecsételendő, s minden közhivatali irományokkal együtt a csődbiróságnak átadandó. A csődbiróság azon hatóságot, melyet a pénztár illet, haladék nélkül tudósitja, a lepecsételt pénztári szekrényt pedig annak megbizottjai előtt felnyitván, ha abban oly bepecsételt letétemények találtatnak, melyekről világos, hogy valamely magánosokat illetnek, ezeket addig is, mig a tulajdonosok által nem követeltetnek, a tömeggondnok kezéhez adja, a többit pedig az irományokkal együtt a hatóság megbizottjai veszik át. Azon közhatóság, melynek pénzeit a bukott kezelte, átvevén ekképen a közpénztárt s ahhoz tartozó irományokat, köteles az ezt illető számadásokat azonnal megvizsgálni; s ha kivilágosodnék, hogy a pénztárban felesleg találkozik, azt a csődületi tömegnek átadja, ha pedig a hivatalos számadások szerint a számadó elmarasztaltatott, az elmarasztalási summát a csődtömegen követeli. (17. §.)

Azon ingatlan javakra, melyek a bukott feleségének sajátjai, az összeirás ki nem terjesztethetik, ha csak az adósleveleket az asszony is alá nem irta. — Az összeirás szintén ki nem terjesztetik a bukott tisztviselőnek hivatalbeli fizetésére. (18. §.)

Ha a bukott vérségével osztatlan állapotban vagyon, csak azon javait lehet tüstint összeirni, melyek egyenesen s kizárólag az ő tulajdonai; a tömeggondnoknak és perügyelőnek azonban kötelességök leend, kinyomozni mind azt, mi a bukottat az osztatlan közösből illeti, s az őt illető résznek haladék nélküli kiadását az 1836: XIV. tcz. utján eszközölni. (19. §.)

Ha a bukott valamely közkereseti társaság tagja, akkor a tömeggondnok a társaságtól a bukottra eső részt a társaságokról szóló XVIII. tcz. 46—50. §§. értelmében követelendi, összeiratandja, s zár alá teendi. (20. §.)

Ha a bukott valakivel közösségben élne, vagy valamit mással közösen birna, és ezen közösség nem társasági szerződésen alapul: akkor a közös tárgyak azon megjegyzéssel, hogy közöseknek állittatnak, szintén összeiratandók, és a tömeggondnoknak átadandók. (21. §.)

A birói összeirás két példányban elkészitendő; az egyik a tömeggondnoknak, másik a csődbiróságnak átadandó. (22. §.)

1125. §. A tömeg átvétele.

A tömegnek kirendelt ideiglenes gondnoka az összeirt javakat, és a bukottnak ingó javait, kereskedését s követeléseit tárgyazó minden irományokat az összeirás szerint kezéhez és számadása alá veszi; azon ingókat, mik az összeirást teljesitő tanácsbelinek, vagy törvényes bizonyságnak a 15. §. értelmében hozott határozata szerint a hitelezők összejöveteléig sem volnának eltarthatók, haladék nélkül hiteles személy jelenlétében árverés utján eladja, egyéb ingó s ingatlan javakra felelet terhe alatt gondosan felügyel, s azon tartozásokat, mik a tömeget követelőleg illetik, a mennyire per nélkül bevehetők, minél elébb behajtja. (23. §.)

A kirendelt perügyelő tartozik még a hitelezők összejövetele előtt is mindazon perekre, melyek a bukottat követelőleg netalán illetik, felvigyázni, azoknak bevégzését lehetőleg siettetni, azon tartozásokat, mik a tömeget követelőleg illetik, a mennyire per nélkül megkaphatók nem volnának, törvény utján behajtani, s a bukott ellen más biróság előtt folyamatban levő perekre nézve, melyek a 2. §. szerint a csődbirósághoz átteendők, ezen áttételt tüstint eszközölni. (24. §.)

1126. §. Hitelezők összehivása.

A csődhitelezőknek összehivása közönséges összehivó végzés által történik. Ezen összehivó végzésben világosan ki kell tenni:

a) a csődbiróságnak megnevezését;

b) a bukottnak nevét;

c) a hitelezők megjelenésének helyét és határnapját;

d) az ideiglen kinevezett tömeggondnokot;

e) a kirendelt perügyelőt;

f) azon felszólitást, hogy mindazok, kik a csődtömegből bármely jogczimmel valamit követelnek, a kitüzött határidőre keresetöket a szükséges bizonyitványokkal támogatva, okvetlenül beadják, — később beadott követeléseiknek hely nem adatván. (25. §.)

g) ha a csődtömeghez telek- és betáblázási könyvekbe bejegyzett ingatlan javak tartoznak: a csődbiróság köteles intézkedni az iránt, hogy a csődmegnyitás napja a telekkönyvekben feljegyeztessék. Perügyelő pedig köteles mindjárt megbizatásának vétele után azon hitelezők jegyzékét, kiknek követeléseik a telekkönyvekbe bejegyezvék, tartózkodásuk s lakásuk előadása mellett a biróság elé terjeszteni, s ezen jelzálogos hitelezők a csőd megnyitásáról és a bejelentési határidőről hivatalból értesitendők. Ha lakásuk, vagy tartózkodásuk ki nem tudathatik: a csődbiróság az ismeretlen tartózkodásu jelzálogos hitelezők részére gondnokot rendelend, és ezen intézkedésről, valamint a csődmegnyitásról is az illetőket hirlapilag különösen értesitendi. (orszb. szab. IV. 2. §.)

A hitelezők összehivására kitüzött határidő 30 napnál rövidebb, 120 napnál hosszabb nem lehet. Ezen összehivó végzés az eljáró törvényszéknek kapuira minden esetben kiszegeztessék, — a kiszegezés napja arra feljegyeztetvén. (1840: XXII. 26. §.)

Ezen felül azon hitelezőkre nézve, kik az eljáró biróság törvényhatósága alatt laknak, ezen hatóság, — más törvényhatóság alatt lakókra nézve pedig a helytartótanács utján fog kihirdettetni az összehivó végzés. (27. §.)

Azon csődperekben, melyek szabad kir. városok tanácsa előtt folynak, a városnak tanácsa, — azokban, melyek megyei törvényszék előtt folynak, azon törvényszék, — a mezővárosi tanács előttiekben pedig a tanács kérelmére az illető törvényhatóság fogja az összehivó végzések kihirdetése végett a helytartótanácsot megkérni. (28. §.)

A helytartótanács az összehivó végzést nemcsak szokott körlevelek utján hirdeti ki, hanem azt azon hazai hirlapokban is, melyek a váltó-tkönyv II. R. 214. §-a szerint a váltótörvényszéki hirdetésekre fognak szolgálni, beiktattatja. Az ily csődületi összehivásokat magukba foglaló helytartótanácsi intéző leveleket a megyei alispán, gyülést nem várva, azonnal közhirré tenni köteles. (29. §.)

Midőn kisebb csődületeknél a biróságnak bizonyos tudomása van arról, hogy a bukottnak semmi olyan hitelezője nincsen, ki a biróságnak törvényhatóságán kivül laknék, az összehivó végzésnek a helytartótanács általi kihirdetése nem szükséges. (30. §.)

Ha a bukottnak külföldön is volnának hitelezői, a biróság azoknak tudósitását a magyar udvari cancellaria utján eszközli. (31. §.)

1127. §. A csődnyitás joghatályai.

Mindazon terhes szerződések, melyeket a bukott a csőd megrendelését közvetlen megelőzött tizenöt nap alatt házastársával, vagy olyanokkal, kik vele harmadiziglen vérségi vagy sógorsági összeköttetésben vannak, bármiképen kötött, csak akkor tartják meg erejöket, ha az illetők más alkalmatos próbákkal bebizonyitják, hogy az, a mi az ily szerződő levelekben mint tett dolog foglaltatik, csakugyan valósággal megtörtént. A csőd megrendelése után a bukott a csőd teljes befejezéseig semminemü vagyonáról szabadon nem rendelkezhetik; ugyanazért, ha vagyonából a csődület megrendelése után valamit elidegenitene, vagy elrejtene, a 130. §. értelmében mint csaló fog büntettetni. A csőd megrendelése után a tartozásbeli elmarasztalásért birói foglalás sem intéztethetik a bukottnak vagyonára. (32. §.)

1128. §. A tömeg kiegészitése.

Az elrejtett vagyonokat a tömeggondnok tüstént visszaveendi, s az, kinél rejtve voltak, — ha bebizonyittatik ellene, hogy a csőd megrendelését tudva vette azokat kezéhez, mint orgazda fog büntettetni. (33. §.)

Azon javak, melyeket valaki a bukottól, a csőd megrendelését tudva, megvett, a tömegnek visszaadandók, s a vevő ily esetben azokért adott pénzét elveszti. (34. §.)

A ki azonban a bukottól valamely világos követelésének biztositására a csőd megnyitása előtt ingó zálogot vett által, habár követelése nem váltóbeli tartozásból eredt is, azon zálogot tartozik a tömegnek kiadni, de a tömeg a zálogon fekvő követelést a zálog átvételekor tüstint lefizetni köteles. Ha a követelésnek mennyisége, vagy bármi a zálogot tárgyazó körülmények miatt valamely kétségek támadnának a zálogtartó s tömeggondnok vagy perügyelő között, azokat a csődbiróság summás uton fogja elintézni; s ha a zálogtartó a zálogot kiadni mégis vonakodnék, azt a kielégitendők kielégitése után rajta biróiképpen, a szükség ugy hozván magával, átküldö levél mellett teljesitendő végrehajtás utján is, megveendi. (35. §.)

Ha a csőd megrendelése után örökösödés, vagy végrendelet által a bukottra valamely vagyon szállna, az is haladék nélkül összeirandó, s a csődtömeghez adandó. (36. §.)

Az eddig jólélekkel kötött, ezután pedig törvényes bizonyság előtt kötendő, törvényes átadással megerősitendő s az illető törvényhatóságoknak bemutatandó haszonbérlési szerződések, ha a haszonbérbeadó esik csőd alá, a csőd esetére is teljes erejöket megtartják, — ellenben ha a haszonbérbevevő esik csőd alá, a haszonbérlői szerződés megszünik. (37. §.)

1129. §. Tulajdoni igények a tömeg ellen.

Ha a csődtömegnél bizományi áruk, vagy oly tárgyak kerültek volna összeirás és zár alá, melyek másnak kétségtelen sajátjai, ezek iránt a tulajdonos a csődbiróság elébe, még a hitelezők összejövetele előtt is adhat keresetlevelet, melyben

a) azon tárgyat, melyre tulajdoni jogot formál, ugy leirandja, hogy ez minden egyéb hasonló tárgyaktól világosan megkülönböztethessék;

b) megmutatandja, hogy ezen leirt tárgy kétségtelen tulajdona;

c) megmutatandja azon módot, melyen ezen tárgy a bukotthoz jutott, a nélkül, hogy annak tulajdonává vált volna. (38. §.)

A fentebbi §. rendelete alá tartoznak mindazon ingó javak is, melyekről bebizonyittatik, hogy a bukott feleségének valóságos hozományai, s mint hozomány kerülvén a bukottnak kezéhez, még természetben megvannak; magában értetvén, hogy a bukottnál találtatott s mások által kiadott azon hozománybeli activ adóslevelek is, melyek feleségének nevére szólanak, mint annak sajátjai, szintén kiadandók. (39. §.)

A feleség férje tömegéből az ingó javak közül csak azt követelheti, a mi kizárólag számára, vagy gyermekei számára készült tulajdon, s gyermekei ruháit, fehérnemüjét, ágynemüjét s azon butorokat, melyek nevével, vagy gyérmekei neveivel meg vannak jegyezve. A többi követelései az osztályzás alá tartoznak. (40. §.)

A férj ellenben felesége csődtömegéből a 40. §-ban megjegyzett tárgyakon kivül minden a háznál találtató ingó javakat követelheti. (41. §.)

Ha a bukott mesterember vagy napszámos eszközei vagy szerszámai birói összeirás alá kerültek volna, melyek élelem keresésére elkerülhetlenül szükségesek, ezeket a biróság a bukott kérelmére a csődtömegből neki szintén azonnal kiadandja. (42. §.)

A ki a bukottal együtt lakott, vagy valamit vele közösen birt, természetben csak azon tárgyakat követelheti a tömegből, melyek kizárólag általa használtattak, a közösen birt tárgyakból pedig az eladási árnak felét. (43. §.)

1130. §. Eljárás a tulajdoni keresetek felett.

Ha ily kereset a hitelezők összejövetele előtt kerülne a biróság elébe, az tartozik a tömeggondnokot, a perügyelőt, s a netalán helyben levő hitelezőket summás uton meghallgatni, a kereset iránt szintén summás uton itéletet hozni, s ha a keresö fél mindazokat bebizonyitotta, mik a fentebbi §-ban e végre megkivántatnak, a kereset alá vett tárgyat, ha az természetben a tömegnél megvagyon, azonnal kiadatja; ha pedig a tömeggondnok ezt mint nem tarthatót, már eladta, az érette bejött pénzt a keresö félnek haladék nélkül kifizetteti. A keresö fél azonban köteles tökéletes biztositásul szolgáló kezeskedést állitani az iránt, hogy ha netalán a csödper folytában az összehivott hitelezök keresetét s annak bizonyitványait megczáfolnák, s a kiadott tárgyra nézve megmutatnák, hogy az csakugyan a tömeget illette, a tárgyat, vagy annak árát a tömegnek azonnal visszaadandja. (44. §.)

Ha pedig ily tulajdoni kereset a hitelezök összejövetele után adatnék a birósághoz, akkor a tömeggondnokon és perügyelőn kivül azon választmány lesz meghallgatandó, melyet a hitelezök az 51. §. értelmében a tömegre leendő felügyelés végett választottak, s ha ezek ellenvetést nem tennének, vagy a kereset bizonyitványait meg nem czáfolnák, a kereset alá vett tárgy minden további biztositás vagy kezeskedés nélkül a keresö félnek azonnal kiadandó. (45. §.)

1131. §. Hitelezők megjelenése.*

A hitelezök összejövetelére biróiképpen kitüzött csödületi határnapon, mind az, kinek a tömegböl követelése vagyon, köteles személyesen vagy törvényes ügyviselöje által a csödbiróság elött megjelenni, és követelését mind azon oklevelekkel együtt, melyek annak támogatására szolgálnak, írásban két példányban legfelebb 3 nap alatt a biróságnak beadni. (46. §.)

Azok, kik a bukott ellen más biróság elött oly pereket folytattak, melyek a fentebbi 2. §. értelmében a csöd megnyitásakor a csödbirósághoz átteendök, szintén kötelesek követeléseiket, melyek iránt azon pereket folytatták, külön keresetlevél mellett a csödületi határnaptól számlálandó három nap alatt a csödbiróságnak két példányban beadni; az egyik példányhoz, ahhoz t. i., mely a biróságnál maradand, az eredeti pert, minden okleveleivel együtt hozzácsatolni, a másik példányhoz pedig, mely a perügyelönek ki fog adatni, az emlitett perböl azon okleveleket s irományokat, melyek a követelés bebizonyitására szükségesek, mellékelni; szabadságában állván a perügyelőnek, ha ezek iránt az eredeti perből bővebb kifogásokat akarna tenni, azt a csődbiróságnál megtekinteni. (47. §.)

1132. §. A bejelentési kereset alakja.

A csődkeresetlevelek mindig a csődtömeg ellen lévén intézendők, azokban sem a tömeggondnoknak, sem a perügyelőnek megnevezése, sem pedig, ha ezek változnának, vagy az adós időközben meghalna, más keresetlevélnek beadása nem szükséges. (48. §.)

De tartozik a követelő ugyanazon keresetlevélben, melyben követelését előadja, annak a beadás napjáig követelhető minden járulmányait is beiktatni, s ekképen követeléseinek addigi egész mennyiségét pontosan kiszámitva, előadni; ezen felül pedig követelésének osztályozása iránti kivánságát okokkal és próbákkal támogatva előadandja, és mindezekre nézve itéletet kér. (49. §.)

1133. §. A követelés bejelentésének elmulasztása.

Ha valamely követelő a kitüzött három nap alatt követelését szükséges próbákkal támogatva, valamely véletlenül közbejött akadály miatt be nem adhatná, tartozik ezen akadályt a három nap lefolyta előtt a biróságnak bejelenteni; ez pedig a perügyelőnek kihallgatásával ez iránt haladék nélkül itéletet hoz, melytől semmi felebbvitelnek helye nem leend, s ha az akadályt valóságosnak találja, azon követelőnek egy uj s a lehetőségig rövid határnapot rendel. Ha azonban a fél az akadályt bejelenteni elmulasztaná, vagy annak valóságát bebizonyitani nem tudván, követelésének a fentebbiek szerinti előadását azonnal nem teljesitené, vagy az ujabb határidőt meg nem tartaná, követelése többé a csődperbe fel nem vétetik. (50. §.)

1134. §. Hitelezőválasztmány.

A megjelent csődhitelezők, vagy azoknak ügyviselői a csődületi határnaptól számitandó három nap alatt maguk közül szótöbbséggel egy három tagból álló választmányt neveznek ki, a tömegnek ideigleni gondnokától számadásait általveszik, s azokat megvizsgálás végett a választmánynak átadják, az ideigleni gondnoknak eddigi fáradozásaiért járó jutalmát meghatározzák, mivel ha az megelégedni nem akarna, annak mennyisége felett a biróság fog határozni; jövendőre pedig vagy az ideigleni tömeggondnokot megerősitik, vagy helyette szintén szótöbbséggel uj tömeggondnokot választanak, s vele jövendő dija iránt megalkusznak. (51. §.)

Ezen választásoknál a hitelezők egyenlő szavazattal birnak; ha pedig ekképen számlált szavazataikból valamely kérdésnél a többség világos nem lenne, a két egyenlő számu rész közül azon rész teszi a többséget, mely követelésének tőkesummájára nézve a másikat meghaladja.(52.§.)

Ha a hitelezők a fentebb kitüzött három nap alatt azokat, mik az előbbi 51. §-ban foglaltatnak, nem teljesitenék, a biróság fogja határozat által mindazokat kipótolni.(53.§.)

1135. §. Az ideiglenes tömeggondnok számadása.

A csődválasztmány tartozik az ideigleni tömeggondnoknak beadott számadásait megvizsgálni, azokra észrevételeit megtenni, s ha a hitelezők uj tömeggondnokot választottak, a csődtömegnek az uj gondnok kezeire leendő rendes átadását eszközölni. (54. §.)

Ha az ideigleni gondnok azon észrevételekben, miket a csődválasztmány számadásaira tett, meg nem nyugodnék, a csődbiróság fog azok felett haladék nélkül határozni, s ha a számadót elmarasztalná, azon az elmarasztalási summát végrehajtás által is tüstint megveszi. — A meg nem elégedő fél ezen itéletet ugyan felebbviheti, de a felsőbb megvizsgálás csak az egész csődper befejezése s a követelések osztályozása iránt is kimondott végitélet után fog megtörténni. (55. §.)

1136. §. A tömeg kezelése.

A tömegnek a hitelezők által megerősitett, vagy ujonnan választott gondnoka, a csődválasztmány kinevezésétől fogva bármely eladásokat és szerződéseket csak a választmány szám szerinti többségének jóváhagyásával tehet, s a bejött pénzekről szintén csak azok jóváhagyásával rendelkezhetik; ugyanazért minden a tömeggondnok által kiadott oklevelek, szerződések és nyugtatványok, melyek a tömeget bármi részben tárgyazzák, a csődválasztmány egyik tagja által mindig aláirandók. (56. §.)

1137. §. A tömeg eladása.

A csődtömeghez tartozó minden ingó javaknak, melyek az ideigleni tömeggondnok által még el nem adattak, mikor és mimódon leendő eladását a csődválasztmány fogja elhatározni. (57. §.)

Azon ingó javak azonban, melyek a tömeghez tartozó ingatlan javak hasznos miveléséhez szükségesek, az ingatlan javak nélkül elkülönitve el nem adathatnak; magában értetődvén : hogy az ingatlan fekvő javakon levő gazdaságbeli ingó vagyonok, melyek a gazdaság rendes folytatásához szükségesek, és csak az ingatlanokkal együtt adatnak el, a kielégitéskor nem az ingatlan javakhoz számittatnak, hanem természetöknél fogva ingóknak tekintendők lesznek. Egyébiránt a bányavagyonokra nézve kijelentetik, hogy az átalános bányatörvény 121. §. értelmébeni ingóságok a bánya elválaszthatlan tartozékaiul tekintendők. (orszb. szab. IV. 3. §.)

A tömeghez tartozó mindennemü ingatlan javak mindenkor csak árverés utján adathatnak el; de azoknak egészen vagy részenkint, s mikor leendő eladását szintén a választmány határozza meg, s az eladás előtt azokat törvényesen megbecsülteti, az árverési határnapról mindazokat, kiknek követeléseik azon eladandó ingatlan javakra vannak betáblázva, előre tudósitja, s az árverésnek hiteles személy közbejöttével leendő teljesitését a tömeggondnokra bizza. (1840 : XXII. 59. §. orszb. szab. IV. 4. §.)

Az árverés a becsüáron kezdendő, s ha azon áron vevő nem találkoznék, uj határnap lészen a választmány által kitüzendő, ekkor azonban a javak becsüáron alul is eladathatnak. (60. §.)

Az ingatlan javaknak mikép leendő kezelését a választmány fogja elhatározni, a tömeggondnok pedig azoknak kezelésére rendesen felügyel. (orszb. szab. IV. 5. §.)

1138. §. Bejött pénzek kezelése.

Az időközben bejött pénzeket a választmány csak olyanoknak adhatja ki kamatra, kiknél mind a tőkére, mind a kamatok rendes fizetésére nézve tökéletes biztosság vagyon, különben minden kárért a hitelezőknek felelni tartozik. A választmány különösen még arra is ügyelni köteles, hogy azon pénzek oly helyekre és olyképen adassanak ki, hogy azokat a csöd bevégeztével tüstint készpénzül behajtani, s a hitelezök kielégitésére forditani lehessen. (1840 : XXII. 62. §.)

Azon költségeket, melyek a tömegek rendbeszedésére, biztositására és kezelésére szükségesek, s melyeknek kifizetése a csődper végeig el nem halasztható, a csödválasztmány a bejött készpénzből a tömeggondnok által azonnal kifizetteti. (63. §.)

1139. §. A tömeggondnok fölötti felügyelet.

Ha a választmány a tömeggondnoknak hütelenségét, vagy alkalmatlan voltát időközben tapasztalná, annak tüstinti elmozditását a csödbiróságnál fogja kérni, s ha a biróság a vádat alaposnak találja, a gondnoknak elmozditását haladék nélkül megrendeli, helyette a választmány kijelölésére más tömeggondnokot rendel, s az elmozditottat számadásainak tüstinti beadására szoritja, és ezen itélet fölebb nem vitethetik. (64. §.)

1140. §. Határozat a csődkereset felett.

A követelők által két példányban beadott keresetleveleket mellékleteikkel együtt egyik példányban a csödbiróság egy csomóban a beadás rendje szerint külön feljegyzés mellett sorozva (rotulus actorum) magánál megtartandja, másik példányban a perügyelőnek tüstint kiadja, és annak itélet által kötelességül teszi, hogy észrevételeit a keresetek minősége és valósága iránt minél elöbb megtegye, s azokat egy kitüzött határnapra a biróságnak bemutassa. Ezen határnapot a biróság rendesen tizenötöd napra, ha pedig a hitelezőknek nagyobb száma hoszabb időt kivánna, legfölebb negyvenötöd napra kitüzi. (65. §.)

1141. §. Perügyelő nyilatkozata.

A perügyelö köteles a kitüzött határidő alatt minden a tömeget érdeklő követelések iránt egyedül azoknak minőségére és valóságára, nem pedig osztályzására nézve észrevételeit a netalán szükséges ellenpróbákkal támogatva megtenni, s a mely követelés ellen kifogása nem volna, azt is világosan kijelenteni; észrevételeit vagy kijelentését minden hitelezőre nézve külön irásba foglalja; minden ily külön irásba csak azt iktatja be, mi azon hitelezőnek követelését tárgyazza, s mindezeket szintén két példányban elkészitve, a kitüzött határnapon a csődbiróságnak beadja. (66 §.)

Azon követelésekre nézve, melyek más biróságoktól tétettek által a csődbirósághoz, a perügyelőnek csak azon kifogásokkal lehet élni, melyek a kereset valóságát és minőségét érdemileg tárgyazzák, a mennyiben ezek felett az előbbi biróság végsőképen nem itélt. (67. §.)

Ha mindazonáltal ilyen a csődbirósághoz áttett perekben az előbbi biróság az adóst megjelenés vagy védelem elmulasztásaért makacssági itélet által marasztalta el; vagy midőn a váltótörvényszék váltókeresetben summás uton fizetési végzést hozott, mely ellen az adós a törvényes idő alatt kifogásokat nem tett, — ámbár az ilyen elmarasztalás, vagy fizetési végzés már itélt dologgá vált, ha azonban az birói foglalás által a csőd megnyitásakor még végre nem hajtatott, szabad leend a csődperügyelőnek mindazon kifogásokat s ellenpróbákat is előadni, melyek a kereset valóságát érdemileg tárgyazzák. (68. §.)

1142. §. E feletti határozat.

A perügyelő által beadott észrevételeket a csődbiróság egyik példányban szintén feljegyzés mellett sorozva, a a perbeli irományoknak a 65. §-ban megemlitett csomójához teszi s magánál megtartja, s a másik példányt a hitelezőknek, és pedig mindeniknek csak azt, a mi annak követelését tárgyazza, kiadja, s nekik meghagyja, hogy tizenötöd napra feleletöket, s ha bővebb próbáik volnának s azoknak előadását keresetök valóságára nézve szükségesnek vélnék, okvetetlenül beadják, különben a későbbi védelem el nem fogadtatván, az előadottakból itélet fog hozatni. (69. §.)

1143. §. Halasztás.

Ha azonban a perügyelő valamelyik hitelező követelésének valósága ellen oly próbákkal támogatott kifogásokat tett, melyeket a hitelező előre nem láthatott, s melyeknek megczáfolására oly próbák kivántatnak, miket ő, az ellenvetést nem gyanitva, előre meg sem szerezhetett, megszerzésök pedig 15 nap alatt meg nem történhetik: — ily esetben azon hitelező a biróságtól hoszabb határidőt kérhet, de kérelmét azon naptól, melyen a perügyelőnek felelete neki a biróság által kiadatott, legfelebb harmadnap alatt tartozik beadni, a biróság pedig, ha a halasztásnak fentebbi okait világosaknak látja, a határidőt biróiképen meghoszabbithatja; de ezen meghoszabbitás 45 napot semmi esetben meg nem haladhat. (70. §.)

1144. §. Hitelezők válasza.

A hitelezők kötelesek a perügyelőnek észrevételeire netalán adandó feleletöket, szintén a szükséges próbákkal támogatva, a biróság által kitüzött határidőre két példányban beadni. (71. §.)

Ha valamelyik hitelező a maga követeléseinek bebizonyitásán s a perügyelő által ezek valósága ellen tett kifogások megczáfolásán felül még valamely más hitelezőnek követelése ellen is akarna kifogásokat tenni, szabadságában leend a perbeli irományok csomójában, mely a biróságnál vagyon, minden hitelezőnek beadott követeléseit, s azok mellékleteit, és a perügyelőnek ezekre tett észrevételeit megtekinteni, s azokból azt, a mit használni akar, magának leiratni, de észrevételeit ugyanazon idő alatt, mely a perügyelő feleletének megczáfolása végett biróiképen kitüzetett, minden hitelezőre külön irva, két példányban beadni tartozik. (72. §.)

1145. §. E feletti határozat.

A hitelezőknek követeléseik valósága iránt beadott ezen második iratát a biróság ismét egyik példányban a perbeli irományoknak csomójához mellékelve magánál megtartja, másik példányban pedig a perügyelőnek, vagy ha egyik hitelező a másiknak követelésére tett volna észrevételeket, ezeket azon hitelezőnek kiadja, s mind a perügyelőnek, mind pedig az ilyen hitelezőnek, kit követelése iránt a másik hitelező megtámadott, a követelések valóságát tárgyazó utolsó védiratnak elkészitésére 15 napi határidőt tesz.

Ezen határidő oly esetben, ha a perügyelőnek számosabb hitelezők iratára kell felelni, 45 napig is kiterjeszthetik. (73. §.)

1146. §. Itélet.

Mind a perügyelő, mind a fentebbi 73. §-ban említett hitelezők kötelesek a követelés valóságát tárgyazó végiratot a kitüzött határnapon beadni, s ezen kivül a követelések valóságára nézve semmi ujabb védelemnek, próbáknak, vagy a védirat közlésének helye nem leend, hanem a biróság azonnal tartozik a beadottakból minden egyes követelésnek valóságára nézve végitéletet hozni, s azt haladék nélkül kihirdetni. (74. §.)

Ha valamely követelésre nézve csak fél próbák hozattak volna elő, s a kiegészitésre hitletétel volna szükséges, tisztitó eskü a bukottnak soha sem itéltethetik meg, hanem a próbák csak pótlóeskü által lesznek kiegészithetők. (75. §.)

1147. §. Eljárás a jelzálogos hitelezők tekintetében.

Ha a perügyelő a csődtömeghez tartozó valamely telekkönyvi ingatlan vagyonra betáblázott minden követelések iránti végiratát benyujtotta: a biróság tartozik azonnal ezen követeléseknek valódiságára nézve, — és pedig minden tekintet nélkül azon követelésekre, melyeknek kielégitése csak az átalános csődtömegből kérelmeztetik, végitéletet hozni, s azt haladék nélkül kihirdetni. Kihirdettetvén pedig a betáblázott követelések valósága iránt hozott különleges itélet, perügyelő köteles a kihirdetéstől számitandó 15 nap alatt az ingatlan vagyonra betáblázott s megitélt követeléseknek osztályozását és egyenkinti sorozását az alábbi §§. rendelete szerint elkésziteni, azt a legutolsó telekkönyvi kivonatnak odacsatolása mellett okokkal támogatni, s annyi példányban, hogy egy a biróságnál a perbeli irományok csomagánál megtartatván, minden hitelezőnek, ki az ingatlan vagyonra igényt tart, egy példány jusson, — a biróságnak beadni. A perügyelő által ekkép benyujtott, és a betáblázott követelésekre vonatkozó különleges sorozattal ugy kellend eljárni, a mint ez a következő czikkekben, melyek az átalános csődtömeget terhelő minden követelésekre nézve ezentul is zsinórmértékül veendők lesznek, — rendeltetik, azon hozzáadással mindazonáltal, hogy a betáblázott követelésekre vonatkozó különleges osztályozási sorozat iránt haladék nélkül szintén külön végitélet hozandó leszen, mely minden tekintet nélkül az átalános csődtömegbeli tárgyalásokra, bármelyik betáblázott, avagy különben érdekelt hitelező, vagy pedig a perügyelő által elkülönitve felebbeztethetik, mely esetben a 95. §. és következő czikkekben körülirt eljárás az alkalmazandók alkalmazásával leszen megtartandó, de ezen eljárás az átalános csődtömegre vonatkozó tárgyalásoknak folyamát fel nem függeszti; magában értetődvén, miszerint a betáblázott hitelezők követelései tárgyában hozandó s jogérvényre lépendő sorozati itélet folytán a 105. s következő §§-ban foglalt végrehajtási szabályok az ingatlan csődvagyonból leendő kielégités tárgyában szintén elkülönitve, azaz : az átalános csődtömegbeli tárgyalásokra való minden tekintet nélkül, foganatositandók lesznek. — Hasonló elkülönitett sorozati, itélethozási, felebbezési és végrehajtási eljárást kellend követni azon csődtömegbeli ingó vagyonra nézve, melyre egy vagy több hitelezőnek törvényes vagy szerződési zálogjoguk van. (orszb. szab. IV. 6. §.)

1148. §. Követelések osztályozása.

Kihirdettetvén a követelések valósága iránt hozott itélet, a kihirdetéstől számitandó 15 nap alatt köteles a perügyelő a megitélt követeléseknek osztályzását és egyenkinti sorozását az alábbi §§-ok rendelete szerint elkésziteni, azt okokkal támogatni, s annyi példányban, hogy egy a biróságnál a perbeli irományok csomójánál megtartatván, minden hitelezőnek külön egy példány jusson — a biróságnak beadni. (1840 : XXII. 76. §.)

A biróság ezen osztályzási sorozatot azonnal minden hitelezőnek külön kiadja, és őket oda utasitja, hogy ha s a mennyiben az ellen észrevételeik volnának, azokat, ha szükségesnek látnák, próbákkal is gyámolitva, tizenötöd napra a biróságnak bemutassák; későbbi kifogásoknak semmi esetben hely nem adatván. (77. §.)

1149. §. Summás felszámitási eljárás.

Midőn a hitelezőknek összejövetelére biróiképen kitüzött csődületi határnapon a követeléseknek bejelentésére a 46. §-ban kiszabott három napnak lefolyása után a csődbiróság tapasztalja, hogy a bejelentett követeléseknek összege 1000 ftot meg nem halad: a perügyelőt és megjelent követelőket mindazokra nézve, mik az 1840 : XXII. 65—78. §§., valamint szintén a 103. §. szerint a feleknek kölcsönös nyilatkozataik által felvilágositandók, a törvény szine előtt, a nélkül, hogy az emlitett §§-ban a periratoknak közlésére nézve kiszabott határnapokat megtartani köteleztetnék, summás uton kihallgatja, s azután a bejelentett követeléseknek mind valósága, mind osztályozása iránt nyomban itéletet hoz; ebbeli eljárásáról mindazonáltal rendes jegyzőkönyvet vezetni, és egyébiránt magát az ilyen csődperekre nézve is mindenekben az 1840 : XXII. t. cz. rendeleteihez alkalmazni köteles, felebbvitel esetében a biróság által vezetett jegyzőkönyv minden ahhoz tartozó irományokkal a hozott itéletnek bővebb megvizsgálása végett a váltófeltörvényszék eleibe terjesztendő. (1844 : VII. 2. §.)

1150. §. Kifogások az osztályzat ellen.

A hitelezőknek az osztályzat ellen tett kifogásai a biróság által a perbeli irományok csomójához mellékeltetnek, ott ezen kifogásokat egész kiterjedésökben minden egyes hitelező megtekintheti, s a mit szükségesnek vél, azokból leirhatja, s a fentebbi 77. §-ban kitüzött tizenöt nap lefolytától számitandó 15 nap alatt azokra észrevételeit, vagy a mennyiben a maga követelésének sorozata lett volna egyik vagy másik hitelező által megtámadva, ez iránt végső védelmét elkészitendi s a biróságnak beadandja. (78. §.)

Ezentul a sorozatra nézve sem leszen további vitatásoknak, vagy a felek által beadott védiratok s észrevételek egymássali közlésének helye, hanem a biróság a sorozat iránt haladék nélkül végitéletet hoz, s ugyanezen itéletben a perügyelőnek diját meghatározza. (79. §.)

1151. §. Különös határozatok a telekkönyvileg biztositott követelésekre nézve.

Az 1840. évi csödtörvény 81—88. §§-ban foglalt osztályozási rendeletek ott, hol az uj telekkönyvek még hatályba nem léptek, egész épségben fognak fentartatni. Azon megyékben, szabad kir. városokban vagy mezövárosokban pedig, melyekben az 1855. évi uj telekkönyvi rendszer hatályba lépett, és ennek folytán a polg. törvénykönyv fenállása alatt törvényes vagy szerzödési zálogjogok szereztettek : azon osztályozási sorozat helyébe, mely a 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. s 88. §§.-ban az 1-sö, 2-dik és 3-dik osztálybeli követelésekre vonatkozólag foglaltatik, az alábbi osztályzati szabályok tartandók meg. (orszb. szab. IV. 7. §.)

Azon hitelezöket, kiknek követelései vagy a fenálló törvény erejénél fogva, vagy zálogjog következtében meghatározott tömegjavakból fizetendök ki : ezen javakból, a többi csödhitelezökrei tekintet nélkül kell kielégiteni; csak az, a mi kielégittetésök után fenmarad, száll a többi hitelezök számára rendelt átalános csödtömegre. (8. §.)

1152. §. Betáblázással terhelt ingatlanok.

A csödtömeghez tartozó ingatlan javak eladási árából, melyhez annak a csöd alatti jövedelmezése, s az ebbeli pénzek hasznositása által huzott kamatok is számítandók, következö követelések, és pedig az alábbi rendben fizetendök ki :

1. az ingatlan jószágnak a csöd alatti fentartására s kezelésére, valamint összeirására, becslésére és eladására tett költségek;

2. a csödperben eljáró megyei törvényszékeknek tartására szükséges s az ingatlan tömegre aránylag esö költségek. Ezen költségek azonban csak akkor fizetendök a tömegböl, ha a csödtömegnek értéke 1000 ftot meghalad. Ezer forintot meg nem haladó tömegtöl semmi dij nem jár, s a többi biróságoknál e részben a divatozó szokás fog megtartatni;

3. az ingatlan vagyonbani közvetlen gazdálkodás folytatására s illetöleg kezelésére tett szolgálatokért a csöd

megnyitása előtt egy évre hátramaradt bér, nem különben azon cselédeknek, kik kirekesztöleg ezen ingatlan vagyonon szolgáltak, ugyanazon időre hátramaradt bérök;

4. az ingatlan vagyonból fizetendő folyó, s a csőd megnyitása előtt egy évre hátramaradt közadóbeli tartozások;

5. A folyó évi földesuri tartozások hátraléka, a menynyiben azok az egykori földesuraság számára a fennálló törvények szerint még fizetendők;

6. a kéményseprőnek bére a csődületet megelőzött egy évre;

7. a perügyelőnek azon ingatlan vagyonra vonatkozó munkadijai, valamint az ingatlan vagyon eladási árából egészen, vagy részleg kifizetett s betáblázott követelések tekintetében fölmerült dijai s költségei;

8. az orvosnak dija, s a gyógyszerárusnak orvosi szerekért felszámitott követelései a csődület megnyitását megelőzött egy évre;

9. a temetési költségek; és pedig ha a bukott a csőd megnyitása előtt halt meg, egészen, ha pedig csődület alatt halt meg, akkor csak a mulhatlanul szükségesek;

10. azon betáblázott jelzálogos követelések, melyek egymás között a betáblázás által törvényesen nyert elsőbbség szerint fizetendők ki. (u. o. 9. §.)

A betáblázott tőkének a csődület megnyitását legközelebb megelőzött egy évről hátralevő, valamint szintén a csőd megnyitása óta folyó törvényes kamatai a tőkével egyenlő elsőbbséggel birnak. — Ezen utóbbi határozatok egyébiránt a betáblázott évi járadékokra, s egyéb időről időre megujuló fizetésekre nézve is alkalmazandók. (10. §.)

1153. §. Zálogjoggal terhelt ingójavak.

Az elzálogitott, vagy törvényes zálogjoggal terhelt ingó tömegvagyon eladási árából a záloghitelező kielégitése előtt csak az előbbi §. 1. és 7. alatt meghatározott kiadások vonathatnak le. (11. §.)

A tőkére nézve nyert zálogjog a csődület megnyitását legközelebb megelőzött egy évről hátralevő, valamint szintén a csőd megnyitása óta folyó törvényes kamatokat is illeti. (12. §.)

1154. §. Bányatörvényhatóság alá tartozó vagyon.

A bánya- vagy hutamü, vagy bányatörvényhatóság alá tartozó más vagyon eladási árából és jövedelmeiből a követelések következő rendben fizetendők ki :

1. a bányavagyonnak a csőd alatti fentartására és kezelésére, valamint összeirására, becslésére és eladására tett kiadások;

2. a királyi kincstár, bányabéri s a mütől fizetendő egyéb közadóbeli követeléseivel, a mennyiben azok a csőd megnyitása előtt egy évnél nem régebben vannak hátramaradásban;

3. a bánya-, huta- s egyéb müvek, s a bányagyárak munkásai, munkabérökkel, a mennyiben ez a csőd megnyitása előtt egy évnél nem régebben van hátramaradásban;

4. a bányalegénységi pénztárak vagy társládák követelései, a munkabérből lehuzott, de a pénztárban hiányzó járulékokra nézve;

5. az örök, vagy segéd — alagilletékek — vagy segéd intézetekhezi egyéb járulékok, a viz-, akna-, járaadók, s a megengedett bányamivelési szolgalmakérti egyéb évenkinti tartozások, a mennyiben ezen követelések a csőd megnyitása előtti egy évre vannak hátramaradásban;

6. a perügyelőnek dijai a 9. §. 7. alatt foglalt megszoritással;

7. a betáblázott hitelezők a betáblázás által nyert elsőbbség szerint, és azon kamatjárulékokkal, melyek a fentebbiek szerint az ingatlan vagyonokra nézve a tőkével egyenlő elsőbbséggel birnak. (13. §.)

Egyébiránt megjegyeztetik, hogy habár vegyes vagyonu csődtömeg ellen a bányabiróság által elintéztetendő egyes bányászati keresetek utóbbi osztályozás végett az eljáró polgári csődületi birósághoz áttétetnek : mindazonáltal a végrehajtás bányai vagyonra nézve mindig az illető bányabiróság utján eszközlendő. (14. §.)

1155. §. A többi hitelezőknek az átalános csődtömegből leendő kielégitése.

A fentebbi pontokban tárgyalt igények kifizetése után fenmaradó összes csődvagyon az átalános csödtömeget képezi, mely az összes hitelezők kielégitésére, a mennyiben ezek már a 9. 11. és 13. §§-okban kijelölt csődvagyonból ki nem fizettettek, az alább következő rendben forditandó. (15. §.)

1156. §. Első osztály ott, hol az uj telekkönyvek hatályban vannak.

Az első osztályhoz tartoznak:

1. azon költségek, melyek a csődtömeg rendbeszedésére, biztositására és kezelésére szükségesek voltak, hová a tömeggondnoknak és perügyelőnek meghatározott dija, s a bukottnak tartására a 12. §. értelmében történt kiadások is tartoznak (1840 : XXII. 81. §.);

2. a csődperben eljáró megyei törvényszékeknek tartására szükséges költségek, melyek, ha a csődtömegnek értéke 1000 ftot meghalad, egészben a tömeg által viselendők. Ezer forintot meg nem haladó tömegtől mindazonáltal semmi dij nem jár, s a többi biróságoknál e részben az eddig divatozó szokás fog továbbá is megtartatni (1844 : VII. 3. §.);

3. a végrehajtási szokott költségek;

4. a közhivatalbeli letétemények, vagyis azon pénzek, s ingó vagyonok, melyek közhivatalt viselő személynek hivatalánál fogva adattak kezéhez, a mennyiben azok a 44. §. szerint természetben ki nem adattak, vagy az érettök bejött pénz a csődületi per folyama alatt ugyanazon §. értelmében itélet következésében ki nem fizettetett; továbbá a tisztviselőnek hivatalos számadásaiból eredett elmarasztalások;

5. minden közadóbeli tartozások s hátramaradások egy évre; — a régibb közadóbeli hátramaradások ezen osztályhoz nem tartozván. (orszb. szab. IV. 16. §.)

1157. §. Első osztály ott, hol az uj telekkönyvek még hatályba nem léptek.

Az első osztályba tartoznak:

a) mint 1156. §. 1. alatt;
b) mint 1156. §. 2. alatt;
c) mint 1156. §. 3. alatt;
d) mint 1156. §. 4. alatt;

e) minden közadóbeli tartozások és hátramaradások;

f) a bányászati királyi urburai tartozások ugyanazon időre;

g) a folyó esztendei földesuri hátramaradások.

A régibb hátramaradások akár közadóbeliek, vagy bányásziak, akár földesuriak legyenek, ezen osztályhoz nem tartoznak. (1840 : XXII. 81. §.)

1158. §. Az első osztálybeli követelések sorrendje.

Hogyha a csődtömeg oly csekély volna, hogy abból még az első osztálybeli követeléseket sem lehetne teljesen kielégiteni, akkor a kielégités azon renddel teljesittetik, melylyel az első osztálybeli követelések a fentebbiekben megállapitott sor szerint kielégitendők; és pedig ugy, hogy azon első osztálybeli követelés, mely sorra előbb vagyon, egészen kifizetendő, habár más ugyanazon első osztályban, de hátrább levő követelésnek kielégitésére semmi nem maradna is. (82. §.)

1159. §. Második osztály ott, hol az uj telekkönyvek hatályban vannak.

A második osztályba tartoznak:

1. a gyámsági számadásokból eredett elmarasztalások;
2. a bukott cselédjeinek hátralevő bére, a mennyiben ez a csődület megnyitása előtt egy évre hátra van;
3. a kereskedői segédeknek fizetése az 1840 : XVI 31. §. értelmében;
4. az orvosnak dija, s a gyógyszerárusnak orvosi szerekért felszámitott követelései szintén a csődület megnyitását megelőzött egy évre;
5. a temetési költségek; és pedig ha a bukott a csődület megnyitása előtt halt meg, egészen, — ha pedig a csődület alatt halt meg, akkor ugy, mint szegény leszen eltemetendő, s csak azon költségek fognak felszámittathatni, melyek eltemetésére mulhatlanul szükségesek valának;
6. a lakbéri tartozás azon fél esztendőre, mely a csődület megnyitását közvetlen megelőzte. (orszb. szab. IV. 18. §.)

1160. § Második osztály ott, hol az uj telekkönyvek még hatályba nem léptek.

A második osztályba tartoznak:

a) mint az 1159. §. 1. alatt;
b) mint az 1159. §. 2. alatt;
c) mint az 1159. §. 3. alatt;
d) mint az 1159. §. 4. alatt;
e) mint az 1159. §. 5. alatt;
f) mint az 1159. §. 6. alatt;
g) a kéményseprőnek bére a csődületet megelőzött egy évre. (1840 : XXII. 83. §.)

1161. §. A második osztálybeli követelések aránylagos kielégitése.

Ha az első osztálybeli követeléseknek kielégitése után a tömegből annyi nem maradna, hogy abból ezen második osztálybeli követelések teljesen kifizettessenek, akkor azon vagyon, mi az első osztálybeliek kielégitésén felül megmaradott, a második osztálybeliek között, követeléseik mennyiségének aránya szerint lészen felosztandó. (84. §.)

1162. §. Harmadik osztály ott, hol az uj telekkönyvek hatályban vannak.

A harmadik osztályba tartoznak:

1. a bukott feleségének törvényes hitbére, a mennyiben ez a csődtömeghez tartozó ingatlan vagyonból ki nem elégittetett;

2. a bukott kereskedő feleségének hozománya és jegyajándéka, a mennyiben annak valósága s a férj kezére lett jutása bebizonyittatik. Hogy azonban az asszonyi hozomány ezen harmadik osztályba soroztassék, szükséges, hogy az kereskedőknél, a kereskedőkről szóló 1840 : XVI. 9. §. szerint az ott meghatározott időben az illető törvényhatóságnál bejelentve s rendesen bejegyezve lett légyen. A bukott kereskedő feleségének ekkép bejegyzett hozománya — az 1. pont alatt emlitett hitbéri követelés kielégitése után — minden egyéb harmadik osztálybeli követeléseket, mik a bejelentés utáni időből erednek, megelőz,

és levonás nélkül, a mennyiben a harmadik osztálybeliekre esett csődtömegből lehetséges, kifizetendő;

3. a bukott által kiadott, vagy elvállalt váltóbeli kötelezések; ezek azonban egymás között semmi elsőbbséggel nem birnak, hanem azon summa, mely a tömegből ezek kielégitésére fenmaradott, közöttök aránylag leszen felosztandó. (orszb. szab. IV. 20. §.)

1163. §. Harmadik osztály ott, hol az uj telekkönyvek hatályba még nem léptek.

A harmadik osztályba sorozandók:

a) a bukottnak öröklött — ősi — adósságai, de csak azok, melyek akkor, midőn a bukott ősi örökségét átalvette, már be valának táblázva, vagy az örökség átalvétele után hat hónap alatt betábláztattak. Ezen adósságok a bukott ősi örökségének erejéig megelőzik a bukottnak még korábban betáblázott saját adósságait is, maguk között pedig a betáblázás sora szerint lesznek azon örökségből, melyet terhelnek, kifizetendők. Azon öröklött adósságok, melyek a fentebbiek szerint be nem tábláztattak, a bukottnak tulajdon adósságai előtt elsőbbséggel nem birnak;

b) a csőd alá került feleségének törvényes hitbére, mely a mágnásoknál 400, nemeseknél és polgároknál 200, nemnemeseknél pedig 40 ftot teend törvényes értékü pénzben. Ezen jegypénz rendesen az ingatlan javakból leszen kifizetendő, s az ingókat csak akkor terheli, ha ingatlanok nincsenek. Megelőzi pedig a bukottnak még azon adósságait is, melyek ellene házassága előtt már betábláztattak. Hasonló tekintet alá jönek mindennemü birói itélet által megállapitott vitalitiumok, ha azok az itélet kihirdetése után legfölebb hat hónap alatt az adósnak ingatlan javaira betábláztattak, vagy a hol ingatlan javak nincsenek, ugy mint az asszonyi hozományról rendeltetett, az illető törvényhatóság előtt bejegyeztettek. Az ily betáblázott vagy bejegyzett vitalitium épen ugy leszen a harmadik osztályba sorozandó, mint a jelen §. rendelete szerint az asszonyi hozomány; a mi pedig a fentebbi módon be nem tábláztatott, vagy be nem jegyeztetett, szintugy a közönséges adóslevelek közé tartozik;

c) a bukott feleségének hozománya és jegyajándéka, a mennyiben annak valósága s a férj kezére lett jutása, söt nemesekre nézve a férj ingatlan javaiba történt beruházása megbizonyittatik. Hogy azonban az asszonyi hozomány ezen harmadik osztályba soroztassék, szükséges, hogy az kereskedőknél a kereskedőkről szóló XVI. 9. §. szerint az ott meghatározott időben bejelentve, nemkereskedőkre nézve pedig azon időtől fogva, midőn a férj kezére került, hat hónap alatt betáblázott lett légyen. Az igy bejelentett vagy betáblázott hozomány megelőzi a férjnek minden későbben felvett, vagy későbben betáblázott adósságait; azon asszonyi hozomány pedig, mely a fentebbiek szerint be nem jelentetett, vagy be nem tábláztatott, a férjnek táblázott adósságai és váltóbeli kötelezései elött semmi esetben elsőbbséget nem nyer, hanem a közönséges adóslevelek közé tartozik;

d) a bukottnak adósságai, melyek ellene a XXI. t. cz. rendelete szerint betábláztattak;

e) a bukott által kiadott vagy elvállalt váltóbeli kötelezések. (1840 : XXII. 85. §.)

Az ezen osztályhoz tartozó c), d) és e) alatti követelésekre nézve azonban megjegyeztetik, hogy a betáblázott hozomány és a bukottnak betáblázott adósságai az ingatlanokra nézve birnak a XVI. 9. §. értelmében bejelentett hozomány és váltóbeli adósságok előtt elsőbbséggel: ellenben az ingókra nézve e bejelentett hozomány és váltóadósságok megelőzik a betáblázott adósságokat. Ugyanazért a betáblázott hozományt és a betáblázott adósságokat, ha ezek az ingatlanokból ki nem elégittethetnének, csak akkor lehet az ingókból kifizetni, ha a bejelentett hozomány és váltóbeli adósságok az ingókból már kikerültek; valamint más részről a bejelentett hozománynak és váltóadósságoknak kifizetésére az ingatlanokat csak akkor lehet forditani, ha már az ingók kimerittettek, és az ingatlanokból a betáblázottak teljes kielégitésén felül valami megmaradott; magában értetődvén, hogy az ingatlan javakon levő gazdaságbeli ingó vagyonok, melyek a 105. §. értelmében az ingatlanokkal együtt csak a per végével adatnak el, a kielégitéskor nem az ingatlan javakhoz számláltatnak, hanem természetöknél fogva ingóknak tekintendők; ellenben pedig az ingatlan javaknak a csőd alatti jövedelmei, s a mennyiben a csőd alatt eladattak, azok árának kamatjai kielégitéskor az ingatlanokhoz számitandók. (86. §.)

Ha azon betáblázott követelések, melyek a bukottnak különösen megnevezett egyik vagy másik ingatlan vagyonára vannak betáblázva, azon ingatlan javaknak árából ki nem kerülnének, a hitelező, követelésének fenmaradott részére nézve más ingatlan javakra betáblázási elsőbbségét ki nem terjesztheti, hanem az a bukottnak közönséges adóslevelei közé sorozandó. (87. §.)

1164. §. A harmadik osztálybeli követelések sorozata.

Ha a csődtömegből ezen harmadik osztálybeli követelések egészen ki nem kerülnének, a betáblázott követelések egymás között a betáblázás ideje szerint sorozandók. A váltókövetelésekre nézve pedig az határoztatik, hogy mindennemü váltói kötelezések, melyeket az adós fél a váltótörvényszéknek, vagy városi tanácsnak szine előtt, vagy megyékben a törvényes bizonyság előtt a kiadás idejének és summának világos kifejezésével irt alá, egymás között ezen hiteles aláirásnak ideje szerint soroztassanak, s egyéb váltói követelések előtt minden levonás nélkül lesznek kifizetendők. Ugyanezen szabály alá tartozik, és szintén levonás nélkül kifizetendő kereskedőknél a bukott feleségének a XVI. 9. §. szerint bejelentett hozománya is, mely minden váltókötelezéseket, mik a bejelentés utáni időből erednek, habár azok a fentebbiek szerint lettek volna hitelesen aláirva, megelőzi. Ellenben azon váltóbeli követelések, melyeket az adós nem a fentebbiek szerint közhitelességü személyek előtt, hanem csak magánosan irt alá, egymás között semmi elsőbbséggel nem birnak, hanem azon summa, mely a tömegből ezek kielégitésére fenmaradott, közöttök aránylag leszen felosztandó. (88. §.)

1165. §. Negyedik osztály ott, hol az uj telekkönyvek hatályban vannak.

A negyedik osztályba tartoznak:

1. azon letéteményék, melyek a bukottnál, mint ma-

gánszemélynél tétettek le, s a csőd megnyitásakor természetben meg nem voltak;

2. a bukott feleségének be nem táblázott, vagy be nem jelentett hozománya;

3. a bukottnak közönséges adóslevelei, melyekhez a be nem táblázott vitalitiumok is sorozandók (orszb. szab. IV. 21. §.);

4. minden terhes szerződésből eredő tartozások;

5. minden kivonati adósságok;

6. minden számadási követelések, melyek a fentebbi 81. §. b) szerint az első osztályhoz tartoznak. (1840: XXII. 89. §.)

1166. §. Negyedik osztály ott, hol az uj telekkönyvek hatályba még nem léptek.

a) Mint az 1165. §. 1. alatt;

b) a bukott feleségének a 85. §. értelmében be nem táblázott, vagy be nem jelentett hozománya;

c) a bukottnak közönséges adóslevelei;

d) mint az 1165. §. 4 alatt;

e) mint az 1165. §. 5. alatt;

f) mint az 1165. §. 6. alatt. (89. §.)

1167. §. A negyedik osztálybeli követelések aránylagos kielégitése.

Ezen negyedik osztálybeli követelések egymás között nem soroztatnak, hanem ha a tömegből egészen ki nem kerülnének, a negyedik osztály kielégitésére fenmaradott summa a hitelezők között, minden elsőbbség nélkül, követeléseik aránya szerint lesz felosztandó. (90. §.)

1168. §. Kamatok.

Az elszámlált első négy osztályba sorozott követeléseknek megitélt kamatjai azon elsőbbséggel birnak, mely a tőkét, mitől fizetendők, illeti; de ezen elsőbbség csak azon kamatoknak tulajdonittatik, mik a csőd alatti időre járnak, és melyek a csőd megnyitását legközelebb megelőzött egy évről hátra vagynak; magában értetődvén, hogy a csődpernek megnyitásától fogva minden megitélt követelésektől a kamatok is járandók. (91. §.)

1169. §. Ötödik osztály.

Az ötödik osztályhoz tartoznak a 91. §-ban emlitetteknél régiebb kamatbeli hátramaradások; s ha az előbbi osztályok teljes kielégitése után a tömegből annyi nem maradna, hogy azok mind kifizettethessenek, minden egymás közti sorozás nélkül a tömeg megmaradott része közöttök aránylag felosztandó. (92. §.)

Ott, hol az uj osztályozás fog alkalmazásba vétetni, a 92. §-ból a 91-re lett hivatkozás elhagyandó. (orszb. szab. IV. 22. §.)

1170. §. Hatodik osztály.

Végre az utólsó osztályhoz tartoznak minden az eddigiekben el nem számlált egyéb követelések, melyek egymás között elsőbbséggel szintén nem birnak, s e szerint, ha az előbbi osztályok teljes kifizetése a tömeget ki nem meritette volna, aránylagi fizetést nyernek. (1840: XXII. 93. §.)

1171. §. A tömeggondnok számadásainak megvizsgálása.

Azalatt, mig a követelések osztályozása iránt a per végső elintézés alá kerül, a csődválasztmány a tömeggondnoknak azon ideig vezetett számadásait megvizsgálja, azokra észrevételeket tesz; miket ha a gondnok önkényt el nem fogadna, a csődbiróság a gondnoknak kihallgatásával, — ki a nehézségekre legfelebb nyolczadnap alatt felelni köteles, ugyanazon itéletben, melyet az osztályzás felett hoz, biróiképen határozand, s határozatát azonnal végre is hajtja, — a meg nem elégedő félnek szabadságában állván ezen határozatot a csődperrel együtt, melyhez a bemutatott számadások, az ezekre tett észrevételek és a gondnok felelete hozzámellékeltetnek, birtokon kivül felebbvinni. (94. §.)

1172. §. Felebbezés az osztályzat ellen.

Miután a csődbiróság az osztályozás iránt végitéletet hozott, és azt kihirdette, szabadságában áll bármelyik hitelezőnek és a perügyelőnek, ha akár a követelések valóságát, akár az osztályzást tárgyazó birói itélettel meg nem elégednék, azt felebb vinni, s ezen felebbvitelt mindenik hitelező a másiknak követelését tárgyazó itéletre is kiterjesztheti, ha az által önérdekét sértve véli. (95. §.)

A felebbvivő tartozik felebbvitele szándékát külön irásban határozottan kijelenteni, s abban felebbvitelének okait is előadhatja, de uj próbákat ahhoz nem mellékelhet, s ha azt tenné is, azok semmi tekintetbe nem vétetnek. Tartozik pedig ezen felebbvitel iránti kijelentését az itélet kihirdetésétől számitandó három nap alatt a csődbiróságnak bemutatni, — később bejelentett felebbvitelnek hely nem adatván. (96. §.)

A birósághoz beadott felebbviteli bejelentéseket a biróságnál a perügyelő és minden hitelező megtekintheti, s ha valamelyiknek a másik által előadott felebbviteli okokra észrevételei volnának, azokat legfelebb nyolcz nap alatt szintén a biróságnak beadni köteles. (97. §.)

A csődperekben a felebbviteli biróság mindenkor a váltófeltörvényszék leend, s ahhoz a felebbvitel mindenkor birtokon belöl történik. (98. §.)

1173. §. Felebbezés más birósági itéletek ellen.

Azon perekre nézve, melyek más biróság előtt már elintéztettek, de a 2. §. értelmében osztályzás végett a csődbirósághoz áttétettek, — ha vagy a perügyelő, vagy valamelyik hitelező az abban megitélt követelések valósága vagy mennyisége iránt az előbbi biróságnak itéletével megelégedve nem volna, a mennyiben azon itélet a pernek a csődbirósághoz lett átaltétele előtt felebbvitel utján meg nem vizsgáltatott, az ellen felebbvitel utján kereshet orvoslást s okait a 96. §-ban emlitett felebbviteli bejelentésbe iktathatja, s az ilyen perek is mindenkor a váltófeltörvényszékhez fognak a csődületi perrel együtt felebbvitetni. (99. §.)

1174. §. Birói eljárás a felebbezés körül.

Eltelvén a felebbvitel bejelentésére és észrevételek előadására a 96. és 97. §-ban kitüzött határidő, a csődbiróság a felebbvitelt itélet által elhatározza, s az egész csődeljárást azon perekkel, melyek más biróságoktól a csődperhez áttétettek, — és a felebbviteli bejelentésekkel s észrevételekkel együtt ugy, a mint ezek a nála levő irományoknak rendesen sorozott csomójában vagynak, eredetben a váltófeltörvényszékhez haladék nélkül felküldi. (100. §.)

A váltófeltörvényszék a felebbvitt csödpert, s mind azon pereket, melyek a csödperrel együtt felebbvitettek, a mennyiben ezek a csöd megnyitása elött felsöbb vizsgálaton keresztül nem mentek, azonnal megvizsgálja, s itéletet hoz. Ha az elsö biróság itéletét helybenhagyta, további felebbvitelnek helye nem lesz, hanem a per végrehajtás végett az elsö birósághoz haladék nélkül átalküldetik; ha pedig a váltófeltörvényszék az elsö biróság itéletétöl különbözöleg itélt volna, a per azonnal a hétszemélyes táblához felvitetik, mely azt minden egyéb polgári perek elött vizsgálat alá veszi, s itéletét a perrel együtt az elsö birósághoz átalküldi. (101. §.)

1175. §. Ujabbi osztályzat, felebbezés folytán.

Ha a váltófeltörvényszék oly követeléseket is itélt meg. melyeket a csödbiróság, mint valótlanokat, elvetett, s az osztályzásban nem is sorozott: akkor azon feltörvényszék az elsö biróságnak az osztályzások iránti itéletébe nem is ereszkedik, hanem a követelések valóságának kérdésében a pert a hétszemélyes táblához felküldi, — s ha a váltófeltörvényszék itélete ott is helybenhagyatik, akkor a per az elsö birósághoz oly utasitással küldetik vissza, hogy a felsöbb itélöszékeken megitélt követelések is az osztályzásba soroztassanak. (102. §.)

Ezen osztályzási sorozást a perügyelö harmad nap alatt köteles teljesiteni, s javaslatát a biróságnak beadni. mely azt a hitelezökkel azonnal közlendi, kik észrevételeiket legfelebb nyolczad napra tartoznak a birósághoz a fentebbiek szerint külön irásban beadni, hol azokat az ujonnan sorozott hitelezö is megtekintheti, s nyolczad nap alatt megjegyzéseit, vagy kért osztályzásának ujabb okait szintén a fentebbi módon irásban elöadandja. Ekkor a biróság végitéletet hoz, s azt a feleknek kihirdeti. (103. §.)

Ha a bejelentett követelések összege 1000 frtot meg nem halad, a perügyelö és hitelezök meghallgatása, és nyilatkozataik az osztály iránt biróság elött, jegyzökönyvileg történnek. (1844: VII. 2. §.)

Ha ezen itélettel valamelyik fél meg nem elégszik, felebbviteli kijelentésénél okait irásba foglalva, a váltófeltörvényszéknek beadja, mit azonban a kihirdetés után huszonnégy óra alatt köteles teljesiteni, a biróság pedig a pert még akkor is, ha ezen ujabb osztályzási itéletek felebb nem vitettek, minthogy az osztályzás iránt elsőbben hozott s felebbvitt itélet a felebbvitelnél még meg nem vizsgáltatott, a felső biróságokhoz felküldi, hol az egész osztályzási itéletnek megvizsgálása a fentebbi §§. szerint történik. (1840: XXII. 140. §.)

1176. §. Előkészületek a végrehajtáshoz.

Mihelyest a per végrehajtás végett az első birósághoz visszaküldetett, vagy ha az első biróság itéletét a felek fel nem vitték, mihelyest azon itélet kihirdettetett, e biróság azonnal elkezdi végrehajtási munkálódását; ugyanazért (105. §.):

A csődválasztmány tartozik jó előre gondoskodni arról, hogy a csődper folyamata alatt a csődtömegből netalán kamatra kiadott pénzek behajtassanak, s ha azok behajtása felmondási időtől függ, a választmány a felmondást annak idejében teljesitendi, ugy hogy a behajtás azon ideig, midőn a végitélet valósággal végrehajtandó, haladék nélkül eszközöltessék. (106. §.)

Megvizsgálja továbbá a választmány a tömeggondnoknak azon számadásait, miket utólsó számadásának megvizsgálása óta vezetett, s az ezekre netalán tett észrevételeket, — a mennyiben a gondnok ezeket el nem fogadná, a biróság a gondnok meghallgatásával itélet által elhatározza, s a szükség ugy hozván magával, a gondnok ellen tüstint végre is hajtja, — a meg nem elégedő félnek birtokon kivüli felebbvitele fenmaradván. (107 §.)

1177. §. Árverés.

Ezekután a biróság felszámitja a megitélt követelések egész mennyiségét, s ha a csődtömeghez tartozó ingatlan javak még mind el nem adattak: azokat, s a rajtok levő és az 58. §. szerint még el nem adott gazdaságbeli ingókat árverés alá bocsátja, s annak a hitelező-választmány közbejöttével leendő teljesitésére egyik birósági tagját kiküldi; ha pedig az árverés alá bocsátandó javak más köz- vagy bányabirói törvényhatóság alatt volnának, az árverést a választmány által beadandó feltételek szerint átküldö levél mellett az illetö dologi, bányavagyonra nézve pedig mindig az illetö bányabiróság eszközlendi. (orszb. szab. IV. 23. §.)

Ezen árverésnél az arról vezetett jegyzökönyvben minden egyes ingatlan vagyonért bejött summa különösen jegyeztessék fel, és az, a mi azon ingatlan javakon levö gazdaságbeli ingókért bejött, az ingatlanok árától szorosan különöztessék el. (1840: XXII. 109. §.)

Ha ezen árverésböl már annyi jött volna be, hogy az a tömegnél meglevö pénzzel együtt minden megitélt követeléseknek és járulékaiknak kifizetésére teljesen elegendö, és még ingatlan javak maradtak volna fen, az árverésre kiküldött biró az árverést tovább nem folytathatja. (110. §.)

1178. §. Kifizetési sorozat.

Ekképen tisztára hozatván s pénzzé tétetvén a tömeghez tartozó javak, a biróság a tömeggondnoknak meghagyja, hogy a megitélt követelések kifizetési sorát készitse el, ki is azt nyolcz nap alatt a biróságnak annyi példányban, hogy a biróságnál egy példány megmaradván, minden hitelezönek egy példány jusson, — beadni köteles. A biróság ezen kifizetési feljegyzést a hitelezöknek, vagy azok ügyviselöinek azonnal kiadja, kiknek joguk leend, ha az ellen észrevételeik volnának, azokat harmad nap alatt a biróságnak irásban beadni; ez pedig megvizsgálván a tömeggondnok által beadott kifizetési feljegyzést s a hitelezöknek arra tett észrevételeit, tüstint itéletet hoz, melyben a miképen történendö kifizetés sorát biróiképen megállapitja. (111. §.)

1179. §. A költségek elöleges kifizetése.

A 81. §. a), b), c) pontjai alatt emlitett csödületi költségek a csödületi összes tömegböl a nélkül, hogy a kielégitést nyert követelések között aránylag feloszthatnának, elölegesen kifizetendök. (1844: VII. 4. §.)

Ha az elsö és második osztálybeli követelések kielégitése a tömeget annyira kimeritené, hogy a fenmaradott részböl a harmadik osztálybeliek teljes kifizetése ki nem kerülne, — nehogy a hiányt a harmadik osztálybeliek közül egyedül azok szenvedjék, kik az ingókra nézve birnak elsöbbséggel, az egész második osztálybeli követeléseknek és az első osztálybeli b), c), d), e), f) és g) alattiaknak kielégitésére forditott summa nemcsak az ingóknak, hanem aránylag az ingatlanoknak árából is leszámitandó. (113. §.)

1180. §. Kielégités, s a csőd megszüntetése.

Megállapitván a 108. §. szerint a biróság a miképen történendő kifizetés rendjét, azt a tömeggondnoknak kiadja, s egy birói tagot küld ki, kinek jelenlétében a gondnok a hitelezők megitélt követeléseit a biróiképen megállapitott mód szerint kifizeti, azon hitelezőktől, kik teljes kielégitést nyernek, minden követeléseiket tárgyazó eredeti okleveleket átvesz, azoktól pedig, kik megitélt követeléseiknek csak egy részét kapták meg, nyugtatványt vesz, s eredeti okleveleikre a történt részfizetést földjegyzendi. (114. §.)

Ha valamely hitelező követelését 30 nap alatt által nem venné, a tömeggondnok annak járandóságát birói kézbe teszi le. (115. §.)

Megtörténvén a kifizetések, a tömeggondnok s a kiküldött birói tag arról jelentést tesznek, a kifizetés okleveleit a biróságnak bemutatják, ez pedig a csődületet megszüntnek nyilatkoztatja. (116. §.)

1181. §. Eljárás a csőd után szerzett vagyon körül.

Ha a csődület berekesztése után a bukottnak valamely vagyona találkoznék, mely a csőd alá tartozott volna; vagy ha azon perekből, melyek a bukottnak tömegét keresőleg illeték, de a csőd berekesztéseig le nem folytak, a bukottra valamely vagyon háramlanék: joga leend azon hitelezőknek, kik a csődtömegből teljes kielégitést nem nyertek, megitélt, de ki nem elégitett követeléseiknek erejeig a bukott ellen azon vagyonára birói foglalást intézni. Ezen birói foglalás pedig az illető csődbiróság által a hitelezők kérelmére a csődperben hozott itélet s osztályzás szerint azonnal meg fog rendeltetni, és haladék nélkül teljesitendő. (117. §.)

Ha pedig a csőd berekesztése után a bukottra valamely örökség szállott, vagy az bármiképen ismét vagyont szerzett, a csődperben ki nem elégitett hitelezők ellene uj csődöt nyithatnak, melyhez azonban a bukottnak uj hitelezői is meghivandók, s a per mindenekben a fentebbiek szerint folytatandó. (118. §.)

1182. §. Perorvoslatok.

Csödperekben a 7. §-ban emlitett biróság elleni kifogáson, és a 95. §-ban körülirt felebbvitelen kivül semmi egyéb kifogásoknak, perorvoslatoknak, perujitásnak, és birói parancsoknak bármi alakban és szin alatt hely nem adatik. (119. §.)

1183. §. Perköltségek.

Perbeli költségek csödperekben a felek között kölcsönösen kiegyenlitetteknek tekintetvén, meg nem itéltetnek. (120. §.)

1184. §. Perügyelő ellenőrzése.

Ha a perügyelö a biróság által a fentebbi §§. értelmében a periratok beadására kitüzött határnapokat meg nem tartaná, a biróság öt kötelességének teljesitésére felszólitandja, a határnapok uj elmulasztásának esetében hivatalától itélet által elmozditandja, s helyébe más perügyelöt nevezend ki. Ezen itéletbe egyszersmind beiktatandó, hogy az elmozditott perügyelő a csödületi pert tárgyazó munkájáért semmi dijt nem követelhet. (121. §.)

1185. §. Büntető eljárás a csődügyekben.

A hamissággal párosult, vagy vétkes gondatlanságból eredett bukásoknak megfenyitésére következök rendeltetnek (124. §.):

A csödbiróság azon itéletben, mely által a csöd megnyitását biróiképen megrendeli, s a hitelezöknek összehivására határidöt tüz ki, egyszersmind a bukottnak szorosan meghagyja, hogy bukásának okait a hitelezök összejövetelére kitüzött határnapig irásba foglalva, két példányban a csödbiróságnak beadja. (125. §. 1844: VII.)

Ha a bukott akkor, midön ellene a hitelezök csödületet kértek, a biróság idézésére sem maga, sem képviselöje által meg nem jelent, vagy a biróság itéletének következésében akár értékbeli állapotát a 12. §. értelmében felfedezni. akár bukásának okait a 125. §. szerint elöadni elmulasztotta. vagy végre a 128. §. szerint teendö birói vizsgálat alkalmával a biróság meghagyására nem nyilatkozik, vagy meg nem jelenik, — a biróság a követeléseknek valósága felett a 74. §. szerint hozandó itéletnek alkalmával tapasztalván, hogy a megitélt követeléseknek összege a tömeg értékét meghaladja: azonnal itélet által kimondja, hogy a bukás hamissággal párosult. (126. §. 1844: VII.)

Midőn a bukott, bukásának okai iránt irásbeli nyilatkozatát a 125. §-ban megszabott határnapig beadja, annak egyik példánya a perügyelőnek ugyanazon alkalommal, midőn vele a követelőknek keresetlevelei a 65. §. szerint közöltetnek, oly meghagyással kiadatik: hogy iránta észrevételeit az emlitett 65. §. következtében meghatározandó határnapra beadja. A perügyelő által szintén két példányban beadandó észrevételek a bukottal a 69. s 70. §§. szerint kitüzendő határnapon adandó felelet végett közöltetnek, s a bukott által hasonlóképen két példányban beadott feleletet a 73. §. értelmében a perügyelőnek nyilatkozás végett ismét kiadatván, — a biróság azon alkalommal, midőn a bejelentett követeléseknek valóságáról itéletet hoz, s tapasztalja, hogy a megitélt követeléseknek összege a tömeg értékét meghaladja: egyszersmind az iránt is itél, valjon a bukás hamissággal s illetőleg vétkes gondatlansággal párosult-e, vagy nem? (127. §. 1844 : VII.)

Mind a perügyelőnek, mind a hitelezőknek joguk van a bukott ellen mind a 126. mind a 127. §§. eseteiben a per folyta alatt akármikor szoros vizsgálatot kérni. Ezen vizsgálatot a csődbiróság megrendelvén, a bukottnak meghallgatásával a kebeléből kiküldendők által, vagy az illető büntető hatóságnak közbejöttével teljesitteti; ez alkalommal a bukottnak a csőd megnyitásakor lefoglalt kereskedési könyveit s levelezéseit a vizsgálatot tevők, a perügyelő s az illető kereskedői testület által, ha kivántatik, a bukottnak személyes jelenlétében átnézeti, sőt a mennyiben szükséges, maga is átnézi, s az általa tapasztaltakat, valamint a beadott vizsgálatot is birói megfontolás alá veszi. A perügyelőn kivül a hitelezőknek is joguk van, mind a bukott által a bukás okai felől beadott nyilatkozatot, mind ugyanannak lefoglalt kereskedői könyveit s levelezéseit is megtekinteni, s irántok észrevételeket tenni; s ezen észrevételek a bukottal a 127. §-ban körülirt módon nyilatkozás végett közöltetvén, szintén birói tárgyalás alá veendők.

A biróság, midőn a csődöt a fentebbi 126. 127. 128. §§. értelmében hamissággal, vagy vétkes gondatlansággal párosultnak itélet által kimondja, az illető büntető pernek inditására a tény mibenlétének felvilágositására kivántató iromanyoknak átküldése mellett, nyomban felszólitja, s egyszersmind elhatározza: hogy a bukott, váltókat jövendőre ki nem adhat, bejegyzett kereskedőnek nem tekintetik, s törvény előtt hitelességgel biró kereskedési könyveket nem vezethet; s ezen itéletet ugyanazon módon, mint a hitelezők összehivására kitüzött határnappal történt, a magyar kir. helytartótanács utján országszerte is kihirdetteti.

A csődületi biróságnak a büntető pernek inditását rendelő itéletétől felebbvitelnek a 126. §. esetében nincs helye; a 127. §. esetében mindazonáltal ezen itélet a csődpertől különválva, a csődületi felebbviteli biróságok eleibe mind a perügyelő vagy hitelezők, mind a bukott által a 96. §-ban körülirt módon birtokon belől felebbvitethetik. (128. §. 1844: VII.)

A fenyitőbiróság a csődbiróság megkeresésének következésében a bukottat azonnal büntető per alá vonni, s ha elszökésétől tartani lehet, azt haladék nélkül le is tartóztatni, hozandó itéletét pedig megvizsgálás végett minden esetre a szokott felebbviteli biróságok eleibe terjeszteni köteles. (129. §. 1844: VII.)

1186. §. Hamis bukás esetei.

Hamissággal párosult bukásnak tekintetik minden bukottra nézve:

a) ha a bukott a csőd megnyitása előtt, vagy a per folyamata alatt elszökött;

b) ha akkor, midőn ellene a hitelezők csődületet kérnek, a biróság idézésére sem maga, sem képviselője által megjelenni nem akar;

c) ha a biróság itéletének következésében értékbeli állapotát a 12. §. értelmében felfedezni nem akarja;

d) ha ugyan birói itélet következésében bukásának okait előadni nem akarja;

e) ha a tömegből valamit eltitkolt, s a csőd megrendelése után valamit eladott;

f) ha hitelezőinek kijátszására adósságokat szinlett, valótlan adósleveleket adott ki, vagy valóságos kötelezvényeinek kiadási napját előbbre tette;

g) ha hitelének emelésére vagy fentartására tudva hamis leveleket használt;

h) ha valamely számadása alá bizott vagyont s bármi letéteményeket elköltött, ha a gyámsága alatti árváknak értékéből valamit eltulajdonitott, vagy elpazarlott.

Kereskedőknél s gyárosoknál ezeken kivül a bukás hamissággal párosultnak tekintetik, ha:

a) a bukott kereskedő könyveit hamisan vezette, azokat később meghamisitotta, leveleket azokból kiszaggatott, vagy másokat ragasztott bele;

b) ha a bejegyzett kereskedő, vagy közkereseti társaság könyveket éppen nem vezet.

Minden hamissággal párosult bukás a fenyitő biróság által bünperrel leend megboszulandó, s a vétkes a beszámitás mértékéhez képest fél esztendőtől három esztendeig kiterjeszthető tömlöczczel büntettetik. (130. §.)

1187. §. Vétkes gondatlanságból eredt bukás esetei.

A vétkes gondatlanság esetei következők:

a) ha bejegyzett kereskedő könyveit rendetlenül vezeti; ugyszintén

b) ha minden évnek végével követelési s tartozási állapotáról kereskedési mérleget (bilance) nem készit;

c) ha valamely kereskedő rövid idő alatt tetemes vagyont elpazarlott, s megmutatni nem tudja, hogy szerencsétlenség vagy nagyobb kereskedési veszteségek érték;

d) ha valamely kereskedő a csőd megnyitása előtt akkor, midőn könyveiből már láthatta, hogy vagyona minden adósságainak kielégitésére nem elegendő, a helyett, hogy maga a csődület megnyitását kérte volna, egyik vagy másik hitelezőjét, kinek mások kárával kedvezni akart, birói foglalás utján előre kielégitette.

A vétkes gondatlanságból eredett bukás azokon felül, mik a 124. §-ban már emlittettek, nagyobb beszámitásu körülmények között, különösen pedig a fentebbi d) alatti esetben a bukottnak fenyitő birósága által fenyitő per utján fog megboszultatni, s egy héttől hat hónapig terjedhető bezárással büntettetik. (131. §.)

1188. §. A csődtörvény hatálya.

Jelen csödtörvény azon csödületi perekre nézve, melyek ezen törvény kihirdetésekor már folyamatban vannak, visszaható erövel nem bir, hanem azok mindenben az előbbi rend és törvények szerint lesznek elintézendők. (132. §.)

1189. §. Az előbbi csődrendtartás elvei.

Az elöbbi csödrendtartás, melyre az 1840: XXII. 132. §-a hivatkozik, a bejelentett igényeket és követeléseket részint osztály elött, részint osztály utján rendelte kielégittetni, a szerint, a mint azok kiváltságosak vagy közönségesek, — s ezek ismét betáblázottak, vagy nem betáblázottak voltak, az utóbbiak végre előbb vagy később keletkeztek.

1190. §. Osztály előtti kielégités.

Kiváltságos követelések, melyek a csödtömegből osztályon kivül mindenekelött kiadandók voltak:

1. a testvérek örökrészei, a mennyiben a bukott még osztatlan állapotban volt; (1723: 47.)

2. a gyermekeknek saját — és anyjoktól öröklött ősi javai, ha az apa került csöd alá; (I: 54. 1659: 36. 1715: 9. 1723: 9.)

3. a gyámilag vagy gondnokilag kezelt tömeg, ha csöd a gyám, illetöleg gondnok ellen nyittatott; (I: 112. 116. 117. 1655: 24.)

4. minden idegen tulajdon, mely az összeirás alkalmával a bukottnál találtatott s bebizonyithatólag egy harmadikat illetett; ide tartoztak különösen a közös birtokosok vagy örököstársak illetményei, a letét, haszonkölcsön tárgyai, bizományi áruk, köz- vagy magán pénzek, melyeket hivatalánál vagy megbizásnál fogva a bukott kezelt, a hitbizományi és zálogjavak és egyéb tárgyak, melyek a bukotthoz tilos módon kerültek stb.

1191. §. A hitelezők osztályzata.

Minden egyéb követelések osztály szerint elégittettek ki. A hitelezök négy osztályba soroztattak, s a fizetési sorozat biróilag állapittatott meg.

I. Az elsö osztályba tartoztak:

1. a bukottnak, vagy azon személyeknek, kikröl a bukott gondoskodni tartozott — temetési költségei (1647:

105. 1655: 25.), — és pedig a bukást megelőzőleg a közadósnak polgári állásához, s a csőd megnyilta után az elkerülhetlen szükséghez képest;

2. a gyógyitási költségek, a legutóbbi betegség alkalmából; (Sent. 19. liqu. deb.)

3. azon szolgálati személyeknek, kik a bukott háztartásához számittattak, hátralevő bére;

4. a felszámitott perköltségek, hová a biróság, továbbá a tömeggondnok, perügyelő, becsüsök stb. dijai, s a tömeg fentartásával, kezelésével és eladásával egybekötött minden kiadások tartoztak;

5. a kegyes czélu- és közalapitványok tőkéi, árvák és szegények követelései;

6. a törvényes hitbér és nőhozomány (Dec. 20. ad acqu. mob. Sent. 13. 35. liqu. deb.), — kivévén, ha a kötelezettség egyszersmind a nőt is terhelte; (Dec. 19. ad acqu. mob.)

7. a pénzbeli követelések, és idegen dolgok értéke, melyek a megelőző §. 3. és 4. pontjai alatt foglalt szabályok szerint osztályon kivül lettek volna kiadandók, — ha természetben hiányoztak. (Sent. 19. 30. liqu. deb. Sent. 20. ad acqu. damn.)

II. A második osztályba tartoztak a betáblázott követelések, s ezek között azok is, melyek biróilag már megitéltettek, akár volt az itélet végrehajtva, akár nem. A betáblázott követelések elsőbbségét a betáblázás ideje, — s ha ugyanazon gyülésen több adóslevelek egyszerre tábláztattak be, a kötelezvény kelte határozta meg. (Sent. 207. liqu. deb. 1723: 107.)

III. A harmadik osztályba tartoztak:

1. a közönséges adósságok, melyek a II-dik osztálybeliek kellékeivel ellátva nem voltak, — és pedig az adóslevelek kelte szerint; (Dec. 1. liqu. deb.)

2. ha több kötelezvények egyidőben keletkeztek, azon időrend szerint, melyben a pénz leolvasása történt, — ily feltét alatt a kötvényt akkor is elsőbbség illette, ha egyéb adóslevelek korábbi időből lettek volna kiállitva; (Dec. 13. 36. u. o. és 1792: 17.)

3. az irott hitbér. (Dec. 36. liqu. deb. és 20. acqu. mob.)

IV. A negyedik osztályba tartoztak a könyvbeli — és számlatartozások az adósság keletkeztének ideje szerint

(Dec. 36. liqu. deb.), s minden egyéb követelések, melyek az előbbi három osztályhoz nem soroztathattak. (Kelemen: III. 661– 664. §§.)

1192. §. Eljárás.

A csöd elrendeltetett, ha annak megnyitását maga az adós vagy a hitelezők kérelmezték, s egyszersmind az utóbbi esetben a követelési és tartozási vagyonállapot szerint, melynek kimutatására az adós haladéktalanul utasittatott, minden tartozások fedezésére a tömeg elégtelennek mutatkozott.

Megnyittatván a csöd, a biróság, saját tagjai közül biztosokat rendelt ki a tömeg összeirása és szoros zár alá vétele végett; egyszersmind a tömeg kezelésére, a tekintélyesebb hitelezők meghallgatása után gondnokot és hivatalból perügyelőt nevezett, ugyanazon jogokkal és kötelességekkel, melyek e hivatalos személyeket jelenleg is illetik.

A csöd megnyiltáról hirdetvény volt közzé teendő, melynek a biróság továbbá az adós megnevezését és lakhelyét, a tömeg ellen támasztható igények és követelések bejelentésére kitüzött határidőt, oly hozzáadással, hogy annak eltelte után semminemü bejelentés figyelembe vétetni nem fog, — végre a tömeggondnok és perügyelő neveit. valamint a csödnyitás napját kellett tartalmaznia.

A felszámitás egyéb perek alakjában ment végbe. A perügyelő a bukott követeléseit mint felperes érvényesitette. s a tömeget, a bejelentők ellenében mint alperes védelmezte; a biróság pedig mihelyt a felszámitási eljárás minden követelésre nézve berekesztetett, a hitelezők jogai és osztályzata iránt hozott itéletet.

Más részről a tömeggondnok, számadását hiven és pontosan elkészitni, s azt a dijjegyzékkel együtt a birósághoz benyujtani tartozott. A kielégités a megvizsgált számadás és megállapitott osztály szerint ment végbe, melynek céljából a tömeg javai, — és pedig az ingók eladás, az ingatlanok birói zálogba adás által, közárverés utján pénzzé tétettek, s a vételár és netáni pénzkészlet a hitelezők kielégitésére forditatott.

A bukott, a csöd megnyitása napjától fogva megszünt a tömegre tényleges befolyást gyakorolni; ezenkivül a hitelezők kérelme folytán, s szükség esetében kellő kényszeritő eszközök alkalmazása által a tömegjavaknak hit alatti felfedezésére, valamint saját igazolása végett a fizetési tehetetlenség közelebbi okainak előadására szorittatott.(1807: 12.) Ha a vizsgálatból a bukottnak vétkes könnyelmüsége vagy nyilvános csalása tünt ki: vétsége fokozatához s a biró belátásához képest a büntető törvények szigora szerint fenyittetett. (Kelemen: III. 665. §.)

1193. §. Átmenőleges intézkedés az osztrák csődrendtartásra nézve.

A magyar csödtörvény (1840: XXII.) ujolagos hatályba léptének napja előtt már megnyitott csődök az eddigi szabályok szerint tárgyalandók, s fejezendők be. Ellenben azon csődökre nézve, melyek ezen nap után nyittattak meg, az ezen csődtörvények tárgyaira vonatkozó előbbi szabályok megszüntetnek [1]. (orszb. szab. IV. 24. §.)

---

[1] Az orsz. sz. idézett §-ában az 1853. évi jul. 18. kelt, s azonévi sept. 1-jével hatálybalépett osztrák csődrendtartás értetik, melyből elég legyen csupán a hitelezők osztályzatát kiemelnünk.

Első osztályba tartoztak a temetési költségek, a cselédek, kereskedői segédek és gyármunkások hátralevő bére a csőd megnyitása előtti egy évre, az orvosok, sebészek, bábák, betegápolók és gyógyszerészek követelései ugyanezen időre, s végre a fejedelmi adók. (20. §.)

Második osztályba tartoztak az apát, gyámot vagy gondnokot a kiskoru vagy gondnokság alatti egyén vagyonának kötelességellenes kezelése folytán terhelő kárpótlások, és azon követelések, melyek a fiscus által valamely fejedelmi hivatalnok vagy szolga ellen a szolgálati viszonyból támasztathattak. (21. §.)

Harmadik osztályba tétettek a világosan valamely más osztályba nem sorozott minden hitelezők. (22. §.)

Negyedik osztályban a csőd megnyitását három évvel megelőzött kamatok és járadékok fizettettek ki, — a három évnél nem régibb, valamint a folyó kamatok a tőkével egyenlő osztályban állván. (24. §.)

Ötödik osztályba tartoztak a be nem táblázott ajándékozásokból támasztott követelések, s a bárminemü kihágások miatt szabott s zálogjoggal nem fedezett pénzbirságok. (25. §.)

Ezen osztályzat a személyes hitelezők kielégitése sorrendjét állapitotta meg; ellenben a zálogjoggal terhelt ingók és ingatlanok, valamint a bányajavak ugyanazon elvek szerint osztattak fel, melyek a legujabb törvényhozás módositványaiban már ismeretesek. (lásd. f. 1149—1152. §§.)

1194. §. Átmenőleges intézkedés az egyezségi eljárásra nézve.

A rendeletileg behozott csődegyezségi eljárás megszüntetik. (orszb. szab. IV. 25. §.)

A mi a magyar csődtörvény visszaállitásaig befejezett egyezségi eljárásokat illeti, ezek, nehogy szerzett jogok sérelméről szó lehessen, vagy a magánjogban zavarok idéztessenek elő, a törvényhozás e részbeni jogainak fentartása mellett bevégzett tényeknek lesznek tekintendők. (26. §.)

A mi pedig a függő egyezségi eljárásokat, vagyis azokat illeti, melyek e honi csődtörvény visszaállitása határnapján valamennyi hitelezőnek hozzájárulásával még véglegesen be nem fejeztettek: azok legott csődperré alakittassanak, s az illető csődbiróságokhoz áttétetvén, a magyar csődtörvény rendeletei s szabályai szerint tárgyaltassanak s intéztessenek el[1]). (27. §.)

---

[1] Az 1859. évi maj. 18-kán kelt egyezségi eljárás csupán a bejegyzett kereskedőkre, gyárosokra és iparosokra nézve alkalmaztatott a következő rendszabályok mellett:

A most nevezett személyek fizetései megszüntetéséről mind maguk az adósok, mind a közjegyzők és birói hatóságok, ha annak tudomására jöttek, a csődbirósághoz haladéktalanul jelentést tenni tartoztak. (1—4. §§.)

Ha az adós a bejelentés alkalmával valamennyi hitelezőinek biróságonküli kielégitésére nézve tőn ajánlatot: mindazon intézkedések foganatba veendők voltak ugyan, melyek a tömegnek a hitelezők részérei biztositása végett megkivántattak; azonban a hitelezők, követeléseik felszámitása és kielégitése tekintetében egyelőre a következő egyezségi eljáráshoz utasittattak (6. §.):

A leltározás, záralávétel, a tömegnek ideiglenes kezelése s az egyezségi tárgyalások vezetése valamely közjegyzőre bizatott, ki e megbizásában mint birói kiküldött járt el, s hivatalos intézkedései minden birói hatóságok által támogatandók voltak. A közjegyző mellé két — legfelébb négy tagból álló ideiglenes hitelező-választmány rendeltetett. (7. 8. §§.)

Az egyezségi eljárást nyilvános hirdetvény nyitotta meg, melyben a hitelezők személyesen, oly hozzáadással értesittettek, hogy a tárgyalási határidő különlegesen is közzé fog tétetni. (9. §.) A hirdetvénynek a vagyon biztonságára s a később szerzendő zálogjogokra nézve a csődhirdetvénnyel egyenlő hatálya volt. (10. §.)

A közjegyző, megbizatásának vételével haladéktalanul a vagyonösszeiráshoz kezdett; a tömegjavakat s különösen a könyveket biztonságba helyezte (11. §.), a hitelezőket, legfelebb 14 nap alatt összehiván, ezek által a hitelezőválasztmányt szerveztette (12. §.), s e választmány közremüködésével a tömeget meghatalmazottkép kezelte. (14. §.)

Ha az előzmények a kiegyenlitéshez semmi reményt nem adtak, a formaszerü csődeljárás meginditása végett az illető birósághoz azonnal jelentés teendő. (16. §.), ellenkező esetben valamennyi hitelezők követeléseiknek legfelebb 30 nap alatti bejelentésére és igazolására, a különbeni jogkövetkezmények terhe alatt közhirdetvényileg felhivandók voltak. (17. §.) Bejelentésre azonban oly hitelezők, kiket a tömeg ellen tulajdoni igény vagy zálogjog illetett, nem köteleztethettek. (19. §.)

Egyezségi tárgyalásnak csak akkor volt helye, ha a bejelentett követelések összegének legalább háromnegyed része valódinak bizonyult be. (18. §.) Ez esetben a jegyző, a hitelezőket, követeléseik valódiságárai tekintet nélkül egyezségi tárgyalásra hivta meg (20. §.), melynek alkalmával mind a tömeg állását, mind a kiegyenlités tervét előterjesztette (21.§)

Ha az egyezség mellett valódiaknak ismert hitelezők közül annyi számmal nyilatkoztak, hogy követeléseik, az összes tartozási vagyonállapotnak legalább kétharmadát képezték: az egyezség, a többi hitelezők netáni ellenmondására nem tekintve, megállapittatott (22. §.), jegyzőkönyvbe vétetett s az illető birósághoz felterjesztetett. (23. §.)

A biróság az egész eljárást megvizsgálta, s ha az a törvényes rendszabályokkal megegyezőnek találtatott, azonnal, — különben pedig a kijavitandók kijavitása után az egyezséget, a folyamodási jogorvoslat fenhagyása mellett jóváhagyta s az eljárást befejezettnek nyilvánitotta. (24. §.) Azon hitelezőknek pedig, kiknek követelései a tárgyalás folyamában el nem ismertettek, zárt határidőt szabott, mely alatt követelésök valódiságát bebizonyitaniok kellett, — annak elmulasztása, vagy pervesztességök esetében a részökről letéteményezett pénz a többi hitelezők közt aránylagosan felosztandó lévén. (25. §)

Ha pedig az egyezség nem sikerült, vagy kijavithatlan lényeges hiányok miatt megsemmisült: a rendes csődeljárás volt haladék nélkül megnyitandó, s a követelések bejelentésére uj határnap tüzendő. (28. §.)

Az egyezség által a bukottnak minden hitelezői véglegesen kielégitetteknek tekintettek (27. §.); de a mi nem szolgált akadályul arra nézve, hogy a bukott vizsgálat alá vétessék, s bünösnek találtatván, a törvények szigora szerint büntettessék. (26. §.)

ÖTÖDIK SZAKASZ.

TELEKKÖNYVI RENDTARTÁS.

1195. §. A telekkönyv czélja.

A telekkönyvi intézmény rendeltetése a birtok- és tulajdonjog biztonságát, s az ezen alapuló közhitelt fentartani; mely üdvös czél nem máskép éretik el, mint ha a birtokviszonyok és zálogjogok körül előfordulható minden változások pontosan bevezettetnek, a biztositott jogok és követelések bejegyzése tekintetében pedig az alább következő rendszabályok szigoruan megtartatnak, végre az egész munkálat a nyilvánosság ellenőrködése alá helyeztetik.

1196. §. Betáblázások az előbbi törvények szerint.

A telekkönyveknek ily értelembeni vezetéséről legelőször az 1840 : XXI. tczikk gondoskodott [1], az adóssági követeléseknek elsőbbség végetti betáblázását következőleg szabályozván :

A betáblázásnak mindig azon köztörvényhatóság előtt kell történni, hol az adósnak javai, melyekre a betáblázás intéztetik, feküsznek. Ugyanazért a nemesi és jobbágyi javakra nézve az illető megyének közgyülése előtt, — szabad kir. városokban s a jászkun-kerületekben fekvő javakra nézve a városi tanács rendes ülésén, — a hajdu városokban a kerületi gyülésben, — a bányai vagyonra nézve pedig a a bányászi hegymester és jegyző előtt van csak helye a betáblázásnak. Máshol történt betáblázások törvényes erővel nem birnak [1]. (1840 : XXI. 1. §.)

---

[1] Az 1723 : 107. tczikk, mely a betáblázásról hazai törvényeink közt legelső emlékezik, meghagyta a megyéknek és szabad kir. városoknak, hogy a követelések betáblázását Ő Felsége egyéb tartományainak rendtartása szerint teljesitsék, s a betáblázási elsőbbséget jövőre figyelemben tartsák.

Azon betáblázás, mely egyik megye vagy törvényhatóság előtt történt, az adósnak más megyében vagy más törvényhatóság alatt levő javaira soha ki nem terjed, még akkor sem, ha ezek csak részei vagy tartozékai volnának azon nagyobb jószágnak vagy uradalomnak, melyre nézve a betáblázás történt. (2. §.)

Megyei kisgyülésen történt betáblázásnak törvényes ereje csak azon közgyüléstől számitandó, melyen a kisgyülés jegyzökönyve hitelesittetett; ugyanazon közgyülésen történt betáblázások pedig, a gyülésnek bármelyik napján történt légyen is a betáblázott iromány felolvasása, különbség nélkül ugyanazon egy napon történteknek tekintendők. (3. §.)

A betáblázásnak, hogy törvényes ereje legyen, előbb kell történni, mint a csődület iránti folyamodás benyujtatott. Később történt betáblázások semmi erövel nem birnak. (4. §.)

A betáblázott követelés, csődület esetében, más hasonnemű, de be nem táblázott követelések előtt kielégitési törvényes elsőbbséggel bir. Korábban betáblázott követelés a későbben betáblázottat kielégitésére nézve megelözi. Ugyanazon közgyülésen vagy városi tanács előtt ugyanazon napon történt betáblázások között az adóslevél kelte határozza el az elsőbbséget. (5. §.)

Jövendőre a betáblázásból származó kielégitési elsőbbség az adósnak csak ingatlan javaira terjed. Ingó javakra betáblázást intézni, vagy az ingatlanokra történt betáblázásnak erejét ingókra is kiterjeszteni, ezentul soha semmi szin alatt nem lehet. (6. §.)

Az eddig történt betáblázások azonban mind azon csődületben, melyek már folyamatban vannak, vagy a jelen törvény kihirdetése után három esztendő alatt fognak támadni, az adósnak ingó javaira nézve is adnak a hitelezőnek elsőbbséget; de az ezen három évnek lefolyta után támadó csődületeknél az eddigi betáblázásoknak ereje is az adósnak egyedül ingatlan javaira terjed. (7. §.)

---

[1] Ugyancsak az 1723 : 107. a betáblázásokkal a megyei és szabad kir. városi hatóságokat bizta meg; ellenben sem az uriszéket sem a mezővárosok tanácsát ezen jog nem illette. (Dec. 33. 36. liqu. deb.)

Betáblázások alkalmával a kötelezvények mindenkor eredetben, — a kereskedői könyvek kivonatai pedig, s a váltótörvényszékek oly itéletei, melyekre nézve a hitelező az adósnak ingó javaiból teljes kielégitést nem nyert, hiteles formában beiktatandók. (8. §.)

Minden betáblázandó követelésnek határozott summáról kell kiadva lenni. Ha valaki oly követelést tábláztatna be, mely nem valamely határozott pénzmennyiségről szól, a betáblázás által semmi elsőbbséget nem nyerend. (9. §.)

Ha valamely kötelezvény betábláztatnék, mielőtt az abban kitett pénzt vagy pénzbeli értéket az adós hitelezőjétől általvette, a betáblázásból származó elsőbbség azon időtől számitandó, midőn a kötelezvény az abban kitett pénz- vagy pénzbeli érték valóságos általadásával teljesedésbe ment. (10. §.)

A betáblázás végett bemutatott irományt az illető közgyülési vagy tanácsi ülésben nyilván felolvastatván, betáblázottnak végzés által kijelentessék, s ezen végzés az ülésnek jegyzőkönyvébe iktattassék, s a megtörtént betáblázás a betáblázott irományra feljegyeztessék, sőt ha a fél kivánja, erről neki hiteles bizonyitvány is adassék. Ezenkivül a betáblázott irománynak másolata egy különös, e végre készitett betáblázási jegyzőkönyvbe beirandó, s minden betáblázásokról egy névsor szerinti lajstrom vezetendő. (11. §.)

A betáblázási jegyzőkönyvet s lajstromot mindenki szabadon és dijfizetés nélkül megtekintheti, és a levéltárnok köteles azokból bárkinek kivánatára minden különös végzés vagy elnöki meghagyás nélkül, illő dij mellett, hivatalos aláirása alatt kivonatot kiadni. (12. §.)

A megyei közgyülések előtt jövendőben is történhetnek oly átalános betáblázások, melyekben az adósnak egyik vagy másik vagyona különösen ki nem jelöltetik, s ezeknek törvényes ereje az adósnak azon megye hatósága alatt lévő minden ingatlan javaira egyformán kiterjed. (13. §.)

De szabad kir. városokban ily átalános betáblázásnak jövendőben helye nem leend, hanem a hitelező köteles ezentul a betáblázás alkalmával mindenkor különösen kijelölni adósának azon vagyonát, melyre a betáblázást intézni akarja; s midőn a betáblázás erejét annak minden ingatlan javaira ki akarja terjeszteni, ha ettől az adóslevélben eltiltva nincsen, azokat mind egyenkint s különösen megnevezve jelölje ki, mert a mit meg nem nevezett, arra nézve a betáblázás neki elsőbbséget nem ad ¹). (14. §.)

Ezeknek következtében minden szabad kir. városnak meghagyatik, hogy a betáblázási könyvet a földkönyvvel (Grundbuch) kösse össze. Azon szabad kir. városoknak, melyekben rendes földkönyv még nem létezik, két esztendei határidő engedtetik, mely alatt azt mulhatlanul elkésziteni, rendbehozni s a betáblázásokkal összekötni köteles. (15. §.)

Midőn a betáblázandó irományban az adós fél már maga határozottan kijelölte azon polgári ingatlan vagyonát, melyre adósságát betábláztatni engedi, akkor a betáblázást annak egyéb javaira kiterjeszteni nem lehet. (16. §.)

A ki valamely betáblázással terhelt polgári vagyont megvesz, addig, mig az eladott vagyonra betáblázott követelések kifizetve, vagy a hitelezők megegyezésével biztositva nincsenek, az eladónak kezéhez a vételbeli summából semmit le ne fizessen, különben a hitelezőknek minden ebből eredhető káráért kezességgel tartozik. Ugyanazért köteles a városi tanács minden ilyen eladásról az illető hitelezőket azonnal tudósitani, s őket hivatalosan felszólitani, hogy betáblázott követeléseiknek miképeni biztositása iránt legfelebb egy hónap alatt kivánságukat kijelentsék. Ha a hitelezők meg nem nyugodnának abban, hogy követeléseik az eladónak még birtokában maradott egyéb vagyonaira irassanak által, hanem kielégitést kivánnának: a vevő, hacsak a hitelezőkkel másképen nem egyez, mind azt, a mit

---

¹) Az átalános betáblázás az adósnak minden javaira, melyek az illető telekkönyvi hatóság területén léteztek, egyaránt kiterjedt; különös betáblázás által ellenben a hitelező zálogjoga csupán kijelölt birtokra szoritkozott.

a vétebeli summából szerződés szerint egyszerre vagy időnként letenni tartozik, addig, mig a hitelezők ki nem elégittettek, mindig a városi tanács előtt fizesse le; a tanács pedig a letett summákból a kifizetendö követeléseket azonnal elégittesse ki, s az eladó csak azt veheti kezéhez, a mi hitelezőinek kielégitésén felül maradott. Ha valamely hitelező a városi tanács felszólítására egy hónap alatt sem jelentené ki akaratját, a vevőnek választásától függ, azon követelést a maga terhére átiratni, vagy azt a városi tanács kezéhez letenni. (17. §.)

Midőn a betáblázással terhelt polgári vagyonnak csak egy része adatik el, a hitelezők betáblázott követeléseiknek csak azon részére nézve kivánhatnak a vevőtől biztositást vagy kielégitést, a mi a betáblázás alatti vagyonnak eladott részére esik; s ha ezen résznek mennyiségére nézve a felek egymás közt meg nem egyezhetnének, azt a városi tanács fogja rövid uton elintézni; követeléseik többi része pedig tovább is az adós birtokában maradott vagyonrészt terheli. (18. §.)

Ha egyes személyek nemesi javaikra nézve a betáblázásnak azon módját akarnák behozni, mely a fentebbi §§-ok által a királyi városokra nézve megállapittatott: szabadságukban álland e végre a megye közgyüléséből küldöttséget kikérni, mely az illető nemesi fekvő javakat hitelesen összeirja és felméresse; mely munkálatot a megye közgyülésére bemutatván, az ily módon hitelesen összeirt és felmért nemesi birtokokról egy különös jegyzőkönyv fog a megye által vitettetni. A küldöttség munkálódásának valóságáról felelet terhével tartozik. (19. §.)

Addig is pedig, mig a megyékben is rendes földkönyvek hozatnak be, oly esetben, midőn az adósnak valamely különösen kijelölt birtokára történt a betáblázás, és az adós azon birtokát elidegeniti, a vevő tartozik mindazon hitelezőket, kik követeléseiket különösen azon birtokra betábláztatták, annak megvételekor tudósitani s őket kielégiteni, vagy azon adósságokat a megvett birtokkal együtt általvállalni, különben habár az egész vételbeli summát az eladónak lefizette is, mindazon adósságok, melyek a megvett birtokra különösen valának betáblázva, azt tovább is terhelik. (20. §.)

Ugyanez lészen megtartandó akkor, midőn az adós valamely törvényhatóság alatt lévő, s átalános betáblázással terhelt minden birtokát eladja, habár más törvényhatóság alatt birtokai megvolnának is. (21. §.)

A betáblázások csak a betáblázott kötelezvénynek visszaváltásával történhetnek, s ugyanazon hatóságnál teljesitendők, melynél a betáblázás történt. A visszaváltott kötelezvény kitáblázás alkalmával is eredetben előmutatandó, s a kitáblázásnak módjára s rendes feljegyzésére nézve az illető hatóságok épen azon szabályok szerint fognak eljárni, melyek a betáblázásra nézve e jelen törvényczikkelyben foglaltatnak; ha azonban a kitáblázandó kötelezvény eltévedvén, eredetiben be nem mutattathatnék, a kitáblázást sürgető fél az illető hatósághoz esedezést adand be, melyhez a hitelezőnek azon hitelesitett elismerését, hogy a kitáblázandó s eltévedett kötelezvény valóságosan kifizettetett, hozzá csatolandja, és a kötelezvény megsemmisitésének és kitáblázásának eszközöltetését kérendi. Az ily kérelemlevél következtében az illető hatóság a betáblázott kötelezvény másolatát a helytartótanácsnak megküldi, a főkormányszék pedig ezt körlevél és a váltótörvénykönyv II. Részének 213-dik §-ban emlitett hirlap által kihirdetvén, egy esztendei határidőt tüzend ki, melynek elfolytáig az, kinek birtokában a kihirdetett kötelezvény lenne, a kitáblázást sürgető törvényhatóságnál igényeit bebizonyíthatja; ezen határidő után a kötelezvény megsemmisitettnek jelentetik, s kitáblázása megengedtetik. — Végre ha valaki ellen hamis, vagy már kifizetett kötelezvény volt betáblázva, s ez azon kötelezvény iránt per utján biróiképen felmentetett, a legfelsőbb biróságnak, vagy ha a pert a másik fél felebb nem vitte, azon biróságnak, mely a kérdés felett utoljára itélt, felmentő itélete mellett is megtörténhetik a kitáblázás. (22. §.)

A betáblázás dija minden kötelezvénytől, mely 200 forintnál nagyobb summáról nem szól, 1 frt. 30 kr. — 200 forintokat meghaladó summától minden kötelezvénytől 3 ft. A kitáblázásért dij nem jár. (23. §.)

Fiuméra nézve az ott gyakorlatban levő betáblázási rendszer tovább is megtartatik. (24. §.)

1197. §. A legujabb törvényhozás a telekkönyvekről.

Ez volt a telekkönyvek szabályzata hazánkban mindaddig, mig néhány ideiglenes kisérlet után az 1855. évi dec. 15-kén kelt telekkönyvi rendtartás meghonosittatott. söt a legujabb törvényhozás által, a magyar törvények visszaállitása mellett, továbbá is fenntartatott. E telekkönyvi rendtartásra nézve az orszb. szabályelvek a következőket határozták:

A jog és vagyon biztonsága s ezen alapuló közhitel a telekkönyvi rendszerrel szóros egybefüggésben lévén, ez okból, s egy magyarországi hitelbank mielöbbi életbeléptethetése végett az 1855. évi dec. 15-kén a telekkönyvek tárgyában kiadott és eddig gyakorlatban volt rendelet, az erre vonatkozó későbbi pótló határozatokkal együtt az országgyülés végleges intézkedéseig hatályában fenmarad. (orszb. szab. I. 145. §.)

A telekkönyvek rendes birósága megyékben a megyei állandó törvényszék, szabad kir. városokban pedig a városi tanács s illetőleg törvényszék. A jászkun- és hajdukerületekben a telekkönyvi hatóságot a községi tanácsok veszik át. (146. §.) Minden telekkönyvi hivatal az illető telekkönyvi hatóság alá rendeltetik, s ennek kiegészitő részét képezi [1]. (147. §.)

1198. §. Az uj telekkönyvi rendtartás felosztása.

Az uj telekkönyvnek szerkesztése két osztályra szakad.

Az elsö osztály községenkint, minden épülethelyek és telekrészleteknek (a bányakönyvekbe bejegyzett bányamivelési tárgyak kivételével) bizottmányi helyszinelése által foganatosittatik.

---

[1] A magyar törvények visszaállitása elött a telekkönyvek vezetésére, s mindazon teendők végbevitelére, melyek a telekkönyvekre vonatkoztak, — „telekkönyvi tanács“ név alatt külön birói hatóságok léteztek. A telekkönyvi tanács egyébiránt a megyetörvényszéknek volt kiegészitő része, s innen a felebbezett ügyek, másodbirósági ellátás végett, kivétel nélkül a cs. kir. országos főtörvényszékhez terjesztettek.

Ezen osztály magában foglalja a birtokrészlet-lajstromok és vázlatrajzoknak a birtokrészletek tájrajzi sorrende szerinti szerkesztését, nemkülönben a telekjegyzőkönyvek szerkesztését és hitelesitését is, melyekben a birtokrészletek telekkönyvi jószágtestekké állittatnak össze, s a kitudott birtokjogok bejegyeztetnek.

A birtokrészlet-lajstromok és vázlatrajzok arra szolgálnak, hogy a telekjegyzőkönyvekbe bejegyzett minden egyes birtokrészlet fekvése előadassék. Továbbá az a céljuk, hogy ellenőrségül szolgáljanak arra nézve, miszerint egy birtokrészlet sem hagyatott ki, s egy sem jegyeztetett be kétszer.

A telekkönyv-szerkesztés ezen osztálya Moson, Győr, Pest-Pilis-Solt, Sáros, Békés, Csanád, Arad, Temes, Torontál és Zágráb megyékre, valamint különösen szabad kir. Győr, Szakolcza, Buda, Eperjes, Bártfa, Kis-Szeben, Ujvidék, Zágráb, Károlyvár és Varasd városokra és a holicsi császári családi uradalomra nézve oly mértékben előhaladt, hogy a telekjegyzőkönyvek közzététele az említett megyékre, városokra és járásokra nézve mielőbb megkezdetni és rövid időközökben folytattatni fog; mig a helyszinelési munkák már más megyékben és városokban elkezdettek, vagy legalább az azokhozi előkészület folyamatban van.

A telekkönyv-szerkesztés második osztálya a telekjegyzőkönyvek közzétételéből, s az azokba bejegyzett telekkönyvi jószágtestek és birtokjogoknak az ellenök támasztott nehézségek és fölszólalások birói eldöntése általi megállapitásából, nemkülönben a régi betáblázott követeléseknek a bíróságnáli bejelentés utján történő jelzálogi átkeblezéséből áll. Azon napon, melyen ezen birósági hivatalos cselekvények kezdődnek, fog egyszersmind elkezdődni a közzétett telekjegyzőkönyveknek telekkönyvekképeni vezetése is.

Ennélfogva ezen ügyletek szabályozása végett, az igazságügyi ministeriumnak az 1851. mártius 16-kán és 1852. november 29-kén kelt legfelsőbb határozványokkal adott fölhatalmazás folytán, a közzététel napjától fogva kötelező erejü, idemellékelt rendelet oly megjegyzéssel bocsáttatik ki, hogy az által az 1853. april 18-kán kelt ministeri rendelet [1]) ezen intézkedésekre nézve, melyek az alább következő szabályokkal ellenmondásban állanak, megszüntetettnek tekintendő.

I. FEJEZET.

A telekjegyzőkönyvek közzététele s az annak folytán előforduló ügyletek kezelése.

1199. §. A telekjegyzőkönyvek közzétételének teljesitése.

Mihelyest meghatározható azon nap, melyen a helyszinelési munkálatok a telekkönyv-irodákban közmegtekintés végett föltárathatnak, az igazságügyi ministerium jóváhagyásának kikérése után a telekjegyzőkönyvek közzététele s az azok megigazitása és a régi betáblázott követeléseknek jelzálogi átkeblezése a telekkönyv-igazgatóságok által hirdetményi felszólitással eszközlendő. (1855: dec. 15-kén kelt telek. rend. 1. §.)

1200. §. A hirdetmény tartalma.

A kibocsátandó hirdetményben azon megyéknek, vagy az 1853. april 18-kán kelt miniszteri rendelet (birod. törv. lap 65. sz.) esetében azon járások avagy községeknek kijelölése mellett, melyekre nézve a telekjegyzőkönyvek befejezvék, s azon telekkönyv-irodák megjelölésével, a melyeknél a telekjegyzőkönyvek léteznek, azon nap, melyen ezek ott mindenki általi megtekinthetés végett föl fognak táratni, s melytől fogva e szerint a hirdetvény hatályossága kezdődik, közzéteendő, s egyszersmind meghatározandó, hogy a jelen rendelet I. részében kijelölt ügyletek foganatositása, s a megyei és járási telekkönyvek befejezéseig és azoknak a rendes telekkönyvi hatóságok kezébe leendő átadásaig a telekjegyzőkönyveknek az ezen rendelet II. részében foglalt határozatok szerinti vezetése, mely biróságokat illeti. (2. §.)

---

[1]) Az 1853. évi april 18-kán kelt igazságügyi min rendelet a telek- és betáblázási könyvek előkészitésére nézve ad utasitást s a birtokoknak bizottmányilag felvételét (5—10. §§.), a telekkönyvi jószágtestek jogi természetét (11—13. §§.) tárgyait és alakitását (14—19. §§.), a bizottmánynak egyes telekkönyvi testek felvétele tekintetében követendő eljárását (20—37. §§.), az addig vezetett nemnemesi telekkönyvek kiigazitását és kiegészitését (38—42. §§.) irja elő. Egyéb intézkedései az idézett min. rendeletnek, a telekkönyvek közzététele, annak czélja és módja, valamint a tulajdonigények és követelések bejelentése tekintetében az 1855 : dec. 15-kén kelt telekkönyvi rendtartás által helyettesittettek.

1201. §. Felszólitás a telekkönyvi jogok bejelentése tárgyában.

A hirdetvénynek egyszersmind következő felszólitásokat kell tartalmaznia:

1. Mindazon személyek, kik már a telekjegyzőkönyveknek a községbeni hitelesitésekor létezett, vagy legalább még a hirdetvény hatályossága kezdetének napja előtt (2. §.) szerzett tulajdon-, zálog- vagy haszonbéri jognál fogva, akár a fekvőségek megjelölése, akár a telekkönyvi jószágtestek összeállitása, vagy a bejegyzett birtokviszonyok kinyomozása tekintetében, a telekjegyzőkönyvekben valamely igazitást, kiegészitést, lejegyzést, hozzájegyzést vagy átjegyzést igényelhetni vélnek, felszólitandók, miszerint ebbeli igényeiket a hirdetvényi határidő alatt (5. §.) annál bizonyosabban jelentsék be, minthogy különben ezen igények oly harmadik személyek kárára, kik a hirdetvény hatályossága kezdetének napjától fogva a telekjegyzőkönyvekben foglalt bejegyzések alapján további nyilvánkönyvi jogokat jóhiszemmel szereznek, többé nem érvényesithetők.

Ezen bejelentésnek minden a telekjegyzőkönyvekben még be nem jegyzett birtokjogokra ki kell terjednie, nem tevén különbséget, valjon azok a már használaton kivül tett régi, vagy a jelenleg még vezetett bevallási, telek- vagy más könyvekben, lapokban és lajstromokban előfordulnak-e vagy sem; s akár nyujtott legyen valamely fél, bármi biróságnál, valamely általa szerzett fekvőség tekintetében, birtokátirási kérvényt be, s akár van ezen kérvény elintézve, akár sem.

A bejelentésre köteleztetnek különösen mindazon személyek, kiknek birtokjogaik a helyszinelési bizottmányoknál sem önmaguk által, sem pedig az ezen bizottmányoktól kirendelt képviselök által nem érvényesíttettek; vagy kik állitólag erösb vagy közös birtokjogukat, a bizottmányilag kitudott és a telekkönyvekbe bejegyzett tettleges földbirtokos ellen, a helyszinelési szabályok által kijelölt módon igazolni képesek nem voltak; állitólagos igényök akár van a telekjegyzökönyvekben vagy az általános tárgyalási jegyzökönyvben feljegyezve, akár sem.

2. Mindazon személyek, kik a telekjegyzökönyvekbe bejegyzett fekvöségekre az 1852. november 29-kén kelt legfelsöbb nyiltparancs (birod. törv. lap 247. sz.) határozataihoz képest ösiségi vagy zálogvisszaváltási jogokat, vagy más jogczimböl tulajdoni igényeket már érvényesitettek: — vagy kiket az emlitett nyiltparancs rendeleteihez képest a zálogvisszaváltási jog érvényesitésére még hoszabb határidö illet, felszólitandók, miszerint ezen igényeiket a fönebbi pontban kijelölt jogkövetkezmény elkerülése mellett a kiszabott hirdetvényi határidö alatt (5. §.) jelentsék be, s az elsö esetben a még folyamatban levö jogügyet annak a telekjegyzökönyvbeli feljegyzése végett, vagy a nekiek már jogérvényesen odaitélt jogot, az abbai bejegyzés végett; a második esetben pedig az öket még illetö zálogvisszaváltási jogot a telekjegyzökönyvbeli feljegyzés végett okiratokkal tanusitva igazolják.

3. A volt nemesi javak mindazon birtokosai, kik bebizonyithatják, hogy ezen javakkal az 1848. évig a törvényhatóság gyakorlása, az 1855. junius 27-kén kelt igazságügy-miniszteri rendelet határozatainak megfelelö módon volt egybekapcsolva, felszólitandók, miszerint ezt a hirdetvényi határidö alatt (5. §.) igazolják, oly czélból, hogy ezen javak a megyei vagy kerületi jegyzökönyvekbe jegyeztethessenek be, különben minden egyéb javak a szolgabirói vagy járási hivatalok telekkönyveibe fogván bejegyeztetni.

4. Végre mindazon hitelezök, kik a telekjegyzökönyvekbe bejegyzett fekvöségekre elsöbbségi jogokat vagy már nyertek, vagy pedig betáblázások által a hirdetvény hatályossága kezdetének napjáig netalán még nyerendnek. felszólitandók, miszerint a betáblázott követeléseket azok-

nak a telekkönyvi jószágtestek régi teherállapotába leendő jelzálogi átkeblezése végett, az 5. §. szerint szabandó határidő alatt annál bizonyosabban jelentsék be, minthogy különben a korábban nyert elsőbbséget elvesztik; holott kellő bejelentés mellett a hirdetvény hatályossága kezdetének napjaig nyert elsőbbségi jogaik, az ezen telekkönyvi jószágtestekre az ezen naptól fogva tulajdoni vagy zálogjogot nyert szerzők vagy jelzálogos hitelezők irányában is fenmaradnak. (3. §.)

Azon igények, melyek a volt urbéri kapcsolat és azzal rokon viszonyok tárgyában 1853. mártius 2-kán kibocsátott nyiltparancsok által szabályoztatnak, akár jegyeztettek legyen azok föl a helyszinelési jegyzőkönyvekbe akár sem, a bejelentésre vagy igazolásrai hirdetvényi felszólitásokból, s a hirdetvény folytán történendő tárgyalásokból kizárvák, mi a hirdetvényben világosan megemlitendő. (4. §.)

1202. §. Bejelentési határidő.

A hirdetvényi határidő, a 3. §. 1. és 2. pontjában elősorolt igények bejelentése végett nyolcz hónapra, a jószággal egybekapcsolt törvényhatóságnak a 3. pontban érintett igazolása végett s a hitelezők követeléseinek a 4. pont szerinti bejelentése végett egy évre, még pedig oly módon tüzendő ki, hogy a határidők utolsó kalendáriumi napja a hirdetvényben kifejeztessék, s ezen nap azon idő tekintetbe vételével, melyben a hirdetvény a hirlapokban először megjelenhetik (8. §.), megközelitőlegesen számíttassék.

A határidők kiszabásánál a mennyiben lehet egyszersmind arra is kell ügyelni, hogy azoknak vége oly időre essék, melyben a távolabb fekvő községekbeli földbirtokosoknak is könnyen meg lehessen a telekkönyvi hatóság székhelyén tartandó szóbeli tárgyalásokra jelenniök.

A kiszabott határidők ellen sem a meghosszabbitásnak, sem pedig az előbbi állapotba visszahelyezésnek nincs helye; mi a hirdetvényben kifejezendő. (5. §.)

A telekjegyzőkönyvek a hirdetvény hatályossága kezdetének napjától fogva, az átalános polgári törvénykönyv 321. §. értelmébeni telekkönyvekkép tekintendők s a jelen rendelet II. részében foglalt szabályok szerint vezetendők. Ennélfogva a hirdetványben az is kifejezendő, hogy ezen naptól fogva a telekjegyzőkönyvekbe bejegyzett fekvőségekre uj tulajdon-, jelzálog vagy más dologbani jogok csak az azokbai törvényszerü bejegyzés által, s csak az ezen fekvőségekre nézve korábban létezett és a hirdetványi határidő alatt a 3. §. rendeleteihez képest bejelentett és igazolt igények sérelme nélkül szereztethetnek s ruháztathatnak át más személyekre vagy szüntethetnek meg. (6. §.)

Hol a viszonyok a bekövetkező tárgyalások czéljából még különös határozatokat kivánnak, a hirdetvényben ezek is közzé teendők. (7. §.)

1203. §. A hirdetvény közzététele.

A hirdetvény a Wiener Zeitungba s azon koronaországnak, melyben a hirdetvényt kibocsátó telekkönyvigazgatóság létezik, birósági hirdetésekre rendelt lapjaiba beiktatandó.

A beiktatás ugyan háromnapos időközökben háromszor eszközlendő, s az 5. §-ban emlitett 8 hónapos határidőnek mintegy felében ismétlendő.

A közhirrététel jogérvényességére azonban a hirdetvénynek a fönebb emlitett hirlapokbai első és egyszeri beiktatása elegendő. (8. §.)

A pesti telekkönyvigazgatóság tartozik továbbá a temesvári és zágrábi telekkönyvigazgatóság által közzétett hirdetvényeknek a birósági hirdetésekre rendelt magyarországi hirlapokbai beiktatását eszközölni.

Hasonló módon tartozik a temesvári telekkönyvigazgatóság is arról gondoskodni, hogy a Magyar-, Horvát- és Tótországban felállitott telekkönyvigazgatóságok által kibocsátott hirdetvények, a saját kerületebeli birósági hirdetésekre rendelt hirlapokba is beiktattassanak.

Hasonló kötelezettsége van a zágrábi telekkönyvigazgatóságnak is a többi telekkönyvigazgatóságok által kibocsátott hirdetvények tekintetében.

Ezen beiktatásnál azonban csak a hirdetvénynek a 2. §-ban emlitett pontjai nyomandók le, a hirdetvénynek azon hirlapokbani kimeritő tartalmára utalva, melyekben az teljesen megjelenik.

Ha a közzétett telekjegyzőkönyvek oly községeket tárgyaznak, melyek valamely határszéli járásban feküsznek, az e részbeli hirdetvényt kibocsátó telekkönyvigazgatóság annak a mennyire lehet a szomszéd külföld hirlapjaiba beiktatásáról is gondoskodjék. (9. §.)

A hirdetvények beiktatásának a hirlap nyelvén s ezen fölülirással: „A telekjegyzőkönyvek közzététele Magyarországban (vagy Horvátországban sat.)“ kell történnie. (10. §.)

Mindenik telekkönyvigazgatóság tartozik az általa kibocsátott hirdetvényt a körületében létező valamennyi országfejedelmi biróságokkal, nemkülönben az árvabizottmányokkal közölni. Ha azon községek között, melyeknek telekjegyzőkönyvei közzététetnek, olyanok is fordulnak elő, melyek az uj birósági felosztás szerint más közigazgatási területhez tartoznak: ugy a hirdetvény azon biróságoknak is megküldendő, melyekhez azon községek jelenleg utasitvák.

A biróságok kötelesek a hirdetvényeket mindenki általi megtekinthetés végett az irodában feltárni, és azokról, ha megkerestetnek, szóbeli felvilágositásokat adni, s mint gyámsági és gondnoksági hatóságok a fölött örködni, hogy a kiskoru és gondviselés alatti személyek jogai a hirdetvény utasitása szerint érvényesíttessenek.

Azon kiskoru és gondviselés alatti személyekre nézve, kik valamely falusi községhez tartoznak, s kiknek képviselöik az ügyletekben járatlanok, a gyámsági és gondnoksági hatóságoknak kötelességében áll, azoknak jogait érvényesiteni, vagy ezen ügyletre kirendelt közös gondnok által érvényesíttetni. (l. 39. §.) A biróságok továbbá kötelesek azon hagyatékokat, melyek nekiek a helyszinelö bizottmányok által mint nem tárgyaltak följelentettek, lehető gyorsasággal tárgyalni. (11. §.)

Mindenik telekkönyvigazgatóság köteles továbbá intézkedni az iránt, hogy az általa kibocsátott hirdetvény azon községekben, melyeknek telekjegyzőkönyvei közzététetnek, a községelöljárókkal, helységjegyzőkkel és a netalán még létező árvák atyjaival közöltessék, s a törvény- és községházakon, nemkülönben a czélnak megfelelö más középületeken kifüggesztessék, és a falusi községek lakosai elött annak tartalma megmagyaráztassék. (12. §.)

Végre mindenik telekkönyvigazgatóság köteles az általa kibocsátott hirdetvényt, azon koronaországoknak, melyekre nézve jelen rendelet kötelező erejü, valamennyi politikai és pénzügyi országos hatóságaihoz, nemkülönben az ott létező püspökökhöz, még pedig saját kerületében közvetlenül, más kerületekben pedig az ottani telekkönyvigazgatóságok utján átküldeni. (13. §.)

1204. §. A birtokváltozásoknak a helyszinelő bizottmányok általi kinyomozása.

A telekkönyvigazgatóságoknak kötelességévé tétetik, miszerint kevéssel azon nap előtt, melyen a hirdetvények hatályossága kezdődik, azon, s különösen a telekkönyvirodák székhelyétől távolabb eső községekbe, melyekben a telekjegyzőkönyvek hitelesitése óta a tapasztalás szerint gyakori birtokváltozások fordultak elő, különös helyszinelö bizottmányokat küldjenek ki, oly meghagyással, hogy ezen bizottmányok az ezen nap előtt történt minden birtokváltozásokat a fenálló utasitások szerint nyomozzák ki, s a telekjegyzőkönyvbe jegyezzék be, ezen bejegyzéseket hitelesíttessék s a községre nézve meghagyott munkálatokat is azok szerint igazítsák meg.

Azon birtokváltozásoknak, melyek csak ezen nap után keletkeznek, kinyomozásába vagy bejegyzésébe nem szabad a helyszinelő bizottmányoknak bocsátkozniok; az uj birtokosok azonban oda utasitandók, hogy tulajdonjogaik bejegyzését a telekkönyvi hatóságnál a jelen rendelet II. részében foglalt szabályok szerint eszközöljék.

Ez alkalommal a 12. §-ban érintett megmagyarázás is teljesitendő.

A helyszinelö bizottmányok kötelesek a fönkijelölt ügyleteket a legmegfeszitettebb szorgalommal végezni, s arról gondoskodni, hogy a helyszinelési munkálatok minden kitelhető gyorsasággal és pontossággal adassanak be a telekkönyvi irodákba. (14. §.)

1205. §. A birtokváltozásoknál és betáblázásoknáli eddigi eljárás megszüntetése.

Azon birtokátirási kérvények, melyek az eddigelő divatozott módon, a birtokváltozásoknak a biróságoknál e czélból vezetett bevallási; telek- vagy egyéb könyvekben, lapokban vagy lajstromokbani kimutatása végett ezen biróságoknál tárgyalás alatt vannak, vagy még ezentul netalán benyujtatnak, azon esetben, ha azok oly fekvőségekre vonatkoznak, melyek a közzétett telekjegyzőkönyvekbe be vannak jegyezve, haladék nélkül azon végzéssel intézendők el, hogy a felek, birtokjogaik érvényesitése tekintetében a hirdetvényben foglalt határozatokhoz kötelesek magukat tartani, s erről a folyamodók az előterjesztett okiratok visszacsatlása mellett tüstint értesitendők.

A fönebb emlitett könyvek, lapok és lajstromok berekesztendők és használaton kivül teendők; s azokból birtoklevelek, kivonatok vagy másolatok többé nem adathatnak. A levéltárakban visszatartóztatott birtoklási okiratok a feleknek, irás- vagy szóbeli kérelem folytán, vétbizonyitvány mellett haladék nélkül kiszolgáltatandók. (15. §.)

1206. §. Elintézetlen kérelmek.

Azon betáblázási kérvények, melyek a betáblázások teljesitésére eddigelő hivatott biróságoknál, a közzétett telekjegyzőkönyvekbe bejegyzett fekvőségek tekintetében, a telekjegyzőkönyvek közzétételekor még el nem intéztettek, vagy a hirdetvény hatályossága kezdetének napjaig még benyujtatnak, haladék nélkül, s legfölebb a hirdetvény hatálybalépte elötti utolsó napon, az eddigi módon elintézendők; ennélfogva a betáblázás megengedése esetében az előterjesztett adóslevelek a biróság által még azon időszakban betáblázottaknak nyilvánitandók. (1840. évi XXI. törvényczikk 11. §., s az 1849. deczember 28-kán kelt ideiglenes rendelet 36. és 37. §§.)

Oly betáblázási kérvények, melyek a fönebb emlitett faju fekvőségek tekintetében az eddigi illető biróságoknál csak a hirdetvény hatályossága kezdetének napján vagy később nyujtatnak be, a jelen rendelet 6. §-rai hivatkozással visszautasitandók. (16. §.)

1207. §. Átalános betáblázás.

Az eddig még megengedett átalános betáblázások tekintetében következő határozatok érvényesek:

a) Ha a telekjegyzőkönyvek közzététele a betáblázások teljesitésére eddigelő hivatott biróság körületében fekvő minden községekre nézve megtörtént: az ezen biróságnál benyujtott átalános betáblázási kérvények, a szerint a mint azok a hirdetvény hatályosságának kezdete előtt vagy után nyujtattak be, a megelőző szakasz szabálya szerint kezelendők.

b) Ha azonban a betáblázások teljesitésére eddigelő hivatott biróság körületében oly községek is feküsznek, melyekre nézve a helyszinelési munkálatok még meg nem történtek, melyek ennélfogva a telekjegyzőkönyveknek az ugyanazon körületbeli többi községekre nézve történt közzétételéből jelenleg még kizárvák: azon biróság által általános betáblázások ezentul is az eddigi módon teljesíttethetnek, mivel megtörténhetik, hogy az adós a közzétételből kizárt községekben oly fekvőségekkel bir, melyekre az ellene megengedett általános betáblázás elsőbbségi jogot adhat.

De az ily általános betáblázások, melyek csak a hirdetvény hatályossága kezdetének napjától fogva történtek, azon fekvőségek tekintetében, melyek a hirdetvény által közzétett telekjegyzőkönyvekbe bejegyezvék, jogi hatálylyal nem birnak.

Ezen fekvőségekre azon naptól fogva csak különös betáblázások kérethetnek s teljesíttethetnek (6. §.) az ezen törvény II. részében foglalt szabályok szerint. (17. §)

1208. §. Általános határozatok az ügyletek kezelése iránt.

Mindazon ügyletek, melyek a telekjegyzőkönyvek megigazitását s a régi betáblázott követeléseknek azokbai jelzálogi átkeblezését, nemkülönben a telekjegyzőkönyveknek a telekkönyvek befejezéseig s az állandó telekkönyvi hatóságok kezébei átadásaig leendő folytatását tárgyazzák, a hirdetványekben kijelölt biróságoknál a többi ügyletektől elkülönitve kezelendők; ennélfogva az azon ügyletekben előforduló beadványokról külön iktatókönyv is vezetendő.

A hirdetvényekben megnevezett biróságok mindegyike, a fönebb emlitett ügyletek gyors és biztos foganatositása végett, a megkivántató munkaerőkkel fog elláttatni, s mindegyik számára egy saját telekkönyv-iroda fog szerveztetni, melyben létezik a külön iktatókönyv is.

Mindazon beadványok, melyek ezen ügyleteket tárgyazzák, az ugyanazon biróság átalános iktatókönyvébe rendelt ügydarabokkali összevegyitésök elkerülése végett, kivülről a felső szélen következő megjegyzéssel látandók el : „A telekkönyv-irodába átadandó“. (18. §.)

A hol ezen rendelet I. részében telekkönyvi hatóságról van szó, az alatt a hirdetvényekben a telekkönyv-szerkesztés foganatositására hivatott biróságok értetnek; ellenben a II. részben az emlitett kifejezés alatt nemcsak ezen, hanem azon biróságok is foglaltatnak, melyekhez a 2. §. rendelete szerint a kész telekkönyvek folytatás végett fognak utasíttatni. (19. §.)

A telekkönyvi hatóságokhoz utasitott ügyletek ugy ez által, mint fölebbhivatkozás utján a felsőbb biróságok által is különös gyorsasággal kezelendők. (20. §.)

A telekkönyvi hatóság nincs hivatva arra, hogy a helyszinelő bizottmányok által felvett munkálatokat hivatalból birálja és igazítsa meg. Ha azonban erre valamely fél által, mely az ezen munkálatokban előforduló bejegyezvények által magát jogaiban sértve vagy veszélyezve érzi, a hirdetvényi felszólitáshoz képest biratik : e részben a telekkönyvi hatóságra nézve is, a mennyiben a fél igénye terjed, a helyszinelési ügyletre nézve kibocsátott utasitások elvei és határozatai szolgálnak zsinórmértékül. (21. §.)

1209. §. Különös határozatok a 3. §. 1. és 2. pontjában kijelölt bejelentések és igazolások körüli eljárás tárgyában.

A 3. §. 1. és 2. pontjában kijelölt bejelentések és igazolások irásban vagy szóval terjesztendők elő, s azon esetben, ha általuk valamely a telekjegyzőkönyvekbe bejegyzett birtokviszony vagy jog támadtatik meg, tüstint kereset alakjában érvényesitendők. (22. §.)

Azon feleknek, kik távolabb fekvő járásokban laknak, s kik az ott létező fekvőségek tekintetében bejelentéseket és igazolásokat akarnak előterjeszteni, megengedtetik, miszerint azokat azon szolgabirói vagy járási hivatalnál, melynek körületében azon fekvőségek léteznek, a hirdetvényi határidő alatt irásban vagy szóval terjeszthessék elő.

A biróság a szóbeli előterjesztésnek haladék nélküli jegyzőkönyvbe iktatásaért s annak vagy a fél által benyujtott irásbeli beadványnak a telekkönyvi hatósághoz gyors átküldéseért felelős. (23. §.)

Minden bejelentésnél legelőbb is a telekkönyvi hatóság illetékessége vizsgálandó meg.

Ha a bejelentés nyilván oly jogokra és tárgyakra vonatkozik, melyek a 4. §. szerint az ezen rendelet által kiszabott eljárásból kizárvák: ugy az, indokolt végzéssel visszautasitandó.

Azon bejelentések, melyekre nézve az illetéktelenség nyilván nem tünik ki, a telekjegyzőkönyvekbe tüstint feljegyzendők.

E végre azon telekjegyzőkönyvhöz, mely a bejelentés által érintetik, egy iv fűzendő, melyre ezen fölülirás alatt: „Tulajdoni igények feljegyzése“ minden ilyes bejelentések, folyó sorszámok alatt, azon nap és szám előadásával, mely alatt a beadvány az iktatókönyvben előfordul, feljegyzendők.

A bejelentéseken a telekjegyzőkönyvekre, melyekben a feljegyzés történt, hivatkozni kell.

Oly telekkönyvi jószágtesteknél, melyek több községekben feküsznek, a feljegyzés a fő-telekjegyzőkönyvekben teljesitendő.

Hasonló módon kell eljárni a 3. §. 2. pontjában elősorolt feljegyzésekre nézve is. (24. §.)

1210. §. További eljárás.

A további eljárás tekintetében következő határozatok szolgáljanak zsinórmértékül:

a) A felek előadásai és igényei a helyszinelési munkálatokkal s különösen a telekjegyzőkönyvekben előforduló bejegyzésekkel összehasonlitandók. Ha a tárgyalás meginditása végett még utólagos felvilágositások és igazolások látszanak szükségeseknek, vagy ha a kérelem nyilván alaptalannak látszik: a kérvényező az elsőbb esetben kellő határidő kitüzése mellett a szükséges kiegészitésre utasitandó; a második esetben pedig a kérelem alaptalansága az attóli elállás végett elébe terjesztendő.

Ezen eseteken kivül tüstint a felek kihallgatása s az azokkali tárgyalás, és pedig legközelebb az önkentes ráállás vagy egyezség létesitése végett, eszközlendő.

b) A tárgyalásban nem csupán azon személyeknek kell részt venniök, kik ellen a bejelentés világosan intéztetett, hanem arra azon felek is meghivandók, kik az által a telekjegyzőkönyvek tartalma szerint jogosan érdekelteknek látszanak.

c) A szóbeli kihallgatás szabályul tekintendő; azonban irásbeli nyilatkozatok is követeltethetnek, ha azáltal idő nyeretik, vagy a feleknek költségek kiméltetnek meg.

d) Ha a bejelentés oly birtokváltozásra vonatkozik, mely csak az illető telekjegyzőkönyv hitelesitése után, de a hirdetmény hatályossága kezdetének napja előtt történt: az uj tulajdonos a végett, hogy mint olyan a telekjegyzőkönyvbe bejegyeztessék, a jogczimen kivül azon körülményt is tartozik igazolni, hogy ő a kijelölt időközben lépett a fekvőség birtokába.

Ezen körülmény azon községnek, hol a fekvőség létezik, elöljárósága által hivatalból kiadandó és a község pecsétével ellátandó bizonyitvánnyal is igazoltathatik.

e) Ha valamely bejelentett tulajdoni igény tárgyalásánál oly vitapontok keletkeznek, melyek barátságos uton ki nem egyenlithetők; azon esetben, ha az iránt ezen vagy más biróságoknál különben is per nincs folyamatban, ezek fölött szóbeli peres eljárás inditandó, s azon esetben, ha már a bejelentés nem kereset alakjában terjesztetett elő, vagy ezen alakban tüstint jegyzőkönyvbe nem adathatott, e végre, vagy az irásbeli kereset benyujtása végett, a bejelentés különbeni visszautasitása mellett, megfelelő határidő szabandó.

f) Ha valamely a 3. §. 2. pontja szerint bejelentett igénynek a telek-jegyzőkönyvbei fel- vagy bejegyezhetése ellen kifogások tétetnek: ez iránt, de formaszerü per megengedése nélkül, tárgyalás tartandó és végzéssel döntendő el.

g) Ha azonban bármiféle bejelentett igény iránt oly egyezség jő létre, mely által a folyamatban levő per megszűnik: a felől azon biróság, melynél ezen per foly, értesitendő.

Ha az egyezség megkisérlése nem sikerül, a feleknek tudtára adandó, hogy ezen per feljegyezve marad mindaddig, mig annak jogerejü eldöntése alapján az egyik vagy másik fél föllépése folytán a feljegyzés kitörlése a 27. §-hoz képest ki nem eszközöltetik (25. §.);

1211. §. A tárgyalás elintézése.

Ha a felek elöadásai és igényei, a létező helyszinelési munkálatok alapján, helybeli nyomozások nélkül még utólagos nyilatkozatok segélyével sem hozathatnak tisztába: a községbe egy birói bizottmány küldendö ki oly czélból, hogy a vitát a hely szinén barátságos uton intézze el, s ha ez nem sikerül, a tárgyalást a perrendtartás szabályai szerint eszközölje.

Bizottmány azon esetben is küldethetik ki, ha egy vagy több bejelentések folytán a községben lakó sok személyek hallgatandók ki, s ha ennélfogva világos, hogy a hely szinéni tárgyalás czélszerübben s idö- és költségkiméléssel történhetik. (26. §.)

Ha valamely fél

a) keresetétöl elállott vagy jogérvényesen elmozdíttatott; vagy ha

b) az érdeklett felek meg- vagy kiegyezése, avagy jogérvényes határozat alapján, a telekjegyzőkönyvekben valamely igazitásnak, kiegészitésnek, lejegyzésnek, hozzájegyzésnek vagy átjegyzésnek kell történnie; — a telekkönyv-irodának hivatalból meghagyandó, hogy az a) alatti esetben a bejelentés feljegyzésének kitörlését (24. §.), a b) alatti esetben pedig az ott kijelölt cselekvényeket a telekjegyzőkönyvekben s egyszersmind az az által elintézett bejelentés feljegyzésének kitörlését a birói meghagyásra hivatkozva teljesitse, s a foganatositásról a feleket értesítse. (27. §.)

1212. §. Különös határozatok a 3. §. 3-dik pontjában emlitett bejelentések körüli eljárás iránt, a javaknak a megyei vagy kerületi telekkönyvekbei felvétele tekintetében.

A 3. §. 3. pontjában emlitett bejelentések folytán, melyek a nemesi javakkal az 1848. évig egybekapcsolt törvényhatóság gyakorlását tárgyazzák, az 1855. junius 27-kén kelt igazságügy-miniszteri rendelet (birod. törv lap 116. sz.) határozataira és a felmutatott bizonyitékok elegendö voltárai tekintettel, végzés által a folyamodás fönmaradása mellett elhatározandó, valjon az érdeklett javak a megyei vagy kerületi telekkönyvekbe felveendők-e vagy pedig a mennyiben ezen elhatározásra még közelebbi igazolás kivántatnék, a feleknek ez, az igazolás benyujtásárai kellő határidő kitüzése mellett, meghagyandó. (28. §.)

1213. §. Különös határozatok a 3. §. 4. pontjában emlitett betáblázott követeléseket tárgyazó bejelentések körüli eljárás iránt.

A betáblázott követeléseknek a 3. §. 4. pontjában kijelölt bejelentései irásban vagy szóval terjesztendők elő.

Azon hitelezők, kik távolabb fekvő járásokban laknak, s betáblázott követeléseiket ott létező fekvőségekre akarják átkebleztetni, azoknak bejelentését azon szolgabirói vagy járási hivatalnál is, melynek körületében azon fekvőségek léteznek, a hirdetvényi határidő alatt irásban vagy szóval előterjeszthetik, minél a biróság a 23. §. utolsó pontjában foglalt szabályok szerint köteles eljárni. (29. §.)

A bejelentésekben pontosan kijelölendők azon földbirtokosok, a kik ellen azok intézvék, és azon telekjegyzőkönyvek, a melyekbe be vannak jegyezve azon fekvőségek, a melyekre a jelzálogi átkeblezésnek történnie kell.

Ugyanazon földbirtokos ellen ugyanazon hitelezőnek több követelései is, még pedig az ugyanazon telekkönyvi hatóságnál létező különféle jegyzőkönyvekbe bejegyzett több telekkönyvi jószágtestekre leendő jelzálogi átkeblezése végett is, egy kérvényben jelentethetnek be. (30. §.)

A bejelentéseknek a betáblázott adóslevelekkel, és ott hol a betáblázás megtörténtéről külön bizonyitványok kiadása szokásban volt, ezekkel is tanusitva kell lenniök, ellenkező esetben azok visszautasitandók.

Mindenik földbirtokos számára, ki ellen a bejelentés intéztetik, az adósleveleknek egy másolata nyujtandó be, mely a telekkönyv-iroda valamelyik hivatalnoka által hivatalból láttamozandó. (31. §.)

1214. §. A bejelentés feljegyzése.

Az eredeti adóslevelekkel tanusitott bejelentések, a 24. §-ban kijelölt módon, a telekjegyzőkönyvekbe következő fölülirás alatt: „Betáblázott követelések bejelentései“ feljegyzendők.

Ha ugyanazon követelés több telekjegyzőkönyvekbe jegyeztetik fel, ezen körülmény mindenik jegyzőkönyvben a többiekre hivatkozva kiteendő.

A bejelentésen mindenik telekjegyzőkönyvre, melybe az feljegyeztetett, hivatkozni kell. (32. §.)

1215. §. A telekkönyvi hatóság teendői.

A telekkönyvi hatóság legközelebb hivatalból vizsgálja meg, valjon az igazolt betáblázás átalában, s különösen a kijelölt telekjegyzőkönyvbe bejegyzett fekvőségek tekintetében, birhat-e jogi hatállyal.

Ha nyilvánvaló, hogy a törvények (az 1840. évi XXI. czikk. 1. és 9. §§.) annak jogi hatályt nem tulajdonitanak: ugy a bejelentés visszautasitandó, s a végzés jogerőre emelkedése után a bejelentés feljegyzése kitörlendő. (33. §)

A telekkönyvi hatóság köteles továbbá azon időpontot, melytől fogva a betáblázott követelést elsőbbség illeti, az előterjesztett eredeti okiratok alapján a törvény szerint hivatalból meghatározni.

A korábbi elsőbbségnek maga az adós által történt megengedése jogi hatállyal nem bir.

A telekkönyvi hatóság által meghatározott elsőbbség a bejelentésen, s annak a telekjegyzőkönyvbei feljegyzése mellett (32. §.) kiteendő.

A helyszinelő bizottmányok által az e tárgybani utasitások szerint az érdeklett felek egyetértése folytán bejegyzett hozományok, kikötmények, örökrészek a régi terhek közé tartoznak, melyeket az elsőbbség ezen bejegyezvények aláirása napjától, s ha ezen nap nem igazolható, azon naptól fogva illeti, melyen a telekjegyzőkönyvek hitelesitése a községben befejeztetett. (34. §.)

1216. §. Az adós meghallgatása az átkeblezés iránt.

Ha az adóslevél állitólagos kibocsátója ellen valamely betáblázott követelés jelentetett be, s ha ő a bejelentés birói elintézésekor a telekjegyzőkönyvbe azon telekkönyvi jószágtest birtokosakép van bejegyezve, melyre a követelés átkeblezendő, a nélkül, hogy ellene ezen telekkönyvi jószágtest tekintetében a hirdetványi felszólitás folytán eddigelő tulajdoni igény érvényesittetett volna: ugy a hitelező és az adóslevél állitólagos kibocsátója s ez különösen azon meghagyással idézendő, hogy ő az ellene bejelentett követelés iránti nyilatkozatát a tárgyalási határnapon terjeszsze elő, vagy legfölebb az erre rendelt óra elteltе előtt a telekkönyvi hatóságnál irásban nyujtsa be, ellenkező esetben azon követelésnek kért jelzálogi átkeblezése azonnal meg fog engedtetni, s ő annak érvényességét csak rendes keresettel fogja megtámadhatni.

Az adóslevél a bejelentéshez füzendő, s időközben az irományok között tartandó.

Ha a földbirtokos nyilatkozatot nem ad, ugy a tárgyalási jegyzőkönyv elintézéseül a telekkönyv-irodának tüstént meghagyandó, hogy a követelésnek kért jelzálogi átkeblezését a 43. §. szabályai szerint teljesitse, azt az adóslevélre irja fel (136. §.), a bejelentés feljegyzését (82. §.) törölje ki s erről mind a két felet, — és pedig a kérelmezőt az adóslevél visszacsatolása mellett, értesitse, a földbirtokos számára pedig tartsa fön azon jogot, miszerint ő azon átkeblezést rendes jog utján megtámadhassa.

Ha a földbirtokos a követelés valóságát vagy azon körülményt, hogy az adóslevél ő általa iratott legyen alá, vagy hogy annak betáblázásából ellene vagy a bejelentésben kijelölt jószágtestekre elsőbbségi jog származnék, kétségbe vonja, vagy ha ő a követelés ellen azon kifogással lép fel, hogy az fizetés által vagy más módon elenyészett: ugy az egyezség megkisérlendő, s azon esetben, ha az egyezség létre nem jő, vagy ha a földbirtokos nyilatkozata irásban nyujtatott be, a vitapontok iránt szóbeli peres eljárás inditandó. (85. §.)

1217. §. Tárgyalás és annak elintézése.

Oly betáblázott követelésnek, melynél a megelőző szakaszban kijelölt feltétemények nem léteznek, minden bejelentése iránt tárgyalási határnap rendelendő, s arra mindazon felek meghivandók, kiknek jogaik a követelés kért jelzálogi átkeblezése által a telekjegyzőkönyvek tartalma szerint érdekeltetnek.

Ennélfogva azon fél is megidézendő, mely a 3. §. 1. és 2. pontjában meghatározott felszólitás folytán tulajdoni igényt jelentett be azon telekkönyvi jószágtestekre nézve, melyre a telekjegyzőkönyvben bejegyzett birtokos elleni követelések átkeblezendők lennének, s különösen azon kérdés veendő tárgyalás alá, valjon s mennyiben marad fen ezen fél irányában is azon esetben, ha azon telekkönyvi jószágtest tulajdona neki odaitéltetnék, a bejelentett követelésnek arra kieszközlött jelzálogi átkeblezése, vagy menynyiben törlendő az ki.

Ezen tárgyalásnak kell történnie azon esetben is, ha a fenkijelölt tulajdoni igény csak akkor terjesztetik elő, midőn a követelésnek jelzálogi átkeblezése a telekjegyzőkönyvbe bejegyzett birtokos ellen már kieszközöltetett.

Mindenek előtt az egyezség kisérlendő meg. Ha ezen kisérlet nem sikerül, a vitakérdések iránt szóbeli peres eljárás inditandó.

Ha az erre nézve kitüzött tárgyalásra egyik fél sem jelenik meg, a hitelezőnek meghagyandó, hogy a betáblázott követelésnek bejelentett jelzálogi átkeblezését a tárgyalásra meg nem jelent ellenfél ellen a jog rendes utján érvényesitse, mire neki, még pedig vagy a szóbeli keresetnek jegyzőkönyvbe adása, vagy pedig az irásbeli kereset benyujtása végett, kellő határidő szabandó azon hozzáadással, hogy ezen határidő sikeretlen eltelte után a bejelentés vissza fog vettetni s annak feljegyzése a telekjegyzőkönyvből tüstént hivatalból ki fog töröltetni.

Erről az ellenfél értesitendő. (36. §.)

A betáblázott követelések bejelentései, s azok fölötti tárgyalások, egyezségek és birói határozatok jogi hatálylyal birnak nemcsak az azok által érdeklett felek, hanem azon személyek irányában is, kik az azon bejelentések által érintett telekkönyvi jószágtestek tulajdonát csak később, a 35. és 36. §§-ban kijelölt eljárás meginditása után, a jelen rendelet második részében foglalt határozatok szerint szerezték meg.

Nekiek azonban szabadságukban áll, a még folyamatban levő tárgyalásban, azon stadiumban, a melyben az létezik, részt venniök.

E végre nekiek, ha kivánják, szükséges felvilágositás adandó s az iromány ok megtekintése megengedendő. (37. §.)

Ha a telekkönyvi hatóság székhelyétől távolabb fekvő községekbeli földbirtokosok ellen betáblázott követelések számosabb bejelentései fordulnak elő, idő- és költségkimélés végett az e részbeni tárgyalások magában a községben szakadatlan sorrendben történhetnek. (38. §.)

Azon kölcsönökre nézve, melyek az álladalom vagy valamely középénzalap vagy hitelintézet által valamely községnek, s illetőleg az azon községbeli házbirtokososok és gazdaságtulajdonosoknak betáblázás mellett adattak, minden egyes adós ellen külön bejelentést benyujtani szükséges; söt a kölcsönadó képviselőjének szabadságában áll, minden adósok és követelések jegyzékét a betáblázott követelésekre hivatkozva, a telekkönyvi hatóság elé terjeszteni, mi iránt az adósok a képviselő meghivása és az általa fölmutatandó adóslevelek előterjesztése mellett, meghallgatandók, s ennek eredményei után a további eljárás a fönnebbi szabályok szerint teljesitendő.

Hasonló módon járhatnak el mind az országfejedelmi gyámsági és gondnoksági hatóságok, mind pedig az árvabizottmányok, és a bejelentésre kirendelt képviselők is (11. §.) a kiskoru és gondnokságalatti egyének betáblázott követeléseinek bejelentésénél.

A telekkönyvi hatóság hivatalból tartozik a mennyire lehet arról gondoskodni, hogy a most emlitett személyek, képviselőiknek az ügyekbeni netaláni járatlansága miatt, kárt ne szenvedjenek. (39. §.)

1218. §. Az átkeblezés kérdésének biróságonkivüli megoldása.

A földbirtokosoknak és hitelezőknek szabadságában áll, a bejegyzett követelések átkeblezésének ügyletét biróságkivülileg rendezni és kiegyenliteni.

Ily esetben a bejelentések a hirdetványi határidő elmulasztásával egybekapcsolt joghátrányok elkerülése végett a fönnebbi szabályok szerint terjesztendők ugyan elő; de azokban a folyamatban létező biróságkivüli egyezkedésre hivatkozni kell.

Az ilyes bejelentések a telekjegyzőkönyvekbe följegyzendők (32. §.), miről a földbirtokosok és a hitelezők, — még pedig ez utóbbiak az adóslevelek visszaszolgáltatása mellett, oly megjegyzéssel értesitendők, hogy a birósági tárgyalás csak az egyik vagy másik fél további fellépése folytán fog megindittatni. (40. §.)

1219. §. Átkeblezés több telekkönyvi jószágtestre.

Ha a bejelentett követelések teljes összegekben több telekkönyvi jószágtestekre kebleztettek át, vagy e végre az illető telekjegyzőkönyvekbe följegyeztettek, s ha az ez által terhelt földbirtokosok azt hiszik, hogy ők az előbbi törvények s különösen az 1840. évi XXI. tczikk 18. és 19. §§. értelmében, a betáblázott követeléseknek több telekkönyvi jószágtestekre számszerüleg fölosztott összegek szerinti átkeblezését követelhetik: szabadságukban áll az e részbeni fölosztási tervet, az egyes telekkönyvi jószágtestek értékének megitélésére szolgáló tanusitványokkal együtt előterjeszteni s annak birói jóváhagyását kereset alakjában kérni, s egyszersmind azt kivánni, hogy ezen kereset a telekjegyzőkönyvekben átkeblezett vagy feljegyzett követelések mellett, oly harmadik személyek tudomására, kik ezen követelésekre később netalán jogokat nyernek, följegyeztessék.

A kereset fölött szóbeli eljárás inditandó, melynél az egyezség megkisérlendő, s ennek nem sikerülése esetére minden viszonyok méltányos tekintetbe vételével végzés általi határozat hozandó. (41. §.)

1220. §. Az átkeblezés iránti határozat.

Ha valamely hitelező

a) bejelentésétől elállott vagy jogérvényesen elmozditatott, vagy ha

b) a földbirtokos világos beleegyezése vagy a 35. §. esetében nyilatkozatának elmulasztása folytán, vagy egyezség avagy jogerejü birói határozat alapján, a betáblázott követelések jelzálogilag átkeblezendők:

a telekkönyv-irodának hivatalból meghagyandó, miszerint az a) alatti esetben a bejelentés feljegyzésének kitörlését (32. §.), a b) alatti esetben pedig a szükséges nyilvánkönyvi bejegyzéseket s egyszersmind az azáltal elintézett bejelentések feljegyzésének kitörlését, a birói meghagyásra hivatkozva teljesitse, a követelés jelzálogi átkeblezésének megtörténtét az illető adóslevelen bizonyitsa

(136. §.), s erről a földbirtokosokat és hitelezőket, még pedig az utóbbiakat az adóslevelek visszaszolgáltatása mellett értesitse. Lásd egyszersmind a 35. §. 3. pontját is. (42. §.)

1221. §. Régi és uj terhek lapjai.

A betáblázott követelések jelzálogi átkeblezése végett az illető telekjegyzőkönyvekben a birtokváltozási lap után egy lap következő felirással „$\frac{c.}{a.}$ Régi terhek“ nyitandó, mire a „C. Uj terhek“ fölülirás alatti lap következik.

A régi terhek épenugy jegyzendők be, mint az uj terhek, de azon különbséggel, hogy minden régi teher előtt a hasáb közepén elsőbbségének napja kitétessék, p. o. „1835. augustus 10-kéről elsőbbség.“

A bejegyezvény szövegében ezen nap betüvel irandó.

Ha több követelések közöl, melyek ugyanazon napróli elsőbbséggel birnak, egyet előjog illet (1840. évi XXI. czikk 5. §. s az 1849. december 28-kán kelt ideiglenes rendelet 37. §.), ezen előjog is kiteendő.

A sorszámoknak ugy a régi, mint az uj terhek lapján is 1. számmal kell kezdődniök; azonban a régi terhek lapján előforduló sorszámok alá a betü irandó törtszám alakjában. (43. §.)

1222. §. A különös telekkönyvi betétek szerkesztése s azoknak közzététele.

A betáblázott követelések bejelentésére szabott hirdetvényi határidő eltelte után a telekjegyzőkönyvekből a különös betétek szerkesztendők.

Ezen ügylet a hirdetvényi felszólitások folytán folyamatba tett vagy folyamatban levőkkép igazolt s még jogerejüleg el nem döntött perek miatt fel nem tartóztatandó. (44. §)

A különös betétekbe csak a telekjegyzőkönyvekben előforduló oly bejegyezvények vétetnek fel, melyek vagy vitatlanul maradtak, vagy az ellenök támasztott igények birósági eldöntése avagy az irántuk kötött egyezségek által jogerejüleg megállapittattak, vagy a különös betétivek szerkesztésének idejekor még vita alatt vannak. Ezen utóbbiak mellé a vitaalattiság megjegyzése melléklendő.

Egyébiránt a különös betétek oly módon szerkesztendők, mint a telekjegyzőkönyvek. Ennélfogva minden különös betét A. a Birtokállási, B. a Tulajdoni és C. a Teherlapra osztandó el. Lásd az I. mintát.

A különös betétek annakutána bekötendők s vezetés végett a rendes telekkönyvi biróságoknak átadandók. (45. §.)

Mihelyest a különös betétek szerkesztése megtörtént, egy hirdetvény bocsátandó ki, melyben azon községek, melyekre nézve a betétek készen vannak, s azon biróságok a melyeknek s azon nap, a melyen azok vezetés végett át fognak adatni, kijelölendők.

Egyszersmind a hirdetvényben mindazon személyek, kik jogaiknak a különös betétek szerkesztésénél netalán történt kihagyása vagy hiányos bejegyzése által magukat sértve érzik, felszólitandók, miszerint ezen fogyatkozást három hónapra szabandó határidő alatt, a 3. §. 1. pontjában kimondott jogkövetkezmény elkerülése mellett, jelentsék fel.

Különösen a régi terhek lapján bejegyzett hitelezők is, kik magukat elsőbbségi jogukban a telekkönyvi hatóságtól valamely más hitelezőnek odaitélt elsőbbség által sértve érzik, felszólitandók, miszerint ezen elsőbbséget, igénylett elöjoguk különbeni elvesztése mellett, a fönnebbi határidő alatt támadják meg. (46. §.)

A fönnebbi szakaszokban kijelölt hivatali ügyletek foganatositását tárgyazó kimeritő utasitások, az egyes telekkönyvi hatóságoknál előforduló tettleges viszonyok figyelembe vételével, külön fognak közzététetni. (47. §.)

1223. §. Illetékmentesség.

Minthogy azon ügyletek, melyek ezen rendelet I. részének határozatai szerint foganatositandók, az uj telekkönyvek első szerkesztésének lényeges alkatrészét képezik, ennélfogva az azokra vonatkozó hivatalos cselekvények, jegyzőkönyvek és kiadványozások, valamint a felek által előterjesztett beadványok és védvek, — a mennyiben azok csupán ezen ügyletek foganatositására szolgálnak, az 1850-october 11-kén kelt legfelsöbb határozvány, s az igazságügyi ministeriummal egyetértőleg 1851. september 10-én, 30,176. sz. alatt kibocsátott pénzügyministeri rendelet alapján, illetékmentesek. (48. §.)

II. FEJEZET.

Az uj telekkönyvek vezetését tárgyazó szabályok.

1224. §. Átalános határozatok.

A telekjegyzőkönyvek, birtokrészlet-lajstromok, vázlatrajzok és névjegyzékek belszerkezete tárgyában a helyszinelő bizottmányok számára adott utasitások, ezen munkálatok vezetésénél a telekkönyvi hatóságokra nézve is kötelezők. (49. §.)

A telekkönyvvezetés tekintetében ugy a telekjegyzőkönyvekre (6. §.), mint a különös betétekre nézve is (44. 45. §§.) következő ideiglenes szabály érvényes, mig e tárgyban végleges törvény nem hozatik. (50. §.)

1225. §. Birtokállási lap (A. lap).

A birtokállási lapon a telekkönyvi jószágtest tárgyilagos ismertető jelei szerint, különös jogi minőségének rövid kijelölésével, táblás átnézet alakjában adatik elő. Ezen alakban vezetendő a birtokállási lap tovább is.

Ha valamely telekkönyvi jószágtest tárgyilagos terjedelme változik, a lejegyzendő részlet aláhuzandó, a hozzájegyzendő részlet pedig a tárgyilagos ismertető jelekkel a folyó sorszám alatt jegyzendő be. Mindkét esetben a sorszám, mely alatt a birósági le- vagy hozzájegyzési rendelet a tulajdoni lapon be van jegyezve, a jegyzet rovatában idézendő. (52. §.) A birtokállási lap azonban az abban kijelölt birtokrészletek külső ismertető jeleinek, minőségeinek és előadott térmértékének valóságaért nem kezeskedik. (51. §.)

1226. §. Tulajdoni lap (B. lap).

A tulajdoni lapra bejegyzendők :

a) a tulajdonos vezeték- s keresztneve, valamint netaláni mellékneve, vagy polgári állásának, származásának, iparának, lakhelyének stb. más ismertető jele, hogy az által a személy iránti minden kétség elhárittassék; — községek, intézetek, testületek, alapitványok és más jogi személyeknél az őket illető sajátságos nevezetek (helységnév, czimzet, aláirási czim), — s közös tulajdon esetében az ugyanazon módon kijelölt tulajdonostársak;

b) a tulajdonjoghozi czim;

c) a tulajdon minden további átruházásai;

d) minden nyilvánkönyvi bejegyzés alá került feltételek vagy korlátozások, melyek a nélkül, hogy csupán a telekkönyvi jószágtesthez volnának kapcsolva, a tulajdonos személyét kiskoruság, gondnokság alapján stb. vagy tulajdoni jogát illetik, mint a helyettesités, elővásárlási jog, az előbbi magyar törvények szerinti zálogbirtoklási viszony stb.;

e) a fönnemlitett körülmények és viszonyokban előforduló minden változások;

f) valamely telekkönyvi jószágtest részleteinek minden le- és hozzájegyzései; végre

g) a telekkönyvi jószágtestnek a szerzési okiratokban pénzben kifejezett átvételi ára, valamint, ha a felek kivánják, annak igazolt becsára; a telekkönyv azonban nem kezeskedik azért, hogy az ár vagy az érték helyesen adatott elő, vagy hogy az változatlanul maradt. (52. §.)

A tulajdon oly korlátolásai, melyek a tulajdoni lapra a korábban bekönyvezett hitelezők bejegyzése nélkül jegyeztetnek be, ezen hitelezők jogait nem akadályozhatják arra nézve, hogy ők a nekiek elzálogitott telekkönyvi jószágtestet a tulajdon ezen korlátolásaira való tekintet nélkül végrehajtás alá vehessék. (53. §.)

1227. §. Teherlap (C. lap).

A teherlapnak a telekkönyvi jószágtesten, vagy annak egy részén fekvő zálog- és alzálogjogokat, szolgalmakat és más dologbani jogokat és kötelezettségeket (terheket), a mennyiben azok az átalános polg. törvénykönyv határozatai szerint telekkönyvi bejegyzésre alkalmasak; továbbá azoknak jogi tulajdonságát, p. o. hitbizományi, tőkepénzi vagy biztositéki minőségét, nem különben ezen terhek átváltozásait és elenyészéseit határozottan és kétségtelenül kell tartalmaznia. A jogczim és az ennek folytán jogositottak ugyanazon módon jegyzendők be, mint a tulajdoni lapra nézve rendeltetett. (54. §.)

1228. §. A telekkönyvi jószágtest jogi természete.

Minden telekkönyvi jószágtest jogi tekintetben egy egésznek tekintendő :

a) ennélfogva a tulajdoni jog valamely telekkönyvi jószágtestre, vagy csak valamely egyes vagy jogi személy részére, vagy pedig tulajdonostársak részére ugyan,de testileg oszthatlanul jegyeztethetik be;

b) oly tulajdonostársaknál, kiknek részeik nem egyenlők, a minden egyest illető, s az egészhezi arányban kifejezett rész, p. o. mint „egy harmadrész, két ötödrész“ jegyzendő be;

c) ha valamely telekkönyvi jószágtest egyes részletei tulajdoni joggal más személyre ruházandók át, azokat egyidejüleg azon telekkönyvi jószágtestből, melyhez eddig tartoztak, le kell jegyezni, s vagy önálló telekkönyvi testekkép bejegyezni (számukra uj betétet nyitni), vagy pedig, ha az uj szerző már oly telekkönyvi jószágtestet bir, mellyel ezen részletek törvény szerint egyesithetők, ezen telekkönyvi jószágtesthez hozzájegyezni, miáltal azok ennek kiegészitő alkatrészévé válnak. Hasonló módon kell eljárni a közösen birt telekkönyvi jószágtest testi elosztása esetében is. (55. §.)

1229. §. Le- és hozzájegyzések.

A le- és hozzájegyzések csak következő feltételek alatt engedtethetnek meg :

a) a netalán helyhatósági tekintetből szükséges felsőbbségi engedelem igazolása előterjesztendő ;

b) a lejegyzendő részleteknek pontosan és határozottan kell kijelölve lenniök;

c) ha valamely telekkönyvi birtokrészletből annak csak egy része lenne lejegyzendő : a szétdarabolandó részlet terve (térképe, rajza, vázlata) az uj részeknek, azok helyrajzi számainak és térmértékének előadásával felmutatandó;

d) ha a telekkönyvi jószágtest, melyből lejegyzésnek kell történnie, terhelve van, e végre a nyilvánkönyvi hitelezők beleegyezése igazolandó; kivevén, ha a bejegyzés azok biztosságára nézve sérelemmel nincs egybekapcsolva, mi fölött a biróság, a hitelezők előleges meghallgatása mellett, saját belátása szerint határoz;

e) ha a birtokrészletek a terhek átkeblezésével valamely hasonlókép terhelt telekkönyvi jószágtesthez lennének jegyzendők, a mindkét részről nyilvánkönyvi hitelezőknek a rangsorozat és jogaik viszonya iránti egyetértése kivántatik meg a hozzájegyzés által nagyobbodott telekkönyvi jószágtestre nézve. (56. §.)

1230. §. A zálogjog miképi bejegyzése.

A zálogjog csak az egész telekkönyvi jószágtestre, közös jószágoknál pedig mindenik tulajdonostárs jutalékára is, de nem birtokrészletre, vagy a telekkönyvi jószágtest részeire, sem pedig valamely közös tulajdoni jutalék egy részére nem szereztethetik. (57. §.)

Az alzálogjog az egész jelzálogi követelésre, annak hányad vagy számszerüleg meghatározott részeire pedig csak akkor szereztethetik, ha az ilyes részek más hitelezőkrei átruházás által telekkönyvileg származtak. (58. §.)

1231. §. A telekkönyvi bejegyezvények fajai.

A telekkönyvi bejegyezvények vagy

a) bekeblezések (betáblázások), melyek minden további igazolás nélkül, vagy

b) előjegyzések, melyek csak utólagos igazolásuk feltétele alatt eszközlik a nyilvánkönyvi jogoknak, mint ilyeneknek szerzését, átváltozását vagy megszüntét; és végre

c) puszta feljegyzések. (59. §.)

1232. §. A telekkönyvi bejegyzések megengedése és teljesitése.

Telekkönyvi bejegyzések csak a felek vagy hatóságok kérelme folytán, még pedig rendszerint csak a telekkönyvi hatóság által engedtethetnek meg, s csak ezen hatóság irásbeli meghagyásának tartalma szerint teljesittethetnek. Azon esetek, melyekben az itélő vagy a peres ügyeken kivüli biró telekkönyvi bejegyzések megengedésére, vagy azok teljesitésének a telekkönyvi hatóságoknáli eszközlésére hivatva van, a törvénykezési eljárást tárgyazó szabályokban határoztatik meg. (60. §.)

1233. §. A telekkönyvi bejegyezvények hatályossága és rangsorozata.

A telekkönyvi bejegyezvények hatályossága azon időponttól fogva kezdődik, melyben az azok teljesitéseérti szabályszerüleg felkészitett kérvény a telekkönyvi hatóság igtatóhivatalába beérkezett. Ennélfogva a bejegyezvények közötti nyilvánkönyvi rangsorozat az e részbeni telekkönyvi kérvények iktatókönyvi számának sorrende szerint határoztatik meg.

Ha a kérvények az iktatóhivatalba egyidejüleg érkeztek be, az azok folytán történt bejegyezvények, a mennyiben azok ugyanazon telekkönyvi jószágtestre, vagy ugyanazon nyilvánkönyvi tételre vonatkoznak, egymás között egyenlő rangsorozatban állanak. Egyik hitelező csak annyiban engedhet a másiknak elsőbbséget, a mennyiben az által harmadik személyek jogai sérelmet nem szenvednek. (61. §.)

Ha a fél kivánja, a telekkönyvi iktató köteles a beadványra az iktatókönyvnek legközelebbi sorszámát, mely alatt a beadvány bevezettetik, a fél jelenlétében reájegyezni. (orszb. szab. I. 148. §.)

Bekeblezettnek vagy előjegyzettnek csak az tekintethetik, a mi a telekkönyvbe világosan bekeblezett vagy előjegyzettkép jegyeztetett be. A bekeblezés vagy előjegyzés csak azon jog tekintetében ad dologbani jogot, a mely bejegyeztetett. A biró ennélfogva azon jogot, melynek bejegyzése fennforog, a végzésben mindig pontosan jelölje meg, s egyszersmind annak lényeges meghatározásait a telekkönyvbei bejegyzés végett fejezze ki. A bejegyzett jog közelebbi meghatározásai, melyek magából a telekkönyvből ki nem vehetők, azon okirat tartalma szerint itélendők meg, melynek folytán a bejegyzés megengedtetett. (1855. dec. 15-kén kelt m. rend. 62. §.)

1234. §. A bekeblezés és előjegyzés tárgya.

Ingatlan javakra csak azon jogok kebleztethetnek be, vagy jegyeztethetnek elő, melyek törvényes fogalmuknál fogva dologbani jogok; vagy melyek a dologhozi jogok közé tartoznak ugyan, de a telekkönyvi bejegyzés által a törvény által meghatározott dologbani jog minöségét nyerhetik, mint p. o. az elövásárlási jog, a bérlési jog.

Ennélfogva azon jogok is mindig csak törvényes megjelölésökkel kebleztethetnek be, vagy jegyeztethetnek elö. (53. §.)

A puszta adásvevési jog nem szolgálhat ugyan sem bekeblezés, sem elöjegyzés tárgyaul, mindazonáltal a vevö oly szerzödés alapján, a melyben a tulajdoni jog részére leendö átruházása a feltételek teljesitésétöl van felfüggesztve, a tulajdonjogot önjavára elöjegyeztetheti. (orszb. szab. I. 149. §.)

Oly követelések vagy terhek, melyeknek természete vagy tárgya határozottan elö nem adatik, sem be nem kebleztethetnek, sem pedig elö nem jegyeztethetnek. (1855. dec. 15-én kelt m. rend. 64. §.)

Ennélfogva a zálogjog kölcsön- vagy más oly követelésekre nézve, melyek csak pénzben igényeltethetnek, csupán számszerüleg meghatározott summára nézve jegyeztethetik be. Ha oly követelések, melyek valamely adott váltó- (elfogadási) vagy áruhitelböl, valamely elvállalt pénztár- vagy más ügyvezetésböl, vagy valamely szerzödés nem teljesitése esetérei szavatosság vagy kárpótlás cziméböl származhatnak, jelzálogilag biztositandók: azon okiratban, melyre a bekeblezésnek vagy elöjegyzésnek történnie kell, elöadandó azon legmagasb összeg, a meddig a hitel, vagy a kezesség (jótállás) terjedjen. Ha az okiratban ezen összeg elöadása hiányzik, az a bekeblezési vagy elöjegyzési kérvényben kifejezendö. Ha a jelzálog birtokosa ezen esetben magát terhelve érzi azáltal, hogy bejegyzés végett fölötte nagy összeg adatott elö: ö annak kevesbitését kivánhatja, mi felett a biró a felek kihallgatása után határozand. (65. §.)

Ellenben oly jogok vagy terhek bekeblezése, vagy elöjegyzése végett, melyek mint a szolgalmak, bérlési jogok, természetbeni járadékok, s kikötmény — a zálogjogtól lényegesen különbözö természetüek, a pénzbeni felszámitás, vagy egy bizonyos pénzösszegnek a lehetö kárpótlás biztositásaképeni meghatározása nem kivántatik meg, habár azon jogok és terhek bekeblezése vagy elöjegyzése által, mint p. o. a bérlési jognál, egyszersmind a netaláni kárpótlásérti zálogjog állapittatnék meg. (66. §.)

1235. §. A bekeblezések és előjegyzések közös kellékei.

Bekeblezések és előjegyzések csak eredeti okiratok alapján történnek. Birósági egyezségeknél a felek kiegyezése felől kiadott végzések vagy különös hivatalos okiratok eredeti okiratoknak tekintendők, melyekre bekeblezések vagy előjegyzések történhetnek. A számvevőségek, a pénzügyi s más hatóságok intézményeinek, és hivatalos jegyzőkönyveinek másolatai eredeti helyét pótolják azon esetben, ha azok azon hatóság által, mely az intézményt kibocsátotta, vagy a jegyzőkönyvet felvette, meghitelesitvék. (67. §.)

Bekeblezések és előjegyzések az ezen szabályban megállapitott kivételeken kivül csak oly okiratok alapján történnek, melyek által a bejegyzendő jog valamely ingatlan jószágra megengedtetik, vagy odaitéltetik, vagy valamely már bejegyzett jog más személyre ruháztatik, megterheltetik, rangsorozatában vagy más módon megváltoztatik. Valamely már bejegyzett jog átváltoztatásainak bejegyzése azonban a megelőző hitelezőknek kárára nem szolgálhat. (68. §.)

Oly okiratokra, melyekben a követelésnek nyilván érvénytelen jogalapja foglaltatik, vagy melyek tudomás szerint kiskoru vagy gondnokság alatt álló személyek vagy képviselők által a kiszabott birói jóváhagyás nélkül, vagy községek avagy közigazgatás alatt álló alapitványok és pénzalapok nevében, az erre hivatott hatóság szükséges jóváhagyása nélkül adattak ki, bekeblezés vagy előjegyzés nem történhetik. Valamely meghatalmazott által kiadott okiratok nem adnak jogot a hatalmazó elleni bekeblezés vagy előjegyzés kérésére, ha egyszersmind a hatalmazó által kiadott felhatalmazvány fel nem mutattatik. (69. §.)

Az okiratoknak azon nyelven kell kiadva lenniök, melyen azok a telekkönyvi hatóságnál per esetében is határozat hozatalának alapjaul szolgálhatnának; különben azokhoz a biróságnál divatozó nyelven szerkesztett teljes hitelt érdemlő forditás melléklendő. (70. §.)

1236. §. A bekeblezés vagy előjegyzés megengedhetősége.

Bekeblezésnek vagy előjegyzésnek csak azon esetben van helye, ha az, a ki ellen valamely jog szerzése, átváltoztatása vagy megszüntetése kieszközlendő, a kérvény benyujtása idejekor, mint a jószág tulajdonosa, vagy mint hitelező bekeblezve vagy előjegyezve van, vagy legalább egyideüleg bekebleztetik, avagy előjegyeztetik. (71. §.) Oly ingatlan javak átirásánál, melyek valamely örökség tárgyát képezik, az orszb. szab. I. 168. §-a szem előtt tartandó, mint az az osztálynál már előadatott.

Ha a bekeblezett tulajdonos ellen a tulajdoni jog előjegyzése megtörtént: ugy mind a bekeblezett, mind pedig az előjegyzett tulajdonos ellen is a további keblezések vagy előjegyzések megengedtethetnek; azok jogi hatálya azonban attól függ, valjon a tulajdon előjegyzése igazoltatik-e vagy sem? Ha a tulajdon előjegyzése igazoltatik: ugy az igazolás bejegyzésénél egyszersmind mindazon bekeblezések és előjegyzések, melyek a korábban bekeblezett tulajdonos ellen azon kérvény benyujtása után eszközöltettek, melynek folytán ellene a tulajdon előjegyzése történt — hivatalból kitörlendők. Ha ellenben a tulajdon előjegyzése kitöröltetik: ugy egyszersmind az ezen előjegyzésre nézve történt minden bekeblezések és előjegyzések hivatalból kitörlendők. Ezen határozatok azon esetre is alkalmazandók, ha valamely bekeblezett hitelező ellen követelésének más személyrei átruházása előjegyeztetett. (75. §.)

1237. §. A nyilvánkönyvi jog kitörlése.

A nyilvánkönyvi jog elenyésztésének vagy megszüntetésének bekeblezése, vagy előjegyzése ezen jog kitörlésének hivatik, minél átalában a bekeblezések és előjegyzések iránti szabályok szerint kell eljárni. Ha tehát p.o. valamely nyilvánkönyvileg biztositott kölcsön visszafizetéséröli nyugtatvány a bekeblezésre nézve kiszabott minden kellékekkel el van látva: ugy annak alapján a kölcsön kitörlése bekebleztetik, mivel annak további igazolása nem kivántatik meg. Ha ellenben a nyugtatvány bizonyitó erővel bir ugyan, de a bekeblezésre megkivántató kellékekkel nincs ellátva: ugy a lefizetett kölcsön kitörlésének csak előjegyzése engedtethetik meg, mely még igazolandó. (77. §.)

Ha valamely nyilvánkönyvi jog kitörlése csak előjegyeztetik: azon jog tekintetében a további bekeblezések és előjegyzések, p. o. alzálogjogok, engedmények bekeblezései és előjegyzései megengedtethetnek; de ezek jogi hatálya attól függ, valjon a kitörlés előjegyzése igazoltatik-e. Ha a kitörlés előjegyzése igazoltatik, ennélfogva a jog kitörlése bekebleztetik; ezen bekeblezés teljesitésénél egyszersmind mindazon bekeblezések és előjegyzések, melyek ezen jog tekintetében, kitörlése előjegyzésének időpontja után történtek, hivatalból kitörlendők. (78. §.)

Ha valamely jelzálogi követelés azon időben, midőn annak kitörlése kéretik, alzálogjoggal van terhelve, s ha egyszersmind az alzálogjog megszüntetése az előterjesztett okiratok által be nem bizonyittatik: ugy annak kitörlése csak azon hozzáadással, hogy teljes joghatályuk csak az alzálog kitörlésével fog kezdődni — kebleztethetik be, vagy jegyeztethetik elő; ennélfogva ezen kitörlés az alzálogjog tekintetében annak kitörléseig nem létezőnek tekintendő. Ha a jelzálogi követelés kitörlésének bekeblezése a fönebbi módon megtörtént, ezen követelés tekintetében további bekeblezések és előjegyzések többé nem engedtethetnek meg. (79. §.)

A tulajdoni lapra bejegyzett jogokból csak a tulajdon megszoritásai, s vagy a felsőbb biró határozatai vagy jogerejü itélet által helyteleneknek ismert bejegyezvények, valamint a nem igazolt előjegyzések töröltethetnek ki; ellenben a tulajdon átruházásánál az előbbi tulajdonos jogainak világos kitörlése nem szükséges. (80. §.)

1238. §. A bekeblezés különös kellékei magánokiratoknál.

Hogy valamely magánokirat alapján bekeblezés történhessék, annak következő kellékekkel kell ellátva lennie:

a) a jogügyletben résztvevő személyek, nem különben azon fekvőségek és jogok, melyekre nézve a bekeblezés szándékoltatik, oly határozottan kijelölendők, hogy azoknak azonossága iránt kétség ne forogjon fön;

b) a bekeblezés alapjaul szolgáló jogügylet benne előadandó;

c) végre a jogügyletről készitett okiratban a bekeblezés megengedésének kell foglaltatnia. A bekeblezési engedelem egy külön okiratban, vagy a telekkönyvi kérvényben is adathatik; csakhogy a külön okirat vagy a kérvény a bekeblezésre megkivántató kellékekkel ellátandó, s mindkét esetben a jogügyletről készitett okirat felmutatandó;

d) a nyilvánkönyvi jog feltétlen kitörlésére a jogositottnak abbeli nyilatkozata, hogy ő a kitörlésbe beleegyezik, elegendő. (81. §.)

Külső alak tekintetében az okiratnak, hogy az bekeblezés alapjaul szolgálhasson:

a) az ügylet keltét, azaz megköttetése helyének, napjának, hónapjának és évének előadását kell tartalmaznia, és

b) a kibocsátó sajátkezü aláirásával ellátva, s ennek vagy hitelesitve, vagy hozzá két oly férfitanu aláirásának mellékelve kell lennie, kiknek tanuskodási képessége ellen semmi törvényes aggály nem létezik;

c) ha a kibocsátó irni nem tud, vagy testi fogyatkozások miatt irni nem képes, ugy szokott kézjegyét kell rátenni, s ennek vagy hitelesitve, vagy hozzá két tanu aláirásának kell mellékelve lennie, kik közül az egyik a kibocsátó nevét irja alá;

d) ha az okirat azon országon kivül bocsáttatott ki, melyben a bekeblezés szándékoltatik, a kibocsátó aláirásának biróilag, vagy valamely erre jogositott közjegyző által hitelesitve kell lennie;

e) a külföldön kelt okiratnak az ausztriai követség vagy ügynökség által is hitelesitve kell lennie; a mennyiben bizonyos álladalmak tekintetében törvényes kivételek nem léteznek. (82. §.)

Ha bizonyos okiratok jogérvényességére a tartalom vagy alak tekintetében még más kellékek is vannak kiszabva, ugy azoknak ezen kellékekkel is ellátva kell lenniök, hogy a bekeblezés alapjául szolgálhassanak. (83. §.)

1239. §. A bekeblezés különös kellékei közokiratoknál.

Bekeblezések alapjaul szolgálható közokiratok e következők:

a) a közhatóságok által jogügyletekről felvett hivatalos iratok, ha ezek a bekeblezés végett a magánokiratokra nézve kiszabott belső kellékekkel ellátvák;

b) a biróságok, vagy más arra jogositott hatóságok által felvett végrehajtható egyezségek (84. §.), és

c) azon okiratok, melyek valamely közhatóság biróilag végrehajtható itéletének minöségével birnak.

A közokiratok kiadványozásának külalakja az arra nézve fenálló szabályok szerint itélendő meg. (85. §.)

A valamely jog bekeblezése alapjaul szolgáló okirat kellékeit tárgyazó szabályok, a jelen rendelet hatályosságának kezdete előtt kibocsátott okiratokra nem alkalmazhatók. Az ily okiratok alapján bekeblezések ezen rendelet hatályosságának kezdetétől számitandó egy év alatt annyiban engedtethetnek meg, a mennyiben a kötelezettnek s a jogositottnak személye, és a jogügylet, melynek folytán valamely dologbani jognak vagy a követelésnek, a zálogjog elnyerése végetti bekeblezése kéretik, az okiratból kiderül, s ez a korábbi törvények szerint jogérvényesen kiadottnak látszik. Ezen év eltelte után az ilyes régibb okiratokra csak az előjegyzés engedtethetik meg. (86. §.)

1240. §. Az előjegyzés esetei magánokiratokra.

Ha a bekeblezés valamely magánokirat alapján meg nem engedtetik azért, mivel az a bekeblezésre szükséges kellékekkel nincs ellátva: az előjegyzés mindazáltal megengedtethetik, ha az okirat a 63. stb. §§-ok átalános rendeleteinek megfelel, és a törvénykezési eljárás szabályai szerint bizonyitékul szolgálhat. (86. §)

Ezen föltétemény mellett a zálogjog előjegyzésének csak következő esetekben van helye:

a) oly okiratok alapján, melyek valamely meghatározott ingatlan jószágra vagy nyilvánkönyvi jogra való zálogjoghozi czimet tartalmaznak, vagy melyekben legalább átalában a követelés biztositásának joga meg van engedve;

b) lejárt követelésekről szóló adóslevelekre; ha a követelés lejárta felmondástól függ, egyszersmind erről is okirati tanusitvány mutatandó fel; valamint az 1840: XVI. tcz. II. fejezetében körülirt kereskedői könyvek kivonataira (orszb. szab. I. 150. §.);

c) egyszersmind azon esetekben, melyekben a törvények a bitelezőnek valamely meghatározott követelésre, vagy valamely jogviszonyban résztvevőknek az ebből származó kárra nézve biztositási jogot adnak, a zálogjog előjegyzése a 65. §-hoz képest történhetik, ha a követelés, vagy a jogviszony és a biztositás törvényes feltételei okiratilag tanusittatnak. (88. §.)

1241. §. Az előjegyzés esetei közokiratokra.

Közokiratokra előjegyzés csak akkor történhetik, ha azok azon kellékekkel el vannak látva, melyek az előjegyzésre valamely magánokiratnál is elegendők (89. §.). Oly birói határozat alapján, mely által valamely félnek a kártalanitásra vagy az elégtételrei jog megitéltetik, de a fél az összeg tekintetében a jog utjára utasittatik, a kártéritésnek a kérvényben előadott összegére nézve a zálogjog előjegyzésének van helye. (90. §.)

Ha valamely jelzálogi követelés tárgya biróilag letétetett, vagy őrizet alá adatott: a birósági letétekről, vagy a birósägilag kieszközlött őrzeményről kiadott hivatalos okirat alapján hasonlóul előjegyzésnek van helye. (91. §.)

Oly birói határozatok alapján, melyek által valamely dologbani jog vagy valamely meghatározott követelési öszszeg oda itéltetik, vagy valamely nyilvánkönyvi jog megtagadtatik, avagy elenyészettnek nyilvánittatik, a jogerő bekövetkezte előtt csak a jog vagy a követelés előjegyzésének, vagy pedig a nyilvánkönyvi jog kitörlése előjegyzésének van helye. (92. §.)

A zálogjog előjegyzése a kincstár, továbbá az árva, gondnokság alatti és más birói felügyelet alatt álló személyek követeléseinek biztositása végett azon közigazgatási és birói hatóságok rendeletei vagy megkereső levelei folytán is történhetik, melyek az ilyes biztositás kieszközlésére hivatvák, a mennyiben az összeg számszerüleg elő van adva. (93. §.)

1242. §. Az előjegyzés feltétele.

Minden előjegyzés csak azon feltétel alatt szolgál a dologbani jog szerzése, átváltoztatása, vagy megszüntetése alapjaul, hogy az igazoltassék, — s csak azon terjedelemben, melyben az igazolás megtörtént. Az igazolás visszahat az előjegyzési kérvény benyujtása időpontjára: ha az igazolás meg nem történnék, az előjegyzés kitöröltetik. (94. §.)

1243. §. Az előjegyzés igazolásának módjai.

A 87—91. §§. eseteiben kieszközlött előjegyzés igazolása, annak, ki ellen az előjegyzés kieszközöltetett, vagy jogutódjának a bekeblezésre alkalmas nyilatkozata, vagy az ellene per utján hozott jogereü határozat alapján történik. (95. §.)

1244. §. Előjegyzés igazolása per utján.

Ha az igazolásnak per utján kell történnie, a kereset az illető biróságnál nyujtandó be. Ha az előjegyzési kérvény benyujtása idejekor az előjegyzett jog érvényesitése végetti kereset már folyamatban van, ezen körülmény kimutatása elegendő, a nélkül, hogy külön kereset volna szükséges. (96. §.)

Az igazolási kereset azon naptól számitott tizennégy nap alatt nyujtandó be, melyen a végzés, mely által az előjegyzés az első vagy felsőbb biróság által megengedtetett, az előjegyzést kérőnek kézbesitve lőn. (97. §.)

Az igazolási határidő szakadatlanul foly, s annál fontos okokból meghoszabbitásnak van ugyan, de az előbbi állapotbai visszahelyezésnek nincs helye. A határidő meghoszabbitásaérti kérvény a telekkönyvi hatóságnál nyujtandó be, s a törvénykezési eljárás szabályai szerint tárgyalandó. Abban elő kell adva lenni azon napnak, a melyig bezárólag a meghoszabbitás kéretik; ha ez meg nem történt volna, a végzésben azon nap, melyben a meghoszabbitott határidő lejár, a naptár szerint határozottan kifejezendő. (98. §.)

Ha az előjegyzés kitörlése az igazolás elmulasztása alapján az előjegyzést kérő beleegyezésének kimutatása nélkül kéretik, ugy egy rövid határidőre tárgyalás rendelendő, melynél az előjegyzést kérő köteles kimutatni, hogy az igazolási határidő fentartatott, vagy hogy a kereset kellő időben nyujtatott be; ellenkező esetben az előjegyzés kitörlése minden további halasztás nélkül megengedendő. Az igazolási keresetnek a határidő eltelte utáni elfogadására nézve a törvénykezési eljárás határozatai érvényesek. Ha a telekkönyvi hatóság előtt a hivatalos irományokból tudva van, hogy a kitörlési kérvény benyujtása napján az igazolási határidő fentartatott, vagy az igazolási kereset benyujtatott: ugy a kitörlési kérvény elutasitandó. (99. §.)

Az igazolási kereset fölötti jogereü határozat alapján, ha, és a mennyiben az előjegyzés az által igazoltnak nyilvánittatik, annak, a mi előjegyeztetett, bekeblezése, — ha pedig az előjegyzés nem igazoltnak nyilvánittatik, az előjegyzés kitörlése történik. (100. §.)

Minden igazolási kereset a telekkönyvi hatóság elé tartozik, s a rendes szóbeli eljárás szabályai szerint gyorsan tárgyalandó és elintézendő. (orszb. szab. I. 157. §.)

1245. §. Az előjegyzés igazolása birói határozat folytán.

A 92. §. esetében kieszközlött előjegyzés, vagy azon birói határozat jogerőre léptének kimutatásával, melynek alapján az előjegyzés történt, vagy a felsőbb biróság jogereü határozata által igazoltatik, ha, és a mennyiben azáltal azon elsőbb határozat helybenhagyatik. (101. §.)

A kincstár, az árva, gondnokság alatti vagy más birósági felügyelet alatt álló személyek követelésének a 93. §. esetében kieszközlött előjegyzése azon hatóság jogereü határozata által igazoltatik, mely a követelés fölötti itélet hozatalára hivatva van. Ha azonban a 93. §. esetében kieszközlött előjegyzés oly minőségü, hogy az keresettel igazolandó, az ily előjegyzések tekintetében a 95—100. §§. határozatai szolgálnak zsinórmértékül. (102. §.)

1246. §. Az előjegyzés ismétlése.

Ha valamely jog előjegyzése azon okból, mivel az igazolási kereset kellő időben be nem nyujtatott, kitöröltetett, ugy ujolagos előjegyzés kérethetik; azonban a korábbi előjegyzés által szerzett nyilvánkönyvi jog, s az az által okozott költségek megtéritéséhezi igény elenyészik. Szabadságában áll azon jószág vagy nyilvánkönyvi jog birtokosának is, melyre az ujolagos előjegyzés történt, annak további ismétlését, az előjegyzést kérőnek joga előadásárai felszólitása által megelőzni. (103. §.)

1247. §. Telekkönyvi feljegyzések általában.

A telekkönyvi feljegyzések tárgyát oly viszonyok és tények képezik, melyek:

a) a telekkönyvbeni feljegyzés által csupán azon személyek érdekében tétetnek közzé, kik a fekvőségek vagy jelzálogi követelésekről jogügyletet akarnak kötni, a nélkül, hogy az előjegyzés elmulasztásával bárminemü jogi következmény lenne összekapcsolva; vagy pedig melyek

b) a törvénykezési eljárás szabályai és jelen rendelet határozatai szerint, egy bizonyos azzal egybekapcsolt joghatály végett jegyeztetnek fel. Az elsőbb nemüekhez tartoznak a kiskoruság, annak a keresztelési vagy születési bizonyitvány vagy a nagykoruság alapjáni kitörlése; az apai vagy gyámsági hatalom meghoszabbitása; a gondnokság és csőd feljegyzései. A második nemüekhez számitandók a zárlat, a végrehajtási haszonbérbeadás, a végrehajtási árverezés, az egyetemleges zálogok, a rangsorozat, és a per folyamatban létének feljegyzései. (104. §.)

A telekkönyvi feljegyzések a teherlapon jegyzendők be. Csak azon feljegyzések, melyek a fekvőség tulajdonosának személyét tárgyazzák, vagy melyek a tulajdoni jog megtámadását tanusitják, iktattatnak a tulajdoni lapra. (105. §.)

1248. §. Az egyetemleges zálogok keletkezése és elosztása.

Ha a zálogjog ugyanazon osztatlan követelés tekintetében több zálogtárgyakra, azaz két vagy több telekkönyvi jószágtestre vagy jelzálogi követelésekre kebleztetik be, vagy jegyeztetik elő: azáltal egyetemleges zálogok keletkeznek, melyek a hitelezőt arra jogositják, hogy az egész követelésnek a több zálogtárgynak bármelyikébőli kifizetését saját tetszése szerint kivánhassa. (106. §.)

Ha valamely követelés több oly zálogtárgyakra biztositandó, melyek különböző telekkönyvi betétekbe vannak bejegyezve, az ezen telekkönyvi betétek mindegyikébe is bejegyzendő. Azonban a több zálogtárgyak közül egy főjelzálognak, minden továbbiak pedig mellékjelzálognak tekintendők; ennélfogva azon telekkönyvi betét is, melyben a főjelzálog van bejegyezve, főbetétnek, s minden további telekkönyvi betét, melyben valamely mellékjelzálog fordul elő, mellékbetétnek tekintendő. E végre következő eljárás tartandó szem előtt:

a) Ha a követelés bejegyzése ugyanazon telekkönyvi hatóságnál vezetett több telekkönyvi betétekbe történik: az a főbetétben ugyanazon alakban s oly teljesen eszközlendő, mint átalában valamely követelés bekeblezésének történnie kell; ellenben a követelés minden mellékbetétbe lehető rövidséggel, s csak azon okirat kijelölésével, melynek folytán a bekeblezés vagy előjegyzés megengedtetett, és az összeg előadásával jegyzendő be.

b) Ha pedig a követelés valamely más telekkönyvi hatóság könyveibe is bejegyzendő, mint a melynél a főbetét vezettetik, ezen bejegyzésnek az első mellékbetétben ugyanazon teljességgel kell történnie, mint a főbetétben, miáltal azonban ezen első betét mellékbetéti minőségét nem veszti el. Minden további mellékbetétre nézve, melybe a követelés ugyanazon telekkönyvi hatóságnál bejegyzendő, az a) pont végtételében előadott szabály érvényes.

c) Továbbá a követelésnek a főbetétbeni bejegyezvénye mellé „főjelzálog“ megjelölés irandó, s annál mindenik mellékbetét, melybe ugyanazon követelés bejegyeztetett, feljegyzendő; ellenben a követelésnek mindenik mellékbetétbeni bejegyezvénye alatt csak a főbetét jegyzendő fel. (107. §.)

1249. §. A fő- és mellékjelzálogok hatályossága.

Valamely zálogtárgynak fő- vagy mellékjelzálogképeni kezelése által a zálogjog terjedelmében és hatályaiban az egyes zálogtárgyakra vonatkozólag sem át nem változtatik, sem nem korlátoltatik; következménye csak az, hogy az egyetemlegesen biztositott követelés tekintetében előforduló minden átváltoztatások, alzálogitások és kitörlések csak a főbetétben teljesitendők, s már egyedül azáltal minden egyideüleg vagy később szerzett mellékjelzálogok tekintetében hatályosokká válnak, akár egy, akár több telekkönyvi hatóságok telekkönyveibe legyenek ezek bejegyezve. Ennélfogva mindazon telekkönyvi kérvények is, melyek az egyetemlegesen biztositott követelést a fönnebbi módon tárgyazzák, a követelésnek a főbetétbeni állása szerint itélendők meg s intézendők el, következőleg azon telekkönyvi hatóságnál is nyujtandók be, melyet a főbetét vezetése illeti, vagy azon esetben, ha azok tévedésből oly telekkönyvi hatóságnál nyujtattak volna be, mely csupán mellékbetétet tartozik vezetni, az előbb nevezett telekkönyvi hatósághoz hivatalból átküldendők. (108. §.)

1250. §. A már létező jelzálog bejelentésérei kötelezteté', s annak hivatalbóli figyelembe vétele.

Mindenik hitelező, a ki már nyilvánkönyvileg biztositott követelésének további bekeblezését és előjegyzését kéri, az azon követelésre nézve már létező jelzálogot köteles bejelenteni. Egyszersmind minden telekkönyvi hatóság, melynél valamely követelés bejegyzése oly okirat alapján kéretik, melyen valamely már megtörtént bekeblezésről vagy előjegyzésröli hivatalos bizonyitvány létezik, köteles erre hivatalból figyelni, s azon telekkönyvi betétet, melyben az előbbi bekeblezés vagy előjegyzés történt, főbetétnek tekinteni. Ha az okirat azon hivatalos bizonyitvánnyal nem volna ellátva, s ha az ugyanazon követelésre nézve már létező jelzálog előadását a hitelező is elmulasztotta volna: az adós ezen jelzálog kimutatása mellett azt kivánhatja, hogy az egyetemleges jelzálogok közül egy fő-, s minden más, mellékjelzálognak tekintessék. Az azáltal okozott költségeket, s a már létező jelzálog elhallgatásából netalán származott kárt a hitelező tartozik viselni. (109. §.)

1251. §. Az ugyanazon egy telekkönyvi hatóságnáli fő- és mellékjelzálogok alapitása tekintetébeni eljárás.

Ha valamely nyilvánkönyvileg még nem biztositott követelésnek több oly zálogtárgyrai bejegyzése, melyek iránt a nyilvánkönyvi betétek ugyanazon egy telekkönyvi hatóságnál vezettetnek, egyideüleg kéretik, azon zálogtárgy, mely a kérvényben legelöl van megnevezve, főjelzálognak tekintendő. Ha valamely már jelzáloggal biztositott követelésnek más oly zálogtárgyrai bejegyzése kéretik, mely iránt a telekkönyvi betét ugyanazon telekkönyvi hatóságnál vezettetik, melynél a már létező jelzálog iránti telekkönyvi betét van: ugy a már létező jelzálog fő-, a másik zálogtárgy pedig mellékjelzálognak tekintendő. (110. §.)

1252. §. A különböző telekkönyvi hatóságoknáli fő- és mellékjelzálogok alapitása tekintetébeni eljárás.

Ha a hitelező valamely követelésnek, melyre nézve jelzálog még nem létezik, — két vagy több zálogtárgyakrai bejegyzését különböző telekkönyvi hatóságok telekkönyveiben akarja kieszközölni: szabadságában áll, vagy

a) ezen telekkönyvi hatóságok mindegyikéhez külön kérvénnyel járulni, vagy pedig

b) csak egy kérvényt, és pedig azon telekkönyvi hatóságnál nyujtani be, melynek könyveiben a főjelzálog alapitandó.

Az a) alatti esetben, az azon telekkönyvi hatóságnál, melynek könyveiben a főjelzálog alapitása szándékoltatik, benyujtandó telekkönyvi kérvényhez hozzá kell mellékelni azon eredeti okiratot, melynek alapján a követelés bekeblezése vagy előjegyzése kéretik. Ezen kérvényben továbbá ki kell jelölni azon telekkönyvi hatóságot, melyhez az eredeti okirat a hivatalos cselekvény teljesitése után átküldendő. Azon kérvényekben, melyek a többi telekkönyvi hatóságoknál nyujtatnak be, előadandó, hogy melyik hatóságtól fog az eredeti okirat beérkezni, s melyikhez kell azt továbbá átküldeni. Egyszersmind ezen kérvények mindegyike mellé az eredeti okirat hitelesitett másolata melléklendő. Ha ezen kérvények valamelyikére még akkor is, ha az eredeti okirat felmutattatnék, sem a bekeblezést, sem pedig az előjegyzést megengedni nem lehetne, ugy az tüstint visszautasitandó; ha ellenben a kérelemnek hely adathatik, ugy az a telekkönyvbe a rangsorozat kijelölése végett, ezen hozzáadással: „az eredeti beérkezéseig“ tüstint feljegyzendő, s az eredeti beérkezése után véglegesen elintézendő.

Ha a telekkönyvi hatóság, melynek könyveiben a főjelzálog alapitandó, a nála benyujtott kérvényt elutasitotta, azon telekkönyvi hatóság, melyhez az eredeti okirat átküldendő, ennek hozzácsatlása mellett az elutasitásról haladék nélkül értesitendő, s azon zálogtárgy, melyre legközelebb a követelés bekeblezése vagy előjegyzése megengedtetik, főjelzálognak tekintendő. Ezen főjelzálogról tüstint azon telekkönyvi hatóság is tudósitandó, mely a kérvényt elutasitotta.

Ha az elutasitás elleni folyamodás folytán a követelés bejegyzése megengedtetnék, azon zálogtárgy, melyre ezen bejegyzés történik, mellékjelzálognak tekintendő, következéskép a bejegyezvény alatt a telekkönyvi hatósággal tudatott főjelzálog jegyzendő fel.

A b) alatti esetben, az azon telekkönyvi hatóságnál, melynek könyveiben főjelzálog alapitása szándékoltatik, benyujtandó kérvényhez az eredeti okiraton kivül annak annyi másolatát kell mellékelni, a hányan vannak azon telekkönyvi hatóságok, melyeknél a követelés bejegyzendő lenne, s melyek a kérvényben határozottan s ugyanazon sorrendben kijelölendők, melyben ezen bejegyzésnek történnie kellene. Az első telekkönyvi hatóság a kérvényt, miután azt a saját könyveibe bejegyzett zálogtárgyak tekintetében elintézte, s az eredeti okirat egy másolatát saját okiratgyüjteménye számára visszatartotta, az eredeti okirat s a többi másolatok hozzácsatlása mellett tüstint a legközelebbi telekkönyvi hatósághoz köteles átküldeni. Hasonló módon köteles minden további telekkönyvi hatóság is eljárni, s az utolsó a kérvényt az eredeti okirattal az első telekkönyvi hatósághoz tartozik visszaküldeni. (111. §.)

Ha a hitelező valamely követelésnek, melyre nézve már jelzálog létezik, még más zálogtárgyakrai bejegyzését akarja kieszközölni, melyek azonban más telekkönyvi hatóságok könyveiben vannak bejegyezve, mintsem a melynél a már létező jelzálog előfordul: hasonlókép szabadságában áll, vagy

a) ezen telekkönyvi hatóságok mindegyikéhez külön kérvénnyel járulni, vagy pedig

b) csak egy kérvényt, még pedig azon telekkönyvi hatóságnál benyujtani, melynek könyveiben ő legközelebb a már nyilvánkönyvileg biztositott követelés további bekéblezését vagy előjegyzését akarja kieszközölni. Mind a két esetben a megelőző §-ban meghatározott eljárás, csakhogy azon különbséggel alkalmazandó, hogy a követelésre nézve már létező jelzálog főjelzálognak, s minden további zálogtárgy, melyre ugyanazon követelés bejegyzése a fenkijelölt telekkönyvi hatóságok által megengedtetik, mellékjelzálognak tekintendő. (112. §.)

1253. §. Azon különböző telekkönyvi hatóságok illetékessége, melyeknek könyveiben fő- vagy mellékjelzálogok alapitandók.

Mindenik telekkönyvi hatóságnak, melynek könyveiben egyetemleges jelzálogok, akár fő-, akár pedig mellékjelzálogok alakjában alapitandók, hivatásához tartozik, az e részbeni telekkönyvi kérvényt, akár nyujtatott az be nála a megelőző 110—112. §§. utasitásához képest a kérelmező által közvetlenül, akár pedig valamely telekkönyvi hatóság által küldetett légyen át hozzá, önállólag s csak azon betét nyilvánkönyvi állásának figyelembe vételével, melybe a követelés bejegyzendő, megitélni és elintézni; ennélfogva azon körülmény, valjon ugyanazon követelés bekeblezése vagy előjegyzése valamely más telekkönyvi hatóság által saját könyveiben megengedtetett s teljesittetett-e, csak annyiban veendő tekintetbe, a mennyiben ebből látható, valjon a követelésre nézve létezik-e már valamely főjelzálog. Ennélfogva azon folyamodás is, mely azon több telekkönyvi hatóságok egyikének intézkedése ellen történik, melyeknek könyveiben fő- vagy mellékjelzálogok lennének bejegyzendők, ugyanazon telekkönyvi hatóságnál nyujtandó be, mely az intézkedést kibocsátotta.

Ha ezen telekkönyvi hatóságok egyike a követelés előjegyzését megengedte, az előjegyzés igazolása is ezen telekkönyvi hatóságnál teljesitendő, a más telekkönyvi hatóságok által megengedett előjegyzésekrei tekintet nélkül. Azonban mindenik telekkönyvi hatóság, melynek könyveiben mellékjelzálog alapittatott, köteles ezen körülményt azon telekkönyvi hatóságnak, melynek könyveiben a főjelzálog létezik, az e melletti feljegyzés végett hivatalból és haladék nélkül tudtára adni. Ha a valamely telekkönyvi hatóság által valamely mellékbetétben teljesitett bekeblezés vagy előjegyzés a folyamodás jogerejü elintézése folytán, az igazolás elmaradása miatt kitöröltetett, ezen kitörlés is a fennebbi módon közlendő azon telekkönyvi hatósággal, melynek könyveiben a főbetét létezik, az abbani feljegyzés teljesitése végett. (113. §.)

1254. §. Az egyetemleges jelzálogoknak végrehajtás utján történő alapitásánáli eljárás.

A végrehajtási okirat csatolmányaival együtt, az orszb. szab. I. 123. §-a szerint a per birája által a telekkönyvi hatósághoz azonnal átteendő lévén, — ha a végrehajtás a megitélt követelésnek különböző telekkönyvi hatóságok könyveibe bejegyzett zálogtárgyakrai bejegyzése által lenne eszközlendő, a bejegyzés tárgyaul a végrehajtási jegyzőkönyv, vagy jelentés szolgál, s az hivatalból eszközlendő; egyszersmind e jelentésben mind azon zálogtárgyak, melyekre a végrehajtás intéztetik, valamint mind azon telekkönyvi hatóságok, melyeknek könyveiben azon zálogtárgyak bejegyezvék, kijelölendők. Ha a végrehajtási kérelemnek hely adatik, az előbb nevezett telekkönyvi hatóságnak, melynek könyveiben a főjelzálog alapitandó, a végrehajtási végzés az eredeti okiratnak, melyre a végrehajtás megengedtetett — hozzácsatlása mellett, foganatositás végett átszolgáltatandó, s egyszersmind tudtára adandó, hogy melyik telekkönyvi hatósághoz kell az eredeti okiratot tovább küldeni. Minden további telekkönyvi hatósághoz a végrehajtási végzés az eredeti okirat másolatának hozzácsatlása mellett, s azon telekkönyvi hatóság kijelölésével, melytől az eredeti be fog érkezni, s melyhez azt tovább kell juttatni, a megengedett bekeblezés vagy előjegyzés teljesitése végett átküldendő.

Ha a végrehajtási végzés foganatositását nyilvánkönyvi akadály nem gátolja, ugy az tüstint a telekkönyvi betétben a rangsorozat kimutatása végett ezen hozzáadással: „az eredeti beérkeztéig“ feljegyzendő, s ha ez megtörtént, a bekeblezés vagy előjegyzés teljesitendő. Az utolsó telekkönyvi hatóság köteles a hivatalos cselekvény teljesitése után az eredeti okiratot az itélő biróhoz tüstint visszaküldeni. (114. §. és orszb. szab. I. 151. §.)

1255. §. A fő- és mellékbetétekbeni bejegyezvények rangsorozata.

Valamely követelésnek több zálogtárgyakrai minden bekeblezése vagy előjegyzése, akár fő- akár pedig mellékbetétben eszközöltetett légyen is az, mindenik zálogtárgy tekintetében csak azon időponttól fogva bir elsőbbséggel, melynek könyveiben a bekeblezés vagy előjegyzés történt, vagy az ezen bekeblezés vagy előjegyzés megengedéseérti kérvény, vagy pedig az itélő birónak, a bekeblezés vagy előjegyzés teljesitését tárgyazó megkeresvénye eljutott. Épen ugy minden bejegyezvény, mely az egyetemlegesen biztositott követelés átváltoztatását, alterhelését vagy kitörlését tárgyazza, s ennélfogva a 108. §. szabálya szerint a főbetétben teljesittetett, azon időponttól fogva bir elsőbbséggel, melyben az e tárgybani kérvény a főjelzálogi hatósághoz beérkezett; mi részben különbséget nem tesz, valjon annál a kérvény a kérvényező által közvetlenül nyujtatott be, vagy pedig valamely más hatóság által küldetett-e át hozzá. (115. §.)

1256. §. Az egyetemleges jelzálogok körüli eljárás, a követelés vagy valamely arra nézve létező jelzálog elenyészése esetében.

Ha valamely egyetemlegesen biztositott követelés részben, vagy egészen kifizettetik: a lejegyzés, vagy az egészeni kitörlés a 108. §. elve szerint a főjelzálog hatóságánál kérendő, a főbetétbe bejegyzendő, s aztán mindenik mellékjelzálog mellett feljegyzendő. Ha valamely mellékjelzálog más telekkönyvi hatóság könyveibe van bejegyezve, annak a bejegyzés vagy az egészeni kitörlés, a mellékbetétbeni kimutatása végett hivatalból haladék nélkül tudtul adandó. (116. §.)

Ha pusztán valamely mellékjelzálog enyészik el, p. o. azért, mivel a hitelező arról lemondott, kitörlésének megengedése hasonlókép a főjelzálogi hatóságnál kérendő. (l. 108. §.) Ha a kitörlési kérvénynek a főjelzálog nyilvánkönyvi állása szerint hely adathatik, a mellékjelzálog kitörlése a főbetétbe bejegyzendő, s a mellékbetétben kimutatandó. (117. §.)

Ha csupán a főjelzálog enyészik el, a követelés minden arra vonatkozó bejegyezvényekkel együtt a főbetétben kitörlendő; ott egyszersmind annak egész nyilvánkönyvi állása a mellékjelzálog mellett, ha ilyes a főjelzálogi hatóság könyveiben létezik, a főbetétből átkeblezendő, s a mellékbetét az által főbetétté alakitandó. Ha a főjelzálogi hatóság könyveiben mellékzálog nincs bejegyezve, ugy a követelés egész nyilvánkönyvi állása azon legközelebbi telekkönyvi hatósággal, melynek könyveiben mellékjelzálog fordul elö, az elsö mellékbetétbeni bejegyzés végett, az erre vonatkozó telekkönyvi iratok hozzácsatlása mellett hivatalból közlendö. Ezen telekkönyvi hatósághoz egyszersmind azon telekkönyvi kérvények is átküldendök, melyek már a követelésnek a föbetétbeni kitörlése miatt többé el nem intéztethettek, s erről a kérvényezök értesitendök. Ezen kérvények a korábbi föjelzálog hatóságánál kapott iktatói számok és az azáltal szerzett rangsorozat rendje szerint intézendök el. A föjelzálogbani változtatás mindenik mellékjelzálog mellett följegyzendö, ennélfogva az uj föjelzálogi hatóság által is azon telekkönyvi hatóságokkal, melyeknek könyveiben mellékjelzálogok léteznek, tudatandó. (118. §.)

1257. §. A telekkönyvi kérvények benyujtásárai jogositvány.

Telekkönyvi kérvények rendszerint csak azok által nyujtathatnak be, kik az arra vonatkozó nyilvánkönyvi bejegyzések által, vagy mint jogositottak vagy azok jogutódai, vagy pedig mint kötelezettek érdekelvék. Törvényes vagy biróilag kirendelt képviselöknek az ily telekkönyvi kérvények benyujtása végett, melyek által az általuk képviselt személyek részére csak jogok szerzendök, vagy a kezelésökre bizott vagyonról terhek törlendök ki, különös felhatalmazványra nincs szükségök. Egyszersmind az átalános felhatalmazvány elegendö arra, hogy annak nevében, kinek az javára szolgál — bekeblezést vagy elöjegyzést kérhessenek. Az örökös, az örökhagyó jogainak bekeblezését, vagy a hagyatéki vagyonon fekvö terhek kitörlését jogosan kérheti. (119. §.)

Más nevében, anélkül, hogy arra felhatalmazvány lenne szükséges, következö esetekben lehet fellépni:

a) ha valamely ingatlan jószág vagy nyilvánkönyvi jog több személyekre egymás után nyilvánkönyvönkivülileg ruháztatott át, az utolsó átvevö annak saját személyérei nyilvánkönyvi átkeblezését kérheti;

b) ha valamely jelzálogi követelés annák, a kire az nyilvánkönyvönkivülileg szállott, — kifizettetett, az adós annak kitörlését kivánhatja;

c) ha az, kire valamely ingatlan jószág vagy nyilvánkönyvi jog nyilvánkönyvönkivülileg ruháztatott át, arra valamely hitelezőnek zálog — vagy alzálogjogot engedett, a hitelező az elzálogitónak bejegyzését, s egyszersmind saját követelésének biztositását kieszközölheti;

d) a fönebbi esetekben azonban azon okiratok, melyek a nyilvánkönyvönkivüli átruházást szakadatlan sorrendben tanusitják, elömutatandók. — Egyszersmind azon személyek, melyekre az ingatlan vagyon vagy a nyilvánkönyvi jog nyilvánkönyvönkivülileg átruháztatott, a nyilvánkönyvi bejegyzésekben kijelölendők;

e) az oszthatlan közös jogok bejegyzése mindenik részes által a maga számára, s más részesek nevében kérethetik. (120. §.)

1258. §. A telekkönyvi kérvények alakja és tartalma.

A törvényszékeknél a telekkönyvi kérvények irásban nyujtandók be. Az egyes biróságoknál azok szóval is jegyzőkönyvbe adathatnak. Mindenik telekkönyvi kérvényen a telekkönyvi hatóság, melynél az benyujtandó, nem különben a kérelmezőnek s azon személyeknek, kik az elintézésröl értesitendők, vezeték- és keresztneve, polgári állása és lakhelye elöadandó. Ha a kérelmező valamely érdeklettnek lakhelyét ki nem tudhatja, köteles azt világosan megjegyezni; ha azt tudva elhallgatta, ugy az az által okozott költségeknek s a netaláni kárnak megtéritésére köteleztetik, s ezen fölül még meg is büntetendö. (121. §.)

A telekkönyvi kérvényekben a szerzendő, átváltoztatandó vagy megszüntetendő jogokat, a le- vagy hozzájegyzendö telkeket, s azon telekkönyvi testeket, melyekre bejegyzések volnának teljesitendők, pontosan ki kell jelölni. A bekeblezési kérelem az elöjegyzési kérelmet hallgatólag magában foglalja, ha a kérelmező az elöjegyzést világosan ki nem zárta. (122. §.)

Ugyanazon egy kérvénnyel ugyanazon telekkönyvi hatóság telekkönyveiben több bejegyzések is eszközöltethetnek, ha azok vagy ugyanazon ingatlan jószágra, vagy nyilvánkönyvi jogra, vagy pedig több javakra vagy jogokra vonatkoznak ugyan, melyek azonban ugyanazon egy személy tulajdonai, vagy ha azok ugyanazon egy okiraton alapulnak. (123. §.)

1259. §. A telekkönyvi kérvények mellékletei.

a) A kérvényekhez, a jelen rendelet által meghatározott eseteken kivül, azon eredeti okiratokat kell mellékelni, melyeknek alapján bekeblezések vagy előjegyzések teljesitendők. Ha valamely okiratból több eredeti adatott ki, elegendő azokból egyet benyujtani.

b) Továbbá azon okiratok bélyegmentes másolatai vagy annyi 1 ftos bélyegjegygyel ellátott ív, a mennyi a másolatok készitésére a biróságnál szükséges, mellékelendők a kérvényhez az okiratgyüjtemény számára. Ha ez meg nem történt, vagy, ha a felmutatott másolatok haszonvehetlenek : az eredetiek a felek veszélyére az okiratgyüjteményben mindaddig megtartandók, mig a bélyegjegyekkel ellátott ivek be nem nyujtattak és a másolatok a biróságnál el nem készittettek; mire a telekkönyvi hatóság engedelmével az eredetiek kiszolgáltatandók. A kiszolgáltatási engedelem és a vétbizonyitvány a másolaton adandó ki.

c) Ha azonban azon esetekben, melyekben ugyanazon egy eredeti okirat alapján bejegyzések több birói hatóságoknál teljesitendők, az ezen telekkönyvi hatóságok okiratgyüjteményei számára megkivántató másolatok, vagy azoknak a biróságnáli készitésére szükséges 1 ftos bélyegjegyekkel ellátott ivek be nem nyujtattak, vagy a benyujtott másolatok haszonvehetlenek : mindenik telekkönyvi hatóság köteles az okiratgyüjtemény számára megkivántató másolatot hivatalból, de a láttamozott másolatokért járó illeték kétszeres mennyiségének beszedése mellett elkésziteni.

d) Ha bekeblezések vagy előjegyzések terjedelmes okiratok, p. számadások, osztálylevelek, házassági egyezvények stb. alapján, de csak az azokban foglalt egyes tételek vagy határozatok tekintetében kéretnek : a másolatnak csak a nyilvánkönyvi bejegyzésre vonatkozó részeket, nem különben a teljes bevezetést, a berekesztést, a keletet és az aláirásokat kell tartalmazni.

e) A másolatok közönséges alaku egész iven, tisztán, olvashatólag és lehető helykiméléssel készitendők; ennélfogva több okirat is ugyanazon ivre közvetlenül egymás után irandó, ha ezen okiratok ugyanazon egy kérvény mellett feküsznek.

f) A másolatok a telekkönyvvezető által hivatalból láttamozandók. (124. §.)

g) Ha a telekkönyvi kérvény oly okiraton alapul, mely közvetlen illetékfizetés alatt áll, ugy ahhoz az adóhivatal számára még egy bélyegmentes másolat, vagy annyi 1 ftos bélyegjegygyel ellátott ív csatolandó, a mennyi a másolat készitésére a biróságnál szükséges. Ez alól kivételnek van helye azon esetben, ha a telekkönyvi kérvénnyel előterjesztetik annak kimutatása, hogy már az illeték befizettetett, vagy hogy az okirat másodpéldánya, vagy másolata az adóhivatalnak átadatott. Ezen kimutatásra köteles a telekkönyvi hatóság az adóhivatal számára rendelt telekkönyvi végzésben világosan hivatkozni.

h) Ha a g) alatt emlitett másolatok, vagy az 1 ftos bélyegjegyekkel ellátott ivek be nem nyujtattak, vagy ha a benyujtott mellékletek haszonvehetlenek: azok a biróságnál hivatalból, de a láttamozott másolatokért járó illeték kétszeres mennyiségének beszedése mellett készitendők. (124. §.)

1260. §. Az eredeti okirat utólagozása.

Ha az eredeti okirat, melynek alapján bekeblezés vagy előjegyzés kéretik, a telekkönyvi hatóságnál van eltéve; vagy ha valamely annál tárgyalás alatt lévő telekkönyvi kérvény mellett létezik: elegendő annak másolatát benyujtani azon kérvénynek előadásával, a mely mellé az csatolva van. Ha az eredeti okirat más hatóságnál van letéve, a fél a telekkönyvi kérvényt annál oly kérelemmel nyujthatja be, hogy ezen hatóság a kérvényt, az eredeti okirat hozzácsatlásával, a hivatalos cselekvény teljesitése utáni visszaszolgáltatás mellett, a telekkönyvi hatósághoz küldje át. A fél azonban a kérvényt a telekkönyvi hatóságnál is benyujthatja; az esetben azonban hozzá láttamozott másolat melléklendő. Ha a kért bekeblezést vagy előjegyzést még azon esetre sem lehetne megengedni, ha az eredeti okirat elöterjesztetett volna, ugy a kérvény tüstént visszautasitandó. Ha pedig a kérvénynek hely adathatik, az a telekkönyvbe a rangsorozat kimutatása végett ezen hozzáadással: „az eredeti beérkeztéig“ tüstént feljegyzendö.

Ha az eredeti más biróságnál létezik, a telekkönyvi hatóság köteles egyuttal ezen biróságot, az eredetinek a hivatalos cselekvény teljesitése után leendö visszaszolgáltatás melletti átküldésére felkérni, vagy a kérelmezönek az átküldés kieszközlése végett kellö határidöt szabni. (125. §.)

1261. §. A telekkönyvi kérvények másai és felzetei.

A telekkönyvi kérvények egyszeresen nyujtandók be, azonban minden kérvénnyel annyi felzet terjesztendö elö, a hány értesitésnek kell az elintézésröl történnie.

A felzeteken a kérvényben foglalt kivánat lényeges pontjaiban világosan kijelölendö. A kérelmezönek szabadságában áll a felzetek helyett a kérvény másait benyujtani, s meghatározni, hogy kinek értesitésére forditassanak azok. Ha a kérvény szóval adatott jegyzökönyvbe, ugy a hatóság köteles a megkivántató felzeteket elkésziteni. (126. §.)

1262. §. A kérvények elintézése.

A biró a kérvényt és a mellékleteket pontosan nézze át, s magával a telekkönyvvel hasonlitsa össze; a kérelem alapját, a feleknek személyi képességét s a nyilvánkönyvi bejegyzés által érintett tárgyróli intézkedésekre való jogát, nem különben az elöterjesztett okiratok kül- és belkellékeit gondosan vizsgálja meg, s az elintézést a mennyire lehet siettesse. (127. §.)

A biró a kérelemhez annyiban van kötve, mennyiben ö a kérelmezö javára többet, mint a mennyi kéretett, még akkor sem engedhet, ha a kérelmezö a felmutatott iratok szerint többnek kérésére volna feljogositva. Ha csak a feljegyzés kéretett, a bekeblezés nem rendeltethetik, még ha ez megengedhetö volna is. (128. §.)

A telekkönyvi kérvények mindig világosan megengedendök, vagy elutasitandók. Ha a kérelem egész kiterjedésében ugyan nem, de részleg vagy korlátolásokkal és fentartásokkal mégis teljesithető : a bejegyzés ily módon rendelendő, s a kérelem azon része, mely nem teljesittethetett, elutasitandó.

Ehhezképest bekeblezési és előjegyzési kérvényekre, a jelen rendeletben meghatározott eseteken kivül tárgyalást vagy kihallgatást nem szabad rendelni. Ha a kérvényben vagy a mellékletekben oly hiányok fordulnak elő, melyek annak megengedését gátolják : ugy, ha a bekeblezést vagy előjegyzést más akadály nem ellenzi, a kérelem megengedendő, s egyuttal a hiány megigazitása elrendelendő. (129. §.)

1263. §. A végzések szerkesztése a kérelem megengedése esetében.

Azon végzésekben, melyekkel a kérelemnek hely adatik :

a) a teljesitendő telekkönyvi bejegyzés az annak alapját képező okiratrai hivatkozással, a jognak vagy követelésnek helyes megjelölésével, s azon személyeknek, a kiknek számára jogok jegyzendők be — az 52. §. a) alatti intézkedésnek megfelelő elősorolásával, velős rövidségben, de teljesen, világosan s egyszersmind ugy szerkesztendő, a mint ennek a telekkönyvbe szóról szóra be kell iratnia. Ha a bejegyzés valamely korábbi bejegyzésre vonatkozik, ennek sorszáma is felveendő a végzésbe.

b) Ha valamely követelés biztositása nem magára a jószágra, vagy a jelzálogi tőkére, hanem csak annak jövedelmére és kamatjaira engedtetik meg, ez világosan kijelölendő.

c) Ha valamely fekvőség eladója az eladási okiratban a hátralevő vételárnak vagy más viszonszolgáltatásoknak, p. a kikötménynek, az örökrészeknek stb. az eladott fekvőségeni biztositását, maga vagy más harmadik személyek számára kikötötte vagy föntartotta : a vételár és viszonszolgáltatások, a tulajdonjognak a vevő számárai bekeblezésével vagy előjegyzésével együtt, az eladott jószág teherlapjára bekeblezendők, vagy előjegyzendők, habár ezen terhelés világosan nem kéretett volna is.

d) A végzésben a betét, melyben a bejegyzésnek történnie kell, kijelölendő, s meghatározandó, hogy mely személyeknek kell a felzeteket, értesités végett kézbesiteni, s kinek kell az eredeti okiratokat átadni. (130. §.)

Ha valamely jog szerzése, tartama vagy elenyészte valamely feltételtől, fentartástól, időponttól stb. függ : ez a bejegyzésben világosan kifejezendő. Ha valamely előjegyzés megengedtetik, a végzésben a kérelmező az előjegyzés igazolását tárgyazó kötelezettségére figyelmeztetendő. (131. §.)

1264. §. A végzések szerkesztése és feljegyzése a kérelem megtagadása esetében.

Azon végzésekben, melyek által a kérvények egészen vagy részleg elutasittatnak, az elutasitás minden okai elősorolandók, még akkor is, ha azok közül egy is elegendő volna az elutasitás igazolására. (132. §.)

Az elutasitó végzések a telekkönyvbe feljegyzendők oly czélból, hogy a rangsorozat biztosittassék, azon esetre, ha a kérelem folyamodás utján megengedtetnék. De ezen feljegyzésnek nincs helye következő esetekben :

a) ha semmi, vagy egyátalában határozatlan kérelem terjesztetik elő; vagy

b) ha azon jószág vagy jog, melyre a bejegyzés kéretik, sem a kérvényből, sem pedig a mellékletekből ki nem vehető, vagy pedig ha az a telekkönyvi hatóság könyveibe nincs bejegyezve. (133. §.)

Ha valamely bekeblezési vagy előjegyzési kérvény, mely a törvénykezési eljárás szabályai szerint az itélő birónál nyujtatott be, ez által elutasittatik : az elutasitó végzés a telekkönyvi hatóságnak nyilvánkönyvi feljegyzés végett hivatalból átküldendő. (134. §.)

1265. §. A le- vagy hozzájegyzési kérvények körüli eljárás.

a) Ha valamely birtokrészletnek valamely telekkönyvi testbőli lejegyzése, s ugyanannak más telekkönyvi jószágtesthezi jegyzése, vagy arra nézve ugyanazon telekkönyvi hatóság telekkönyveiben egy uj betét nyitása teljesitendő : ezen cselekvények egy kérvényben kérendők, s a telekkönyvi hatóság azok iránt egyidejüleg köteles intézkedni.

b) Ha azon cselekvények két telekkönyvi hatóság telekkönyveiben teljesitendők : a kérvény azon telekkönyvi hatóságnál nyujtandó be, mely a lejegyzés elrendelésére hivatva van. Ha ezen telekkönyvi hatóság a bejegyzést megengedendőnek találja, ugy köteles a kérvényt a rangsorozat kimutatása végett a telekkönyvbe feljegyezni, s a hozzájegyzés teljesitésének, vagy egy uj betét nyitásának megengedése végett a másik telekkönyvi hatósághoz átküldeni.

Ha ezen utóbbi telekkönyvi hatóság ezen cselekvények valamelyikét teljesitette : erről az első telekkönyvi hatóság tudósitandó, mely is a lejegyzést a feljegyzett kérvény rangsorozatában, azon telekkönyv előadásával, melybe a lejegyzett birtokrészlet bejegyeztetett, teljesitendi, s erről a kérelmezőt értesitendi. Ha ellenben a megkeresett telekkönyvi hatóság a hozzájegyzésnek vagy az uj betét nyitásának helyt nem adott : ugy a kérvényt azon betétben, melyben a birtokrészlet valamely ott bejegyzett telekkönyvi jószágtesthez jegyzendő lett volna, elutasitottkép jegyezze fel Továbbá a kérvény elutasitásáról, annak visszacsatlása és az elutasitás okainak előadása mellett, az első telekkönyvi hatóságot haladék nélkül tudósitsa, mely által annakutána a kérelmező az elutasitás okainak közlése mellett értesitendő.

A kérelmezőnek szabadságában áll, a hozzájegyzésnek vagy az uj betét nyitásának megtagadása ellen folyamodni, vagy pedig uj megjavitott kérvényt nyujtani be.

c) Ha a le- és hozzájegyzés, vagy az uj betét megnyitása teljesittetik : a kérvény, mellékleteivel együtt azon telekkönyvi hatóság okiratgyüjteményében teendő el, melynél a hozzájegyzés, vagy az uj betét megnyitása történt.

d) Hasonló módon kell a birtokrészleteknek csere esetébeni le- és hozzájegyzéseinél is eljárni; csakhogy a félnek szabadságára hagyatik, hogy a két telekkönyvi hatóság közül melyiknél akarja a kérvényt benyujtani.

e) Ha valamely le- és hozzájegyzési kérvény, melynél két telekkönyvi hatóság van érdekelve, jogerejüleg elutasittatott : azon telekkönyvi hatóság, mely az elutasitás jogerőbe léptéről tudomást nyert, köteles erről a másik telekkönyvi hatóságot értesiteni, hogy a kérvény feljegyzésének kitörlése ott is elrendeltethessék.

f) A két telekkönyvi hatóság közléseinek, s az azok folytán teljesitendő bejegyzéseknek hivatalból kell történniök. (135. §.)

1266. §. A bejegyzés teljesitéséről i bizonyitvány kiadása.

Azon eredeti okirat, melynek alapján bekeblezés vagy előjegyzés történt, a telekkönyvi hivatalnak a bekeblezés vagy előjegyzés teljesitéséről i bizonyitványával látandó el. A bizonyitványban csak a nyilvánkönyvi bejegyezvény lényeges tartalma adandó elő, azon betétnek, melyben, s azon sorszámnak kijelölésével, mely alatt a bejegyezvény történt. Egyetemleges jelzálognál a fő- és mellékjelzálogok is kiteendők. A bizonyitvány a hivatal pecsétjével látandó el. (136. §.)

Ha valamely okiratból több eredeti kiadványok nyujtattak be, azok mindegyike bizonyitvánnyal látandó el.

Ha a bekeblezés, vagy előjegyzés több egymással összefüggésben álló okiratok alapján történt: a bizonyitvány azok mindegyikén a többiekre hivatkozva adandó ki. (137. §.)

1267. §. A telekkönyvi végzések kézbesitése.

A telekkönyvi kérvények elintézéséről hivatalból értesitendők:

1. a kérelmező s azon személyek, kik ellen a nyilvánkönyvi bejegyzés által valamely jog szerzése, terhelése, átváltoztatása, vagy kitörlése, vagy csak közvetlenül ilyes feljegyzés eszközöltetik is; és

2. a földbirtokos, ha valamely a telekkönyvi jószágtesten fekvő követelés terheltetik vagy átruháztatik; s épen ugy a jelzálogos hitelező, ha a követelésén fekvő teher tovább terheltetik vagy átengedtetik. (138. §.)

Az értesitésnek a telekkönyvi végzéssel ellátott felzetek kézbesitése által a vétbizonyitványok aláirása mellett kell történnie, melyekre felül jobbra a telekkönyvi ügydarab benyujtásának száma és éve felirandó, p. $\frac{\text{tkv. sz. 47.}}{\text{1866.}}$.

Ha valamely telekkönyvi intézkedésről ugyanazon helyben, vagy annak közelében lakó több személyek értesitendők, a kézbesités ugyanazon vétbizonyitványban tanusitandó.

A vétbizonyitvány a végzés átvevője által sajátkezüleg, polgári állásának és lakhelyének kijelölése melle aláirandó, s azon a kézbesités valósága az által, a ki az teljesitette, aláirásának hozzátétele mellett elismerendő. Azon esetekben, melyekben az adóhivatalnak a telekkönyvi végzésről értesittetnie kell, ahhoz a végzés hivatalból kiadandó másolata, felzet alakjában, a bejegyzés megtörténtének rövid tanusitásával, s a 124. §. g) és h betü alatt érintett esetben az okirat láttamozott másolatának hozzácsatolása mellett átküldendő. (139. §.)

Az 1855. dec. 15-én kelt telekkönyvi rend. 140. §-ában szabályozott kézbesités az 1840 : XV. t. cz. második részének XIV. fejezete értelmében teljesitendő. (orszb. szab. I. 152. §.)

A telekkönyvi végzések gyors és helyes foganatositásaért a biróságok felelősek; de az, hogy a kézbesités rendellenesen vagy teljességgel nem történt meg, a nyilvánkönyvi bejegyezvények érvénytelenségének megtámadására okul nem szolgálhat. Egyszersmind az, ki valamely telekkönyvi bejegyezvényből maga számára jogokat vagy kötelezettségektöli mentességet származtat, nem köteles az tárgybani végzés kézbesitésének megtörténtét bebizonyitani. (141. §.)

1268. §. Folyamodás.

A telekkönyvi végzések ellen folyamodásnak van helye. A telekkönyvi hatósághoz intézendő ellenelőterjesztések meg nem engedhetők.

A folyamodásokban sem a telekkönyvi kérvényekben közbejött hibák meg nem igazittathatnak, sem uj okiratok fel nem mutattathatnak.

Az első vagy másod birósági végzések elleni folyamodások a felek értesitésére szükséges felzetek hozzácsatolása mellett, a törvényszékeknél irásban nyujtandók be az egyes biróságoknál a folyamodások szóval is előterjesztethetnek. A másod vagy harmad biróságnál közvetlenül benyujtott folyamodvány visszautasitandó.

Ellenben a telekkönyvi hatóság késedelmei elleni panaszok közvetlenül a főtörvényszéknél nyujtathatnak be. (142. §.)

1269. §. A folyamodás határideje.

A folyamodvány benyujtásárai határidő tizennégy, s az orszb. szab. analogiája szerint (I. 98. §.) tizenöt napot tesz, ha a végzés annak, a ki az ellen folyamodik, a telekkönyvi hatósághoz, mint olyanhoz utasitott körületben kézbesittetett. Ha a kézbesités ezen körületen kivül, vagy vaamely távollevő számára rendelt gondnoknál teljesittetett, a folyamodási határidő harmincz napot tesz.

A folyamodási határidő a végzés kézbesitése utáni legelebbi napon kezdődik, és szakadatlanul a postamenetekei tekintet nélkül számitandó.

Ezen határidő ellen sem meghoszabbitásnak, sem az lőbbi állapotbai visszahelyezésnek nincs helye. (143. §.)

Nyilván elkésett folyamodványok mindjárt a telekönyvi hatóság által visszautasitandók. Ellenben oly folyamodványok, melyeknek elkésése nem nyilvánvaló, valamint kellő időben előterjesztett folyamodványok, az eldöntéökre szükséges irományok és telekkönyvi kivonatok hozácsatlása mellett, haladék nélkül a másod biróság elé, — ez által, ha ennek határozatai ellen intézvék, a harmad iróság elé terjesztendők. Erről, a folyamodót kivéve, azon lek értesitendők, kiknek a telekkönyvi intézkedés kézbettetett (144. §.)

1270. §. Folyamodások elintézése.

Ha a folyamodvány a másod biróság által elutasittak, további folyamodásnak nincs helye. Ha ellenben a tekkönyvi hatóság által megtagadott bekeblezés vagy előgyzés megengedtetik, vagy ha az általa megengedett megltoztatik, vagy megszüntetik: az ellen a harmad biróságoz lehet folyamodni. A folyamodás eldöntésében annak dokai elősorolandók. (145. §.)

Telekkönyvi ügyekben folyamodásnak harmad biróghoz is birtokon belül van helye; minélfogva valamely jegyzés kitörlése csak azon legfelsőbb biróság határozata án eszközölhető, a melyhez a fél folyamodott. (orszb. szab. 153. §.)

A folyamodás elintézése után a telekkönyvi hatóság hivatalból következőket tartozik rendelni:

a) ha a telekkönyvi hatóság által megtagadott bekeblezés elleni folyamodás elutasittatott, a tagadó végzés nyilvánkönyvi feljegyzése kitörlendő;

b) ha a telekkönyvi hatóság által megtagadott bekeblezés vagy előjegyzés megengedtetik: ugy az tüstint teljesitendő. Ha pedig azon végzés, melylyel az első biróság által a bekeblezés vagy előjegyzés megengedtetett, a másod biróság által megváltoztattatott: a folyamodás elintézésének jogereje bevárandó;

c) ha a harmad biróság a folyamodást, mely a másod biróság által megengedett bekeblezés vagy előjegyzés ellen történt, elutasitotta: ugy a telekkönyvbe semmit sem kell tovább bejegyezni. Ugyanaz történik akkor is, ha a telekkönyvi hatóság végzése, melylyel valamely bekeblezés vagy előjegyzés megengedtetett, a harmad biróság által helybenhagyatik.

Ha a telekkönyvi hatóság a kérelmet megtagadta, a másod biróság ellenben a bekeblezést vagy előjegyzést megengedte, s ha a harmad biróság által a telekkönyvi hatóság végzése helybenhagyatik: ugy mind a tagadó végzés feljegyzése, mind pedig a másod biróság által megengedett bekeblezés vagy előjegyzés is kitörlendő.

Ha végre maga a harmad biróság által valamely bekeblezés vagy előjegyzés megengedtetett, ugy az teljesitendő. (1855. dec. 15-kén kelt t. rend. 146. §.)

Ha az első biróság végzése, mely által valamely bekeblezés vagy előjegyzés megtagadtatott, a folyamodás használásának elmaradása által jogerejüvé vált, a megtagadott kérelem feljegyzése a telekkönyvből kitörlendő. (147. §.)

1271. §. Kitörlési keresetek és perfeljegyzések a polgári eljárásban.

Ha a bekeblezés által jogaiban sértett fél azt érvénytelenség miatt megtámadni, s ezáltal az előbbi nyilvánkönyvi állapot helyreállitását elnyerni akarja, ugy az a telekkönyvi hatóságnál benyujtandó keresettel a bekeblezés kitörlését kérheti, a mennyiben az ilyes kereset a törvénykezési eljárás, s közelebb a végrehajtási szabályok által ki nem záratik.

Felperesnek szabadságában áll, a per feljegyzését, de külön kérvénnyel, vagy a keresettel egyideüleg, vagy pedig utóbb kérnie. Ezen perfeljegyzésnek azon következménye van, hogy a kereset iránt hozott itélet azon személyek irányában is, kik nyilvánkönyvi jogokat csak a per feljegyzése után nyertek, — teljes hatálylyal bir. (148. §.)

Ha a kitörlési kereset csak azon személyek ellen intéztetik, kik közvetlenül azon bekeblezések által, melyeknek kitörlése kéretik, nyertek jogokat, vagy mentettek fel valamely teher alól, a kereseti jog tartama az átalános polg. törvények határozatai szerint itélendö meg. (149. §.)

Ha azonban a megtámadott bekeblezésnek a keresettel szorgalmazott kitörlése más harmadik személyeknek, kik időközben, és még a per feljegyzése elött nyilvánkönyvi jogokat nyertek, kárára szolgálna: a kereset ezen személyek ellen is intézendő, még pedig legfelebb három év alatt azon kérvény benyujtása időpontjától számitva, melynek folytán a kitörlendö bekeblezés rendeltetett, — beadandó; ellenkezö esetben ezen személyek ellen a megtámadott bekeblezés kitörlése itéletileg csak akkor mondathatik ki, ha ők ezen bekeblezés érvényessége tekintetében jóhiszemben nincsenek. (150. §.)

Ha felperes a keresettől elállott, vagy jogerejü határozat által feltétlenül elmozdittatott, a per feljegyzésének kitörlése hivatalból rendelendő.

Ha pedig a megtámadott bekeblezés kitörlése jogerejü határozat által lön kimondva, ugy a fél kivánatára nem csak a perfeljegyzés kitörlése az itéletben kifejezett módon és terjedelemben, hanem azon bekeblezések és elöjegyzések kitörlése is megengedendö, melyek a kitörlendö jog tárgyában csak a perfeljegyzés után kérettek. (151. §.)

1272. §. Bünfenyitő per feljegyzése.

Ha az ellen, kinek számára bekeblezés történt, vagy ki abból jogot nyert, jogos gyanuokok forognak fen, miszerint a bekeblezés a büntető törvény által tiltott cselekvényen alapul: a büntető biróság köteles tüstint hivatalból, vagy a bekeblezés által sértett fél kivánatára, annak feljegyzését, — hogy ezen bekeblezés per alatt van — elrendelni. (152. §.)

Ha a büntető biróság a bünfenyitő eljárás folytán a fennebbi 149. és 150. §§. rendeletei szerint azt határozta, hogy a bekeblezés érvénytelen, s ennélfogva kitörlendő: a telekkönyvi hatóság köteles az érvénytelennek nyilvánitott bekeblezés által sértett fél kivánatára a kitörlést a fenebbi 151. §. második pontjában előadott határozatok szerint megengedni. (153. §.)

Ha a büntető biróság a bünfenyitő eljárás szerint a vádlottat bünösnek nyilvánitotta, a sértett felet azonban a bekeblezésnek kért érvénytelenitése és kitörlése tekintetében a polgári jog utjára utasitotta: a fél a kitörlési keresetet, ezen határozat jogerőre lépte után legfelebb kilenczven nap alatt köteles benyujtani, ellenkező esetben annak kérelmére, kinek a bekeblezés fenmaradása érdekében áll, — a perfeljegyzés kitörlése megengedendő levén. (154. §.)

1273. §. Per feljegyzése az elévülés vagy más elenyészési mód esetében.

Ha valamely nyilvánkönyi tulajdonos vagy hitelező azt hiszi, hogy valamely az ő jószágára, vagy követelésére eredetileg érvényesen bekeblezett jog elévülés által, vagy más módon elenyészett: szabadságában álland annak kitörlése végett a telekkönyvi hatóságnál keresetet inditani, s a per feljegyzését külön kérvénnyel szorgalmazni. Ezen kereset és perfeljegyzés azonban annak, ki a telekkönyvben bizva, a kitörlendő jogot, vagy arrai további jogot még perfeljegyzés előtt bekeblezés vagy előjegyzés által megszerezte, sérelmére nem válhatik. Egyébiránt a 161. §. szerint kell eljárni. (155. §.)

1274. §. Az iktatókönyv vezetése.

A telekkönyviroda iktatókönyve továbbá is az eddigi alakban és szabályok szerint vezetendő. (156. §.)

Mindazon telekkönyvi ügydarabok, melyek jelen rendelet II. része szerint kezelendők, ugyanazon délelőtt s délután, melyben azok az iktatókönyvbe bejegyeztettek, a telekkönyvvezetőnek haladék nélkül átadandók a naplóbai bejegyzés végett. Hol a telekkönyvek vezetése több hivatalnokra van bizva, közvetlen elöljárójok vagy a napló vezetésére rendelendő hivatalnok köteles átvenni a telekkönyvi ügydarabokat. (157. §.)

1275. §. Napló.

A napló a II. minta szerint, évi füzetekben vezetendő, melyek közül egy füzetben többek is egyesithetők.

Az első rovatban a sorszám irandó, mely 1-en kezdődik, és arithmetikai sorrendben az év végeig folytatandó. Ez a már beérkezett telekkönyvi ügydarabok számának kimutatására és összefüggésök kijelölésére szolgál. Azon sorszám, mely alatt valamely telekkönyvi ügydarab bejegyeztetett, erre is tüstint felirandó, p. N. 20. (azaz: napló 20. s. sz.)

A telekkönyvvezetőnek átadott ügydarabok egymás alatt, a második rovatba irandó iktatói számok sorrende szerint bejegyzendők. Ha azon eset fordul elő, hogy valamely korábbi iktatói számmal ellátott ügydarab a telekkönyvvezetőnek csak később adatott volna át, a mi azonban a lehetőséghez képest kerülendő: azt csupán a folyó sorszám alatt kell bejegyezni, mivel ezen szám elegendő arra, hogy a darabot a naplóban fel lehessen találni.(158.§.)

A harmadik rovatban bejegyzendők a telekkönyvi ügydarabok benyujtásának napja, a felek nevei, a kérelem lényeges tartalma, és a telekjegyzőkönyvi betét (a telekkönyv vagy a különös betét 44. és 45. §§), melyben bejegyzésnek kellene történnie. Ha valamely telekkönyvi ügydarab valamely korábbira vonatkozik, ez a harmadik rovatban átalános megjelöléssel, p. folyamodvány, folyamodás elintézése, vétbizonyitvány (ha ez a kézbesités végett megkeresett hatóság által beküldetett), a korábbi telekkönyvi ügydarab sorszámának kitételével bejegyzendő. (159. §.)

A negyedik rovatban azon felek és hatóságok jelölendők ki, kiknek az intézkedés kézbesitendő.

Az ötödik rovatban a kézbesités napja teendő ki; e végre a törvényszéki szolga vagy valamely más biróság által teljesitett kézbesitésekről beérkezett minden vétbizonyitványok naponkint a telekkönyvvezetőnek átadandók. Ha a kézbesités napja a naplóba bejegyeztetett, a vétbizonyitvány az okiratgyüjteménybe a kérvény mellé teendő.

A telekkönyvvezető köteles az ötödik rovatot havonkint megszemlélni, s a hoszabb idő óta künlevő kézbesitéseket a telekkönyvi hatóságnak feljelenteni.

A hatodik rovatban a kérdésben forgó tárgyra vonatkozó ügydarabok jegyzendők fel, azon sorszám hozzáadásával, mely alatt azok a naplókönyvbe bejegyeztettek.(160.§.)

1276. §. A kérvény iktatói számának feljegyzése, s a telekkönyvi állás megvizsgálása (szemle).

Mihelyest a telekkönyvvezető a neki minden délelött és délután átadott telekkönyvi ügydarabokat a napló három első rovatába bejegyezte: mindenik telekkönyvi ügydarabnak, melylyel valamely telekkönyvi bejegyzés kéretik, a naplóban kitett sorszámát, azon telekkönyvi betétben s annak azon lapján, hol a bejegyzésnek történnie kell, szélen rajzónnal irja fel, s ezen számot annakutána, ha az illető bejegyzés megtörtént, huzza keresztül.

Ha a fennebbi módon ugyanazon helyre több telekkönyvi ügydarabok irattak fel, s ha valamely később felirt telekkönyvi ügydarab folytán a telekkönyvirodának valamely nyilvánkönyvi bejegyzés meghagyatnék: a telekkönyvvezető köteles a biróság főnökének tüstint feljelenteni, hogy még valamely korábban benyujtott telekkönyvi ügydarab vár az elintézésre. A széljegyzet megtételekor a telekkönyvvezető köteles a kérvényben előadott körülményeket a telekkönyvi betét tartalmával összehasonlitani és megvizsgálni, valjon a szerint nem forog-e fen valami aggály a kért nyilvánkönyvi bejegyzés ellen. Ha nyilvánkönyvi aggályok fordulnak elő, azaz, ha a kérvényben foglalt előadások a telekkönyv állásával meg nem egyeznek. vagy ha valamely kitörlendő követelés van terhelve, stb.: ezen aggályok egy külön lapon előadandók, s ezen lap (a szemlei lelet) a telekkönyvi ügydarabhoz melléklendő. Ha pedig aggályok nem forognak fen, ugy a kérvény hátára következő megjegyzés teendő: „aggály nem létezik.“(161.§.)

1277. §. A nyilvánkönyvi bejegyzések teljesitése.

Minden nyilvánkönyvi bejegyzés a tulajdoni és teherlap második rovatában oly módon teljesitendő, hogy az első vonalban a telekkönyvi ügydarab praesentatuma (Pr.) az iktatói számmal (ikt. sz. N. E.) kitétessék, s az alá az, a minek bejegyzését a biró megengedte, teljesen és szóról szóra, könnyen olvashatólag és lehető helykiméléssel leirassék, s a lapoldal minden rovatain keresztül téntával huzandó vonallal berekesztessék: a bejegyezvényeknek oly sürün kell egymás mellé iratniok, hogy közükbe semmi ne szurathassék. (162. §.)

1278. §. A bejegyezvények sorszámai.

Minden bejegyezvényhez az első rovatban a sorszám (s. sz.) iktatandó, mely ugy a tulajdoni, mint a teherlapon 1-en kezdendő, és arithmetikai sorrendben folytatandó. Ha valamely sorszám átugortatott volna, az ilyes elvétés a lapoldal végén a telekkönyvi hatóság elöljárójának aláirásával megjegyzendő. Ha valamely sorszám többszörösen iratott volna be, az ilyes elvétés törtszámok p. $^6/_1$, $^6/_2$ hozzámelléklése által hozandó helyre.

Ha egy telekkönyvi kérvény folytán, tehát egy iktatói szám alatt, több önálló telekkönyvi cselekvények, p. valamely jog szerzése és kitörlése, vagy több jogok, melyek közül mindegyik ismét átruházás, terhelés vagy megszüntetés tárgyát képezi, p. több tulajdonostársak tulajdoni részeikkel, vagy több engedményesek valamely jelzálogi tőkéből őket illető részösszegekkel stb. jegyeztetnek be: ennek elkülönitett szakaszokban kell történnie, melyek közül mindegyik sorszámmal jelölendő meg. (163. §.)

A sorszámok a nyilvánkönyvi sorrendre nézve nem birnak döntő erővel, minthogy az csupán a nyilvánkönyvi kérvény korábbi iktatói száma által határoztatik meg. (l. 61. §.)

A sorszámok főkép azon összefüggés kijelölésére szolgálnak, melyben a bejegyezvények egymás között állanak; ennélfogva a valamely előbbi bejegyezvényre vonatkozó későbbi bejegyezvény sorszáma, az előbbi bejegyezvény utolsó, vagyis jegyzeti rovatában, a későbbi bejegyezvény természetét kijelölő vezérszóval, p. engedmény 20, kitörlés 36. stb. kiteendő. (164. §.)

Ha több bejegyezvények azért állanak egyenlő rangsorozatban, mivel az e tárgybani telekkönyvi kérvények egyidejüleg nyujtattak be: ezen körülmény ezen bejegyezvények mindegyike alatt következő megjegyzéssel, p.

Egyidejüleg a 20 és 21 — ikt. sz.-al,
Egyidejüleg a 19 és 21 — ikt. sz.-al,
Egyidejüleg a 19 és 20 — ikt. sz.-al-kiteendő.

Ha valamely a tulajdoni lapban létező bejegyezvény valamely a teherlapon létező bejegyezvénnyel a fenelőadott okból egyenlő rangsorozatban áll: ugy egyszersmind a bejegyezvény lapjára és sorszámára kell hivatkozni, p.

Egyidejüleg a 20 ikt. sz.-al lássd C. 4.
Egyidejüleg a 19 ikt. sz.-al lássd B. 8. (165. §.)

Ha valamely bejegyezvény tárgyát számszerü összegek képezik, ugy a számok betüvel irandók, p. két harmadrész, négyszáz forint. A krajczárok számai, s a fekvőségek átvételi árai és becsértékei (52. §. g.) csak számokkal teendők ki. (166. §.)

A teherlapon a jegyzeti rovat előtt, körülbelül egy fél hüvelyknyi távolságban egy vonal huzandó le, mi által uj rovat képeztetik. Ezen rovatban azon követelések pénzöszszegei, melyek közvetlenül a testen feküsznek, s melyeknek egyszeri lefizetése által a terhelés megszünik, számokkal irandók be, azaz kivetendők.

Ha a telekkönyvi jószágtest közvetlen terhelése pénzösszegből ugyan, mely azonban ismételve előforduló határidőkben fizetendő, p. évi járadékokból áll; vagy ha az pénzösszegből nem áll: ugy csak az átalános terhelési jel: „ „ „ vetendő ki. (167. §.)

Ha a telekkönyvvezető valamely bejegyzés teljesitésénél valamely nyilvánkönyvi aggályt, vagy a birósági intézkedésben valamely irásbeli hibát, vagy más fogyatkozást vesz észre: ő erről a telekkönyvi hatóság elöljárójának szóbeli jelentést tartozik tenni, ki is a feljelentett fogyatkozást megvizsgálandja, s vagy maga megigazitandja, vagy pedig, ha arra feljogositva nem volna, a telekkönyvvezetőt oda utasitandja, hogy az észrevett aggályokat a telekkönyvi hatóságnak irásban jelentse fel. Ha valamely bejegyezvénynél mindjárt a bejegyezvénynek a birói végzésseli összeegyeztetése alkalmával valamely kihagyás, helytelen kifejezés, vagy más fontos hiba vétetik észre, a megigazitó jegyzet tüstint hozzámelléklendő. Ha azon fogyatkozások csak a végzésnek a felek kezébe lett szolgáltatása után vétetnek észre, erről a telekkönyvi hatósághoz irásbeli jelentést kell tenni, mely mindjárt a hibás hely mellett feljegyzendő, mire a felek netaláni kihallgatása után a megfelelő kijavitás elrendelendő, s a folyó sorszám alá jegyzet alakjában beiktatandó. Erről a felek értesitendők.

A hibás helyeket sem kivakarni, sem máskép olvashatlanokká tenni nem szabad, hanem azok csak alájok tett pontokkal jelölendők meg. (168. §.)

1279. §. Okiratgyüjtemény.

Minden telekkönyvi kérvények, a hozzájok tartozó mellékletek odafüzésével, az iktatói számok sorrende szerint, kemény boriték alatti nyalábokban a telekkönyvirodában elteendők.

Az elintézett folyamodványok, a vétbizonyitványok, s valamely meghatározott telekkönyvi kérvényt illető minden egyéb irományok ehhez hozzáfüzendők, vagy a hozzáfüzés lehetetlensége esetében, azzal keresztköteg alatt összekötendők, s egy boritékivre feljegyzendők. (169. §.)

1280. §. A telekkönyvi betétek, a napló és az okiratgyüjtemény nyilvánossága és megtekintése.

Mindenkinek szabadságában áll a telekkönyvi betéteket, a naplót, és az okiratgyüjteményt az arra rendelt hivatalos órákban, melyek a telekkönyvirodábani kifüggesztvény által megjelölendők, megtekinteni. Ezen megtekintésnek csak egy hivatalos személy jelenlétében szabad történnie, mely a feleknek egyszersmind a kivánt felvilágositásokat adni s a felett örködni köteles, hogy a feltárt iratok és könyvek semmikép össze ne gyüressenek, meg ne rongáltassanak vagy el ne tisztátlanittassanak. Továbbá egy félnek sem engedendő meg, hogy azokból másolatokat készitsen, vagy hogy rövid jegyzetek felirásánál téntát használjon. (170. §.)

1281. §. A telekkönyvi kivonatok és okiratmásolatok kiadása.

Mindenkinek szabadságában áll telekkönyvi kivonatok, s egyszerü vagy láttamozott okiratmásolatok kiadását kivánnia. (171. §.)

A telekkönyvi kivonat az uj telekkönyvek behozatalának első idejében csak a telekkönyvi betét (a telekjegyzőkönyv vagy különös betét 44. és 45. §§.) egész tartalma hivatalos, szóról szórai és teljes másolatának alakjában adathatik ki. A telekkönyvi kivonatnak a betét nyilvánkönyvi állását azon nap bezártaig kell tartalmaznia, a melyen az kiadatik. Egyszersmind minden addig beérkezett, ugyanazon betétet tárgyazó s még el nem intézett kérvények a telekkönyvi kivonat végén az iktatói számok sora szerint, a mint azok a betétben rajzónnal feljegyezvék (161. §.), s a naplóból látható tartalom rövid előadásával, azon hozzáadással jelölendők meg, hogy azok még el nem intézvék.

A telekkönyvi kivonat a hivatal pecsétjével s a telekkönyvvezető aláirásával látandó el, ki annak helyes és teljes voltáért kezeskedni tartozik. (172. §.)

Minden telekkönyvi kivonathoz, ha kivántatik, a megelőző §-ban meghatározott alakban annak folytatása, vagy azon elismervény csatolandó, hogy az e részbeni telekkönyvi betétben további bejegyzés nem történt, sem arra vonatkozó további kérvény be nem érkezett. (173. §.)

Az okiratgyüjteményben előforduló minden telekkönyvi ügydarabokból, azok mellékleteiből s az azokhoz tartozó irományokból, p. vétbizonyitványokból, a felek vagy hatóságok kivánatára egyszerü vagy láttamozott másolatok adandók ki. (174. §.)

1282. §. A telekkönyvi kivonatok és okiratmásolatok megrendelése és kiszolgáltatása.

A telekkönyvi kivonatok és okiratmásolatok megrendeltetésök idősora szerint adandók ki. A megrendelésekről, melyek szóval történhetnek, lajstrom vezetendő, melyben minden megrendelt kiadás minden évi január 1-jétől kezlödő folyószám alatt bejegyzendő, s a megrendelés napja, a megrendelő, a tárgy, s a benyujtott bélyegjegyek száma és neme kijelölendő. A megrendelőnek, ha kivánja, megrendelési bizonyitvány adandó, s nekie, ha ő valamelyik hivatalos személy elött ismeretes, vagy a megrendelési bizonyitvány bemutatójának, a kiadott okirat, a fel nem használt bélyegjegyek visszaszolgáltatása s az átvételnek a megrendelési lajstrombani elismerése mellett kiszolgáltatandó.

A lajstromba a felek vagy hatóságoktól beérkezett írásbeli megrendelések is bejegyzendők, s a mellett kijelölendő azon nap, melyen a kiadott okiratok hozzájok elküldettek. (175. §.)

I. Minta.

A. Birtokállási lap. 14.

Buchberg.

S. sz.	Helyr. szám		Hold	□ öl	Jegyzet
		Buchbergi uradalom.			
1.	1.	Kastély N. C. 1. udvarostul	—	1400	
2.	2.	Angol kert	45	—	
3.	3.	Gyümölcsös és veteményes kert	10	700	
4.	4.	Lakház N. C. 2. udvarostul	—	600	
5.	5.	Majorosudvar istálókkal és pajtával	—	1200	
6.	76.	Korcsma N.C. 32. istálókkal, félszerrel és udvarral .	2	—	
7.	77.	Házi kert és rét	3	400	
8.	490. 491.	Szántóföld (Széles mező) .	27	700	
9.	492.	Szántóföld (Homokos). .	14	—	
10.	800.	Szántóföld a Fulda mellett	8	550	
11.	4728.	Szőlőhegy	12	—	
		Losoncz községben.			
12.	999.	Szántóföld a Köves patak mellett	20	400	
13.	2000.	Bikkerdő	248	—	
		Waldegg községben.			
14.	1300.	Rét a Fuldán tul . . .	40	—	B. 6.

B. Tulajdoni lap. 14.

Buchberg.

S. sz.		Jegyzet
1.	Az 1. sz. telekjegyzőkönyvből birtokoskép átkebleztetett : **Herzig** József, gróf, cs. k. ezredes a hadseregben.	
2.	Pr. 10. márt. 1856. N. E. 842. Ár 48000 ft. p. p. **Schwarz** András, báró, szül. Fischer Mária férje, az 1856. március 2-kán kelt adásvevési szerződés folytán mint vevő bekebleztetik.	Eladás 3. 4.
3. 4.	Pr. 24. april 1857. N. E. 1216. Ár 62000 ft. p. p. A gyámságilag helybenhagyott 1857. april 20. adásvevési szerződés folytán, mint tulajdonosok egyenlő részben bekebleztetnek : **Müller** István, pesti nagykereskedő, s kiskoru neje **Müller** Adelhaid szül. Baumann.	Ajándékozás 5.
5.	Pr. 1. május 1859. N. E. 1600. A 4. alatt bejegyzett Müller Adelhaid kiskoruságának feljegyzése kitöröltetik, s az általa 1859. april 28-kán kiadott ajándékozási okirat folytán, férje : **Müller** István, pesti nagykereskedő, egyedüli tulajdonoskép kebleztetik be.	
6.	Pr. 1. febr. 1860. N. E. 300. Ár 6000 ft. p. p. Az 1860. január 28-kán kelt adásvevési szerződés folytán Waldegg jószágból b. sz. 670, B. 7. lejegyzett Fulda melletti rét az A. 14-en hozzájegyeztetik.	

C. Teherlap. 14.

Buchberg.

S. sz.		ft.	Jegyzet
	Pr. 10. mártius 1856. N. E. 842. Báró Schwarz-nak a B. 2. alatti bekeblezésével egyidejüleg, az adásvevési szerződés 4. §. folytán bekebleztetik: az eladó		1-hez Elörököltetett 3. 4.
1.	Herzig József, gróf s hadseregbeli cs. k. ezredes számára, a zálogjog a huszezer conv. frtnyi vételári hátralékra nézve 5 százalékos kamatokkal és félévi felmondással; továbbá	20000	
2.	ugyanannak és neje szül. Mangold Adelhaidnak számára, az élethossziglani lakás szolgalma az A. 4. alatt bejegyzett N. C. 2 házban.	„ „	2-höz
	Pr. 4. october 1857. N. E. 3970. A buchbergi megyei törvényszéknek 1857. september 20-kán kelt, N. E. 3200. alatti átadási okirata folytán a Herzig József gróf számára 1. alatt bekeblezett 20,000 conv. frtnyi vételári hátralék, a feltételesen örökösöknek nyilatkozott gyermekek számára bekebleztetik, és pedig:		3-hoz Kitörlés 5.
3.	Herzig Adalbert, gróf és cs. k. megyefőnök számára nyolczer conv. frtjával — és		4-hez Engedmény 6.
4.	Herzig Anna Mária, grófnő, kiskoru, számára tizenkétezer conv. frtjával.		
5.	Pr. 1. october 1859. N. E. 4975. Az 1859. october 1-jén kelt nyugtatvány alapján, a Herzig Adalbert gróf számára 3. alatt bekeblezett nyolczezer forint kitörlése feljegyeztetik.		Bekebleztetett 8.
6.	Pr. 2. october 1859. N. E. 4976. A nagykorunak nyilvánitott Herzig Anna Mária grófnő által 1859. oct. 2-kán kiadott engedmény folytán, a számára 4. alatt bejegyzett 12,000 frtból, ötezer conv. frtnyi összeg a maradékösszeg előtti elsőbbségi joggal Baumann János, hochheimi gazdászati tanácsos számára bekebleztetik.		

S. sz.		ft.	Jegyzet
7.	Pr. 2. october 1859. N. E. 4978. Wagner Lipót kérelme, tizezer conv. frt bekeblezése iránt Megtagadtatott.	10000	Előjegyeztetett 10.
8.	Pr. 1. november 1859. N. E. 5800. Herzig Albert gróf által 1859. november 1-jén kiadott nyilatkozat folytán, az 5. alatt előjegyzett kitörlés bekebleztetik.		
9.	Pr. 2. január. 1860. N. E. 82. **Főjelzálog.** Müller István, pesti nagykereskedő által 1860. január 2-kán kiadott adóslevél folytán, a zálogjog tizezer conv. forint kölcsönre nézve 5 százalékos kamatokkal és félévi felmondással Wagner Lipót, ó-budai bőrgyáros számára bekebleztetik. Egyetemlegesen fekszik : Csora jószágon b. sz. 18. C. 7.	10000	
10.	Pr. 3. január 1860. N.E. 83. Az 1855. december 15. folyamodás elintézése folytán, az 1855. september 30. adóslevél alapján, a zálogjog tizezer conv. forint kölcsönre nézve 5 százalékos kamatokkal és évnegyedes felmondással Wagner Lipót, bécsi ügyvéd számára előjegyeztetik; még pedig a 7 alatt nyert rangsorozattal.		
11.	Pr. 4. január 1860. N. E. 99. **Mellékjelzálog.** Az 1860. január 3-kán kelt adóslevél alapján negyvenezer conv. forint bekebleztetik. Lásd a főjelzálogot : Dubrova jószág b. sz. 27. C. 2.	40000	

II. Minta.

Napló az 1856. évre.

1. S. sz.	2. N. E.	3. Felek nevei és tárgy	4. Kinek kézbesitendő	5. Mikor kézbesittetett	6. Jegyzet
1.	27.	**Január 2-kán.** Müller József, csabai kereskedő, N. C. 276 alatt, 700 ft. bekeblezése iránt, a Csehországban Teplitzben N. C. 62. lakó Suchanek Anna számára a buchbergi N. C. 36 házon biztositott 1000 ft. tőkére. T. j. (Telekjegyzőkönyv) 36 sz. C. 17.	Müller János Suchanek Anna	$\frac{6}{1}$ $\frac{24}{1}$	Folyamodás 39.
2.	46.	Schwarz Antal, buchbergi korcsmáros N. C. 11. ezen ház tulajdonának kebelezése iránt. T. j. 11. sz.	Schwarz Antal Gutherz János	$\frac{5}{1}$	
59.	832.	**Február 18-kán.** Suchanek Anna folyamodása, az 1. számhoz.	Orsz. főtörv. Müller József	$\frac{21}{2}$	Elintéztetett 276.
		Február 19-kén semmi sem érkezett be.			
276.	1012.	**April 12-kén.** Suchanek Anna folyamodásának elintézése, az 59. számhoz.			

TÁRGYMUTATÓ.

Lap
Adásvevés szabadsága a volt jobbágyoknál 121
— ennek kellékei . . . . —
— korlátozása 123
— megszüntetése 188
Adásvevési szerződés 561
— nemei 562
— az ingókra nézve . . . . —
Adomány átalában 329
— történeti fejlődése . . . —
— különböző nemei . . . 332
— czimei 336
— tiszta és vegyes-, ... 343
— megszüntetése 359
— kiterjedése 363
Adományi javak 299
— perek 356
— „ megszüntetése . . 362
Adománylevél és kellékei . . 345
Adományonkülli javak . . . 299
Adományos személy kellékei . 334
Adományozó felség . . 333
Adományozott birtok . . . 335
Adómentesség a nemesekre nézve 54
— korlátozása s megszüntetése. —
Adós 582
Adóslevél s nemei 577
Adósság s nemei 580
— világos és nemvilágos-, . . —
Adóssági szerződés 575
— perek 581
— „ hatályon kivül tétettek- 583
Ágak a rokonságban 212
Ágyastartás büntetése 243
Ajándékozás fogalma 557
— tárgyai . . . . —
— korlátozása 558
— visszahuzása . . . . . —
Ajándékozási szerződés alakja és hatálya . . . . —
A. lap. 805
Alapszerződés 540
Álarczásság 642
Álarczássági per 643
Alattomos bevezetés 351
Álcsere 561

Lap
Alkusz 706
— esküje 707
— kötelességei . . . . . —
— büntetése s elmozditása . 708
— dija 709
— kártéritési kötelezettsége . —
Alkuszi kötésbizonyitvány . . 708
— hivatal kiterjedése . . . 709
Alkuszkönyv 707
— megújitása 709
Államjavak 295
Államkötelezvények 191
Állampapirok mint zálogtárgyak. 686
Állandó bizottmány 50
Alsóbbrendű papság 67
Anyakönyvek vezetése . . . 19
— az egybekelésekről különösen 283
Apáczák 68
Apai hatalom fogalma 248
— korlátozása . . . . . . —
— elenyészte 249
— meghosszabbitása 250
Apátságok 65
Ár 291
— rendes és rendkivüli-, . . —
Aránykulcs 525
Arányositás az urbéri ügyekben . 203
— a közbirtokosok között . . 514
— tárgyai 525
— az erdei közös haszonvételekben 529
— a jászkun-kerületekben . . 531
— a hajdukerületben . . . —
Arányositási eljárás meginditása 529
— per 530
Árurendelés 699
Áruszállitás 700
Áruszerzési kötések 563
Árvapénztárak 276
Árvaság fogalma s nemei . . . 260
Árvaszék l. **Gyámhatóság.**
Árvavagyon biztositása . . . 267
— átadása 275
Árverés csőd esetében 743

Lap

Árverés csőd esetében az ingatlanokra 763
Ásványok 310
Átadás és czimei 318
— érvényessége 319
— módjai . . . . —
— következményei 320
— az ingatlanokra nézve . . —
— bejegyzése az ingatlanokra nézve . . . . —
— következményei az ingatlanokra nézve 322
Általános betáblázás 778
— szabályozása legujabban . 791
Átkeblezés az adós meghallgatásával 798
— tárgyalása és elintézése . 799
— biróságonküli kiegyenlitése. 801
— több telekk. jószágtestre . 802
— iránti határozat . . . . —
Bán Horvátországban 77
Bánatbér 545
Bánatpénz . . . . —
Bányabér 310
Bányajavak, csőd esetében . . 752
Bányakerület 105
Bányaurjog 310
Becsár l. **Ár.**
Becstelenségi per a gyám ellen . 282
Becsület, polgári tekintetben . 37
Becsületvesztés . . . . . . —
— ténybeli-, ... —
— jogi-, ... —
— esetei 38
— következményei 39
Begöngyölés megvizsgálása . . 700
— „ a fuvaros által. 711
— a sulyra nézve 702
Behajtás nemei 626
— szabályai 627
— körül előforduló perek . . 629
Beiktatás az adományi javakba . 347
— személyei 348
— ideje 349
— helye . . . . —
— ünnepélyei 350
— hiányának orvoslása . . . 351
— nemei 352
— az örök bevallásnál . . . 569
— megszüntetése a zálognál . 590
Beiktatási jelentés 350
Bejegyezvények rangsorozata a fő- és mellékbetétekben . 825
— teljesitéséröli bizonyitvány. 835
— teljesitése 842

Lap

Bejegyezvények sorszámai . . 843
Bejelentési határidő a telekk. rendtartás szerint . . . 78
— tartama 78
Bekeblezés tárgya 80
— kellékei 81
— különös kellékei magánokiratoknál 81
— különös kellékei közokiratoknál 81
Bemutatás a váltó elfogadása végett 65
— határideje a látra kelt váltóknál . . . . —
— határideje a lát után bizonyos időre szólóknál . . —
— határideje a vásári váltóknál. 65
— helye . . . . —
— több váltókötelezetteknél . 65
— késedelme . . . . . . —
— fizetés végett 66
— „ határideje . . . . —
— „ elmulasztásának következménye 66
— fizetés végett biztositás esetében 674
Bemutató 65
Benedeki atyák 6
Bérbeadó zálogjoga 5
— „ tartama . . 58
Bérfizetés 5
Bérlemény visszabocsátása . . 586
Bérlési szerződés 58
— „ kötése . . . 584
— „ felbomlása . . 58
— „ megujitása . . —
— kölcsönös jogviszonyok . 5
Bérlő dologbani joga . . . . —
— egyéb jogai 5
Beszámitás az osztályrészek kiadásánál 51
— neme a szerződés megszüntetésének 5
— megengedhetlensége . . . —
— a váltójogban 66
Betáblázás az előbbi törvények szerint 77
— megszüntetése 7
Betáblázási jegyzőkönyv . . . 77
— könyv 77
Betáblázott követelések bejelentése 79
— feljegyzése . . . . . . —
— elintézése 79
Bevezetés l. **Beiktatás.**
Bevezető parancs 347

Lap

Bevezető parancs nemei . . . 348
Birhatási jog 391
Birlaló 387
Birói illetőség tekintettel a nemesi kiváltságokra 57
— beavatkozás az osztálynál, hivatalból 517
— beavatkozás az osztálynál, a felek kérelmére . . . 518
— zálog 592
— „ megszüntetése . . 596
Biróküldés a világos örökösödés esetében 521
Birtok különbsége a tulajdontól . 386
— fogalma 387
— jogszerü és jogszerütlen-, . 388
— valódi és ál- 390
Birtokállási lap 805
Birtokátiratás elintézése a telekkönyvek behozatala alkalmával 790
Birtokban levő javak 293
Birtokczim 389
— hatálya a jogvélelemre nézve —
Birtokforgalom az adomány rendszerében 335
Birtokháboritási perek megszüntetése az ősiségi nyiltp. által 396
Birtokjog különbségei 388
— kellékei 389
— korlátozásai 399
Birtokképesség 47
— kiterjesztése . . . . . —
Birtokoltalmi jog 393
Birtokos 387
— jó és rosz hiszemü-, . . . 390
— jogai átalában . . . . —
Birtokperek átalában 358
Birtokszerzés 388
Birtokviszonyok fogalma . . . 385
— további elemzése . . . . —
Bitangmarhák 620
Bizományos zálogjoga 700
Bizonyitékok a nemességi perben 62
— érvényesitése a nemességi perben . . . . . . —
Biztositási viszkereset . . . 678
B. lap 805
Boltbér 172
— osztályai 173
Bontó akadályok a házasságnál . 233
— a beleegyezés hiányából . —
— a házasság czéljából . . . 224

Lap

Bontó akadályok a házasság czéljára szükséges tehetség fogyatkozásából . . . 225
— osztályzata az evangelikusoknál 228
— közösen a róm. katholikusoknál és evangelikusoknál —
— egyedül a róm. katholikusoknál 229
— egyedül az evangelikusoknál 230
— a vizsgálat és felmentés tekintetéből . . . . . —
— hivatalból vizsgálandók . 231
Bormérés a voltjobbágyoknál . 164
— az urbéri nyiltp. szerint . 198
Buccari l. **Szabad tengerker. kerület.**
Bukott élelmezése 733
— felfedezési esküje . . . —
Büntető eljárás a csődügyekben. 766
Büntett, mint bontó akadály . . 227
C. lap 806
Conventek 71
Czim, mint a szerzés jogalapja . 303
Czimek 41
Czimer adományozása 44
Czimeres levél l. **királyi oklevél.**
Czimkönyv 690
Czimvezetési felhatalmazás . 701
Czimzetes püspökök 65
Czisztercziták 68
Család 211
Csalás a szerződéseknél . . . 536
Csatornák l. **Vizek.**
Cselekvő váltóképesség . . . 648
Csereszerződés 560
— nemei . . . . —
Csőd fogalma 728
— megnyitásának esetei . . 730
— tárgyalás és határozat . 731
— feljegyzése a telekkönyvben. 736
— joghatálya 737
— megszüntetése 765
Csődbiróság illetősége 728
— illetősége más biróság előtt folyamatban levő ügyekben 730
— intézkedései, ha csődnyitás kéretik 731
— intézkedései a csődmegnyitása alkalmával 732
Csődhirdetvény 736
Csődkereset elintézése . . . 744

Lap

Csődrendtartás 1840 előtt . . 770
— az osztrák törvények alatt 773
Csődtömeg átvétele 735
— kiegészitése 738
— kezelése 742
— eladása 743
— készpénzének hasznositása . —
— a csőd megszüntetése után . 765
Csődtörvény hatálya 770
Csősz tanusága 617
— hitformája 626
Csudaszülöttek 10
Dolog elenyészte 555
Dologbani jogok 293
Dologhozi jogok . . . . . —
— fogalma 532
Dologhozi jogviszony . . . —
— eredete . . . . —
— felosztása 533
Egri érsekség felállitása . . . 64
Egybekelés ujabbi-, az elválás után 238
Egyenes ág 212
Egyenlő oldalág 213
Egyenlőség mint jog 7
— a két nem között 14
Egyenkinti vagyon 286
Egyesités neme a mesterséges növedéknek 316
— szabályai . . . . . —
Egyesülés neme a szerződés megszüntetésének 555
Egyetemleges hitelezők . . . 539
— adóstársak . . . . . . —
— zálogok keletkezése és elosztása 819
— zálogok végrehajtás utján . 825
— „ körüli eljárás, a követelés vagy jelzálog elenyészése esetében . . . 826
Egyetemlegesség 539
Egyezség átalában 547
Egyezségi eljárás 774
Egyházi személyek átalános jogviszonyai 63
— személyek birói hatalma . 70
— „ végrendelkezése . 448
— nemesség adományozása . 67
— „ jogviszonyai . 80
— tized megtéritése 208
— rokonság 215
— „ mint bontó akadály 227
— felavatás mint bontó akadály 225

Lap

Egyházi szertartások a házasság körül 228
— javak 294
— „ elidegenithetlensége . 300
— biztos 348
Egyháznagyok 64
— előjogaik. 65
Eladási bizomány 699
— dij 700
Elbirtoklás l. **Elévülés.**
Életjog 4
Életkor 14
Elfogadás végetti bemutatás . . 656
— teljesitése és nemei . . . 660
— ideje és helye 661
— az óvástétel után . . . . —
— jogi következménye . . . 662
— feltételes-, ... 663
— jogositlan-, ... —
— megtagadása, letiltás következtében 680
Elévülés, neme a vagyonszerzésnek 323
— átalános szabályai . . . —
— szabályai a tulajdonos személyi minőségére nézve . 324
— szabályai a birtokló személyiségére nézve . . . . —
— szabályai a javak természetére nézve 325
— szabályai a birtok teljességére nézve . . . . . —
— szabályai a birtokczimre nézve 326
— szabályai az időre nézve . —
— ideje a telekkönyvi javakra nézve 327
— félbeszakasztása 328
— hatálya . . . . —
— a váltókra nézve 687
— félbeszakasztása nézve . . —
— a személyek tekintetében . 688
— iránti egyezkedések . . . —
Elévülhetlen jogok 325
Elhagyott telkek benépesitése . 125
— javak 310
Elhajtás 627
— büntetése 628
Elhálás mint a házasság teljessége. 235
Elhasználhatlan vagyon . . . 290
Elhasználható vagyon . . . —
Eljegyzés fogalma 217
— kellékei 218
— hatálya . . . . —
— feloldása 219

Lap

Eljegyzés mint gátló akadály . . 222
— betöltése végetti per . . 241
Elkülönzés ágy- és asztaltól . 234
— a róm. katholikusoknál különösen 235
Ellenmondás a beiktatásnál . . 351
— következménye 352
Elmeállapot 24
Elődíj 43
Előintés örökbevallás esetében . 567
— sorrendje „ . . —
— alóli kivételek 568
— zálog esetében 589
Előjogok 40
— eredete . . . . —
— személyhez kötöttek és elörökölhetők 41
Előjegyzés fogalma 321
— tárgya 809
— kellékei 811
— esetei magánokiratokra . . 815
— „ közokiratokra . . . 816
— feltétele . . . . —
— igazolása 321
— „ módjai 817
— „ per utján . . . —
— „ birói határozat folytán 818
— ismétlése . . . . —
Előkészületek a csőd végrehajtásához 763
Előleges teendők a gyám- vagy gondnokrendelésnél . . 261
— az osztálynál 517
— „ megkeresés utján 518
Elővásárlási jog 565
Elővételi jog előintés nélkül . . 568
Előzálogjog 592
Előző jogai a biztositás esetében 674
Elrejtett javak 312
Elsajátitható javak 294
Elsőbbségi jogok telekk. bejelentése 786
— esetébeni különös határozatok 793
Első osztály, hol az uj telekkönyvek hatályban vannak 753
— hol az uj telekkönyvek hatályba még nem léptek . —
— 1840 előtt 770
— az osztrák csődrendtartás szerint 773

Lap

Első osztálybeli követelések sorrendje 754
Első szerző jogai az adományi javakban 355
Elsőszülött fitestvér örökjoga . 516
Elsőszülöttségi örökség . . . 462
Első váltó 651
Elválás nemei 234
— a róm. katholikusoknál . —
— az evangelikusoknál . . 235
Elvesztett javak 311
— okiratok megsemmitése . . 641
— váltók 684
Élvezetjog a birtokban . . . 392
— különbsége . . . . —
Emberi közös jogok 4
— nyomai, hazai törvényeinkben 8
Engedmény 548
— tárgyai 549
— hatálya . . . . —
— mint hátirat 654
Engedményes 549
Engedményezett . . . . . . —
Engedményező . . . . . . —
— felelőssége . . . . —
Engesztelhetlen gyülölség mint elválási ok 236
Érczbányák 310
Erdei haszonvételek 169
— „ megváltása . 195
— szolgálat 186
Érdekeltek meghivása a vagyonösszeiráshoz 518
Érdemdijazás 557
— módjai . . . . —
Érdemdijjavak előbbi törvényeink szerint 559
Erdők, mint jobbágyi illetmények. 170
Erdőszeti rendtartás 400
Eredeti okirat utólagozása . . 830
Erőszak, mint bontó akadály . . 223
— mint a szerződés akadálya . 535
Erőszakosság meghatározása . 636
— büntetése . . . . —
Erőszakossági perek 637
— vádalaptalanságának következménye 638
Érték le nem olvasása a váltóknál. 651
Esztergomi érsekség alapitása . 64
— különös jogai 66
— „ a felmentésre nézve. 256
Evangelika vallás terjedése hazánkban 28
— kormányzata 29

Lap
Evangelikusok törvényessége . 25
— alaptörvényeik és szabadalmaik 26
Faizás 169
Fedezet 674
Fegyverjog az adomány rendszerében 840
Felebbezés a csődosztályzat ellen. 760
— más birósági itéletek ellen . 761
— esetébeni eljárás . . . . —
— folytán teljesitendő ujabbi osztályzat 762
Félelem 535
Felmentés a kihirdetés alól . . 221
— a házassági akadályok alól . 231
— joga a r. katholikusoknál . 232
— „ az evangelikusoknál . —
Felosztható vagyon 289
Félpróba-erejű könyvek . . 692
Felségárulás 337
Felszámitás, summás uton . . 749
Feltétel, mint házassági akadály . 225
— a végrendeleteknél . . . 454
Felülfizetési per 583
Fenyegetés mint házassági akadály 224
Férfiak jogai különösen . . . 13
Férj jogai 240
Fiókvégrendelet 431
— kellékei 447
Firokonság 211
Fiume l. **Szabad tengerker. kerület.**
Fiusitás 342
Fizetés 552
— teljesitése . . . . —
— felvételérei jogositvány . 553
— birói kézhez . . . . . —
— a váltó lejártához képest . 664
— megtagadása esetébeni eljárás 666
— órája . . . . —
— a lejárat előtt 667
— a váltópéldányok átadása nélkül 669
Fizetési kötelezettség átszálló-, . 578
— „ személyhez kötött-, ... 579
— hely a váltóknál 651
— idő „ 663
— „ a vásári váltóknál . . 664
— „ elfogadás hiányában . 665
— viszkereset 674
— „ meginditásának határideje 675
— tehetetlenség gyanuokai . 732
— sorozat a csődben . . . 764

Lap
Fogamzottak 4
— jogaik 11
Foglaló 545
Fogság 6
Folyamodás a telekk. ügyekben . 836
— határideje 837
— elintézése . . . . —
Fonási szolgálat 177
— korlátozása 178
Forgalmonkűli javak 294
Forgatmány 652
— kellékei 653
Főispánok 79
Főjelzálog hatályossága . . . 820
— alapitása ugyanazon egy telekk. hatóságnál . . . 821
— alapitása különböző telekk. hatóságnál 822
— alapitása esetébeni birói illetőség 824
— bejelentése 821
Földesuri gyámhatóság . . . 132
— „ megszüntetése 188
— törvényhatóság 134
— „ illetősége . 137
Főpapok 64
Fővagyon 287
Fuvarlevél 710
Fuvarosok . . . . —
— büntetése, mulasztás esetében . . . . —
— felelőssége . . . . . . —
— pere a kereskedő ellen . . 712
Füstpénz eredete 115
— mennyisége 175
Gátló akadályok 222
Gazdasági eszközök kezelése csőd esetében 743
Gondnok 261
Gondnokság esetei 277
— különbsége a gyámságtól . 278
Gondnoksági perek 280
Görög egyesültek törvényessége. 25
Görög nemegyesültek törvényessége . . . . . . —
— vallási alaptörvényeik . . 29
Görög nemegyesült papság . 69
Gubacsszedés az urasági erdőkben 170
Gyalogmunkák a voltjobbágyok által teljesitendők . . . 180
Gyám 261
— **hivatása** 265
— **kötelességei a személyre nézve** . . . . —
— **teendői a készpénzre nézve** 269

Lap

Gyám teendői az ingóságokra nézve . . . 269
— „ a követelésekre nézve . . . 270
— teendői az ingatlanokra nézve . . . —
— teendői a perekre nézve . . . 271
— „ a terhelő adósságokra nézve . . . 272
Gyámhatóság . . . 265
— hivatása és teendői . . . 278
Gyámi jutalom . . . 272
— felelősség . . . 274
Gyámság nemei . . . 262
— végrendeleti-, . . . —
— törvényes-, . . . 263
— természetes és törvényes-, . . . 264
— csupán törvényes-, . . . —
— rendelt-, . . . 265
— megszünte . . . 274
— különbsége a gondnokságtól . . . 278
Gyámságbalépés . . . 269
Gyámsági perek . . . 280
Gyárak felállitása . . . 704
— mentessége a katonaszállásolás alól . . . 705
Gyármunkások alkalmazása . . . 704
Gyárművek árulása . . . 705
Gyárnok könyveinek hitelesitése . . . 704
— neje követeléseinek bejegyeztetése . . . —
— viszonya, segédeihez . . . 705
Gyermekek . . . 216
— neveltetése vallásilag . . . 239
— jogai . . . 250
— kötelességei . . . 252
Gyermeki jogviszonyok . . . 244
Gyümölcsszedés az urasági erdőkben . . . 170
Hagyaték fogalma . . . 428
Hagyatéki tömeg képviseltetése és kormányzata . . . 511
— javak visszaszerzése . . . 512
— közös meghatalmazott . . . —
— növedék és jövedelmek . . . 518
— kár és kevesbülés . . . —
Hagyomány . . . 428
— kiadása . . . 514
Hagyományos . . . 429
Hajadoni jog az adomány rendszerében . . . 856
— törvényes öröködés esetében . . . 488
Hajduk eredete . . . 98
Hajdukerület . . . —
— az ujabb törvényhozás szerint . . . 99

Lap

Hajtópénz . . . 614
Halál . . . 12
— neme a szerződés megszüntetésének . . . 555
— esetérei ajándékozás . . . 560
Halálbüntetés . . . 5
Haláleset bebizonyitása . . . 12
— vélelmezett rendje . . . —
Halászat . . . 309
Halasztás a csődiratok beadására. 745
Hamisitott váltó . . . 682
Hamis okiratok készitése vagy használása . . . 688
— váltó hátiratai . . . 654
— „ elfogadása . . . 682
— bukás esetei . . . 768
Háramlási jog . . . 189
— megnyilta . . . 309
— a szent koronára . . . 496
— az előbbi magyar törvények szerint . . . 497
— a nemnemesek hagyatékában 498
Harmadik osztály ott, hol az uj telekkönyvek hatályban vannak . . . 755
— hol az uj telekkönyvek hatályba még nem léptek . 756
— a régi csődeljárás szerint . 771
— az osztrák törvények alatt . 773
Használatjog, neme a szolgalomnak . . . 424
Haszonbér l. **Bérlési szerződés.**
Haszonélvezés neme a szolgalomnak . . . 425
Haszonkölcsöni szerződés . . . 573
— jogviszonyok . . . 574
Hatalmaskodási vétségek . . . 630
Határjárás hajdan . . . 397
Határok . . . —
Határperek átalában . . . —
— rövidleges-, . . . —
— használatbeli-, . . . 398
— jogbeli-, . . . 399
Hátirat és nemei . . . 652
— a hamisitás esetében . . . 654
Hatodik osztály . . . 760
Házasság fogalma . . . 216
— megszüntetése . . . 237
— a görög szertartásuaknál . 239
— az izraelitáknál . . . 240
Házassági törvények . . . 217
— akadályok . . . 221
— kötelék, mint bontó akadály. 225
— összeadás . . . 233
— perek . . . 241

Lap

Házasságtörés, mint bontó akadály 227
— büntetése 242
Házastársgyilkolás mint bontó akadály 227
Házastársak öröködési jogviszonyai 487
Hegyvám 178
— mennyisége 179
— az urbéri nyiltp. szerint . 197
— neme a kir. haszonvételeknek 875
Helyszinelő bizottmányok munkálata 784
— nyomozása a birtokviszonyok körül 790
Hézag a hátiratok sorában a váltói kötelezésére nézve . . 655
— a fizetésre nézve 678
— megjegyzése a váltóösszeg letétele esetében . . . 679
Himnők 12
Hirdetmény a telekjegyzőkönyvek tárgyában 784
— közzététele 788
— feltárása 789
— községszerte köröztetése . —
Hitbér 493
— törvényes-, ... —
— szerződési-, ... 494
— kiadása . . . . —
— elvesztése 495
— bejegyzése 692
Hitbizomány fogalma 459
— eredete . . . . —
— alaptörvényei . . . . . —
— nemei az előbbi magyar törvények szerint . . . 460
— alapitása az előbbi magyar törvények szerint . . . —
— szabályozása legujabban . 461
— meghatározása 462
— főnemei a legujabb kir. rendelet szerint . . . . . —
— felállitásárai feltételek . . 464
— visszavonása . . . . . —
— eladósitásárai jogositvány . 466
— feloldása 467
— elenyészte . . . . . . —
— felállitása 468
— terhelése 472
Hitbizományi helyettesités . . 458
— a gyermekre nézve . . . —
Hitbizományi öröködés . . . 463
— tulajdon megosztása . . . 464

Lap

Hitbizományi birlaló jogai és kötelezettségei 465
— biráló jogai a lemondásra nézve . . . . —
— jószág átváltoztatása . . —
— eladósitandó egyharmadrésznek meghatározása . 466
— adósság visszafizetésének módja . . . . —
— leltárak 469
— illetékek és költségek fizetése 470
— gondnok . . . . —
— vagyon biztositása . . . 471
— adósságok törlesztése . . 474
— jegyzőkönyvek 476
— hatóságok feletti főfelügyelet 477
— perek . . . . —
Hiteles helyek 71
— eredete 72
— szerkezete és eljárása . . 73
Hitelező 532
Hitelezők jogai a közk. társaság feloszlása esetében . . 722
— összehivása csőd esetében . 736
— megjelenése 740
— válasza 746
— „ elintézése . . . —
— kielégitése a betáblázott csődvagyonból 750
— kielégitése az ingóságokból. 751
— „ a bányajavakból. 752
— „ az átalános csődtömegből . . . . . . —
— osztályzata a régi csődeljárás szerint 770
Hitelezőválasztmány 741
Hitvestársi öröködés jelenleg. 487
— az előbbi magyar törvények szerint 488
— különbsége az özvegyi örökléstől 489
Hivatalképesség 47
— kiterjesztése 48
Holtkéz . . . . [illegible]
Homagium l. **Személydij.**
Honárulás 338
Honositás 23
Honpolgárok l. **Polgárok.**
Hosszas birtok 32
Hosszu fuvar 185
Hozzájegyzések . . . . . [illegible]
Hozzájegyzési kérvény . . . 833
Husmérés 17

Lap
Hütlen elhagyás 236
— esetébeni eljárás . . . . —
Hütlenség, czime az adománynak. 337
— esetei . . . . —
— „ hajdan 338
Idegenek 22
— jogaik 24
Idegen okiratok letartóztatása . 639
Idegen váltó 647
Idő lefolyta, neme a szerződés megszüntetésének . . 555
Igás munka a voltjobbágyok részéről 180
Iktatókönyv a telekk. rend. szerint 840
Iktatókönyvi számok feljegyzése 842
Illetékmentesség a telekkönyvi ügyekben 804
Ingatlan javak 290
— átadása 320
— eladási árának felosztása a betáblázott hitelezők közt, csődesetében 750
Ingó vagyon 290
— vételárának felosztása a zálogilag biztositott hitelezők közt, csőd esetében . 751
Iparosok szolgálatainak megváltása 187
Irtásföldek 162
— nyilvántartása 163
— szabályozása az urbéri nyiltp. szerint 194
Italmérés l. **Bormérés.**
Italmérési jog neme a királyi kisebb haszonvételeknek . . 373
— korlátozásai 374
— perek 375
Itélet a csődbejelentések felett . 747
Izörökség a hitbizományban . . 462
Izraeliták l **Zsidók.**
Járulékok fogalma 287
— jogi természete . . . . —
- a szerződésnél 545
Jászkerület 93
Jászkun-kerületek az 1848. évi törvényhozás szerint . . 96
Jászok eredete 93
Jegyesek 217
Jegyváltás l. **Eljegyzés.**
Jelzálog l. **Zálog.**
elzálogos hitelezők összeirása . 736
— hitelezők tekintetébeni eljárás 747
— követelések iránti különös határozatok 750

Lap
Jobbágyi illetmények osztályzata Magyarországban . . 143
— illetmények osztályzata Horvátországban . . . 156
— illetmények eldarabolása . 160
— „ felcserélése . . 161
— „ arányositás esetében 528
— haszonvételek átalában . . 162
— „ korlátozása . 174
— „ eltörlése . . 190
— tartozások 175
— „ eltörlése . . . 190
Jobbágyok 109
— történeti fejlődéseik . . 110
— költözése 120
— letartóztatása . . . . . —
— elmozditása 124
— büntetése az urbéri viszonyokból 137
Jobbágytelek. mint urbéri állomány 141
— mint szabad birtok . . . 190
Jobb vevő fentartása 566
Jog, neme a vagyonnak . . . 292
— átváltoztatása 546
— megszünte 552
Joggyakorlat 39
Jogi állapot a birtokviszonyokban 386
Jogközösség örökösödés esetében 511
Jogperek 358
Jóhiszeműség a birtokban . . 390
Kalocsai érsekség alapitása . . 64
Kamat 575
— mennyisége . . . . . —
— számitása 576
— csőd esetében 751
— az első négy osztályban . 759
Káptalanok 67
Kár jogi értelemben 606
— véletlen esemény folytán . —
— vétkes cselekvény által . 607
— bebizonyitása . . . . . —
— önkénytelen tettekből . . 608
— joghasználat következtében —
Kármentesités az 1848. évi törvényhozás szerint . . . 190
— az urbéri nyiltp. szerint . 198
— kiterjedése 199
— osztályzata, megyék szerint. —
— az alsóbbrendü papság részére 203
Kártérités 608
Kártevő vadak 307

Lap
Kártevő marhák 626
Katholika vallás törvényessége . 25
Katonai felkelés 55
— fegyelmi szabályai . . . —
— személyek vadászati joga . 305
Katonáskodás 55
Katonatartás . . . . —
Kazánadó a voltjobbágyoknál . 166
Kegyuri jog 381
— legfőbb-, ... —
— szorosabb értelemben . . 382
— szerzése . . . . —
— megszünte 383
— birói illetősége . . . . —
— perek . . . . —
Kéjbecsár 291
Kényszerités mint bontó akadály. 224
Kényszeritett osztály az ősiekben 249
Kénytelen szerződések . . . 606
Képviselet törvényszerint . . . 599
— megszünte 604
Képviselők választása a szabad kir. városokban . . . 89
— választása a jászkunoknál . 97
— „ a szabad tenger-keresk. kerületben . . 102
Kereskedési jogositvány megtagadása 689
— czim bejegyzése a váltótörvényszéknél 690
— czim bejegyzése más törvényhatóságoknál . . . 691
Kereskedő szolgálatainak megváltása 187
— követelései segédszemélyzetétől 696
— panaszainak orvoslása . . 698
— jogai 699
Kereskedői minőség 689
— mérleg 696
— jog megszünte 703
— viszonyok rendbehozása a jog megszüntével . . . —
— testület alakitása 706
— „ jogai . . . . . —
— „ ülnök választása . —
Kereskedősegédek 697
— panaszainak orvoslása . . 698
— hatásköre 701
Kereskedőtanitvány 697
Keresztyén vallás terjedése hazánkban 25
Kertek az urbéri viszonyok szerint 164

Lap
Késedelmi kamatok 668
— a kereskedőknél 702
Kezes 540
— perbe állitása 543
Kezességi jogviszonyok . . . —
— megszünte 541
Kibocsátó 647
— aláirása 650
— viszonya az elfogadóhoz . 663
Kielégités a csődvagyonból . . 765
— osztály előtt, a régi csőd szerint 770
Kihalás, czime az adománynak . 336
Kihirdetés 230
— hatálya . . . . —
— hiánya, mint bontó akadály —
Kilenczed eredete 114
— mennyisége 176
— korlátozásai 177
— beszedése módja 178
— kizárása 180
— neme a királyi kisebb haszonvételeknek 364
Kiméleti napok 664
Kincs 312
Királyi adomány fogalma . . . 332
— „ kellékei . . . 333
— biztos 348
— jog nemei az adomány rendszerében 335
— jog czime az adománynak . 339
— „ nyilt és lappangó-, . . 340
— jogok 361
— jóváhagyás az örökbefogadáshoz 258
— jóváhagyás, czime az adománynak 342
— jóváhagyás a birtokelidegenités tárgyában 343
— kisebb haszonvételek . . 364
— „ „ felosztása . . . . —
— oklevél a nemesség elnyerésére 44
— vadászok 81
Kisajátitás 109
Kisgyülések a megyéken . . . 51
— tárgyaik 53
Kishatalmaskodás l. **Erőszakosság.**
Kiskoruak 14
Kiskoruság, mint házassági akadály 230
Kitáblázás előbbi törvényeink szerint 781

Lap

Kitagadás esetei a gyermekre nézve . 451
— a szülőkre nézve . 452
Kitörlése a nyilvánkönyvi jognak. 812
Kitörlési kereset . 838
Kiváltságos személyek az elévülésre nézve . 324
Kizárási okok a gyámságnál és gondnokságnál . 261
Kollonicsféle egyezmény . 448
Korengedély . 18
— hatálya . 19
Korlevél . 20
Koronajavak . 301
— elidegenithetlensége . —
Koronaőrök . 78
Korörökség a hitbizományban . 462
Kölcsönszerződés . 574
Költségek a mezei rendőrségi ügyekben . 619
— előleges kifizetése a csődben . 764
Könyvek félpróbaereje . 692
— hitelesitése a váltótörvényszéknél . 693
— hitelesitése a községi hatóságoknál . 694
— bizonyereje . 695
— hatálya . —
— vezethetésének kiterjesztése . 696
Könyvkivonati perek . 692
Könyvvezetés . 693
Köteles rész l. **Törvényes osztályrész.**
Kötelezettségek átváltoztatása . 546
— megszünte . 552
Kötelezvény . 577
Követelések bejelentése a csődtömeg ellen . 740
— bejelentésének alakja . 741
— „ elmulasztása. —
— osztályozása . 748
— elleni kifogások . 749
Közbeesü . 291
Közbenjárók elsőbbsége az elfogadásra nézve . 661
özgyám . 275
özgyülések a megyékben . 51
— tárgyaik . 52
— a szabad kir. városokban . 90
— a jászkunoknál . 97
— a hajdukerületben . 100
— a szabad tengerkeresk. kerületben . 104

Lap

Közhatósági jog . 49
Közjavak . 294
Közkereseti társaságok . 713
— szorosabb értelemben . 714
— könyveinek hitelesitése . —
— szerződéseinek bejegyzése . —
— alapszerződése . 715
— tagjainak kellékei . 714
— „ kötelessége . 716
— „ jogai a nyereséghez . 717
— tagjainak egyéb jogai . —
— „ felelősségök . 719
— „ követelésök a kilépés esetében . 722
— uj tagjai . 718
— igazgatása . 719
— elleni követelések érvényesitése . 720
— jogainak megszünte egyes tagra nézve . —
— feloszlása . 721
— könyvei s iratai a feloszlás esetében . 723
— birói illetősége . 724
Köznemesek . 79
Közönséges helyettesités . 458
Közös birtok . 391
— épületek az arányositásnál . 526
Közösből tett foglalások arányositása . 528
Közpecsét az örökbevallásnál . 569
Községek beligazgatása . 130
— elöljárói . —
— számadásai . 131
— felszabaditása az uri hatalom alól . 188
— javai . 295
Községerdő . 196
Közszerzeményi jog . 489
— a nemeseknél . 490
— a nemnemeseknél . 491
— örökségképeni háramlása . —
Köztörvények alkalmazása a váltókellékek hiányából . 651
— hatálya, elévülés esetében . 688
Kunok kerülete . 93
— eredete . —
Küldemények megsértése . 641
Kültagok a közkereseti társaságban . 718
— felelősségének tartama . 719
— jogai a kamatokhoz . —
— „ a számadások megtekintésére nézve . —

Lap

Kültagok kifogásai a társaság elleni követelésekre nézve 720
Lándzsás székek 105
Latin nyelv használata . . . 35
Leányág törvényes követelményei 356
Leányági nemesek 107
Leánynegyed 356
Legelő 166
— elkülönzése . . . . . —
— „ per utján . . . 209
— mennyisége 167
— felosztása az arányositás alkalmával 528
Legeltetési jog 167
— az urbéri nyiltp. szerint . 197
— a zár alá vett erdőkben . . 401
Legifjabb fitestvér az osztály tekintetében 514

Lejárat l. Fizetési idő.

Lejegyzések 807
Lejegyzési kérvény 833
Lelenezek 254
Leltár az árvavagyonról . . . 267
— felosztása és szerkezete . . 268
Lemondás, megszüntetése a jogoknak és kötelezettségeknek 554
Leszármazók örökösödése jelenleg 480
— örökösödése az előbbi magyar törvények szerint . 482
— különböző házasságból . 481
Letétel 681
Letéteményes kötelességei . . 572
— felelőssége 573
Letéti perek 573
Letéti szerződés 572
— szabályai . . . . . . —
Letiltás a hátirat hamissága esetében 680
— a váltó elfogadása után . . —
— a sajátváltókra nézve . . —
— igazolása 681
— biróilag, a kifizetésre nézve 683
Lőfegyver tartása 305
Magánfogadás, mint gátló aka-
— dály 222
Magánjavak 294
Mágnások 74
Mágzat személyi kellékei . . . 10
— halva született —, . . . 11
Magyar nyelv hivatalossága . . 35
— fejlődései törvényes tekintetben . . . . —

Lap

Makkoltatás 169
— dija 170
Maradékföldek 200
Marcalis per 629
Marhák száma az igás munkánál 182
Második osztály ott, hol az uj telekkönyvek hatályban vannak 754
— hol az uj telekkönyvek hatályba még nem léptek . 755
— a régi csőd szerint . . . 770
— az osztrák törvények alatt 773
Második osztálybeli követelé-
— sek aránylagos kielégitése 775
Megbecsülhetlen vagyon . . 291
Megbecsülhető vagyon . . . —
Megbizás a beiktatásnál . . . 349
Megbizásnélküli ügyvitel . . 604
Megerőtlenités a nemteljes-korban tett jogcselekvényekre nézve 15
— határideje 16
— jogútja s következményei —
— illetősége 17
— joga a vérrokonoknak . . 18
Meghatalmazás tárgyai . . . 599
— szóbeli -, ... 600
— hivatalos uton . . . . . —
— magán uton . . . . . —
— külföldön 601
— kiterjedése . . . . . . —
— hallgatag 602
— következményei 603
— a szolgálati személyekre nézve . . . . —
— elenyészte 604
— visszahuzása 605
— mint hátirat 653
Meghatalmazási szerződés . 598
— felvétele 599
Megtartási jog a váltóügyekben. 686
Megyék eredete 49
— hatósága . . . . . . —
Megyei polgárok 108
Megyés püspökök 65
Mellék-szerződés 540
— „ az örökbevallásnál 564
— kikötmények 543
— jelzálog hatályossága . . 820
— „ alapitása ugyanazon egy telekk. hatóságnál . 821
— jelzálog alapitása különböző telekk. hatóságnál . 822
— jelzálog alapitása esetébeni birói illetőség 824

Lap
Mentségi okok a gyámságnál és gondnokságnál . . . 262
Mértékek 376
Mészárszékjog neme a kir. kisebb haszonvételeknek . . . 375
— ellenőrzése 376
— perek . . . . —
Mezei rendőrség átalában . . 609
Mezei rendőrségi vétségek fokozatai 610
— vétségek különösek-, . . 613
— „ kitudása . . . 616
— „ továbbiak . . . 617
— birói illetőség 610
— eljárás . . . . —
— költségek 619
— felügyelet 621
Művészek szolgálatainak megváltása 187
Nádlás 171
Nádlási szolgálat 186
— az urbéri nyiltp. szerint . 196
Nádor jogai 75
— választása . . . . . . —
— megszünt hivatalai . . . 76
Nádori biztos 348
Nagyhatalmaskodás esetei . . 631
— büntetése hajdan 632
— „ ujabban . . . . —
— „ jelenleg . . . 638
Nagyhatalmaskodási per . . —
— felperesség . . . . . . —
— birói illetőség 634
— eljárás 635
— „ megszünte halál által 636
Nagykikindai kerület 105
Nagykoruak 14
Nagykoruság évei 17
— „ a nőkre nézve —
Nagykorusitás l. korengedély.
Napló 841
— nyilvánossága 845
Negyedik osztály ott, hol az uj telekkönyvek hatályban vannak 758
— hol az uj telekkönyvek még hatályba nem léptek . . 759
— a régi csőd szerint . . . 771
— az osztrák törvények alatt 778
egyedik osztálybeli követelések aránylagos kielégitése 759
egyedjog 482
emegyenlő oldalág 213
emesek 42
emesi jogok átalában 47
Nemesi jogok jelenleg . . . 58
— javak 295
— „ telekk. bejelentése . 786
— „ bejelentése esetérei különös határozatok . . . 796
Nemeslevél kihirdetése . . . 45
Nemesség fogalma 44
— szerzése . . . . —
— „ királyi oklevél utján —
— „ öröklés utján . . . 45
— „ örökbefogadás által —
— „ hivatal szerint . . 46
— „ adományozás utján . 47
— adományozásának korlátozása 46
— elvesztése 59
— igazolása per utján . . . 61
— fokozatai 62
— nemteljes nemei 80
Nemi különbség 12
Nemnagykoruak 14
Nemnemesi javak 295
Nemönjogu személyek . . . 39
— korlátozása 211
Nemszabados sógorság . . . 215
Nemteljes házasság 233
Nemtörvényeskoru személyek 14
— jogviszonyaik 15
— peres esetekben . . . . —
Nemtörvényszerű gyám . . . 277
Névváltoztatás 258
Nemzetiségek Magyarországon . 34
Névbecsülésbőli elfogadás . . 658
— hiánya 659
— esetébeni eljárás 662
Névbecsülők jogai . . . . . —
— jogai a fizetés által . . . 667
— „ a viszkeresetre nézve 678
— rendjének figyelemben tartása 667
Nő jogai 241
Nőhozomány 495
— kiadása 496
— biztositása . . . . . . —
— örökségképeni háramlása . —
— bejegyzése 692
Nők jogai különösen 14
Nőrablás mint bontó akadály . 224
Nőrokonság 211
Nősparáznaság 236
Nősztehetetlenség mint bontó akadály 225
Növedék átalában 313
— természeti —, ... 314
— mesterséges —, ... 315
— vegyes —, ... 318

Lap

Nyelvek Magyarországon . . . 34
Nyugtatvány 553
— a váltó kifizetéséről . . 668
— részletes fizetés esetében . —
Okiratgyüjtemény 845
— nyilvánossága . . . . . —
Okiratmásolatok 846
Okiratok körüli vétségek . . . 638
— visszakövetelése 640
— a váltó kifizetése esetében átadandók 668
Oldalág 212
Oldalági rokonok öröklése jelenleg 485
— öröklése az előbbi magyar törvények szerint . . . 486
Országbárók 74
— hivatásuk 78
Országbiró 77
Országnagyok 73
— előjogaik 74
— születés szerintiek . . . 79
Osztály 513
— örökösödési és arányositási 514
Osztályigazitás 528
Osztályilletmények kijelölése a testvérek közt 516
Osztályperek 524
Osztályujitás . . . . —
Oszthatlan vagyon 589
Óvás meghatározása 669
— végrehajtói . . . . . . —
— határideje 670
— felvételi helye . . . . . —
— másai 671
— felvétele több személyek ellen —
— kivitelére intézett felszólitás 672
— kézbesitési napjának kitétele —
— közlése 673
Óvási oklevél kellékei 670
— jegyzőkönyv 671
— dij 672
Önjogu személyek 39
Önvédelmi jog 5
— kellékei . . . . —
Örökbecsü 292
Örökbefogadás mint szerzésmódja a nemességnek . 45
— fogalma 256
— nemei, a személyre nézve . 257
— különbsége a vagyonra nézve —
— kellékei . . . . —
— hatálya 258
— megszünte 259
Örökbevallás 564

Lap

Örökbevallás.
— kellékei az előbbi törvények szerint 567
— felvétele 569
— megerőtlenitése 570
Örök időre kötött szerződések nemei 557
— módosulatai az ősiségi nyiltp. szerint 570
Örökjog 429
— czimei 430
— kimutatása az ingatlanoknál 519
Öröklött javak 296
Örökös 429
Örökös főispánok l. **Főispánok**.
Örökös jobbágyság 116
— eltörlése 119
Örökösödés megnyilta . . . 429
— nemei 430
Örökösödési jogviszonyok a két ág között 354
— perek — megszüntettek és feltételesen indithatók . 509
— osztály lényegei 514
— „ eljárás 517
— kereset beadása 519
Örökrész 428
Örökség . . . . —
Örökváltság 128
Örökváltsági szerződés kiállitása 129
— hatálya az urbériség megszünte után 302
Ősi javak fogalma 296
— jogi természete 297
— visszaszerzése végetti per . 509
Ősiség megszüntetése 298
Ősiségi jogok telekkönyvi bejelentése 786
— bejelentése esetébeni különös határozatok . . . 793
Összehivás határideje a csődben 736
— kihirdetése 737
Összeirás a csődben 732
— körüli eljárás 733
— kiállitása 735
— aluli kivételek 739
Összekapcsolt zálog 596
Összesités . . . . [illegible]
Összetétel különbsége a vegyitéstől 317
Összvagyon 286
Ötödik osztály . . . . . . [illegible]
— az osztrák csődtörvény szerint . . . . [illegible]

Lap

zvegyi jog az adomány rendszerében . . . 356
— a törv. örökösödés szerint 491
— kiadása 492
— korlátozásai. . . . . . —
— elenyészte 493
zvegyi örökösödés 488
— különbsége a hitvestársi öröklèstől 489
vegyuők követelési joga . . 13
— örökjogai a jászkunoknál . 499
— „ a voltjobbágyoknál 500
linkafőzés 165
linkamérés 166
tricíusok 101
nznem a kölcsönszerződéseknél 575
— a váltóknál 667
regyezség 547
— kizárása 548
rek az örök időre kötött szerződésekből 571
rfeljegyzés 838
— a fenyítő eljárásban . . . 839
— elévülés vagy más elenyészési mód esetében . . 840
rköltségek a csődben . . . 766
rügyelő 732
— nyilatkozata a csődkeresetre 744
— díjának megállapítása . . 749
— ellenőrzése 766
gári osztályok alakulása . . 40
— szerzésmódok 322
— vétségek 630
gárjog 22
— kiterjesztése 81
a szabad kir. városokban . 91
gárok jogai 22
— szorosabb értelemben . . 42
— osztályzata 82
lázadás 115
lóeskü a könyvek hitelének kiegészitésére 695
monstratiak 68
postságok 65
bárai vásárlás 566
ztatelkek 193
szolgaság l. **Szolgaság.**
alom 648
emptusok 94
jogaik 98
i örökösödési per . . . 509
i terhek lapja 803
dbeszedési per 203
módja és folytatása . . . 205

Lap

Rendek 42
— országos—, ... —
— jelenleg 43
— megyei—, ... 49
Rendelményezés 650
Rendes eljárás a világos örökösödés esetében 323
Részfizetés 667
Részvénytársaságok alapitása . 725
— alakitó gyülése . . . . —
— előleges költségeinek kifizetése 726
— alapszabályai . . . . . —
Reversalis 239
Révdíj-köteles tárgyak . . . 378
— mennyisége . . . . . —
— alóli kivételek hajdan . . 378
— jelenleg 379
Révjog 377
— kihirdetése . . . . . —
— perek 380
Révtulajdonos kötelességei . . 378
Rokonság 211
— fokozatai 212
— mint bontó akadály . . . 226
Rokonsági izek számitása a canonjog szerint 213
— a római jog szerint . . . 214
Saját rendeletrei váltó . . . 651
Sajátváltó 647
— bemutatása 660
Segély a nemesség részéről . . 54
Sérthetlenségi joga a nemességnek 53
— a jog korlátozásai . . . —
Sóbányák 310
Sógorság 215
— izeinek számitása . . . . —
— mint bontó akadály . . . 226
Summás eljárás a világos örökösödés esetében 520
— a világos adóssági perekben 581
Szabad kerületek 105
— költözködés 113
— „ előleges bejelentése 120
— „ akadályozásának büntetése 114
— költözködés ujabban . . 117
— „ a jobbágyok gyermekeire nézve . . 126
— perlekedhetés 57
— városok 105
— „ felosztása és szerkezete 106
Szabad királyi városok . . . 82

Lap

Szabad kir. városok eredete . 83
jogállapota hajdan . . . —
— belkormányzata 84
— a legujabb törvényhozás szerint 86
— polgárai 91
Szabadok 42
Szabadosok 107
Szabados sógorság 215
— szerződések 557
Szabadságjog 6
— megszoritásai . . . . . —
— a magyar törvényekben . 8
Szabad tengerkereskedési kerület 101
— főkormányzósága 102
Szállitmányok megvizsgálása . 701
Számadás a gyámokra nézve . . 272
— évenkint vagy utólag . . 273
— mint adósság 582
— beadása és megvizsgálása . —
— „ csőd esetében . . 742
Számadási per a gyámi viszonyoknál 281
Szavatos 541
— perbeállitása 543
Szavatosság esetei . . . . . —
— kizárása 542
— a közk. társaságbóli kilépés esetében 722
Széksértés 644
Személy fogalma 3
— egyéni, és jogi-, ... —
— dij 43
Személyek osztályzata az előjogok tekintetében . . . 42
Személyi jogok elemzése . . . 4
— viszonyok 9
— „ az egyéniség szempontjából 10
— viszonyok a polgári minőség tekintetéből . . . 22
— függetlensége a nemességnek 54
Személynöki városok 85
Szemle a telekk. irodában . . . 842
Szentelt idő mint gátló akadály . 222
Szent-Gáli nemesek 81
Szent korona öröklése 496
— öröklése az előbbi törvények szerint 497
Szentszék illetősége . . . . , 70
Szenvedő váltóképesség . . . 649
— kizárása . . . . —
Szepesi városok 104
Szerzés czimei 303
Lap
Szerzés módjai 303
Szerzésképesség tárgyilagos értelemben 300
— alanyi tekintetben . . . 302
Szerzéstiltó törvény . . . . —
Szerzetesek 68
— öröklési viszonyai . . . 69
— végrendeleti képessége . . 434
Szerzett javak 296
Szerződés fogalma 533
— kellékei . . . . —
— „ az alanyi képesség tekintetében 534
— kellékei a beleegyezést illetőleg . . . . —
— kellékei a teljesítésre nézve. 536
— alakja 537
— felosztása . . . . —
— egyoldalu és kétoldalu-, . 538
— egyszerű és közös-, . . . —
— egyetemleges-, ... 539
— feltételei 543
— teljesitési ideje, helye és módja 544
— hatálya 546
— átváltoztatása . . . . . —
— megszünte 552
— csőd esetében 737
Szerződési perek 555
— adósság 56
Szolgálati felmondás a kereskedőknél 697
— viszony megszünte, felmondás nélkül 698
— viszony csőd esetében . . —
Szolgalom 420
— felosztása 421
— telki és házi-, ... —
— mezei-, ... 423
— személyes-, ... 424
— lakási-, ... 425
— czime és szerzése . . . . —
— iránti keresetek . . . . —
— megszünte 427
Szolgaság . . . .
— fogalma . . . .
— eredete . . . .
— mint büntetés . . . . . —
Szomszédok elővételi joga . . 56
Szőlőhegy 16
Szörnyek 1
Szükségbeli utalványozott . 65
— elsőbbsége 65
Születés 1
Szülői jogviszonyok 24
— fegyelem 24

Lap
ülői hatalom 247
ülők 216
— jogai a gyermek személyére nézve 244
— jogai a gyermek vagyonára nézve 245
— kötelességei 246
— ellenőrzése 247
— örökösödése jelenleg . . 484
— „ az előbbi törvények szerint 485
ülöttek jogai 11
üret meghatározása 179
ksások 109
lálas és nemei 309
— körüli törvényszegések . . 313
nács 90
rnok 78
rnoki városok 85
rtozatlan fizetmény . . . 579
vollevők követei az országgyűlésen 74
herlap 806
kozlónak nyilvánítás . . . 408
lekjegyzőkönyvek közzététele 784
lekkönyv czélja 776
— szabályozása legujabban . 782
— átalános szabályai . . . 805
lekkönyvi intézmény figyelemben tartása az osztálynál. 523
— rendtartás felosztása . . 782
— tanács . . . . —
— jogok bejelentésérei felszólitás 785
— ügyletek kezelése . . . 792
— betétek 803
— „ nyilvánossága . . 845
— jószágtest 807
— bejegyezvények fajai . . 808
— „ megengedése és teljesitése . . . . —
— bejegyezvények hatályossága és rangsorozata . . 809
— feljegyzések átalában . . 819
— kérvények benyujtásárai jogositvány 827
— kérvények alakja és tartalma 828
— kérvények mellékletei . . 829
— „ másai és felzetei. 831
— „ elintézése . . . —
— végzések szerkesztése, a kérelem megengedése esetében 832

Lap
Telekkönyvi végzések a kérelem megtagadása esetében . 833
— végzések kézbesitése . . 835
— kivonatok kiadása . . . 846
— „ megrendelése és kiszolgáltatása . . . . —
Telepitett váltó 611
Teljes adomány 353
— házasság 233
— korúak 14
Tényleges állapot a birtokviszonyokban 386
Terhes állapot mint bontó akadály 230
Természeti szerzésmódok . . 304
Termesztmények szabad eladása. 172
Testetlen vagyon 292
Testi hiányok 20
— vagyon 292
— büntetés alkalmazása a mezei rendőrségnél . . . 612
Testvérréfogadás 256
Tévedés mint bontó akadály . . 224
— mint szerződési akadály . 536
Tilos idő mint gátló akadály . . 222
Tiszai kerület 105
Tisztikar választása a szabad kir. városokban 89
— a jászkunoknál 96
— a hajdukerületben . . . 99
— a szabad tengerker. kerületben 104
Tisztválasztás a megyékben . . 50
— a szabad kir. városokban . 87
— megtartása a kir. városokban 88
Tized a földesurak részére . . . 176
— egyházi-, ... 365
— „ alóli kivételek . —
— „ tárgyai 366
— „ kiadása . . . . —
— „ bérbeadása . . —
— „ perek 367
— „ megszünte . . . 368
Toldat a váltóra 655
Többhitvestartás 225
— büntetése 243
Tőke 575
Töltések rongálásának tilalma . 408
Tömeggondnok 732
— jutalma 742
— **választása** . . . . . . —
— feletti felügyelet 744
— számadása 760
Törlesztés a hátralékos jobbágyi tartozásokra nézve . . 202

Lap

Törvényes házasság következményei 240
— osztályrész 450
— „ a polg. tk. szerint 451
— osztályrész kiadása . . . 452
— örökösödés esetei . . . 478
— „ alapelve . . . 479
— „ szabályozó törvények . . . . . . —
— örökösödés rendjétöli eltérések 498
— örökösödés a jászkunoknál. 499
— „ a voltjobbágyoknál 500
— örökösödés a latinszertartású papság után 504
— örökösödés a görög n. e. lelkészek után 505
— örökösödés a polg. tk. szerint . . . . —
— örökösödés körül kifejlett perek 508
— rokonság 215
— sógorság . . . . . . —
Törvényesen bevett vallásfelekezetek 25
— alaptörvényeik 30
Törvényesités 254
— következő házasság által . —
— a fejedelem által 255
— a r. pápa által 256
Törvényeskoru személyek . 14
— jogviszonyaik 15
— jogaik 16
Törvénytelen gyermekek . . 252
— gyermekek osztályzata . . —
— sógorság 215
— születés következményei . 253
Törzsszülök 211
Tulajdon különbsége a birtoktól. 386
— fogalma 413
— felosztása 414
— teljes és nemteljes-, . . . —
— kizárólagos és közös-, . . 415
— visszavonható és visszavonhatlan-, ... —
— korlátozásai 418
Tulajdoni kereset 416
— kereset kizárása a polg. tk. szerint 417
— perek . . . . —
— igények a csődtömeg ellen . 738
— „ a bukott neje részéről 739

Tulajdoni igények körüli eljárás . . . .
— igények feljegyzése a telekk rendt. szerint . . . .
— igények körüli eljárás a telekk. rend. szerint . . .
— igények tárgyalásának elintézése . . . . .
— lap . . . .
Tulajdonjog alapitása . . . .
Tulajdonos fő- és haszonvevő . .
— jogai . . . .
Tulajdonszerzés . . . . . .
Turmezei nemesek . . . .
Turopolyai kerület . . . .
Udvartelkesek . . . .
Uj adomány . . . . . .
— „ feltételei . . .
— keresményi biztosság . .
— terhek lapja . . . . .
Ujitás . . . .
Unitáriusok . . . . . .
Uratlan javak fogalma . . .
— elfoglalása . . . . . .
Urbéri kötések . . . . . .
— „ felbontása . . .
— nyiltparancs az urbéri viszonyokra nézve . .
— nyiltparancs az urbéri kárpótlásra nézve . . .
— szabályzat Maria Theresia alatt . . . . . .
— tartozások . . . . .
— viszonyok eredete . .
— „ a 836. évi törvényhozás szerint . . . .
— viszonyok szabályozása a legujabb törvényhozás szerint . . . . .
— viszonyok megszüntetése
Uriszék eredete . . . . .
— ismertetése . . . . .
— tartása . . . . . .
— hivatalból . . . . .
— illetősége . . . .
— megszüntetése . . .
Uri szolgálatok Maria Theresia előtt . . . . .
— megváltása . . . . .
— osztályzata . . . .
— számitása . . . .
— beosztása . . . . .
— korlátozása . . . .
— körüli fegyelem . .
— további megszoritása .

Lap
Uri törvényhatóság megszüntetése . . . 188
Utalványos . . . 550
Utalványozás . . . —
— nemei . . . —
Utalványozási jogviszonyok . . . —
Utalványozó . . . —
Utalványozott . . . —
Utód kezeskedése a hitbizományi adósságokért . . . 466
Utolsó évi **hasznok** felosztása a hitbizományban . . . 367
Utóörökös . . . 458
Utószülöttek . . . 11
Uzsora . . . 576
— büntetése . . . —
— a kereskedők közt . . . 702
Uzsoraper . . . 577
Ünnepnapok . . . 657
— az izraelitáknál . . . —
— kivétele a fizetés alól . . . 666
Üres lap . . . 577
— hátirat . . . 653
Vadászat . . . 304
— tilalma bizonyos személyekre nézve . . . 305
— tilalma bizonyos helyekre nézve . . . 306
— tilalma bizonyos időszakokban . . . —
— körüli törvényszegések . . . 308
— mint mezei rendőrségi vétség . . . 615
Vadászati szolgálat . . . 185
Vadászebek . . . 305
Vagyon fogalma és elnevezései . . . 285
különbségei . . . —
— felosztása . . . 286
— természete az örökösödés esetében . . . 355
— felfedezése, csőd esetében . . . 732
Vagyonfölöslegi per . . . 583
Vagyoni függetlenség a nemességnél . . . 54
Vagyonszerzés főkellékei . . . 300
— módjai . . . 303
Választási jog . . . 48
Választók a szabad királyi városokban . . . 87
— a jászkunoknál . . . 96
— a szabad tengerker. kerületben . . . 102
Választott biróság az urbéri nyiltp. szerint . . . 201

Lap
Választott biróság a vérek közti világos örökösödés esetében . . . 520
Vallási áttérések . . . 31
Vallási különbség a személyek közt . . . 24
— mint bontó akadály . . . 227
Válóper illetősége . . . 237
— különbsége egyéb perektől. . . . —
Válságos napok az adomány rendszerében . . . 352
Váltó meghatározása . . . 647
— felosztása . . . —
— általános kellékei . . . 649
— különös „ . . . 650
Váltófolyam . . . 677
Váltóhamisitás . . . 682
Váltóhitelező zálogjoga csőd esetében . . . 730
Váltójegyző . . . 669
— eljárása . . . 670
— elmozditása . . . 672
Váltójog megszünte . . . 687
Váltóképesség . . . 648
— befolyása a hátiratokra . . . 655
Váltókezesség . . . —
Váltókötelezettség kiterjedése . . . 652
Váltómásolatok . . . —
Váltóösszeg letétele . . . 668
— letétele esetébeni eljárás . . . 669
Váltópéldányok . . . 651
Váltószerződés kötése . . . —
Váltótörvények behozatala . . . 647
— alkalmazása . . . 648
Váltság a jászkun-kerületben . . . 94
— az urbéri szolgálatokért . . . 182
Vámjog l. **Révjog.**
Várományosok . . . 458
— jogaik a hitbizományban . . . 464
Városok felosztása . . . 87
Vásárbiróság . . . 370
— eljárása . . . 371
Vásári váltók . . . 664
Vásárjog neme a kir. kisebb haszonvételeknek . . . 369
— kiváltságok . . . —
Végrendelet fogalma . . . 430
— történelmi áttekintése . . . 432
— törvényessége . . . 433
— belkellékei . . . 434
— „ a végrendelkező személyére nézve . . . —
— belkellékei a vagyonranézve . . . 435
— „ a jogositott személyére nézve . . . —

Lap

Végrendelet belkellékei az osztrák törvények szerint . 435
— külkellékei 437
— „ a legujabb törvényhozás szerint . . . 440
— külkellékei az osztrák törvények alatt . . . . —
— külkellékei a polg. tk. szerint 441
— külkellékei a közjegyzői rendtartás szerint 442
— őszinte és szabad nyilvánitása 437
— köz és ünnepélyes—, a nemeseknél . . . . —
— magános-, a nemeseknél . 438
— a királyi városi polgároknál 439
— a jászkunoknál . . . . —
— a voltjobbágyoknál . . . 440
— nyilt és zárt—, ... 445
— szóbeli —, ... —
— „ a jászkunoknál . . —
— „ a polg. tk. szerint . 446
— kiváltságos —, ... —
— korlátozása 448
— „ az örökhagyó akaratából 453
— korlátozása az időre nézve —
— „ a feltételekre nézve 454
— módositása s megszüntetése 455
— visszahuzása különösen . 456
— érvénytelenitése . . . . —
— körül támadható perek . . -
— kihirdetése 517
Végrendelet nélküli örökösödés l.**Törvényes örökösödés.**
Végrendelkezés külföldön . . 447
— a latin szertartásu egyház szolgáinál 449
— a görög n. e. lelkészeknél . —
Végrendelkezési jog a volt jobbágyoknál 133
Végszámadás 273
Vegyes házasság 238
— viszontagságai. 239
Vegyités neme a mesterséges növedéknek 317
Vérbirói jog 5
Vérdij 43
Vérfertőzet büntetése 242
Vérfertőzeti per 241
Vértagadás 642
— per 643
Vételár 561
— fizetésének határideje . . 702

Vétkes gondatlanság a károkra nézve 606
— a bukásra nézve 769
Vétségek átalában 629
Világi papok 64
Világos örökösödés a vérek közt 520
Világos örökösödési eljárás meginditása . . . . . . —
— befejezésére kitüzött határidő 521
— szabályai . . . . —
Viszeladás 564
Viszkereset fogalma 672
— feltételei . . . . —
— hatálya 673
— nemei . . . . —
— benyujtásának határideje . 675
— határidejének számitása . 676
— költségei 677
— a hézagot megelőzők ellen 679
Viszonhitbér 494
Visszaváltási idő a zálogszerződéseknél 596
Viszváltó 678
Viszvásárlás 564
Visszahelyezés, rövidlegesen, ön hatalom utján 393
— rövidlegesen, biróság utján 394
— „ a biróság illetősége —
— „ eljárás 395
— per utján 396
Visszaszerzési jog 393
Visszaváltási jog a jobbágytelkekre nézve 161
Vitézrend 40
Vizek lefolyásának akadályozása 402
— rendezése 406
— kiszáritása 407
— partjának és medreinek megovása . . . . . . —
Vizi épitmények megigazitása . 402
— ujak felállitása. 404
Vizmentessé vált földterület . 314
Zágrábi érsekség 64
Zálog tárgyai 418
— kézi és fekvő-, ... —
— czime és szerzésmódjai . . 419
— megszünte 420
— az előbbi magyar törvények szerint 587
— szélesebb értelemben . . —
— czimei 588
— czélja . . . . —
Zálogátruházás per utján . . 593
Zálogbirtok kiváltása 592

Lap
Zálogbirtok visszatartóztatása . 592
Zálogfeltételek megerőtlenitése 594
Záloghitelező jogai és felelőssége 419
— jogai az előbbi törvények szerint 591
— kötelességei „ . . —
— eljárása a váltóra nézve . 685
Zálogjog a váltóügyekben . . 674
— csőd esetében 685
— a váltó átruházására nézve . —
— keletkezése 686
— bejegyz. a telekk. jószágtestre 808
Zálogmarhák 620
— visszaváltása 627
— bejelentése 628
Zálogperek 593
Zálogpótlék 589
Zálogszerződés kellékei . . . —
— feltételei 590
— „ szabadosak —, . . —
— „ tilosak —, ... —
Zálogszerződések megszüntetése 596
Zálogvisszaváltási per, egyszerü —, ... 594
— per számolási —, ... —
— jogok bejelentése . . . 786
— „ esetérei különös határozatok 793

Lap
Záradékok az adománylevélben 346
— ezek hatálya az öröködésre nézve 354
Zárgondnok jogai és kötelességei 573
Zárlat az erdőpusztitók ellen . . 401
— tékozlás esetében . . . 408
— végrehajtás folytán . . . 409
— csőd esetében 733
Zárt határidő az örökségi kereset beadására 519
— a keresk. czim bejegyzésére 696
— a csődkeresetek benyujtására 736
— a telekkönyvi igények bejelentésére 787
Zászlóaljak 55
Zászlósurak 74
Zsellérek 109
Zsellértelkek 161
Zsidók jogai 32
— „ megszoritásai hajdan 38
Zsidónyelv és aláirás érvénytelensége . . . . —
— „ a végrendeleteknél . . 488
— „ a váltóknál 650
— „ a kereskedői könyveknél 694

TARTALOM.

ELSŐ RÉSZ.

Személyi jog.

ELSŐ SZAKASZ.

A személyek általában
I. Fejezet. Személyi jogviszonyok az egyéniség szempontjából
II. „ Személyi jogviszonyok a polgári minőség tekintetéből

MÁSODIK SZAKASZ.

Önjogu személyek
I. Fejezet. Nemesek . . . 44
II. „ Polgárok
III. „ Voltjobbágyok

HARMADIK SZAKASZ.

Nemönjogu személyek
I. Fejezet. Házasság
II. „ Szülők és gyermekek közti jogviszony
III. „ Gyámság és gondnokság

MÁSODIK RÉSZ.

Vagyoni jog.

ELSŐ SZAKASZ.

A vagyon általában
I. Fejezet. A vagyon különbsége természeti minőségek szerint
II. „ A vagyon különbsége jogi minőségek szerint

MÁSODIK SZAKASZ.

Vagyonszerzés
I. Fejezet. Természeti szerzésmódok
II. „ Polgári szerzésmódok

HARMADIK SZAKASZ.

Lap
Birtokviszonyok 385
I. Fejezet. Birtok 387
II. „ Tulajdon 413

NEGYEDIK SZAKASZ.

Örökösödés 428
I. Fejezet. Végrendelet szerinti örökösödés 430
II. „ Hitbizomány 458
III. „ Törvényes örökösödés 478

ÖTÖDIK SZAKASZ.

Osztály 511
I. Fejezet. Örökösödési osztály 514
II. „ Arányositás 525

HATODIK SZAKASZ.

A szerződések átalában 532
I. Fejezet. A szerződések keletkezése és hatálya 533
II. „ A szerződések átváltoztatása és megszüntetése 546

HETEDIK SZAKASZ.

Szabados szerződések 557
I. Fejezet. Örök időre kötött szerződések . . . . —
II. „ Meghatározott időre kötött szerződések 572

NYOLCZADIK SZAKASZ.

Kénytelen szerződések 606
I. Fejezet. Károk . . . . —
II. „ Polgári vétségek 629

HARMADIK RÉSZ.

Hiteltörvények.

ELSŐ SZAKASZ.

Anyagi váltójog 647
I. Fejezet. A váltó fogalma átalában, a váltónak lényeges felosztása és a váltótörvényekre alkalmazása . . . . —
II. „ Váltóképesség 648
III. „ A váltó kellékei átalában, s az idegen és saját váltók kellékei különösen 649
IV. „ Hátirat és kezesség 652
V. „ Az elfogadás átalában és a névbecsülés különösen . . . 656

Lap
VI. Fejezet. A lejárat, azaz fizetés ideje 663
VII. „ Fizetés 665
VIII. „ Óvás 669
IX. „ Viszkereset 672
X. „ A váltóbeli szabálytalanságok átalában és az elvesztett váltók különösen 678
XI. „ Zálog- és megtartási jog 685
XII. „ A váltójog megszünte átalában, és az elévülés különösen 687

MÁSODIK SZAKASZ.

Kereskedelmi viszonyok 689
I. Fejezet. A kereskedés kezdete . . . . —
II. „ Kereskedői könyvek 692
III. „ Kölcsönös jogviszonyok a kereskedés fennállásánál . . . 696
IV. „ A kereskedési jog megszünése 703
V. „ A gyárak jogviszonyai 704
VI. „ Kereskedői testületek, alkuszok, fuvarosok 706

HARMADIK SZAKASZ.

A közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyai 713
I. Fejezet. Közkereseti társaságok . . . . —
II. „ Szoros értelembeni közkereseti társaságok 714
III. „ Részvénytársaságok 725

NEGYEDIK SZAKASZ.

Csődrendtartás 728

ÖTÖDIK SZAKASZ.

Telekkönyvi rendtartás 776
I. Fejezet. A telekjegyzőkönyvek közzététele, s az annak folytán előforduló ügyletek kezelése 784
II. „ Az uj telekkönyvek vezetését tárgyazó szabályok 805

Heckenast Gusztáv könyvkiadó-hivatalában

(Pesten, egyetem-utcza 4-ik szám)

megjelentek és minden hiteles könyvárusnál kaphatók :

Aristides, polgárosodás. 1862 (XII, 168 lap nagy 8-rét) füzve 1 ft. 20 kr.

Asbóth Lajos. **Emlékiratai az 1848. és 1849-diki magyarországi hadjáratból.** *Második kiadás.* Két kötet. 1862. (288, 160 lap, 8-rét) füzve 3 ft.

Az MDCCCLV augusztus XVIII. austriai **Concordatum** felvilágositása. Németből forditva, és a Concordatum deák és magyar hivatalos szövegével. (150 lap, nagy 8-rét) füzve 1 ft.

Cziráky Gf. A. M. **A magyar közjog alapvonalai** nyomán irta *Hegedüs Lajos* 1861. (260 lap, 8-rét) füzve 2 ft.

Az országbirói Értekezlet a törvénykezés tárgyában. Két kötet. Nagy 8-rét (I. 294, II. 471 lap) 1861. Füzve 5 ft.

Farkas Elek. Legujabb szerkezetü népszerü **magyar levelező és házi ügyvéd,** vagyis mindennemü viszonyokban előforduló levelek, különösen kereskedői levelek, valamint a közéletben előforduló bármiféle iratok és oklevelek szerkesztésére vezérlő segédkézikönyv, számos példával fölvilágositva. Nyolczadik javitott s magyar törvényeink s a mostani viszonyokhoz alkalmazott kiadás. (1862. 355 lap, 8-rét) füzve 80 kr.

Fényes Elek. **Az ausztriai birodalom statistikája** és **földrajzi leirása.** Két rész egy kötetben. (303; 366 lap, nagy 8-rét) füzve 4 ft.

Függelék az ideiglenes törvénykezési szabályokhoz. Az uj törvénykezési rendszer behozatala óta kibocsátott szabályrendeleteknek hiteles nyomán összeállitott gyüjteménye. (8-rét, 124 lap.) Boritékba füzve 80 kr.

Gros H. K. **Bölcsészeti jogtudomány** vagy természetjog. Forditotta *Greguss Á.* (180 lap, 8-rét) füzve 1 ft. 30 kr.

Hazánk. Közlemények a nemzeti történet és honismeret köréből. Szerkeszti *Török János,* a magyar akademia tagja. Két évfolyam. Nagy 8-rét (652; 512 lap). Ára egy évfolyamnak 5 ft.

Henfner János Dr. **Római magánjog** többnyire *Haimberger* és *Schilling Bruno* után. Három kötet. Első kötet : *Személyjog*. Második kötet : *Dologbani jogok*. Harmadik kötet : *Dologhozi jogok.* (296; 310; 272 lap, nagy 8-rét) három kötet füzve 6 ft.

Horváth Mihály. **Magyarország történelme.** Uj dolgozat. *Hat kötetben.* 15 ft.

Horváth Mihály. **A magyarok története** rövid előadásban. Harmadik javitott kiadás. 1861 (586 lap, 8-rét) füzve 2 ft. 50 kr.

Ujabb kori **Ismeretek Tára.** Tudományok s politikai társasélet encyclopaediája. Hét kötet. (684; 666; 666; 672; 664; 628; 476 lap, nagy 8-rét.) Füzve egy-egy kötet ára 2 ft.
A hét kötet együtt füzve 14 ft.
Kemény kötésben 20 ft.

Ismerettár. Nélkülözhetlen segédkönyv, mely a történelem, természet, s egyéb tudományok és müvészet köréből lehetőleg minél több érdekes tárgyat és egyéniséget betüsorozatos rendben megismertet. (8-rét.) Egy-egy kötet ára 1 ft.

I. kötet : A — Beszterczebánya (992 has. lap).
II. » Betáblázás — Chaliambus (860 has. lap).
III. » Cholula — Drezda (764 has. lap).
IV. » Drina — Feretrius (736 has. lap).
V. » Ferguson — Herman (768 has. lap).
VI. » Herman — Magyar korona (744 has. lap).
VII. » Magyarorsz. történet — November (768 has. lap).
VIII. » Növények — Ptolomaeusok (764 has. lap).
IX. » Ptolomaeusok — Szárd nyelv (828 has. lap).

(Az egész munka 10 kötetből fog állani.)

Jogtudományi s törvénykezési tár. Szerkeszti több magyar jogtudományi iró hozzájárultával *Tóth Lőrincz,* hites ügyvéd s m. akad. tag.
Első 1859-ik folyam, (798 lap, nagy 8-rét) füzve 6 ft.
Második 1860-ik folyam. (640 lap, n. 8-rét) füzve 6 ft.

Karvasy Ágoston Dr. **A váltójogtan.** Magában foglaló az általános váltójogi elmélettel, a magyar váltójogot és a közönséges német váltórendszabályt rendszeresen előadva, 1861. (VIII, 172 lap, 8-rét) füzve 1 ft.

Kautz Gyula. **Politika** vagy **országászattan,** tekintettel a két müvelt világrész államintézményeire és törvényhozására, rendszeres kézikönyvül (528 lap, nagy 8-rét) füzve 4 ft.

Kautz Gyula. **Nemzetgazdaság- és pénzügytan.** Rendszeres tan- és kézikönyvül. 1862. Füzve 4 ft.

onek Sándor Dr. **Egyházjogtan kézikönyve.** Különös tekintettel a magyar szent korona tartományaira. (8-rét) Boritékban füzve 4 ft. 50 kr.

övészy György. **Uj iparrend** népszerü előadása, magyarázó jegyzetekkel, példákkal, irománypéldányokkal és az időközben megjelent pótrendeletekkel kisérve. (84 lap, 8-rét) füzve 40 kr.

ágoni **Mikes** K. **Törökországi levelei.** A szerző saját kéziratából életrajzi értekezéssel közli *Toldy Ferencz.* Második kiadás. Két kötet. 8-rét (224, 246 lap). Boritékban füzve 1 ft. 50 kr.

Diszkötésben 3 ft.

---

ittermaier. A magyar **büntető-törvénykönyvi javallatról.** (38 lap, 8-rét) füzve 50 kr.

---

lső Napoleon császár élete. A leghitelesebb kútfők után. *Harmadik, czimképes kiadás.* 8-rét (506 lap). Boritékba füzve 2 ft.

Diszkötésben 3 ft.

---

krőss Bálint. **Átalános törvénykezési eljárás peres és perenkűli ügyekben** a legujabb törvényhozás szerint. Felvilágositó jegyzetekkel és kimeritő iromány-példákkal birák ügyvédek s a közélet használatára. 1862. Füzve 5 ft.

áth György. Német-magyar és magyar-német **műszótára az uj törvényhozásnak.** (240 lap, nagy 8-rét) kemény kötve 1 ft. 50 kr.

écsi Emil. **Az urbéri kárpótlás** és a megszüntetett urbéri kötelékből származó jogviszonyok szabályozása Magyarországon, a Szerb-Vajdaság- és Temesi Bánságban az 1853-dik mártius 2-ki cs. nyiltparancs által. Előadva és jegyzetekkel ellátva. (43 lap, nagy 8-rét) füzve 50 kr.

---

zalay László. **A magyarországi szerb telepek** jogviszonya az államhoz. (148 lap, 8-rét) füzve 1 ft.

---

zalay László. **A büntető eljárásról,** különös tekintettel az esküttszékekre. (88 lap; nagy 8-rét) füzve 40 kr.

---

zéchenyi István Gróf. **Hunnia.** U. azon czim alatt : **Töredékek** gróf **Széchenyi** István fennmaradt kézirataiból. Közli *Török N. János.* Első kötet : Hunnia. (246 lap, 8-rét) füzve 2 ft.

---

zéchenyi István gróf **Politikai iskolája,** saját műveiből összeállitva. Két kötet (8-rét). Boritékba füzve 5 ft.

Szeniczey Gusztáv. **A magyar csődtörvény és csődeljárás** az 1840. XXII. és 1844. VII. törvényczikkekből vagy az országbirói értekezletek által javaslatba hozott az 1861-ki országgyülés által elfogadott módositások szerint összeállitva és a csődtörvénykezési eljárásra vonatkozó irat-példányokkal s a vezérszavak szerint készitett mutatótáblával ellátva. (234 lap, nagy 8-rét) 1862. Füzve 2 ft.

Szeniczey Gusztáv. **A magyar váltó s kereskedelmi törvény** és a magyar váltóeljárás az 1840: XV., XVI., XVII., XVIII., XIX. és XX., ugy az 1844 : VI. törvényczikkekből, az országbirói értekezlet által javaslatba hozott ideiglenes törvénykezési szabályok szerint. 1862. (236 lap, 8-rét) füzve 2 ft.

Szlemenics Pál. **Fenyitő törvényszéki magyar törvény.** *Harmadik kiadás.* 1862. (226 lap, 8-rét) füzve 2 ft.

Magyar törvénytár I. A magyar váltó-kereskedelmi és csődületi törvények érvényben levő szövegének zsebkiadása kimeritő tárgymutatóval. Összeállitá *Babos Kálmán.* 1862. (378 lap. 16-rét) füzve 1 ft.

Magyar törvénytár II. Az ideiglenes törvénykezési szabályok a hivatalos szöveg szerint, összehasonlitó, kiegészitő, a kétes helyeket fejtegető és megvilágositó jegyzetekkel, példákkal s azon ideiglenes törvénykezési szabályok életbe léptetése óta jogrendszerünkre vonatkozólag érkezett királyi leiratokkal kisérve *Lövészy György*, köz- és váltóügyvéd által. — 1863. (192 lap 16-rét) füzve 60 kr.

Tóth Lőrincz. Elméleti s gyakorlati **utmutató urbéri ügyekben.** (360 lap, nagy 8-rét) füzve 2 ft.

Tóth Lőrincz. **Örökösödés** az ausztriai átalános polgári törvénykönyv szerint, nevezetesen végrendeletekről, törvényes örökösödésről és a hagyatékok tárgyalásáról, örökösödésrendi táblával s irománypéldákkal világositva. (300 lap, 8-rét.) Füzve 1 ft. 50 kr.

Virozsil Antal. **Egyetemes természet- vagy észjog elemei.** Két kötet (8-rét) füzve 3 ft.

I. kötet : **Magán természetjog.** A szerző eredeti latin munkája után magyarul előadva *Márki József* jogtudor által (XII, 212 lap, 8-rét).

II. kötet : **Természetes nyilván vagy közjog.** A szerző eredeti latin munkája után magyarul előadva *Hoffmann Lajos Pál* jogtudor által. (XII, 320 lap.)

FÜGGELÉK.

A bevezetés „törvényhozás" czimü §-hoz, VI. lap.

1863-iki julius hó 13-án 53,394. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi intézmény, mely szerint az arróli bizonyitványok kiadása, hogy Magyarországban minő törvények vannak érvényben, a főmgu magy. kir. udv. cancelláriát illeti.

Egy előfordult eset alkalmából 1863. jul. 3-ról 8524. szám alatt kibocsátott kegyelmes udvari rendeletben kijelentetett, hogy a külföldön használandó arróli bizonyitványok kiadása, „minő törvények szolgálnak Magyarországban bizonyos esetekben zsinórmértékül," közvetlenül a m. kir. udvari cancellária hatásköréhez tartozik. *) (Függ. első f. 72. sz.)

A 12. §-hoz. 12. l.

1864-ki november hó 10-én 19,649. sz. a kibocsátott udvari rendelvény az összes törvényhatóságokhoz a holttá nyilvánitás körül követendő eljárás iránt.

Az ideiglenes törvénykezési szabályok azon, ujabb időben gyakorta fölmerült kérdés iránt, valjon a holttá nyilvánitási kérvények elintézésénél a hiánylott személy mennyi idő alatt legyen holtnak vélelmezhető, semminemü intézkedést nem tartalmazván, e részben az összes hazai biróságok a törvényhozás további rendelkezéseig következő ideiglenes szabályok szerinti eljárásra utasittatnak:

1. §. Kétely esetén távollevő vagy hiányolt személyek megholtaknak csak akkor vélelmezhetők: a) Ha születésöktől számitva 80 év elmult, s tartózkodási helyük tiz év óta nem tudatik. b) A születés idejérei tekintet nélkül, ha a hiányolt személy tartózkodási helye 30 éven át ismeretlen maradt. c) Ha háboruban nehéz sebet kapott, vagy ha valamely hajón volt, midőn ez hajótörést szenvedett, vagy ha másnemü nagy halálveszélyben forgott, s az óta három éven át hiányoltatik. Ezen esetben a holttá nyilvánitás kérelmezhető, s a 3-dik §-ban foglalt módozatok szerint elrendelhető.

---

*) Az 1868 : LIV. t. cz. 544. §. szerint jelenleg az igazságügyminiszter

2. §. Ha az iránt támad kétség, hogy két vagy több elhunyt személy közül melyik halt meg elébb: akkor az, ki az egyik, vagy másiknak korábbi halálát állitja, ezen állitását bebizonyitani tartozik, — ily bizonyiték hiányában az levén vélelmezendő, hogy haláluk egyszerre történt.

3. §. Az illető biróság holttá nyilvánitási kérelmek eseteiben a távollevő személy részére mindenek előtt gondnokot rendelni tartozik. Ennek megtörténte után a hiányolt személy egy évi határidőt magában foglaló hirdetvény által oly hozzáadással megidézendő, hogy ha ezen záridő alatt meg nem jelennék, vagy a biróságot életben léte felől más módon nem értesitené, a biróság a holtnak nyilvánitási kérvény érdemleges ellátásába bocsátkozandik.

4. §. Azon nap, melyben a holtnak nyilvánitás jogerejüvé vált, a hiányolt személy joghatályos halála napjául tekintendő ugyan, de a holttá nyilvánitás nem zárja ki annak igazolását, hogy a távollevő korábban, vagy későbben halt meg, vagy hogy még életben van. Ily esetben azonban az, ki a birói holttá nyilvánitás alapján valamely vagyont birtokába vett, jóhiszemü birtokosul tekintendő. Miről az emlitett hatóságok tudomás, s miheztartás végett értesitendők. (Függ. második f. 58. sz.)

A 21. §-hoz, 18. l.

I.

1862-ki julius hó 26-án kelt l. f. határozvány a korengedélybeli kérelmek elintézése tárgyában.

Ő cs. s apost. kir. Felsége 1862. juliushó 26-án kelt lf. elhatározásával a magyar kir. udv. cancelláriát felhatalmazni méltóztatott, hogy a korengedélyt a felek kértére s az illető iratok hivatalos felterjesztése után Ő Felsége legm. nevében következő esetekben adhassa meg:

a) ha az atya gyermekét 24 éves korának elérte előtt az atyai hatalom alól világosan felszabaditja, s a gyámhatóság e felszabaditást a kiskoru előnyére történtnek találja;

b) ha az atya 20 éves kort elérő fiának saját háztartás vezetését engedte;

c) ha az atyai gondoskodásban többé nem részesülő kiskoru a 20-ik évet már meghaladta, s a gyámhatóság a gyámnak s a kiskoru legközelebbi rokonainak javallata folytán a korengedélyt megadhatónak véleményezi; végre

d) ha a kiskorunak kereskedés, vagy ipar-üzlet folytatása hatóságilag megengedtetett. —

Minden többi ezen pontokban nem foglalt nagykorusitási esetekre nézve Ő cs. és apost. kir. felsége a végelhatározást legkegyelm. magának fentartani méltóztatott. (Függ. első f. 17. sz.)

II.

1863-iki május hó 12-én 7687. sz. a. kibocsátott udv. rendelvény az összes törvényhatóságok kormányzóihoz a nagykorusitási kérvények tárgyában.

Már több izben tapasztaltatott, miszerint a hatóságok a nagykorusitási kérvények megbirálásánál nem oly szigorral járnak el mint azt a tárgy fontossága megkivánná, hanem megelégedve a gyám egyszerü nyilatkozatával, s azzal, hogy a kiskoru a 20 évet meghaladta, ezek alapján a kérvényt pártolólag terjesztik fel. — Minélfogva meghagyatik e .... kormányzójának, hogy a kormányzata alatti árvaszékeket oda utasitsa, miszerint a nagykorusitási kérvények felterjesztése előtt nem elégedvén meg minden esetben a gyámok nyilatkozatával, ott, hol szükségesnek találtatik, hivatalból puhatolják ki és érett megfontolás alá vegyék, ha valjon a gyámoltra nézve valóban kivánatos-e annak nagykorusitása, s valjon a kérelem mellett harczoló okok elegendők-e a gyámoltnak nagykoruvá leendő nyilvanitására: főképen pedig, ha valjon minden körülmények tekintetbe vétele mellett előnyösnek tartható-e a gyámoltnak nagykorusitása reá nézve? és csak azon esetben, ha valamennyi körülmények a korengedély megadhatását tanácsolják, terjeszszék fel indokolt véleményes jelentés kiséretében az illető kérvényeket, ellenkező esetben pedig azokat saját határkörükben utasitsák vissza. (Függ. első f. 65. szám.)

A 27. §-hoz, 24. l.

I.

1864-ki oktober hó 18-dikán 84,696. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi intézmény az összes törvényhatóságokhoz azon feltételek iránt, melyek mellett török alattvalók az osztrák állampolgári kötelékbe felvétethetnek.

Az 1864. évi mindszenthó 7-én 15,964 sz. a. kelt kegy. kir. udv. rendelet szerint, a fennálló szabályok értelmében török alattvaló, az osztrák állampolgári kötelékekbe fel nem vétethetik, mig a csásź. kir. külügyminiszterium utján kellőleg ki nem nyomoztatik, hogy a bevándorolni szándékozó, eredeti hazájában semmiféle fekvő vagyonnal sem bir, hogy ottan jogi viszályokba bonyolitva nincsen, és hogy Törökországban semmiféle compromittáló családi összeköttetésekben nem áll. Azonkivül különösen rendeltetik: miszerint az osztrák állampolgári kötelékbe

felvett előbbi török alattvaló, az állampolgári eskü letétele előtt jegyzőkönyvileg értesittessék, hogy Törökországba visszatérte esetére, ottan a többi osztrák birodalmi alattvalókra nézve fennálló előnyök, szabadságok és védelemre, következőleg az osztrák cs. k. ügynökségek és más képviseleti hatóságok védelmére, a császári udvar és az ottomani porta között fennálló államszerződések értelmében, igényt egyátaljában nem tarthat. (Függ. második f. 54. sz.)

II.

1865-ki augusztus hó 9-ikén 62310. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi intézmény az összes törvényhatóságokhoz, mely szerint az osztrák birodalom területén lakó keresztyén vallásu moldva-oláhországi alattvalóknak magyarországi ingatlan javak szerezhetése megengedtetik.

1865. évi julius 30-ról 11.422. szám alatt kelt kegyelmes udv. rendelvény szerint, az egyesült dunai fejedelemségek kormánya mult évi augusztus 31-dikén kelt rendeletével, a fejedelemségek területén lakó keresztyén vallásu külföldieknek ottani ingatlan javak szerezhetését oly feltétel alatt engedvén meg, hogy ily javak birtoklására vonatkozólag a fennálló országos törvényeket megtartani köteleztessenek, s hogy a moldva-oláhországi alattvalók azon országokban, melyekhez az emlitett külföldiek tartoznak, birtokszerzésre szinte jogositva legyenek, Ő császári és apostoli királyi Felsége folyó évi junius 13-án kelt lf. elhatározás következtében, s a kölcsönös viszonosság elvénél fogva, az osztrák birodalom területén lakó keresztény vallásu moldva-oláhországi alattvalóknak mindaddig, mig a fenn érintett rendelvény az egyesült Dunafejedelemségekben gyakorlatilag is fennálland, magyarországi ingatlan javak szerezhetése oly feltétel alatt engedtetik meg, hogy az e részbeni törvényes szabályok reájuk nézve is feltétlenül alkalmaztassanak. (Függ. harmadik f. 30. sz.)

A 27. §-hoz. 24. l., és egyszersmind uj §. a 214. és 215. §§. közt.

1865-ki julius hó 1-én 49,701. sz. a. kelt helytartótanácsi intézmény a római és görög katholikus és görög keleti érsekek- és püspökökhöz, valamint az ágostai és helvét hitvallásu superintendensekhez a külföldi alattvalók által az ausztriai birodalomban kötendő házassági frigyek iránt.

A császári királyi államminiszterium a külföldi alattvalók által az ausztriai birodalomban kötendő házassági frigyek irán a

nagyméltóságú királyi udvari cancelláriához intézett átiratában előre bocsátván, miszerint a létezett császári királyi vallás és közoktatásügyi ministeriumnak 1859-ik évi november 22-én 17,602. szám alatt kelt, s a Magyarországban létezett öt császｚ. kir. helytartósági osztályokhoz, valamint a temesvári helytartósághoz is intézett, s ezek által minden vallásfelekezetü egyházi hatósággal közlött rendelete által kilátásba tétetett, hogy a mennyiben egyes külállamok törvényei házassági frigyek kötésére különös hatósági engedélyt nem szabnak elő, ezen körülmény pótlólag fog tudtúl adatni, — az összes császári királyi követségek részéről ez ügyben beérkezett jelentések alapján következendőt tudatá: miszerint az angol állam alattvalói, valamint az éjszak-amerikai szövetséges államok polgárai, kik ausztriai birodalomban házasságra lépni szándékoznak, illetőségük polgári hatóságától kiállitandó házassági engedély megszerzésére nem köteleztetnek, hogy az azok által Ausztriában, illetőleg külföldön kötött házasságok saját hazájukban is törvényszerü házassági frigyeknek tekintetnek, a mennyiben azok az illető külállam törvényei szerint köttettek.

A szárdiniai királyság alattvalói honossági hatóságok részéről kiállitandó házassági engedélyektől szintén mentesek, a római katholikus valláskövetők azonban házassági frigyek kötésénél a római katholika szentegyház e részbeni szabályait megtartani kötelezvék.

Az emlitett külállamok alattvalóira nézve tehát a császári királyi államminiszterium a neki alárendelt tartományok lelkészeit annak utján csupán a házasságoknak törvényszerü kötései iránt fennálló egyházi törvények szoros megtartására utasitotta.

A belga királyság, a brasiliai császárság, a dán királyság, a franczia császárság, a schweizi genfi kanton, Görögország, a hesszeni választófejedelemség, a hesszen-homburgi grófság, a Rajna balpartján fekvő meisenheimi terület, a németalföldi királyság, portugaliai királyság, porosz királyság, svéd- és norvégiai királyság, s végre a schweizi Waatland, Tessin és Neufschatel kantonok alattvalóinak, polgárainak külföldöni házassági frigyek kötéséhez honossági engedélyre szintén nincs szükségük; minthogy azonban azokra nézve a fennebbi ama megjegyzés, miszerint a külföldön kötött házassági frigyek hazájukban is törvényeseknek tekintetnek, ha azok az illető külállam törvényei szerint köttettek, vagy épen mellőztetik, vagy csak feltételesen tétetett, sőt ellenkezőleg többek iránt megjegyeztetett, hogy a külföldön kötött házasságok törvényessége saját hazai törvények szerint fog megbiráltatni: a cs. kir. államminiszterium ezen, valamint minden egyéb, itt meg nem nevezett külállamok polgáraira nézve, a törvénytelen házassági frigyek meggátlása végett az illető lelkészeket a létezett vallás- és közoktatásügyi miniszterium fennidézett rendeletének ezentúl is leendő megtartására utasitotta. (Függ. harmadik f. 23. szám.)

A 28. §-hoz, 24. l.

A vallásfelekezetek viszonossága az 1868: LIII. t. cz. által a következőkép szabályoztatott:

TÖRVÉNY

a törvényesen bevett keresztyén vallásfelekezetek viszonosságáról.

(1868: LIII. t. cz.)

Addig, mig a vallásfelekezetek egyenjogusága törvény utján általánosan szabályoztatnék, az 1848-dik évi XX-dik törvényczikk alapján a keresztyén vallásfelekezetek viszonosságát illetőleg rendeltetik:

1. §.

A törvény által megállapitott feltételek és formaságok megtartásával mindenkinek szabadságában áll más hitfelekezet keblébe, s illetőleg más vallásra áttérni.

2. §.

Áttérni annak szabad, a ki életkora 18 évét már betöltötte. Azonban a nők férjhez menetelök után, ha e kort el nem érték volna is, áttérhetnek.

3. §.

Az áttérni kivánó, bármely egyház tagja legyen, ebbeli szándékát önmaga által választott két tanu jelenletében saját egyházközségének lelkésze előtt nyilatkoztatja ki.

S ezen első nyilatkozattételtől számitandó 14 nap eltelte után és legfölebb 30 nap eltelte előtt ugyanazon, vagy más, szintén általa választott két tanu jelenlétében ismét saját egyházközségének lelkésze előtt jelenti ki, hogy áttérési szándéka mellett továbbra is megmarad.

4. §.

Az áttérni akaró mind első, mind másodizben tett nyilatkozata felől azon lelkésztől, ki előtt áttérési szándékát kijelentette, mindkét izben külön-külön bélyegmentes bizonyitványt kér.

5. §.

Ha a lelkész a kivánt bizonyitványt bármelyik esetben akármely okból ki nem adná: mindkét izben tett nyilatkozatról külön-külön a jelenvolt tanuk adnak bélyegmentes bizonyitványt.

6. §.

Az igy nyert bizonyitványokat az áttérni akaró azon vallásfelekezet lelkészének, melybe át akar térni, bemutatván, ezáltal az illető egyház teljesen fel van jogositva őt kebelébe felvenni.

7. §.

Azon lelkész, kinél az áttért bizonyitványait előmutatá, tehát a kinél az átmenet befejeztetett, köteles erről értesiteni azon egyházközség lelkészét, melyhez az áttért előbb tartozott.

8. §.

Az áttértnek áttérése utáni minden cselekvényei azon egyház tanai szerint itélendők meg, melybe áttért, s az általa elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők.

9. §.

Különböző keresztyén hitvallásu egyének egybekeléséből származó vegyes házasságoknál a háromszori hirdetés eszközlésére mindkét fél lelkésze felszólitandó.

Ha azt valamelyik fél lelkésze megtagadná, két tanunak a felől adott bélyegmentes bizonyitványa mellett, hogy azon lelkész a kihirdetésre felszólittatott, egyik fél lelkészének hirdetése is elégséges.

10. §.

Ha a háromszori kihirdetés megtörtént, de valamelyik fél lelkésze vonakodnék kiadni az elbocsátó levelet: a házasulandó felek részéről két tanu nála megjelenvén, kérik az elbocsátó levél kiadását, melynek megtagadása esetében a tanuk egyike azon kérdést intézi a lelkészhez, hogy a szándékolt egybekelés ellen jelentetett-e be akadály vagy nem? A lelkész által e kérdésre adott vagy megtagadott válaszról a tanuk bélyegmentes bizonyitványt adnak, mely teljesen pótolja az elbocsátó levelet.

A netalán bejelentett akadály eltitkolásáért a lelkész a saját egyházi hatósága által reá szabható fenyitéken kivül 500 forintig fokozható birsággal és félévig terjedhető fogsággal büntetendő.

11. §.

Vegyes házasságok bármelyik fél papja előtt érvényesen köthetők.

12. §.

A vegyes házasságokból származó gyermekek közől a fiak atyjoknak s a leányok anyjoknak vallását követik.

A törvénynyel ellenkező bármely szerződés, téritvény vagy rendelkezés ezentúl is érvénytelen, és semmi esetben se birhat jogerővel.

13. §.

A gyermekek vallásos nevelését se a szülők bármelyikének halála, se a házasságnak törvényszerü felbontása nem változtathatja meg.

14. §.

Ha a szülék valamelyike más vallásra tér át, mint a melyett előbb követett, a 7-ik évet még be nem töltött gyermekek nemök szerint követik az áttértet.

15. §.

A házasság előtt született, de az egybekelés által törvényesitett gyermekek vallásos nevelés tekintetében a törvényesen született gyermekekkel egyenlő szabály alatt állanak.

16. §.

Házasságon kivül született, s igy törvénytelen gyermekek, ha atyjok által elismertetnek, hasonlóul a törvényes gyermekekkel egyenlő szabály alá esnek; ellenkező esetben anyjok vallását követik.

17. §.

A jelen törvény életbeléptetése előtt kötött vegyes házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve azon törvény határozata marad érvényben, a mely az ily házasságok kötése idejében hatályban volt.

17. §.

Lelenczek, s átalában oly gyermekek, kiknek szülője nem tudatik, annak vallását követik, a ki őket felfogadta. Ha lelenczházba adattak, s az intézet valamely vallásfelekezeté, azon felekezet vallásában neveltetnek. Ha az ezen §-ban emlitett esetek egyike sem fordul elő, az ily lelenczek azon vallásban neveltetnek, mely a találás helyén többségben van.

19. §.

Egyik vallásfelekezetnek tagjai sem kötelezhetők arra, hogy más vallásfelekezetbeliek egyházi szertartásait és ünnepeit megtartsák, vagy hogy ezen napokban bárminemü munkától is tartózkodjanak.

Vasárnapokon azonban minden nyilvános és nem elkerülhetlenül szükséges munka felfüggesztendő. Ugyszintén bármely vallásfelekezetnek ünnepén a templom közelében, s egyházi menetek alkalmával azon téreken és utczákon, melyeken az ily menet keresztül vonul, mind az mellőzendő, a mi az egyházi szertartást zavarhatná.

20. §.

Bármely bevett vallásfelekezethez tartozó oly hitsorsosok, a kik külön egyházközséget nem képeznek, kötelesek csatlakozni a saját vallásfelekezetökhöz tartozó, s hozzájok legközelebb eső oly önálló egyházközséghez, mely a magyar állam területén belől létezik.

21. §.

A hadseregnél s állami közintézetekben (p. o. katonanöveldékben, vakok intézetében, lelenczházakban stb.), ugyszintén a polgári s katonai kórházakban, minden vallásfelekezet tagjai saját egyházuk lelkészei által részesitendök a vallásos tanitásban és minden lelkészi szolgálatban.

22. §.

Temetökben a különbözö vallásfelekezetek tagjai vegyesen és akadálytalanul temetkezhetnek.

23. §.

Különbözö vallásfelekezetüek által lakott községben és városban, mely házi pénztárából egyházi czélokra, vagy valamely felekezeti iskola javára segélyt szolgáltat ki, e segélyben igazságos arány szerint minden ottan létezö vallásfelekezet részesitendö.

24. §.

Uj egyház-gyülekezetek alakitása, s leány-egyházaknak anya-egyházakká, vagy viszont ezeknek leányegyházakká átváltoztatása, a vallásfelekezetek kizárólagos jogai közé tartozik.

A 31. §-hoz, 29. l.

1864-ki deczember hó 23-án 104,133. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi intézmény az összes törvény-, egyházi és iskolai hatóságokhoz, mely szerint hivatalos tárgyalásoknál a görög n. e. egyház „görög keleti“ *) kifejezéssel nevezendö.

Ő császári és apostoli kir. Felsége 1864. évi november hó 26-án kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben helybenhagyni méltóztatott, hogy a g. n. egy. egyház és az ahhoz tartozó személyek és dolgok az összes hivatalos közlekedésben „görög keleti“ (griechisch-orientalisch) kifejezéssel neveztessenek meg. (Függ. második f. 61. sz.)

---

*) Az 1868: IX. t. czikket. is.

A 34. §-hoz, 32. l.

TÖRVÉNY.

Az izraeliták egyenjoguságáról polgári és politikai jogok tekintetében.

(1865/7 évi XVII. t. cz.)

1. §.

Az ország izraelita lakosai a keresztyén lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogositottaknak nyilváníttatnak.

2. §.

Minden ezzel ellenkező törvény, szokás vagy rendelet ezennel megszüntetik.

A 35. §-hoz, 34. l.

A jelen munka 35. §-ban a nemzetiségi nyelv az 1868: XLIV. t. cz. által a következőkép szabályoztatott.

TÖRVÉNY

a nemzetiségi egyenjoguság tárgyában.

(1868: XLIV. t. czikk.)

Minthogy Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogu tagja;

minthogy továbbá ezen egyenjoguság egyedül az országban divatozó többféle nyelvek hivatalos használatára nézve, és csak annyiban eshetik külön szabályok alá, a mennyiben ezt az ország egysége, a kormányzat és közigazgatás gyakorlati lehetősége s az igazság pontos kiszolgáltatása szükségessé teszik:

a honpolgárok teljes egyenjogusága minden egyéb viszonyokat illetőleg épségben maradván, a különféle nyelvek hivatalos használatára nézve következő szabályok fognak zsinórmértékül szolgálni:

1. §.

A nemzet politikai egységénél fogva Magyarország államnyelve a magyar lévén, a magyar országgyülés tanácskozási s ügykezelési nyelve ezentul is egyedül a magyar; a törvények magyar nyelven alkottatnak, de az országban lakó minden más nemzetiség nyelvén is hiteles forditásban kiadandók; az ország kormányának hivatalos nyelve a kormányzat minden ágazatában ezentul is a magyar.

2. §.

A törvényhatóságok jegyzőkönyvei az állam hivatalos nyelvén vitetnek; de vitethetnek e mellett mindazon nyelven is, a melyet a törvényhatóságot képviselő testület vagy bizottmány tagjainak legalább egy ötöd része jegyzőkönyvi nyelvül óhajt.

A különböző szövegekben mutatkozó eltérések eseteiben a magyar szöveg a szabályozó.

3. §.

Törvényhatósági gyülésekben mindaz, a ki ott szólás jogával bir, akár magyarul szólhat, akár saját anyanyelvén, ha az nem a magyar.

4. §.

A törvényhatóságok az államkormányhoz intézett irataikban az állam hivatalos nyelvét használják; de használhatják a mellett hasábosan még azon nyelvek bármelyikét is, melyet jegyzőkönyveikben használnak. Egymásközti irataikban pedig akár az állam nyelvét, akár pedig azon nyelvek egyikét használhatják, a mely azon törvényhatóság által, melyhez az irat intéztetik a második szakasz szerint jegyzőkönyvei vitelére elfogadtatott.

5. §.

A belső ügyvitel terén a törvényhatósági tisztviselők az állam hivatalos nyelvét használják; de a mennyiben ez egyik vagy másik törvényhatóságra, vagy tisztviselőre nézve gyakorlati nehézséggel járna: az illető tisztviselők kivételesen törvényhatóságaik jegyzőkönyvi nyelvének bármelyikét is használhatják. Valahányszor azonban az állami felügyelet és a közigazgatás tekintetei megkivánják: jelentéseik és az ügyiratok egyszersmind az állam hivatalos nyelvén is fölterjesztendők.

6. §.

A törvényhatósági tisztviselők saját törvényhatóságaik területén a községekkel, gyülekezetekkel, egyesületekkel, intézetekkel és magánosokkal való hivatalos érintkezéseikben a lehetőségig ezek nyelvét használják.

7. §.

Az ország minden lakosa azon esetekben, a melyekben ügyvéd közbejötte nélkül akár felperesi, akár folyamodó minőségben, személyesen vagy megbizott által veszi, és veheti igénybe a törvény ótalmát és a biró segélyét:

a) saját községi birósága előtt anyanyelvét;

b) más községi biróság előtt az illető község ügykezelési vagy jegyzőkönyvi nyelvét;

c) saját járási birósága előtt az illető község ügykezelési vagy jegyzőkönyvi nyelvét;

d) más biróságok előtt, akár legyenek azok saját törvényhatóságának, akár pedig más törvényhatóságnak biróságai, azon törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét használhatja, a melyhez az illető biróság tartozik.

8. §.

A biró a 7-dik §. eseteiben a panaszt vagy kérelmet, a panasz vagy kérelem nyelvén intézi el; a kihallgatást, tanuhallgatást, szemlét, és más birói cselekményeket, ugy a peres, mint a peren kivüli, valamint a bünvádi eljárásoknál a perben álló felek, illetőleg a kihallgatott személyek nyelvén eszközli; a perek tárgyalási jegyzőkönyveit azonban azon a nyelven vezeti, melyet a perlekedő felek a törvényhatóságok jegyzőkönyvi nyelvei közöl kölcsönös megegyezéssel választanak. Ha e tekintetben megegyezés létre nem jönne, a biró a tárgyalási jegyzőkönyvet a törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveinek bármelyikén vezetheti, tartozik azonban annak tartalmát a feleknek szükség esetén a tolmács segélyével is megmagyarázni.

Szintugy tartozik a biró a felek előtt megmagyarázni s illetőleg tolmácsoltatni a per fontosabb okmányait is, ha ezek olyan nyelven volnának szerkesztve, melyet a perben álló felek egyike, vagy másika nem ért.

Az idézési végzés a megidézendő fél érdekében, ha rögtön kitudható, annak anyanyelvén, különben pedig azon községnek, a melyben a megidézendő fél lakik, jegyzőkönyvi nyelvén, vagy pedig az állam hivatalos nyelvén fogalmazandó.

A birói határozat a tárgyalási jegyzőkönyv nyelvén hozandó; de köteles azt a biró minden egyes félnek azon a nyelven is kihirdetni, illetőleg kiadni, a melyen kivánja, a mennyiben azon nyelv a törvényhatóságnak, a melyhez a biró tartozik, jegyzőkönyvi nyelveinek egyikét képezi.

9. §.

Mindazon polgári s bünvádi perekben, melyek ügyvéd közbejöttével folytatandók, az első biróságoknál mind a perlekedésnek, mind a hozandó itéleteknek nyelvére nézve addig, mig az első biróságok végleges rendezése, és a szóbeli eljárás behozatala felett a törvényhozás nem határoz, az eddigi gyakorlat mindenütt fentartandó.

10. §.

Az egyházi biróságok maguk határozzák meg ügykezelési nyelvöket.

11. §.

A telekkönyvi hivataloknál a törvényszék felügyelésének tekintetéből is az illető törvényszék ügykezelési nyelve használandó; de ha a felek ugy kivánják, mind a végzés, mind a kivonat az állam hivatalos nyelvén, vagy azon törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveinek egyikén is kiadandó, a melynek területén a telekkönyvi hivatal van.

12. §.

A felebbezett perekben, ha azok nem magyar nyelven folytattattak, vagy nem magyar okmányokkal vannak ellátva, a felebbviteli biróság mind a pert, mind az okmányokat, a mennyiben szükséges, magyarra fordittatja azon hiteles forditók által, a kik a felebbviteli biróságoknál államköltségen lesznek alkalmazva, s a pert ezen hiteles forditásban veszi vizsgálat alá.

Végzéseit, határozatait és itéleteit a felebbviteli biróság mindig az állam hivatalos nyelvén fogja hozni.

Leküldetvén a per az illető első birósághoz, ez köteles lesz a felebbviteli biróság végzését, határozatát vagy itéletét minden egyes félnek azon nyelven is kihirdetni s illetőleg kiadni, a melyen ez azt kivánja, a mennyiben az a nyelv a biróságnak ügykezelési, vagy a törvényhatóságnak valamelyik jegyzőkönyvi nyelve volna.

13. §.

Az államkormány által kinevezett minden biróságok hivatalos nyelve kizárólag a magyar.

14. §.

Az egyházközségek, egyházi felelőségeik törvényes jogainak sérelme nélkül anyakönyveik vezetésének s egyházi ügyeik intézésének, nemkülönben — az országos iskolai törvény korlátai között — iskoláikban az oktatásnak nyelvét tetszés szerint határozhatják meg.

15. §.

A felsőbb egyházi testületek és hatóságok önmaguk állapitják meg a tanácskozás, a jegyzőkönyv, az ügyvitel és egyházközségeikkel való érintkezés nyelvét. Ha ez nem az állam hivatalos nyelve volna: az állami felügyelet szempontjából a jegyzőkönyvek egyszersmind az állam hivatalos nyelvén is hiteles forditásban felterjesztendők.

Ha különböző egyházak s egyházi felsőbb hatóságok érintkeznek egymással, vagy az állam hivatalos nyelvét, vagy azon egyháznak nyelvét használják, a melylyel érintkeznek.

16. §.

Egyházi felsőbb és legfelsőbb hatóságok az államkormányhoz intézett beadványaikban ügyviteli, vagy jegyzőkönyvi nyelvöket s hasábosan az állam hivatalos nyelvét, a törvényhatóságokhoz s azok közegeihez intézett beadványaikban az állam nyelvét; vagy ha több a jegyzőkönyvi nyelv, azok bármelyikét; az egyházi községek pedig, mindezen hivatalos érintkezéseikben az államkormány és saját ügykezelési nyelvöket; más törvényhatóságok irányában pedig az illető törvényhatóságok jegyzőkönyvi nyelvei egyikét használhatják.

17. §.

Az állam s illetőleg a kormány által már állitott, vagy a szükséghez képest állitandó tanintézetekben a tanitási nyelvek meghatározása, a mennyiben erről törvény nem rendelkezik, a közoktatási miniszter teendőihez tartozik. De a közoktatás sükere, a közmüvelődés és közjóllét szempontjából az államnak is legfőbb czélja levén; köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségü, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általok lakott vidék közelében anyanyelvökön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akademiai képezés kezdődik.

18. §.

Azon területeken létező, vagy felállitandó állami közép- és felső tanodákban, a melyeken egynél több nyelv divatozik, azon nyelvek mindenikének részére nyelv- s irodalmi tanszékek állitandók.

19. §.

Az országos egyetemben az előadási nyelv a magyar, azonban az országban divatozó nyelvek és azok irodalmai számára, a mennyiben még nem állittattak, tanszékek állittatnak.

20. §.

A községi gyülések maguk választják jegyzőkönyvök s ügyvitelök nyelvét. A jegyzőkönyv egyszersmind azon nyelven is viendő, a melyen vitelét a szavazatképes tagoknak egy ötöde szükségesnek látja.

21. §.

A községi tisztviselők a községbeliekkel való érintkezéseikben azok nyelvét kötelesek használni.

22. §.

A község saját törvényhatóságához, annak közegeihez és az államkormányhoz intézett beadványaiban az állam hivatalos, vagy saját ügykezelési nyelvét; más törvényhatóságokhoz s azok közegeihez intézett beadványaiban az állam hivatalos nyelvét, vagy az illető törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvei egyikét használhatja.

23. §.

Az ország minden polgára saját községéhez, egyházi hatóságához és törvényhatóságához, annak közegeihez s az államkormányhoz intézett beadványait anyanyelvén nyujthatja be.

Más községekhez, törvényhatóságokhoz s azok közegeihez intézett beadványaiban, vagy az állam hivatalos nyelvét, vagy az illető község vagy törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét, vagy nyelvei egyikét használhatja.

A törvénykezés terén a nyelv használatát a 7—13. §§-ok szabályozzák.

24. §.

Községi s egyházi gyülésekben a szólás jogával birók szabadon használhatják anyanyelvöket.

25. §.

Ha magánosok, egyházak, magán társulatok, magán tanintézetek és törvényhatósági joggal nem biró községek a kormányhoz intézett beadványaiknál nem az állam hivatalos nyelvét használnák: az ily beadványokra hozott végzés eredeti magyar szövegéhez a beadvány nyelvén eszközlött hiteles forditás is melléklendő.

26. §.

Valamint eddig is jogában állott bármely nemzetiségü egyes honpolgárnak épen ugy, mint községeknek, egyházaknak, egyházközségeknek: ugy, ezentul is jogában áll saját erejökkel, vagy társulás utján alsó, közép és felső tanodákat felállitani. E végből, s a nyelv, müvészet, tudomány, gazdaság, ipar és kereskedelem előmozditására szolgáló más intézetek felállitása végett is, az egyes honpolgárok az állam törvényszabta felügyelete alatt társulatokba vagy egyletekbe összeállhatnak, és összeállván, szabályokat alkothatnak, az államkormány által helybenhagyott szabályok értelmében eljárhatnak, pénzalapot gyüjthetnek, és azt, ugyan az államkormány felügyelete alatt nemzetiségi törvényes igényeiknek is megfelelően kezelhetik.

Azilymódon létrejött müvelődési és egyéb intézetek — az iskolák azonban a közoktatást szabályozó törvény rendeleteinek megtartása mellett, — az állam hasonló természetü s ugyanazon foku intézeteivel egyenjoguak.

A magán intézetek és egyletek nyelvét az alapitók határozzák meg.

A társulatok s általok létesitett intézetek egymás között saját nyelvökön is érintkezhetnek; másokkal való érintkezéseikben a nyelv használatára nézve a 23. §. határozatai lesznek szabályozók.

27. §.

A hivatalok betöltésénél jövőre is egyedül a személyes képesség szolgálván irányadóul; valakinek nemzetisége ezután sem tekinthető az országban létező bármely hivatalra, vagy méltóságra való emelkedés akadályául. Sőt inkább az államkormány gondoskodni fog, hogy az országos birói és közigazgatási hivatalokra, s különösen a főispánságokra, a különböző nemzetiségekből a szükséges nyelvekben tökéletesen jártas s másként is alkalmas személyek a lehetőségig alkalmaztassanak.

28. §.

A korábbi törvényeknek a fennebbi határozatokkal ellenkező rendeletei ezennel eltöröltetnek.

29. §.

Ezen törvény rendeletei a külön területtel biró s politikai tekintetben is külön nemzetet képező Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokra ki nem terjednek, hanem ezekre nézve nyelv tekintetében is azon egyezmény szolgáland szabályul, mely egyrészről a magyar országgyülés, más részről a horvát-szlavon országgyülés között létrejött, s melynél fogva azok képviselői a közös magyar-horvát országgyülésen saját anyanyelvökön is szólhatnak.

Mi e törvényczikket s mindazt a mi abban foglaltatik, összesen és egyenkint helyesnek, kedvesnek s elfogadottnak vallván, ezennel királyi hatalmunknál fogva helybenhagyjuk, megerősitjük és szentesitjük s mind Magunk megtartjuk, mind más hiveink által megtartatjuk.

Kelt Budán, ezernyolczszáz hatvannyolczadik évi deczember hó hatodik napján.

Ferencz József, s. k.

Gróf Andrássy Gyula, s. k.

(P. H.)

A 139. §-hoz 162. l.

A jelen munka 139 §-ban az irtásföldekre nézve közlöttek az 1871. LIV. t. cz. által a következő módositást nyertek.

1871. évi
LIV. TÖRVÉNYCZIKK
az irtványokról.

1. §.

Az 1848. évi január 1-je óta, a volt földesur beleegyezése nélkül keletkezett irtványok foglalásoknak tekintetnek és az 1848. évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatból fennmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről szóló t. cz. 10. és 11. §-ainak hatálya alá esnek; azon irtványokra nézve pedig, a melyek 1848. január 1-je óta a volt földesur beleegyezésével keletkeztek, a szerződés határozatai irányadók.

Az 1848. január 1-je előtt már fennállott irtványokra a jelen törvény következő határozatai alkalmazandók.

2. §.

Ha mind a visszaválthatóság, mind az irtásföldeken fekvő beruházások mennyisége iránt már a jelen törvény hatályba léptéig jogérvényes itélet hozatott vagy jogérvényes egyezség jött létre, a végrehajtás az itélet illetőleg egyezség határozatai szerint eszközlendő.

3. §.

Azon irtványokra nézve, a melyeknek visszaválthatósága jelen törvény hatályba léptekor jogérvényes itélet által már meg van állapitva, a melyekre nézve azonban a beruházások mennyisége iránt sem jogérvényes itélet meg nem hozatott, sem jogérvényes egyezség nem jött létre, a visszaváltás az alábbi 5-ik §-ban foglalt szabályok szerint eszközöltetik.

4. §.

A mennyiben a visszaválthatóság iránt a jelen törvény életbeléptéig sem érdemleges itélet nem hozatott, sem jogérvényes egyezség létre nem jött, e kérdés a következő alapelvek szerint döntendő el.

Vissza nem válthatók azon irtványok:

a) a melyek valamely urbéri telekhez törvényesen olykép csatoltattak, hogy előbbi minőségüket elvesztették s az urbéri telek alkatrészévé váltak:

b) a melyek a volt urbéreseknek már eredetileg élet-fenntartás végett engedtettek át;

c) a melyeken megszállitások léteznek, ha ezen irtványok birtokosainak ezen megszállitásokon kivül a megszálláskor egyéb urbéri telekhez tartozó birtokuk nem volt;

d) a melyek a birtokosoknak földbér, természetbeni adózások vagy szolgáltatások mellett, szerződésileg örök időkre adattak át;

e) a melyekre nézve a visszaváltási kereset az 1859-ik év végeig az illető biróságnál be nem nyujtatott;

f) a melyek az *e)* pontban foglalt rendelkezés alá nem esnek és bizonyos feltételek mellett s meghatározott időre engedtettek át, a melyekre nézve azonban a volt földesur a visszaváltási keresetet a feltételek teljesitése s a megállapitott határidő lefolyta után három év alatt meg nem inditotta.

Mindezen irtványok a birtokosok tulajdonává válnak; ezek azonban kötelesek az ily irtványokon fekvő tartozásokat, az alábbi 7., 8., 9., 10. szakaszok értelmében megváltani.

5. §.

A jelen törvény 3. § a alá tartozó irtványokra, valamint azon irtványokra nézve is, a melyek nem esvén a fentebbi 4-ik szakasz rendeletei alá ezentul fognak visszaválthatóknak kimondatni: a visszaváltás azon esetre, ha ennek módozata az $183^2/_6$ VI. t. cz. 1-ső szakaszának második bekezdésében érintett szerződés által van szabályozva, ezen szerződés értelmében, különben pedig a következő szabályok szerint hajtandó végre:

a) azon irtványokból, melyekért a birtokos évi adózás fejében tizedet vagy kilenczedet tartozott adni, az irtványbirtokost az irtványok kétharmada, a volt földesurat pedig egyharmada illeti;

b) a hol évi adózás fejében kilenczednél nagyobb hányadrészt, például: nyolczadot, hetedet stb. volt köteles a birtokos adni, az irtvány a volt földesur és az irtványbirtokos közt egyenlő részben osztatik meg;

c) a hol az évi adózás fejében tizednél is kevesebb hányadrész volt kiszolgáltatandó: az irtvány egy negyedrésze a volt földesurat, s háromnegyedrésze az irtványbirtokost illeti;

d) a mennyiben az évi szolgáltatás nem hányadrészből hanem készpénzfizetésből, szolgálmányokból vagy vegyesen mind hányadrészből, mind egyéb szolgáltatásokból állott: az évi összes szolgáltatások értékéhez képest a fenebbi *a)* *b)* és *c)* pontok alatt felsorolt kulcsok egyike alkalmazandó;

e) a mennyiben pedig az irtványbirtokos az irtvány után semmiféle szolgáltatást vagy fizetést nem teljesitett és ilyennek teljesitésére sem a multban nem volt köteles, sem jövőre nézve nem lenne kötelezhető, az egész irtvány őt illeti.

Ellenben ha a volt földesur, bár az irtványbirtokos semmi szolgáltatást vagy fizetést nem teljesitett is, s közte és az irtványbirtokos között valamely szolgáltatás vagy fizetésre nézve semmi megállapodás nem létezett, és bebizonyitja, hogy ily szolgáltatást vagy fizetést tulajdoni jogczimén követelni jogositva lett volna, az irtványnak egy nyolczad része őt illeti, a többi pedig az irtványbirtokos tulajdonában marad.

Mindezen esetekben az irtványbirtokos beruházás, rajtfekvőség vagy irtásbér czime alatt, a tulajdonos ellenében semmi megtéritést nem követelhet.

6. §.

Ha a visszaváltható irtvány a volt földesurnak akár átalános, akár azon egyes esetre adott engedélye mellett, vétel utján került a birtokos kezére, a visszaváltás az irtványbirtokos választása szerint vagy a vételár megtéritésével, vagy az irtvány egy részének az 5. §-ban megállapitott kulcs szerint leendő átengedésével történik.

7. §.

A vissza nem váltható irtványokon fekvő tartozások megváltásánál a váltságtőkét azon összeg képezi, mely az évi tartozások értékének huszszoros összegéből, egy hatodrésznek beszedési és kezelési költség fejében való levonása után fennmarad.

Ezen váltságot a birtokos köteles fizetni.

8. §.

Az évi tartozások értékének meghatározásánál, a mennyiben a szolgálmány készpénzből állott, ennek öszszege szolgál alapul; ha pedig kézi- vagy igás napszámból állott a szolgálmány amannak értéke 17$^1/_2$, emezé pedig 35. o. é. krral veendő fel; végre terménybeli szolgálmányok esetében az 1842—1847 (hat évi) összes terménybeli szolgálmánynak, mely egyéb bizonyitékok hiányában birói becsü utján lesz megállapitandó, egy hatodrésze vendő évi szolgálmányul s ennek értéke az 1842—1847-ik években (hat évi) azon vidéken fennállott középár szerint számitandó ki.

A szolgálmányok egyéb itt nem érintett nemeinek értéke szintén birói becsü utján fog meghatároztatni.

9. §.

Ha az urbéri rendbeszedés s illetőleg tagositás még meg nem történt, a felek szabadon egyezhetnek a felett, hogy a tartozások megváltására kötelezettek az irtványok egy részét engedhessék át a volt földesurnak.

10. §.

Az országos közvetités segélye az irtványok megváltására is kiterjesztetik, s e tekintetben az 1848. évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatból fenmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről szóló t. cz. 90—95. §§. irányadók.

11. §.

A mennyiben a felek az állam közvetitését igénybe nem veszik, a váltság összege és jelzálogi biztositása felett szabadon egyezhetnek.

Tiltva van és semmis annak kikötése:

a) hogy az egyes váltságkötelezettek egymásért egyetemleges kötelezettséget vállaljanak;

b) hogy a megváltandó földek, a mennyiben külön birtokosok kezén vannak, egyetemlegesen leköttessenek;

c) hogy a községi vagyon magánbirtokosok váltságtartozásaiért köttessék le jelzálogul.

12. §.

Az irtványok s az azok után járó tartozások kinyomozása, valamint a váltságösszeg megállapitása körül követendő birói eljárás ugyanazon szabályok szerint történik, a melyek az 1848. évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatból fennmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről szóló t. cz. XI. fejezetében vannak megállapitva.

13. §.

Ha az irtványok jogérvényes itélet által visszaválthatlanoknak mondattak ki vagy fognak ezentul kimondatni, a volt földesurak kötelesek első esetben a jelen törvény életbe léptétől, utóbbi esetben pedig az ezentul hozandó itélet jogerőre emelkedésétől számitandó egy év alatt az érintett irtványokon fekvő tartozások megváltására vonatkozó keresetüket azon törvényszékhez benyujtani, a melynek kerületében a megváltás alá tartozó irtványok feküsznek. E határidő elmulasztása a megváltási kereset elévülését vonja maga után.

A mennyiben az irtványok kérdése a többi birtokszabályozási kérdésekkel együtt tárgyaltatik, a megváltási kereset a birtokszabályozási perben is érvényesithető.

14. §.

Ha azon határokban, a melyekben a jelen törvény 5-dik szakasza alkalmazásba jő, az urbéri rendbeszedés s illetőleg tagositás már megtörtént, a visszaváltható irtványok természetben való felosztása gazdasági szempontból lehetőleg olykép eszközlendő, hogy az egyes irtványbirtokosok által a volt földesurnak átengedendő osztalékok összegezve, osztályozott becsholdakban, az irtványbirtokosokétól elkülönitve, egy tagban hasittassanak ki a volt földesur részére.

Ha ez a helyviszonyoknál fogva nem volna lehetséges, vagy a kellő kiegyenlités az egyes irtványbirtokosok közt az elhelyezésre nézve nem volna eszközölhető, a volt földesur a természetben járó osztalék helyett követelheti, hogy a visszaváltható irtványok mint megváltandó irtványok kezeltessenek; s ezen esetben a jelen törvénynek 7., 8., 10., és 11. §§-ai az ily irtványokra is alkalmazandók, mig ellenben a 9. §. hatálya ezen esetekre nem terjed ki.

A jelen szakaszban adott választási joggal azonban a volt földesur többé nem élhet, ha a végrehajtás az 5. §. értelmében már megtörtént.

15. §.

Az irtványoktól járó szolgáltatások behajtása az 1868. LIV. t. cz. 93. §-ának *i)* pontjában kijelölt biróság elött az ugyanott szabályozott eljárás utján eszközlendő. Azonban a hátralékok, a mennyiben ezek jogérvényes itélet vagy egyezség által megállapitva nincsenek, elévülteknek tekintendők:

a) ha azok az 1862-dik évet megelőző időre esnek;

b) ha azok e hátralék iránti kereset meginditását megelőző három éven tul terjednek.

16. §.

Az ezen törvény alapján létesitendő ügyletekért, telekkönyvi átiratásokért és teljesitett birói eljárásért dij, bélyeg és kincstári illeték nem fizettetik.

17. §.

Erdélyre, ugy Kraszna-, Közép-Szolnok, Zarándmegyékre és Kővárvidékre nézve a következők rendeltetnek:

1. Az 1819. évi január 1-je elött lett irtások kereset alá nem vonhatók.

2. Ha 1819. óta 1848. év január 1-jéig a volt földesur tilalma ellenére avagy tilos erdőben történtek az irtások és a volt földesur ezt bebizonyitja, az irtványok az irtási költség megtéritése mellett visszaválthatók; az irtási költség holdanként — holdját 1600 □ öllel számitva — tiz o. é. frtot meg nem haladhat.

3. Ha az 1819. óta 1848. évi január 1-jéig történt irtásokra nézve határozott időre szóló egyezkedés jött létre, ennek határozatai alkalmazandók; ha pedig ily egyezkedés nem létezik, és a volt földesur a 2. pont értelmében a tilalmazást be nem bizonyithatja, az irtványok visszaválthatók, azonban a visszaváltás a jelen törvény 5. §. rendeletei szerint eszközlendő.

4. Ha az irtványokért a volt földesur országos kárpótlást nyert, azok a jelenlegi birtokosok tulajdonává válnak, a nélkül, hogy akár a földesur további kárpótlást, akár az állam a kárpótlás megtéritését a birtokosoktól követelhetné.

5. Ha a volt földesur a fentebbi 2. és 3-dik pontban érintett esetekben a visszaváltási keresetet 1862. évi deczember végeig, illetöleg azokra nézve, melyek meghatározott időre vannak a birtokosok kezei között, a megállapitott határidő lefolyta után három év alatt, ott pedig, a hol birtokszabályozás még nem történt, a szabályozási tárgyalás alkalmával be nem adta, az irtványok a rajtuk fekvő tartozások megváltása mellett a jelenlegi birtokosok tulajdonává válnak.

A jelen szakaszban foglalt eltérésekkel egyébiránt a fentebbi szakaszok intézkedései az ország eme részeiben is érvényesek.

19. §.

Jelen törvény hatálya a Királyföldre nem terjed ki

19. §.

Ezen törvény végrehajtásával a belügyi, pénzügyi és az igazságyi ministerek bizatnak meg.

Mi e törvényczikket s mindazt, ami abban foglaltatik összesen és egyenkint helyesnek, kedvesnek s elfogadottnak vallván, ezennel királyi hatalmunknál fogva helybenhagyjuk, megerősitjük és szentesitjük, s mind Magunk megtartjuk, mind más hiveink által megtartatjuk.

Kelt Bécsben ezernyolczszáz hetvenegyedik évi deczember hó huszonkettődik napján.

Ferencz József, s. k.
(P. H.) *Gróf Lónyay Menyhért*, s. k.

A 163. §-hoz. 203. l.

I.

1864-ik augusztus hó 22-én 64091. sz. a. kelt helytartótanácsi megkeresés a római- és görög-katholikus érsekek és püspökökhöz, mely szerint az egyházi birtokokat érdeklő urbéri egyezségek, mielőtt az illető törvényszék elé terjesztetnének, a m. kir. helytartótanácsnak bemutatandók.

Azon eset fordulván elő, miszerint bizonyos egyházi birtok urbéri rendezése és tagositása iránt kötött egyezség csak azután, miután az az illetékes biróságok által jogi szempontból már helybenhagyatott, terjesztetett e királyi kormányszék jóváhagyása alá, fölhivatva érzi magát a királyi helytartótanács .... ezennel hivatalos tisztelettel megkeresni, hogy az egyházi birtokokat érdeklő ilynemű egyezségek, mielőtt azok az illető törvényszék elé terjesztetnének, előbb az 1840-ik évi VII. törvényczikkely 9-ik §-a értelmében jóváhagyás végett a királyi kormányszéknek mutattassanak be, s csak azután, miután a jóváhagyási záradékkal innen elláttattak, terjesztessenek a törvényszék elé. (Függ. második f. 41. sz.)

A 163. §-hoz. 203. I.

A jelen munka 163 §-ban az urbéri per utján eszközlendő rendbeszedés és arányositás tekintetében az 1871-ik évi LIII. és LV. t. cz. által, — mely az 1848-ik évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatból fennmaradt jog- és birtokviszonyok rendezését tárgyazza, — jövendőben a következő eljárás követendő:

1871. évi
LIII. TÖRVÉNYCZIKK

az 1848-ik évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatból fennmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről.

I. FEJEZET.
Átalános határozatok.

1. §.

Urbéri földbirtoknak azon telkek tekintendők, a melyek az urbéri táblákba, mint az urbéri jobbágy- és urbéri zsellértelkek állománya iktatvák be, vagy későbbi időben urbéri tartozások szakadatlan megvétele által ilyeneknek ismertettek, akár voltak ezek urbéri, akár urbért pótló szerződési bánás alávetve.

2. §.

Az urbéri kapcsolatnak az 1848-iki törvények által lett megszüntetése következtében, a volt jobbágyok a kezükön levő urbéri földbirtokban (urbéri jobbágy- és urbéri zsellértelkek) teljes tulajdoni és szabad rendelkezési joggal birnak.

3. §.

Az urbéri telkekkel a volt urbéresek tulajdonává válnak a már törvényesen elkülönzött, vagy jövendőben törvényes uton elkülönzendő legelők, nemkülönben azon erdők és nádasok is, melyek az urbéri faizás és nádlás fejében a volt urbéreseknek az urbéri telkek után illetménynyképen adattak vagy adatni fognak.

4. §.

Az urbéri jobbágy- és urbéri zsellértelkek állományának törvényes mértéke, az eddigi urbéri törvények által meglévén állapitva, ez szolgáland minden urbéri tárgyalásnál zsinórmértékül.

5. §.

Az 1848. IX. törvényczikk által az urbéri kapcsolat véglegesen meg levén szüntetve, az urbéri kapcsolatból eredő és származtatott következő jogok és kötelezettségek is elenyésztek:

1. a házatlan urbéri zsellérek (subinquilini) tartozásai;

2. a pálinka-kazánoktól fizetett dijak, a mennyiben ezek az urbéri viszonyon alapulnak;

3. az urbéri telken nyitott boltokból a bérszedés joga;

4. a földesurnak azon joga, mely szerint egykori jobbágyának a tégla- vagy mészégetést, a kővágást, agyag- vagy fövényásást annak földén megtilthatta, vagy ezen jog gyakorlásáért magának szolgáltatást köthetett ki, a hol ezen jog a jobbágyi kapcsolat megszüntetéseig gyakoroltatott; és ezeken kivül

5. a kizárólagos mészárszéki jog.

A még fennálló többi királyi kisebb haszonvételek szabályozásáról külön törvények intézkednek.

6. §.

A mennyiben az 1848. XII. törvényczikk által a volt földesuraknak biztositott kármentesités még kiszolgáltatva nem volna: a megtéritendő összeg kiszámitása az 1868. XXXIII. törvényczikk 5. §-ának határozatai, a kifizetés pedig az eddig fennállott szabályok szerint történik.

II. FEJEZET.

Pusztatelkek.

7. §.

Pusztalelkeknek azon telkek tekintendők, melyek akár már mint pusztatelkek, akár pedig mint bel- és külsőséggel ellátott volt urbéri házhelyek lettek az urbéri táblába bevezetve, azonban birtokosaik által később elhagyattak.

Ezen pusztatelkek (sessiones desertae) azoknak, illetőleg azok jogutódainak tulajdonai, kik e pusztatelkeknek 1848. évi január 1-én birtokában voltak.

8. §.

Pusztatelkek után, melyekért országos kárpótlás fizettetett vagy fizettetni fog, az urbéri legelő- és erdő-, illetőleg nádasilletmény szintén ugy kiadandó, mint más urbéri birtok után.

9. §.

Pusztatelkek egyes részei, melyek 1848. január 1-je előtt nem urbéri vagy urbért pótló szerződés szerint, hanem az 1836. IV. t. cz. 14. §-a értelmében a megszállásig viszonszolgáltatás terhe alatt osztattak ki, szintén a birtokosok tulajdonai maradnak és a kárpótlás azokért is az általános urbéri kárpótlási szabályok szerint aránylag adandó ki.

III. FEJEZET.

Foglalások.

10. §.

Az urbéri állománynak a földesuri magánbirtokból vagy a közösekből foglalás által keletkezett minden nagyobbitása nemkülönben annak a volt földesuraság által tett foglalásból származó kevesbitése ott, a hol az urbéri rendezés még meg nem történt, vagy a közösség a legelőr erdőre vagy nádasra nézve a volt földesur s a volt urbéres közt még fennáll: az eddigi törvények szerint itélendő me azonban a következő korlátok közt:

a) az 1820. évi január 1-ig fennállott békés birtok s egyik, se másik részről meg nem támadható;

b) az 1820. évi január 1-je óta 1859-ik év végeig történt foglalások iránti kereset csak azon esetben érvényesíthető, ha ezen kereset akár külön per utján, akár pedig együttlegesen az urbéri rendbeszedési, legelő- vagy erdőkülönzési perrel, már 1859-dik év deczember 31-dikéig megindittatott;

c) mind az 1859 ik év végeig tett foglalások iránt kereset, a mennyiben ennek az a) és b) pontok értelmében helye van, mind pedig az 1859-dik évi deczember 31-dik óta történt ujabb foglalásokra vonatkozó kereset összefoglalandó a már folyamatban levő urbéri rendbeszedési s illetőleg a legelő- vagy erdőelkülönzési perrel, a mennyiben ez utóbbi már meginditattott vagy ezentul a jelen törvény alapján fogna meginditattni, s ezzel együttlegesen jön tárgyalás és birói eldöntés alá.

11. §.

A mint az urbéri rendbeszedés végbement s a volt urbéresek közt a közösség a legelőre, erdőre s nádasra nézve megszünt, a foglalások iránti kereset a magánjogi törvények hatálya alá esik.

12. §.

A jelen törvény 10-ik §-ában érintett és a volt jobbagyoknál maradt foglalások se a maradványföldek, se az irtások közé nem sorozhatók, és azok után legelő- vagy erdőilletmény nem jár.

13. §.

A 10-dik §-ban megtámadhatlanoknak kimondott foglalásokért semminemü kárpótlás nem jár.

IV. FEJEZET.

Maradványföldek.

14. §.

Azon földek, a melyeket a volt jobbágyok az urbéri állománynak akár az urbéri táblában foglalt, akár későbbi rendbeszedés alkalmával megállapitott mérvén fölül birnak, a mennyiben se foglalásnak, se irtványnak, se pusztateleknek, se bérföldnek (censualis föld) vagy haszonbéri birtoknak nem tekinthetők, s a melyekből az 1848-ik évig fennállott törvények szerint a volt földesur uj telkeket tartozott volna alakitani: urbéri maradványföldeket képeznek.

Ezen földek a volt földesuraknak járandó s a birtokosok által fizetendő kárpótlás mellett a jelen birtokosoknál maradnak, a nélkül azonban, hogy a volt jobbágyoknak e birtok-többlet után legelő és erdőilletményre igényük volna.

15. §.

Zsellértelkek belsőségeinél maradvány felszámitásának helye nincs.

Ha azonban ily telkekhez urbéri természetü külső földek is tartoznak, ezek a fennálló gyakorlat szerint a zsellérek által maradványföldek módjára lesznek megváltandók.

16. §.

A 14. és 15. §§. eseteiben járó kárpótlási összeg akkép szabandó ki, hogy ezen földek minden holdjára ugyanannyi összeg essék, a mennyi az ugyanazon határbeli és osztályu telekért az 1868: XXXIII. t. cz. 5. §-a szerint járó országos kárpótlási összegből, kártalanitásul egy-egy holdra jutott.

17. §.

A 14. és 15. §§. eseteiben a felek szabadon egyezkedhetnek a fölött, hogy a volt urbérest terhelő pénzváltság helyett a földek egy része engedtessék át a volt földesurnak.

18. §.

A váltságösszeg után a birtokrendezés végbefejeztének napjától kezdve 5% kamat jár.

19. §.

A váltságtőke és járulékai a megváltott földet terhelik. A birtokos, ki a váltságtőke megállapitása után jön birtokba: jogelőde ellen a hátralékok iránt visszkeresettel bir, a mennyiben azt különös kikötés meg nem szüntette.

20. §.

A megváltás országos közvetités utján eszközölhető, miről tüzetesen a jelen törvény 89., 90., 91., 92., 93., 94., 95. §. rendelkeznek.

21. §.

A váltság összege és jelzálogi biztositása felett a felek szabadon egyezhetnek, a mennyiben az állam közvetitését igénybe nem veszik.

Tiltva van és semmis annak kikötése:

a) hogy az egyes váltságkötelezettek egymásért egyetemleges kötelezettséget vállaljanak;

b) hogy a megváltandó földek, a mennyiben külön birtokosok kezén vannak, egyetemlegesen leköttessenek;

c) hogy a községi vagyon magánbirtokosok váltságtartozásaiért köttessék le jelzálogul.

22. §.

Maradványföldek felszámitásának helye nincs:

a) oly községekben, a hol az urbér behozatalakor a jobbágytelkek száma nem határoztatott meg;

b) a hol az urbér végrehajtva vagy behozva nem volt;

c) a hol a község az urbér helyett „regulativum instrumentum“-mal volt ellátva;

d) a hol a volt urbéresek 1848. év előtt bel- és külbirtokaikat eldarabolva is szabadon adták és vették;

e) a hol a maradványokra vonatkozó urbéri rendbeszedési kereset 1857-dik évi junius hó végeig meg nem indittatott.

V. FEJEZET.

Erdei haszonvételek.

23. §.

Urbéri rendezés alá nem esnek, hanem a volt urbéresek tulajdonát képezik azon erdők, vagy erdőrészek:

a) a melyek már az urbérben vagy az azt pótló „regulativum instrumentum“-ban mint saját községi, vagy házhoz osztott erdők fordulnak elő;

b) a melyek akár az urbér vagy az azt pótló „regulativum instrumentum“ behozatala előtt, akár azután, örök szerződés vagy végérvényes itélet utján a községnek kizárólagos haszonvételeül adattak át.

A mennyiben ilyen erdőkben vagy erdőrészekben egyedül csak a volt földesur tisztjei vagy cselédei részére volt fentartva erdei vagy legeltetesi haszonvétel: az a volt urbéresek tulajdoni jogát nem csonkitja, hanem a fenntartott faizási vagy legeltetési haszonvételnek megfelelő erdőrész a volt földesurnak kiadandó.

24. §.

A mennyiben a 23. §-ban érintett erdő vagy erdőrész a községbeli volt urbéresek csak egy részének volt kizárólagos használatában és a többi urbéresek a faizást a viszontszolgáltatások mellett volt földesuruknak egy más erdejében gyakorolták: ezek erdőilletménye az alábbi szakaszok értelmében külön adandó ki.

25. §.

A hol a volt jobbágyok 1848. évi január 1-ig a faizás törvényes élvezetében voltak, a helyett számukra azon erdőből, melyben a faizást törvényesen gyakorolták, egy azon haszonvételnek megfelelő rész leszen kihasitandó.

Mind a volt jobbágyokat ezen kihasitott erdőrészben, mind a volt földesurat a fennmaradó téren teljes tulajdonjog, és mindegyik felet a számára kihasitott erdőrészben, az erdőrendszabályok megtartása mellett, minden erdei haszonvétel illeti.

Ezen rendelkezés az egyes volt jobbágyok vagy az egész községek számára már kihasitott erdőkre nézve is szabályul szolgál.

26. §.

Ha a már befejezett erdőszabályozásnál a volt urbéreseknek jutott erdőben a volt földesuraság részére vagy a volt földesurnak fennmaradt erdőben a volt urbéresek számára egyes erdei szolgáltatások s illetőleg haszonvételek tartattak fenn, ezek a jelen törvény 89—95. §§-ai szerint megváltandók.

27. §.

A volt jobbágyok számára kihasitandó erdőtér mennyisége és helye, ha az iránt egyezkedés nem jönne létre, birói itélet által határoztatik meg.

A biróságok e végre kötelesek mindenekelőtt a volt jobbágyokat az 1836. VI. t. cz. 4. §. értelmében törvényesen illető faizási és makkoltatási haszonvételeknek, valamint az 1836. VII. t. cz. 8. §. értelmében a volt földesurnak járó viszonszolgáltatásoknak mibenlétét és mennyiségét kinyomozni; továbbá szakértők előleges meghallgatása után megállapitani: vajjon minden egyes telek után aránylag mennyi erdőtér felel meg holdszám szerint, a helyi viszonyokra, különösen az erdő minőségére s termő képességére való tekintettel azon urbéri faizási haszonvételeknek, melyeknek gyakorlatára eddig a volt urbéresek jogositva voltak, és a melyek ezentul erdőtér kihasitása által lesznek fedezendők.

Nyolcz volt urbéri zsellér számára az erdőből egy egész telek után járó illetőség hasitandó ki.

28. §.

A telki illetmény megállapitásánál azon szabály tartandó szem előtt, hogy az erdei törvényes viszonszolgáltatások beszámitása mellett az erdőből rendszerint egy egész telekre két holdnál csekélyebb s nyolcz holdnál nagyobb tér, holdját 1200 négyszög öllel számitva, nem szabathatik; és csak ott, hol a helyviszonyokhoz képest ezen mérték mellett az eddigi törvényes haszonvétel nem kerül ki: lehet kivételkép nagyobb területet megállapitani, de a 29-ik §. kivételével semmi esetben sem tizenkét holdon fölül, holdját 1200 négyszög öllel számitva.

Az illetmény két holdnál csekélyebb mértékre csak ott szállithatik le, hol a volt jobbágy által 1848. január 1-ig élvezett haszonvétel oly csekély volt, hogy annak folytatására két holdnyi erdőtér sem kivántatik.

Továbbá ügyelni kell arra, hogy a volt jobbágyok számára oly minőségü erdőrész hasittassék ki, mely a faizás rendes gyakorolhatására alkalmatos.

A jelen törvény 22-ik §-ában érintett községekben az erdőilletmény képzeleti telkek után szabandó ki, mely képzeleti telkek alakitásánál a szomszéd-községek telki állományainak mérve szolgál zsinórmértékül.

29. §.

A hol a volt jobbágyok a volt földesur erdejében urbéri czimen a rendes faizási haszonvételeken fölül fakereskedést szénégetést vagy más kivételes haszonvételeket is gyakoroltak: urbéri eljárás utján eszközlendő becsü alapján határozandó meg azon erdőtér mennyisége, a mely jövőre az 1848. évig élvezett haszonvételeknek megfelel, mely azonban egy egész telek után 16 holdat meg nem haladhat.

Oly községekben pedig, a hol a volt földesur semminemü más birtokkal nem birt s erdejében a haszonvételt a volt jobbágyok kizárólagosan gyakorolták, habár a volt urbéresek az erdő kizárólagos használatára nézve a szakadatlan gyakorlaton kivül egyéb jogalapot nem is képesek felmutatni, az erdei illetmény a 27-ik §-ban kijelölt helyi körülményeknek tekintetbe vételével urbéri eljárás utján 22 holdig emelhető fel.

30. §.

Ha a volt urbéresek a volt földesurnak valamely idegen határbeli erdejében gyakorolták a faizást, illetményük azon erdőből hasitandó ki.

31. §.

A hol az erdőilletmények kihasitása megtörténik, valláskülönbség nélkül a lelkészek számára egy egész telki, a tanitók számára féltelki erdőilletmény hasitandó ki, a mennyiben vagy gyakorlatnál, vagy egyességnél, vagy elvégre külső birtokuknak egy, s illetőleg féltelki állományt meghaladó terjedelménél fogva nagyobb illetményre nem jogositvák.

32. §.

Az ezen határozatok folytán a volt urbéresek számára kihasitandó erdőtér mint ezeknek közös erdeje kezelendő, s gazdálkodás az ily erdőkre nézve fenálló, vagy ezután kibocsátandó szabályok szerint a közigazgatási hatóságok felügyelete alatt gyakorlandó.

A lelkészek és iskolatanitók számára kihasitandó erdőilletmények is, a mennyiben ez iránt a volt földesurral más egyezmény nem jött létre, mindig a községi erdővel foglalandók össze, s ezen esetben az illetménynek megfelelő famennyiséget a község tartozik kiszolgáltatni.

33. §.

Addig, mig az erdei haszonvételek jelen törvény szerint rendeztetnek: az eddigi törvényes határozatok ugy ezen haszonvételek tekintetében, mint az ezekért járó viszonszolgálatokra nézve, erejükben fennmaradnak.

VI. FEJEZET

Nádlási haszonvételek.

34. §.

Ott, a hol a volt urbéresek az 1836. VI. t. cz. 5-ik §-a értelmében nádlási haszonvételt gyakorolnak s a haszonvétel eddig se egyezkedés, se birói eljárás utján nem rendeztetett, annak szabályozása olykép eszközlendő, hogy a volt földesurral közösen használt nádastérből a volt urbéresek számára, azok eddigi haszonvételének megfelelő rész egy egész volt urbéri jobbágyi, vagy nyolcz volt urbéri zsellértelek után két holdnál nem kisebb, nyolcz holdnál nem nagyobb mennyiségben kizárólagos tulajdonul hasittassék ki, vagy pedig e helyett, a felek kölcsönös beleegyezése alapján, ugyanazon határban más egyenértékü földek adassanak.

Az illetmény kiszabásánál a volt urbéresek által eddig teljesitett viszonszolgáltatások értéke számitásba veendő.

35. §.

A mely határokban pedig a nádlási haszonvétel rendezése már megtörtént, és a nádasnak egy bizonyos része a községeknek vagy egyes volt urbéreseknek akár illetményük fejében, akár az őket illető urbéri földeken felül kizáró használatukra átengedtetett, ez teljes tulajdonukká válik és a rajta fekvő adózások megváltandók.

36. §.

Ha a nádasnak, a melyben a volt urbéresek nádlási haszonvételt gyakoroltak, kiszáradása akár természeti, akár mesterséges uton már a jelen törvény életbe lépte előtt bekövetkezett, a nádlási haszonvétel szintugy, mint a viszonszolgáltatások kölcsönösen elenyészetteknek tekintendők s a kiszáradt nádastér mind a 34-ik, mind pedig a 35-ik §-ok eseteiben a volt földesur tulajdona marad.

37. §.

A viszonszolgáltatások megváltása a 35. §. eseteiben, a jelen törvény 89—95-ik §-aiban foglalt szabályok szerint eszközöltetik.

VII. FEJEZET.

Legelő-elkülönités.

38. §.

A legeltetés a volt jobbágyok tulajdonát képező elkülönzött földeken, a jelen törvény 3. §-a értelmében az egykori földesurakat többé nem illeti, viszont a volt jobbágyok sem legeltethetnek a földesurnak elkülönzött földjein.

Ugyanez áll kölcsönösen az erdő-, nádas- és legelőrészekre is, a melyek az elkülönzés folytán egyik vagy másik félnek illetményül jutottak.

39. §.

A legelő elkülönzés az 1836. VI. t. cz. 3-dik §-ának határozatai szerint történik, oly megjegyzéssel azonban, hogy az urbéri legelő-illetménynek ott négy holdban megállapitott legkisebb mértéke csak azon esetben szállitható le, ha az az illető volt földesurnak ugyanazon határbeli legelő-illetőségéből, ennek elégtelensége miatt, ki nem kerülne.

A jelen törvény 22-dik §-ában érintett községekben a legelő-illetmény kiszabása a 28-dik §. végbekezdésében az erdőilletmény kihasitása iránt megállapitott módon eszközlendő.

40. §.

A hol a gyeplegelő hiánya vagy elégtelensége miatt a volt jobbágyok a legeltetést az urasági erdőben is gyakorolták, a legelő-illetmény az erdei legelőből is kiadandó, vagy pótlandó. Az erdőkből kihasitolt legelőrész a volt urbéresek erdő illetményétől külön jelölendő ki, de a csupán legelőül kijelölt téren találtató fák, ha a felek ez iránt máskép nem egyeztek, a volt jobbágyokat nem illetik.

41. §.

Közhasználatu csapások, utak, teljesen haszonvehetetlén terek, ugy a községi utczák és a rendes közlekedéshez szükséges terek senki illetményébe be nem számithatók.

A haszonvehetlen tér annak tulajdona, a kinek egyéni birtoka közé esik, különben a volt földesurat illeti.

A közlekedési utak, az utczák és a község beltelkén létező magánjogi tulajdont nem képező terek községi vagyont képeznek, érintetlenül hagyatván az ily téreken másokat illető vásárjog.

A gazdasági utak és közhasználatu csapások a volt urbéresek birtokán ezeket, a volt földesur birtokán pedig az utóbbit illetik, de az ilyetén utakon és csapásokon kölcsönösen fennálló szolgalmuk jövőre is érintetlenül maradnak.

42. §.

A hol a legelő-elkülönzés még nem történt meg, minden egyes volt jobbágy vagy zsellér követelheti, hogy legelő-illetménye külön, s a mennyiben a helybeli körülmények engedik, többbi birtokával egyesitve hasittassék ki.

Ott pedig, a hol a legelő-elkülönzés már véghez ment, a volt urbéri zsellérek a maguk legelő-illetményét a volt telkes jobbágyok legelő-illetményétől bármikor elkülönithetik, söt maguk közt fel is oszthatják, ha az elkülönités vagy felosztást kérők legelő-illetménye a zselléreket összesen illető legelőnek legalább negyedrészét teszi.

A volt telkes jobbágyoknak és zselléreknek közösen jutott legelő az egyesek közt felosztandó, ha a felosztást kérők urbéri birtoka a határban levő urbéri birtoknak legalább egy negyedét teszi.

A felosztási és elkülönzési költségeket azon esetben, ha a szabályozás már megtörtént, a volt telkes jobbágy és zsellér mindegyik részére jutott osztályozott terület aránya szerint viselik.

VIII. FEJEZET.

Birtokrendezési eljárás.

43. §.

Ha a volt földesuraság a legelő-elkülönzés által netalán neki juthat6 részről akár a 48. §-ban érintett egy év alatt, akár később lemond, a legelő-elkülönzésre minden igénye elenyészik, és habár a közlegelő használatának gyakorlatában volt, ez is végkép megszünik.

44. §.

A jelen törvény határozatai szerint felmerülő minden per az e. f. törvényszék hatásköréhez tartozik.

A birtokszabályozás megengedése iránt hozott itélet jogerőre emelkedése után, a törvényszék a felmérés, becslés, osztályozás eszközlésével s az 1832/6-ki X. t. cz. 6.

§-ának *g)* pontja szerint megkivántató mindennemü segédadatok megszerzésével, egybeállitásával és hitelesitésével, ideértve az összehasonlitó okiratot is, mindig egyik birói tagját bizza meg.

A megbizott törvényszéki tag köteles:

a) a rendezni kivánt község s a szomszédos községek közt a határokat tisztába hozni s a mennyiben az barátságos uton nem volna eszközölhető, a feleket a határkérdés eldöntése végett az illetékes biróság elé utasitani;

b) a szabályozási tervbe felveendő községi (vicinal) közlekedési és országos utvonalakra nézve az érdekelt szomszéd-községeket is meghallgatni, valamint a járási s illetőleg a megyei vagy országos hatóságok határozatát is kikérni;

c) a felek közt a fenforgó kérdésekre nézve a barátságos egyezséget megkisérleni;

d) eljárásáról folytatólagos alakban jegyzőkönyvet vezetni s azt az összes beszerzett adatokkal, valamint a netalán létrejött egyezséggel együtt a törvényszék elé terjeszteni.

A segédadatokban netalán mutatkozó hiányok kiegészitése iránt a törvényszék intézkedik.

45. §.

A törvényszék a felek közt létrejött egyezséget csak alaki tekintetben veszi vizsgálat alá, s azt a feleknek hivatalból hiteles alakban kiadja; a mennyiben pedig egyezség nem jött volna létre, őket a vitás pontokra nézve perbeszédeik beadására utasitja.

Az előkérdések felett rendszerint az 1868: LIV. t. cz. 144. §-ában emlitett jegyzőkönyvi eljárásnak van helye; azt azonban, ha a fenforgó kérdések megitélése bővebb tárgyalást kiván, az eljáró biróság rendes irásbeli eljárás változtathatja át. A per érdemében mindenik félnek csak két perbeszéd, és minden perbeszéd beadására 30 napi határidő engedtetik. E határidő minden perbeszédre nézve csak egyszer s legfölebb ujabb 30 nappal hosszabbitható meg.

Ha alperesek a tárgyalási határidőre meg nem jelennének, vagy perbeszédeiket ügyvéd által képviselve, a kitüzött határidőre be nem adnák, a törvényszék részükre ügygondnokot rendel.

Különben az eljárásra nézve az 1832/6. VI. t. cz. 3. §-a és az 1832/6. X. t. cz. 6—10. §-ai és a polg. törv. rendtartásnak a rendes perekre vonatkozó határozatai alkalmazandók, a mennyiben a jelen törvény 50., 51. és 52. §§-ai eltérőleg nem intézkednek.

Midőn ügygondnok védi az alpereseket, mind az előkérdésekben, mind az érdemben hozott itélet az alpereseknek is kézbesitendő.

46. §.

Az ugyanazon egy határra vonatkozó összes birtokszabályozási kérdések, ideértve a tagositást, az irtványok, bérföldek, foglalások stb. iránti kérdéseket is, jövőre egy keresetlevélbe foglalandók és ugy, hogy a czélbavett birtokszabályozási müveletek, a melyeknek keresztülvitelére a segédadatok szükségeltetnek, már az első keresetlevélben egyenkint megneveztessenek, a segédadatok beérkezte utáni érdemleges keresetlevélben pedig minden egyes kérelem külön-külön pontban adassék elő.

47. §.

Közbirtokosságokban, a hol az arány még be nem hozatott, az arányositás az urbéri birtokszabályozással egyidejüleg s ugyanazon biróság előtt, de külön perben eszközlendő.

48. §.

A hol a tagositási eljárás már folyamatban van, azzal együtt az erdő, nádas s a legelő elkülönzése és minden egyéb birtokszabályozás, ugy az irtványok, bérföldek, foglalások stb. iránti kérdések s egyidejüleg az arányositás elintézése is eszközlendő.

Más esetekben a volt földesur köteles a jelen törvény hatálybaléptét követő egy év alatt a legelő, az erdő és nádas elkülönitése iránti pert meginditani s illetőleg ujabb folyamatba tenni, mi ha meg nem történnék, a törvényszék a pert a mulasztó volt földesuraság költségére egy e czélra kinevezendő gondnok által folyamatba téteti.

49. §.

A tagositás minden határra nézve külön eszközlendő, és ennek folytán beleegyezése nélkül senki sem kötelezhető, hogy valamely határbeli birtokáért más község határában fogadjon el kielégitést.

A tagositás eszközlésének azon körülmény, hogy az urbéri rendbeszedés már egyszer megtörtént, akadályul nem szolgál.

50. §.

A jogerőre emelkedett itéletek vagy egyességek végrehajtását a megbizott törvényszéki tag teljesiti, a ki a végrehajtás befejeztével az eljárása ellen annak folyama alatt netalán felmerült észrevételeket birói eldöntés végett a törvényszék elé terjeszti.

A törvényszék határozata ellen fenhagyatik a fölebbvitel a kir. itélőtáblához.

51. §.

A 44., 46. és 47. §§-ban érintett perekben hozott itéleteket, akár a birtok szabályozás megengedhetőségének kérdésére, akár annak végleges megállapitására vonatkozzanak, másodfolyamodásilag a kir. itélőtáblához, harmadfolyamodásilag a legfőbb itélőszékhezhez lehet fölebbvinni, és pedig még akkor is, ha a királyi itélőtábla az elsőbirósági itéletet helybenhagyta.

Külön semmiségi panasznak nincs helye, és a semmiségi okok a felebbvitelben adandók elő és ezzel együtt intézendők el a fölebbviteli biróságok által.

A törvényszék által hozott itéletek és jóváhagyott egyezségek a királyi itélő táblához hivatalból többé fel nem terjesztendők, és ha a felebbvitel a törvényes határidő alatt be nem adatik, a végrehajtás hivatalból rendelendő el.

52. §.

Birtokszabályozási perekben a végitélet ellen a fölebbvitelen és az 1836. X. t. cz. 10-dik §-ában érintett kiigazitási kereseten kivül egyéb perorvoslatnak (perujitásnak) nincs helye.

A kiigazitás a végrehajtás befejezésének napjától számitandó egy év alatt kérelmezendő; később beadott kérelem hivatalból visszautasitandó.

53. §.

A törvényszék a határ uj kihasitási térképét és birtokkönyvét az illető telekkönyvi és adósorozati hivatallal további hivatalos eljárás végett közölni köteles.

Ennek megtörténtével az uj térkép és birtokkönyv a törvényszék irattárában őriztetik.

54. §.

Az ezen törvény 1—53. §-ai alapján létesitendő ügyletekért és teljesitett birói eljárásért bélyeg- és kincstári illeték nem fizettetik.

IX. FEJEZET.

Az urbéri birtok eldarabolása és szerzése iránt fennálló korlátazások eltörlése.

55. §.

Az 1836. IV. t. cz. 9. és 10. ugy az 1840. VIII. t. cz. 4. §-ának az urbéri külső birtoknak a belsőségtől való elszakitását és a telkek szétdarabolását tiltó, ugy az urbéri telkek szerzését megszoritó határozatai eltöröltetnek.

56. §.

Az urbéri telkek után járó erdő-, nádas- és legelőilletmények szintén különváltan elidegenithetők, mihelyt azok a telekkönyvben külön vannak kitüntetve. Ennek megtörténtéig, a mennyiben az ellenkező be nem bizonyittatnék, a belsőség tartozékául tekintendők.

57. §.

A maradványföldekért járó váltságösszeg, ha a maradványföld a többi urbéri földektől elkülönitve vagy a váltságösszeg a telekkönyvben kitüntetve nincs, ugy a belsőséget és a vele megmaradó külsőséget, mint a belsőséghez tartozott, de időközben eldarabolt külsőségeket is, egyetemlegesen terheli.

A visszkereseti jog a 19-dik §. értelmében érintetlen marad.

58. §.

A jelen törvénynek a közös legelő elkülönitésére, az erdei és nádlási haszonvételek szabályzására vonatkozó határozatain az eldarabolás mitsem változtat.

59. §.

Ezen törvény kihirdetésének napja után, az urbéri telkeknek az eddigi törvényes tilalom ellenére történt eldarabolása vagy a megengedett mértéken fölüli szerzése a törvényes engedély hiánya miatt többé meg nem támadható. Az ily tárgyu keresetek, a mennyiben jogérvényes itélettel el nem döntettek, megszüntetendők.

X. FEJEZET.

Erdély, ugy Kraszna-, Közép-Szolnok-, Zaránd megyék és Kővárvidék urbéri viszonyairól.

A) Urbéri birtok.

60. §.

Erdélyben, Kraszna-, Közép-Szolnok-, Zarándmegyékben és a Kővárvidéken urbéri birtoknak tekintendő mindazon telek és föld, a mely az 1819-20-dik évi (Cziráky-féle) országos összeirás alkalmával adózó és szolgáló ember birtokában találtatván, mint urbéri természetü birtok, a most érintett összeirásba beiktatva lett.

61. §.

Oly urbéri telkek, melyek 1819. évi január 1-je óta a Hármas könyv I. R. 40. czime értelmében majorsági birtokká tétettek, urbériség czimén többé vissza nem követeltethetnek.

Szintugy az 1819. évi január 1-je óta történt oly birtokszabályozások és telekcserék sem jöhetnek többé kérdés alá, melyek a törvényes határozatok megtartásával történtek, vagy átalán az illető hatóságok által végkép megerősittettek.

62. §.

Urbéri földbirtoknak tekintendők azon telkek is, melyek a volt jobbágyok kezére 1819. évi január 1-je után 1848. évi julius 1-ig oly módon jutottak, hogy ők ezen telkektől az adót és a földesuri tartozásokat fizetni és szolgálmányokat teljesiteni tartoztak, kivévén, ha ezen telkek később az országos kormányszék beleegyezésével az adótáblából ismét kitöröltettek.

63. §.

Azon telkek, a melyek az 1819 20-ik évi összeirás előtt urbéri szolgálmányok és országos adózás alatt állottak, habár az 1819-20-ik évi összeiráskor elhallgattattak, vagy azóta az adótáblákból bármi ürügy alatt kormányszéki beleegyezés nélkül kitöröltettek is, urbéri természetüeknek tekintendők, bármiféle nevezet alatt legyenek is azok birtokosai az adótáblákban bejegyezve, a 61. §. esetének kivételével.

A puszta telkekről (sessiones desertae) az alábbi 68-ik szakasz rendelkezik.

64. §.

A mennyiben urbériség vagy majorság czimén 1862. évi deczember végeig kereset be nem adatott, az ily kereset többé meg nem inditható és a birtok a birtokos tulajdonává válik.

Az 1848. évi január 1-én létezett birtok mellett az érvényes jogczim vélelmezendő, s ennélfogva a bizonyitás terhe azt illeti, a ki a tulajdonjogot a birtokos irányában követeli.

65. §.

A székelyföldi urbériségek tárgyában a következők rendeltetnek:

1. Urbéri természetü birtoknak tekintendő, s orszá-

gos megváltás tárgyát képezi a székelyföldön a kolozsvári 1846-47. évi 3. t. cz. 1. §-a alapján mindazon telek és föld a mely az 1819-20-ik évi (Cziráky-féle) országos összeirás alkalmával adózó és szolgáló ember birtokában találtatván, mint urbéri természetü birtok a most érintett összeirásba beiktatva lett, s a melytől az urbéres azóta 1848. évig országos adót fizetni s földesuri szolgálmányokat teljesitni tartozott.

Az ily birtok majorsági birtok vagy székely örökség czimén többé meg nem támadható, hanem a volt urbéres öröktulajdonává vált.

2. Minden oly birtok, a mely az 1819-20. évi országos urbéri összeirásba felvéve lett, urbéri természetünek vélelmezendő mindaddig, a mig be nem bizonyittatik, hogy az 1819-20. évi összeirás óta 1848. julius 1-ig vagy birósági itélet, vagy illetékes politikai hatóság határozata, vagy elvégre az érdekelt felek jogérvényes egyezkedése, ugymint: időleges kötések, zálog, haszonbéri, szegődményi vagy más tisztán magánjogi szerződés által urbéri természetét elvesztette.

Arra nézve, hogy valamely, az 1819-20. évi országos urbéri összeirásban foglalt urbéri birtok urbéri természetét később elvesztette s majorsági birtokká vált, a bizonyitás terhe azt illeti, a ki a tulajdonjogot ez alapon követeli.

3. ugyanezen jogvélelem kedvezménye kiterjed azon birtokokra is, a melyek az urbért megszüntető törvény keletkeztekor valamely adózó és szolgáló ember kezein voltak, a mig nem igazoltatik, hogy azok az 1819—20. évi országos urbéri összeirásban nem foglaltatnak s tiszta majorság természetével biró székely-örökséget képeznek, vagy hogy habár az 1819—20. évi urbéri összeirásba bevezettettek is, de azóta urbéri természetüket elvesztették.

A bizonyitékot ily esetben szintén azon fél tartozik előállitani, a mely azt állitja, hogy a keresetbe vont birtok nem urbéri természetü.

Az urbériség vagy székely-örökség czimén a kereset többé meg nem indithatό, ha az 1870. jan. 1-ig be nem adatott; és ily esetben a birtok a birtokos tulajdonává válik.

Azon birtokosok azonban, kik országos kárpótlás iránt igényüket kellő időben bejelentették, de azzal egészben vagy részben elutasittattak, a nem kárpótolt birtok iránti keresetüket, az elutasitó határozat kézbesitésétől számitott három hónap alatt az illetékes urbéri biróságnál beadhatják.

66. §.

A jelen törvény 2-ik és 3-ik szakaszainak határozatai az ország ezen részeiben is érvénynyel birnak.

67. §.

1848-ban az urbéri kapcsolat megszüntettetvén és a volt földesuraknak biztositott kármentésités nagyobbrészt már megállapitva és kifizetve lévén: az urbéri kapcsolatból eredő és következtetett jogok és kötelezettségek is elenyésztek.

A mennyiben mindazonáltal ezen kármentesités a volt földesurak részére még nem volna kiszolgáltatva, a megtéritendő összeg kiszámitása és kifizetése az eddig fennállott szabályok szerint eszközlendő.

B) **Puszta telkek.**

68. §.

A puszta telkek (sessiones desertae) azon birtokosoknak válnak tulajdonává, a kik azoknak 1848. évi január 1-én birtokában voltak; ha csak meghatározott időre vagy visszahuzás világos fenntartása mellett kötött szerződések azt nem gátolják, a mely esetben azokra a bérföldek és a majorsági birtok iránti törvények határozatai alkalmazandók.

Egyébiránt a jelen törvény 8. §-ának hatálya ide is kiterjed.

C) **Foglalások.**

69. §.

A jelen törvény III. fejezetének a foglalásokról szóló intézkedései az ország ezen részeire a következő változtatásokkal terjesztetnek ki:

a) oly békés birtok, a mely már 1819. évi január 1-én fennállott, többé meg nem támadható;

b) a foglalások iránti kereseti jog elenyészettnek tekintetik, ha a per 1862. évi deczember végeig, a székelyföldiekre nézve pedig 1870. évi január 1-ig meg nem indittatott.

D) Erdei haszonvételek.

70. §.

Oly erdők vagy erdőrészek, a melyek akár az 1819/20. évi országos összeirás előtt, akár azután, örökszerződés vagy végérvényes itélet utján a községnek vagy egyes volt urbéreseknek kizárólagos haszonvételül adattak át, nem esnek urbéri rendezés alá, hanem a volt urbéresek tulajdonává válnak.

A mennyiben ilyen erdőkben vagy erdőrészekben egyedül csak a volt földesur tisztjei vagy cselédei részére volt fenntartva erdei vagy legeltetési haszonvétel, az a volt urbéresek tulajdoni jogát nem csonkitja, azonban a fentartott faizási vagy legeltetési haszonvételnek megfelelő erdőrész a volt földesurnak kiadandó.

71. §.

Egyéb esetekben az urbéri faizás és makkoltatás fejében a volt urbéreseknek járó erdőilletmény kiszabásánál a következő elvek tartandók szem előtt:

1. Azon jobbágy-házhely egész teleknek tekintendő, a melyhez az 1819/20. évben eszközlött országos összeirás szerint az első osztályu községben legalább hat hold, második osztályu községben legalább 9 hold, a harmadik és negyedik osztályu községben pedig legalább 11 hold urbéri föld tartozik, holdját mindenütt 1600 négyszegöllel számitva.

2. Erdőilletményül egy egész telek számára egy és fél holdnál csekélyebb és hat holdnál nagyobb erdőtér — holdját 1600 négyszegöllel számitva — rendszerint nem szabathatik ki.

3. Ha azonban a helyviszonyokhoz képest ezen mérték mellett az 1848. évi január 1-ig élvezett törvényes haszon-

vétel ki nem kerülne: az egy egész telek után járó erdőilletmény kivételképen kilencz (1600) négyszegöles holdra fölemelhető.

4. Viszont a hol a volt urbéres által 1848. évi január 1-ig élvezett erdei haszonvétel oly csekély volt, hogy annak folytatására egy és fél holdnyi erdőtér nem kivántatik: ott az erdőilletmény egy-egy egész telek után a 2. pontban megállapitott minimumon alul is leszállitható.

Azon volt urbéresek, a kik az urbéri földeknek az 1. pontban emlitett átlagmennyiségénél többet vagy kevesebbet birnak, külső birtokuknak ezen átlaghoz mért aránya szerint kiszabandó erdőrészt kapnak.

6. Mindazon volt urbéreseknek, a kik külsőség nélkül csak házat és belső birtokot birtak, egy nyolczadrésze jár azon erdőilletménynek, a mely ugyanazon községben egy egész telek után fog megállapittatni. Ha pedig ez nem felelne meg az 1848. január 1-je előtt élvezett erdei haszonvételnek, kivételképen az illetmény fel is emelhető, azonban ez az egy egés telek után megállapitott maximumot túl nem haladhatja.

72. §.

Egyéb tekintetben az erdőilletmény kiszabására nézve a jelen törvény 27., 29., 31., 32. és 33. szakaszainak határozatai az ország eme részeiben is irányadók, azon különbséggel: hogy a 29. szakaszban 1200 négyszegölével megállapitott 22 hold, Erdélyben 1600 négyszegöllel számitandó $16^1/_2$ holdra szállitandó le.

E) Nádlási haszonvételek.

73. §.

A nádlási haszonvételek végleges rendezése tekintetében a jelen törvény 34—37. szakaszai az ország ezen részeire nézve is irányadók.

F) Legelő-elkülönités.

74. §.

Az egyhatárbeli, 1848. évig közösen használt összes gyepelegelők és nem erdei legelők a volt földesurak s a volt jobbágyok közt felosztandók.

A felosztás az eddigi gyakorlat alapján mindkét félre nézve az általuk ugyanazon határban, tulajdoni joggal birt földbirtokuk arányához, még pedig a volt földesurakra nézve majorsági birtokuk arányához, a volt jobbágyokra nézve pedig tulajdonukká vált összes földbirtokuk arányához képest történik. Azonban az egykori földesur részére a közös legelőnek legalább is egy negyedrésze teljes tulajdonul fentartandó.

Ha a volt jobbágyok számára ily módon kihasitott gyeplegelőrész, azoknak nagyobb számu marháik tartására az 1848. év előtt e részben fennállott gyakorlatot tekintve, elegendő nem lenne, és ha egyszersmind az egykori jobbágyok az 1848-ik évig erdei vagy havasi legelő használatában voltak, azoknak ezen erdei és illetőleg havasi legelőből pótlásul oly mennyiség adandó ki, hogy a számukra kihasitandó összes legelőtér az 1848-ig élvezett haszonvétel folytatására elegendő legyen.

Ezen urbéri illetményből csak annyi terület vonható le, a melynek közönséges becsértéke az eddig netalán fizetett taksa vagy külön teljesitett viszonszolgálmányok tőkéjének megfelel.

E tőke az eddigi évi bér vagy viszonszolgálmányok értékének huszszoros összegéből áll, a melyből azonban egy hatodrész a beszedési és kezelési költségek fejében levonatik.

A havasi legelő-illetménynyel együtt az azon létező fák is az illetőnek tulajdonába mennek át, de ezek becsértéke is az illetményből levonandó.

75. §.

A lelkészek számára a legelő-illetmény hasonlókép birtokuk arányához képest szabandó ki, csak hogy ezen résznek, habár aránylag csekélyebb vagy épen semmi birtokkal nem birnak is: mindenik egyházközségében valláskülönbség nélkül — azon helyen, hol az templommal vagy paplakkal el van látva, mindig annyinak kell lennie, a mennyit azon középmérték tesz, mely ugyanazon határban egy külső birtokkal ellátott volt jobbágy számára rendeltetik. Az iskolatanitó számára minden esetben hasonló illetmény hasitandó ki.

76. §.

Azon határokban, melyekben a volt földesur az urbérin kivül belső vagy külső birtokot se maga, se curialisták által nem birt, s a közös legelő jogával 1848 előtt sem élt, egyszersmind pedig a közös legelő az eljáró biróság itélete szerint oly csekély, hogy a volt jobbágy szükségelt vonómarhái részére sem ad elegendő élelmet, a volt földesur legelőrészt nem igényelhet.

77. §.

Viszont a volt jobbágyoknak sincs igényük a legelőrész kihasitására oly határokban, melyekben az ugaron és réteken kivül azoknak tilalmazása időpontjáig 1848. év előtt sem voltak legelők.

78. §.

A székelyföldi vegyes községekre nézve, a melyekben a volt urbéreseken és esetleg a volt földesuron kivül szabad székelyek is voltak a közös birtok közös és határozatlan arányu használatában, a lelkészek és tanitók erdő- és legelő-illetményeik kihasitása iránt külön törvény rendelkezik.

79. §.

A legelő-elkülönitésre nézve egyebekben a jelen törvény 38., 41., 42. és 43. §ainak határozatai itten is alkalmazandók.

G) Birtokrendezési eljárás.

80. §.

Kraszna-, Közép-Szolnok-, Zarándmegyékben és Kővárvidékén, birtokrendezési ügyekben, a jelen törvény VIII. fejezetében részletezett szabályok követendők; Erdélyben pedig a birtokrendezési eljárásra nézve addig is, a mig ez iránt külön törvény intézkednék, az igazságügyminiszter által 1868. évi oktober 12-én az országgyülés mindkét házának felhatalmazása alapján kiadott utasitás irányadó; felhatalmaztatván egyuttal az igazságügyminiszter, hogy abban a szükséges módositásokat öszhangzólag a jelen törvény VIII. fejezetében foglalt elvekkel, ujabb rendelet által eszközölhesse.

Erdélyben, az elsőfolyamodásu király biróságok szervezéseig, az urbéri perek kizárólag a jelenleg fennálló külön urbéri törvényszékek hatásköréhez tartoznak.

H) Az urbéri birtok eldarabolása iránti korlátozások megszüntetése.

81. §.

A jelen törvény IX. fejezetében az urbéri birtok eldarabolása és szerzése iránti korlátozások megszüntetésére vonatkozó 55., 56., 58. és 59. szakaszok hatálya az ország ezen részeire is kiterjesztetik.

I) A Talmács-Szelistye s Törcsvár, valamint az azokhoz tartozó községek birtokviszonyairól.

82. §.

A Talmács-Szelistye s Törcsvár, valamint az azokhoz tartozó községek területeire nézve, a közös birtokok rendezéséről külön törvényjavaslatot fog az igazságügyminiszter előterjeszteni.

XI. FEJEZET.

Vegyes intézkedések.

83. §.

Mindazon birtokokra nézve, melyek a volt jobbágyoknak törvény szerint tulajdonává váltak, a jobbágyi és nemesi birtok közötti különbség teljesen megszünik.

84. §.

A 2. és 83. §-ok alapján mindazon jogok, a melyek a bányatörvény értelmében a volt földesurakat illetik, a volt jobbágyoknak jutott vagy jutandó területen ez utóbbiakat fogják illetni.

Azonban ily jogokra nézve a birtok rendezése előtt a volt földesurak részéről kötött és a rendezés alkalmával kimutatott vagy már foganatba vett szerződések és a bányatörvények értelmében eddig szerzett bányajogok eddigi joghatályukkal érintetlenül maradnak.

85. §.

A jelen törvény tárgyát képező jogviszonyok felett hozott jogérvényes itéletek és kötött jogérvényes egyességek érintetlenül maradnak.

86. §.

Mindazon urbéri ügyek, melyek ezen törvény hatálybalépte napján jogérvényesen még be nem fejeztettek, ezen törvény határozatai szerint itélendők meg.

A másod- és harmadbiróságok oly esetekben, melyekben az eléjök került urbéri ügy ujabb tárgyalás vagy nyomozás nélkül a jelen törvény határozatai szerint elintézhető nem volna, kötelesek a pert kiegészités és ujabb itélethozatal végett visszaküldeni.

87. §.

Mindazon tárgyakra nézve, a melyekről a jelen törvény rendelkezik, a birtokállapot ideiglenes fentartása addig, a mig a rendes biróság érdemlegesen határozna, ezentul az 1868. LIV. t. cz. 93. szakaszának i) pontjában kijelölt biróság előtt és eljárás utján eszközlendő.

Az uri szolgáltatások hátralékainak behajtása szintén sommás eljárás utjára tartozik.

88. §.

A törvényszékek hivatalból tartoznak felügyelni arra, hogy érvény szereztessék az 1868. XXXVIII. t. cz. 39. szakaszában foglalt azon intézkedésnek, mely szerint az iskolai vagyon gyarapitása végett mindenütt, a hol a tagositás és a legelő-elkülönitése még ezentul fog megtörténni, azon alkalommal a már fennálló vagy netalán felállitandó községi népiskola számára, a felosztandó közös területnek mindenki illetményébe aránylag beszámitandó, legalább egy század része elkülönitendő.

89. §.

A mely esetekben a jelen törvény a szolgálmányokat a volt urbéresek által rendeli megváltatni, a váltságot azon összeg képezi, a mely az évi szolgálmányok értékének huszszoros összegéből, egy hatodrésznek a beszedési és kezelési költségek fejében való levonása után fennmarad.

A szolgálmányok értékének meghatározásánál, a menynyiben azok nem készpénzből állottak, a következő elvek irányadók:

a) ha kézi vagy igás-napszámból állott a szolgálmány, amannak értéke $17^1/_2$, emezé pedig 35 o. é. krajczárral számitandó;

b) terménybeli szolgálmányok eseteiben az 1842—1847 (hat évi) összes termésnek, mely egyéb bizonyitékok hiányában birói becsü utján lenne megállapitandó, egy hatodrésze veendő évi szolgálmányul, s annak értéke szintén az 1842—47. évek folyama alatt azon vidéken fennállott középárak átlaga szerint számitandó ki.

90. §.

A 20. szakasz értelmében, egyik vagy másik fél kivánatára, a megváltás könnyitésére országos közvetités segélye nyujtatik akkép, hogy a volt földesurak, a részükre megállapitott váltságösszeg erejéig *„jelzálogos váltsági kötvények“*-kel fognak egyszerre kielégittetni, a váltságkötelezettek pedig váltságtartozásukat, törlesztés utján, az ország pénztárába fizetik.

Ezen „jelzálogos váltsági kötvények“ mind a tőkére, mind pedig a tőke után félévi utólagos részletekben fizetendő $5^0/_0$-os kamatokra nézve, az ország jótállása alá helyeztetnek és félévről félévre, a terv szerinti törlesztési járadék arányában törlesztetnek, és pedig legalább felerészben nyilvános kisorsolás s a kisorsolt kötvényeknek az országos pénztárnál teljes névszerinti értékben beváltása, többiben pedig tőzsdei bevásárlás utján.

Azok, a kiknek ilyen váltságösszeg jár, kötelesek a váltságösszeg fejében részükre kiállitott kötvényeket névszerinti értékben elfogadni.

91. §.

A váltságkötelezettek váltságtartozásuk után évenkint kamat fejében 5%-ot, tőketörlesztési járadék fejében 2½ %-ot, kezelési költségek fejében ½ %-ot fognak az ország pénztárába, és pedig fél évi előleges részletekben befizetni. Ezen, évenkint összesen 8%-ra terjedő törlesztés folytán az összes váltságtartozás 22 év mulva megszünik.

A lejárt tőke- és kamatjáradékok, valamint a kezelési költségek is az ország rendes adó közegei által, az országos adóval együttesen hajtatnak be, s azok minden tekintetben az országos adó természetével birnak s annak minden törvényes előnyeit élvezik.

Azon kamatokat azonban, a melyek a váltságtőkétől a jelzálogos váltsági kötvények kibocsátását megelőző időre járnak, a váltságkötelezettek 5 %-kal számitva, közvetlenül magának a volt földesurnak tartoznak megtériteni, a ki e kamatokra nézve az urbéri perben hozott itélet alapján végrehajtás által szerezhet magának elégtételt.

92. §.

A váltságtőkék és járulékaik jelzálogi biztositása és nyilvántartása ugyanazon módon eszközlendő, a mint az a szőlőbirtok után járó tartozások váltságára nézve az 1868. XXIX. t. cz. 9. és 10. szakaszaiban szabályoztatott.

Az ilykép jelzálogilag bekeblezett váltságtőke minden eddig bekeblezett követelést megelőz. Ott pedig, a hol telekkönyvek nincsenek, a megváltott birtokot a váltságtőke és járuléka, minden más hitelezőt megelőzőleg már a jelen törvénynél fogva terheli s a helyszineléskor hivatalból fog az illető telekjegyzőkönyvbe beiktattatni, tekintet nélkül az időközben netán történt birtokváltozásra.

93. §.

A váltságtőke megállapitása után szabadságában áll minden váltságkötelezettnek, ha a törlesztés kedvezményével élni nem kiván, váltsági tartozását készpénzben egyszerre lefizetni.

Ha tartozásának évi járadékok általi törlesztését választaná a váltságkötelezett, ez esetben a törlesztés tervén tulfizetést csak akkor teljesithet, ha hátralevő összes tartozását egyszerre lerója. Ezen végfizetést névszerinti értékben számitandó váltsági kötvényekkel teljesitheti. A törlesztési évjáradék az igy törlesztett mennyiség arányában leszállitandó.

Az összes váltságtartozás lefizetése után annak telekkönyvi törlése az 1868. XXIX. t. cz. 15. szakaszának értelmében történik.

94. §.

Azon váltságszerződések, a melyek a jelen törvény tárgyai felett eddigelé keletkeztek, ha különben a jogérvényesség törvényes kellékeivel birnak, lényegükre s a váltságtartozás összegére nézve a jelen törvény által érintetlenül hagyatnak ugyan, de ha a volt földesur s a váltságkötelesek közt megegyezés jö létre az iránt, hogy a már megállapitott váltságösszegnek vagy hátralévő részének törlesztésére nézve az itt szabályozott országos közvetitést igénybe vegyék, ezen kivánságukat érvényesithetik.

Ilyen esetekben a szerződés átváltoztatásának van helye olykép, hogy felszámittatván a szerződés szerint még hátralevő tőke és a lejárt kamatok, ezek összege fogja képezni azon tőkét, a melyért a volt földesur váltsági kötvényekkel elégittetik ki, s a mely után viszont a váltságkötelezettek a törlesztési járadékokat az ország pénztárába befizetni köteleztetnek, egyszersmind pedig megállapittatik az időpont, a melytől az uj viszony kezdődik, s kijelöltnek azon birtokrészletek, a melyek az ország közvetitésére utalt összegnek jelzálogául fognak szolgálni.

Ezen átváltoztatás kedvezménye, mindkét fél beleegyezése esetében, kiterjesztetik azon váltságtartozásokra nézve is, a melyek nem egyezségen, hanem jogérvényes itéleten alapulnak.

Mindkét esetben csak akkor tagadhatja meg a kormány az ilyen átváltoztatás országos közvetitését, ha a váltságtartozás összege nem volna fedezve a kijelölt jelzálog értéke által.

95. §.

Az állam érdekeit az országos közvetités minden eseteiben az igazságügyminiszter által kinevezendö jogbiztosok képviselik, a kiket a bel-, pénz- és igazságügyminiszterek egyetértöleg fognak ellátni a szükséges utasitásokkal.

96. §.

Ezen törvény végrehajtásával a pénzügyi, belügyi és igazságügyi ministerek bizatnak meg.

Mi e törvényczikket s mindazt, a mi abban foglaltatik, összesen és egyenkint helyesnek, kedvesnek és elfogadottnak vallván, ezennel királyi hatalmunknál fogva helybenhagyjuk, megerösitjük és szentesitjük, s mind Magunk megtartjuk, mind más hiveink által megtartatjuk.

Kelt Bécsben ezernyolczszáz hetvenegyedik évi deczember hó huszonkettedik napján.

Ferencz József, s. k.
(P. H.) *Gróf Lónyay Menyhért*, s. k.

1871. évi

LV. TÖRVÉNYCZIKK

az arányositásról és tagositásról, az ország erdélyi területének városaiban, szabad és volt urbéresekkel vegyes községeiben.

I. Arányositás.

1. §.

Az arányositás tárgyait képezik nemcsak a jelenleg közösen és osztatlanul használt külsö fekvöségek, hanem azok is, a melyek a közös birtokból — a közbirtokosok beleegyezése nélkül, s községileg kezelt közös birtoknál az illetékes hatóságok jóváhagyása nélkül — ezen törvény életbeléptét közvetlenül megelőző 32 év alatt elfoglaltattak.

2. §.

Ha több község birtokosai állanak ily közösségben, az illetmény mindenekelőtt minden egyes községre nézve állapitandó meg.

Ezen megállapitásnál a következő kulcsok és pedig az alábbi sorrendben alkalmazandók:

a) a községek között létező szerződések, a közös birtok használására vonatkozó itéletek, vagy a birtoklás arányára vonatkozó más okiratok;

b) azon arány, mely szerint ugyanazon községek között hasonló jogi természetü más közös birtok elosztása vagy arányositása eszközöltetett;

c) ha a legközelebbi tiz év alatt a közös birtok a használásra nézve közmegegyezéssel felosztatott, ezen gyakorlat;

d) azon összeg, melylyel egyik vagy másik község a községbirtokra esett adóban vagy más teherben a másik község beleegyezésével saját külön vagyonából részt vett;

e) azon esetre, ha a fentebbi bizonyitékok egyike sem léteznék, s ha a községek másként ki nem egyeznének, a községek illetményei, tekintettel a 4. §. rendeletére, a községi birtokosok összes belső és külső birtokainak területe arányában határozandók meg.

3. §.

Az egyes község tagjainak illetménye az általuk eddig kizáró joggal békésen használt, avagy a 2. §. értelmében kihasitott közös birtokból a következő elvek szerint állapittatik meg:

1. ha a birtokosok a közös birtokot a legközelebbi 32 év alatt természetben és évenkint felosztva ugyanazon mennyiségben használták, ezen gyakorlat szerint; ha pedig

2. a közös-birtok utáni adót s más terheket a birtokosok egyéni kivetés utján fedezték, ezen teherviselés arányában állapitandó meg mindegyiknek illetménye.

4. §.

A mennyiben a 3. §-ban felsorolt kulcsok egyike sem alkalmazható, mindegyiknek illetménye az egyesek által birt külső és belső birtokok területe arányában állapitandó meg olyformán:

a) hogy ezen számitásnál a közösből tett foglalások kihagyassanak; és

b) hogy a belső telkek területe háromszoros mennyiségben számittassék.

5. §.

A kit a közösbirtokból, jogérvényes szerződés vagy birói itélet alapján, határozott térmennyiség vagy határozott mennyiségü és minőségü haszonvétel illet, annak illetménye a birtokrendezés alkalmával is, ezen jogosultság arányában határozandó meg.

6. §.

Azokat, kik a közösbirtokot jogérvényes szerződés vagy 32 évet tulhaladó békés gyakorlat alapján, avagy csak községi illetőségüknél fogva határozatlan mennyiségben szabadon haszonélvezik, — ha az egyesség vagy birói itélet által megállapitott kulcs szerint nagyobb illetményt nem igényelhetnek, a legkisebb birtoku közbirtokossal egyenlő mennyiség illeti.

7. §.

Ha az arányositás kulcsa iránt a közmegegyezés nem sikerül, azt a biróság itélet által állapitja meg.

Érvényes közmegegyezésre megkivántatik:

a) a községeknél, hogy mindenik községnek e czélra választott és felhatalmazott képviselői beleegyezzenek;

b) közbirtokosoknál, hogy minden birtokos kellőleg megidéztessék, és hogy közülök senki ellen ne mondjon.

8. §.

Mindegyik közbirtokos kivánhatja a közös birtokból járó illetményének természetben való elkülönitését:

1. szántóföldek-, rétek-, kaszálok- és legelőknél feltétlenül;

2. erdőknél akkor, ha illetményére legalább 100 catastralis hold esik;

3. nádasoknál vagy havasoknál, ha a birtokosok birtokaránylagos többsége kivánja.

A mennyiben valamely erdő közös használata több község birtokosait illeti, a felosztás községenkint eszközlendő, ha az egyik községre eső illetmény 100 catastralis holdat nem is tesz.

9. §.

Az igy elkülönitett birtokrészek összes haszonvételei csak a tulajdonost illetik.

10. §.

Azon foglalásokra nézve, melyek az 1. §. értelmében szintén arányositás tárgyát képezik, a következők rendeltetnek:

a) a közösbirtok természetben való felosztása esetében (8. §.) az elfoglalt rész a birtokos illetményébe betudandó, és a mennyiben illetménye kevesebbet tesz, a foglalónak szabad választásától függ az elfoglalt rész többletét visszaadni, vagy azt jövőre is megtartani. Első esetben az elfoglalt birtokrészen fekvő hasznos beruházások a közbirtokosok által a foglaló részére megtéritendők: utóbbi esetben pedig a foglaló köteles az elfoglalt birtokrész többletének mostani valódi értékét a közbirtokosok részére megfizetni;

b) ha csak a közbirtok használásának aránya állapittatott meg és a közös használat fentartatik, az elfoglalt birtokrész a hasznos beruházások becsértékének megtéritése mellett visszafoglalandó.

11. §.

Azon községi vagyon, mely folytonos gyakorlattal kizárólag községi közjövedelmi forrásul használtatott s mint ilyen egyéni ingyenhasználat tárgya nem volt, valamint azon községi vagyon is, mely okiratilag a községi szükségletek fedezésére rendeltetett, sem arányositásnak, sem elosztásnak nem tárgyai, s ezután is a rendelt czélra kezelendők.

A mennyiben egyes városok, szabad vagy vegyes községek ugynevezett külső allodiummal (majorsági birtokkal) birnak, ezen, a magántulajdon természetével hasonjogu vagyon sem lehet arányositásnak vagy elosztásnak tárgya.

12. §.

Ha a közbirtokosok az őket illető közösbirtok haszonvételeit egészben vagy részben községi czélok fedezésére engedték át, ezen körülmény őket a haszonvételek arányositásában és a birtok (8. §.) felosztásában nem gátolja; kötelesek azonban a községi szükségletek fedezéséről más módon gondoskodni.

13. §.

A lelkészeknek s az iskolatanitóknak a közös birtokok rendezése alkalmával erdő- és legelőilletőségük az 1868. XXXVIII. t. cz. 39. §. érvényben tartása mellett, az egész közös birtokból adandó ki, és pedig, ha a megállapitott kulcs szerint több jogot nem bizonyitanak:

a) A lelkészeket annyi erdő- és legelőjárandóság illeti, a mennyi a közbirtokosok mindegyikét külön illetné azon esetben, ha a közös birtok a közbirtokosok száma szerint — fejenként — arányosittatnék.

Oly községben, hol a közös birtokhoz jogosult felek különböző hitfelekezetüek, legyenek akár anya-, akár fiókegyház tagjai, az egész közös birtokból kiszámitott lelkészi illetményhez, a különböző hitfelekezetek lelkészei a közös birtokhoz jogosult hiveik számarányában részesittetnek.

b) Az iskolatanitók erdő- és legelőjárandósága: fele annak, mint a mennyi a lelkész részére jár.

Ha a községben jelenleg létező hitfelekezetek valamelyike teljesen megszünik, az illető felekezet lelkészének és iskolatanitójának erdő és legelő illetménye a községi iskola-alap tulajdonává válik.

14. §.

Ha azonban a lelkésznek vagy tanitónak a közös birtokból vagy az erdőre nézve számszerint meghatározott állandó mennyiségü évenkinti ölfa-járandósága vagy a közlegelőre nézve akár mennyiség, akár minőség tekintetében meghatározott legeltetési joga szerződésileg van kikötve, ez esetben a megelőző 13. §-tól eltérőleg, a szerződésileg kötelezett évi járandóságnak megfelelő mennyiségü és minőségü erdő- vagy legelőrész adandó ki.

15. §.

A közös-birtok községek és egyesek közt bármelyik közbirtokos kérelmére arányositandó.

A mennyiben jelen törvény hatálybaléptétől számitandó három év alatt az arányositás senki által sem kéretnék, a törvényszék azt hivatalból folyamatba téteti.

16. §.

A vegyes községekben, a közös helyek arányositásánál, a volt földesur illetményének meghatározására, kulcsul az illetőnek bel- és külbirtokán kivül, volt urbéresei fekvő birtokának összege is felveendő.

A volt földesur azon birtokból, melyet e kulcs szerint a közösből nyert, volt urbéresei illetményét a megszüntetett urbéri kapcsolatból fenmaradott jog- és birtokviszonyok rendezéséről szóló törvény határozatai szerint tartozik kiadni.

17. §.

A közösbirtokok arányositása és eshetőleges elosztás az ugyanazon határban fekvő birtokok tagositásával együtt és egyszerre is eszközöltethetik.

II. Tagositás.

18. §.

A tagositás eszközlendő, ha a tagositást kivánók birtoka a tagositandó határnak egy harmadát teszi.

19. §.

Ezen harmadrész kiszámitásánál, a községi vagyonhoz tartozó földek, ugy a közintézeteknek és köztársulatoknak birtoka a tagositást kivánók birtokához számitandó.

20. §.

A földek uj kiosztásánál a községek közintézetek és társulatok egyéb magánbirtokosokkal egyenlö bánás alá esnek, és részükre a jelenlegi birtokuknak megfelö uj birtok hasitandó ki.

21. §.

Tagositás tárgyát nem képezik:

a) az erdők;

b) a szölök, gyümölcsös és komlókertek;

c) tanyával ellátott puszták;

d) a belsö telkek és azokkal egybefüggő, körülárkolt és mivelés alá vett külbirtokok;

e) föveny-, kavics-, agyag- és köbányák;

f) bányatelepek;

g) ásványviz-források.

22. §.

A tagositásnál a szükséges dülö- és közlekedési utak s csapások mindig kihasitandók.

23. §.

Az uj kiosztásnál mindegyik tulajdonos járandósága lehetöleg egy tagban, vagy a határ fekvéséhez képest minél kevesebb részletben hasittassék ki.

A kiosztott uj birtok a birtokos elöbbi birtokával egyenértékü legyen; és ha valamely birtokos elöbbi birtokán hasznos épületek és beruházások léteznének, ezek valódi értéke annak megtéritendö, de csak annyiban, a menynyiben elöbbi birtokát meg nem tarthatná, vagy az épületeket s egyéb beruházásokat megtarthatná ugyan, de az uj birtok-elhelyezés folytán azok neki hasznot nem hajtanának.

III. Eljárás.

24. §.

A jelen törvényben szabályozott birtokrendezés az elsőfolyamodási törvényszék hatásköréhez tartozik és az eljárásra nézve ugyanazon szabályok tartandók meg, melyek a megszüntetett urbéri kapcsolatból fenmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről szóló törvény 80. §-ában vannak megállapitva, a mennyiben jelen törvény mást nem rendel.

25. §.

Bármely birtokos kérelmére a törvényszék egyik kiküldött birói tagja által eszközölteti a nyomozásokat az iránt, vajjon a 18. §. szerint a tagositásnak van-e helye?

Ha a nyomozások folytán az derül ki, hogy a tagositást kivánó birtoka a határnak a hivatkozott §-ban kitett egyharmadánál kevesebb, a meghiusult tárgyalás költségét a kérvényező köteles viselni.

26. §.

A birtokrendezés költségeit mindegyik közbirtokos a neki jutott birtok vagy illetmény arányához képest viseli.

Vegyes községekben a közbirtokok arányositása vagy elosztása esetében a volt földesur viseli saját volt jobbágyainak birtoka után ezen költségeket.

A lelkészeket és tanitókat, mint ilyeneket, a birtok rendezésköltségei nem terhelik, hanem helyettük az érdekelt egyházak hordozzák.

27. §.

Arányositásnak, a közös birtok elosztásának és tagositásnak kiigazitását nyilvánvaló számitási hiba miatt is, a bevégzés napjától kezdve csak egy év alatt lehet az illető törvényszéknél kérelmezni, és a rendes felebbezésen, valamint ezen kiigazitási kereseten kivül semmiféle perorvoslatnak (semmiségi panasznak és perujitásnak) nincsen helye.

28. §.

Mindazon tárgyakra nézve, a melyekről a jelen törvény rendelkezik, a birtokállapot ideiglenes fentartása addig, a mig a rendes biróság érdemlegesen határozna, ezentul az 1868. LIV. t. cz. 93. §-ának i) pontjában kijelölt biróság előtt, és eljárás utján eszközlendő.

29. §.

A birtokrendezési eljárásért és birtokfelosztásért bélyeg és kincstári illeték nem fizettetik, a mennyiben a jelen törvény hatályba léptétől számitandó három év alatt megindittatott.

30. §.

Jelen törvény végrehajtásával az igazsági minister bizatik meg.

Mi e törvényczikket s mindazt, a mi abban foglaltatik, összesen és egyenkint helyesnek, kedvesnek és elfogadottnak vallván, ezennel királyi hatalmunknál fogva helybenhagyjuk, megerősitjük és szentesitjük, s mind Magunk megtartjuk, mind más hiveink által megtartatjuk.

Kelt Bécsben ezernyolczszáz hetvenegyedik évi december hó huszonkettedik napján.

Ferencz József, s. k.
(P. H.) *Gróf Lónyay Menyhért,* s. k.

205. §-hoz, 233. l.

I.

A m. kir. igazságügyministernek 1871. jan. 10-én 17,814. sz. a. kelt s valamennyi törvényhatósághoz intézett körlevele

az anyakönyvek vagy kivonataik körüli visszaélésekre hozott itéletek felebbezése tárgyában.

A születési és házassági anyakönyvek, ugyszintén a megholtakról vezetett könyvek, továbbá az ezekből, az 1827. évi XXIII.

t. cz. 3. §-ában meghatározott közegek által kiadott kivonatok törvényeink és törvénykezési gyakorlatunk szerint a köziratok hitelességével, s tartalmukra nézve teljes bizonyitó erővel birván: a polgári élet számos és legfontosabb viszonyaiban, a jogbiztonság feltételét, s gyakran ennek egyedüli biztositékát képezik.

Ezen könyvek és kivonatok rendkivüli fontossága már magában is eléggé indokolja az érdeket, melylyel az államnak s a kormánynak azok hitelének fénntartása és biztositása tekintetében viseltetnie kell, nehogy az emlitett okiratokba becsuszott hibák, vagy pedig a könyvek vezetése, s illetőleg a kivonatok kiállitása körül elkövetett visszaélések által, a családok megzavartassanak, a születéstől feltételezett polgári állás bizonytalanná váljék s az öröklés joga helyrehozhatlan, vagy csak nehezen elhárítható veszélyeknek tétessék ki.

E téren tehát a legszigorubb ellenőrzésre van szükség, mind az illető életkorától feltételezett polgári és politikai jogok védelme, mind pedig a védkötelezettségről szóló törvény kijátszására irányzott kisérletek meggátlása végett is; mert nem engedhető meg, hogy a törvényben kimondott átalános védkötelezettség, az anyakönyvek és az ezekből készült kivonatok körül való különféle üzelmek által meghiusittassék.

Az ellenőrzés előzetes gyakorlata, a fennálló törvények és szokás következtében hiányos lévén: annál nagyobb fontosságot nyer az álladalmi ellenőrzés azon egyetlen neme, melyet a biróságok, a feljelentett visszaélések iránti eljárás körül hivatvák gyakorolni.

Nem szükség különösen hangsulyoznom, hogy a biróságok csak ugy felelnek meg kötelességüknek: ha szigoruan megvizsgálva a tényállást, a bebizonyitott szándékos hamisitás, vagy vétkes mulasztás megbüntetésénél, illetőleg az ily büntetendő cselekmények tetteseire mérendő büntetésnél, s cselekmény vagy mulasztás természetét, minőségét és veszélyességét, valamint a tettesnek közhivatási állásával egybekapcsolt különös kötelessége megsértését is számba vevén, ezen körülményeket, a büntetés mértékének elhatározó elemei gyanánt tekintik, és a bünösség fokát, de ezzel együtt egyszersmind a büntetés sulyát is, a fenálló törvények, vagy törvénykezési gyakorlat korlátai között, ezen szempontok figyelembe vételével, állapitják meg.

Ámbár ezen mozzanatok, a helyes büntető gyakorlatnak változhatlan alapelveit képezik, melyeket a birónak soha sem lehetne szem elől tévesztenie: mindazonáltal többször tapasztaltatott, hogy az anyakönyvek körül elkövetett visszaélések feletti biráskodásban, az alsóbb foku biróságok, a tárgyi és alanyi szempontokat nem kellőleg mérlegelvén, ez által oly gyakorlat jelenségei mutatkoznak, melynek tulsulyra jutása — a cselekmény és annak büntetése közötti igazságos arányt megsemmisiti, és ennek következményében, az anyakönyvek hitelén épülő viszonyok biztonságát, nagy mérvben veszélyezteti.

Ehhez járul, hogy a tiszti ügyészek, nem felebbezvén az első biróságok itéleteit, az iránt sem szerezhető biztos meggyőződés: valjon az egyes esetekben mutatkozó aránytalanság, törvényeink és megállapitott törvényes gyakorlatunk hiányaiban, vagy pedig netalán csak az elsőbiróság hibás felfogásában találja indokát?

Távolról sincs szándékomban a törvénykezés függetlenségét s a birói meggyőződésnek, csupán a törvény által korlátolható, szabadságát érinteni. E függetlenség és szabadság az államnak és polgárainak legértékesebb kincse levén: ennek megtámadása által a baj nem orvosoltatnék, hanem csupán egy sokkal nagyobbal, s egy olyannal szaporittatnék, mely szünet nélkül fenyegetné magát a társadalmat és annak minden egyes polgárát.

De másrészről nem feledhetem: hogy a birói hatóság alatt nem egyedül az első foku biróságok értetnek, és hogy fontos, — különösen ily természetü büntető ügyeknél, főleg a főtörvényszékek itéletében rejlik a tekintély ama sulya, mely bizonyságot nyujt az iránt, hogy abban, a mit az itélet tartalmaz, az ország törvényeinek, s a törvényes gyakorlat szabályainak helyesen felfogott értelme és kellő alkalmazása nyilatkozik.

Hogy ez éressék, és a megjelölt eseteket, illetőleg — a felsőbb biróságok itéletében rejlő nagyobb biztositék hatályra jusson, felhivom a közönséget, hogy mindazon esetekben, melyekben az anyakönyvek, vagy pedig az ezekből készitett kivonatok körül elkövetett visszaélések miatt indittatik meg a büntető vizsgálat, — akár szándékos hamisitás, akár pedig vétkes mulasztásból származó valótlanság képezze az eljárás alapjául szolgáló cselekmény tényálladékat; az első foku biróságnak oly végzését mely által a vizsgálat megszüntettetik, vagy beállittatik, ugy szintén első foku biróságnak ilynemü ügyekben hozott bármily tartalmu itéletét, mindenkor és hivatalból a kir. táblához felebbezze.

Meghagyom egyszersmind a közönségnek, utasitsa törvényszékét: hogy a fentebb meghatározott ügyekről hozzám negyedévenként rovatos kimutatást terjeszszen fel, a melyben a vádlott neve, az első birósági itélet kelte és tartalma, a felsőbb birósághoz történt felterjesztés napja, végre ez utóbbi biróság itéletének kelte és tartalma is pontosan kitüntetve legyen.

Kelt Pesten, 1871. január 10.

Horvát Boldizsár.

II.

1865-ki september hó 13-án 66,465. sz. a. kelt helytartótanácsi megkeresés a római és görög kath. érsekekhez

és püspökökhöz, a püspöki vagy káptalani uradalmak s a volt urbéresek közt kötött birtokrendezési egyezségeknek a m. királyi helytartótanácshoz leendő felterjesztése iránt.

Ázon többször előfordult eset alkalmából, miszerint a püspöki vagy káptalani urodalom közt egyrészt, másrészt a volt urbéres lakosok közt kötött birtokrendezési egyezségek a királyi személynök által terjesztettek legfelsőbb jóváhagyás alá, folyó évi augusztus hó 16-dikán 12,065. szám alatt kelt kegyelmes udvari rendelettel meghagyatott e királyi kormányszéknek, hogy a megyés püspököket és káptalanokat figyelmeztesse, miszerint hason egyezségeket e királyi kormányszékhez felterjeszteni el ne mulaszszák.

III.

A m. kir. igazságügyministeriumnak 1871. febr. 15-én 2968. sz. a. kelt rendelete,

hogy az ingatlanokra intézett végrehajtásoknál a vételár felosztására kitüzött tárgyalásról az adóhivatalok értesittessenek.

A m. kir. pénzügyministerium közlése szerint gyakran fordul elő eset, hogy ingatlanokra intézett birói végrehajtásoknál, az illető adóhivatalok a vételár felosztására kitüzött tárgyalásról nem értesittetnek; mi által, az árverés alá vont ingatlan birtokot terhelő adóhátralék annak idején be nem jelentetvén, a kir. kincstárt sokszor érzékeny károsodás éri.

Hogy tehát ily károsodások a jövőre nézve meggátoltassanak: felhivom a törvényhatóságokat; utasitsák telekkönyvi törvényszékeiket, hogy a polg. törv. rendtartás 445. §-a értelmében, előforduló végrehajtási esetekben a vételár felosztására kitüzött tárgyalásról az illető adóhivatalokat értesiteni el ne mulaszszák.

Pesten, 1871. február 15.

Az igazságügyminister rendeletéből

Csemegi,
ministeri tanácsos.

210. §-hoz, 237. lapon.

A vegyes házasságok váló pereinek illetősége az 1868. évi XLVIII. t. cz. által a következőkép lett megállapitva.

TÖRVÉNY
a vegyes házassági válóperekről.
(1868. XLVIII. t. cz.)

1. §.

A vegyes házassági válóperek, a mennyiben a házassági kötelék érvényességét és az ideiglenes elválást, vagy a végképi fölbontást tárgyazzák, az alperes illetékes birósága előtt inditandók meg, és miután az alperes felett kimondott itélet jogerőre emelkedett, a per legfölebb harmincz nap alatt hivatalból átteendő a felperes illetékes birósághoz, mely viszont a felperes felett hoz itéletet. Mindenik félre nézve egyedül saját illetékes biróságának az illető fél saját hitelvei alapján hozott jogerejü itélete kötelező.

2. §.

Házassági ügyekben a kötelék érvényességének kérdésében, a római- és görög-katholikusokra és görög-keleti hitvallásuakra, valamint az erdélyi két evangelikus egyház hiveire és az unitariusokra nézve, a jelenleg fennálló egyházi törvényszékek az illetékes birák, a két evangelikus hitfelekezetü egyház magyarországi hiveire nézve pedig az illető világi törvényszékek.

3. §.

Ezen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi s az igazságügyi ministerek bizatnak meg.

A 214. §-hoz, 240. l.

1863-iki november hó 2-án 15940. sz. a. kibocsátott udvari rendelvény, az összes törvényhatóságok kormányzóihoz, a zsidó házasságok kötése, elválasztása és felbontása körüli eljárás tárgyában.

Hivatalos uton tett feljelentések alapján tapasztaltatván, hogy az országban lakó zsidóságnál a házasság kötésére, elválasztására s felbontására nézve oly visszaélések és rendetlenségek harapóztak el, melyek a társadalmi legfőbb érdekeket koczkáztatni képesek, nevezetesen pedig, hogy nem ritkán a házasságok az egyházi személyek teljes mellőzésével, csupán polgári személyek közbejöttével titkon köttetnek, és ezen módon el is választatnak a nélkül, hogy a házasságok vagy az azokból született gyermekek az anyakönyvekbe bevezettetnének. — Ezen visszaélések elhárítása tekintetéből ezennel kijelentetik, hogy a zsidóság Magyarországban a házassági jogra nézve magát a fennálló átalános törvényekhez, különösen az anyakönyvek vezetésére nézve az 1827. évi 23. czikkhez és az 1840. évi 29. t.-czikk 3-ik szakaszához szorosan tartani köteles, a törvényhatóságoknak kötelessége levén az említett törvényeknek az illetők általi pontos megtartására felügyelni. Tekintve azonban a zsidóságnak sajátságos vallási viszonyait, s zsidó házasságok kötése, elválasztása és felbontására nézve, az országban e tekintetbeni egyformaság behozatala czéljából ideiglenesen e következők állapittatnak meg:

1-ör. A zsidóságnál a rokonságból származó házassági akadály, az oldalagos rokonok közt nem terjed tovább, mint a fivér és nővér közötti, továbbá a nővér és ennek fi- vagy leánytestvérének fia, vagy unokája közötti házasságra; — a sógorságból eredő házassági akadály pedig következő személyekre szorittatik: a házasság feloldása után ugyanis nincs joga a férjnek neje fel- vagy lemenő ágoni rokonával, sem neje nővérével, és a nő sincs jogositva férjének fel vagy lemenő ágoni rokonával, sem férjének fivérével, sem férje fi- vagy nővérének fiával, vagy unokájával egybekelni.

2-or. A zsidó házasság kihirdetésének a zsinagogában, vagy közimaházban, a hol pedig ilyes nem létezik, a helybeli elöljáróság által azon fő- s külön községnél, melybe egyik vagy másik eljegyzett fél be van kebelezve, három egymás után következő szombat- vagy ünnepnapon e következő rendszabályok megtartásával kell történnie:

3-or. A kihirdetés a szándékolt házasságnak mind a két jegyes vezeték- és melléknevė, születéshelye, állása és lakhelye elősorolásával, oly figyelmeztetés melletti közzétételéből áll, hogy mindenki, a ki a házasság ellen akadályt tud, azt feljelentse. — A feljelentést közvetlenül, vagy az egybekelést kihirdető rabbi utján azon rabbinál kell megtenni, kit az összeadás illet.

4-er. A kihirdetésnek az illető egyházkör gyülekezete előtt, és ha a házasulandók mindegyike más körben lakik, mindkét egyházkör szokott egyházgyülekezete előtt kell történni.

5-ör. Ha a jegyesek vagy azok közül egyik vagy másik azon egyház körében, melyben a házasság köttetni fog, hat hétig még nem lakik, a kihirdetésnek legutóbbi tartózkodásuk helyén is, ha az imént meghatározott időnél tovább laktak, meg kell történnie; vagy pedig a jegyesek tartoznak lakásukat azon a helyen, hol léteznek, hat hétig folytatni, hogy házasságuknak ottani kihirdetése elégséges legyen.

6-or. Ha a kihirdetés után hat hónap alatt a házasság meg nem köttetik, a háromszori kihirdetést ismételni kell.

7-er. A kihirdetések alóli felmentés Buda-Pesten a magy. kir.

helytartótanácsot illeti, — más helyeken, a második és harmadik kihirdetéstőli felmentést fontos okoknál fogva a megyei illetőleg kerület vagy vidék kormányzója, sz. kir. városokban a város birája engedélyezi.

8-or. A kihirdetés tekintetében fennforgó sürgős körülmények között a m. kir. helytartótanács, vagy a 7. §-ban érintett főnökök, sőt midőn valamely bebizonyitott közellevő halálveszély halasztást nem enged, a helybeli elöljáróság is teljes felmentést adhat; a jegyesek azonban tartoznak hitet letenni arra, hogy házasságukat gátló semmiféle akadály előttük tudva nincs.

9-er. Mind a háromszori kihirdetés alóli felmentés, az emlitett hitletétel mellett, akkor is megadandó, ha oly két személy kiván összekelni, mely személyekre nézve már azelőtt is közönséges vélelem vala, hogy házasságban élnek, — ez esetben a fölmentést a m. kir. helytartótanácstól az illető rabbi a felek neveinek elhallgatásával felettes politikai hatósága utján kérheti.

10-er. A hatóságok kötelesek a kihirdetések alóli felmentések megadása alkalmával maguknak biztosságot szerezni az iránt, miszerint a 8. és 9. §§-ban érintett eskü letétetett legyen e, s ezen körülményt a felmentvényben felelősség terhe alatt megemliteni, — ellenkező esetben ezen hit-kivétel elmulasztása magában a fölmentést foganatlanná nem teszi, de a rabbi, ki a felmentvényben e részben előfordulható hiány mellett az összeadást foganatositaná, szigoru büntetés alá vonandó.

11-er. Ha a házasság kötésekor létezett valamely akadályra nézve adatik felmentés, a házasságbai beleegyezést a kihirdetés ismétlése nélkül a rabbi és két meghitt tanu jelenlétében ujra ki kell jelenteni, és emez ünnepélyes cselekvényt a házassági könyvben feljegyezni. Ezen rendszabály megtartatván, a házasság ugy tekintendő, mintha eredetileg érvényesen köttetett volna.

12-er. Az összeadásnak az egyik vagy másik jegyes fél anyaközségbeli rabbija, vagy vallástanitó (vallásoktató) által, miután a felek a megkivántató bizonyitványokkal magukat igazolták, két tanu jelenlétében kell véghezvitetni. A rabbi vagy vallástanitó az összeadást más községnek rabbijára vagy vallástanitójára is bizhatja.

13-or. Az összeadás megtörténtét a rendes illetékes rabbi, vagy vallástanitó köteles az országos nyelvek egyikén a házassági könyvben az e tekintetben átalánosan előszabott módon bevezetni, a jegyesek által előmutatott szükséges bizonyitványokat azon sorszámmal, mely alatt az összeadottak a házassági könyvbe bejegyeztettek, ellátni és a házassági könyvhez fűzni.

14-er. A törvényes rendszabályok megtartása nélkül kötött zsidó házasság érvénytelen.

15-ör. Jegyesek vagy rabbik és vallástanitók, kik az emlitett rendszabályok ellen cselekesznek, továbbá azok, kik rendes megmagukat az előttük tudva levő törvényes házassági akadály elhallgatásával összeadatják a nélkül, hogy ez alól felmentést nyertek volna, kihágást követnek el, és 3—6 hónapig terjedő szigoru fogsággal büntetendők.

16-or. Azon rabbik, vagy vallástanitók, kik a házassági könyveket nem a törvény rendelete szerint vezetik, arányos pénzbeli büntetéssel illetendők, hivataluktól elmozditandók, s arra örökre alkalmatlanoknak nyilvánitandók.

17-er. Az asztal- és ágytóli elválásnál a zsidó házastársakra nézve e következő eljárás követendő: A házastársak kötelesek mindenekelőtt elválási szándékukat, indokaikkal együtt rabbijuk előtt kinyilatkoztatni. — A rabbi kötelessége a házastársakat összekelésük alkalmával kölcsönösen tett ünnepélyes igéretökre emlékeztetni, s az elválás káros következményeit hathatósan szivökre kötni. Ezen előterjesztéseket három izben kell külön ismételni. Mi ha foganat nélkül maradna, a rabbi a feleknek irott bizonyitványt tartozik adni arról, hogy a háromszori előterjesztések ellenére is elválási kivánságuknál megmaradnak.

18-or. Ha mind a két fél az elválásba beleegyezik, kötelesek elválási kérelmüket az előbbi szakaszban érintett bizonyitvány mellékléssével a megyékben és Kővárvidékén azon szolgabiró elébe, melynek járásában, Jászkun- és Hajdukerületekben azon város birája elébe, melynek területén a férj lakik, szabad királyi és rendezett tanácsu városokban pedig a városi biró elébe terjeszteni. — Az emlitett biróság őket személyes megjelenésre maga elébe idézendi, s ha előtte azt bizonyolják, hogy mind az elválás iránt, mind a vagyont és tartást érdeklő feltételekre nézve maguk között megegyeztek, a kért elválást minden további vizsgálat nélkül engedje meg, s azt a birósági irományok között jegyezze fel. Ha gyermekek léteznek, a biróság azokról a gondnokságra nézve fennálló általános rendszabályok szerint tartozik gondoskodni.

19-er. Kiskoru vagy gondviselés alatti házastárs magától is beleegyezhetik ugyan az elválásba; de a házastársak vagyona, és a tartás, valamint a gyermekek ellátása iránti egyezséghez az illető törvényes képviselő és a gyámbiróság beleegyezése szükséges.

20-or. Ha az egyik fél az elválásba beleegyezni nem akar, s a másik félnek jogszerü okai vannak azt sürgetni, ezen esetben is megkivántatik a rabbi engesztelő előterjesztéseinek előbocsátása. Ha ezek sikeretlenek, vagy a vádlott fél a rabbinál megjelenni vonakodik, akkor a kérelem, a rabbi tanusitványával és a szükséges bizonyitékokkal együtt a megyei, kerületi vagy vidéki, sz. k. és rendezett tanácsu városokban pedig a városi törvényszéknél nyujtandó be, mely az ügyet hivatalból megvizsgálni s a felett itéletet hozni tartozik. — A biró a veszélyezett félnek még az itélet kimondása előtt is engedhet elkülönzött tisztességes lakhelyet.

21-er. Ha a másik házastárs beleegyezése nélkül kért elválásnál perkérdések támadnak, melyek valamely továbbra kötött szerződésre, a vagyonnak elkülönzésére, a gyermekek tartására, vagy más követelésekre és ellenkövetelésekre vonatkoznak, a rendes biró előre mindig tegyen kisérletet ezen perkérdéseknek egyezség általi megszüntetésére; ha pedig a felek egyezségre nem birhatók, azokat rendes perutra utasitsa, mely fölött az átalános törvények szerint kell határozni, addig is pedig a nő és gyermekek részére az illendő tartást kiszabni.

22-er. Azon nyomos okok, melyeknél fogva az elválás itélet által kimondathatik, következők; ha a panaszlott fél valamely bűntettben marasztaltatott el; ha a panaszlott házastársát gonoszul elhagyta, vagy rendetlen életet követett, mely által a panaszló házastárs vagyonának nevezetes része, vagy a család jó erkölcse veszélyeztetik; továbbá az élet vagy egészség elleni veszélyes törekedések, sulyos bántalmazások, vagy a személyek viszonyaihoz képest felette érzékeny ismételt keseritések, tartós és ragálylyal fenyegető testi sérvek.

23-or. Elválasztott házastársaknak szabadságukban áll ismét egybekelni, de egyesülésöket a rendes biróságnál be kell jelenteni. Ha a házastársak az ily összekelés után ismét el akarnak válni, ugyanazt kell megtartaniok, mi az első elválásra nézve rendeltetett.

24-er. A zsidók között érvényesen kötött házasság, kölcsönös szabad beleegyezésökkel, a férj által a nőnek adott elváló-levél által felbontathatik; mindazonáltal tartoznak a házastársak végelválásuk tekintetéből, magukat legelőször a rabbi vagy vallástanitónál jelenteni, ki a leghathatósabb előterjesztések által igyekezzék a kiegyezkedést eszközölni, s csak ha kisérlete sikeretlen volna, adjon nekik irott bizonyitványt, hogy rábizott kötelességében eljárt, de minden igyekezete mellett is a feleket szándékuktóli elállásra nem birhatta.

25-ör. Ezen bizonyitványnyal mind a két házastárs köteles a megyei, illetőleg kerületi vagy vidéki, szab. kir. és rendezett tanácsu városokban pedig a városi törvényszéknél megjelenni. — Ha ezen hatóság a körülményekből azt találja, hogy az ismétі egybekeléshez még némi remény van, az elválást azonnal meg ne engedje, hanem a házastársakat egy vagy két hónapra visszautasítsa. Csak ha ez is sikeretlen maradt, vagy ha mindjárt eleinte semmi remény sem volna az ismétі egybekeléshez, engedje meg a törvényszék itélet által, hogy a férj a nőnek az elválólevelet átadja; és ha mind a két fél a biróság előtt ismét kijelentette, hogy az elváló-levél szabad beleegyezésseli kiadására és átvételére magukat elkőkélették, tekintessek ez elválólevél jogérvényes, s oldassék fel ezáltal a házasság.

26-or. Ha a nő házasságtörést követett el, és a tett bebizonyittatik, joga van a férjnek azt akarata ellen is válólevelé[illegible]gatól [illegible]. A házasság végelválasztására a nő ellen intézett kereset a 25-ik szakaszban emlitett azon törvényszék előtt, a[illegible]nek körében a házastársak rendes lakásukat tartják, indítandó, s egyéb peres ügyként tárgyalandó.

27-er. Zsidó házastársnak a keresztyén vallásra áttérése által a házasság fel nem oldatik, de az imént a 24., 25. és 26-ik szakaszokban elősorolt okoknál fogva fel oldathatik.

E tekintetben a következő szabályok szolgálnak zsinórmértékül:

a) ha a zsidó házastársak egyike a keresztyén vallásra tér, mind az elválás, mind pedig a házasság felbontása esetén, mindenekelőtt az illetékes keresztyén lelkész köteles a keresztyén hitre áttért házastársnál a kiegyezkedést a fenn előirt módon megkisérteni, mely esetben szabadságában áll ezen kiegyezkedést a zsidó házasfélnel is megkisérteni, ha ez utóbbi ez iránti felhivásának önként engedne. — Ha ezen kisérlet sikeretlen marad, akkor az illetékes biróság ezen kiegyezkedési kisérletet mindkét házastársnál ismétlendi, és a sikeretlenség esetén a fenn előszabott mód szerint hivatalában eljárand;

b) ha mindkét zsidó házastárs a keresztyén hitre tért, fenhagyatik nekik, házassági kötésüket az illető keresztyén lelkész által szentesittetni;

c) a házasság felbontása esetén, ha a zsidó házastársak egyike keresztyén hitre tért, az elváló-levél átadása és átvétele meghatalmazottak által is történhetik. Ezen esetben azonban a keresztyén hitre tért házasfél, ha meghatalmazottat vallani akar, mindig zsidó egyént választani és ez iránti meghatalmazványát akként köteles kiállitani, hogy abban a keresztyén vallás ellenére mi se foglaltassék; egyébiránt pedig, a mennyiben az ily esetben lehetséges, minden a zsidó vallási szokásokban alapult netaláni lelkiismereti kételyei a zsidó házasfélnek elhárittassanak, s igy ennek ne maradjon alapos oka, a házasságot teljesen feloldottnak nem tartania.

255. §-hoz, 267. l.

Az 1870-ik évi XLII. t. cz. 8. §-a szerint az árva- és gyámhatóságot a köztörvényhatóságok gyakorolják; ennélfogva kinevezik és ellenőrzik az árva gyámokat, megvizsgálják a gyámi számadásokat, felügyelnek az árvák vagyonára és nevelésére és intézkednek

az árvák mindazon ügyeiben, melyek a rendes
ségéhez nem tartoznak.

A rendezett tanácsu városoknak árva
tóságára nézve az 1871. évi XVIII. t. cz. 25. §·
árva ügyek ellátására s az árva pénzek k
nézve az egyes várasokban fennálló gyakorlat,
országos és végleges rendezéseig továbbra is
de ha azt a törvényhatóság, vagy város addig
rüebben akarja alakitani, azt szabály rendelette
törvényhatóság által alkotott szabályrendelet az
hagyás végett a belügyminiszterhez, a város á
szabály a törvényhatósághoz és onnét a belügy
hez terjesztendő fel. A fentebbi §§-ok érteln
kintetében a magy. kir. miniszterium 1872-ik
30-kán a következő körrendeletet bocsátott ki:

Körrendelet.*)

Az árva- és gyámhatósági, valamint a gondnoks
ben, a birói és az 1870. 42. t. cz. 8. §-ban szabál
vaszéki hatáskörök iránt kételyek merülvén fel:
latása s egyöntetü eljárásnak megállapitása
1869. IV. t. cz. 25. §-ban gyökerező felhatalmazá
a bel- és igazságügyi miniszterek által egyetértő
vetkezők rendeltetnek.

I. czikk.

Kiskoruak, távollevők, elmebetegek, továbbá a té
nyilvánitottak részére, valamint az országos fegyintéz
fegyenczek gyermekei részére gyámot, illetőleg azok v
kezelésére gondnokot az árvaszék nevez ki.

Ezen intézkedés azon esetben is áll, ha a biróság
nében létező fegyencz vagyonának gondnoki kezelése, v
vény vagy a fenálló szabályok szerint szükségessé válik.

II. czikk.

Nagykoruaknak gondnokság alá helyeztetése iránt
a határozati jog a biróságot illeti.

III. czikk.

Az örökösödési eljárás meginditása és vezetése az 1
t. cz. VII. fejezete szerint is az illető biróság hatásköréb

) Megjelent 1872. évi febr. 9-kén a buda-pesti közlöny 31.

ván, mindaddig mig a hagyatéki tárgyalás, vagy az öröklösödési per nincs befejezve, az árvaszék csak annyiban intézkedik, a menynyiben az illető biróság részéről az 1868: 54. t. cz. 575. és 576. §§-ok értelmében, az 560. §. a) és b) pontjaiban emlitett személyek képviseltetése, vagy az 586. §. értelmében a létrejött egyezségnek gyámhatósági jóváhagyása végett megkerestetik.

IV. czikk.

A hagyatéknak az 1868: 54. t. cz. 563. §-ban körülirt előleges biztositása, a haláleset felvételével megbizott közigazgatási közegeket illeti, — a birói intézkedés megkezdésével azonban mindaddig mig a hagyatéki tárgyalás, vagy az öröklösödési per jogérvényesen nem intéztetett el: a hagyatéki vagyon biztositásáról és kezeléséről, valamint szükségesetére zárgondnok rendeléséről az 1868. 54. t. cz. 568. és 588. §§. értelmében az illető biróság tartozván gondoskodni a gyámság vagy gondnokság alatt álló örökösök tartása és ellátása iránt az árvaszék meghallgatása mellett, a hagyatéki biróság intézkedik.

V. czikk.

Ha az 1868: 54. t. cz. 587. §-a értelmében a gyámság vagy gondnokság alatt állók utasittatnak per utjára: a perre utasitó végzés az árvaszéknek kézbesitendő s ez köteles a kiskoruak vagy egyébként gondnokoltak gondnokát a szükséges intézkedések megtételére utasitani. — Gondnok nem létében köteles az árvaszék, a kiskoruak vagy egyébként gondnokoltak jogainak megvédésére a törvényhatóság ügyészét utasitani.

VI. czikk.

Az öröklött ingatlanoknak, az örökösök nevére leendő bekebeleztetését az 1868: 54. t. cz. 581. §-a értelmében az eljáró birtokbiróság mindenkor hivatalból eszközli.

VII. czikk.

Mihelyt a hagyatéki vagyon, vagy annak a gyámság és gondnokság alattiakat megillető része, a hagyatéki biróság részéről az árvaszéknek átadatik, vagy az öröklösödés esetén kivül, gondnok kirendelése végett a biróság által megkerestetik: azonnal kezdetét veszi az árvaszéknek az 1870: 42. t. cz. 8. §-ban körvonalozott árva- és gyámhatósága, mely kiterjed a gyámoltak vagy gondnokoltak személyére — illetőleg vagyonára, a gyámok és gondnokok ellenőrzésére, és a számadások megvizsgálására, s mindaddig tart: mig a gyámság vagy gondnokság jogérvényesen nem szüntettetik meg.

VIII. czikk.

Ha a számadással tartozó gyám vagy gondnok számadását a rendes időben nem adná be, köteles az árvaszék azt szükség esetében az 1868. 54. t. cz. 518. §-a értelmében inditandó felhivási per utján számadástételre szoritani. Ha pedig a benyujtott számadások átvizsgálása alkalmával hiány, vagy a gyámoltak, avagy gondnokoltak terhére eső valamely kár fedeztetik fel, felelősség mellett köteles az árvaszék a gondnokoltak károsításának megakadályozása, illetőleg a gyám vagy gondnok felelősségre vonatása végett, akár polgári, akár bünvádi uton szükséges lépéseket megtenni s szükség esetében a netalán biztosittatlan tömegnek haladéktalan biztositása iránt kellőleg intézkedni.

IX. czikk.

Kiskoruaknak nagykorusitását illető ügyek elintézése a magyar kir. belügyminiszteriumra száll át.

X. czikk.

Az örökbefogadások és törvényesitések továbbra is az igazságügyminiszterium hatásköréhez tartozván ezekre nézve határoztatik, hogy a mennyiben kiskoruak érdekei is fenn forognának, ezen ügyek az illető árvaszék meghallgatása mellett intézendők el.

Kelt Buda-Pesten, 1872. évi jan. hó 30-án.

Tóth Vilmos, s. k.
Bittó István, s. k.

A m. kir. igazságügyminiszteriumnak 1868-ik évi deczember 9 én kelt rendelete: a közgyámoknak az árvatőkék után járó 6-dik kamattal dijazása tárgyában.

A megyei árvaszéknek f. é. 8153. sz. a. hozott azon végzése ellen, melylyel H . . . . A . . . . zsigmondházi lakos köteleztetett, hogy gyermekeire anyai örökségül háramlott, s az árvaszék által folyamodónál kamatfizetés nélkül meghagyott 5254 frt 17 krnyi tőke után a zsigmondházi közgyámnak évenként száztól 1 frt kamatot gyámi illeték gyanánt fizessen, H . . . . A . . . . részéről közbe tett felfolyamodvány folytán f. é. sept. hó 2-án 8502. sz. a. felterjesztett árvaszéki jelentésre hivatkozólag a közlött iromány visszacsatolása mellett e következők adatnak tudtul a megye közönségének:

A gyámok jutalomdija azon fáradozással összekötött kötelességük teljesitésében találja alapját, hogy gyámoltjaik neveléséről és tartásáról gondoskodni, vagyonukat kezelni, s arról számot adni tartoznak. Ám de a mikor [illegible], mint ezen esetben a községi [illegible] által ezen kötelezettség egyike sem teljesíttetik, mert [illegible] szülőtől megfosztott kiskoru az életben maradt másik szülő [illegible] viselése alatt megmaradván, s ez gyermekeinek vagyonát [illegible] kötelezettség [illegible] megtartván: a községi [illegible] sem [illegible], sem vagyona [illegible] számadással nem terheltetik; [illegible] az [illegible] érdekei az életben maradt szülő [illegible] [illegible] s azoknak birtoka [illegible] [illegible] gyámul, hanem a gyámhatóság [illegible] az illető szülő [illegible] terheltetnek, a közgyámokra nézve pedig [illegible] jutalmazásnak tekintetéből [illegible], ha ez [illegible] a [illegible] kéknek csupán az árvaalapítványokbani [illegible] ezek után járó jövedelem [illegible] részével jutalmaztatnak.

De a közgyámoknak az árvatőkék után járó 6-ik [illegible] kivétel nélküli díjazása a törvény szoros értelmével sem egyeztethető meg; az 1715-ik évi 67-ik t. cz. 7-ik §-a ugyanis csak a számadással tartozó [illegible] gyámoknak engedi meg, hogy gyámoltjaik vagyonának jövedelméből 6-od részét jutalmul megtarthassák, a [illegible] után kamatokból [illegible] minden jutalom [illegible] [illegible] — az 1836-diki 9-ik t. cz. 6-ik §-a pedig [illegible] a számadással tartozó községi gyámoknak az árvák vagyonának [illegible] mérsékletes jutalmazásáról, nem pedig a 6-ik [illegible] kamatoknak részökre kivétel nélküli utalványozásáról szól. Végre tekintetbe vétetik még, hogy az árva tőkék után járó száz[illegible] kamat nem kizárólag a közgyámok jutalmazása végett, hanem általában az árvaügyek kezelési költségeinek fedezése, s [illegible] megkárosodott árvák kártalanítására szánt tartalék alap [illegible] ezéljából vonatik el az árváktól: mi tekintetben sem követelhetik, hogy a községi közgyámok azon esetben is, a midőn az egyik szülőtől megfosztott kiskoru az életben maradt másik szülő [illegible] viselése alatt megmaradván, vagyona is számadás terhe nélkül ennél meghagyatik, az ettől járó száztóli 1 frt kamattal megjutalmaztassanak.

Mindezeknél fogva tehát H . . . . A . . . . felfolyamodásának hely adatván, a f. é. julius 29-én 7153. sz. alatt hozott, s az [illegible] hivatkozott 4585. sz. alatti árvaszéki végzés feloldása mellett H . . . . A . . . . gyermekeinek anyai örökségi tőkéjük után száztóli 1 frt jutalomdíjnak a zsigmondházi közgyám részére évenkint leendő fizetése alól felmentetik.

A hivatkozott árvaszéki jelentésnek azon kitételére nézve: „hogy ezen 1% fizetése alóli felmentés esetében minden hihetőséggel megtörténnék, hogy Zsigmondházán a közgyámság viselésére ki sem találkoznék", megjegyeztetvén: hogy miután a községi kiadások mikénti fedezésének megállapítása egyenesen a község közönségét illeti: ezen — valószinűnek alig mutatkozó esetben -

zsigmondházi közgyám fizetésének meghatározása, il ség esetében, a zsigmondházi árvaügyeknek más vala árvaügyeivel együttesen leendő kezelése iránt saját intézkedjék.

Kelt Pesten, stb.

306—312. §-hoz. 304. l.

A jelen munka 306—312. §§-ban a vadász közlöttek helyett az 1872-ik évi VI. t. cz. érte vőben a következő szabályok követendők:

A vadászatról.

(1872. VI. törvényczikk.)

I. Fejezet.

A vadászadi jogról.

1. §.

A vadászati jog a földtulajdonjognak elválaszt tozéka.

2. §.

Saját földbirtokán a tulajdonos, vagy az, a kine vagy engedélyt adott, a vadászatot ezen törvényben zott korlátok között szabadon gyakorolhatja, ha az:

1. egy tagban vagy összefüggésben álló részekbe 100 holdra terjed, holdját 1600 ☐ ölével számitva, h határban fekszik, vagy utak, vasutak, csatornák, folyók takok által hasittatik is; vagy ha a földbirtok

2. száz holdnál kisebb ugyan, de kertileg mívelteti téssel vagy árkolattal el van zárva, belső telket, szőlőt v tet képez.

Ha az iránt, hogy valamely terület ezen §. 2. pont rülirt területek közé tartozik-e vagy nem, vitás kérdés fölött első sorban a járás közigazgatási szolgabirája és fö utján az illető megye alispánja határoz, fenmaradván a tettnek érző fél számára a törvény rendes utja.

3. §.

A 2-dik §. alá nem tartozó földbirtokon a vadászat gyakorolhatása fölött az egy határbeli földbirtokosok határoz.

Ez esetben az évi tiszta jövedelem a tulajdonosokat földbirtokuk terjedelméhez mért arányban illeti. A közös tulajdonra eső részlet azon kulcs szerint lesz felosztandó, mely a tulajdonjogra, vagy a közös földbirtok más jövedelmeire arányul szolgál. Ha az arány ilymódon sem lenne megállapitható, az egész jövedelem a községet illeti. Ha több kisebb birtokos birtokával egyesül, és az igy egyesitett birtok egy tagban legalább 100—1600 □ öllel számitott holdra terjed, vadászati jogát azon szabadon gyakorolhatja.

Ha valamely külön vadászterületet képező nagyobb erdőterület által egy vagy több más birtokosnak 1600 □ öllel számitandó 100 holdnál kisebb terjedelmü birtoka körülvétetik, az ilykép elszigetelt birtok tulajdonosa a vadászati jogot az azt környező vadászterület birtokosának vagy haszonbérlőjének haszonbérbe adni, ez viszont haszonbérbe venni köteles.

A barátságos egyezség létre nem jötte esetére a rendes biróság határoz.

4. §.

Azon községekben, hol a birtokszabályozás és az urbéri elkülönzés még nem eszközöltetett, a vadászati jog a közös legelőkön, erdőkben és nádasokban a községet; azon erdőkben és nádasokban, melyek a korábbi földesur tulajdonát képezik, habár a volt urbéreseket illető faizási vagy egyéb szolgalmakkal vannak terhelve, kizárólag a volt földesurat; irtványokon, udvartelki bérfizetés mellett birt (curialis és censuális) és egyéb urbéri természetü tartozásokkal terhelt ingatlanokon pedig, a törvényhozásnak az ily természetü viszonyok iránti további intézkedéseig, a jelenlegi birtokosokat illeti.

5. §.

Azon községekben, hol a birtokszabályozás és urbéri elkülönzés megtörtént, és a korábbi földesur a vadászati jogot a volt urbéresek tulajdonában magának jövőre is fentartotta, az ily kikötés érvényét veszti. A volt urbéresek azonban kötelesek, ha a földesur a vadászati jog fentartásáért akár ingatlanban, akár más módon bármi árt adott, ezen szolgalmat azon szabályok szerint megváltani, a melyek az urbéri természetü szolgálmányok megváltására külön törvény által megállapittattak.

6. §.

A haszonbérlő a vadászati jog gyakorlatában csak ezen és az 1840. IX. mezei rendőrségi törvény határozatai által korlátolható; köteles azonban mindazon kárért teljes elégtételt szolgáltatni, melyet a vetésekben, ültetvényekben vagy más gazdasági vagy erdészeti tárgyakon maga tett, vagy megbizottjai, vagy azok, kiknek a vadászatot megengedte, okoztak.

II. Fejezet.

A vadak által tett károk megtérítéséről.

7. §.

A fővadak (szarvas, dámvad és vaddisznó) által a vetésekben, ültetvényekben, vagy más gazdálkodási és erdészeti ágakban okozott minden kárért azon birtokos vagy haszonbérlő, kinek vadászterületén az emlitett fővad tenyész, teljes kárpótlással tartozik.

E végre megkivántatik, hogy a kár a hatóságnak a kár elkövetésétől számitandó 8 nap alatt felvehetés czéljából bejelentessék.

8. §.

Azon birtokos vagy haszonbérlő, a ki a szomszéd területén tenyésző fővad-lelőhetési jogot magának fentartotta, kárpótlást nem követelhet.

9. §.

Ragadozó- vagy kártékony állatok (III. fejezet, 15. §.) által tett károk — mivel ezek a birtokos által bármikor elpusztithatók — meg nem térittetnek.

III. Fejezet.

A vadászati tilalmakról.

10. §.

Az átalános vadászattilalom tart február 1-től augusztus 5-ig.

Ettől eltérőleg tilos a vadászat:

a) szarvasbikákra október 15-től, dámvadbikákra november 5-tól julius 1-ig;

b) szarvas-, dámvad- és őztehénre február 1-től október 5-ig;

c) őzbakra január 15-től április 1-ig;

d) zergékre november 15-től julius 1-ig;

e) a fajdkakasra junius 1-től márczius 1-ig, jérczékre pedig minden időben;

f) foglyokra január 1-től, fáczánokra és túzokokra február -től augusztus 15-ig;

g) minden más madárra, a 13. és 14. §-okban meghatározott ivételekkel, február 1-től aug. végeig, azon hozzáadással, hogy a entkitett időszakok alatt sem a vadak fiait elfogni, sem madarak észkeit szándékosan érinteni vagy tojásaikat elszedni nem szabad, a vad tenyésztése czéljából szedetik.

11. §.

Tilalmi időszakban, az első 8 napot kivéve, vadat átalában, vagy ha a tilalom csak némely vadra vonatkozik, ilyet árulni, venni vagy nyilvános helyiségekben étlapra jegyezni nem szabad.

12. §.

Szabad időben is tiltatik a foglyokat, fáczánokat, túzokokat és nyulakat hálókkal, tőrökkel, hurkokkal vagy bármi eszközökkel elfogni; e tekintetben kivétel csak a tenyésztők részére engedtetvén, kik azonban a rendes befogásokat ismert szakértők által tartoznak végbevitetni.

13. §.

A madarak közül kivételt képeznek a vándor- és vizimadarak; de ott, hol ez utóbbiak keltenek, a párosodás és keltés időszaka alatt a tilalom reájuk is kiterjed.

14. §.

Tiltott időszak alatt is szabad vadászni a seregekben vonuló vadludakra és vadkacsákra, vad- és szelid galambokra, seregélyekre, keselyükre és sasok, sólymok, kányák, vércsék, héják és ölyvek minden nemeire, valamint a nagy suholyokra s végül a hollókra, szarkákra, varjakra és verebekre is.

15. §.

A ragadozó vagy kártékony állatokat, ugymint: medvét, farkast, rókát, hiuzt, vadmacskát, nyestet, vaddisznót, borzot, tengeri nyulat, hörcsököt, ürgét, görényt, menyétet, nyustot és vidrát saját területén bármikor elpusztitani mindenkinek szabad azon esetben is, ha a vadászat bérbe volna adva, ha azonban a pusztitást vadászatilag akarja végbe vinni (18. §.), erre ez esetben a bérlő beleegyezését tartozik kieszközölni.

16. §.

A vadászati területen talált házimacskákat és kóbor ebeket a vadászatra jogositott elpusztithatja.

17. §.

Hivatalból tartatni szokott vadászatok jövőre nem gyakorolhatók.

18. §.

A vadászat csak lőfegyverrel vagy lóháton bárminemü ebek használatával gyakorolható.

A vadászatra jogositottakon kivül senkinek sem szabad a vadászati területre bármi faju ebeket bocsátani; kivétetnek a nyájőrök, kik azonban kötelesek ebeik nyakára oly nehezéket függeszteni, mely első lábaik térdein felül egy hüvelyknyi távolságra lóg alá.

19. §.

A sebzett vadat idegen területen űzni nem szabad. Ha a vadászatra jogosultak ebei idegen területre átmennek, ott az illető vadászatra jogosult által letartóztathatók mindaddig, mig gazdáik az okozott károkért teljes elégtételt nem adtak.

20. §.

A 10-dik §-ban meghatározott tilalmi időszak alatt vadászni senkinek sem szabad, kivéve keritéssel kellőleg elzárt helyeken, hol a tulajdonos a vadászatot minden időben gyakorolhatja, és megengedheti.

IV. Fejezet.

A vadászati kihágásokról és azok büntetéséről.

21. §.

A ki a tulajdonosnak, vagy ha a vadászat bérbe van adva, a haszonbérlőnek engedélye nélkül vadász: 10 frttól 50 frtig, és ha a vadászat lóháton történt, 20 frttól 100 frtig terjedhető pénzbirsággal sujtandó. Ismétlés eseteiben a birság 100 frtig, illetőleg 200 frtig terjedhet.

22. §.

Ha az orvvadászat éjjel vagy keritett helyen, vagy tiltott eszközökkel történt, vagy ha az orvvadász álczázva, avagy másképen ismerhetlenné téve találtatik, vagy ha nevét eltagadja, avagy álnévvel azt, ki tetten kapja, félrevezetni igyekszik, vagy azt veszélyesen fenyegeti, ellene fegyvert fog vagy erőszakot használ: 100 frttól 200 frtig terjedhető pénzbirságban elmarasztalandó.

Azonfelül, a mennyiben az elszámlált esetek a büntető törvényekben is tiltott cselekvényt képeznek, a bűnvádi eljárás külön meginditandó.

23. §.

Ha a haszonbérbe adott vadászati téren a tulajdonosok valamelyike a haszonbérlőt, vagy azt, a ki ennek engedélyével vadász, megtámadja vagy akadályozza: annyiszor, a mennyiszer 10 frttól 50 frtig terjedhető pénzbirságban marasztalandó.

24. §.

A ki tiltott időben vadász, 5 frttól 50 frtig büntetendő.

25. §.

A ki a vadak fiait elfogja, a madarak fészkeit (kivéve a 14. és 15. §§-ban emlitett ártalmasokét) elrombolja, tojásait elszedi, 1 frttól 10 frtig terjedhető pénzbirsággal sujtandó.

26. §.

A ki tiltott időben vadat hordoz, árul vagy vesz, ha a vad nála találtatik, 2 frttól 10 frtig terjedhető pénzbirsággal sujtatik, azonfelül az ily időben talált vad a helyi szegények javára elkobzandó.

27. §.

A ki ebét szándékosan valamely reá nézve tilos vadászati térre viszi, 1 frttól 10 frtig büntettetik.

28. §.

A 22., 24., 25., 26 és 27-dik §§-okban foglalt kihágások ismétlése esetében a büntetés megkétszerezendő olymódon, hogy a kiszabandó birság a megelőző esetben alkalmazottnak mindig kétszeresét tegye.

29. §.

Ha az ezen fejezetben elősorolt esetekben a vadban is kár okoztatott, a vadászatra jogosult azon biróság előtt, mely a birság kiszabására illetékes, egyuttal kártéritést követelhet.

30. §.

Ha kiskoruak, vagy oly személyek itéltettek pénzbirságra, kik gyámság vagy gondnokság alatt állanak: a kiszabott pénzbirságért a szülők, a gyám vagy gondnok felelősek.

31. §.

Ha valaki egyszerre több kihágásért kerül vád alá, a birság minden egyes kihágásért külön szabandó ki.

Ha valaki a vadászati kihágás elkövetésénél szolgáit vagy napszámosait használta segédekül, a segédek ellen kiszabott pénzbirságokért szintén felelős.

32. §.

A pénzbirságok fele mindenkor a földbirtokost, vagy ha a vadászat haszonbérbe van adva, a haszonbérlőt illeti, másik fele azon község szegényei javára esik, melynek határában a kihágás elkövettetett. Ha a kihágást a tulajdonos vagy haszonbérlő követte el, vagy nem tudatik, hogy a kihágás kinek tulajdonán történt, az egész pénzbirság a szegények javára esik. Ha pedig a kihágás ugyanegy alkalommal több határban követtetett el, a pénzbirság egyik fele a vadászati tulajdonosok vagy haszonbérlők, másik fele pedig a községek között egyenlően osztandó fel.

33. §.

A pénzbirság a vétkes fizetési képességére való tekintet nélkül szabatik ki; egyszersmind az itéletben a fogság tartama is meghatározandó, a mely a pénzbirság be nem hajthatása esetében fog alkalmaztatni.

Öt frtnál kisebb pénzbirságnak mindig egy napi fogság felel meg. Magasabb pénzbirságnál minden öt frt egynapi fogsággal ér fel.

Ha a fogságban levő a pénzbirságnak a szenvedett fogság által még le nem rótt részét lefizeti, azonnal szabadon bocsátandó.

V. Fejezet.

Az eljárásról.

34. §.

Az előbbi fejezetben meghatározott büntetéseknek kiszabása végett az illetékes biróság nemcsak a vadászattulajdonos vagy haszonbérbe adó avagy haszonbérbe vevő panaszára, hanem a 24., 25., 26-ik §§-ok eseteiben a közrend fentartására felállitott hatósági vagy községi közegeknek feljelentésére hivatalból is tartozik eljárni.

35. §.

A vadászati területre való felvigyázattal megbizott személyeknek hit alatt teendő vallomása teljes bizonyitó erővel bir, mig annak ellenkezője be nem bizonyittatik.

36. §.

Az előbbi §-ban emlitett felvigyázó személyek hitletételre csak akkor bocsáttathatnak, ha:

a) nagykoruak;

b) hamis eskü, hamis tanuságtétel, tolvajság, csalás, sikkasztás és rágalom miatt soha büntetve nem voltak;

c) az illetékes hatóság előtt felvigyázói minőségük eleve bejelentetvén, e felől hivatalos bizonyitványnyal vannak ellátva.

37. §.

A vadászat tulajdonosa vagy haszonbérlője és a felvigyázó személyzet, nem különben a közrend fentartására hivatott közegek jogositva vannak mindenkit, kit tilos vadászaton kapnak, ha magát fel nem ismerhetővé tette, nevét eltagadta, vagy állandó lakhelye ismeretlen, a legközelebbi községi hatósághoz kisérni, hogy itt kiléte kiderittessék.

38. §.

Vadászati kihágásokra nézve a birói illetőséget az elkövetés helye határozza meg.

Ha az elkövetés helye szerint több biró lenne illetékes, ezek közül a panaszló szabadon választhat.

39. §.

Ha többen társaságban követtek el valamely kihágást, a kártéritésért egyetemleg felelősek.

40. §.

Az okozott költségek és károk minden egyes esetben megállapitandók, és az elmarasztaltaktól behajtandók. Viszont, ha a panaszlott a vád alól felmentetik, költségei a magánvádló ellen megitélendők.

41. §.

Ha a vadászati kihágás miatt a biróságnál a tett elkövetése napjától számitandó három hó alatt panasz vagy feljelentés nem történt, a büntetésre vonatkozó kereset elévült.

Ha azonban a büntető törvények alá tartozó eset forog fenn, az elévülési idő is a büntető törvények értelmében határoztatik meg.

42. §.

A vadászati kihágások elitélése a királyi járásbiróságok hatásköréhez tartozik.

A jelen fejezetben foglalt határozatok mellett az eljárást, bizonyitékokat, perorvoslatokat s végrehajtást illetőleg, a kihágásokra vonatkozó törvényes szabályok és gyakorlat a vadászati kihágásokra nézve is zsinórmértékül szolgál.

43. §.

A vadászatra vonatkozó minden eddigi törvény eltöröltetik; a jelen törvény hatályba lépte előtt történt cselekvények azonban ugy kártérités, mint büntetés tekintetében a korábbi törvények határozatai szerint itélendők meg.

44. §.

Ezen törvény végrehajtásával a belügyi és igazságügyi ministerek bizatnak meg.

413—416. §§-hoz, 369. l.

A jelen munka 413—416. §§-ban a vásárjog tekintetében közöltek az 1868: LIV. t. cz. 481—494. §§. által a következő módositást nyerték:

Vásári biráskodás.*)

(1868: LIV. t. cz. 481—494. §§.)

Vásári biróság.

A vásári biróságot sz. kir. és rendezett tanácsu városokban egy elnökből, két biróból s egy jegyzőkönyvvezetőből álló biróság, a nem rendezett tanácsu városokra és községekre nézve pedig az illető járási szolgabiró és esküdt, végre a 2. §-ban érintett azon községekben, melyek a sommás eljárás alá tartozó ügyekben első folyamodási biráskodásra feljogosittatnak: a biró s jegyzőkönyvvezető gyakorolja. (Pts. 481. §.)

Birói illetőség.

A vásári biróság az országos és heti vásárok ideje alatt itél:

a) a kereskedelmi viszonyokból származott és valamely különösen kijelölt vásárra kötelezett adósságok iránt;

b) mindennemü áruczikknek szerződés szerinti átadása vagy átvétele kérdéseiben, ha azokra nézve vásár alatt történt meg az alku, vagy adatott előpénz;

c) a vásári forgalom tárgyaira nézve, ha a vásárra szállitásuk kiköttetett, s a vásáron találtatnak;

d) az áruczikkek visszaadásának követelésére, vagy az ár lefizetésére nézve, ha az áruczikkek a vételár azonnali lefizetésének kötelezettsége mellett vétettek meg, azokat a vevő már valósággal átvette, — a meddig és a mennyiben azok a biróság területén találtatnak;

---

*) A kereskedésnek az igazság gyors kiszolgáltatása által eszközlendő könnyebitéséül az 1836: XVIII. t. cz. által felállitott vásári biróságok tekintetében az 1868: LIV. t. cz. (l. polg. törvénykezési rendts) 481—494. §§. szerint a következő eljárási szabályok lettek megállapitva.

e) a vásár alatt kötött adásvevési szerződéseknek erőszak, csalás, vagy tévedés alapján kért felbontása iránt, ha az áruczikkek még természetben meg vannak. (Pts. 482. §.)

Ha az előbbi §. c) alatti esetében azon tárgyak, melyeknek a vásárra szállitásuk kiköttetett, nincsenek a vásáron: a felperes tetszése szerint vagy a vásári biróság előtt követelheti a foglaló kétszeres összegének visszaadását, s annak, a mi a foglalón felül netán előre fizettetett, visszatéritését a kötéstől elállón; vagy a szerződés teljesitése iránt rendes per utján indithat keresetet. (Pts. 483. §.)

Kereskedelmi nagyobb forgalommal biró és rendezett tanácsu népesebb városoknak, indokolt kérelmök folytán megengedheti az igazságügyi miniszterium, hogy a piaczi forgalomból felmerült peres kérdésekben, ha azok a 93. §. a) és k) pontjai szerint különben is a sommás eljárás alá tartoznának, — országos és heti vásárok idején kivül is a jelen fejezetben megállapitott eljárás szerint biráskodhassanak. (Pts. 484. §.)

Az emlitett eseteken kivül a vásári biráskodásnak nincs helye, habár a felek azt közakarattal választották, vagy magukat a biráskodás e nemének önként alávetették volna is. (Pts. 485. §.)

A kötbér nem tárgya a vásári biráskodásnak. Ennélfogva a vásári biróság annak megitélésébe még akkor sem bocsátkozhatik, mikor ez záradékkép a vásárra szóló szerződésben foglaltatott, hanem arra nézve a feleket rendes perutra utasitja. (Pts. 486. §.)

Elsőbbség a vevők között.

Ha az áruczikkek az eladás után ugyan, de az átvétel előtt másnak vagy többeknek ismét eladattak, a nélkül, hogy egyik vagy másik vevőnek átadattak volna, ilyen vevők közt más megállapodás hiányában a szerződés elsőbbsége határoz. De ha az áruczikkek valamely utóbbi vevőnek valósággal kezeihez is szolgáltattak, ez utóbbi jóhiszemü vevővel kötött és valóságos átadás által megerősitett szerződés a vásári biróság által fel nem bontathatik, hanem ha az által károsultak a kárt okozóval barátságosan meg nem egyezhetnének, a városi biróság rendes perutra fogja utasitni a feleket. (Pts. 487. §.)

Eljárás.

A vásári biróság az itt szabályozott eltérések mellett a sommás eljárás szerint határoz. (Pts. 488. §.)

A vásári biróságnak jogában áll alperest ugyanazon napon, melyen a kereset beadatott vagy felvétetett, sőt ha késedelem veszélylyel jár, ünnep- és vasárnapokon is idéztetni, s a megjelenni vonakodót a körülményekhez képest kényszeritő eszközökkel is előállittatni. (Pts. 489. §.)

Hogy alperes magát vagy vagyonát az illető biróság hatósága alól ki ne vonhassa: a vásári biróság a körülményekhez képest őrt is rendelhet felperes személye mellé, vagy gondnokot nevezhet, a ki az eladandó czikkekből bevett pénzeket ideiglenesen foglalja le, s egyszersmind a felperes megcsalására czélzó eladásokat s másnemü kijátszásokat akadályoztassa meg. (Pts. 490. §.)

A felek által használt okiratok téritvény mellett a biróságnál megtartatnak mindaddig, mig azok helyébe hiteles másolatok a felek költségén nem szereztetnek. (Pts. 491. §.)

Itélet és végrehajtás.

A marasztaló itélet a vesztes félnek egyedül helyben levő s a vásári biróság alá tartozó ingó javainak a vásár helyén nyomban tartandó elárverezésével azonnal végrehajtatik.

Ha a követelés ez uton ki nem kerül, a végrehajtás folytatása megkeresés utján eszközlendő. (Pts. 492. §.)

A felek a vásári biróság jegyzőkönyveit és itéleteit egyszerü vagy hitelesitett másolatban bármikor kivehetik. (Pts. 493. §.)

A perorvoslatok kizárása.

A vásári biróság által elintézett perekben semminemü perorvoslatnak nincs helye. A meg nem elégedett félnek azonban a per tárgyára s a vásári biráskodásból származó károk megtéritésére nézve a nyertes fél ellen a rendes perutja fenmarad. (Pts. 494. §.)

A 438. §-hoz. 383. l.

1864-ki augustus hó 24-ikén 15,104. sz. a. kibocsátott udvari rendelvény az összes törvényhatóságokhoz az egyházi kegyúri jogból származó kötelezettségek iránt.

Ujabb időben eltérő nézetek merülvén fel az iránt, valjon az egyházi kegyúri jogból származó kötelezettségek birtokváltozás esetén az uj tulajdonosra már természetüknél fogva átszállanak-e, — minden lehető kétely eloszlatása nézetéből ezennel nyilvánittatik, miszerint ott, hol a kegyúri jog valamely ingatlan birtok tulajdonával összefüggésben áll, annak netaláni törvényszerü megszüntetéséig a megfelelő kötelezettség magával az illető ingatlan birtokkal válhatlanul s elannyira kapcsolatos, hogy annak hatálya a birtoklási s telekkönyvi állapotban történt változások által nem érintetvén, minden uj tulajdonosra a jószággal együtt közvetlenül átszármazik.

A 481. §-hoz, 404. l.

1865-iki oktober hó 3-dikán 70929. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi intézmény az összes törvényhatóságokhoz, melylyel a vizszabályozási müvek biztossága érdekében az 1840: X. tczikk 12. 13. 14. és 15. §§-ai szerinti eljárásnak gyors és szigoru alkalmazása meghagyatik.

Egy tiszaszabályozási-társulat által feljelentett azon eset indokából, miszerint a védgát biztositására ültetett füzesben elkövetett károsítás megtéritése s a kárttevők megfenyitése iránt az illető szolgabiróhoz intézett megkeresése csak 14 hó mulva, s akkor is a kártéritési összeg bevehetlenségének egyszerü tudatásával intéztetett el, — valamint a vizszabályozási csatornáknak kenderáztatás és marhalegeltetés által történni szokott elgátlása s elgázolásáról vett értesülés következtében szükségesnek látta ezen igazgató kormányszék, az ország közlekedési eszközeinek kifejtését s anyagi jólétét kiválólag előmozditó vizszabályozási müvek biztossága érdekében, valamennyi törvényhatóságokat az 1840: X. tczikk 12., 13., 14. és 15. §§-ai szerinti eljárás gyors és szigoru alkalmazására oly kijelentéssel ismételve komolyan figyelmeztetni, hogy ezen törvényes határozatoknak az ezek végrehajtására hivatott közhatósági tisztviselők részéről netán ezentul tapasztalandó mellőzése, avagy lanyha alkalmazásaért az illetők szoros feleletre vonandók, és a mulasztás mivoltához képest szigoru elbánásban részesitendők lesznek.

481. §-hoz, (404) lapon és függelék 32. lapjához.

A vizszabályozás tárgyában az 1871-ik évi XXXIX. és XL. t. cz. által a következő eljárás követendő:

A vizszabályozási társulatokról.

(1871: XXXIX. t. cz.)

1. §.

Mindennemü folyók és vizek mellett fekvő, vizmentes magaslatok által határolt, s ekkép magában egy egészet képező ártér vagy valamely sziget birtokosai jogositva vannak ármentesitő társulatot alakitani.

Meder vagy vizfolyás rendezésére, partok biztositására ellenben csak oly önálló területek birtokosai alakithatnak szabályozási társulatot, melyekben az ily szabályozás sem a szemben lévő, sem a felső vagy alsó birtokosoknak nem okoz hasonló munkálatok által el nem háritható károkat.

Annak felderitése, valjon az ilynemü kárositások esete e szabályozásnál fenforog-e, és ha igen, milyen intézkedések teendők azok elháritására? — a 12. §-ban körülirt eljárás által eszközöltetik.

2. §.

Ha az ármentesitő vagy vizszabályozó társulat alakitása közakarattal nem történhetik, az érdekelt birtokosoknak az ártérben birt holdak mennyisége szerint számbaveendő többsége a kisebbség ellenében is megalakultnak nyilvánithatja a szabályozási társulatot.

3. §.

Az érdekeltek, ha szabályozási társulatot kivánnak alakitani átalános kimutatást tartoznak késziteni az érdekelt földbirtokok holdszámáról, — átalános műszaki tervezetet és költségvetést a szabályozásról, — s ezeket az illető törvényhatóságnak bejelentvén, minden érdekelteket közgyülésre hinak össze.

E közgyülésben a társulat a 2-ik §. szerint megalakul, elnököt és választmányt választ alapszabályait megalkotja, a részletes műszaki tervezetet elkésziti, a munkák sorozatát és végrehajtási határidőket megállapitja; s mindezeket az illetékes törvényhatóságnak, s ez uton a közlekedési ministeriumnak helybenhagyás és a 12. §. szerinti eljárás végett felterjeszti.

Társulati működésének további tettleges foganatositását azonban csak a felsőbbi jóváhagyás után kezdheti meg.

4. §.

Elnök, alelnök és választmányi tag csak érdekelt birtokos vagy annak meghatalmazottja lehet.

A választmányi tagok száma legalább 3-ban állapittatik meg.

Ezer cat. holdat s ennél kisebb ártért mentesitő társulat ügyeinek vezetését és képviseltetését egy ügyvivő igazgatóra is bizhatja.

Ugyanezen intézkedés alkalmazandó oly nagyobb kiterjedésü ártéreknél is, melynek birtokosai száma a választmány másnemű alakitását lehetetlenné teszi.

5. §.

A társulati közgyülés az elnököt és alelnököt átalános, a választmányt egyszerü szavazattöbbséggel 3 évre választja meg.

6. §.

A választmány intézi a társulat minden ügyeit, felügyel a tisztviselőkre, gondoskodik a társulati kötelékhez tartozó ármentesitendő területek pontos összeirásáról, és ezeknek haszon-arányos osztályozásáról, elkésziti az évi költség-előirányzat tervezetét s ebbeli munkálatait megerősités végett a társulat közgyülésének előterjeszti, a közgyülés által megszavazott összegeket kiveti, és behajtás végett az illető közegeknél a maga idején a kellő lépéseket megteszi, a társulat vagyona fölött őrködik és azt nyilván tartja.

7. §.

A társulat tisztviselői személyzete rendesen legalább igazgató- és mérnökből áll, — a mennyiben azonban a társulat pénzbeli ereje nem engedi, hogy külön mérnököt tartson, müszaki teendőit más alkalmazásban levő mérnökre is bizhatja.

Hasonlóképen az igazgató teendőivel az elnök, alelnök vagy egy választmányi tag is megbizható.

8. §.

Minden ármentesitő vagy vizszabályozó társulat köteles évenként legalább egy közgyülést tartani, s ennek jegyzőkönyvét az illetékes törvényhatóság utján a közlekedési ministernek felterjeszteni.

Alapszabalyilag meghatározandó határidő s kihirdetés mellett, rendkivüli közgyülést az elnök bármikor egybehivhat; a választmány inditványára, vagy az ártér-birtok legalább egy-tized-részét képviselő tagok irásbeli felszólitására azonban az elnök ily gyülést egybehivni köteles.

Ezen rendkivüli közgyülés jegyzőkönyve az illető helyre szintén felterjesztendő.

9. §.

A közgyülés főbb teendői: a szabályozás-ügy menetéről és folyamatjáról a választmány által beadandó jelentés fonalán a legközelebb foganatba veendő munkálatok iránt intézkedni;

az évi költség-előirányzatot megállapitani;

a lefolyt évi számadásoknak társulati, de nem választmányi tagok által leendő átvizsgálását elrendelni;

a számadást a társulati tagokkal átnézhetés végett alkalmas módon közölni;

a választmány vagy egyes társulati tagok által előterjesztendő inditványok, javaslatba hozandó alapszabály-változtatások, ügyviteli rendelkezések fölött tanácskozni, határozni, tisztviselőit választani.

10. §.

Ha valamely társulat csak egy törvényhat
működik: akkor a működése feletti felügyeletet é
ezen törvényhatóság gyakorolja. Ha a társulat
megyére, kerületre terjed ki: akkor a társulat felte
ján a közlekedési minister jelöli ki a felügyelettel é
sel megbizandó törvényhatóságot, a történtekről a
érdekelt törvényhatóságok is értesitendők.

11. §.

Ármentesitést vagy szabályozást czélzó munká
tei a 10. §. szerint illetékes hatósághoz nyujtandók

12. §.

Beterjesztetvén a társulatok által az ármentesi
szabályozó munkák általános és részletes tervezete
hatósághoz, az érdekelt, s jelesül vizszabályozási mű
szemben lévő felső és alsó községek a törvényható
vagy hason állású tisztviselője által a tervezet benyujt
nap alatt értesitendők.

A tervek a hirdetési 8 napon túl közszemlére
téve maradnak.

Minden a tervezetre vonatkozó nyilatkozatok az
által az illetékes hatósághoz ez idő alatt nyujtandó
eljárás után az illetékes hatóság a tervezet felett a le
nap alatt összehivandó közgyűlésen határozatot hoz s
kezett nyilatkozatokkal együtt a közlekedési ministe
ges megerősités végett felterjeszti.

A tervek jóváhagyása sem a törvényhatóságra,
mányra, a netaláni hiányokért vagy káros következése
ritési kötelezettséget maga után nem von.

13. §.

Az ármentesitési vagy szabályozási munkákra
tervezetet az érdekelt birtokosok vagy társulatok sajá
kön tartoznak készittetni, felhatalmaztatik azonban a
minister, hogy a megalakult társulatokat az illető törv
ajánlata folytán a tervezetek elkészitésére forditandó
leggel segélyezhesse; vagy a társulat fölkérésére e ter
tését saját közegei által, de e megbizással járó költség
tése mellett, eszközölhesse.

14. §.

Az előre megállapitott és illetékes uton helyben
lános és részletes tervezettől a társulat el nem térhet.

tásokhoz vagy változtatásokhoz a társulat e czélra összehivott közgyülésének határozata s az előbbi szakaszban kijelölt hatóságok helybenhagyása szükségeltetik.

15. §.

Az ármentesitő és vizszabályozó társulat választmánya a 6. §. értelmében elkésziti:

a) az ártér fejlesztését, az érdekelt birtokok holdszám szerinti összeirását és osztályzását;

b) a költségkivetés kulcsát;

c) végre a vizszabályozási költségek összegét és egyenkinti kivetését.

Mindhárom esetben munkálatát az érdeklettekkel az illető közgyülést 30 nappal megelőzőleg közli és a közgyülésnek bemutatja.

Ha egyesek a munkálatok ellen panaszt emelnek, tartoznak ezt a közgyülésnek bejelenteni.

A közgyülés az a) alatt érintett munkálatok elleni panaszokban a helyszinelésre kitüzendő határnapon, a b) és c) alatt érintett munkálatellenieknél pedig azonnali egyességet kisért meg.

Az egyességről jegyzőkönyv vezetendő, a mely határozat végett a közgyülésnek mutattatik be.

A közgyülés határozatában meg nem nyugvó fél panaszát a gyülés napjától számitandó 30 nap alatt az elnöknek benyujtani köteles, ki azt 15 nap alatt az illetékes törvényhatóság alispánjához vagy hason állású tisztviselőjéhez átküldeni tartozik.

Ha ezen határidő alatt a törvényhatóság alispánjához panasz be nem nyujtatott, a közgyülés által hozott s felsőbb helyt megerősitett határozatok minden egyes érdekelt félre kötelezőkké válnak, és későbbi felszólalásnak hely nem adatik.

Ha a törvényhatóság fennemlitett tisztviselője a bemutatott iratok és a bekivánandó egyezkedési jegyzőkönyv alapján határozatot nem hozhat és szükségesnek látja, — műszaki szemlét rendel el, melynek költségeit a vesztes fél viselendi.

16. §.

A műszaki szemle a panasz beadásától számitandó 30 nap alatt megtartandó, — s erről az érdekelt felek legalább 15 nappal a kitűzött határnap előtt értesitendők.

Ezen szemle tagjai az alispán, vagy helyettesének elnöklete alatt, az érdekelt felek megbizottjai s a szemle elnöke által meghivott mérnök.

A szemle műszaki tagjai irásbeli véleményt adnak, s az alispán vagy annak helyettese az ügyben érdemleges határozatot hoz.

17. §.

A közigazgatási uton hozott ily határozatokban meg nem
yugvó fél birtokon kivül a törvény rendes utján kereshet or-
oslást.

18. §.

Az előre nem látott körülmények vagy változott viszonyok
olytán utóbb felmerülő költségtöbblet megállapitására, kivetésére
s behajtására nézve is a jelen törvényben megállapitott eljárásnak
an helye.

19. §.

A haszon-aránylag kivetett költség-részlet az érdekelt ártér-
irtokon fekvő oly teher, mely a birtokkal jár s mely az országos
örvényhatósági és községi adó-hátralék kivételével minden betáb-
ázott és be nem táblázott követelés előtt áll.

20. §.

A költség-járulékokat a társulati tagok a társulat pénztárába
zetik be. A félévenkinti hátralékokra nézve azonban rendeltetik,
ogy azok közigazgatási uton az egyenes adó beszedésére fenn-
lló szabályok szerint az adóhivatalok által szedessenek be.

A választmány gondoskodni fog, hogy e hátralék kimutatása
z adóhivataloknak pontosan benyujtassék.

Ezen hátralékok után 6% késedelmi kamat jár, melynek 5
észe a társulat, egy része az adóhivatalok javára esik.

Az adóhivatalok az ily beszedett hátralékokat évnegyeden-
int a társulati pénztárakba minden kifogás mellőzésével átszol-
áltatandják.

21. §.

Az ártér-kimutatás vagy a költségkivetési kulcs helyessége,
emkülönben a társulat egyéb intézkedései ellen egyesek részéről
masztandó felszólamlások a költség-járulék beszedését s illető-
g közigazgatási uton való behajtását meg nem akaszthatják. Az
etéktelenül beszedett járulékok megtéritése vagy kiegyenlitése
ak a felszólamlások elintézése után történendik. Ezen kiegyen-
ést a társulatok a felszólalástól számitandó hat hó alatt tartoz-
k teljesiteni.

22. §.

Az ármentesitő vagy vizszabályozó társulatok munkálataik
grehajtása czéljából kölcsönöket is vehetnek föl.

E kölcsönöknek azonban legfeljebb 35 év alatt törlesztet-
ők kell.

egyes birtokrészeket mennyi terheli. Ezen kölcsönök kamatait és törlesztési részleteit az állam közigazgatási uton behajtja, és kijelöli azon adóhivatalt vagy pénztárt, melynél ezen kölcsönkamatok és törlesztési hányadók az illető hitelezők által felveendők lesznek.

23. §.

Ármentesitő társulatok a belvizek által érdekeltekkel egyetértve hatáskörükbe vonhatják az azok által boritott területek mentesitését is; arról pedig minden esetben gondoskodni tartoznak, hogy a belvizeknek lefolyása munkálataik által ne akadályoztassék, és azok számára ugyanannyi és oly biztos lefolyást, a mennyi s a minő a szabályozás előtt volt, biztositani kötelesek.

24. §.

A társulat köteles helybenhagyott ármentesitési vagy szabályozási tervét saját költségén végrehajtani, köteles továbbá véd- és szabályozási műveit rendesen és jókarban fentartani, mit ha elmulasztana, akár egyes érdekeltek panaszára, akár az illető törvényhatóságok vagy az állami folyammérnökök előterjesztésére a közlekedési minister e művek végrehajtását és fentartását a társulat terhére közigazgatási uton eszközölteti.

25. §.

Fentebbi szakaszban kijelölt esetekben, vagy ha valamely társulat pénzügye zavarba jutna, vagy működése megakadna, s erről a fentebbi szakaszban kijelölt uton a közlekedési minister értesitettik — kormánybiztost nevezend ki.

A kormánybiztosnak feladata a társulat ügyeinek rendes kezelése iránt intézkedni és a kölcsönkötés kivételével mind azt végezni, mi a társulat választmánya és közgyülésére e törvény által kitűzve van e megbizatás ideje két évig tarthat.

A megbizatás leteltével a kormánybiztos a társulatot közgyülésére hivandja egybe, s a választmány uj megalakítása után a társulat ügyeit ennek ujból átadandja.

Ismétlődés esetében a kormánybiztos működése 2 évnél tovább is tarthat, ez esetben a határidőt, az érdekeltek s az illetékes törvényhatóság meghallgatása után, a közlekedési minister határozza meg.

A kormányi megbizatással járó költségeket a kormánybiztos, a közlekedési minister jóváhagyása mellett határozza meg s a társulat rendes költségeivel együtt veti ki és szedeti be.

26. §.

Az ezen törvény alapján végrehajtandó vizmüvek- és töltésekhez megkivántató földterületek kisajátitására nézve az 1868. LV. t. cz. szabályai lesznek alkalmazandók.

27. §.

Ezen törvényczikk hatálya — a társulatok alakulására és a müszaki tervezet és költségvetés, továbbá a mentesitendő területek összeirása- és osztályozásának megállapitására, valamint az ezek elleni felszólamlásokra vonatkozó intézkedések kivételével, — a már ezelőtt alakult s jelenleg fennálló társulatokra is kiterjesztetik.

28. §.

Az 1840. X. t. czikknek minden a jelen törvény határozmányaitól eltérő intézkedései hatályon kivül helyeztetnek; azon munkálatokra nézve azonban, a melyek egyesek vagy községek által az 1840. X. t. cz. értelmében készültek vagy ezután készülni fognak, az 1840. X. t. cz. 5., 6., 7. §§-ai továbbra is érvényben maradnak.

29. §.

Ezen törvény végrehajtásával a közmunka- és közlekedési minister bizatik meg.

*) A gátak s az ezekhez tartozó védművek és épitészeti tárgyak, nemkülönben a vizlecsapoló árkok megrongálása mindenkinek tiltatik; jelesül tilos:

a) a gátat leásni, kivölgyelni, bevágni, átszúrni, róla gyepet szelni, vagy a gátba czövekeket, rudakat vagy egyéb tárgyakat beverni;

b) a gát tetejére vagy lejtőjére anyagszereket lerakni, fát vagy csemetét ültetni. Ily ültetések az ármentett oldalon is csak a gáttól négy ölnyi távolságra engedtetnek meg;

c) a gát s a vizmeder között már meglevő vagy megkezdett ültetvényeket rongálni;

d) az ármentett oldalon a gát aljától tiz ölnél, a viz felőli oldalon pedig öt ölnél csekélyebb távolságban árkot vagy földet ásni, vagy a gát mentében az ármentett oldalon a földet két ölnél közelebb felszántani, vagy a járás-kelést annál szükebb térre szoritani;

e) a gáton keresztül az e végre készitett átjáró-helyeken kivül szekerezni, lovagolni vagy marhát hajtatni. A gát tetején való szekerezés, lovaglás vagy marhahajtás, vagy a gátnak marhávali legeltetése csak ugy és akkor történhetik, a hogy és mikor ezt az illető társulat megbizottja megengedi.

---

*) L. az 1871. XL. t.-czikk illető §§-ait.

Hasonlóan tilos:

f) a vizlecsapoló árkokon keresztül szekerezni vagy marhát hajtani;

g) a vizlecsapoló árkok medrét elrekeszteni, azokban halászati vagy kender-, len-áztatási készülékeket felállitani;

h) a vizmérőket s az átjárókon a korlátokat rongálni;

i) a védeszközök, anyagok és szerszámok rakhelye közelében vagy a gátig terjedő avarban tüzelni.

A fentebbi §-ban fölsorolt tilalmaknak gondatlanságból megszegése az 1868. LIV. t. cz. 93. §-ában kijelölt biróság által sommás eljárás mellett az 1840. IX. t. cz. szerint a testi fenyitek kizárásával fenyittetik meg.

Ismétlés esetében azonban a tettes három hóig terjedhető fogsággal is büntettetik.

Szándékos rongálás esetében, vagy ha valaki az áradás alatt vagy az áradás elleni védelem közben a védgátat át- vagy bevágja vagy a zsilipet rontaná, bünvádi eljárásnak van helye, mely esetekben a tettes 6 évig terjedhető börtönnel fenyitendő.

Elérvén az áradas azon pontot, melyen a viz az előtert már elboritotta és a gáthoz ért, a nyert tudósitás alapján pedig még följebb emelkedés is várható, a társulati megbizott minden gát mellé a folytonos felvigyázatra és mutatkozó hiányok azonnali kiigazitására, a társulati mérnök felülvigyázata mellett, a szükséges személyzetet kirendeli.

Közelgetvén az áradás azon ponthoz, melynél már a gát derekát eléri, a megbizottak az átszivárgás, habverés, omlás vagy más egyébnemü esetekben fogadott munkásaikkal is teljesittetik a védelmet, és mindarról gondoskodnak, mi a még nagyobb áradás bekövetkeztére a gátat biztositja.

Ily esetekben, a munkabérnek a társulat általi megfizetése mellett, a társulati megbizott által kijelölt számu munkaerő hatóságilag is kirendelendő.

A megbizottak mind az ártéri községek elöljáróival, mind a járásbeli tisztviselővel, mind végre egymással való összeköttetésre és tudósitásaik gyors közlésére vezető módokról gondoskodnak.

Ha pedig a védgát nem látszanék elég erősnek, vagy a habverés azt tetemesebben rongálná, sem mint a társulat ereje oltalmazhatná, vagy végre a folytonosan növekedő áradás a védgát koronájához közelednék, az oltalomra minden eszköz a legvégsőig felhasználandó, és erről a szakaszbeli megbizott által a központi biztos, az illető járási tisztviselő, az érdekelt és a szomszéd községek sietve értesitendők.

A járási tisztviselő előre intézkedik az illető ártéri községeknél, hogy elöljáróik közül egyet jelöljenek ki, a ki azon községben közerővel s a szükségelendő anyagokról teljes hatalommal rendelkezzék, és a ki azt akár hatósági, akár társulati megkeresésre azonnal ki is állitsa.

A fentebbi §. esetében a járásbeli tisztviselő köteles a helyszinén azonnal megjelenni s felügyelni a munkások engedelmességére és saját felelőssége alatt a védgátakat a szükséges őrizet és védelem alá venni.

Ily esetekben joga van a járásbeli tisztviselőnek, vagy ennek megérkezéséig a társulati megbizottnak az egyes lakosok, birtokosok s helységek birtokában levő anyagszereknek és szerszámoknak elfoglalását elrendelni és azokat a védelemhez felhasználni. Jogában áll még továbbá az érdekeltek összes munkaerejét s igavonatait a veszély helyére kirendelni, s a mennyiben mindez elegendő nem lenne, a szomszéd lakosok is mindnyájan, az 1840. IX. t. cz. 20. §. értelmében, beszámitás nélkül a munkára alkalmas minden védszereikkel, marháikkal és cselédjeikkel a szükséges védmunkát szünet nélkül teljesiteni kötelesek.

Ily veszedelem idején köteles a járásbeli tisztviselő a védelemre szükséges intézkedéseket a törvényhatósági, vagy társulati mérnök müszaki véleménye szerint eszközölni s ezen tisztviselő rendeletei feltétlenül teljesitendők.

Az áradás multával a járásbeli tisztviselő, a társulat megbizottjának és az érdekelt felek közbejöttével, kimutatásban 8 nap alatt összefoglalja a társulatot terhelő árvédelmi költségeket és a védelemre felhasznált anyagok mennyiségét, valamint a védmunka által okozott károk értékét, megkisérli az illető felek és a társulat között a kiegyenlitést; ha az nem sikerül, ezen kimutatást az alispánnak vagy a törvényhatóság hason állásu tisztviselőjének 8 nap alatt beküldi.

Az alispán, ha a felterjesztett iratok alapján nem hozhat határozatot, szakértő küldöttség által becsülteti meg ezen költségeket, s ennek alapján állapitja meg a társulat által megtéritendő költségek összegét, melyet a társulat különbeni végrehajtás terhe alatt a határozat hozatalának napjától számitandó 15 nap alatt kifizetni köteles.

Az ezen határozatban meg nem nyugvó fél birtokon kivül a törvény rendes utján kereshet orvoslást.

Ha a beérkező jelentések alapján a minister szükségesnek látja valamely különösen veszélyeztetett helyre ministeri biztost küldeni, vagy ha valamely társulat ilyennek kiküldetéseért folyamodik s ezt megnyerné, mind az érdekeltek, mind a társulati és hatósági tisztviselők ezen ministeri biztos árvédelmi intézkedéseit teljesiteni tartoznak.

Ha minden védelmi intézkedés daczára valamely ártérben a mentesitett terek vizzel elborittatnának, ezen viznek közvetlen az ármederbe való visszabocsátása végett, a társulati, hatósági és állami mérnökök véleménye alapján, az érdekelt felek meghallgatása után az alispán vagy hasonállású tisztviselő a védgát átvágását is elrendelheti, a veszély multával pedig a társulatot [illegible] záros határidő alatt helyreállitására kötelezi.

Azon gátak és védművek, melyeket egyes birtokosok vagy községek saját erejükből birtokuk védelmére az 1840: X. t. cz. 5., 6., 7. szakaszai *) értelmében emeltek vagy emelnek, egyedül az illető birtokosok vagy községek gondviselésére bizatnak, s azok megrongálása is ezen törvénynek 15., 16. §-ai szerint fenyitendők.

---

*) Az 1840: X. t. cz. 5., 6. és 7. §§-ai a következőket tartalmazzák.

5. §. Jövendőre pedig másoknak akármely módon kárt okozható akármiféle vizi munkálatokat az illető törvényhatóság hire, s ennek előre [illegible]tandó hasonló küldottség általi vizsgálata és jóváhagyása nélkül végbe[illegible] tilalmaztatik. Mely alkalommal az érdeklett felek a maguk nyilatkozásaikat 30 napok alatt leendő beadására törvényesen lesznek a küldöttség által felszólitandók, kis is ha ezen időszak alatt védelmüket be nem adnák, kihallgatottaknak lesznek tekintendők: ha pedig ezen előző bejelentés elmulasztatnék, akkor a károsodottnak folyamodására, az illető törvényhatóság által megvizsgálandó körülmények megvizsgálására jelesül az 1751: 14. törvényczikkelynek azon rendeletéhez képest, valljon s mikép lehet-e a kérdésbe vett vizi épitményt e panaszolkodók kára nélkül megtartani vagy megigazitani a kirendelt küldöttség a feleket tökéletesen kihallgatván, véleményével együtt a kozelebbi megyei közgyülésre városi vagy kerületi tanácsnak jelentését beadja, mely azon vizi epitmény további sorsáról végső határozatot hozván az eddig okozott károkat s költségeket is megitélvén.

Ha az ily előző bejelentés mellett felállitatni czélzott vizi épitményre az illető törvényhatóság az engedelmet azon oknál fogva, mivel az előleges vizsgálatok után károsnak találtatott, megtagadná: az épitményt tenni szándékozó mindenesetre, az épités munkába vétele előtt, birtokon kivül a helytartó tanácshoz folyamodhatik, s tervének a hely szinén is leendő megvizsgálását, s az épitményre engedelmet kérhet, mit ha a helytartótanácstól is kinyerne, az épitményt oly lekötelezéssel azonban végrehajtani is szabadságban álland, hogy ha ily akár a törvényhatóság határozata, akár a helytartó-tanács engedelmevel felállitott bárminemü vizi müvek idővel károsok lennének, ez iránt az 1-ső §-ban tett rendelet fenmaradjon.

6. §. Közbirtokosságban, mihelyt annak nagyobb része, vagy érdekeltek folyamodására a megyei közgyülés valamely tónak, mocsárnak vagy [illegible]nek rendezését vagy leeresztesét elhatározza, annak végbevitelét senkinek a közbirtokosok közül, az okozott kárnak s költségeknek az illető szolgabiró által rövid uton megveendő kétszeres megtéritésén felül, 100 forint vagy [illegible] hónapig terjedhető árestom büntetése alatt, akadályozni nem szabad.

7. §. Az akképen elrendelt vizi munkálatokra szükséges költségeihez a közbirtokosok közül kiki, birtokához és a nyerendő haszonhoz aránylag fizetni tartozván — hahogy azt teljesiteni vonakodnék, az 1836-ki XXXVI. törvényczikkely szerint szobeli per utján lészen rajta megveendő.

Midőn pedig az ilyetén közhasznu munkák egészen befejeztetvén, jótékony hatásukat és következéseiket már egészen kifejtették, azok, kik az ilyetén munkalatokból reájok háramlott jobb lét, vagy haszonhoz aránylag az eleve megállapitott kulcs szerint illetőségükön felül fizettek volna, azt, a mi reájok a valódi haszon arányán tul vettetett ki, az ezen szakaszban kijelölt biróság előtt vissza követelhetik.

Az 550. és 646. §§-hoz. 449. és 504. l.

1863-iki april hó 2-án 22727. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi intézmény minden róm. kath. és gör. kath. érsek- és püspökhez a róm. kath. püspöknek végrendelet nélküli örökösödési jogosultsága kérdésében.

Ő császári és kir. apostoli Felsége 1863. évi febr. 27. kelt l. f. határozásával legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott: hogy miután a Concordatum XXI. czikke szerint a püspökök azon korlátok alól, melyek végrendelkezési tehetségökre nézve előbb léteztek, fölmentettek, a végrendelet nélküli örökösödés jogosultságára nézve azonban a felhivott egyezményben intézkedés nem történt, az utóbbi tekintetben a Kolonicsféle szerződés, az ezt pótló s az osztrák polgári törvénykönyv behozataláig kelt 1848. év előtti szabályokkal irányelvül követendő lészen.

564—602. §§-hoz. 458 lapon.

A jelen munka 564—602 §§-ban a hitbizományra nézve közlött eljárás a m. kir. igazságügy miniszternek 1869-ik évi april 7-én kelt rendelete által a következőkép szabályoztatott:

Igazságügyministeri rendelet *)

a hitbizottmányi ügyekben követendő eljárás szabályozása tárgyában.

(Megjelent 1869. ápril 11-én, a „Budapesti Közlöny“ 82-ik számában.)

Az 1867. LIV. tczikkben nyert felhatalmazáson erejénél fogva, a hitbizományi ügyekben követendő eljárásra nézve a következőket rendelem:

1. §.

A hitbizomány felállitása iránti kérvény az igazságügyi ministerhez nyujtandó be. E kérvényben tartozik a folyamodó kimutatni:

a) hogy a hitbizományul szánt vagyon az alapitó teljes tulajdonát képezi;

b) hogy a mennyiben ezen vagyon ingatlan: azt semmi bejegyzett adósság nem terheli;

---

*) A függelék II. fejezetéhez (l. 121 lapon).

c) hogy a mennyiben törvényes osztályrészre jogositottak volnának: ezeknek e joga a hitbizomány felállitása által rövidséget nem szenved;

d) hogy a folyamodó, a törvk. rendtartás 21-dik §-ára való tekintettel, melyik törvényszéket tartja a felállitandó hitbizomány illetékes biróságának.

A kérvényhez egyszersmind az alapitási oklevél s a hitbizományul szánt vagyon jegyzéke, különösen az ingatlanok földadókönyvi (cataster) kivonata mellékeltessék.

2. §.

Mihelyt a királyi jóváhagyás megadatott a hitbizomány felállitására: az igazságügyi minister a törvényk. rendtartás 21. §-ára s a kérvényben előadottakra való tekintettel, a jóváhagyó levélben kijelöli az illetékes biróságot, s az iratokat ezen birósághoz további eljárás végett leküldi; egyszersmind az illető törvényhatóságokat a jóváhagyás kihirdetése czéljából értesiti.

3. §.

A hitbizományi biróság a folyamodót azonnal értesiti, a jóváhagyást a hivatalos lapokban közzéteszi, hitbizományi gondnokot rendel, s a hitbizomány tárgyául rendelt vagyon összeirása és biztositása iránt intézkedik.

4. §.

A gondnok kinevezésénél köteles a biróság a várományosok javaslatára kellő tekintettel lenni, s a törvénynek a gondnokok iránti általános rendeleteihez alkalmazkodni. Gondnoknak maguk a várományosok valamelyike is kineveztethetik; a hitbizomány hitelezői és adósai ellenben a gondnokságból kizáratnak.

5. §.

Ha a hitbizomány az alapitó életében állittatik fel: a hitbizományi leltár azonnal, mihelyt a biróság a kir. jóváhagyásról értesült, ha pedig a hitbizomány az alapitó halála esetére rendeltetett; az alapitó elhunytával, az 1-ső §-ban érintett jegyzék alapján birólag felveendő.

6. §.

A leltározás és becslés a hitbizományi gondnok közbejöttével s a helyben vagy közellakó várományosok értesittetése mellett, a törvénykezési rendtartás 424., 568., 569., 571. és 574. §§-ban szabályai szerint történik.

7. §.

A hitbizományi vagyon biztositása a hitbizom ingatlan javak tekintetében, azok hitbizományi min könyvi feljegyzése, illetőleg betáblázása által tört nemü ingók, a tőkék kivételével, a hithizományi bi alatt maradhatnak, a ki azonban köteles ezek átvéte bizományi leltárban vagy külön okiratban elismern vények és magán-adóslevelek és a hitbizomány követ más okiratok birói őrizet alá veendők.

8. §.

A hitbizományi tőkék elhelyezésénél, fölmondá szafizetésénél a gondnokság alatt levő vagyont tárgya tartandók meg. A biróság köteles ezek iránt a gondn fontosabb esetekben pedig a legközelebbi várományos hallgatni.

9. §.

A hitbizomány részére magánosoknál elhelyezet gek az adóslevélben s az illető telekönyvben világosan zományi tőkék jelöltetnek meg; a közhitelpapirok, ha szólnak, a közpénztárak részéről leköttetnek, ha pedi rozott nevekre vannak kiállitva, a hitbizományra iratn

10. §.

A gondnok köteles az utódok érdekeit képviselni fölött, hogy a hitbizományi vagyon csonkitlanul és jó k tartassék. Tartozik továbbá a biróságnak nemcsak a hit ügyletek iránt bekivánt javaslatokat felterjeszteni, ha bizományi birtokos minden kötelességellenes s az utód káros intézkedéseit is bejelenteni.

11. §.

Fontosabb hitbizományi ügyek iránt, vagy a gondn lata folytán, a hitbizományi gondnokon fölül s várom meghallgatandók. E végből a hitbizományi birtokos utóda személyesen, a várományosok pedig a hivatalos közzéteendő hirdetmény utján idéztetnek meg.

12. §.

A várományosok fel vannak jogositva a hitbizomány rosz kezelése miatt a biróságnál panaszt tenni, s a hitbiz az utódok védelmére szükséges minden intézkedést megté

13. §.

A hitbizományi birtokost a hitbizományi vagyonnak és növedékének minden haszonvétele illeti; de viszont minden adóbeli, kegyuri s átalában a birtokkal járó terhet, kezelési és fentartási költséget is a hitbizományi birtokos tartozik viselni.

14. §.

A hitbizományi birtokos a hitbizomány állagát azon állapotban köteles fentartani, a melyben átvette. A vétke nélkül történt fogyatkozásokért azonban nem felelős.

Ha mindazonáltal előnyösebb gazdálkodás tekintetéből czélszerünek látná lényeges változtatásokat tenni, péld. földeket földekért elcserélni, vagy a hitbizományi tőke egy harmadát ingatlanok szerzésére forditani stb., ilyen esetekben a hitbizományi gondnok s a várományosok meghallgatása mellett (11. §.) a hitbizományi hatóság jóváhagyása kivántatik.

15. §.

A hitbizományi birtokos csak hasznos beruházások végett terhelheti a hitbizományi jószágot a leltári becsérték (6. §.) egyharmadáig; de erre a hitbizományi gondnok s a várományosok meghallgatása mellett (11. §.) a hitbizományi hatóság jóváhagyása kivántatik. A törlesztés módját is ugyanazon hatóság határozza meg, oly megszoritással azonban, hogy a törlesztés határideje 35 éven tul nem terjedhet.

Mind a hitbizományi gondnok, mind a hitbizományi hatóság kötelesek ügyelni arra, hogy a törlesztés a meghatározott mód szerint, pontosan teljesittessék, s a nyugták évenkint a biróságnak igazolásul bemutattassanak.

16. §.

Az előbbi §-ban érintett adósság az utódokat is terheli. Más hitelezőnek ellenben csak a hitbizományi birtokost illető haszonvételekhez lehet igénye, de nem a hitbizomány állagára, vagy a jövedelmek azon részére, mely az utódot illeti.

17. §.

A hitbizományi birtokos oly szerződései, a melyek által az utód a birtok átvételében és teljes élvezetében akadályoztatnék, a birtokos halálával megszünnek; kivéve, ha a hitbizományi hatóság, a gondnok és a várományosok meghallgatása mellett, hosszabb időre adott engedélyt.

18. §.

Ha a hitbizományi birtokos magát adósságok
ha a birói jóváhagyással tett adósság törlesztését
vagy nem pontosan teljesiti, ha a hitbizományi
lényegesen rongálja vagy veszélyezteti, és ez a sza
vagy más bizonyitékok által kimutattatik: a hitbizo
nok vagy a várományosok kérelme folytán a hitbizo
birói zár alá veendő.

19. §.

A hitbizományi birtokos elhunytával uj leltár k
leltárban a hitbizományi vagyon azon állapot szerint
a melyben az a hitbizományi birtokos elhunytával
azután számba veendők az engedélyezett kölcsönből
zások; végre kimutatandó: mit követel a hitbizomány
hiány kiegészitésére, vagy növekedés esetében mit ta
szolgáltatni.

Ily kimutatás készitendő akkor is, ha mind az
szabadon örökölhető vagyona, mint a hitbizomány ugy
kösre száll.

20. §.

Ha a hitbizományban más az örökös, mind a sza
kölhető vagyonban: ki kell számitani, hogy a hitbizomá
mennyit tartozik megtériteni a függő vagy beszedett t
és a hitbizományi vagyon egyéb jövedelmeiből, a szaba
zés alatt álló vagyon örököseinek. Ezen kiszámitás a
vezérelvek szerint történik:

Mindenekelőtt a terményekből a hitbizomány jav
nitendő annyi, a mennyi a hitbizományi leltárban foglal

Az ingatlantól elkülönitett termésből szintén a hi
javára levonandó azon mennyiség, a mely a gazdaság fo
különösen a gazdasági fogatok és haszon marhák eltartá
és cselédfizetésekre s a közterhek viselésére mulhatla
kivántatik.

Az ingatlantól elkülönitett termésnek többi rész
az ingatlantól még el nem különitett összes termés, v
hitbizományi vagyonnak minden egyéb, akár már lejárt,
függőben levő jövedelmei, az ezekkel járó terhek levoná
szabad rendelkezés alatti hagyaték és a hitbizomány közö
lag osztandók fel.

Ezen arány megállapitásánál a hitbizományi birlal
zásának napja, s a naptári év szolgálnak zsinórmértékül.

Az eljárásra nézve itt is a törvénykezési rendtartás 5
§§-ai szolgálnak szabályul.

21. §.

Az 1868. LIV. tvczikkben szabályozott perorvoslatok a hitbizományi hatóság határozatai ellen is alkalmazhatók.

22. §.

A hitbizomány alapitójának joga van hitbizományi rendelkezését visszavonni, mindaddig, mig valaki ahhoz átadás vagy szerződés által jogot nem szerzett.

Az akarat visszavontnak tekintetik, kölönösen, ha az alapitónak később törvényes fiörököse születik, a ki nem foglaltatott a hitbizományban.

23. §.

A hitbizomány birtokosa magára nézve lemondhat ugyan jogáról, de a lemondás az utódok jogait nem sérti.

24. §.

A hitbizomány megszünik, ha tárgya elenyészett, vagy ha az alapitvány szerint öröklésre hivatottak utódok nélkül kihaltak. Az utóbbi esetben a hitbizomány a köztörvény alá esik.

25. §.

Ezen rendelet 1869. évi junius 1-én lép életbe.

26. §.

Mindazon intézkedések, a melyeket a hitbizományi hatóságok a fennálló hitbizományok körül 1869. évi junius 1-je előtt jogérvényesen tettek, a jelen rendelet által érintetlenül maradnak.

Kelt Pesten, 1869. évi april 7-én.

Horvát Boldizsár, s. k.,
igazságügyminister.

658—679. §§-hoz, 514—324. lapjain.

A jelen munka 658—679. lapjain közlött örökösödési eljárás az 1868: LIV. t. cz. 559—594. §§-ai szerint a következőkép változott:

Örökösödési eljárás.

1. §.

Az örökösödés megnyilta.

Az örökösödési eljárás azon időpontban áll be, örökhagyó elhunyt, vagy jogérvényes itélet által h nittatott. (559.)

2. §.

Hivatalos beavatkozás esetei.

A biróság egyedül a követhező esetekben tart ból fellépni:

a) ha az örökösök közt kiskoruak, elmebetegek ban olyan személyek vannak, kik gyámság vagy gon tartoznak;

b) ha azok közül, kiket az örökség szerződés, vagy törvény alapján valószinüleg illetni fog, egyik távol van;

c) ha egyesség hiányában a hivatalos beavatkozá lettek közül valamelyik kérelmezi;

d) ha az érdeklettek a biróság előtt ismeretlenek, kös egyátalában nem létezik. (560.)

3. §.

Jelentés.

Azon haláleseteket, melyek az 560. §. szabályaihoz k talos beavatkozást tesznek szükségessé, a biróságnál hala feljelentendők. (561.)

4. §.

A haláleset felvétele.

A haláleset feljelentésére maguk az örökösök, illet községelöljáró, kinek hatósági körében a haláleset tört vételére pedig, községekben az elöljáróság, illetőleg árvá szab. kir. és rendezett tanácsu városokban az e végre rend talos közegek vannak hivatva.

Halálesetek felvételéről a hivatalos jelentés megyékb 37. §. elvei szerint illetékes járásbeli szolgabiróhoz, váro törvényszékhez illetőleg annak gyámhatósági osztályáh zendő, mint a mely biróságok illetőségéhez a jelen fejezet lalt intézkedések tartoznak. Ugyanezen biróságokat illeti az e rás vezetése akkor is, a mikor az örökhagyó javai külö területen léteznek. A leltározás ilyen esetben az illető járá szolgabiróhoz, vagy a városi törvényszékhez intézendő megke utján eszközöltetik.

Mennyiben van az illetőség ezt átalános szabályától e résnek helye: az 575. és 583. §§-ok határozzák meg.

Az örökösödési perek illetőségét a ptrs. 37. §. szabályoz (562.)

5. §.

Előleges biztositás.

Ha senki se létezik, a kinek a kezeinél s felügyelete ala örökhagyó lakásán talált javak veszély nélkül hagyathatná azon hivatalos személyek, kik a haláleset felvételével vannak m bizva, — addig is, mig jelentésök folytán birói intézkedés t hetnék, a hagyatékot zár alá vétel, lepecsételés és megbiz gondnok alkalmazása által azonnal biztositsák. (563.)

6. §.

A végrendelet bemutatása.

Minden végrendelet a biróság által kihirdetendő még ak is, ha hivatalos beavatkozásnak nincs helye az örökösödésnél.

E végett a végrendelet az eljáró biróságnak bemutata Ha az valamely hatóságnál van letéve, a kihirdetést ugyan hatóság teljesiti. (564.)

7. §.

Kihirdetése.

A végrendelet kihirdetésére, a mennyiben lehetséges, az doklettek megidézendők; ha ezek távol vannak, vagy ismeret a kihirdetés két tanu jelenlétében történik. A biró a kihir idejét magára a végrendeletre feljegyzi és aláirásával nyitja. (565.)

8. §.

A végrendelet kihirdetéséről jegyzőkönyv vétetik fel, m ben előadandó:

a) a talált végrendeletek száma és kelte;

b) ki által nyujtattak be azok a biróságnak;

c) az okiratok felbontva, vagy lepecsételve nyujtattak-e

d) kik voltak jelen a felbontásnál és kihirdetésnél;

e) ha a felbontásnál a pecsét megsértve találtatott, magán az okiraton valamely aggály vétetett észre.

E jegyzőkönyvet mind a biró, mind a jele
ják. (566.)

9. §.

A hagyományosok és végrehajtók ér

Ha a végrendeletben hagyományok foglaltat
rendeleti végrehajtó van nevezve: erről a biróság m
mányosokat jogaikra felügyelés végett, mind a
végrehajtót azon utasitással értesiti, hogy a megbiz
iránt zárhatáridő alatt nyilatkozzék. (567.)

10. §.

Leltározás.

Az 560. §. eseteiben köteles a biróság a leltáro
nélkül eszközölni, s arra nézve, hogy az örök
elrejtés vagy eltékozlás ellen biztositva legyen, a
lenes intézkedéseket megtenni s szükség esetére z
rendelni. (568.)

11. §.

Az ingó és igatlan vagyon leltározása és becsl
biróság vagy ennek kiküldöttje a szükséges szakér
két házbelit vagy szomszédot, vagy ezek hiányában m
két egyént mint tanut hivjon meg. (569.)

12. §.

Azon ismeretes örökösök, kik a leltár felvétele he
vagy oly közel vannak, hogy megidézésök késedelem
tehetik; továbbá a notalán kirendelt hagyatéki gon
szintén a végrendelet végrehajtója, a mennyiben kin
biróság előtt tudva volna, hivatalból megidézendők. (5

13 §.

Leltár.

A leltár mindazon ingó és ingatlan javaknak,
birtokában volt halála idejekor az örökhagyó, pont
jegyzékét és becsértékét tartalmazza.

Az örökhagyó birtokában talált s állitólag idegen
leltárba szintén felveendők ugyan; de mindenkor annak
zésével, hogy ki által s mi czimen igényeltetnek.

Az örökhagyót illető, de mások kezénél levő tárg
foglalandók a leltárba, s a mellett azon ok, melynél fogva
madiknál léteznek előadandó. (571.)

A szakértők véleményének arra is ki kell terjednie: vajjon a birtok természetben felosztható-e és miképen, továbbá az örökrész használata végett van-e szükség és mily szolgalomra? (572.)

15. §.

A hagyatéki adósságok összege és minősége a leltárba beigtatandó, ugyszintén azok kamatai, adók és egyéb folyó fizetések hátralékai is, melyek az örökhagyó halála napjáig kiszámitandók. Ha az örökösök kivánják, az ismeretlen hitelezők összehivására határnap tüzendő ki. (573.)

16. §.

Ha az örökhagyó javai több járásban vagy megyében feküdnének: azok összeirása, megbecslése és biztositása a megelőző §§-ra való tekintettel, átküldő levél mellett eszközlendő.

Az eljárás meginditása azonban ez esetben is az 562. §-ban emlitett biróságok jogköréhez tartozik. (574.)

17. §.

Gyámhatósági intézkedések.

Az 560. §. a) b) eseteiről, a mennyiben az ott emlitett személyek törvényszerüen képviselve még nem volnának, a biróság — ha ez nem volna egyszersmind gyámhatóság is — a leltár átküldése mellett az illető gyámhatóságot azonnal értesitse; melynek kötelessége leend ezen személyek képviseltetéséről a legközelebbi rokonoknak, ilyenek nem létében vagy távollétében pedig azoknak, kik köztudomás szerint az örökhagyóval jó viszonyban éltek, — javaslata folytán gyám, illetőleg gondnok kirendelése által intézkedni. (575.)

18. §.

A távollevők idézése.

A távollevő örökös vagy örökösök, a mennyiben tartózkodási helyük a biróság előtt ismeretlen levén, személyesen nem értesittethetnek, egy évi határidőre hirlapi hirdetvény által azzal a megjegyzéssel idéztetnek: hogy azon esetben, ha vagy személyesen, vagy meghatalmazott által meg nem jelennének, a részökre és veszélyökre kinevezett gondnok közbejöttével fog az osztály megtétetni, és netaláni osztályrészök, a mennyiben birói letétre nem alkalmas, gondnok által kezeltetni. (576.)

19. §.

Vagyonközösség.

Az örökösök nem kényszerithetők arra, hogy vagyonközösségben maradjanak. A vagyonközösséget azonban s annak feltételeit egyesség által megállapithatják és szabályozhatják. (577.)

20. §.

Osztály.

Az örökösödés megnyiltával mindazok kérhetik az osztályt, a kiket szerződésnél, végrendeletnél vagy törvénynél fogva bizonyos meghatározott részben örökösödés illet. (578.)

21. §.

Osztály a nagykoruak közt.

Ha az érdekeltek mindnyájan nagykoruak, az osztálynak birói beavatkozás nélkül s egyesség utján leendő megállapitása és foganatositása szabadságukban áll. (579.)

22. §.

Midőn az örökség tárgyát ingatlan javak is képezik, az illető örökös vagy örökösök, habár hivatalos eljárás nélkül egyeztek is ki, az illető birtokbiróság előtt igazolni tartoznak:

a) hogy az örökség kizárólag őket illeti;

b) hogy végrendelet esetében az öröklési joghoz kötött netaláni feltételeknek eleget tettek, a hagyományosok pedig kellőleg értesitvék.

A birtokbiróság mindazokat, kik az örökség tárgyát képező ingatlan vagyonra nézve netalán örököködési joggal birnak, ennek érvényesitése végett 45 napi határidőre hirlapi hirdetvény által oly megjegyzéssel idézi, hogy meg nem jelenésök esetére az örökség tulajdonjoga a folyamodók nevére fog bekebleztetni, illetőleg azoknak átadatni. A jelentkező örökösök keresetöknek az 589. §. szerint kitüzendő zárhatáridő alatti beadására utasitandók. (580.)

23. §.

Az ingatlanokra nézve.

Ha a 45 napi határidő lejártával igénylő nem jelentkezett, vagy ha az öröklési jog kellőleg tisztára hozatott: az eljáró birtokbiróság az öröklött ingatlanoknak az örökösök nevére leendő szerinti átadását hivatalból eszközli.

Osztálylevél hiányában a birtok tulajdonjoga az örökösök nevére mint közös örökség, határozott aránybon kebleztetik be.

A megtagadó végzés ellen felebbezésnek van helye. (581.)

24. §.

Hivatalos beavatkozás esetében.

Mihelyt az 560. §. eseteiben az ott emlitett személyek képviseltetéséről gondoskodva van, vagy a különben nagykoru örökösök egymás közt ki nem egyezhetvén, valamelyik érdekelt fél a hivatalos beavatkozást kérelmezi: a biróság az örökösödési eljárást azonnal meginditja (585. s következő §§.). (582.)

25. §.

Sommás uton.

Midőn a hagyaték csupán testvérek vagy unokatestvérek közt osztandó meg, és az érdekelt örökösök, osztályrészeik mennyisége iránt ki nem egyezhetnek: ha az örökség csupán ingókból áll, a személyi, ha pedig egyszersmind ingatlanokból, vagy csupán ingatlanokból áll, a birtokbiróság a törvényes örökösödés szabályai és a leltár alapján az osztályt haladék nélkül megtenni és az örökséget az érdekelteknek átadni tartozik.

Azon félnek mindazonáltal, ki ez osztálylyal megelégedve nincsen, a törvény rendes utja az 589. §-ban kitűzött határidő alatt fennmarad. (583.)

26. §.

Az 583. §. intézkedései alól kivételnek van helye:

a) midőn az ellenérdekü örökösök különböző örökségi jogczimekre, t. i. szerződésre, végrendeletre vagy törvényre hivatkoznak;

b) midőn a jogczim ugyanaz, de annak alapján ellentétes igények támasztatnak. (584.)

27. §.

Egyesség.

A biróság köteles az 560. §. eseteiben valamennyi érdekeltet egy kitüzendő határnapra megidéztetni, és közöttök az egyességet, még pedig ha az eredményhez remény mutatkozik ismételve, megkisérleni. (585.)

28. §.

A létrejött egyesség jegyzőkönyvbe igtatan smind azon esetben, melyben törvény szerint gyám hagyás kivántatik, az eljáró biróság által ez utóbb gyása alá terjesztendő.

Ha az egyességben ingatlan javak is vannak é ság az 581. §. értelmében jár el. (586.)

29. §.

Perutra utasitás.

Ha az egyesség nem sikerül: a biróság a birtok ket per utjára utasitja. Ha az örökösök közől egyi birtokban, vagy ha több egyiránt birtokban levők ki czimekre hivatkoznának: a szerződési örökös ellen m deleti, mind a törvényes örökösök, a végrendeleti elle vényes örökösök tartoznak felbeperesi minőségben fe

Hasonló esetekben, ha az örökösök ugyanaz hivatkoznak: a biróság a körülményekhez képest melyik tartozik a pert meginditani. E végzés ellen pe nincs helye. (587.)

30. §.

A peressé vált hagyaték biztositásáról és kezel iránt az érdekeltek közt megállapodás nem történ mindaddig gondoskodik, míg az örökség átadása itélet folytán nem eszközölhető. (588.)

31. §.

A kereset beadása.

Midőn az örökösök per utjára utasittatnak: a bir táridőt tüz ki, mely alatt a felperes az örökösödési per keresetét benyujtani köteles.

Ezen határidő a perre utasitó végzés vételétől 30 napból áll. A kereset mellett eme határozat minden tatandó. (589.)

32. §.

Ha a kereset a kitüzött határidő alatt be nem a osztály megtételét s az örökség átadását a perre utasito való tekintet nélkül azon biróság, mely az örökösödé határozni illetékes lett volna, bármelyik érdekelt fél azonnal eszközli. (590.)

33. §.

A gyámhatóság teendője a biztositásra nézve.

Ha az örökös gyámság vagy gondnokság alatt áll: a gyámhatóság hivatalból köteles intézkedni az iránt, hogy az örökség biztosittassék, s a mennyiben nyilvánkönyvek tárgyát képezi, az örökös javára bekebleztessék. (591.)

34. §.

Hagyományok érvényesítése.

Az örökösök által kétségbevont egyes hagyományok nem osztályok utján, hanem az örökösök ellen intézett kereset által követelhetők. (592.)

35. §.

A koronaügyész értesitése.

Ha valamely örökhagyó törvényes örökösök és végrendelet nélkül halt el, erről a korona ügyésze mindjárt a haláleset beérkeztével hivatalból értesittessék.

A biróság ilyetén hagyatéknak törvényszerü biztonságáról a fennebbi szabályok megtartása mellett gondoskodik. (593.)

36. §.

S az érdekeltek megidézése.

Az ilyen esetben egyszersmind azok, kik magukat a hagyaték iránt örökösi, tulajdonosi vagy hitelező minőségben érdekelteknek vélik, a hivatalos hírlapban háromszor közzéteendő azon felszólitással idézendők: hogy a biróságnál egy évi határidő alatt jelentkezni, vagy igényeiket, illetőleg követeléseiket bejelenteni el ne mulasszák. (594.)

A 656. §-hoz. 513. I.

1864-iki julius hó 15-én 12683. sz. a. kibocsátott udvari rendelvény az összes törvényhatóságokhoz, melylyel a cs. k. pénzügy-miniszteriumáltal a kincstár követeléseinek a meghalálozott államhivatalnokok vagy szolgák hagyatékából behajtása iránt kiadott rendelet közzéteteik.

A pénzügyi miniszterium 1863-dik évi julius hó 10-kén kelt $\frac{28714}{1030}$ sz. a. (pénzügyi miniszteri kormánylap 38. sz.) kibocsátmánya zerint a kincstárnak meghalálozott államhizatalnokok vagy szolgák szolgálati kötelékéből származott követelései, mennyiben elenkövetelések alapjáni beszámitás helyt nem foglalhatna, az lhunyt egyén hagyatékából hajtandók be. Ennek folytán minden lynemü tartozás az adós halála után azonnal az illető hagyatékárgyalási hatóságnál bejelentendő, s a leiratás vagy az illető énzügyi közegek által az országos pénzügyi hatósággal egyetérőleg, vagy felsőbb helyen csak akkor engedtethetik meg, ha a agyatékbóli kielégités a pénzügyi ügyészség véleménye szerint em eszközölhető, vagy ha a behajtással megbizott hatóságot vagy isztviselőt netaláni hanyagság folytán a felelősség nem terheli.

A 704. §-hoz, 536. l.

1863-iki deczember hó 10-ik napján 20,169 sz. a. kibosátott k. k. leirat a m. k. curiához a törvénytelen cselekényekről szóló szerződések érvénytelensége iránt.

A mennyiben némely alsóbb biróságok azon átalános jogi lvet, miszerint törvénytelen cselekvények érvényes szerződés lapját nem képezhetik, szem előtt vesztve, az 1848/9-ik évi törénytelen ujonczozás folytán keletkezett magánjogu kötelezettséeket is előfordult egyes esetekben jogérvényeseknek ismerték el, inden e részbeni balfelfogás elmellőzése, valamint az érdeklettek gai védelme tekintetéből átalában kijelenteni szükségesnek táláltott, hogy tiltott, — a polgári hatalom részéről kiadott tilalmat rtő, — továbbá büntető törvényekbe, valamint a biztonság, közend és jó erkölcsökbe ütköző cselekvények, érvényes szerződések tárgyát nem képezhetik, s soha nem képezhették, és hogy ily elekvényekből érvényes jogczim s kereseti alap nem támadhat.

A 795. §-hoz, 577. l.

1863-iki márczius hó 14-én 1672. sz. a. kibocsátott dvari rendelvény a m. kir. ügyek igazgatójához az uzsoísoknak törvény elötti üldözésére, és a kir. fiscus számára egitélt pénzösszegek behajtására hivatott hatóság iránt.

A pénzügyi közegek által felvetett azon kérdésre nézve: ljon a királyi ügyek igazgatósága hatáskörének, a pénzügyi gyészség teendőitől az 1861. évi május 22-én kelt l. f. határozny által történt szabatos elkülönitése folytán az emlitett két vatal közül melyik van hivatva az uzsorásoknak törvény elötti dözésére és a kir. fiscus számára megitélt pénzösszegek birói

uton leendő behajtására? a cs. kir. pénzügyi ministerium
tésével következő megállapodás eszközöltetett. Miután a
a magyar törvények, nevezetesen az 1802. évi 21. t. cz.
szerint a fenyitő törvény sulya alá eső vétség, az ezen cse
nyel összekapcsolt tőke- és kamatvesztés pedig nem egy
a fenyitő törvények által az uzsorára szabott büntetés;
továbbá ezen vétségnek üldözése a legközelebbi időkben f
fenyitő törvénykezési rendszer szerint az államügyészs
köréhez tartozott: ennélfogva kétséget nem szenved,
uzsora vétségének törvény előtti üldözése jelenleg a viss
és az államügyészség teendőivel felruházott kir. ügyek
sága hatásköréhez, illetőleg kötelességéhez mindaddig
mig az ezen vétségre nézve határozott büntetés birói
vagy a vádlottnak vád alóli felmentése jogérvényesen b
vetkezik, és hogy annak müködése az uzsoraesetek tárg
csak azon stadiumában szünik meg, midőn a büntetés
már kiszabva levén, annak kimondása után egyedül an
tása vagy netalán a királyi kincsár érdekének egyéb m
képviselése forog szóban. Ezen felfogás alapján utasitt
ügyek igazgatósága, hogy valamennyi, úgy már függ
mint ezentul felmerülendő uzsora-esetekben a bűnö
legyen az megindítandó külön kereset vagy vádlevél
pedig a már lefolyó polgári perbeni beavatkozás utján,
azoknak törvényszerü megbüntetését a biróság előtt sz
kötelességének ismerje. A kir. ügyek igazgatósága eze
sét addig folytatandja, mig az uzsora felett jogérvényes
hozatik, mely mindenesetre, akárhogy üssön ki, a
igazgatósága által, az illető cs. kir. pénzügyi ügyész
detben átteendő lészen. A királyi kincstár érdekeinek
tekintetéből az elővizsgálat, vagy a pör folyama al
szükséges ideigl. biztositási intézkedések biró előtti szo
is szintúgy a kir. ügyek igazgatósága kötelességeihez
jogérvényes elmarasztalás után pedig a kir. kincst
megitélt követelés netaláni törvény utjáni, valamint a
goknak is, melyekben az uzsorás azonkivül netalán let
talva, végrehajtás utjáni behajtása az illető cs. ki
ügyészségnek a kir. ügyek igazgatósága további b
nélkül hagyatik fenn.

Erről tehát szükséges tudomás és miheztartás
ügyek igazgatósága oly hozzáadással tudósittatik, mi
uttal intézkedés tétetik az iránt, hogy ezen utasitás
pénzügyi ügyészségek is azon meghagyással értesitt
szerint a nekik feljelentett, vagy máskép tudomásukr
jutandó uzsora-eseteket a kir. ügyek igazgatóságáva
járás végett közöljék.

795. §-hoz, 577. lapon.

A jelen munka 795. §-ban emlitett uzsora perre nézve az 1868: évi XXXI. t. cz. értelmében az alábbi szabályok követendők:

Az uzsoratörvények eltörléséről.

1868. XXXI. t. cz.

MI ELSŐ FERENCZ JÓZSEF,

Isten kegyelméből Ausztriai Császár, Csehország Királya stb. és Magyarország Apostoli Királya.

Kedvelt Magyarországunk és társországai hű Főrendei és képviselői közös egyetértéssel a következő törvényczikket terjesztették szentesités végett Felségünk elé:

1. §.

A szerződési kamatlábnak az eddig törvényekben foglalt korlátozása megszüntettetvén, azt a szerződő felek irásbeli szerződés által tetszésök szerint állapithatják meg.

2. §.

Ha a kölcsönről irásbeli szerződés nem létezik, vagy létezik ugyan, de abban a kamat csak átalánosan, az összegnek vagy a kamatlábnak számszerü meghatározása nélkül van kikötve; valamint azon esetben is, ha a kamat szerződésileg nincs kikötve, hanem az a törvény határozatainál fogva jár: az egy évi kamat a fizetendő tőke hat százalékát teszi.

3. §.

A szerződő feleknek szabadságukban áll az irásbeli kölcsönszerződésben azt is kikötni, hogy a kölcsön visszafizetése az adott tőkénél nagyobb mennyiségü vagy más és jobb minőségü dolgokban történjék.

4. §.

Lejárt kamatok után csak akkor jár kamat, ha az világosan kiköttetett, vagy pedig ha a lejárt kamat bepereltetett, mely utóbbi esetben az a kereset benyujtása napjától számittatik.

5. §.

Az eddig létrejött és akár felmondáshoz, akár felmondás nélkül bizonytalan időre kötött pénzkölcsönök visszafizetésére az adós a jelen törvény kihirdetésétől számitandó félév letelte előtt törvényesen nem szoritható, kivéve, ha a visszafizetési határidő, előrebocsátott felmondás folytán, már ezen törvény életbelépte előtt lejárt.

A felmondás nélkül bizonyos fizetési határidőhöz kötött, valamint a váltókon alapuló kölcsönök e §. szabálya alá nem tartoznak.

6. §.

A jelen törvény kihirdetését megelőző olyan cselekvények miatt, a melyek az eddigi törvények által tiltott uzsoráskodást képeznek: a tőke és kamatok elvesztésére vagy büntetésre is irányzott kereset többé nem inditható.

Az adósnak azonban szabadságában áll az eddigi törvényeken alapuló s a fölösleg fizetett összeg visszatéritését tárgyazó jogát, saját felperessége alatt, érvényesiteni.

7. §.

Azon uzsoraperek, a melyek ezen törvény kihirdetése napjáig végrehajtással még be nem fejeztettek, a mennyiben a tőke és kamatok elvesztésére vagy büntetésre is irányozvák, nem folytathatók, illetőleg az azokban hozott itéletek végre nem hajthatók.

Az adós azonban, ha a kereset a fölösleg tett fizetés visszatéritésére is intéztetett: a pert, csupán erre nézve, folytathatja, illetőleg az itélet e kérdésre vonatkozó részének végrehajtását eszközölheti; ha pedig a kereset erre nem volt irányozva, eme jogát saját felperessége alatt érvényesitheti.

8. §.

Ezen törvény, kihirdetése után, azonnal hatályba lép s minden azzal ellenkező korábbi törvények és rendeletek eltöröltetnek.

9. §.

Ezen törvény végrehajtásával az igazságügyi miniszter bizatik meg.

Mi e törvényczikket s mindazt, a mi abban foglaltatik, összesen és egyenkint helyesnek, kedvesnek s elfogadottnak vallván, ezennel királyi hatalmunknál fogva helybenhagyjuk, megerősitjük és szentesitjük s mind Magunk megtarjuk, mind más hiveink által megtartatjuk.

Kelt Gödöllőn, ezernyolczszáz hatvannyolczadik évi november huszadik napján.

Ferencz József, s. k.

Gróf Andrássy Gyula, s. k.

(P. H.)

A 859. §-hoz, 609. l.

1862-iki april hó 14-én 18566. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi intézmény a mezei rendőrség pontos kezelése tárgyában.

A királyi helytartótanács elébe került jelentésekből kitünvén az, hogy a mezőkben, erdőkben, szőlőhegyeken gyakran előforduló kihágások s károsítások ellenében a mezei rendőrséget szabályozó 1840: IX. törv. cz. üdvös rendeletei a hatóságok által nem azon erélylyel s pontossággal tartatnak fenn, mennyit azon törvény nagy horderejű czélja, a vagyonbiztonság, s a gazdászati ipar s szorgalom védelmének érdekében méltán igényel:

Hogy tehát az e részben fennálló sok panaszokra és sérelmekre kellő orvoslat nyujtassék, s jövendőre a mezők, erdők, szőlőhegyek biztonsága minden kihágásoktól megóvattassék, ezen kir. helytartótanács a községeknek meghagyandónak találta, miszerint a mezei rendőrség fenntartására hivatott tisztviselőit azonnal és szoros felelet terhe alatt utasitsa, hogy a mezők, erdők, szőlőhegyek és szőlőkertek, gyümölcsösök és ültetvények biztonságának az 1840: IX. törv. czikk rendeletei szerint leendő szigoru fenntartását személyes felelősségük alatt kiváló kötelességüknek tekintvén:

a) Mindenütt, hol még nem lennének, az illető érdekeltek kihallgatása mellett, mező- s illetőleg erdő- s hegybirákat, valamint csőszöket s kerülőket választatván, s a törvényes hitforma szerint feleskettetvén, fizetéseiket pedig ugyanazon érdekeltek közbejöttével megállapitván, ezeket a mezei rendőrségi szabályoknak lelkiismeretes és szigoru fenntartására kötelezze — s ugy hirletések, mint falragaszok, valamint tilalom-táblák felállitása által mindenki a mezőrendőrségi szabályok szoros megtartására figyelmeztessék; — mire nézve a megyei közönsége kellőleg gondoskodék, hogy a mezőrendőrségi törvény minden község elöljáróságánál meglegyen, s azt mind azok, mind pedig a mező- s illetőleg erdő- s hegybirák voltakép tudják és ismerjék, s a lakosokat azok szoros megtartására figyelmeztessék.

b) A mező- s illetőleg erdő- s hegybirák és hites kerülők a csőszök utasittassanak, minden 15 napban az illető tisztviselőnek az elkövetett kihágások s illetőleg okozott károk felől a kár becs-összegének kitétele mellett rövid jelentést tenni, melyben a felek közt barátságos egyezség által bevégzett esetek megemlitendők.

c) Az erdőkben urbéri faizás ürügye alatt a volt földesuraság tilalma ellenére elkövetett favágások, erdőrongálások s önkényte fa-elhordások szándékos erdőpusztitás gyanánt sem lévén kiveendők, az illető tisztviselők az ily kihágásoknak a 13. §. értelmében szigoru fékezésére az erdők fenntartásának érdekében kiválólag köteleztessenek.

d) A szőlőhegyek s gyümölcs-kertek a közoltalmat különösen igényelvén, a mennyiben azoknak biztonsága az illető birtokosok aránylagos közköltségén fenntartandó jó keritésekkel s kapukkal ugy jó belső utakkal leendő ellláttatásuktól, a csőszök téli s nyár folytonos őrködésétől, s a hegybiráknak mindezekre való szigoru felügyeletétől leginkább függ, — az illető tisztviselők, valamint a mező- és erdő, épen ugy a hegybirákat is ezen szigoru felügyelet s rendtartásra, szoros felelősségük terhe alatt folyvást figyelmeztessék, s hol ezen hegyi rendtartás érdekében hegyi szabályok állanak fenn, a mennyiben azok hatósági vizsgálat következésében helyeseknek találtatnának, ugyanazok hatályukban továbbra is fenntartandók lesznek.

e) A mezei rendőrség fenntartására törvényileg rendelt tisztviselőknek kötelességévé tétetik, mezőrendőrségi jegyzőkönyveket vezetni, s azokba minden mezőrendőrségi panaszokat a bejelentés sorozata szerint, ugy nemkülönben az elintézés módját s idejét pontosan beigtatni. Mely jegyzőkönyvek vizsgálatára a kormányz urak által, midőn a megye (kerület) kebelében hivatalos utazásokat teendenek, — különös figyelem lészen forditandó.

f) Ezen jegyzőkönyvekből a járásbeli szolgabirák kötelesek lesznek évenkint, junius és november hónapok végén lelkiismeretesen készitendő kimutatásokat a járásukban előfordult mezőrendőrségi esetek felől az illető községeknek bemutatni, melyek azokat tüzetesen megbirálván, ha azok utmutatásához képest a mezők, erdők, szőlőhegyek, szőlő- s gyümölcsös-kertek biztonsága némely helyeken erélyesebb intézkedéseket kivánna, — a szükséghez képest kellőleg fognak gondoskodni.

g) Hogy pedig a kir. helytartótanács a gazdászati érdekek oly kiváló fontossággal biró jelen rendelet pontos végrehajtása teljes meggyőződést nyerjen, s netaláni mulasztások eseteire különösen intézkedhessék, meghagyatik a községeknek, hogy illető tisztviselőik által az f. pontban emlitett minta szerint félévenki beadandó mezőrendőrségi részletes kimutatásokból egész területökre nézve egy öszvezetes kimutatást pontosan összeállittatván, ezeket julius és decz. hónapok végeig ide felterjeszszék.

979. §-hoz, 672. l.

1864-iki aprilis hó 4-én 6227. sz. a. kibocsátott udvari rendelvény az összes törvényhatóságokhoz, mely szerint a köztisztviselők váltó-óvások felvételéért külön dijakat nem szedhetnek.

A pénzügyi ministerium utján nyert értesités szerint esetek fordultak elő, melyekben a szab. kir., valamint a rendezett tanácsu városok törvényszéki jegyzői, nemkülönben némely szolgabirák is váltó-óvások fölvétele alkalmával az érdekelt felektől egy forintnyi bélyegen fölül maguk számára minden egyes óvásért két frtnyi óvásdíjt szedtek. Minthogy pedig a nevezett tisztviselők rendes fizetéssel ugy is ellátvák, s az 1862. évi karácsonhó 21-én 10781. sz. a. kelt kegyelmes kir. leirat által hatályban fenntartott bélyeg- és illetéki szabályok, jelesen az 1862. évi karácsonhó 23-án kelt bélyeg-és illetéki rendelethoz mellékelt dijszabás 116. tételének *g*, *b*, pontjai értelmében a tisztviselők által váltó-óvások fölvétele alkalmával előbb szedett váltó-óvatolási dijak szedése beszüntetett, — meghagyatik . . . . közönségének, miszerint váltó-óvások fölvételével megbizott közegeit a netalán eddigelő szedett kétforintos óvásdij további szedésétől haladéktalanul tiltsa el, ugyanazokat az idézett dijszabási tétel *g*, *b*, *aa*, és *bb* pontjanak szoros megtartására utasitsa; magától értetvén, miszerint a váltójegyzők által fölveendő óvások fejében járó dijak, tekintvé az idézett dijszabási tétel *g*, *a*, pontját, jelen rendelvény által érintetlenül hagyatnak.

Az 1024. s köv. §§-hoz, 689. l.

I.

1864-ki január hó 21-én 10736. sz. a. kibocsátott udvari rendelvény az összes törvényhatóságokhoz a kereskedelmi czégek alakja, bejegyzése, megváltoztatása, és közzététele, valamint ezen cselekvények jogi hatálya iránt.

Hogy az országban tettleg fennálló és anyagi gyarapodásával össszekötött-ipar és kereskedelmi szabadság jótékonysága minél terjedtebb alkalmazást nyerhessen, másrészről pedig a kereskedelmi czégek korlátlan változtatása által a közforgalomra és hitelre nézve károsan visszahatható következmények megelőztessenek, a kereskedelmi czégek (czimek) alakja, bejegyzése megváltoztatása és közzététele, valamit ezen cselekvények jogi hatálya iránt következő közigazgatási természetü s a magyar váltó törvénykönyv behozatala után hatályba lépett átalános kereskedelmi szabadság folytán szükségesekké vált ideiglenes szabályok lesznek követendők:

1. §. Minden kereskedő, ki egyenes adó fejében, pótlékok nélkül üzlete után Buda-Pesten évenként 40 frtot, azon városokban, melyeknek lakossága 10,000 lelket meghalad, 30 frtot, 10,000 lakossal nem biró városokban pedig legalább 20 o. é. frtot fizet, köteles czégét (kereskedelmi, aláirási czimét) azon e. b. k. váltótörvényszéknél, melynek körületében telepe létezik, a kereskedelmi jegyzékbe (lajstrom, czimkönyvbe) leendő beiktatás végett bejelenteni, s azt az illető váltótörvényszék előtt önkezüleg aláirni Ha azonban valamely czég a kereskedelmi jegyzékbe már bevezettetett, a fennebbi adóösszegek tekintetében közbejöhető későbbi változások az e §-ban foglalt rendelkezésre befolyást nem gyakorolhatnak.

2. §. A czégbejejentési kötelezettség alól felmentvék a kufárok, házalók, zsibárusok s mindazon kisebb kereskedők, kiknek üzletük a kézmüforgalom terjedelmét tul nem haladja, valamint azon kereskedők, kik az 1. §-ban kitett összegeknél csekélyebb adót fizetnek.

3. §. Az 1. §. határozata alá nem eső kereskedők czégüket az 1840: XVI. t. cz. 1. fej. értelmében az illető e. b. k. váltótörvényszéknél is bejegyeztethetik, szabadságukban áll azonban azt az idézett t. cz. 5. §-ában kijelölt törvényhatóságnál is bejelenthetni.

4. §. A czégek bejegyeztetése s azok körüli eljárás tárgyában a kereskedőkre nézve követendő szabályok a közkereseti társaságokra is alkalmazandók.

5. §. Minden uj czégnek az ugyanegy helyen, vagy ugyanegy községben már létező s a kereskedelmi jegyzékbe iktatott más czégektől világosan különböznie kell. A mennyiben tehát valamely kereskedő, ki a kereskedelmi jegyzékbe már bejegyzett más kereskedővel egyenlő kereszt (elő-) és család- (vezeték)-nevet visel, czégül saját nevét használni kivánná, tartozzik ahhoz oly toldatot csatolni, mely által az a már bejegyzett czégtől világosan megkülönböztethessék.

6. §. Ha más helyen vagy községben fióktelep állittatik fel, ugy ezen fióktelepet illetőleg a kereskedelmi czég azon e. b. váltótörvényszéknél is bejelentendő, mely annak helyére nézve illetékes. Ha pedig azon helyen vagy községben, hol a fióktelep felállittatik, egy az érintett czéggel egyenlő czég már létezik, az 5. §. szabványai lesznek alkalmazandók. — A fióktelepre nézve illetékes e. b. váltótörvényszéknél azonban, a czég addig be nem jegyeztethetik, míg kellőleg nem igazoltatott, hogy a czim-bejegyzés a főtelepre nézve illetékes e. b. váltótörvényszéknél is megtörtént.

7. §. Ki valamely már létező kereskedelmi üzletet szerződés vagy öröklés utján szerez, azt az előbbi (régi) czég alatt csak akkor folytathatja, ha az üzlet addigi birlalója, vagy annak örökösei vagy esetleg a társörökösök a czég ekkénti további folytatásába világosan beleegyeznek, s ezt az illető váltótörvényszéknél bejelentik.

8. §. Ha valamely kereskedelmi társaságba valaki társként belép, vagy a társak egyike kilép, az eredeti czég e változások után is tovább folytatható, ha azonban a kilépett társtag neve a czég czimében bennfoglaltatik, ugy a czég azontul csak annak világos beleegyezése mellett lesz folytatható.

9. §. Ha valamely czég megváltozik, vagy megszünik, vagy ha birtokosainak személyükben változás történik, e körülmény az 1. §. szerint illetékes e. b. váltótörvényszéknél bejelentendő. Ha a czég megváltozása vagy megszünése a kereskedelmi jegyzékbe be nem vezettetett, s kellőleg (11. §.) közhirré nem tétetett, e tények harmadik személyek irányában csak annyiban érvényesithetők, mennyiben bebizonyittathatik, hogy azok az utóbbiak tudomásukra jutottak. Ha ellenben a bejegyzés és kihirdetés annak rendje szerint megtörtént, a czég-megszüntetés vagy változtatás harmadik személyek irányában is hatályos, hacsak a fennforgó körülményekből okszerüen nem következtethető, miszerint e tényeket nem tudták, sem azokat tudni nem tartoztak.

10. §. A fennebbi §-ban érintett bejelentések alakjára s az e részbeni eljárásra nézve az 1840-ki 15. t. cz. II. R. 3. fejezetének s az 1841. évi boldogasszonyhó 18-án a váltótörvényszékek számára kibocsátott kegyelmes királyi utasitás 134—142. §§-ai szolgálnak zsinórmértékül.

11. §. A kereskedelmi czégekre vonatkozó, s a kereskedelmi jegyzékbei foglalás végett beérkezendő bejelentések, a hivatalos hirdetvények közlésére rendelt hirlapokban közzéteendők. Menynyiben a törvények másként nem rendelkeznek, egyszeri kihirdetés elégséges. Az ily közlemények kihirdetésére rendelt hirlapok, az illető törvényszék által évről évre közhirré teendők.

12. §. Az e. b. váltótörvényszékek az illetőket a fenntebbi §§-ban foglalt szabályok szoros megtartására fegyelmi büntetések által hivatalból szoritani kötelesek. Szintugy kell azok ellenében is eljárni, kik oly czimmel élnek, mely őket e szabályok értelmében jogosan nem illeti.

13. §. Azon kereskedő (közkereseti társaság), ki a bejelentési kötelezettség teljesitését elmulasztja, vagy valamely őt nem illető czéggel él, a körülményekhez képest 10—300 o. é frtig terjedhető fegyelmi birsággal (pénzbüntetések) fenyitendő. Ezen birságok azonban behajthatlanságuk esetén fogság-büntetésekre át nem változtathatók. A bejelentési szabályok meg nem tartása miatti pénzbirság kiszabása előtt az illető vétkes fél kötelezettsé-

javára esnek, hol az illető váltótörvényszék székel.

14. §. A biróságok általában, különösen pedig a csőd és hagyatéki biróságok, továbbá az iparhatóságok és a kereskedelmi és iparkamarák, a mennyiben hivataloskodásuk terén a bejelentési szabályok meg nem tartásáról, vagy valamely kereskedelmi czég jogtalan használásáról értesülnek, azt az illető e. bir. váltótörvényszéknek haladéktalanul bejelenteni kötelesek.

15. §. Ha valamely kereskedő, kereskedelmi társaság vagy valamely személyesen felelős társtag csőd alá kerül, az illető váltótörvényszék e körülményt a kereskedelmi jegyzékben feljegyzendi. Ezen feljegyzés külön kihirdetése azonban nem szükséges. A csődhirdetményt kibocsátott biróság, a csődnyitásról azon váltótörvényszéket, melynél a kereskedelmi jegyzék vezettetik, a feljegyzés eszközlése végett haladéktalanul értesiteni tartozik.

16. §. A ki valamely czég bitorlása által jogaiban sérelmet szenved, a bitorlót a bitorlott czég használatának megszüntetése s kártérités végett megperelheti. A kár valódisága mi- és mennyisége iránt, az első bir. váltótörvényszékek belátásuk szerint itélnek, a meg nem elégedő félnek fölebbezési joga fennmaradván.

17. §. A czégekben (kereskedelmi czimekben) előforduló változásoknak kellő világlatban tartása tekintetéből minden elsőbiróságu váltótörvényszéknél kereskedelmi jegyzék vezetendő. E jegyzék nyilvános s a szokott hivatalos órák alatt bárki által megtekinthető. A kereskedelmi jegyzékbei bejegyzésekről a szükséges bélyeg és papir kiszolgáltatása mellett bizonyitványok s másolatok is adathatnak ki, mely utóbbiak, ha kivántatnék meg is hitelesitendők.

18. §. A kereskedelmi jegyzékbei bejegyzések, egész terjedelmükben legalább egyszer hirlapilag s haladéktalanul közzéteendők.

19. §. Az uj kereskedelmi jegyzékek vezetését tárgyazó fennebbi szabályok 1864. évi szentgyörgyhó 1-én lépendnek hatályba.

20. §. Azon kereskedők s közkereseti társulatok, melyeknek czégük az eddigi aláirási czimkönyvbe már bejegyeztetett, annak az uj kereskedelmi jegyzékbe leendő átkebelezése végett e rendelet hatályba léptétől számitott 3 hó alatt taroznak folyamodni, — ezen átkebelezés módozatait az e. b. váltótörvényszékek hirdetvényileg közzéteendik.

21. §. A kereskedelmi jegyzékeknek mikénti vezetése iránt külön utasitás adatik ki.

II.

Az 1864-ki január hó 21-kén 10736. sz. a kelt udvari rendelvény kapcsában kibocsátott utasitás a kereskedelmi jegyzések szerkesztésük és vezetésük módozatai iránt. (Függ. második f. 3. sz.)

I. A kereskedelmi jegyzékek szerkesztése és vezetéséről.

1. §. Minden első biróságú váltótörvényszék a kerületében fekvő kereskedelmi telepekről az 1864-ik évi boldogasszonyhó 10736. sz. a. 21-én kelt udvari rendelvény értelmében kereskedelmi jegyzéket vezetend.

2. §. A kereskedelmi jegyzékek két osztály szerint rendezendők: az egyik egyéni czégeket (Einzelfirmen); a másik a társas czégeket tartalmazandja, és ezen osztályozáshoz képest az első jegyzékbe az egyes kereskedők, a másodikba pedig a közkereseti s részvénytársulatok czégei lesznek bevezetendők.

3. §. Az egyéni czégek jegyzéke az *A* alatti minta szerint szerkesztendő.

Minden jegyzéklap, melyhez egy ívnek két egymás melletti oldala tartozik, függőlegesen nyolcz rovatra osztatik.

Aż első rovat vagy hasáb az egyes czégek folyó és az ezekre vonatkozó pótbejegyzések alszámait tartalmazza, a könnyebb áttekinthetés szempontjából tehát a főszámok nagyobb, az alszámok pedig kisebb számjegyekkel lesznek beirandók;

a második a bejegyzés keltét;

a harmadik a czég (aláirási czim) szószerinti szövegét;

a negyedik a főtelep vagy az esetleg létező fióktelep helyét;

az ötödik a czég birtokosának nevét;

a hatodik a netalán vallott czimvezető nevét;

a hetedik a czégbejelentésekre vonatkozó iratcsomó levéltári számát;

a nyolczadik végre a czégre vonatkozó mindazon bejegyzéseket, melyek nem alkalmasak arra, hogy a többi rovatok valamelyikébe fölvétethessenek.

4. §. Minden egyes czég számára a kereskedelmi jegyzékben egy egész lap fele akként lesz fennhagyandó, hogy az érintett lap egy az összes rovatokon keresztülhuzott kettős vonal által két részre osztassék.

5. §. Az ugyanazon egy czégre vonatkozó, de különböző időben elrendelt bejegyzések az egyes czégek részére szánt fennebbi fél lapon időrend szerint egymás alá vezetendők, és minden

ily külön bejegyzés az első rovatban az illető fő- és a folyó alszámmal megjelöltetvén, tartalmához képest az arra rendelt rovatokba bejegyeztetik, a későbbi bejegyzésektől pedig egy valamennyi rovaton keresztülhuzódó egyszerü vonal által elválasztatik, minden betöltetlenül maradt rovat üres tére a mintában látható módon keresztülhuzandó lévén. Az ugyanazon jegyzéklapra vonatkozó korábbi bejegyzéseknek a későbbiektőli elválasztása kivétel nélkül akkor is eszközlendő, ha a későbbi bejegyzés a korábbinak csak kiegészitését, kiigazitását vagy megváltoztatását tárgyazza.

6. §. Ha az egyes czégek számára szánt féllapnyi tér a felmerülendő pótbejegyzésekre elégtelen, ugy a kellő folytathatás tekintetéből ugyanazon főczég száma alatt uj jegyzéklap nyitandó, és a két lap összefüggése a régi és uj lapra feljegyzett hivatkozás által láthatóvá teendő.

7. §. A társas czégek jegyzéke a *B* alatti minta szerint szerkesztendő.

A két egymás melletti oldalból álló jegyzéklap szintén nyolcz függőleges hasábra osztandó.

Az 1., 2., 3., 4. és 7 rovatok a 3. §-ban foglalt szabályok szerint kezelendők.

Az 5-ik rovat a netalán vallott czimvezető és esetleg a kereskedés végrendbeszedésével (Stralzio) megbizott aláirási czimvezető nevét; —

a 6-ik rovat a társaságnak a fennálló szabályok szerint a kereskedelmi jegyzékekbe bevezetendő jogviszonyait;

végre a 8-ik a társaságra vonatkozó minden egyéb oly bejegyzéseket tartalmazandja, melyek nem alkalmasak arra, hogy a többi rovatokba felvétessenek, jelesül: a nyilvános társtagok nejeinek házassági szerződvényeit és az 1864-ik évi boldogasszonyhó 21-kén 10736. sz. a. kelt udvari rendelvény 14. §-ban elrendelt, valamint a jelen utasitás 14-ik §-ában érintett tények feljegyzését.

8. §. Minden társasági czég számára egy egész ív, vagy ha, mint p. o. részvénytársulatoknál előreláthatólag ez sem volna elegendő, több egymás után következő ív rendelendő.

Az 5. és 6. §. határozatai társasági czégekre is alkalmazandók.

9. §. Részvénytársaságoknál a társasági és az annak megváltoztatására czélzó szerződvények és határozatok, valamint a netaláni engedélyezési okmány, a hatodik rovatban a mellékleti könyv (csomó) kötetérei és az illető okmányok számárai hivatkozás mellett csak kivonatilag érintendő.

Ezen kivonatnak magában kell foglalnia:

1. A társasági szerződvény, az azt megváltoztató társasági határozatok és esetleg a jóváhagyási okmányok keltét;

2. annak kitételét, hogy a társulat részvényekre alakult, valamint a vállalat tárgyát és időszerinti tartamát;

3. a társulati elöljáróság (igazgatók, választmány) tagjainak neveit, azok polgári állását és lakhelyüket;

4. az alaptőke összegét, a részvények s netaláni részvényrészletek számát s azon rész összegét, melyekről ezek szólnak; valamint annak megjegyzését, valjon a részvények „névre“ vagy „birlalóra“ szólnak-e, végre

5. azon alakszerüségeket, melyek szerint a társulati hirdetvények köröztetése eszközlendő s azon nyilvános lapok megnevezését, melyekben az ily hirdetmények közzéteendők.

10. §. Az előbbi szakaszban érintett társasági szerződése, módositó szerződvények, vagy határozatok s az esetleg szükséges hatósági engedélyről kelt okmányok, a mennyiben a társasági czégek lajstromának hatodik rovatába, egész terjedelmük szerint be nem vezettetnek, teljes másolatban vagy teljes nyomtatott példányban csatlékkönyvvé (csomóvá) gyüjtendők.

Az irott vagy nyomtatott másolatot a fél tartozik hitelesitett alakban benyujtani.

Ezen csatolványok beérkezésük időrende szerint sorozandók, és folyó számokkal ellátandók, ezen kivül a társasági czégek jegyzékének azon főszáma, melyre a csatlék vonatkozik, arra följegyzendő; ha pedig a csatolványok nagyobb tömeggé gyültek, az iratcsomó kemény kötéssel ellátandó.

Minden uj kötetnél a csatlékok folyó száma ujból kezdendő meg.

A csatlékkönyv tartalma a társasági czégjegyzék kiegészitő alkatrészét képezi.

11. §. A fióktelepek számára a kereskedelmi jegyzékben külön jegyzéklap csak következő esetekben nyitandó, u. m.

a) ha a főtelep más váltótörvényszék területén létezik,

b) ha a főtelep a fióktelep bejegyzésére nézve illetékes váltótörvényszék kerületében fekszik ugyan, de a fióktelep czége a főtelepével tökéletesen meg nem egyezik (1864-ik évi januárhó 21-én kelt udv. rend. 6. §.)

Mindkét esetben a fióktelep számára nyitott önálló jegyzéklap negyedik hasábjában annak e minősége világosan kiteendő, az utolsó rovatban pedig azon főlapra lészen utalandó, melyen a főtelep az ezen, vagy más valamely váltótörvényszék által vezetett kereskedelmi jegyzékben előfordul.

12. §. Midőn ugyanazon lapon valamely korábbi bejegyzés későbbi bejegyzés által megszüntetik, a korábbi bejegyzés minden többé fel nem álló részeiben veres téntával aláhuzandó.

13. §. Ha valamely egyéni czég egy magánkereskedő birtokából közkereseti társaságra vagy viszont valamely közkereseti társaság czége magánkereskedőre száll át, ha továbbá valamely

czég székhelye más [illegible] kerületébe [illegible] a czég maga megszűnik: úgy ezen bejegyzés [illegible] az [illegible] [illegible] az egész lap [illegible] [illegible] [illegible] és ha más lapon [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] jegyzéklap [illegible] és az új jegyzéklap [illegible] jegyzett [illegible] által [illegible] [illegible].

14. §. A kereskedelmi lajstrombai bejegyzések [illegible] [illegible] és könnyen olvasható irással eszközlendők, igazitások [illegible] rások, közbeszurások pedig gondosan kerülendők.

Ha mindazonáltal jelentékeny tévedések fedeztetnének [illegible] ezek ugyanazon lapon csak a [illegible] által rendelendő új [illegible] és 12. §§. szabálya szerint eszközlendő bejegyzések utján [illegible] tathatnak ki,

15. §. A kereskedelmi jegyzék mérsékelt vastagságú [illegible] kötéssel ellátott ivrétes (folio) kötetekben vezetendő.

Minden egyes kötet küllapján „Egyéni czégek jegyzékkönyve" vagy „Társasági czégek jegyzékkönyve" czimmel és a kötet számával, — továbbá az egyes kötetbeli ivek folyó lapszámokkal ellátandók, a lapok száma a könyv első lapján feljegyzendő, a könyv maga selyemzsinorral keresztülvonandó, melynek vége a törvényszék pecsétjével megerősitendő.

16. §. Valamennyi bejegyzett czég számára betűsoros tárgymutató készitendő, melybe minden czégre nézve azon kötet- lapszám feljegyzendő, mely alatt az az egyéni vagy a társas [illegible] nek jegyzékében előfordul.

17. §. Az egyéni és társas czégek jegyzéke, a csatolt könyv, valamint a tárgymutató, egy ezen könyvek vezetésé különösen megbizott tisztviselő felügyelete alatt ugyanazon [illegible] ségben őrzendők és a szokásos hivatali órák alatt mindenki betekinthetők.

II. A kereskedelmi jegyzékre vonatkozó ügyek kezelése

18. §. A kereskedelmi lajstrombai bejegyzések, csak törvényszéki határozat folytán történhetnek.

19. §. A kereskedelmi jegyzék vezetésével kapcsolatos ügyek a mennyiben más előadmányokkal összefüggésben nem állnak, rendszerint és állandóan a váltótörvényszék ugyanazon előadójának osztandók ki, a szükséghez képest azonban ezen ügykörre több előadó is megbizathatik.

20. §. A kereskedelmi bejegyzések teljesitésével, a csatlékok mellékleteinek kezelésével, — továbbá a tárgymutató vezetése és a hirlapi körözvények világlatban tartásával az állandó előadó felügyelete és ellenőrködése mellett egy e részben különösen [illegible] pesitett tisztviselő, jegyzékvezető minőségében bizandó meg

21. §. Szóbeli bejelentéseket a kereskedelmi
czim) aláirását, valamint névaláirásokat tárgyazó j
felvételénél kivánatos, hogy a kereskedelmi jegyzék
tol megbizott állandó előadó s a jegyzékvezető, ez ı
minőségben a jegyzőkönyvek felvételébe befolyjanal
A megjelenő személyek azonosságának meg
egyéb alakszerüségek tekintetében, az 1840. XV. 1
R. 3. fej. és a váltótörvényszéki kegyelmes királyi ı
1. fej. szolgáland zsinórmértékül.

22. §. A bejelentések körüli eljárásnál különös
ditandó a feleknek e részbeni jogosultságára, . és
kellő igazolás tekintetéből felmutatott magán-okiratc
törvényszerü hitelesités által bebizonyitva legyen.

23. §. A bejegyzés megengedését tárgyazó ha
rövidséggel, de mégis oly világosan fogalmazandó,
ség se maradhasson fönn az iránt, mely ténykörülmé
zék mely osztályában és rovatában s minő alakb
feljegyzendők, miként kelljen a hirlapi körözés iránt
mely mellékletek teendők az irattárba, és melyek sor
csatlékkönyvbe, végre mely csatolványok legyenek
visszaadandók. s ezek a történt intézkedésről miként

24. §. A hozott végzések haladéktalanul foganat
Ha valamely bejegyzés megengedtetik, a jegyzé
gán az előadványon a végzés mellé a napot, melyen
eszközöltetett és azon napot, melyen a hirdetvénynek
bani közzététele megtörtént, feljegyezni és ezen jegy
kezüleg aláirni tartozik.

25. §. Másolatok és bizonyitványok a kereskedelmi
ből a jegyzékvezetőnél élő szóval tott bejelentés foly
séges bélyeg és papir benyujtása mellett mindenkinek
Hivatalosan hitelesitett másolatok kiszolgáltathat
mely jegyzéklap teljes tartalmáról, vagy valamely ab
duló bejegyzésről, a mennyiben ugyanabban még vál
történt, végre a csatolvány-könyvben létező okiratc
pedig vagy egész terjedelmük szerint vagy pedig csak k
Hivatalos bizonyitványok által tanusittathatik,
mely czég, vagy arra nézve valamely tüzetesen meg
bejegyzés, a kereskedelmi jegyzékben elő nem fordul.
delmi jegyzékből kiadott másolatok és bizonyitvány
adó s a jegyzékvezetők által aláirandók, s a hivatalos
ellátandók.

26. §. A kereskedelmi jegyzékekre vonatkozó mind
nyok számára az illető váltótörvényszék irattárában e
főosztály két alosztálylyal alakitandó. Az egyik alos
kereskedelmi jegyzékek szerkezetét és vezetését átalában

iromanyok, — a második osztályba pedig az egyes czége kozó okmányok s az azokkal netán egybefüggő [illegible] lási iratok elhelyezendők.

Az utóbbi alosztályban minden czég számára külön készitendő, s a mennyiben abból egyes irományok a cz könyvbe átadatnak, ez kellő helyen feljegyzendő.

Azon nyilvános lapok, melyekben a bejegyzések kö eszközöltetett, az irattárban összegyűjtendők és időrend megőrzendők.

27. §. Az irattárban őrzött azon okmányok, melyeken mely jegyzékbeli bejegyzés alapul, a szokásos hivatalos ór bárki által betekinthetők, és azok a szükséges bélyeg beszolgáltatása mellett másolatilag is kiadhatók.

Egyéb irattári irományokat az érdekelt felek, a men mint ilyenek magukat az előadónál igazolják, a fentebbi tok szerint betekinthetik s azokról másolatokat is vehetnek.

III. Átmeneti határozatok.

28. §. Az 1864-ik évi január 21-dikén 10736. sz. a. ki rendelvény által elrendelt bejegyzések eszközlése végett romok lévén szerkesztendők, a régi jegyzékekben (czímk ben) ezen utasitás hatályosságától kezdve csak oly beje eszközölhetők, melyek valamely régi bejegyzésnek kit vagy megszüntetésére vonatkoznak.

29. §. Mindazon kereskedők és közkereseti társaság lyek az érintett udv. rendelvény előtt fennálló vállalatuka akarják, mennyiben az idézett udv. rendelvény 1. §-ának zatai alá esnek, annak hatályba léptétől számitandó három alatt tartozandnak a kellő atkebelezés iránti bejelentéseik tenni, s ha ezt a kitűzött határidő alatt elmulasztanák, az érintett udv. rendelvény 12 §. értelmében pénzbüntetés szoritandók.

30. §. Az ezen vállalatokat érdeklő bejelentésekre, az jegyzésére és közzétételére nézve az 1864. évi január 2 10736. sz. a. kibocsátott udv. rendelvény, továbbá jelen uta a fennálló hazai törvények szolgálnak zsinórmértékül.

Ha azonban valamely bejegyzés az eddig fennállott kekben már bennfoglaltatnék, és ezen jegyzék, valamint vonatkozó beadványok és okmányok az eljáró váltótörvény eredetben megvannak, az illető okmányok az érintett ered hivatkozás mellett nem hitelesitett alakban is benyujthatók

31. §. Azon czégek, melyek a jelen utasitás kibocs jogosan léteztek, az uj jegyzékbe azon esetre is minden ne

A. minta.

A pesti e. b. királyi váltótörvényszéknél bejegyzett egyéni czégek jegyzéke.

1. A czégek folyó száma s az alszám	2. A bejegyzés napja	3. A czég szószerinti szövege	4. A főtelep s a fiók-telepek helye	5. A czég birtokosa	6. Czimvezetők	7. Czégjegyzéki iratszám	8. Jegyzet.
$^{1}/_{1}$	1864 január 20.	Csiki F. L.	Főtelep Pesten, fióktelep Zomborban	Csiki F. L. kereskedő Pesten	Nagy Endre	VIII$^{20}/_{1864}$	
$^{1}/_{2}$	1864 február 9.				Nagy Endre halála folytán czim-vezetése megszünt. Czim-vezető jelenleg Peták János	dto.	
$^{1}/_{3}$	1864 márczius 10.			Csiki Fer. Lajos elhunytával a kereskedés fiára Csiki B. pesti ker. szállt örökség utján		dto.	Csiki Béla Fekete Zsuzsánával házasságra lépvén, az 1863. dec. 9-kén kelt házassági szerződvényét bejegyeztette
$^{1}/_{2}$	1864 január 31.	Barna Illés	A Győrött lévő főtelep fiókja	Barna Illés gyáros Győrött	Csirke Fer. lakik Pesten	VIII$^{130}/_{1864}$	A főtelep 1864. jan 26 kán a pozsonyi e. b. kir. váltótörvényszék egyéni czég jegyzékében I. kötet 7. sz. a. van bejegyezve
$^{2}/_{2}$							
$^{2}/_{3}$							

B. minta. **A pesti cs. k. királyi váltótörvényszéknél bejegyzett társas-czégek jegyzéke.**

A czégek folyó száma s alszáma	A bejegyzés napja	A czég szószerinti szövege	A főtelep s a mellék telepek helye	Czímvezetők s rendesdal czímvezető (Stralzio firmani)	A társaság jogviszonyai	Irattári szám	Jegyzet.
¹/₁	1864 april 13.	Farnosi Péter és társa posztókereskedők	Főtelep Pesten	Farnosi Péter, Farnosi Andor, Gusztáv	A vállalat az 1864 márczius 30-án Pesten kelt társasági szerződvényen alapul (lásd csatolványkönyv I. kötet, 1. és 4. sz.)		Farnosi Péter Rózsavári Irmával 1864 január 30-án kelt házassági szerződvényét bejegyeztette.

nélkül átkebelezendők, ha alakjukra nézve a 10736. számu udvari rendelvény szabályainak meg nem felelnének.

32. §. A mint valamely régi czég az uj kereskedelmi jegyzékbe átkebeleztetett, a korábbi jegyzékekben (czimkönyvekben) arra nézve előforduló minden régiebb bejegyzések erejüket elveszitik.

33. §. Ezen átmeneti intézkedéseket az e. b. váltótörvényszékek kiszögezés és hivatalos hirlapok utján közzé teendvén, a régi czégek birlalóit azok teljesitésére s czégeiknek az uj kereskedelmi lajstromba a kitett módozatok szerint leendő átkebelezésére felhivandják.

34. §. A fennérintett három havi határidő alatt benyujtandó oly beadványok, melyek csak a már véglegesen befejezett bejegyzések átkebelezését tárgyazzák, az e részben fennálló szabályok értelmébeni bélyegmentesség tekintetében a kellő intézkedések meg fognak tétetni.

III.

1864-iki márczius hó 6-án 2021. sz. a. kibocsátott udv. rendelvény a kir. váltófeltörvényszékhez a régiebb szerkezetü czimkönyvekben már bejegyzett kereskedelmi czégeknek az uj kereskedelmi jegyzékekbe elrendelt átkebelezése kérdésében.

Kérdés támasztatván az iránt, valjon a régiebb szerkezetű kereskedelmi jegyzékek (czimkönyvek)-ben már bejegyzett kereskedelmi czégek (aláirási czimek)-nek a f. é. boldogasszonyhó 21-én 10736. sz. a. kelt udvari rendelvénynyel behozott uj kereskedelmi jegyzékekbei átkebelezésekor azon felekre nézve is, kik az illető váltótörvényszék székhelyén nem laknak, mindenben ugyanazon alakszerüségek tartandók-e meg, melyek e részben az 1840: XV. t. cz. II. R. 3. fejezetében, nemkülönben a váltótörvényszékek számára 1841. évi boldogasszonyhó 18-kán kibocsátott kegyelmes királyi utasitás II. R. 1. fejezetében foglalvák, jelesen, valjon oly kereskedelmi czégek (aláirási czimek) átkebelezésekor, melyekre nézve az eredeti okiratok az átkebelezés eszközlésére hivatott e. b. váltótörvényszéknél léteznek, — az érdekelt felek az illetékes e. b. váltótörvényszék szine előtt mulhatlanul személyesen megjelenni tartozzanak-e vagy sem? valamennyi e. b. kir. váltótörvényszék mai napon, s hason szám alatt kelt udvari rendelvénynyel, 1864. évi boldogasszonyhó 21-én 10736. sz. a. kelt udvari rendelvény 1. 10. §§., nemkülönben az ugyanakkor kibocsátott kezelési utasitás 30. §-a kapcsában oda utasittattak, miszerint a mennyiben ilynemü czimbejegyzésekre nézve az 1840. XV. R. t. cz. II. 3. fej. s az idézett kegy. kir. utasitás II. R. I. fejezetében foglalt törvény rendeleteinek már az eredeti bekeblezés alkalmával elég tétetett, az illetékes váltótörvényszék székhelyén nem lakó feleknek az érintett törvényszék szine előtti megjelenése pedig tetemes időveszteséggel s aránytalan költséggel is járna, — ily esetekben az érintett feleknek személyes megjelenése nem szükséges ugyan, tartoznak azonban a kereskedelmi czégük, illetőleg aláirási czimük átkebelezése iránt esedező felek e részbeni irásbeli kérvényükön látható czimaláirásukat biróilag (sz. kir. városokban a városi jegyző, megyékben s szabad kerületekben a törvényes bizonyság által vagy más törvényes módon) hitelesitett aláirással ellátott czégátkebelezési folyamodványt az illetékes e. b. váltótörvényszékhez benyujtani.

IV.

1864-iki május hó 14-én 8776. sz. a. kibocsátott udv. rendelvény az összes törvényhatóságokhoz, mely szerint a kereskedelmi czégek bejegyzésének eszközlése végett a váltótörvényszékek kivételesen az illető megyei vagy városi törvényszéket is megkereshetik.

A kereskedelmi jegyzékek vezetése iránt f. é. boldogasszony hó 21-én 10736. sz. a. kelt udvari rendelvény 1. és 10. §§-a értelmében czégjük bejegyzésére kötelezett, de eddigelé még be nem jegyzett kereskedők s közkereseti társaságok, kereskedelmi czégjüknek önkezüleg leendő aláirása végett az illető e. b. kir. váltótörvényszékek színe előtt személyesen megjelenni tartozván; — minthogy az emlitett törvényszékek birósági területeinek nagy kiterjedése mellett ezen kötelezettég teljesitése az ezen törvényszékek székhelyeitől távolabb lakó kereskedőkre s közkereseti társulati tagokra nézve tetemes időveszteséggel s nem csekély költséggel is járna, több rendbeli e részbeni kérvények folytán, s tekintettel a hazai ipar és kereskedésnek a tavali inség által okozott pangására is, — a fenntérintett kereskedők és közkereseti társasági tagok, azon kötelezettségük alól, miszerint czégjeik (aláirási czimeik) önkezüleg leendő aláirása végett azon e. b. váltótörvényszék szine előtt, melynek területén kereskedelmi telepeik léteznek, személyesen megjelenni tartoznának, a jelenlegi átmeneti időszak tartamára az 1840: XV. t. cz. II. R. 37. §-ában foglalt határozat szellemében fölmentettek s egyszersmind kivételesen megengedtetett, hogy az emlitett kereskedők, közkereseti társaságok és czimvezetők czégjük (aláirási czimük) bejegyeztetése iránti kérvényeiket, melyekhez a felek jogosultságára vonatkozó eredeti váltótörvényszékeknél beadván, — ezen törvényszékek által, a bejegyzés megengedése esetében a bejegyzés eszközlése végett azon megyei vagy szab. kir. városi törvényszék, melynek területén az illető kereskedők laknak vagy telepjeiket tartják, esetről esetre a váltótörvényszék által közlendő czímpéldányok átküldése mellett megkerestessenek. — Miről a . . . . . közönsége f. é. boldogasszonyhó 21-kén 10736. sz. a. kelt udvari rendelvény kapcsában oly meghagyással értesittetik, miszerint az illető váltótörvényszék megkeresése folytán az illető feleket esetről esetre a törvényszék színe elébe idézvén, a váltótörvényszék által megküldött czimbejegyzési jegyzőkönyvet és elégséges számu czímpéldányokat a felek által, az 1840: XV. t. cz. II. R. 3. fejezetében, valamint a váltótörvényszékek számára még 1841. boldogasszonyhó 18-dikán kibocsátott s a megyeközönséggel az 1862. évi kisasszonyhó 12-én 8821. sz. a. kelt udvari rendelvény kapcsában közölt kegyelmes kir. utasitás 131—142. §§-ban előszabott alakszerűségek megtartása mellett irassa alá, az aláirásokat ugy a jegyzőkönyvekben valamint a czimpéldányokon szabályszerüleg hitelesitse, s az igy hitelesitett s a törvényszék pecsétjével ellátott jegyzőkönyveket és czímpéldányokat, valamint a felektől a f. é. böjtelőhó 23-án 3111. sz. a. kelt udvari rendelvény értelmében beszedendő hirdetményi költségeket is, az illető megkereső váltótörvényszéknek szabályszerü további eljárás végett haladéktalanul küldje át.

Az 1107. §-hoz, 725. l.

1865-ki november hó 29-ről kelt legf. rendelet, részvénytársulatoknak és részvényekeni commandit-társulatoknak, biztositási társaságok kizárásával, Ausztriába üzletfolytatás végetti bebocsátása iránt.

Hogy oly halogatások elkerültessenek, melyeknek következménye az egyes államokkali diplomatiai tárgyalások kezdése lenne, — birodalmam állam- és népgazdászati érdekeinek méltánylása tekintetéből, vonatkozólag 1865. september 20-ki nyiltparancsom második czikkére, minisztertanácsom meghallgatása után elrendelendőnek találom, a mint következik:

I. cz. Minden külföldi részvénytársulat és részvényekeni commandit-társulat, a biztositási társulatok kizárásával, Ausztriában jogosan fennállónak fog elismertetni, és saját czége alatt — az itteni hasonló nemü társulatokkal egyenlően — üzletének iparszerű folytatása meg fog annak engedtetni, ha

a) ugyanaz kimutatja, hogy azon államban, melyben magát megalakitotta, annak törvényei szerint jogosan fennáll, és ott valósággal és rendszeresen folytatja üzletét;

b) azon állam kormánya, melyhez tartozik, a hasonló nemű itteni társulatoknak az ottani államterületen az iparszerű üzletvitelt és jogaiknak a biróság előtti keresését — kölcsönösség alapján, egyenlően a belföldi társulatokkal megengedi; ha továbbá

c) a társulat czéljai a belföldi államérdekekkel és azok alapszabályai az itteni törvényhozás előtt a forgalom biztonságára nézve irányadó alaptételekkel nem állanak ellentétben, és ha végül

d) a társaság egy alapszabályszerű, megkivántató esetben honi államának kormánya által jóváhagyott határozattal magát érvényesen kötelezi, miszerint üzlete folytatásánál Ausztriában, az általános törvények mellett, különösen a jelen rendelet szabályainak megfelel.

II. cz. Az I. czikkben emlitett előföltevések beálltának elhatározása és a bebocsátási nyilatkozat megadása azon hatóságokat illeti, melyek a hasonló nemü belföldi társulatok alapitása tekintetében illetékesek.

A bebocsátás a külföldi társulatnak egész alapszabályszerű tartamára, vagy rövidebb időtartamra mondathatik ki.

Minden meghosszabbitása azon időtartamnak, melyre az eredeti bebocsátási nyilatkozat terjed, — minden oly fiókoknak és ügynökségeknek felállitása, melyek abban nem foglaltatnak, — valamint minden, a társulat honában az alapszabályokon történt kiegészités vagy változtatás alapján az üzlet-vitelnek Ausztriában szándékolt kiterjesztése vagy változtatása azon hatóságok ujolagos határozatának van alárendelve, melyek a bebocsátást kinyilatkoztatták.

III. cz. Mielőtt a külföldi társulat saját üzlet-folytatását, a bebocsátási oklevél alapján megnyitja, szélesbiti, vagy megváltoztatja (II. cz.), annak ezen oklevél szövegét, s az alapszabályok illető lényeges határozatait azon lapok által közzé kell tétetnie, melyek külön rendeletek által jelöltetnek ki. Ugyanazon lapok által kell ama többi közzétételeknek is történniök, melyekre a társulat ezen törvény szerint kötelezve van.

IV. cz. A társulat Ausztriábani összes üzletfolytatása végett egy-egy vagy több személyből álló, az Ausztriábani államkormányzatnak helybenhagyás végett bejelentendő, s a nyilvános lapok által kihirdetendő képviselőséget fog kinevezni, melynek tagjainak az ezen országbani főtelep helyén kell állandó lakásukat venni.

A társulat itteni képviselőségének ez utóbbit, mind az államkormányzattal, mind Ausztriábani harmadik személyekkel szemben, biróság előtt és biróságon kivül, korlátlan teljhatalommal, mindazon ügyekben képviselnie kell, melyek az Ausztriábani üzletfolytatáson alapulnak.

Oly jogviszályokban, melyek ilynemü ügyekre vonatkoznak, a külföldi társulat mint vádlott, az ausztriai törvényszékeknek van alávetve, s ha az alapszabályok értelmében választott birósági eldöntésnek van helye, ilynemü ügyekre nézve csupán egy Ausztriában kirendelendő választott biróság lesz illetékes.

V. cz. A társulat itteni képviselősége azon ország politikai országos hatósága elé, melyben az itteni főtelep széke van, minden egyes üzlet-év három első hónapja alatt a legutóbb lefolyt üzletév iránt következő okiratokat tartozik előterjeszteni;

a) a tartatott közgyülések jegyzőkönyveit:

b) a társulat átalános vagyon-mérlegét;

c) a különös vagyon-mérleget az Ausztriábani üzletfolytatás iránt, melyben az ezen üzletre szánt activák, valamint az Ausztriában levő üzleti beruházások, a társulat egyéb vagyonától elkülönitve kimutatandók.

Ezenkivül a társulatnak a fölebb emlitett mérlegeket közzé kell tennie.

VI. cz. A képviselőség tagjai, a társulat összes itteni hitelezőivel szemben, személyesen kezeskednek minden oly kárért, mely a benyujtott külön mérleg helytelenségéből (V. cz. c. lit.) ered, s mely az annak felállitásánáli kötelességszerü gondosság alkalmazása által kikerülhető lett volna.

VII. cz. Az Ausztriába bebocsátott társulat jogai s kötelességei a hasonnemü belföldi társulatokra nézve érvényes törvények s rendeletek szerint lesznek megitélendők.

Különösen pedig alkalmazandók a társaságra a törvényes meghatározások az államfelügyelet gyakorlatára és a mennyiben az kereskedelmi üzlettel bir Ausztriában, a kereskedelmi jegyzőkönyvbe vezetés kötelességére vonatkozólag, a hol ilyesek törvényesen léteznek.

Azonképen tartozik a belföldi társaságokhoz hasonlag Ausztriában üzletéhez tartozó üzletalapjaitól, belföldön csinált üzletétől, kereskedelmi és egyéb jövedelmeitől az adókat, illetékeket és dijakat a belföldi törvények és rendeletek mérve szerint beszolgáltatni.

VIII. cz. A bebocsátási nyilatkozat érvénye megszünik:

a) ha a társaság az üzletet Ausztriában a megengedési nyilatkozatban világosan meghatározott, vagy ennek hiányában hathónapi határidő elmultával a bebocsátási nyilatkozattól számitva valósággal meg nem nyitotta;

b) ha a társaság az Ausztriában már megnyitott üzletet az államhatóság engedélye nélkül három hónapot meghaladó időszakon át megszüntette;

c) ha a társaság a maga hazájában jogilag létezni megszünt, vagy a teljes rendelkezési vagy forgalmi képességet vagyona tekintetében elvesztette;

d) ha az idő letelt, melynek tartamára az engedélyezési nyilatkozatban az üzletszerü ügyvitel a társaság számára Ausztriában engedélyezve volt.

A határidőknek az a) és b) alatti megszabásai nem záratik ki, hogy az engedélyezés egyes üzletalapokra az átalános üzleti törvények alapján, még a fentebbi határidő előtt is megszünjenek.

IX. cz. Az államhatóság az engedélyezési nyilatkozatot visszaveheti:

a) ha a társaság hazája a kölcsönösségre való tekintetből I cz. b.) a belföldi társaságokra hátrányos változást hoz be, vagy

b) ha a társaság e törvényt áthágja.

X. cz. Külföldi biztositó-társaságok engedélyezését illetőleg Ausztriábani üzletre külön szabvány fog kiadatni.

XI. cz. E rendelet végrehajtásával az illető központi hatóságok bizatnak meg.

Az 1120. §-hoz, 732. l.

1863-iki november hó 29-én 15,944, sz. a. kibocsátott udvari rendelvény az összes törvényhatóságok kormányzóihoz, mely szerint a biróságok a pénzügyi közegeket a csőd-megnyitási esetekről azonnal értesiteni kötelesek.

A kincstár érdekeinek mindon lehető károsodástóli megóvását igényelvén, hogy az a feletti őrködésre hivatott pénzügyi közegek az ország biróságai előtt előforduló csőd- megnyitási esetekről is tudomással legyenek, a f. é. april 20-án 2789. sz. a. kibocsátott udv. rendelet kapcsában meghagyatik a megye kormányzójának miszerint a vezénylete alatt álló megye területén létező biróságokat utasitsa, s a rendezett tanácscsal ellátott mezővárosok hatóságainak felelősség terhe alatt kötelességévé tegye, miszerint csőd esetekben, mind a pénzügyi ügyészséget, mind pedig az illető járási pénzügyi igazgatóságot és pedig a csődhirdetvénynek a törvényszék kapuira lett kiszegeztetésével egyidejüleg, ennek elrendeléséről értesiteni szoros kötelességüknek ismerjék.

Az 1126. §-hoz, 736. l.

1862 iki január hó 6-án 63316. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi intézmény az összes törvényhatóságokhoz csődök közzététele tárgyában.

A biróságok által megnyitandó csődök törvényes és késedelem nélküli országos közzétételele tekintetéből meghagyatik a vármegye közönségének, hogy az 1840: XXII. törvényczikk 27-dik és 28-dik §§ ai utmutatása szerint a csődhirdetéseket kellő formában és nem csak a jelentésben érintve, országos köröztetés végett még azon esetben is haladék nélkül terjeszsze ide fel, hahogy a biróság egyes esetekben az illető csődhirdetést időnyerés vagy a csődületi határnap rövidsége tekintetéből netalán egyenesen a hivatalos lapoknak azonnali beigtatása czéljából átküldeni szükségesnek látta volna.

Tekintve továbbá azt, hogy az ilyetén csődhirdetések a német hivatalos lap „Értesitőjében“ is közzéteendők, e kir. hely. tanács pedig forditások eszközlésere nincs hivatva, felszólittatik a vármegye közönsége, miszerint a felküldendő csődhirdetésekhez ezeknek német forditását is mellékeltsese.

Az 1172. §-hoz, 760. l.

1864-diki julius hó 28-kán 13529. sz. a. kibocsátott udvari rendelvény az összes törvényhatóságokhoz a csődperekbeni felebbezési határidők iránt.

Hivatalos uton nyert tapasztalatok szerint a csődperekbeni 24 órai, illetőleg 3 napi felebbezési határidők a változott törvénykezési viszonyok között elannyira rövideknek mutatkozván, hogy a csődbiróság székhelyétől távolabb lakó fél fellebezését az érintett határidők alatt gyakran be sem nyujthatja, — az ideigl. törvénykezési szabályok 98. §-ában megállapitott 15 napi felebbezési határidő ezennel a csődperekbeni felebbezésekre is kiterjesztetik, s a hazai csődbiróságok ezzennel oda utasittatnak, miszerint az illető feleknek ezen kiterjesztett határidő alatt benyujtandó felebbezési beadványait minden nehézség nélkül elfogadván, azokat a fennálló e részbeni általános szabályok szerint elintézzék.

Az 1185. §-hoz, 766. l.

1863-iki márczius hó 10-kén 3805. sz. a. kibocsátott udvari rendelvény az összes törvényhatóságok kormányzóihoz a hamis bukások és fizetésbeállitások megfenyitése iránt.

Több oldalról érkezett számos panaszok tanusága szerint honunkban legujabb időben a bukások, fizetésbeállitások és koholt követelések, szerződések vagy okiratok alapján a jóhiszemű hitelezők kárára eszközlött különböző álnok átruházások, átiratások és végrehajtások, a kereskedői osztályban aggasztó mértékben szaporodtak, és magának a közhitelnek megrenditésére és a törvényes biztositék kijátszására napról napra nőnek. Az erkölcstelenségnek a népesség között elharapózó ily szomoru jele annál károsabb következményeket képes a közjóra nézve előidézni, mert, mint ezt az ide érkezett feljelentések tanusitják, legtöbb esetben a biróságok vagy egészen elmulasztották a bukás okait s illetőleg a bünös cselekményt kinyomozni és a bukott ellen bűnvádi uton eljárni, vagy ezen kötelesség teljesitésében nem jártak el a megkivántató erélylyel s a törvényszabta szükséges szigorral. Ezen szabálytalanságok elháritása és a vétkes bukások valamint is minden egyébb csalások meggátlása, illetőleg szigorú megbüntetése czéljából emlékeztetnek az ország valamennyi biróságai, hogy azon esetek, melyekben a bukás a fenyitő törvények szerint bűnös cselekvényt feltételez, az 1840. évi 22. t. cz. 130. és 131. szakaszaiban, a bukottak elleni bűnvádi eljárás pedig az 1844. évi VII t. cz. 5. szakaszában meghatározva levén, a biróságok szoros tiszti kötelességükhez tartozik, szem előtt tartva és szigoruan alkalmazva az 1723. évi 12. t. cz. rendeleteit bukás vagy fizetésbeállitás minden egyes esetében a bukás okait hivatalból is kinyomozni, és ha annak hamis vagy vétkes volta bebizonyittatik, vagy az sulyos gyanuokokkal támogattatik, a bukott ellen bűnvádi uton, szükség esetében azonnali befogatás mellett is eljárni. Miután pedig a csalás minden körülmények között, tehát a csőd esetén kivül is bűnös cselekménynek tekintendő, ennélfogva még azon esetekben is, midőn a hitelezők a közadós ellen tökéletes vagyontalansága miatt a csőd megnyitását nem szorgalmazzák, vagy pedig vele követeléseik egy részének elengedése mellett kiegyezkedvén, a csőd megnyitásától vagy folytatásától elállanak, köteles biróság hivatalból a fizetési tehetlenség okait kinyomozni, és e tekintetben az alaki fenyitő törvények szerint eljárni, figyelmét a gyakran előforduló bűnös és csalással párosult átruházások eseteiben azon körülményre is forditván, valjon az ily átruházások a hatóságnál rendesen bejegyeztettek-e? Csőd eseteiben pedig, a mennyiben a nyomozásból kiderül, hogy a bukás hamissággal vagy vétkes gondatlansággal párosult, a bejelentett követelések valódiságáról hozandó itéletet be sem várva, a hamis bukás lételét az 1844: VII. t. cz. 5. §. nyomán kimondani és a nyomozás eredményét haladék nélkül a fenyitő birósággal további szigoru eljárás végett közleni. Meghagyatik tehát a megye kormányzójának, hogy ezen udvari rendelvényt a kormányzata alatt levő polgári és fenyitő biróságoknak tudtul advái, azokat minden előforduló egyes esetben az e tekintetbeni törvények és törvényes rendeletek, ugy e jelen utasitás szoros megtartására kötelezze, a törvényszékeknek, ugy a nyomozással megbizott egyes birói személyeknek bukás eseteibeni eljárását éles figyelemmel kisérje, és a tapasztalt mulasztásokat és kötelesség-megszegéseket ide haladék nélkül feljelentse. Hogy pedig e részben a törvénynek elég tétessék, még azon esetekben is, melyekben az eddig elmulasztatott, utasittatik a megye kormányzója, hogy magának a kormányzata alatt levő törvényszék előtt a magyar törvények visszaállitása óta tárgyalt csődök és biróságnak feljelentett fizetésbeállitások vagy kiegyezkedések eseteinek jegyzékét, a bukás okai iránt minden egyes esetben véghezvitt tiszti nyomozás eredményének kimutatásával együtt, bemutattassa, és a mennyiben egyik vagy másik esetben a biróságok részéről valamely mulasztás tapasztaltatnék, és a további eljárásnak törvény szerint még lehet helye, a törvényszéket az elmulasztott kötelesség pótlólagos teljesitésére utasitsa. — Ezen rendelvény szoros megtartásáért felelősökké tétetnek valamint a hatóságok kormányzói, ugy a törvényszékek elnökei is, oly hozzáadással, hogy a v. törv. II. R. 173. §. értelmében az illető birák is minden e részbeni mulasztásért, halogatásért és késleltetésért szigoru felelet alá vonandók lesznek.

Az 1241. és 1245. §§-hoz, 816, 818. l.

1864-ki október hó 20-dikán 18,539. sz. a. kibocsátott udvari rendelvény az összes törvényhatóságokhoz, mely szerint az 1855-ki deczember 15-én kelt telekkönyvi rendeletnek a kincstári államjogi természetü követelések előjegyzésére vonatkozó 93. és 102. §-ai értelmeztetnek.

Hivatalos uton nyert tapasztalaton szerint, az ideigl. törv. szabályok 145. §. által is épségben tartott 1855. évi deczember 15-kén kelt telekkönyvi rendelet 93. s 102. §-ai a kincstár államjogi természetü követeléseinek előjegyzésére nézve eltérőleg értelmeztetvén, s a 14 napi igazolási határidőt rendelő 97. §. szabványai oly esetekre is alkalmaztatván, midőn a kincstárnak ily államjogi külön keresetteli igazolást nem igénylő, hanem csak az illető pénzügyi vagy közigazgatási hatóság határozata által igazolandó követelése előjegyzéséről van szó, — miután a telekkönyvi rendelet 102. §. 2-ik szakasza szerint az előjegyzés igazolását tárgyazó 95—100. §§. rendeletei kincstári követelésekre csupán oly esetekben alkalmazhatók, midőn az előjegyzés igazolásának különös kereset utján kell történnie: lehető balmagyarázatok megelőzése nézetéből az összes hazai biróságoknak ezennel tudtul adatik, hogy a kincstár oly államjogi követeléseire nézve melyek a telekkönyvi rendelet 102. §. 1-ső szakasza értelmében nem alakszerű kereset, hanem az arra jogositott illető hatóság határozata által igazolandók, bizonyos igazolási határidő kitüzése helyt nem foghat.

Az 1269. §-hoz, 837. l.

1864-ki september hó 22-én 16165. sz. a. kibocsátott udvari rendelvény az összes törvényhatóságokhoz, mely szerint a telekkönyvi rendelet 143-ik §-ban megállapitott

karmincz napi felfolyamodási határidő ügyvédekre is alkalmazandó.

Kérdés merülvén fel az iránt, valjon az 1855. évi karácsonhó 15-én kelt telekkönyvi rendelet 143. §-ban a telekkönyvi hatóság területén kivül lakó vagy gondnokság alatt álló felekre nézve megállapitott harmincz napi felfolyamodási határidő oly esetekben is alkalmazandó-e, midőn az érintett felek ügyvéd által képviseltetnek? lehető kételyek megelőzése végett ezennel nyilvánittatik, miszerint a telekkönyvi rendelet semminemü kivételt nem tartalmazó fentérintett szabálya a telelekkönyvi hatóság területén kivül lakó ügyédekre is alkalmazandó. Miről az alárendelt biróságok tudomás és alkalmazkodás végett értesitendők.